דפוס אישאר
תורה, ותרגום אונקלוס
עם פירש״י

חמשה חומשי תורה

אישאר - ר״נ

INCUNABLA

HIJAR (IXAR) , SPAIN - 1490

HIJAR

In the summer of 1490 another Pentateuch with Rashi and Onqelos was published in Spain, from the press of Eliezer Alantansi at Híjar. This edition was also financed by a banker, Solomon ben Maimon Zalmati. The Sephardic printing types used in this edition are generally praised for their beauty and were probably cut by a Christian silversmith, Alfonso Fernández de Córdoba, who is also known as the cutter of a splendid decorative frame in metal (not however used in this edition), as well as of a number of ornamental letters and edges.[396] There are eighteen copies in public collections, including four fragments; five copies have been printed on parchment.[397]

LISBON

Exactly one year later, in the summer of 1491, a Pentateuch with Rashi and Onqelos appeared again, this time at Lisbon. It was printed by Eliezer, later surnamed Toledano. Most of the typographical material used had apparently been brought from Hijar[398]; in fact it is quite probable that the printers Eliezer Alantansi of Híjar and Eliezer Toledano of Lisbon were one and the same person, although the clinching proof for this assumption is still lacking. This edition has also survived in relatively many copies in public collections: including eleven fragments thirty-three altogether; seventeen of them on parchment.[399]

בקדמין ברא יי ית שמיא וית ארעא: וארעא הות צדיא וריקניא וחשוכא על אפי תהומא ורוחא מן קדם יי מנשבא על אפי מיא: ואמר יי יהא נהורא והוה נהורא: וחזא יי ית נהורא ארי טב ואפריש יי בין נהורא ובין חשוכא: וקרא יי לנהורא יממא ולחשוכא קרא ליליא והוה רמש והוה צפר יום חד: ואמר יי יהא רקיעא במציעות מיא ויהא מפריש בין מיא למיא: ועבד יי ית רקיעא ואפריש בין מיא

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ: והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח אלהים מרחפת על פני המים: ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור: וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל אלהים בין האור ובין החשך: ויקרא אלהים לאור יום ולחשך קרא לילה ויהי ערב ויהי בקר יום אחד: ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים: ויעש אלהים את הרקיע ויבדל בין המים

אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל ומה טעם פתח בבראשית משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים שאם יאמרו אומות העולם לישראל לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים הם אומרים להם כל הארץ של הקב״ה היא הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו: בראשית ברא. אין המקרא הזה אומר אלא דרשני כמו שדרשוהו רבותינו ז״ל בשביל התורה שנקראת ראשית דרכו ובשביל ישראל שנקראו ראשית תבואתו. ואם באת לפרשו כפשוטו כך פרשהו בראשית בריאת שמים וארץ והארץ היתה תהו ובהו וחשך ויאמר אלהים יהי אור. ולא בא המקרא להורות סדר הבריאה לומר שאלו קדמו שאם בא להורות כך היה לו לכתוב בראשונה ברא את השמים שאין לך ראשית במקרא שאינו דבוק לתיבה שלאחריו כמו בראשית ממלכת יהויקים. ראשית ממלכתו. ראשית דגנך. אף כאן אתה אומר בראשית ברא הקב״ה את השמים. וכמוהו תחלת דבר ה׳ בהושע. כלומר תחלת דבורו של הקב״ה בהושע ויאמר ה׳ אל הושע. ואם תאמר להורות בא שאלו בתחלה נבראו ופירושו בראשית הכל ברא אלו. ויש לך מקראות שמקצרים לשונם וממעטים תיבה אחת כמו כי לא סגר דלתי בטני. ולא פירש מי הסוגר. וכמו ישא את חיל דמשק ולא פירש מי ישאנו. וכמו אם יחרוש בבקרים ולא פירש אם יחרוש אדם בבקרים. וכמו מגיד מראשית אחרית ולא פירש מגיד מראשית דבר אחרית דבר. אם כן תמה על עצמך שהרי המים קדמו שהרי כתיב ורוח אלהים מרחפת על פני המים ועדיין לא גלה בריאת המים מתי היתה. למדת שקדמו המים לארץ והשמים מאש ומים נבראו. על כרחך לא לימד המקרא על סדר המוקדמים והמאוחרים כלום. ברא אלהים. ולא נאמר ברא ה׳ שבתחלה עלה במחשבה לבראתו במדת הדין וראה שאין העולם מתקיים הקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין והיינו דכתיב ביום עשות ה׳ אלהים ארץ ושמים. תהו ובהו. תהו לשון תמה ושממון שאדם תוהא ומשתומם על בהו שבו. בהו לשון ריקות וצדו. על פני תהום. על פני המים שעל הארץ. ורוח אלהים מרחפת. כסא הכבוד עומד באויר ומרחף על פני המים ברוח פיו של הקב״ה ובמאמרו כיונה המרחפת על הקן. וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל. אף בזה אנו צריכין לדברי אגדה ראהו שאינו כדאי להשתמש בו רשעים והבדילו לצדיקים. ולפי פשוטו כך פרשהו ראהו כי טוב ואין נאה לו ולחשך שיהו משתמשין בערבוביא וקבע לזה תחומו ביום ולזה תחומו בלילה. יום אחד. לפי סדר לשון הפרשה היה לו לכתוב יום ראשון כמו שכתוב בשאר הימים שני שלישי רביעי. ולמה כתב אחד לפי שהיה הקב״ה יחיד בעולמו שלא נבראו המלאכים עד יום שני וכן מפורש בב״ר. יהי רקיע. יחזק הרקיע שאעפ״י שנבראו שמים ביום ראשון לחים היו וקרשו בשני מגערת הקב״ה כשאמר יהי רקיע. וזהו שכתוב עמודי שמים ירופפו כל יום ראשון ובשני יתמהו מגערתו כאדם המתמיה ועומד מגערת המאיים עליו. בתוך המים. באמצע המים שיש הפרש בין מים העליונים לרקיע כמו בין הרקיע למים שעל הארץ. הא למדת שהם תלויים במאמרו של מלך. ויעש אלהים את הרקיע.

1A

אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע ויהי כן: ויקרא אלהים לרקיע שמים ויהי ערב ויהי בקר יום שני:

ויאמר אלהים יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה ויהי כן: ויקרא אלהים ליבשה ארץ ולמקוה המים קרא ימים וירא אלהים כי טוב: ויאמר אלהים תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע עץ פרי עשה פרי למינו אשר זרעו בו על הארץ ויהי כן: ותוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע למינהו ועץ עשה פרי אשר זרעו בו למינהו וירא אלהים כי טוב: ויהי ערב ויהי בקר יום שלישי:

ויאמר אלהים יהי מארת ברקיע השמים להבדיל בין היום ובין הלילה והיו לאתת ולמועדים ולימים ושנים:

די מעל לרקיעא ובין מיא די מלרע לרקיעא והוה כן: וקרא יי לרקיעא שמיא והוה רמש והוה צפר יום תנין:

ואמר יי יתכנשון מיא מתחות שמיא לאתר חד ותתחזי יבשתא והוה כן: וקרא יי ליבשתא ארעא ולבית כנישות מיא קרא ימי וחזא יי ארי טב:

ואמר יי תדאית ארעא דיתאה עיסבא דבר זרעיה מזדרע אילן פירין עביד פירין לזנוהי דבר זרעיה ביה על ארעא והוה כן: ואפיקת ארעא דיתאה עיסבא דבר זרעיה מזדרע לזנוהי ואילן עביד פירין דבר זרעיה ביה לזנוהי וחזא יי ארי טב: והוה רמש והוה צפר יום תליתאי:

ואמר יי יהון נהורין ברקיעא דשמיא לאפרשא בין יממא ובין ליליא ויהון לאתין ולזמנין ולמימני בהון יומין ושנין:

תקנו על עמדו והיא עשייתו כמו ועשתה את צפרניה: מעל לרקיע: על הרקיע לא נאמר אלא מעל לרקיע לפי שהם תלוים במאמר: ומפני מה לא נאמר כי טוב ביום שני לפי שלא היתה נגמרה מלאכת המים עד יום שלישי והרי התחיל בה בשני ודבר שלא נגמר אינו במלואו ובטובו ובשלישי שנגמר מלאכת המים והתחיל וגמר מלאכה אחרת כפל בו כי טוב שתי פעמים אחד לגמר מלאכת השני ואחד לגמר מלאכת היום: ויקרא אלהים לרקיע שמים: שא מים שם מים אש ומים שערבן זה בזה ועשה מהם שמים: יקוו המים: שהיו שטוחין על פני כל הארץ והקוום באוקינוס הוא הים הגדול שבכל הימים: קרא ימים: והלא ים אחד הוא אלא אינו דומה טעם דג העולה מן הים בעכו לטעם דג העולה באספמיא: תדשא הארץ דשא עשב: לא דשא לשון עשב ולא עשב לשון דשא ולא היה לשון המקרא לומר תעשיב הארץ שמיני דשאים מחולקים כל אחד לעצמו נקרא עשב פלוני ולשון דשא לא יתכן לומר דשא פלוני שהוא לבישת הארץ כשהיא מתמלאת בדשאים: תדשא הארץ: תתמלא ותתכסה בלבוש עשבים בלשון לעז נקרא דשא ארבידן כולם מעורבים זה בזה וכל שורש לעצמו נקרא עשב: מזריע זרע: שיגדל בו זרעו לזרוע ממנו במקום אחר: עץ פרי: שיהא טעם העץ כטעם הפרי והיא לא עשתה כן אלא ותוצא הארץ עץ עשה פרי ולא העץ פרי לפיכך כשנתקלל אדם על עונו נפקדה גם היא ונתקללה: אשר זרעו בו: הם גרעיני כל פרי שמהם האילן צומח כשנוטעים: ותוצא הארץ: אף על פי שלא נאמר למינהו בדשאים בצוויין שמעו שנצטוו האילנות על כך ונשאו קל וחומר בעצמם כמפורש באגדת חולין: יהי מאורות: מיום ראשון נבראו וברביעי צוה עליהם להתלות ברקיע וכן כל תולדות השמים והארץ כלם נבראו מיום ראשון וכל אחד ואחד נקבע ביום שנגזר עליו הוא שכתוב את השמים לרבות תולדותיהן ואת הארץ לרבות תולדותיה: יהי מארת: חסר כתיב על שהוא יום מארה ליפול אסכרה בתינוקות הוא שאנו מתענין ברביעי על האסכרה שלא תפול בתינוקות: להבדיל בין היום ובין הלילה: משנגנז האור הראשון אבל בשבעת ימי בראשית שמשו האור והחשך שניהם יחד בין ביום ובין בלילה: והיו לאותות: כשהמאורות לוקין סימן רע הוא לעולם שנאמר ומאותות השמים אל תחתו כשאתם עושים רצונו של מקום אין אתם צריכים לדאוג מן הפורענות: ולמועדים: על שם העתיד שעתידין ישראל להצטוות על המועדות והם מונים למולד הלבנה: ולימים: שמוש החמה חצי יום ושמוש הלבנה חצי יום הרי יום שלם: ושנים: לסוף שס"ה ימים יגמרו מהלכם בשנים עשר מזלות

1 b

ויהון לנהורין ברקיעא דשמיא
לאנהרא על ארעא והוה כן
ועבד יי ית תרין נהוריא רברביא
ית נהורא רבא למשלט
ביממא וית נהורא זעירא
למשלט בליליא וית כוכביא
ויהב יתהון יי ברקיעא דשמיא
לאנהרא על ארעא
ולמשלט ביממא ובליליא
ולאפרשא בין
[illegible]

והיו למאורת ברקיע השמים
להאיר על הארץ ויהי כן ׃ ויעש
אלהים את שני המארת הגדלים
את המאור הגדל לממשלת היום
ואת המאור הקטן לממשלת הלילה
ואת הכוכבים ׃ ויתן אתם אלהים
ברקיע השמים להאיר על הארץ
ולמשל ביום ובלילה ולהבדיל בין
האור ובין החשך וירא אלהים כי
טוב ויהי ערב ויהי בקר [illegible]

[illegible]

המים [illegible]
ערב ויהי בקר [illegible]
ויאמר אלהים תוצא הארץ [illegible]
למינה בהמה ורמש וחית
למינה ויהי כן ויעש אלהים את חית
הארץ למינה ואת הבהמה למינה
ואת כל רמש האדמה למינהו וירא
אלהים כי טוב ויאמר אלהים נעשה אדם

[illegible]

2 A

[illegible] אדם בצלמנו כדמותנו וירדו בדגת
הים ובעוף השמים ובבהמה ובכל
הארץ ובכל הרמש הרמש על
הארץ: ויברא אלהים את האדם
בצלמו בצלם אלהים ברא אתו
זכר ונקבה ברא אתם: ויברך אתם
אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו
ומלאו את הארץ וכבשה ורדו בדגת
הים ובעוף השמים ובכל חיה הרמשת
[על] הארץ: ויאמר אלהים הנה נתתי
[illegible] אשר על
[illegible] אשר ב[illegible]

[illegible]

[illegible] כל צבאם:
[illegible] ים השביעי מלאכתו
[illegible] עשה וישבת ביום השביעי
מכל מלאכתו אשר עשה: ויברך
אלהים את יום השביעי ויקדש אתו

[illegible] בצלמנא כדמותנא
[illegible] בנוני ימא [illegible]
דשמיא [illegible] ובבעירא
ובכל רחשא דרחיש [illegible]
ארעא:
וברא יי ית אדם בצלמיה
בצילמא דיי ברא יתיה [illegible]
ונוקבא ברא יתהון:

ובריך יתהון יי ואמר ל[הון]
יי פושו וסגו ומלו ית א[רעא]
ותקופו עלה ושלוטו בנוני [ימא]
ובעופא דשמיא ובכל חיתא
דרחשא על ארעא:

ואמר יי הא יהבית לכו[ן]
כל עסבא דבר זר[illegible]
מזדרע די על אפי כל אר[עא]
וית כל אילנא דביה פ[illegible]
אילנא דבר זר[illegible] [illegible]
לכון יהא למיכל:

ולכל חיתא ארעא ולכל עו[פא]
דשמיא ולכל דרחיש [illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

כי בו שבת מכל מלאכתו אשר
ברא אלהים לעשות:
אלה תולדות השמים והארץ
בהבראם ביום עשות יהוה אלהים
ארץ ושמים: וכל שיח השדה טרם
יהיה בארץ וכל עשב השדה טרם
יצמח כי לא המטיר יהוה אלהים על
הארץ ואדם אין לעבד את האדמה:
ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל
פני האדמה: וייצר יהוה אלהים את
האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו
נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה:
ויטע יהוה אלהים גן בעדן מקדם
וישם שם את האדם אשר יצר: ויצמח

ארי ביה נח מכל עבידתיה [illegible]
דברא ייי למעבד:

אלין תולדת שמיא וארעא
כד אתבריאו ביומא דעבד
ייי אלהים ארעא ושמיא:

וכל אילני חקלא עד לא הוו
בארעא וכל עסבא דחקלא
עד לא צמח [illegible]
[illegible]
[illegible]
ארעא:

ועננא הוה סליק מן ארעא
ומשקי ית כל אפי ארעא:

וברא ייי אלהים ית אדם
עפרא מן ארעא ונפח באפוהי
נשמתא דחיי והות באדם
לרוח ממללא:

ונצב ייי אלהים גינתא בעדן
מלקדמין ואשרי תמן ית אדם
דברא: ואצמח

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] ויהוא נתן שאין [illegible] כל [illegible]
[illegible] כי [illegible] עד [illegible]
ברא [illegible] לעשות [illegible] המלאכה
שהיא ראויה לעשות בשבת כבר
ועשה [illegible] בשאר [illegible]
התולדות [illegible] המאורים ומעלה
השמים והארץ [illegible]
[illegible] ומזה שכלם נבראו
[illegible] דבר אחד [illegible]
[illegible] עד [illegible]
[illegible] כלם [illegible]
[illegible] כמו [illegible]
נברא [illegible] כמו [illegible]
[illegible] כתוב [illegible]
[illegible] והעולם [illegible] נברא [illegible]

אמר [illegible] קטנה [illegible] [illegible]
לא [illegible] קדם [illegible] לאמר [illegible]
[illegible] לא היה הארץ [illegible] בריאות [illegible]
[illegible] עדיין [illegible] הארץ לא [illegible] על [illegible]
[illegible] לעבוד את האדמה [illegible]
[illegible]
[illegible] עד [illegible] מן הארץ [illegible] בריאת [illegible]
[illegible] העפר ובריאת האדם [illegible]
[illegible] נשמה [illegible] לא [illegible]
[illegible] מכל [illegible] האדם [illegible]
[illegible] עפר [illegible] ממקום [illegible] האדמה [illegible]
[illegible] ומן [illegible] נבראו [illegible]
[illegible] מאורות [illegible]
[illegible] הבריאות [illegible] בריאת [illegible]
[illegible] נשמה וחיה [illegible] נפש חיה [illegible]
[illegible] עדן [illegible] את הגן [illegible] האדם [illegible] בבריאת [illegible]
[illegible] ויברא
[illegible] את האדם [illegible] בריאת [illegible]
[illegible] הנשמה [illegible]
[illegible] האדם [illegible] את [illegible] מן הארץ [illegible]

3A

ויצמח יהוה אלהים מן האדמה כל עץ נחמד
למראה וטוב למאכל ועץ החיים
בתוך הגן ועץ הדעת טוב ורע ונהר
יצא מעדן להשקות את הגן ומשם
יפרד והיה לארבעה ראשים שם
האחד פישון הוא הסבב את כל ארץ
החוילה אשר שם הזהב וזהב הארץ
ההוא טוב שם הבדלח ואבן השהם
ושם הנהר השני גיחון הוא הסובב את
כל ארץ כוש ושם הנהר השלישי
חדקל הוא ההלך קדמת אשור
והנהר הרביעי הוא פרת ויקח יהוה
אלהים את האדם וינחהו בגן עדן
לעבדה ולשמרה ויצו יהוה אלהים
על האדם לאמר מכל עץ הגן אכל
תאכל ומעץ הדעת טוב ורע לא
תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות
תמות ויאמר יהוה אלהים לא טוב
היות האדם לבדו אעשה לו עזר
כנגדו ויצר יהוה אלהים מן האדמה
כל חית השדה ואת כל עוף השמים
ויבא אל האדם לראות מה יקרא
לו וכל אשר יקרא לו האדם נפש
חיה הוא שמו ויקרא האדם שמות
לכל הבהמה ולעוף השמים ולכל
חית השדה ולאדם לא מצא עזר
כנגדו ויפל יהוה אלהים תרדמה על
האדם ויישן ויקח אחת מצלעתיו
ויסגר בשר תחתנה ויבן יהוה

ורבי יי אלהים מן ארעא כל אילן
דמרגג למחזי וטב למיכל
ואילן חייא במציעות גינתא
ואילן דאכלי פירוהי חכמין
בין טב לביש ׃ ונהרא
הוה נפיק בעדן לאשקאה
ית גינתא ומתמן מתפרש והוה
לארבעה רישי נהרין ׃
שום חד פישון הוא דמקיף
ית כל ארעא דחוילה דתמן
דהבא ׃
ודהבא דארעא ההיא טב
תמן בדולחא ואבני בורלא ׃
ושום נהרא תנינא גיחון
דאקיף ית כל ארעא דכוש ׃
ושום נהרא תליתאה דגלת
הוא דמהליך למדינחא דאתור
ונהרא רביעאה הוא פרת ׃
ודבר יי אלהים ית אדם
ואשריה בגינתא דעדן
למפלחה ולמטרה ׃
ופקיד יי אלהים על אדם
למימר מכל אילן גינתא מיכל
תיכול ׃
ומאילן דאכלי פירוהי חכמין
בין טב לביש לא תיכול מנה
ארי ביומא דתיכול מנה
מיות תמות ׃
ואמר יי אלהים לא תקין
למהוי אדם בלחודוהי אעביד
ליה סמך כקבליה ׃
וברא יי אלהים מן ארעא כל
חיות ברא וית כל עופא
דשמיא ואיתי לות אדם
למחזי מה יקרי ליה וכל
דהוה קרי ליה אדם נפשא
חיתא הוא שמיה ׃
וקרא אדם שמהן לכל בעירא
ולעופא דשמיא ולכל חיות
ברא ולאדם לא אשכח סמך
כקבליה ׃
ורמא יי אלהים
שינתא על אדם ודמך ונסיב
חדא מעלעוהי ומלא בסרא
תחותהא ׃ ובנא יי

באמצע הגן מכתב ימתבר ׃ בתוך
הגן באמצע ׃ פישון הוא נילוס נהר
מצרים ועל שם שמימיו מתברכים
ועולין ומשקין את הארץ נקרא
פישון כמו ופשו פרשיו ׃ ד״א פישון
שהוא מגדל פשתן לכך נאמר
בישעיה על מצרים ובשו עובדי
פשתים שריקות ׃ החוילה ׃ גיחון
שהוא הומה והומה ביותר והמיה
על כל הנהרות ׃ חדקל ׃ שמימיו
חדין וקלין ׃ קדמת אשור למזרחה
של אשור ׃ הוא פרת החשוב
על כולם ׃ ויקח ׃ לקחו בדברים נאים
ופתהו ליכנס ׃ לא טוב היות האדם
לבדו ׃ שלא יאמרו שתי רשויות
הם הקב״ה בעליונים יחיד ואין לו זוג
וזה בתחתונים ואין לו זוג ׃ עזר כנגדו ׃
זכה עזר לא זכה כנגדו להלחם ׃ ויצר
מן האדמה היא יצירה האמורה למעלה
ושם למלאכה [illegible]
[illegible] ׃ וכל אשר יקרא לו [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

אֱלֹהִים אֶת הַצֵּלָע אֲשֶׁר לָקַח מִן הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיְבִאֶהָ אֶל הָאָדָם׃
וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הַפַּעַם עֶצֶם מֵעֲצָמַי וּבָשָׂר מִבְּשָׂרִי לְזֹאת יִקָּרֵא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לֻקְחָה זֹּאת׃
עַל כֵּן יַעֲזָב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד׃
וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִּים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבֹּשָׁשׁוּ׃
וְהַנָּחָשׁ הָיָה עָרוּם מִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל הָאִשָּׁה אַף כִּי אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכֹּל עֵץ הַגָּן׃
וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל הַנָּחָשׁ מִפְּרִי עֵץ הַגָּן נֹאכֵל׃
וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ הַגָּן אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְּעוּ בּוֹ פֶּן תְּמֻתוּן׃
וַיֹּאמֶר הַנָּחָשׁ אֶל הָאִשָּׁה לֹא מוֹת תְּמֻתוּן׃
כִּי יֹדֵעַ אֱלֹהִים כִּי בְּיוֹם אֲכָלְכֶם מִמֶּנּוּ וְנִפְקְחוּ עֵינֵיכֶם וִהְיִיתֶם כֵּאלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע׃
וַתֵּרֶא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל וְכִי תַאֲוָה הוּא לָעֵינַיִם וְנֶחְמָד הָעֵץ לְהַשְׂכִּיל וַתִּקַּח מִפִּרְיוֹ וַתֹּאכַל וַתִּתֵּן גַּם לְאִישָׁהּ עִמָּהּ וַיֹּאכַל׃
וַתִּפָּקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עֵירֻמִּם הֵם וַיִּתְפְּרוּ עֲלֵה תְאֵנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם

אלהים ית עילעא דנסיב מן אדם לאתתא ואיתיאה לות אדם׃
ואמר אדם הדא זמנא גרמא מגרמי ובישרא מבסרי לדא יתקרי איתתא ארי מגברא איתנסיבת דא׃
על כן ישבוק גבר בית משכביה אבוהי ואימיה וידבק באיתתיה ויהון לבישרא חד׃
והוו תרויהון ערטילאין אדם ואיתתיה ולא מתבלשין׃

וחויא הוה חכים מכל חיות חקלא דעבד יי אלהים ואמר לאיתתא אף צרי אמר יי לא תיכלון מכל אילן גינתא׃
ואמרת איתתא לחויא מפירי אילן גינתא ניכול׃
ומפירי אילנא דבמציעות גינתא אמר יי לא תיכלון מיניה ולא תקרבון ביה דילמא תמותון׃
ואמר חויא לאיתתא לא מיתה תמותון׃
ארי גלי קדם יי ארי ביומא דתיכלון מיניה ויתפתחן עיניכון ותהון כרברבין חכמין למידע בין טב לביש׃

וחזת איתתא ארי טב אילנא למיכל וארי אסו הוא לעינין ומרגג אילנא לאסתכלא ביה ונסיבת מאיביה ואכלת ויהבת אף לבעלה עימה ואכל׃
ואיתפתחא עיני תרויהון וידעו ארי ערטלאין אינון וחטו להון טרפי תאינין ועבדו להון [illegible]

נופל על לשון להיות לו חבר. ואחרת קראה ח. מלמד שנבא אדם על כל הזאת ודיוגלא נתקררה דעתו בהן. יקרא אשה כי מאיש לקחה זאת לשון נופל על לשון מכאן שנברא העולם בלשון הקדש. על כן יעזב איש רוח הקדש אומרת כן לאסור עריות על בני נח. לבשר אחד הולד נוצר על ידי שניהם ושם נעשה בשרם אחד. ולא יתבששו שלא היו יודעים דרך צניעות להבחין בין טוב לרע ואף על פי שנתנה בו דעה לקרות שמות לא נתן בו יצר רע עד שאכל מן העץ ונכנס בו יצר הרע וידע מה בין טוב לרע. והנחש היה ערום מה ענין זה לכאן היה לו לסמוך ויעש לאדם ולאשתו ולמדך מאיזו עצה קפץ הנחש עליהם ראה אותם ערומים ועסוקים בתשמיש לעין הכל ונתאוה לה. ערום מכל לפי ערמתו וגדולתו היתה מפלתו ערום מכל ארור מכל. אף כי אמר אלהים שמא אמר לכם שלא תאכלו מכל עץ הגן ואף על פי שראה אותן אוכלין משאר פירות הרבה עליה כדי שתשיבנו ויבא לדבר באותו העץ. ולא תגעו בו הוסיפה על הצווי לפיכך באה לידי גרעון הוא שאמר אל תוסף על דבריו. פן תמותון דחפה עד שנגעה בו ואמר לה כשם שאין מיתה בנגיעה כך אין מיתה באכילה. כי יודע אלהים כל אומן שונא את בני אומנותו מן העץ אכל וברא את העולם. והייתם כאלהים יוצרי עולמות. ותרא האשה ראתה דברי נחש והנאו לה והאמינתו. כי טוב העץ להיות כאלהים. וכי תאוה הוא לעינים כמו שאמר לה ונפקחו עיניכם. ונחמד העץ להשכיל כמו שאמר לה יודעי טוב ורע. ותתן גם לאישה שלא תמות היא ויחיה הוא וישא אחרת. גם לרבות בהמה וחיה. ותפקחנה לענין החכמה דבר הכתוב ולא לענין ראייה ממש וסוף הפסוק מוכיח. וידעו כי ערומים הם אף הסומא יודע כשהוא ערום אלא מהו וידעו כי ערומים הם מצוה אחת היתה בידם ונתערטלו ממנה. עלה תאנה הוא העץ שאכלו ממנו בדבר שנתקלקלו בו נתקנו אבל שאר העצים מנעום מליטול עליהם. ומפני מה לא נתפרסם העץ שאין הקב"ה חפץ להונות בריה שלא יכלימוהו ויאמרו זהו שלקה העולם על ידו [illegible]

חגרת׃ וישמעו את קול יהוה אלהים
מתהלך בגן לרוח היום ויתחבא
האדם ואשתו מפני יהוה אלהים
בתוך עץ הגן׃ ויקרא יהוה אלהים
אל האדם ויאמר לו איכה׃ ויאמר
את קלך שמעתי בגן ואירא כי עירם
אנכי ואחבא׃ ויאמר מי הגיד לך כי
עירם אתה המן העץ אשר צויתיך
לבלתי אכל ממנו אכלת׃ ויאמר
האדם האשה אשר נתתה עמדי
הוא נתנה לי מן העץ ואכל׃ ויאמר
יהוה אלהים לאשה מה זאת עשית
ותאמר האשה הנחש השיאני ואכל׃
ויאמר יהוה אלהים אל הנחש כי
עשית זאת ארור אתה מכל הבהמה
ומכל חית השדה על גחנך תלך
ועפר תאכל כל ימי חייך׃ ואיבה
אשית בינך ובין האשה ובין זרעך
ובין זרעה הוא ישופך ראש ואתה
תשופנו עקב׃ ס אל
האשה אמר הרבה ארבה עצבונך
והרנך בעצב תלדי בנים ואל אישך
תשוקתך והוא ימשל בך׃ ס
ולאדם אמר כי שמעת לקול
אשתך ותאכל מן העץ אשר צויתיך
לאמר לא תאכל ממנו ארורה
האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה

ושמעו ית קל מימרא דיי אלהים מהלך בגינתא לְמַנַח יומא ואיטמר אדם ואתתיה מן קדם יי אלהים במציעות אילן גינתא׃
וקרא יי אלהים לאדם ואמר ליה אן את׃
ואמר ית קל מימרך שמעית בגינתא ודחילית ארי ערטילאי אנא ואיטמרית׃
ואמר מאן חוי לך ארי ערטילאי את המן אילנא דפקידתך בדיל דלא למיכל מיניה אכלת׃
ואמר אדם איתתא די יהבת לי היא יהבת לי מן אילנא ואכלית׃
ואמר יי אלהים לאיתתא מה דא עבדת ואמרת איתתא חויא אטעיני ואכלית׃
ואמר יי אלהים לחויא ארי עבדתא דא ליט את מכל בעירא ומכל חיות ברא על מעך תיזיל ועפרא תיכול כל יומי חייך׃
ודבבו אשוי בינך ובין איתתא ובין בנך ובין בנהא הוא יהי דכיר לך מה דעבדתא ליה מלקדמין ואת תהא נטר ליה בסופא׃
לאיתתא אמר אסגאה אסגי צעריכי ועידוכי בצער תלדין בנין ולות בעליך תהא תיובתיך והוא יִשלוט ביך׃
ולאדם אמר ארי קבילתא למימר איתתך ואכלת מן אילנא דפקידתך למימר לא תיכול מיניה ליטא ארעא בדילך בעמל תיכלינה

וישמעו – יש מדרשי אגדה רבים וכבר סדרום רבותינו על מכונם בבראשית רבה ובשאר מדרשות. ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא ולאגדה המיישבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו. וישמעו – שמעו את קול הקב״ה מתהלך בגן. לרוח היום – לאותו רוח שהשמש באה משם וזו היא מערבית שלעת ערב חמה במערב והם סרחו בעשירית. איכה – יודע היה היכן הוא אלא ליכנס עמו בדברים שלא יהא נבהל להשיב אם יענישהו פתאום. וכן בקין אמר אי הבל אחיך. וכן בבלעם מי האנשים האלה עמך ליכנס עמם בדברים. וכן בחזקיה בשלוחי מרודך. מי הגיד לך – מאין לך לדעת מה בושת יש בעומד ערום. המן העץ – בתמיה. האשה אשר נתתה עמדי – כאן כפה בטובה. השיאני – הטעני כמו אל ישיא אתכם חזקיהו. כי עשית זאת – מכאן שאין מהפכין בזכותו של מסית שאלו שאלו למה עשית זאת היה לו להשיב דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין. מכל הבהמה ומכל חית השדה – אם מבהמה נתקלל מחיה לא כל שכן. העמידו רבותינו מדרש זה במסכת בכורות ללמד שימי עיבורו של נחש שבע שנים. על גחונך – רגלים היו לו ונקצצו. ואיבה אשית – אתה לא נתכוונת אלא שימות אדם כשיאכל הוא ותשא את חוה ולא באת לדבר אל חוה תחלה אלא לפי שהנשים דעתן קלה להתפתות ויודעות לפתות את בעליהן לפיכך ואיבה אשית. ישופך ראש – יכתתך כמו ואכות אותו טחון. ואתה תשופנו עקב – לא יהא לך קומה ותשכנו בעקבו ואף משם תמיתנו. ולשון תשופנו כמו תשאפנו כמו נשפת ברוחך לפי שהלשון נופל על הלשון כתב לשון נשיפה. עצבונך – זה צער גידול בנים. והרונך – זה צער העיבור. בעצב תלדי בנים – זה צער הלידה. ואל אישך תשוקתך – לתשמיש ואף על פי כן אין לך מצח לתובעו בפה אלא הוא ימשול בך הכל ממנו ולא ממך. תשוקתך – תאותך כמו ונפשו שוקקה. ארורה האדמה בעבורך – תעלה לך דברים ארורים כגון זבובים ופרעושים ונמלים משל ליוצא לתרבות רעה והכל...

4
B

כל ימי חייך: וקוץ ודרדר תצמיח לך ואכלת את עשב השדה: בזעת אפך תאכל לחם עד שובך אל האדמה כי ממנה לקחת כי עפר אתה ואל עפר תשוב: ויקרא האדם שם אשתו חוה כי הוא היתה אם כל חי: ויעש יהוה אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבשם:

ויאמר יהוה אלהים הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעלם: וישלחהו יהוה אלהים מגן עדן לעבד את האדמה אשר לקח משם: ויגרש את האדם וישכן מקדם לגן עדן את הכרבים ואת להט החרב המתהפכת לשמר את דרך עץ החיים:

והאדם ידע את חוה אשתו ותהר ותלד את קין ותאמר קניתי איש את יהוה: ותסף ללדת את אחיו את הבל ויהי הבל רעה צאן וקין היה עבד אדמה: ויהי מקץ ימים ויבא קין מפרי האדמה מנחה ליהוה: והבל הביא גם הוא מבכרות צאנו

כל יומי חייך: וכובין ואטדין תצמח לך ותיכול ית עיסבא דחקלא: בזיעתא דאפך תיכול לחמא עד די תתוב לארעא ארי מינה איתבריתא ארי עפרא את ולעפרא תתוב: וקרא אדם שום איתתיה חוה ארי היא הות אימא דכל בני אינשא: ועבד יי אלהים לאדם ולאיתתיה לבושין דיקר על משך בסריהון ואלבישינון:

ואמר יי אלהים הא אדם הוה יחידי בעלמא מיניה למידע טב וביש וכען דילמא יושיט ידיה ויסב אף מאילן דחיי וייכול ויחי לעלמין: ושלחיה יי אלהים מגינתא דעדן למפלח ית אדמתא דאיתברי מתמן: ותריך ית אדם ואשרי מלקדמין לגינתא דעדן ית כרוביא וית שנן חרבא דמתהפכא למיטר ית אורח אילן דחיי:

ואדם ידע ית חוה איתתיה ועדיאת וילידת ית קין ואמרת קניתי גברא מן קדם יי: ואוסיפת למילד ית אחוהי ית הבל והוה הבל רעי ענא וקין הוה פלח בארעא: והוה מסוף יומין ואיתי קין מאיבא דארעא תקרובתא קדם יי: והבל אייתי אף הוא מבכירי ענא

נקללו שדים שינק מהם: וקוץ ודרדר תצמיח לך: הארץ כשתזרענה מיני זרעים תצמיח קוץ ודרדר קנרס ועכביות והן נאכלין על ידי תקון: ואכלת את עשב השדה: ומה קללה היא זו והלא בברכה נאמר לו הנה נתתי לכם את כל עשב אלא מה אמור בענין בעצבון תאכלנה ואחר העצבון וקוץ ודרדר תצמיח לך כשתזרענה קטניות או ירקות גנה היא תצמיח קוצים ודרדרים ושאר עשבי השדה ועל כרחך תאכלם: בזעת אפך: לאחר שתטרח בו הרבה: ויקרא האדם: חזר הכתוב לענינו הראשון ויקרא האדם שמות ולא הפסיק אלא ללמדך שעל ידי קריאת שמות נזדווגה לו חוה כמו שכתוב ולאדם לא מצא עזר כנגדו לפיכך ויפל תרדמה ועל ידי שכתב ויהיו שניהם ערומים סמך לו פרשת הנחש להודיעך שמתוך שראה ערותם וראה אותם עסוקים בתשמיש נתאוה לה ובא עליהם במחשבה: חוה: נופל על לשון חיה שמחיה את ולדותיה כמו הוה בלשון היה: כתנות עור: יש דברי אגדה אומרים חלקים היו כצפורן מדובקין על עורן ויש אומרים דבר הבא מן העור וצמר הארנבים שהוא רך וחם ועשה להם כתנות ממנו: היה כאחד ממנו: הרי הוא יחיד בתחתונים כמו שאני יחיד בעליונים ומה היא יחידתו לדעת טוב ורע מה שאין כן בבהמה וחיה ועתה פן ישלח ידו ואכל וחי לעולם והמחייה לעולם הרי הוא קרוב להטעות הבריות אחריו ולומר אף הוא אלוה. ויש מדרשי אגדה רבים אבל אינן מיושבין על פשוטו של מקרא: מקדם לגן עדן: במזרחו של גן עדן חוץ לגן: את הכרובים: מלאכי חבלה: וחרב המתהפכת: ולה להט לאיים עליו מלהכנס עוד לגן. תרגום להט שנן ושלף חנית ובלשון לעז למא. יש מדרשי אגדה ואינו בא אלא לפשוטו: והאדם ידע: כבר קודם הענין של מעלה קודם שחטא ונטרד מגן עדן וכן ההריון והלידה שאם כתב וידע אדם נשמע שאחר שנטרד היו לו בנים: קין: על שם קניתי: איש את ה': כמו עם ה' כשברא אותו ואותי איש לבדו בראנו אבל בזה אנו שותפים עמו: את קין את אחיו את הבל: ג' אתים רבויין הן מלמד שתאומה נולדה עם קין ועם הבל נולדו שתים לכך נאמר ותוסף: רועה צאן: לפי שנתקללה האדמה פירש לו מעבודתה: מפרי האדמה: מן הגרוע. יש אגדה אומרים זרע פשתן היה:

ומחלבהן וישע יהוה אל הבל ואל
מנחתו׃ ואל קין ואל מנחתו לא
שעה ויחר לקין מאד ויפלו פניו׃
ויאמר יהוה אל קין למה חרה לך
ולמה נפלו פניך׃ הלוא אם תיטיב
שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת
רבץ ואליך תשוקתו ואתה תמשל
בו׃ ויאמר קין אל הבל אחיו ויהי
בהיותם בשדה ויקם קין אל הבל
אחיו ויהרגהו׃ ויאמר יהוה אל קין
אי הבל אחיך ויאמר לא ידעתי
השמר אחי אנכי׃ ויאמר מה עשית
קול דמי אחיך צעקים אלי מן
האדמה׃ ועתה ארור אתה מן האדמה
אשר פצתה את פיה לקחת את דמי
אחיך מידך׃ כי תעבד את האדמה
לא תסף תת כחה לך נע ונד תהיה
בארץ׃ ויאמר קין אל יהוה גדול עוני
מנשוא׃ הן גרשת אתי היום מעל
פני האדמה ומפניך אסתר והייתי נע
ונד בארץ והיה כל מצאי יהרגני׃
ויאמר לו יהוה לכן כל הרג קין
שבעתים יקם וישם יהוה לקין אות

ומשמניהון, והות רעוא מן
קדם יי׳ להבל ולקורבניה׃
ולקין ולקורבניה לא הוה
רעוא ותקיף לקין לחדא
ואתכבישו אפוהי׃
ואמר יי׳ לקין למה תקיף לך
ולמה דנן אתכבישו אפך׃
הלא אם תוטיב עובדך
ישתביק לך ואם לא תוטיב
עובדך ליום דינא חטאך
נטיר דעתיד לאיתפרעא
מינך אם לא תתוב ואם תתוב
ישתביק לך׃
ואמר קין להבל אחוהי והוה
במהויהון בחקלא וקם קין
על הבל אחוהי וקטליה׃
ואמר יי׳ לקין אן הבל אחוך
ואמר לא ידענא הנטר אחי
אנא׃
ואמר מה עבדתא קל דם
זרעין דעתידין למיפק מן
אחוך קבלן קדמי מן ארעא׃
וכען ליט את מן ארעא
דפתחת ית פומהא וקבלת
ית דמי אחוך מן ידך׃
ארי תפלח ית ארעא לא תוסף
למיתן חילה לך מטלטל
וגלי תהא בארעא׃
ואמר קין קדם יי׳ סגי חובי
מלמשבק׃
הא תריכתא יתי יומא דין
מעל אפי ארעא ומן קדמך
לית אפשר לאסתתרא ואהי
מטלטל וגלי בארעא ויהי כל
דישכחנני יקטלנני׃
ואמר ליה יי׳ בכן כל דקטיל
קין לשבעה דרין יתפרע
מיניה ושוי יי׳ לקין אתא

וישע ויפן. וכן במנחה מנעט
כלומר פנה ממנו. וכן ישעו אל
מנחה מנחות. לא שעה. לא פנה.
וכן אל ישעו. אל יפנו׃ הלא אם תיטיב.
פירושו כתרגומו. לפתח חטאת רבץ.
לפתח קברך חטאך שמור.
ואליך תשוקתו. של חטאת הוא היצר
הרע תמיד שוקק ומתאוה להכשילך
ואתה תמשול בו. אם תרצה תתגבר
עליו׃ ויאמר קין. נכנס עמו בדברי
ריב ומצה להתעולל עליו להרגו. ויש
בו מדרשי אגדה. אך זה פשוטו של
מקרא׃ אי הבל אחיך. לכנס עמו
בדברי נחת. אולי ישוב ויאמר אני הרגתיו
וחטאתי לך׃ לא ידעתי. נעשה כגונב
דעת העליונה׃ השומר אחי. לשון
תמיהה הוא׃ וכן כל ה״א המשמש
בראש תיבה׃ דמי אחיך. דמו ודם
זרעותיו. לא שעשה בו פצעים הרבה
שלא היה יודע מהיכן נפשו יוצאה
מן האדמה אשר פצתה וגו׳ ומוסיפה
היא לקלל שנתקללה כבר היא בעונה
וגם בזו הוסיפה לחטוא׃ אשר פצתה
את פיה ונכנסה לקבל את הדם מידך. לא תוסף. [illegible]
לא תוסף תת כחה וגו׳ אין לך רשות לדור במקום אחד׃ גדול עוני מנשוא. בתמיה אתה טוען עליונים ותחתונים
ועוני אי אפשר לטעון׃ לכן כל הורג קין. זה אחד מן המקראות שקצרו את דבריהם. ורמזו ולא פירשו לכן כל
הורג קין. לשון גערה הוא כה יעשה לו כך וכך ולא פירש ענשו׃ שבעתים יקם. איני רוצה להנקם מקין עכשיו
לסוף ז׳ דורות אני נוקם ממנו שיעמוד למך מבני בניו ויהרגנו. וסוף המקרא שאמר שבעתים יקם נקמתי
אני מקין. למדנו שתחלת המקרא לשון גערה הוא שלא יהא כל בריה מזיקתו וכתוב בו ויאמר זה. כל מוצאי יהרגני
ונע ונד בנגיד ובו׳ לא פירש מה יעשה לו אבל דבר הכתוב ברמז כל מכה יהיה ונע ונד ויקרב אל השמים ואל הבהמות
ואל השוורים וגו׳ וגם המשנה על אשר יאמרו השור והפסח לא יבוא וכו׳ אל תוך הבית והוא המכה את שנואי נפש
דוד וכל כמו קשר דבריו ובגבורי הימים פירש ראשון וישם יי׳ לקין אות. חקק לו אות משמו במצחו.
כל מוצאי יהרגני. הבהמה והחיה אבל בני אדם לא היו עדיין בעולם לירא מהם כי אם אביו ואמו ומהם לא
נכוה שיהרגוהו. אלא זה אמר עד עכשיו היתה פחדתי על כל החיות שנאמר ומוראכם וחתכם יהיה וגו׳ ועכשיו
בשביל עוני יראו ממני החיות ויהרגוני מיד וישם יי׳ לקין. החזיר את מוראו על הכל

לבלתי הכות אתו כל מצאו: ויצא
קין מלפני יהוה וישב בארץ נוד
קדמת עדן: וידע קין את אשתו
ותהר ותלד את חנוך ויהי בנה עיר
ויקרא שם העיר כשם בנו חנוך:
ויולד לחנוך את עירד ועירד ילד את
מחויאל ומחייאל ילד את מתושאל
ומתושאל ילד את למך: ויקח לו
למך שתי נשים שם האחת עדה
ושם השנית צלה: ותלד עדה את
יבל הוא היה אבי ישב אהל ומקנה:
ושם אחיו יובל הוא היה אבי כל
תפש כנור ועוגב: וצלה גם הוא ילדה
את תובל קין לטש כל חרש נחשת
וברזל ואחות תובל קין נעמה: ויאמר
למך לנשיו עדה וצלה שמען קולי

בדיל דלא למקטל יתיה כל
דישכחניה: ונפק קין
מן קדם יי ויתיב בארעא גלי
ומטלטל דהות עבידא עלוהי
מלקדמין לגינתא דעדן:
וידע קין ית אתתיה ועדיאת
וילידת ית חנוך והוה בני
קרתא וקרא שמא דקרתא
כשום בריה חנוך:
ואתיליד לחנוך ית עירד
ועירד אוליד ית מחויאל
ומחייאל אוליד ית מתושאל
ומתושאל אוליד ית למך:
ונסיב ליה למך תרתין נשין
שום חדא עדה ושום תנייתא
צלה: וילידת עדה
ית יבל הוא הוה רבהון
דיתבי משכנין ומרי בעיר:
ושום אחוהי יובל הוא הוה
רבהון דכל דיתבי על
כנרא ואבובא: וצלה אף היא ילידת
ית תובל קין רבהון דכל
ידעי עבידת נחשא ופרזלא
ואחתיה דתובל קין נעמה:
ואמר למך לנשוהי עדה וצלה

ויצא קין · יצא בהכנעה כגונב דעת
העליונה · בארץ נוד · בארץ שכל הגולים
נדים שם · קדמת עדן · שם גלה אביו
כשגירש מגן עדן שנאמר וישכן מקדם
וגו' · לשמור את שמירת הדרך מצד
מזרח לך למזרח שהיה אדם הראשון
שם ומצינו רוצח במזרחה קולטת
בכל מקום את הרוצחים שנאמר אז
יבדיל משה וגו' מזרחה שמש · ויהי
אחר מארץ מכל מקום שהיה הולך
הארץ מזדעזעת מתחתיו והבריות
אומרות סורו סורו מעליו זהו שהרג
אחיו · ויהי בונה עיר · ויקרא שם
העיר לזכר בנו חנוך · ועירד ילד ·
[illegible] מקום שהוא ניכר [illegible] יקום
שאומרים ילד [illegible] מאשתו שבע
[illegible] · [illegible] אחת [illegible] תלוית
[illegible] כשהוא אומר מולד לשון הפעיל מדבר באותה הלשון · פלוני הוליד את אשתו בן או בת · וכשהוא אומר ילד מדבר
[illegible] · ויקח לו למך · לא היה לו לפרש כל זה אלא ללמדנו מסוף הענין שקיים הקב"ה הבטחתו
שאמר שבעתים יקם קין עמד למך לאחר שהוליד בנים ונעשה דור שביעי והרג את קין וכן שבע דורות האמורים
[illegible] זהו שאמר כי איש הרגתי לפצעי וגו' · שתי נשים · כך היה דרכן של דור המבול אחת לפריה ורביה ואחת
לתשמיש ואותה שהיא לתשמיש משקין אותה כוס עקרין כדי שתעקר ומקושטת ככלה ומאכילה מעדנים וחברתה
נזופה ואבלה כאלמנה · וזהו שפי' איוב רועה עקרה לא תלד ואלמנה לא ייטיב · כמו שמפורש באגדת חלק · עדה היא
של פריה ורביה על שם שמגונה עליו ומוסרת מאצלו · צלה היא של תשמיש על שם
שיושבת תמיד בצלו דברי אגדה הם בב"ר · אבי ישב אהל · הוא היה ראשון לרועה בהמות במדברות ויושב באהלים חדש
כאן וחדש כאן כשכלה המרעה לצאנו במקום זה הולך ותוקע אהלו במקום אחר · ומדרש אגדה היה בונה בתים
לעבודה זרה כמה דאת אמר סמל הקנאה המקנה · וכן אחיו תופש כנור ועוגב לזמר לעבודה זרה · תובל קין ·
לשון תבלין תבל והתקין אומנותו של קין לעשות כלי זין לרוצחים · לוטש כל חורש · מחדד כל אומנות נחשת וברזל ·
לוטש · מבריק · כמו ילטוש עיניו לי · חורש אינו לשון פועל אלא לשון פועל שהרי נקוד קמץ קטן וטעמו למטה כלומר
[illegible] ומתקן כל כלי אומנות נחשת וברזל · נעמה · היא אשתו של נח בב"ר · שמען קולי · שהיו פורשות ממנו מתשמיש
לפי שהרג את קין ואת תובל קין בנו שהיה למך סומא ותובל קין מושכו וראה את קין ונדמה לו כחיה ואמר לאביו
למשוך בקשת והרגו וכיון שידע שהוא קין זקנו הכה כף אל כף וספק בכפיו בנו והרגו והיו נשיו פורשות ממנו והוא
מפייסן ואמר שמען קולי לשמוע לי · וכי איש הרגתי לפצעי · וכי אני פצעתיו מזיד שיהא הפצע [illegible]
על שמי וילד אשר הרגתי לחבורתי · [illegible] נהרג כלומר על ידי חבורתי נהרג [illegible]
חבורתי · פצע מכת חרב או חץ [illegible]

נשי למך האזנה אמרתי כי איש
הרגתי לפצעי וילד לחברתי : כי
שבעתים יקם קין ולמך שבעים
ושבעה : וידע אדם עוד את אשתו
ותלד בן ותקרא את שמו שת כי
שת לי אלהים זרע אחר תחת הבל
כי הרגו קין : ולשת גם הוא ילד בן
ויקרא את שמו אנוש אז הוחל
לקרא בשם יהוה : זה
ספר תולדת אדם ביום ברא אלהים
אדם בדמות אלהים עשה אתו : זכר
ונקבה בראם ויברך אתם ויקרא
את שמם אדם ביום הבראם : ויחי
אדם שלשים ומאת שנה ויולד
בדמותו כצלמו ויקרא את שמו שת :
ויהיו ימי אדם אחרי הולידו את
שת שמנה מאת שנה ויולד בנים
ובנות : ויהיו כל ימי אדם אשר חי
תשע מאות שנה ושלשים שנה
וימת : ויחי שת חמש
שנים ומאת שנה ויולד את אנוש :
ויחי שת אחרי הולידו את אנוש
שבע שנים ושמנה מאות שנה ויולד
בנים ובנות : ויהיו כל ימי שת שתים
עשרה שנה ותשע מאות שנה וימת :
ויחי אנוש תשעים שנה
ויולד את קינן : ויחי אנוש אחרי
הולידו את קינן חמש עשרה שנה
ושמנה מאות שנה ויולד בנים ובנות :
ויהיו כל ימי אנוש חמש שנים ותשע
מאות שנה וימת : ויחי קינן
שבעים שנה ויולד את מהללאל :
ויחי קינן אחרי הולידו את מהללאל
ארבעים שנה ושמנה מאות שנה
ויולד בנים ובנות : ויהיו כל ימי קינן

נשי למך אציתא למימרי ארי לא גברא קטילית דבדיליה אנא סביל חובין ואף לא עולימא חבילית דבדיליה ישתיצי זרעי :

ארי שבעא דרין איתליאו לקין הלא ללמך בריה שבעין ושבעה :

וידע אדם עוד ית איתתיה וילידת בר וקראת ית שמיה שת ארי אמרת ארי יהב לי יי בר אחרן חלף הבל דקטליה קין :

ולשת אף הוא איתיליד בר וקרא ית שמיה אנוש בכן ביומוהי חלו בני אנשא מלצלאה בשמא דיי :

דין ספר תולדת אדם ביומא דברא יי ית אדם בדמות יי עבד יתיה :

דכר ונקבא בראנון ובריך יתהון וקרא ית שמהון אדם ביומא דאיתבריאו :

וחיא אדם מאה ותלתין שנין ואוליד בדמותיה כדדמי ליה וקרא ית שמיה שת :

והוו יומי אדם בתר דאוליד ית שת תמני מאה שנין ואוליד בנין ובנן :

והוו כל יומי אדם דחיא תשע מאה ותלתין שנין ומית :

וחיא שת מאה וחמש שנין ואוליד ית אנוש :

וחיא שת בתר דאוליד ית אנוש תמני מאה ושבע שנין ואוליד בנין ובנן :

והוו כל יומי שת תשע מאה ותרתא עסרי שנין ומית :

וחיא אנוש תשעין שנין ואוליד ית קינן :

וחיא אנוש בתר דאוליד ית קינן תמני מאה וחמש עסרי שנין ואוליד בנין ובנן :

והוו כל יומי אנוש תשע מאה וחמש שנין ומית :

וחיא קינן שבעין שנין ואוליד ית מהללאל :

וחיא קינן בתר דאוליד ית מהללאל תמני מאה וארבעין שנין ואוליד בנין ובנן :

והוו כל

כי שבעתים יוקם קין : קין שהרג
מזיד נתלה לו עד שבעה דורות אני
שהרגתי שוגג כ"ש שית' לי שביעיות
הרבה · שבעים ושבעה · לשון רבוי
שביעיות אחז לו כך דרש רבי תנחומא
ומדרש אג' לא הרג למך כלום ונשיו
פורשות ממנו משקיימו פריה ורביה
לפי שנגזרה גזרה על זרעו של קין
לכלות אמרו מה אנו יולדות לבהלה
למחר המבול בא ושוטף את הכל
והוא אומ' להן וכי איש הרגתי לפצעי
לפצעו וכי ילד הרגתי לחבורתי
שיהא זרעי כלה בשבילו שיהיה
זרעי כלה בשביל עון · ומה קין שהרג
מזיד נתלה לשבעה דורות אני שלא
הרגתי אלא בשוגג לא כ"ש שיתלו
לי שביעיות הרבה · והוא ק"ו של שטות
אם כן אין הקב"ה גובה את חובו
ומקיים את דברו : וידע אדם עוד וכו'
מהו עוד בא לו למך אצל אדם הראשון
וקבל על נשיו אמר להן אדם וכי
עליכן לדקדק על גזרת המקום
אתם עשו מצותכם והוא יעשה את
שלו אמרו לו קשוט עצמך תחלה והלא
פרשת מאשתך זה מאה ושלשים
שנה משנקנסה מיתה על ידך מיד
וידע אדם עוד מהו עוד מלמד
שנתוספה לו תאוה על תאותו · כל
אז הוחל לקרא בשם יי' · לשון חולין לקרות
שמות אדם ואת שמות העצבים בשמו
של הקב"ה לעשותם ע"ז ולקרותן
אלהות · זה ספר תולדות · זו היא
ספירת תולדות אדם ויש מדרשי אגדה
רבים : ביום ברא אלהים · מגיד שבו
ביום ברא הוליד · בשלשים ומאת שנה ·

6
B

עשר שנים ותשע מאות שנה וימת׃
ויחי מהללאל חמש
שנים וששים שנה ויולד את ירד׃
ויחי מהללאל אחרי הולידו את ירד
שלשים שנה ושמנה מאות שנה ויולד
בנים ובנות׃ ויהיו כל ימי מהללאל חמש
ותשעים שנה ושמנה מאות שנה
וימת׃ ויחי ירד שתים וששים
שנה ומאת שנה ויולד את חנוך׃
ויחי ירד אחרי הולידו את חנוך שמנה
מאות שנה ויולד בנים ובנות׃ ויהיו כל
ימי ירד שתים וששים שנה ותשע
מאות שנה וימת׃ ויחי
חנוך חמש וששים שנה ויולד את
מתושלח׃ ויתהלך חנוך את האלהים
אחרי הולידו את מתושלח שלש
מאות שנה ויולד בנים ובנות׃ ויהי
כל ימי חנוך חמש וששים שנה
ושלש מאות שנה׃ ויתהלך חנוך את
האלהים ואיננו כי לקח אתו אלהים׃
ויחי מתושלח שבע
ושמנים שנה ומאת שנה ויולד את
למך׃ ויחי מתושלח אחרי הולידו
את למך שתים ושמונים שנה ושבע
מאות שנה ויולד בנים ובנות׃ ויהיו
כל ימי מתושלח תשע וששים שנה
ותשע מאות שנה וימת׃
ויחי למך
שתים ושמנים שנה ומאת שנה
ויולד בן׃ ויקרא את שמו נח
לאמר זה ינחמנו ממעשנו ומעצבון
ידינו מן האדמה אשר אררה
יהוה׃ ויחי למך אחרי הולידו את נח
חמש ותשעים שנה וחמש מאות
שנה ויולד בנים ובנות׃ ויהי כל ימי

תשע מאה ועסר שנין ומית׃

וחיא מהללאל שיתין וחמש שנין ואוליד ית ירד׃

וחיא מהללאל בתר דאוליד ית ירד תמני מאה ותלתין שנין ואוליד בנין ובנן׃

והוו כל יומי מהללאל תמני מאה ותשעין וחמש שנין ומית׃

וחיא ירד מאה ושיתין ותרתין שנין ואוליד ית חנוך׃

וחיא ירד בתר דאוליד ית חנוך תמני מאה שנין ואוליד בנין ובנן׃

והוו כל יומי ירד תשע מאה ותרתין שנין ומית׃

וחיא חנוך שתין וחמש שנין ואוליד ית מתושלח׃

והליך חנוך בדחלתא דיי בתר דאוליד ית מתושלח תלת מאה שנין ואוליד בנין ובנן׃

והוו כל יומי חנוך תלת מאה ושתין וחמש שנין׃

והליך חנוך בדחלתא דיי ואיתוהי ארי לא אמית יתיה יי׃

וחיא מתושלח מאה ותמנן ושבע שנין ואוליד ית למך׃

וחיא מתושלח בתר דאוליד ית למך שבע מאה ותמנן ותרתין שנין ואוליד בנין ובנן׃

והוו כל יומי מתושלח תשע מאה ושתין ותשע שנין ומית׃

וחיא למך מאה ותמנן ותרתין שנין ואוליד בר׃

וקרא ית שמיה נח למימר דין ינחמננא מעובדנא ומליאות ידנא מן ארעא דלטה יי׃

וחיא למך בתר דאוליד ית נח חמש מאה ותשעין וחמש שנין ואוליד בנין ובנן׃

והוו כל יומי

ג׳ בלשון בתרא מן קדמאי ׳ ויתהלך
חנוך ׳ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
בעולם
[illegible]
כי לקח אותו אלהים
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
נח
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
נח
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

7
A

בן חמש מאות שנה. אמר ר' יודן מה
טעם כל הדורות הולידו למאה וזה
לחמש מאות אמר הקב"ה אם רשעים
הן יאבדו במים ורע לצדיק זה
ואם צדיקים הם אטריח עליו לעשות
תיבות הרבה כבש את מעיינו ולא
הוליד עד ת"ק שנה כדי שלא יהא יפת
הגדול שבבניו ראוי לעונשין לפני
המבול דכתיב כי הנער בן מאה שנה
ימות לעונש לעתיד וכן לפני מתן
תורה: את שם ואת חם ואת יפת
והלא יפת הגדול אלא בתחלה אתה דורש את
שם שהוא צדיק ונולד מהול ושאברהם
יצא ממנו וכו' בב"ר: בני האלהים
בני השרים והשופטים ד"א בני האלהי'
הם השרים שהולכים בשליחותו של
מקום אף הם היו מתערבי'
בהם כל אלהים שבמקרא לשון מרות
הוא וזה יוכיח ואתה תהיה לו לאלהים
כי טובות הנה. אמר ר' יודן טובת

למך שבע ושבעים שנה ושבע
מאות שנה וימת׃ ויהי
נח בן חמש מאות שנה ויולד נח
את שם את חם ואת יפת׃ ויהי כי
החל האדם לרב על פני האדמה
ובנות ילדו להם׃ ויראו בני האלהים
את בנות האדם כי טבת הנה ויקחו
להם נשים מכל אשר בחרו׃ ויאמר
יהוה לא ידון רוחי באדם לעלם
בשגם הוא בשר והיו ימיו מאה
ועשרים שנה׃ הנפלים היו בארץ
בימים ההם וגם אחרי כן אשר יבאו
בני האלהים אל בנות האדם וילדו
להם המה הגברים אשר מעולם
אנשי השם׃
וירא יהוה כי רבה רעת האדם בארץ
וכל יצר מחשבת לבו רק רע כל
היום׃ וינחם יהוה כי עשה את האדם
בארץ ויתעצב אל לבו׃ ויאמר יהוה

למך שבע מאה ושבעין ושבע
שנין ומית׃
והוה נח בר חמש מאה שנין
ואוליד נח ית שם ית חם וית
יפת׃
והוה כד שריאו בני אנשא
לסגי על אפי ארעא ובנן
אתילידא להון׃
וחזו בני רברביא ית בנת
אנשא ארי שפירן אינון
ונסיבו להון נשין מכל
דאיתרעיאו׃
ואמר יי' לא יתקיים דרא
בישא הדין קדמי לעלם בדיל
דאינון בישרא ועובדיהון
בישיא ארכא יהב להון מאה
ועשרין שנין אם יתובון׃
גיבריא הוו בארעא ביומיא
האינון ואף בתר כן די יעלון
בני רברביא לות בנת אינשא
וילידן להון אינון גיבריא דמן
עלמא אינשין דשמא׃

וחזא יי' ארי סגיאת בישת
אינשא בארעא וכל יצרא
מחשבת ליבה לחוד ביש כל
יומא׃
ותב יי' במימריה ארי עבד
ית אינשא בארעא ואמר
במימריה למתבר תוקפיהון
כרעותיה׃ ואמר יי'

כתיב משהיו מטיבין אותה מקושטת ליכנס לחופה היה גדול נכנס ובועלה תחלה: מכל אשר בחרו. אף בעולת
בעל אף הזכר והבהמה: לא ידון רוחי באדם. לא יתרעם ויריב רוחי עלי בשביל האדם לעולם: לאורך ימים עד הנה
רוחי נדון בקרבי אם להשחית אם לרחם לא יהיה ידון זה ברוחי לעולם כלומר לאורך ימים: בשגם. כלומר בשביל
שגם זאת בו שהוא בשר ואעפ"כ אינו נכנע לפניו ואם יהיה אש או דבר קשה עושה בו על שקמותו. בשגם
כמו שקמותו. וכן שהיתה מדבר כמו שאתה אף כאן בשגם כמו בשגם: והיו ימיו מאה ועשרים. עד ק"כ שנה אאריך
להם אפי ואם לא ישובו אביא עליהם מבול. ואם תאמר משנולד יפת עד המבול אינו אלא ק' שנה. אין מוקדם
ומאוחר בתורה כבר היתה הגזרה כ' שנה קודם שהוליד את תולדות. וכן מצינו בסדר עולם [illegible]
אנוש ראשון אבל זה כמשה כשמו: הנפלים. על שם שנפלו והפילו את העולם. ובלשון עברי לשון ענקים הוא: בימים
ההם. בימי דור אנוש ובני קין: וגם אחרי כן. אעפ"י שראו באבדן של דור אנוש שעלה אוקינוס והציף שליש העולם
לא נכנע דור המבול ללמוד מהם: אשר יבאו. היו יולדות ענקים כמותן: הגבורים. למרוד במקום: אנשי השם
אותן שנקבו בשמות: עירד ומתושאל מחויאל שנקראו על שם אבדן שנמחו והושחתו. ד"א אנשי השם ששממו
את העולם: וינחם יי'. נחמה היתה לפניו שבראו בתחתונים שאלו היה מן העליונים היה ממרידו כו' ויתעצב אל
לבו של מקום. עלה במחשבתו של מקום לעצבו וזהו תרגום של אונקלוס. ד"א וינחם. נהפכה מחשבתו של מקום
ממדת רחמים למדת הדין. עלתה מחשבה לפניו מה לעשות באדם שנעשה בארץ. וכן כל לשון נחום שבמקרא
לשון נמלכה מה לעשות. וכן ובן אדם ויתנחם ועל עבדיו יתנחם. וינחם יי' על הרעה. נחמתי כי המלכתי. כלם

אמחה את האדם אשר בראתי מעל פני האדמה מאדם עד בהמה עד רמש ועד עוף השמים כי נחמתי כי עשיתם ׃ ונח מצא חן בעיני יהוה ׃

פ פ פ

אלה תולדת נח נח איש צדיק תמים היה בדרתיו את האלהים התהלך נח ׃ ויולד נח שלשה בנים את שם את חם ואת יפת ׃ ותשחת הארץ לפני האלהים ותמלא הארץ חמס ׃ וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ ׃ פ ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ ׃ עשה לך תבת עצי גפר קנים תעשה את התבה וכפרת אתה מבית ומחוץ בכפר ׃ וזה אשר תעשה

אמחה ית אינשא דבריתי מעל אפי ארעא מאינשא ועד בעירא עד רחשא ועד עופא דשמיא ארי תבית במימרי ארי עבדתינון ׃
ונח אשכח רחמין קדם יי ׃

ק

אילין תולדת נח נח גבר זכאי שלים הוה בדרוהי בדחלתא דיי הליך נח ׃
ואוליד נח תלתא בנין ית שם ית חם וית יפת ׃
ואתחבלת ארעא קדם יי ואתמליאת ארעא חטופין ׃
וחזא יי ית ארעא והא איתחבלת ארי חביל כל בישרא אינש ארחיה על ארעא ׃
ואמר יי לנח קיצא דכל בישרא עאל לקדמי ארי איתמליאת ארעא חטופין מן קדם עובדיהון בישיא והא אנא מחבילהון עם ארעא ׃
עביד לך תיבותא דאעין דקדרום מדורין תעביד ית תיבותא ותחפי יתה מגיו ומברא בכופרא ׃
ודין דתעביד יתה תלת מאה

כי היה עילוי לעניין כי שהיה תמים בכל דורותיו מאדם עד אבותינו

חמס בני מי נח מריע מרוי

רמז לבני המבול מי יום של מטר וקנ של תגבור והוא מנין קץ

נא' שמי מתאבל ... ויתעצב אל לבו נתעצב על אבדן מעשה ידיו ׃ כמו נתעצב המלך על בנו ׃ כתבתי לתשובת המינים ׃ מין אחד שאל את רבי יהושע בן קרחה אמר לו אין אתם מודים שהקב"ה רואה את הנולד ׃ אמר לו הן ׃ אמר לו והא כתיב ויתעצב אל לבו ׃ אמר לו נולד לך בן זכר מימיך ׃ אמר לו הן ׃ אמר לו ומה עשית ׃ אמר לו שמחתי ושימחתי את הכל ׃ אמר לו ולא היית יודע שסופו למות ׃ אמר לו בשעת חדוה חדוה בשעת אבלא אבלא ׃ אמר לו כך מעשה הקב"ה אע"פ שגלוי לפניו שסופן לחטוא ולאבדן לא נמנע מלבראן בשביל צדיקים העתידים לעמוד מהם ׃ ... קוה עבר ... לכך נאמר לנו ... עד בהמה ׃ אף הן ... לא היה כדאי בשביל האדם ... וכיון שהוא כלה מה צורך באלו ׃ כי נחמתי ׃ חשבתי מה לעשות להם ...

... ים ׃ חסלת בראשית

אלה תולדת נח

הואיל והזכירו ספר בשבחו שנאמר זכר צדיק לברכה ׃ ד"א ללמדך שעיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים ׃ בדורותיו ׃ יש מרבותינו דורשים אותו לשבח כל שכן שאילו היה בדור צדיקים שהיה צדיק יותר ויש שדורשים אותו לגנאי לפי דורו היה צדיק אבל אילו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום ׃ את האלהים התהלך נח ובאברהם הוא אומר אשר התהלכתי לפניו ׃ נח היה צריך סעד לתומכו ׃ אבל אברהם מתחזק בצדקו מאליו ׃ התהלך ׃ לשון עבר וזהו שימושו של למד בלשון כבד פעמים משמשת להבא ופעמים לשעבר וכן התפלל בלשון עבר כך הוא ... וזו היא בלא תוספת ׃ ופעמים לשעבר התהלך כמו לשעבר ׃ קום התהלך בארץ להבא ׃ ובא והתפלל לשעבר ... שבדבריהם קורא להבא ׃ ותשחת ׃ לשון ערוה ועבודה זרה כמו פן תשחיתון כי השחית כל בשר ׃ ותמלא הארץ ... אפילו השחית ׃ אפילו בהמה חיה ועוף נזקקין לשאינן מינן ׃ קץ כל בשר ׃ כל מקום שאתה מוצא זנות ... אנדרלמוסיא באה לעולם והורגת טובים ורעים ׃ כי מלאה הארץ חמס ׃ לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל ׃ את הארץ ׃ עם הארץ ׃ ... ומה ע׳ שנמחו את השער ... לא את הארץ עם הארץ ׃ שאף שלשה טפחים של ... המחרישה נמוחו ונטשטשו ׃ עשה לך ׃ הרבה ריוח והצלה לפניו ולמה הטריחו בבנין זה כדי שיראוהו דור המבול עוסק בה קכ שנה ושואלין אותו מה זאת לך והוא אומר להם עתיד הקב"ה להביא מבול לעולם אולי ישובו ׃ ... כך שמו ׃ ולמה ממין זה על שם גפרית שנגזר עליהם למחות בו ׃ קנים מדורין לכל בהמה וחיה ... בלשון ארמי מכם בתלמוד ... ענבת משה לפי שהמים ... האומר מכפכם ... ופרת

8
A

8 B

אָרְכָּהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַמָּה אֹרֶךְ הַתֵּבָה
חֲמִשִּׁים אַמָּה רָחְבָּהּ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה
קוֹמָתָהּ׃ צֹהַר תַּעֲשֶׂה לַתֵּבָה וְאֶל־
אַמָּה תְּכַלֶּנָּה מִלְמַעְלָה וּפֶתַח הַתֵּבָה
בְּצִדָּהּ תָּשִׂים תַּחְתִּיִּם שְׁנִיִּם וּשְׁלִשִׁים
תַּעֲשֶׂהָ׃ וַאֲנִי הִנְנִי מֵבִיא אֶת־הַמַּבּוּל
מַיִם עַל־הָאָרֶץ לְשַׁחֵת כָּל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־
בּוֹ רוּחַ חַיִּים מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם כֹּל
אֲשֶׁר־בָּאָרֶץ יִגְוָע׃ וַהֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי
אִתָּךְ וּבָאתָ אֶל־הַתֵּבָה אַתָּה וּבָנֶיךָ
וְאִשְׁתְּךָ וּנְשֵׁי־בָנֶיךָ אִתָּךְ׃ וּמִכָּל־הָחַי
מִכָּל־בָּשָׂר שְׁנַיִם מִכֹּל תָּבִיא אֶל־הַתֵּבָה
לְהַחֲיֹת אִתָּךְ זָכָר וּנְקֵבָה יִהְיוּ׃ מֵהָעוֹף
לְמִינֵהוּ וּמִן־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ מִכֹּל
רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ שְׁנַיִם מִכֹּל
יָבֹאוּ אֵלֶיךָ לְהַחֲיוֹת׃ וְאַתָּה קַח־לְךָ
מִכָּל־מַאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְאָסַפְתָּ אֵלֶיךָ
וְהָיָה לְךָ וְלָהֶם לְאָכְלָה׃ וַיַּעַשׂ נֹחַ
כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים כֵּן עָשָׂה׃
וַיֹּאמֶר יְהוָה לְנֹחַ בֹּא־אַתָּה וְכָל־בֵּיתְךָ
אֶל־הַתֵּבָה כִּי־אֹתְךָ רָאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי
בַּדּוֹר הַזֶּה׃ מִכֹּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה
תִּקַּח־לְךָ שִׁבְעָה שִׁבְעָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ
וּמִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לֹא טְהֹרָה הִוא
שְׁנַיִם אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ׃ גַּם מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם
שִׁבְעָה שִׁבְעָה זָכָר וּנְקֵבָה לְחַיּוֹת זֶרַע
עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ׃ כִּי לְיָמִים עוֹד שִׁבְעָה
אָנֹכִי מַמְטִיר עַל־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם
וְאַרְבָּעִים לַיְלָה וּמָחִיתִי אֶת־כָּל־הַיְקוּם

אמין ארכא דתיבותא חמשין
אמין פותיה ותלתין רומה׃

נהור תעביד לתיבותא
ולאמתא תשכללנה מלעילא
ותרעא דתיבותא בסטרה
תשוי מדורין ארעאין תנינין
ותליתאין תעבדנה׃
ואנא הא אנא מייתי ית טופנא
מיא על ארעא לחבלא כל
בסרא דביה רוחא דחיי
מתחות שמיא כל די בארעא
ימות׃
ואקים ית קימי עמך ותיעול
לתיבותא את ובנך ואתתך
ונשי בנך עמך׃

ומכל דחי מכל בסרא תרין
מכלא תעיל לתיבותא
לקימא עמך דכר ונוקבא
יהון׃
מעופא לזנוהי ומן בעירא
לזנה מכל רחשא דארעא
לזנוהי תרין מכלא ייעלון
לותך לקימא׃
ואת סב לך מכל מיכל
דמתאכיל ותכנוש לותך
ויהי לך ולהון למיכל׃

ועבד נח ככל [illegible]
יי כן עבד׃
ואמר יי לנח עול
אנש ביתך לת[illegible]
יתך חזיתי זכאי [illegible]
הדין׃
מכל בעירא דכיא [illegible]
שבעה שבעה דכר [illegible]
מן בעירא [illegible]
תרין דכר ונוקבא׃

אף מעופא דשמיא
שבעה דכר [illegible]
זרעא על אפי [illegible]

ארי לזמן יומין עוד
אנא מחית מטרא על
ארבעין [illegible]
ליליון ואמחי ית כל [illegible]

מבחוץ · ושם שלא יריח אותו צדיק
ריח רע של זפת · אבל כאן מפני
חוזק המים זפתה מבפנים ומבחוץ ·
צהר · יש אומרים חלון · ויש אומרים
אבן טובה המאירה להם כצהרים ·
ואל אמה תכלנה · כסויה משופע
ועולה עד שהוא קצר מלמעלה
ועומד על אמה כדי שיזובו המים
למטה לכאן ולכאן · בצדה תשים ·
שלא יפלו בה גשמים · תחתים שנים
ושלשים · שלש עליות זו על גב זו
העליונים לאדם · אמצעים למדור
ותחתיים לזבל · ואני הנני מביא ·
הנני מוכן להסכים עם אותן שאמרו
לפני מה אנוש כי תזכרנו · המבול ·
שבלה את הכל שבלבל את הכל
שהוביל את הכל מן הגבוה לנמוך
והוא שתרגם אונקלוס טופנא שהציף את
הכל והביאן לבבל שהיא עמוקה
ולכך נקרא שנער שכל מתי מבול
ננערו לשם · והקימותי את בריתי ·
ברית היה צריך על הפירות שלא
ירקבו ושלא יעפשו ושלא יהרגוהו
רשעים שבדור · אתה ובניך · האנשים
לבד והנשים לבד · מכאן שנאסרו
בתשמיש · ומכל החי · אפילו שדים ·
שנים מכל · הפחותים שבהם לא פחות
משנים זכר ונקבה · מהעוף למינהו ·
אותן שדבקו במינן ולא השחיתו דרכן
ומאליהן באו וכל שהתבה קולטתו

הכניס בה · ויעש נח · זה בנין התבה · ראיתי צדיק · ולא נאמר צדיק תמים מכאן שאומרים מקצת שבחו [illegible]
בפניו וכלו שלא בפניו · הטהורה · העתידה להיות טהורה לישראל למדנו שלמד נח תורה · שבעה שבעה · כדי [illegible]
מהן קרבן בצאתו · ובמעוף השמים · בטהורים דבר הכתוב ולמד סתום מן המפורש · כי לימים עוד [illegible]
ימי אבלו של מתושלח הצדיק שחס הקב"ה על כבודו ועכב את הפורענות צא וחשוב שנותיו של מתושלח ותמצא [illegible]
כלים בשנת שש מאות לחיי נח · כי לימים עוד · מיכן ועד ז' ימים · זה זמן אחר זמן מוסף על ק"כ שנה · ארבעים יום [illegible]

אשר עשיתי מעל פני האדמה: ויעש
נח ככל אשר צוהו יהוה: ונח בן שש
מאות שנה והמבול היה מים על
הארץ: ויבא נח ובניו ואשתו ונשי
בניו אתו אל התבה מפני מי המבול:
מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה
אשר איננה טהרה ומן העוף וכל
אשר רמש על האדמה: שנים שנים
באו אל נח אל התבה זכר ונקבה
כאשר צוה אלהים את נח: ויהי
לשבעת הימים ומי המבול היו על
הארץ: בשנת שש מאות שנה לחיי
נח בחדש השני בשבעה עשר יום
לחדש ביום הזה נבקעו כל מעינות
תהום רבה וארבת השמים נפתחו:
ויהי הגשם על הארץ ארבעים יום
וארבעים לילה: בעצם היום הזה
בא נח ושם וחם ויפת בני נח ואשת
נח ושלשת נשי בניו אתם אל התבה:
המה וכל החיה למינה וכל הבהמה
למינה וכל הרמש הרמש על הארץ
למינהו וכל העוף למינהו כל צפור
כל כנף: ויבאו אל נח אל התבה
שנים שנים מכל הבשר אשר בו רוח
חיים: והבאים זכר ונקבה מכל בשר
באו כאשר צוה אתו אלהים ויסגר
יהוה בעדו: ויהי המבול ארבעים יום
על הארץ וירבו המים וישאו את
התבה ותרם מעל הארץ: ויגברו
המים וירבו מאד על הארץ ותלך
התבה על פני המים: והמים גברו
מאד מאד על הארץ ויכסו כל ההרים

דעבדית מעל אפי ארעא:
ועבד נח ככל דפקדיה יי:
ונח בר שית מאה שנין וטופנא הוה מיא על ארעא:
ועאל נח ובנוהי ואיתתיה ונשי בנוהי עימיה לתיבותא מן קדם מי טופנא:
מן בעירא דכיא ומן בעירא דליתהא דכיא ומן עופא וכל דרחיש על ארעא:
תרין תרין עלו לות נח לתיבותא דכר ונוקבא כמא דפקיד יי ית נח:
והוה לזמן שבעת יומין ומי טופנא הוו על ארעא:
בשנת שית מאה שנין לחיי נח בירחא תנינא בשבעה עשר יומא לירחא ביומא הדין איתבזעו כל מבועי תהומא רבא וכוי שמיא איתפתחו:
והוה מיטרא נחית על ארעא ארבעין יממין וארבעין ליליון:
בכרן יומא הדין עאל נח ושם וחם ויפת בני נח ואיתת נח ותלתא נשי בנוהי עמהון לתיבותא:
אינון וכל חיתא ליזנה וכל בעירא ליזנה וכל ריחשא דרחיש על ארעא ליזנוהי וכל עופא ליזנוהי כל ציפר כל דפרח:
ועאלו לות נח לתיבותא תרין תרין מכל בשרא דביה רוחא דחיי:
ועליא דכר ונוקבא מכל בשרא עאלו כמא דפקיד יתיה יי ואגין מימריה עלוהי:
והוה טופנא ארבעין יממין על ארעא וסגיאו מיא ונטלו ית תיבותא ואיתרמת מעל ארעא:
ותקיפו מיא וסגיאו לחדא על ארעא ומהלכא תיבותא על אפי מיא:
ומיא תקיפו לחדא לחדא על ארעא ואתחפיאו כל טוריא

יצירת הולד שקלקלו להטריח ליוצרם לצור צורת ממזרים: ויעש נח זה ביאתו לתיבה: נח ובניו. האנשים לבד והנשים לבד לפי שנאסרו בתשמיש המטה לפי שהעולם שרוי בצער: מפני מי המבול. אף נח מקטני אמנה היה מאמין ואינו מאמין שיבא המבול ולא נכנס לתיבה עד שדחקוהו המים: שנים שנים כלם שוו במנין זה מן הפחות היו שנים: באו אל נח. מאליהן: בחדש השני. ר' אליעזר אומר זה מרחשון ר' יהושע אומר זה אייר: נבקעו להוציא מימיהם: תהום רבה. מדה כנגד מדה הם חטאו ברבה רעת האדם ולקו בתהום רבה: והגשם. ולהלן הוא אומר ויהי הגשם. אלא כשהורידן הורידן ברחמים שאם יחזרו יהיו גשמי ברכה וכשלא חזרו היו למבול: ארבעים יום. אין יום ראשון מן המנין לפי שאין לילו עמו שהרי כתיב ביום הזה נבקעו נמצא ארבעים יום כלים בעשרים ושמנה בכסליו לר' אליעזר שהחדשים מנין כסדרן אחד מלא ואחד חסר הרי י"ב ממרחשון וכ"ח מכסליו: בעצם היום הזה למדך הכתוב שהיו בני דורו אומרים אם אנו רואין אותו נכנס לתיבה אנו שוברין אותה והורגין אותו אמר הקב"ה אני מכניסו לעיני כלם ונראה דבר מי יקום: כל צפור כל כנף. צפור הוא כתוב של מין כנף לרבות חגבים: ויסגר ה' בעדו הגן בעדו שלא שברוהו הקיפו התיבה חיות ואריות היו הורגין בהם ופשוטו של מקרא סגר בעדו מן המים: ויסגר בעדו כנגדו וכן כל בעד שבמקרא לשון כנגד הוא. בעד כל בשר. עור בעד עור. מגן בעדי. בעד עניך. כנגד עיניך. ודגים שבמבול לא חרבן. מכן דיוק

הגבהים אשר תחת כל השמים ׃
חמש עשרה אמה מלמעלה גברו
המים ויכסו ההרים ׃ ויגוע כל בשר
הרמש על הארץ בעוף ובבהמה
ובחיה ובכל השרץ השרץ על הארץ
וכל האדם ׃ כל אשר נשמת רוח חיים
באפיו מכל אשר בחרבה מתו ׃ וימח
את כל היקום אשר על פני האדמה
מאדם עד בהמה עד רמש ועד עוף
השמים וימחו מן הארץ וישאר אך
נח ואשר אתו בתבה ׃ ויגברו המים
על הארץ חמשים ומאת יום ׃ ויזכר
אלהים את נח ואת כל החיה ואת כל
הבהמה אשר אתו בתבה ויעבר
אלהים רוח על הארץ וישכו המים ׃
ויסכרו מעינת תהום וארבת השמים
ויכלא הגשם מן השמים ׃ וישבו המים
מעל הארץ הלוך ושוב ויחסרו המים
מקצה חמשים ומאת יום ׃ ותנח התבה
בחדש השביעי בשבעה עשר יום
לחדש על הרי אררט ׃ והמים היו
הלוך וחסור עד החדש העשירי
בעשירי באחד לחדש נראו ראשי

רמיא די תחות כל שמיא ׃

חמש עסרי אמין מלעילא תקיפו מיא ואתחפיאו טוריא ׃

ומית כל בשרא דרחיש על ארעא בעופא ובבעירא ובחיתא ובכל ריחשא דרחיש על ארעא וכל אנשא ׃ כל די נשמתא רוחא דחיי באפוהי מכל די ביבשתא מיתו ׃ ומחא ית כל יקומא די על אפי ארעא מאינשא עד בעירא עד ריחשא ועד עופא דשמיא ואיתמחיאו מן ארעא ואשתאר ברם נח ודעימיה בתיבותא ׃ ותקיפו מיא על ארעא מאה וחמשין יומין ׃ ודכיר יי' ית נח וית כל חיתא וית כל בעירא דעימיה בתיבותא ואעבר יי' רוחא על ארעא ונחו מיא ׃

ואיסתכרו מבועי תהומא וכוי שמיא ואתכלי מיטרא מן שמיא ׃ ותבו מיא מעל ארעא אזלין ותייבין וחסרו מיא מסוף מאה וחמשין יומין ׃ ונחת תיבותא בירחא שביעאה בשבעה עשר יומא לירחא על טורי קרדו ׃

ומיא הוו אזלין וחסרין עד ירחא עשיראה בעשיראה בחד לירחא איתחזיאו רישי

היתה במים אחד עשר אמה כספינה טעונה שמשוקעת מקצת במים ומקראות שלפניו יוכיחו · ויכסו ההרים · חמש עשר אמה מלמעלה למעלה של גבה ההרים לאחר שהשוו המים לראשי ההרים ; נשמת רוח חיים נשמה של רוח חיים · אשר בחרבה ולא דגים שבים : וימח · לשון ויפעל · והוא לשון ויפעל והוא מגזרת ויפן ויבן · כדרך כל תיבה שסופה ה"א בסופה · כגון בנה עשה קנה מחה כשמוסיף וי"ו יו"ד בראשה נקוד היו"ד בחירק · אך נח · לבד נח · וזהו פשוטו ומדרש אגדה גונח וכוהה דם מטורח הבהמות והחיות · ויש אומרי' שאיחר מזונותיו לארי והכישו ועליו נאמר הן צדיק בארץ ישולם : ויזכר אלהים · זה השם מדת הדין הוא ונהפכה לרחמים על ידי תפלת הצדיקים ורשעתן של רשעים הופכת מדת רחמים לדין : כמו וירא ה' כי רבה ואומר ויאמר ה' אמחה : זו מדת רחמים : ויזכר אלהים מה זכר להם לבהמות זכות שלא השחיתו דרכן קודם לכן ושלא שמשו בתבה : ויעבר אלהים רוח · רוח תנחומין והנחה עברה לפניו : על הארץ · על עסקי הארץ : וישכו כמו כשך חמת המלך לשון הנחת חמה : ויסכרו · לשון סגירה · כשנפתחו כתיב כל מעינות וכאן אין כתיב כל מעינות · לפי שמקצתן נשארו שהן צריך לעולם כגון חמי טבריה · כיוצא בהן · ויכלא וימנע כמו לא תכלא רחמיך · לא יכלא ממך · מקצה חמשים ומאת יום · התחילו לחסור והוא א' בסיון · כיצד בכ"ז בכסליו פסקו הגשמים הרי ג' מכסליו וכ"ט מטבת ושבט אדר וניסן ואייר ק"ח יום · הרי ק"מ יום · ועשרה מסיון והוא ו' לספירת שם פסקו הגשמים : ותנח התבה וכו' יום · מכאן אתה למד שהיתה התבה משוקעת במים י"א אמה שהרי כתיב בעשירי נראו ראשי ההרים וזה אב שהוא עשירי למרחשון לירידה · במים והם היו גבוהים על ההרים ט"ו אמה וחסרו מיום א' בסיון עד א' באב ט"ו אמה בששים יום · הרי אמה לד' ימים נמצא בי"ו בסיון לא חסרו אלא ד' אמות ונחה התבה למחרתו למדת שהיתה משוקעת י"א אמה במים על ראשי ההרים · בעשירי נראו ראשי ההרים זה אב שהוא עשירי למרחשון שהתחיל הגשם ואם תאמר הוא אלול ועשירי לכסליו שפסק הגשם כשם שאתה אומר בשביעי סיון והוא שביעי להפסקה אי אפשר לומר כן על כרחך ז' אתה אומר שלא להפסקה שאם לא כן לא מצינו ...

9
B

10A

ההרים ויהי מקץ ארבעים יום ויפתח
נח את חלון התבה אשר עשה׃
וישלח את הערב ויצא יצוא ושוב עד
יבשת המים מעל הארץ׃ וישלח את
היונה מאתו לראות הקלו המים
מעל פני האדמה׃ ולא מצאה היונה
מנוח לכף רגלה ותשב אליו אל
התבה כי מים על פני כל הארץ
וישלח ידו ויקחה ויבא אתה אליו
אל התבה׃ ויחל עוד שבעת ימים
אחרים ויסף שלח את היונה מן
התבה׃ ותבא אליו היונה לעת ערב
והנה עלה זית טרף בפיה וידע נח כי
קלו המים מעל הארץ׃ וייחל עוד
שבעת ימים אחרים וישלח את
היונה ולא יספה שוב אליו עוד׃ ויהי
באחת ושש מאות שנה בראשון
באחד לחדש חרבו המים מעל
הארץ ויסר נח את מכסה התבה
וירא והנה חרבו פני האדמה׃ ובחדש
השני בשבעה ועשרים יום לחדש
יבשה הארץ׃ ס וידבר
אלהים אל נח לאמר׃ צא מן התבה
אתה ואשתך ובניך ונשי בניך אתך׃
כל החיה אשר אתך מכל בשר בעוף

טוריא׃
והוה מסוף ארבעין יומין
ופתח נח ית כוא דתיבותא
דעבד׃
ושלח ית עורבא ונפק מיפק
ותאיב עד דיבישו מיא מעל
ארעא׃
ושלח ית יונה מלותיה למיחזי
הקלו מיא מעל אפי ארעא׃

ולא אשכחת יונה מנח לפרסת
רגלה ותבת לותיה לתיבותא
ארי מיא על אפי כל ארעא
ואושיט ידיה ונסבה ואעיל
יתה לותיה לתיבותא׃
ואוריך עוד שבעת יומין
אוחרנין ואוסיף לשלחא ית
יונה מן תיבותא׃

ועלת לותיה יונה לעידן
רמשא והא טרף זיתא תביר
נחית בפומה וידע נח ארי
קלו מיא מעל ארעא׃
ואוריך עוד שבעת יומין
אוחרנין ושלח ית יונה ולא
אוסיפת למתוב לותיה עוד׃

והוה בשית מאה וחדא שנין
בקדמאה בחד לירחא נגובו
מיא מעל ארעא ואעדי נח
ית חופאה דתיבותא וחזא
והא נגובו אפי ארעא׃

ובירחא תנינא בעשרין
ושבעה יומא לירחא יבישת
ארעא׃
ומליל יי עם נח
למימר׃ פוק מן
תיבותא את ואתתך ובנך
ונשי בנך עמך׃ כל חיתא
דעמך מכל בישרא בעופא

על אחד בסיון ואם אתה א׳ וגו׳
שפסקו גשמים אין זה כיון וה׳ אי
איפשר למנות אלא מירידת שאם
אתה אומר לפסיקה והוא אלול אי
אתה מונה בראשון כאחד לחדש אדם
קמים שהרי מקץ ארבעים יום ס
משנראו ראשי ההרים שלח את
העורב ואחד ועשרים שהוחיל
בשלוחות על שש׳ את היונה הרי
ששים יום משנראו ראשי ההרים
על שחרבו פני האדמה ואם תאמר
באלול נראו נמצא שחרבו במרחשון
והוא קורא אותו ראשון ואין זה אלא
תשרי שהוא ראשון לבריאת עולם
ולרבי יהושע הוא ניסן מקץ מ׳ יום
משנראו ראשי ההרי׳ חלון התבה
אשר עשה לצהר ולא זהו פתח
התבה העשוי לביאה ויציאה׃ יצוא
ושוב הולך ומקיף סביבות
התבה ולא הלך בשליחותו שחושד
לו על בת זוגו כמו שמצינו בחלק׃
עד יבשת המים פשוטו כך פשוטו
אבל מדרש אגדה מוכן היה העורב
לשליחות אחרת לעצירת גשמים
בימי אליהו והעורבים מביאים לו לחם
ובשר׃ וישלח את היונה לסוף שבעה
ימים שהרי כתב ויחל עוד מכלל זה אתה למד שאף בראשונה המתין שבעת ימים׃ וישלח אין זה לשון שליחות
אלא לשון שלוח שלחה ללכת לדרכה ובזו יראה אם קלו המים שאם תמצא מנוח לא תשוב אליו׃ ויחל לשון המתנה וכן
לו שמעו ויחלו והרבה יש במקרא׃ טרף בפיה אומר אני שזכר היה לכך הוא קוראו פעמים לשון זכר
ופעמים לשון נקבה לפי שכל יונה שבמקרא בלשון נקבה היא כמו כיונים כלם הומות וכן יונה פותה׃ טרף
חטף ומדרש אגדה לשון מזון ודרשו לשון מאמר אמרה יהיו מזונותי מרורים כזית בידו של הקב״ה ברוך הוא
ולא יהיו מתוקין כדבש בידי בשר ודם׃ וייחל הוא לשון ויחל אלא שזה לשון ויפעל וזה לשון ויתפעל׃ וייחל ויתמתין׃
בראשון לר׳ אליעזר הוא תשרי ולר׳ יהושע הוא ניסן׃ חרבו פני האדמה נעשה כמין טיט שקרמו פניו של מעלה׃ יבשה
הארץ נעשית גריד כהלכתה׃ בשבעה ועשרים ירידתם׃ בחדש השני בשבעה עשר אלו אחד עשר ימים
שהחמה יתרה על הלבנה שמשפט דור המבול שנה תמימה היה׃ אתה ואשתך כאן התיר להם תשמיש׃

ובבהמה ובכל הרמש הרמש על הארץ הוצא אתך ושרצו בארץ ופרו ורבו על הארץ: ויצא נח ובניו ואשתו ונשי בניו אתו: כל החיה כל הרמש וכל העוף כל רומש על הארץ למשפחתיהם יצאו מן התבה: ויבן נח מזבח ליהוה ויקח מכל הבהמה הטהרה ומכל העוף הטהור ויעל עלות במזבח: וירח יהוה את ריח הניחח ויאמר יהוה אל לבו לא אסף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם כי יצר לב האדם רע מנעריו ולא אסף עוד להכות את כל חי כאשר עשיתי: עד כל ימי הארץ זרע וקציר וקר וחם וקיץ וחרף ויום ולילה לא ישבתו: ויברך אלהים את נח ואת בניו ויאמר להם פרו ורבו ומלאו את הארץ: ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ ועל כל עוף השמים בכל אשר תרמש האדמה ובכל דגי הים בידכם נתנו: כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה כירק עשב נתתי לכם את כל: אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו: ואך את דמכם לנפשתיכם אדרש מיד כל חיה

ובבעירא ובכל ריחשא דרחשא על ארעא אפיק עימך ויתילדון בארעא ויפשון ויסגון על ארעא:
ונפק נח ובנוהי ואתתיה ונשי בנוהי עימיה:
כל חיתא כל ריחשא וכל עופא כל דרחיש על ארעא לזרעייההון נפקו מן תיבותא:
ובנא נח מדבחא קדם יי ונסיב מכל בעירא דכיא ומכל עופא דכיא ואסיק עלון במדבחא:
וקביל יי ברעוא ית קורבניה ואמר יי במימריה לא אוסיף למילט עוד ית ארעא בדיל חובי אינשא ארי יצרא ליבא דאינשא ביש מעולימוהי ולא אוסיף עוד למימחי ית כל דחי כמה דעבדית:
עוד כל יומי ארעא זרועא וחצדא וקורא וחומא וקיטא וסיתוא ויממין ולילין לא יבטלון:
וברך יי ית נח וית בנוהי ואמר להון פושו וסגו ומלו ית ארעא:
ודחלתכון ואימתכון תהא על כל חיות ארעא ועל כל עופא דשמיא בכל די תרחיש ארעא ובכל נוני ימא בידכון יהון מסירין:
כל ריחשא דהוא חי לכון יהא למיכל כירוקא דעיסבא יהבית לכון ית כולא:
ברם בישרא בנפשיה דמיה לא תיכלון:
וברם ית דמכון לנפשתיכון אתבע מידא דכל חיתא

הוצא כתיב היצא קרי. היצא אמור להם הוצא אם אינן רוצים הוצא אתה אותם בעל כרחן. ושרצו בארץ ולא בתבה מגיד שאף הבהמה והעוף נאסרו בתשמיש. למשפחותיהם קבלו עליהם על מנת לדבק במיניהן. מכל הבהמה הטהורה אמר לא צוה הקב"ה להכניס מאלו שבעה שבעה אלא כדי להקריב מהם קרבן. מנעוריו מנערו כתיב משננער לצאת ממעי אמו נתן בו יצר הרע. לא אוסיף כפל הדבר לשבועה הוא שכתוב אשר נשבעתי מעבר מי נח ולא מצינו בה שבועה אלא זו שכפל דבריו הוא שבועה. וכן דרשו חכמים בשבועות. עוד כל ימי הארץ כלומר תמיד כמו עד סוף הדורות. לא ישבתו. ששת עתים הללו שני חדשים לכל אחד כמו ששנינו חצי תשרי מרחשון וחצי כסליו זרע. חצי כסליו טבת וחצי שבט קור. חצי שבט אדר וחצי ניסן חורף. עת זרע שעורים וקטניות החריפין להתבשל מהר והוא חצי שבט אדר וחצי ניסן. קיץ הוא זמן לקיטת תאנים וזמן שמייבשין אותן בשדות ושמו קיץ כמו הלחם והקיץ לאכל הנערים. חום הוא סוף ימות החמה חצי אב אלול וחצי תשרי שהעולם חם ביותר כמו ששנינו במסכת יומא שלהי קייטא קשי מקייטא. ויום ולילה לא ישבתו מכלל ששבתו כל ימות המבול שלא שמשו המזלות ולא היה ניכר בין יום ולילה. לא ישבתו לא יפסקו כל אלה מלהתנהג כסדרן. וחתכם ואימתכם כמו תראו חתת. ולשון חיות. ... אין צריך לומר ... ומוראכם וחתכם חיות ומוראכם על החיות כל זמן שאתם חיים. לכם יהיה לאכלה. אבל לאדם הראשון לא התרתי לאכול אלא ירק עשב ולכם כירק עשב שהפקרתי לאדם הראשון נתתי לכם את כל. בנפשו. אסר להם אבר מן החי כל זמן שנפשו בו לא תאכל הבשר. בשר בנפשו בשר שנפשו עם נפשו. בשר בנפשו לא תאכלו הרי אבר מן החי. ואף דמו לא תאכלו הרי דם מן החי. ואך את דמכם אע"פ שהתרתי לכם נטילת נשמה בבהמה דמכם אדרוש מהשופך דם עצמו. לנפשותיכם אף החונק עצמו אע"פ שלא יצא דם ממנו. מיד כל חיה לפי שחטאו דור המבול והופקרו למאכל חיות רעות שישלטו בהם

108

אדרשנו ומיד האדם מיד איש אחיו אדרש את נפש האדם׃ שפך דם האדם באדם דמו ישפך כי בצלם אלהים עשה את האדם׃ ואתם פרו ורבו שרצו בארץ ורבו בה׃ ס

ויאמר אלהים אל נח ואל בניו אתו לאמר׃ ואני הנני מקים את בריתי אתכם ואת זרעכם אחריכם׃ ואת כל נפש החיה אשר אתכם בעוף בבהמה ובכל חית הארץ אתכם מכל יצאי התבה לכל חית הארץ׃ והקמתי את בריתי אתכם ולא יכרת כל בשר עוד ממי המבול ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ׃ ויאמר אלהים זאת אות הברית אשר אני נתן ביני וביניכם ובין כל נפש חיה אשר אתכם לדרת עולם׃ את קשתי נתתי בענן והיתה לאות ברית ביני ובין הארץ׃ והיה בענני ענן על הארץ ונראתה הקשת בענן׃ וזכרתי את בריתי אשר ביני וביניכם ובין כל נפש חיה בכל בשר ולא יהיה עוד המים למבול לשחת כל בשר׃ והיתה הקשת בענן וראיתיה לזכר ברית עולם בין אלהים ובין כל נפש חיה בכל בשר אשר על הארץ׃ ויאמר אלהים אל נח זאת אות הברית אשר הקמתי ביני ובין כל בשר אשר על הארץ׃ פ

ויהיו בני נח היצאים מן התבה שם וחם ויפת וחם הוא אבי כנען׃ שלשה אלה בני נח ומאלה נפצה כל הארץ׃

איתבעיניה ומידא דאינשא מיד גבר דישוד דמא דאחוהי אתבע ית נפשא דאינשא׃ דישוד דמא דאינשא בסהדין על מימר דיינא דמיה יתשד ארי בצילמא אלהים עבד ית אינשא׃ ואתון פושו וסגו איתילדו בארעא וסגו בה׃

ואמר יי לנח ולבנוהי עימיה למימר׃ ואנא הא אנא מקים ית קימי עמכון ועם בניכון בתריכון׃ ועם כל נפשא חיתא דעמכון בעופא ובבעירא ובכל חיתא דארעא עמכון מכל נפקי תיבותא לכל חיות ארעא׃

ואקים ית קימי עמכון ולא ישתיצי כל בישרא עוד ממי טופנא ולא יהא עוד טופנא לחבלא ארעא׃ ואמר יי דא את קימא דאנא יהיב בין מימרי וביניכון ובין כל נפשא חיתא דעימכון לדרי עלמא׃ ית קשתי יהבית בעננא ותהא לאת קיים בין מימרי ובין ארעא׃ ויהא בעננותי ענגא על ארעא ותתחזי קשתא בעננא׃

ואדכר ית קיימי דבין מימרי וביניכון ובין כל נפשא חיתא בכל בישרא ולא יהון עוד מיא לטופנא לחבלא כל בישרא׃ ותהא קשתא בעננא ואחזינה למדכר קיים עלם בין מימרא דיי ובין כל נפשא חיתא בכל בישרא דעל ארעא׃

ואמר יי לנח דא את קיימא דאקימית בין מימרי ובין כל בישרא די על ארעא׃ והוו בני נח דנפקו מן תיבותא שם וחם ויפת וחם הוא אבוהי דכנען׃ תלתא אילין בני נח ומאילין איתבדרו בכל ארעא׃

נמשל כבהמות נדמו לפיכך הוצרך להזהיר עליהן את החיות׃ ומיד האדם׃ מיד ההורג במזיד ואין עדים אני אדרוש׃ מיד איש אחיו׃ שהוא אוהב לו כאח והרגו שוגג אני אדרוש אם לא יגלה ויבקש על עונו למחול שאף השוגג צריך כפרה ואם אין עדים לחייבו גלות והוא אינו נכנע הקב"ה דורשהו ממנו כמו שדרשו במסכת מכות והאלהים אנה לידו הקב"ה מזמינן לפונדק אחד וכו׃ באדם דמו ישפך׃ אם יש עדים המיתוהו אתם׃ למה כי בצלם אלהים עשה את האדם׃ ואתם פרו ורבו׃ לפי פשוטו הראשון לברכה וכאן לצווי ולפי מדרשו להקיש מי שאינו עוסק בפריה ורביה כשופך דמים׃ ואני הנני׃ מסכים אני עמך שהיה נח דואג לעסוק בפריה ורביה עד שהבטיחו הקב"ה שלא לשחת עוד העולם וכן עשה ובסוף אמר לו הקב"ה הנני מסכים לעשות חיזוק וקיום לבריתי להבטחתי ואתן לך אות׃ חית הארץ אתכם׃ הם המתהלכים עם הבריות׃ מכל יוצאי התבה׃ להביא שקצים ורמשים׃ חית הארץ׃ להביא המזיקין שאינן בכלל חיה אשר אתכם שאין הלוכן עם הבריות׃ והקימותי׃ אעשה לך קיום לבריתי ומהו קיומו אות הקשת כמו שמסיים והולך׃ לדרת עולם׃ נכתב חסר שיש דורות שלא הוצרכו לאות לפי שצדיקים גמורים היו כמו דורו של חזקיהו ודורו של ר׳ שמעון בן יוחאי׃ בענני ענן׃ כשתעלה במחשבה לפני להביא חשך ואבדון לעולם׃ בין אלהים ובין כל נפש חיה מן יהודה שהיה לו לכתוב ביני ובין כל נפש... זהו מדרשו...

וַיָּחֶל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה וַיִּטַּע כָּרֶם׃ וַיֵּשְׁתְּ מִן הַיַּיִן וַיִּשְׁכָּר וַיִּתְגַּל בְּתוֹךְ אָהֳלֹה׃ וַיַּרְא חָם אֲבִי כְנַעַן אֵת עֶרְוַת אָבִיו וַיַּגֵּד לִשְׁנֵי אֶחָיו בַּחוּץ׃ וַיִּקַּח שֵׁם וָיֶפֶת אֶת הַשִּׂמְלָה וַיָּשִׂימוּ עַל שְׁכֶם שְׁנֵיהֶם וַיֵּלְכוּ אֲחֹרַנִּית וַיְכַסּוּ אֵת עֶרְוַת אֲבִיהֶם וּפְנֵיהֶם אֲחֹרַנִּית וְעֶרְוַת אֲבִיהֶם לֹא רָאוּ׃ וַיִּיקֶץ נֹחַ מִיֵּינוֹ וַיֵּדַע אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן׃ וַיֹּאמֶר אָרוּר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאֶחָיו׃ וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי שֵׁם וִיהִי כְנַעַן עֶבֶד לָמוֹ׃ יַפְתְּ אֱלֹהִים לְיֶפֶת וְיִשְׁכֹּן בְּאָהֳלֵי שֵׁם וִיהִי כְנַעַן עֶבֶד לָמוֹ׃ וַיְחִי נֹחַ אַחַר הַמַּבּוּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה׃ וַיְהִי כָּל יְמֵי נֹחַ תְּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וַיָּמֹת׃

ואלה תולדת בני נח שם חם ויפת ויולדו להם בנים אחר המבול׃ בני יפת גמר ומגוג ומדי ויון ותבל ומשך ותירס׃ ובני גמר אשכנז וריפת ותגרמה׃ ובני יון אלישה ותרשיש כתים ודדנים׃ מאלה נפרדו איי הגוים בארצתם איש ללשנו למשפחתם בגויהם׃ ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען׃ ובני כוש סבא וחוילה וסבתה ורעמה וסבתכא ובני רעמה שבא ודדן׃ וכוש ילד את נמרד הוא החל

ושרי נח גבר פלח בארעא ונציב כרמא׃ ושתא מן חמרא ורוי ואתגלי בגו משכניה׃

וחזא חם אבוהי דכנען ית עריתא דאבוהי וחוי לתרין אחוהי בשוקא׃

ונסיב שם ויפת ית כסותא ושויאו על כתף תרויהון ואזלו כד מחזרין וכסיאו ית עריתא דאבוהון ואפיהון כד מחזרין ועריתא דאבוהון לא חזו׃

ואיתער נח מחמריה וידע ית דעבד ליה בריה זעירא׃

ואמר ליט כנען עבד פלח יהא לאחוהי׃

ואמר בריך יי אלהיה דשם ויהא כנען עבדא להון׃

יפתי יי ליפת וישרי בשכניה דשם ויהא כנען עבדא להון׃

וחיא נח בתר טופנא תלת מאה וחמשין שנין׃

והוו כל יומי נח תשע מאה וחמשין שנין ומית׃

ואילין תולדת בני נח שם חם ויפת ואתילידו להון בנין בתר טופנא׃

בני יפת גמר ומגוג ומדי ויון ותובל ומשך ותירס׃

ובני גמר אשכנז וריפת ותוגרמה׃ ובני יון אלישה ותרשיש כתים ודדנים׃

מאילין איתפרשו נגוות עממיא בארעתהון גבר ללישניה לזרעיתהון בעממיהון׃

ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען׃ ובני כוש סבא וחוילא וסבתא ורעמא וסבתכא ובני רעמא שבא ודדן׃ וכוש אוליד ית נמרוד הוא שרי

[illegible]

ג' היות גבר בארץ: הוא היה גבר ציד
לפני יהוה על כן יאמר כנמרד גבור
ציד לפני יהוה: ותהי ראשית ממלכתו
בבל וארך ואכד וכלנה בארץ שנער:
מן הארץ ההוא יצא אשור ויבן את
נינוה ואת רחבת עיר ואת כלח: ואת
רסן בין נינוה ובין כלח הוא העיר
הגדלה: ומצרים ילד את לודים ואת
ענמים ואת להבים ואת נפתחים:
ואת פתרסים ואת כסלחים אשר
יצאו משם פלשתים ואת כפתרים:
וכנען ילד את צידן
בכרו ואת חת: ואת היבוסי ואת
האמרי ואת הגרגשי: ואת החוי ואת
הערקי ואת הסיני: ואת הארודי ואת
הצמרי ואת החמתי ואחר נפצו
משפחות הכנעני: ויהי גבול הכנעני
מצידן באכה גררה עד עזה באכה
סדמה ועמרה ואדמה וצבים עד
לשע: אלה בני חם למשפחתם
ללשנתם בארצתם בגויהם:
ולשם ילד גם הוא אבי כל בני
עבר אחי יפת הגדול: בני שם עילם
ואשור וארפכשד ולוד וארם: ובני
ארם עוץ וחול וגתר ומש: וארפכשד
ילד את שלח ושלח ילד את עבר:
ולעבר ילד שני בנים שם האחד פלג
כי בימיו נפלגה הארץ ושם אחיו
יקטן: ויקטן ילד את אלמודד ואת

לסיהוה גיבר תקיף בארעא:
הוא הוה גיבר תקיף קדם
יי' על כן איתאמר כנמרוד
גיבר תקיף קדם יי':
והות ריש מלכותיה בבל
וארך ואכד וכלנה בארעא
דבבל:
מן ארעא ההיא נפק אתוראה
ובנא ית נינוה וית רחבות
קרתא וית כלח:
וית רסן בין נינוה ובין כלח
היא קרתא רבתא:
ומצרים אוליד ית לודים וית
ענמאי וית להבאי וית
נפתוחאי:
וית פתרוסאי וית כסלוחאי
דנפקו מתמן פלישתאי וית
קפוטקאי:
וכנען אוליד ית צידון בוכריה
וית חת:
וית יבוסאי וית אמוראי וית
גרגשאי:
וית חיואי וית ערקאי וית
אנתוכאי:
וית ארודאי וית צמראי וית
חמתאי ובתר כן אתבדרו
זרעית כנענאי:
והוה תחום כנענאי מצידון
מטי לגרר עד עזה מטי לסדום
ועמורה ואדמה וצבוים עד
לשע:
אילין בני חם לזרעייתהון
ללישנהון בארעתהון
בעממיהון:
ולשם איתיליד אף הוא
אבוהון דכל בני עבר אחוהי
דיפת רבא:
בני שם עילם ואשור
וארפכשד ולוד וארם:
ובני ארם עוץ וחול וגתר
ומש:
וארפכשד אוליד ית שלח
ושלח אוליד ית עבר:
ולעבר איתילידו תרין בנין
שום חד פלג ארי ביומוהי
איתפליגת ארעא ושום אחוהי
יקטן: ויקטן
אוליד ית אלמודד וית

להיות גבור מבנת נמען: תהם ' וז
פרם: להיות גבור להמריד כל
העולם במנת דור הפלגה: גבור ציד
צד דעת הבריות בפיו ומטען למרוד
במקום: לפני יי' מתכוין להקניטו על
פניו: על כן יאמר · על כל אדם
מרשיע בפניו יודע רבונו ומתכוין
למרוד בו יאמר זה כנמרוד: מן הארץ
ההיא · כיון שראה אשור את בניו שומעין
לנמרוד ומורדין במקום לבנות המגדל
יצא מתוכם: העיר הגדולה היא נינוה
כלח ונינוה היא שר גדולה: להבים
שפניהם דומין ללהב: פתרוסים כסלוחים
יצאו משניהם פלשתים שפתרוסים וכסלוחים
מחליפין נשותיהן אלו לאלו ויצאו פלשתים מביניה
ואחר נפוצו · מהם נפוצו משפחות הרבה
גבול הכנעני · גבול סוף ארצו
כל גבול שבמקרא לשון סוף וקצה ·
באכה · שם דבר · וכל כאדם האומר
לחברו גבול זה מגיע עד שתבא למקום
פלוני: למשפחותם בארצותם · אף שנחלקו
לשונותם ואומותם כלם בני חם הם ·
אבי כל בני עבר · אבי כל בני עבר
הנהר היה שם: אחי יפת הגדול · איני
יודע אם יפת הגדול אם שם הגדול
כשהוא אומר שם בן ק' שנה ויולד את
ארפכשד שנתים אחר המבול הוי אומר
יפת הוא הגדול שהרי בן ת"ק שנה היה
נח כשהוליד והמבול היה בשנת ת"ר
שנה שנאמר שהוליד בכורו היה בן ק'
שנה ושם לא הגיע לק' עד שנתים אחר המבול: אחי יפת · ולא אחי חם שאף על כי אחיו היה ובזה וקללו · נפלגה הארץ
נתבלבלו הלשונות ונפוצו מן הבקעה ונתפלגו בכל העולם למדנו שהיה עבר נביא שעל שמו קרא שם בנו ושמו
פלג אמרו שבסוף ימיו נתפלגה שאם תאמר בתחלת ימיו הרי יקטן אחיו כשר ממנו והוליד משפחות הרבה קודם
לכן שנאמר ויקטן ילד וגו' ואחר כך ויהי כל הארץ שפה וגו' ואם תאמר באמצע ימיו לא בא הכתוב לסתום אלא לפרש
למדת שבשנת מותו נתפלגה: יקטן · שהיה עניו ומקטין עצמו לכך זכה להעמיד כל המשפחות הללו ·

וְאֶת־אוֹפִר וְאֶת־חֲוִילָה וְאֶת־יוֹבָב כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי יָקְטָן׃ וַיְהִי מוֹשָׁבָם מִמֵּשָׁא בֹּאֲכָה סְפָרָה הַר הַקֶּדֶם׃ אֵלֶּה בְנֵי־שֵׁם לְמִשְׁפְּחֹתָם לִלְשֹׁנֹתָם בְּאַרְצֹתָם לְגוֹיֵהֶם׃ אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־נֹחַ לְתוֹלְדֹתָם בְּגוֹיֵהֶם וּמֵאֵלֶּה נִפְרְדוּ הַגּוֹיִם בָּאָרֶץ אַחַר הַמַּבּוּל׃ פ

וַיְהִי כָל־הָאָרֶץ שָׂפָה אֶחָת וּדְבָרִים אֲחָדִים׃ וַיְהִי בְּנָסְעָם מִקֶּדֶם וַיִּמְצְאוּ בִקְעָה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר וַיֵּשְׁבוּ שָׁם׃ וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ הָבָה נִלְבְּנָה לְבֵנִים וְנִשְׂרְפָה לִשְׂרֵפָה וַתְּהִי לָהֶם הַלְּבֵנָה לְאָבֶן וְהַחֵמָר הָיָה לָהֶם לַחֹמֶר׃ וַיֹּאמְרוּ הָבָה נִבְנֶה־לָּנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה־לָּנוּ שֵׁם פֶּן־נָפוּץ עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ׃ וַיֵּרֶד יְהוָה לִרְאֹת אֶת־הָעִיר וְאֶת־הַמִּגְדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה הֵן עַם אֶחָד וְשָׂפָה אַחַת לְכֻלָּם וְזֶה הַחִלָּם לַעֲשׂוֹת וְעַתָּה לֹא־יִבָּצֵר מֵהֶם כֹּל אֲשֶׁר יָזְמוּ לַעֲשׂוֹת׃ הָבָה נֵרְדָה וְנָבְלָה שָׁם שְׂפָתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׂפַת רֵעֵהוּ׃ וַיָּפֶץ יְהוָה אֹתָם מִשָּׁם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וַיַּחְדְּלוּ לִבְנֹת הָעִיר׃ עַל־כֵּן קָרָא שְׁמָהּ בָּבֶל כִּי־שָׁם בָּלַל יְהוָה שְׂפַת כָּל־הָאָרֶץ וּמִשָּׁם הֱפִיצָם יְהוָה עַל־פְּנֵי כָּל־הָאָרֶץ׃ פ

ית הדורם וית אוזל וית דקלה׃ וית עובל וית אבימאל וית שבא׃ וית אופיר וית חוילה וית יובב כל אילין בני יקטן׃ והוה מותבניהון ממשא מטי לספר טורי מדינחא׃ אילין בני שם לזרעייתהון ללישנהון בארעהון לעממיהון׃ אילין זרעיית בני נח לתולדתהון בעממיהון ומאילין איתפרשו עממיא בארעא בתר טופנא׃

והוה כל ארעא לישן חד וממלל חד׃ והוה במיטלהון מקדמיתא ואשכחו בקעתא בארעא דבבל ויתיבו תמן׃ ואמרו גבר לחבריה הבו נרמי לבנין ונשרפינון בנורא והות להון לבנתא לאבנא וחימרא הות להון לשיע׃ ואמרו הבו נבני לנא קרתא ומגדלא ורישיה מטי עד צית שמיא ונעביד לנא שום דילמא נתבדר על אפי כל ארעא׃ ואיתגלי יי לאיתפרעא על עובדי קרתא וית מגדלא דבנו בני אינשא׃ ואמר יי הא עמא חד ולישן חד לכולהון ודין דשריאו למיעבד וכען לא איתמנע מנהון כל דחשיבו למיעבד׃ הבו נתגלי ונבלבל תמן לישנהון דלא ישמעון גבר לישן חבריה׃ ובדר יי יתהון מתמן על אפי כל ארעא ואתמנעו מלמבני קרתא׃ על כן קרא שמה בבל ארי תמן בלבל יי לישן כל ארעא ומתמן בדרינון יי על אפי כל ארעא׃

שפה אחת. לשון הקדש׃ ודברים אחדים. באו בעצה אחת ואמרו לא כל הימנו שיבור לו את העליונים נעלה לרקיע ונעשה עמו מלחמה. ד"א הדברים אחדים על יחידו של עולם. ד"א דברים אחדים אמרו אחת לאלף ותרנ"ו שנים הרקיע מתמוטט כמו שעשה בימי המבול בואו ונעשה סמוכות לו׃ בנסעם מקדם. שהיו יושבים שם כדכתיב ויהי מושבם וגו' ונסעו משם לתור להם מקום להחזיק את כלם ולא מצאו אלא שנער׃ איש אל רעהו. אומה לאומה מצרים לכוש וכוש לפוט ופוט לכנען׃ הבה. הזמינו. כל הבה לשון הזמנה הוא שמזמנין עצמן ומתחברין למלאכה או למשא או לדבר. הבה הזמינו׃ לבנים. שאין אבנים בבבל שהיא בקעה׃ ונשרפה לשרפה. כך עושין הלבנים שקורין טיוול"ש בלע"ז שורפין אותם בכבשן׃ לחמר. לטוח הקיר׃ פן נפוץ. שלא יביא עלינו מכה להפיצנו מכאן׃ וירד ה' לראות. לא הוצרך לכך אלא בא ללמד לדיינין שלא ירשיעו הנדון עד שיראו ויבינו׃ בני האדם. אלא בני מי שמא בני חמורים וגמלים אלא בני אדם הראשון שכפה את הטובה ואמר האשה אשר נתת עמדי אף אלו כפו בטובה למרוד במי שהשפיעם טובה ומלטם מן המבול׃ הן עם אחד. כל טובה זו יש להן שעם אחד הם ושפה אחת לכלם ודבר זה החלו לעשות׃ החלם. זה תחלתם לעשות׃ לא יבצר מהם. בתמיה. יבצר. לשון מניעה כתרגומו ודומה לו יבצור רוח נגידים׃ הבה נרדה. בבית דינו נמלך מענותנותו יתירה׃ הבה. מדה כנגד מדה הם אמרו הבה נבנה והוא כנגדם מדד ואמר הבה נרדה׃ ונבלה. ונבלבל. נו"ן משמשת בלשון רבים והה"א יתירה כה"א של נרדה׃ לא ישמעו. זה שואל לבינה וזה מביא טיט וזה עומד עליו ופוצע את מוחו׃ ויפץ ה' אותם משם

אלה תולדת שם שם בן מאת שנה
ויולד את ארפכשד שנתים אחר
המבול: ויחי שם אחרי הולידו את
ארפכשד חמש מאות שנה ויולד
בנים ובנות: ס וארפכשד
חי חמש ושלשים שנה ויולד את
שלח: ויחי ארפכשד אחרי הולידו
את שלח שלש שנים וארבע מאות
שנה ויולד בנים ובנות: ס
ושלח חי שלשים שנה ויולד
את עבר: ויחי שלח אחרי הולידו את
עבר שלש שנים וארבע מאות שנה
ויולד בנים ובנות: ס ויחי
עבר ארבע ושלשים שנה ויולד את
פלג: ויחי עבר אחרי הולידו את פלג
שלשים שנה וארבע מאות שנה
ויולד בנים ובנות: ס ויחי
פלג שלשים שנה ויולד את רעו: ויחי
פלג אחרי הולידו את רעו תשע שנים
ומאתים שנה ויולד בנים ובנות:
ס ויחי רעו שתים ושלשים
שנה ויולד את שרוג: ויחי רעו אחרי
הולידו את שרוג שבע שנים ומאתים
שנה ויולד בנים ובנות: ס
ויחי שרוג שלשים שנה ויולד
את נחור: ויחי שרוג אחרי הולידו
את נחור מאתים שנה ויולד בנים
ובנות: ס ויחי נחור
תשע ועשרים שנה ויולד את תרח:
ויחי נחור אחרי הולידו את תרח
תשע עשרה שנה ומאת שנה ויולד
בנים ובנות: ס ויחי תרח
שבעים שנה ויולד את אברם את
נחור ואת הרן: ואלה תולדת תרח
תרח הוליד את אברם את נחור

אילין תולדת שם שם בר מאה שנין ואוליד ית ארפכשד תרתין שנין בתר טופנא:
וחייא שם בתר דאוליד ית ארפכשד חמש מאה שנין ואוליד בנין ובנן:
וארפכשד חי תלתין וחמש שנין ואוליד ית שלח:
וחייא ארפכשד בתר דאוליד ית שלח ארבע מאה ותלת שנין ואוליד בנין ובנן:
ושלח חי תלתין שנין ואוליד ית עבר:
וחייא שלח בתר דאוליד ית עבר ארבע מאה ותלת שנין ואוליד בנין ובנן:
וחייא עבר תלתין וארבע שנין ואוליד ית פלג:
וחייא עבר בתר דאוליד ית פלג ארבע מאה ותלתין שנין ואוליד בנין ובנן:
וחייא פלג תלתין שנין ואוליד ית רעו:
וחייא פלג בתר דאוליד ית רעו מאתן ותשע שנין ואוליד בנין ובנן:
וחייא רעו תלתין ותרתין שנין ואוליד ית שרוג:
וחייא רעו בתר דאוליד ית שרוג מאתן ושבע שנין ואוליד בנין ובנן:
וחייא שרוג תלתין שנין ואוליד ית נחור:
וחייא שרוג בתר דאוליד ית נחור מאתן שנין ואוליד בנין ובנן:
וחייא נחור עשרין ותשע שנין ואוליד ית תרח:
וחייא נחור בתר דאוליד ית תרח מאה ותשע עשרה שנין ואוליד בנין ובנן:
וחייא תרח שבעין שנין ואוליד ית אברם ית נחור וית הרן:
ואילין תולדת תרח תרח אוליד ית אברם ית [illegible] ח"י פסוקים

מה שאמרו פן נפוץ נתקיים. נחזי
קשה שאמר שלמה ממגורת רשע היא
תבואנו. ותאות צדיקים יתן. שאין להם
חלק לעולם הבא. וכי איזו קשה של
דור המבול או של דור הפלגה. הוי
אומר דור הפלגה. אלו לא פשטו יד
בעיקר להלחם בו ואלו פשטו. ואלו
נתקיימו בעולם ואלו אבדו. אלא שדור
המבול היו גזלנין והיתה מריבה
ביניהם ואלו היו נוהגין אהבה וריעות
שנאמר שפה אחת ודברים אחדים. שנאוי
המחלוקת וגדול השלום. שם בן מאת
שנה. כשהוליד את ארפכשד שנתים
אחר המבול. על פני תרח. בחיי
אביו. ויש אומרים קודם אביו כמו
ותמת המנחה על פניו. ומדרש
אגדה אומר שעל ידי אביו מת שקבל
תרח על אברם בנו לפני נמרוד על
שכתת צלמיו והשליכו לכבשן האש
והרן יושב ואומר בלבו אם אברם
מנצח אני משלו ואם נמרוד מנצח אני
משלו. וכשניצל אברם אמרו לו להרן
משל מי אתה אמר להם משל אברם
אני השליכוהו לכבשן ונשרף. וזהו
אור כשדים. ומנחם פירש אור
בקעה. וכן באורים כבדו ה'. וכן
מאורת צפעוני. כל חור ובקע
עמוק קרוי אור. יסכה. זו שרה
שסוכה ברוח הקדש ושהכל סוכין
ביפיה כמו שנאמר ויראו אותה שרי
פרעה. ועוד יסכה לשון נסיכות
כמו שרה לשון שררות. ויצאו אתם.
תרח ואברם עם לוט ושרי ללכת
קמץ מטבע לומר לך עד אברהם
חרון אף של מקום כ' אחרון פירש לנו

13B

ואת הרן והרן הוליד את לוט :
וימת הרן על פני תרח אביו בארץ
מולדתו באור כשדים: ויקח אברם
ונחור להם נשים שם אשת אברם
שרי ושם אשת נחור מלכה בת הרן
אבי מלכה ואבי יסכה: ותהי שרי
עקרה אין לה ולד: ויקח תרח את
אברם בנו ואת לוט בן הרן בן בנו
ואת שרי כלתו אשת אברם בנו ויצאו
אתם מאור כשדים ללכת ארצה
כנען ויבאו עד חרן וישבו שם: ויהיו
ימי תרח חמש שנים ומאתים שנה
וימת תרח בחרן: פפפ
ויאמר יהוה אל אברם לך לך מארצך
וממולדתך ומבית אביך אל הארץ
אשר אראך: ואעשך לגוי גדול
ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה:
ואברכה מברכיך ומקללך אאר
ונברכו בך כל משפחת האדמה:
וילך אברם כאשר דבר אליו יהוה
וילך אתו לוט ואברם בן חמש שנים
ושבעים שנה בצאתו מחרן: ויקח
אברם את שרי אשתו ואת לוט בן
אחיו ואת כל רכושם אשר רכשו ואת
הנפש אשר עשו בחרן ויצאו ללכת
ארצה כנען ויבאו ארצה כנען: ויעבר

ית הרן והרן אוליד ית לוט:
ומית הרן על אפי תרח
אבוהי בארעא דילדותיה
באורא דכשדאי:
ונסיב אברם ונחור להון נשין
שום איתת אברם שרי ושום
איתת נחור מלכה בת הרן
אבוהי דמלכה ואבוהי דיסכה:
והות שרי עקרה לית לה
בנין:
ודבר תרח ית אברם בריה
וית לוט בר הרן בר בריה
וית שרי כלתיה אתת אברם
בריה ונפקו עמהון מאורא
דכשדאי למיזל לארעא
דכנען ואתו עד חרן ויתיבו
תמן:
והוו יומי תרח מאתן וחמש
שנין ומית תרח בחרן:
ואמר יי לאברם איזיל לך
מארעך ומילדותך ומבית
אבוך לארעא דאחזינך:
ואעבדינך לעם סגיא
ואיברכינך וארבי שמך ותהא
מברך:
ואיברך מברכך ודלטטך
איליט ויתברכון בדילך כל
זרעית ארעא:
ואזל אברם כמא דמליל
עימיה יי ואזל עימיה לוט
ואברם בר שבעין וחמש שנין
במיפקיה מחרן:
ודבר אברם ית שרי איתתיה
וית לוט בר אחוהי וית כל
קנינהון דקנו וית נפשתא
דשעבידו לאוריתא בחרן
ונפקו למיזל לארעא דכנען
ואתו לארעא דכנען: ועבר

וימת תרח בחרן לאחר שיצא אברם
מחרן ובא לארץ כנען והיה שם יותר
מס' שנה שהרי כת' ואברם בן ע"ה
שנים בצאתו ותרח היה בן
ע' כשנולד אברם הרי קמ"ה לתרח
כשיצא אברם ועדיין נשארו משנותיו
הרבה ולמה הקדים הכתוב מיתתו של
תרח ליציאת אברם שלא יהא הדבר
מפורסם לכל ויאמרו לא קיים אברם
כבוד אביו שהניחו זקן והלך לו לפי'
קראו הכתוב מת שהרשעים אף בחייהם
קרויים מתים והצדיקים אף במיתתן
קרויים חיים: תסלת תולדות נח

לך לך להנאתך ולטובתך
שם אעשך לגוי
גדול וכאן אי אתה זוכה לבנים ועוד
שאודיע טבעך בעולם: ואעשך לגוי
גדול. לפי שהדרך ממעטת ג' דברים
ממעטת פריה ורביה וממעטת ממון ואת
השם הוזקק לג' ברכות הללו שהבטיחו
על בנים ועל הממון ועל השם:
ואברכך בממון כו'. ואגדלה שמך
שיצא לך טבע ומוניטין בעולם: ד"א
ואגדלה שמך שהוסיף יו"ד על
שמך שעד עכשיו שמך אברם ומכאן
ואילך אברהם ועולה אברהם במספרו
רמ"ח כמנין איבריו של אדם שכן רמ"ח

רמז לו
לו יצחק

והיה ברכה. הברכות נתונות בידך עד עכשיו היו בידי ברכתי לאדם ולנח ומעכשיו אתה תברך את אשר תחפוץ. ד"א
ואעשך לגוי גדול זהו שאומ' אלהי אברהם. ואברכך זהו שאומרים אלהי יצחק. ואגדלה שמך זהו שאומ' אלהי יעקב. יכול
יהו חותמין בכלן ת"ל והיה ברכה בך חותמין ולא בהם: מארצך והלא כבר יצא משם עם אביו ובא עד חרן אלא כך אמ'
לו הקב"ה התרחק עוד משם וצא מבית אביך: אשר אראך לא גלה לו מיד כדי לחבב הארץ בעיניו ולתת לו שכר על כל דבור ודבור וכיוצא
בו את בנך את יחידך וכן על אחד ההרים אשר אומר אליך ולא פירש לו מיד את יקרותיו: ונברכו בך יש אגדות רבות והו
ופשוטו אדם אומר לבנו תהא כאברהם וכן כל ונברכו בך שבמקרא וזה מוכיח בך יברך ישראל וגו'. ואת הנפש אשר עשו
שהכניסן תחת כנפי השכינה אברהם מגייר האנשים ושרה מגיירת הנשים ומעלה עליהם כאלו עשאום לכך כתיב עשו
ופשוטו של מקרא עבדים ושפחות שקנו להם כמו עשה את כל הכבוד הזה לשון קונה וכונס ויעבר אברם נכנס לתוכה עד

אברם בארץ עד מקום שכם עד
אלון מורה והכנעני אז בארץ וירא
יהוה אל אברם ויאמר לזרעך אתן
את הארץ הזאת ויבן שם מזבח
ליהוה הנראה אליו: ויעתק משם
ההרה מקדם לבית אל ויט אהלה
בית אל מים והעי מקדם ויבן שם
מזבח ליהוה ויקרא בשם יהוה: ויסע
אברם הלוך ונסוע הנגבה:
ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה
לגור שם כי כבד הרעב בארץ: ויהי
כאשר הקריב לבוא מצרימה ויאמר
אל שרי אשתו הנה נא ידעתי כי אשת
יפת מראה את: והיה כי יראו אתך
המצרים ואמרו אשתו זאת והרגו
אתי ואתך יחיו: אמרי נא אחתי את
למען ייטב לי בעבורך וחיתה נפשי
בגללך: ויהי כבוא אברם מצרימה
ויראו המצרים את האשה כי יפה
הוא מאד: ויראו אתה שרי פרעה
ויהללו אתה אל פרעה ותקח האשה
בית פרעה: ולאברם היטיב בעבורה
ויהי לו צאן ובקר וחמרים ועבדים
ושפחת ואתנת וגמלים: וינגע יהוה
את פרעה נגעים גדלים ואת ביתו
על דבר שרי אשת אברם: ויקרא

אברם בארעא עד אתר שכם
עד מישר מורה וכנענאה
בכן שרי בארעא:
ואתגלי יי' ל. ברם ואמר
לבנך אתן ית ארעא הדא
ובנא תמן מדבחא קדם יי'
דאיתגלי ליה:
ואסתלק מתמן לטורא
ממדנח לבית אל ופרסיה
משכניה בית אל ממערבא
ועי ממדינחא ובנא תמן
מדבחא קדם יי' וצלי בשמא
דיי':
ונטל אברם אזיל ונטיל
לדרומא:
והוה כפנא בארעא ונחת
אברם למצרים לאיתותבא
תמן ארי תקיף כפנא בארעא:
והוה כד קריב למיעל
למצרים ואמר לשרי אתתיה
הא כען ידעית ארי איתתא
שפירת חיזו את:
ויהא כד יחזון יתיך מצראי
וימרון איתתיה דא ויקטלון
יתי ויתיך יקיימון:
אימרי עלי דאחתי את בדיל
דיוטב לי בדיליך ותתקיים
נפשי בפתגמיכי:
והוה כד עאל אברם למצרים
וחזו מצראי ית איתתא ארי
שפירת היא לחדא:
וחזו יתה רברבי פרעה
ושבחו יתה לות פרעה
ואידברת איתתא לבית פרעה:
ולאברם אוטיב בדילה והוו
ליה ען ותורין וחמרין
ועבדין ואמהן ואתנן וגמלין:
ואיתי יי'
על פרעה מכתשין רברבין
ועל אינש ביתיה על עיסק שרי
איתת אברם: וקרא

מקום שכם · להתפלל על בני יעקב
כשיבאו להלחם בשכם: אלון מורה · הוא
שכם הראהו הר גריזים והר עיבל
ששם קבלו בני ישראל שבועת התורה
והכנעני אז בארץ · היה הולך וכובש
ארץ ישראל מזרעו של שם שבחלקו
של שם נפלה כשחלק נח לבניו את
הארץ שנאמר ומלכי צדק מלך שלם
לפיכך ויאמר יי' אל אברם לזרעך אתן
וגו' עתיד אני להחזירה לבניך שהם
מזרעו של שם · ויבן שם מזבח · על
בשורת הזרע ועל בשורת ארץ ישראל
ויעתק · את אהלו ממקום לבית אל ·
במזרחה של בית אל נמצאת בית אל
במערבו שכתוב בית אל מים: אהלה ·
אהלה כתי' שנטה אהלה תחלה ואחר כך
את שלו שמכבדין את אשתו
יותר מגופו כו' · ויבן שם מזבח ·
נתנבא שעתידין בניו להכשל שם על
עון עכן והתפלל שם עליהם · והוא
ויקרא בשם יי': הלוך ונסוע · לפרקים
יושב כאן חדש או יותר ונוסע משם
ונוטה אהלו במקום אחר וכל מסעיו
הנגבה שהיה הולך למסעיו וגו' ללכת
לדרומה של ארץ ישראל והוא לצד
ירושלים שהיא בחלקו של יהודה שנטע
בדרומה של ארץ ישראל בהר המוריה
שהיא נחלתו בר': רעב בארץ · בארץ ההיא לבדה לנסותו אם יהרהר אחר מדותיו של מקום שאמר לו ללכת אל ארץ
כנען ועכשיו משיאו עצה לצאת ממנה: הנה נא ידעתי · מ"א שעד עכשיו לא הכיר בה מתוך צניעות שבשניהם · ועכשיו
ע"י מעשה הכיר בה. ד"א שע"י טורח הדרך אדם מתבזה וזו עמדה ביפיה ופשוטו הנה נא ידעתי הנה הגיע שעה שיש
לדאוג על יפיך ידעתי זה ימים כי יפת מראה את ועכשיו אנו באין בין אנשים מכוערים אחיהם של כושיים ולא הורגלו ב' אשה
יפה והואיל עתה נא אחותי כו' אמר: למען ייטב לי בעבורך · יתנו לי מתנות · ויהי כבוא אברם · כבואם היה לו לומר
אלא למד שהטמינה בתיבה · וע"י שתבעו המכס פתחו וראו אותה · ויהללו אותה אל פרעה · הללו ביניהם לומר הגונה זו
למלך: ולאברם היטיב בעבורה · היטיב פרעה בעבורה: וינגע · בנגע ראתן לקה שקשה תשמיש המטה כו' · ואת ביתו כתרגמו
ועל אינש ביתיה ומעבדיו לרבות עבדיו ומטלטליו כו' · על דבר שרי · על פי דבורה היא אומרת למלאך הך והוא מכה

14B

פרעה לאברם ויאמר מה זאת עשית
לי למה לא הגדת לי כי אשתך הוא
למה אמרת אחתי הוא ואקח אתה
לי לאשה ועתה הנה אשתך קח
ולך ויצו עליו פרעה אנשים וישלחו
אתו ואת אשתו ואת כל אשר לו׃
ויעל אברם ממצרים הוא ואשתו וכל
אשר לו ולוט עמו הנגבה׃ ואברם
כבד מאד במקנה בכסף ובזהב׃ וילך
למסעיו מנגב ועד בית אל עד המקום
אשר היה שם אהלה בתחלה בין
בית אל ובין העי׃ אל מקום המזבח
אשר עשה שם בראשנה ויקרא שם
אברם בשם יהוה׃ וגם ללוט ההלך
את אברם היה צאן ובקר ואהלים׃
ולא נשא אתם הארץ לשבת יחדו
כי היה רכושם רב ולא יכלו לשבת
יחדו׃ ויהי ריב בין רעי מקנה אברם
ובין רעי מקנה לוט והכנעני והפרזי
אז ישב בארץ׃ ויאמר אברם אל לוט
אל נא תהי מריבה ביני ובינך ובין
רעי ובין רעיך כי אנשים אחים
אנחנו׃ הלא כל הארץ לפניך הפרד
נא מעלי אם השמאל ואימנה ואם
הימין ואשמאילה׃ וישא לוט את
עיניו וירא את כל ככר הירדן כי כלה
משקה לפני שחת יהוה את סדם

פרעה לאברם ואמר מה דא
עבדתא לי למה לא חויתא לי
ארי איתתך היא׃
למה אמרת דאחתי היא
ונסיבית יתה לי לאינתו וכען
הא איתתך דבר ואזיל׃

ופקיד עלוהי פרעה גוברין
ואלויאו יתיה וית איתתיה
וית כל דליה׃
וסליק אברם ממצרים הוא
ואיתתיה וכל דליה ולוט
עימיה לדרומא׃
ואברם תקיף לחדא בגיתין
בכספא ובדהבא׃
ואזל למטלנוהי מדרומא ועד
בית אל עד אתרא דהוה תמן
משכניה בקדמיתא בין בית
אל ובין עי׃
לאתר מדבחא דעבד תמן
בקדמיתא וצלי תמן אברם
בשמא דיי׃
ואף ללוט דאזיל עם אברם
הוו ען ותורין ומשכנין׃

ולא סוברת יתהון ארעא
למיתב כחדא ארי הוה
קנינהון סגיא ולא יכלו
למיתב כחדא׃
והוה מצותא בין רעותי בעירי
דאברם ובין רעותי בעירי
דלוט וכנענאה ופריזאה בכין
יתיב בארעא׃
ואמר אברם ללוט לא כען
תהא מצותא ביני ובינך ובין
רעותי ובין רעותך ארי גוברין
אחין אנחנא׃
הלא כל ארעא קדמך
איתפרש כען מלותי אם את
לציפונא ואנא לדרומא ואם
את לדרומא ואנא לציפונא׃
וזקף
לוט ית עינוהי וחזא ית כל
מישר ירדנא ארי כלה בית
שקיא קדם חבלות יי ית סדם

קח ולך לא כאבימלך שאמר הנה
ארצי לפניך שירא עליו והמצריים
שטופי זמה הם שנאמר
וזרמת סוסים זרמתם׃ ויצו עליו׃ על
אודותיו׃ לשלחו׃ לשמרו׃ וישלחו
כתרגומו ואלויאו׃ כבד מאד׃ טעון
משאות׃ ויעל אברם וגו׳ הנגבה
לדרומה של ארץ ישראל כמו שאומר
לעיל הלוך ונסוע הנגבה׃ למסעיו
כשחזר ומצא כשהלך ממצרים
לארץ כנען והלך לנגב היה מהלך
שהלך ממצרים בדרומה של ארץ
ישראל ומשם חזר במסעותיו ובנגב של
הארץ׃ וילך למסעיו׃ שלן באכסניות
שלן בהליכתו למצרים׃ למדך דרך
ארץ שלא ישנה אדם אכסניא שלו
ד״א בחזרתו פרע הקפותיו׃ מנגב׃
ארץ מצרים בדרומה של ארץ כנען
אשר עשה שם בראשונה ויקרא שם
ואשר קרא שם אברם בשם ה׳׃ וגם
יש לומר ויקרא שם עכשיו בשם ה׳׃
ההולך את אברם׃ מי גרם לו זאת
הליכתו עם אברם׃ ולא נשא׃ לא
היתה יכולה להספיק מרעה
למקניהם׃ ולא נשא׃ לשון קצר
הוא וצריך להוסיף עליו כמו ולא נשא
אותם מרעה הארץ׃ לפיכך כתב
לא נשא בלשון זכר׃ ויהי ריב׃
לפי שהיו רועי של לוט רשעים ומרעין בהמתן בשדות אחרים ורועי אברם מוכיחין אותן על הגזל והן אומרים
הארץ נתנה לאברם ולו אין יורש ולוט יורשו ואין זה גזל והכתוב אומר והכנעני והפרזי אז יושב בארץ ולא זכה בה אברם
עדיין׃ כי אנשים אחים׃ קרובים׃ ומדרש אגדה דומין היו בקלסתר פנים׃ אם השמאל ואימנה׃
בכל מקום אשר תשב לא אתרחק ממך ואעמוד לך למגן ולעזר וכן עשה שהוצרך לו שנאמר וישמע אברם כי נשבה אחיו׃ ואימנה׃ איימין את עצמי׃ ואשמאילה׃ אשמאיל את עצמי׃ ואם
תאמר היה לו לכתוב ואימנה׃ כך משמע במקום אחר אם יש להימין ולהשמאיל ואין כתוב
להימין׃ ככר׃ מישור כתרגומו׃ כי כלה משקה׃ ארץ נחלי מים׃ לפני שחת ה׳ את סדום׃ היתה אותה מישור

גנפויקים
דית בינן
ויעד עד

ואת עמרה כגן יהוה כארץ מצרים
באכה צער׃ ויבחר לו לוט את כל
ככר הירדן ויסע לוט מקדם ויפרדו
איש מעל אחיו׃ אברם ישב בארץ
כנען ולוט ישב בערי הככר ויאהל
עד סדם׃ ואנשי סדם רעים וחטאים
ליהוה מאד׃ ויהוה אמר אל אברם
אחרי הפרד לוט מעמו שא נא עיניך
וראה מן המקום אשר אתה שם
צפנה ונגבה וקדמה וימה׃ כי את כל
הארץ אשר אתה ראה לך אתננה
ולזרעך עד עולם׃ ושמתי את זרעך
כעפר הארץ אשר אם יוכל איש
למנות את עפר הארץ גם זרעך ימנה׃
קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה
כי לך אתננה׃ ויאהל אברם ויבא
וישב באלני ממרא אשר בחברון
ויבן שם מזבח ליהוה׃ פ
ויהי בימי אמרפל מלך שנער אריוך
מלך אלסר כדרלעמר מלך עילם
ותדעל מלך גוים׃ עשו מלחמה את
ברע מלך סדם ואת ברשע מלך
עמרה שנאב מלך אדמה ושמאבר
מלך צבים ומלך בלע היא צער׃
כל אלה חברו אל עמק השדים הוא
ים המלח׃ שתים עשרה שנה עבדו
את כדרלעמר ושלש עשרה שנה
מרדו׃ ובארבע עשרה שנה בא
כדרלעמר והמלכים אשר אתו ויכו
את רפאים בעשתרת קרנים ואת
הזוזים בהם ואת האימים בשוה
קריתים׃ ואת החרי בהררם שעיר

ית עמורה כגנתא דיי׳
בארעא דמצרים כמיעלך לצער׃
ובחר ליה לוט ית כל מישר
ירדנא ונטל לוט מקדמוהי
ואתפרשו גבר מעל אחוהי׃
אברם יתיב בארעא דכנען
ולוט יתיב בקרוי מישרא
ופרס עד סדם׃
ואנשי סדם בישין בממונהון
וחייבין בגויתהון קדם יי׳
להדא׃
ויי׳ אמר לאברם בתר
דאתפרש לוט מלוהי
זקוף כען עינך וחזי מן אתרא
דאת תמן לציפונא ולדרומא
ולמדינחא ולמערבא׃
ארי ית כל ארעא דאת חזי
לך איתנינה ולבנך עד עלם׃
ואשוי ית בנך סגיאין כעפרא
דארעא כמה דלית אפשר
לגבר למימני ית עפרא דארעא
אף בנך לא יתמנון׃
קום הליך בארעא לארכה
ולפתיה ארי לך איתנינה׃
ופרס אברם ואתא ויתיב
במישרי ממרא די בחברון
ובנא תמן מדבחא קדם יי׳׃
והוה ביומי אמרפל מלכא
דבבל אריוך מלכא דאלסר
כדרלעמר מלכא דעילם
ותדעל מלכא דעממין׃
עבדו קרבא עם ברע מלכא
דסדום ועם ברשע מלכא
דעמורה שנאב מלכא דאדמה
ושמאבר מלכא דצבויים
ומלכא דבלע היא צער׃
כל אילין אתכנשו למישר
חקליא הוא אתר ימא
דמילחא׃
תרתין עסרי שנין פלחו ית
כדרלעמר ובתלת עסרי
שנין מרדו׃
ובארבע עסרי שנין אתא
כדרלעמר ומלכיא דעימיה
ומחו ית גיבריא די בעשתרות
קרנים וית תקיפיא די בהמתא
וית אימתני די בשוה קריתים
וית חוראי די בטוריא דשעיר

כגן ה׳ לאילנות כארץ מצרים לזרעי׳
באכה צער עד צער · מדרש אגדה
דורש לגנאי על שהיו שטופי זמה בחר
לוט בשכונתם · במסכת הוריות ·
מקדם · נסע מאצל אברם ממזרחו
והלך לו למערבו של אברם · נמצא
נוסע ממזרח למערב · ומדרש אגדה
הסיע עצמו מקדמונו של עולם · אמ׳
אי אפשי לא באברם ולא באלהיו ·
ויאהל · נטה אהלים לרועיו ולמקנהו
עד סדום · ואנשי סדום וגו׳ ואעפ״כ לא
נמנע לוט מלשכון עמהם · ורבותינו
למדו מכאן שם רשעים ירקב · רעים
וחטאים · רעים בגופם וחטאים
[illegible] מאד · יודעים רבונם
ומתכוונים למרוד בו · אחרי הפרד
לוט · כל זמן שהרשע עמו הדבור
פורש ממנו · אשר אם יוכל · כשם
שאי אפשר למנות העפר כך זרעך
לא ימנה · ממרא · שם אדם · אמרפל
הוא נמרוד שא״ל לאברם פול לתוך
כבשן האש · מלך גוים · מקום יש
ושמו גוים על שם שנתקבצו שם מכמה
אומות והמליכו עליהם איש ושמו
תדעל · ברע · שהיה רע לשמי׳ ולברי׳
ברשע שהיה רשע נ״ל · שנאב · שונא
אביו שבשמים · שמאבר · ששם אבר
לפרוח ולמרוד בהקב״ה · בלע שם
העיר · עמק השדים · כך שמו שהיו
בו שדות הרבה · ים המלח · לאחר
זמן נמשך הים לתוכו ונעשה ים
המלח · ומדרש אגדה שנתבקעו
הצורות שסביביו ונמשכו יאורים
לתוכו · שתים עשרה שנה · עבדו המלכים הללו את כדרלעמר · ובארבע עשרה שנה למרדן בא כדרלעמר שהיה
בעל המלחמה ונכנס בעובי הקורה · והמלכים · בו׳ שלשה המלכים · זוזים · הם זמזומים · בהררם · בהר שלהם ·

עַד אֵיל פָּארָן אֲשֶׁר עַל הַמִּדְבָּר׃ וַיָּשֻׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל עֵין מִשְׁפָּט הִוא קָדֵשׁ וַיַּכּוּ אֶת כָּל שְׂדֵה הָעֲמָלֵקִי וְגַם אֶת הָאֱמֹרִי הַיֹּשֵׁב בְּחַצְצֹן תָּמָר׃ וַיֵּצֵא מֶלֶךְ סְדֹם וּמֶלֶךְ עֲמֹרָה וּמֶלֶךְ אַדְמָה וּמֶלֶךְ צְבֹיִים וּמֶלֶךְ בֶּלַע הִוא צֹעַר וַיַּעַרְכוּ אִתָּם מִלְחָמָה בְּעֵמֶק הַשִּׂדִּים׃ אֵת כְּדָרְלָעֹמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעָל מֶלֶךְ גּוֹיִם וְאַמְרָפֶל מֶלֶךְ שִׁנְעָר וְאַרְיוֹךְ מֶלֶךְ אֶלָּסָר אַרְבָּעָה מְלָכִים אֶת הַחֲמִשָּׁה׃ וְעֵמֶק הַשִּׂדִּים בֶּאֱרֹת בֶּאֱרֹת חֵמָר וַיָּנֻסוּ מֶלֶךְ סְדֹם וַעֲמֹרָה וַיִּפְּלוּ שָׁמָּה וְהַנִּשְׁאָרִים הֶרָה נָּסוּ׃ וַיִּקְחוּ אֶת כָּל רְכֻשׁ סְדֹם וַעֲמֹרָה וְאֶת כָּל אָכְלָם וַיֵּלֵכוּ׃ וַיִּקְחוּ אֶת לוֹט וְאֶת רְכֻשׁוֹ בֶּן אֲחִי אַבְרָם וַיֵּלֵכוּ וְהוּא יֹשֵׁב בִּסְדֹם׃ וַיָּבֹא הַפָּלִיט וַיַּגֵּד לְאַבְרָם הָעִבְרִי וְהוּא שֹׁכֵן בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא הָאֱמֹרִי אֲחִי אֶשְׁכֹּל וַאֲחִי עָנֵר וְהֵם בַּעֲלֵי בְרִית אַבְרָם׃ וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו וַיָּרֶק אֶת חֲנִיכָיו יְלִידֵי בֵיתוֹ שְׁמֹנָה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת

עד מישר פארן דסמיך על מדברא : ותבו ואתו למישר פלוג דינא היא רקם ומחו ית כל חקל עמלקאה ואף ית אמוראה דיתיב בעין גדי : ונפק מלכא דסדום ומלכא דעמרה ומלכא דאדמה ומלכא דצבויים ומלכא דבלע היא צוער וסדרו עמהון קרבא במישר חקליא : ית כדר לעמר מלכא דעילם ותדעל מלכא דעממין ואמרפל מלכא דבבל ואריוך מלכא דאלסר ארבעה מלכין לקבל חמשה : ומישר חקליא בירין בירין מסקן חמרא וערקו מלכא דסדום ועמרה ונפלו תמן ודאשתארו לטורא ערקו : ושבו ית כל קנינא דסדום ועמרה וית כל מיכלהון ואזלו : ושבו [illegible] ית קנינה בר אחוהי [illegible]ברם ואזלו והוא יתיב בסדום : ואתא משיזבא וחוי לאברם עיבראה והוא שרי במישרי ממרא אמוראה אחוהי דאשכל ואחוהי דענר ואינון בעלי קיימיה דאברם : ושמע אברם ארי אשתבי אחוהי וזריז ית עולימוהי ילידי ביתיה תלתמאה ותמני עסר

איל פארן · כתרגומו מישר פארן ואומ' אני שאין איל לשון מישור אלא מישור של פארן איל שמו · ושל בעל גד בעל שמו · ושל ממרא אלוני שמו ושל ירדן ככר שמו ושל שטים אבל שמו · וכלן מתרגמינן מישרא וכל אחד שמו עליו : על המדבר · אצל המדבר כמו ועליו מטה מנשה : עין משפט · הוא קדש על שם העתיד שעתידין משה ואהרן להשפט שם על עסקי אותו עין והם מי מריבה · ואונק' תרג' כפשוטו מקום שהיו בני המדינה מתקבצים שם לכל משפט : שדה העמלקי · עדיין לא נולד עמלק ונקרא על שם העתיד : ארבעה מלכים · אעפ"כ נצחו החמשה להודיעך שגבורים היו ואעפ"כ לא נמנע אברם מלרדוף אחריהם : בארות בארות חמר · בארות הרבה היו שם שנוטלין משם אדמה לטיט של בנין · ומדרש אגדה שהיה הטיט בהם ונעשה נס למלך סדם שיצא משם לפי שהיו באומות מקטנין שאינם מאמינים באומרים שנצל אברהם מאור כשדים וכיון שיצא זה מן החמר האמינו באברהם למפרע : הרה נסו · להר נסו · כל תיבה שצריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה ה"א בסופה · ויש חילוק בין הרה להרה שה"א בסוף התיבה [illegible] אבל זו תיבה שעומדת במקום למ"ד נקוד פתח [illegible] ולא מפרש למי זה הר אלא באשר ימצא [illegible] הזיתים ומפרים : והוא יושב בסדום · מה גרם לו זאת ישיבתו בסדום : הפליט · זה עוג שפלט מן המלחמה והוא שכתוב רק עוג נשאר מיתר הרפאים נשאר שלא הרגוהו אמרפל וחבריו כשהכו הרפאים בעשתרות קרנים · ובב"ר · זה עוג שפלט ממבול שנאמר מיתר הרפאים · שנאמר הנפילים היו בארץ · ומגיד לאברם מתכוין שיהרג אברם וישא את שרה : העברי · שבא מעבר הנהר : בעלי ברית אברם · שכרתו ברית עמו : [illegible] על [illegible] כמו שמפורש במקום אחר : וירק · כתרגומו וזריז אריק חרבי · וכן והריקותי אחריכם אחריו חרב עליכם וכן והרק חנית · חניכיו · חנוכיו שחנך אותם למצות והוא לשון התחלת כניסת האדם או הכלי לאומנות שהוא עתיד לעמוד בה · וכן חנוך לנער · וחנכת המזבח · וחנכת הבית · ובלעז קורין לו אינציאיר : שמונה עשר ושלש מאות · רבותינו אומרים אליעזר לבדו היה והוא מנין גימטריא שלו ·

1 5 B

וירדף עד דן׃ ויחלק עליהם לילה
הוא ועבדיו ויכם וירדפם עד חובה
אשר משמאל לדמשק׃ וישב את
כל הרכש וגם את לוט אחיו ורכשו
השיב וגם את הנשים ואת העם׃ ויצא
מלך סדם לקראתו אחרי שובו
מהכות את כדרלעמר ואת המלכים
אשר אתו אל עמק שוה הוא עמק
המלך׃ ומלכי צדק מלך שלם הוציא
לחם ויין והוא כהן לאל עליון׃
ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל
עליון קנה שמים וארץ׃ וברוך אל
עליון אשר מגן צריך בידך ויתן לו
מעשר מכל׃ ויאמר מלך סדם אל
אברם תן לי הנפש והרכש קח לך׃
ויאמר אברם אל מלך סדם הרמתי
ידי אל יהוה אל עליון קנה שמים
וארץ׃ אם מחוט ועד שרוך נעל ואם
אקח מכל אשר לך ולא תאמר אני
העשרתי את אברם׃ בלעדי רק
אשר אכלו הנערים וחלק האנשים
אשר הלכו אתי ענר אשכל וממרא
הם יקחו חלקם׃ ס אחר
הדברים האלה היה דבר יהוה אל
אברם במחזה לאמר אל תירא אברם
אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד׃

וירדף עד דן׃
ואיתפליג עליהון ליליא הוא
ועבדוהי ומחנון ורדפינון עד
חובה די מציפונא לדמשק׃

ואתיב ית כל קנינא ואף ית
לוט אחוהי וקניניה אתיב ואף
ית נשיא וית עמא׃
ונפק מלכא דסדום לקדמותיה
בתר דתב מלמקטל ית כדר
לעמר וית מלכיא דעימיה
למישר מפנא הוא אתר בית
ריסא דמלכא׃
ומלכי צדק מלכא דירושלם
אפיק לחם וחמר והוא משמש
קדם אל עילאה׃

וברכיה ואמר בריך אברם
קדם אל עילאה דקנינה
שמיא וארעא׃
ובריך אל עילאה
דמסר סנאך בידך ויהב ליה
חד מן עשרה מכולא׃
ואמר מלכא דסדום לאברם
הב לי נפשתא וקנינא דבר
לך׃
ואמר אברם למלכא דסדום
ארימית ידי בשבועה קדם
יי אל עילאה דקניניה
שמיא וארעא׃
אם מחוטא ועד ערקת מסנא
ואם איסב מכל דלך ולא
תימר אנא אעתרית ית אברם׃

בר מדאכלו עולימיא וחולק
גובריא דאזלו עמי ענר
אשכל וממרא אינון יקבלון
חולקהון׃

בתר פתגמיא האלין הוה
פתגמא דיי לאברם בנבואה
למימר לא תדחל אברם
מימרי תקיף לך אנת סגי
לחדא׃

עד דן · שם תשש כחו שראה שעתידין
בניו להעמיד שם עגל · ויחלק עליהם
לילה מסורס הוא ויחלק עליהם הוא
ועבדיו לילה ופשוטו כדרך שהרודפים
עושין שמתפלגין אחר הנרדפים
כשבורחין זה לכאן וזה לכאן · לילה
כלומר לאחר שחשכה לא מנעו
מלרדפם · ומדרש אגדה שנחלק הלילה
ובחצות ראשון נעשה לו הנס וחצות
שני נשמר ולחצות הלילה של מצרים
עד חובה אין מקום ששמו חובה ודן
קרא חובה על שם ע"ז שעתידה להיות
שם · עמק שוה · כתרגומו ותרגומו
למישר מפנא פנוי מאילנות ומכל
מכשול · עמק המלך · בית ריסא
דמלכא בית ריס א' שהיה לו קנס
שמיוחד למלך לצחק שם · וד"א ששוו
שם כל העמים והמליכו עליהם אברהם
לנשיא אלקים ולקצין · ומלכי צדק · מדרש
אגדה הוא שם בן נח · לחם ויין כך עושי'
ליגעי מלחמה והראה לו שאין כלום
כלום על שהלוה את בנו · ומדר' אגדה
רמז על המנחות והנסכים שיקרבו
בניו · והוא כהן · ולא נדע כהן שהכל
ששם · קונה כמעשר בהלקי נדרי · קונה
כמו עשה על ידי עשיית קנאם
להיות שלו · מגן הסגיר וכן אמגנך
ישראל · ויתן לו · אברם מעשר · מכל אשר לו לפי שהיה כהן · תן לי הנפש · הנפש מן השבי שהצלת · הרימותי ידי
לשון שבועה · מרים אני ידי לאל עליון · וכן כי בי נשבעתי נשבע אני · וכן נתתי ככף השדה וגו' מתן אני לך · אם מחוט
אם מעכב לעצמי מן השבי ואם אקח · אם תאמר יתן לו שכר מצות גמילות · לא תאמר אני העשרתי ונאמר שהקב"ה
הבטיחני לעשרני שנאמר ואברכך ואגדלה שמך · בלעדי · עבדי אשר הלכו אתי ועוד חלק האנשים ענר אשכל
וממרא ואף שעבדי נכנסו למלחמה · שנאמר וירדף עד דן · וענר וחבריו ישבו על הכלים לשמור · וממנה למד
דוד שנאמר כחלק היורד במלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדו יחלוקו · ולכך נאמר ויהי מהיום ההוא ומעלה וישימה
לחק · ולא נאמר ולהלאה לפי שכבר נתן חוק בימי אברהם · אחר הדברים · כל מקום שנאמר אחר סמוך וכל מקום שנאמר
אחרי [illegible] מופלג אחר שנעשה לו נס והיה דואג שמא קבל שכר כל צדקותיו לכך אמר לו אל תירא אברם שכרך הרבה מא

16
A

ויאמר אברם אדני יהוה מה תתן לי ואנכי הולך ערירי ובן משק ביתי הוא דמשק אליעזר ויאמר אברם הן לי לא נתתה זרע והנה בן ביתי יורש אתי והנה דבר יהוה אליו לאמר לא ירשך זה כי אם אשר יצא ממעיך הוא ירשך ויוצא אתו החוצה ויאמר הבט נא השמימה וספר הכוכבים אם תוכל לספר אתם ויאמר לו כה יהיה זרעך והאמן ביהוה ויחשבה לו צדקה ויאמר אליו אני יהוה אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את הארץ הזאת לרשתה ויאמר אדני יהוה במה אדע כי אירשנה ויאמר אליו קחה לי עגלה משלשת ועז משלשת ואיל משלש ותר וגוזל ויקח לו את כל אלה ויבתר אתם בתוך ויתן איש בתרו לקראת רעהו ואת הצפר לא בתר וירד העיט על הפגרים וישב אתם אברם ויהי

ואמר אברם יי אלהים מה תתן לי ואנא אזיל בלא ולד ובר פרנסא הדין די בביתי הוא דמשקאה אליעזר: ואמר אברם הא לי לא יהבת בנין והא בר ביתי ירית יתי: והא פתגמא דיי ליה למימר לא ירתינך דין אלהין בר דתוליד הוא ירתינך: ואפיק יתיה לברא ואמר אסתכי כען לשמיא ומני כוכביא אם תיכול למימני יתהון ואמר ליה כדין יהון בנך: והימין במימרא דיי וחשבה ליה לזכו: ואמר ליה אנא יי דאפקיתך מאורא דכשדאי למיתן לך ית ארעא הדא למירתה: ואמר יי אלהים במה אדע ארי אירתנה: ואמר ליה קריב קדמי עגלין תלתא ועזין תלתא ודכרין תלתא ושפנינא ובר יונה: וקריב קדמוהי ית כל אילין ופליג יתהון בשוה ויהב פלגיא פילגא לקבל חבריה וית עופא לא פליג: ונחת עופא על פלגיא ואפרח יתהון אברם: והוה

מה תתן לי: אחר שאין לי ממונם כל כלום שהנאה. ומה שאתה אומר קבל שכרך הרבה מאד: הולך ערירי. פירש מנחם לשון יורש ודבר לו ער ועונה: ערירי בלא יורש כאשר התלמיד ובכל המקרא הפרש העברי שאלו כך לשון ערירי הכל ובלשון האשכנזים נקרא ער ועונה מעורר ולב ער וערירי לשון חרבן כמו ערו ערו וכן ערות יסוד וכן ערער תתערער וכן כי ארזה ערה. ובן משק ביתי כתרגומו פרנסא נותן על פיו כמו ועל פיך ישק כל עמי. דמרופים של וזו הוא בן ביתי בנו מגודל על אבי משק לשון הרגו מדמשק היה והגדה שרדף המלכים עד דמשק בלא הלכה ומשקה מתורת לאחרים: והנה אתה הוציאו כמו בן אחר יהיה נולד לו מוציאך לחוץ לראות הכוכבים. ובמדרש שאמר לו צא מאצטגנינות שלך שראית במזלות שאינך עתיד להעמיד בן. אברם אין לו בן אברהם יהי לו בן. שרי לא תלד אבל שרה תלד אני קורא לך שם אחר וישתנה המזל: לא הוציאו מחללו של עולם והגביהו למעלה מן הכוכבים וזהו לשון הבטה מלמעלה למטה: והאמין על זאת לא שאל אות אבל על ירושת הארץ שאל אות ואמר במה אדע: ויחשבה לו צדקה. הקב״ה חשבה לו לצדקה וזכות על האמנה שהאמין בו: לא יי׳ במה אדע כי אירשנה לא שאל לו אות אלא אמר לפניו הודיעני באיזה זכות יתקיימו בה ואמר לו בזכות הקרבנות: עגלה משלשת שלשה עגלים רמז לג׳ פרים פר יום הכפורים ופר העלם דבר של צבור ועגלה ערופה ועז משלשת רמז לשעיר הנעשה בפנים ושעירי מוספי המועד ושעיר חטאת יחיד ואיל משלש אשם ודאי ואשם תלוי וכבשה של חטאת יחיד ותר וגוזל תורים ובני יונה ויבתר אותם חלק כל א׳ לב׳ חלקים ואין המקרא יוצא מידי פשוטו לפי שהיה כורת ברית עמו לשמור הבטחתו להוריש לבניו את הארץ כדרך כורתי ברית שדרכן לחלק בהמה ולעבור בין בתריה כמו שנא׳ העוברים בין בתרי העגל אף כאן תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים הוא שלוחו של שכינה שהוא אש: ואת הצפר לא בתר לפי שהאומות נמשלו לפרים ואילים ושעירים שנא׳ סבבוני פרים רבים ואומר האיל אשר ראית בעל הקרנים מלכי מדי ופרס ואומר והצפיר השעיר מלך יון וישראל נמשלו לבני יונה שנא׳ יונתי בחגוי הסלע לפיכך בתר הבהמות רמז שיהיו האומות כלים והולכים ואת הצפור לא בתר רמז שיהיו ישראל קיימין לעולם: העיט עוף הוא ועל שם שהוא עט ושואף אל הנבלות כמו ותעט אל השלל: הפגרים הבתרים: וישב [illegible]

[illegible]

17A

הַשֶּׁמֶשׁ לָבוֹא וְתַרְדֵּמָה נָפְלָה עַל אַבְרָם וְהִנֵּה אֵימָה חֲשֵׁכָה גְדֹלָה נֹפֶלֶת עָלָיו׃ וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדֹעַ תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה׃ וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָּן אָנֹכִי וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל׃ וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם תִּקָּבֵר בְּשֵׂיבָה טוֹבָה׃ וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה כִּי לֹא שָׁלֵם עֲוֹן הָאֱמֹרִי עַד הֵנָּה׃ וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה וַעֲלָטָה הָיָה וְהִנֵּה תַנּוּר עָשָׁן וְלַפִּיד אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגְּזָרִים הָאֵלֶּה׃ בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת יְהוָה אֶת אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְּהַר מִצְרַיִם עַד הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר פְּרָת׃ אֶת הַקֵּינִי וְאֶת הַקְּנִזִּי וְאֵת הַקַּדְמֹנִי׃ וְאֶת הַחִתִּי וְאֶת הַפְּרִזִּי וְאֶת הָרְפָאִים׃ וְאֶת הָאֱמֹרִי וְאֶת הַכְּנַעֲנִי

והוה שמשא למיעל ושינתא נפלת על אברם והא [illegible] קבלא נפלת עלוהי׃
ואמר לאברם מידע תדע ארי דיירין יהון בנך בארעא דלא דלהון ויפלחון בהון ויענון יתהון ארבע מאה שנין׃
ואף ית עמא דיפלחון בהון דאין אנא ובתר כן יפקון בקנינא סגי׃
ואת תתכניש לות אבהתך בשלם תתקבר בשיבו טבא׃
ודרא רביעאה יתובון הכא ארי לא שלים חובי דאמוראה עד כען׃
והוה שמשא עלא וקבלא הוה והא תנור דתנן ובעור דאישא דעדא בין פלגיא האלין׃
ביומא ההוא גזר יי׳ עם אברם קים למימר לבנך יהבית ית ארעא הדא מנהרא דמצרים עד נהרא רבא נהרא פרת׃
ית שלמאי וית קנזאי וית קדמנאי׃
וית חתאי וית פריזאי וית גיבראי׃
ית אמוראי וית כנענאי

כי גר
תיבות
למנין רדו

והפרחה כמו ישב רוחו · רמז שיבא דוד בן ישי לכלותם ואין מניחין אותו מן השמים עד שיבא משיח · והנה אימה וגו׳ רמז לצרות וחשך של גליות · כי גר יהיה זרעך משנולד יצחק עד שיצאו ישראל ממצרים ת׳ שנה כיצד יצחק בן ס׳ כשנולד יעקב ויעקב כשירד למצרים אמר שני מגורי ק״ל שנה הרי ק״צ ובמצרים ר״י כמנין רדו ואם תאמר במצרים היו ת׳ שנה הרי קהת מיורדי מצרים היה צא וחשוב שנות קהת ועמרם ומשה בן פ׳ שנה היה כשיצאו ממצרים אין אתה מוצא אלא שנ״ג שנה מהן כל השנים שחיה קהת אחר לידת עמרם ושחיה עמרם אחר לידת משה · בארץ לא להם · בארץ מצרים לא נאמר אלא בארץ לא להם ומשנולד יצחק ואילך וגר אברהם ויצחק · וגר יצחק בגרר · ויעקב לגור בארץ באנו · וגם את הגוי לרבות ד׳ מלכיות שאף הם כלים על שעבדו בישראל · דן אנכי · בעשר מכות · ברכוש גדול · בממון גדול · כמו שנאמר וינצלו את מצרים · ואתה תבוא אל אבותיך · אבותיו עובדי ע״ז והוא מבשרו שיבא אליהם · למדך שעשה תרח תשובה · בשיבה טובה · בשרו שישמעאל עושה תשובה בימיו ולא יצא עשו לתרבות רעה בימיו ולכך מת ה׳ שנים קודם זמנו · ובו ביום מרד עשו · ודור רביעי · לאחר שיגלו למצרים יהיו שם שלשה דורות והרביעי ישובו לארץ הזאת · שבארץ כנען היה מדבר עמו וכרת הברית הזאת וכן היה יעקב ירד למצרים · צא וחשוב דורותיו יהודה פרץ חצרון · וכלב בן חצרון מן באי הארץ היה · כי לא שלם עון האמרי להיות משתלם מארצו עד אותו זמן · שאין הקב״ה נפרע מאומה עד שתתמלא סאתה · שנאמר בסאסאה בשלחה תריבנה · ויהי השמש באה · כמו ויהי הם מריקים שקיהם ויהי הם קוברים איש · כלומר ויהי דבר זה · השמש באה · שקעה כבר · ועלטה היה · חשך היה · והנה תנור עשן · רמז שיפלו המלכיות בגיהנם · באה · טעמו למעלה שכבר באה · ואם היה טעמו למטה בבי״ת היה מתפרש כשהיא באה · שוקעת והולכת · וזו היא שטעמו כן · שהרי כבר כתב ויהי השמש לבא והתרדמה נפלה עליו · לאחר מכאן היה כמו שבכבר שקעה · וזה הוא בכל לשון · כמו שיטות שתי אותיות · כשהטעם למעלה לשון עבר הוא · וכשהוא למטה הוא לשון הוה · כבר שבאה וגו׳ · בא הטעם להכין · ב״ת קימה · חנימה · ונר · ~~[illegible]~~ · קורהו לפי שדבוק לארץ ישראל · הנהר הגדל · קוראו גדול · לפי שדבוק לארץ ישראל · משל הדיוט עבד מלך מלך · הקרב לגבי חוכך וישתחוו לך · את הקיני · עשרה אומות יש כאן ולא נתן להם אלא שבעה והשלשה אדום ומואב ועמון · והם קיני קנזי קדמוני · ועתידין להיות ירושה לעתיד · שנאמר אדום ומואב משלוח ידם ובני עמון משמעתם · ואת הרפאים · ארץ שנתנה [illegible]

ואת הגרגשי ואת היבוסי׃ ס

ושרי אשת אברם לא ילדה לו ולה שפחה מצרית ושמה הגר׃ ויאמר שרי אל אברם הנה נא עצרני יהוה מלדת בא נא אל שפחתי אולי אבנה ממנה וישמע אברם לקול שרי׃ ותקח שרי אשת אברם את הגר המצרית שפחתה מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען ותתן אתה לאברם אישה לו לאשה׃ ויבא אל הגר ותהר ותרא כי הרתה ותקל גברתה בעיניה׃ ותאמר שרי אל אברם חמסי עליך אנכי נתתי שפחתי בחיקך ותרא כי הרתה ואקל בעיניה ישפט יהוה ביני ובינך׃ ויאמר אברם אל שרי הנה שפחתך בידך עשי לה הטוב בעיניך ותענה שרי ותברח מפניה׃ וימצאה מלאך יהוה על עין המים במדבר על העין בדרך שור׃ ויאמר הגר שפחת שרי אי מזה באת ואנה תלכי ותאמר מפני שרי גברתי אנכי ברחת׃ ויאמר לה מלאך יהוה שובי אל גברתך והתעני תחת ידיה׃ ויאמר לה מלאך יהוה הרבה ארבה את זרעך ולא יספר מרב׃ ויאמר לה מלאך יהוה הנך הרה וילדת בן וקראת שמו ישמעאל כי שמע יהוה אל עניך׃ והוא יהיה פרא אדם ידו

וית גרגשאי וית יבוסאי׃
ושרי איתת אברם לא ילידת ליה ולה אמתא מצריתא ושמה הגר׃
ואמרת שרי לאברם הא כען מנעני יי׳ מלמילד עול כען לות אמתי מאים אתבני מינה וקביל אברם למימר שרי׃
ודברת שרי איתת אברם ית הגר מצריתא אמתה מסוף עשר שנין למיתב אברם בארעא דכנען ויהבת יתה לאברם בעלה ליה לאינתו׃
ועאל לות הגר ועדיאת וחזת ארי עדיאת וקלת ריבונתהא בעינהא׃
ואמרת שרי לאברם דין לי עלך אנא יהבית אמתי בידך וחזת ארי עדיאת וקלית בעינהא ידין יי׳ ביני ובינך׃
ואמר אברם לשרי הא אמתיך בידיך עבידי לה דתקין בעיניך ועניתה שרי וערקת מן קדמהא׃
ואשכחה מלאכא דיי׳ על עינא דמיא במדברא על עינא באורחא דחגרא׃
ואמר הגר אמתא דשרי מנא את אתיא ולאן את אזלא ואמרת מן קדם שרי רבונתי אנא ערקת׃
ואמר לה מלאכא דיי׳ תובי לות ריבונתיך ואשתעבדי תחות ידהא׃
ואמר לה מלאכא דיי׳ אסגאה אסגי ית בנייכי ולא יתמנון מסגי׃
ואמר לה מלאכא דיי׳ הא את מעדיא ותלדין בר ותקרין שמיה ישמעאל ארי שמיע קדם יי׳ עולבניך׃
והוא יהא מרוד באנשא הוא יהא צריך בכולא וידא

קסוי קרוי ארץ רפאים׃ שפחה מצרית׃ בת פרעה היתה כשראה נסים שנעשו לשרה אמר מוטב שתהיה בתי שפחה בבית זו ולא גבירה בבית אחר׃ ואבנה׃ לימד על מי שאין לו בנים שאינו בנוי אלא הרוס׃ ממנה׃ בזכו שאכניס צרתי לביתי׃ לקול שרי׃ לרוח הקדש שבה׃ ותקח שרי׃ לקחה בדברים אשריך שזכית לידבק בגוף קדוש כזה׃ מקץ עשר שנים׃ מקץ מועד הקבוע לאשה שישבה עם בעלה עשר שנים ולא ילדה חייב לישא אשה אחרת׃ לשבת אברם׃ מגיד שאין ישיבת חוצה לארץ עולה לו מן המנין לפי שלא נאמר ואעשך לגוי גדו׳ עד שבא לארץ ישראל׃ ותקל גבירתה בעיניה׃ אמרה שרה זו אין סתרה כגלויה מראה עצמה צדקת ואינה צדקת שלא זכתה להריון כל השני׳ שעברו ואני נתעברתי מביאה ראשונה׃ חמסי עליך׃ חמס העשוי לי עליך אני מטיל העונש עליך כשהתפללת מה תתן לי לא התפללת אלא עליך או כשהתפללת על שנינו הייתי נפקדת עמך׃ ועוד דברך אתה חומס ממני שאתה שומע בזיוני ושותק אתה ניתנה שפחתי זו׃ ביני ובינך׃ כל ביניך שבמקרא חסר וזה מלא קרי בה ובינך מלמד שהכניסה עין הרע בעבורה והפילה והיא שאמר לה המלאך הנך הרה׃ והלא מעוברת והיה מבשר לה שתלד׃ אלא מלמד שהפילה הריון הראשון׃ ותענה שרי׃ שעבדה משתעבדת בה בקושי׃ אי מזה באת׃ מהיכן באת יודע היה מהיכן היא אלא ליכנס עמה בדברים׃ ולשון אי מזה איה מקום שאומרי׳ עליו מזה אתה באה׃ ויאמר לה מלאך ה׳׃ על כל אמירה היה שולח לה מלאך לכך נאמר מלאך בכל פעם׃ הנך הרה׃ כשתשובי תהרי׃ כמו הנך הרה לאשת מנוח׃ וילדת בן׃ כמו ויולדת׃ ודומה לו יושבת בלבנון מקוננת בארזים׃ וקראת שמו׃ צווי הוא כמו שאומר לזכר וקראת את שמו יצחק׃ פרא׃ אוהב מדברות לצוד חיות כמו שאמ׳ ויהי רובה קשת׃ ידו בכל׃ לסטים׃ ויד כל בו׃ שהכל שונאין

ריבעך

17B

דכל אנשא יהון צריכין ליה ואף ידא דכל אנשא יהון צריכין ביה על אפי כל אחוהי ישרי

17

תלאת בשמא דיי דמתמלל עמה אמרת את הוא אלהא רחזי לכולא ארי אמרת הא אף הכא שריתי חזיא בתר דאתגלי לי:

על כן קרא לבירא בירא דמלאך קיימא איתחזי עלה הא בין רקם ובין חגרא:

וילידת הגר לאברם בר וקרא אברם שום בריה די ילידת הגר ישמעאל:

ואברם בר תמנן ושית שנין כד ילידת הגר ית ישמעאל לאברם:

והוה אברם בר תשעין ותשע שנין ואיתגלי יי לאברם ואמר ליה אנא אל שדי פלח קדמי והוי שלים:

ואיתן קימי בני ובינך ואסגי יתך לחדא לחדא:

ונפל אברם על אפוהי ומליל עימיה יי למימר:

אנא הא קימי עמך ותהא לאב סגי עממין:

ולא יתקרי עוד ית שמך אברם ויהא שמך אברהם ארי אב סגי עממין יהבתך:

ואפיש יתך לחדא לחדא ואיתנינך לכנשין ומלכין שלטין בעממיא מינך יפקון:

ואקים ית קימי בין מימרי ובינך ובין בנך בתרך לדריהון לקיים עלם למהוי לך לאלה ולבנך בתרך:

ואיתן לך ולבנך בתרך ית ארע תותבותך ית כל ארעא דכנען לאחסנת עלם ואהוי להון לאלה:

ואמר יי לאברהם ואת ית קימי תטר את ובנך

בְּכָל־וְיַד כֹּל בּוֹ וְעַל־פְּנֵי כָל־אֶחָיו יִשְׁכֹּן׃
וַתִּקְרָא שֵׁם־יְהוָה הַדֹּבֵר אֵלֶיהָ אַתָּה אֵל רֳאִי כִּי אָמְרָה הֲגַם הֲלֹם רָאִיתִי אַחֲרֵי רֹאִי׃ עַל־כֵּן קָרָא לַבְּאֵר בְּאֵר לַחַי רֹאִי הִנֵּה בֵין־קָדֵשׁ וּבֵין בָּרֶד׃
וַתֵּלֶד הָגָר לְאַבְרָם בֵּן וַיִּקְרָא אַבְרָם שֶׁם־בְּנוֹ אֲשֶׁר־יָלְדָה הָגָר יִשְׁמָעֵאל׃
וְאַבְרָם בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּלֶדֶת־הָגָר אֶת־יִשְׁמָעֵאל לְאַבְרָם׃

פ וַיְהִי אַבְרָם בֶּן־תִּשְׁעִים שָׁנָה וְתֵשַׁע שָׁנִים וַיֵּרָא יְהוָה אֶל־אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי־אֵל שַׁדַּי הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים׃ וְאֶתְּנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ וְאַרְבֶּה אוֹתְךָ בִּמְאֹד מְאֹד׃ וַיִּפֹּל אַבְרָם עַל־פָּנָיו וַיְדַבֵּר אִתּוֹ אֱלֹהִים לֵאמֹר׃ אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אִתָּךְ וְהָיִיתָ לְאַב הֲמוֹן גּוֹיִם׃ וְלֹא־יִקָּרֵא עוֹד אֶת־שִׁמְךָ אַבְרָם וְהָיָה שִׁמְךָ אַבְרָהָם כִּי אַב־הֲמוֹן גּוֹיִם נְתַתִּיךָ׃ וְהִפְרֵתִי אֹתְךָ בִּמְאֹד מְאֹד וּנְתַתִּיךָ לְגוֹיִם וּמְלָכִים מִמְּךָ יֵצֵאוּ׃ וַהֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם לִבְרִית עוֹלָם לִהְיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ׃ וְנָתַתִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֵת אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֵת כָּל־אֶרֶץ כְּנַעַן לַאֲחֻזַּת עוֹלָם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם וְאַתָּה אֶת־בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אַתָּה וְזַרְעֲךָ

אותו ומתגרין בו · על פני כל אחיו ·
שיהא זרעו גדול · אתה אל ראי · מקום
סוף קימין שהוא אל דבר · שוה
והרואין שרואה כולם [illegible] לא
[illegible] ראיי [illegible] חזה הכל
ואין [illegible] לכל רואה אותו יקנם קלעם ·
[illegible] מקום סמכים קיים [illegible]
במדברות ראיתי [illegible] אל מקום :
אחרי ראי · [illegible]
קיים רגילה לראות [illegible] לך
שהיתה רגילה לראותם [illegible] רואה
פעם א ואחת [illegible]
[illegible]
לחי רואי · כתרגום בירא דמלאך קיימא
אתחזי עליה · ויקרא אברם · [illegible]
[illegible] דבר המלאך [illegible]
וקראת את שמו ישמעאל [illegible]
[illegible] וקראו ישמעאל · ואברם
בן שמנים וו שנה [illegible] ישמעאל
[illegible] בן [illegible]
שנה [illegible] ·
[illegible] לכל בריה
[illegible] התהלך לפני [illegible]
[illegible] · וכן בכל מקומות [illegible]
[illegible] לפני [illegible]
התהלך לפני כתרגומו פלח קדמי [illegible]
בעבודתי והיה תמים · אף זה [illegible]
[illegible] בכל נסיונות
[illegible] התהלך לפני [illegible]

ובדבר זה היה תמים שכל זמן [illegible] אתה בעל מום לפני · לא והיה תמים · [illegible]
[illegible] כמטו חבריך · ויפול על פניו [illegible]
[illegible]

18 A

אחריך לדרתם: זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריך המול לכם כל זכר: ונמלתם את בשר ערלתכם והיה לאות ברית ביני וביניכם: ובן שמנת ימים ימול לכם כל זכר לדרתיכם יליד בית ומקנת כסף מכל בן נכר אשר לא מזרעך הוא: המול ימול יליד ביתך ומקנת כספך והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם: וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההוא מעמיה את בריתי הפר:

ויאמר אלהים אל אברהם שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה: וברכתי אתה וגם נתתי ממנה לך בן וברכתיה והיתה לגוים מלכי עמים ממנה יהיו: ויפל אברהם על פניו ויצחק ויאמר בלבו הלבן מאה שנה יולד ואם שרה הבת תשעים שנה תלד: ויאמר אברהם אל האלהים לו ישמעאל יחיה לפניך: ויאמר אלהים אבל שרה אשתך ילדת לך בן וקראת את שמו יצחק והקמתי את בריתי

בתרך לדריהון: דא קיימי דתיטרון בין מימרי וביניכון ובין בנך בתרך איתגזר לכון כל דכורא: ותיגזרון ית בישרא דעורלתכון ותהא לאת קיים בין מימרי וביניכון: ובר תמניא יומין יתגזר לכון כל דכורא לדרתיכון יליד ביתא וזבין כספא מכל בר עממין די לא מבנך הוא: איתגזרא יתגזר יליד ביתך וזבין כספך ותהא קיימי בבשרכון לקיים עלם: וערל דכורא דלא יגזר בשרא דעורלתיה וישתיצי אנשא ההיא מעמיה ית קיימי אשני: ואמר יי לאברהם שרי אתתך לא תקרי ית שמה שרי ארי שרה שמה: ואבריך יתה ואף יהבית מינה לך בר ואיברכנה ותהא לכנישין ומלכין שלטין בעממיא מנה יהון: ונפל אברהם על אפוהי וחדי ואמר בלביה הלבר מאה שנין יהא לי וולד ואם שרה הבת תשעין שנין תליד: ואמר אברהם קדם יי לו ישמעאל יתקיים קדמך: ואמר יי בקושטא שרה אתתך ילדת לך בר ותקרי ית שמיה יצחק ואקים ית קיימי

ואתה וי"ו מוסיף על ענין ראשון אני הנה בריתי אתך ואתה הוי זהי' לשמרו ומהו שמירתו זאת בריתי ביני וביניכם אותם שבעכשיו: ובין זרעך אחריך העתידי' להולד: המול כמו להמול כמו שאתה אומר עשות במקום לעשות: ונמלתם כמו ומלתם והנון בו יתירה והוא מפעל בו [illegible] כמו נון [illegible]: יליד בית שילדתו שפחה בבית: מקנת כסף שקנאו משנולד: המול ימול כאן כפל [illegible] אחר לשמונה ימים [illegible] יליד בית נמול לאחד כמו שאמרתי [illegible]: וערל זכר כאן למדך שאינו לא במקום שנכר בו זכר ונקבה: אשר לא ימול [illegible] ונכרתה הוא נכרת אבל אינו אינו [illegible] כרת על [illegible] ונכרתה הנפש הולך ערירי ומת קודם זמנו: לא תקרא שמה שרי דמשמע שרה לי ולא לאחרי' כי שרה שאהיה שרה על כל: וברכתי אותה ומה היא הברכה שחזרה לנעוריה שנאמר היתה לי עדנה: וברכתיה בהנקת שדים [illegible] לבן בום מאתים יצחק [illegible] ויצחק [illegible] ואמר [illegible] בנקת [illegible] ויצחק זה תרגם אונקלוס לשון חדוה ושל שרה לשון מחוך למדת שאברהם האמין ושמח ושרה לא האמינה ולגלגה וזהו שהקפיד הקב"ה על שרה ולא על אברהם: הלבן יש תמיהות שהן קיימות כמו הנגלה נגליתי [illegible] אתה אף [illegible] וכן אמר בלבו [illegible] [illegible] שנה היתה כראוי [illegible] [illegible] [illegible] ולא תעות כן לעולם [illegible] ישמעאל [illegible] יחיה לפניך יחיה ביראתך כמו התהלך לפני [illegible] אבל [illegible] וכן אבל אשמים אבל בן יהיה לה וקראת שמו יצחק על שם הצחוק לאי על שם עשר [illegible] [illegible] [illegible] את בריתי ברית עולם [illegible]

18
B

אִתּוֹ לִבְרִית עוֹלָם לְזַרְעוֹ אַחֲרָיו׃ וּלְיִשְׁמָעֵאל שְׁמַעְתִּיךָ הִנֵּה בֵּרַכְתִּי אֹתוֹ וְהִפְרֵיתִי אֹתוֹ וְהִרְבֵּיתִי אֹתוֹ בִּמְאֹד מְאֹד שְׁנֵים עָשָׂר נְשִׂיאִם יוֹלִיד וּנְתַתִּיו לְגוֹי גָּדוֹל׃ וְאֶת בְּרִיתִי אָקִים אֶת יִצְחָק אֲשֶׁר תֵּלֵד לְךָ שָׂרָה לַמּוֹעֵד הַזֶּה בַּשָּׁנָה הָאַחֶרֶת׃ וַיְכַל לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל אַבְרָהָם׃ וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ וְאֵת כָּל יְלִידֵי בֵיתוֹ וְאֵת כָּל מִקְנַת כַּסְפּוֹ כָּל זָכָר בְּאַנְשֵׁי בֵּית אַבְרָהָם וַיָּמָל אֶת בְּשַׂר עָרְלָתָם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ אֱלֹהִים׃ וְאַבְרָהָם בֶּן תִּשְׁעִים וָתֵשַׁע שָׁנָה בְּהִמֹּלוֹ בְּשַׂר עָרְלָתוֹ׃ וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּהִמֹּלוֹ אֵת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ׃ בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אַבְרָהָם וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ׃ וְכָל אַנְשֵׁי בֵיתוֹ יְלִיד בָּיִת וּמִקְנַת כֶּסֶף מֵאֵת בֶּן נֵכָר נִמֹּלוּ אִתּוֹ׃

פ פ פ

וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֹהֶל כְּחֹם הַיּוֹם׃ וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים

עימיה לקיים עלם ולבנוהי בתרוהי:
ולישמעאל קבילית צלותך הא בריכית יתיה ואפיש יתיה ואסגי יתיה לחדא לחדא תרין עשר רברבין תליד ואתניניה לעם סגי:
וית קיימי אקים עם יצחק די תליד לך שרה לזמנא הדין בשתא אוחרנתא:
ושיצי למללא עימיה ואיסתלק יקרא דיי' מעילוהי דאברהם:
ודבר אברהם ית ישמעאל בריה וית כל ילידי ביתיה וית כל זבני כספיה כל דכורא באנשי ביתא דאברהם וגזר ית בישרא דעורלתהון בכרן יומא הדין כמא דפקיד יתיה יי':
ואברהם בר תשעין ותשע שנין במיגזריה בישרא דעורלתיה:
וישמעאל בריה בר תלת עשרי שנין כד גזר ית בישרא דעורלתיה:
בכרן יומא הדין איתגזר אברהם וישמעאל בריה:
וכל אינשי ביתיה ילידי ביתא וזבני כספא מן בר עממין איתגזרו עימיה:

ואתגלי ליה יי' במישרי ממרא והוא יתיב בתרע משכנא כמיחם יומא:
וזקף עינוהי וחזא והא תלתא גברין

את בריתי אתו. למה נאמר כבר כתיב והקמתי את בריתי [illegible] אתה וזרעך ונאמר לפי שאומר והקימותי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך ונאמר יכול בני ישמעאל ובני קטורה בכלל הקיום תלמוד לומר והקימותי את בריתי אתו ולא עם אחרים. ואת בריתי אקים את יצחק. למה נאמר. אמר רבי אבא בר כהנא כאן למד הגזרה למד מכאן קל וחומר הנה ברכתי אותו והפריתי אותו והרביתי אותו זה ישמעאל קל וחומר את בריתי אקים את יצחק: שנים עשר נשיאים. כעננים יכלו כמו נשיאים ורוח: מעל אברהם. לשון נקייה כלפי מעלה ולמדנו שהצדיקים מרכבתו של מקום: בעצם היום הזה. בו ביום שנצטוה ביום ולא בלילה לא מפני היראה ולא מפני הליצנים שלא יהו אומרים וכל דורו אומרים אלו ראינוהו לא הנחנוהו למול ולקיים מצותו של מקום: נמול אברהם. נפעל בהמולו. נפעלו כמו נקברים: בהמולו את. בשל אברהם מכאן ואחר בערלתו ורצה לחתך והיה מתירא שהיה זקן מה עשה הקב"ה שלח ידו ואחז עמו שנאמר וכרות עמו הברית לא נאמר את עמו כל בשר וילד. באברהם לא נאמר את לפי שלא היה חסר אלא חתוך בשר שכבר נתמעך על ידי המצות. אבל ישמעאל שהיה ילד הוזקק לחתוך הערלה ולפרוע. לפיכך נאמר בו את בשר: בעצם היום. שמלו אברהם בן צ"ט וישמעאל בן י"ג נמול אברהם:

הסלת לך לך

וירא אליו. לבקר את החולה. אמר רבי חמא בר חנינא יום שלישי למילתו היה ובא הקב"ה ושאל בשלומו: באלוני ממרא. הוא שנתן לו עצה על המילה לכך נגלה עליו בחלקו: ישב. ישב כתיב בקש לעמוד אמר לו הקב"ה שב ואני אעמוד ואתה סימן לבניך שעתיד אני להתייצב בעדת הדיינין והם יושבין שנאמר אלהים נצב בעדת אל: פתח האהל. לראות אם יש עובר ושב ויכניסם לביתו: כחום היום. הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה שלא להטריחו באורחים וכיון שראהו מצטער שלא היו אורחים באים הביא המלאכים עליו בדמות אנשים: והנה שלשה אנשים. אחד לבשר את שרה ואחד לרפאות את אברהם ואחד להפוך את סדום שאין מלאך אחד עושה שתי שליחיות תדע לך שבכל הפרשה מוזכרן בלשון רבים ויאכלו ויאמרו אליו ובבשורה כתיב שוב אשוב אליך ובהפכת סדום הוא אומר לא אוכל לעשות דבר לבלתי הפכי. ורפאל שרפא את אברהם הלך להציל את לוט. שנאמר ויהי כהוציאם אותם החוצה

נצבים עליו וירא וירץ לקראתם
מפתח האהל וישתחו ארצה׃ ויאמר
אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל
נא תעבר מעל עבדך׃ יקח נא מעט
מים ורחצו רגליכם והשענו תחת
העץ׃ ואקחה פת לחם וסעדו לבכם
אחר תעברו כי על כן עברתם על
עבדכם ויאמרו כן תעשה כאשר
דברת׃ וימהר אברהם האהלה אל
שרה ויאמר מהרי שלש סאים קמח
סלת לושי ועשי עגות׃ ואל הבקר
רץ אברהם ויקח בן בקר רך וטוב
ויתן אל הנער וימהר לעשות אתו׃
ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר
עשה ויתן לפניהם והוא עמד עליהם
תחת העץ ויאכלו׃ ויאמרו אליו איה
שרה אשתך ויאמר הנה באהל׃

קיימין עלוהי וחזא ורהט לקדמותהון מתרע משכנא וסגיד על ארעא׃ ואמר יי אם כען אשכחית רחמין קדמך לא כען תעבר מעל עבדך׃ יסבן כען זעיר מיא ואסחו רגליכון ואסתמיכו תחות אילנא׃ ואיסב פיתא דלחמא וסעידו לבכון בתר כן תעיברון ארי על כן עברתון על עבדכון ואמרו כן תעביד כמא דמלילתא׃ ואוחי אברהם למשכנא לות שרה ואמר אוחי תלת סאין קמחא דסולתא לושי ועבידי גריצן׃ ולות תורי רהט אברהם ונסיב בר תורי רכיך וטב ויהב לעולימא ואוחי למיעבד יתיה׃ ונסיב שמן וחלב ובר תורי דעבד ויהב קדמיהון והוא משמש עלויהון תחות אילנא ואכלו׃ ואמרו ליה לאן שרה אתתך ואמר הא במשכנא׃

ואמר המלאכים . ... קיק
... ויהא ... יום
נצבים עליו . לפניו ... ועליו ...
... לשון נקייה דבר כלפי
המלאכים . וירא וירא וירא שני
פעמים . הראשון כמשמעו . והשני
לשון הבנה . נסתכל שהיו נצבים
במקום אחד והבין שלא היו רוצין
להטריחו וקדם הוא ורץ לקראתם .
בבבא מציעא כתי' נצבים עליו וכתי'
וירץ לקראתו . כשהוא ... נצבים עליו
כיון כד חזיוהו דשרי וחסר פרשו
ממנו מיד וירץ לקראתם : ויאמר
אדני . לגדול שבהם אמר וקראם כולם
אדונים ולגדול אמר אל תעבור וכיון
שלא יעבור הוא יעמדו חבריו עמו .
ובלשון זה הוא חול . דבר אחר קדש הוא
והיה אומר להקב"ה להמתין לו עד שירוץ ויכניס

האורחים ואע"פ שכתוב אחר וירא ... קודם לכן היה ודרך המקראות לדבר כן כמו שפי' אצל לא ידון רוחי שנכתב
אחר ויולד נח . ואי אפשר לומר שאלו כן קודם ... כ' שנה . ... יוקח נא . על ידי שליח והקב"ה
שלם לבניו על ידי שליח . וירם משה את ידו ויך את הסלע . ורחצו רגליכם . כסבור שהם ערביים שמשתחוים לאבק
רגליהם והקפיד שלא להכניס ע"ז בביתו אבל לוט לא הקפיד והקדים לינה לרחיצה שנאמר ולינו ורחצו . תחת העץ .
תחת האילן . וסעדו לבכם . בתורה בנביאים ובכתובים מצינו דפתא סעדתא דלבא . בתורה וסעדו לבכם . בנביאים סעד
לבך פת לחם . בכתובים ולחם לבב אנוש יסעד . אמר ר' חמא לבבכם אין כתיב אלא לבכם מגיד שאין יצר
הרע שולט במלאכים . אחר תעברו . אחר כן תלכו . כי על כן עברתם . כי הדבר הזה אני מבקש מכם מאחר
שעברתם עלי לכבדני . על כן . כמו על אשר . וכן כל כי על כן שבמקרא . כי על כן באו . כי על כן ידעת חנותנו .
קמח סלת . סלת לעוגות . וקמח לעמילן של טבחים לכסות הקדרה לשאוב את הזוהמא . בן בקר רך וטוב . שלשה
פרים היו כדי להאכילן שלשה לשונות בחרדל . אל הנער . זה ישמעאל כדי לחנכו במצות . ויקח חמאה וחלב . ולחם
לא הביא שפירסה שרה נדה . אותו היום חזר לה אורח כנשים ונטמאת העיסה ואע"פ שכתוב ...
... לשרה ... חמאה . שומן החלב שקולטין מעל פניו . אשר עשה . אשר תקן כמה
... ויאכלו נראין כמי שאוכלין . מכאן שלא ישנה אדם מן המנהג . ויאמרו
אליו . נקוד על איו ... רבי שמעון בן אלעזר אומר כל מקום שהכתב רבה על הנקודה ... נקודה
[illegible]
[illegible]
[illegible]

19B

ויאמר שוב אשוב אליך כעת חיה
והנה בן לשרה אשתך ושרה שמעת
פתח האהל והוא אחריו: ואברהם
ושרה זקנים באים בימים חדל להיות
לשרה ארח כנשים: ותצחק שרה
בקרבה לאמר אחרי בלתי היתה
לי עדנה ואדני זקן: ויאמר יהוה אל
אברהם למה זה צחקה שרה לאמר
האף אמנם אלד ואני זקנתי: היפלא
מיהוה דבר למועד אשוב אליך
כעת חיה ולשרה בן: ותכחש שרה
לאמר לא צחקתי כי יראה ויאמר
לא כי צחקת: ויקמו משם האנשים
וישקפו על פני סדם ואברהם הלך
עמם לשלחם: ויהוה אמר המכסה
אני מאברהם אשר אני עשה:
ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום
ונברכו בו כל גויי הארץ: כי ידעתיו
למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו
אחריו ושמרו דרך יהוה לעשות

ואמר מיתב איתוב לותך כעידן דאתון קיימין והא בר לשרה איתתך ושרה שמעא בתרע משכנא והוא אחורוהי:

ואברהם ושרה סיבו עלין ביומין פסק מלמהוי לשרה אורח כנשיא:

וחייכת שרה במעהא למימר בתר דסיבית הוא לי עולימו וריבוני סיב:

ואמר יי לאברהם למה דנן חייכת שרה למימר הברם בקושטא אוליד ואנא סיבית:

היתכסי מן קדם יי פתגמא לזמנא איתוב לותך בעידן דאתון קיימין ולשרה ברא:

וכפרת שרה למימר לא חייכית ארי דחילת ואמר לא ברם חייכת:

וקמו מתמן גובריא ואיסתכיאו על אפי סדום ואברהם אזיל עמהון לאלואיתהון:

ויי אמר היתכסי אנא מאברהם דאנא עביד:

ואברהם מיהוא יהי לעם רב ותקיף ויתברכון בדיליה כל עממי ארעא:

ארי ידעתנה בדיל דיפקד ית בנוהי וית אנש ביתיה בתרוהי ויטרון אורחן דתקנן קדם יי למעבד

כעת חיה כעת הזאת לשנה הבאה ופסח היה ולפסח הבא נולד יצחק מדלא קרינן כעת חיה משמע כעת הזאת שתהא לכם חיות שתהיו כלכם שלמים וקיימין: שוב אשוב לא בשר המלאך שישוב אלא בשליחותו של מקום אמר לו כמו ויאמר לה מלאך ה' הרבה ארבה והמלאך אין בידו להרבות אלא בשליחותו של מקום אמר לה אף כאן בשליחותו של מקום אמר לו כך. אלישע אמר לשונמית למועד הזה כעת חיה את חובקת בן והיא אמרה לו אל איש האלהים אל תכזב בשפחתך אותם המלאכים שבשרו את שרה אמרו למועד אשוב. אמר לה אלישע אותם המלאכים שהם חיים וקיימים לעולם אמרו למועד אשוב אבל אני שאני בשר ודם היום חי ומחר מת בין חי בין מת למועד הזה כעת חיה את חובקת בן: והוא אחריו הפתח היה אחר המלאך: חדל להיות פסק ממנה

אורח כנשים אורח נדות: בקרבה מסתכלת במעיה אפשר קרביים הללו טוענין ולד שדים הללו שצמקו מושכין חלב: עדנה לשון צחצוח בשר ולשון משנה הוא מעדן את הבשר ומשיר את השער. ד"א לשון עדן זמן וסת נדות: האף אמנם הגם אמנם אלד: ואני זקנתי שינה הכתוב מפני השלום שהרי היא אמרה ואדני זקן: היפלא כתרגומו היתכסי וכי שום דבר מופלא ומופרש ממני לעשות כרצוני: למועד לאותו מועד שקבעתי לך אתמול למועד הזה לשנה האחרת: כי יראה כי צחקת כי הראשון משמש לשון דהא שהוא טעם לדבר ותכחש למה לפי שיראה: והשני משמש בלשון אלא ויאמר לו לא כדבריך הוא אלא צחקת [illegible] אי דלמא אלא דהא: וישקיפו כל לשון השקפה לרעה חוץ מהשקיפה ממעון קדשך שגדול כח מתנות עניים שהופך מדת רוגז לרחמים: לשלחם לויה כסבור אורחים הם: המכסה אני מאברהם בתמיה מה שאני עושה בסדום לא יפה לי לעשות דבר שלא מדעתו אני נתתי לו את הארץ הזאת וחמשה כרכים הללו שלו הן שנאמר גבול הכנעני מצידון וגו' קראתי אותו אברהם אב המון גוים ואשמיד הבנים ולא אודיע לאב שהוא אוהבי: ואברהם היו [illegible] מדרש זכר צדיק לברכה הואיל והזכירו ספר בשבחו וברכו ופשוטו וכי ממנו אני מעלים והרי הוא חביב לפני להיות לגוי גדול: כי ידעתיו אחרי ידעתיו כתרגומו מפרש לשון חבה כמו מודע לאישה מודעתנו ואמנם עיקר כלם לשון ידיעה שמחבב את האדם ומקרבו אצלו ויודעו ומכירו ולמה ידעתיו למען אשר יצוה לפי שהוא מצוה את בניו עלי לשמור דרכי ואם תפרשהו כתרגומו ידע אני בו שיצוה את בניו וגו' אין למען נופל על הלשון

20A

צדקה ומשפט למען הביא יהוה על אברהם את אשר דבר עליו: ויאמר יהוה זעקת סדם ועמרה כי רבה וחטאתם כי כבדה מאד: ארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו כלה ואם לא אדעה: ויפנו משם האנשים וילכו סדמה ואברהם עודנו עמד לפני יהוה: ויגש אברהם ויאמר האף תספה צדיק עם רשע: אולי יש חמשים צדיקם בתוך העיר האף תספה ולא תשא למקום למען חמשים הצדיקם אשר בקרבה: חללה לך מעשת כדבר הזה להמית צדיק עם רשע והיה כצדיק כרשע חללה לך השפט כל הארץ לא יעשה משפט: ויאמר יהוה אם אמצא בסדם חמשים צדיקם בתוך העיר ונשאתי לכל המקום בעבורם: ויען אברהם ויאמר הנה נא הואלתי לדבר אל אדני ואנכי עפר ואפר: אולי יחסרון חמשים הצדיקם חמשה התשחית בחמשה את כל העיר ויאמר לא אשחית אם אמצא שם ארבעים וחמשה: ויסף עוד לדבר אליו ויאמר אולי ימצאון שם ארבעים ויאמר לא אעשה בעבור הארבעים: ויאמר אל נא יחר

צדקתא ודינא בדיל דייתי יי על אברהם ית דמליל עלוהי:
ואמר יי קבילת סדם ועמרה ארי סגיאת וחובתהון ארי תקיפת לחדא:
איתגלי כען ואידון הכי קבילתהון דעלת לקדמי עבדו אעביד עמהון גמירא אם לא תיבין ואם תיבן לא איתפרע:
ואיתפנו מתמן גובריא ואזלו לסדם ואברהם עד כען הוא משמש בצלו קדם יי:
וקרב אברהם ואמר הברגז תשיצי זכאה עם חייבא:
מאים אית חמשין זכאין בגו קרתא הברגז תשיצי ולא תשבוק לאתרא בדיל חמשין זכאין די בגוה:
קושטא אינון דינך מלמיעבד כפתגמא הדין לקטלא זכאה עם חייבא ויהא זכאה כחייבא קושטא אינון דינך דדאין כל ארעא לא יעביד דינא:
ואמר יי אם אשכח בסדם חמשין זכאין בגו קרתא ואשבוק לכל אתרא בדיל[illegible]
[illegible]
אחביל אם אשכח תמן ארבעין וחמשה:
ואוסיף עוד למללא קדמוהי ואמר מאים ישתכחון תמן ארבעין ואמר לא איעביד גמירא בדיל ארבעין:
ואמר לא כען יתקיף

למען הביא. כך הוא מצוה לבניו שמרו דרך ה' כדי שיביא ה' על אברהם על בית אברהם לא נאמר אלא על אברהם למדנו שכל המעמיד בן כמותו כאלו אינו מת: ויאמר ה' זעקת. כל רבה שבמקרא הטעם בבי"ת לפי שמתרגמין גדולה והולכת וזה כי רבה טעמו ברי"ש לפי שמתורגם כבר נגלה. כמו שפי' שכבר הגיע ארדה נא. למד לדיינים שלא יפסקו דיני נפשות אלא בראיה כמו שפי' בדור הפלגה. לא ארדה נא לסוף מעשיהם: הכצעקתה. של מריבה: הבאה אלי עשו. ועמדו במרדם כלה אני עושה בהם ואם לא יעמדו במרדם אדעה מה אעשה בהם לפרוע מהם ביסורין ולא אכלה אותם. וכן מצינו בתרגום ... ואדע מה אעשה לך: ויפנו משם. ממקום שאברהם לוום שם: ואברהם עודנו עומד והלא לא הלך לעמוד לפניו אלא הקב"ה בא אצלו ואמר לו זעקת סדם ועמרה כי רבה והיה לו לכתוב וה' עודנו עומד על אברהם אלא תקון סופרים הוא זה: ויגש אברהם מצינו הגשה למלחמה ולהגשה לפיוס ולהגשה לתפלה ... לתפלה ויגש אליהו וגו' לכל אלה ונגש אברהם לדבר קשות ולפיוס ולתפלה: האף תספה. הגם תספה. ולפי תרגומו של אונקלוס שתרגמו לשון רוגז כך פירושו האף ישיאך שתספה צדיק עם רשע: חמשים צדיקים. לכל כרך וכרך שהם חמשה מקומות: חללה לך. ואם תאמר לא יצילו הצדיקים את הרשעים למה תמית הצדיקים חולין הוא לך יאמרו כך היא אומנותו שוטף צדיקים ורשעים כך עשה לדור המבול ולדור הפלגה: כדבר הזה. לא הוא ולא כיוצא בו: חללה לך. לעולם הבא: השופט כל הארץ. כשתבוא להמית כולם ... לא תעשה משפט אמת: אם אמצא בסדם וגו' לכל המקום לכל הכרכים ולפי שסדום היא חשובה שבכולם תלה הכתוב בה: התשחית בחמשה. והלא ט' לכל כרך וכרך ואתה הצדיק של עולם תצטרף עמהם: ויאמר אולי ימצאון שם ארבעים ימלטו ד' כרכים וכן שלשים יצילו ג' מהם

לאדני ואדברה אולי ימצאון שם
שלשים ויאמר לא אעשה אם
אמצא שם שלשים ויאמר הנה נא
הואלתי לדבר אל אדני אולי ימצאון
שם עשרים ויאמר לא אשחית
בעבור העשרים ויאמר אל נא יחר
לאדני ואדברה אך הפעם אולי
ימצאון שם עשרה ויאמר לא אשחית
בעבור העשרה וילך יהוה כאשר
כלה לדבר אל אברהם ואברהם
שב למקמו ויבאו שני המלאכים
סדמה בערב ולוט ישב בשער סדם
וירא לוט ויקם לקראתם וישתחו
אפים ארצה ויאמר הנה נא אדני
סורו נא אל בית עבדכם ולינו
ורחצו רגליכם והשכמתם והלכתם
לדרככם ויאמרו לא כי ברחוב נלין
ויפצר בם מאד ויסרו אליו ויבאו
אל ביתו ויעש להם משתה ומצות
אפה ויאכלו טרם ישכבו ואנשי
העיר אנשי סדם נסבו על הבית
מנער ועד זקן כל העם מקצה
ויקראו אל לוט ויאמרו לו איה
האנשים אשר באו אליך הלילה
הוציאם אלינו ונדעה אתם ויצא

קדם יי ואמליל מאים ישתכחון תמן תלתין ואמר לא אעביד אם אשכח תמן תלתין ׃
ואמר הא כען אסגיתי למללא קדם יי מאים ישתכחון תמן עשרין ואמר לא אחבל בדיל עשרין ׃
ואמר לא כען יתקף קדם יי ואמליל ברם זמנא הדא מאים ישתכחון תמן עשרה ואמר לא אחבל בדיל עשרה ׃
ואסתלק יקרא דיי כד שיצי למללא עם אברהם ואברהם תב לאתריה ׃
ועאלו תרין מלאכיא לסדם ברמשא ולוט יתיב בתרעא דסדם וחזא לוט וקם לקדמותהון וסגיד על אפוהי על ארעא ׃
ואמר בבעו כען רבוני זורו כען לבית עבדכון וביתו ואסחו רגליכון ותקדמון ותהכון לאורחכון ואמרו לא אלהן ברחובא נבית ׃
ותקיף בהון לחדא וזרו לותיה ועאלו לביתיה ועבד להון משתיא ופטיר אפא להון ואכלו ׃
עד לא שכיבו ואינשי קרתא אינשין דסדם אקיפו על ביתא מעולימא ועד סבא כל עמא מסופיה ׃
וקרו ללוט ואמרו ליה אן גובריא דאתו לותך בליליא אפיקינון לותנא ונדע יתהון ׃

אולי ימצאון שם מ׳ · י׳ · [illegible] רבה נא לשון רצוי ובקשה · אולי ימצאון שם עשרה · ועל פחות לא בקש · ולמה עשרה היה סבור על לוט ואשתו וארבע בנותיו וד׳ חתניו · על המבול לא בקש שהרי היו ח׳ נח ובניו ולא הגינו על דורם · ועל ט׳ על ידי צירוף כבר בקש ולא מצא · וילך ה׳ · כיון שנשתתק הסניגור הלך הדיין · ואברהם שב למקומו · נסתלק הדיין נסתלק הסניגור והקטיגור מקטרג לפיכך ויבאו שני המלאכים סדומה · אחד להשחית את סדום ואחד להציל את לוט והוא אותו שבא לרפאות לאברהם אבל הבא לבשר את שרה ונסתלק משם שעשה שליחותו נסתלק לו · המלאכים · ולהלן קראן אנשים כשהיתה שכינה עמהם קראן אנשים · ד״א אצל אברהם שכחו גדול קראן אנשים ואצל לוט קראן מלאכים · בערב · וכי כל כך שהו המלאכים לבא מחברון לסדום אלא מלאכי רחמים היו ממתינין שמא ילמד אברהם שום זכות עליהם · ולוט ישב · ישב כתיב אותו היום מינוהו שופט על השופטים · וירא לוט ויקם · מבית אברהם למד להחזיר על האורחים · הנה נא אדני · הנה נא אתם אדוני לאחר שעברתם עלי · ד״א הנה נא צריכים אתם ליתן לב על הרשעים הללו שלא יכירו בכם וזו היא עצה נכונה · סורו נא · עקמו את הדרך לביתי דרך עקלתון שלא יכירו שאתם נכנסים שם לכך נאמר סורו · ויאמרו לא · ולאברהם אמרו כן תעשה ולוט אמרו לא כי ברחוב נלין מכאן שמסרבין לקטן ואין מסרבין לגדול · כי ברחוב נלין · הרי כי משמש בלשון אלא לא נסור כי בתוך אלא ברחובה של עיר נלין · ויסורו אליו · עקמו הדרך לצד ביתו · ומצות אפה · פסח היה · טרם ישכבו ואנשי העיר · במדרש של מלאכים שהיו שואלין ללוט מה טיבן ומעשיהם והוא אומר להן רובן רשעים ועודם מדברים בהם ואנשי סדם נסבו על הבית · כך מדרש בראשית רבה · ופשוטו של מקרא ואנשי העיר אנשי סדם נסבו על הבית · ועל שהיו רשעים נקראים אנשי סדם כמו שנאמר ואנשי סדם רעים וחטאים · כל העם מקצה · מקצה העיר עד קצה העיר שאין אחד מוחה בהם שאפילו צדיק אחד אין בהם · ונדעה אותם · במשכב זכר · כמו אשר לא ידעו איש · הלל · כמו הלילה · כי על כן באו · כי

אלהם לוט הפתחה והדלת סגר
אחריו ויאמר אל נא אחי תרעו
הנה נא לי שתי בנות אשר לא ידעו
איש אוציאה נא אתהן אליכם ועשו
להן כטוב בעיניכם רק לאנשים האל
אל תעשו דבר כי על כן באו בצל
קרתי ויאמרו גש הלאה ויאמרו
האחד בא לגור וישפט שפוט עתה
נרע לך מהם ויפצרו באיש בלוט מאד
ויגשו לשבר הדלת וישלחו האנשים
את ידם ויביאו את לוט אליהם הביתה
ואת הדלת סגרו ואת האנשים אשר
פתח הבית הכו בסנורים מקטן ועד
גדול וילאו למצא הפתח ויאמרו
האנשים אל לוט עד מי לך פה חתן
ובניך ובנתיך וכל אשר לך בעיר
הוצא מן המקום כי משחתים אנחנו
את המקום הזה כי גדלה צעקתם
את פני יהוה וישלחנו יהוה לשחתה
ויצא לוט וידבר אל חתניו לקחי
בנתיו ויאמר קומו צאו מן המקום
הזה כי משחית יהוה את העיר ויהי
כמצחק בעיני חתניו וכמו השחר
עלה ויאיצו המלאכים בלוט לאמר
קום קח את אשתך ואת שתי בנתיך
הנמצאת פן תספה בעון העיר
ויתמהמה ויחזיקו האנשים בידו
וביד אשתו וביד שתי בנתיו בחמלת
יהוה עליו ויצאהו וינחהו מחוץ
לעיר ויהי כהוציאם אתם החוצה
ויאמר המלט על נפשך אל תביט
אחריך ואל תעמד בכל הככר ההרה

נפק לותהון לוט לתרעא ודשא אחד בתרוהי:
ואמר בבעו כען אחי לא תבאשון:
הא כען לי תרתין בנן דלא ידעו איש אפיק כען יתהן לותכון ועיבידו להון כדתקין בעיניכון לחוד לגבריא האלין לא תעבדון מדעם ארי על כן עאלו בטלל שירותי:
ואמרו קריב להלא ואמרו הד אתא לאיתותבא והא דאין דינא כען נבאיש לך מנהון ותקיפו בגברא בלוט לחדא וקריבו למיתבר דשא:
ואושיטו גובריא ית ידיהון ואעילו ית לוט לותהון לביתא ודשא אחדו:
וית גובריא דבתרע ביתא מחו בשברירא מזעירא ועד רבא ולאו לאשכחא תרעא:
ואמרו גובריא ללוט עוד מן לך הכא חתנא ובנך ובנתך וכל דלך בקרתא אפיק מן אתרא:
ארי מחבלין אנחנא ית אתרא הדין ארי סגיאת קבלתהון קדם יי ושלחנא יי לחבלותה:
ונפק לוט ומליל עם חתנוהי נסבי בנתיה ואמר קומו פוקו מן אתרא הדין ארי מחבל יי ית קרתא והוה כמחייך בעיני חתנוהי:
וכמיסק צפרא הוה ודחיקו מלאכיא בלוט למימר קום דבר ית איתתך וית תרתין בנתך דאשתכחא דהכא עימך דילמא תילקי בחובי קרתא:
ואיתעכב ותקיפו גובריא בידיה ובידא דאיתתיה ובידא דתרתין בנתיה כדחס יי עלוהי ואפקוהי ואשריוהי מברא לקרתא:
והוה כד אפיקו יתהון לברא ואמר חוס על נפשך לא תסתכי לאחורך ולא תתעכב בכל מישרא לטורא

הסכנה הזאת תעשו לכם די לי אשר באו בצל קורתי הרבה של קורה שרות גש הלאה כה אמר לקרב על העבות אמרו לו גם הלאה לשון גערה ועל שהוא מלמד על הזונות אין מלמד לבד אמרו לו האחד בא לגור אחד נכרי יחיד יחד בינינו שבאת לגור וישפט שפוט ונעשית מוכיח אותנו דלת הסובבת לנעול ולפתוח פתח הוא החלל שבו נכנסים ויוצאים בסנורים מכת עורון מקטן ועד גדול הקטנים התחילו בעבירה תחלה שנאמר מנער ועד זקן לפי שהתחילו הפורענות מהם עוד מי לך פה פשוטו הוא עוד מי לך פה חוץ מאשתך ובנותיך שבבית חתן אם בנים יש לך חתן אם בנים לו הוציא מן המקום ובניך אם בנים יש לך ובנותיך עוד מי לך פה מאחר שעשו כן נבלה כולה מי יש לך פתחון פה ללמד סנגוריא עליהם שכל העיר היה מלמדין עליהם סנגוריא מי לך פה חתניו בנות נשואות היו לו בעיר לקחי בנותיו שארוסות שבבית לו ארוסות מהם קרי לקוחי לקחי שתי עקיד לקחי בנותיו ויאיצו ויחזיקו ויגדל ...
הנמצאות המזומנות לך בבית להציל ומה שיזה יבין של מקריו תספה תכלה וכן ען ומם מקרבי על יסף ויתמהמה כדי להציל את ממונו ויחזיקו אחד מהם היה שלח להציל וחכרו להיות פנים לגבי ששינו ויומי ואנלם ולא נאמר ויאמרו רבים שלא מדבר באחד נמלט על נפשך דייך להציל נפשות אל תביט אחריך אתה הרשעת עמהם ובזכות אברהם אתה ניצל ואינך כדאי לראות בפורענותם והם ניצלים ... בכל הככר ... הכר ששם אברהם גר ...

2-B

לשחת

לשחק

המלט פן תספה׃ ויאמר לוט אלהם אל נא אדני׃ הנה נא מצא עבדך חן בעיניך ותגדל חסדך אשר עשית עמדי להחיות את נפשי ואנכי לא אוכל להמלט ההרה פן תדבקני הרעה ומתי׃ הנה נא העיר הזאת קרבה לנוס שמה והוא מצער אמלטה נא שמה הלא מצער הוא ותחי נפשי׃ ויאמר אליו הנה נשאתי פניך גם לדבר הזה לבלתי הפכי את העיר אשר דברת׃ מהר המלט שמה כי לא אוכל לעשות דבר עד באך שמה על כן קרא שם העיר צוער׃ השמש יצא על הארץ ולוט בא צערה׃ ויהוה המטיר על סדם ועל עמרה גפרית ואש מאת יהוה

אישתיזב דילמא תלקי׃
ואמר לוט להון · בבעו כען רבוני׃
הא כען אשכח עבדך רחמין קדמך ואסגיתא טיבותך דעבדת עמי לקיימא ית נפשי ואנא לית אנא יכיל לאישתזבא לטורא דילמא תערעינני בישתא ואימות׃
הא כען קרתא הדא קריבא למיערק תמן והיא זעירא · אישתזיב כען לתמן הלא זעירא היא ותתקיים נפשי׃
ואמר ליה הא נסיבית אפך אף לפתגמא הדין בדיל דלא למהפך ית קרתא דמללתא עלה׃
אוחי אישתזיב לתמן ארי לא אכול למיעבד פתגמא עד מיעלך לתמן על כן קרא שמא דקרתא צער׃
שמשא נפק על ארעא ולוט עאל לצער׃
וי״י אמטר על סדם ועל עמרה גופריתא ואישתא מן קדם י״י

ואף עכשיו היה יושב שם שנאמר עד המקום אשר היה שם אהלו בתחלה · ואע״פ שכתב ויאהל אברם אלוני ממרא היו לו ונמשכין עד חברון · המלט לשון המלטה וכן כל מלטה שבמקרא אשמוטי״ר בלע״ז · וכן והמלטה זכר שמשמעו המלטה כמו קרחים כנטור נמלטה : אל נא אדני · רבותינו אמרו שזה הקדש הוא שנאמר בו להחיות את נפשי מי שיש בו להחיות ולהמית · ותרגם בבעו כמו בי · אל נא · אל תאמרו לי להמלט ההרה · נא לשון בקשה · פן תדבקני · כשהייתי אצל אנשי סדום היה הקב״ה רואה מעשי ומעשה בני עירי והייתי נראה צדיק וכדאי להנצל וכשאבוא אצל צדיק אני כרשע · וכן אמרה הצרפית לאליהו כי באת אלי להזכיר את עוני עד שלא באת אצלי היה הקב״ה רואה מעשי ומעשה עירי ואני צדקת בינהם ומשבאת אצלי לפי מעשיך אני רשעה · קרובה · ישיבתה קרובה ולא נתמלאת סאתה עדיין · ומה היא קריבתה כי מדור הפלגה שנתפלגו האנשים והתחילו להתישב איש במקומו והיא היתה בשנת מות פלג · ומשם עד כאן שנים וחמשים שנה פלג מת בשנת שמנה וארבעים לאברהם · שהרי פלג חי אחרי הולידו את רעו מאתים ותשע שנה צא מהם שנים ושלשים שנה כשנולד שרוג ומשרוג עד שנולד נחור שלשים שנה הרי ששים ושנים ומנחור עד שנולד תרח כט הרי תשעים ואחת ומשם עד שנולד אברהם שבעים שנה הרי מאה ששים ואחד תן עליהם שמנה וארבעים שנים שהיו לו לאברהם כשמת פלג הרי מאתים ותשע ואותה שנה שמת פלג שנת הפלגה וכשנהרגה סדום היה אברהם בן צט שנה הרי מאחר הפלגה עד כאן נב שנה ועפר ישיבתה ישיבת צוער אחר ישיבת סדום שנה אחת לכך אמלטה נא · לא בני מצרי חמשי ואחד הוו : הלא מצער · עונותיה מועטין ויכול אתה להניחה ותחי נפשי בה · זהו מדרשו ופשוטו הלא עיר קטנה היא ואנשים בה מעט ואין לך להקפיד אם תניחנה : ותחי נפשי בה · גם לדבר הזה · לא דייך שאתה מציל אלא אף כל העיר אציל בשבילך · הפכי · הופך אני כמו עד באי · כי לא אוכל לעשות · זה עונשן של מלאכים על שאמרו כי משחיתים אנחנו לא זזו משם עד שהוזקקו לומר שאין הדבר ברשותם · כי לא אוכל · לשון יחיד מכאן אתה למד שהאחד הופך ואחד מציל שאין שני מלאכים נשלחים לדבר אחד · על כן קרא שם העיר צוער · על שם הלא מצער היא : וי״י המטיר · כל מקום שנאמר וי״י הוא ובית דינו · המטיר · בעלות השחר כמו שנאמר וכמו השחר עלה שעה שהלבנה עומדת ברקיע עם החמה לפי שהיו מהם עובדים ללבנה ומהם לחמה · אמר הקב״ה אם אני נפרע מהם ביום יהיו עובדי לבנה אומרים אילו לבנה מושלת לא היו נחרבין ואם בלילה יאמרו עובדי החמה אלו היה ביום לא היה יכול · וי״י המטיר גפרית ואש · מתחלה מטר ונעשה גפרית · מאת י״י · ולא כתב מאתו דרך מקראות לדבר כן · כמו נשי למך ולא אמר נשי · וכן בדוד קחו עמכם את עבדי אדוניכם ולא אמר עבדי ואף כאן אמר מאת י״י

22A

מן השמים · הוא שאמר הכתוב כי בם
ידין עמים וגו' כשבא לעבר את הבריות
מביא עליהם מן השמים כמו שעשה
לסדום · וכשבא להוריד מן הוריד מן
השמים שנאמר הנני ממטיר לכם לחם
מן השמים: ויהפך את הערים האל
ארבע כרכים יושבות בסלע אחת והפכן
מלמעלה למטה שנאמר בחלמיש שלח ידו
מאחריו של לוט: ותהי נציב מלח
במלח חטאה במלח לקתה · אמרה
תני מעט מלח לאורחים אמרה אף
זו המנהג הרע אתה רוצה להנהיג במקום
הזה: קיטור תימור · טורקא בלע"ז
כבשן חפירה ששורפין שם אבנים לסיד
וכן כל כבשן שבמקרא: ויזכר אלהים
את אברהם · מהו זכירתו של
אברהם שם על לוט נזכר שהיה
לוט יודע שאמר אברהם על שרה
אשתו אחותי ולא גלה: כי ירא · לפי
שהיתה סמוכה לסדום · אבינו זקן · ואם לא
עכשיו אימתי שמא ימות או יפסק
מלהוליד · ואיש אין בארץ · סבורות
היו שכל העולם נחרב כדור המבול
בר' יין נזדמן להם במערה להוציא
מהן שתי אומות · את אביהן
בלילה ההיא · בקומו · נקודה
שלא פתח בוקה [illegible]
חסר על הכתוב בבכירה שפתחה
בזנות פרסמה הכתוב מפורש
ובקומה של בכירה נקוד · לומר
שבקומה ידע ואעפ"כ לא נשמר על
ליל שני ·

מן השמיא:
והפך ית קרויא האלין וית
כל מישרא וית כל יתבי
קרויא וצמחא דארעא:
ואיסתכלת איתתיה
מאחורוהי והות קמתא
דמלחא:
ואקדים אברהם בצפרא
לאתרא דשמש תמן בצלו
קדם יי:
ואיסתכי על אפי סדום
ועמרה ועל כל אפי ארעא
דמישרא וחזא והא סליק
תננא דארעא כתננא
דאתונא:
והוה בחבלות יי ית קירוי מישרא
ודכיר יי ית אברהם ושלח
ית לוט מגו הפיכתא בהפך
ית קרויא דהוה יתיב בהון
לוט:
וסליק לוט מצוער ויתיב
בטורא ותרתין בנתיה עמיה
ארי דחיל למיתב בצוער
ויתיב במערתא הוא ותרתין
בנתיה:
ואמרת רבתא לזעירתא
אבונא סיב וגבר לית בארעא
למיעל עלנא כארח כל
ארעא:
איתא נשקי ית אבונא חמרא
ונשכוב עמיה ונקיים מאבונא
בנין:
ואשקיאה ית אבוהן חמרא
בליליא ההוא ועלת רבתא
ושכיבת עם אבוהא ולא ידע
במשכבה ובמקימה:
והוה מיומא דבתרוהי ואמרת
רבתא לזעירתא הא שכיבית
רמשא עם אבא נשקיניה
חמרא אף בליליא הדין
ועולי שכובי עמיה ונקיים
מאבונא בנין:
ואשקיאה אף בליליא ההוא
ית אבוהן חמרא וקמת
זעירתא ושכיבת עמיה ולא
ידע במשכבה ובמקימה:
ועדיאה תרתין בנת לוט
מאבוהן:
וילידת רבתא בר וקרת שמיה מואב
הוא אבוהון דמואבאי

מן השמים: ויהפך את הערים האל
ואת כל הככר ואת כל ישבי הערים
וצמח האדמה: ותבט אשתו מאחריו
ותהי נציב מלח: וישכם אברהם
בבקר אל המקום אשר עמד שם
את פני יהוה: וישקף על פני סדם
ועמרה ועל כל פני ארץ הככר וירא
והנה עלה קיטר הארץ כקיטר
הכבשן: ויהי בשחת אלהים את
ערי הככר ויזכר אלהים את אברהם
וישלח את לוט מתוך ההפכה בהפך
את הערים אשר ישב בהן לוט:
ויעל לוט מצוער וישב בהר ושתי
בנתיו עמו כי ירא לשבת בצוער
וישב במערה הוא ושתי בנתיו:
ותאמר הבכירה אל הצעירה אבינו
זקן ואיש אין בארץ לבוא עלינו
כדרך כל הארץ: לכה נשקה את
אבינו יין ונשכבה עמו ונחיה מאבינו
זרע: ותשקין את אביהן יין בלילה
הוא ותבא הבכירה ותשכב את אביה
ולא ידע בשכבה ובקומה: ויהי
ממחרת ותאמר הבכירה אל הצעירה
הן שכבתי אמש את אבי נשקנו יין
גם הלילה ובאי שכבי עמו ונחיה
מאבינו זרע: ותשקין גם בלילה ההוא
את אביהן יין ותקם הצעירה ותשכב
עמו ולא ידע בשכבה ובקמה: ותהרין
שתי בנות לוט מאביהן: ותלד הבכירה
בן ותקרא שמו מואב הוא אבי מואב

ד' וסימנין [illegible]

ממעלותיה · אמר רב בר קטן כל מי שהוא להוט אחר תאות של עריות לסוף מאכילין אותו מבשרו · בראשית רבה
ובנות לוט · [illegible] ממנו · [illegible]
ויקרא שמו מואב · זו שלא היתה צנועה ופרסמה שמאביה הוא · אבל צעירה צנועה וקראתו לשון נקיה
וקבלה שכר בימי משה שנאמר בבני עמון אל תתגר בם כלל · ובמואב לא הזהיר אלא שלא להלחם בם אבל לצערם התיר לו:

2
2
B

עד היום הזה: והצעירה גם הוא ילדה בן
ותקרא שמו בן עמי הוא אבי בני
עמון עד היום: ס ג ויסע משם
אברהם ארצה הנגב וישב בין קדש
ובין שור ויגר בגרר: ויאמר אברהם
אל שרה אשתו אחתי היא וישלח
אבימלך מלך גרר ויקח את
שרה: ויבא אלהים אל אבימלך
בחלום הלילה ויאמר לו הנך מת
על האשה אשר לקחת והוא בעלת
בעל: ואבימלך לא קרב אליה ויאמר
אדני הגוי גם צדיק תהרג: הלא הוא
אמר לי אחתי הוא והיא גם הוא
אמרה אחי הוא בתם לבבי ובנקין
כפי עשיתי זאת: ויאמר אליו האלהים
בחלם גם אנכי ידעתי כי בתם
לבבך עשית זאת ואחשך גם אנכי
אותך מחטו לי על כן לא נתתיך
לנגע אליה: ועתה השב אשת האיש
כי נביא הוא ויתפלל בעדך וחיה
ואם אינך משיב דע כי מות תמות
אתה וכל אשר לך: וישכם אבימלך
בבקר ויקרא לכל עבדיו וידבר
את כל הדברים האלה באזניהם
וייראו האנשים מאד: ויקרא אבימלך
לאברהם ויאמר לו מה עשית לנו
ומה חטאתי לך כי הבאת עלי ועל
ממלכתי חטאה גדלה מעשים אשר
לא יעשו עשית עמדי: ויאמר
אבימלך אל אברהם מה ראית כי
עשית את הדבר הזה: ויאמר אברהם
כי אמרתי רק אין יראת אלהים

עד יומא דין:
וזעירתא אף היא ילידת בר
וקרת שמיה בר עמי הוא
אבוהון דבני עמון עד יומא
דין:
ונטל מתמן אברהם לארע
דרומא ויתיב בין רקם ובין
חגרא ואיתותב בגרר:
ואמר אברהם על שרה
איתתיה אחתי היא ושלח
אבימלך מלכא דגרר ודבר
ית שרה:
ואתא מימר מן קדם יי לות
אבימלך בחלמא דליליא
ואמר ליה הא את מאית על
עיסק איתתא דדברתא
והיא איתת גבר:
ואבימלך לא קריב לותה
ואמר יי העם אף זכאי
תקטול:
הלא הוא אמר לי דאחתי
היא והיא אף היא אמרת
דאחי הוא בקשיטות לבי
ובזכאות ידי עבדית דא:
ואמר ליה יי בחלמא אף
קדמי גלי ארי בקשיטות
לבך עבדתא דא ומנעית אף
אנא יתך מלמחטי קדמי על
כן לא שבקתך למקרב
לותה:
וכען אתיב איתת גברא ארי
נביא הוא ויצלי עלך ותיחי
ואם ליתך מתיב דע ארי
מימת תמות את וכל דלך:
ואקדים אבימלך בצפרא
וקרא לכל עבדוהי ומליל ית
כל פתגמיא האלין קדמיהון
ודחילו גבריא לחדא:
וקרא אבימלך לאברהם
ואמר ליה מה עבדתא לנא
ומה חבית לך ארי איתיתא
עלי ועל מלכותי חובא
רבא עובדין דלא כשרין
לאתעבדא עבדתא עמי:
ואמר אבימלך לאברהם מה
חזיתא ארי עבדת ית פתגמא
הדין:
ואמר אברהם ארי אמרית
לחוד לית דחלא דיי

ויסע משם. כשראה שחרבו הכרכים
ופסקו העוברים והשבים נסע
משם. דבר אחר להתרחק מלוט שיצא
עליו שם רע שבא על בנותיו: ויאמר
אברהם. כאן לא נטל רשות אלא על
כרחה שלא בטובתה לפי שכבר
לוקחה לבית פרעה על ידי כן: אל
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
שלא כונת זה: כי אנכי ידעתי אמת
שלא דמית מתחלה לחטא אבל נקיון
כפים אין כאן
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

23A

בַּמָּקוֹם הַזֶּה וַהֲרָגוּנִי עַל דְּבַר אִשְׁתִּי׃
וְגַם אָמְנָה אֲחֹתִי בַת אָבִי הִוא אַךְ לֹא
בַת אִמִּי וַתְּהִי לִי לְאִשָּׁה׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר
הִתְעוּ אֹתִי אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי וָאֹמַר
לָהּ זֶה חַסְדֵּךְ אֲשֶׁר תַּעֲשִׂי עִמָּדִי אֶל
כָּל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נָבוֹא שָׁמָּה אִמְרִי
לִי אָחִי הוּא׃ וַיִּקַּח אֲבִימֶלֶךְ צֹאן
וּבָקָר וַעֲבָדִים וּשְׁפָחֹת וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם
וַיָּשֶׁב לוֹ אֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ׃ וַיֹּאמֶר
אֲבִימֶלֶךְ הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ בַּטּוֹב
בְּעֵינֶיךָ שֵׁב׃ וּלְשָׂרָה אָמַר הִנֵּה נָתַתִּי
אֶלֶף כֶּסֶף לְאָחִיךְ הִנֵּה הוּא לָךְ כְּסוּת
עֵינַיִם לְכֹל אֲשֶׁר אִתָּךְ וְאֵת כֹּל
וְנֹכָחַת׃ וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים
וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת
אִשְׁתּוֹ וְאַמְהֹתָיו וַיֵּלֵדוּ׃ כִּי עָצֹר עָצַר
יְהוָה בְּעַד כָּל רֶחֶם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ
עַל דְּבַר שָׂרָה אֵשֶׁת אַבְרָהָם׃
וַיהוָה פָּקַד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר
אָמָר וַיַּעַשׂ יְהוָה לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר׃
וַתַּהַר וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֵּן

בארעא הדין ויקטלנני על
עיסק איתתי׃
וברם בקושטא אחתי בר
אבא היא ברם לא בת אמי
והות לי לאנתו׃
והוה כד טעו עממיא בתר
עובדי ידיהון יתי קריב יי׳
לדחלתיה מבית אבא ואמרית
לה דין טיבותי דתעבדי עמי
בכל אתרא דנהך לתמן
אמרי עלי אחי הוא׃
ונסיב אבימלך ען ותורין
ועבדין ואמהן ויהב לאברהם
ואתיב ליה ית שרה איתתיה׃
ואמר אבימלך הא ארעי
קדמך בדתקין בעינך תיב׃

ולשרה אמר הא יהבית אלף
סלעין דכסף לאחוך הא הוא
ליך כסות דיקר חלף דשלחית
דברתיך וחזית יתיך וית כל
דעמיך ועם כל מה דאמרת
ואיהוכחת׃
וצלי אברהם קדם יי׳ ואסי
יי׳ ית אבימלך וית איתתיה
ואמהתיה ואיתרוחו׃
ארי מיחד אחד יי׳ באפי
כל פתח ולדא לבית אבימלך
על עיסק שרה איתת
אברהם׃

ויי׳ דכיר ית שרה כמא
דאמר ועבד יי׳ לשרה כמא
דמליל׃ ועדיאת
וילידת שרה לאברהם בר

על דבר אשתי · על עסקי אשתי · אחתי
היא אחותי היא · בת אבי · ובת
אב מותרת לבני נח שאין אבות
לגוי וכדי לאמת דבריו השיב כן · ואם ת'
והלא בת אחיו היתה בני בנים הרי הן
כבנים והרי היא בתו של תרח וכן הוא
אומר כי אנשים אחים אנחנו : אך לא
בת אמי · הרן מאם אחרת היה : כאשר
התעו · אנקלוס תרגם מה שתרגם · ויש
לישבו עוד דבר על אופניו כשהוציאני
הקב"ה מבית אבי להיות משוטט ונע
ממקום למקום וידעתי שאעבור במקו'
רשעים ואומר לה זה חסדך : התעו
לשון רבים והרבה מקומות יש שלשון
אלהות בלשו' רבי' אשר לו אלהים קרובי'
בעליו אין ישלם · ויקח אדני יוסף אותו
אדונים · ואלה מקרא לשון התעה שהיא
ממקום למקום ואין מיושב קרוי תועה
כמו ותלך ותתע · תעיתי כשה אובד
יתעו לבלי אוכל · ותתע לבקש אוכלם
אמרי לי אחי · וכן לאבות על אחות
ויתן לאברהם כדי שיתפייס ויתפלל
עליו · הנה ארצי לפניך · אבל פרעה אמר לו קח ולך לפי שנתיירא שמצריים שטופים בזמה · ולשרה
אמר · אבימלך לכבודה כדי לפייסה הנה עשיתי לך כבוד זה נתתי ממון לאחיך שאמרת עליו אחי הוא הנה הכבוד
הזה לך כסות עינים לכל אשר אתך יכסו עיניהם שלא יקילוך שאלו השבותיך ריקנית יש להם לומר לאחר
שנתעולל בה החזירה עכשו שהוצרכתי לבזבז ממון ולפייסך יהיו יודעים שעל כרחי השיבותיך ועל ידי נס · ואת כל · ועם
כל באי עולם · ונוכחת · יהא לך פתחון פה להתוכח ולהראות דברים גלויים אלו · ונוכחה בכל מקום ברור דברים
והוא אפרובמינט · ואונקלוס תרגם בענין אחר · ולשון המקרא כך הוא נופל על תרגומו הנה הוא לך כסות עינים
כסות של כבוד על השטתים שלא שלטו בך · ואת כל אשר אתך · על כן תרגם וחזית יתיך וית כל דעמיך · ויש מדרשי
רבים אבל פשוטו ישוב לשון המקרא · ויולדו · ויתרוחו · כמשמעו נקבים ונפתחו והיה לדם שלהם : בעד כל רחם ·
כנגד כל פתח · וי' פקד את שרה · סמך פרשה זו לכאן ללמדך שכל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו
דבר הוא נענה תחלה שנאמר ויתפלל אברהם : וי' פקד את שרה שפקד כבר קודם שרפא את אבימלך · פקד בהריון
כאשר אמר · בלבבה · והיכן הוא הדבור והיכן הוא האמירה · אמירה זו שנאמר ויאמר שדים אכל וגו' · דבור היכן דבר
ה' אל אברם · בברית בין הבתרים שאמר לו שם לא יירשך זה וגו' והוא היורש מן שרה : ויעש ה' לשרה כאשר דבר לאברהם :
ותהר ותלד שרה לאברהם · שלא נגנבה לו ודע ממקום אחר · בן לזקוניו · מלמד שהיה איקונין שלו דומין לו ·

2
3
B

לזקניו למועד אשר דבר אתו אלהים׃
ויקרא אברהם את שם בנו הנולד
לו אשר ילדה לו שרה יצחק׃ וימל
אברהם את יצחק בנו בן שמנת
ימים כאשר צוה אתו אלהים׃
ואברהם בן מאת שנה בהולד לו
את יצחק בנו׃ ותאמר שרה צחק
עשה לי אלהים כל השמע יצחק
לי׃ ותאמר מי מלל לאברהם היניקה
בנים שרה כי ילדתי בן לזקניו׃ ויגדל
הילד ויגמל ויעש אברהם משתה
גדול ביום הגמל את יצחק׃ ותרא
שרה את בן הגר המצרית אשר
ילדה לאברהם מצחק׃ ותאמר
לאברהם גרש האמה הזאת ואת
בנה כי לא יירש בן האמה הזאת עם
בני עם יצחק׃ וירע הדבר מאד בעיני
אברהם על אודת בנו׃ ויאמר אלהים
אל אברהם אל ירע בעיניך על
הנער ועל אמתך כל אשר תאמר
אליך שרה שמע בקלה כי ביצחק
יקרא לך זרע׃ וגם את בן האמה לגוי
אשימנו כי זרעך הוא׃ וישכם אברהם
בבקר ויקח לחם וחמת מים ויתן אל
הגר שם על שכמה ואת הילד
וישלחה ותלך ותתע במדבר באר
שבע׃ ויכלו המים מן החמת ותשלך
את הילד תחת אחד השיחם׃ ותלך
ותשב לה מנגד הרחק כמטחוי קשת

לסיבתיהי לזימנא דמליל עימיה יי׃
וקרא אברהם ית שום בריה דאיתיליד ליה די ילידת ליה שרה יצחק׃
וגזר אברהם ית יצחק בריה כד הוה בר תמניא יומין כמה דפקיד יי יתיה׃
ואברהם בר מאה שנין כד איתיליד ליה ית יצחק בריה׃
ואמרת שרה חדוא עבד לי יי כל דשמע יחדי לי׃
ואמרת מהימן דמליל לאברהם וקיים דתינק בנין שרה ארי ילידת בר לסיבתוהי׃
ורבא רביא ואיתחסיל ועבד אברהם משתיא רבה ביומא דאיתחסיל ית יצחק׃
וחזת שרה ית בר הגר מצריתא די ילידת לאברהם מחייך׃
ואמרת לאברהם תריך אמתא הדא וית ברה ארי לא ייר֗ת בר אמתא הדא עם ברי עם יצחק׃
ובאיש פתגמא לחדא בעיני אברהם על עיסק בריה׃
ואמר יי לאברהם לא יבאיש בעינך על עולימא ועל אמתך כל דתימר לך שרה קביל מינה ארי ביצחק יתקרון לך בנין׃
ואף ית בר אמתא לעם אשויניה ארי ברך הוא׃
ואקדים אברהם בצפרא ונסיב לחמא ורוקבא דמיא ויהב להגר שוי על כתפא וית רביא ושלחה ואזלת וטעת במדברא דבאר שבע׃
ושליםו מיא מן רוקבא ורמאת ית רביא תחות חד מן אילניא׃
ואזלת ויתיבת לה מלקביל ארחיקת כמיגד לקשתא

למועד אשר דבר ר' יודן ור' חמא ר' יודן אומר מלמד שנולד לט' חדשים שלא יאמרו גרוף היה מבית אבימלך ור' חמא אומר לז' חדשים שהן מקוטעין ד"א למועד אשר דבר אותו לגבי יצחק · למועד שדבר ודבר כשאמר לו למועד אשוב אליך · שרט לו שריטה בכותל כשתגיע חמה לשריטה זו בשנה האחרת תלד · יצחק לי ישמח עלי · והרבה עקרות נפקדו עמה הרבה חולים נתרפאו ורב שחוק בעולם · מי מלל · לשון שבח וחשיבות כלומר ראו מי הוא ומה הוא שומר הבטחתו הקב"ה שהוא מבטיח ועושה · מלל · שנה הכתוב ולא אמר דבר גימטריא שלו מאה לסוף מאה לאברהם · הניקה בנים שרה · ביום משתה שהיו השרות מביאות בניהן עמהן והיתה מניקה אותם שהיו אומרים אסופי הביאה מן השוק ואומרים בנה הוא · ויגמל לכ"ד חדשים · משתה גדול שהיו שם גדולי הדור שם ועבר ואבימלך · מצחק · לשון ע"ז שנאמר ויקומו לצחק · לשון רציחה · יקומו הנערים וישחקו לפנינו · גלוי עריות שנ' לצחק בי · ומתשובת שרה אתה למד כי לא יירש בן האמה הזאת את שהיה מריב עם יצחק על הירושה ואו' אני בכור ונוטל פי שנים שהיו יוצאים בשדה ונוטל קשתו ויורה בו חצים שנ' כמתלהלה היורה זיקים וא' הלא מצחק אני · עם בני עם יצחק · מכיון שהוא בנה אפי' אם אינו הגון כיצחק או הגון כיצחק אע"פ שאינו בנה כו' ק"ו שהיתה בו · על אודות בנו · שמע שיצא לתרבות רעה ופשוטו על שאומרת לו לשלחו · שמע בקולה · למדנו שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות · לחם וחמת מים ולא כסף וזהב לפי ששנאו על שיצא לתרבות רעה · ואת הילד שם על שכמה שהכניסה בו שרה עין רעה ואחזתו חמה ולא יכול ללכת ברגליו · ויכלו המים מן החמת · לפי שדרך חולים לשתות הרבה · ותתע · מרחוק · כמטחוי קשת · כשיעור טיחה ... לשון יריית חץ כלשון מטחוי ... על שם

כי אמרה אל אראה במות הילד
ותשב מנגד ותשא את קלה ותבך׃
וישמע אלהים את קול הנער ויקרא
מלאך אלהים אל הגר מן השמים
ויאמר לה מה לך הגר אל תיראי כי
שמע אלהים אל קול הנער באשר
הוא שם׃ קומי שאי את הנער והחזיקי
את ידך בו כי לגוי גדול אשימנו׃
ויפקח אלהים את עיניה ותרא באר
מים ותלך ותמלא את החמת מים
ותשק את הנער׃ ויהי אלהים את
הנער ויגדל וישב במדבר ויהי רבה
קשת׃ וישב במדבר פארן ותקח לו
אמו אשה מארץ מצרים׃
ויהי בעת ההוא ויאמר אבימלך
ופיכל שר צבאו אל אברהם לאמר
אלהים עמך בכל אשר אתה עשה׃
ועתה השבעה לי באלהים הנה אם
תשקר לי ולניני ולנכדי כחסד אשר
עשיתי עמך תעשה עמדי ועם
הארץ אשר גרתה בה׃ ויאמר אברהם
אנכי אשבע׃ והוכח אברהם את
אבימלך על אדות באר המים
אשר גזלו עבדי אבימלך׃ ויאמר
אבימלך לא ידעתי מי עשה את
הדבר הזה וגם אתה לא הגדת לי
וגם אנכי לא שמעתי בלתי היום׃
ויקח אברהם צאן ובקר ויתן לאבימלך
ויכרתו שניהם ברית׃ ויצב אברהם

ארי אמרת לא אחזי במותא
דרביא ויתיבת כלקביל
וארימת ית קלה ובכת׃

ושמיע קדם יי׳ ית קליה
דרביא וקרא מלאכא דיי׳
להגר מן שמיא ואמר לה מה
ליך הגר לא תדחלין ארי
שמיע קדם יי׳ ית קליה
דרביא באתר דהוא תמן׃

קומי טולי ית רביא ואתקיפי
ית ידך ביה ארי לעם סגיא
אשוינה׃
וגלא יי׳ ית עינהא וחזת
בירא דמיא ואזלת ומלת ית
רוקבא מיא ואשקיאת ית
רביא׃
והוה מימרא דיי׳ בסעדיה
דרביא ורבא ויתיב במדברא
והוה רבה קשתא׃
ויתיב במדברא דפארן ונסיבת
ליה אימיה איתתא מארעא
דמצרים׃
והוה בעדנא ההוא ואמר
אבימלך ופיכל רב חיליה
לאברהם למימר מימרא דיי׳
בסעדך בכל דאת עביד׃

וכען קיים לי במימרא דיי׳
הכא אם תשקר לי ולברי
ולבר ברי כטבותא דעבדית
עמך תעביד עמי ועם ארעא
דאיתותבתא בה׃
ואמר אברהם אנא אקיים׃

ואוכח אברהם ית אבימלך
על עיסק בירא דמיא דאנסו
עבדי אבימלך׃

ואמר אבימלך לא ידעית מאן
עבד ית פתגמא הדין ואף את
לא חויתא לי ואף אנא לא
שמעית אילהין יומא דין׃

ודבר אברהם ענן ותורין
ויהב לאבימלך וגזרו תרויהון
קיים׃ ואקים אברה׳

יורה כחץ [illegible] לבתג
כי כחי קשת· מפני שהוא להכנס
לשם כמו טחני קבלת· מנגד
והקה אומות יואבה למצרים להבין·
וכן קשי מנודרת קנה· מנגד הרחק
כשקרב למות הוסיפה להתרחק· את
קול הנער· מכאן שתפלת חולה
מתקבלת יותר מתפלת אחרים עליו·
באשר הוא שם לפי מעשים שהוא עכשיו
הוא נדון ולא לפי מה שהוא עתיד
לעשו׳ אמרו מלאכי השרת לפניו רבש״ע
מי שעתיד להמית את בניך בצמא אתה
מעלה לו באר והוא משיבם עכשיו מה
הוא צדיק או רשע אמ׳ לו צדיק אמ׳ להם
לפי מעשיו של עכשיו אני דנו· והיכן
המית את ישראל בצמא כשהגלם נבוכדנצר
בכל מסא בערב ונו׳ לקראת צמא התיו
מים כשהיו מוליכין אותן אצל ערביים
היו ישראל אומרים לשוביהם
בבקשה מכם הוליכונו אצל בני דודנו
ישמעאל ויצאו לקראתם והביאו להם
בשר ודגים מלוחים ונודות
נפוחים כסבורים ישראל שהם מלאים
מים וכשמכניסין לתוך פיהם ופותחין
אותן הרוח נכנס בתוך מעיהם ומתים·
רובה קשת· יורה חצים בקשת· קשת
שם האומנות כמו גמל
חמר צייד לכך השין דגושה שהיה
יושב במדבר ומלסטם את העוברים·

הוא שמה ית בבל· מארץ מצרים· ממקום גדולה שנאמר ולה שפחה מצרית וזה קיים דאמרי אינשי זרוק חוטרא
לאוירא אעיקריה קאי· אלהים עמך לפי שראו שיצא מסביבות סדום בשלום ונלחם עם המלכים ונפלו בידו ונפקדה
אשתו לזקנתו· ולניני ולנכדי עד כאן רחמי האב על הבן· כחסד אשר עשיתי עמך· שאמרתי לך הנה ארצי
לפניך· והוכח· כל הוכחה שאין בה תוכחת דברים אינה תוכחה וכן כל שלום שאין בה תוכחה אינו שלום·
והוכיח אברהם נתוכח עמו על כך· גזלו· לשון עבדות לגזלנה כמו וגזל המים

243

את שבע כבשת הצאן לבדהן ויאמר
אבימלך אל אברהם מה הנה שבע
כבשת האלה אשר הצבת לבדנה:
ויאמר כי את שבע כבשת תקח מידי
בעבור תהיה לי לעדה כי חפרתי
את הבאר הזאת: על כן קרא למקום
ההוא באר שבע כי שם נשבעו
שניהם: ויכרתו ברית בבאר שבע
ויקם אבימלך ופיכל שר צבאו וישבו
אל ארץ פלשתים: ויטע אשל בבאר
שבע ויקרא שם בשם יהוה אל
עולם: ויגר אברהם בארץ פלשתים
ימים רבים:

ויהי אחר הדברים האלה והאלהים
נסה את אברהם ויאמר אליו אברהם
ויאמר הנני: ויאמר קח נא את בנך
את יחידך אשר אהבת את יצחק
ולך לך אל ארץ המריה והעלהו

יה שבע חורפן דתאי
בלחודיהון: ואמר אבימלך
לאברהם מה אינון שבע
חורפן האלין דאקימתא
בלחודיהון:
ואמר ארי ית שבע חורפן
תקביל מן ידי בדיל דתהא
לי לסהדו ארי חפרית ית
בירא הדין:
על כן קרא לאתרא ההוא
באר שבע ארי תמן קיימו
תרויהון:
וגזרו קיים בבירא דשבע
וקם אבימלך ופיכל רב חיליה
ותבו לארעא דפלשתאי:

ונציב נצבא בבאר שבע וצלי
תמן בשמא דיי אלה עלמא:

ואיתותב אברהם בארעא
דפלשתאי יומין סגיאין:

והוה בתר פתגמיא האילין
ויי נסי ית אברהם ואמר ליה
אברהם ואמר הא אנא:

ואמר דבר כען ית ברך ית
יחידך דרחימתא ית יצחק
ואיזל לך לארע
פולחנא ואסקיה

כי חפרתי · מריבין היו עליה רועי
אבימלך ואומר' אנו חפרנוה · אמרו
ביניהם כל מי שיתראה על הבאר
ויעלו המים לקראתו שלו הוא · ועלו
לקראת אברהם · אשל · רב ושמואל
חד אמר פרדס להביא ממנו פירות
לאורחים בסעודה · וחד אמר פונדק
לאכסניא ובו כל מיני מאכל ומצינו
באהלים לשון נטיעה · שנאמר ויטע
אהלי אפדנו · ויקרא שם על ידי אותו
אשל נקרא שמו של הקב"ה אלוה
לכל העולם לאחר שאוכלין ושותין אומ'
להם ברכו למי שאכלתם משלו היו
סבורים לברכו ואומר להם וכי משלי
אכלתם סבורים אתם משלי אכלתם
משל מי שאמר והיה העולם אכלתם:
ימים רבים · מרובים משל חברון · כי
בחברון עשה כ"ה שנה וכאן כ"ו שהרי
בן ע"ה שנה בצאתו מחרן ואותה שנה
ויצא וישב באלוני ממרא שלא מצינו קודם לכן שנתעכב אלא שם שבכל מקומותיו היה כאורח הולך ושב · כדכתיב
ויעבר אברם · ויעתק משם · ויהי רעב בארץ · וירד אברם מצרימה · ועשה שם שלשה חדשים שהרי בלוו פרעה
מיד · וילך למסעיו עד ויבא וישב באלוני ממרא שם ישב עד שנחרבה סדום מיד ויסע משם מפני בושה של לוט שהרי
יצא עליו שם רע ובא לו לארץ פלשתים ואותה שנה היה בן צ"ט שהרי לסוף שלשה למילתו באו המלאכים אצלו הרי כ"ה
שנה · ולכן כתב ימים רבים · מרובים על הראשונים ולא בא הכתוב לפרש שלא פרש ובכולם היו מרובין עליהם · בשום
או יותר היה מפרשם ע"כ בא שלא פירש כאלו היו מרובין על כרחך אינם יתרים יותר משנה הרי עשרים וו' שנה
ובסוף כן יצא משם וחזר לחברון לפני עקידת יצחק י"ב שנה כסדר עולם · ויהי אחר · אחר דבריו של שטן שהיה מקטרג
ואומר מכל סעודה שעשה אברהם לא הקריב לפניך פר אחד או איל אחד · אמר לו כלום עשה אלא בשביל בנו
אומרים לו הקריבהו לפני לא היה מעכב · ויש אומרים אחר דבריו של ישמעאל שהיה מתפאר על יצחק שמל
בן י"ג שנה ולא מיחה · אמר לו באבר אחד אתה מיראני אילו אמר לי הקב"ה זבח עצמך לפני לא הייתי מעכב:
הנני · כך היא ענייתן של צדיקים והחסידים לשון ענוה הוא ולשון זמון · קח נא · אין נא אלא לשון בקשה · אמר לו בבקשה
ממך עמוד לי בזה שלא יאמרו הראשונות אין בהם ממש · את בנך · אמר לו שני בנים יש לי · אמר לו את יחידך · אמר לו
כל אחד יחיד לאמו · אמר לו אשר אהבת · אמר לו שניהם אני אוהב · אמר לו את יצחק · ולמה לא גלה לו מיד כדי שלא לערבבו
פתאום ותזוח דעתו עליו ותטרף וכדי לחבב עליו את המצוה ולתת שכר על כל דבור · המוריה · ירושלים · וכן בדברי
הימים לבנות בית ה' בהר המוריה · ורבותינו פרשו שמשם הוראה יוצאה לישראל · ואונקלוס תרגם על שם הקטרת שיש בה מור
ושאר בשמים · והעלהו · ולא אמר שחטהו לפי שלא היה הקב"ה רוצה לשחטו אלא להעלותו להר המוריה לעשותו עולה ומשהעלהו

לעלה על אחד ההרים אשר
אמר אליך: וישכם אברהם בבקר
ויחבש את חמרו ויקח את שני נעריו
אתו ואת יצחק בנו ויבקע עצי עלה
ויקם וילך אל המקום אשר אמר לו
האלהים: ביום השלישי וישא אברהם
את עיניו וירא את המקום מרחק:
ויאמר אברהם אל נעריו שבו לכם
פה עם החמור ואני והנער נלכה עד
כה ונשתחוה ונשובה אליכם: ויקח
אברהם את עצי העלה וישם על
יצחק בנו ויקח בידו את האש ואת
המאכלת וילכו שניהם יחדו: ויאמר
יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי
ויאמר הנני בני ויאמר הנה האש
והעצים ואיה השה לעלה: ויאמר
אברהם אלהים יראה לו השה
לעלה בני וילכו שניהם יחדו: ויבאו
אל המקום אשר אמר לו האלהים
ויבן שם אברהם את המזבח ויערך
את העצים ויעקד את יצחק בנו
וישם אתו על המזבח ממעל לעצים:
וישלח אברהם את ידו ויקח את
המאכלת לשחט את בנו: ויקרא
אליו מלאך יהוה מן השמים ויאמר
אברהם אברהם ויאמר הנני: ויאמר
אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש
לו מאומה כי עתה ידעתי כי ירא
אלהים אתה ולא חשכת את בנך
את יחידך ממני: וישא אברהם את
עיניו וירא והנה איל אחר נאחז

המן לעלתא על חד מן טוריא דאימר לך:
ואקדים אברהם בצפרא וזריז ית חמריה ודבר ית תרין עולימוהי עמיה וית יצחק בריה וצלח אעי דעלתא וקם ואזל לאתרא דאמר ליה יי:

ביומא תליתאה וזקף אברהם ית עינוהי וחזא ית אתרא מרחיק:

ואמר אברהם לעולימוהי אוריכו לכון הכא עם חמרא ואנא ועולימא נתמטי עד כא ונסגוד ונתוב לותכון:
ונסיב אברהם ית אעי דעלתא ושוי על יצחק בריה ונסיב בידיה ית אישתא וית סכינא ואזלו תרויהון כחדא:

ואמר יצחק לאברהם אבוהי ואמר אבא ואמר האנא ברי ואמר הא אישתא ואעיא והאן אימרא לעלתא:
ואמר אברהם קדם יי גלי אימרא לעלתא ברי ואזלו תרויהון כחדא:

ואתו לאתרא דאמר ליה יי ובנא תמן אברהם ית מדבחא וסדר ית אעיא ועקד ית יצחק בריה ושוי יתיה על מדבחא עיל מן אעיא:
ואושיט אברהם ית ידיה ונסיב ית סכינא למיכס ית בריה:

וקרא ליה מלאכא דיי מן שמיא ואמר אברהם אברהם ואמר הא אנא:

ואמר לא תושיט ידך לעולימא ולא תעביד ליה מדעם ארי כען ידענא ארי דחלא דיי את ולא מנעת ית ברך ית יחידך מני:

וזקף אברהם ית עינוהי בתר אילן וחזא והא דיכרא חדא אחיד

אומר לך: אחד ההרים: הקב"ה
מתהה לצדיקים ואחר כך מגלה להם
וכל זה כדי להרבות שכרם. וכן אל
הארץ אשר אראך וכן ביונה וקרא
עליה את הקריאה: וישכם: נזדרז
למצוה: ויחבש: הוא בעצמו. אהבה
מקלקלת את השורה שלא כמדתו.

ושני נעריו: ישמעאל ואליעזר שאין אדם חשוב
רשאי לצאת לדרך בלא שני אנשים
שאם אחד יצטרך לנקביו יהיה השני
עמו: ויבקע: תרגומו וצלח כמו וצלחו
הירדן: ביום הג': למה איחר מלהראותו
מיד שלא יאמרו הממו וערבבו ואלו
היה לו שהות להמלך על לבו לא היה
עושה: וירא את המקום: ראה ענן
קשור על ההר: עד כה: כלומר דרך
מעט למקום אשר לפנינו ומדרש אגדה
אראה היכן הוא מה שאמר לי המקום
כה יהיה זרעך: ונשובה: נתנבא
ששבו שניהם: מאכלת: סכין על שם
שאוכלת הבשר כמה דאת אמר וחרבי
תאכל בשר ושמאכלת בשר לתכלה
ד"א זו נקראת מאכלת על שם שישראל
אוכלין מתן שכרה: יראה לו: אלהים
יראה ויבחר לו השה ואם אין
לשחוט את בנו היה הולך ברצון
ובשמחה כיצחק שהיה מרצה בלבו:
ויקח ויחד לו השה ואם אין השה
ואתה השה בני: וילכו שניהם יחדו
בלבב שלם ושוה: ויעקד: ידיו ורגליו
מאחוריו והוא לשון עקודים
שקרסוליהם לבנים מקום העקידן

אותן בו הוא נכר: אברהם אברהם: לשון חבה שכופל את שמו: אל תשלח: לשחוט אמר לו אם כן לחנם באתי כאן אעשה
בו חבלה ואוציא ממנו מעט דם אמר לו אל תעש לו מאומה אל תעש בו מום: כי עתה ידעתי: מעתה יש לי פתחון פה
לשטן ולאומות התמהים מה היא חבתי אצלך עכשיו שרואין כי ירא אלהים אתה: והנה איל: מוכן היה לכך מששת ימי בראשית: אחר

להעיקוד בני יהר ירושלם

253

בסבך בקרניו וילך אברהם ויקח
את האיל ויעלהו לעלה תחת בנו:
ויקרא אברהם שם המקום ההוא
יהוה יראה אשר יאמר היום בהר
יהוה יראה: ויקרא מלאך יהוה אל
אברהם שנית מן השמים: ויאמר בי
נשבעתי נאם יהוה כי יען אשר
עשית את הדבר הזה ולא חשכת
את בנך את יחידך: כי ברך אברכך
והרבה ארבה את זרעך ככוכבי
השמים וכחול אשר על שפת הים
וירש זרעך את שער איביו: והתברכו
בזרעך כל גויי הארץ עקב אשר
שמעת בקלי: וישב אברהם אל
נעריו ויקמו וילכו יחדו אל באר שבע
וישב אברהם בבאר שבע:
ויהי אחרי הדברים האלה ויגד
לאברהם לאמר הנה ילדה מלכה
גם הוא בנים לנחור אחיך: את עוץ
בכרו ואת בוז אחיו ואת קמואל אבי
ארם: ואת כשד ואת חזו ואת פלדש
ואת ידלף ואת בתואל: ובתואל ילד
את רבקה שמנה אלה ילדה מלכה
לנחור אחי אברהם: ופילגשו ושמה
ראומה ותלד גם הוא את טבח ואת
גחם ואת תחש ואת מעכה:
ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים

באילנא בקרנוהי ואזל
אברהם ונסיב ית דיכרא
ואסקיה לעלתא חלף בריה:
ופלח וצלי אברהם תמן
באתרא ההוא אמר קדם יי'
הכא יהון פלחין דריא בכן
איתאמר ביומא ההוא בטורא
הדין אברהם קדם יי' פלח:
וקרא מלאכא דיי' לאברהם
תניינות מן שמיא:
ואמר במימרי קיימית אמר
יי' ארי חלף דעבדתא ית
פתגמא הדין ולא מנעת ית
ברך ית יחידך:
ארי ברכא אברכינך ואסגאה
אסגי ית בנך ככוכבי שמיא
וכחלא די על כיף ימא ויירתון
בנך ית קרוי סנאיהון:
ויתברכון בדיל בנך כל
עממי ארעא חלף דקבלת
במימרי:
ותב אברהם לעולימוהי וקמו
ואזלו כחדא לבאר שבע
ויתיב אברהם בבארא
דשבע:

והוה בתר פתגמיא האלין
ואיתחוי לאברהם למימר הא
ילידת מלכה אף היא בנין
לנחור אחוך:
ית עוץ בוכריה וית בוז אחוהי
וית קמואל אבוהי דארם:
וית כשד וית חזו וית פלדש
וית ידלף וית בתואל:
ובתואל אוליד ית רבקה
תמניא אילין ילידת מלכה
לנחור אחוהי דאברהם:
ולחינתיה ושמה ראומה
וילידת אף היא ית טבח וית
גחם וית תחש וית מעכה:
והוו חיי שרה מאה ועשרין

אחר שאמר לו המלאך אל תשלח ידך
ראהו נאחז והוא שמתרגם וזקף
אברהם ית עינוהי בתר אילין ולפי הפשט
אחר כל דברי המלאך והשטנה ואחר
טרדותיו של אברהם: בסבך · אילן
בקרניו · היה רץ אצל אברהם והשטן
מסבכו ומערבבו באילנות כדי לעכבו:
תחת בנו · מאחר שכת' ויעלהו לעולה
לא חסר המקרא כלום מהו תחת בנו
על כל עבוד' שהיה עושה ממנו היה
מתפלל יהי רצון שתהא עבוד' זו כאלו
עשויה בבני כאלו בני שחוט כאלו דמו
זרוק כאלו עורו מופשט כאלו בני
מוקטר ונעשה דשן: יי' יראה פשוטו
כתרגו' יבחר ויראה לו המקום הזה
להשרות שכינתו עליו ולהקריב כאן קרבנות
אשר יאמר היום שיאמרו לימי הדורות
על זה עליו יראה הקב"ה לעמו · היום
ימים העתידים כמו עד היום הזה
שבכל המקרא שדורות הבאים הקוראים
המקרא הזה אומר על יום שעומדין בו
היום הזה · ומ"א יי' יראה עקידה זו
לסלוח לישראל בכל שנה ולהצילם מן
הפורענות כדי שיאמר היום הזה בכל
הדורות הבאים: בהר יי' יראה אפרו
של יצחק צבור ועומד לכפרה · ברך
אברכך · אחת לאב ואחת לבן · והרבה
ארבה · אחת לאב ואחת לבן · וישב אברה'
לא ישיבה ממש שהרי בחברון היה יושב שתים עשרה שנים לפני עקידת יצחק יצא מבאר שבע והלך לו לחברון כמו שנא' ויגר
אברהם וגו' ימים רבים מרובים משל חברון והם כ"ו שנה כמו שפי' למעלה · אחרי הדברים האלה · בהר המוריה בשנה היה
אברהם מהרהר אלו היה בני שחוט היה הולך בלא בנים והיה לי להשיאו אשה מבנות ענר אשכול וממרא ועכשו אשיא
לו מקום בשרו הקב"ה שנולדה רבקה בת זוגו והוא תולדות דברי שמו עד העקידה · גם היא · הושוו משפחותיה
למשפחות אברהם מה משפחות אברהם י"ב שבטים בני יעקב ח' בני גבירות וד' בני שפחות אף אלו ח' בני גבירה
וד' בני פלגש: ילד את רבקה · כל היחוסים הללו לא נכתבו אלא בשביל רבקה: חסלת וירא
ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים · לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל לומר לך שכל. אחד

חיי שרה

שנה ושבע שנים שני חיי שרה ׃ ותמת
שרה בקרית ארבע הוא חברון בארץ
כנען ויבא אברהם לספד לשרה
ולבכתה ׃ ויקם אברהם מעל פני
מתו וידבר אל בני חת לאמר ׃ גר
ותושב אנכי עמכם תנו לי אחזת
קבר עמכם ואקברה מתי מלפני ׃
ויענו בני חת את אברהם לאמר לו ׃
שמענו אדני נשיא אלהים אתה
בתוכנו במבחר קברינו קבר את מתך
איש ממנו את קברו לא יכלה ממך
מקבר מתך ׃ ויקם אברהם וישתחו
לעם הארץ לבני חת ׃ וידבר אתם
לאמר אם יש את נפשכם לקבר את
מתי מלפני שמעוני ופגעו לי בעפרון
בן צחר ׃ ויתן לי את מערת המכפלה
אשר לו אשר בקצה שדהו בכסף
מלא יתננה לי בתוככם לאחזת קבר ׃
ועפרון ישב בתוך בני חת ויען עפרון
החתי את אברהם באזני בני חת לכל
באי שער עירו לאמר ׃ לא אדני
שמעני השדה נתתי לך והמערה
אשר בו לך נתתיה לעיני בני עמי
נתתיה לך קבר מתך ׃ וישתחו אברהם
לפני עם הארץ ׃ וידבר אל עפרון
באזני עם הארץ לאמר אך אם אתה
לו שמעני נתתי כסף השדה קח
ממני ואקברה את מתי שמה ׃ ויען
עפרון את אברהם לאמר לו ׃ אדני
שמעני ארץ ארבע מאת שקל כסף
ביני ובינך מה הוא ואת מתך קבר ׃
וישמע אברהם אל עפרון וישקל

ושבע שנין שני חיי שרה ׃

ומיתת שרה בקרית ארבע היא חברון בארעא דכנען ואתא אברהם למספד לשרה ולמבכה ׃
וקם אברהם מעל אפי מיתיה ומליל עם בני חיתאה למימר ׃

דייר ותותב אנא עמכון הבו לי אחסנת קבורא עמכון ואקבר מיתי מן קדמי ׃
ואתיבו בני חיתאה ית אברהם למימר ליה ׃
קביל מיננא ריבוננא רב קדם יי׳ את בינגא בשפר קיברנא קבר ית מיתך אינש מיננא ית קבריה לא יתמנע מינך מלמקבר מיתך ׃
וקם אברהם וסגיד לעמא דארעא לבני חיתאה ׃
ומליל עמהון למימר אם איתרעוא עם נפשכון למיקבר ית מיתי מן קדמי קבילו מיני ובעו לי בעפרון בר צחר ׃
ויזבין לי ית מערת כפילתא דיליה די בסטר חקליה בכספא שלים יתננה לי בגיניכון לאחסנת קבורא ׃
ועפרון יתיב בגו בני חיתאה ואתיב עפרון חיתאה ית אברהם קדם בני חיתאה לכל עלי תרע קרתיה למימר ׃

לא ריבוני קביל מני חקלא יהבית לך ומערתא דביה לך יהבתה לעיני בני עמי יהבתה לך קבר מיתך ׃
וסגיד אברהם קדם עמא דארעא ׃
ומליל עם עפרון קדם עמא דארעא למימר ברם אם את עביד לי טיבו קביל מני אתן כספא דמי חקלא קביל מני ואיקבר ית מיתי תמן ׃
ואתיב עפרון ית אברהם למימר ליה ׃

רבוני קביל מני ארעא שויא ארבע מאה סלעין דכסף ביני ובינך מה היא וית מיתך קבר ׃

וקביל אברהם מן עפרון ותקל

שנה לעצמו׳ בת ק׳ כבת כ׳ לחטא
מה בת כ׳ לא חטאה שהרי אינה בת
עונשין אף בת מאה בלא חטא׳ ובת
עשרים כבת ז׳ ליופי: שני חיי שרה׳
כלן שוין לטובה׳ בקרית ארבע׳ על
שם ארבעה ענקים הוא ושלשה בנו
אחימן ששי ותלמי׳ דבר אחר על
שם ארבע זוגות שנקברו בה איש
ואשתו אדם וחוה אברהם ושרה יצחק
ורבקה יעקב ולאה׳ ויבא אברהם׳
מבאר שבע׳ לספד לשרה ולבכתה׳
ונסמכה פרשת העקידה עם מיתת
שרה על ידי בשורת העקידה שנזדמן
בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט
פרחה נשמתה ומתה׳ גר ותושב
אנכי׳ גר מארץ אחרת ונתישבתי
עמכם׳ ומ״א אם תרצו הריני גר ואם
לא אטלנה מן הדין שהקב״ה אמר לי
לזרעך אתן את הארץ קנית׳ אחזת
קבר׳ אחוזת קרקע לבית הקברות׳
לא יכלה ממך׳ לשון לא תכלא רחמיך
ממני ויכלא הגשם׳ נפשכם׳ רצונכם
ופגעו לי׳ לשון בקשה׳ המכפלה׳
בית ועלייה על גביה ד״א שכפולה בזוגות
בכסף מלא׳ שלם כל שוויה׳ ישב
ישב כתיב אותו היום מינוהו שוטר
עליהם מפני חשיבותו של אברהם לא
שנצטרך לו עלה לגדולה׳ לכל באי
שער עירו שבטלו כולן ממלאכתן ובאו
לגמול חסד לשרה׳ לא אדני׳ לא תקנה
אותה בדמים׳ נתתיה לך׳ הרי היא
כנתונה לך׳ אך אם אתה לו
[illegible] אומר לי לשמוע ולקיים
הלואי אתה שומע בכך אם אתה לו שמעני הלואי ותשמעני נתתי מזומן הוא אצלי והלואי נתתיו כבר׳ ביני ובינך בין ב׳
אוהבים כמונו מה היא חשובה לכלום אלא הנח המכר ואת מתך קבר׳ וישקל אברהם לעפרון׳ חסר כתיב לפי

263

אברהם לעפרן את הכסף אשר דבר
באזני בני חת ארבע מאות שקל
כסף עבר לסחר: ויקם שדה עפרון
אשר במכפלה אשר לפני ממרא
השדה והמערה אשר בו וכל העץ
אשר בשדה אשר בכל גבלו סביב:
לאברהם למקנה לעיני בני חת בכל
באי שער עירו: ואחרי כן קבר אברהם
את שרה אשתו אל מערת שדה
המכפלה על פני ממרא הוא חברון
בארץ כנען: ויקם השדה והמערה
אשר בו לאברהם לאחזת קבר מאת
בני חת: ואברהם זקן בא
בימים ויהוה ברך את אברהם בכל:
ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו
המשל בכל אשר לו שים נא ידך
תחת ירכי: ואשביעך ביהוה אלהי
השמים ואלהי הארץ אשר לא תקח
אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי
יושב בקרבו: כי אל ארצי ואל מולדתי
תלך ולקחת אשה לבני ליצחק:
ויאמר אליו העבד אולי לא תאבה
האשה ללכת אחרי אל הארץ הזאת
ההשב אשיב את בנך אל הארץ
אשר יצאת משם: ויאמר אליו
אברהם השמר לך פן תשיב את בני
שמה: יהוה אלהי השמים אשר
לקחני מבית אבי ומארץ מולדתי
ואשר דבר לי ואשר נשבע לי
לאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת
הוא ישלח מלאכו לפניך ולקחת
אשה לבני משם: ואם לא תאבה
האשה ללכת אחריך ונקית משבעתי
זאת רק את בני לא תשב שמה:
וישם העבד את ידו תחת ירך אברהם

אברהם לעפרון ית כספא
דמליל קדם בני חתאה
ארבע מאה סלעין דכסף
דמיתקבל סחורתא בכל
מדינתא:
וקם חקל עפרון די בכפילתא
די קדם ממרא חקלא
ומערתא דביה וכל אילנא
די בחקלא די בכל תחומיה
סחור סחור:
לאברהם לזבינוהי לעיני בני
חתאה לכל עאלי תרע קרתיה:

ובתר כן קבר אברהם ית
שרה איתתיה למערת חקל
כפילתא דעל אפי ממרא היא
חברון בארעא דכנען:
וקם חקלא ומערתא דביה
לאברהם לאחסנת קבורא
מן בני חתאה:
ואברהם סיב עאל ביומין וי״י
בריך ית אברהם בכולא:

ואמר אברהם לעבדיה סבא
דביתיה דשליט בכל דליה
שוי כען ידך תחות ירכי:

ואקיימך במימרא די״י
אלהא דשמיא ואלהא דארעא
דלא תיסב איתתא לברי
מבנת כנענאה דאנא יתיב
במהון:
אילהן לארעי ולילדותי תיזל
ותיסב איתתא לברי ליצחק:

ואמר ליה עבדא מאים לא
תיבי איתתא למיתי בתראי
לארעא הדא האתבא אתיב
ית בריך לארעא דנפקתא
מתמן:
ואמר ליה אברהם אסתמר
לך דילמא תתיב ית ברי
תמן:

י״י אלהא דשמיא דדברני
מבית אבא ומארע ילדותי
ודמליל לי ודקיים לי למימר
לבנך אתן ית ארעא הדא
הוא ישלח מלאכיה קדמך
ותיסב איתתא לברי מתמן:

ואם לא תיבי איתתא למיתי
בתרך ותהא זכאה ממומתי
דא לחוד ית ברי לא תתיב
תמן:

ושוי עבדא
ידיה תחות ירכא דאברהם

חסר שאמר הרבה ואפי' מעט. לא
עשה שנטל ממנו שקלים גדולים שהם
קנטרין שנ' עובר לסוחר שמתקבלין
בשקל בכל מקום ויש מקום ששקליהם
גדולים שהם קנטרים סינטרים.
ויקם שדה עפרון. תקומה היתה לו
שיצא מיד הדיוט ליד מלך. ופשוטו של
מקרא ויקם השדה והמערה וכל וגו'
לאברהם למקנה וגו'. לכל באי שער
עירו. בקרב כלם במעמד כלם
הקנהו. זקן בא. לפי שהזקין זקן
נקרא זקן. תחת ירכי. שהנשבע צריך
ליטול בידו חפץ של מצוה כמו ספר
תורה או תפלין. והמילה היתה מצוה
ראשונה ובאה לו על ידי צער והיתה
חביבה עליו ונטלה. אלהי השמים
ולא אמר אלהי הארץ ולמעלה אומר
ואשביעך ביי' וגו' אמר לו עכשיו הוא
אלהי השמים ואלהי הארץ שהרגלתיו
בפי הבריות אבל כשלקחני מבית
אבי היה אלהי השמים ולא אלהי הארץ
שלא היו מכירין בו. וממולדתי. זו
חרן. מארץ מולדתי. אור כשדים.
ואשר דבר לי. לצרכי כמו עלי וכן
כל לו ולי ולהם הסמוכים אצל
דבור פתרונם בלשון על שאין נופל
בלשון דבור אלא אצל אמירה ותרגומו
עמי עמיה עמהון אבל אצל אמירה
נופל לו ולהם. ואשר נשבע לי בין
הבתרים.
ונקית משבועתי.
וקח לו מבנות ענר אשכל
וממרא. רק את בני לא תשב
בני איש חור אבל יעקב בן בני
סוף לחזור

אדניו וישבע לו על הדבר הזה ויקח
העבד עשרה גמלים מגמלי אדניו
וילך וכל טוב אדניו בידו ויקם וילך
אל ארם נהרים אל עיר נחור ויברך
הגמלים מחוץ לעיר אל באר המים
לעת ערב לעת צאת השאבת ויאמר
יהוה אלהי אדני אברהם הקרה נא
לפני היום ועשה חסד עם אדני
אברהם הנה אנכי נצב על עין המים
ובנות אנשי העיר יצאת לשאב מים
והיה הנער אשר אמר אליה הטי נא
כדך ואשתה ואמרה שתה וגם גמליך
אשקה אתה הכחת לעבדך ליצחק
ובה אדע כי עשית חסד עם אדני
ויהי הוא טרם כלה לדבר והנה רבקה
יצאת אשר ילדה לבתואל בן מלכה
אשת נחור אחי אברהם וכדה על
שכמה והנער טבת מראה מאד
בתולה ואיש לא ידעה ותרד העינה
ותמלא כדה ותעל וירץ העבד
לקראתה ויאמר הגמיאיני נא מעט
מים מכדך ותאמר שתה אדני
ותמהר ותרד כדה על ידה ותשקהו
ותכל להשקתו ותאמר גם לגמליך
אשאב עד אם כלו לשתת ותמהר
ותער כדה אל השקת ותרץ עוד אל
הבאר לשאב ותשאב לכל גמליו
והאיש משתאה לה מחריש לדעת
ההצליח יהוה דרכו אם לא ויהי

רבוניה וקיים ליה על
פתגמא הדין ׃
ודבר עבדא עשרה גמלין
מגמלי רבוניה ואזל וכל שפר
רבוניה בידיה וקם ואזל
לארם דעל פרת לקרתא
דנחור ׃
ואשרי גמליא מברא לקרתא
לבאירא דמיא לעידן רמשא
לעידן דנפקן מלאתא ׃
ואמר יי אלהיה דריבוני
אברהם זמין כען קדמי יומא
דין ועבד טיבו עם רבוני
אברהם ׃
הא אנא קאים על עינא דמיא
ובנת אינשי קרתא נפקן
למימלי מיא ׃
ותהי עולימתא דאימר לה
ארכיני כען קולתיך ואשתי
ותימר אישתי ואף גמלך
אשקי יתה זמנתא לעבדך
ליצחק ובה אדע ארי
עבדתא טיבו עם ריבוני ׃
והוה הוא עד לא שיצי
למללא והא רבקה נפקת די
ילידת לבתואל בר מלכה
אתת נחור אחוהי דאברהם
וקולתא על כתפה ׃
ועולימתא שפירת חיזו לחדא
בתולתא וגבר לא ידעה
ונחתת לעינא ומלת קולתא
וסליקת ׃
ורהט עבדא לקדמותה
ואמר אשקיני כען זעיר
מיא מקולתיך ׃
ואמרת אשתי ריבוני ואוחיאת
ואחיתת קולתה על ידה
ואשקיתה ׃
ושציאת לאשקיותיה ואמרת
אף לגמלך אמלי עד
דיספקן למישתי ׃
ואוחיאת ונפצת קולתא לבית
שקיא ורהטת עוד לבירא
למימלי ומלאת לכל
גמלוהי ׃
וגברא שהי בה מסתכל
שתיק למידע האצלח יי
אורחיה אם לא ׃ והוה

מגמלי אדניו · ניכרים היו משאר
גמלים שהיו יוצאים זמומים מפני הגזל ·
וכל טוב אדניו בידו · שטר מתנה כת'
ליצחק על כל אשר לו כדי שיקפצו
לשלוח בתם · ארם נהרים · בין שני נהרות
יושבת · ויברך · הרביצם · הקרה נא · זמנהו
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ב... בתולה · ממקום בתולים ·
לא ידעה · שלא כדרכה · לפי שבנות
הגוים משמרות בתוליהן ומפקירות
עצמן ממקום אחר · העיד על זו
שנקיה מכל · וירץ העבד לקראתה ·
לפי שראה שעלו המים לקראתה ·
הגמיאיני נא · לשון גמיעה · ותרד כדה
מעל שכמה · עד אם כלו · הרי אם
אם משמש במקום אשר : אשר כלו
דיספקן · שזו גמר שתייתם כשהות
[illegible] ותער · לשון נפוחה והרבה יש
בלשון משנה [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
משתאה · לשון שאייה · שאו ערים
[illegible]
ומתבהל על שראה דבר קרוב
להצליח · אבל אינו יודע אם ממשפחת
אברהם היא אם לאו · ואל תתמה על [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

כאשר כלו הגמלים לשתות ויקח
האיש נזם זהב בקע משקלו ושני
צמידים על ידיה עשרה זהב משקלם:
ויאמר בת מי את הגידי נא לי היש
בית אביך מקום לנו ללין: ותאמר
אליו בת בתואל אנכי בן מלכה
אשר ילדה לנחור: ותאמר אליו גם
תבן גם מספוא רב עמנו גם מקום
ללון: ויקד האיש וישתחו ליהוה:
ויאמר ברוך יהוה אלהי אדני אברהם
אשר לא עזב חסדו ואמתו מעם אדני
אנכי בדרך נחני יהוה בית אחי אדני:
ותרץ הנערה ותגד לבית אמה כדברים
האלה: ולרבקה אח ושמו לבן
וירץ לבן אל האיש החוצה אל
העין: ויהי כראת את הנזם ואת
הצמדים על ידי אחתו וכשמעו
את דברי רבקה אחתו לאמר כה
דבר אלי האיש ויבא אל האיש
והנה עמד על הגמלים על העין:
ויאמר בוא ברוך יהוה למה תעמד
בחוץ ואנכי פניתי הבית ומקום
לגמלים: ויבא האיש הביתה ויפתח
הגמלים ויתן תבן ומספוא לגמלים
ומים לרחץ רגליו ורגלי האנשים
אשר אתו: ויושם לפניו לאכל ויאמר
לא אכל עד אם דברתי דברי ויאמר
דבר: ויאמר עבד אברהם אנכי:
ויהוה ברך את אדני מאד ויגדל ויתן
לו צאן ובקר וכסף וזהב ועבדם
ושפחת וגמלים וחמרים: ותלד שרה
אשת אדני בן לאדני אחרי זקנתה
ויתן לו את כל אשר לו: וישבעני
אדני לאמר לא תקח אשה לבני
מבנות הכנעני אשר אנכי ישב

כד ספיקו גמליא למשתי ונסיב גברא קדשא דדהבא תקלא מתקליה ותרין שירין על ידהא מתקל עסר סלעין דדהבא הוה מתקלהון: ואמר בת מאן את חוי כען לי האית בית אבוך אתר כשר לנא לכבת: ואמרת ליה בת בתואל אנא בר מלכה דילידת לנחור: ואמרת ליה אף תיבנא אף כספתא סגיא עמנא אף אתר כשר למבת: וכרע גברא וסגיד קדם יי:

ואמר בריך יי אלהא דרבוני אברהם דלא מנע טיבותיה וקושטיה מן רבוני אנא באורח תקנא דברני יי בית אחוהי דרבוני: ורהטת עולימתא וחויאת לבית אמה כפתגמיא האלין: ולרבקה אחא ושמיה לבן ורהט לבן לות גברא לברא לעינא: והוה כד חזא ית קדשא וית שריא על ידי אחתיה וכד שמעיה ית פתגמי רבקה אחתיה למימר כדין מליל עמי גברא ואתא לות גברא והא קאים עלוהי גמליא על עינא: ואמר עול בריכא דיי למא את קאים בברא ואנא פניתי ביתא ואתר כשר לגמליא:

ועל גברא לביתא ושרא גמליא ויהב תיבנא וכספתא לגמליא ומיא לאסחאה רגלוהי ורגלי גבריא דעימיה: ושויאו קדמוהי למיכל ואמר לא איכול עד דאימליל פתגמי ואמר מליל: ואמר עבדא דאברהם אנא:

ויי בריך ית ריבוני לחדא ורבא ויהב ליה ען ותורין וכספא ודהבא ועבדין ואמהן וגמלין וחמרין: וילידת שרה איתת ריבוני בר לריבוני בתר דסיבת ויהב ליה ית כל דיליה: וקיים עלי ריבוני למימר לא תיסב איתתא לברי מבנת כנענאי דאנא יתיב בארעיה:

בקע רמז לשקלי ישראל בקע לגלגלת
ושני צמידים רמז לב' לוחות מצומדות
עשרה זהב רמז לעשרת הדברות
שבהן: ויאמר בת מי את לאחר שנתן
לה שאלה לפי שהיה בטוח בזכותו של
אברהם שהצליח המקום את דרכו:
ללון. לינה אחת לין שם דבר. ואיהיא
[illegible] ללון כמה לינות. [illegible]
השיבתהו על ראשון ראשון ועל
אחרון אחרון: מספוא. כל מאכל
הגמלים כגון תבן ושעורים: בדרך. בדרך
המזומן דרך הישר נחוני דרך
שהייתי צריך. וכן כל בית [illegible]
המשמשין בראש תבה וכגון [illegible]
מדברים בדבר הפשוט שנזכר כבר
במקום אחר או מדבר כאן זו הוא
מדבר: לבית אמה דרך הנשים היתה
להיות להן בית לשבת למלאכתן ואין
הבת מגדת אלא לאמה: וירץ לבן. למה
וירץ ועל מה רץ אלא על שראה הנזם
והצמידים: ויהי כראות את הנזם. אמר
עשיר הוא זה ונתן עינו בממון: על
הגמלים. לשמרם כמו והוא עומד
עליהם לשמשם: פניתי הבית. מעז
ויפתח. התיר זמם שלהם שלא ירעו
בשדות אחרים: עד אם דברתי. אם
משמש בלשון אשר ובלשון כי כמו
עד כי יבא שילה: וזה שאמרו חכמים
זכרם לברכה כי משמש בארבעה
לשונות ואו דהא אי דילמא כמו אם: ויתן
לו את כל אשר לו. הראה להם שטר
המתנה שכתב אברהם ליצחק כדי שיקפצו
לשלוח לו את בתם: אם לא תלך האשה
ואם לא תאבה האשה ללכת אחריך. אולי
לא תאבה האשה כתובה חסרה ו' לשון [illegible]

בארצו: אם לא אל בית אבי תלך
ואל משפחתי ולקחת אשה לבני:
ואמר אל אדני אלי לא תלך האשה
אחרי: ויאמר אלי יהוה אשר
התהלכתי לפניו ישלח מלאכו אתך
והצליח דרכך ולקחת אשה לבני
ממשפחתי ומבית אבי: אז תנקה
מאלתי כי תבוא אל משפחתי ואם
לא יתנו לך והיית נקי מאלתי: ואבא
היום אל העין ואמר יהוה אלהי אדני
אברהם אם ישך נא מצליח דרכי
אשר אנכי הלך עליה: הנה אנכי
נצב על עין המים והיה העלמה
היצאת לשאב ואמרתי אליה השקיני
נא מעט מים מכדך: ואמרה אלי גם
אתה שתה וגם לגמליך אשאב הוא
האשה אשר הכיח יהוה לבן אדני:
אני טרם אכלה לדבר אל לבי והנה
רבקה יצאת וכדה על שכמה ותרד
העינה ותשאב ואמר אליה השקיני
נא: ותמהר ותורד כדה מעליה
ותאמר שתה וגם גמליך אשקה
ואשת וגם הגמלים השקתה: ואשאל
אתה ואמר בת מי את ותאמר בת
בתואל בן נחור אשר ילדה לו מלכה
ואשם הנזם על אפה והצמידים על
ידיה: ואקד ואשתחוה ליהוה ואברך
את יהוה אלהי אדני אברהם אשר
הנחני בדרך אמת לקחת את בת
אחי אדני לבנו: ועתה אם ישכם עשים
חסד ואמת את אדני הגידו לי ואם לא
הגידו לי ואפנה על ימין או על שמאל:
ויען לבן ובתואל ויאמרו מיהוה יצא
הדבר לא נוכל דבר אליך רע או
טוב: הנה רבקה לפניך קח ולך ותהי

אלהין לבית אבא תיזיל ולזרעיתי ותיסב איתתא לברי׃

ואמרית לריבוני מאים לא תיזיל איתתא בתראי׃

ואמר לי יי׳ די פלחית קדמוהי ישלח מלאכיה עמך ויצלח ארחך ותיסב איתתא לברי מזרעיתי ומבית אבא׃

בכן תהא זכאי ממומתי ארי תהך לזרעיתי ואם לא יתנון לך ותהא זכאי ממומתי׃

ואתיתי יומא דין לעינא ואמרית יי׳ אלהא דריבוני אברהם אם אית כען רעוא קדמך לאצלחא ארחי דאנא אזיל עלה׃

הא אנא קאים על עינא דמיא ויהא עולימתא דתיפוק למימלי ואימר לה אשקיני כען זעיר מיא מקולתיך׃

ותימר לי אף את אשתי ואף לגמלך אמלי היא איתתא דזמין יי׳ לבר ריבוני׃

אנא עד לא שיציתי למללא בלבי והא רבקה נפקת וקולתה על כתפה ונחתת לעינא ומלת ואמרית לה אשקיני כען׃

ואוחיאת ואחיתת קולתה מינה ואמרת אשתי ואף גמלך אשקי ושתיתי ואף גמליא אשקיאת׃

ושאלית יתה ואמרית בת מאן את ואמרת בת בתואל בר נחור די ילידת ליה מלכה ושויתי קדשא על אפהא ושירא על ידהא׃

וכרעית וסגידית קדם יי׳ ובריכית ית יי׳ אלהיה דריבוני אברהם דדברני באורח קשוט למיסב ית בת אחוהי דריבוני לבריה׃

וכען אם איתיכון עבדין טיבו וקשוט עם ריבוני חוו לי ואם לא חוו לי ואפני על ימינא או על שמאלא׃

ואתיב לבן ובתואל ואמרו מן קדם יי׳ נפק פתגמא לית אנחנא יכלין למללא עמך ביש או טב׃

הא רבקה קדמך דבר ואיזיל ותהא

והיה מחזר למצוא עלה שיאמר לו אברהם לפנות אליו להשיאו בתו אמר לו אברהם בני ברוך ואתה ארור ואין ארור מדבק בברוך שאתה בן כנען היה ׃ ואבא היום · היום יצאתי והיום באתי מכאן שקפצה לו הארץ · אמר רבי אחא יפה שיחתן של עבדי בתי אבות לפני המקום מתורתן של בנים שהרי פרשת אליעזר כפולה והרבה גופי תורה לא נתנו אלא ברמיזה ׃ גם לגמלי גם לגמלים האנשים שעמו · הווה בדבר והולך וכן כל הווה שנופל בדבר דבר הוא ׃ טרם אכלה · טרם שאני מכלה · וכן כל לשון הווה פעמים שמדבר בלשון עבר כמו כלתה ופעמים מדבר בלשון עתיד כמו כי אמר איוב נקתה לשון עבר · ככה יעשה איוב הוי לשון עתיד · ופירוש שניהם לשון הווה כי אומר היה איוב אולי חטאו בני והיה עושה כך ׃ ואשאל ואשים · שנה הסדר שהרי נתן ואחר כך שאל אלא כדי שלא יתפשוהו בדבריו ויאמרו היאך נתת ועדיין אינך יודע מי היא ׃ על ימין · מבנות ישמעאל · על שמאל מבנות לוט שהיה יושב בשמאלו של אברהם בראשית רבה · ויען לבן רשע היה וקפץ להשיב לפני אביו ׃ לא נוכל · למאן על דבר זה על ידי

התשובות
[illegible]רע ולא על ידי
[illegible] דבר קטן ונכר
[illegible] שמ״י [illegible]
[illegible] שומע לך

אשה לבן אדניך כאשר דבר יהוה
ויהי כאשר שמע עבד אברהם את
דבריהם וישתחו ארצה ליהוה׃
ויוצא העבד כלי כסף וכלי זהב
ובגדים ויתן לרבקה ומגדנת נתן
לאחיה ולאמה׃ ויאכלו וישתו הוא
והאנשים אשר עמו וילינו ויקומו
בבקר ויאמר שלחני לאדני׃ ויאמר
אחיה ואמה תשב הנער אתנו ימים
או עשור אחר תלך׃ ויאמר אלהם
אל תאחרו אתי ויהוה הצליח דרכי
שלחוני ואלכה לאדני׃ ויאמרו נקרא
לנער ונשאלה את פיה׃ ויקראו
לרבקה ויאמרו אליה התלכי עם
האיש הזה ותאמר אלך׃ וישלחו את
רבקה אחתם ואת מנקתה ואת
עבד אברהם ואת אנשיו׃ ויברכו את
רבקה ויאמרו לה אחתנו את היי
לאלפי רבבה ויירש זרעך את שער
שנאיו׃ ותקם רבקה ונערתיה
ותרכבנה על הגמלים ותלכנה
אחרי האיש ויקח העבד את רבקה
וילך׃ ויצחק בא מבוא באר לחי ראי
והוא יושב בארץ הנגב׃ ויצא יצחק
לשוח בשדה לפנות ערב וישא עיניו
וירא והנה גמלים באים׃ ותשא רבקה
את עיניה ותרא את יצחק ותפל
מעל הגמל׃ ותאמר אל העבד מי
האיש הלזה ההלך בשדה לקראתנו
ויאמר העבד הוא אדני ותקח
הצעיף ותתכס׃ ויספר העבד ליצחק
את כל הדברים אשר עשה׃ ויבאה
יצחק האהלה שרה אמו ויקח את
רבקה ותהי לו לאשה ויאהבה וינחם
יצחק אחרי אמו׃

איתתא לבר רבונך כמה דמליל יי׃ והוה
כד שמע עבדא דאברהם ית פתגמיהון וסגיד ארעא קדם יי׃
ואפיק עבדא מאנין דכסף ומאנין דדהב ולבושין ויהב לרבקה ודגדנן יהב לאחוה ולאמה׃
ואכלו ושתיאו הוא וגבריא דעימיה ובתו וקמו בצפרא ואמר שלחוני לות רבוני׃
ואמר אחוה ואמה תתיב עולימתא עמנא עידן בעידן או עשרא ירחין בתר כן תיזיל׃
ואמר להון לא תאחרון יתי ומן קדם יי אצלח ארחי שלחוני ואיהך לריבוני׃
ואמרו נקרי לעולימתא ונשמע מה דהיא אמרת׃
וקרו לרבקה ואמרו לה התיזילית עם גברא הדין ואמרת איזיל׃
ושלחו ית רבקה אחתהון וית מינקתה וית עבדא דאברהם וית גוברוהי׃
ובריכו ית רבקה ואמרו לה אחתנא את הוי לאלפין ולריבבן ויירתון בנייכי ית קרוי סנאיהון׃
וקמת רבקה ועולימתהא ורכיבא על גמליא ואזלא בתר גברא ודבר עבדא ית רבקה ואזל׃
ויצחק עאל מיתוהי בארא דמלאך קיימא איתחזי עלה והוא יתיב בארעא דרומא׃
ונפק יצחק לצלאה בחקלא לעידן רמשא וזקף עינוהי וחזא והא גמליא אתן׃
וזקפת רבקה ית עינהא וחזת ית יצחק ואתרכינת מעל גמלא׃
ואמרת לעבדא מאן גברא דיכי דמהלך בחקלא לקדמותנא ואמר עבדא הוא ריבוני ונסיבת עיפא ואתכסיאת׃
ואישתעי עבדא ליצחק ית כל פתגמיא דעבד׃
ואעלה יצחק משכנא דשרה אימיה וחזא והא תקנן עובדהא כעובדי שרה אימיה ונסיב ית רבקה והות ליה לאינתו ורחמה ואתנחם יצחק בתר דמיתת אימיה׃

וישתחו ארצה · מכאן שמודין על
בשורה טובה · ומגדנות · מגדים מינים
פירות שהביא עמו מארץ ישראל ·
לאחיה ולאמה · ובתואל רשע היה למעכב
ובא מלאך והמיתו · ימים · שנה כמו
ימים תהיה גאולתו [illegible] לבתול׳
לפרנס עצמה בתכשיטיה · יב חדש
[illegible] · עשור · עשרה חדשים ·
ואת ימים ממש אין דרך ארץ לבקש
דבר מועט ואם לא תרצה תן לה
[illegible] מכאן
שאין משיאין את האשה אלא לדעתה ·
ותאמר אלך · מעצמי ואף אם אינכם
רוצים · את היי · את וזרעך תקבלו
אותה ברכה שנאמר לאברהם הרבה
ארבה את זרעך יהי
רצון שיהא אותו הזרע ממך ולא
מאשה אחרת · מבוא באר לחי רואי
שהלך להביא את הגר לאברהם אבינו
שישאנה · יושב בארץ הנגב · קרוב
לאותה באר שנ׳ ארצה הנגב וישב בין
קדש ובין שור ושם היה אותה הבאר
שנ׳ הנה בין קדש ובין ברד · לשוח
בשדה · לשון תפלה כמו ישפוך שיחו ·
ותרא את יצחק · ראתה אותו הדור
ותמהה מפניו · ותפול השמיטה עצמה
לארץ כתרגומו ואתרכינת הטית עצמה
כמו הטי נא כדך וכן ויט שמים
וארכי׳ לשון מוטה לארץ והוא ע׳ כ׳
יפול לא יוטל · אם יפול לארץ מגיע לא
ינטש עד קרקע · ותתכס לשון ותתפעל
כמו ותקבר ותלכד · ויספר גלה לו נסי׳
שנעשו לו שקפצה לו הארץ ושנזדמנה
לו רבקה בתפלתו · האהלה שרה
אמו · [illegible]

29A

ויסף אברהם ויקח אשה ושמה
קטורה: ותלד לו את זמרן ואת יקשן
ואת מדן ואת מדין ואת ישבק ואת
שוח: ויקשן ילד את שבא ואת דדן
ובני דדן היו אשורם ולטושם ולאמים:
ובני מדין עיפה ועפר וחנך ואבידע
ואלדעה כל אלה בני קטורה: ויתן
אברהם את כל אשר לו ליצחק:
ולבני הפילגשים אשר לאברהם נתן
אברהם מתנת וישלחם מעל יצחק
בנו בעודנו חי קדמה אל ארץ קדם:
ואלה ימי שני חיי אברהם אשר חי
מאת שנה ושבעים שנה וחמש
שנים: ויגוע וימת אברהם בשיבה
טובה זקן ושבע ויאסף אל עמיו:
ויקברו אתו יצחק וישמעאל בניו
אל מערת המכפלה אל שדה עפרן
בן צחר החתי אשר על פני ממרא:
השדה אשר קנה אברהם מאת בני
חת שמה קבר אברהם ושרה אשתו:
ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים
את יצחק בנו וישב יצחק עם באר
לחי ראי:

ואלה תלדת ישמעאל בן אברהם
אשר ילדה הגר המצרית שפחת
שרה לאברהם: ואלה שמות בני
ישמעאל בשמתם לתולדתם בכר
ישמעאל נבית וקדר ואדבאל ומבשם:
ומשמע ודומה ומשא: חדד ותימא
יטור נפיש וקדמה: אלה הם בני
ישמעאל ואלה שמתם בחצריהם
ובטירתם שנים עשר נשיאם לאמתם:
ואלה שני חיי ישמעאל מאת שנה

ואוסף אברהם ונסיב איתתא ושמה קטורה:
וילידת ליה ית זמרן וית יקשן וית מדן וית מדין וית ישבק וית שוח:
ויקשן אוליד ית שבא וית דדן ובני דדן הוו לכשריין ולשכונין ולנוון:
ובני מדין עיפה ועפר וחנוך ואבידע ואלדעה כל אלין בני קטורה:
ויהב אברהם ית כל דליה ליצחק:
ולבני לחינתא די לאברהם יהב אברהם מתנן ושלחינון מעל יצחק בריה כעוד דהוא קיים קידומא לארע מדינחא:
ואלין יומי שני חיי אברהם דחיא מאה ושבעין וחמש שנין:
ואיתנגיד ומית אברהם בשיבו טבא סיב ושבע יומין ואתכניש לעמיה:
וקברו יתיה יצחק וישמעאל בנוהי למערת כפלתא להקל עפרן בר צחר חיתאה די על אפי ממרא:
חקלא דזבן אברהם מן בני חיתאה תמן איתקבר אברהם ושרה איתתיה:
והוה בתר דמית אברהם ובריך יי ית יצחק בריה ויתיב יצחק עם בירא דמלאך קיימא איתחזי עלה:

ואלין תולדת ישמעאל בר אברהם די ילידת הגר מצריתא אמתא דשרה לאברהם:
ואלין שמהת בני ישמעאל בשמהתהון לתולדתהון בוכרא דישמעאל נביות וקדר ואדבאל ומבשם:
ומשמע ודומה ומשא:
חדד ותימא יטור נפיש וקדמה:
אלין אינון בני ישמעאל ואלין שמהתהון בפצחיהון ובכרכיהון תרין עשר רברבין לאומיהון:
ואלין שני חיי ישמעאל מאה:

חנוכת שרה אמו כלומר והרי היא
כשרה אמו שכל זמן ששרה קיימת
היה נר דלוק מערב שבת לערב שבת
וברכה מצויה בעיסה ובמשכב וענן
קשור על האהל ומשמתה פסקו
ומשבאה רבקה חזרו כו': אחרי אמו
דרך ארץ כל זמן שאמו של אדם
קיימת כרוך אחריה ומשמתה מתנחם
באשתו: קטורה זו הגר ונקראת
קטורה על שם שנאים מעשיה
כקטרת ושקשרה פתחה שלא נזדווג
לה אדם מיום שפירשה מאברהם:
אשורים ולטושים שם ראשי אומות [illegible]
של [illegible] לשון [illegible]:
ויתן אברהם: אמר ר' נחמיה ברכה
[illegible] והיה ברכה
[illegible] לברך [illegible]
[illegible] ומכאן [illegible]: הפלגשים
חסר כתיב שלא היתה אלא פלגש
אחת היא הגר והיא קטורה: נשים
בכתובה פלגשים בלא כתובה כדאמרי'
בסנהדרין בנשים ופלגשי דוד: מאת
שנה ושבעים שנה: בן ק' כבן שבעי'
ובן ע' כבן ה' בלא חטא: יצחק
וישמעאל מכאן שעשה ישמעאל תשובה
והוליך את יצחק בפניו והוא שיבה
טובה שנאמרה לאברהם: ויהי
אחרי מות אברהם ויברך: נחמו
[illegible] דבר אחר [illegible] שמסר
[illegible] לאברהם [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] כרמים [illegible] לשון [illegible] לשון פתח: ואלה שני חיי ישמעאל

2
9
B

ושלשים שנה ושבע שנים ויגוע וימת ויאסף אל עמיו: וישכנו מחוילה עד שור אשר על פני מצרים באכה אשורה על פני כל אחיו נפל:

ואלה תולדת יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק: ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי מפדן ארם אחות לבן הארמי לו לאשה: ויעתר יצחק ליהוה לנכח אשתו כי עקרה הוא ויעתר לו יהוה ותהר רבקה אשתו: ויתרצצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי ותלך לדרש את יהוה: ויאמר יהוה לה שני גיים בבטנך ושני לאמים

ות שנין ושבע שנין ואתנגיד ומית ואתכניש לעמיה: ושרו מחוילה עד חגרא דעל אפי מצרים מטי לאתור על אפי כל אחוהי שרא:

ואלין תולדת יצחק בר אברהם אברהם אוליד ית יצחק:

והוה יצחק בר ארבעין שנין כד נסיב ית רבקה בת בתואל ארמאה מפדן ארם אחתיה דלבן ארמאה ליה לאנתו:

וצלי יצחק קדם יי לקביל איתתיה ארי עקרה היא וקביל צלותיה יי ועדיאת רבקה איתתיה:

ודחקין בניא במעהא ואמרת אם כן למה דנן אנא ואזלת למתבע אולפן מן קדם יי:

ואמר יי לה תרין עממין במעיכי ותרין מלכון

אמר ר' חייא בר אבא למה נמנו שנותיו של ישמעאל כדי ליחס בהם שנותיו של יעקב משנותיו של ישמעאל. למדנו ששמש יעקב י"ד שנה בשפירש מאביו במדרשו של שם קודם שבא אצל לבן שהרי כשפירש יעקב מאביו מת ישמעאל שנ' וילך עשו אל ישמעאל וגו' כמו שמפורש בסוף פרק ראשון של מסכת מגילה. ויגוע. לא נאמרה גויעה ואסיפה אלא בצדיקים. אבל גויעה לגבי נחמן כדרשה בדור המבול שנ' ויגוע כל בשר. נפל. שכן. כמו ומדין ועמלק נופלים בעמק כאן הוא לשון נפילה ולהלן על פני כל אחיו ישכון עד שלא מת אברהם ישכון וכשמת אברהם נפל. חסלת חיי שרה

תולדת יצחק

יעקב ועשו האמורים בפרשה. אברהם הוליד את יצחק לאחר שקרא הקב"ה את שמו אברהם אחר כך הוליד את יצחק. לא על ידי שכתב הכתוב יצחק בן אברהם
זקק לומר אברהם הוליד את יצחק לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה מה עשה הקב"ה צר
קלסתר פניו דומה לאברהם כדי שיאמרו הכל אברהם הוליד את יצחק וזה שכתב כאן יצחק בן אברהם היה שהרי
עדות יש שאברהם הוליד את יצחק: ויהי יצחק בן ארבעים שנה. שהרי כשבא אברהם מהר המוריה נתבשר שנולדה
רבקה ויצחק היה בן ל"ז שנה שהרי בו בפרק מתה שרה ומשנולד יצחק עד העקידה ל"ז שנה שכשנולד יצחק היתה
שרה בת תשעים שנה וכשנעקד היתה בת מאה ועשרים ושבע שנים הרי ליצחק ל"ז שנה ובו בפרק נולדה רבקה המתין
לה עד שתהא ראויה לביאה שלש שנים ונשאה: בת בתואל מפדן ארם אחות לבן הארמי: להגיד שבחה שהיתה בת
רשע ואחות רשע ומקומה רשע ולא למדה ממעשיהם: פדן ארם. על שם ששני ארמים היו ארם נהרים וארם צובה
קורא אותו פדן לשון צמד בקר תרגומו פדן תורין. ויש פותרין פדן ארם כמו שדה ארם ובלשון ישמעאל
קורין לשדה פדאן: ויעתר. הרבה והפציר בתפלה: ויעתר לו. נתפצר ונתפתה לו. ואומר אני כל לשון עתר לשון
הפצר ורבוי הוא וכן ועתר ענן הקטרת מרבית עלית העשן וכן והעתרתם עלי דבריכם וכן ונעתרות נשיקות שונא דומות
למרובות והם לנטח: לנכח אשתו. זה עומד בזוית זו ומתפלל וזו עומדת בזוית זו ומתפללת: ויעתר לו. ולא
לה. שאין דומה תפלת צדיק בן רשע לתפלת צדיק בן צדיק: ויתרוצצו. על כרחך המקרא הזה אומר דרשני שסתם מה היא
רציצה זו וכתב אם כן למה זה אנכי: ותלך. רבותינו ז"ל אומרים לשון ריצה כשהיתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר יעקב רץ
ומפרכס לצאת עוברת על פתחי ע"ז עשו רץ ומפרכס לצאת. דבר אחר מתרוצצים זה עם זה ומריבים בנחלת
שני עולמות: ותאמר אם כן. גדול צער העבור. למה זה אנכי מתאוה ומתפללת על הריון: ותלך
לדרוש את יי. למדרשו של שם שיגיד לה מה תהא בסופה: ויאמר יי לה. על ידי שליח לשם נאמר ברוח הקדש והוא אמר
לה: שני גוים בבטנך. גיים כתיב. אלו אנטונינוס ורבי שלא פסקו מעל שלחנם לא צנון ולא חזרת לא בימות החמה

30A

ממעיך יפרדו ולאם מלאם יאמץ ורב
יעבד צעיר: וימלאו ימיה ללדת והנה
תומם בבטנה: ויצא הראשון אדמוני
כלו כאדרת שער ויקראו שמו עשו:
ואחרי כן יצא אחיו וידו אחזת בעקב
עשו ויקרא שמו יעקב ויצחק בן
ששים שנה בלדת אתם: ויגדלו
הנערים ויהי עשו איש ידע ציד איש
שדה ויעקב איש תם ישב אהלים:
ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו
ורבקה אהבת את יעקב: ויזד יעקב
נזיד ויבא עשו מן השדה והוא עיף:
ויאמר עשו אל יעקב הלעיטני נא
מן האדם האדם הזה כי עיף אנכי
על כן קרא שמו אדום: ויאמר יעקב
מכרה כיום את בכרתך לי: ויאמר

ממעייכי יתפרשון ומלכו במלכו יתקף ורבא ישתעבד לזעירא ׃
ושלימו יומהא למילד והא תיומין במעהא ׃
ונפק קדמאה סימוק כוליה כגלים דשער וקרו שמיה עשו ׃
ובתר כן נפק אחוהי וידיה אחידא בעיקבא דעשו וקרו שמיה יעקב ויצחק בר שיתין שנין כד ילידת יתהון ׃
ורביאו עולימיא והוה עשו גבר נחשי ריכן גבר נפיק חקל ויעקב גבר שלים משמש בית אולפנא ׃
ורחים יצחק ית עשו ארי מצידיה הוה אכל ורבקה רחימת ית יעקב ׃
ובשיל יעקב תבשילא ואתא עשו מן חקלא והוא משלהי ׃
ואמר עשו ליעקב אטעימני כען מן סמוקא סמוקא הדין ארי משלהי אנא על כן קרא שמיה אדום ׃ ואמר יעקב זבון לי כיום דילהן ית בכירותך לי ׃

ולא כימות הנשואים · ושני לאומים · אין לאום אלא מלכות : ממעיך יפרדו · מן המעיים הם נפרדים זה לרשעו וזה לתומו : ולאום מלאום יאמץ · לא ישוו בגדולה כשזה נופל זה קם · וכן הוא אומר אמלאה החרבה לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים · וימלאו ימיה ללדת · אבל בתמר ויהי בעת לדתה שלא מלאו ימיה כי לשבעה חדשים ז' ימים ילדתם : והנה תומם · חסר כתי' לפי שהיה רשע · ובתמר תאומים כתוב מלא לפי ששניהם צדיקים · אדמוני · סימן שיהא שופך דמים : כאדרת שער · מלא שער כטלית של צמר המלאה שער : ויקראו שמו עשו · הכל קראו לו עשו לפי שהיה נעשה ונגמר בשערו כבן שנים הרבה : בעקב עשו · סימן שאין מספיק מלכות לגמרה עד שזה עומד ונוטלה הימנו ויעקב בא לעכבו שלפי שיהא הוא ראשון ללידה הוא היה ראשון ליצירה מטפה ראשונה ופטר רחמה ויטול בכורה מן הדין · משל לשתי מרגליות שנתנו בשפופרת אחת הראשונה יוצאה באחרונה · ויקרא שמו יעקב · הקב"ה קראו · לא אביו קרא לו יעקב על שם אחיזת עקב : ויצחק בן ששים שנה · עשר שנים ממתין לה משנשאה עד שנעשית בת שלש עשרה שנה וראויה להריון · ועשר שנים אחרים לפי שעקרה והמתין כמו שעשה אביו לשרה כיון שלא נתעברה ידע שהיא עקרה והתפלל עליה · ושפחה לא רצה לישא לפי שנתקדש בהר המוריה להיות עולה תמימה · ויגדלו הנערים · כל זמן שהיו קטנים לא היו ניכרים במעשיהם ומשנעשו בני י"ג זה פירש לבתי מדרשות וזה פירש לע"ז · יודע ציד · לצוד ולרמות את אביו אבא היאך מעשרין את המלח ואת התבן כסבור אביו שמדקדק במצות הוא · איש שדה · איש בטל וצודה בקשתו חיות ועופות איש תם · אינו בקי בכל אלה כלבו כן פיו מי שאינו חריף לרמות קרוי תם · יושב אהלים · אהלו של שם ואהלו של עבר ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו · כתרגומו בפיו של יצחק · ומדרשו בפיו של עשו שהיה צד אותו ומרמהו בדבריו · ויזד יעקב · לשון בישול · והוא עיף · לשון רציחה כמו שנאמר כי עיפה נפשי להורגים · הלעיטני נא · אפתח פי ושפוך הרבה לתוכה לשון מלעיטין את הגמל · מן האדום האדום · עדשים אדומות · באותו היום מת אברהם כדי שלא יראה עשו בן בנו יוצא לתרבות רעה ואין זו שיבה טובה שהבטיחו הקב"ה וקיצר חמש שנים משנותיו שיצחק חי מאה ושמונים שנים ואברהם מאה וע"ה ובשל יעקב העדשים להברות האבל · ולמה עדשים שדומות לגלגל לפי שהאבלות גלגל הוא שחוזר בעולם ועוד מה עדשים אין להם פה כך האבל אין לו פה שאסור לו לדבר · ולכך מנהג הוא להברות האבל תחלה בביצים שהם עגולים ואין להם פה כך אבל אין לו פה כדאמרינן במועד קטן אבל כל שלשה ימים הראשונים אינו משיב שלום לכל אדם · וכ"ש שאינו שואל מתחלה משלשה ועד ז' משיב ואינו שואל מכאן ואילך שואל ומשיב : מכרה כיום · כתרגומו כיום דילהן כיום שהוא ברור כך מכור לי מכירה ברורה

דלעיטני נא מן ראה היין לומר לי כן קער המין לעבד בפת לחם

30B

עשו הנה אנכי הולך למות ולמה
זה לי בכרה: ויאמר יעקב השבעה
לי כיום וישבע לו וימכר את בכרתו
ליעקב: ויעקב נתן לעשו לחם ונזיד
עדשים ויאכל וישת ויקם וילך ויבז
עשו את הבכרה:
ויהי רעב בארץ מלבד הרעב
הראשון אשר היה בימי אברהם
וילך יצחק אל אבימלך מלך פלשתים
גררה: וירא אליו יהוה ויאמר אל
תרד מצרימה שכן בארץ אשר
אמר אליך: גור בארץ הזאת ואהיה
עמך ואברכך כי לך ולזרעך אתן
את כל הארצת האל והקמתי את
השבעה אשר נשבעתי לאברהם
אביך: והרביתי את זרעך ככוכבי
השמים ונתתי לזרעך את כל הארצת
האל והתברכו בזרעך כל גויי הארץ:
עקב אשר שמע אברהם בקלי
וישמר משמרתי מצותי חקותי
ותורתי: וישב יצחק בגרר: וישאלו
אנשי המקום לאשתו ויאמר אחתי
הוא כי ירא לאמר אשתי פן יהרגני
אנשי המקום על רבקה כי טובת
מראה הוא: ויהי כי ארכו לו שם הימים
וישקף אבימלך מלך פלשתים בעד
החלון וירא והנה יצחק מצחק את
רבקה אשתו: ויקרא אבימלך ליצחק
ויאמר אך הנה אשתך הוא ואיך
אמרת אחתי הוא ויאמר אליו יצחק
כי אמרתי פן אמות עליה: ויאמר
אבימלך מה זאת עשית לנו כמעט
שכב אחד העם את אשתך והבאת

ואמר עשו הא אנא אזיל
לממת ולמה דנן לי בכירותא:

ואמר יעקב קיים לי כיום
דילה וקיים ליה וזבין ית
בכירותיה ליעקב:
ויעקב יהב לעשו לחם
ותבשיל דטלופחין ואכל
ושתי וקם ואזל ושט עשו ית
בכירותא:
והוה כפנא בארעא בר
מכפנא קדמאה דהוה ביומי
אברהם ואזל יצחק לות
אבימלך מלכא דפלשתאי
לגרר:
ואתגלי ליה יי ואמר לא
תיחות למצרים שרי בארעא
דאימר לך:
דור בארעא הדא ואיהא
מימרי בסעדך ואברכנך ארי
לך ולבנך אתן ית כל ארעתא
האלין ואקים ית קימא
דקיימית לאברהם אבוך:

ואסגי ית בנך ככוכבי שמיא
ואתן לבנך ית כל ארעתא
האלין ויתברכון בדיל בנך
כל עממי ארעא:

חלף דקביל אברהם במימרי
ונטר מטרת מימרי פיקודי
קיימי ואורייתי:
ויתיב יצחק בגרר:
ושאילו אינשי אתרא
לאיתתיה ואמר אחתי היא
ארי דחיל למימר אתתי
דילמא יקטלנני אינשי אתרא
על רבקה ארי שפירת חיזו
היא:
והוה כד סגיאו ליה תמן
יומיא ואיסתכי אבימלך מלכא
דפלשתאי מן חרכא וחזא
והא יצחק מחייך עם רבקה
[illegible]ה:

וקרא אבימלך ליצחק ואמר
ברם הא איתתך היא ואיכדין
אמרת אחתי היא ואמר ליה
יצחק ארי אמרית דילמא
איקטול עלה:

ואמר אבימלך מה דא
עבדת לנא כזעיר פון שכיב
חד דמיוחד בעמא עם
איתתך ותהא [illegible]

את בכורתך לי. כמו שהשבע בכסרו
אמר יעקב אין דבש זה כדאי וראוי
להקריב להקב"ה: הנה אנכי הולך
למות. הולכת מתנודדת והולכת היא
הבכורה שלא יהא כל עת עבודה
בבכורות כי שבט לוי יטול אותה ועוד
אמר לו עשו מה טיבה של בכורה אמר
לו יעקב כמה אזהרות ועונשין תלוין
בעבודה כאותה ששנינו אלו הן
שבמיתה שתויי יין ופרועי ראש אמר
אני הולך על ידה למות אם כן מה חפץ
לי בה: ויבז עשו העיד הכתוב על
רשעו שבזה עבודתו של מקום: אל
תרד מצרימה. שהיה דעתו לרדת
מצרימה כמו שירד אביו בימי הרעב
אמר לו אל תרד שאתה עולה תמימה
ואין חוצה לארץ כדאי לך: האל. כמו האלה:
בקולי. כשנסיתי אותו: משמרתי. גזרות להרחקה על
אזהרות שבתורה כגון שניות לעריות ושבות
לשבת: מצותי. דברים שאלו לא נכתבו
ראויין הם ליכתב כגון גזל ושפיכות
דמים: חקותי. דברים שיצר הרע ואומות
העולם משיבים עליהם כגון אכילת
חזיר ולבישת שעטנז שאין טעם
לדבר אלא גזירת המלך וגזרותיו על עבדיו
ותורתי להביא תורה שבעל פה
הלכה למשה מסיני: לאשתו. על
אשתו: כי ארכו לו שם הימים. אמר
מעתה אין לי לדאג עליה מאחר שלא אנסוה עד עכשיו לא נזהר להיות נשמר: וישקף אבימלך ראהו משמש מטתו

תיבות
דברות
עקב ח
ועקב
שמע ג
שלש ש
צורך
עקב
אברהם
אף ער

עלינו אשם׃ ויצו אבימלך את כל
העם לאמר הנגע באיש הזה ובאשתו
מות יומת׃ ויזרע יצחק בארץ ההוא
וימצא בשנה ההוא מאה שערים
ויברכהו יהוה׃ ויגדל האיש וילך הלוך
וגדל עד כי גדל מאד׃ ויהי לו מקנה
צאן ומקנה בקר ועבדה רבה ויקנאו
אתו פלשתים׃ וכל הבארת אשר
חפרו עבדי אביו בימי אברהם אביו
סתמום פלשתים וימלאום עפר׃
ויאמר אבימלך אל יצחק לך מעמנו
כי עצמת ממנו מאד׃ וילך משם יצחק
ויחן בנחל גרר וישב שם׃ וישב יצחק
ויחפר את בארת המים אשר חפרו
בימי אברהם אביו ויסתמום פלשתים
אחרי מות אברהם ויקרא להן שמות
כשמת אשר קרא להן אביו׃ ויחפרו
עבדי יצחק בנחל וימצאו שם באר
מים חיים׃ ויריבו רעי גרר עם רעי
יצחק לאמר לנו המים ויקרא שם
הבאר עשק כי התעשקו עמו׃
ויחפרו באר אחרת ויריבו גם עליה
ויקרא שמה שטנה׃ ויעתק משם
ויחפר באר אחרת ולא רבו עליה
ויקרא שמה רחבות ויאמר כי עתה
הרחיב יהוה לנו ופרינו בארץ׃
ויעל משם באר שבע׃ וירא אליו
יהוה בלילה ההוא ויאמר אנכי
אלהי אברהם אביך אל תירא כי
אתך אנכי וברכתיך והרביתי את
זרעך בעבור אברהם עבדי׃ ויבן שם
מזבח ויקרא בשם יהוה ויט שם אהלו
ויכרו שם עבדי יצחק באר׃ ואבימלך
הלך אליו מגרר ואחזת מרעהו
ופיכל שר צבאו׃ ויאמר אלהם יצחק

עלנא חובה ופקיד אבימלך ית
כל עמא למימר דייזק
בגברא הדין ובאיתתיה
איתקטלא איתקטיל׃
וזרע יצחק בארעא ההיא
ואשכח בשתא ההיא על חד
מאה בר שעורוהי וברכיה יי׃
ורבא גברא ואזל אזיל ורבי
עד דירבא לחדא׃
והוו ליה גיתי ענא וגיתי תורי
ופלחנא סגי וקניאו ביה
פלישתאי׃
וכל בירין דחפרו עבדי
אבוהי ביומי אברהם אבוהי
טמונון פלישתאי ומלונין
עפרא׃
ואמר אבימלך ליצחק איזיל
מלותנא ארי תקיפת מיננא
לחדא׃
ואזל מתמן יצחק ושרא
בנחלא דגרר ויתיב תמן׃
ותב יצחק וחפר ית בירא
דמיא דחפרו ביומי אברהם
אבוהי וטמונון פלישתאי בתר
דמית אברהם וקרא להן
שמהן כשמהן דהוה קרי
להון אבוהי׃
וחפרו עבדי יצחק בנחלא
ואשכחו תמן בירא דמיין
נבעין׃
ונצו רעותי דגרר עם רעותי
דיצחק למימר דילנא
מיא וקרא שמה דבירא עשק
ארי איתעסקו עימיה׃
וחפרו בירא אוחרי ונצו אף
עלה וקרא שמה שטנה׃
ואיסתלק מתמן וחפר בירא
אחרי ולא נצו עלה וקרא
שמה רחבה ואמר ארי כען
אפתי יי לנא ונפיש נא
בארעא׃ ואיסתלק
מתמן לבאר שבע׃
ואיתגלי ליה יי בליליא
ההוא ואמר אנא אלהא
דאברהם אבוך לא תדחל
ארי בסעדך מימרי ואברכינך
ואסגי ית בנך בדיל אברהם
עבדי׃
ובנא תמן מדבחא וצלי
בשמא דיי ופרס תמן
משכניה וכרו תמן עבדי
יצחק בירא׃
ואבימלך אזל לותיה מגרר
וסיעת מרחמוהי ופיכל רב
חיליה׃
ואמר להון יצחק

יהי העם׃ כתרגומו׃ הנוגע בעם ואם
קימעא׃ בארץ ההיא׃ אעפ שאינה
חשובה כארץ ישראל כארץ ז
עמים׃ בשנה ההיא׃ הארץ קשה
והשנה קשה אף בשנה ההיא אעפ
שאינה כתקנה שהיתה שנת רעבון׃
מאה שערים׃ שאמדוה כמה היא
ראויה לעשות ועשתה על אחת שאמדוה
מאה ורבו׳ אמרו אומד זה למעשר
היה׃ עד כי גדל מאד׃ שהיו אומרים
זבל פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהבו
של אבימלך׃ ועבודה רבה׃ עבודה
משמע אחת פעולה רבה׃ סתמום
פלשתים׃ תרגו׳ טמונון פלשתאי לשון
סתימה בלשון משנה מטמטמין את הלב׃
סתמום פלשתים שאמרו תקלה
הם לנו מפני גייסות הבאות עלינו׃
בנחל גרר׃ רחוק מן העיר׃ וישב
ויחפר׃ הבארות שחפרו בימי אברהם
אביו ופלשתים סתמום קודם שנסע
יצחק מגרר חזר וחפרן׃ עשק׃
ערעור׃ התעשקו׃ נתעסקו עמו
עליה בעירעור ובערעור׃ ואחזת
מרעהו׃ תרגומו סיעת מרחמוהי
סיעה מאוהביו ויש דרך ארץ בה בנ
על אחוזת כן סיעה אחזתו הכל
סיעת אחזתו
של סיעת אחת של אוהבים של מקל
...
...
...
...
...
...
...
...

מדוע באתם אלי ואתם שנאתם אתי
ותשלחוני מאתכם: ויאמרו ראו
ראינו כי היה יהוה עמך ונאמר תהי
נא אלה בינותינו בינינו ובינך ונכרתה
ברית עמך: אם תעשה עמנו רעה
כאשר לא נגענוך וכאשר עשינו
עמך רק טוב ונשלחך בשלום אתה
עתה ברוך יהוה: ויעש להם משתה
ויאכלו וישתו: וישכימו בבקר וישבעו
איש לאחיו וישלחם יצחק וילכו
מאתו בשלום: ויהי ביום ההוא ויבאו
עבדי יצחק ויגדו לו על אדות הבאר
אשר חפרו ויאמרו לו מצאנו מים:
ויקרא אתה שבעה על כן שם העיר
באר שבע עד היום הזה:
ויהי עשו בן ארבעים שנה
ויקח אשה את יהודית בת בארי
החתי ואת בשמת בת אילן החתי:
ותהיין מרת רוח ליצחק ולרבקה:
ויהי כי זקן יצחק
ותכהין עיניו מראת ויקרא את עשו
בנו הגדל ויאמר אליו בני ויאמר אליו
הנני: ויאמר הנה נא זקנתי לא ידעתי
יום מותי: ועתה שא נא כליך תליך
וקשתך וצא השדה וצודה לי צידה:
ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי
והביאה לי ואכלה בעבור תברכך
נפשי בטרם אמות: ורבקה שמעת
בדבר יצחק אל עשו בנו וילך עשו
השדה לצוד ציד להביא: ורבקה
אמרה אל יעקב בנה לאמר הנה
שמעתי את אביך מדבר אל עשו
אחיך לאמר: הביאה לי ציד ועשה
לי מטעמים ואכלה ואברככה לפני
יהוה לפני מותי: ועתה בני שמע בקלי

מה דין אתיתון לותי ואתון
שנאתון יתי ... ושלחתוני
מלותכון:
ואמרו מיחזא חזינא ארי הוה
מימרא דיי בסעדך ואמרנא
תתקיים כען מומתא דהוה בין
אבהתנא בינא ובינך ונגזר
קיים עימך:
אם תעביד עימנא בישא כמה
דלא אניקנך וכמה דעבדנא
עימך לחוד טב ושלחינך
בשלם את כען בריכא דיי:
ועבד להון משתיא ואכלו
ושתו:
ואקדימו בצפרא וקיימו גבר
לאחוהי ושלחינון יצחק ואזלו
מלותיה בשלם:
והוה ביומא ההוא ואתו עבדי
יצחק וחויאו ליה על עיסק
בירא דחפרו ואמרו ליה
אשכחנא מיא:
וקרא יתה שבעה על כן
שמא דקרתא באירא דשבע
עד יומא הדין:
והוה עשו בר ארבעין שנין
ונסיב איתתא ית יהודית בת
בארי חתאה וית בשמת בת
אילון חתאה:
והואה מסרבן ומרגזן על
מימר יצחק ורבקה:
והוה כד סיב יצחק וכהאה
עינוהי מלמחזי וקרא ית עשו
בריה רבא ואמר ליה ברי
ואמר ליה הא אנא:
ואמר הא כען סיבית לית אנא
ידע יומא דאמות: וכען סב
כען זינך סיפך וקשתך ופוק
לחקלא וצוד לי צידא:
ועבד לי תבשילין כמה
דרחימית ואעיל לי ואיכול
בדיל תברכנך נפשי בעד לא
איכות:
ורבקה שמעת כד מלל יצחק
לעשו בריה ואזל עשו לחקלא
למיצד צידא לאיתאה:
ורבקה אמרת ליעקב ברה
למימר הא שמעית ית אבוך
ממלל עם עשו אחוך למימר:
איתא לי צידא ועביד לי
תבשילין ואיכול ואיברכנך
קדם יי קדם מותי:
וכען ברי קביל מני

ואחזת מרעהו ומתרגמינן סיעת
מרחמוהי אחזת לשון קבוצה ואגודה
שנאחזים יחד: ראו ראינו. ראינו
באביך ראינו בך: תהי נא אלה. אשר
בינותינו מימי אביך תהי גם עתה
בינינו ובינך: לא נגענוך.
כשאמרנו לך לך מעמנו: שבעה.
על שם השבועה: בן ארבעים שנה.
עשו נמשל לחזיר שנאמר יכרסמנה חזיר
מיער. חזיר כשהוא שוכב פושט טלפיו
ואומר ראו שאני טהור כך אלו
גוזלים וחומסים ומראים עצמם כשרים. כל
ארבעים שנה היה עשו צד נשים מתחת
בעליהן ומענה אותן. כשהיה בן מ׳
שנה אמר אבא בן מ׳ שנה נשא אשה
ואף אני כן: ותהיין מורת רוח. לשון
ממרים כל מעשיהן להכעיס ליצחק
ולרבקה שהיו עובדות ע״ז: ותכהין.
בעשנן של אלו מעשן הקטרת
שהיו מקטירות לע״ז ולשון עליה עשן
כשפו ד״א כדי שיטול יעקב הברכות:
לא ידעתי יום מותי. אמר ר׳ יהושע בן
קרחה אם מגיע אדם לפרק אבותיו
ידאג חמש שנים קודם לכן וחמש שנים
לאחר כן ויצחק היה בן קכ״ג אמר
שמא אגיע לפרק אמי והיא מתה בת
קכ״ז והריני בן ה׳ שנים קודם לכן לפיכך
לא ידעתי יום מותי שמא לפרק אמי
שמא לפרק אבי: תליך. חרבך שדרכה
לתלות: שא נא. לשון השחזה כמו
שנושאים אין משחיזין את הסכין אבל
משיאה על גבי חברתה חדד סכינך
ושחוט יפה ולא תאכילני נבלה: נפשי
... ברשות ... על ידי ... אתה
... מטעמים ... ותעשה

32A

כַּאֲשֶׁר אֲנִי מְצַוָּה אֹתָךְ׃ לֶךְ נָא אֶל־
הַצֹּאן וְקַח לִי מִשָּׁם שְׁנֵי גְּדָיֵי עִזִּים
טֹבִים וְאֶעֱשֶׂה אֹתָם מַטְעַמִּים לְאָבִיךָ
כַּאֲשֶׁר אָהֵב׃ וְהֵבֵאתָ לְאָבִיךָ וְאָכָל
בַּעֲבֻר אֲשֶׁר יְבָרֶכְךָ לִפְנֵי מוֹתוֹ׃
וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־רִבְקָה אִמּוֹ הֵן עֵשָׂו
אָחִי אִישׁ שָׂעִר וְאָנֹכִי אִישׁ חָלָק׃ אוּלַי
יְמֻשֵּׁנִי אָבִי וְהָיִיתִי בְעֵינָיו כִּמְתַעְתֵּעַ
וְהֵבֵאתִי עָלַי קְלָלָה וְלֹא בְרָכָה׃
וַתֹּאמֶר לוֹ אִמּוֹ עָלַי קִלְלָתְךָ בְּנִי אַךְ
שְׁמַע בְּקֹלִי וְלֵךְ קַח־לִי׃ וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח
וַיָּבֵא לְאִמּוֹ וַתַּעַשׂ אִמּוֹ מַטְעַמִּים
כַּאֲשֶׁר אָהֵב אָבִיו׃ וַתִּקַּח רִבְקָה אֶת־
בִּגְדֵי עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל הַחֲמֻדֹת אֲשֶׁר
אִתָּהּ בַּבָּיִת וַתַּלְבֵּשׁ אֶת־יַעֲקֹב בְּנָהּ
הַקָּטָן׃ וְאֵת עֹרֹת גְּדָיֵי הָעִזִּים הִלְבִּישָׁה
עַל־יָדָיו וְעַל חֶלְקַת צַוָּארָיו׃ וַתִּתֵּן
אֶת־הַמַּטְעַמִּים וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר
עָשָׂתָה בְּיַד יַעֲקֹב בְּנָהּ׃ וַיָּבֹא אֶל־
אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֶּנִּי מִי אַתָּה
בְּנִי׃ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו אָנֹכִי עֵשָׂו
בְּכֹרֶךָ עָשִׂיתִי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלָי קוּם
נָא שְׁבָה וְאָכְלָה מִצֵּידִי בַּעֲבוּר תְּבָרְכַנִּי
נַפְשֶׁךָ׃ וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־בְּנוֹ מַה־זֶּה
מִהַרְתָּ לִמְצֹא בְּנִי וַיֹּאמֶר כִּי הִקְרָה
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנָי׃ וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־
יַעֲקֹב גְּשָׁה־נָּא וַאֲמֻשְׁךָ בְּנִי הַאַתָּה זֶה
בְּנִי עֵשָׂו אִם־לֹא׃ וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק
אָבִיו וַיְמֻשֵּׁהוּ וַיֹּאמֶר הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב
וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו׃ וְלֹא הִכִּירוֹ כִּי־הָיוּ יָדָיו
כִּידֵי עֵשָׂו אָחִיו שְׂעִרֹת וַיְבָרְכֵהוּ׃
וַיֹּאמֶר אַתָּה זֶה בְּנִי עֵשָׂו וַיֹּאמֶר אָנִי׃
וַיֹּאמֶר הַגִּשָׁה לִּי וְאֹכְלָה מִצֵּיד בְּנִי
לְמַעַן תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי וַיַּגֶּשׁ־לוֹ וַיֹּאכַל
וַיָּבֵא לוֹ יַיִן וַיֵּשְׁתְּ׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק

די אנא מפקדא יתך:
איזיל כען לות ענא וסב לי
מתמן תרין גדיי בר עזין טבין
ואעביד יתהון תבשילין
לאבוך כמה דרחים:
ותייתי לאבוך וייכול בדיל
די יברכינך קדם מותיה:
ואמר יעקב לרבקה אימיה
הא עשו אחי גבר שערן ואנא
גבר שעיע:
מאים ימושינני אבא ואהא
בעינוהי כמתלעב ואייתי
עלי לוטין ולא ברכן:
ואמרת ליה אימיה עלי יתאמר
בנבואה דלא ייתון לוטיא עלך
ברי ברם קביל מני ואיזיל
סב לי:
ואזל ונסיב ואייתי לאימיה
ועבדת אימיה תבשילין כמה
דרחים אבוהי:
ונסיבת רבקה ית לבושי עשו
ברה רבה דמיתא דעימה
בביתא ואלבישינון ית יעקב
ברה זעירא:
וית משכי גדיי בר עזי
אלבישת על ידוהי ועל
שעיעות צווריה:
ויהבת ית תבשיליא וית לחמא
דעבדת ביד יעקב ברה:

ועאל לות אבוהי ואמר אבא
ואמר הא אנא מאן את ברי:

ואמר יעקב לאבוהי אנא עשו
בוכרך עבדית כמה דמללת
לי קום כען איסתחר ותיכול
מצידי בדיל דתברכינני נפשך:

ואמר יצחק לבריה מה דין
אוחיתא לאשכחא ברי ואמר
ארי זמין יי אלהך קדמי:

ואמר יצחק ליעקב קריב
כען ואמושינך ברי האת דין
ברי עשו אם לא:
וקריב יעקב ליצחק אבוהי
וגששיה ואמר קלא קליה
דיעקב וידא ידוהי דעשו:
ולא אשתמודעיה ארי הויין
ידוהי כידי עשו אחוהי שעירן
וברכיה:
ואמר את דין ברי עשו ואמר
אנא:
ואמר קריב לי ואיכול מצידא
דברי בדיל דתברכינך נפשי
וקריב ליה ואכל ואייתי ליה
חמרא ושתי:
ואמר ליה יצחק

ונו' מן הצאן · נראה · מכוון ומביאים
לא ימצא כי יבוא מן הגזל : וקח לי
משלהם ואינם גזל שכך כתב לה
בכתובתה ליטול שני גדיי עזים בכל
יום בו' · שני גדיי עזים · וכי שני גדיי עזים
היה מאכלו של יצחק אלא פסח היה ·
וי הקריב את האחד לפסחו ואחד עשה
ב מטעמים בפרקי ר' אליעזר · בשער ·
בעל שער · ימושני · כמו ממשש
בצהרים · החמודות · נקיות ותרגומו
דכיתא · ד"א שחמד אותם מנמרוד ·
אשר אתה בבית · והלא כמה נשים היו
לו והוא מפקידן אצלן אלא שהיה בקי
במעשיהן וחושדן : אנכי · המביא לך
ועשו הוא בכורך : עשיתי · כמה דברים
כאשר דברת אלי · שבה · לשון מסב על
השלחן · לכך מתרגם אסתחר ·
גשה נא ואמושך · אמר בלבו אין דרך
עשו להיות שם שמים שגור בפיו וזה
אומר כי הקרה ה' · הקול קול יעקב
שמדבר בלשון תחנונים יקום נא שבה
אבל עשו בלשון קנטוריא דבר
יקום אבי : ויאמר אני · לא
אמר אני עשו אלא
אני : וירח והלא
אין ריח רע
יותר משטף
העזים
אלא מלמד שנכנסה
עמו ריח גן
עדן
כריח שדה אשר ברכו ה' · שנתן
בו ריח טוב וזה ריח
שדה תפוחים
פירשו רבותינו וכמה לברכה ·

אביו גשה נא ושקה לי בני : ויגש
וישק לו וירח את ריח בגדיו ויברכהו
ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר
ברכו יהוה ויתן לך האלהים מטל
השמים ומשמני הארץ ורב דגן
ותירש יעבדוך עמים וישתחו לך
לאמים הוה גביר לאחיך וישתחוו
לך בני אמך אורריך ארור ומברכיך
ברוך ויהי כאשר כלה יצחק לברך
את יעקב ויהי אך יצא יצא יעקב
מאת פני יצחק אביו ועשו אחיו בא
מצידו ויעש גם הוא מטעמים ויבא
לאביו ויאמר לאביו יקם אבי ויאכל
מציד בנו בעבר תברכני נפשך ויאמר
לו יצחק אביו מי אתה ויאמר אני
בנך בכרך עשו ויחרד יצחק חרדה
גדלה עד מאד ויאמר מי אפוא הוא
הצד ציד ויבא לי ואכל מכל בטרם
תבוא ואברכהו גם ברוך יהיה :
כשמע עשו את דברי אביו ויצעק
צעקה גדלה ומרה עד מאד ויאמר
לאביו ברכני גם אני אבי ויאמר בא
אחיך במרמה ויקח ברכתך ויאמר
הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה
פעמים את בכרתי לקח והנה עתה
לקח ברכתי ויאמר הלא אצלת לי
ברכה ויען יצחק ויאמר לעשו הן

אבוהי קריב כען ונשק לי ברי :

וקריב ונשק ליה וארח ית ריחא דלבושוהי וברכיה ואמר חזי ריחא דברי כריחא דחקלא דברכיה יי :
ויתן לך יי מטלא דשמיא ומטובא דארעא וסגיאות עיבור וחמר :
יפלחונך עממין וישתעבדון לך מלכוון הוי רב לאחיך ויסגדון לך בני אמך לייטך יהון ליטין ומברכך יהון בריכין :
והוה כד שיצי יצחק לברכא ית יעקב והוה ברם מיפק נפק יעקב מן קדם יצחק אבוהי ועשו אחוהי אתא מצידיה :

ועבד אף הוא תבשילין ואייתי לאבוהי ואמר לאבוהי יקום אבא וייכול מצידא דבריה בדיל תברכינני נפשך :
ואמר ליה יצחק אבוהי מאן את ואמר אנא ברך בוכרך עשו :
ותוה יצחק תווהא רבתא עד לחדא ואמר מאן הוא דין דצד צידא ואעיל לי ואכלית מכולא עד לא תיעול וברכתיה אף בריך יהא :
כד שמע עשו ית פתגמי אבוהי וצוח צוחתא רבתא ומרירא עד לחדא ואמר לאבוהי ברכני אף אנא אבא :

ואמר עאל אחוך בחכמתא וקביל ברכתך :
ואמר יאות קרא שמיה יעקב וחכמני דנן תרתין זמנין ית בכירותי נסיב והא כען קביל ברכתי ואמר הלא שבקת לי ברכתא :

ואתיב יצחק ואמר לעשו הא

[ח]ן לך יתן ויחזור ויתן ברכות ולפי פשוטו
[אי]ן מוסיף לענין ראשון ריח בני
[א]שר נתן לה הקב"ה כריח שדה ושל
[ויתן] לך מטל השמים כמשמעו ומדרש
[ה]רבה יש לכמה פנים לא מקו
[אלה]ים בדין אם ראוי לך יתן לך ואם
לא יתן לך אבל לעשו אמר משמני
הארץ יהיה מושבך בין צדיק ובין רשע
יתן לך ושלמה כשבנה ד[illegible]
[ה]מקדש סודר את תפלתו ישראל
שהוא בעל אמונה ומצדיק עליו את
הדין לא יקרא עליך תגר לפיכך ונתת
לו ככל דרכיו אשר תדע את לבבו
אבל נכרי מחוסר אמנה הוא לפיכך
ואתה תשמע השמים ועשית ככל
אשר יקרא אליך הנכרי בין ראוי ובין
שאינו ראוי תן לו כדי שלא יקרא עליך
תגר · בני אמך · ויעקב אומר יצחק אמר
יעקב בני אמך לפי שלא היה לו אלא
אשה אחת ויעקב אמר [illegible] בני
אביך לפי שהיו לו בנים מד' נשים ·
אורריך ארור ומברכיך ברוך ובבלעם
הוא אומר מברכיך ברוך ואורריך
ארור הצדיקים תחלתם יסורין וסופן
שלוה ואורריהם ומצעריהם קודמין
למברכיהם והרשעים תחלתן שלוה

[illegible] ראה גהינם פתוחה מתחתיו · אפוא · זה לשון [illegible] לדברים איפה פה · מי
[illegible] מטעמים שבקשת לשום מטעמות · גם ברוך יהיה שלא תאמר אלולי שרימה
[illegible] מתעתע · במרמה · בחכמה [illegible] · קרא שמו יעקב · לשון תמיהה
[illegible] ר' תנחומא למה חרד יצחק אמר שמא
[illegible] ויעקבני זה פעמים אמר לו אביו מה עשה לך
[illegible] שורת הדין [illegible] שלבשר ברכתו [illegible]
[illegible] לא קלו אצלת לי ברכה · לשון הפרשה כמו ויאצל

גביר שמתיו לך ואת כל אחיו נתתי לו לעבדים ודגן ותירש סמכתיו ולכה אפוא מה אעשה בני: ויאמר עשו אל אביו הברכה אחת הוא לך אבי ברכני גם אני אבי וישא עשו קלו ויבך: ויען יצחק אביו ויאמר אליו הנה משמני הארץ יהיה מושבך ומטל השמים מעל: ועל חרבך תחיה ואת אחיך תעבד והיה כאשר תריד ופרקת עלו מעל צוארך: וישטם עשו את יעקב על הברכה אשר ברכו אביו ויאמר עשו בלבו יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי: ויגד לרבקה את דברי עשו בנה הגדל ותשלח ותקרא ליעקב בנה הקטן ותאמר אליו הנה עשו אחיך מתנחם לך להרגך: ועתה בני שמע בקלי וקום ברח לך אל לבן אחי חרנה: וישבת עמו ימים אחדים עד אשר תשוב חמת אחיך: עד שוב אף אחיך ממך ושכח את אשר עשית לו ושלחתי ולקחתיך משם למה אשכל גם שניכם יום אחד: ותאמר רבקה אל יצחק קצתי בחיי מפני בנות חת אם לקח יעקב אשה מבנות חת כאלה מבנות הארץ למה לי חיים: ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אתו ויצוהו ויאמר לו לא תקח אשה מבנות כנען: קום לך פדנה ארם ביתה בתואל אבי אמך וקח לך משם אשה מבנות לבן אחי אמך: ואל שדי יברך אתך ויפרך וירבך [illegible] עמים ויתן לך [illegible]

רב שויתיה לך וית כל אחוהי יהבית ליה לעבדין ועיבור וחמר סעדתיה ולך הכא מה איעביד ברי: ואמר עשו לאבוהי הברכא חדא היא לך אבא ברכני אף אנא אבא וארים עשו קליה ובכא: ואתיב יצחק אבוהי ואמר ליה הא בטובא דארעא יהא מותבך ובטלא דשמיא מלעילא: ועל חרבך תיחי וית אחוך תפלח ויהי כד יעברון בנוהי על פתגמי אוריתא ותעדי ניריה מעל צוורך: ונטר עשו דבבו ליעקב על ברכתא דברכיה אבוהי ואמר עשו בליביה יקרבון יומי אבלא דאבא ואקטול ית יעקב אחי: ואיתחוא לרבקה ית פתגמי עשו ברה רבא ושלחת וקרת ליעקב ברה זעירא ואמרת ליה הא עשו אחוך כמן לך לבקטלך: וכען ברי קביל מני וקום איזיל לך לות לבן אחי לחרן: ותיתיב עימיה יומין זעירין עד דתתוב חמתא דאחוך: עד דיתוב רוגזא דאחוך מינך ויתנשי ית דעבדת ליה ואשלח ואדברינך מתמן דילמא אתכל אף תרויכון יומא חד: ואמרת רבקה ליצחק עקית בחיי מן קדם בנת חתאה אם נסיב יעקב איתתא מבנת חתאה כאלין מבנת ארעא למה דנן לי חיין: וקרא יצחק ליעקב ובריך יתיה ופקדיה ואמר ליה לא תסב איתתא מבנת כנען:

הן גביר שמתיו לך ברכה זו היא שביעית והוא עושה אותה ראשונה אלא אמר לו מה תועלת לך בברכה אם תקנה נכסים שלו הם שהרי גביר שמתיו לך. ולך אפוא איה פה אבקש מה אעשה לך. הברכה אחת היא לך. ה' זו משמשת לשון תימה כמו הבמחנים הכמות נבל. משמני הארץ זו איטליאה של יון. והיה כאשר תריד לשון צער כמו אריד בשיחי ואהימה. כלומר כשיעברו ישראל את התורה ויהא לך פתחון פה להצטער על הברכות שנטל ופרקת עלו וגו'. יקרבו ימי אבל כמשמעו שלא אצער את אבא. ומדרשו אגדה לכמה פנים יש. ויגד לרבקה ברוח הקדש הוגד לה מה שעשו מהרהר בלבו. מתנחם לך. נחם על האחוה לחשוב מחשבה אחרת להתנכר לך להרגך. ואגדה כבר אתה מת בעיניו ושתה עליך כוס תנחומים. ופשוטו לשון תנחומים. מתנחם הוא על הברכות בהריגתך. וישבת ימים אחדים. מועטים. למה אשכל. אהיה שכולה משניכם. אמ' על הקובר את בניו מיין שכרוני שכול וכן אמר יעקב אבינו כאשר שכלתי שכלתי. גם שניכם. אם יקום עליך ואתה תהרגנו יעמדו בניו ויהרגוך ורוח הקדש נזרקה בה ונתנבאה שביום א' ימותו כאשר מפורש בפרק המקנא לאשתו. קצתי בחיי. מאסתי. פדנה כמו לפדן. ביתה בתואל לבית בתואל. כל תיבה שצריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה ה"א בסופה. ואל שדי. מי שדי בברכותיו למתברכים מפיו יברך אותך ברכת [illegible]

יתן את זרע קורא את האחרים׳
לרשתך את ארץ מגוריך׳ אם יעקב
ועשו איני יודע מה מלמדנו׳ וישמע
יעקב מחובר לענין של מעלה׳ וירא
עשו כי ברך׳ וכי שלח אותו פדנה
ארם וכי רואה בנות כנען והלך גם
הוא אל ישמעאל׳ אחות נביות ממשמע
שנאמר בת ישמעאל איני יודע שהיא
אחות נביות׳ אלא למדך שמת ישמעאל
משיעדה לעשו קודם נשואיה והשיאה
נביות אחיה ולמדנו שהיה יעקב
באותו פרק בן ס״ג שנים שהרי
ישמעאל בן ע״ד כשנולד יעקב ושנותיו
קל״ז שנה ושני חיי ישמעאל וגו׳ נמצא
יעקב כשמת ישמעאל בן ס״ג ולמדנו
כמפרש׳ לשל׳ בפסוק לא ידעתי יום
מותו ולמדנו מכאן שהיה נטמן בבית

לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ לְרִשְׁתְּךָ אֶת־אֶרֶץ
מְגֻרֶיךָ אֲשֶׁר־נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם׃
וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה
אֲרָם אֶל־לָבָן בֶּן־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי אֲחִי
רִבְקָה אֵם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו׃ וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי־
בֵרַךְ יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וְשִׁלַּח אֹתוֹ
פַּדֶּנָה אֲרָם לָקַחַת־לוֹ מִשָּׁם אִשָּׁה
בְּבָרְכוֹ אֹתוֹ וַיְצַו עָלָיו לֵאמֹר לֹא־תִקַּח
אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן׃ וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל־
אָבִיו וְאֶל־אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם׃ וַיַּרְא
עֵשָׂו כִּי רָעוֹת בְּנוֹת כְּנָעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק
אָבִיו׃ וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל־יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח
אֶת־מָחֲלַת בַּת־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם
אֲחוֹת נְבָיוֹת עַל־נָשָׁיו לוֹ לְאִשָּׁה׃
וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע
וַיֵּלֶךְ חָרָנָה׃ וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם

לך ולבנך עימך למירתך ית ארע תותבותך די יהב יי לאברהם׃
ושלח יצחק ית יעקב ואזל לפדן ארם ללבן בר בתואל ארמאה אחוהא דרבקה אימיה דיעקב ועשו׃
וחזא עשו ארי בריך יצחק ית יעקב ושלח יתיה לפדן ארם למיסב ליה מתמן איתתא כד בריך יתיה ופקיד עלוהי למימר לא תיסב איתתא מבנת כנען׃
וקביל יעקב מן אבוהי ומן אימיה ואזל לפדן ארם׃
וחזא עשו ארי בישן בנת כנען בעיני יצחק אבוהי׃
ואזל עשו לות ישמעאל ונסיב ית מחלת בת ישמעאל בר אברהם אחתיה דנביות על נשוהי ליה לאנתו׃
ונפק יעקב מבאירא דשבע ואזל לחרן׃
וערע באתרא ובת תמן

3
4
A

עבר י״ד שנה׳ ואחר כך הלך לחרן׳ שהרי לא שהה בבית לבן לפני לידתו של יוסף אלא י״ד שנה כנגד בנותיו׳ ושכר
הצאן משנולד יוסף היה׳ וכתיב ויוסף בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה׳ ומשם עד שירד יעקב למצרים ט׳ שני
ושל שובע ושנתיים של רעב׳ ויעקב אמר לפרעה ימי שני מגורי מאה ושלשים שנה וחשוב י״ד לפני לידת יוסף ושלשים של
יוסף ומשמלך עד שבא יעקב למצרי׳ הרי נ״ג וכשפירש מאביו היה בן ס״ג הרי קי״ו והוא אמר לפרעה מאה ושלשים
הא למדת שלאחר שקבל הברכות נטמן י״ד שנה׳ אבל לא נענש עליהם בושת האב׳ שהרי לא פירש יוסף מאביו
אלא עשרים ושתים דהיינו מי״ז עד ל׳ כנגד כ״ב שפירש יעקב מאביו ולא כ״ב׳ וחס עשרים בבית לבן׳ ושתי שנים
ששהה בדרך׳ כדכתיב ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכות ופירשו רבותי׳ ז״ל מזה הפסוק ששהה שמונה עשר חדשים בדרך
ובבית אל ששה חדשים וששה הוי ב׳ שנים׳ זהו שמצאן מהפסוקים׳ שהשבע לשון משפירש מאביו עד שירד
למצ׳ שהיה בן מאה ושלשים שנה הם מונה אותן עד י״ד שנים אלא ודאי היה נטמן בבית עבר כשהלך לבית לבן ללמוד
תור׳ ומן ובשביל זכות התורה לא נענש עליהם ולא פרש יוסף ממנו אלא כ״ב שנה מאה כנגד ...על נשיו׳ תוסיף

ויצא יעקב

חסלת תולדת יצחק

רשע׳ על רשעתו שלא גרש את הראשונות׳
על׳ ובשביל שרעות בנות כנען בעיני יצחק הלך עשו אל ישמעאל׳ הפסיק
הענ׳ פרשת של יעקב וכתב וירא עשו׳ ומשם חזר לענין ראשון׳ ויצא׳ לא היה צריך לכתוב אלא וילך יעקב
חרנה׳ ולמה הזכיר יציאתו מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם שבזמן שהצדיק בעיר הוא הודה הוא זיוה הוא
הדרה׳ יצא משם פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה׳ וכן ותצא מן המקום האמור בנעמי ורות׳ וילך חרנה יצא ללכת
לחרן׳ ויפגע במקום׳ לא הזכיר הכתוב באי זה מקום אלא במקום הנזכר במקום אחר׳ והוא הר המוריה שנאמר
בו וירא את המקום מרחוק׳ ויפגע׳ כמו ופגע בירחו׳ ופגע בדבשת׳ ורבותינו פירשוהו לשון
תפלה ... תקנה ... תפלת ערבית ושנה הכתוב ולא כתב ויתפלל למד שקפצה לו הארץ כדאי׳ בפרק

כי בא השמש ויקח מאבני המקום
וישם מראשתיו וישכב במקום
ההוא: ויחלם והנה סלם מצב ארצה
וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי
אלהים עלים וירדים בו: והנה יהוה
נצב עליו ויאמר אני יהוה אלהי
אברהם אביך ואלהי יצחק הארץ
אשר אתה שכב עליה לך אתננה
ולזרעך: והיה זרעך כעפר הארץ
ופרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה
ונברכו בך כל משפחת האדמה
ובזרעך: והנה אנכי עמך ושמרתיך
בכל אשר תלך והשבתיך אל האדמה
הזאת כי לא אעזבך עד אשר אם
עשיתי את אשר דברתי לך: וייקץ
יעקב משנתו ויאמר אכן יש יהוה
במקום הזה ואנכי לא ידעתי:
ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה
אין זה כי אם בית אלהים וזה שער

ארי עאל שמשא ונסיב
מאבני אתרא ושוי איסדוהי
ושכיב באתרא ההוא:
וחלם והא סולמא נעיץ
בארעא ורישיה מטי עד צית
שמיא והא מלאכיא דיי׳
סלקין ונחתין ביה:
והא יקרא דיי׳ מעתד עילוהי
ואמר אנא יי׳ אלהיה דאברהם
אבוך ואלהיה דיצחק ארעא
דאת שכיב עלה לך אתנינה
ולבנך:
ויהון בנך סגיאין כעפרא
דארעא ותתקוף למערבא
ולמדינחא ולציפונא ולדרומא
ויתברכון בדילך כל זרעית
ארעא ובדיל בנך:
והא מימרי בסעדך ואטרינך
בכל אתר דתהך ואתבינך
לארעא הדא ארי לא
אשבקנך עד דאעביד ית
דמלילית לך: ואיתער יעקב
משנתיה ואמר בקושטא אית
יקרא דיי׳ שרי באתרא הדין
ואנא לא הויתי ידע:
ודחיל ואמר כמה דחיל
אתרא הדין לית דין אתר
הדיוט אלהן אתר דרעוא
בית מן קדם יי׳ ודין תרע
קביל שמיא:

מן הגמרא: כי בא השמש. היה לו לומ׳ ויבא השמש ולא כתב כי בא השמש משמע ששקעה לו חמה פתאום שלא בעונתה כדי שילין שם: וישם מראשותיו. עשאן כמין מרזב סביב לראשו שירא מפני חיות רעות התחילו מריבות זו עם זו. זאת אומרת עלי יניח צדיק זה ראשו וכן זאת. עשאן הקב״ה אבן אחת. וזהו שנאמר את האבן אשר שם מראשותיו: במקום ההוא. לשון מיעוט, כאן שכב אבל י״ד שנה ששמש בבית עבר לא שכב בלילה שהיה עוסק בתורה: עולים ויורדים. עולים תחלה ואחר כך יורדים מלאכים שלוהו בארץ אין יוצאין חוצה לארץ ועלו לרקיע וירדו מלאכי׳ אחרים ללוותו חוצה לארץ: נצב עליו לשמרו: ואלהי יצחק. אע״פ שלא מצינו במקרא שייחד הקב״ה שמו על הצדיקים בחייהם. לכתוב אלהי פלוני כמו שנא׳ הן בקדושיו לא יאמין. כאן ייחד שמו על יצחק לפי שכהו עיניו וכלוא בבית והרי הוא כמת ויצר הרע פסק ממנו [illegible] תנחומ׳: שוכב עליה. קפל הקב״ה כל ארץ ישראל תחתיו רמז לו שתהא נוחה ליכבש לבניו: ופרצת. וחזקת כמו וכן יפרוץ: אנכי עמך. לפי שירא מעשו ומלבן: עד אשר אם עשיתי. אם משמש בלשון כי את אשר דברתי לך. לצרכך ולעזרך מה שהבטחתי לאברהם על זרעו לך הבטחתי ולא לעשו שלא אמרתי כי יצחק יקרא לך זרע אלא מקצת יצחק ולא כל יצחק. וכן כל לי ולך ולו ולהם הסמוכים אצל דבור משמשין לשון על וזה יוכיח שהרי עם יעקב לא דבר קודם לכן: ואנכי לא ידעתי. שאם ידעתי לא ישנתי במקום קדוש כזה: כי אם בית אלהים. אמר ר׳ אלעזר בשם ר׳ יוסי בן זמרא הסולם הזה עומד בבאר שבע ואמצעו מגיע כנגד בית המקדש שבאר שבע בדרומו של יהודה וירושלים בצפונו בגבול שבין יהודה ובנימין. ובית אל היה בצפונו של נחלת בנימין בגבול שבין בנימין ובין בני יוסף. נמצא סולם שרגלו בבאר שבע וראשו בבית אל ואמצעו מגיע נגד ירושלים. ואשר אמרו רבותינו ז״ל [illegible] בלא לינה מיד ויפגע במקום. ומה שאמרו יעקב קראו בית אל [illegible] [illegible] [illegible]

השמים: וישכם יעקב בבקר ויקח
את האבן אשר שם מראשתיו וישם
אתה מצבה ויצק שמן על ראשה:
ויקרא את שם המקום ההוא בית
אל ואולם לוז שם העיר לראשנה:
וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה
אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה
אשר אנכי הולך ונתן לי לחם לאכל
ובגד ללבש: ושבתי בשלום אל בית
אבי והיה יהוה לי לאלהים: והאבן
הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית
אלהים וכל אשר תתן לי עשר
אעשרנו לך: וישא יעקב רגליו וילך
ארצה בני קדם: וירא והנה באר
בשדה והנה שם שלשה עדרי צאן
רבצים עליה כי מן הבאר ההוא
ישקו העדרים והאבן גדלה על פי
הבאר: ונאספו שמה כל העדרים
וגללו את האבן מעל פי הבאר והשקו
את הצאן והשיבו את האבן על פי
הבאר למקמה: ויאמר להם יעקב
אחי מאין אתם ויאמרו מחרן אנחנו:
ויאמר להם הידעתם את לבן בן נחור
ויאמרו ידענו: ויאמר להם השלום
לו ויאמרו שלום והנה רחל בתו באה
עם הצאן: ויאמר הן עוד היום גדול
לא עת האסף המקנה השקו הצאן

ואקדים יעקב בצפרא ונסיב ית אבנא דשוי איסדוהי ושוי יתה קמא ואריק משחא על רישה:
וקרא ית שמא דאתרא ההוא בית אל וברם לוז שמא דקרתא לקדמיתא:
וקיים יעקב קיים למימר אם יהי מימרא דיי בסעדי ויטרנני באורחא הדין דאנא אזיל ויתן לי לחמא למיכל וכסו למלבש:
ואיתוב בשלם לבית אבא ויהא מימרא דיי לי לאלה:
ואבנא הדא דשויתי קמא תהי דאהא פלח עלה עבד קדם יי וכל דתתן לי חד מן עסרא אפרשניה קדמך:
ונטל יעקב רגלוהי ואזל לארעא בני מדנחא:
וחזא והא בירא בחקלא והא תמן תלתא עדרין דען רביעין עלה ארי מן בירא ההוא משקן עדריא ואבנא רבתא על פומא דבירא:
ומתכנשין תמן כל עדריא ומגנדרין ית אבנא מעל פומא דבירא ומשקן ית ענא ומתיבין ית אבנא על פומא דבירא לאתרה:
ואמר להון יעקב אחי מנאן אתון ואמרו מחרן אנחנא:
ואמר להון הידעתון ית לבן בר נחור ואמרו ידענא:
ואמר להון השלם ליה ואמרו שלם והא רחל ברתיה אתיא עם ענא:
ואמר הא עוד יומא סגי לא עדן למכנש בעירא אשקו ענא

זה שער השמים מקום תפלה לעלות תפלתם השמימה ומדרשו שבית המקדש של מעלה מכוון כנגד בית המקדש של מטה: אם יהיה אלהים עמדי אם ישמור לי הבטחות הללו שהבטיחני להיות עמדי כמו שאמר והנה אנכי עמך ושמרתיך ונתן לי לחם לאכול כמו שאמר כי לא אעזבך והמבקש לחם קרוי נעזב כמו שנאמר ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם: ושבתי בשלום כמו שאמר והשיבותיך אל האדמה בשלום מן החטא שלא אלמד מדרכי לבן: והיה יי׳ לי לאלהים שיחול שמו עלי מתחלה ועד סוף שלא ימצא פסול בזרעי כמו שנאמר את אשר דברתי לך והבטחה זו הבטיח לאברהם להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך זרעך מיוחס שלא ימצא בו פסול: והאבן הזאת אשר שמתי וגו׳ כך תפרש וי״ו זו אם תעשה לי את אלה אף אני אעשה זאת והאבן הזאת כתרגומו אהא פלח עליה קדם יי׳ וכן עשה בשובו מפדן ארם ונאמר לו קום עלה בית אל שנאמר שם ויצב יעקב מצבה ויסך עליה נסך: וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני קדם משנתבשר בשורה טובה והובטח לו בשמירה נשא לבו את רגליו ונעשה קל ללכת כך מפורש בבראשית רבה: ישקו העדרים משקים הרועים את העדרים והמקרא לשון קצרה דבר: ונאספו שמה רגילין היו להאסף לפי שהאבן גדולה: וגללו את האבן וגוללין ומתרגמין ומגנדרין כן כל לשון הווה משתנה לדבר בלשון עתיד ובלשון עבר לפי שכל דבר שהווה תמיד כבר היה ועתיד להיות: והשיבו את האבן ותרגמו ומתיבין: והנה רחל בתו באה עם הצאן הטעם בבי״ת ורחל באה הטעם באל״ף ואתת הראשון לשון עושה והשני לשון עבר: הן עוד היום גדול לפי שראה אותם רובצים כסבור שרוצים לאסוף את המקנה ולא ירעו עוד אמר הן עוד כלומר אם שכירים אתם לא השלמתם פעולת היום ואם בהמות שלכם אף על פי כן לא עת האסף המקנה בבראשית רבה:

זבעמים כנגד ימי שמונסבין וכנגד ז׳ בתורה ב׳ וה׳ מכב כנגד ו׳ ביום ג׳ על בית כנגד ג׳ בתוך

ולא אמנו [illegible]

3 5 A

35B

ולכו רעו׃ ויאמרו לא נוכל עד אשר
יאספו כל העדרים וגללו את האבן
מעל פי הבאר והשקינו הצאן׃ עודנו
מדבר עמם ורחל באה עם הצאן
אשר לאביה כי רעה הוא׃ ויהי
כאשר ראה יעקב את רחל בת לבן
אחי אמו ואת צאן לבן אחי אמו ויגש
יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר
וישק את צאן לבן אחי אמו׃ וישק
יעקב לרחל וישא את קלו ויבך׃
ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא
וכי בן רבקה הוא ותרץ ותגד לאביה׃
ויהי כשמע לבן את שמע יעקב בן
אחתו וירץ לקראתו ויחבק לו וינשק
לו ויביאהו אל ביתו ויספר ללבן את
כל הדברים האלה׃ ויאמר לו לבן
אך עצמי ובשרי אתה וישב עמו חדש
ימים׃ ויאמר לבן ליעקב הכי אחי
אתה ועבדתני חנם הגידה לי מה
משכרתך׃ וללבן שתי בנות שם
הגדלה לאה ושם הקטנה רחל׃ ועיני
לאה רכות ורחל היתה יפת תאר
ויפת מראה׃ ויאהב יעקב את רחל
ויאמר אעבדך שבע שנים ברחל
בתך הקטנה׃ ויאמר לבן טוב תתי
אתה לך מתתי אתה לאיש אחר
שבה עמדי׃ ויעבד יעקב ברחל

ואיזילו רעו׃
ואמרו לא ניכול עד דיתכנשון כל עדריא ויגנדרון ית אבנא מעל פומא דבירא ונשקי ענא׃
עד דהוא ממליל עמהון ורחל אתת עם ענא די לאבוהא ארי רעיתא היא׃
והוה כד חזא יעקב ית רחל בת לבן אחוה דאימיה וית ענא דלבן אחוה דאימיה וקריב יעקב וגנדר ית אבנא מעל פומא דבירא ואשקי ית ענא דלבן אחוה דאימיה׃
ונשק יעקב לרחל וארים ית קליה ובכא׃
וחוי יעקב לרחל ארי בר אחת אבוהא הוא וארי בר רבקה הוא ורהטת וחויאת לאבוהא׃
והוה כד שמע לבן ית שמע יעקב בר אחתיה ורהט לקדמותיה וגפיף ליה ונשיק ליה ואעליה לביתיה ואשתעי ללבן ית כל פתגמיא האילין׃
ואמר ליה לבן ברם קריבי ובסרי את ויתיב עימיה ירח יומין׃
ואמר לבן ליעקב המדאחי את ותפלחנני מגן חוי לי מה אגרך׃
וללבן תרתין בנן שום רבתא לאה ושום זעירתא רחל׃
ועיני לאה יאין ורחל הות שפירא בריוא ויאה בחיזוא׃
ורחים יעקב ית רחל ואמר אפלחינך שבע שנין ברחל ברתך זעירתא׃
ואמר לבן טב דאיתן יתה לך מדאיתן יתה לגבר אחרן תיב עימי׃
ופלח יעקב ברחל

ד"א לפי שבא בידים ריקניות אמר אליעזר עבד אבא היו בידו נזמים וצמידים ואני אין בידי כלום. ולמה כך לפי שרדף אליפז בן עשו אחריו במצות אביו להורגו והשיגו. ולפי שגדל אליפז בחיקו של יצחק משך ידו ולא רצה להרגו. אמר לו מה אעשה לצווי של אבא. אמר לו יעקב טול מה שבידי והעני חשוב כמת: כי אחי אביה הוא קרוב לאביה כמו כי אנשים אחים אנחנו ומדרשו אם לרמאות הוא בא גם אני אחיו ברמאות ואם הוא אדם כשר גם אני בן רבקה אחותו הכשרה: וירץ לקראתו. לפי שחושב מתאוה וירץ לקראתו. כסבור ממון הוא טעון שהרי עבד הזקן בא לכאן בעשרה גמלים טעונים כסף וזהב: ויחבק לו כשלא ראה עמו כלום אמר שמא זהובים הביא והם בחיקו: וינשק לו כשלא ראה כלום בחיקו אמר שמא מרגליות בתוך פיו: ויספר ללבן את כל הדברים האלה שלא בא אלא מתוך אונס אחיו על הקרובה שבינך לו [?] אחיו ושנטלו ממונו ממנו: אך עצמי ובשרי אתה. אין לי לאספך הביתה הואיל ואין בידך כלום אלא מפני קורבה כך אטפל בך חדש ימים ואף זו לא לחנם שהיה רועה את צאנו: הכי אחי אתה לשון תמיהה וכי בשביל שאחי אתה תעבדני חנם: ועבדתני כמו ותעבדני וכן כל תיבה שהיא לשון עבר ומוסיף וי"ו בראשה היא נהפכת להבא: רכות לפי שהיתה סבורה ליפול בגורלו של עשו ובוכה שהכל אומרים שני בנים לרבקה ושתי בנות ללבן הגדולה לגדול והקטנה לקטן: אעבדך שבע שנים הם ימים אחדים שאמרה לו אמו וישבת עמו ימים אחדים ותדע לך שכן הוא שהרי כתוב ויהיו בעיניו כימים אחדים: ברחל
~~בתך הקטנה כל הסימנין הללו למה לפי שיודע בו שהוא רמאי אמר לו אעבדך ברחל ושמא תאמר רחל~~
~~אחרת מן השוק תלמוד לומר בתך ושמא תאמר אחליף לאה שמה ואקרא שמה רחל תלמוד לומר הקטנה ואף על~~
פי כן לא הועיל שהרי רימהו:

שבע שנים ויהיו בעיניו כימים אחדים
באהבתו אתה: ויאמר יעקב אל לבן
הבה את אשתי כי מלאו ימי ואבואה
אליה: ויאסף לבן את כל אנשי המקום
ויעש משתה: ויהי בערב ויקח את
לאה בתו ויבא אתה אליו ויבא אליה:
ויתן לבן לה את זלפה שפחתו ללאה
בתו שפחה: ויהי בבקר והנה היא
לאה ויאמר אל לבן מה זאת עשית
לי הלא ברחל עבדתי עמך ולמה
רמיתני: ויאמר לבן לא יעשה כן
במקומנו לתת הצעירה לפני הבכירה:
מלא שבע זאת ונתנה לך גם את
זאת בעבדה אשר תעבד עמדי עוד
שבע שנים אחרות: ויעש יעקב כן
וימלא שבע זאת ויתן לו את רחל
בתו לו לאשה: ויתן לבן לרחל בתו
את בלהה שפחתו לה לשפחה: ויבא
גם אל רחל ויאהב גם את רחל
מלאה ויעבד עמו עוד שבע שנים
אחרות: וירא יהוה כי שנואה לאה
ויפתח את רחמה ורחל עקרה: ותהר
לאה ותלד בן ותקרא שמו ראובן
כי אמרה כי ראה יהוה בעניי כי עתה
יאהבני אישי: ותהר עוד ותלד בן
ותאמר כי שמע יהוה כי שנואה אנכי
ויתן לי גם את זה ותקרא שמו שמעון:
ותהר עוד ותלד בן ותאמר עתה
הפעם ילוה אישי אלי כי ילדתי לו
שלשה בנים על כן קרא שמו לוי:
ותהר עוד ותלד בן ותאמר הפעם
אודה את יהוה על כן קראה שמו
יהודה ותעמד מלדת: ותרא רחל
כי לא ילדה ליעקב ותקנא רחל
באחתה ותאמר אל יעקב הבה לי

שבע שנין והוו בעינוהי כיומין
זעירין כדרחים ליה יתה:
ואמר יעקב ללבן הב ית
איתתי ארי שלימו יומי
פולחני ואיעול לותה:
וכנש לבן ית כל אינשי אתרא
ועבד משתיא:
והוה ברמשא ודבר ית לאה
ברתיה ואעל יתה לותיה
ועאל לותה:
ויהב לבן לה ית זלפה אמתיה
ללאה ברתיה לאמהו:
והוה בצפרא והא היא לאה
ואמר ללבן מה דא עבדת לי
הלא ברחל פלחית עמך
ולמה שקרת בי:
ואמר לבן לא איתעביד כן
באתרנא למיתן זעירתא קדם
רבתא:
אשלים שבועתה דדא וניתן
לך אף ית דא בפולחנא
דתפלח עמי עוד שבע שנין
אוחרנין:
ועבד יעקב כן ואשלים
שבועתא דדא ויהב ליה ית
רחל ברתיה ליה לאנתו:

ויהב לבן לרחל ברתיה ית
בלהה אמתיה לה לאמהו:
ועאל אף לות רחל ורחים אף
ית רחל מלאה ופלח עמיה
עוד שבע שנין אוחרנין:
וגלי קדם יי ארי שניאת
לאה ויהב לה עידוי ורחל
עקרא:
ועדיאת לאה וילידת בר
וקראת ית שמיה ראובן ארי
אמרת ארי גלי קדם יי
עולבני ארי כען ירחמינני
בעלי:
ועדיאת עוד וילידת בר
ואמרת ארי שמיע קדם יי
ארי שניאת אנא ויהב לי
אף ית דין וקראת שמיה
שמעון:
ועדיאת עוד וילידת בר
ואמרת הדא זמנא יתחבר
לי בעלי ארי ילידית ליה
תלתא בנין על כן קרא שמיה
לוי:
ועדיאת עוד וילידת בר
ואמרת הדא זמנא אודי קדם
יי על כן קראת שמיה יהודה
וקמת מלמילד:
וחזת רחל ארי לא ילידת
ליעקב וקניאת רחל באחתה
ואמרת ליעקב הב לי

מלאו ימי · שאמרה לי אמי ועוד מלאו
ימים שאני בן פ"ד שנה ואימתי אעמיד
י"ב שבטים והו שאמר ואבואה אליה
הלא קל שבקלים אינו אומר כן אלא
להוליד תולדות אמר · והנה היא לאה ·
אבל בלילה לא היתה לאה לפי שמסר
יעקב סימנים לרחל. וכשראתה שמכניסין
לו לאה אמרה עכשיו תכלם אחותי
עמדה ומסרה לה סימנים · שבע ·
נסמך הוא שהרי נקוד בחטף כלומר
שבוע של זאת הם שבעת ימי המשתה ·
דבר הוא בתלמוד ירושלמי במועד קטן ·
ונתנה לך לשון רבים כמו נרדה ונבלה
ונשרפה אף זו לשון ונתנים את זאת
מיד · ותעבוד לאחר משתיה · שבע
שנים אחרות · הקישן לראשונות מה
הראשונות באמונה אף אחרונות
באמונה ואע"פ שברמאות בא עליו ·
ילוה · לפי שהאמהות נביאות היו ויודעו'
שי"ב שבטים יוצאים מיעקב
וד' נשים ישא אמרה מעתה אין לו
פתחון פה עלי שהרי נטלתי כל חלקי
בבנים · על כן קרא שמו לוי · כל [illegible]
שבאו בו על כן מרובה [illegible]
מלוים [illegible]
כתיב קראה ותקרא אבל מלוי שכתב
בו קרא אביו קרא שמו ומלך אגדה
נאלה הדברי רבה ששלח הקב"ה גבריאל
והביאו לפניו וקראו לו שם זה ונתן לו
עשרים וארבעה מתנות כהונה ועל
שלוקחו במתנות קראו לוי · הפעם
אודה את ה' · הפעם אודה שנטלתי
יותר מחלקי מעתה יש להודות
ותקנא רחל · קנאה במעשיה אמרה
אלולי שצדקה ממני לא זכתה לבנים ·

3
6
B

בנים ואם אין מתה אנכי׃ ויחר אף
יעקב ברחל ויאמר התחת אלהים
אנכי אשר מנע ממך פרי בטן׃ ותאמר
הנה אמתי בלהה בא אליה ותלד
על ברכי ואבנה גם אנכי ממנה׃
ותתן לו את בלהה שפחתה לאשה
ויבא אליה יעקב׃ ותהר בלהה ותלד
ליעקב בן׃ ותאמר רחל דנני אלהים
וגם שמע בקלי ויתן לי בן על כן קראה
שמו דן׃ ותהר עוד ותלד בלהה
שפחת רחל בן שני ליעקב׃ ותאמר
רחל נפתולי אלהים נפתלתי עם
אחתי גם יכלתי ותקרא שמו נפתלי׃
ותרא לאה כי עמדה מלדת ותקח
את זלפה שפחתה ותתן אתה
ליעקב לאשה׃ ותלד זלפה שפחת
לאה ליעקב בן׃ ותאמר לאה בגד
ותקרא את שמו גד׃ ותלד זלפה
שפחת לאה בן שני ליעקב׃ ותאמר
לאה באשרי כי אשרוני בנות ותקרא
את שמו אשר׃ וילך ראובן בימי קציר
חטים וימצא דודאים בשדה ויבא
אתם אל לאה אמו ותאמר רחל אל
לאה תני נא לי מדודאי בנך׃ ותאמר
לה המעט קחתך את אישי ולקחת
גם את דודאי בני ותאמר רחל לכן
ישכב עמך הלילה תחת דודאי בנך׃
ויבא יעקב מן השדה בערב ותצא
לאה לקראתו ותאמר אלי תבוא

בנין ואם לית מיתא אנא׃
ותקיף רוגזא דיעקב ברחל
ואמר הכיני את בעיא הלא
מן קדם יי׳ תבעין דמנע מינך
ולדא דבעין׃
ואמרת הא אמתי בלהה עול
לותה ותליד ואנא ארבי
ואתבני אף אנא מינה׃
ויהבת ליה ית בלהה אמתה
לאינתו ועאל לותה יעקב׃
ועדיאת בלהה וילידת ליעקב
בר׃
ואמרת רחל דן לי יי׳ ואף
קביל צלותי ויהב לי בר על
כן קראת שמיה דן׃
ועדיאת עוד וילידת בלהה
אמתא דרחל בר תנין
ליעקב׃
ואמרת רחל קביל בעותי יי׳
באתחננותי בצלותי חמידית
דיהי לי ולד כאחתי אף
איתיהיב לי וקראת שמיה
נפתלי׃
וחזת לאה ארי קמת מלמילד
ונסיבת ית זלפה אמתה
ויהבת יתה ליעקב לאינתו׃
וילידת זלפה אמתא דלאה
ליעקב בר׃
ואמרת לאה אתא גד וקראת
ית שמיה גד׃
וילידת זלפה אמתא דלאה
בר תנין ליעקב׃
ואמרת לאה תושבחא הות
לי ארי בכן ישבחונני נשיא
וקראת ית שמיה אשר׃
ואזל ראובן ביומי חצד חטין
ואשכח יברוחין בחקלא
ואיתי יתהון ללאה אמיה
ואמרת רחל ללאה הבי כען
לי מיברוחי דבריך׃
ואמרת לה הזעיר דדברת ית
בעלי ותסבין אף ית יברוחי
דברי ואמרת רחל בכן
ישכוב עמך בליליא חלף
יברוחי דבריך׃
ועאל יעקב מן חקלא ברמשא
ונפקת לאה לקדמותיה
ואמרת לותי תיעול

הבה לי בנים כך עשה אביך לאמך
והלא התפלל עליה׳ ואם אין מתה אנכי מכאן
למי שאין לו בנים חשוב כמת׳ התחת
אלהים׳ וכי במקומו אני׳ את אומרת
ממך מנע׳ את אומרת שאעשה כאבא
כאבא ואבא לא היו לו בנים אני יש לי בנים
ממך מנע ולא ממני׳ על ברכי כתרגו׳
ואתבני אף אנא׳ ואבנה גם׳ מהו גם
אמרה לו זקנך היו לו בנים מהגר
וחגר מתניו כנגד שרה אמר
לה זקנתי הכניסה צרתה לביתה
אמרה לו אם הדבר הזה מעכב הנה אמתי
בלהה ואבנה גם אנכי כשרה׳ דנני
דנני וחייבני׳ נפתולי אלהים נפתלתי
מנחם בן סרוק פירשו נתחברתי
חברים צמודים כמו צמיד פתיל
לאחותי לזכות לבנים ואני מפרשו לשון
עקש ופתלתל נתעקשתי ונתפתלתי
הפצרות ונפתולים למקום להיות שוה
לאחותי גם יכלתי הסכים המקום על
ידי ואונקלוס תרגם לשון תפלה כמו
מתפלל בתפלות המוטות
ונפתלתי נפתולי אלהים בתפלות נפתלות
מתקבלות תפלותי׳ ותלד זלפה בבכור
כי נערה קטנה היתה ולא היה ניכר
בעיבורה ומבחין אין הריון ניכר בה
לרמות את יעקב כמשל לבן שנתנה
שלא יכיר שמכניסין לו לאה שכן דרך
לכן שפחה בתולה ולאה כהתם
נקבנה׳ בגד׳ בא גד מזל טוב כמו גד

בגד כתיב חדא מלה וקרין תרין

גדי ומוכא ולא ידעתי על מה נכתב תיבה
אחת׳ בימי קציר חטים׳ להגיד שבחם של שבטים שעת הקציר היה ולא פשט ידו בגזל להביא חטים ושעורים אלא
דבר ההפקר שאין אדם מקפיד בו׳ דודאים׳ סיגלי ובלשון ישמעאל יסמין׳ ולקחת גם את דודאי בני׳ בתמיה ולעשות
זאת בתמיה׳ ותאמר רחל לכן ישכב עמך הלילה׳ שלי היתה שכיבה זו ואני נותנה לך תחת דודאי בנך׳
ולפי שזלזלה במשכב הצדיק לא זכתה ליקבר עמו בקבורה

כי שכר שכרתיך בדודאי בני וישכב
עמה בלילה הוא וישמע אלהים אל
לאה ותהר ותלד ליעקב בן חמישי
ותאמר לאה נתן אלהים שכרי אשר
נתתי שפחתי לאישי ותקרא שמו
יששכר ותהר עוד לאה ותלד בן
ששי ליעקב ותאמר לאה זבדני
אלהים אתי זבד טוב הפעם יזבלני אישי
כי ילדתי לו ששה בנים ותקרא את
שמו זבלון ואחר ילדה בת ותקרא
את שמה דינה ויזכר אלהים את
רחל וישמע אליה אלהים ויפתח
את רחמה ותהר ותלד בן ותאמר
אסף אלהים את חרפתי ותקרא
את שמו יוסף לאמר יסף יהוה לי בן
אחר ויהי כאשר ילדה רחל את
יוסף ויאמר יעקב אל לבן שלחני
ואלכה אל מקומי ולארצי תנה את
נשי ואת ילדי אשר עבדתי אתך בהן
ואלכה כי אתה ידעת את עבדתי
אשר עבדתיך ויאמר אליו לבן אם
נא מצאתי חן בעיניך נחשתי ויברכני
יהוה בגללך ויאמר נקבה שכרך
עלי ואתנה ויאמר אליו אתה ידעת
את אשר עבדתיך ואת אשר היה
מקנך אתי כי מעט אשר היה לך
לפני ויפרץ לרב ויברך יהוה אתך
לרגלי ועתה מתי אעשה גם אנכי

ארי מיגר אגרתיך במיבחי
דברי ושכיב עמה בליליא
הוא:
ושמיע קדם יי צלותה
דלאה ועדיאת וילידת ליעקב
בר חמישאי:
ואמרת לאה יהב יי אגרי די
יהבית אמתי לבעלי וקרא
שמיה יששכר:
ועדיאת עוד לאה וילידת בר
שתיתאי ליעקב:
ואמרת לאה יהב יי לי
חולק טב הדא זימנא יהא
מדוריה דבעלי לותי ארי
ילידת ליה שיתא בנין וקרת
ית שמיה זבולן:
ובתר כן ילידת ברתא וקרא
ית שמה דינא:
ועאל דוכרנא דרחל קדם יי
וקביל צלותה יי ויהב לה
עידוי:
ועדיאת וילידת בר ואמרת
כנש יי ית חיסודי:
וקרא ית שמיה יוסף למימר
יוסף יי לי בר אוחרן:
והוה כד ילידת רחל ית יוסף
ואמר יעקב ללבן שלחני
ואיהך לאתרי ולארעי:
הב ית נשי וית בני די פלחית
יתך בהון ואיהך ארי את
ידעת ית פולחני דפלחתך:
ואמר ליה לבן אם כען
אשכחית רחמין בעינך
נסיתי ובריכני יי בדילך:
ואמר פריש אגרך עלי
ואיתן:
ואמר ליה את ידעת ית
דפלחתך וית דהוה בעירך
עמי:
ארי זעיר דהוה לך קדמי
ותקיף לסגי ובריך יי יתך
בדיל ובכען אימתי אעביד
אף אנא

[illegible]

37A

לביתי ויאמר מה אתן לך ויאמר
יעקב לא תתן לי מאומה אם תעשה
לי הדבר הזה אשובה ארעה צאנך
אשמר אעבר בכל צאנך היום הסר
משם כל שה נקד וטלוא וכל שה
חום בכשבים וטלוא ונקד בעזים והיה
שכרי וענתה בי צדקתי ביום מחר
כי תבוא על שכרי לפניך כל אשר
איננו נקד וטלוא בעזים וחום
בכשבים גנוב הוא אתי ויאמר לבן
הן לו יהי כדברך ויסר ביום ההוא
את התישים העקדים והטלאים
ואת כל העזים הנקדות והטלאת
כל אשר לבן בו וכל חום בכשבים
ויתן ביד בניו וישם דרך שלשת
ימים בינו ובין יעקב ויעקב רעה את
צאן לבן הנותרת ויקח לו יעקב
מקל לבנה לח ולוז וערמון ויפצל
בהן פצלות לבנות מחשף הלבן
אשר על המקלות ויצג את המקלות
אשר פצל ברהטים בשקתות המים
אשר תבאן הצאן לשתות לנכח
הצאן ויחמנה בבאן לשתות ויחמו
הצאן אל המקלות ותלדן הצאן
עקדים נקדים וטלאים והכשבים

אעבור בכל צאנך היום וגו' הסר משם וגו' ומשם
מכאן ואילך לשבתם והוא נקוד
מנומר בחברבורות דקות כמו נקודות
בלע"ז פונטוריא טלוא לשון טלאי
חברבורות רחבות וחום שחום
דומה לאדום רוש כמו שחימ"ר
ובמשנה לבנה לשון התשחום והיה
שכרי אותן שיולדו מכאן ולהבא נקודים
וטלואים בעזים ושחומים בכשבים
יהיו אותן שלי ואותן שישנן עכשיו אצלך
הם הפרש מהן והפקידן ביד בניך
שלא תאמר על הנולדים מעתה
אלו היו שם מתחלה ועוד שלא תאמר
על ידי הזכרים שהם נקודים וטלואים
הלכן הנקבות דומות להן מכאן ואילך
וענתה בי אם תחשדני שאני נוטל משלך
כלום תענה בי צדקתי כי תבא צדקתי
ותעיד על שכרי לפניך שלא תמצא
בעדרי כי אם נקודים וטלואים וכל
שתמצא בהן שאינו נקוד או טלוא
או חום בכשבים שגנבתיו לך ובגניבה
הוא שרוי אצלי הן לשון קבלת דברי
לו יהי כדבריך הלואי שתחפוץ בכך
ויסר ביום התישים עזים זכרים כל
לבן בו כל שהיה בו חברבורת לבנה
ויתן לבן ביד בניו הנותרות הרעועות
שבהן החולות והעקרות שאינן אלא שיריים אותן מסר לו מקל לבנה עץ הוא ושמו לבנה
ולבנה הוא אומר שהוא עץ שקורין טרימבל"ו בלע"ז לח שהוא רטוב ועוד לקח מקל לוז
דקים אלו נקראים בלע"ז וערמון קשטניי"ש בלע"ז פצלות קלופים שהיה עושהו מפוצל
גלוי לובן של מקל כשהיה קולפו היה נגלה לובן שלו במקום קליפו ויצג והשים תרגום לו
כלומר אחרי ומרבה ים בתלמוד ויצג ויצג לה לרבנה שאין שמעקר לשון ברהטים
בריכות ברכות המים החפורות בארץ בשקתות שם השקתות אשר תבאנה ותמיר בם
שם הציג את המקלות לנכח הצאן ויחמנה הבהמה רואה את המקלות ונרתעת
לאחוריה והזכר רובעה ויולדת כמוה רבי הושעיה אומר המים נעשים זרע במעיהן ואינן צריכות
לזכר אל המקלות אל מראית המקלות עקודים משונים במקום עקידתן

הפריד יעקב ויתן פני הצאן אל עקד
וכל חום בצאן לבן וישת לו עדרים
לבדו ולא שתם על צאן לבן: והיה
בכל יחם הצאן המקשרות ושם
יעקב את המקלות לעיני הצאן
ברהטים ליחמנה במקלות: ובהעטיף
הצאן לא ישים והיה העטפים ללבן
והקשרים ליעקב: ויפרץ האיש
מאד מאד ויהי לו צאן רבות ושפחות
ועבדים וגמלים וחמרים: וישמע את
דברי בני לבן לאמר לקח יעקב את
כל אשר לאבינו ומאשר לאבינו
עשה את כל הכבד הזה: וירא יעקב
את פני לבן והנה איננו עמו כתמול
שלשום: ויאמר יהוה אל יעקב שוב
אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה
עמך: וישלח יעקב ויקרא לרחל
וללאה השדה אל צאנו: ויאמר להן
ראה אנכי את פני אביכן כי איננו
אלי כתמל שלשם ואלהי אבי היה
עמדי: ואתנה ידעתן כי בכל כחי
עבדתי את אביכן: ואביכן התל בי
והחלף את משכרתי עשרת מנים
ולא נתנו אלהים להרע עמדי: אם
כה יאמר נקדים יהיה שכרך וילדו
כל הצאן נקדים ואם כה יאמר עקדים
יהיה שכרך וילדו כל הצאן עקדים:
ויצל אלהים את מקנה אביכם ויתן
לי: ויהי בעת יחם הצאן ואשא עיני
וארא בחלום והנה העתדים העלים
על הצאן עקדים נקדים וברדים:
ויאמר אלי מלאך האלהים בחלום
יעקב ואמר הנני: ויאמר שא נא

אפריש יעקב ויהב ריש ענא
לרגול וכל רשחום בענא
דלבן ושוי ליה עדרין
בלחודוהי ולא ערבינון עם
ענא דלבן:
ויהא בכל עדן דמתיחמן
ענא סבכרתא ושוי יעקב
ית חוטריא לעיני ענא
ברהטיא לאתיחמותהן
בחוטריא:
ובלקישות ענא לא משוי
והוין לקישיא ללבן ובכיריא
ליעקב:
ותקיף גברא לחדא לחדא
והוו ליה עאן סגיאן ואמהן
ועבדין וגמלין וחמרין:
ושמע ית פיתגמי בני לבן
דאמרין נסיב יעקב ית כל די
לאבונא ומדי לאבונא קנא
ית כל ניכסיא האלין:
וחזא יעקב ית סבר אפי לבן
והא ליתנון עימיה כמאיתמלי
וכדקמוהי:

ואמר יי ליעקב תוב לארע
דאבהתך ולילדותך ויהא
מימרי בסעדך:
ושלח יעקב וקרא לרחל
וללאה לחקלא לות עניה:
ואמר להן חזי אנא ית
אפי אבוכן ארי ליתנון
[illegible] כמאיתמלי ומדקמוהי
ואלהא דאבא הוה בסעדי:

ואתון ידעתון ארי בכל חילי
פלחית ית אבוכן:
ואבוכן שקר בי ואשני ית
אגרי עשר זמנין ולא שבקיה
יי לאבאשא עמי:
אם כדין הוה אמר נמורין
יהא אגרך וילדן כל ענא
נמורין ואם כדין הוה אמר
רגולין יהא אגרך וילדן כל
ענא רגולין:

ואפריש יי ית בעירא
דאבוכון ויהב לי:
והוה בעידן דמתיחמן ענא
וזקפית עיני וחזית בחלמא
והא תישיא דסלקין על ענא
רגולין נמורין ופציחין:
ואמר לי מלאכא דיי
בחלמא יעקב ואמרית הא
אנא:
ואמר זקוף כען

והכשבים הפריד יעקב. הנקודים
והעקודים הפריד לבדם ועשאן
עדר עדר לבד והוליך אותן לפני
הצאן והצאן ההולכות אחריהן שפנות אל
אלו והיינו שאמר ויתן פני הצאן אל עקד
שהיו פני הצאן אל העקודים ואל כל חום
הנמצא בצאן לבן: וישת כמו שפרשתי
המקושרות כתרגומו בכירות ואין לו
עד במקרא ומנחם חברו עם אחד על
בקושרים אותן המקושרות יחד למהר
עיברן: ובהעטיף לשון איחור בתרגומו
ומנחם חברו עם המחלצות
והמעטפות לשון עטיפת מכסה כלומר
מתעטפות בעורן וצמרן ואינן מתאוות
להתיחם ע״י הזכרים: צאן רבות פרות
ורבות משאר צאן: ועבדים ושפחות
מוכר צאנו בדמים יקרים ולוקח כל אלה:
עשה כנס כמו ויעש חיל: שוב אל
ארץ אבותיך ושם אהיה עמך אבל
בעודך מחובר לטמא אי אפשי
להשרות שכינתי עליך: ויקרא לרחל
וללאה לרחל תחלה שהיא עיקר הבית ואחר
ללאה שבשבילה נזדווג יעקב עם לבן
ואף בניה של לאה מודים בדבר שהרי
בועז ובית דינו משבט יהודה ואמרו
יתן יי את האשה הבאה אל ביתך
כרחל וכלאה הקדימו רחל ללאה: עשרת
מונים אין מונים פחותים מי׳ מונים לשון
סכום כלל חשבון והם עשריות למדנו
שהחליף תנאו מאה פעמים: והעתדים
העתודים אף על פי שהבדילם לבן
שלא יתעברו הצאן דומיהן היו. המלאכים
מביאין אותם מעדר המסור ביד בני
לבן לעדר שביד יעקב: וברודים
כתרגומו פצחין חוט של לבן מקיפם סביב ... ואין לו דמיון במקרא

38A

עינך וראה כל העתדים העלים על
הצאן עקדים נקדים וברדים כי ראיתי
את כל אשר לבן עשה לך אנכי האל
בית אל אשר משחת שם מצבה
אשר נדרת לי שם נדר עתה קום
צא מן הארץ הזאת ושוב אל ארץ
מולדתך: ותען רחל ולאה ותאמרנה
לו העוד לנו חלק ונחלה בבית אבינו:
הלוא נכריות נחשבנו לו כי מכרנו
ויאכל גם אכול את כספנו: כי כל
העשר אשר הציל אלהים מאבינו
לנו הוא ולבנינו ועתה כל אשר אמר
אלהים אליך עשה: ויקם יעקב
וישא את בניו ואת נשיו על הגמלים:
וינהג את כל מקנהו ואת כל רכשו
אשר רכש מקנה קנינו אשר רכש
בפדן ארם לבוא אל יצחק אביו
ארצה כנען: ולבן הלך לגזז את
צאנו ותגנב רחל את התרפים אשר
לאביה: ויגנב יעקב את לב לבן
הארמי על בלי הגיד לו כי ברח הוא:
ויברח הוא וכל אשר לו ויקם ויעבר
את הנהר וישם את פניו הר הגלעד:
ויגד ללבן ביום השלישי כי ברח
יעקב: ויקח את אחיו עמו וירדף
אחריו דרך שבעת ימים וידבק אתו
בהר הגלעד: ויבא אלהים אל לבן
הארמי בחלם הלילה ויאמר לו
השמר לך פן תדבר עם יעקב מטוב
עד רע: וישג לבן את יעקב ויעקב
תקע את אהלו בהר ולבן תקע את
אחיו בהר הגלעד: ויאמר לבן ליעקב
מה עשית ותגנב את לבבי ותנהג
את בנתי כשביות חרב: למה נחבאת
לברח ותגנב אתי ולא הגדת לי

עינך וחזי כל תישיא דסלקין
על ענא רגולין נמורין ופציחין
ארי גלי קדמי ית כל דלבן
עביד לך:
אנא אלהא דאיתגליתי
עלך בבית אל דמשחתא
תמן קמא דקיימתא קדמי
תמן קיים כען קום פוק מן
ארעא הדין ותוב לארעא
דילדותך:
ואתיבת רחל ולאה ואמרת
ליה העוד כען לנא חולק
ואחסנא בבית אבונא:

הלא נוכריתא איתחשבנא
ליה ארי זבננא ואכל אף
מיכל ית כספנא:
ארי כל נכסיא דאפריש יי
מאבונא דילנא הוא ולבננא
וכען כל דאמר יי לך
עביד:
וקם יעקב ונטל ית בנוהי
וית נשוהי על גמליא:
ודבר ית כל גיתוהי וית
כל קנייניה דקנא גיתי קנינה
דקנא בפדן ארם למיתי לות
יצחק אבוהי לארעא
דכנען: ולבן אזל למיגז ית
ענא ונסיבת רחל ית צלמנא
די לאבוהא: וכסי יעקב
מן לבן ארמאה על דלא חוי
ליה ארי אזיל הוא:

ואזל הוא וכל דליה וקם
ועבר ית פרת ושוי ית אפוהי
לטורא דגלעד:
ואיתחוה ללבן ביומא
תליתאה ארי אזל יעקב:

ודבר ית אחוהי עמיה ורדף
בתרוהי מהלך שבעה יומין
וארבק יתיה בטורא
דגלעד:
ואתא מימר מן קדם יי
ללבן ארמאה בחלמא
דליליא ואמר ליה איסתמר
לך דילמא תמליל עם יעקב
מטב עד ביש:
וארביק לבן ית יעקב ויעקב
פרס ית משכניה בטורא
ולבן אשרי ית אחוהי בטורא
דגלעד:
ואמר לבן ליעקב מה עבדתא
וכסיתא מני ודברת ית בנתי
כשביין חרבא:
למה איטמרתא למיזל
וכסיתא מני ולא חויתא לי

אל בית אל · כמו אל בית אל הא יתירה
ודרך המקראות לדבר כן כמו פ'
אתם באים אל ארץ כנען · משחת
לשון רבוי וגדולה כך ויצק שמן על
ראשה להיות משוחה למזבח אשר
נדרת לי וצריך אתה לשלמו שאמרת
יהיה בית אלהים שתקריב שם קרבנות
העוד לנו · למה נעכב על ידך כלום
אנו מיחלות לירש בנכסי אבינו עם
הזכרים · הלא נכריות נחשבנו לו ·
אפי' בשעה שדרך בני אדם לתת
נדוניא לבנותיו בשעת נשואין נהג עמנו
כנכריות כי מכרנו לך בשכר עבודתך
את כספנו שאכל דמי שכר פעולתך
כי כל העשר · כי משמש בלשון אלא
כלומר מה שאמרנו אין לנו בו כלום
אלא מה שהציל הב"ה מאבינו שלנו
הוא · הציל · לשון הפרשה
וכל הצלה שבמקרא שהפרישו מן
הרעה ומן האויב · והתכסו והתכנסו
הקדים נשים לבהמות · ועשו הקדים
בהמות לזכרים שנאמר ויקח עשו את
נשיו ואת בנו · מקנה קנינו · מה
שקנה מצאנו עבדים ושפחות גמלים
וחמורים · לגזז את צאנו · שנתן ביד
בניו דרך שלשת ימים בינו ובין יעקב
ותגנב להפריש אביה מעבודה
זרה נתכוונה: ביום השלישי · שהרי
שלשה ימים היה ביניהם · את אחיו ·
קרוביו · דרך שבעת ימים · כל אותן
שלשה ימים שהלך המגיד להגיד ל
לבן הלך יעקב לדרכו נמצא רחוק
מלבן ששה ימים ובשביעי השיגו
למדנו כל מה שהלך יעקב בשבעה
ימים הלך לבן ביום אחד

ואשלחך בשמחה ובשרים בתף
ובכנור: ולא נטשתני לנשק לבני
ולבנתי עתה הסכלת עשו: יש לאל
ידי לעשות עמכם רע ואלהי אביכם
אמש אמר אלי לאמר השמר לך
מדבר עם יעקב מטוב עד רע:
ועתה הלך הלכת כי נכסף נכספתה
לבית אביך למה גנבת את אלהי:
ויען יעקב ויאמר ללבן כי יראתי כי
אמרתי פן תגזל את בנותיך מעמי:
עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה
נגד אחינו הכר לך מה עמדי וקח לך
ולא ידע יעקב כי רחל גנבתם: ויבא
לבן באהל יעקב ובאהל לאה
ובאהל שתי האמהת ולא מצא
ויצא מאהל לאה ויבא באהל רחל:
ורחל לקחה את התרפים ותשמם
בכר הגמל ותשב עליהם וימשש
לבן את כל האהל ולא מצא: ותאמר
אל אביה אל יחר בעיני אדני כי לוא
אוכל לקום מפניך כי דרך נשים לי
ויחפש ולא מצא את התרפים: ויחר
ליעקב וירב בלבן ויען יעקב ויאמר
ללבן מה פשעי מה חטאתי כי
דלקת אחרי: כי משׁשת את כל כלי
מה מצאת מכל כלי ביתך שים
כה נגד אחי ואחיך ויוכיחו בין שנינו:
זה עשרים שנה אנכי עמך רחליך
ועזיך לא שכלו ואילי צאנך לא
אכלתי: טרפה לא הבאתי אליך
אנכי אחטנה מידי תבקשנה גנבתי
יום וגנבתי לילה: הייתי ביום אכלני חרב
וקרח בלילה ותדד שנתי מעיני:

ואישלחינך פון בחדוא
ובתושבחן בתופין ובכנרין:

ולא שבקתני לנשקא לבני
ולבנתי כען אסכלתא
למיעבד:
אית חילא [illegible]די למיעבד
עמכון בישׁ ואלהא דאבוכון
ברמשׁא אמר לי למימר
איסתמר לך מלמללא עם
יעקב מטב עד בישׁ:
וכען מיזל אזלת ארי חמדא
חמידתא לבית אבוך למא
נסיבתא ית דחלתי:
ואתיב יעקב ואמר ללבן ארי
דחילית ארי אמרית דילמא
תינוס ית בנתך מעמי:
עם אתר דתשכח ית דחלתך
לא יתקיים קדם אחנא
אישׁתמודע לך מה דעמי וסב
לך ולא ידע יעקב ארי רחל
נסבתנון:
ועאל לבן במשכנא דיעקב
ובמשכנא דלאה ובמשכנא
דתרתין לחינתא ולא אשכח
ונפק ממשכנא דלאה ועאל
במשכנא דרחל:
ורחל נסיבת ית צלמניא
ושויתנון בעביטא דגמלא
ויתיבת עליהון ומשׁישׁ לבן
ית כל משכנא ולא אשכח:

ואמרת לאבוהא לא יתקוף
בעיני רבוני ארי לא יכול
למיקם מן קדמך ארי אורח
נשין לי ובלשׁ ולא אשכח ית
צלמניא:
ותקיף ליעקב ונצא מלבן
ואתיב יעקב ואמר ללבן מה
חובי ומה סורחני ארי רדפתא
בתרי:
ארי משׁשׁת ית כל מני מה
אשכחתא מכל מני ביתך שוי
הכא קדם אחי ואחך ויוכחון
בין תרוננא:
דנן עשרין שנין אנא עמך
רחילך ועיזך לא אתכילו
ודכרי ענך לא אכלית:
תבירא לא אשׁתיתי לותך
כד הוה שגיא מן מנינא מן ידי
את בעי לה נשירית ביממא
ונשירית בליליא:
הויתי ביממא אכלני שרבא
וגלידא הוה נחית עלי בליליא
ונדת שינתי מעיני:

מטוב עד רע: כל טובתן של
רשעים רעה היא אצל צדיקים:
כשביות חרב: כל חיל הבא למלחמה
קרוי חרב: ותגנב את לבבי: גנבת
את דעתי: יש לאל ידי: יש כח בידי
לעשות עמכם רע: וכל אל שהוא
קדש על שהוא עזוז ואמיץ ורב אונים
הוא: נכספת: חמדת. והרבה יש
במקרא נכספה וגם כלתה נפשי
ידיך תכסוף: כי יראתי: השיבו על
ראשון ראשון שאמר לו ותנהג את
בנותי ואמר: לא יחיה: ומאותה
קללה מתה רחל בדרך: מה עמדי
משלך: ויבא לבן באהל יעקב:
הוא אהל רחל שהיה תדיר אצלה
וכן הוא אומר בני רחל אשת יעקב
ובכולן לא נאמר אשת יעקב: ויבא
באהל רחל כשיצא מאהל לאה
חזר לאהל רחל עד שחפש אהל לאה קודם
שיחפש באהל האמהות וכל כך
למה שמכירה שהיא משמשת: בכר
הגמל: בעביטה הגמל והיא מרדעת
עשויה כמין כר ובלשון ערבי
קורין לה בשטלי וקם עליה [illegible]:
דלקת: רדפת כמו על ההרים דלקונו
מדלק אחרי פלשתים: ויוכיחו ויבררו
עם מי הדין: ואילי: מכאן אמרו
איל בן יומו קרוי איל שאם לא כן מה
שבחו אילים לא אכל כבשים אכל אלא כן
הוא: טרפה: ע"י ארי וזאב: אנכי
אחטנה: לשון מחסרה ולא יחטיא
וכן שלמה יחטיאו חסרי: אנכי אחטנה
אם חסרה חסרה לי מידי תבקשנה:
גנבתי יום וגנובתי לילה: גנבת היום
או גנבת לילה כמו רבתי עם מלאתי משפט אכלני חרב לשון אש אוכלה: קרח: כמו משליך קרחו: ותדד לשון נדוד

39 A

והלי עשרים שנה בביתך עבדתיך
ארבע עשרה שנה בשתי בנתיך
ושש שנים בצאנך ותחלף את
משכרתי עשרת מנים: לולי אלהי
אבי אלהי אברהם ופחד יצחק היה
לי כי עתה ריקם שלחתני את עניי
ואת יגיע כפי ראה אלהים ויוכח
אמש: ויען לבן ויאמר אל יעקב
הבנות בנתי והבנים בני והצאן צאני
וכל אשר אתה ראה לי הוא ולבנתי
מה אעשה לאלה היום או לבניהן
אשר ילדו: ועתה לכה נכרתה ברית
אני ואתה והיה לעד ביני ובינך:
ויקח יעקב אבן וירימה מצבה:
ויאמר יעקב לאחיו לקטו אבנים
ויקחו אבנים ויעשו גל ויאכלו שם
על הגל: ויקרא לו לבן יגר שהדותא
ויעקב קרא לו גלעד: ויאמר לבן הגל
הזה עד ביני ובינך היום על כן קרא
שמו גלעד: והמצפה אשר אמר יצף
יהוה ביני ובינך כי נסתר איש
מרעהו: אם תענה את בנתי ואם
תקח נשים על בנתי אין איש עמנו
ראה אלהים עד ביני ובינך: ויאמר
לבן ליעקב הנה הגל הזה והנה
המצבה אשר יריתי ביני ובינך: עד
הגל הזה ועדה המצבה אם אני לא
אעבר אליך את הגל הזה ואם אתה
לא תעבר אלי את הגל הזה ואת
המצבה הזאת לרעה: אלהי אברהם
ואלהי נחור ישפטו בינינו אלהי
אביהם וישבע יעקב בפחד אביו
יצחק: ויזבח יעקב זבח בהר ויקרא
לאחיו לאכל לחם ויאכלו לחם
וילינו בהר: וישכם לבן בבקר וישק

דנן לי עשרין שנין בביתך
פלחתך ארבע עשרי שנין
בתרתין בנתך ושית שנין
בענך ואשניתא ית אגרי
עשר זימנין :
אילולא פון אלהא דאבא
אלהא דאברהם ודדחיל
ליה יצחק הוה בסעדיה ארי
כען ריקן שלחתני ית עמלי
וית לאות ידי גלי קדם יי
ואוכח ברמשא :

ואתיב לבן ואמר ליעקב
בנתא בנתי ובניא בני ועניא
עני וכל דאת חזי דילי הוא
ולבנתי מה אעביד לאילין
יומא דין או לבניהן
דילידא :

וכען איתא וניגזר קיים אנא
ואת ויהי לסהיד בינא
ובינך :
ונסיב יעקב אבנא וזקפא
קמא :
ואמר יעקב לאחוהי לקוטו
אבנין ונסבו אבנין ועבדו
דגורא ואכלו תמן על
דגורא :
וקרא ליה לבן יגר שהדותא
ויעקב קרא ליה גלעד :
ואמר לבן דגורא הדין
סהיד ביני ובינך יומא דין
על כן קרא שמיה גלעד :
וסכותא דאמר יסך כברא
דיי ביני ובינך ארי נתכסי
גבר מן חבריה :
אם תעני ית בנתי ואם תיסב
נשין על בנתי לית אנש
עימנא חזי מימרא דיי סהיד
ביני ובינך :
ואמר לבן ליעקב הא
דגורא הדין והא קמתא
דאקימית ביני ובינך :
סהיד דגורא הדין וסהדא
קמתא אם אנא לא אעבר
לותך ית דגורא הדין ואם את
לא תעבר לותי דגורא הדא
וית קמתא הדא לבישו :

אלהיה דאברהם ואלהיה
דנחור ידונון בינא אלהא
דאבוהון וקיים יעקב
בדדחיל ליה אבוהי יצחק :

ונכס יעקב נכסתא בטורא
וקרא לאחוהי למיכל לחמא
ואכלו לחמא וביתו בטורא :
ואקדים לבן בצפרא ונשיק

ותחלף את משכרתי · היית משנה
תנאי שבינינו מנקוד ומנקוד עקודים
וברודים · ופחד יצחק · לא רצה לומר אלהי
יצחק שאין הקב"ה מייחד
שמו על הצדיקים בחייהם ואע"פ
שאמר לו בצאתו מבאר שבע ואלהי
יצחק בשביל שכהו עיניו והרי הוא
כמת · ופחד יעקב לומר · ויוכח · לשון
תוכחה ולא לשון הוכחה · מה אעשה
לאלה · איך יעלה בלבי להרע להם ·
והיה לעד · הקב"ה · לאחיו · הם בניו
שהיו לו אחים נגשים לצרה ולמלחמה
עליו · יגר שהדותא · תרגום של גל
גלעד · והמצפה · אשר בהר הגלעד
כמו שכתוב ויעבר את מצפה גלעד
ולמה נקראת מצפה אשר אמר כל
אחד מהם יצף ה' בינו ובינך אם
תעבור את הברית · כי נסתר ולא
נראה איש את רעהו · בנותי · שתי
פעמים אף בלהה וזלפה בנותיו היו
מפלגש · יריתי · כמו ירה בים ·
כזה שהוא יורה חצים · אם אני · הרי
אם משמש במקום
אשר כמו
עד אם
דבריתי · לרעה · לרעה אי אתה
עובר אבל אתה
עובר
לפרקמטיא
אלהי אברהם קדש · אלהי נחור · חול
אלהי אביהם · חול · ויזבח יעקב זבח ·
שחט בהמות למשתה · לאחיו · לאוהביו
שעם לבן · לאכל לחם · כל
דבר מאכל קרוי לחם · כמו עבד
לחם רב · נשחיתה עץ בלחמו

39B

[ו]המחנים · מלאכים שבחוץ לארץ
וגו' · מחנים · שתי
מחנות של חוצה לארץ שבאו עמו עד
כאן ושל ארץ ישראל שבאו לקראתו ·

חסלת ויצא יעקב

לִבָנָיו וְלִבְנוֹתָיו וַיְבָרֶךְ אֶתְהֶם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לָבָן לִמְקֹמוֹ׃ וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים׃ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנָיִם׃

לבנוהי ולבנתיה ובריך יתהון ואזל ותב לבן לאתריה׃ ויעקב אזל לאורחיה וערעו ביה מלאכיא דיי׃ ואמר יעקב כד חזנון משריתא דיי דין וקרא שמא דאתרא ההוא מחנים׃

וישלח יעקב

מלאכים · מלאכי ממש · ארצה שעיר
ארץ שעיר · כל תיבה שצריכה
למ"ד בתחלתה ...
גר וחשוב אלא גר אינך כדאי לשנאות
על ברכות שברכני אבי שאמר לי
הוה גביר לאחיך לא נתקיימה בי · ויהי
לי שור וחמור · אבי אמר לי מטל
השמים ומשמני הארץ זו אינה
לא מן השמים ולא מן הארץ · שור וחמור דרך
ארץ לומר על שוורים הרבה שור · אדם
אומר לחבירו בלילה קרא התרנגול
ואינו אומר קראו התרנגולים · ואשלחה
להגיד לאדני · להודיע שאני בא אליך · למצא
חן בעיניך · שאני שלם עמך
ומבקש אהבתך · באנו אל אחיך
אל עשו · שהיית אומר אחי הוא אבל נוהג עמך
כעשו הרשע עודנו בשנאתו · ויירא
יעקב ויצר לו · ויירא שמא יהרג ויצר

וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל עֵשָׂו אָחִיו אַרְצָה שֵׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם׃ וַיְצַו אֹתָם לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לַאדֹנִי לְעֵשָׂו כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם לָבָן גַּרְתִּי וָאֵחַר עַד עָתָּה׃ וַיְהִי לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה וָאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד לַאדֹנִי לִמְצֹא חֵן בְּעֵינֶיךָ׃ וַיָּשֻׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל אָחִיךָ אֶל עֵשָׂו וְגַם הֹלֵךְ לִקְרָאתְךָ וְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ׃ וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ וַיַּחַץ אֶת הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ וְאֶת הַצֹּאן וְאֶת הַבָּקָר וְהַגְּמַלִּים לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת׃ וַיֹּאמֶר אִם יָבוֹא עֵשָׂו אֶל הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכָּהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה׃ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי אָבִי יִצְחָק יְהוָה הָאֹמֵר אֵלַי שׁוּב לְאַרְצְךָ וּלְמוֹלַדְתְּךָ וְאֵיטִיבָה עִמָּךְ׃ קטנתי

ושלח יעקב אזגדין קדמוהי לות עשו אחוהי לארעא דשעיר לחקל אדום׃ ופקיד יתהון למימר כדין תימרון לרבוני לעשו כדנן אמר עבדך יעקב עם לבן דרית ואוחרית עד כען׃ והוו לי תורין וחמרין ען ועבדין ואמהן ושלחית לחואה לרבוני לאשכחא רחמין בעינך׃ ותבו אזגדיא לות יעקב למימר אתינא לות אחוך לות עשו ואף אזיל לקדמותך וארבע מאה גוברין עמיה׃ ודחיל יעקב לחדא ועקת ליה ופליג ית עמא דעמיה וית ענא וית תורי וגמלי לתרין משרין׃ ואמר אם ייתי עשו למשריתא חדא וימחינה ותהי משריתא דאשתארא לשיזבא׃ ואמר יעקב אלהא דאבא אברהם ואלהא דאבא יצחק יי דאמר לי תוב לארעך ולילדותך ואוטיב עמך׃

יע ח

ויצר שמא יהרוג הוא את אחרים · המחנה האחת והכהו · מחנה משמש לשון זכר ולשון נקבה · אם תחנה עלי מחנה לשון נקבה · המחנה הזה לשון זכר וכן שאר דברים משמשים לשון זכר ולשון נקבה · השמש יצא על הארץ זכר השמש
זרחה על הארץ נקבה · ורוח גדולה וחזק הרי זכר ונקבה · והנה כוכבת הרי זכר · והמחנה הנשאר לפליטה · על כרחו כי אלחם
עמו התקין עצמו לשלשה דברים · לדורון לתפלה ולמלחמה · לדורון והעבר המנחה על פניו · לתפלה · ויאמר
אלהי אבי אברהם · למלחמה · והמחנה הנשאר לפליטה · אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק · ולהלן הוא אומר ופחד יצחק · ועוד מהו שאומר
ה' האומר אלי · שתי הבטחות הבטחתני אחת בצאתי מבית אבי מבאר שבע שאמרת לי אני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק ושם אמרת לי והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך ובבית
לבן אמרת לי שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ושם נגלית אלי בשם המיוחד לבדו שנאמר ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך
ואהיה עמך ובשתי הבטחות הללו באתי לפניך · קטנתי · נתמעטו זכיותי על ידי החסדים והאמת שעשית עמי
לכך אני ירא שמא משהבטחתני נתלכלכתי בחטא ויגרום לי להמסר ביד עשו ·

מחנים
נוטריקון מלאכים
חיילים נשלח יעקב
מלאכים

40A

מכל החסדים ומכל האמת אשר
עשית את עבדך כי במקלי עברתי
את הירדן הזה ועתה הייתי לשני
מחנות הצילני נא מיד אחי מיד
עשו כי ירא אנכי אתו פן יבוא והכני
אם על בנים: ואתה אמרת היטב
איטיב עמך ושמתי את זרעך כחול
הים אשר לא יספר מרב: וילן שם
בלילה ההוא ויקח מן הבא בידו מנחה
לעשו אחיו: עזים מאתים ותישים
עשרים רחלים מאתים ואילים
עשרים: גמלים מיניקות ובניהם
שלשים פרות ארבעים ופרים
עשרה אתנת עשרים ועירם עשרה:
ויתן ביד עבדיו עדר עדר לבדו
ויאמר אל עבדיו עברו לפני ורוח
תשימו בין עדר ובין עדר: ויצו את
הראשון לאמר כי יפגשך עשו אחי
ושאלך לאמר למי אתה ואנה תלך
ולמי אלה לפניך: ואמרת לעבדך
ליעקב מנחה הוא שלוחה לאדני
לעשו והנה גם הוא אחרינו: ויצו גם
את השני גם את השלישי גם את
כל ההלכים אחרי העדרים לאמר

וכותי מכל חסדין ומכל
טבוון דעבדת עם עבדך ארי
יחידי עברית ית ירדנא הדין
וכען הויתי לתרין משרין:

שיזבני כען מידא דאחי מידא
דעשו ארי דחיל אנא מנה
דילמא יתי ויקטלנני אמא
על בניא:
ואת אמרת אוטבא אוטיב
עמך ואשוי ית בנך סגיאין
כחלא דימא דלא יתמנון
מסגי:
ובת תמן בליליא ההוא ונסב
מן דאיתי בידיה תקרובתא
לעשו אחוהי:
עזי מאתן ותישיא עשרין
רחילי מאתן ודיכרין עשרין:

גמלי מינקתא ובניהון תלתין
תורתא ארבעין ותורין עשרא
אתנן עשרין ועילי עשרא:

ויהב בידא דעבדוהי עדרא
עדרא בלחודוהי ואמר
לעבדוהי עיברו קדמי ורוחא
תשוון בין עדרא ובין עדרא:
ופקיד ית קדמאה למימר ארי
יערעינך עשו אחי וישאלינך
למימר דמאן את ולאן את
אזיל ולמאן אילין קדמך:

ותימר דעבדך דיעקב
תקרובתא היא דמשלחא
לריבוני לעשו והא אף הוא
אתי בתרנא:

ופקיד אף ית תנינא אף ית
תליתאה אף ית כל דאזלין
בתר עדרא למימר

ומכל האמת אמתת דבריך ששמרת
לי כל הבטחות שהבטחתני: כי במקלי
לא היה עמי לא כסף ולא זהב ולא מקנה לבדי
מ״א נתן מקלו בירדן ונבקע
הירדן: מיד אחי מיד עשו · מיד אחי
שאין נוהג עמי כאח וקוה אלא כעשו
הרשע: היטב איטיב · היטב
בזכותך איטיב בזכות אבותיך
אבותך: ושמתי את זרעך · והיכן
אמר לו כן והלא לא אמר לו אלא והיה
זרעך כעפר הארץ אלא שאמר לו כי
לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את
אשר דברתי לך ולאברהם אמר הרבה
ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול
הים: מן הבא בידו · ברשותו · וכן ויקח את כל
ארצו מידו · ומ״א אבנים טובות
שהן צרורות בידו · דבר אחר
מן החולין כמו מן הקדש שנטל מעשר
כמו שאמר עשר אעשרנו לך ואחר
כך לקח מנחה: עזים מאתים · כי עזים
צריכות שני תישים וכן כלן הזכרים
כפי צרכן של נקבות · ולמדנו מכאן
העונה האמורה בתורה שאינה שוה לכל אדם
הטיילים בכל יום · הפועלים שתים
בשבת · החמרים אחת בשבת ·
הגמלים אחת לשלשים יום · הספנים אחת
לששה חדשים · ואיני יודע לכוין המדרש יפה אך נראה בעיני שלמדנו
מכאן שהעונה אינה שוה לכל אדם אלא לפי טורח המוטל עליו · שמצינו שמסר לכל תיש ואיל עשר עזים ורחלים · לפי
שהן פנויין ממלאכה דרכן להרבות בתשמיש ולעבר עשר נקבות והבהמה משנתעברה אינה מקבלת זכר · ופרים
שעוסקים במלאכה מסר לזכר ד׳ נקבות · והחמור שהולך בדרך רחוקה ב׳ נקבות לזכר והגמלים שהולכים בדרך רחוקה
יותר נקבה לזכר: גמלים מיניקות שלשים ובניהם עמהם · ובניהם בנאיהם זכר כנגד נקבה · ולפי שהוא צנוע בתשמיש
לא פרסמו הכתוב: ועירים · חמורים זכרים: עדר עדר לבדו · כל מין ומין לעצמו: עברו לפני · דרך יום או פחות
ואני אבוא אחריכם: ורוח תשימו · עדר לפני חברו מלא עין כדי להשביע עינו של אותו רשע ולתמהו על רבוי הדורון:
למי אתה · של מי אתה מי שולחך · ותרגומו דמאן את: ולמי אלה · למי המנחה שלוחה למד כי למ״ד משמשת במקום
של כמו לי הגלעד ומנשה · אשר אתה רואה לי היא של לבן: ואמרת לעבדך ליעקב · על ראשון ראשון ועל אחרון
אחרון · ששאלת למי אתה לעבדך ליעקב אני ותרגומו דעבדך דיעקב · וששאלת ולמי אלה מנחה היא שלוחה · והנה גם הוא ·

במקלי בגי׳
יעקב כי
במקלי עברתי
כדאיתא במ״ר
מיד אחי מיד
עשו שיבא להרוג
אם על בנים
בני אבנים שסלקתן על כן והלא לא אמר עשה והיה
לו אבנים טובות
וי״ש מן הבא
בידו

40B

כדבר הזה תדברון אל עשו במצאכם אתו: ואמרתם גם הנה עבדך יעקב אחרינו כי אמר אכפרה פניו במנחה ההלכת לפני ואחרי כן אראה פניו אולי ישא פני: ותעבר המנחה על פניו והוא לן בלילה ההוא במחנה: ויקם בלילה הוא ויקח את שתי נשיו ואת שתי שפחתיו ואת אחד עשר ילדיו ויעבר את מעבר יבק: ויקחם ויעברם את הנחל ויעבר את אשר לו: ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר: וירא כי לא יכל לו ויגע בכף ירכו ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו: ויאמר שלחני כי עלה השחר ויאמר לא אשלחך כי אם ברכתני: ויאמר אליו מה שמך ויאמר יעקב: ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל: וישאל יעקב ויאמר הגידה נא שמך ויאמר למה זה תשאל לשמי ויברך אתו שם: ויקרא יעקב שם המקום פניאל כי ראיתי אלהים פנים אל פנים ותנצל נפשי:

כפתגמא הדין תמללון עם עשו כד תשכחון יתיה: ותימרון אף הא עבדך יעקב אתי בתרנא ארי אמר אניחופיה לרוגזיה בתקרובתא דמהלכא קדמי ובתר כן אחזי אפוהי מאים יסב אפי: ואעברת תקרובתא על אפוהי והוא בת בליליא ההוא במשריתא: וקם בליליא הוא ודבר ית תרתין נשוהי וית תרתין לחינתיה וית חד עשר בנוהי ואעבר ית מעבר יבקא: ודברינון ועברינון ית נחלא ואעבר ית דיליה: ואישתאר יעקב בלחודוהי ואישתדל גבר עמיה עד דסליק צפרא: וחזא ארי לא יכיל ליה וקריב בפתי ירכיה וזע פתי ירכא דיעקב באישתדלותיה עמיה: ואמר שלחני ארי סליק צפרא ואמר לא אשלחינך אילהן ברכת לי: ואמר ליה מה שמך ואמר יעקב: ואמר לא יעקב איתאמר עוד שמך אילהן ישראל ארי רב את עם מלאכיא דיי ועם גובריא ויכלתא: ושאיל יעקב ואמר חוי כען שמך ואמר למה דנן את שאיל לשמי ובריך יתיה תמן: וקרא יעקב שמה פניאל ארי חזית מלאכא דיי אפין באפין ואישתיזבת נפשי:

יעקב: אכפרה פניו: אבטל רוגזו וכן וכפר בריתכם את מות ונראה בעיני שכל כפרה שאצל עון וחטא ואצל פנים כולן לשון קנוח והעברה הם ולשון ארמי הוא בהרבה מקומות בתלמוד וכפר ידיה בעי לכפורי ידיה וגם כן לשון מקרא נקראים מזרקי קדש כפורי זהב על שהכהן מקנח ידיו בהם בשפת זריקת הדם בשפת המזרק: על פניו: כמו לפניו. וכן על פני ומדרש אגדה אף הוא שרוי בכעס שהיה צריך לכל זה וזהו על פניו: ואת אחד עשר ילדיו ודינה היכן היתה נתנה בתיבה ונעל בפניה שלא יתן בה הרשע עיניו ולכך נענש יעקב שמנעה מאחיו שמא תחזירנו למוטב ונפלה ביד שכם: את אשר לו: הבהמה והמטלטלין עשה עצמו כגשר נוטל מכאן ומניח מכאן: ויותר יעקב: שכח פכים קטנים וחזר עליהן מכאן שהצדיקים חסין על ממונם שלא ישלחו ידיהם בגזל: ויאבק [illegible] כך פירשו מנחם לשון אבק [illegible] עפר ברגליהם על ידי נענועם [illegible] לי שהוא לשון ויתקשר ולשון [illegible] ארמי בתר דאביקו ביה ואביק [illegible] מיבק לשון [illegible] שכן דרך שנים שמתעצמים שחובקו ואובקו בזרועותיו רפתו ז"ל שהוא [illegible] של עשו: ותגע בכף [illegible] קולית הירך שנתקעה בקולוסית קרויה כף על שם הבשר שעליו כמו כף [illegible] ותקע: נתקעה [illegible] ממקום חבורה ודומה לו פן תקע נפשי ממך לשון הסרה לנקעם בנקע: [illegible] לגרש שלחני כי עלה השחר וצריך אני לומר שירה: ברכתני: הודה לי על הברכות שעשו מערער עליהם: לא יעקב: לא יאמר שהברכות באו לך בעקבה וברמיה כי אם בשררה ובגלוי פנים שהקדוש ברוך הוא [illegible] עליך בבית אל ומחליף שמך ושם הוא מברכך ואני אהיה שם ואודה לך עליהם וישר אל מלאך ויוכל [illegible] ויתחנן לו בית אל ימצאנו ושם ידבר עמנו · המתין עד שם · ולא רצה יעקב ועל כרחו הודה לו עליהם והוא ויברך אותו שם · ועם אנשים · עשו ולבן · ותוכל להם: למה זה · אין לנו שם קבוע משתנים שמותינו הכל לפי עבודת השליחות שאנו משתלחים · [illegible]
[illegible]

ויזרח לו השמש כאשר עבר את
פנואל והוא צלע על ירכו: על כן לא
יאכלו בני ישראל את גיד הנשה
אשר על כף הירך עד היום הזה כי
נגע בכף ירך יעקב בגיד הנשה:
וישא יעקב עיניו וירא והנה עשו בא
ועמו ארבע מאות איש ויחץ את
הילדים על לאה ועל רחל ועל שתי
השפחות: וישם את השפחות ואת
ילדיהן ראשנה ואת לאה וילדיה
אחרנים ואת רחל ואת יוסף אחרנים:
והוא עבר לפניהם וישתחו ארצה
שבע פעמים עד גשתו עד אחיו:
וירץ עשו לקראתו ויחבקהו ויפל
על צוארו וישקהו ויבכו: וישא את
עיניו וירא את הנשים ואת הילדים
ויאמר מי אלה לך ויאמר הילדים
אשר חנן אלהים את עבדך: ותגשן
השפחות הנה וילדיהן ותשתחוין:
ותגש גם לאה וילדיה וישתחוו ואחר
נגש יוסף ורחל וישתחוו: ויאמר מי
לך כל המחנה הזה אשר פגשתי
ויאמר למצא חן בעיני אדני: ויאמר
עשו יש לי רב אחי יהי לך אשר לך:
ויאמר יעקב אל נא אם נא מצאתי
חן בעיניך ולקחת מנחתי מידי כי
על כן ראיתי פניך כראת פני אלהים
ותרצני: קח נא את ברכתי אשר

ודנח ליה שמשא כד עבר
ית פנואל והוא מטלע על
ירכיה: על כן
לא אכלין בני ישראל ית גידא
דנשיא די על פתי ירכא עד
יומא הדין ארי קריב בפתי
ירכא דיעקב בגידא דנשיא:

וזקף יעקב עינוהי וחזא והא
עשו אתא ועמיה ארבע מאה
גוברין ופליג ית בניא על לאה
ועל רחל ועל תרתין לחינתא:

ושוי ית לחינתא וית בניהן
קדמיתא וית לאה ובנהא
בתראין וית רחל וית יוסף
בתראין:
והוא עבר קדמיהון וסגיד על
ארעא שבע זמנין עד
מיקרביה עד אחוהי:
ורהט עשו לקדמותיה וגפפיה
ונפל על צוריה ונשקיה
ובכו:

וזקף ית עינוהי וחזא ית נשיא
וית עקא ואמר מאן אלין לך
ואמר בניא דחס יי' לעבדך:

וקריבא לחינתא אינון
ובנהן וסגידא:
וקריבת אף לאה ובנהא
וסגידו ובתר כן קריב יוסף
ורחל וסגידו:
ואמר מה לך כל משריתא הדין
דערעית ואמר לאשכחא
רחמין בעיני ריבוני:

ואמר עשו אית לי נכסין סגיאין אחי
יהי לך דילך:

ואמר יעקב בבעו ריבוני אם
כען אשכחית רחמין בעינך
ותקביל תקרובתי מן ידי ארי
על כן חזיתנון לאפך כחזו
אפי רברביא ואתרעיתא
לי:
קביל כען ית תקרובתי

ע' לצרכו · לרפאות צלעתו · כמה
דאת אמר שמש צדקה ומרפא ואותן
שעות שמיהרה חמה לשקוע בשבילו
כשיצא מבאר שבע מיהרה לזרוח
בשבילו : והוא צולע · כשזרחה
השמש · דבר אחר · ויזרח השמש
לשון בני אדם הוא כשהגענו למקום פלו'
האיר לנו השחר זהו פשוטו ומדרשו ·
גיד הנשה · שנשה ממקומו ועלה
והוא לשון קפיצה וכן נשתה גבורתם
אחרונים · אחרון אחרון חביב · עבר
לפניהם · אמר אם יבא אותו רשע ילחם
בי תחלה : ויחבקהו · נתגלגלו רחמיו
כשראהו משתחוה כל ההשתחויות
הללו : וישקהו · נקוד עליו ויש חולקין
בדבר הזה בברייתא דספרי · יש שדרשו
נקודה זו לומר שלא נשקו בכל לבו · אמר
ר' שמעון בן יוחאי הלכה בידוע שעשו
שונא ליעקב אלא שנכמרו רחמיו באותה
שעה ונשקו בכל לבו · מי אלה לך · מי
אלה להיות שלך : נגש יוסף ורחל · בכלן
האמהות נגשות לפני הבנים אבל ברחל
יוסף נגש לפניה אמר אמי יפת תואר
שמא יתלה בה עיניו אותו רשע
אעמוד כנגדה ואעכבנו מלהסתכל
בה : מי לך כל המחנה · להיות שלך ·
כלומר למה הוא לך · ופשוטו המקרא
על מוליכי המנחה · ומדרשו כתות
מלאכים פוגעין אותו ודוחפין ואומרין
לו של מי אתם והם אומרים של עשו · והם אומרים הכו הכו והם או' מרים הניחו בנו של יצחק הוא ... הכו
ומניחין הכו · והם אומרין מניחין של יעקב · אמר הם אומרים אם כן מעלינו אתם : יהי לך אשר לך · כאן הודה לו על הברכות
ובכורות · אם נא מצאתי חן · ולקחת מנחתי מידי · כי על כן ראיתי פניך · כי ראוי והגון
לך שתקבל מנחתי על אשר ראיתי פניך והם חשובין לי כראיית פני המלאך שראיתי שר שלך ועוד על שנתרצית לי
מחלת על סורחני ולמה הזכיר לו ראיית המלאך כדי שיתיירא ממנו ויאמר ... נתפייסת לי וכן כל רצון שבמקרא לשון
פיוס כמו לא לרצון יהיה לכם כלשון ריצוי הקרבנות שהן לפייס ולרצות ...

נגיד עליו ... / נקוד עליו / כוון לנשכו / וישקהו בגי' / ונשכיהו

4
1
B

הבאת לך כי חנני אלהים וכי יש לי
כל ויפצר בו ויקח׃ ויאמר נסעה
ונלכה ואלכה לנגדך׃ ויאמר אליו
אדני ידע כי הילדים רכים והצאן
והבקר עלות עלי ודפקום יום אחד
ומתו כל הצאן׃ יעבר נא אדני לפני
עבדו ואני אתנהלה לאטי לרגל
המלאכה אשר לפני ולרגל הילדים
עד אשר אבא אל אדני שעירה׃
ויאמר עשו אציגה נא עמך מן העם
אשר אתי ויאמר למה זה אמצא חן
בעיני אדני׃ וישב ביום ההוא עשו
לדרכו שעירה׃ ויעקב נסע סכתה
ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכת
על כן קרא שם המקום סכות׃
ס ויבא יעקב
שלם עיר שכם אשר בארץ כנען
בבאו מפדן ארם ויחן את פני העיר׃
ויקן את חלקת השדה אשר נטה
שם אהלו מיד בני חמור אבי שכם

דאיתיתיאת לך ארי רחים
על יי׳ וארי אית לי כולא.
ותקיף ביה וקביל׃
ואמר טול ונהך ואיהך
לקיבלך׃
ואמר ליה רבוני ידע ארי
ינקיא רכיכין וענא ותורי
מינקתא עלי ואם אדחוקינון
יומא חד וימותון כל ענא׃
יעבר
כען ריבוני קדם עבדיה ואנא
אידבר בניח לרגל עבדתא
די קדמי ולרגל ינקיא עד
דאיתי לות ריבוני לשעיר׃
ואמר עשו אשבוק כען
עמך מן עמא דעמי ואמר
למה דנן אשכח רחמין
בעיני ריבוני׃
ותב ביומא ההוא עשו לארחיה
לשעיר׃
ויעקב נטל לסכות ובנא ליה
ביתא ולבעיריה עבד מטלן
על כן קרא שמא דאתרא
סכות׃
ואתא יעקב שלים לקרתא
דשכם די בארעא דכנען
במיתוהי מפדן ארם ושרא
לקביל אפי קרתא׃
וזבן ית אחסנת חקלא
דפרסיה תמן משכניה מידא
דבני חמור אבוהי דשכם

ברכתי׃ מנחתי׃ כל
ברכה הבאה על ראיית פנים ולפרקי'
אינה באה אלא לשאלת שלום וכל
ברכה שהיא לראיית פנים כמו ויברך
יעקב את פרעה עשו אתו ברכת
דסמריב״י׃ לשאול לו שלום ולברכו
ויש מלך אומרה כן לשון ברכת שלום
כן שקורין בלע״ז שלוחי״ר אף זו ברכתי
מונחתי׃ אשר הובאת לך לא טרחתי
בהולכה ונתתי להגיעה לך׃ יש לי
כל ראשונה תמצא שהיא כמקום שם
מקום שהיה לו להתחבר אצלו שאין אנו
כלה אלא מקום והשלישית שיאמר כמו
כן פועלים וכתב׃ יש לי כל
ספוקי׃ ועשו דבר בלשון גאוה יש
לי רב׃ יותר מכדי צרכי׃ נסעה׃ כמו
שמינה סלחה שלחה שכן כמו שינע
אלא כלא אף כאן נסעה כמו נסע
והנון בו יסוד׃ ותרגמו טול ונהך עשו
אמר ליעקב נסע מכאן ונלך׃ ואלכה
לנגדך׃ טובה זו אעשה לך שאאריך
ימי הליכתי לילך לאט כאשר אתה צריך וזהו ואלכה לנגדך בשוה לך׃ עלות עלי׃ הצאן והבקר שהן עלות מוטלות
עלי לנהלן לאט׃ עלות׃ מגדלות עולליהן לשון עולל וינק׃ עול ימים וחוך את פרות עלות׃ ודפקום להריצם בדרכים ודפקום
יום א׳ ומתו ויעברו יום אחד לעמוד בדרך במסכנה ומתו כל הצאן׃ ודפקום׃ כמו קול דודי דופק׃ יעבר נא׳ אדני
נא אדוני אל תאריך ימי הליכתך׃ עבור נא לפניך כפי דרכך ואף אם תתרחק מאוד׃ אתנהלה׃ אתנהל׃ ה״א יתירה
כמו ארדה אשמעה׃ לאטי׃ לאט שלי לשון נחת׃ התנהלות לאט׃ לאט לא לגמור לאבשלום׃ לאטי קולמוס מן׃ הסוד
היא לשמוש׃ אתנהל מתנהל שלי׃ לרגל המלאכה׃ לפי צרך רגלים של המלאכה אשר לפני׃ ולרגל הילדים׃ לפי מה שהם
יכולים ללכת׃ עד אשר אבא׃ הרחיב לו הדרך שלא היה דעתו ללכת אלא עד סכות׃ אמר אם דעתו לעשות לי רעה
ימתין עד בואי אצלו׃ ואימתי ילך בימות המשיח שנאמר ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו ומדרשי אגדה
יש לפרשה רבים׃ ויאמר למה זה׃ תעשה לי טובה זו שאיני צריך לה׃ אמצא חן בעיני אדני׃ ולא תשלם לי עתה שום גמול׃ וישב
עשו׃ והד׳ מאות איש שהלכו עמו נשמטו מאצלו אחד אחד׃ והיכן פרע להם הקב״ה בימי דוד שנאמר
כי אם ארבע מאות איש אשר רכבו על הגמלים׃ בית׃ שהה שם שמונה עשר חדשים׳ קיץ וחורף וקיץ׃ קיץ׃ סכות׃
חורף בית׃ קיץ סכות׃ שלם׃ שלם בגופו שלם בממונו׃ שלם בתורתו׃ שלם בגופו׃ שנתרפא מצלעתו׃ שלם
בממונו׃ לא חסר כלום מכל אותו הדורון׃ שלם בתורתו שלא שכח תלמודו בבית לבן׃ עיר שכם׃ כמו לעיר כמו עד
בואכה ברכה׃ כמו לבית לחם׃ בבאו מפדן ארם׃ כאדם האומר לחבירו יצא פלוני מבין האריות ובא שלום אף כאן ויבא יעקב.

4
2
A

במאה קשיטה ויצב שם מזבח
ויקרא לו אל אלהי ישראל׃
ותצא דינה בת
לאה אשר ילדה ליעקב לראות
בבנות הארץ וירא אתה שכם בן
חמור החוי נשיא הארץ ויקח אתה
וישכב אתה ויענה ותדבק נפשו
בדינה בת יעקב ויאהב את הנער
וידבר על לב הנער ויאמר שכם
אל חמור אביו לאמר קח לי את
הילדה הזאת לאשה׃ ויעקב שמע
כי טמא את דינה בתו ובניו היו את
מקנהו בשדה והחרש יעקב עד
באם׃ ויצא חמור אבי שכם אל
יעקב לדבר אתו׃ ובני יעקב
באו מן השדה כשמעם ויתעצבו
האנשים ויחר להם מאד כי נבלה
עשה בישראל לשכב את בת יעקב
וכן לא יעשה׃ וידבר חמור אתם
לאמר שכם בני חשקה נפשו בבתכם
תנו נא אתה לו לאשה׃ והתחתנו
אתנו בנתיכם תתנו לנו ואת בנתינו
תקחו לכם׃ ואתנו תשבו והארץ
תהיה לפניכם שבו וסחרוה והאחזו
בה׃ ויאמר שכם אל אביה ואל אחיה
אמצא חן בעיניכם ואשר תאמרו
אלי אתן׃ הרבו עלי מאד מהר ומתן
ואתנה כאשר תאמרו אלי ותנו לי
את הנער לאשה׃ ויענו בני יעקב את
שכם ואת חמור אביו במרמה וידברו
אשר טמא את דינה אחתם׃ ויאמרו
אליהם לא נוכל לעשות הדבר הזה
לתת את אחתנו לאיש אשר לו
ערלה כי חרפה הוא לנו׃ אך בזאת
נאות לכם אם תהיו כמנו להמל

במאה חורפן׃
ואקים תמן מדבחא ופלח
עלוהי קדם אל אלהא
דישראל׃
ונפקת דינה בת לאה די
ילידת ליעקב למיחזי בבנת
ארעא׃
וחזא יתה שכם בר חמור
חיואה רבה דארעא ודבר
יתה ושכיב עמה ועניה׃
ואתרעיאת נפשיה בדינה
בת יעקב ורחים ית עולימתא
ומליל תנחומין על ליבא
דעולימתא׃
ואמר שכם לחמור אבוהי
למימר סב לי ית עולימתא
הדא לאינתו׃
ויעקב שמע ארי סאיב ית
דינה ברתיה ובנוהי הוו עם
גיתוהי בחקלא ושתיק יעקב
עד מיתיהון׃
ונפק חמור אבוהי דשכם לות
יעקב למללא עמיה׃
ובני יעקב עלו מן חקלא כד
שמעו ואתנסיסו גבריא
ותקיף להון לחדא ארי קלנא
עבד בישראל למשכב עם
ברתא דיעקב וכן לא כשר
לאתעבדא׃
ומליל חמור עמהון למימר
שכם ברי אתרעיאת נפשיה
בברתכון הבו כען יתה ליה
לאינתו׃
ואתחתנו בנא בנתיכון
תתנון לנא וית בנתנא תיסבון
לכון׃
ועמנא תיתבון וארעא תהא
קדמיכון תיבו ועבידו בה
סחורתא ואחסינו בה׃
ואמר שכם לאבוהא ולאחהא
אשכח רחמין קדמיכון ודי
תימרון לי אתן׃
אסגו עלי לחדא מוהרין
ומתנן ואתן כמה דתימרון לי
והבו לי ית עולימתא לאינתו׃
ואתיבו בני יעקב ית שכם וית
חמור אבוהי בחוכמא ומלילו
דסאיב ית דינה אחתהון׃
ואמרו להון לא נכול למעבד
פתגמא הדין למתן ית
אחתנא לגבר דליה ערלתא
ארי חסודא היא לנא׃
ברם בדא נתפיס
להון אם תהון כותנא למגזר

שנים מאה׳ אחרים אומ׳ לבן ומעות שבערב
לו בכרך׳ קשיטה מעה׳ אמר ר׳ עקיבא
כשהלכתי לכרכי הים היו קורין
למעה קשיטה׳ ויקרא לו אל אלהי ישראל
לא שהמזבח קרוי אל אלא על שם שהקב״ה
היה עמו והצילו קרא שם המזבח
על שם הנס להיות שבחו של מקום
נזכר בקריאת השם כלומר מי שהוא
אל הקב״ה הוא לאלהים לי ששמי ישראל
וכן מצינו במשה ויקרא שמו ה׳ נסי
לא שהמזבח קרוי ה׳ אלא על שם הנס
קרא שם המזבח להזכיר שבחו של
הקב״ה ה׳ הוא נסי ורבותינו דרשו שהקב״ה
קראו ליעקב אל׳ ודברי תורה כפטיש
יפוצץ סלע מתחלקין לכמה טעמי׳
ואני ליישב פשוטו של מקרא באתי׳
בת לאה׳ ולא בת יעקב אלא על שם
יציאתה נקראת בת לאה׳ שנאמ׳ שאף
היא יצאנית היתה ותצא לאה לקראתו׳
וישכב׳ כדרכה׳ ויענה׳ שלא כדרכ׳
על לב הנערה׳ דברים המתיישבים
על הלב׳ ראה אביך בחלקת שדה קנה
כמה ממון שם אני אשאך ותקנה
העיר וכל שדותיה׳ וכן לא יעשה׳
לענות הבתולות שהאומות גדרו
עצמן מן העריות על ידי המבול׳
חשקה׳ חפצה׳ מהר׳ כתובה׳
במרמה׳ בחכמה׳ אשר טמא הכתו׳
אומר שלא היתה רמאות שהרי טמא
את דינה אחותם׳ חרפה היא׳ שמץ
היא אצלנו המחרף לחבירו הוא
אומר לו ערל אתה׳ חרפה בכל
מקום גדוף׳ נאות׳ נתרצה כמו
ויאותו׳ להמול׳ להיות נמול׳
אינו לשון לפעול אלא להפעל׳

4
2
B

לכם כל זכר ונתנו את בנתינו לכם
ואת בנתיכם נקח לנו וישבנו אתכם
והיינו לעם אחד ואם לא תשמעו
אלינו להמול ולקחנו את בתנו
והלכנו וייטבו דבריהם בעיני חמור
ובעיני שכם בן חמור ולא אחר הנער
לעשות הדבר כי חפץ בבת יעקב
והוא נכבד מכל בית אביו ויבא חמור
ושכם בנו אל שער עירם וידברו אל
אנשי עירם לאמר האנשים האלה
שלמים הם אתנו וישבו בארץ ויסחרו
אתה והארץ הנה רחבת ידים
לפניהם את בנתם נקח לנו לנשים
ואת בנתינו נתן להם אך בזאת יאתו
לנו האנשים לשבת אתנו להיות
לעם אחד בהמול לנו כל זכר כאשר
הם נמלים מקנהם וקנינם וכל
בהמתם הלוא לנו הם אך נאותה
להם וישבו אתנו וישמעו אל חמור
ואל שכם בנו כל יצאי שער עירו
וימלו כל זכר כל יצאי שער עירו :
ויהי ביום השלישי בהיותם כאבים
ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי
דינה איש חרבו ויבאו על העיר בטח
ויהרגו כל זכר ואת חמור ואת שכם
בנו הרגו לפי חרב ויקחו את דינה
מבית שכם ויצאו בני יעקב באו על
החללים ויבזו העיר אשר טמאו
אחותם את צאנם ואת בקרם ואת
חמריהם ואת אשר בעיר ואת אשר
בשדה לקחו ואת כל חילם ואת כל
טפם ואת נשיהם שבו ויבזו ואת כל
אשר בבית ויאמר יעקב אל שמעון
ואל לוי עכרתם אתי להבאישני
בישב הארץ בכנעני ובפרזי ואני מתי

ונתנו · נון שמש יתרה באות לפי מדין
ומשמשת במקום שני נונין · כמו
ונתננו · שלמים · בשלום ובלב שלם ·
ואת בנותיהם נקח לנו · אתה מוצא
נתנו · שאמר חמור ליעקב שאלו
קדושות בני יעקב לקח במרת
שכם את שיבחרו להם ובנותיכם
יתנו להם לפי דעתם ונתנו את
בנותינו לפי דעתם · ואת בנותיהם
נכל אשר חפץ וכשדברו חמור
ושכם בנו עם יושבי עירם הפכו הדברי'
את בנותם נקח ואת בנותינו נתן
כדי לרצותם שיאותו להימול · רחבת
ידים · כאדם שידו רחבה והרחבה
נאמר לא תפסידו בשלום פרקמטי'
סחורה בואה לכאן ואין לה קונים ·
בהמול · בהיות נמול · יאך נאות להם
ד׳ · ועל ידי כ שנו אחיה · שני
בני יעקב · בניו היו ואף על פי כן
נהגו עצמן כשמעון ולוי · כאחר
אנשי שאינו בניו שלא נטלו עצה הימנו
אחי דינה · לפי שמסרו עצמן עליה
נקראו אחיה · בטח · שהיו כואבים ·
ומדרש אגדה בטוחים היו על כחו
של זקן · על החללים · לפשטם · חילם ·
ממונם · וכן עשה לי את החיל
ואין לו מעשה חיל · שם · לשון
ספק · וטעמו מלרע · עכרתם
לשון מים עכורין · אין דעתי
צלולה עכשו ואגדה צלולה היתה
החבית ועכרתם אותה מסורת
היה ביד כנענים שיפלו ביד בני
יעקב אלא שהיו אומרים עד אשר
תפרה ונחלת לכך היו שותקין · מתי
מספר · אנשים מועטים :

לכון כל דכורא :
וניתן ית בנתנא לכון וית בנתיכון ניסב לנא ונתיב עמכון ונהא לעמא חד :
ואם לא תקבלון מיננא למיגזר ונדבר ית ברתנא ונזיל :
ושפרו פתגמיהון בעיני חמור ובעיני שכם בר חמור :
ולא אוחר עולימא למעבד פתגמא ארי איתרעי בברתא דיעקב והוא יקיר מכל בית אבוהי :
ואתא חמור ושכם בריה לתרע קרתהון ומלילו עם אנשי קרתהון למימר :
גובריא האלין שלמין אינון עמנא ויתבון בארעא ויעבדון בה סחורתא וארעא הא פתיות ידין קדמיהון ית בנתיהון ניסב לנא לנשין וית בנתנא ניתן להון :
ברם בדא יתפסון לנא גובריא למיתב עמנא למהוי לעמא חד במיגזר לנא כל דכורא כמא דאינון גזירין :
גיתיהון וקניינהון וכל בעיריהון הלא דילנא אינון ברם נתפס להון ויתבון עמנא :
וקבילו מן חמור ומן שכם בריה כל נפקי תרע קרתיה וגזרו כל דכורא כל נפקי תרע קרתיה :
והוה ביומא תליתאה כד תקיפו עליהון כיביהון ונסיבו תרין בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה גבר חרביה ואתו על קרתא דיתבא לרוחצן וקטלו כל דכורא :
וית חמור וית שכם בריה קטלו לפתגם דחרב ודברו ית דינה מבית שכם ונפקו :
בני יעקב עלו לחלצא קטיליא ובזו ית קרתא דסאיבו אחתהון :
ית ענהון וית תוריהון וית חמריהון וית די בקרתא וית די בחקלא בזו :
וית כל נכסיהון וית כל טפלהון וית נשיהון שבו ובזו וית כל די בביתא :
ואמר יעקב לשמעון וללוי עכרתון יתי למיתן דבבו ביני ובין יתבי ארעא בכנענאה ובפריזאה ואנא עם

4
3
A

מספר ונאספו עלי והכוני ונשמדתי
אני וביתי: ויאמרו הכזונה יעשה את
אחותנו:
ויאמר אלהים אל יעקב קום עלה
בית אל ושב שם ועשה שם מזבח
לאל הנראה אליך בברחך מפני
עשו אחיך: ויאמר יעקב אל ביתו
ואל כל אשר עמו הסרו את אלהי
הנכר אשר בתככם והטהרו והחליפו
שמלתיכם: ונקומה ונעלה בית אל
ואעשה שם מזבח לאל הענה אתי
ביום צרתי ויהי עמדי בדרך אשר
הלכתי: ויתנו אל יעקב את כל אלהי
הנכר אשר בידם ואת הנזמים אשר
באזניהם ויטמן אתם יעקב תחת
האלה אשר עם שכם: ויסעו ויהי חתת
אלהים על הערים אשר סביבותיהם
ולא רדפו אחרי בני יעקב: ויבא
יעקב לוזה אשר בארץ כנען הוא
בית אל הוא וכל העם אשר עמו:
ויבן שם מזבח ויקרא למקום אל בית
אל כי שם נגלו אליו האלהים בברחו
מפני אחיו: ותמת דבורה מינקת
רבקה ותקבר מתחת לבית אל
תחת האלון ויקרא שמו אלון בכות:

וירא אלהים אל יעקב עוד בבאו
מפדן ארם ויברך אתו: ויאמר לו
אלהים שמך יעקב לא יקרא שמך
עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך
ויקרא את שמו ישראל: ויאמר
לו אלהים אני אל שדי פרה ורבה
גוי וקהל גוים יהיה ממך ומלכים

דמניין ויתכנשון עלי ויקטלונני
ואישתיצי אנא ואינש ביתי:

ואמרו הכנפקת ברא יעביד
ית אחתנא:
ואמר יי' ליעקב קום סק לבית
אל ותיב תמן ועביד תמן
מדבחא קדם אלהא דאיתגלי
לך במערקך מן קדם עשו
אחוך:
ואמר יעקב לאינש ביתיה
ולכל דעמיה אעדיאו ית טעות
עממיא דביניכון ואדכון ושנו
כסותכון:

ונקום ונסק לבית אל ואעביד
תמן מדבחא קדם אלהא
דקביל צלותי ביומא דעקתי
והוה מימריה בסעדי באורחא
דאזלית:

ויהבו לות יעקב ית כל טעוות
עממיא דבידהון וית קדשיא
די באודניהון וטמר יתהון יעקב
תחות בוטמא דעם שכם:

ונטלו והות רתתא דיי' על
קירויא די בסחרניהון ולא
רדפו בתר בני יעקב:
ואתא יעקב ללוז די בארעא
דכנען היא בית אל הוא וכל
עמא דעמיה:

ובנא תמן מדבחא וקרא
לאתרא אל בית אל ארי תמן
איתגליאו ליה מלאכיא דיי'
במערקיה מן קדם אחוהי:
ומיתת דבורה מינקתא
דרבקה ואיתקברת מלרע
לבית אל בשפולי מישרא
וקרא שמיה מישר בכותא:

ואיתגלי יי' ליעקב עוד
במיתוהי מפדן ארם ובריך
יתיה:
ואמר ליה יי' שמך יעקב
לא יתקרי עוד שמך יעקב
אלהין ישראל יהא שמך
וקרא ית שמיה ישראל:

ואמר ליה יי' אנא אל שדי
פוש וסגי עם וכנשת שבטין
יהון מנך ומלכין

הכזונה · הפקר · את אחותנו את
קום עלה לפי שאחרת בדרך
נענשת ובאה לך זאת מבתך: הנכר
שיש בידכם משלל שכם: והטהרו מע"ז
והחליפו שמלותיכם שמא יש לכם
כסות של ע"ז: האלה · מין אילן סרק:
עם שכם · אצל שכם · חתת · פחד ·
אל הקב"ה בבית אל יש תיבה חסרה בית
המשמשת כמו הנה בית אביה כמו
בבית · בית אביך כמו בבית: נגלו
אליו האלהים כל מקום אלהות ואדנות בלשון
רבים כמו אדני יוסף אם בעליו עמו
ואם אין בעליו וכן שאר חסרונות לשון
שופטים ... בלשון רבים אבל לא מאחד
הסמוך לא תמצא בלשון רבים · ותמת
דבורה מה ענין דבורה אצל יעקב
אלא לפי שאמרה רבקה ליעקב ושלחתי
ולקחתיך משם שלחה דבורה לפדן
ארם לצאת ונפטרה מתה בדרך · מתחת
[illegible] לבית אל העיר
יושבת בשפוע ההר ונקברה ברגלי
ההר · תחת האלון · בשפוע מישור
שכן מישור ההר מלמעלה בשפוע ההר
ונקברה מלמטה ומישור של בית אל
קרוי אלון ואגדה נתבשר שם אבל
באבל שני שהוגד לו על אמו שמתה
ואלון בלשון יוני אחר ולפי
שהעלימו את יום מותה שלא יקללו
בריות כרס שיצא ממנו עשו אף הכתוב לא
פרסמה: עוד · פעם שנית · במקום
הזה ויברך אותו ברכת אבלים: לא יקרא עוד
שמך יעקב: לשון אדם הבא במארב
ובמרמה אלא לשון שר ונגיד · אני אל

אחרי שוב ... [illegible]

4
3
B

מחלציך יצאו: ואת הארץ אשר נתתי
לאברהם וליצחק לך אתננה ולזרעך
אחריך אתן את הארץ: ויעל מעליו
אלהים במקום אשר דבר אתו: ויצב
יעקב מצבה במקום אשר דבר אתו
מצבת אבן ויסך עליה נסך ויצק
עליה שמן: ויקרא יעקב את שם
המקום אשר דבר אתו שם אלהים
בית אל: ויסעו מבית אל ויהי עוד
כברת הארץ לבוא אפרתה ותלד
רחל ותקש בלדתה: ויהי בהקשתה
בלדתה ותאמר לה המילדת אל
תיראי כי גם זה לך בן: ויהי בצאת
נפשה כי מתה ותקרא שמו בן אוני
ואביו קרא לו בנימין: ותמת רחל
ותקבר בדרך אפרתה הוא בית לחם:
ויצב יעקב מצבה על קברתה הוא
מצבת קברת רחל עד היום: ויסע
ישראל ויט אהלה מהלאה למגדל
עדר: ויהי בשכן ישראל בארץ ההוא
וילך ראובן וישכב את בלהה פילגש
אביו וישמע ישראל

ויהיו בני יעקב שנים עשר: בני לאה
בכור יעקב ראובן ושמעון ולוי ויהודה
ויששכר וזבלון: בני רחל יוסף ובנימן:
ובני בלהה שפחת רחל דן ונפתלי:
ובני זלפה שפחת לאה גד ואשר אלה
בני יעקב אשר ילד לו בפדן ארם:
ויבא יעקב אל יצחק אביו ממרא
קרית הארבע הוא חברון אשר גר

ומלכין שליטין בעממיא מינך יפקון :

ית ארעא די יהבית לאברהם
וליצחק לך אתננה ולבנך
בתרך אתן ית ארעא :
ואיסתלק מעלוהי יקרא דיי'
באתרא דמליל עמיה :
ואקים יעקב קמא באתרא
דמליל עמיה קמת אבנא
ואסיך עלה נסכין ואריק
עלה משחא :
וקרא יעקב ית שמא דאתרא
דמליל עמיה תמן יי' בית אל :

ונטלו מבית אל והוה עוד
כרוב ארעא למיעל לאפרת
וילידת רחל וקשיאת במילדה :

והוה בקשיותה במילדה
ואמרת לה חיתא לא תדחלי
ארי אף דין לך בר :
והוה במפק נפשה ארי מיתת
וקרת שמיה בר דוי ואבוהי
קרא ליה בנימין :
ומיתת רחל ואיתקברת באורח
אפרת היא בית לחם :
ואקים יעקב קמתא על
קבורתה היא קמת קבורתה
דרחל עד יומא דין :
ונטל ישראל ופרסיה משכנה
מלהלא למגדלא דעדר :

והוה כד שרא ישראל בארעא
ההיא ואזל ראובן ושכיב עם
בלהה לחינתיה דאבוהי ושמע
ישראל · והוו בני יעקב
תרין עשר :
בני לאה בוכרא דיעקב
ראובן ושמעון ולוי ויהודה
ויששכר וזבולן :
בני רחל יוסף ובנימן :
ובני בלהה אמתא דרחל דן
ונפתלי :
ובני זלפה אמתא דלאה גד
ואשר אלין בני יעקב
דאיתילידו ליה בפדן ארם :

ואתא יעקב
לות יצחק אבוהי לממרא
קרית הארבע היא חברון דדר

גוים מנשה ואפרים שעתידין לצאת
מיוסף והם כמנין השבטים · ומלכים
שאול ואיש בשת שהיו משבט בנימי'
שעדיין לא נולד · במקום אשר דבר
אתו · איני יודע מה מלמדנו · כברת
ארץ · מנחם פירש לשון כביר רבוי
מהלך רב · ואגדה בזמן שהארץ
חלולה ככברה שהניר מצוי והסתיו
עבר ועדיין השרב לא בא · ואין זה
פשוטו של מקרא שהרי בנעמן מצינו
וילך מאתו כברת ארץ · ואומר אני
שהוא שם מדת קרקע כמהלך פרסה
או יותר כמו שאומר צמד כרם
חלקת שדה · כך במהלך אדם נתן
שם מדת כברת ארץ · כי גם זה לך
בן · זה מוסף על יוסף · ורבותינו דרשו
עם כל שבט נולדה תאומה ועם
בנימין שתים · בן אוני · בן צערי ·
בנימין · נראה בעיני לפי שהוא לבדו
נולד בארץ כנען שהיא בנגב כשאדם
בא מארם נהרים כמו שנ' בנגב בארץ
כנען · בנימין · בן ימין לשון תימן דרומי
נראה מלה · בשכן ישראל בארץ עד
שלא בא לחברון אצל יצחק אירעוהו
כל אלה · וישכב · מתוך שבלבל
משכבו מעלה עליו הכתוב כאלו שכבה
ולמה בלבל וחלל יצועו שכשמתה
רחל נטל יעקב מטתו שהיתה תדיר
באהל רחל ולא בשאר אהלים ונתנה
באהל בלהה בא ראובן ותבע עלבון
אמו אמר אם אחות אמי היתה צרתה
שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי · ויהיו בני יעקב שנים עשר · מתחיל לענין ראשון משנולד בנימין
נשלמה המטה ומעתה ראויין להמנות ומנאן רבותינו ז"ל שבאו ללמדנו שכלם צדיקים ושלא חטא ראובן וכלן במנין ·
בכור יעקב · ואפילו בשעת קלקלה קראו בכור · בכור יעקב בכור לנחלה בכור לעבודה בכור למנין ולא נתנה בכורה
ליוסף אלא לענין השבטים שנעשה ב' שבטים · ממרא · שם המישור · קרית הארבע · שם העיר ואל קרית הארבע

שם אברהם ויצחק׃ ויהיו ימי יצחק
מאת שנה ושמנים שנה׃ ויגוע יצחק
וימת ויאסף אל עמיו זקן ושבע ימים
ויקברו אתו עשו ויעקב בניו׃ פ
ואלה תלדות עשו הוא אדום׃ עשו
לקח את נשיו מבנות כנען את עדה
בת אילון החתי ואת אהליבמה בת
ענה בת צבעון החוי׃ ואת בשמת בת
ישמעאל אחות נביות׃ ותלד עדה
לעשו את אליפז ובשמת ילדה את
רעואל׃ ואהליבמה ילדה את יעיש
ואת יעלם ואת קרח אלה בני עשו
אשר ילדו לו בארץ כנען׃ ויקח עשו
את נשיו ואת בניו ואת בנתיו ואת כל
נפשות ביתו ואת מקנהו ואת כל
בהמתו ואת כל קנינו אשר רכש
בארץ כנען וילך אל ארץ מפני יעקב
אחיו׃ כי היה רכושם רב משבת יחדו
ולא יכלה ארץ מגוריהם לשאת אתם
מפני מקניהם׃ וישב עשו בהר שעיר
עשו הוא אדום׃ ואלה תלדות עשו
אבי אדום בהר שעיר׃ אלה שמות
בני עשו אליפז בן עדה אשת עשו
רעואל בן בשמת אשת עשו׃ ויהיו

תמן אברהם ויצחק׃
והוו יומי יצחק מאה ותמנן
שנין׃
ואיתנגיד יצחק ומית
ואתכניש לעמיה סיב ושבע
יומין וקברו יתה עשו ויעקב
בנוהי׃
ואלין תולדת עשו הוא אדום׃
עשו נסיב ית נשוהי מבנת
כנען ית עדה בת אילון חתאה
וית אהליבמה בת ענה בת
צבעון חתאה׃
וית בשמת בת ישמעאל
אחתיה דנביות׃
וילידת עדה לעשו ית אליפז
ובשמת ילידת ית רעואל׃
ואהליבמה ילידת ית יעוש
וית יעלם וית קרח אלין בני
עשו דאתילידו ליה בארעא
דכנען׃
ודבר עשו ית נשוהי וית
בנוהי וית בנתהי וית נפשת
ביתיה וית גיתוהי וית כל
בעיריה וית כל קניניה דיקנא
בארעא דכנען ואזל לארע
אחרי מן קדם יעקב אחוהי׃
ארי הוה קניניהון סגי
מלמיתב כחדא ולא יכילת
ארע תותבותהון לסוברא
יתהון מן קדם גיתיהון׃
ויתב עשו בטורא דשעיר
עשו הוא אדום׃
ואלין תולדת עשו אבוהי
דאדום בטורא דשעיר׃
אלין שמהת בני עשו אליפז בר
עדה איתת עשו רעואל בר
בשמת איתת עשו׃ והוו

קרית הארבע · כן דרך המקרא [illegible]
לדבר בכל דבר שצריך כשל כגון זה
וכגון [illegible] עד אש׳
[illegible] [illegible] [illegible] בראש
[illegible] [illegible] [illegible] בכל [illegible]
[illegible] [illegible] בת [illegible]
[illegible] קרית הארבע · ויגוע אין
מוקדם ומאוחר בתורה מכירתו של
יוסף קדמה למיתתו של יצחק י״ב שנה
שהרי יצחק חי מאה ושמונים שנה
שנאמר ויהיו ימי יצחק שמונים ומאת
שנה ויצחק היה בן ס׳ שנה כשנולד
יעקב [illegible] כשמכרו מתה י״ג ויוסף
נמכר בן שבע עשרה שנה והוא
שנה [illegible] יעקב [illegible] בן ס״ג שנה
נתברך ול״ו שנה [illegible] עבר
כדפרשית בסוף פרשת תולדות יצחק
הרי ע״ו שנה ול״ו שנה עבר [illegible]
ולסוף י״ד שנה נולד יוסף שנאמר ויהי
כאשר ילדה רחל את יוסף הרי [illegible]
ושבע עשרה עד שלא נמכר
יוסף הרי ק״ז שנה ויבכרו ק״כ שנה
[illegible] שי״ג שנה חיה יצחק אחר
מכירת יוסף · עדה בת אילון · היא
בשמת בת אילון ונקראת בשמת על
שם שהיתה מקטרת בשמים לע״ז · אהליבמה · היא יהודית והוא הכינה שמה יהודית לומר שהיא כפרה בע״ז כדי
להטעות את אביו · בת ענה בת צבעון · אם בת ענה לא בת צבעון אלא ענה בנו של צבעון היה שנאמר ואלה בני
צבעון ואיה וענה ובא צבעון על כלת אשת ענה ויצאה אהליבמה מבין שניהם והודיעך הכתוב שכלם בני ממזרות
היו · בשמת בת ישמעאל · ולהלן קורא אותה מחלת מצינו באגדת מדרש ספר שמואל שלשה מחלין להם עונותיהם
גר שנתגייר והעולה לגדולה והנושא אשה ולמד מכאן לכך נקראת מחלת שנמחלו עונותיה · אחות נביות · על שם
שהוא השיאה לו משמת ישמעאל · ואהליבמה ילדה את יעוש ואת קרח · קרח זה ממזר היה ובן אליפז היה שבא על אשת
אביו שהרי הוא מנוי עם אלופי אליפז בסוף הענין · וילך אל ארץ · לגור באשר ימצא · ולא יכלה ארץ מגוריהם ·
להספיק מרעה לבהמות שלהם ומדרש אגדה מפני יעקב אחיו מפני שטר חוב של גזירת כי גר יהיה זרעך המוטל
על זרעו של יצחק אמר אלך לי מכאן אין לי חלק לא במתנה שנתנה לו ולא בפרעון השטר · וה״א
בפרעון השטר ומפני הבושה שמכר את בכורתו ליעקב · ואלה תולדות · [illegible] [illegible] [illegible]

4
4
3

בני אליפז תימן אומר צפו וגעתם
וקנז׃ ותמנע היתה פילגש לאליפז
בן עשו ותלד לאליפז את עמלק
אלה בני עדה אשת עשו׃ ואלה בני
רעואל נחת וזרח שמה ומזה אלה
היו בני בשמת אשת עשו׃ ואלה היו
בני אהליבמה בת ענה בת צבעון
אשת עשו ותלד לעשו את יעיש
ואת יעלם ואת קרח׃ אלה אלופי
בני עשו בני אליפז בכור עשו אלוף
תימן אלוף אומר אלוף צפו אלוף
קנז׃ אלוף קרח אלוף געתם אלוף
עמלק אלה אלופי אליפז בארץ
אדום אלה בני עדה׃ ואלה בני רעואל
בן עשו אלוף נחת אלוף זרח אלוף
שמה אלוף מזה אלה אלופי רעואל
בארץ אדום אלה בני בשמת אשת
עשו׃ ואלה בני אהליבמה אשת עשו
אלוף יעיש אלוף יעלם אלוף קרח
אלה אלופי אהליבמה בת ענה
אשת עשו׃ אלה בני עשו ואלה
אלופיהם הוא אדום׃ ס אלה
בני שעיר החרי ישבי הארץ לוטן
ושובל וצבעון וענה׃ ודישון ואצר
ודישן אלה אלופי החרי בני שעיר
בארץ אדום׃ ויהיו בני לוטן חרי
והימם ואחות לוטן תמנע׃ ואלה בני
שובל עלון ומנחת ועיבל שפו ואונם׃
ואלה בני צבעון ואיה וענה הוא ענה
אשר מצא את הימם במדבר
ברעתו את החמרים לצבעון אביו׃
ואלה בני ענה דשן ואהליבמה בת
ענה׃ ואלה בני דישן חמדן ואשבן
ויתרן וכרן׃ אלה בני אצר בלהן
וזעון ועקן׃ אלה בני דישן עוץ וארן׃

בני אליפז תימן אומר צפו
וגעתם וקנז׃
ותמנע הוה לחינתא לאליפז
בר עשו וילידת לאליפז
ית עמלק אלין בני עדה
איתת עשו׃
ואלין בני רעואל נחת וזרח
שמה ומזה אלין הוו בני
בשמת איתת עשו׃
ואלין הוו בני אהליבמה בת
ענה בת צבעון איתת עשו
וילידת לעשו ית יעוש וית
יעלם וית קרח׃

אלין רברבי בני עשו בני
אליפז בוכרא דעשו רבה תימן
רבה אומר רבה צפו רבה
קנז׃
רבה קרח רבה געתם רבה
עמלק אלין רבני אליפז
בארעא דאדום אלין בני
עדה׃
ואלין בני רעואל בר עשו
רבה נחת רבה זרח רבה
שמה רבה מזה אלין רבני
רעואל בארעא דאדום אלין
בני בשמת איתת עשו׃

ואלין בני אהליבמה איתת
עשו רבה יעוש רבה יעלם
רבה קרח אלין רבני
אהליבמה בת ענה איתת
עשו׃
אלין בני עשו ואלין רבניהון
הוא אדום׃
אלין בני שעיר חוראה יתבי
ארעא לוטן ושובל וצבעון
וענה׃
ודישון ואצר ודישן אלין
רבני חוראה בני שעיר
בארעא דאדום׃

והוו בני לוטן חורי והימם
ואחתיה דלוטן תמנע׃

ואלין בני שובל עלון ומנחת
ועיבל שפו ואונם׃
ואלין בני צבעון ואיה וענה
הוא ענה דאשכח ית גיבריא
במדברא כד הוה רעי ית
חמריא לצבעון אבוהי׃
ואלין בני ענה דישן
ואהליבמה בת ענה׃
ואלין בני דישן חמדן ואשבן
ויתרן וכרן׃
אלין בני אצר בלהן וזעון
ועקן׃
אלין בני דישן עוץ וארן׃

יעוש

ותמנע היתה פלגש. להודיע גדולתו
של אברהם כמה היו תאבים להדבק
בזרעו. תמנע זו בת אלופים
היתה שנאמר ואחות לוטן תמנע
ולוטן מאלופי יושבי שעיר היה. מן
החורים שישבו בה לפנים. אמרה
איני כדאי לינשא לך הלואי ואהיה
פלגש. ובדברי הימים מונה אותה
בבני אליפז מלמד שבא אליפז על
אשת שעיר ויצאת תמנע מביניהם
וכשגדלה היתה פלגשו וזהו ואחות לוטן
תמנע ולא מנאה עם בני שעיר לפי
שהיתה אחותו מן האם ולא מן האב
של אלופי בני עשו. בני שעיר החורי
יושבי הארץ. שהיו יושביה קודם שבא
עשו לשם ורבותינו דרשו שהיו
בקיאין בישובה של ארץ ואומרים
מלא קנה זה לזיתים מלא זה לגפנים
שהיו טועמין העפר ויודעין איזה
נטיעה ראויה לו. ואיה וענה. יתירה
והוא כמו איה וענה. והרבה מקראות
כן כמו [illegible] וקדש וכנען [illegible]
[illegible] ורכב וסוס. [illegible] אלה בני
שעיר יושבי הארץ. לוטן ושובל
וצבעון וענה. זה בן אחיו הוא וכאן
קראו בנו. מלמד שבא צבעון על
אמו והוליד ענה. את הימם
פרדים. הרכיב חמור על
סוסיא ונולד פרד והוא היה
ממזר והביא ממזרות לעולם. ס
ולמה נקרא שמם ימים שאימתם
מוטלת על הבריות. דאמר
רבי חנינא מימי לא שאלני אדם על
מכת פרדה לבנה וחיה אלא [illegible]
[illegible] על [illegible] וחיה שלא וחיה

אלה אלופי החרי אלוף לוטן אלוף
שובל אלוף צבעון אלוף ענה : אלוף
דשן אלוף אצר אלוף דישן אלה
אלופי החרי לאלפיהם בארץ שעיר :

ואלה המלכים אשר מלכו בארץ
אדום לפני מלך מלך לבני ישראל :
וימלך באדום בלע בן בעור ושם
עירו דנהבה : וימת בלע וימלך
תחתיו יובב בן זרח מבצרה : וימת
יובב וימלך תחתיו חשם מארץ
התימני : וימת חשם וימלך תחתיו
הדד בן בדד המכה את מדין בשדה
מואב ושם עירו עוית : וימת הדד
וימלך תחתיו שמלה ממשרקה :
וימת שמלה וימלך תחתיו שאול
מרחבות הנהר : וימת שאול וימלך
תחתיו בעל חנן בן עכבור : וימת
בעל חנן בן עכבור וימלך תחתיו
הדר ושם עירו פעו ושם אשתו
מהיטבאל בת מטרד בת מי זהב :
ואלה שמות אלופי עשו למשפחתם
למקמתם בשמתם אלוף תמנע
אלוף עלוה אלוף יתת : אלוף
אהליבמה אלוף אלה אלוף פינן :
אלוף קנז אלוף תימן אלוף מבצר :
אלוף מגדיאל אלוף עירם אלה
אלופי אדום למשבתם בארץ אחזתם
הוא עשו אבי אדום :
וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ

אלין רבני חוראה רבה לוטן
רבה שובל רבה צבעון רבה
ענה :
רבה דישן רבה אצר רבה
דישן אלין רבני חוראה
לרברבנהון בארעא דשעיר :

ואלין מלכיא דמלכו בארעא
דאדום קדם דמלך מלכא לבני
ישראל :
ומלך באדום בלע בר בעור
ושום קרתיה דנהבה :
ומית בלע ומלך תחותוהי
יובב בר זרח מבצרה :
ומית יובב ומלך תחותוהי
חושם מארעא דדרומא :

ומית חושם ומלך תחותוהי
הדד בר בדד דקטיל ית מדין
בחקלי דמואב ושום קרתיה
עוית :
ומית הדד ומלך תחותוהי
שמלה ממשרקה :
ומית שמלה ומלך תחותוהי
שאול מרחובות דעל פרת :

ומית שאול ומלך תחותוהי
בעל חנן בר עכבור :
ומית בעל חנן בר עכבור
ומלך תחותוהי הדר ושום
קרתיה פעו ושום איתתיה
מהיטבאל בת מטרד בת
מצרף דהבא :

ואלין שמהת רבני עשו
לזרעייתהון לאתריהון
בשמהתהון רבה תמנע רבה
עלוה רבה יתת :
רבה אהליבמה רבה אלה
רבה פינן :

רבה קנז רבה תימן רבה
מבצר :
רבה מגדיאל רבה עירם אילין
רברבי אדום למותבניהון
בארעא דאחסנתהון הוא עשו
אבוהי דאדום :
ויתיב יעקב בארע תותבות
אבוהי בארעא דכנען :

שהמציא את הערבה ונשואם את זוקק
לכתב לא מסכתות האלו אלא מכמ
תי גע ולהודיע גדולת זרע אברהם
כמו שפרשתי למעלה : ואלה המלכים
שמנה היו וכנגדן העמיד יעקב ובטל
מלכות מעשו בימיהם · ואלו הם שאול
ואיש בשת דוד ושלמה ורחבעם אביה
אסא יהושפט · ובימי יורם פשע
אדום מתחת יהודה וימליכו עליהם
מלך ובימי שאול כתיב בימים ההם
אין מלך באדום נצב מלך : יובב בן
זרח מבצרה · בצרה מערי מואב
היא שנאמר על קריות ועל בצרה
ולפי שהעמידה מלך לאדום עתידה
ללקות עמהם · שנאמר כי זבח לה'
בבצרה : המכה את מדין ושם מלחמה
שבא מדין על מואב למלחמה והלך
מלך אדום לעזור את מואב · ומכאן
אנו למדין שהיו מדין ומואב מריבין
אויבים זה לזה · ובימי בלעם עשו
עשו שלום ביניהם להתקשר על
ישראל : בת מי זהב · מהו זהב עשיר
היה ואין זהב חשוב בעיניו · דבר אחר
סוחר צורף מזהב : ואלה שמות אלופי
עשו · שנקראו על שם מדינותם
לאחר שמת הדד פסקו מהם מלכות
והראשונים הנזכרים למעלה הם
שמות תולדותם וכן מפורש בדברי
הימים : וימת הדד · ויהיו אלופי אדום
אלוף תמנע · מגדיאל היא רומי :

חסלת וישלח יעקב

וישב יעקב אחר שכתב לך ישובי עשו ותולדותיו בדרך קצרה שלא היו חשובים לפרש
היאך נתישבו וסדר מלחמותיהם איך הורישו את החורי פירש לך ישובי יעקב
ותולדותיו בדרך ארוכה כל גלגולי סבותם לפי שהם חשובים לפני המקום להאריך בהם · וכן אתה מוצא בעשרה
דורות שמאדם ועד נח פלוני הוליד פלוני וכשבא לנח האריך בו · וכן בעשרה

כנען: אלה תלדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה היה רעה את אחיו בצאן והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם: וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקנים הוא לו ועשה לו כתנת פסים: ויראו אחיו כי אתו אהב אביהם מכל אחיו וישנאו אתו ולא יכלו דברו לשלם: ויחלם יוסף חלום ויגד לאחיו ויוספו עוד שנא אתו: ויאמר אליהם שמעו נא החלום הזה אשר חלמתי: והנה אנחנו מאלמים אלמים בתוך השדה והנה קמה אלמתי וגם נצבה והנה תסבינה אלמתיכם ותשתחוין לאלמתי: ויאמרו לו אחיו המלך תמלך עלינו אם משול תמשל בנו ויספו עוד שנא אתו על חלמתיו ועל דבריו: ויחלם עוד חלום אחר ויספר אתו לאחיו ויאמר הנה חלמתי חלום

דכנען: אלין תולדת יעקב יוסף בר שבע עשרה שנין הוה רעי עם אחוהי בענא והוא מרבי עם בני בלהה ועם בני זלפה נשי אבוהי ואיתי יוסף ית דבהון בישא לות אבוהון: וישראל רחים ית יוסף מכל בנוהי ארי בר חכים הוא ליה ועבד ליה כיתונא דפסי: וחזו אחוהי ארי יתיה רחים אבוהון מכל אחוהי ושנו יתיה ולא צבן למללא עמיה שלם: וחלם יוסף חלמא וחוי לאחוהי ואוסיפו עוד למסני יתיה: ואמר להון שמעו כען חלמא הדין דחלמית: והא אנחנא מאסרין איסרין בגו חקלא והא קמת איסרתי והא אזדקפת והא מסחרן איסרתכון וסגדן לאיסרתי: ואמרו ליה אחוהי המלכו את מלך לממלך עלנא או שולטן את סביר למשלט בנא ואוסיפו עוד למסני יתיה על חלמוהי ועל פתגמוהי: וחלם עוד חלמא אוחרן ואשתעי יתיה לאחוהי ואמר הא חלמית חלמא

[illegible] כמו [illegible] שנטלה [illegible] את [illegible] עד [illegible] את הבכורה [illegible] אלה תולדות יעקב [illegible] יעקב [illegible] יוסף יוסף בן שבע עשרה שנה [illegible] של מקראו להיות [illegible] אלה תולדות יעקב יוסף [illegible] עמו [illegible] ללבן [illegible] יוסף [illegible] ליעקב [illegible] אחיו [illegible]

[illegible] זה כתוב על יד חלום [illegible] וכן [illegible] ועל [illegible] יוסף [illegible] כבלהה [illegible] בצאן [illegible] נער שהיה [illegible] בני בלהה [illegible] את בני [illegible] את דבתם רעה [illegible] אחיו [illegible] על [illegible] יוסף · ועל [illegible] דבתם רעה [illegible] בן זקנים [illegible] בר חכים [illegible] יעקב [illegible] יוסף [illegible] פסים [illegible] כתנת פסים [illegible] פסים [illegible] ולא יכלו דברו לשלם [illegible] דברו [illegible] כלומר [illegible] ועל דבריו · ועל דבתם רעה [illegible]

עוד והנה השמש והירח ואחד עשר
כוכבים משתחוים לי: ויספר אל אביו
ואל אחיו ויגער בו אביו ויאמר לו
מה החלום הזה אשר חלמת הבוא
נבוא אני ואמך ואחיך להשתחות
לך ארצה: ויקנאו בו אחיו ואביו שמר
את הדבר: וילכו אחיו לרעות את
צאן אביהם בשכם: ויאמר ישראל
אל יוסף הלוא אחיך רעים בשכם
לכה ואשלחך אליהם ויאמר לו הנני:
ויאמר לו לך נא ראה את שלום
אחיך ואת שלום הצאן והשבני דבר
וישלחהו מעמק חברון ויבא שכמה:
וימצאהו איש והנה תעה בשדה
וישאלהו האיש לאמר מה תבקש:
ויאמר את אחי אנכי מבקש הגידה
נא לי איפה הם רעים: ויאמר האיש
נסעו מזה כי שמעתי אמרים נלכה
דתינה וילך יוסף אחר אחיו וימצאם
בדתן: ויראו אתו מרחק ובטרם
יקרב אליהם ויתנכלו אתו להמיתו:
ויאמרו איש אל אחיו הנה בעל
החלמות הלזה בא: ועתה לכו ונהרגהו
ונשלכהו באחד הברות ואמרנו חיה
רעה אכלתהו ונראה מה יהיו חלמתיו:
וישמע ראובן ויצלהו מידם ויאמר
לא נכנו נפש: ויאמר אלהם ראובן
אל תשפכו דם השליכו אתו אל הבור
הזה אשר במדבר ויד אל תשלחו
בו למען הציל אתו מידם להשיבו

ויספר אל אביו ואל אחיו. לאחר שספר
אותו לאחיו חזר וספר לאביו בפניהם
ויגער בו לפי שהיה מטיל שנאה עליו
הבא נבא. והלא אמך כבר מתה
והוא לא היה יודע שהדברים מגיעים
לבלהה שגדלתו כאמו. ורבותינו ז"ל
למדו מכאן שאין חלום בלא דברים
בטלים. ויעקב נתכוון להוציא הדבר
מלב אחיו שלא יקנאוהו לכך אמר לו
הבא נבא כשם שאי אפשר באמך
שכבר מתה כך השאר בטל. שמר
את הדבר. היה ממתין ומצפה מתי
יבא וכן שומר אמונים וכן לא השמור
על חטאתי כלומ' לא תמתין: לרעות
את צאן אביהם. נקוד על את כלומ'
לא הלכו לרעות הצאן אלא לרעות
עצמן: הנני. לשון ענוה וזריזות הזדרז
למצות אביו ואע"פ שהיה יודע באחיו
ששונאין אותו: מעמק חברון. והלא
חברון בהר שנאמ' ויעלו בנגב ויבא
עד חברון אלא מעצה עמוקה של
צדיק הקבור בחברון לקיים מה שנא'
לאברהם בין הבתרים כי גר יהיה
זרעך וגו'. ויבא שכמה. מקום מוכן
לפורענות שם קלקלו השבטים שם
ענו את דינה ושם נחלקה מלכות בית
דוד שנאמר וילך רחבעם שכמה:
וימצאהו איש. זה גבריאל: נסעו מזה
הסיעו עצמן מן האחוה: נלכה
דותינה לבקש לך נכלי דתות שימיתוך
בהם ולפי פשוטו של מקרא שם מקום
הוא ואין מקרא יוצא מידי פשוטו: ויתנכלו. נתמלאו נכלים וערמומיות. ויתנכלו אותו. עמו כלומר אליו: ונראה מה
יהיו חלומותיו. אמר רבי יצחק מקרא זה אומר דרשני רוח הקדש אומרת כן הם אומרים נהרגהו והכתוב מסיים ונראה מה
דבר מי יקום אם שלכם או שלי. ואי אפשר שיאמרו הם ונראה מה יהיו חלומותיו שמכיון שיהרגוהו בטלו חלומותיו:
לא נכנו נפש. מכת נפש זו מיתה: למען הציל אותו. רוח הקדש מעידה על ראובן

עוד חלם חלמא [illegible] וסיהרא
וחד עשר כוכביא סגדין לי:
ואישתעי לאבוהי ולאחוהי
ונזף ביה אבוהי ואמר ליה
מה חלמא הדין דחלמתא
[illegible] אנא ואמך
ואחך [illegible] לך על ארעא:
וקניאו ביה אחוהי ואבוהי נטר
ית פתגמא:
ואזלו אחוהי למרעי ית ענא
דאבוהון בשכם:
ואמר ישראל ליוסף הלא
אחך רען [illegible]
ואשלחך לותהון ואמר
ליה הא אנא:
ואמר ליה איזיל כען חזי ית
שלמא דאחך וית שלמא
ענא ואתיבני פתגמא
ושלחיה ממישר חברון
ואתא לשכם:
ואשכחיה גברא והא תעי
בחקלא ושאליה גברא
למימר מה את בעי:
ואמר ית אחי אנא בעי חוי
כען לי היכא אנון רען:
ואמר גברא נטלו מיכא ארי
שמעית דאמרין [illegible]
ואזל יוסף בתר [illegible]
ואשכחנון בדתן [illegible]
[illegible]
ואמרו גבר לאחוהי
[illegible]
ואמר ראובן [illegible]
ושמע ראובן ושזביה
מידהון ואמר לא נקטלניה
נפש:
ואמר להון ראובן לא
תשדון דמא רמו יתיה לגובא
הדין דבמדברא וידא לא
תושטון ביה בדיל לשיזבא
יתיה מידהון לאתבותיה

אל אביו ויהי כאשר בא יוסף אל
אחיו ויפשיטו את יוסף את כתנתו
את כתנת הפסים אשר עליו ויקחהו
וישלכו אתו הברה והבור רק אין
בו מים: וישבו לאכל לחם וישאו
עיניהם ויראו והנה ארחת ישמעאלים
באה מגלעד וגמליהם נשאים נכאת
וצרי ולט הולכים להוריד מצרימה:
ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי
נהרג את אחינו וכסינו את דמו
לכו ונמכרנו לישמעאלים וידנו אל
תהי בו כי [illegible] וישמעו
[illegible] סחרים
[illegible]
וימכרו את יוסף לישמעאלים בעשרים
כסף ויביאו את יוסף מצרימה: וישב
ראובן אל הבור והנה אין יוסף בבור
ויקרע את בגדיו: וישב אל אחיו ויאמר
הילד איננו ואני אנה אני בא: ויקחו
את כתנת יוסף וישחטו שעיר עזים
ויטבלו את הכתנת בדם: וישלחו את
כתנת הפסים ויביאו אל אביהם
ויאמרו זאת מצאנו הכר נא הכתנת
בנך הוא אם לא: ויכירה ויאמר כתנת

לות אחוהי ואשלחו ית
יוסף לאחוהי ואשלחו
יוסף ית כתונתיה ית כתונא
דפסיא דעלוהי:
ונסבוהי ורמו יתיה לגובא
וגובא ריקנא לית ביה מיא:

ואסחרו למיכל לחמא וזקפו
עיניהון וחזו והא שיירת
ערבאי אתיא מגלעד וגמליהון
טעינין שעוה וקטף ולטום
אזלין לאחתא למצרים:
ואמר יהודה לאחוהי מה
ממון נתהני ארי נקטול
ית אחונא ונכסי על דמיה:

איתו ונזבניניה לערבאי וידנא
לא תהי ביה ארי אחונא
בסרנא הוא וקבילו מניה
אחוהי:
ועברו גברי מדינאי תגרי
ונגידו ואסיקו ית יוסף מן גובא
וזבינו ית יוסף לערבאי
בעשרין סלעין דכסף ואייתיו
ית יוסף למצרים:
ותב ראובן לגובא והא לית
יוסף בגובא ובזע ית לבושוהי:

ותב לות אחוהי ואמר עולימא
ליתוהי ואנא לאן אנא אתי:

ונסיבו ית כתונא דיוסף
ונכסו צפיר בר עזי וטבלו ית
כתונא בדמא:
ושלחו ית כתונא דפסיא
ואיתיאו לות אבוהון ואמרו
דא אשכחנא אשתמודע כען
הכתונא דברך היא אם לא:
ואשתמודעה ואמר כתונא

שלא אמר זה אלא להציל אותו שיבא
הוא ויעלנו משם שאמר אני בכור
וגדול שבכלם לא יתלה הסרחון אלא בי:
את כתנתו · זה חלוק · את כתנת
הפסים זה שהוסיף לו אביו על אחיו:
והבור רק · ממשמע שנאמר והבור
רק איני יודע שאין בו מים ומה ת"ל
אין בו מים מים אין בו אבל נחשים
ועקרבים יש בו · ארחת ישמעאלים
כתרגומו שיירא על שם הולכי אורח:
וגמליהם נשאים נכאת · ולמה פרסם
הכתוב את משאם להודיע מתן שכרן
של צדיקים שאין דרכן של ערביים
לשאת אלא נפט ועטרן שריחו רע
ולזה נזדמנו בשמים שלא יוזק מריח רע:
נכאת · כל כנוסי בשמים הרבה
קרוי נכאת · כמו ויראם את בית
נכתה · מרקחת · בשמים · ואנקלוס
תרגם לשון שעוה · צרי · שרף הנוטף
והוא נטף הנמנה עם סממני
הקטרת · ולט · שורש ששמו לוטם
במשנה ורבותינו ז"ל אמרו שורש עשב
ששמו אסטרוליה במסכת נדה · מה
בצע · מה ממון כתרגומו · וכסינו
את דמו · ונעלים את מיתתו · וישמעו
אחיו · וקבלו ממנו · וכל שמיעה שהיא לקבל דברים כגון וזה וכגון וישמע יעקב אל אביו ואל אמו וכן נעשה
ונשמע תרגם אונקלוס נעביד ונקביל · וכל שמיעה שהיא שמיעת האוזן כגון וישמעו את קול ה' אלהים וכן [illegible]
[illegible] את תלמוד בני ישראל כלם מתרגמין ושמעו · ויעברו אנשים מדינים סוחרים קדמיי ויעברו אנשים מדינים זו היא שיירא אחרת [illegible]
[illegible] הכתוב שנמכר פעמים הרבה שנאמר וימשכו ויעלו את יוסף מן הבור וימכרו את יוסף לישמעאלים והישמעאלים [illegible]
למדינים והמדינים מכרו אותו למצרים: וישב ראובן אל הבור · ובמכירתו לא היה שם שהגיע יומו [illegible]
את אביו · דבר אחר עסוק היה בשקו ובתעניתו על שבלבל יצועי אביו · ואני אנה אני בא · [illegible]
[illegible] של אבא · שעיר עזים · דמו דומה לשל אדם · ויטבלו את הכתנת · [illegible]
[illegible] · כתנת קפסים · כתנת בני · כתנת בני [illegible]
[illegible] · כתנת יוסף [illegible]
[illegible] כתנת בנך [illegible]
[illegible]

בני חיה רעה אכלתהו טרף טרף
יוסף׃ ויקרע יעקב שמלתיו וישם
שק במתניו ויתאבל על בנו ימים
רבים׃ ויקמו כל בניו וכל בנתיו לנחמו
וימאן להתנחם ויאמר כי ארד אל
בני אבל שאלה ויבך אתו אביו׃
והמדנים מכרו אתו אל מצרים
לפוטיפר סריס פרעה שר
הטבחים׃

ויהי בעת ההוא וירד יהודה מאת
אחיו ויט עד איש עדלמי ושמו חירה׃
וירא שם יהודה בת איש כנעני ושמו
שוע ויקחה ויבא אליה׃ ותהר ותלד
בן ויקרא את שמו ער׃ ותהר עוד
ותלד בן ותקרא את שמו אונן׃ ותסף
עוד ותלד בן ותקרא את שמו שלה
והיה בכזיב בלדתה אתו׃ ויקח יהודה
אשה לער בכורו ושמה תמר׃ ויהי
ער בכור יהודה רע בעיני יהוה וימתהו
יהוה׃ ויאמר יהודה לאונן בא אל
אשת אחיך ויבם אתה והקם זרע
לאחיך׃ וידע אונן כי לא לו יהיה
הזרע והיה אם בא אל אשת אחיו
ושחת ארצה לבלתי נתן זרע לאחיו׃

חיתא בישתא אכלתה
מיקטל קטיל יוסף׃
ובזע יעקב לבושוהי ואסר
שקא בחרציה ואתאבל על
בריה יומין סגיאין׃
וקמו כל בנוהי וכל בנתיה
לתנחומיה וסריב לקבלא
תנחומין ואמר ארי איחות
על ברי כד אבילא לשאול
ובכא יתיה אבוהי׃
ומדינאי זבינו יתיה למצרים
לפוטיפר רבא דפרעה רב
קטוליא׃
והוה בעיד...
יהודה מלו...
גברא ע...
חירא׃
וחזא תמן
תגרא ושמי...
ועל לותה
ועדיאת ויל...
שמיה ער׃
ועדיאת עוד
ית שמיה אונ...
ואוספת עוד ו...
ית שמיה שלה ו...
כד ילידת יתיה׃
ונסיב יהודה איתת...
בוכריה ושמה תמר׃
והוה ער בוכרא דיה...
קדם יי ואמתיה יי׃
ואמר יהודה לאונן ע...
איתת אחוך ויבם ית...
זרעא לאחוך׃
וידע אונן ארי לא על
יתקרי זרעא והוה כד
לות איתת אחוהי מ...
ארחיה על ארעא בד...
לקיימא זרעא לאחוהי׃

אבל יצחק יודע היה שהוא חי ואומר
הנה אני רואה לצערו של אף אני לא
אגלה׃ ימים רבים׃ עשרים ושתים
שנה משפירש ממנו עד שירד יעקב
למצרים כי יוסף היה משבע עשרה
שנה כשנמכר ובן שלשים היה כשעמד
לפני פרעה ושבע שני השבע ושתי
שני הרעב שנאמר כי זה שנתים
הרעב בקרב הארץ ובאותו הפרק
ירד יעקב למצרים הרי עשרים ושתים
שנה כנגד כב שלא קיים כבוד אב
ואם עשרים שנה שהיה בבית לבן
שנאמר זה לי עשרים שנה בביתך
ושתי שנים ששהה בדרך בשובו מבית
לבן שמונה עשר חדש בסכות וששה
חדשים בבית אל וזהו שאמר ללבן זה לי
עשרים שנה לך ועליך סופי ללקות
כנגדן׃ כל בניו וכל בנתיו׃ ר׳ יהודה
אומר אחיות תאומות נולדו עם כל
שבט ושבט ונשאום׳ ר׳ נחמיה אומר
כנעניות היו ומהו בנותיו כלותיו שאין
אדם נמנע מלקרוא לחתנו בנו
ולכלתו בתו׃ וימאן להתנחם׃ לפי שאין
אדם יכול לקבל תנחומין על החי
ונגזר שימות שעל המת משתכח מן הלב
שישתכח מן הלב ולא על החי׃ כי ארד וגו׳ אל בני אבל שאולה׃ כמו על בני והרבה של מתחלפין בלשון על כמו אל
בית המלך של הלקח ארון האלהים׃ אבל שאולה׃ כפשוטו לשון קבר הוא באבלי אקבר לא אתנחם כל ימי ו
גיהנם סימן זה מסור בידי מפי הגבורה שאם לא ימות אחד מבני בחיי מובטח אני שלא אראה גיהנם׃ ויבך
אתו׃ זה כלפי יצחק שהיה בוכה על צרתו של יעקב אבל לא היה מתאבל לפי שהיה יודע שהוא חי׃ שר הטבחים׃
שר שוחטי בהמות המלך׃ ויהי בעת ההיא׃ למה נסמכה פרשה זו לכאן והפסיק בפרשתו של יוסף ללמד שה
אחיו מגדולתו כשראו בצרת אביהם אמרו אתה אמרת למכרו אלו אמרת להשיבו היינו שומעים לך׃
ויט׃ נטה עד איש עדלמי נשתתף עמו׃ כנעני׃ תגר׃ והיה בכזיב׃ שם המקום ואני אומר על שם שפסקה מלדת נקרא
כזיב כמו היה תהיה לי כמו אכזב [illegible] ורבה רבה ראיתי׃ ותקרא
על שם שפסקה מלדת׃ רע בעיני ה׳׃ כרעתו של אונן משחית זרעו שנאמר באונן וימת גם אותו כמיתתו של ער
מיתתו של אונן ולמה היה ער משחית זרעו כדי שלא תתעבר ויכחיש יופיה׃ והקם זרע׃ הבן יקרא על שם המת׃ ושחת ארצה׃

וירע בעיני יהוה אשר עשה וימת
גם אתו: ויאמר יהודה לתמר כלתו
שבי אלמנה בית אביך עד יגדל
שלה בני כי אמר פן ימות גם הוא
כאחיו ותלך תמר ותשב בית אביה:
וירבו הימים ותמת בת שוע אשת
יהודה וינחם יהודה ויעל על גזזי צאנו
הוא וחירה רעהו העדלמי תמנתה:
ויגד לתמר לאמר הנה חמיך עלה
תמנתה לגז צאנו: ותסר בגדי
אלמנותה מעליה ותכס בצעיף
ותתעלף ותשב בפתח עינים אשר
על דרך תמנתה כי ראתה כי גדל
שלה והוא לא נתנה לו לאשה: ויראה
יהודה ויחשבה לזונה כי כסתה פניה:
ויט אליה אל הדרך ויאמר הבה נא
אבוא אליך כי לא ידע כי כלתו היא
ותאמר מה תתן לי כי תבוא אלי:
ויאמר אנכי אשלח גדי עזים מן הצאן
ותאמר אם תתן ערבון עד שלחך:
ויאמר מה הערבון אשר אתן לך:
ותאמר חתמך ופתילך ומטך אשר
בידך ויתן לה ויבא אליה ותהר לו:
ותקם ותלך ותסר צעיפה מעליה
ותלבש בגדי אלמנותה: וישלח
יהודה את גדי העזים ביד רעהו
העדלמי לקחת הערבון מיד האשה
ולא מצאה: וישאל את אנשי מקמה
לאמר איה הקדשה הוא בעינים
על הדרך ויאמרו לא היתה בזה
קדשה: וישב אל יהודה ויאמר לא
מצאתיה וגם אנשי המקום אמרו
לא היתה בזה קדשה: ויאמר יהודה
תקח לה פן נהיה לבוז הנה שלחתי
הגדי הזה ואתה לא מצאתה: ויהי

ובאש קדם יי דעבד ואמית אף יתיה:
ואמר יהודה לתמר כלתיה תיבי ארמלא בית אביך עד דירבא שלה ברי ארי אמר דילמא ימות אף הוא כאחוהי ואזלת תמר ויתיבת בית אבוהא:
וסגיאו יומיא ומיתת בת שוע איתת יהודה ואתנחם יהודה וסליק על גזזי עניה הוא וחירה רחמיה עדולמאה לתמנת:
ואתחוא לתמר למימר הא חמיך סליק לתמנת למיגז עניה:
ואעדיאת לבושי ארמלותא מינה ואיתכסיאת בעיפא ואיתקנת ואיתיבת בפרשות עינין די על אורח תמנת ארי חזת ארי רבא שלה והיא לא איתיהבת ליה לאנתו:
וחזאה יהודה וחשבא לנפקת ברא ארי כסיאת אפהא:
וסטא לוותה לאורחא ואמר הבי כען איעול לותיך ארי לא ידע ארי כלתיה היא ואמרת מה תתן לי ארי תיעול לותי:
ואמר אנא אשדר גדי בר עזי מן ענא ואמרת אם תתן משכונא עד דתשלח:
ואמר מה משכונא דאתן לך ואמרת עזקתך ושושיפך וחוטרך דבידך ויהב לה ועאל לותה ועדיאת ליה:
וקמת ואזלת ואעדיאת עיפה מינה ואלבישת לבושי ארמלותא:
ושדר יהודה ית גדי בר עזי ביד רחמיה עדולמאה למיסב משכונא מידא דאיתתא ולא אשכחאה:
ושאיל ית אינשי אתרא למימר אן מקדשתא היא בפרשות עינין על אורחא ואמרו לית הכא מקדשתא:
ותב לות יהודה ואמר לא אשכחיתה ואף אינשי אתרא אמרו לית הכא מקדשתא:
ואמר יהודה תיסב לה דילמא נהי לחוך הא שדרית גדיא הדין ואת לא אשכחתה:

הם מכבסים חורה מתמון : כי אמר
פן ימות · כלומר דוחה היה אותה שלא
היה בדעתו להשיאה לו : פן ימות גם
הוא · מוחזקת היא שימותו בעליה ·
ויעל על גוזזי צאנו · עלה תמנתה
לתמנת על גוזזי צאנו · הנה חמיך
עלה תמנתה · ובשמשון הוא אומר
וירד שמשון תמנתה שהי' בשפוע ההר
היתה יושבת עולין לה מכאן ויורדין
לה מכאן · ותתעלף · כסתה פניה שלא
יכיר בה · ותשב בפתח עינים ·
בפתיחת העינים בפרשת דרכים
שעל דרך תמנתה · ורבותי' ז"ל דרשו
בפתחו של אברהם אבינו שהכל
עינים מצפות לראותו · כי ראתה כי
גדל שלה · לכך הפקירה עצמה אצל
יהודה שהיתה מתאוה להעמיד ממנו
בנים : ויחשבה לזונה · לפי שיושבת
בפרשת דרכים : כי כסתה פניה ·
ולא יכול להסתכל ולהכירה · ורבותי'
ז"ל דרשו כי כסתה פניה כשהיתה
בבית חמיה היתה צנועה לפיכך לא
חשדה · ויט אליה אל הדרך · מדרך
שהיה בו נטה אל הדרך שהיא בו ·
הבה נא · הכיני עצמך ודעתך לכך
כל לשון הבה הזמנה הוא ממקום שהם
קרובים בלשון נתינה ואף אותם של
הזמנה קרובים ללשון נתינה הם ·
ערבון · משכון : חותמך ופתילך
עזקתך ושושיפך : חותמך · טבעת
שאתה חותם בה : ופתילך · שמלתך
שאתה מתכסה בה : ותהר לו · צדיקי'
כמוהו כו גבורים כמוהו כו : הקדשה ·
מקודשת ומזומנת לזנות : תקח לה · יהיה
שלה מה ששלחתי · פן נהיה לבוז · אם

4
8
A

כמשלש חדשים ויגד ליהודה לאמר זנתה תמר כלתך וגם הנה הרה לזנונים ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף: הוא מוצאת והיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה ותאמר הכר נא למי החתמת והפתילים והמטה האלה: ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני כי על כן לא נתתיה לשלה בני ולא יסף עוד לדעתה: ויהי בעת לדתה והנה תאומים בבטנה: ויהי בלדתה ויתן יד ותקח המילדת ותקשר על ידו שני לאמר זה יצא ראשנה: ויהי כמשיב ידו והנה יצא אחיו ותאמר מה פרצת עליך פרץ ויקרא שמו פרץ: ואחר יצא אחיו אשר על ידו השני ויקרא שמו זרח:

ויוסף הורד מצרימה ויקנהו פוטיפר סריס פרעה שר הטבחים איש מצרי מיד הישמעאלים אשר הורדהו שמה: ויהי יהוה את יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית אדניו המצרי: וירא אדניו כי יהוה אתו וכל אשר הוא עשה יהוה מצליח בידו: וימצא יוסף חן בעיניו וישרת אתו

והיה כתלתות ירחיא ואיתחוא ליהודה למימר זנאת תמר כלתך ואף הא מעדיא לזנותא ואמר יהודה אפקוה ותיתוקד: הכר כתפקא לאיתוקדא. בעא תלתא סהדין ולא אשכחת יתהון דאתא בבא' ונטלינון כן קדכדא כהא שעתא וזקפת עינהא לכרסא ואמרת בבעו מינך אהא הייא עני בהא שעתא דאנא וקיא ואנא עתידא ליהבנא לך תלתי צדיקיא דאפקין כפי דיפלין בבקעת דורא על דירי בה שעתא רמז לנבריאל ונחת והכינון לה ורכתותהין קדם רגליהן דדימיא ואמרת לגבר דאלין דיליה אנא מעדיא ואמרת אשתמודע כען למאן עוקתא ושושיפא וחוטרא האלין: ואישתמודע יהודה ואמר זכאה כני מעדיא ולית היא מעדיא כנבר אוחרן שבעי כען אחי ואינשי ביה אבא שמלהא דארם סבילנה קבילין יתיה כד אתיתי לות אבא ואמרית ליה אישתמודע כען אבתוא דברך הא וכען אמרת לי אישתמודע מן למאן עוקתא ושושיפא וחוטרא האילין טב למיח בעלמא הדין כלמידן בעלמא דאתי טב למיח באישתא טפשא כלמירן באישתא מעדא בבן נפקת קלא ואמרת כני הות פיתגמא ולא איסף עוד למדעה: והוה מעידן דמילדה והא תיאמין במעהא:

נבקשנה עוד יתפרסם הדבר ונהיה הרי כי מה עלי לעשות הנה שלחתי את הגדי הזה ואתה לא מצאתה: כמשלש חדשים. רובו של ראשון ורובו של אחרון והאמצעי שלם ולבסוף כמשלש כשהוכר קדשים כמו ומשלש מקצת מכלל יום וכן תרגם אונקלוס כתלתות ירחיא: הרה לזנונים. שם דבר מעוברת כמו אשה הרה וכמו ברה כחמה: ותשרף. אמר אפרים מקשאה משום ר' מאיר בתו של שם היתה שהוא כהן לכך דנוה בשרפה: היא מוצאת לישרף. והיא שלחה אל חמיה שלא רצתה להלבין פניו ואמרה מאיש אשר לו אלה אנכי הרה אמרה אם יודה מעצמו יודה ואם לאו ישרפוני ואל אלבין פניו. מכאן אמרו רבותינו ז"ל נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים: הכר נא. אין נא אלא לשון בקשה הכר בוראך ואל תאבד שלש נפשות: צדקה ממני. צדקה בדבריה וממני היא מעוברת. ורבותינו ז"ל דרשו שיצתה בת קול ואמרה ממני יצאו הדברים לפי שהיתה צנועה בבית חמיה גזרתי שיצאו ממנה מלכים. ומשבט יהודה גזרתי להעמיד מלכים בישראל: כי על כן לא נתתיה לשלה. כי בדין עשתה על אשר לא נתתיה לשלה בני: ולא יסף עוד לדעתה. יש אומרים לא הוסיף ויש אומרים לא פסק: בעת לדתה. וברבקה הוא אומר וימלאו ימיה ללדת. כאן לחסרים ולהלן למלאים. כאן לששה חדשים ושבעה ימים. כאן התאומים מלא ולהלן תומים חסר לפי שהאחד רשע אבל אלו שניהם צדיקים: ויתן יד. הוציא האחד ידו לחוץ ולאחר שקשרה על ידו השני החזירה: פרצת. חזקת עליך חוזק: אשר על ידו השני. ארבע ידות כתובות כאן כנגד ד' חרמים שמעל עכן שיצא ממנו. וי"א כנגד ד' דברים שלקח אדרת שנער ושתי מאתים כסף של מאתים שקלים ולשון זהב אחד בכלל: ויקרא שמו זרח. על זריחת מראית השני: ויוסף הורד מצרימה. חוזר לענין הראשון אלא שהפסיק בו כדי לסמוך ירידתו של יהודה למכירתו של יוסף לומר בשביל מכירתו של יוסף הורידוהו מגדולתו. ועוד כדי לסמוך מעשה אשתו של פוטיפר למעשה תמר לומר לך מה זו לשם שמים אף זו לשם שמים לפי שראתה באיצטגנינות שלה שעתידה להעמיד ממנו ואינה יודעת אם ממנה

48 B

ויפקדהו על ביתו וכל יש לו נתן בידו: ויהי מאז הפקיד אתו בביתו ועל כל אשר יש לו ויברך יהוה את בית המצרי בגלל יוסף ויהי ברכת יהוה בכל אשר יש לו בבית ובשדה: ויעזב כל אשר לו ביד יוסף ולא ידע אתו מאומה כי אם הלחם אשר הוא אוכל ויהי יוסף יפה תאר ויפה מראה: ויהי אחר הדברים האלה ותשא אשת אדניו את עיניה אל יוסף ותאמר שכבה עמי: וימאן ויאמר אל אשת אדניו הן אדני לא ידע אתי מה בבית וכל אשר יש לו נתן בידי: איננו גדול בבית הזה ממני ולא חשך ממני מאומה כי אם אותך באשר את אשתו ואיך אעשה הרעה הגדלה הזאת וחטאתי לאלהים: ויהי כדברה אל יוסף יום יום ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה: ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו ואין איש מאנשי הבית שם בבית: ותתפשהו בבגדו לאמר שכבה עמי ויעזב בגדו בידה וינס ויצא החוצה: ויהי כראותה כי עזב בגדו בידה וינס החוצה: ותקרא לאנשי ביתה ותאמר להם לאמר ראו הביא לנו איש עברי לצחק בנו בא אלי לשכב עמי ואקרא בקול גדול: ויהי כשמעו כי הרימתי קולי ואקרא ויעזב בגדו אצלי וינס ויצא החוצה: ותנח בגדו אצלה עד בוא אדניו אל ביתו: ותדבר אליו כדברים האלה לאמר בא אלי העבד העברי אשר הבאת לנו לצחק בי: ויהי כהרימי קולי ואקרא

במילדה ויהב ידא ונסיבת חייתא וקטרת על ידיה זהוריתא למימר דין נפק בקדמיתא: והוה כד אתיב ידיה והא נפק אחוהי ואמרת מה תקוף סגיא עלך למיתקף וקרא שמיה פרץ: ובתר כן נפק אחוהי די על ידיה זהוריתא וקרא ית שמיה זרח: ויוסף איתחת למצרים וזבניה פוטיפר רבא דפרעה רב קטוליא גבר מצראי מידא דערבאי דאחתוהי לתמן: והוה מימרא דיי בסעדיה דיוסף והוה גבר מצלח והוה בבית ריבוניה מצראה: וחזא ריבוניה ארי מימרא דיי בסעדיה וכל דהוא עביד יי מצלח בידיה: ואשכח יוסף רחמין בעינוהי ושמיש יתיה ומניה על ביתיה וכל דאית ליה מסר בידיה: והוה מעידן דמני יתיה בביתיה ועל כל דאית ליה ובריך יי ית בית מצראה בדיל יוסף והוה ברכתא דיי בכל דאית ליה בביתא ובחקלא: ושבק כל דיליה בידא דיוסף ולא ידע עמיה מידעם אלהין לחמא דהוא אכיל והוה יוסף שפיר בריוא ויאי בחזוא: והוה בתר פתגמיא האלין וזקפת איתת ריבונוהי ית עינהא לות יוסף ואמרת שכוב עמי: וסריב ואמר לאיתת ריבוניה הא ריבוני לא ידע עמי מה די בביתא וכל דאית ליה מסר בידי: ליתוהי רב בביתא הדין מיני ולא מנע מיני מידעם אלהין יתיך בדיל דאת איתתיה ואיכדין אעביד ית בישתא רבתא הדא ואחוב קדם יי: והוה כד מלילת ליוסף יומא יומא ולא קביל מינה למשכב לותה בעלמא הדין למהוי עימה בעלמא דאתי: והוה כיומא הדין ועאל לביתא למבדק בכתבי חושבניה ולית אינש מאנשי ביתא תמן בביתא: ואחדתיה בלבושיה למימר שכוב עמי ושבקיה ללבושיה בידה ועריק ונפק לשוקא: והוה כד חזת ארי שבקיה ללבושיה בידה ועריק לשוקא: וקרת לאנשי ביתה ואמרת להון למימר ח[illegible] איתי לנא גבר עבראה

כי יי' אתו שם שמים שגור בפיו: וכל יש לו · הרי לשון קצרה חסר והוא כמו וכל אשר יש לו: ולא ידע אתו מאומה לא נתן לבו לכלום: כי אם הלחם · היא אשתו אלא שדבר הכתוב בלשון נקייה: ויהי יוסף יפה תאר · כיון שראה עצמו מושל התחיל אוכל ושותה ומסלסל בשערו · אמר הקב"ה אביך מתאבל ואתה מסלסל בשערך אני מגרה בך את הדוב מיד ותשא אשת אדוניו את עיניה וגו': אחר כל מקום שנא' אחר סמוך: וחטאתי לאלהים שבני נח נצטוו על העריות: לשכב אצלה · אפי' בלא תשמיש: להיות עמה · לא לשכב אצלה בעולם הזה להיות עמה לעולם הבא: ויהי כהיום הזה · כלומר ויהי כאשר הגיע יום מיוחד יום צחוק יום אידם שהלכו כולם לבית ע"ז אמרה אין לי יום הגון להזקק ליוסף כהיום הזה · אמרה להם חולה אני ואיני יכולה לילך: לעשות מלאכתו · רב ושמואל חד אמר מלאכתו ממש וחד אמר לעשות צרכיו עמה אלא שנראית לו דמות דיוקנו של אביו כדאית' במסכ' סוטה: ראו הביא לנו · הרי לשון קצרה הביא לנו ולא פירש מי הביאו ועל בעלה אומרת כן: עברי · מעבר הנהר · דבר אחר מבני עבר: אצלו אצלה · אצל יוסף · בנה לי לצחוק: כי השכב העברי אשר הבאת לנו

כי אם הלחם · היא אשתו

49A

ויעזב בגדו אצלי וינס החוצה׃ ויהי
כשמע אדניו את דברי אשתו אשר
דברה אליו לאמר כדברים האלה
עשה לי עבדך ויחר אפו׃ ויקח אדני
יוסף אתו ויתנהו אל בית הסהר
מקום אשר אסורי המלך אסורים
ויהי שם בבית הסהר׃ ויהי יהוה את
יוסף ויט אליו חסד ויתן חנו בעיני
שר בית הסהר׃ ויתן שר בית הסהר
ביד יוסף את כל האסירים אשר
בבית הסהר ואת כל אשר עשים
שם הוא היה עשה׃ אין שר בית
הסהר ראה את כל מאומה בידו
באשר יהוה אתו ואשר הוא עשה
יהוה מצליח׃
ויהי אחר הדברים האלה חטאו
משקה מלך מצרים והאפה לאדניהם
למלך מצרים׃ ויקצף פרעה
על שני סריסיו על שר המשקים
ועל שר האופים׃ ויתן אתם במשמר
בית שר הטבחים אל בית הסהר
מקום אשר יוסף אסור שם׃ ויפקד
שר הטבחים את יוסף אתם וישרת
אתם ויהיו ימים במשמר׃ ויחלמו
חלום שניהם איש חלמו בלילה
אחד איש כפתרון חלמו המשקה
והאפה אשר למלך מצרים אשר
אסורים בבית הסהר׃ ויבא אליהם
יוסף בבקר וירא אתם והנם זעפים׃
וישאל את סריסי פרעה אשר אתו
במשמר בית אדניו לאמר מדוע
פניכם רעים היום׃ ויאמרו אליו חלום
חלמנו ופתר אין אתו ויאמר אלהם
יוסף הלוא לאלהים פתרנים ספרו
נא לי׃ ויספר שר המשקים את

לחייכא בנא עאל ל...
למשכב עמי וקרית בק...
רבא׃ והוה כד שמע...
ארימית קלי וקרית ושבקיה
לבושיה לותי וערק ונפק
לשוקא׃ ואתחתיל בו רוגזיה
להוה עד דעאל ריבוניה
לביתיה׃ וכלילת עמיה
כפיתגמיא האלין למימר
עאל לותי עבדא עיבראה
דאיתיתא לנא לחייכא בי׃
והוה כד ארימית קלי וקרית
ושבקיה ללבושיה לותי וערק
לשוקא׃ והוה כד שמע
רבוניה ית פיתגמי איתתיה
דמלילת עמיה למימר
כפיתגמיא האלין עבד לי
עבדך ותקיף רוגזיה׃ ודבר
ריבוניה דיוסף יתיה ומניה
בבית אסירי אתרא דאסירי
מלכא אסירין והוה תמן בבית
אסירי׃ והוה מימרא דיי
בסעדיה דיוסף ונגד ליה
חיסדא ויהביה לרחמין בעיני
רב בית אסירי׃ ומני רב בית
אסירי בידא דיוסף ית כל
אסירין די בבית אסירי וית
כל דעבדין תמן על מימריה
הוה מתעבד׃ לית רב בית
אסירי חזי ית כל סורחן
בידיה בדי מימרא דיי
בסעדיה וכל דהוא עביד יי
מצלח׃ והות בתר פיתגמיא
האלין סרחו שקיא דמלכא
דמצרים ונחתומא לריבונהון
למלכא דמצרים ורגיז פרעה
על תרין רברבנוהי על רב
שקי ועל רב נחתומי׃
ויהב יתהון במטרא בית רב
קטוליא לבית אסירי אתרא
דיוסף אסיר תמן׃ ומני רב
קטוליא ית יוסף עמהון ושמש
יתהון והוו יומין במטרא׃
וחלמו חילמא תרויהון גבר
כפושרן חלמיה בליליא חד
גבר חלמיה שקיא ונחתומא
די למלכא דמצרים דאסירין
בבית אסירי׃ ועאל לותהון
יוסף בצפרא וחזא יתהון והא
אינון נסיסין׃ ושאיל ית
רברבני פרעה דעמיה
במטרא בית ריבוניה למימר
מה דין אפיכון בישין יומא
דין׃ ואמרו ליה חלמא
חלמנא ופשר לית ליה ואמר
להון יוסף הלא מן קדם יי
פשורן חלמיא אישתעו כען
לי׃ ואישתעי רב שקי ית

[illegible]
פרעה
על שני
[illegible]
ויחלמו
[illegible]

רמס״ר ב

49B

חלמו ליוסף ויאמר לו בחלומי והנה
גפן לפני: ובגפן שלשה שריגם והוא
כפרחת עלתה נצה הבשילו
אשכלתיה ענבים: וכוס פרעה בידי
ואקח את הענבים ואשחט אתם
אל כוס פרעה ואתן את הכוס על
כף פרעה: ויאמר לו יוסף זה פתרנו
שלשת השרגים שלשת ימים הם:
בעוד שלשת ימים ישא פרעה
את ראשך והשיבך על כנך
ונתת כוס פרעה בידו כמשפט
הראשון אשר היית משקהו: כי אם
זכרתני אתך כאשר ייטב לך ועשית
נא עמדי חסד והזכרתני אל פרעה
והוצאתני מן הבית הזה: כי גנב
גנבתי מארץ העברים וגם פה לא
עשיתי מאומה כי שמו אתי בבור:
וירא שר האפים כי טוב פתר ויאמר
אל יוסף אף אני בחלומי והנה
שלשה סלי חרי על ראשי: ובסל
העליון מכל מאכל פרעה מעשה
אפה והעוף אכל אתם מן הסל
מעל ראשי: ויען יוסף ויאמר זה
פתרנו שלשת הסלים שלשת ימים
הם: בעוד שלשת ימים ישא פרעה
את ראשך מעליך ותלה אותך על
עץ ואכל העוף את בשרך מעליך:
ויהי ביום השלישי יום הלדת את
פרעה ויעש משתה לכל עבדיו
וישא את ראש שר המשקים ואת
ראש שר האפים בתוך עבדיו: וישב
את שר המשקים על משקהו ויתן
הכוס על כף פרעה: ואת שר האפים
תלה כאשר פתר להם יוסף: ולא
זכר שר המשקים את יוסף

חלמיה ליוסף ואמר ליה
בחלמי והא גופנא קדמי:
ובגופנא תלתא שיבשין והיא
כד אפרחת אפיקת לבלבין
ואמצת נץ בשילו אתכלהא
הוו ענבין:
וכסא דפרעה בידי ונסיבית
ית ענביא ועצרית יתהון
בכסא דפרעה ויהבית ית
כסא על ידא דפרעה:
ואמר ליה יוסף דין פושרניה
תלתא שיבשין תלתא יומין
אינון:

בסוף תלתא יומין ידכרינך
פרעה ויתיבנך על שמושך
ותתן כסא דפרעה בידיה
כהלכתא קדמאה דהוית
משקי ליה:
אלהין תדכרינני עמך כד
יוטיב לך ותעביד כען עמי
טיבו ותדכר עלי קדם פרעה
ותפקינני מן בית אסירי הדין:

ארי מיגנב גניבנא מארע
עיבראי ואף הכא לא עבדית
מידעם ארי שמו יתי בבית
אסירי:

וחזא רב נחתומי ארי יאות
פשר ואמר ליוסף אף אנא
בחלמי והא תלתא סלין
דחורי על רישי:
ובסלא עילאה מכל מיכלא
דפרעה עובד נחתום ועופא
אכיל יתהון מן סלא מעל
רישי:
ואתיב יוסף ואמר דין
פושרניה תלתא סלין תלתא
יומין אינון:
בסוף תלתא יומין יעדי פרעה
ית רישך מינך ויצלוב יתך על
צליבא ויכול עופא ית בשרך
מינך:

והוה ביומא תליתאה יום בית
ולדא דפרעה ועבד משתיא
לכל עבדוהי ואידכר ית ריש
רב שקי ות ריש רב נחתומי
בגו עבדוהי:

ואתיב ית רב שקי על
שקיותיה ויהב כסא על ידא
דפרעה:
וית רב נחתומי צלב כמא
דפשר להון יוסף:
ולא אדכר
רב שקי ית יוסף ואנשיה:

שריגים זמורות ארוכות: והיא כפורחת
דומה לפורחת. והיא כפורחת
נראית לו כמו שהיא פורחת
ואחר הפריחה עלתה נצה נעשו סמדר
ואחר כך הבשילו. תרגם והיא
כפורחת והיא כד אפרחת אפקת
לבלבין ואחר כך עד כאן תרגם של
פריחה: נצה כמו נצן מפרח כוכב
וספר נמול יפה נצה וכמעט וזה
פרח וכן כן: ואשחט. כתרגומו
ועצרית והרבה יש בלשון חכמים.
שלשת ימים הם. סימן הם לך לשלשת
ימים: ישא פרעה את ראשך. לשון
חשבון כמו כי תשא את ראש
בני ישראל לפקודיהם כלומר כשיפקוד
שאר עבדיו לשרת לפניו בסעודה
ימנה אותך עמהם: כנך. על כן
בסיס שלך ומושבך. כי אם זכרתני
אחר אם זכרתני כי אתה עושה עמי
חסד: כי אם זכרתני. מאחר שייטב
לך: ועשית נא עמדי חסד. אין נא
אלא לשון בקשה. סלי חורי. סלים של
נסרים קלופים עשויים חורי חורי: יום
הולדת את פרעה. יום לידת שקורין
יום גינוסיא של מלכים בלע"ז ולשון
הולדת שאין הולד נולד אלא על ידי
אחרים שמילדים את האשה ועל כן
נקראת האשה מיילדת. עולדת
מולדת. וכן ומולדותיך ביום הולדת
אותך. וכן אחרי הכבס את הנגע
כלומר שיתכבס על ידי אחרים: וישא
את ראש. מנאם עם שאר עבדיו
שהיה מונה את המשרתים שישרתו
אותו בסעודתו וזכר אלו בתוכם כמו
שאתה אומר ראש בגולגלותם לשון מנין ול

ולא זכר שר המשקים בו ביום וישכחהו לאחר
זמן · ולפי כך מפני שתלה בו יוסף
בטחונו לזכרו · הוזקק להיות אסור ב׳
שנים · שנ׳ אשרי הגבר אשר שם ה׳
מבטחו ולא פנה אל רהבים אל מצרי׳
שקרויין רהבים שנ׳ עליהם שנ׳ אומר
רהב ובבל · ונאמר רהב הם שבת

חסלת וישב יעקב

ויהי מקץ כתרגומו מסוף וכל לשון קץ
סוף הוא: על היאור · כל שאר נהרו׳
אינם קרויין יאורים חוץ מנילוס מפני
שכל הארץ עשויה יאורים בידי אדם
ונילוס עולה ומשקה אותם ואין גשמי׳
יורדין במצרים תדיר · יפות מראה
סימן הוא לימי שובע שהבריות נראות
יפות זו לזו שאין עין בריה צרה
בחברתה: באחו · באגם: כמו ישגה
אחו בלי מים · ודקות בשר ·
לשון דק: ותאכלנה · סימן שתהא
כל שמחת השובע נשכחת בימי
הרעב: בקנה אחד · קולמוס בלעז:
שדופות · כתרגומו שקיפן קמוש
חבטות לשון משקוף המשקוף החבוט
על ידי הדלת המכה עליו: קדים רוח
מזרחי׳ דרומית שקורין יוס מיזו וקורי׳
אותו בעז: והנה חלום · והנה נשלם
חלום לפניו והכרך לפותרו: ותפעם
רוחו: כתרגומו ומטרפא ולשון
מקשקשת בתוכו כפעמון ובנבוכד

וישכחהו

ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חלם
והנה עמד על היאר והנה מן היאר
עלת שבע פרות יפות מראה ובריאת
בשר ותרעינה באחו: והנה שבע
פרות אחרות עלות אחריהן מן
היאר רעות מראה ודקות בשר
ותעמדנה אצל הפרות על שפת
היאר: ותאכלנה הפרות רעות
המראה ודקת הבשר את שבע
הפרות יפת המראה והבריאת
וייקץ פרעה: ויישן ויחלם שנית והנה
שבע שבלים עלות בקנה אחד
בריאות וטבות: והנה שבע שבלים
דקות ושדופת קדים צמחות
אחריהן: ותבלענה השבלים
הדקות את שבע השבלים הבריאות
והמלאות וייקץ פרעה והנה חלום:
ויהי בבקר ותפעם רוחו וישלח
ויקרא את כל חרטמי מצרים ואת
כל חכמיה ויספר פרעה להם את
חלמו ואין פותר אותם לפרעה:
וידבר שר המשקים את פרעה
לאמר את חטאי אני מזכיר היום:
פרעה קצף על עבדיו ויתן אתי
במשמר בית שר הטבחים אתי ואת
שר האפים: ונחלמה חלום בלילה
אחד אני והוא איש כפתרון חלמו
חלמנו: ושם אתנו נער עברי עבד

והוה מסוף תרתין שנין
ופרעה חלים והא קאים על
נהרא:
והא מן נהרא סלקן שבע
תורתא שפירא למיחזי ופטימן
בשר ורעיין באחוא

והא שבע תורן אחרנין סלקן
בתריהין מן נהרא בישן
למיחזי וחסירן בשר וקמא
לקיבליהין דתורתא על כיף
נהרא:

ואכלא תורתא בישן למיחזי
וחסירן בשר ית שבע תורתא
שפירן למיחזי ופטימתא
ואיתער פרעה:

ודמוך וחלם תניינות והא שבע
שבליא סלקן בקניא חד
פטימן וטבן:

והא שבע שבליא לקין
ושקיפן קדום צמחן
בתריהין:

ובלעא
שבליא לקייתא ית שבע
שבליא פטימתא ומלייתא
ואיתער פרעה והא חלמא:

והוה בצפרא ומטרפא רוחיה
ושלח וקרא ית כל חרשי
מצראי וית כל חכימהא
ואישתעי פרעה להון ית
חלמיה ולית דפשר יתהן
לפרעה:

ומליל רב שקי עם פרעה
למימר ית סורחני אנא
מדכר יומא דין:
פרעה רגז על עבדוהי ויהב
יתי במטרת בית רב קטוליא
יתי וית רב נחתומי:

וחלימנא חלמא בלילא חד
אנא והוא גבר כפושר
חלמיה חלמנא: ותמן
עמנא עולים עבראה עבדא

נאצר הוא אומר ותתפעם רוחו לפי שהיו שתי פעימות שכיחת החלום והעלמת פתרונו: חרטומי מצרים · הנחרים
בטימי המתים ששואלין בעצמות · טימי הם עצמות בלשון ארמי · ובמשנה בית שהוא מלא טימיא מלא עצמות · ואין
פותר אותם לפרעה · פותרים היו אבל לא לפרעה שלא היה קולן נכנס באזנו לא היה לו קורת רוח בפתרונם
שהיו אומרים לו שבע בנות אתה מוליד ושבע בנות אתה קובר · איש כפתרון חלמו · חלום הראוי לפתרון
שנפתר לנו והדומה לו · · נער עברי עבד · ארורים הרשעים שאין טובתם שלמה מזכירו בלשון בזיון ·

לשר הטבחים ונספר לו ויפתר לנו
את חלמתינו איש כחלמו פתר ויהי
כאשר פתר לנו כן היה אתי השיב
על כני ואתו תלה וישלח פרעה
ויקרא את יוסף ויריצהו מן הבור
ויגלח ויחלף שמלתיו ויבא אל פרעה
ויאמר פרעה אל יוסף חלום חלמתי
ופתר אין אתו ואני שמעתי עליך
לאמר תשמע חלום לפתר אתו
ויען יוסף את פרעה לאמר בלעדי
אלהים יענה את שלום פרעה וידבר
פרעה אל יוסף בחלמי הנני עמד על
שפת היאר והנה מן היאר עלת
שבע פרות בריאות בשר ויפת תאר
ותרעינה באחו והנה שבע פרות
אחרות עלות אחריהן דלות ורעות
תאר מאד ורקות בשר לא ראיתי
כהנה בכל ארץ מצרים לרע
ותאכלנה הפרות הרקות והרעות
את שבע הפרות הראשנות הבריאת
ותבאנה אל קרבנה ולא נודע כי באו
אל קרבנה ומראיהן רע כאשר
בתחלה ואיקץ וארא בחלמי והנה
שבע שבלים עלת בקנה אחד
מלאת וטבות והנה שבע שבלים
צנמות דקות שדפות קדים צמחות
אחריהם ותבלען השבלים
הדקת את שבע השבלים הטבות
ואמר אל החרטמים ואין מגיד לי
ויאמר יוסף אל פרעה חלום פרעה
אחד הוא את אשר האלהים עשה
הגיד לפרעה שבע פרת הטבת
שבע שנים הנה ושבע השבלים
הטבת שבע שנים הנה חלום אחד
הוא ושבע הפרות הרקות והרעת

לרב קטוליא ואישתעינא ליה
ופשר לנא ית חלמנא גבר
כפושרן חלמיה פשר:
והוה כמא דפשר לנא כן
הוה יתי אתיב על שמושי
ויתיה צלב:
ושלח פרעה וקרא ית יוסף
וארהטוהי מבית אסירי וספר
ושני כסותיה ועאל לות
פרעה:
ואמר פרעה ליוסף חלמא
חלמית ופשר לית ליה ואנא
שמעית עלך למימר דאת
שמע חלמא ופשר ליה:
ואתיב יוסף ית פרעה למימר
לא מן חכמתי אלהין מן
קדם יי׳ יתתב ית שלמא
דפרעה:
ומליל פרעה עם יוסף
בחלמי הא אנא קאים על כיף
נהרא:
והא מן נהרא סלקן שבע
תורתא פטימן בשר
ושפירן למחזי ורעיין באחוא:
והא שבע תורן אוחרנין
סלקא בתריהן חסיכן ובישן
למחזי לחדא וחסירן בשר
לא חזיתי דכותהן בכל ארעא
דמצרים לבישו:
ואכלא תורתא חסיכתא
ובשתא ית שבע תורתא
קדמייתא פטימתא:
ועלא למעיהן ולא איתידע
ארי עלא למעיהן ומחזיהן
ביש כד בקדמיתא ואיתערית:
וחזית בחלמי והא שבע שבליא
סלקן בקנא חד מליאן וטבן:
והא שבע שבליא נצן לקין
שקיפן קידום צמחן בתריהן:
ובלעא שבליא לקיתא ית
שבע שבליא טבתא ואמרית
לחרשיא ולית דמחוי לי:
ואמר יוסף לפרעה חלמא
דפרעה חד הוא ית דיי׳ עתיד
למעבד חוי לפרעה: שבע
תורתא טבתא שבע שניא
אינון ושבע שבליא טבתא
שבע שניא אינון חלמא חד
הוא: ושבע
תורתא חסיכתא ובישתא

נער שוטה ואין ראוי לגדולה עברי
אפילו לשוננו אינו מכיר עבד
וכתוב בנימוסי מצרים שאין
עבד מולך ולא לובש בגדי שרים:
איש כחלמו לפי החלום וקרוב
לענין: השיב על כני פרעה
הנזכר למעלה כמו שאמר פרעה
קצף על עבדיו: מן הבור מן
הסוהר שהוא עשוי גומא וכן כל
בור שבמקרא לשון גומא הוא
ואף אין בו מים קרוי בור פוס״א בלעז:
ויגלח ויחלף שמלתיו מפני כבוד
המלכות: תשמע חלום
לפתר אותו: תאזין ותבין
חלום לפתור אותו: בלעדי אין
החכמה משלי אלא אלהים יתן
בפי עניה לשלום פרעה: דלות
כחושות כמו מדוע אתה ככה
דל בן המלך דאמנון על
מעשה תמר אחותו: ורקות
בשר כל לשון רקין שבתורה
חסרין בשר: צנומות צנימה בלשון
ארמי הוא סלע הרי הן
כעץ בלא לחלוח
קשות כסלע
ותרגמו
נצן
לקין נצן אין כמין
אלא קנה לפי שנתרוקנו מן הזרע:
שבע שנים ושבע
שנים כלן אחד
אלא שבע וחמש כאלה החלום
פעמים לפי שהדבר
מזומן כמו שכתב
בסוף ועל השנות החלום

הָעֹלֹת אַחֲרֵיהֶן שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה וְשֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הָרֵקוֹת שְׁדֻפוֹת הַקָּדִים יִהְיוּ שֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב׃ הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל פַּרְעֹה אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה הֶרְאָה אֶת פַּרְעֹה׃ הִנֵּה שֶׁבַע שָׁנִים בָּאוֹת שָׂבָע גָּדוֹל בְּכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וְקָמוּ שֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב אַחֲרֵיהֶן וְנִשְׁכַּח כָּל הַשָּׂבָע בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְכִלָּה הָרָעָב אֶת הָאָרֶץ׃ וְלֹא יִוָּדַע הַשָּׂבָע בָּאָרֶץ מִפְּנֵי הָרָעָב הַהוּא אַחֲרֵי כֵן כִּי כָבֵד הוּא מְאֹד׃ וְעַל הִשָּׁנוֹת הַחֲלוֹם אֶל פַּרְעֹה פַּעֲמָיִם כִּי נָכוֹן הַדָּבָר מֵעִם הָאֱלֹהִים וּמְמַהֵר הָאֱלֹהִים לַעֲשֹׂתוֹ׃ וְעַתָּה יֵרֶא פַרְעֹה אִישׁ נָבוֹן וְחָכָם וִישִׁיתֵהוּ עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ יַעֲשֶׂה פַרְעֹה וְיַפְקֵד פְּקִדִים עַל הָאָרֶץ וְחִמֵּשׁ אֶת אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע׃ וְיִקְבְּצוּ אֶת כָּל אֹכֶל הַשָּׁנִים הַטֹּבוֹת הַבָּאֹת הָאֵלֶּה וְיִצְבְּרוּ בָר תַּחַת יַד פַּרְעֹה אֹכֶל בֶּעָרִים וְשָׁמָרוּ׃ וְהָיָה הָאֹכֶל לְפִקָּדוֹן לָאָרֶץ לְשֶׁבַע שְׁנֵי הָרָעָב אֲשֶׁר תִּהְיֶיןָ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְלֹא תִכָּרֵת הָאָרֶץ בָּרָעָב׃ וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי כָּל עֲבָדָיו׃ וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל עֲבָדָיו הֲנִמְצָא כָזֶה אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ׃ וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל יוֹסֵף אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתְךָ אֶת כָּל זֹאת אֵין נָבוֹן וְחָכָם כָּמוֹךָ׃ אַתָּה תִּהְיֶה עַל בֵּיתִי וְעַל פִּיךָ יִשַּׁק כָּל עַמִּי רַק הַכִּסֵּא אֶגְדַּל מִמֶּךָּ׃ וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל יוֹסֵף רְאֵה נָתַתִּי אֹתְךָ עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַיָּסַר פַּרְעֹה אֶת טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתֵּן

דסלקא בתריהן שבע שנא אינין ושבע שבליא לקייא דשקיפן קדום יהוין שבע שני כפנא׃
הוא פיתגמא דמלילית לפרעה די יי' עתיד למעבד אחזי לפרעה׃
הא שבע שניא אתיין שבע רבה בכל ארעא דמצרים׃
ויקומו שבע שני כפנא בתריהן ויתנשי כל שבעא בארעא דמצרים וישתיצי עמא דארעא בכפנא׃
ולא יתידע שבעא בארעא מן קדם כפנא ההוא דיהי בתר כן ארי תקיף הוא לחדא׃
ועל דאיתני חלמא לפרעה תרתין זמנין ארי תקין פיתגמא קדם יי' ומוחי יי' למעבדיה׃
וכען יחזי פרעה גבר סוכלתן וחכים וימניניה על ארעא דמצרים׃
יעבד פרעה וימני מהימנין על ארעא ויזרזון ית ארעא דמצרים בשבע שני שבעא׃
ויכנשון ית כל עיבור שניא טבתא דאתיין האלין ויצברון עיבורא תחות יד מהימני דפרעה עיבורא בקרויא ויטרון׃
ויהא עיבורא גניז לעמא דארעא לשבע שני כפנא די תהוין בארעא דמצרים ולא ישתיצי עמא דארעא בכפנא׃
ושפר פתגמא בעיני פרעה ובעיני כל עבדוהי׃
ואמר פרעה לעבדוהי הנשכח כדין גבר דרוח נבואה מן קדם יי' ביה׃
ואמר פרעה ליוסף בתר דהודע יי' יתך ית כל דא לית סוכלתן וחכים כותך׃
את תהא ממנא על ביתי ועל מימרך יתזן כל עמי לחוד כורסי מלכותא הדין אהי יקיר מינך׃
ואמר פרעה ליוסף חזי דמניתי יתך על כל ארעא דמצרים׃
ועדי פרעה ית עזקתיה מעל ידיה ויהב

ונשכח כל השבע: הוא פתרון הבליעה: ולא יודע השבע: פתרון ולא נודע כי באו אל קרבנה: נכון מזומן: השנות החלום הטובות כשמ אמר לפרעה לפי שהיה כמוך ובשבע שני הרעב כלומר הראה את פרעה לפי שהיה הדבר מוכן ורחוק מפלם לשון מראה: וחמש: כתרגומו ויזרזון: וכן וחמושים: את כל אוכל: שם דבר הוא: לפיכך טעמו באל"ף ונקוד בפתח קטן: ואוכל שהוא פועל כמו כי כל אוכל חלב טעמו למטה בכ"ף ונקוד קמץ קטן: תחת יד פרעה: ברשותו ובאוצרותיו: והיה האוכל לפקדון: האוכל הצבור בשאר הערים: פקדון גנוז לקיום הארץ: הנמצא כזה: הנמצא כמוהו: אם נלך ונבקשנו הנמצא כמוהו: הנמצא לשון תמיה וכן כל הא המשמשת בראש התיבה ונקודה בחטף פתח: אין נבון וחכם לבקש איש נבון וחכם שאמרת. לא נמצא כמוך: ישק כל עמי: יתפרנס כל צרכי עמי יהיו נעשים על ידך: ישק: כמו ומשק בית: וכמו נשקו בר: רק הכסא: אגדל ממך שיהו קורין לי מלך: כסא לשון שם המלוכה כמו ויגדל את כסאו: נתתי אותך: כתרגומו חזי דמניתי יתך ואף על פי כן לשון נתינה הוא כמו ולתתך עליון כו' לגדולה כן לשבלות מפלם נתנה: כתיב אותכם נבוו ושפלים: ויסר פרעה את טבעתו: נתינת טבעת המלך היא אות למי שנותנה לו שיהיה שני לגדולה

5 1 B

אֹתָהּ עַל יַד יוֹסֵף וַיַּלְבֵּשׁ אֹתוֹ בִּגְדֵי
שֵׁשׁ וַיָּשֶׂם רְבִד הַזָּהָב עַל צַוָּארוֹ ׃
וַיַּרְכֵּב אֹתוֹ בְּמִרְכֶּבֶת הַמִּשְׁנֶה
אֲשֶׁר לוֹ וַיִּקְרְאוּ לְפָנָיו אַבְרֵךְ וְנָתוֹן
אֹתוֹ עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרָיִם ׃ וַיֹּאמֶר
פַּרְעֹה אֶל יוֹסֵף אֲנִי פַרְעֹה וּבִלְעָדֶיךָ
לֹא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ וְאֶת רַגְלוֹ
בְּכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם ׃ וַיִּקְרָא פַרְעֹה
שֵׁם יוֹסֵף צָפְנַת פַּעְנֵחַ וַיִּתֶּן לוֹ אֶת
אָסְנַת בַּת פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אֹן
לְאִשָּׁה וַיֵּצֵא יוֹסֵף עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם ׃
וְיוֹסֵף בֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה בְּעָמְדוֹ לִפְנֵי
פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם וַיֵּצֵא יוֹסֵף
מִלִּפְנֵי פַרְעֹה וַיַּעֲבֹר בְּכָל אֶרֶץ
מִצְרָיִם ׃ וַתַּעַשׂ הָאָרֶץ בְּשֶׁבַע שְׁנֵי
הַשָּׂבָע לִקְמָצִים ׃ וַיִּקְבֹּץ אֶת כָּל
אֹכֶל שֶׁבַע שָׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם וַיִּתֶּן אֹכֶל בֶּעָרִים אֹכֶל
שְׂדֵה הָעִיר אֲשֶׁר סְבִיבֹתֶיהָ נָתַן
בְּתוֹכָהּ ׃ וַיִּצְבֹּר יוֹסֵף בָּר כְּחוֹל הַיָּם
הַרְבֵּה מְאֹד עַד כִּי חָדַל לִסְפֹּר כִּי
אֵין מִסְפָּר ׃ וּלְיוֹסֵף יֻלַּד שְׁנֵי בָנִים
בְּטֶרֶם תָּבוֹא שְׁנַת הָרָעָב אֲשֶׁר
יָלְדָה לּוֹ אָסְנַת בַּת פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן
אוֹן ׃ וַיִּקְרָא יוֹסֵף אֶת שֵׁם הַבְּכוֹר
מְנַשֶּׁה כִּי נַשַּׁנִי אֱלֹהִים אֶת כָּל עֲמָלִי
וְאֵת כָּל בֵּית אָבִי ׃ וְאֵת שֵׁם הַשֵּׁנִי
קָרָא אֶפְרָיִם כִּי הִפְרַנִי אֱלֹהִים
בְּאֶרֶץ עָנְיִי ׃ וַתִּכְלֶינָה שֶׁבַע שְׁנֵי
הַשָּׂבָע אֲשֶׁר הָיָה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם ׃
וַתְּחִלֶּינָה שֶׁבַע שְׁנֵי הָרָעָב לָבוֹא

יתה על ידא דיוסף ואלביש
יתיה לבושין דבוץ ושוי מניכא
דדהבא על צוריה ׃
וארכיב יתיה ברתיכא תנינא
דיליה ואכרזו קדמוהי דין
אבא למלכא ומני יתיה על
כל ארעא דמצרים ׃
ואמר פרעה ליוסף אנא פרעה
ובר מן מימרך לא ירים גבר
ית ידיה למיחד זין וית רגליה
למרכב על סוסיא בכל ארעא
דמצרים ׃
וקרא פרעה שמא דיוסף
גברא דטמירן גליאן ליה
ויהב ליה ית אסנת בת
פוטיפרע רבא דאון לאנתו
ונפק יוסף שליט על ארעא
דמצרים ׃
ויוסף בר תלתין שנין כד קם
קדם פרעה מלכא דמצרים
ונפק יוסף מן קדם פרעה
ועבר שליט בכל ארעא
דמצרים ׃
וכנשו דיירי ארעא בשבע שני
שבעא עבורא לאוצרין ׃

וכנש ית כל עבור שבע שניא
דהוו בארעא דמצרים ויהב
עבורא בקרויא עבור חקלי
קרתא די בסחרנהא יהב
בגוה ׃

וכנש יוסף עבורא כחלא
דימא סגי לחדא עד דפסק
למימני ארי לית מנין ׃

וליוסף אתילידו תרין בנין
עד לא עלת שתא דכפנא די
ילידת ליה אסנת בת פוטיפרע
רבא דאון ׃

וקרא יוסף ית שום בוכרא
מנשה ארי אנשאני יי ית כל
עמלי וית כל בית אבא ׃

וית שום תניינא קרא אפרים
ארי אפשני יי בארע שעבודי ׃

ושליאו שבע שני שבעא
דהוה בארעא דמצרים ׃
ושריאה
שבע שני כפנא למיעל

צפנת פ׳
נוטריקון
צופה
פודה
עגה נפש
חכם

בגדי שש · דבר חשיבות הוא במצרים · רביד · ענק ועל שהוא רצוף טבעות קרוי רביד כמו רבדתי ערשי רצפתי ערשי מרבדים · ובלשון משנה מוקף רובדין של אבן על הרובד שבעזרה והיא רצפה · במרכבת המשנה · אשר לו · השניה למרכבתו המהלכת אצל שלו · אברך · כתרגומו דין אבא למלכא · רך בלשון ארמי מלך · בהשותפין לא רכא ולא בר רכא · ודרש ר׳ יהודה אומר אברך זה יוסף שהוא אב בחכמה ורך בשנים · א״ל ר׳ יוסי בן דורמסקית עד מתי אתה מעוות עלינו את הכתובים אין אברך אלא לשון ברכים שהכל יהיו נכנסים ויוצאים תחת ידו כענין שנאמר ונתון אותו וגו׳ · אני פרעה · שיש יכולת בידי לגזור גזרות על מלכותי ואני גוזר שלא ירים איש את ידו בלעדיך כלומר שלא ברשותך · ד״א אני פרעה אהיה מלך · ובלעדיך וזו שאמרתי רק הכסא אגדל ממך שלא יהא נפרע לו בשעת כתיבת הטבעת · את ידו ואת רגלו · כתרגומו לא ירים גבר ית ידיה למיחד זין וית רגליה למרכב על סוסיא · צפנת פענח · כתרגומו גברא דטמירן גליין ליה מפרש הצפונות ואין לפענח דמיון במקרא · פוטיפרע · הוא פוטיפר ונקרא פוטיפרע על שנסתרס מאליו לפי שחמד את יוסף למשכב זכור · ותעש הארץ · כתרגומו ואין הלשון כמו מלאו עשיה · לקמצים · קומץ על קומץ יד על יד היו אוצרין · אוכל שדה העיר אשר סביבותיה נתן בתוכה · לפי שכל ארץ מעמדת פירותיה ונותנין בתבואה מעפר המקום ומעמידין התבואה מלרקוב · עד כי חדל לספור · עד אשר חדל הסופר לספור · קרי זה מקרא קצר · כי אין מספר · לפי שאין מספר והרי הוא מוסב בלשון הזה · בטרם תבוא שנת הרעב · מכאן שאדם אסור לשמש מטתו בשני רעבון

52A

כאשר אמר יוסף ויהי רעב בכל
הארצות ובכל ארץ מצרים היה
לחם ׃ ותרעב כל ארץ מצרים
ויצעק העם אל פרעה ללחם
ויאמר פרעה לכל מצרים לכו אל
יוסף אשר יאמר לכם תעשו ׃
והרעב היה על כל פני הארץ
ויפתח יוסף את כל אשר בהם
וישבר למצרים ויחזק הרעב בארץ
מצרים ׃ וכל הארץ באו מצרימה
לשבר אל יוסף כי חזק הרעב בכל
הארץ ׃ וירא יעקב כי יש שבר
במצרים ויאמר יעקב לבניו למה
תתראו ׃ ויאמר הנה שמעתי כי
יש שבר במצרים רדו שמה ושברו
לנו משם ונחיה ולא נמות ׃ וירדו
אחי יוסף עשרה לשבר בר ממצרים ׃
ואת בנימין אחי יוסף לא שלח
יעקב את אחיו כי אמר פן יקראנו
אסון ׃ ויבאו בני ישראל לשבר
בתוך הבאים כי היה הרעב בארץ
כנען ׃ ויוסף הוא השליט על הארץ
הוא המשביר לכל עם הארץ

כמה דאמר יוסף והוה כפנא
בכל ארעתא ובכל ארעא
דמצרים הוה לחמא ׃

וכפינת כל ארעא דמצרים
וצוח עמא לפרעה ללחמא
ואמר פרעה לכל מצראי
איזילו לות יוסף דייימר לכון
תעבדון ׃
וכפנא הוה על כל אפי ארעא
ופתח יוסף ית כל אוצריא די
בהון עבורא וזבין למצראי
ארי תקיף כפנא בארעא
דמצרים ׃
וכל דיירי ארעא עלו למצרים
למזבן עבורא מן יוסף ארי
תקיף כפנא בכל ארעא ׃

וחזא יעקב ארי אית עבורא
מזדבן במצרים ואמר יעקב
לבנוהי למה תתחזון ׃

ואמר הא שמעית ארי אית
עבורא מזדבן במצרים חותו
תמן וזבונו לנא מתמן ונחי ולא
נמות ׃
ונחתו אחי יוסף עשרה למזבן
עבורא ממצרים ׃
וית בנימין אחוהי דיוסף לא
שלח יעקב עם אחוהי ארי
אמר דילמא יערעיניה מותא ׃

ואתו בני ישראל למזבן
עבורא בגו עלאי ארי הוה
כפנא בארעא דכנען ׃

ויוסף הוא
דשליט על ארעא הוא דמזבן
עבורא לכל עמא דארעא

ותרעב כל ארץ מצרים ׳ שהרקיבה
תבואתם שאצרו חוץ משל יוסף ׳
אשר יאמר לכם תעשו ׳ לפי שהיה
יוסף אומר להם שימולו וכשבאו אצל
פרעה ואמרו לו כך הוא אומר לנו
אמר להם ולמה לא צברתם בר והלא
הכריז לכם ששני רעבון באים אמרו
לו אספנו הרבה והרקיבה אמר להם
אם כן אשר יאמר לכם תעשו הרי
גזר על התבואה והרקיבה ומה אם
יגזור עלינו ונמות ׃ על פני כל
הארץ מי הם פני הארץ אלו העשירים
את כל אשר בהם כתרגומו די בהון
עבורא ׃ וישבר למצרים ׳ שבר לשון
מכר ולשון קנין משמש וכאן הוא לשון
מכר ׃ שברו לנו משם ׳ לשון
קניה ולא תאמר אין שבר בהבואה
שהרי מצינו ביין וחלב מצינו כן שנאמר
לכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין
וחלב ׃ וירא יעקב כי יש שבר
ומהיכן ראה והלא לא ראה אלא
שמע שנאמר הנה שמעתי וירא יעקב כי יש שבר
ראה באספקלריא של קדש שיש לו שבר
שבר במצרים ולא היתה נבואה
ממש להודיעו בפירוש שזה יוסף ׃ לשבר את יוסף ׳ שנים ושלשים ושני הלכן כלו מצרים עד יוסף לשבר ולא סמכו דעתם
כמשמעו [illegible] לשבר [illegible] יוסף ׃ למה תתראו ׳ למה תראו עצמכם לפני בני ישמעאל ובני עשו כאלו אתם שבעים
כשעה שהיה לשבר ועדיין [illegible] היה להם תבואה ומפי אחרים שמעתי שהוא לשון כחישה למה תהיו כחושים
ברעב ודומה לו ומרוה גם הוא יורא ׃ רדו שמה ׳ ולא אמר לכו רמז לר״ו שנים שנשתעבדו
במצרים כמנין רד״ו ׃ וירדו אחי יוסף ׳ ולא כתב וירדו בני יעקב מלמד שהיו מתחרטים במכירתו ונתנו לבם להתנהג
עמו באחוה לפדותו בכל ממון שיפסקו עליהם ׃ עשרה ׳ מה תלמוד לומר והלא כתוב וירדו אחי יוסף
ואת בנימין לא שלח יעקב ׳ אלא לענין האחוה היו חלוקים לעשרה לא היתה אהבת כולם ולא שנאת
כולם שוה ׃ אבל לענין לשבור בר כולם לב אחד להם ׃ פן יקראנו
אסון ׃ ובבית לא יקראנו אסון ׃ אמר ר׳ אליעזר מכאן שהשטן מקטרג בשעת
הסכנה ׃ בתוך הבאים ׳ מטמינים עצמם שלא יכירום לפי שצוה אביהם
שלא יכנסו כלם בפתח אחד אלא שיכנס כל אחד ואחד בפתחו כדי שלא תשלוט בהם עין רעה לפי שכלם נאים וגבורים

לבב עשו
בני מיל[illegible]
[illegible]
[illegible]

ויבאו אחי יוסף וישתחוו לו אפים
ארצה: וירא יוסף את אחיו ויכרם
ויתנכר אליהם וידבר אתם קשות
ויאמר אליהם מאין באתם ויאמרו
מארץ כנען לשבר אכל: ויכר יוסף
את אחיו והם לא הכרהו: ויזכר יוסף
את החלמות אשר חלם להם ויאמר
אלהם מרגלים אתם לראות את
ערות הארץ באתם: ויאמרו אליו
לא אדני ועבדיך באו לשבר אכל:
כלנו בני איש אחד נחנו כנים אנחנו
לא היו עבדיך מרגלים: ויאמר
אלהם לא כי ערות הארץ באתם
לראות: ויאמרו שנים עשר עבדיך
אחים אנחנו בני איש אחד בארץ
כנען והנה הקטן את אבינו היום
והאחד איננו: ויאמר אלהם יוסף
הוא אשר דברתי אלכם לאמר
מרגלים אתם: בזאת תבחנו חי
פרעה אם תצאו מזה כי אם בבוא
אחיכם הקטן הנה: שלחו מכם
אחד ויקח את אחיכם ואתם האסרו
ויבחנו דבריכם האמת אתכם ואם
לא חי פרעה כי מרגלים אתם:
ויאסף אתם אל משמר שלשת
ימים: ויאמר אלהם יוסף ביום
השלישי זאת עשו וחיו את האלהים
אני ירא: אם כנים אתם אחיכם
אחד יאסר בבית משמרכם ואתם

ואתו אחי יוסף וסגידו ליה על אפיהון על ארעא:
וחזא יוסף ית אחוהי ואשתמודענון וחשיב מה דמליל עמהון ומליל עמהון קשיין ואמר להון מנן אתיתון ואמרו מארעא דכנען למזבן עיבורא:
ואשתמודע יוסף ית אחוהי ואנון לא אשתמודעוהי:

ודכיר יוסף ית חלמיא דחלם להון ואמר להון אלילי אתון למחזי ית בדקא דארעא אתיתון:
ואמרו ליה לא רבוני ועבדך אתו למזבן עיבורא:
כלנא בני גברא חד נחנא כיני אנחנא לא הוו עבדך אלילי:
ואמר להון לא אלהין בדקא דארעא אתיתון למחזי:

ואמרו תרין עסר עבדך אחין אנחנא בני גברא חד בארעא דכנען והא זעירא עם אבונא יומא דין וחד ליתוהי:
ואמר להון יוסף הוא דמלילית עמכון למימר אלילי אתון:

בדא תתבחנון חי פרעה אם תיפקון מכא אלהין במיתי אחוכון זעירא הכא:
שלחו מנכון חד וידבר ית אחוכון ואתון תתאסרון ויתבחנון פתגמיכון הקשוט אתון אמרין ואם לא חי פרעה ארי אלילי אתון:

וכנש יתהון לבית מטרא תלתא יומין:

ואמר להון יוסף ביומא תליתאה דא עיבידו ואתקיימו מן קדם יי אנא דחיל:
אם כיני אתון אחוכון חד יתאסר בבית מטרתכון ואתון

וישתחוו לו אפים ארצה · נשתטחו על פניהם וכל השתחואה פשוט ידים ורגלים: ויתנכר אליהם · נעשה להם כנכרי לדבר אתם קשות: ויכר יוסף · לפי שהניחם חתומי זקן: והם לא הכירוהו · שיצא מאצלם בלא חתימת זקן ועכשיו היה בחתימת זקן: ומ״א ויכר יוסף את אחיו כשנמסרו בידו הכיר להם שהם אחיו וחס עליהם והם לא הכירוהו כשנפל בידם לנהוג בו אחוה: אשר חלם להם · עליהם וידע שנתקיימו שהרי השתחוו לו: ערות הארץ · גלוי הארץ מהיכן היא נוחה ליכבש כמו את מקורה הערה וכמו ערום ועריה וכן כל ערוה שבמקרא לשון גלוי ואונקלוס תרגם בדקא דארעא כמו בדק הבית אבל לא דקדק לפרשו אחר לשון המקרא: לא אדני · לא תאמר כן שהרי עבדיך באו לשבר אכל: כלנו בני איש אחד נחנו · נצנצה בהם רוח הקדש וכללוהו עמהם שאף הוא בן אביהם: כנים · אמתיים כמו כן דברת כן בנות צלפחד דוברות: ערות הארץ באתם לראות · שהרי נכנסתם בעשרה שערי העיר ולמה לא נכנסתם בשער אחד: ויאמרו שנים עשר עבדיך · בשביל אותו אחד שאינו נתפזרנו בעיר לבקשו: הוא אשר דברתי · הדבר אשר דברתי שאתם מרגלים הוא האמת והנכון זהו לפי פשוטו ומדרשו אמר להם ואם תמצאוהו ויפסקו עליכם ממון הרבה תפדוהו אמרו לו הן אמר להם ואם יאמרו לכם שלא יחזירוהו בשום ממון מה תעשו אמרו לו לכך באנו להרוג או ליהרג אמר להם הוא אשר דברתי אליכם להרוג בני העיר באתם מנחש אני בגביעי ששנים מכם החריבו כרך גדול של שכם: חי פרעה · כשהיה נשבע לשקר היה נשבע בחיי פרעה: מזה · מן המקום הזה: האמת אתכם · אם אמת אתכם ואם לא חי פרעה · ואם לא תביאוהו חי פרעה כי מרגלים אתם: משמר · בית האסורים: בבית משמרכם · שאתם אסורים בו עכשיו:

לכו הביאו שבר רעבון בתיכם :
ואת אחיכם הקטן תביאו אלי
ויאמנו דבריכם ולא תמותו ויעשו
כן : ויאמרו איש אל אחיו אבל
אשמים אנחנו על אחינו אשר
ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו
ולא שמענו על כן באה אלינו
הצרה הזאת : ויען ראובן אתם
לאמר הלוא אמרתי אליכם לאמר
אל תחטאו בילד ולא שמעתם
וגם דמו הנה נדרש : והם לא ידעו
כי שמע יוסף כי המליץ בינתם :
ויסב מעליהם ויבך וישב אלהם
וידבר אלהם ויקח מאתם את
שמעון ויאסר אתו לעיניהם : ויצו
יוסף וימלאו את כליהם בר ולהשיב
כספיהם איש אל שקו ולתת להם
צדה לדרך ויעש להם כן : וישאו
את שברם על חמריהם וילכו
משם : ויפתח האחד את שקו לתת
מספוא לחמרו במלון וירא את
כספו והנה הוא בפי אמתחתו :
ויאמר אל אחיו הושב כספי וגם
הנה באמתחתי ויצא לבם ויחרדו
איש אל אחיו לאמר מה זאת
עשה אלהים לנו : ויבאו אל יעקב
אביהם ארצה כנען ויגידו לו את
כל הקרת אתם לאמר : דבר האיש
אדני הארץ אתנו קשות ויתן אתנו
כמרגלים את הארץ : ונאמר אליו
כנים אנחנו לא היינו מרגלים : שנים
עשר אנחנו אחים בני אבינו האחד
איננו והקטן היום את אבינו בארץ
כנען : ויאמר אלינו האיש אדני
הארץ בזאת אדע כי כנים אתם

איזילו אובילו עיבורא דחסיר
בבתיכון :
וית אחוכון זעירא תיתון לותי
ויתהימנון פתגמיכון ולא
תמותון ועבדו כן :
ואמרו גבר לאחוהי בקושטא
חייבין אנחנא על אחונא די
חזינא עקת נפשיה כד הוה
מתחנן לנא ולא קבילנא מיניה
על כן אתא לנא עקתא
הדא :

ואתיב ראובן יתהון למימר
הלא אמרית לכון למימר לא
תחובון בעולימא ולא קבילתון
ואף דמיה הא מתבעי :
ואינון לא ידעו ארי שמיע
יוסף ארי מתורגמנא הוה
ביניהון :

ואיסתחר מלותהון ובכא ותב
לותהון ומליל עמהון ודבר
מנהון ית שמעון ואסר יתיה
לעיניהון :
ופקיד יוסף ומלו ית מניהון
עיבורא ולאתבא כספיהון
גבר לשקיה ולמיתן להון
זוודין לאורחא ועבד להון כן :

ונטלו ית עיבוריהון על
חמריהון ואזלו מתמן :
ופתח חד ית שקיה למיתן
כיסתא לחמריה בבית מבתא
וחזא ית כספיה והא הא
בפום טוניה :

ואמר לאחוהי איתותב כספי
ואף הא בטועני ונפק מדע
לבהון ותוהו גבר לאחוהי
למימר מה דא עבד יי לנא :

ואתו לות יעקב אבוהון
לארעא דכנען וחויאו ליה ית
כל דערע יתהון למימר :
מליל גברא רבוני ארעא עמנא
קשיין ויהב יתנא כמאללי
ית ארעא :

ואמרנא ליה כיוני אנחנא לא
הוינא אללי :
תרין עשר אנחנא אחין בני
אבונא חד ליתוהי וזעירא
יומא דין עם אבונא בארעא
דכנען :

ואמר לנא גברא ריבונו ארעא
בדא אדע ארי כיונו אתון

ואתם לכו הביאו · לבית אביכם שבר
רעבון בתיכם · מה שקניתם לרעבון
אנשי בתיכם · אבל כתרגו' בקושטא ·
וראיתי בב"ר לשון דרומאה הוא אבל
ברם · ויאמנו דבריכם · ויאמתו יתקיימו
כמו אמן וכמו יאמן נא דברך · נפש
איש · סתמו בגי' לפי שהוא לשון
תגר שבגר באה והלך אחיו נותנו ·
וגם דמו · אתא ונמי דעיין הם · דמו
וגם זה הוא · והם לא ידעו כי שומע
יוסף · מבין לשונם ובפניו היו מדברי'
כן · כי המליץ בינותם · כי כשהיו
מדברים עמו היה המליץ ביניהם
היודע לשון עברית ולשון מצרית
והיה מליץ בנו · ויסב מעליהם ·
נתרחק מעליהם שלא יראוהו בוכה ·
ויבך · לפי ששמע שהם מתחרטין
על מכירתו · את שמעון · שהוא
השליכו לבור והוא שאמר ללוי הנה
בעל החלומות בא ועתה לכו ונהרגנו
דבר אחר נתכוון יוסף להפרידו מלוי
שמא יתיעצו שניהם להרגו · ויאסור
אותו לעיניהם · לא אסרו אלא לעיניה'
וכיון שיצאו הוציאו והאכילו והשקהו
ויפתח האחד · הוא לוי שנשאר יחידי
משמעון בן זוגו · במלון · במקום
שלנו בלילה · אמתחתו · הוא שק · וגם
הנה באמתחתי · גם הכסף בה
עם התבואה · מה זאת עשה אלהים
לנו · להביאנו לידי עלילה זו שלא הושב
אלא להתגולל עלינו · ואת
הארץ תסחרו · תסבבו
כן כל לשון סוחרים
וסחורה על
שם שמחזרין וסובבין את הפרקמטיא

5
3
B

אחיכם האחד הניחו אתי ואת רעבון
בתיכם קחו ולכו: והביאו את
אחיכם הקטן אלי ואדעה כי לא
מרגלים אתם כי כנים אתם את
אחיכם אתן לכם ואת הארץ
תסחרו: ויהי הם מריקים שקיהם
והנה איש צרור כספו בשקו ויראו
את צררות כספיהם המה ואביהם
וייראו: ויאמר אלהם יעקב אביהם
אתי שכלתם יוסף איננו ושמעון
איננו ואת בנימן תקחו עלי היו
כלנה: ויאמר ראובן אל אביו לאמר
את שני בני תמית אם לא אביאנו
אליך תנה אתו על ידי ואני אשיבנו
אליך: ויאמר לא ירד בני עמכם
כי אחיו מת והוא לבדו נשאר
וקראהו אסון בדרך אשר תלכו
בה והורדתם את שיבתי ביגון
שאולה: והרעב כבד בארץ: ויהי
כאשר כלו לאכל את השבר אשר
הביאו ממצרים ויאמר אלהם אביהם
שבו שברו לנו מעט אכל: ויאמר
אליו יהודה לאמר העד העד בנו
האיש לאמר לא תראו פני בלתי
אחיכם אתכם: אם ישך משלח את
אחינו אתנו נרדה ונשברה לך אכל:
ואם אינך משלח לא נרד כי האיש
אמר אלינו לא תראו פני בלתי
אחיכם אתכם: ויאמר ישראל למה
הרעתם לי להגיד לאיש העוד לכם
אח: ויאמרו שאול שאל האיש לנו
ולמולדתנו לאמר העוד אביכם חי
היש לכם אח ונגד לו על פי הדברים
האלה הידוע נדע כי יאמר הורידו
את אחיכם: ויאמר יהודה אל ישראל

אחוכון חד שבוקו עמי וית
עיבורא דחסיר בבתיכון סיבו
ואזילו:
ואייתאו ית אחוכון זעירא
לותי ואדע ארי לא אלילי
אתון ארי כיוני אתון ית
אחוכון אתן לכון וית ארעא
תעבדון בה סחורתא:

והוה אינון מריקין שקיהון והא
גבר צרר כספיה בשקיה וחזו
ית צרורי כספיהון אינון
ואבוהון ודחילו:

ואמר להון יעקב אבוהון יתי
אתכילתון יוסף ליתוהי
ושמעון לא הוה הכא וית
בנימן תדברון עלי הוו כולהון:

ואמר ראובן לאבוהי למימר
ית תרין בני תמית אם לא
איתיניה לך הב יתיה על ידי
ואנא אתיביניה לך:
ואמר לא יחות ברי עמכון
ארי אחוהי מית והוא בלחודוהי
אישתאר ויערעניה מותא
באורחא דתהכון בה ותחתון
ית שיבתי בדווני לשאול:

וכפנא תקיף בארעא:
והוה כד שיציאו למיכל ית
עיבורא דאייתיאו ממצרים
ואמר להון אבוהון תובו זבונו
לנא זעיר עיבורא:
ואמר ליה יהודה למימר
אסהדא אסהיד בנא גברא
למימר לא תחזון אפי אלהין
כד אחוכון עמכון:

אם איתך משלח ית אחונא
עימנא ניחות ונזבון לך
עיבורא:
ואם ליתך משלח לא ניחות
ארי גברא אמר לנא לא
תיחזון אפי אלהין כד אחוכון
עמכון:
ואמר ישראל למא אבאישתון
לי לחואה לגברא העוד לכון
אחא:
ואמרו מישאל שאיל גברא
לנא ולילדותנא למימר העוד
כען אבוכון קיים האית לכון
אחא וחוינא ליה על מימר
פיתגמיא האלין המידע הוינא
ידעין ארי יימר אחיתו ית
אחוכון:
ואמר יהודה לישראל

צרור כספו: קשר כספו. אותי שכלתם
מלמד שחשדם שמא הרגוהו או מכרוהו
כיוסף. שכלתם: כל מי שבניו אובדין
קרוי שכול. לא ירד בני עמכם. לא
קבל דבריו של ראובן. אמר בכור
שוטה הוא שהוא אומר להמית בניו וכי בניו
הם ולא בני. כאשר כלו. יהודה אמר
המתינו לזקן עד שתכלה פת שבבית.
כאשר כלו. כד שיציאו. ומתרגם כד
ספיקו תרגום כאשר כלו הגמלים לשתות
מתרגם כד ספיקו כששתו די ספוקם
הוא גמר שתייתם אבל זה כאשר כלו
לאכול כאשר תם האוכל הוא ומתרגם
כד שיציאו. העד העיד: לשון התראה
שסתם התראה מתרה בו בפני עדים
וכן העדתי בכם. לא תראו פני בלתי
אחיכם אתכם לא תראו לבלתי לראות
פני בלתי אחיכם אתכם. ואונק' תרגם
כד אחוכון עמכון יישב הדבר על
אפנו ולא דקדק לתרגם אחר לשון המקרא
לנו ולמולדתנו. למשפחותינו. מדרשו
אפי' עצי עריסותינו גלה לנו. ונגד לו
על פי הדברים האלה: שיש לנו אב ואח
על פי הדברים האלה על פי שאלותיו
ששאל הוזקקנו להגיד. כי יאמר
הורידו. כמו אשר יאמר. כי משמש
בלשון אשר וזה אחד מד' לשונות של
כי שאמרו רז"ל. וזה כמו אם דכתיב עד
שהוא כמו עד אשר דברתי דברי.
ונחיה נתנבא בו רוח הקדש עי' הלשון
זו חיה רוחו שנאמר ותחי רוח יעקב
אביהם. ולא נמות. ברעב. בנימין
ספק נתפס ספק לא נתפס ואנו
כלנו מתים ברעב. אם לא נלך
מוטב שתניח ודאי הספק

543

אביו שלחה הנער אתי ונקומה
ונלכה ונחיה ולא נמות גם אנחנו גם
אתה גם טפנו: אנכי אערבנו מידי
תבקשנו אם לא הביאתיו אליך
והצגתיו לפניך וחטאתי לך כל הימים:
כי לולא התמהמהנו כי עתה שבנו
זה פעמים: ויאמר אלהם ישראל
אביהם אם כן אפוא זאת עשו קחו
מזמרת הארץ בכליכם והורידו
לאיש מנחה מעט צרי ומעט דבש
נכאת ולט בטנים ושקדים: וכסף
משנה קחו בידכם ואת הכסף המושב
בפי אמתחתיכם תשיבו בידכם
אולי משגה הוא: ואת אחיכם קחו
וקומו שובו אל האיש: ואל שדי יתן
לכם רחמים לפני האיש ושלח לכם
את אחיכם אחר ואת בנימין ואני
כאשר שכלתי שכלתי: ויקחו
האנשים את המנחה הזאת ומשנה
כסף לקחו בידם ואת בנימן ויקמו
וירדו מצרים ויעמדו לפני יוסף: וירא
יוסף אתם את בנימין ויאמר לאשר
על ביתו הבא את האנשים הביתה
וטבח טבח והכן כי אתי יאכלו
האנשים בצהרים: ויעש האיש
כאשר אמר יוסף ויבא האיש
את האנשים ביתה יוסף: וייראו
האנשים כי הובאו בית יוסף ויאמרו

אבוהי שלח עולימא עמי
ונקום וניזיל וניחי ולא נמות
אף אנחנא אף את אף טפלנא:

אנא מערבנא ביה מיני
תבעיניה אם לא איתיניה לך
ואקימניה קדמך ואהא חטי
לך כל יומיא:

ארי אילולפון כרא אתעכבנא
ארי כען תבנא דנן תרתין
זמנין:

ואמר להון ישראל אבוהון
אם כן הכא דא עיבידו סיבו
מדמשבח בארעא במניכון
ואחיתו לגברא תקרובתא
זעיר קטף וזעיר דבש שעף
ולטום בטנין ושגדין:

וכספא על חד תרין סיבו
בידיכון וית כספא דאיתותב
בפום טוניכון תתיבון בידיכון
מאים שלו הוה:

וית אחיכון דברו וקומו תובו
לות גברא:

ואל שדי יתן לכון רחמין קדם
גברא ויפטר לכון ית אחוכון
אוחרנא וית בנימין ואנא כמא
דתכילית תכילית:

ונסיבו גובריא ית תקרובתא
הדא ועל חד תרין כספא
נסיבו בידיהון ודברו ית בנימין
וקמו ונחתו למצרים וקמו
קדם יוסף:

וחזא יוסף עימהון ית בנימין
ואמר לדי ממנא על ביתיה
אעיל ית גובריא לביתא וכוס
נכסיתא ואתקין ארי עמי
יכלון גובריא בשירותא:

ועבד גברא כמא דאמר יוסף
ואעיל גברא ית גובריא לבית
יוסף:

ודחילו גובריא ארי
אתעלו לבית יוסף ואמרו

ותתפשם את הזדון: והצגתיו לפניך
שלא אביאנו אליך מת כי אם חי: וחטאתי
לך כל הימים. לעולם הבא: לולא
התמהמהנו. על ידך כבר היינו
מגיעים שני פעמים ולא נתעכבנו
כל הימים הללו: אפוא. לשון יתור
הוא אם כן צריך לעשות כן אחפש
ואומר אני זאת עשו: קחו מזמרת
הארץ. מתורגם מדמשבח בארעא
משבח הארץ שהכל מזמרין עליו
כשהוא בא לעולם: נכאת. שעוה
נכר: בטנים. לא ידעתי מהו ודומה
לי שהם אפשטיקים: וכסף משנה
פי' שנים כראשון: קחו בידכם לשבר
אוכל שמא הוקר השער: אולי משגה
היה שמא הממונה על הבית שכחו:
שובו: ואל שדי. מעתה אינכם מחסרי
כלום אלא התפלה הריני מתפלל עליכם
אל שדי. שדי בנתינת רחמיו וכדי
היכולת בידו יתן רחמים לכם וזהו
פשוטו ומדרשו מי שאמר לעולם די
יאמר די לצרותי כי לא שקטתי
מנעורי צרת עשו צרת לבן צרת
רחל צרת דינה צרת יוסף צרת
שמעון וצרת בנימין: ושלח
לכם. כתרגומו ויפטר לכון יפטרנו
מאסוריו לשון חפשי שיהא ואין
ספק בתרגום לשון שלוח שאחרי לחפשים
קולם אחר: את אחיכם זה שמעון:

אחר. רוח הקודש נזרקה לרבות את יוסף ואני עד שובכם אהיה שכול מספק: כאשר שכלתי מיוסף ומשמעון שכלתי
מבנימין: ואת בנימין. מתרגם ודברו ית בנימין לפי שאין לקיחת הכסף ולקיחת האדם שוה בלשון ארמי בדבר הנקח
ביד מתרגם נסיבו ובדבר הנקח בהנהגת דברים מתרגם דברו: וטבח טבח והכן. כמו ולטבח טבח והכן ואין טבח לשון צווי
שהיה לו לומר וטבח: בצהרים. מתרגם בשירותא שהוא לשון סעודה ראשונה בלשון ארמי ובלשון יוני ויש הרבה בתלמוד
אמר שירותא: בעת אכילה שירותא אוכל כל הרגל של מלכים שירותא: וייראו האנשים כתב בג' ודין והתרגם ודחילו: כי
הובאו בית יוסף שאין דרך שאר הבאים לשבור אוכל ללון בבית יוסף אלא בפונדקאות של עיר של שר מן שרדין: וייראו שאין
זה אלא לחפשם על מעשיו

על דבר הכסף השב באמתחתינו בתחלה אנחנו מובאים להתגלל עלינו ולהתנפל עלינו ולקחת אתנו לעבדים ואת חמרינו: ויגשו אל האיש אשר על בית יוסף וידברו אליו פתח הבית: ויאמרו בי אדני ירד ירדנו בתחלה לשבר אכל: ויהי כי באנו אל המלון ונפתחה את אמתחתינו והנה כסף איש בפי אמתחתו כספנו במשקלו ונשב אתו בידנו: וכסף אחר הורדנו בידנו לשבר אכל לא ידענו מי שם כספנו באמתחתינו: ויאמר שלום לכם אל תיראו אלהיכם ואלהי אביכם נתן לכם מטמון באמתחתיכם כספכם בא אלי ויוצא אלהם את שמעון: ויבא האיש את האנשים ביתה יוסף ויתן מים וירחצו רגליהם ויתן מספוא לחמריהם: ויכינו את המנחה עד בוא יוסף בצהרים כי שמעו כי שם יאכלו לחם: ויבא יוסף הביתה ויביאו לו את המנחה אשר בידם הביתה וישתחוו לו ארצה: וישאל להם לשלום ויאמר השלום אביכם הזקן אשר אמרתם העודנו חי: ויאמרו שלום לעבדך לאבינו עודנו חי ויקדו וישתחו: וישא עיניו וירא את בנימין אחיו בן אמו ויאמר הזה אחיכם הקטן אשר אמרתם אלי ויאמר אלהים יחנך בני: וימהר יוסף כי נכמרו

על עיסק כספא דאתותב בטוענא בקדמיתא אנחנא מתעלין לאתרברבא עלנא ולאזדקפא עלנא ולמקני יתנא לעבדין ולמדבר ית חמרנא: וקריבו לות גברא די ממנא על בית יוסף ומלילו עמיה בתרע ביתא: ואמרו בבעו רבוני מיחת נחיתנא בקדמיתא למזבן עיבורא: והוה כד אתינא לבית מבתא ופתחנא ית טוענא והא כסף גבר בפום טועניה כספנא במתקליה ואתיבנא יתיה בידנא: וכספא אוחרנא אחיתנא בידנא למזבן עיבורא לא ידענא מאן שוי כספנא בטוענא: ואמר שלם לכון לא תדחלון אלהכון ואלהא דאבוכון יהב לכון סימא בטועניכון כספיכון אתא לותי ואפיק להון ית שמעון: ואעיל גברא ית גבריא לבית יוסף ויהב מיא ואסחו רגליהון ויהב כסתא לחמריהון: ואתקינו ית תקרובתא עד דעאל יוסף בשירותא ארי שמעו ארי תמן יכלון לחמא: ועאל יוסף לביתא ואעילו ליה ית תקרובתא דבידהון לביתא וסגידו ליה על ארעא: ושאיל להון לשלם ואמר השלם אבוכון סבא דאמרתון העוד כען הוא קיים: ואמרו שלם לעבדך לאבונא עוד כען הוא קיים וכרעו וסגידו: וזקף עינוהי וחזא ית בנימין אחוהי בר אימיה ואמר הדין אחוכון זעירא דאמרתון לי ואמר מן קדם יי' ירחם עלך ברי: ואוחי יוסף ארי אתגוללו

אנחנו מובאים. אל תוך הבית הזה: להתגלל. להיות מתגלגל עלינו עלילת הכסף ולהיות נופלת עלינו. ואונקלוס שתרגם ולאסתקפא עלנא הוא לשון עלילה כמו שתרגם עלילות דברים תסקופי מילין. ולא תרגם אחר לשון המקרא. ולהתנפל שתרגם ולאתרברבא הוא לשון עלה התקומם: בי אדוני. לשון בקשה ותחנונים הוא ובלשון ארמי בייא בייא: ירד ירדנו. ירידה היא לנו רגילין היינו לפרנס אחרים עכשיו אנו צריכין לך: אלהיכם. בזכותכם. ואם אין זכותכם כדאי אלהי אביכם נתן לכם מטמון: ויאמר. הבאה אחר הבאה לפי שהיו מוציאין אותו חוץ שדברו אליו פתח הבית ומשאמר להם שלום לכם נמשכו אחריו ונכנסו: ויכינו. עטרוה בכלים נאים: הביתה. מפרוזדור לטרקלין: ויקדו וישתחוו. על שאלת השלום. קידה. כפיפת קדקד. השתחויה פשוט ידים ורגלים: אלהים יחנך בני. בשאר השבטים שמענו חנן אלהים את עבדך. ובנימין עדיין לא נולד. לפיכך ברכו יוסף בחנינה: כי נכמרו רחמיו. שאלו יש לך אח מאם אמר לו אח היה לי ואיני יודע היכן הוא. אמר לו יש לך בנים אמר לו עשרה. ומה שמם. בלע ובכר וגו'. אמר לו ומה טיבן של שמות הללו. אמר לו כולם על שם אחי ועל הצרות שמצאוהו. בלע. שנבלע בין האומות. בכר. בכור היה לאמו. אשבל. ששבאו אל. גרא. שגר באכסניות. נעמן. שהיה נעים ביותר. אחי. שהיה אחי ומאמי. וראש. ראשי הוא שהיה גדול ממני. מופים וחופים. הוא לא ראה בחופתי ואני לא ראיתי בחופתו. וארד. שירד בין האומות

רחמיו אל אחיו ויבקש לבכות ויבא
החדרה ויבך שמה: וירחץ פניו ויצא
ויתאפק ויאמר שימו לחם: וישימו
לו לבדו ולהם לבדם ולמצרים
האכלים אתו לבדם כי לא יוכלון
המצרים לאכל את העברים לחם
כי תועבה הוא למצרים: וישבו לפניו
הבכר כבכרתו והצעיר כצערתו
ויתמהו האנשים איש אל רעהו:
וישא משאת מאת פניו אלהם ותרב
משאת בנימן ממשאת כלם חמש
ידות וישתו וישכרו עמו: ויצו את
אשר על ביתו לאמר מלא את
אמתחת האנשים אכל כאשר
יוכלון שאת ושים כסף איש בפי
אמתחתו: ואת גביעי גביע הכסף
תשים בפי אמתחת הקטן ואת כסף
שברו ויעש כדבר יוסף אשר דבר:
הבקר אור והאנשים שלחו המה
וחמריהם: הם יצאו את העיר לא
הרחיקו ויוסף אמר לאשר על ביתו
קום רדף אחרי האנשים והשגתם
ואמרת אלהם למה שלמתם רעה
תחת טובה: הלוא זה אשר ישתה
אדני בו והוא נחש ינחש בו הרעתם
אשר עשיתם: וישגם וידבר אלהם
את הדברים האלה: ויאמרו אליו
למה ידבר אדני כדברים האלה
חלילה לעבדיך מעשות כדבר
הזה: הן כסף אשר מצאנו בפי
אמתחתנו השיבנו אליך מארץ
כנען ואיך נגנב מבית אדניך כסף
או זהב: אשר ימצא אתו מעבדיך
ומת וגם אנחנו נהיה לאדני לעבדים:
ויאמר גם עתה כדבריכם כן הוא

רחמוהי על אחוהי ובעא למבכי ועאל לאידרון בית משכבה ובכא תמן:
ואסחי אפוהי ונפק ואתחסין ואמר שוו לחמא:
ושויאו ליה בלחודוהי ולהון בלחודיהון ולמצראי דאכלין עימיה בלחודיהון ארי לא יכלין מצראי למיכל עם עבראי לחמא ארי בעירא דמצראי דחלין ליה עיבראי אכלין:
ואסחרו קדמוהי רבא כרביותיה וזעירא כזעירותיה ותהו גובריא גבר לחבריה:
ונטל חולקין מן קדמוהי לותהון וסגיאת חולקא דבנימין מחולקי כולהון חמשא חולקין ושתיאו ורויאו עמיה:
ופקיד לדי ממנא על ביתיה למימר מלי ית טועני דגובריא עיבורא כמה דיכלין למטען ושוי כסף גבר בפום טוענה:
וית כלידי כלידא דכספא תשוי בפום טוניה דזעירא וית כסף זבינוהי ועבד כפתגמא דיוסף דמליל:
צפרא נהר וגובריא אתפטרו אינון וחמריהון:
אינון נפקו מן קרתא לא ארחיקו ויוסף אמר לדי ממנא על ביתיה קום רדף בתר גובריא ותדבקינון ותימר להון למה אשלמתון בישתא חלף טבתא:
הלא דין דשתי ריבוני ביה והוא בדקא מבדק ביה אבאישתון דעבדתון:
ואדבקינון ומליל להון ית פתגמיא האלין:
ואמרו ליה למה ימליל רבוני כפתגמיא האילין חס לעבדך מלמעבד כפתגמא הדין:
הא כספא דאשכחנא בפום טוענא אתיבנא לך מארעא דכנען ואכדין ניגנוב מבית רבונך מאנין דכספא או מאנין דדהב:
דאישתכח עמיה מעבדך יתקטיל ואף אנחנא נהי לריבוני לעבדין:
ואמר אף כען כפתגמיכון כן הוא

ויבקש לבכות על אחיו כמו . חמין
עורו · כי נכמרו רחמיו כלומר
נתחממו · ובלשון תלמוד על המכמר
של זיתים · ובלשון ארמי מכמר
מכמר בשרא · ובמקרא עורנו
כתנור נכמרו · נתחממו, ונקמטו
קמטין קמטין מכח חמימות הרעב ·
וכן דרך כל עור כשמחממין אותו
נקמט ונכווץ: ויתאפק נתאמץ והוא
מלשון אפיקי מגינים חזק · וכן
ומזיח אפיקים רפה: כי תועבה היא
דבר שנאוי הוא למצרים לאכול את
העברים · ואונקלוס תרגם וכו' טעם
לדבר: הבכר כבכרתו · מכה
בגביע וקורא ראובן שמעון לוי
יהודה ויששכר וזבולון שלם בני אם
אחת הסבו כסדר הזה כן שהגיע
לבנימין אמר זה אין לו אם ואני אין
לי אם ישב אצלי: משאות · מנות
חמש ידות · חלקו עם אחיו: ומשאת
יוסף ואסנת ומנשה ואפרים: וישכרו
עמו · ומיום שמכרוהו לא שתו יין ולא
הוא היום: גביעי · כוס ארוך וקורין
לו מדירש: חלילה לעבדיך · חולין הוא
לנו לשון גנאי · ותרגם חס לעבדך חס
מיאת הקב"ה יהי עלינו מעשות זאת
והרבה יש ותלוס ש בתלמוד בלשון
הזה: הן כסף אשר מצאנו · זה אחד
מעשרה קל וחומר שבתורה כלם מנוי
בבר"ר: גם עתה כדבריכם · אף זו
מן הדין אמת כן הוא כדבריכם
שכלכם חייבים על הדבר · עשרה שנמצאת
גנבה ביד אחד מהם כלם נתפשים · אבל
אני אעשה לכם לפנים משורת הדין
אשר ימצא אתו יהיה לי עבד :

בגדול החל · שלא ירגישו שהיה יודע
היכן הוא · ויעמס איש על חמורו ·
בעלי זרוע היו ולא הוצרכו לסייע זה
את זה לטעון · וישבו העירה ·
מטרפולין היתה והוא אומר העירה
בכל מקום אלא שלא היתה חשובה
בעיניהם לכלום אלא כעיר בינונית
של עשרה בני אדם לענין המלחמה ·
עודנו שם · שהיה ממתין להם · האלהים
מצא · יודעים אנו שלא גנבנו · אבל
מאת המקום היתה להביא עלינו זאת
מצא בעל חוב מקום לגבות שטר
חובו · מה נצטדק · לשון צדק וכן כל
תיבה שתחלתה צד״י כשהיא באה
לדבר בלשון מתפעל או נתפעל
אין נתן טי״ת במקום תי״ו ואינה
נתנת לפני אות ראשונה של יסוד
התיבה אלא באמצע אותיות העיקר
כגון נצטדק ויצטירו מגזרת ציר ·
והצטיידנו מגזרת צדה · הצטידנו
מגזרת צדה · ותיבה שתחלתה סמ״ך
ושי״ן כשהיא מתפעלת מפרדת אותיות
העיקר · כגון ויסתבל החגב · מסתכל
הייתי בקרנים · וישתמר חקות עמרי
מגזרת שמר · וכל מרע משתולל
מגזרת הולך ערומים שולל · עודך
מסתולל בעמי דרך לא סלולה ·

חסלת ויהי מקץ

אשר ימצא אתו יהיה לי עבד ואתם תהיו נקים: וימהרו ויורדו איש את אמתחתו ארצה ויפתחו איש אמתחתו: ויחפש בגדול החל ובקטן כלה וימצא הגביע באמתחת בנימן: ויקרעו שמלתם ויעמס איש על חמרו וישבו העירה: ויבא יהודה ואחיו ביתה יוסף והוא עודנו שם ויפלו לפניו ארצה: ויאמר להם יוסף מה המעשה הזה אשר עשיתם הלוא ידעתם כי נחש ינחש איש אשר כמני: ויאמר יהודה מה נאמר לאדני מה נדבר ומה נצטדק האלהים מצא את עון עבדיך הננו עבדים לאדני גם אנחנו גם אשר נמצא הגביע בידו: ויאמר חלילה לי מעשות זאת האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד ואתם עלו לשלום אל אביכם: ס

ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר נא עבדך דבר באזני אדני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה: אדני שאל את עבדיו לאמר היש לכם אב או אח: ונאמר אל אדני יש לנו אב זקן וילד זקנים קטן ואחיו מת ויותר הוא לבדו לאמו ואביו אהבו:

דאישתכח עמיה גביעא להי עבדא ואתון תהון זכאין: ואוחיאו ואחיתו גבר ית טועניה לארעא ופתחו גבר טועניה: ובלש ברבא שרי ובזעירא שיצי ואשתכח כלידא בטוענא דבנימין: ובזעו לבושיהון ורמו גבר על חמריה ותבו לקרתא: ועאל יהודה ואחוהי לבית יוסף והוא עד כען תמן ונפלו קדמוהי על ארעא: ואמר להון יוסף מה עובדא הדין דעבדתון הלא ידעתון ארי בדקא מבדק גברא דכותי: ואמר יהודה מה נאמר לרבוני מה נמלל ומה נזכי מן קדם יי אשתכח חובא דעבדך הא אנחנא עבדין לרבוני אף אנחנא אף דאשתכח כלידא בידיה: ואמר חס לי מלמעבד דא גברא דאשתכח כלידא בידיה הוא יהא לי עבדא ואתון סקו לשלם לות אבוכון: וקריב לותיה יהודה תקיף ומתגבר כאריא ואמר בבעו רבוני הא כוששא קדמתא דאתינא את אמרת מן קדם יי אנא דחיל והעידנא דאתינא אמרת מן קדם פרעה אנא דחיל לא אידכר לך ולא אשתמודע לך דעבדו תרין אחי שמעון ולוי לקרתא דשכם אבוהון דשכם וקטלו כל דכורא בדיל דינה אחתנא דלא אית לה מנין בשבטיא ולית לה חולק ואחסנא ופלוג בארעא ובנימין אחונא דאית ליה מנין בשבטיא ואית ליה חולק ואחסנא ופלוג בארעא ... בחילי תקיף מתרויהון חי יי אם אשלוף חרבי לא אתיב ...

ויגש אליו

יהודה · דבר באזני אדני · יכנסו דברי באזניך · ואל יחר אפך · מכאן שדבר אליו קשות · כי כמוך כפרעה · חשוב אתה בעיני כמלך זהו פשוטו ומדרשו סופך ללקות בצרעת כמו שלקה פרעה על ידי זקנתי שרה על לילה אחת שעכבה · דבר אחר מה פרעה גוזר ואינו מקיים מבטיח ואינו עושה אף אתה כן וכי זו היא שימת עין שאמרת לשום עינך עליו · דבר אחר כי כמוך כפרעה אם תקניטני אהרוג אותך ואת אדוניך · אדני שאל את עבדיו · מתחלה בעלילה באת עלינו למה היה לך לשאול כל אלה בתך היינו מבקשים או אחותנו אתה מבקש ואף על פי כן ולא כחדנו ממך דבר ·

[illegible]

56A

ותאמר אל עבדיך הורדהו אלי
ואשימה עיני עליו ׃ ונאמר אל
אדני לא יוכל הנער לעזב את אביו
ועזב את אביו ומת ׃ ותאמר אל
עבדיך אם לא ירד אחיכם הקטן
אתכם לא תספון לראות פני ׃
ויהי כי עלינו אל עבדך אבי ונגד
לו את דברי אדני ׃ ויאמר אבינו
שבו שברו לנו מעט אכל ׃ ונאמר
לא נוכל לרדת אם יש אחינו
הקטן אתנו וירדנו כי לא נוכל
לראות פני האיש ואחינו הקטן
איננו אתנו ׃ ויאמר עבדך אבי
אלינו אתם ידעתם כי שנים ילדה
לי אשתי ׃ ויצא האחד מאתי
ואמר אך טרף טרף ולא ראיתיו
עד הנה ׃ ולקחתם גם את זה מ
מעם פני וקרהו אסון והורדתם
את שיבתי ברעה שאלה ׃ ועתה
כבאי אל עבדך אבי והנער איננו
אתנו ונפשו קשורה בנפשו ׃
והיה כראותו כי אין הנער ומת ׃
והורידו עבדיך את שיבת עבדך
אבינו ביגון שאלה ׃ כי עבדך
ערב את הנער מעם אבי לאמר
אם לא אביאנו אליך וחטאתי
לאבי כל הימים ׃ ועתה ישב נא
עבדך תחת הנער עבד לאדני
והנער יעל עם אחיו ׃ כי איך אעלה
אל אבי והנער איננו אתי פן אראה
ברע אשר ימצא את אבי ׃ ולא
יכל יוסף להתאפק לכל הנצבים
עליו ויקרא הוציאו כל איש מעלי
ולא עמד איש אתו בהתודע יוסף
אל אחיו ׃ ויתן את קלו בבכי

יהה לות ירה עד דאקטול כל
מצראי כך אנא בתחיל
וכפרעה רבדאנא כסיים ׃
רבוני שאיל ית עבדוהי
למימר האית לכון אבא או
אחא ׃
ואמרנא לרבוני אית לנא אבא
סבא ובר סבתין זעיר ואחוהי
מית ואישתאר הוא בלחודוהי
לאמיה ואבוהי רחים ליה ׃
ואמרת לעבדך אחתוהי לותי
ואשוי עיני עלוהי ׃
ואמרנא לרבוני לא יכול
עולימא למשבק ית אבוהי
ואם ישבוק ית אבוהי ומית ׃
ואמרת לעבדך אם לא יחות
אחוכון זעירא עמכון לא
תוספון למחזי אפי ׃
והוה כד סליקנא לות עבדך
אבא וחוינא ליה ית פתגמי
רבוני ׃
ואמר אבונא תובו זבונו לנא
זעיר עיבורא ׃
ואמרנא לא נכול למחת אם
אית אחונא זעירא עמנא ונחות
ארי לא נכול למחזי אפי
גברא ואחונא זעירא לתוהי
עמנא ׃
ואמר עבדך אבא לנא אתון
ידעתון ארי תרין ילידת לי
אתתי ׃
ונפק חד מלותי ואמרית ברם
מקטל קטיל ולא חזיתיה עד
כען ׃ ותדברון אף ית דין
מן קדמי ויערעיניה מותא
ותחתון ית סבתי בבישתא
לשאול ׃ וכען כמיתא
לות עבדך אבא ועולימא
ליתוהי עמנא ונפשיה חביבא
ליה כנפשיה ׃ ויהי כד יחזי
ארי לית עולימא וימות ויחתון
עבדך ית סבת עבדך אבונא
בדווא לשאול ׃ ארי עבדך
מערב ית עולימא מן אבא
למימר אם לא איתיניה לך
ואהי חטי לאבא כל יומיא ׃
וכען יתב כען עבדך חלוף
עולימא עבדא לרבוני
ועולימא יסק עם אחוהי ׃ ארי
אכדין אסק לות אבא
ועולימא ליתוהי עמי דילמא
אחזי בבישתא דישכח ית
אבא ׃ ולא יכיל יוסף
לאיתחסנא לכל דקימין
עלוהי וקרא אפיקו כל אינש
מעלואי ולא קם אינש עמיה
כד אתידע יוסף לאחוהי ׃
ויהב ית קליה בבכיא

מיותר קודם לכן את עבר ׳
ועזב את אביו ומת׳ אם
יעזוב את אביו דואגים
אנו שמא ימות בדרך
שהרי אמו מתה בדרך
וקראהו אסון׳ שהשטן מקטרג
בשעת הסכנה׳ והורדתם
את שבתי׳ עכשיו כשהוא
אצלי מתנחם אני בו על אמו
ועל אחיו ואם ימות
זה דומה עלי ששלשתן מתו
ביום אחד׳ והיה כראותו
כי אין הנער ומת׳
אביו מצרתו׳ כי
עבדך ערב וגו׳ ואם תאמר
מפני מה
אני נכנס לתגרה יותר משאר
אחי הם כלם מבחוץ אבל
אני נתקשרתי בקשר חזק
להיות מנודה
בשני
עולמות׳
ישב נא
עבדך וגו׳
לכל
דבר
אני
מעולה ממנו
לגבורה ולמלחמה
ולשמש
ולא יכל
יוסף
להתאפק וגו׳ לא היה יכול לסבול
שיהיו מצרים
נצבים עליו
ושומעין שאחיו מתביישין כשהוא מתודע להם

ין שורי בני
גויך שבמד
יפיו יהיה

5
6
B

וישמע בית פרעה. בית של פרעה כלומר עבדיו ובני ביתו ואין זה לשון בית ממש אלא כמו בית ישראל בית יעקב׃ נבהלו מפניו. מפני הבושה׃ גשו נא אלי. ראה אותם נסוגים לאחוריהם. אמר עכשו אחי נכלמים. קרא להם בלשון רכה ותחנונים והראה להם שהוא מהול׃ למחיה. להיות לכם למחיה׃ כי זה שנתים. עברו׃ משנות הרעב׃ לאב. לחבר ופטרון׃ מהרו ועלו אל אבי. ארץ ישראל גבוה מכל הארצות׃ פן תורש. לשון עוני ומסכנות׃ לשון מוריש ומעשיר׃ והנה עיניכם ראות. בכבודי ושאני אחיכם שאני מהול כמוכם ועוד כי פי המדבר אליכם בלשון הקודש׃ ועיני אחי בנימין. השוה את כלם יחד לומר שאין לו שנאה על בנימין שלא היה במכירתו כך אין בלבו שנאה עליכם׃ ויפל על צוארי בנימן אחיו ויבך. על שני מקדשות שעתידין להיות בחלקו של בנימין וסופן ליחרב׃ ובנימין בכה על צואריו. על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף ועתיד ליחרב׃ ואחרי כן דברו אחיו. מאחר שראוהו בוכה ולבו שלם עמהם׃ אתו. שמתחלה היו מתביישין ממנו׃ והקול נשמע בית פרעה. כמו בבית של

וישמעו מצרים וישמע בית פרעה׃
ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף
העוד אבי חי ולא יכלו אחיו לענות
אתו כי נבהלו מפניו׃ ויאמר יוסף
אל אחיו גשו נא אלי ויגשו ויאמר
אני יוסף אחיכם אשר מכרתם
אתי מצרימה׃ ועתה אל תעצבו
ואל יחר בעיניכם כי מכרתם אתי
הנה כי למחיה שלחני אלהים
לפניכם׃ כי זה שנתים הרעב בקרב
הארץ ועוד חמש שנים אשר אין
חריש וקציר׃ וישלחני אלהים
לפניכם לשום לכם שארית בארץ
ולהחיות לכם לפליטה גדלה׃
ועתה לא אתם שלחתם אתי הנה
כי האלהים וישימני לאב לפרעה
ולאדון לכל ביתו ומשל בכל
ארץ מצרים׃ מהרו ועלו אל אבי
ואמרתם אליו כה אמר בנך יוסף
שמני אלהים לאדון לכל מצרים
רדה אלי אל תעמד׃ וישבת בארץ
גשן והיית קרוב אלי אתה ובניך
ובני בניך וצאנך ובקרך וכל אשר
לך׃ וכלכלתי אתך שם כי עוד
חמש שנים רעב פן תורש אתה
וביתך וכל אשר לך׃ והנה עיניכם
ראות ועיני אחי בנימין כי פי המדבר
אליכם׃ והגדתם לאבי את כל
כבדי במצרים ואת כל אשר
ראיתם ומהרתם והורדתם את
אבי הנה׃ ויפל על צוארי בנימן
אחיו ויבך ובנימן בכה על צואריו׃
וינשק לכל אחיו ויבך עלהם
ואחרי כן דברו אחיו אתו׃ והקל
נשמע בית פרעה לאמר באו

ושמעו מצראי ושמע אנש בית פרעה׃

ואמר יוסף לאחוהי אנא יוסף העוד כען אבא קים ולא יכילו אחוהי לאתבא יתיה פתגם ארי אתבהילו מן קדמוהי׃ ואמר יוסף לאחוהי קריבו כען לותי וקריבו ואמר אנא יוסף אחוכון דזבנתון יתי למצרים׃

וכען לא תתנססון ולא יתקף בעיניכון ארי זבנתון יתי הכא ארי לקימא שלחני יי׳ קדמיכון׃

ארי דנן תרתין שנין כפנא בגו ארעא ועוד חמש שנין דלית זרועא וחצדא׃

ושלחני יי׳ קדמיכון לשואה לכון שארא בארעא ולקימא לכון לשיזבא רבתא׃

וכען לא אתון שלחתון יתי הכא אלהין מן קדם יי׳ ושויני לאבא לפרעה ולרבון לכל אנש ביתיה ושליט בכל ארעא דמצרים׃

אוחו וסקו לות אבא ותימרון ליה כדנן אמר ברך יוסף שויני יי׳ לרבון לכל מצראי חות לותי לא תתעכב׃

ותתיב בארעא דגושן ותהא קריב לי את ובנך ובני בנך וענך ותורך וכל דלך׃

ואזון יתך תמן ארי עוד חמש שנין כפנא דילמא תתמסכן את ואנש ביתך וכל דלך׃

והא עיניכון חזין ועיני אחי בנימין ארי בלשנכון אנא ממליל עמכון׃

ותחוון לאבא ית כל יקרי במצרים וית כל דחזיתון ותוחון ותחתון ית אבא הכא׃

ונפל על צוארי בנימין אחוהי ובכא ובנימין בכא על צורוהי׃

ונשיק לכל אחוהי ובכא עליהון ובתר כן מלילו אחוהי עמיה׃

וקלא אשתמע בית פרעה למימר

57B

אחי יוסף וייטב בעיני פרעה ובעיני
עבדיו ׃ ויאמר פרעה אל יוסף
אמר אל אחיך זאת עשו טענו את
בעירכם ולכו באו ארצה כנען ׃ וקחו
את אביכם ואת בתיכם ובאו אלי
ואתנה לכם את טוב ארץ מצרים
ואכלו את חלב הארץ ׃ ואתה צויתה
זאת עשו קחו לכם מארץ מצרים
עגלות לטפכם ולנשיכם ונשאתם
את אביכם ובאתם ׃ ועינכם אל תחס
על כליכם כי טוב כל ארץ מצרים
לכם הוא ׃ ויעשו כן בני ישראל
ויתן להם יוסף עגלות על פי פרעה
ויתן להם צדה לדרך ׃ לכלם נתן
לאיש חלפות שמלת ולבנימן נתן
שלש מאות כסף וחמש חלפת
שמלת ׃ ולאביו שלח כזאת עשרה
חמרים נשאים מטוב מצרים ועשר
אתנת נשאת בר ולחם ומזון לאביו
לדרך ׃ וישלח את אחיו וילכו
ויאמר אלהם אל תרגזו בדרך ׃
ויעלו ממצרים ויבאו ארץ כנען אל
יעקב אביהם ׃ ויגדו לו לאמר עוד
יוסף חי וכי הוא משל בכל ארץ
מצרים ויפג לבו כי לא האמין להם ׃
וידברו אליו את כל דברי יוסף אשר
דבר אלהם וירא את העגלות אשר
שלח יוסף לשאת אתו ותחי
רוח יעקב אביהם ׃ ויאמר
ישראל רב עוד יוסף בני חי
אלכה ואראנו בטרם אמות ׃
ויסע ישראל וכל אשר לו ויבא
בארה שבע ויזבח זבחים
לאלהי אביו יצחק ויאמר אלהים

אתו אחי יוסף ושפר בעיני
פרעה ובעיני עבדוהי ׃
ואמר פרעה ליוסף אימר
לאחך דא עבידו טעינו ית
בעירכון ואיזילו אובלו
לארעא דכנען ׃
ודברו ית אבוכון וית אינש
בתיכון ואיתו לותי ואתן
לכון ית טובא דארעא
דמצרים ותיכלון ית טובא
דארעא ׃
ואת אתפקדת דא עבידו
סבו לכון מארעא דמצרים
עגלן לטפליכון ולנשיכון
ותטלון ית אבוכון ותיתון ׃
ועיניכון לא תחוס על מניכון
ארי טוב כל ארעא דמצרים
דלכון הוא ׃
ועבדו כן בני ישראל ויהב
להון יוסף עגלן על מימר
פרעה ויהב להון זודין
לאורחא ׃
לכולהון יהב לגברא איצטלין
דלבושין ולבנימין יהב תלת
מאה סלעין דכסף וחמש
איצטלין דלבושין ׃
ולאבוהי שלח כדא עשרה
חמרין טעינין מטובא
דמצרים ועשר אתנן טעינן
עיבור ולחם וזודין לאבוהי
לאורחא ׃
ושלח ית אחוהי ואזלו ואמר
להון לא תתנצון באורחא ׃
וסליקו ממצרים ואתו לארעא
דכנען לות יעקב אבוהון ׃
וחויאו ליה למימר עוד כען
יוסף קיים וארי הוא שליט
בכל ארעא דמצרים והוה
פליגן מילייא על לביה ארי
לא הימין להון ׃
ומלילו עמיה ית כל פתגמי
יוסף דמליל עמהון וחזא ית
עגלן דשלח יוסף למיטל
יתיה ושרת רוח קודשא על
יעקב אבוהון ׃
ואמר ישראל סגי לי חדוא
עד כען יוסף ברי קיים
איזיל ואחזיניה עד לא
אמות ׃
ונטל ישראל וכל דליה ואתא
לבאר שבע ודבח דבחין
לאלהא דאבוהי יצחק ׃
ואמר

פרעה · וזהו לשון בית ממש · את בעירכם · תבואה · את טוב ארץ
מצרים · ארץ גשן · ואכלו את חלב
הארץ · כל חלב לשון מיטב
הוא · ואתה צויתה · לומר להם זאת
עשו כך אמור להם שברשותי הוא · שלח
כזאת · כחשבון הזה ומהו החשבון ·
עשרה חמרים נשאים מטוב מצרים · מצינו בתלמוד
ששלח לו יין ישן שדעת זקנים
נוחה הימנו · ומדרש אגדה גריסין של
פול · בר ולחם · כתרגומו · ומזון · לפתן · אל
תרגזו בדרך · אל תתעסקו בדבר
הלכה כדי שלא תרגז עליכם הדרך ·
ד"א אל תפסיעו פסיעה גסה והכניסו
חמה לעיר · ולפי פשוטו של מקרא
יש לומר לפי שהיו נכלמים היה דואג
שמא יריבו על מכירתו להתווכח · זה
עם זה ולומר על ידך נמכר אתה ספרת
לשון הרע וגרמת לנו לשנאתו ·
וכי הוא מושל · ואשר הוא מושל · ויפג
לבו · נחלף לבו והלך מלהאמין · לא
היה לבו פונה אל הדברים לשון מפיגין טעמן
בלשון משנה וכמו ואין הפוגות
ובלע"ז · ולא · עמד טעמו בו ·
את כל דברי יוסף · סימן מסר להם
במה היה עוסק כשפירש ממנו בפרשת
עגלה ערופה וזהו שאמר וירא את
העגלות אשר שלח יוסף ולא נאמר אשר
שלח פרעה · ותחי רוח יעקב · שרתה
עליו שכינה שפירשה ממנו · רב עוד
יוסף · רב לי עוד שמחה וחדוה הואיל
ועוד יוסף בני חי · בארה שבע · כמו
לבאר שבע · לאלהי אביו יצחק ·
חייב אדם בכבוד אביו · חייב

לישראל במראת הלילה ויאמר
יעקב יעקב ויאמר הנני: ויאמר
אנכי האל אלהי אביך אל תירא
מרדה מצרימה כי לגוי גדול
אשימך שם: אנכי ארד עמך
מצרימה ואנכי אעלך גם עלה
ויוסף ישית ידו על עיניך: ויקם
יעקב מבאר שבע וישאו בני
ישראל את יעקב אביהם ואת
טפם ואת נשיהם בעגלות אשר
שלח פרעה לשאת אתו: ויקחו
את מקניהם ואת רכושם אשר
רכשו בארץ כנען ויבאו מצרימה
יעקב וכל זרעו אתו: בניו ובני בניו
אתו בנתיו ובנות בניו וכל זרעו
הביא אתו מצרימה:
ואלה שמות בני ישראל
הבאים מצרימה יעקב ובניו בכר
יעקב ראובן: ובני ראובן חנוך
ופלוא וחצרן וכרמי: ובני שמעון
ימואל וימין ואהד ויכין וצחר
ושאול בן הכנענית: ובני לוי גרשון
קהת ומררי: ובני יהודה ער ואונן
ושלה ופרץ וזרח וימת ער ואונן
בארץ כנען ויהיו בני פרץ חצרן וחמול:
ובני יששכר תולע ופוה ויוב ושמרן:
ובני זבלון סרד ואלון ויחלאל: אלה
בני לאה אשר ילדה ליעקב בפדן
ארם ואת דינה בתו כל נפש בניו
ובנותיו שלשים ושלש: ובני גד צפיון
וחגי שוני ואצבן ערי וארודי ואראלי:
ובני אשר ימנה וישוה וישוי ובריעה
ושרח אחתם ובני בריעה חבר
ומלכיאל: אלה בני זלפה אשר נתן
לבן ללאה בתו ותלד את אלה

לישראל בחזוא דליליא ואמר
יעקב יעקב ואמר הא אנא:

ואמר אנא אלהא אלהיה
דאבוך לא תדחל מלמיחת
למצרים ארי לעם סגי
אשוינך תמן: אנא
איחות עמך למצרים ואנא
אסקינך אף אסקא ויוסף ישוי
ידוהי על עינך:
וקם יעקב מבארא דשבע
ונטלו בני ישראל ית יעקב
אבוהון וית טפליהון וית
נשיהון בעגלתא דשלח
פרעה למטל יתיה:

ודברו ית גיתיהון וית קנ
קנינהון דקנו בארעא
דכנען ואתו למצרים יעקב
וכל בנוהי עמיה:

בנוהי ובני בנוהי עמיה בנתיה
ובנת בנוהי וכל בנוהי אייתי
עמיה למצרים:

ואלין שמהת בני ישראל
דעלו למצרים יעקב ובנוהי
בוכרא דיעקב ראובן:

ובני ראובן חנוך ופלוא
וחצרון וכרמי:
ובני שמעון ימואל וימין ואהד
ויכין וצחר ושאול בר
כנעניתא:
ובני לוי גרשון וקהת ומררי:

ובני יהודה ער ואונן ושלה
ופרץ וזרח ומית ער ואונן
בארעא דכנען והוו בני פרץ
חצרון וחמול:
ובני יששכר תולע ופוה ויוב
ושמרון:
ובני זבולן סרד ואלון
ויחלאל:
אלין בני לאה די ילידת
ליעקב בפדן ארם וית דינה
ברתיה כל נפשת בנוהי
ובנתיה תלתין ותלת:
ובני גד צפיון וחגי שוני
ואצבון ערי וארודי ואראלי:

ובני אשר ימנה וישוה וישוי
ובריעה ושרח אחתהון ובני
בריעה חבר ומלכיאל:

אלין בני זלפה דיהב לבן
ללאה ברתיה וילידת
ית אלין ליעקב שית
נפ

אמר בבאר שבע
. יותר מבבוד
ויקרא לפניך זהו
ביצחק ולא באברהם יעקב
יעקב: לשון חבה: אל תירא
מרדה מצרימה לפי
שהיה מצר על שהוזקק
לצאת חוצה לארץ: אנכי אעלך
גם עלה: הבטיחו להיות נקבר
בארץ: אשר רכשו בארץ
כנען: אבל מה שרכש
בפדן ארם הכל
נתן לעשו
בשביל
חלקו של מערת המכפלה
אמר נכסי חוצה לארץ
אינם כדאי לי וזהו אשר כריתי לי:
העמיד לו צבורין של כסף וזהב כמין
כרי ואמר לו טול את זו: ובנות
בנו: סרח בת אשר ויוכבד בת לוי:
הבאים מצרימה: על שם השעה
קראן הכתוב מדבר ואין לתמוה
על אשר לא כתב באו: בן הכנענית
בן דינה שנבעלה לכנעני כשהרגו
את שכם לא היתה דינה רוצה לצאת
עד שנשבע לה שמעון שישאנה ובגר
אלה בני לאה ואת דינה בתו הזכרים
תלה בלאה והנקבות תלה ביעקב
ללמדך אשה מזרעת תחלה יולדת
זכר איש מזריע תחלה יולדת נקבה:
שלשים ושלש: ובפרטן אי אתה מוצא
אלא שלשים ושתים אלא זו יוכבד שנולדה
בין החומות שנאמר אשר ילדה אותה
ללוי במצרים לידתה
במצרים ואין הורתה במצרים

תנין בסין על שם
כי שבע יתן צרי
יקם שבלו שבור
זרות ונצל
מהם עשו לבן
אלף דינר
יקם שמאל
ובנימן

עיניך
ישית ידו ע
יפצינפינך
כשתמות
הבטיחו לו
יעורך
בחייו

לִיעקב שש עשרה נפש: בני רחל
אשת יעקב יוסף ובנימן · ויולד
ליוסף בארץ מצרים אשר ילדה
לו אסנת בת פוטיפרע כהן און את
מנשה ואת אפרים: ובני בנימן בלע
ובכר ואשבל גרא ונעמן אחי וראש
מפים וחפים וארד: אלה בני רחל
אשר ילד ליעקב כל נפש ארבעה
עשר: ובני דן חשים: ובני נפתלי
יחצאל וגוני ויצר ושלם: אלה בני
בלהה אשר נתן לבן לרחל בתו
ותלד את אלה ליעקב כל נפש
שבעה: כל הנפש הבאה ליעקב
מצרימה יצאי ירכו מלבד נשי בני
יעקב כל נפש ששים ושש: ובני
יוסף אשר ילד לו במצרים נפש
שנים כל הנפש לבית יעקב הבאה
מצרימה שבעים: ס

ואת יהודה שלח
לפניו אל יוסף להורת לפניו גשנה
ויבאו ארצה גשן: ויאסר יוסף
מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו
גשנה וירא אליו ויפל על צואריו
ויבך על צואריו עוד: ויאמר
ישראל אל יוסף אמותה הפעם
אחרי ראותי את פניך כי עודך חי:
ויאמר יוסף אל אחיו ואל בית אביו
אעלה ואגידה לפרעה ואמרה אליו
אחי ובית אבי אשר בארץ כנען

עשרה נפשן:
בני רחל איתת יעקב יוסף ובנימן:
ואיתילידו ליוסף בארעא דמצרים די ילידת ליה אסנת בת פוטיפרע רבא דאון ית מנשה וית אפרים:
ובני בנימן בלע ובכר ואשבל גרא ונעמן אחי וראש מפים וחפים וארד:
אלין בני רחל דאיתילידו ליעקב כל נפשתא ארבע עשר:
ובני דן חשים:
ובני נפתלי יחצאל וגוני ויצר ושלם:
אלין בני בלהה דיהב לבן לרחל ברתיה וילידת ית אלין ליעקב כל נפשתא שבעה:
כל נפשתא דעלא עם יעקב למצרים נפקי ירכי בר מנשי בני יעקב כל נפשתא שתין ושית:
ובני יוסף דאתילידו ליה במצרים נפשתא תרין כל נפשתא לבית יעקב דעלא למצרים שבעין:
וית יהודה שלח קדמוהי לות יוסף לפנאה קדמוהי לגשן ואתו לארעא דגשן:
וטקיס יוסף רתיכוהי וסליק לקדמות ישראל אבוהי לגשן ואתחזי ליה ונפל על צואריהי ובכא על צואריהי עוד:
ואמר ישראל ליוסף אילו אנא מאית ברם זמנא הדא בתנחום אנא בתר דחזיתינון לאפך ארי עד כען קיים את:
ואמר יוסף לאחוהי ולבית אבוהי אסק ואחוי לפרעה ואימר ליה אחי ובית אבא די בארעא דכנען

בני רחל אשת יעקב · ובכלן לא נאמר
כן אלא לפי שהיתה רחל עקרו של
בית: כל הנפש הבאה ליעקב שיצאו
מארץ כנען לבא למצרים ואין הבאה
זו לשון עבר אלא לשון הווה: כמו
במרב קמה באה והנה רחל בתו באה
לפי טעמו בה׳ לפי שעדיין לא היו
באו שם והשם כל הנפש לבית יעקב
הבאה מצרימה שבעים · הוא לשון
עבר שבאו ליעקב מצרימה לפיכך
טעמו בבית לפי שכבר באו שם היו
במצרים עם אחי יוסף ובני בניו ונתוספו
להם יוכבד שנולדה בין החומות ·
ולדברי האומר תאומות נולדו עם
השבטים צריכין אנו לומר שמתו לפני
ירידתן למצרים שהרי לא מנאן כאן ·
מצינו בויקרא רבה עשו שש נפשות
היו והכתוב קורא אותן נפשות לשון
רבים לפי שהיו עובדי אלהות הרבה
אבל יעקב שבעים היו והכתוב קורא
אותן נפש לשון יחיד לפי שהיו עובדי
לאל אחד: להורות לפניו תקנה כתרגו׳
לפנות לו מקום ולהורות היאך יתישב
בה: לפניו קודם שיגיע לשם. ומדרש
אגדה להורות לפניו לתקן לו בית
תלמוד תורה שמשם תצא הוראה:
ויאסר יוסף מרכבתו · הוא עצמו
אסר הסוס למרכבה להזדרז לכבוד
אביו: וירא אליו · יוסף נראה לאביו:
ויבך על צואריו עוד · לשון הרבה

בכיה וכן כי לא על איש ישים עוד לשון ריבוי הוא אינו שם עלילות נוספות על חטאיו · אף כאן הרבה והוסיף בבכי
יותר על הרגיל · אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו · ואמרו רבותינו ז״ל שהיה קורא קריאת שמע: אמותה
הפעם · פשוטו כתרגומו ומדרשו סבור הייתי למות שתי מיתות בעולם הזה ובעולם הבא שנסתלקה שכינה ממני ונסיה
והייתי סבור שיתבעני הקב״ה מיתתך עכשיו שעודך חי לא אמות אלא פעם אחת · ואמרה אליו אחי · ועוד אומר לו אנשי
האנשים רועי צאן · בשביל שתשבו בארץ גשן והיא צריכה לכם לפי שהיא ארץ מרעה וכשתאמרו לו שאין אתם בקיאין

במלוכה אחרת יראוך אותכם ויעשו
ויושיבוכם שם · כי תועבת מצרים כל
רועה צאן · לפי שהם להם אלוהות ·
ומקצה אחיו · מן הפחותים שבהם
לגבורה שאין נראים גבורים · שאם
יראה אותם גבורים יעשה אותן אנשי
מלחמתו · ואלו הן ראובן שמעון לוי
יששכר ובנימין · אותן שלא כפל משה
שמותם כשברכם · ושמות הגבורים
כפל שנא' וזאת ליהודה וגו' ולגד אמר
וגו' ולנפתלי אמר וגו' ולדן אמר ולזבולן
אמר וגו' ולאשר אמר ברוך מבנים וגו'
זהו לשון ב"ר שהיא אגדת ארץ ישראל
אבל התלמוד בבלי שלנו מצינו ש
שאותם שכפל משה שמותם הם
החלשים והם הביא לפני פרעה
ויהודה שהוכפל שמו לא משום חלשות
נכפל אלא טעם יש לדבר כדאיתא
בבבא קמא ובברייתא דספרי שנויה
כה כדעת ואת הברכה כמו תלמוד
שלנו · אנשי חיל · בקיאים באומנותם
לרעות צאן · על אשר לי · על צאן
שלי · ויברך יעקב את פרעה · היא
שאלת שלום כדרך כל הנראים לפני
מלכים לפרקים · שני מגורי · ימי
מגורות כל ימי הייתי גר בארץ
אחרים לא השיגו בטובה · ויברך
יעקב · כדרך הנפטרים מלפני השרים
ומברכים אותם · ומבקשין רשות · ומה
ברכה ברכו שיעלה נילוס לרגליו לפי
שאין מצרים שותה מי גשמים אלא
נילוס עולה ומשקה את הארץ ומברכתו
של יעקב ואילך פרעה היה בא על
נילוס והוא עולה לקראתו ומשקה את
הארץ תנחו' [illegible]

באו אלי: והאנשים רעי צאן כי אנשי
מקנה היו וצאנם ובקרם וכל אשר
להם הביאו: והיה כי יקרא לכם
פרעה ואמר מה מעשיכם: ואמרתם
אנשי מקנה היו עבדיך מנעורינו
ועד עתה גם אנחנו גם אבתינו
בעבור תשבו בארץ גשן כי תועבת
מצרים כל רעה צאן: ויבא יוסף ויגד
לפרעה ויאמר אבי ואחי וצאנם
ובקרם וכל אשר להם באו מארץ
כנען והנם בארץ גשן: ומקצה אחיו
לקח חמשה אנשים ויצגם לפני
פרעה: ויאמר פרעה אל אחיו מה
מעשיכם ויאמרו אל פרעה רעי
צאן עבדיך גם אנחנו גם אבותינו:
ויאמרו אל פרעה לגור בארץ באנו
כי אין מרעה לצאן אשר לעבדיך
כי כבד הרעב בארץ כנען ועתה
ישבו נא עבדיך בארץ גשן: ויאמר
פרעה אל יוסף לאמר אביך ואחיך
באו אליך: ארץ מצרים לפניך הוא
במיטב הארץ הושב את אביך
ואת אחיך ישבו בארץ גשן ואם
ידעת ויש בם אנשי חיל ושמתם
שרי מקנה על אשר לי: ויבא יוסף
את יעקב אביו ויעמדהו לפני פרעה
ויברך יעקב את פרעה: ויאמר
פרעה אל יעקב כמה ימי שני חייך
ויאמר יעקב אל פרעה ימי שני
מגורי שלשים ומאת שנה מעט
ורעים היו ימי שני חיי ולא השיגו את
ימי שני חיי אבתי בימי מגוריהם:
ויברך יעקב את פרעה ויצא מלפני
פרעה: ויושב יוסף את אביו ואת
אחיו ויתן להם אחזה בארץ מצרים

אתו לותי: וגובריא רעי ענא ארי גוברי
מרי גיתי הוו וענהון ותוריהון
וכל דלהון אייתיאו:
ויהא כד יקרי לכון פרעה
ויימר מה עובדכון:
ותימרון גוברי מרי גיתי הוו
עבדך מעולימנא ועד כען אף
אנחנא אף אבהתנא בדיל
דתיתבון בארעא דגשן ארי
מרחקין מצראי כל רעי ענא:

ואתא יוסף וחוי לפרעה ואמר
אבא ואחי וענהון ותוריהון
וכל דלהון אתו מארעא
דכנען והא אינון בארעא
דגשן:
ומקצת מן אחוהי דבר חמשה
גוברין ואקימינון קדם פרעה:

ואמר פרעה לאחוהי מה
עובדיכון ואמרו לפרעה רעי
ענא עבדך אף אנחנא אף
אבהתנא: ואמרו
לפרעה לאיתותבא בארעא
אתינא ארי לית רעיא לענא
די לעבדך ארי תקיף כפנא
בארעא דכנען וכען יתבון
כען עבדך בארעא דגשן:

ואמר פרעה ליוסף למימר
אבוך ואחך אתו לותך:
ארעא דמצרים קדמך היא
בדשפיר בארעא אותיב ית
אבוך וית אחך יתבון בארעא
דגשן ואם ידעת ואית בהון
גוברין דחילא ותמנינון רבני
גיתי על דלי:

ואיתי יוסף ית יעקב אבוהי
ואקימיה קדם פרעה ובריך
יעקב ית פרעה:

ואמר פרעה ליעקב כמה יומי
שני חייך:

ואמר יעקב לפרעה יומי שני
תותבותי מאה ותלתין שנין
זעירין ובישין הוו יומי שני
חיי ולא ארביקו ית יומי שני
חיי אבהתי ביומי תותבותהון:

ובריך יעקב ית פרעה
ונפק מן קדם פרעה:

ואותיב יוסף ית אבוהי וית
אחוהי ויהב להון אחסנא
בארעא דמצרים בשפר

59
A

במיטב הארץ בארץ רעמסס
כאשר צוה פרעה׃ ויכלכל יוסף את
אביו ואת אחיו ואת כל בית אביו
לחם לפי הטף ׃ ולחם אין בכל
הארץ כי כבד הרעב מאד ותלה
ארץ מצרים וארץ כנען מפני הרעב׃
וילקט יוסף את כל הכסף הנמצא
בארץ מצרים ובארץ כנען בשבר
אשר הם שברים ויבא יוסף את
הכסף ביתה פרעה׃ ויתם הכסף
מארץ מצרים ומארץ כנען ויבאו
כל מצרים אל יוסף לאמר הבה לנו
לחם ולמה נמות נגדך כי אפס כסף׃
ויאמר יוסף הבו מקניכם ואתנה
לכם במקניכם אם אפס כסף ׃
ויביאו את מקניהם אל יוסף ויתן
להם יוסף לחם בסוסים ובמקנה
הצאן ובמקנה הבקר ובחמרים
וינהלם בלחם בכל מקנהם בשנה
ההוא׃ ותתם השנה ההוא ויבאו
אליו בשנה השנית ויאמרו לו לא
נכחד מאדני כי אם תם הכסף
ומקנה הבהמה אל אדני לא נשאר
לפני אדני בלתי אם גויתנו ואדמתנו׃
למה נמות לעיניך גם אנחנו גם
אדמתנו קנה אתנו ואת אדמתנו
בלחם ונהיה אנחנו ואדמתנו עבדים
לפרעה ותן זרע ונחיה ולא נמות
והאדמה לא תשם׃ ויקן יוסף את
כל אדמת מצרים לפרעה כי מכרו
מצרים איש שדהו כי חזק עלהם
הרעב ותהי הארץ לפרעה ׃
ואת העם העביר אתו לערים
מקצה גבול מצרים ועד קצהו ׃
רק אדמת הכהנים לא קנה כי חק

בשפר ארעא בארע רעמסס כמא דפקיד פרעה ׃

וזן יוסף ית אבוהי וית אחוהי וית כל בית אבוהי לחמא לפום טפלא ׃

ולחמא לית בכל ארעא ארי תקיף כפנא לחדא ואשתלהי עמא דארעא דמצרים ועמא דארעא דכנען מן קדם כפנא ׃

ולקיט יוסף ית כל כספא דאשתכח בארעא דמצרים ובארעא דכנען בעיבורא דאינון זבנין ואיתי יוסף ית כספא לבית פרעה ׃

ושלים כספא בארעא דמצרים ובארעא דכנען ואתו כל מצראי לות יוסף למימר הב לנא לחמא ולמה נמות לקבלך ארי שלים כספא ׃

ואמר יוסף הבו גיתיכון ואתן לכון בגיתיכון אם שלים כספא ׃

ואיתיאו ית גיתיהון לות יוסף ויהב להון יוסף לחמא בסוסותא ובגיתי ענא ובגיתי תורי ובחמרי וזנינון בלחמא בכל גיתיהון בשתא ההיא ׃

ושלימת שתא ההיא ואתו לותיה בשתא תנייתא ואמרו ליה לא נכסי מן רבוני אלהין שלים כספא וגיתי בעירא לות רבוני ולא אשתאר קדם רבוני אלהין גויתנא וארענא ׃

למה נמות לעינך אף אנחנא אף ארענא קני יתנא וית ארענא בלחמא ונהי אנחנא וארענא עבדין לפרעה והב בר זרעא ונחי ולא נמות וארענא לא תבור ׃

וקנא יוסף ית כל ארעא דמצרים לפרעה ארי זבינו מצראי גבר חקליה ארי תקיף עליהון כפנא והות ארעא לפרעה ׃

וית עמא אעבר יתיה מקרי לקרי מסיף תחום מצרים ועד סופיה ׃

לחוד ארעא דכומריא לא קנא ארי חולק

להם לפי הטף לפי הצריך לכל בני
ביתם׃ ולחם אין בכל הארץ חוזר לענין
ראשון לתחלת שני הרעב ׃ ותלה לשו׳
תלאה לשון עייפות כתרגו׳ ואשתלהי
ודומה לו כמתלהלה הירה זיקים ׃
בשבר אשר הם שוברים ׃ נותנין לו
את הכסף ׃ כי אפס ׃ שלים כתרגו׳ ׃
וינהלם בלחם ׃ כמו וינהגם ׃ ודומה לו
אין מנהל לה ועל מי מנוחות ינהלני
בשנה השנית ׃ שנית לשני הרעב ׃
כי אם תם הכסף והמקנה ובא הכל
אל ידי אדננו ׃ בלתי אם גויתנו
ואדמתנו כמו אם לא גויתנו ותן זרע לזרוע
את האדמה ואע״פ שאמר יוסף ועוד
חמש שנים אשר אין חריש וקציר
מכיון שבא יעקב למצרים באה
ברכה ברגליו והתחילו לזרוע וכלה
הרעב וכן שנינו בתוספתא דסוטה ׃
והאדמה לא תשם ׃ לא תהיה שממה
ותרג׳ לא תבור לשון שדה בור שאין
חרוש ׃ ותהי הארץ לפרעה ׃ קנויה
לו ׃ ואת העם העביר ׃ יוסף מעיר
לעיר לזכרון שאין להם חלק בארץ ׃
והושיב של זו בזו ולא הוצרך
הכתוב לכתוב זאת אלא להודיע שבחו
של יוסף שנתכוון להסיר חרפה מעל
אחיו שלא יהו קורין אותן גולים ׃
מקצה גבול מצרים ועד קצהו ׃ כן
עשה לכל המצרים אשר בכל מלכות
מצרים מקצה גבולה ועד קצה גבולה ׃
רק אדמת הכהנים לא קנה הכמרים ׃
כל לשון כהן משרת לאלהות הוא
חוץ מאותם שהוא לשון גדולה ׃
כמו כהן מדין וכהן
און ׃ חק לכהנים ׃ חק כך וכך לחם ליום ׃

לכהנים מאת פרעה ואכלו את חקם
אשר נתן להם פרעה על לא
מכרו את אדמתם: ויאמר יוסף אל
העם הן קניתי אתכם היום ואת
אדמתכם לפרעה הא לכם זרע
וזרעתם את האדמה: והיה בתבואת
ונתתם חמישית לפרעה וארבע
הידת יהיה לכם לזרע השדה
ולאכלכם ולאשר בבתיכם ולאכל
לטפכם: ויאמרו החיתנו נמצא חן
בעיני אדני והיינו עבדים לפרעה:
וישם אתה יוסף לחק עד היום הזה
על אדמת מצרים לפרעה לחמש
רק אדמת הכהנים לבדם לא היתה
לפרעה: וישב ישראל בארץ
מצרים בארץ גשן ויאחזו בה ויפרו
וירבו מאד: ויחי יעקב בארץ מצרים
שבע עשרה שנה ויהי ימי יעקב
שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת
שנה: ויקרבו ימי ישראל למות
ויקרא לבנו ליוסף ויאמר לו אם נא
מצאתי חן בעיניך שים נא ידך תחת
ירכי ועשית עמדי חסד ואמת אל
נא תקברני במצרים: ושכבתי עם
אבתי ונשאתני ממצרים וקברתני
בקברתם ויאמר אנכי אעשה
כדברך: ויאמר השבעה לי וישבע
לו וישתחו ישראל על ראש המטה

פ

ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר

לכומריא מלות פרעה ואכלין
ית חולקהון די יהב להון
פרעה על כן לא זבינו ית
ארעהון:
ואמר יוסף לעמא הא קניתי
יתכון יומא דין וית ארעתכון
לפרעה הא לכון בר זרע
ותזרעון ית ארעא:
ויהא בעלול עללתא ותתנון
חד מן חמשה לפרעה וארבע
חולקין יהא לכון לבר זרע
חקלא ולמיכלכון ולאינש
בתיכון ולמיכל לטפלכון:
ואמרו קיימתנא נשכח רחמין
בעיני רבונא ונהא עבדין
לפרעה:
ושוי יתה יוסף לגזירא עד
יומא הדין על ארעא דמצרים
דיהון יהבין חד מן חמשא
לפרעה לחוד ארעא דכומריא
בלחודיהון לא הוה לפרעה:
ויתיב ישראל בארעא
דמצרים בארעא דגשן
ואחסינו בה ותקיפו וסגיאו
לחדא:
וחיא יעקב בארעא דמצרים
שבע עשרה שנין והוו יומי
יעקב שני חיוהי מאה וארבעין
ושבע שנין:
וקריבו יומי ישראל לממת
וקרא לבריה ליוסף ואמר ליה
אם כען אשכחית רחמין
בעיניך שו כען ידך תחות ירכי
ותעביד עמי טיבו וקשוט לא
כען תקברנני במצרים:
ואשכוב עם אבהתי ותטלנני
ממצרים ותקברנני בקבורתהון
ואמר אנא אעביד כפתגמך:
ואמר קיים לי וקיים ליה
וסגיד ישראל על ריש ערסא:
והוה
בתר פתגמיא האלין ואמר

הא לכם · כמו הנה לכם · לזרע השדה
שבכל שנה ושנה · ולאשר בבתיכם ·
ולאכול העבדים והשפחות אשר בבתיכם ·
לטפכם · בנים קטנים · נמצא חן
לעשות לנו זאת כאשר אמרת · והיינו
עבדים לפרעה · להעלות לו המס הזה
בכל שנה · לחק שלא יעבור · וישב
ישראל וגו' בארץ גשן שהיא מארץ
מצרים · חסלת ויגש ויחי
למה פרשה זו סתומה לפי
שכיון שנפטר יעקב נסתמו עיניהם
ולבם של ישראל מצרת השעבוד
שהתחילו לשעבדם · ד"א שבקש לגלות
הקץ לבניו ונסתם ממנו · ויקרבו
ימי ישראל למות · כל מי שנאמר בו
קריבה למות לא הגיע לימי אבותיו ·
ויקרא לבנו ליוסף · למי שהיה יכולת
בידו לעשות · שים נא ידך תחת ירכי
והשבעה לי · חסד ואמת · חסד
שעושים עם המתים הוא חסד של
אמת שאינו מצפה לתשלום גמול
אל נא תקברני במצרים · סופה להיות
עפרה כנים ושאין מתי חוצה לארץ
חיים אלא בצער גלגול מחילות ושלא
יעשוני מצרים ע"ז דכתיב ובכל אלהי
מצרים אעשה שפטים: ושכבתי עם
אבתי · וו זו מחובר לתחלת
המקרא שים נא ידך תחת ירכי
והשבעה לי ואני סופי לשכב עם
אבותי · ואין לפרש ושכבתי עם
אבתי השכיבני עם אבותי במערה
שהרי כתב אחריו ונשאתני ממצרים וקברתני ובמ' · ועוד מצינו בכל מקום לשון שכיבה עם האבות היא הגויעה
ולא הקבורה · וישכב דוד עם אבתיו ויקבר בעיר דוד · וישתחו ישראל · תעלא בעידניה סגיד ליה · על ראש המטה הפך
עצמו לצד השכינה · מכאן אמרו שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה לא על ראש המטה שהיתה מטתו שלמה ולא היה
בה רשע שהרי יוסף מלך היה ועוד שנשבה בין הגוים והרי הוא עומד בצדקו ויש אומרים או מהמגידי והרי זה מקרא קצר

60 A

ליוסף הנה אביך חלה ויקח את
שני בניו עמו את מנשה ואת אפרים׃
ויגד ליעקב ויאמר הנה בנך יוסף
בא אליך ויתחזק ישראל וישב על
המטה׃ ויאמר יעקב אל יוסף אל
שדי נראה אלי בלוז בארץ כנען
ויברך אתי׃ ויאמר אלי הנני מפרך
והרביתך ונתתיך לקהל עמים
ונתתי את הארץ הזאת לזרעך
אחריך אחזת עולם׃ ועתה שני בניך
הנולדים לך בארץ מצרים עד באי
אליך מצרימה לי הם אפרים ומנשה
כראובן ושמעון יהיו לי׃ ומולדתך
אשר הולדת אחריהם לך יהיו על
שם אחיהם יקראו בנחלתם׃ ואני
בבאי מפדן מתה עלי רחל בארץ
כנען בדרך בעוד כברת ארץ לבא
אפרתה ואקברה שם בדרך
אפרת הוא בית לחם׃ וירא ישראל
את בני יוסף ויאמר מי אלה׃
ויאמר יוסף אל אביו בני הם אשר

ליוסף הא אבוך שכיב ודבר ית תרין בנוהי עמיה ית מנשה וית אפרים׃

וחוי ליעקב ואמר הא ברך יוסף אתי לותך ואתתקף ישראל ויתיב על ערסא׃

ואמר יעקב ליוסף אל שדי אתגלי לי בלוז בארעא דכנען ובריך יתי׃

ואמר לי הא אנא מפיש לך ומסגי לך ואתנינך לכנשת שבטין ואתן ית ארעא הדא לבנך בתרך אחסנת עלם׃

וכען תרין בנך דאתילידו לך בארעא דמצרים עד מיתי לותך למצרים דלי אנון אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהון קדמי׃

ובנין דתוליד בתריהון דילך יהון על שום אחיהון יתקרון באחסנתהון׃

ואנא במיתי מפדן מיתת עלי רחל בארעא דכנען באורחא בעוד כרוב ארעא למיעל לאפרת וקברתה תמן באורח אפרת היא בית לחם׃

וחזא ישראל ית בני יוסף ואמר מאן אלין׃

ואמר יוסף לאבוהי בני אינון

ויש אומרים אפרים היה רגיל לפני
יעקב בתלמוד וכשחלה בארץ גשן
הלך אפרים אצל אביו והגיד לו׳ ויקח את
שני בניו עמו׳ כדי שיברכם יעקב
לפני מותו׳ ויגד ליעקב׳ המגיד ולא
פי׳ מי והרבה מקראות קצרי לשון
ויתחזק ישראל׳ אמר אע״פ שהוא בני
מלך הוא ואחלוק לו כבוד׳ מכאן
שחולקין כבוד למלכות וכן משה חלק
כבוד למלכות שנא׳ וירדו כל עבדיך
אלה אלי וכן אליהו וישנס מתניו׳
ונתתיך לקהל עמים׳ בשרני שעתידין
לצאת ממני עוד קהל ועמים ואע״פ
שאמר לי גוי וקהל גוים על מי שאמר גוי על
בנימין כשהוא אומר וקהל גוים הרי
שנים לבד מבנימין ושוב לא נולד לי
בן למדני שעתיד אחד משבטי
ליחלק ועתה אותה מתנה אני נותן
לך׳ הנולדים לך עד באי אליך׳ כלומר
שנולדו משפרשת ממני עד שבאתי
אליך׳ לי הם׳ בחשבון שאר בני לטול
חלק בארץ איש כנגדו׳ ומולדתך׳ אם תוליד עוד לא יהיו במנין בני אלא בתוך שבטי אפרים ומנשה יהיו נכללים
ולא יהיה להם שם בשבטים לענין הנחלה׳ ואע״פ שנחלקה הארץ לפי מנין גלגלותם כדכתיב לרב תרבה נחלתו
וכל איש ואיש נטל בשוה חוץ מן הבכורות׳ מכל מקום לא נקראו שבטים אלא אלו׳ ואני בבאי מפדן מתה עלי
רחל׳ ואע״פ שאני מטריח עליך להוליכני לקבר בארץ כנען ולא כן עשיתי לאמך שהרי סמוך לבית לחם מתה כדרך סמוך
לבית לחם׳ כברת ארץ׳ מדת ארץ והם אלפים אמה כמדת תחום שבת כדברי רב משה הדרשן׳ ולא תאמר שמטרם
על גשמים שלא הולכתיה וקברתיה בחברון כי עת הגריד היה שהיתה הארץ חלולה ומנוקבת ככברה מתחת הגשמים׳
ואקברה שם׳ ולא הולכתיה אפילו לבית לחם להכניסה לארץ וידעתי שיש בלבך עלי תרעומת׳ אבל דע לך שעל פי
הדבור קברתיה שם כדי שתהא לעזרה לבניה כשיגלה אותם נבוזראדן והיו עוברים דרך שם ויצאה רחל ומבקשת רחמים
עליהם וכן שנאמר קול ברמה נשמע רחל מבכה על בניה׳ ואונקלוס תרגם כרוב ארעא
כדי ארעא כדי שיעור אחרישת יום בקר׳ ואומר אני שהיה להם מדה קצובה שקורין אותה כן שיעור
כדי מחרישה אחת כדאמרינן בכרוב אחד כמה ויקשה ילפינן מינה כרבה׳ וירא ישראל את בני
יוסף׳ בקש לברכם ונסתלקה שכינה ממנו לפי שעתיד ירבעם ואחאב לצאת מאפרים
ויהוא ובניו ממנשה׳ ויאמר מי אלה׳ מהיכן יצאו אלו שאינם ראויים לברכה׳

60B

נתן לי אלהים בזה ויאמר קחם
נא אלי ואברכם: ועיני ישראל
כבדו מזקן לא יוכל לראות ויגש
אתם אליו וישק להם ויחבק להם:
ויאמר ישראל אל יוסף ראה פניך
לא פללתי והנה הראה אתי אלהים
גם את זרעך: ויוצא יוסף אתם מעם
ברכיו וישתחו לאפיו ארצה: ויקח
יוסף את שניהם את אפרים בימינו
משמאל ישראל ואת מנשה
בשמאלו מימין ישראל ויגש אליו:
וישלח ישראל את ימינו וישת על
ראש אפרים והוא הצעיר ואת
שמאלו על ראש מנשה שכל את
ידיו כי מנשה הבכור: ויברך את יוסף
ויאמר האלהים אשר התהלכו
אבתי לפניו אברהם ויצחק האלהים
הרעה אתי מעודי עד היום הזה:
המלאך הגאל אתי מכל רע יברך
את הנערים ויקרא בהם שמי ושם
אבתי אברהם ויצחק וידגו לרב
בקרב הארץ: וירא יוסף כי ישית
אביו יד ימינו על ראש אפרים וירע
בעיניו ויתמך יד אביו להסיר אתה
מעל ראש אפרים על ראש מנשה:
ויאמר יוסף אל אביו לא כן אבי כי
זה הבכור שים ימינך על ראשו:
וימאן אביו ויאמר ידעתי בני ידעתי
גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל
ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו
יהיה מלא הגוים: ויברכם ביום ההוא
לאמור בך יברך ישראל לאמר

דיהב לי יי̈ הכא ואמר
קריבנון כען לותי ואברכינון

ועיני ישראל יקרן מסיבו לא
יכול למיחזי וקריב יתהון
לותיה ונשיק להון וגפיף
להון: ואמר ישראל ליוסף
למיחזי אפך לא סבירית והא
אחזי יתי יי̈ אף ית בנך: ואפיק
יוסף יתהון מן קדמוהי וסגיד
על אפוהי על ארעא: ודבר
יוסף ית תרויהון ית אפרים
בימיניה משמאלא דישראל
וית מנשה בשמאליה מימינא
דישראל וקריב לותיה:

ואושיט ישראל ית ימיניה
ושוי על רישא דאפרים והוא
זעירא וית שמאליה על רישא
דמנשה אחכמינון לידוהי ארי
מנשה בוכרא: ובריך ית יוסף
ואמר יי̈ די פלחו אבהתי
קדמוהי אברהם ויצחק יי̈
דזן יתי מדאיתי עד יומא
הדין:

מלאכא דפרק יתי
מכל בישא יברך ית עולימיא
ויתקרי בהון שמי ושום אבהתי
אברהם ויצחק וכנוני ימא
יסגון בגו בני אינשא על
ארעא: וחזא יוסף ארי ישוי
אבוהי יד ימיניה על רישא
דאפרים ובאיש בעינוהי
וסעדא לידא דאבוהי
לאעדאה יתה מעל רישא
דאפרים לאנחותא על רישא
דמנשה: ואמר יוסף לאבוהי
לא כן אבא ארי דין בוכרא
שוי ימינך על רישיה: וסריב
אבוהי ואמר ידענא ברי
ידענא אף הוא יהא לעמא
ואף הוא יסגי וברם אחוהי
זעירא יסגי מניה ובנוהי יהון
שליטין בעממיא:

ובריכינון ביומא ההוא למימר
בך יברך ישראל למימר
ישוינך יי̈ כאפרים וכמנשה
ושוי ית אפרים קדם מנשה:

ואמר ישראל ליוסף אנא
מאית ויהי מימרא דיי̈

אשר נתן לי אלהים בזה. הראה לו שטר
ארוסין ושטר כתובה ובקש יוסף רחמים
על הדבר ונחה עליו רוח הקדש: ויאמר
קחם נא אלי. וזהו מה שאמר הפסוק
ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותיו.
רוח הקדש שנתן ליעקב בשביל אפרים
על שלקחם על זרועותיו: לא פללתי.
לא מלאני לבי לחשוב מחשבה שאראה
פניך. לשון עשי פלילה: ויוצא יוסף
אותם מעם ברכיו. לאחר שנשקם
הוציאם יוסף מעם ברכיו כדי שיטלם
זה לימין וזה לשמאל לסמוך ידיו עליהם
ולברכם: וישתחו לאפיו ארצה.
כשחזר לאחוריו מלפני אביו:
את אפרים בימינו משמאל ישראל.
הבא לקראת חברו ימינו כנגד שמאל
חברו ומן שיהיה הבכור מיומן
לברכה: שכל את ידיו. כתרגומו
אחכמינון לידוהי בהשכל ובחכמה
השכיל את ידיו לכך ומדעת שהיה
יודע שהיה מנשה הבכור ואעפ"כ
לא שת ימינו עליו: המלאך הגואל
אותי מלאך הרגיל להשתלח אלי
בצרותי כענין שנאמר ויאמר אלי
מלאך האלהים בחלום יעקב אנכי
יברך את הנערים. מנשה ואפרים
וידגו לרוב. כדגים הללו שפרים ורבים
ואין עין הרע שולטת בהם: ויתמוך יד
שהמים מכסין אותם: ויתמוך יד
אביו הרימה מעל ראש בנו והניחה
אבי: ידעתי בני ידעתי. מה שגלוי לך
אמור ידעתי שהוא הבכור וגם הוא
יהיה לעם שעתיד גדעון לצאת ממנו
שהקב"ה עושה נס על ידו: ואחיו הקטן יגדל ממנו שעתיד יהושע לצאת ממנו שינחיל לישראל את הארץ וילמד תורה לישראל.
ומלא הגוים שיהיה מלא שמעו ושמו בכל העולם כשיעמיד חמה בגבעון וירח בעמק אילון: בך יברך ישראל

לא אמר נחלה שבן הקימות
יקרים אפרים למנשה.
כנגד שהב' שריך
שנכתבים שנאמר ...
ושכן אם משיב ...
... מבן ...
... ימנר ...
חסר ו שכל ...
שעמדו ממנו ...
ראשים

6 I A

בסעדכון ויתיב יתכון לארעא דאבהתכון: ואנא יהבית לך חולק חד יתיר על אחך דנסיבית מידא דאמוראה בצלותי ובבעותי: וקרא יעקב לבנוהי ואמר איתכנשו ואיחוי לכון ית דיערע יתכון בסוף יומיא: אתכנשו ושמעו בני יעקב וקבילו אולפן מן ישראל אבוכון: ראובן בוכרי את חילי וריש תוקפי לך הוה חזי למיסב תלתא חולקין בכירותא כהונתא ומלכותא: על דאזלת לקביל אפך הא כמיא ברם לא אהניתא חולק יתיר לא תיסב ארי סליקתא בית משכבי אבוך בכן אחילתא לשויוני סליקתא: שמעון ולוי אחין גברין גיברין בארע תותבותהון עבדו גבורה: ברזהון לא הוה נפשי ובאתכנושיהון לכהלך לא נחתת מן יקרי ארי ברגזהון קטלו קטול וברעותהון תרעו שור סנאה: ליט רוגזהון ארי תקיף וחימתהון ארי קשיא איפלגינון ביעקב ואבדרינון בישראל:

ישמך אלהים כאפרים וכמנשה וישם את אפרים לפני מנשה: ויאמר ישראל אל יוסף הנה אנכי מת והיה אלהים עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבתיכם: ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמרי בחרבי ובקשתי: פ

ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים: הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם: ראובן בכרי אתה כחי וראשית אוני יתר שאת ויתר עז: פחז כמים אל תותר כי עלית משכבי אביך אז חללת יצועי עלה: פ

שמעון ולוי אחים כלי חמס מכרתיהם:

הבא לברך את בניו יברכם ויאמר איש לבנו ישימך אלהים כאפרים וכמנשה׳ וישם את אפרים לפני מנשה בברכתו לפני מנשה להקדים בדגלים ובחנוכת הנשיאים׳ ואני נתתי לך שכם אחד׳ אתה טורח להתעסק בקבורתי ואני נתתי לך נחלה שתקבר בה ואי זו היא שכם שנאמר ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם׳ שכם אחד על אחיך׳ שכם [illegible] היא תהיה לך יתירה חלק אחד על אחיך׳ בחרבי ובקשתי׳ כשהרגו שמעון ולוי את אנשי שכם נתקבצו עליהם כל הסביבות וחגר יעקב כלי מלחמות כנגדם׳ דבר אחר שכם אחד היא הבכורה שיטלו בניו שני חלקים׳ ושכם לשון חלק הוא ודומה לו הרבה במקרא׳ ואחלקה שכם׳ כי תשיתמו שכם׳ תשית כל מסלפי לפני אלהים דרך ירצחו שכמה איש חלקו לעבדו שכם אחד׳ אשר לקחתי מיד האמרי׳ מיד עשו שעשה מעשה אמורי׳ ד״א שהיה צד אביו באמרי פיו׳ בחרבי ובקשתי׳ בחכמתי ובבקשתי׳ בתפלתי ובתחנתי׳ ואגידה לכם׳ בקש לגלות את הקץ לבניו ונסתלקה שכינה ממנו והתחיל אומר דברים אחרים׳ ראשית אוני׳ טפה ראשונה שלו שלא ראה קרי מימיו׳ אוני׳ כחי כמו מצאתי און לי למרוב אונים ואמיץ כח׳ ולאין אונים עצמה ירבה׳ יתר שאת׳ ראוי היית להיות יתר על אחיך בכהונה לשון נשיאות כפים׳ ויתר עז׳ במלכות כמו ויתן עז למלכו׳ ומי גרם לך להפסיד׳ פחז כמים׳ אל תותר׳ הפחז והבהלה אשר מהרת להראות כעסך כמים הללו הממהרים למרוצתן לכך אל תותר אל תרבה ליטול כל היתרות הללו שהיו ראויין לך׳ ומהו הפחז אשר פחזת׳ כי עלית משכבי אביך אז חללת יצועי עלה׳ אותה שכינה שדרכה להיות עולה על יצועי׳ פחז שם דבר הוא לפיכך טעמו למעלה וכלו נקוד פתח׳ ואם היה לשון עבר היה נקוד חציו קמץ וחציו פתח וטעמו למטה׳ יצועי עלה׳ לשון משכב על שם שמציעין אותו על ידי סדינים ובגדים והרבה דומים לו אם יצועי על ערש יצועי׳ אם זכרתיך על יצועי׳ שמעון ולוי אחים׳ בעצה אחת על שכם ועל יוסף שנאמר ויאמרו איש אל אחיו ועתה לכו ונהרגהו מי הם אם תאמר ראובן או יהודה הרי לא הסכימו בהריגתו׳ ואם תאמר בני השפחות הרי לא היתה שנאתן שלימה שנאמר והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה׳ ואם תאמר יששכר וזבולון לא היו מדברים בפני אחיהם הגדולים מהם על כרחך שמעון ולוי הם שקראום אביהם אחים׳ כלי חמס׳ אומנות זו של רציחה חמס הוא בידיהם וברכת עשו היא זו׳ אומנות שלו היא שנאמר ועל חרבך תחיה ואתם חמסתם אותה ממנו׳ מכרתיהם׳ לשון כלי זין׳ והוא בלשון יוני מכיר סייף׳ דבר אחר מכרתיהם בארץ מגורותיהם נהגו עצמן בכלי חמס׳ כמו מכורותיך ומולדותיך זה תרגום אונקלוס ע״ש עכ״ל׳

6 - B

בסדם אל תבא נפשי בקהלם אל
תחד כבדי כי באפם הרגו איש
וברצנם עקרו שור׃ ארור אפם כי עז
ועברתם כי קשתה אחלקם ביעקב
ואפיצם בישראל׃
יהודה אתה יודוך אחיך ידך בערף
איביך ישתחוו לך בני אביך׃ גור
אריה יהודה מטרף בני עלית כרע
רבץ כאריה וכלביא מי יקימנו׃ לא
יסור שבט מיהודה ומחקק מבין
רגליו עד כי יבא שילה ולו יקהת
עמים׃ אסרי לגפן עירה ולשרקה
בני אתנו כבס ביין לבשו ובדם

יהודה את אודיתא ולא
בהיתתא בך יודון אחך ידך
תתקיף על בעלי דבבך יסדרון
שנאך יהון מחזרין קדל קדמך
ויהון מקדמין למשאל בשלמך
בני אבוך ׃ שלטון יהא
בשריא ובסופא יתרבא
מלכא מדבית יהודה ארי
מדין קטלא ברי נפשך
סליקתא ינוח ישרי בתקוף
כאריא וכליתא דלית מלכות
דיזעזעניה ׃ לא יעדי עביד
שולטן מדבית יהודה וספרא
מבני בנוהי עד עלמא דייתי
משיחא דדיליה היא מלכותא
וליה ישתמעון עממיא ׃ יסחר
ישראל לקרתיה עמא יבנון
היכליה יהון צדיקיא סחור
סחור ליה עבדי אוריתא
באולפן עסית יהא ארגון טב
לבוש[illegible] כסותיה פילה

בסודם אל תבא נפשי · זה מעשה זמרי
כשנתקבצו שבטו של שמעון להביא
את המדינית לפני משה ואמרו לו זו
אסורה או מותרת אל יזכר שמי בדבר
זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני
ולא כתב בן יעקב · ובקהלם אל תחד
כבודי · כשיקהיל קרח שהוא משבטו
של לוי את כל העדה על משה ועל
אהרן אל תחד כבודי שם אל יתיחד שמי
עמהם שנא' ויקח קרח בן יצהר בן
קהת בן לוי ולא נאמר בן יעקב אבל
בדברי הימים כשנתיחסו בני קרח
על הדוכן נאמר בן יצהר בן קהת
בן לוי בן ישראל · אל תחד כבודי · כבוד
לשון זכר הוא ועל כרחך אתה צריך לפרשו כמדבר עם הכבוד ואומר אתה כבודי אל תתיחד עמהם · כי באפם הרג'
איש · אלו חמור ואנשי שכם · ואומר איש שאינם חשובים כלם בעיניהם אלא כאיש אחד ופשוטו אנשים הרבה כל
איש אחד לעצמו · באפם הרגו כל איש שכעסו עליו וכן ואומר לטרוף טרף אדם אכל · וברצונם עקרו שור · רצו
לעקור את יוסף שנקרא שור שנאמר בכור שורו הדר לו · עקרו · כמו ואת סוסיהם תעקר · ארור אפם · אפילו
בשעת תוכחה לא קלל אלא אפם והוא מה שאמר בלעם מה אקוב לא קבה אל · אחלקם · אפרידם זה מזה שלא
יהיה שבט לוי במנין השבטים והרי הם חלוקים · דבר אחר אין לך עניים סופרים ומלמדי תינוקות אלא משמעון כדי
שיהו נפוצים · ושבטו של לוי עשאן מחזירין על הגרנות לתרומות ולמעשרות נתן לו תפוצתו דרך כבוד · יהודה אתה
יודוך אחיך · לפי שהוכיח הראשונים בקנטורין התחיל יהודה נסוג לאחוריו וקראו יעקב בדברי רצוי לא אתה כמותם
ידך בעורף אויביך · בימי דוד שנאמר ואויבי תתה לי עורף · בני אביך על שם שהיו מנשים הרבה ולא אמר בני אמך
כדרך שאמר יצחק · גור אריה יהודה · על דוד נתנבא בתחלה גור בהיות שאול מלך ישראל הוא המוציא והמביא
את ישראל ולבסוף נשא אריה כשהמליכוהו ישראל עליהם · וכן תרגם אונקלוס שלטון יהא בשריה בתחלתיה · מטרף
ממה שחשדתיך בטרף טרף יוסף חיה רעה אכלתהו והוא יהודה שנמשל לאריה · בני עלית · סלקת את עצמך ואמרת
מה בצע · וכן בתמר שהודה ואמר צדקה ממני · כרע רבץ · בימי שלמה שנאמר איש תחת גפנו ותחת
תאנתו · לא יסור שבט מיהודה · מדוד ואילך ואלו ראשי גליות שבבבל שרודים את העם שממונים על פי המלכות ·
ומחוקק מבין רגליו · אלו נשיאי ארץ ישראל · עד כי יבא שילה · מלך המשיח שהמלוכה שלו וכן תרגם אונקלוס · ומדרש
אגדה שילה שי לו שנאמר יובלו שי למורא · ולו יקהת עמים · אסיפת עמים שהיוד עיקר היא ביסוד כמו יפעתך
ופעמים שנופלת ממנו וכמה אותיות משמשות בלשון הזה ונופלות ממנו לפרקים כגון נון של נגף נשך · אלף שבאותיות
בראשם · אכזרית יהיו אסוף שמן אף וזה יקהת עמים אסיפת עמים שנאמר אליו גוים ידרשו · ודוגמתו עין תלעג
ליקהת אם לקבוץ קמטין שבפניה מפני זקנתה · ובתלמוד [illegible] שבעו
ויש לו עוד קבוצת עמים · אוסרי לגפן נתנבא על ארץ יהודה שתהא מושכת יין כמעין · איש יהודה יאסר לגפן
שור אחד ויבצרנו ממנה אתון אחת · ומסורק אחד בן אתון יטעינהו · כבס ביין · כל זה לשון רבוי יין

ענבים סותה׃ חכלילי עינים מיין ולבן שנים מחלב׃

זבולן לחוף ימים ישכן והוא לחוף אנית וירכתו על צידן׃

יששכר חמר גרם רבץ בין המשפתים׃ וירא מנחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה ויט שכמו לסבל ויהי למס עבד׃ ס

דן ידין עמו כאחד שבטי ישראל׃ יהי דן נחש עלי דרך שפיפן עלי ארח הנשך עקבי סוס ויפל רכבו אחור׃ לישועתך קויתי יהוה׃ ס

מילת צבע ויהורין תבניתן יסמקן טורוהי בכרמוהי ישופן נעוהי בחמר יחורן בקעת הבעיגור ומעדרי ענאו׃ זבולן על ספר יממיא ישרי והוא מכביש מחוזין בספינן טוב ימא יכול ותחומיה יהא מטי עד צידן׃ יששכר עתיר בנכסין אחסנתיה בין תחומיא׃ וחזא חולקא ארי טב וית ארעא ארי מעבדא פירין והוא מכביש מחוזי עממיא וישיצי ית דיריהון ודאישתארון בהון יהון ליה פלחין ומסקי מסין׃ מדבית דן יתבחר ויקום גברא בשנוהי יתפריק עמיה ובשנוהי יעהון כחדא שבטיא דישראל׃ יהא גברא דיתבחר ויקום מדבית דן אימתיה יתרמי על עממיא

פיהו לא כגג יאיר ואין לו דמיון במקרא · אסרי לגפן · כמו אוסר וה״א יתירה כמו מקימי מעפר דל וכמו הוסם בשמי וכן בני אתנו ואונקלוס תרגמו במלך משיח · גפן · הם ישראל שנאמר גפן ממצרים תסיע · שרק זו ירושלים שורקה ישראל שנאמר ואנכי נטעתיך שורק · בני אתנו עולי יבנון הכלה לשון שער האיתון מחוקק · ועוד תרגם בפנים אחרים · גפן אלו צדיקי ישראל · [illegible] אתנו עבדי אורייתא בהולמ[illegible] על שם רוכבי אתנות צחורות · יקהת [illegible] לשון שעיקי שבבם חגיגה לין · וכבשות נאה לשון סתה שהאשה [illegible] ומסית בגן את הזכר [illegible] ואף רבותינו ז״ל פירשוהו בתלמוד׃ חכלילי לשון אודם כתרגומו וכן למי חכללות עינים שכן שותה יין שתי ארחות׃ מחלב׃ מרוב חלב שיהא ארצו מרעה טוב לעדרי צאן וכן פירוש המקרא אדום עינים יהיה מרוב יין ולבן שנים יהיה מרוב חלב · ולפי תרגומו שנים לשון הרים שמהם שנים למרחוק · ועוד תרגמו בפנים אחרים מלשון מתיבות כמו קולח מקדים כשוקי יקבים שלו ולשון ארמי הוא במסכת ע״ז כשוקי אדעתא ויוחנן בקעת תרגם שנים לשון שני׃ לחוף ימים · תהא ארצו חוף כתרגומו ספר והוא יהיה מצוי תדיר על חוף אנית במקום הנמל שאניות מביאות שם פרקמטיא שהיה זבולן עוסק בפרקמטיא וממציאין מזון לשבט יששכר והם עוסקים בתורה והוא שאמר משה שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך · זבולן עוסק בפרקמטיא ויששכר באהליך׃ וירכתו על צידן · סוף גבולו יהיה סמוך לצידן׃ ירכתו סופו כמו ולירכתי המשכן׃ יששכר חמור גרם · חמור בעל עצמות · סובל עול תורה כחמור חזק שמטעינין אותו משוי כבד׃ רובץ בין המשפתים · כחמור המהלך ביום ובלילה ואין לו לינה בבית וכשהוא רוצה לרבוץ רובץ לו בין התחומים בתחומי העיירות שמוליך שם תבואות של פרקמטיא׃ וירא מנוחה כי טוב · ראה לחלקו ארץ מבורכת וטובה להוציא פירות ויט שכמו לסבל · עולה של תורה ויהי לכל ישראל אחיו למס עובד לפסוק להם הוראות של תורה וסדרי עיבורים שנאמר ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל ראשיהם מאתים ראשי סנהדראות העמידו וכל אחיהם על פיהם׃ ויט שכמו לסבל · הטה שכמו כמו ויט שמים · וכמו הטו אזנכם · ואונקלוס תרגם בפנים אחרים · ויט שכמו לסבל מלחמות לכבוש מחוזות אויבים על הספר ויהי אויביו כבושים תחתיו למס עובד׃ דן ידין עמו · ינקום נקמת עמו מפלשתים כמו כי ידין ה׳ עמו · כאחד שבטי ישראל · כל ישראל כאחד יהיו עמו ואת כולם ידין ועל שמשון נבא נבואה זו · ועוד יש לפרש כאחד שבטי ישראל כמיוחד שבשבטים שהוא דוד שבא ממטה יהודה · שפיפן · הוא נחש · ואומר אני שקורין אותו כן על שם שהוא נושף כמו שנאמר ואתה תשופנו עקב · הנושך עקבי סוס · כך דרכו של נחש ומשל לשמשון שנאמר ויפת את שני עמודי התוך וגו׳ שהיו על הגג מתו · ויפול רוכבו אחור שלא נגע בם ותרגום אונקלוס כשמשון · ולפת את שני עמודי התוך וגו׳ לישועתך קויתי · נתנבא שינקרו פלשתים את עיניו וסוף שמשון למות אמר ה׳ זכרני נא וחזקני נא אך הפעם׃ לישועתך קויתי · נתנבא שיקראו אותו במעשה כמו שנאמר

גד גדוד יגודנו והוא יגד עקב׃ מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך׃ נפתלי אילה שלחה הנתן אמרי שפר׃ בן פרת יוסף בן פרת עלי עין בנות צעדה עלי שור׃ וימררהו ורבו

ומחלפין תקיפין בפלשתאי כחיזו תורכון ישרי על פרדא ומפיתנא יכמין על שבילא יקטיל גברי משריא פלשתאי פרשין עם רגלאין יעקר סוסון ורתיכין ויסטר רכביהון לאחורא׃ לפורקנך סבריתי יי׃ מדבית גד משריאת מזיינן כד יעברון בנוהי ית ירדנא קדם אחיהון לקרבא ונכסין סגיאין יתובון לארעהון׃

בן פרית בן טר של שב מלכי חלומו

ג׳ גדים וכרע לא וחזק קשתם גד גדוד יגודנו · כלם לשון גדוד הם וכן חברו מנחם · ואם תאמר אין גדוד בלא שני דלתין גדוד שם דבר צריך שני דלתין שכן דרך תיבה של שתי אותיות לכפול בסופה ואין יסוד אלא שני אותיות וכן יאמר כנפור לשון מגורת ושכונת כחזי עד כנף

שם דבר שהוא מגזרת ישוב כהריס אף גד גדוד יגודנו וגדוד אחד הן · וכשהוא מדבר בלשון יפעל אינו כפול כמו יגד או ישוד ירוס ישוב יסוב · וכשהוא מתפעל או מפעל אחרים הוא כפול כמו יתגודדו יתרוממו יתעודד · ובלשון מפעל יהלם ואלמנה יעודד · לשובב יעקב משובב נתיבות יגודנו הגדוד כאן אינו לשון שיפעלוהו אחרים אלא כמו יגדו [illegible] וכמו בני יגודו ממנו · גד גדוד יגודנו גדודים יגודו ממנו שיעברו את הירדן עם אחיהם למלחמה כל חלוץ צבא עד ונכבשה את הארץ · והוא יגד עקב · כל גדודיו ישובו על עקבו לנחלתם שלקחו מעבר הירדן ולא יפקד מהם איש עקב בדרכם ובמבואם כהלכו ישובו כמו ועקבותיך לא נודעו וכן כאי לך בעקבי הצאן · מאשר שמנה לחמו מאכל חלקו של אשר יהיה שמן שהוא מרובה בשלקו של אשר והוא מושך שמן כמעין וכן ברכו משה וטובל בשמן רגלו כמו ששנינו במנחות · פעם אחת נצטרכו אנשי לודקיא לשמן וכו׳ כדאי׳ התם · אילה שלוחה זו בקעת גנוסר שהיתה קלה לבשל פירותיה כאילה זו שקלה לרוץ · אילה שלוחה משולחת לרוץ · הנותן אמרי שפר · כתרגומו · דבר אחר על מלחמת סיסרא כתובה ולקחת עמך עשרת אלפים איש מבני נפתלי ומבני זבולון והלכו שם בזריזות וכן נאמר שם לשון שלוח בעמק שלח ברגליו · הנותן אמרי שפר · על ידם שוררו שירה דבורה וברק · ומדרש א״ג דרשוהו על יום קבורת יעקב כשערער עשו על המערה וכו׳ במסכת סוטה · ותרגמו התרגום עליה כלומר ישלחו אפלו והוא אומר על חלקו אמרים נאים ושבח · בן פרת יוסף · בן חן והוא לשון ארמי אפריון מטויית לר׳ יוסי בסוף בבא מציעא · בן פרת עלי עין · חנו נטוי על העין הרואה אותו · בנות צעדה · בנות מצרים היו צועדות על החומה ד להסתכל ביופיו · בנות רבות כל אחת ואחת צעדה במקום שתוכל לראותו · עלי שור על ראייתו · כמו אשורנו ולא קרוב ומדרשי אגדה יש רבים · וזה מוסב לשון מקרא · פרת · קמץ שם תקון הלשון כמו על דברת בני אדם · שור · כמו לשור בשביל לשור · ואונקלוס תרגם בנות צעדה של שור תרין שבטין יפקון מבנוהי · וכתב בנות על שם בנות מנשה וכן בנות צלפחד שנטלו חלק בארץ בשני עברי הירדן · ברי דיסגי יוסף · פרת לשון פריה ורביה · ויש מדרשי אגדה בן המתאים על לשון כשבא עשו לקראת יעקב בכלן קדמו האמהות ללכת לפני הבנים להשתחוות וברחל כתוב ואחר נגש יוסף ורחל וישתחוו · אמר יוסף הרשע הזה עינו רמה שמא לא יתן עיניו באמי ויצא לפניה ושירבב קומתו כדי לכסותה והוא שברכו אביו בן פורת כלומר הגדלת עצמך על עין של עשו לכך זכית לגדולה שבנות צעדה עלי שור להסתכל בך כשמולך על ארץ מצרים · ועוד דרשוהו שלא השלטה בזרעו עין רעה · ואף כשברך מנשה ואפרים ברכם כדגים שאין עין רעה שולטת בהם · וימררהו · וימררוהו אחיו · וימררוהו פוטיפר ואשתו לאסרו כמו וימררו את חייהם · ורבו כמשמעו שהיו אחיו אנשי ריב · ואין הלשון הזה לשון פעלו אלא כך הם על עבודה רבם כמו המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל · ואף זה הוא מלשון רבית חצים בן קשת על עבודה ואינו לשון פעלו · כמו שמנו שמים שהוא קשתו · וכן

וישטמהו בעלי חצים: ותשב באיתן
קשתו ויפזו זרעי ידיו מידי אביר
יעקב משם רעה אבן ישראל: מאל
אביך ויעזרך ואת שדי ויברכך ברכת
שמים מעל ברכת תהום רבצת תחת
ברכת שדים ורחם: ברכת אביך
גברו על ברכת הורי עד תאות גבעת
עולם תהיין לראש יוסף ולקדקד
נזיר אחיו:
בנימין זאב יטרף בבקר יאכל עד
ולערב יחלק שלל: כל אלה שבטי

דאמר טבא ארעיה והוא
טרבא כחפא קיכלכן : נפתלי
בארעא טבא יתרמי עדביה
ואחסנתיה תהי מעבדא
פירין יהון מודן ומברכין
עליהון : ברי דיסגי יוסף
ברי דאיתברך כגופן דנציב
על עינא דמיא הרין שבטין
יפקון מבנוהי יקבלון חולקא
ואחסנתא : ואמררו יתיה
ונקמוהי ואעיקו ליה גוברין
גברין בעלי פלוגתא : ותבת
בהון נבואתיה על דקיים
אוריתא בסיתרא ושוי
בתוקפא רוחצניה בכן
איתרמא דהב טב על דרעוהי
אחסין מלכותא ותקיף דהוות
ליה מן קדם אל תקיפא דיעקב

ריבו מענם שהוא כמו הרימו אלא
בלשון הרימו והשמו עי אחיו ולשון
כוחו רוס שאינו משלים הוא משמשי
עשן כתרומתו מתעמן שכמשו
אנשי ריב ובן המו יושבי אי כמו
כמו והוא הרגש של אנקלוס ונקמוהי
בעלי חצים · שלשונם כחץ ותרגמו
בעלי פלוגתא כמו ותהי המחצה חלוקת
שהיו ראויים לחלק עמו בנחלה · ותשב
באיתן קשתו · נתיישבה בחוזק קשתו :
ויפוזו זרועי ידיו · נתינת טבעת על
ידו לשון זהב מופז וזאת הבאה לו מאת
אביר יעקב · ומשם עלה למלכות רועה אבן ישראל עיקרן של ישראל לשון אבן הראשה לשון מלכות ואונקלוס תרגם
ותבת בהון נבואתיה כל מה שהחלומות אשר חלם להם על דקיים אורייתא בסיתרא · תקיפת הוא זו ולא מלשון העברי
שבמקרא ושוי בתקיפא רוחצניה תרגם של באיתן. קשתו כך לשון התרגום על לשון העברי ותבת בהון נבואתיה בשביל
שהבנה היא לו לקשת ולמבטח בכן יתרמא דהב טב על דרעוהי לכך ויפוזו זרועי ידיו לשון פז · אבן ישראל לשון נוטריקון
אב ובן אבנן ובני יעקב ובניו · מאל אביך · היתה לך זאת והוא יעזרך · ואת שדי מעם הקב"ה היה לך כל זאת שעמדת
לדברי אדוניך והוא יברכך · ברכת שדים ורחם · ברכת אביך ואמך כלומר יתברכו האבות והאמהות שיהיו הזורעים
מולידים שפה הראויה להריון והנקבות לא ישכלו את הריונם אלא יהיו ממבריקין · שדים מלשון ירה יורה ותרגמו
אשתדאה ישתדי · ואף שדים על שם שהזרע יורה כחץ · ברכות אביך גברו ברכות שברכני הקב"ה גבר על ברכות
שברך את הורי · עד תאות גבעות עולם · לפי שהברכות שלי גברו והלכו עד סוף לגבעות עולם שנתן לי הקב"ה ברכה
פרוצה בלא מצרים ומגעת עד ארבע קצות העולם שנ' ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה · ויצא לאברהם אמר כל
הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולא הראהו אלא ארץ ישראל בלבד · וליצחק אמר כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות
האל · אבל ליעקב אמר ופרצת ימה וקדמה ולא תאמר שאמר ישמעאל והאכלתיך נחלת יעקב אביך ולא אמר נחלת אברהם
הורי · לשון הריון שהורו במעי אמי במעי הורתי גבר · עד תאות · עד קצה כמו והתאויתם לכם תאוו לכם כך חברו
מנחם בן סרוק · תהיינה כלן לראש יוסף שהוא נזיר אחיו פרישה לאחוי שנבדל מאחיו כמו וינזרו מקדשי בני ישראל
ורבותינו ז"ל דרשו ותשב באיתן קשתו על כבישת יצרו באשת אדוניו וקראו קשת על שם שהזרע יורה כחץ · ויפזו
זרועי ידיו · כמו ויפוצו שיצא הזרע מבין אצבעות ידיו · מידי אביר יעקב שנראתה לו דמות דיוקנו של אביו כדאיתא
בגמרא במסכת סוטה · ואם תאמר תאוות גבעות עולם לשון תאוה וחמדה וגבעות לשון מעלי ארץ שאמרתן אמן
והאמהות לקבלן · בנימן זאב יטרף · נבא על שיהיו עתידין להיות חטפנים · שנאמר וחטפתם לכם איש אשתו
בפלגש בגבעה · ונבא על שאול שיהיה מנצח באויביו סביב שנאמר ושאול לכד המלוכה וילחם במואב ובכל
אשר יפנה ירשיע · בבקר יאכל עד · לשון בזה ושלל · והוא תרגום עדיאה · ועוד יש לו דומה בלשון עברית אז חולק
עד ושלל ועל שאול הוא אומר שעמד בתחלת בקרן ובריאתן של ישראל והוא בבקר · ולערב יחלק שלל · אף מששקעה
שמשם של ישראל על ידי נבוכדנצר שגלו לבבל · יחלק שלל · מרדכי ואסתר שהם מבנימין יחלקו שלל המן כמו שנאמר
תנה בית המן נתתי לאסתר ואונקלוס תרגם על שלל הכהנים בקדשי המקדש ·

ישראל שנים עשר וזאת אשר דבר
להם אביהם ויברך אותם איש
אשר כברכתו ברך אתם: ויצו
אותם ויאמר אלהם אני נאסף אל
עמי קברו אתי אל אבתי אל המערה
אשר בשדה עפרון החתי: במערה
אשר בשדה המכפלה אשר על
פני ממרא בארץ כנען אשר קנה
אברהם את השדה מאת עפרן
החתי לאחזת קבר: שמה קברו את
אברהם ואת שרה אשתו שמה
קברו את יצחק ואת רבקה אשתו
ושמה קברתי את לאה: מקנה
השדה והמערה אשר בו מאת בני
חת: ויכל יעקב לצות את בניו ויאסף
רגליו אל המטה ויגוע ויאסף אל
עמיו: ויפל יוסף על פני אביו ויבך
עליו וישק לו: ויצו יוסף את עבדיו
את הרפאים לחנט את אביו ויחנטו
הרפאים את ישראל: וימלאו לו
ארבעים יום כי כן ימלאו ימי החנטים
ויבכו אתו מצרים שבעים יום:
ויעברו ימי בכיתו וידבר יוסף אל
בית פרעה לאמר אם נא מצאתי
חן בעיניכם דברו נא באזני פרעה
לאמר: אבי השביעני לאמר הנה
אנכי מת בקברי אשר כריתי לי
בארץ כנען שמה תקברני ועתה
אעלה נא ואקברה את אבי ואשובה:
ויאמר פרעה עלה וקבר את אביך
כאשר השביעך: ויעל יוסף לקבר
את אביו ויעלו אתו כל עבדי פרעה

דבסיטרין אבהן ובנין
ודעיא דישראל: מימר
אלהא דאבוך יהא בסעדך
וית שדי יברכינך ברכן
דנחתין מטלא דשמיא
מלעילא ברכן דנגדן מעמקי
ארעא מלרע ברכתא דאבוך
ודאמך: ברכתא דאבוך
אתוספו על ברכתא דלי בריכו
אבהתי דחמידו להון רברביא
דמן עלמא יהוין כל אלין
לרישא דיוסף ולקדקד גברא פרישא
דאחוהי: בנימין בארעיה
תשרי שכינתא ובאחסנתיה
יתבני מקדשא בצפרא
ובפניא יהון מקרבין קורבניא
קורבניא ובעידן רמשא [illegible]
מפלגין מותר חולקהון
משאר [illegible] כל אלין
שבטי [illegible] עשר
ודא [illegible] להון אבוהון
[illegible] כברכתיה
[illegible] ופקיד יתהון
ואמר להון אנא מתכניש
לעמי קברו יתי לות אבהתי
במערתא די בחקל עפרון
חיתאה: במערתא די
בחקל כפלתא דעל אפי
ממרא בארעא דכנען דזבן
אברהם ית חקלא מן עפרון
חיתאה לאחסנת קבורא:
תמן קברו ית אברהם וית
שרה איתתיה תמן קברו ית
יצחק וית רבקה איתתיה
ותמן קברית ית לאה:
זבני חקלא ומערתא דביה
מן בני חיתאה: ושיצי
יעקב לפקדא ית בנוהי וכנש
רגלוהי לערסא ואתנגיד
ואתכניש לעמיה: ונפל
יוסף על אפי אבוהי ובכא
עלוהי ונשק ליה:
ופקיד יוסף ית עבדוהי ית
אסותא למחנט ית אבוהי
וחנטו אסותא ית ישראל:
ושלימו ליה ארבעין יומין
ארי כן שלמין יומי חנוטיא
ובכו יתיה מצראי שבעין
יומין: ועברו יומי בכיתיה
ומליל יוסף עם בית פרעה
למימר אם כען אשכחית
רחמין בעיניכון מלילו כען
קדם פרעה למימר: אבא

אשר דבר להם אביהם ויברך אותם
הלא יש מהם שלא ברכן אלא קנטרן
אלא כך פירושו: וזאת אשר דבר להם
אביהם ויברך אותם מה שאמור
בענין. יכול שלא ברך לראובן
ושמעון ולוי תלמוד לומר ויברך אותם
כולם במשמע: איש אשר כברכתו
ברך אותם. מה תלמוד לומר ברך
אותם לפי שנתן ליהודה גבורת של
אריה ולבנימין חטיפתו של זאב
ולנפתלי קלותו של איל יכול שלא כללן
בכל הברכות תלמוד לומר ברך אותם: אני
נאסף אל עמי. על שם שמתכנסין
הנפשות אל מקום גנוזתן קורהו כינוס
והכתוב על דרך כתוב ונאספו אותם
הבוית המיך הכנסת הבית מפני
הגשמים. ונאספת את מעשך וכל
אסיפה האמורה במיתה אחד מהן היא לשון
הכנסה: אל אבותי עם אבותי: ויאסף
רגליו. הכניס רגליו: ויגוע ויאסף.
ומיתה לא נאמרה בו ואמרו רבותינו
יעקב אבינו לא מת: לחנוט את
אביו. ענין מרקחת בשמים: וימלאו
לו. השלימו לו ימי חניטתו עד שמלאו
לו ארבעים יום: ויבכו אתו מצרים
שבעים יום. ארבעים לחניטה ושלשים
לבכיה לפי שבאת להם ברכה לרגלו
שכלה הרעב והיו מי נילוס מתברכים:
אשר כריתי לי. כפשוטו כמו כי יכרה
איש. ועוד מדרשו אשר קניתי על
כי אשר קניתי. אמר רבי עקיבא
כשהלכתי לכרכי הים קורין למכירה
כירה. ועוד מדרשו לשון כרי שנטל
כל כסף וזהב שהביא מבית לבן ועשה אותו כרי ואמר לעשו טול זה בשביל חלקך במערה: כאשר השביעך
ואם לא בשביל השבועה לא הייתי מניחך אבל ירא לומר עבור על השבועה שלא יאמר לו יוסף אם כן אעבור אף אני על
[illegible]

אלהים

כי במצרים דין [illegible]
[illegible]
[illegible]

6
4
A

זקני ביתו וכל זקני ארץ מצרים ·
וכל בית יוסף ואחיו ובית אביו רק
טפם וצאנם ובקרם עזבו בארץ
גשן ויעל עמו גם רכב גם פרשים
ויהי המחנה כבד מאד: ויבאו עד גרן
האטד אשר בעבר הירדן ויספדו
שם מספד גדול וכבד מאד ויעש
לאביו אבל שבעת ימים · וירא
יושב הארץ הכנעני את האבל בגרן
האטד ויאמרו אבל כבד זה למצרים
על כן קרא שמה אבל מצרים אשר
בעבר הירדן: ויעשו בניו לו כן כאשר
צום: וישאו אתו בניו ארצה כנען
ויקברו אתו במערת שדה המכפלה
אשר קנה אברהם את השדה
לאחזת קבר מאת עפרן החתי על
פני ממרא: וישב יוסף מצרימה הוא
ואחיו וכל העלים אתו לקבר את
אביו אחרי קברו את אביו : ויראו
אחי יוסף כי מת אביהם ויאמרו לו
ישטמנו יוסף והשב ישיב לנו את
כל הרעה אשר גמלנו אתו: ויצוו
אל יוסף לאמר אביך צוה לפני
מותו לאמר כה תאמרו ליוסף אנא
שא נא פשע אחיך וחטאתם כי רעה

קיים עלי למימר הא אנא
מאית בקברי דאתקנית לי
בארעא דכנען תמן תקברינני
וכען איסק כען ואקבר ית
אבא ואיתוב : ואמר פרעה
סק וקבר ית אבוך כמא דקיים
עלך : וסליק יוסף למקבר
ית אבוהי וסליקו עמיה כל
עבדי פרעה סבי ביתיה וכל
סבי ארעא דמצרים : וכל
בית דיוסף ואחוהי ובית
אבוהי לחוד טפליהון ועניהון
ותוריהון שבקו בארעא
דגשן : וסליקו עמיה אף
רתיכין אף פרשין והות
משריתא תקיף לחדא :
ואתו עד בית אידרא דאטדא
די בעיברא דירדנא וספדו
תמן מספד רב ותקיף לחדא
ועבד לאבוהי אבלא שבעת
יומין · וחזא יתיב ארעא
כנענאה ית אבלא באידרא
דאטדא ואמרו אבלא תקיף
דין למצרים על כן קרא שמה
אבל מצרים די בעיברא
דירדנא · ועבדו בנוהי ליה
כן כמא דפקידינון : ונטלו
יתיה בנוהי לארעא דכנען
וקברו יתיה במערת חקל
כפלתא די זבן אברהם ית
חקלא לאחסנת קבורא מן
עפרון חיתאה על אפי
ותב יוסף למצרים
ואחוהי וכל דסליקו
לסיקבר ית אבוהי
דקבר ית אבוהי :
יוסף ארי מית אבוהון
דלמא יטר לנא דבב
ואתבא יתיב לנא
בישתא דגמלנא יתיה
ופקידו ליוסף למימר ·

השבועה שנשבעתי לך שלא אגלה
על לשון הקדש שאני מכיר ם ואתה אי
אינך מכיר בו שעקף על השבועה שלו
כדאית׳ במסכ׳ סוט׳ · גרן האטד מוקף
אטדים היו ורבותי׳ דרשו על שם
המא׳ שבאו כל מלכי כנען ונשיאי
ישמעאל עם ישראל למלחמה וכיון
שראו כתרו של יוסף תלוי בארונו של
יעקב עמדו כלם ותלו בו כתריהם
והקיפוהו כתרים כגורן המוקף סייג
קוצים כאשר צום · מהו כאשר צום
וישאוהו אותו [illegible] לא בנ בניו שכך
צום · אל [illegible] איש אחר ולא
מבניכם [illegible] אלא אתם
וקבע להם מקום ג׳ למזרח וכן לארב׳
רוחו׳ וכסדרן זה למסעות ומחנות
של דגלים נקבעו כן ולוי לא ישא שעתי׳
לשאת הארון · יוסף לא ישא · שהוא
שהוא מלך מנשה ואפרים יהיו
תחתיהם וזהו איש על דגלו באותות
באותו׳ שמסר להם אביהם לשאת
מטתו · הוא ואחיו וכל העולים אתו ·
בחזרתן הקדים אחיו למצרים ובהליכת׳
הקדים מצרים לאחיו שנאמר ויעלו
אתו כל עבדי פרעה זקני ביתו ואחר
כך וכל בית יוסף ואחיו לפי שראו

כבוד שעשו מלכי כנען שתלו כתריהם בארונו של יעקב נהגו בם כבוד · ויראו אחי יוסף כי מת אביהם · מהו ויר׳
הכירו במיתתו אצל יוסף שהיו רגילין לסעוד על שלחנו והיה מקרבן בסבר פנים יפות · ומשמת יעקב לא קרבן
ישטמנו יוסף · שמא ישטמנו · לו יתחלק לענינים · יש לו משמש בלשון בקשה [illegible] הלואי כגון לו יהי כדברך ·
ויהי לו שמענו ויש לו משמש בלשון אם ואולי · כגון לו חכמו לו הקשבת · ויש לו משמש בלשון שמא כגון לו ישטמנו
ואין לו עוד דומה במקרא והוא לשון אולי · כמו אולי יראה ה׳ בעניי אולי ה׳ אותי והורשתים קרי אולי כמו לו יהי כדו
ויש אולי כמו אולי יש חמשים צדיקים · ויצו אל יוסף · כמו ויצום אל בני ישראל · צוה למשה ולאהרן לשיות אל אחיו אל י׳
יוסף זה צוו אל שלוחו להיות שליח ליוסף ולומר לו כן · ואת מי צוו את בני בלהה · שהיו רגילין אצלו שנאמר והוא נער
את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו · ונאמר אביך צוה שנה בדברי שלום כי לא צוה יעקב כן שלא נחשד יוסף בעיני
שם ויש לשנות מפני דרכי שלום · אם אביך מת · אלהי אביך קיים ואתה עבדיו ·

64B

גמלוך ועתה שא נא לפשע עבדי
אלהי אביך ויבך יוסף בדברם
אליו וילכו גם אחיו ויפלו לפניו
ויאמרו הננו לך לעבדים ׃ ויאמר
אלהם יוסף אל תיראו כי התחת
אלהים אני ׃ ואתם חשבתם עלי
רעה אלהים חשבה לטובה למען
עשה כיום הזה להחית עם רב ׃
ועתה אל תיראו אנכי אכלכל אתכם
ואת טפכם וינחם אותם וידבר על
לבם ׃ וישב יוסף במצרים הוא ובית
אביו ויחי יוסף מאה ועשר שנים ׃
וירא יוסף לאפרים בני שלשים גם
בני מכיר בן מנשה ילדו על ברכי
יוסף ׃ ויאמר יוסף אל אחיו אנכי מת
ואלהים פקד יפקד אתכם והעלה
אתכם מן הארץ הזאת אל הארץ
אשר נשבע לאברהם ליצחק
וליעקב ׃ וישבע יוסף את בני ישראל
לאמר פקד יפקד אלהים אתכם
והעלתם את עצמתי מזה ׃ וימת
יוסף בן מאה ועשר שנים ויחנטו
אתו ויישם בארון במצרים ׃

יו[illegible] על הכתר כתיבת עשרה נה

פקיד קדם מותיה למימר ׃ כדין תימרון ליוסף בבעו שבוק כען לחובי אחך ולחטאיהון ארי בישא גמלוך וכען שבוק כען לחובי עבדי אלהא דאבוך ובכא יוסף במללותהון עמיה ׃

ואזלו אף אחוהי ונפלו קדמוהי ואמרו הא אנחנא לך לעבדין ׃

ואמר להון יוסף לא תדחלון ארי דחלא דיי׳ אנא ׃

ואתון חשבתון עלי בישא מן קדם יי׳ חשיבא לטבא בדיל למעבד כיומא הדין לקיימא עם סגי ׃

וכען לא תדחלון אנא אזון יתכון וית טפליכון ונחים יתהון ומליל תנחומין על לבהון ׃

ויתיב [illegible] מצרים הוא [illegible] [illegible] סף מאה ו[illegible]

[illegible] לאפרים בנין [illegible] אף בני מכיר בר [illegible] ילידו ורבי יוסף ׃

ואמר יוסף לאחוהי אנא מאית ויי׳ מדכר ידכר יתכון ויסיק יתכון מן ארעא הדא לארעא דקיים לאברהם ליצחק וליעקב ׃

ואומי יוסף ית בני ישראל למימר מדכר ידכר יי׳ יתכון ותסקון ית גרמי מכא ׃

ומית יוסף בר מאה ועסר שנין וחנטו יתיה ושוויהו בארונא במצרים ׃

יפקוד לשון חסרון כמו לא נפקד ממנו איש סמנין נקוד יחסר [illegible] שנב וישאר דדי׳

אם נא אחיו מוכח על הת׳ אחות ׳ ה״ת אלהים אני שמא במקומו אני בתמיה · אם הייתי רוצה להרע לכם כלום אני יכול · והלא אתם חשבתם עלי רעה והקב״ה חשבה לטובה · והיאך אני לבדי יכול להרע לכם · וידבר על לבם דברי׳ המתקב׳ על הלב · עד שלא ירדתם לכאן היו מרננים עלי שאני עבד ועל ידיכם נודע שאני בן חורין ואם אני אהרוג אתכם מה הבריות אומרות כת של בחורים ראה ונשתבח בהם שהם אחיו ולסוף הרג אותם · ויש לך אדם שהורג את אחיו · דבר אחר עשרה נרות לא יכלו לכבות נר אחד ונר אחד יכול לכבות עשרה נרות ׳ על ברכי יוסף · כתרגומו גדלן בין ברכוי ויישם בארון נמ״גיש כמין ארגז׳

תוספות

כתי׳ ובראשית אותו׳ למה הכתוב לומ׳ כשאין אדם מו״ג בנים כמו שמול במקומו ומן שילך בנים תחת כמו לפי שהוא טורח בהם מאין ישא׳ פרנסתן ואם אירע בהם דבר יושבו מתקיים עליהם כ׳ אמם מכרותיהם מכר כל אומה שאינסתם ונזכרתם אותו יהודה שנאמר ויודה ושוב ירוחם · על ידי שהודה על מעשיו שאמר ויכר יהודה זכה למלכות ולכל טובה שאין להם הפסק · יהודה אתה יודוך אחיך · יודה לך שהודית על ידך ולא נקבר · ומודין לך אחיך שהלכו מקטונריא של עתיד לבא וסוף עתידים כל אחיך לקרות על שמך יהודים · מסרף בני פלית · אי אתה מתעלה בעו״ה כ״א כשעה נאה מעל המלכות · ולא יקהת עמים · שמקהה שיניהם של אומות העולם · ולשורקה בני אתנו · וקושרו של משיח כמה שנאמר סור מאנהו מקבלת הדרגה · כך אין מקבלין גרים לימות המשיח · אגור גרס שאין בו אלא הגמרות לפי שהוא עסוק בתורה · רוכב מן המשכנים · שהוא מתנחם לדברי תורה כמספר רגלי חכמים ושוהה בנמה את דבריהם ׃ וירא מנוחה · זו מנוחה של תורה · ויט שכמו לסבול · שהוא מכתף בדברי תורה · ויהי לעם עובד שהוא מספיק הלכה לכל השבטים · והוא יהי מעדנו מלך · זו היא יונה שעלה לשאלן מלכים על זאת יתפלל מהו לעת מצא · אמר רב לעת מונאו מן העולם שאין לך שעה שקשה כעולם כשעה שאדם נפטר מן העולם ר׳ חנינא אמר לעת מצא [illegible] טובה לפי שאין לך מדה טובה בעו״ה שעוקר מן העולם ומשל נח הכתו׳ את החזקה שאין מדה קשה מדה טוב ומדה [illegible]

נוסח אחרינא מתרגום ירושלמי על איזה פסוקים מספר בראשית נמצאו בתוספתא וז׳ הוא מוצאו׳

ומתקבין למית יוקדה בנורא ובעת תלתא סהדין ולא אשכחתנון יתהון [illegible]

[illegible]

וכי הנה בתרגמה ולא אוסיף עוד למרעה ׃

סכום פסוקי דספר בראשית אלף וחמש מאות ושלשים וארבעה ׃ וסימן אך לד וחציו ועל חרבך תחיה ׃ וסדריו שנים עשר ׃ ופרשיותיו ארבעים ושלשה וסימן מג

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו׃ ראובן שמעון לוי ויהודה׃ יששכר זבלון ובנימן ׃ דן ונפתלי גד ואשר׃ ויהי כל נפש יצאי ירך יעקב שבעים נפש ויוסף היה במצרים׃ וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא׃ ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא

ואלין שמהן בני ישראל דעלו למצרים עם יעקב גבר ואנש ביתיה עלו ׃
ראובן שמעון לוי ויהודה ׃
יששכר זבולן ובנימין ׃
דן ונפתלי גד ואשר ׃
והוה כל נפשתא נפקי ירכא דיעקב שבעין נפשן ויוסף דהוה במצרים ׃
ומית יוסף וכל אחוהי וכל דרא ההוא ׃ ובני ישראל נפישו ואיתילדו וסגיאו ותקיפו לחדא לחדא ואיתמליאת

אם נא מצאתי חן [illegible]
[illegible] כנגד נקלע [illegible]
[illegible] לבית ומלך [illegible]
[illegible] עשה לו [illegible]
[illegible] עשית [illegible] וכה אומרת
לו [illegible] וכנגד קפסד על
[illegible] אמר רב [illegible] בני נכל
[illegible] ויקרא לבנו
[illegible] אמר לו [illegible]
[illegible] יעקב [illegible]
[illegible]
[illegible] אמר לו [illegible]
[illegible] ואם [illegible]
[illegible] אמר

[illegible] אמר לו [illegible] עשה עמי חסד [illegible] כל אומרים [illegible] חייו [illegible] עשה ואם
לאו [illegible] אומרים לא עשה עמו חסד ׃ אל נא תקברני ׃ [illegible]
ושכבתי עם אבותי ׃ אמר לו [illegible] עם אבותי [illegible] אמר
[illegible] יצחק [illegible] ׃ ונשאתני ממצרים [illegible]
[illegible] עם אבותיו [illegible] ושכבתי
עם אבותי [illegible] אמר [illegible]
[illegible] ישראל [illegible]
ויקרא יעקב [illegible]
[illegible] אמר [illegible]
[illegible] ויוסף [illegible] אמר לו [illegible]
[illegible] בנרך ׃
ויקרא יעקב [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] הסלת ויחי יעקב

ספר ואלה שמות

[illegible]
[illegible] יוסף [illegible]
[illegible] במצרים [illegible]
[illegible]

הארץ אתם:
ויקם מלך חדש על מצרים אשר
לא ידע את יוסף: ויאמר אל עמו
הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו:
הבה נתחכמה לו פן ירבה והיה כי
תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על
שנאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ:
וישימו עליו שרי מסים למען ענתו
בסבלתם ויבן ערי מסכנות לפרעה
את פתם ואת רעמסס: וכאשר
יענו אתו כן ירבה וכן יפרץ ויקצו
מפני בני ישראל: ויעבדו מצרים את
בני ישראל בפרך: וימררו את
חייהם בעבדה קשה בחמר ובלבנים
ובכל עבדה בשדה את כל עבדתם
אשר עבדו בהם בפרך: ויאמר
מלך מצרים למילדת העברית אשר
שם האחת שפרה ושם השנית
פועה: ויאמר בילדכן את העבריות
וראיתן על האבנים אם בן הוא
והמתן אתו ואם בת הוא וחיה:
ותיראן המילדת את האלהים ולא
עשו כאשר דבר אליהן מלך מצרים
ותחיין את הילדים: ויקרא מלך
מצרים למילדת ויאמר להן מדוע
עשיתן הדבר הזה ותחיין את
הילדים: ותאמרן המילדת אל פרעה
כי לא כנשים המצרית העברית

ארעא מנהון:
וקם מלכא חדתא על מצרים
דלא מקיים גזירת יוסף:
ואמר לעמיה הא עמא דבני
ישראל סגן ותקיפין מיננא:
הבו נתחכם להון דילמא יסגון
ויהי ארי יערעיננא קרב
ויתוספון אף אינון על סנאנא
ויגיחון בנא קרב ויסקון מן
ארעא:
ומניאו עליהון שלטונין מבאשין
בדיל לענאיהון בפולחנהון
ובנו קרוי בית אוצרא לפרעה
ית פיתום וית רעמסס:
וכמא דמענן להון כן סגן וכן
תקפין ועקת למצראי מן קדם
בני ישראל:
ואפלחו מצראי ית בני ישראל [illegible]
[illegible]
[illegible] ית חייהון בפולחנא
קשיא בטינא ובלבנין ובכל
[illegible] בחקלא ית כל
[illegible] דאפלחו בהון
בקשיו:
ואמר מלכא דמצרים לחיתא
יהודיתא דשום חדא שפרה
ושום תנייתא פועה:
ואמר כד תהוין מולדן ית
יהודיתא ותחזין על מתברא
אם ברא הוא ותקטלון יתיה
ואם ברתא היא תקימנה:
ודחילא חיתא קדם יי ולא
עבדא כמא דמליל להון מלכא
דמצרים וקימא ית בניא:
וקרא מלכא דמצרים לחיתא
ואמר להן מדין עבדתון
פתגמא הדין וקיימתון ית
בניא:
ואמרא חיתא לפרעה ארי
לא כנשיא מצריתא יהודיתא

ילדות ששה ששה בכרס אחד שלא יא
פרו ושבשרצים כל אחד ואחד ששה
קרי שמה ויקם מלך חדש רב וש
חד אמר חדש ממש וחד אמר שנתחדשו
גזירותיו · אשר לא ידע את יוסף עשה
עצמו כאלו לא ידעו · הבה נתחכמה
כל הבה לשון הכנה והזמנה לדבר
הוא · הכינו עצמכם לכך: נתחכמה
לו נתחכם מה לעשות לו ורבותינו
ז"ל דרשו נתחכם למושיעם נדונם
במים שכבר נשבע שלא יביא מבול
לעולם · ועלה מן הארץ · על כרחנו
ורבותינו ז"ל דרשו כאדם שמקלל את
עצמו ותולה קללתו בחבירו והרי הוא
כאלו כתב ועלינו מן הארץ והם יירשוה
עליו · על העם · שרי מסים לשון מס
שרים שגובים מהם המס ומהו המס
שיבנו ערי מסכנות · למען ענותו
בסבלותם · בסבלות מצרים : ערי
מסכנות · כתרגומו וכן לך בא אל הסוכן הזה
גזבר הממונה על האוצרות · את פתם
ואת רעמסס · שלא היו ראויין לכך
ועשאום חזקות ובצורות לאוצר · וכאשר יענו
אותו · בכל מה שהם נותנים לב לענות
כן לב הקב"ה להרבות ולהפריץ : כן
ירבה וכן יפרוץ · כן רבה וכן פרץ ·
זה פשוטו · ומדרשו רוח הקדש אומר
אתם אומרים פן ירבה · ואני אומר כן
ירבה · ויקוצו · קצו בחייהם · ורבותינו
ז"ל דרשו כקוצים היו בעיניהם : בפרך · בעבודה קשה המפרכת ומשברת את הגוף · המילדות · לשון מולדות הוא
אלא שיש לשון קל · ויש לשון כבד · כמו שובר ומשבר · דובר ומדבר · כך מולד ומילד · בילדכן · כמו בהולדכן : שפרה ·
היא יוכבד · ונקראת כן על שם שמשפרת את הולד : פועה · היא מרים · ונקראת כן על שם שפועה והוגה לולד
כדרך הנשים המפייסות תינוק הבוכה · שפועה לשון צעקה · כמו כיולדה אפעה : על האבנים · מושב האשה היולדת ·
ובמקום אחר קרוי משבר · וכמוהו עושה מלאכה על האבנים · מושב כלי אומנות יוצר חרס : אם בן הוא [illegible]
מקפיד אלא על הזכרים · לפי שאמרו לו אצטגניניו שעתיד להיות נולד בן המושיע את ישראל · ותחיין ותחיין את

כי חיות הנה בטרם תבוא אלהן המילדת וילדו ׃ וייטב אלהים למילדת וירב העם ויעצמו מאד ׃ ויהי כי יראו המילדת את האלהים ויעש להם בתים ׃ ויצו פרעה לכל עמו לאמר כל הבן הילוד היארה תשליכהו וכל הבת תחיון ׃

ס

וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי ׃ ותהר האשה ותלד בן ותרא אתו כי טוב הוא ותצפנהו שלשה ירחים ׃ ולא יכלה עוד הצפינו ותקח לו תבת גמא ותחמרה בחמר ובזפת ותשם בה את הילד ותשם בסוף על שפת היאר ׃ ותתצב אחתו מרחק לדעה מה יעשה לו ׃ ותרד בת פרעה לרחץ על היאר ונערתיה

ארי חכימן אינין כדלא עלת להון חייתא וילידא ׃ ואוטיב יי לחייתא וסגי עמא ותקיפו לחדא ׃ והוה כד דחילא חייתא קדם יי ועבד להון בתין ׃ ופקיד פרעה לכל עמיה למימר כל ברא דאיתיליד ליהודאי לנהרא תרמוניה וכל ברתא תקיימון ׃

ואזל גברא מבית לוי ונסיב ית ברתא דלוי ׃ ועדיאת איתתא וילידת בר וחזת יתיה ארי טב הוא ואטמרתיה תלתא ירחין ׃ ולא יכילת עוד לאטמרותיה ונסיבת ליה תיבותא דגומא וחפתא בחימרא ובזפתא ושויאת בה ית רביא ושויתה ביערא על כיף נהרא ׃ ואיתעתדת אחתיה מרחיק למידע מה אתעביד ליה ׃ ונחתת [illegible] פרעה לאסתחאה על [illegible] ועולימתהא

מספקות להן מים ומזון תרגם קרואן וקיימא והב' וק' ויחיין לפי שלא עבר לנקבות פתח י' ותחיין בה מקומות לשון שמלו ולשון פעלתן כמו ותאמרן איש מצרי כמו ויאמרו לזכרים · ותדברנה נמי כן · לשון עבר לנקבות כמו ותדברנה לזכרים וכן ותחלינה אותם · לשון עבר אליהם כמו ותחלנה לעבריי · כי חיות הנה · בקיאות כמילדות קרויות מילדות חיות הנה וז"ל חכמי קרויין בשמות כחיות השדה שאינן צריכות [illegible] כן נקראו [illegible] [illegible] נפתלי [illegible] ומי [illegible] קרי [illegible] [illegible] ויטב · הטיב להן [illegible] במילדת שתי אותיות וכן [illegible] בתשובה · בבתי מלכות לוי ופעלי

טוב כי [illegible] בביאת [illegible] ובביאת [illegible] שנאמר [illegible] חמשה חומשי תורה כי [illegible] טוב עשתי לכם

כהונה ולויה · בבתי שהוא קורין קרון כמו ויבן ויבנה בית יוסף ואת בית המלך וכן ויבן את בית הכהונה ובמלכות ומלכות כהונה ולויה ומלכות מיוכבד ומלכות ממרים כדאיתא במסכת סוטה · לכל עמו · אף עליהם גזר · יום שנולד משה אמרו לו אצטגניניו היום נולד מושיען ואין אנו יודעים אם ממצרים אם מישראל ורואין אנו שסופו ללקות במים · לפיכך גזרו אותו היום אף על המצריים שנאמר כל הבן הילוד ולא נאמר הילוד לעברים · והם לא היו יודעים שסופו ללקות על מי מריבה ׃ ויקח את בת לוי · פרוש היה ממנה מפני גזרת פרעה וחזר ולקחה ועשה בה ליקוחין שניים ואף היא נהפכה להיות נערה · ובת מאה ול' שנה היתה שהרי נולדה בבואם למצרים בין החומות · ור"י שנה נשתהו שם · וכשיצאו היה משה בן שמונים שנה · וכשנתעבר ממנו היתה בת מאה ול' וקורא אותה בת לוי שחזרה להיות נערה ׃ כי טוב הוא · כשנולד נתמלא כל הבית אורה ׃ ולא יכלה עוד הצפינו · שמנו לה המצריים מיום שהחזירה · והיא ילדתו לששה חדשים ויום אחד שהיולדת לשבעה יולדת למקוטעין והם בדקו אחריה לסוף תשעה · גומא · גמי בלשון משנה · ובלע"ז [illegible] וטוב הוא לרך ועומד בפני רך ובפני קשה ׃ בחמר ובזפת · זפת מבחוץ וטיט מבפנים כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע של זפת ׃ ותשם בסוף · הוא לשון אגם שבלשם [illegible] קנים ומהן [illegible] קנה וסוף קמלו ׃ לרחוץ על היאור קרא [illegible] ודרשו ׃ ותרד בת פרעה על היאור לרחוץ בו · ורבותינו דרשו לרחוץ מגלולי אביה ס [illegible] ונערותיה הולכות על יד היאור · כמו ראו חלקת יואב על ידי והוא לשון יד ממש · סיד · קודם

הלכת על יד היאר ותרא את התבה
בתוך הסוף ותשלח את אמתה
ותקחה ותפתח ותראהו את הילד
והנה נער בכה ותחמל עליו ותאמר
מילדי העברים זה: ותאמר אחתו
אל בת פרעה האלך וקראתי לך
אשה מינקת מן העברית ותינק לך
את הילד: ותאמר לה בת פרעה
לכי ותלך העלמה ותקרא את אם
הילד: ותאמר לה בת פרעה
הילכי את הילד הזה והינקהו לי
ואני אתן את שכרך ותקח האשה
הילד ותניקהו: ויגדל הילד ותבאהו
לבת פרעה ויהי לה לבן ותקרא
שמו משה ותאמר כי מן המים
משיתהו: ויהי בימים ההם ויגדל
משה ויצא אל אחיו וירא בסבלתם
וירא איש מצרי מכה איש עברי
מאחיו: ויפן כה וכה וירא כי אין איש
ויך את המצרי ויטמנהו בחול: ויצא
ביום השני והנה שני אנשים עברים

מהלכא על כיף נהרא וחזת ית תיבותא בגו יערא ואושיטת ית אמתא ונסבה: ופתחת וחזיתיה ית רביא והא עולימא בכי וחסת עלוהי ואמרת מבני יהודאי הוא דין: ואמרת אחתיה לבת פרעה האיזיל ואיקרי לך איתתא מינקתא מן יהודיתא ותינק לך ית רביא: ואמרת לה בת פרעה איזילי ואזלת עולימתא וקרת ית אמא דרביא: ואמרת לה בת פרעה אובילי ית רביא הדין ואוניקיהי לי ואנא אתין ית אגריך ונסיבת איתתא ית רביא ואוניקתיה: ורבא רביא ואיתיתיה לבת פרעה והוה לה לבר וקרת שמיה משה ואמרת ארי מן מיא שחלתיה: והוה ביומיא האינון ורבא משה ונפק לות אחוהי וחזא בפולחניהון וחזא גבר מצראי מחי גבר יהודאי מאחוהי: ואיתפני לכא ולכא וחזא ארי לית גבר וקטל ית מצראה ואטמריה בחלא: ונפק ביומא תניינא והא תרין גברין יהודאין

סמוכה לו ורבותינו ז"ל אמרו הולכות
מלשון מיתה כמו הנה אנכי הולך
למות וכן אנכי הולך בדרך כל
הארץ שהולכות למות לפי שמיחו בה
והכתוב מסייען כי למה לנו לכתוב
ונערותיה את אמתה את שפחתה:
ורבותינו ז"ל דרשו לשון יד אבל
לפי דקדוק לשון הקדש היה לו לכתוב
אמתה המ"ם דגושה והם דרשו ותשלח את
אמתה את ידה ונשתרבבה אמתה
אמות הרבה: ותפתח ותראהו את
הילד את מי ראתה את הילד זהו
פשוטו ומדרשו שראתה עמו שכינה:
והנה נער בכה קולו כנער: מן
העבריות שהחזירתו על מצריות
הרבה ולא ינק לפי שהיה עתיד לדבר
עם השכינה: ותלך העלמה הלכה בזריזות
ועלמות כעלם: היליכי נתנבאה ולא
ידעה מה נתנבאה: הי שלכי: ואני
אתן את שכרך לא היה לה לומר
שמחזירין אבידתן לא שמטלין עליה
שכר: משיתהו תרגם שחלתיה והוא
לשון הוצאה בלשון ארמי כמשחל בניתא מחלבא ובלשון עברי משיתהו הסירותיהו כמו לא ימיש לא משו כך
חברו מנחם בן סרוק ואני אומר שאינו ממחברת מש וימוש אלא מגזרת משה והוא לשון הוצאה וכן ימשני ממים רבים שאלו היה
ממחברת מש לא יתכן לומר משיתיהו אלא המישותיהו כאשר יאמר מן קם הקימותיהו ומן שב השיבותיהו ומן
בא הביאותיהו או ימשתיהו כמו ומשתי את עון הארץ ההיא אבל משיתיהו אינו אלא מגזרת משה שכל תיבה
מיוסד בה"א בסוף התיבה כגון משה בנה פנה קנה כשהוא בא לומר בלשון עשיתי יבא יוד במקום ה"א כגון
עשיתי בניתי קניתי פניתי כן משיתהו כמו קם: ויגדל משה והלא כבר כתב ויגדל אמר רבי יהודה בר' אלעאי
הראשון לקומה והשני לגדולה שמינהו פרעה שר על ביתו: וירא בסבלותם נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם: איש
מצרי נוגש היה ממונה על שוטרי ישראל והיה מעמידן מקריאת הגבר למלאכתן: מכה איש עברי מלקהו ורודהו
ובעלה של שלומית בת דברי היה ונתן עיניו בה ובלילה העמידו והוציאו מביתו והוא חזר ונכנס
לביתו ובא על אשתו כסבורה היא שהוא בעלה וחזר האיש לביתו והרגיש בדבר וכשראה
המצרי שהרגיש בדבר היה מלקהו ורודהו בכל יום: ויפן כה וכה ראה מה עשה
לו בבית ובשדה: ולפי פשוטו כמשמעו: וירא כי אין איש עתיד לצאת ממנו שיתגייר:
ויך את המצרי: שני אנשים עברים נצים דתן ואבירם שהותירו מן המן שנאמר ויותירו אנשים [illegible]

ע

נצים ויאמר לרשע למה תכה רעך:
ויאמר מי שמך לאיש שר ושפט
עלינו הלהרגני אתה אמר כאשר
הרגת את המצרי ויירא משה ויאמר
אכן נודע הדבר: וישמע פרעה את
הדבר הזה ויבקש להרג את משה
ויברח משה מפני פרעה וישב
בארץ מדין וישב על הבאר: ולכהן
מדין שבע בנות ותבאנה ותדלנה
ותמלאנה את הרהטים להשקות
צאן אביהם: ויבאו הרעים ויגרשום
ויקם משה ויושען וישק את צאנם:
ותבאנה אל רעואל אביהן ויאמר
מדוע מהרתן בא היום: ותאמרן איש
מצרי הצילנו מיד הרעים וגם דלה
דלה לנו וישק את הצאן: ויאמר אל
בנתיו ואיו למה זה עזבתן את האיש
קראן לו ויאכל לחם: ויואל משה
לשבת את האיש ויתן את צפרה
בתו למשה: ותלד בן ויקרא את
שמו גרשם כי אמר גר הייתי בארץ
נכריה:

ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך
מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבדה
ויזעקו ותעל שועתם אל האלהים
מן העבדה: וישמע אלהים את
נאקתם ויזכר אלהים את בריתו
את אברהם את יצחק ואת יעקב:
וירא אלהים את בני ישראל וידע
אלהים: ומשה
היה רעה את צאן יתרו חתנו כהן
מדין וינהג את הצאן אחר המדבר

נצן ואמר לחייבא למה את מחי חברך:
ואמר מאן שויך לגבר רב ודיין עלנא הלמקטלי את אמר כמא דקטלתא ית מצראה ודחיל משה ואמר בקושטא איתידע פתגמא:
ושמע פרעה ית פתגמא הדין ובעא למקטל ית משה וערק משה מן קדם פרעה ויתיב בארעא דמדין ויתיב על בירא:
ולרבא דמדין שבע בנתא ואתאה ודלאה ומלאה ית רהטיא לאשקאה ענא דאבוהן:

ואתו רעיא וטרדינון וקם משה ופרקינון ואשקי ית ענהון:
ואתאה לות רעואל אבוהן ואמר מה דין אוחיתן למיתי יומא דין:
ואמרא גבר מצראי שיזבנא מידא דרעיא ואף מדלא דלא לנא ואשקי ית ענא:
ואמר לבנתיה ואן הוא למא דנן שבקתון ית גברא קראן ליה ויכול לחמא:

וצבי משה למיתב עם גברא ויהב ית צפורה ברתיה למשה:

וילידת בר וקרא ית שמיה גרשם ארי אמר דייר הויתי בארע נוכראה:
והוה ביומיא סגיאיא האינון ומית מלכא דמצרים ואתאנחו בני ישראל מן פולחנא דהוה קשיא עליהון וזעיקו וסליקת קבילתהון קדם יי מן פולחנא:

ושמיע קדם יי ית קבילתהון ודכיר יי ית קימיה דעם אברהם דעם יצחק ודעם יעקב:

וגלי קדם יי שעבודא דבני ישראל ואמר במימריה למפרקהון יי:
ומשה הוה רעי ית ענא דיתרו חמוהי רבא דמדין ודבר ית ענא לבתר שפר רעיא למדברא

למה תכה · אעפ שלא הכהו נקרא
רשע בהרמת ידו להכות [illegible]
מי שמך לאיש שר ושופט והרי עודך
נער: הלהרגני אתה אומר · מכאן
אנו למדין שהרגו בשם המפורש: ויירא
משה · על שראה בישראל רשעים
דלטורים אמר שמא אינן ראויין
לגאולה · אכן נודע הדבר · כמשמעו ·
ומדרשו נודע לי הדבר שהייתי תמה
מה חטאו ישראל מכל שבעים אומות
להיות נרדים בעבודת פרך · אבל רואה
[illegible] שהם ראויין לכך ואינם [illegible]
[illegible] לגאולה · [illegible] · הם
הלשינו עליו · [illegible]
מסרו לקוסנטינר [illegible]
אותו והוא שנאמר ויצלני מחרב
פרעה · וישב על הבאר · למד מיעקב
שנזדווג לו זווגו מן הבאר · ולכהן מדין ·
רב שבהם ופירש לו מע"ז ונדוהו מאצלם
את הרהטים · בריכות מרוצת
המים עשויות בארץ · ויגרשום מפני
הנדוי · למה זה עזבתן את האיש ·
הכיר בו שהוא מזרעו של יעקב
שהמים עולין לקראתו · ויאכל
לחם · שמא ישא אחת מכם · כמה
דאת אמר כי אם הלחם אשר הוא
אוכל · ויואל משה · כתרגומו
ומדרשו לשון אלה · [illegible]
[illegible] לשון [illegible]
[illegible] אלה [illegible]
[illegible] [illegible]
מלך מצרים ויאנחו בני ישראל
נצטרע והיה [illegible] של ישראל

[illegible] · [illegible] · וכן [illegible] · [illegible] · ויזכר [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] וידע אלהים [illegible]

ויבא אל הר האלהים חרבה ׃ וירא
מלאך יהוה אליו בלבת אש מתוך
הסנה וירא והנה הסנה בער באש
והסנה איננו אכל ׃ ויאמר משה
אסרה נא ואראה את המראה
הגדל הזה מדוע לא יבער הסנה ׃
וירא יהוה כי סר לראות ויקרא אליו
אלהים מתוך הסנה ויאמר משה
משה ויאמר הנני ׃ ויאמר אל תקרב
הלם של נעליך מעל רגליך כי
המקום אשר אתה עומד עליו אדמת
קדש הוא ׃ ויאמר אנכי אלהי אביך
אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי
יעקב ויסתר משה פניו כי ירא
מהביט אל האלהים ׃ ויאמר יהוה
ראה ראיתי את עני עמי אשר
במצרים ואת צעקתם שמעתי
מפני נגשיו כי ידעתי את מכאביו ׃
וארד להצילו מיד מצרים ולהעלתו
מן הארץ ההוא אל ארץ טובה
ורחבה אל ארץ זבת חלב ודבש אל
מקום הכנעני והחתי והאמרי והפרזי
והחוי והיבוסי ׃ ועתה הנה צעקת
בני ישראל באה אלי וגם ראיתי את
הלחץ אשר מצרים לחצים אתם ׃
ועתה לכה ואשלחך אל פרעה
והוצא את עמי בני ישראל ממצרים ׃
ויאמר משה אל האלהים מי אנכי
כי אלך אל פרעה וכי אוציא את
בני ישראל ממצרים ׃ ויאמר כי אהיה
עמך וזה לך האות כי אנכי שלחתיך
בהוציאך את העם ממצרים תעבדון
את האלהים על ההר הזה ׃ ויאמר
משה אל האלהים הנה אנכי בא
אל בני ישראל ואמרתי להם אלהי

ואתא לטורא דאתגלי עלוהי
יקרא דיי' לחורב ׃
ואתגלי מלאכא דיי' ליה
בשלהובית אישתא מגו אסנא
וחזא והא אסנא בער באישתא
ואסנא ליתוהי מתאכיל ׃

ואמר משה איתפני כען ואחזי
ית חיזו א רבא הדין מה דין
לא מיתוקד אסנא ׃
וחזא יי' ארי איתפני למחזי
וקרא ליה יי' מגו אסנא ואמר
משה משה ואמר הא אנא ׃

ואמר לא תקרב להלא שרי
סינך מעל רגלך ארי אתרא
דאת קאים עלוהי אתר קדיש
הוא ׃
ואמר אנא אלהא דאבוך
אלהיה דאברהם אלהיה
דיצחק ואלהיה דיעקב
ואכסינון משה אפוהי ארי
דחיל מלאיסתכלא בזיו יקרא
דיי' ׃
ואמר יי' מגלא גלי קדמי ית
שעבודא דעמי די במצרים
וית קבילתהון שמיע קדמי מן
קדם מפלחיהון ארי גלי קדמי
ית כיביהון ׃

ואתגליתי לשיזבותהון מידא
דמצראי ולאסקותהון מן
ארעא ההיא לארע טבא
ופתיא לארע עבדא חלב
ודבש לאתר כנענאי
וחתאי ואמוראי ופריזאי
וחואי ויבוסאי ׃
וכען הא קבילת בני ישראל
עלת לקדמי ואף גלי קדמי
ית דוחקא דמצראי דחקין
להון ׃

וכען איתא ואשלחינך לפרעה
ואפיק ית עמי בני ישראל
ממצרים ׃
ואמר משה קדם יי' מאן אנא
ארי איזיל לות פרעה וארי
אפיק ית בני ישראל ממצרים ׃

ואמר ארי יהא מימרי בסעדך
ודין לך אתא ארי אנא
שלחתך באפקותך ית עמא
ממצרים תפלחון קדם יי' על
טורא הדין ׃
ואמר משה
קדם יי' הא אנא אתי לות
בני ישראל ואימר להון אלהא

אל הר האלהים · על שם העתיד ·
בלבת אש · בשלהבת אש לבו של אש
כמו לב השמים לב האלה · ואל תתמה
על התיו שיש לנו כמוהו · כמו מה
אמולה לבתך · מתוך הסנה · ולא
אילן אחר משום עמו אנכי בצרה ·
אוכל · נאכל כמו אשר לא עבד בה
אשר עקר מאס · אסורה נא ואראה
אסורה כאן מכאן להתקרב לשם · של
נעליך · שלוף והוצא · כמו ונשל
הברזל כי ישל זיתך : אדמת קדש
הוא · המקום · ועתה לך ואשלחך אל
פרעה · ואם תאמר מה מועיל והוצא את
עמי יוציאם ויצליחם ותוציאם : מי
אנכי · מה אני חשוב לדבר עם
מלכים · וכי אוציא את בני ישראל · ואף
אם אני חשוב מה זכו ישראל שיעשה
להם נס ותוציאם ממצרים : ויאמר כי
אהיה עמך · השיבו על ראשון ראשון
ועל אחרון אחרון · מה שאמרת מי
אנכי כי אלך אל פרעה לא שלך היא כי
אם משלי כי אהיה עמך וזה המראה
אשר ראית בסנה לך לאות כי אנכי
שלחתיך וכדאי אני להצליחך וכאשר
ראית הסנה עושה שליחותי ואינו
אוכל כך תלך אתה בשליחותי ואינך
ניזוק וששאלת מה זכות יש לישראל שיצאו
ממצרים דבר גדול יש לי על הוצאה
זו שהרי עתידין לקבל את התורה
על ההר הזה לסוף ג' חדשים שיצאו
ממצרים · ד"א כי אהיה עמך · וזה
שתצליח בשליחותך לך האות על
הבטחה אחרת שאני מבטיחך
כשתוציאם ממצרים תעבדון אותי
על ההר הזה שתקבלו את התורה עליו

68A

אבותיכם שלחני אליכם ואמרו לי
מה שמו מה אמר אלהם: ויאמר
אלהים אל משה אהיה אשר אהיה
ויאמר כה תאמר לבני ישראל
אהיה שלחני אליכם: ויאמר עוד
אלהים אל משה כה תאמר אל בני
ישראל יהוה אלהי אבתיכם אלהי
אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב
שלחני אליכם זה שמי לעלם וזה
זכרי לדר דר: לך ואספת את זקני
ישראל ואמרת אלהם יהוה אלהי
אבתיכם נראה אלי אלהי אברהם
יצחק ויעקב לאמר פקד פקדתי
אתכם ואת העשוי לכם במצרים:
ואמר אעלה אתכם מעני מצרים אל
ארץ הכנעני והחתי והאמרי והפרזי
והחוי והיבוסי אל ארץ זבת חלב
ודבש: ושמעו לקלך ובאת אתה
וזקני ישראל אל מלך מצרים
ואמרתם אליו יהוה אלהי העבריים
נקרה עלינו ועתה נלכה נא דרך
שלשת ימים במדבר ונזבחה ליהוה
אלהינו: ואני ידעתי כי לא יתן אתכם
מלך מצרים להלך ולא ביד חזקה:
ושלחתי את ידי והכיתי את מצרים
בכל נפלאתי אשר אעשה בקרבו
ואחרי כן ישלח אתכם: ונתתי את
חן העם הזה בעיני מצרים והיה כי
תלכון לא תלכו ריקם: ושאלה אשה
משכנתה ומגרת ביתה כלי כסף
וכלי זהב ושמלת ושמתם על בניכם
ועל בנתיכם ונצלתם את מצרים:

דאבהתכון שלחני לותכון ויימרון לי מה שמיה מה אימר להון:
ואמר יי למשה אהיה אשר אהיה ואמר כדנן תימר לבני ישראל אהיה שלחני לותכון:
ואמר עוד יי למשה כדנן תימר לבני ישראל יי אלהא דאבהתכון אלהיה דאברהם אלהיה דיצחק ואלהיה דיעקב שלחני לותכון דין שמי לעלם ודין דוכרני לכל דר ודר:
איזיל ותכנוש ית סבי בני ישראל ותימר להון יי אלהא דאבהתכון איתגלי לי אלהא דאברהם יצחק ויעקב למימר מידכר דכירנא יתכון וית דאיתעביד לכון במצרים:
ואמרית אסיק יתכון משעבודא דמצרים לארע כנענאי וחתאי ואמוראי ופריזאי וחואי ויבוסאי לארעא עבדא חלב ודבש:
ויקבלון מינך ותיתי את וסבי ישראל למלכא דמצרים ותימרון ליה יי אלהא דיהודאי איתקרי עלנא וכען נהך כען מהלך תלתא יומין במדברא ונדבח קדם יי אלהנא:
וקדמי גלי ארי לא ישבוק יתכון מלכא דמצרים למיזל ולא מן קדם דחיליה תקיף:
ואישלח פון ית מחת גבורתי ואימחי ית מצראי בכל פרישותי דאיעביד בינהון ובתר כן ישלח יתכון:
ואתן ית עמא הדין לרחמין בעיני מצראי ויהא ארי תהכון לא תהכון ריקנין:
ותשאל איתתא משיבבתא ומקריבת ביתא מאנין דכסף ומאנין דדהב ולבושין ותשוון על בניכון ועל בנתיכון ותרוקנון ית מצראי:

וה׳ הסית הסמיכה לשר״ו והנמק
לשון זה מתפרש בשתי וזה לשון קהות
אמר הקב״ה כפי ה׳ ומפל׳ ת׳ סנהדרי
הדין לו׳ אות אחרת שהרגנס
ארבה מפרות ואני מגרך ארת
הכפורים : אהיה אשר אהיה · אהיה
עמם בצרה זו ואהיה עמם בצרה
אחרת שהיה שעבוד מלכות · אמר
משה רבש״ע מה מפני מה אני
אומר להם צרה אחרת דיים בצרה
במצרים אמר לו יפה אמרת · כה
[...] בני ישראל · וגו׳ · זה שמי לעלם
חסר וו הוא שלימהו שלא [...] ככתבו
וזה זכרי · למה היאך [...] · את
זקני ישראל זקנים ה[...] לישיבה
כי שאם זקנים כתם היאך אפשר לו
לאסוף זקנים של ששים רבוא · ושמעו
לקלך · מכיון שתאמר לשון זה ישמעו
לקלך שכבר סימן זה מסור בידם
מיעקב ומיוסף שבלשון זה הם
נגאלים · יעקב אמר ואלהים פקד
יפקד אתכם · ויוסף אמר פקד יפקד
אלהים אתכם : אלהי העבריים · יוד
יתירה רמז לעשר מכות · נקרה
עלינו · לשון מקרה וכן ויקר אלהים
ואקרה כה יהוה מקרה מאתו הוא ·
לא יתן אתכם · כתרגומו לא ישבוק כמו
לא נתנך לנגוע בה ולא נתנו אלהי
וכלם לשון נתינה הם · ולא ביד חזקה
ואין אני מראה לו יד חזקה כלומר כל
עוד שאין אני מודיעו ידי החזקה לא
יתן אתכם להלך · ויש ולא ביד חזקה
לא בשביל שאין חזקה כי עתה שלחתי
[...] והכתי את מצרים ומהם בנפלאותי ולא מן קדם דחילה תקיפא ומצאתי של רבי יעקב בר׳ מנחם נ״ע ר״ל · ומגורת
[...] מלותה שהיא גרה אתה ננפת · ונצלתם את מצרים · כתרגומו ותרוקינון וכן וינצלו את מצרים ·

ג נתמיב כנגד ג
זבלת אהיה עולה כא
וכן ראשי תיבות
מלך אבות ומן ה
יתחלת חמשה
חומשי תורה
רמז בזכית
אי נגאל

ואני כון עבודו
ראי לחטי יהם

זעיר ויפטר
בקרבו אשר
בני מצרים דך
מרים בזהב
שבקרבו היו
רשומות
המכות

ונצלתם בני
כמצולה שאין
בה דגים

6
8
B

ויען משה ויאמר והן לא יאמינו לי
ולא ישמעו בקלי כי יאמרו לא נראה
אליך יהוה: ויאמר אליו יהוה מזה
בידך ויאמר מטה: ויאמר השליכהו
ארצה וישלכהו ארצה ויהי לנחש
וינס משה מפניו: ויאמר יהוה אל
משה שלח ידך ואחז בזנבו וישלח
ידו ויחזק בו ויהי למטה בכפו: למען
יאמינו כי נראה אליך יהוה אלהי
אבתם אלהי אברהם אלהי יצחק
ואלהי יעקב: ויאמר יהוה לו עוד
הבא נא ידך בחיקך ויבא ידו בחיקו
ויוצאה והנה ידו מצרעת כשלג:
ויאמר השב ידך אל חיקך וישב
ידו אל חיקו ויוצאה מחיקו והנה
שבה כבשרו: והיה אם לא יאמינו
לך ולא ישמעו לקל האת הראשון
והאמינו לקל האת האחרון: והיה
אם לא יאמינו גם לשני האתות האלה
ולא ישמעון לקלך ולקחת ממימי
היאר ושפכת היבשה והיו המים
אשר תקח מן היאר והיו לדם ביבשת:
ויאמר משה אל יהוה בי אדני לא איש
דברים אנכי גם מתמול גם משלשם

ואתיב משה ואמר והא לא יהימנון לי ולא יקבלון במימרי ארי יימרון לא אתגלי לך יי:

ואמר ליה יי מה דין בידך ואמר חוטרא:
ואמר רמהי לארעא ורמהי לארעא והוה לחויא וערק משה מן קדמוהי:
ואמר יי למשה אושיט ידך ואחוד בדנביה ואושיט ידיה ותקיף ביה והוה לחוטרא בידיה:
בדיל די יהימנון ארי אתגלי לך יי אלהא דאבהתהון אלהיה דאברהם אלהיה דיצחק ואלהיה דיעקב:
ואמר יי ליה עוד אעיל כען ידך בעיטפך ואעיל ידיה בעיטפיה ואפקה והא ידיה חורא כתלגא:
ואמר אתיב ידך לעיטפך ואתיב ידיה לעיטפיה ואפקיה מעיטפיה והא תבת הות כבישריה:

ויהא אם לא יהימנון לך ולא יקבלון לקל אתא קדמאה ויהימנון לקל אתא בתראה:
ויהא אם לא יהימנון אף לתרין אתיא האלין ולא יקבלון מנך ותיסב ממיא די בנהרא ותישוד ביבשתא ויהון מיא דתיסב מן נהרא ויהון לדמא ביבשתא:

ואמר משה קדם יי בבעו לא גבר דמילין אנא אף מאתמלי אף מדקדמוהי

וכן ויתנצלו בני ישראל · והנון ם יסוד
ומנחם חברו במחברת צדי כמו ויצל
אלהים את מקנה אביכם · אשר הציל
אלהים מאבינו · ולא יאמנו דבריו · ם
אם לא היתה הנון יסוד והיא נקודה
בחירק לא תשים בלשון ופעלתם
אלא בלשון ונפעלתם · כמו ונסחתם
מעל האדמה · ונגפתם לפני
אויביכם ונתתם ביד אויב · ואמרתם
בלשון לא נפעלו · וכן כל שהיא באה
בתיבה לפרקים ונופלת ממנו כגון
נון של נגף משא נושך נותן כשהיא
מדברת בלשון ופעלתם תנקד בשבא
בחטף כגון ונשאתם את אביכם ·
ונתתם להם את ארץ כנען ונמלתם
את ערלת לבבכם · לכך אני אומר
שזו הנקודה בחירק מן היסוד ויסוד
שם דבר נפעל והיא מן התשמורת
הכבד כמו דבר כפר למות כשהוא
בלשון ופעלתם ינקד בחירק · כגון
הברתם וכפרתם ונמרתם · מזה
בידך · לכך נכתב תיבה אחת לדרוש
מזה שבידך אתה חייב ללקות שחשדת
בכשרים · ופשוטו כאדם שאומר
לחברו מודה אתה שזו שלפניך אבן
אמר לו הן אמר לו הרי הוא עץ : ויהי לנחש · רמז לו שסיפר לשון הרע על ישראל ותפש אומנות של נחש · ויחזק בו ·
לשון אחיזה הוא והרבה יש במקרא · ויחזיקו האנשים בידו · והחזיקה במבושיו · מצרעת כשלג · דרך צרעת להיות
לבן שנאמר אם בהרת לבנה היא אף באות זה רמז שסיפר לשון הרע באמרו לא יאמינו לי לפיכך הלקהו בצרעת
כמו שלקתה מרים על לשון הרע · מחיקו שבה כבשרו · מכאן שמדה טובה ממהרת לבא ממדת פורענות
שהרי בראשון לא נאמר מחיקו · והאמינו לקול האות האחרון · משתאמר להם בשבילכם לקיתי על שספרתי לשון
הרע יאמינו לך שכבר למדו בכך שהמזדווגין להם לוקים בנגעים כמו פרעה ואבימלך בשביל שרה · ולקחת ממימי
היאור · רמז להם מכה ראשונה אפרע מאלהותם שהיו עובדים הנילוס המשקה את ארצם במימות הגשמים ואקפצם
לדם · והיו המים · והיו שני פעמים כתוב כאן בפסוק זה כנאמר והיו המים אשר תקח מן היאור לדם ביבשת אומע · אם
שהיו מהן כתבם לדם אבל כשהיו בארץ יהיו באויתן [illegible] מכאן מלמדם שלא יהיו דם עד שיגיעו ליבשת · [illegible]
מתמול · למדנו ששבעת ימים הבה מפתה את משה בסנה לילך בשליחותו : גם משלשום גם מאז דברך

69A

69B

גם מאז דברך אל עבדך כי כבד פה
וכבד לשון אנכי : ויאמר יהוה אליו
מי שם פה לאדם או מי ישום אלם
או חרש או פקח או עור הלא אנכי
יהוה ועתה לך ואנכי אהיה עם פיך
והוריתיך אשר תדבר : ויאמר בי
אדני שלח נא ביד תשלח : ויחר אף
יהוה במשה ויאמר הלא אהרן אחיך
הלוי ידעתי כי דבר ידבר הוא וגם
הנה הוא יצא לקראתך וראך ושמח
בלבו : ודברת אליו ושמת את
הדברים בפיו ואנכי אהיה עם פיך
ועם פיהו והוריתי אתכם את אשר
תעשון ודבר הוא לך אל העם והיה
הוא יהיה לך לפה ואתה תהיה לו
לאלהים : ואת המטה הזה תקח
בידך אשר תעשה בו את האתת :

פ

וילך משה וישב אל יתר חתנו ויאמר
לו אלכה נא ואשובה אל אחי אשר
במצרים ואראה העודם חיים ויאמר
יתרו למשה לך לשלום : ויאמר
יהוה אל משה במדין לך שב מצרים
כי מתו כל האנשים המבקשים את
נפשך : ויקח משה את אשתו ואת
בניו וירכבם על החמר וישב ארצה

אף מעידן דמלילתא עם עבדך
ארי יקיר ממלל ועמיק לישן
אנא :
ואמר יי' ליה מאן שוי פומא
לאינשא או מאן שוי אלמא
או חרשא או פקיחא או עורא
הלא אנא יי' :
וכען איזיל ומימרי אהא עם
פומך ואלפינך
דיתמלל :
ואמר בבעו יי' שלח כען ביד
מאן דכשר דתשלח :
ותקיף רוגזא דיי' במשה
ואמר הלא אהרן אחוך ליואה
גלי קדמי ארי מללא ימליל
הוא ואף הא הוא נפיק
לקדמותך ויחזינך ויחדי
בלביה :
ותמליל ליה ותשוי ית פתגמיא
בפומה ומימרי יהא עם פומך
ועם פומיה ואליף יתכון ית
דתעבדון :
וימליל הוא לך לעמא ויהא
הוא יהא לך למתורגמן ואת
תהא ליה לרב :

וית חוטרא הדין תיסב בידך
דתעביד ביה ית אתיא :

ואזל משה ותב לות יתר
חמוהי ואמר ליה איזיל כען
ואתוב לות אחי די במצרים
ואחזי העוד כען אינון קיימין
ואמר יתרו למשה איזיל
לשלם :
ואמר יי' למשה במדין איזיל
תוב למצרים ארי מיתו כל
גבריא דבעו למקטלך :

ודבר משה ית אתתיה וית
בנוהי וארכבנון על
חמרא ותב לארעא

הרי שלשה גמים רבויים הם הרי ששה
ימים והוא היה עומד בסוף השבעה
כשאמר לו זאת עד שאמר לו שלח נא ביד
תשלח עד שחרה לו וכל זה
שלא היה רוצה ליטול גדולה על אהרן
אחיו שהיה גדול ממנו ונביא היה שנ'
הלא אהרן אחיך הלוי ידעתי כי דבר
ידבר ועוד כתוב הנגלה נגליתי אל
בית אביך בהיותם במצרים והוא
אהרן וכן ביחזקאל ואודע להם בארץ
מצרים ואומר להם איש שקוצי עיניו
השליכו ואותה נבואה לאהרן נאמרה
כבד פה· בכבדות אני מדבר· מי
שם פה מי למדך לדבר כשהיית נדון
לפני פרעה על המצרי· או מי ישום
אלם· מי עשה את פרעה אלם שלא
השתדל במצותו להמיתך ואת משרתיו
חרשים שלא שמעו בצוויו עליך
ולמרצחים ההורגים עורים שלא
ראו כשברחת מן הבימה ונמלטת·
הלא אנכי ששמי יי' עשיתי כל זאת·
ביד תשלח· ביד מי שאתה רגיל לשלוח
והוא אהרן· דבר אחר ביד אחר
שתרצה לשלוח שאין סופי
להכניסם לארץ ולהיות גואלם לעתיד
יש לך שלוחים הרבה· ויחר אף יי' ·
רבי יהושע בן קרחה אומר כל חרון
אף שבתורה נאמר בו רושם וזה לא נאמר בו רושם· אמר לו רבי יוסי אף זה נאמר בו רושם שנאמר הלא אהרן
אחיך הלוי· שהיה עתיד להיות לוי ולא כהן· והכהונה הייתי אומר לצאת ממך מעתה לא יהיה כן אלא הוא כהן ואתה
לוי שנאמר ומשה איש האלהים בניו יקראו על שבט הלוי· הנה הוא יוצא לקראתך· כשתלך למצרים· וראך ושמח
בלבו· לא כשאתה סבור שיהא מקפיד עליך שאתה עולה לגדולה· ומשם זכה אהרן לעדי החשן הנתון על הלב·
ודבר הוא לך· בשבילך· וזה יוכיח על כל לו ולך ולהם ולכם הסמוכים אצל דבר שכולם לשון על
הם· יהיה לך לפה· למליץ לפי שאתה כבד פה· לאלהים· לרב ולשר· וישב אל יתר חתנו· ליטול
רשות· כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך· מי הם דתן ואבירם· ולא חיים היו
אלא שירדו מנכסיהם והעני חשוב כמת· על החמור· חמור המיוחד· הוא החמור שחבש אברהם

מצרים ויקח משה את מטה האלהים
בידו: ויאמר יהוה אל משה בלכתך
לשוב מצרימה ראה כל המפתים
אשר שמתי בידך ועשיתם לפני
פרעה ואני אחזק את לבו ולא ישלח
את העם: ואמרת אל פרעה כה
אמר יהוה בני בכרי ישראל: ואמר
אליך שלח את בני ויעבדני ותמאן
לשלחו הנה אנכי הרג את בנך בכרך:
ויהי בדרך במלון ויפגשהו יהוה
ויבקש המיתו: ותקח צפרה צר
ותכרת את ערלת בנה ותגע לרגליו
ותאמר כי חתן דמים אתה לי: וירף
ממנו אז אמרה חתן דמים למולת:

פ

ויאמר יהוה אל אהרן לך לקראת
משה המדברה וילך ויפגשהו בהר
האלהים וישק לו: ויגד משה לאהרן
את כל דברי יהוה אשר שלחו ואת
כל האתת אשר צוהו: וילך משה
ואהרן ויאספו את כל זקני בני ישראל:
וידבר אהרן את כל הדברים אשר
דבר יהוה אל משה ויעש האתת
לעיני העם: ויאמן העם וישמעו כי
פקד יהוה את בני ישראל וכי ראה
את ענים ויקדו וישתחוו: ואחר באו
משה ואהרן ויאמרו אל פרעה כה

דמצרים ונסיב משה ית
חוטרא דאיתעבידו ביה נסין
מן קדם יי בידיה:
ואמר יי למשה במהכך
למתוב למצרים חזי ית כל
מופתיא דשויתי בידך
ותעבידינון קדם פרעה ואנא
אתקיף ית לבה ולא ישלח
ית עמא:
ותימר לפרעה כדנן אמר יי
ברי בוכרי ישראל:
ואמרית לך שלח ית ברי
ויפלח קדמי ואם מסרב את
לשלחותיה הא אנא קטיל ית
ברך בוכרך:
והוה באורחא בבית מבתא
וערעבה מלאכא דיי ובעא
לבקטליה:
ונסיבת צפורה טנרא וגזרת
ית ערלת ברה וקריבת
לקדמוהי ואמרת ארי בדמא
דמהולתא הדא אתיהיב
חתנא לנא:
ונח מניה בכן אמרת אלולי
דמא דמהולתא הדין אתחייב
חתנא קטול:

ואמר יי לאהרן איזיל
לקדמות משה למדברא ואזל
וערעיה בטורא דאתגלי עלוהי
יקרא דיי ונשק ליה:
וחוי משה לאהרן ית כל
פתגמיא דיי דשלחיה וית
כל אתיא דפקדיה:
ואזל משה ואהרן ואכנישו ית
כל סבי בני ישראל:
ומליל אהרן ית כל פתגמיא
דמליל יי עם משה ועבד
אתיא לעיני עמא:
והימין עמא ושמעו ארי דכיר
יי ית בני ישראל וארי גלי
קדמוהי ית שעבודיהון וכרעו
וסגידו:
ובתר כן עאלו משה ואהרן
ואמרו לפרעה כדנן

לעקידת יצחק והוא שעתיד מלך
המשיח לגלות עליו שנאמר עני
ורוכב על חמור: וישב ארצה מצרי'
ויקח משה את מטה האלהים בידו:
אין מוקדם ומאוחר בתורה
נאמר: ואמרת אל פרעה: כששמע
שלא חזק וימאן לשלחם אמור לו כן:
בני בכורי: לשון גדולה כמו אף אני
בכור אתנהו: זהו פשוטו ומדרשו
כאן חתם הקב"ה על מכירת הבכורה
שלקח יעקב מעשו: ואומר אליך:
בשליחותו של מקום שלח את בני:
הנה אנכי הורג: היא מכה אחרונה
ובה מתחיל מפני שהיא קשה
והוא שנאמר איוב הן אל ישגיב בכחו
לפיכך מי כמוהו מורה: בשר ודם
המבקש להתנקם מחבירו מעלים
את דבריו כדי שלא יבקש הצלה אבל
הקב"ה ישגיב בכחו ואין יכולת להמלט
מידו אם כן הוא אומר לפיכך הוא
מורה ומתרה בו לשוב: ויהי בדרך
במלון: משה: ויבקש המיתו: למשה
שלא מל את בנו אליעזר ועל שנתרשל
נענש מיתה: תניא אמר ר' יוסי חס
ושלום לא נתרשל אלא אמר אם אמול
ואצא לדרך סכנה היא לתינוק עד
שלשה ימים אם אמול ואשהא שלשה
ימים הקב"ה צוני לך שוב

מצרים: אם כן מפני מה נענש לפי שנתעסק במלון תחלה כדאיתא במסכת נדרים: ויהי המלאך נעשה כמין
נחש ובולעו מראשו ועד ירכיו וחוזר ובולעו מרגליו עד אותו מקום הבינה צפורה שבשביל המילה הוא: ותגע לרגליו:
השליכתה לפני רגליו של משה: ותאמר: על בנה: כי חתן דמים אתה לי: אתה היית גורם להיות חתני נרצח עליך
...מורג אישי אתה לי: וירף ממנו: המלאך אז הבינה שעל המילה בא להרגו אמרה חתן דמים למולת: חתני
היה ... על דבר המילה: למולת: על המולות: שם דבר הוא והלמ"ד משמשת בלשון על כמו ויאמר פרעה לבני
ישראל: ואונקלוס תרגם דמים על דם המילה: ואחר באו משה ואהרן: אבל הזקנים נשמטו אחד אחד מאחר משה
ואהרן בלם נשמטו קודם שהגיעו לפלטרין לפי שיראו ללכת: ובסיני נפרע מהם

אמר יהוה אלהי ישראל שלח את
עמי ויחגו לי במדבר: ויאמר פרעה
מי יהוה אשר אשמע בקלו לשלח
את ישראל לא ידעתי את יהוה וגם
את ישראל לא אשלח: ויאמרו
אלהי העברים נקרא עלינו נלכה נא
דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה
ליהוה אלהינו פן יפגענו בדבר או
בחרב: ויאמר אלהם מלך מצרים
למה משה ואהרן תפריעו את העם
ממעשיו לכו לסבלתיכם: ויאמר
פרעה הן רבים עתה עם הארץ
והשבתם אתם מסבלתם: ויצו
פרעה ביום ההוא את הנגשים בעם
ואת שטריו לאמר: לא תאספון לתת
תבן לעם ללבן הלבנים כתמול שלשם
הם ילכו וקששו להם תבן: ואת
מתכנת הלבנים אשר הם עשים
תמול שלשם תשימו עליהם לא
תגרעו ממנו כי נרפים הם על כן הם
צעקים לאמר נלכה נזבחה לאלהינו:
תכבד העבדה על האנשים ויעשו
בה ואל ישעו בדברי שקר: ויצאו נגשי
העם ושטריו ויאמרו אל העם לאמר
כה אמר פרעה אינני נתן לכם תבן:

כדנן אמר יי אלהא דישראל
שלח ית עמי ויחגון קדמי
במדברא:
ואמר פרעה שמא דיי לא
אתגלי לי דאקביל במימריה
לשלחא ית ישראל לא אתגלי
לי שמא דיי ואף ית ישראל
לא אשלח:
ואמרו אלהא דיהודאי
אתקרי עלנא נהך כען מהלך
תלתא יומין במדברא ונדבח
קדם יי אלהנא דילמא
יערעיננא במותא או בקטלא:

ואמר להון מלכא דמצרים
למה משה ואהרן תבטלון ית
עמא מעובדיהון איזילו
לפולחניכון:
ואמר פרעה הא סגיאין כען
עמא דארעא ותבטלון יתהון
מפולחנהון:
ופקיד פרעה ביומא ההוא ית
שלטוני עמא וית סרכוהי
למימר:
לא תוספון למיתן תיבנא לעמא
למרמי לבנין כמאתמול
ומדקדמוהי אנון יהכון ויגבבון
להון תיבנא:
וית סכום לבניא דאנון עבדין
מאתמול ומדקדמוהי תשוון
עליהון לא תמנעון מניה ארי
בטלנין אנון על כן אנון צוחין
למימר נזיל נדבח קדם
אלהנא:
תתיקר פולחנא על גבריא
ויעבדון בה ולא יתעסקון
בפתגמין בטלין:

ונפקו שלטוני
עמא וסרכוהי ואמרו לעמא
למימר כדנן אמר פרעה לית
אנא יהיב לכון תיבנא:

ששמו ונוי מעשה לבו: לא ידעתי וקם לו
יגזו וקרויים לאחריהם. פן יפגענו
פן יפגעך היה לו לומר אלא שחלקו
כבוד למלכות. פגיעה זו לשון מקרה
מות הוא. וכן לך פגע בו וימת.
תפריעו את העם ממעשיו. תבדילו
ותרחיקו אותם ממלאכתם ששומעין
לכם ובוטחים לנוח מן המלאכה. וכן
פרעהו אל תעבר בו רחקהו. וכן
ותפרעו כל עצתי. כי פרוע הוא
נרחק ונתעב. לכו לסבלתיכם
למלאכתכם שיש לכם לעשות בבתיכם
כי מלאכת שעבוד מצרים לא היה
על שבטו של לוי שהרי משה ואהרן
יוצאים ובאים. הן רבים עתה עם
הארץ. שהעבודה מוטלת עליהם
ואתם משביתים אותם מסבלותם
הפסד גדול הוא זה: הנוגשים מצריים
הן. והשוטרים ישראלים הן. הנוגש
ממונה על כמה שוטרים. והשוטר
ממונה לרדות בעושי המלאכה.
תבן. היו מגבלין אותו עם הטיט. לבנים
שעושין מטיט ומייבשין אותה לחמה
ויש ששורפין אותן בכבשן: כתמול
שלשום. כאשר הייתם עושין עד
הנה וקששו. ולקטו. ואת מתכנת
הלבנים. סכום חשבון הלבנים שהיה כל אחד ואחד עושה ליום כשהיה התבן מוכן להם אותו סכום תשימו עליהם
גם עתה למען תכבד העבודה עליהם: כי נרפים הם. מן העבודה לכך פונה לבם אל הבטלה וצועקים לאמר נלכה
נזבחה: ומתכנת. כמו ולו נתכנו עלילות. ואת הכסף המתוכן. כלם לשון חשבון הם. נרפים. המלאכה רפויה בידם
ועזובה מהם והם נרפים ממנה. ואל ישעו בדברי שקר. ואל יהגו וידברו תמיד בדברי רוח לאמר נלכה נזבחה לאלהים
ודומה לו ולא שעה בחקיך תמיד לישא לשמך תרגמינו ולשוא. ויכבד הרבים ויקשתהו. ואי אפשר לפרש אל ישעו
מלשון וישע יי אל הבל ולא מנחתו לא שעה. ולפרש אל ישעו אל יפנו שאם כן היה לו לכתוב ולא ישעו לדברי שקר או אל דברי
שקר כי כן נוהגת כלם. השעה אחרים אל עושהו. ולא שעו אל קדוש ישראל. ולא שעה אל המזבחות. ולא מנחתו שעה
בית המוקה אחריהם. אבל בלשון דבר כמתעסק לדבר בדבר נופל לשון שעיה בית כמו מדברים בך. והנדברים
אמרו ויהי בשמם. המדבר המדבר בי. וכן ידברו יתפש כאן אל ישעו בדברי שקר אל ידברו בדברי שוא והבאי

אתם לכו קחו לכם תבן מאשר תמצאו כי אין נגרע מעבדתכם דבר: ויפץ העם בכל ארץ מצרים לקשש קש לתבן: והנגשים אצים לאמר כלו מעשיכם דבר יום ביומו כאשר בהיות התבן: ויכו שטרי בני ישראל אשר שמו עלהם נגשי פרעה לאמר מדוע לא כליתם חקכם ללבן כתמול שלשם גם תמול גם היום: ויבאו שטרי בני ישראל ויצעקו אל פרעה לאמר למה תעשה כה לעבדיך: תבן אין נתן לעבדיך ולבנים אמרים לנו עשו והנה עבדיך מכים וחטאת עמך: ויאמר נרפים אתם נרפים על כן אתם אמרים נלכה נזבחה ליהוה: ועתה לכו עבדו ותבן לא ינתן לכם ותכן לבנים תתנו: ויראו שטרי בני ישראל אתם ברע לאמר לא תגרעו מלבניכם דבר יום ביומו: ויפגעו את משה ואת אהרן נצבים לקראתם בצאתם מאת פרעה: ויאמרו אלהם ירא יהוה עליכם וישפט אשר הבאשתם את ריחנו בעיני פרעה ובעיני עבדיו לתת חרב בידם להרגנו: וישב משה אל יהוה

אתון איזילו סבו לכון תבנא מאתר דתשכחון ארי לא מתמנע מפולחנכון מדעם: ואתבדר עמא בכל ארעא דמצרים לגבבא גילא לתבנא: ושלטונא דחקין למימר שלימו עובדיכון פתגם יום ביומיה כמא דהויתון עבדין כד מתיהב לכון תבנא: ולקו סרכי בני ישראל דמנו עליהון שלטוני פרעה למימר מדין לא אשלימתון גזירתכון למרמי לבנין כמאתמלי ומדקדמוהי אף אתמלי אף יומא דין: ואתו סרכי בני ישראל וצוחו קדם פרעה למימר למא תעביד כדין לעבדך: תבנא לא מתיהב לעבדך ולבנין אמרין לנא עבידו והא עבדך לקן וחובין עליהון עבד: ואמר בטלנין אתון בטלנין על כן אתון אמרין נזיל נדבח קדם יי: וכען איזילו פלחו ותבנא לא יתיהב לכון וסכום לבניא תתנון: וחזו סרכי בני ישראל יתהון בביש למימר לא תמנעון מלבניכון פתגם יום ביומיה: וארעו ית משה וית אהרן קיימין לקדמותהון במפקהון מן קדם פרעה: ואמרו להון יתגלי יי עליכון ויתפרע דאבאשתון ית ריחנא בעיני פרעה ובעיני עבדוהי למיתן חרבא בידיהון למקטלנא: ותב משה קדם יי

אתם לכו קחו לכם תבן. הבריכו אתם הלך בזריזות: כי אין נגרע דבר. מכל סכום לבנים שהייתם עושים ליום בהיות התבן נתון לכם מזומן מבית המלך: לקושש קש לתבן. לאסוף אסיפה ללקט לצורך תבן הטיט: קש לשון לקוט על שם שהוא המתפזר הוא וצריך לקוששו קרוי קש בשאר מקומות: אצים דוחקים: דבר יום ביומו. חשבון של כל יום ביומו כאשר עשיתם בהיות התבן מוכן: ויכו שטרי בני ישראל. השוטרים ישראלים היו וחסו על חבריהם מלדחקם וכשהיו משלימים הלבנים לנוגשים שהם מצריים והיה חסר מן הסכום היו מלקין אותם על שלא דחקו את עושי המלאכה. לפיכך זכו אותם שוטרים להיות סנהדרין ונאצל מן הרוח אשר על משה והושם עליהם שנאמר אספה לי שבעים איש מזקני ישראל מאותם שידעת הטובה שעשו במצרים: כי הם זקני העם ושוטריו: אשר שמו נגשי פרעה אותם לאמר ... לאמר מדוע לא כליתם חקכם. למה ויכו לפי שהיו אומרים להם מדוע לא כליתם גם תמול גם היום. חק הקצוב עליכם ללבן כתמול השלישי שהוא יום שלפני אתמול והוא היה בהיות תבן נתון לכם: ויום ... ולבנים אומרים לנו עשו. הנוגשים אומרים עשו לבנים כמנין הראשון: והנה עבדיך מכים וחטאת עמך. אילו היה נקוד פתח הייתי אומר שהוא שם דבר ועכשיו שהוא קמץ פעל הוא ... והדבר הזה חוטא את עמך כאלו כתב וחוטאת עמך ... ותכן לבנים. חשבון הלבנים וכן את הכסף המתכן ... ויראו שטרי בני ישראל אותם ברע. ראו את חבריהם ... ברעה ובצרה אשר הטילו עליהם לאמר לא תגרעו מלבניכם דבר יום ביומו: ויפגעו. אנשים מישראל ... דתן ואבירם ... ולא אמרו כל נצים ונצבים האמור בהם אינו אלא דתן ואבירם

ויאמר אדני למה הרעתה לעם הזה
למה זה שלחתני: ומאז באתי אל
פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה
והצל לא הצלת את עמך: ויאמר
יהוה אל משה עתה תראה אשר
אעשה לפרעה כי ביד חזקה
ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו:
פ וידבר אלהים אל משה
ויאמר אליו אני יהוה: וארא אל אברהם
אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי
יהוה לא נודעתי להם: וגם הקמתי
את בריתי אתם לתת להם את ארץ
כנען את ארץ מגריהם אשר גרו
בה: וגם אני שמעתי את נאקת בני
ישראל אשר מצרים מעבדים אתם
ואזכר את בריתי: לכן אמר לבני
ישראל אני יהוה והוצאתי אתכם
מתחת סבלת מצרים והצלתי
אתכם מעבדתם וגאלתי אתכם
בזרוע נטויה ובשפטים גדלים: ולקחתי
אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים
וידעתם כי אני יהוה אלהיכם
המוציא אתכם מתחת סבלות
מצרים: והבאתי אתכם אל הארץ
אשר נשאתי את ידי לתת אתה

ואמר יי׳ לכה אבאשתא לעמא הדין ולכה דנן שלחתני:
ומעידן דעלית לות פרעה למללא בשמך אבאיש לעמא הדין ושיזבא לא שיזבתא ית עמך:
ואמר יי׳ למשה כען תחזי דאעביד לפרעה ארי בידא תקיפא ישלחינון ובידא תקיפא יתריכינון מארעיה:
ומליל יי׳ עם משה ואמר ליה אנא יי׳:
ואתגליתי לאברהם ליצחק וליעקב באל שדי ושמי יי׳ לא הודעית להון:
ואף אקימית ית קיימי עמהון למיתן להון ית ארעא דכנען ית ארע תותבותהון דאיתותבו בה:
ואף קדמי שמיע ית קבילת בני ישראל דמצרים מפלחין להון ודכירנא ית קיימי:
בכן אימר לבני ישראל אנא יי׳ ואפיק יתכון מגו דחוק פולחן מצראי ואשיזיב יתכון מפלחנהון ואפרוק יתכון בדרעא מרממא ובדינין רברבין:
ואקריב יתכון קדמי לעמא ואהוי לכון לאלה ותדעון ארי אנא יי׳ אלהכון דאפיק יתכון מגו דחוק פולחן מצראי:
ואעיל יתכון לארעא דקיימית במימרי למיתן יתה

למה הרעותה לעם הזה · ואם תאמר
מה איכפת לך קובל אני על ששלחתני ·
הרע · לא הכתוב הרבה רעה עליהם
כתרגומו · עתה תראה · הרהרת
על מדותי · לא כאברהם שאמרתי לו
כי ביצחק יקרא לך זרע ואחר כך
אמרתי לו העלהו לעולה ולא הרהר
אחר מדותי · לפי עתה תראה העשוי
לפרעה ולא העשוי למלכי שבעה
אומות כשאביאם לארץ · כי ביד
חזקה ישלחם · מפני יד שתחזק עליו
ישלחם · וביד חזקה יגרשם מארצו ·
על כרחם של ישראל יגרשם ולא
יספיקו לעשות להם צידה כן הוא
אומר ותחזק מצרים על העם ·

חסלת ואלה שמות

וארא

דבר אתו משפט על
שהקשה לדבר לו כן
קשות לעם הזה · ויאמר אליו אני
יי׳ נאמן לשלם שכר טוב למתהלכים
לפני ולא לחנם שלחתיך כי אם לקיים
דברי שדברתי לאבות הראשונים ·
ובלשון הזה מצינו שהוא נדרש בכמה
מקומות אני יי׳ · נאמן ליפרע באמור
ואמור אל שנים כהן וחללו את שם
קדשי אני יי׳ · וכשהוא אומר
אל קדש מפרעה · ואמרתם אותם · אני יי׳ נאמן לתת שכר · וארא אל האבות · באל שדי · הבטחתים
הבטחות ובכלם אמרתי להם אני אל שדי · ושמי יי׳ לא נודעתי · לא הודעתי אין כתיב כאן אלא לא נודעתי · לא נכרתי
להם במדת אמתות שלי שעליה נקרא שמי יי׳ · נאמן לאמת דברי שהרי הבטחתים ולא קיימתי · ערין
וגם הקמותי את בריתי · וגם כשנראיתי להם באל שדי הקמותי בריתי ביני וביניהם · לתת להם את ארץ
כנען · לאברהם בפרשת מילה נאמר אני אל שדי ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך · ליצחק אמר ולזרעך
אתן את כל הארצות האל והקמותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך · ליעקב אמר ואת הארץ אשר ו׳
ואף אני שנתתי ולא קיימתי · וגם אני שמעתי · כמו שהקמותי הברית יש עלי לקיים לפי שמעתי את נאקת ו׳
המצרים אשר מצרים מעבדים אותם ואזכור אותה הברית כי בברית בין הבתרים אמרתי לו וגם את הגוי ו׳
דן אנכי · לכן על פי אותה שבועה אמור לבני ישראל אני יי׳ הנאמן בהבטחתי · והוצאתי אתכם · כי כן ו׳

לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי
אתה לכם מורשה אני יהוה׃ וידבר
משה כן אל בני ישראל ולא שמעו
אל משה מקצר רוח ומעבדה
קשה׃
וידבר יהוה אל משה לאמר׃ בא
דבר אל פרעה מלך מצרים וישלח
את בני ישראל מארצו׃ וידבר משה
לפני יהוה לאמר הן בני ישראל
לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה
ואני ערל שפתים׃
וידבר יהוה אל משה ואל אהרן ויצום
אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים
להוציא את בני ישראל מארץ
מצרים׃ אלה ראשי בית
אבתם בני ראובן בכר ישראל חנוך
ופלוא חצרן וכרמי אלה משפחת
ראובן׃ ובני שמעון ימואל וימין ואהד
ויכין וצחר ושאול בן הכנענית אלה
משפחת שמעון׃ ואלה שמות בני
לוי לתלדתם גרשון וקהת ומררי
ושני חיי לוי שבע ושלשים ומאת שנה

לאברהם ליצחק וליעקב ואתין יתה לכון ירותא אנא יי׃

ומליל משה כן עם בני ישראל ולא קבילו מן משה מעקת רוחא ומפולחנא דהוה קשיא עליהון׃

ומליל יי עם משה למימר׃

עול מליל עם פרעה מלכא דמצרים ויפטר ית בני ישראל מארעיה׃
ומליל משה קדם יי למימר הא בני ישראל לא קבילו מני ואיכדין יקביל מני פרעה ואנא יקיר ממלל׃

ומליל יי עם משה ועם אהרן ופקידנון על בני ישראל ועל פרעה מלכא דמצרים לאפקא ית בני ישראל מארעא דמצרים׃

אילין רישי בית אבהתהון בני ראובן בוכרא דישראל חנוך ופלוא חצרון וכרמי אילין זרעית ראובן׃

ובני שמעון ימואל וימין ואהד ויכין וצחר ושאול בר כנעניתא אילין זרעית שמעון׃

ואילין שמהת בני לוי לתולדתהון גרשון וקהת ומררי ושני חיי לוי מאה ותלתין ושבע שנין׃

מן נר חסר ו״ו ועולה במנין תג׳ לומר שלמ׳ ... שנה ... שלשים שנה ... שנה

ק יכלו ברסם גדול׃ סבלות מצרים
טורח משא מצרים׃ נשאתי את ידי
הרימותיה לשבע בכסאי׃ ולא שמעו
אל משה׃ לא קבלו תנחומין׃ מקוצר
רוח׃ כל מי שהוא מצר רוחו ונשימתו
קצרה ואינו יכול להאריך בנשימתו
קרוב לענין זה שמעתי פרשה זו
מר׳ ברוך בר׳ אליעזר והביא לי ראיה
ממקרא זה כי בפעם הזאת אודיעם
את ידי ואת גבורתי וידעו כי שמי י״י
למדת שכשהקב״ה מאמין את דבריו
אפי׳ בפורענות מודיע שהוא י״י׃
וכל שכן כשהוא מאמינה לטובה ורבותינו ז״ל
דרשוהו לענין שלמעלה שאמר למה
הרעותה אמר לו הקב״ה חבל על
דאבדין ולא משתכחין יש לי להתאונן
על מיתת האבות הרבה פעמים
נגליתי עליהם בא״ל שדי ולא אמרו לי מה
שמך ואתה אמרת מה שמו מה אומר
וגו׳ הקימותי את בריתי׃ כשבקש
אברהם לקבור את שרה לא מצא מקום
עד שקנה בדמים מרובים וכן ביצחק
ערערו עליו על הבארות שחפר וכן
יעקב שקנה לקנות השדה לנטות אהלו ולא הרהרו אחר מדותי׃ ואתה אמרת למה הרעותה׃ ואין מדרש מתיישב אחר
המקרא מכמה דברים׃ אחת שלא נאמר ושמי י״י לא הודעתי להם אלא לא נודעתי׃ שכך שמו קרוי הלכה כסבלית עד
אברהם כן הכתובים אומר אני י״י אשר הוצאתיך מאור כשדים׃ ועוד איך הסמיכה מקרא זה על דברים שאחריו סיוף
לכך אני אומר יתיישב המקרא על פשוטו דבר דבור על אפניו והדרש
ידרש שנא׳ הלא כה דברי כאש נאם י״י וכפטיש יפוצץ סלע מתחלק לכמה ניצוצות׃ ערל שפתים אטום שפתים
וכן כל לשון ערלה אומר אני שהוא אטום כמו ערלה אזנם׃ ערלי לב׃ אטומים מלשמוע׃ ערלי לב׃ אטומים מהבין׃ שתה גם אתה
והערל והשכר אטומים מן זכרות כוס הקללה ערלת בשר שהבשר אוטם ומכסה בה׃ וערלתם ערלתו את פריו עשו לו אוטם
ונכרת סוף׃ שנא׳ בבתי אבותם שלש שנים יהיה לכם ערלים אטום ומכוסה ומובדל מלאכלו ואיך שמעני פרעה ויצ
ויצום על בני ישראל׃ צום עליהם להנהיגם בנחת ולסבול אותם ואל פרעה מלך מצרים צום עליו לחלוק
לו כבוד בדבריהם׃ זהו מדרשו׃ ופשוטו צום על בני ישראל ועל שליחותם אל פרעה׃ אלה ראשי בית אבותם מתוך
שהוזקק ליחס שבטו של לוי עד משה ואהרן בשביל משה ואהרן התחיל ליחסם דרך תולדותם מראובן ובפסיקתא רבתי ראיתי לפי שקנטרם
יעקב אבינו לג׳ שבטים הללו בשעת מיתתו חזר הכתוב ויחסם כאן לבדם לומר שחשובים הם׃ ושני חיי לוי למה נמנו

בני גרשון לבני ושמעי למשפחתם׃
ובני קהת עמרם ויצהר וחברון ועזיאל
ושני חיי קהת שלש ושלשים ומאת
שנה׃ ובני מררי מחלי ומושי אלה
משפחת הלוי לתלדתם׃ ויקח
עמרם את יוכבד דדתו לו לאשה
ותלד לו את אהרן ואת משה ושני
חיי עמרם שבע ושלשים ומאת
שנה׃ ובני יצהר קרח ונפג וזכרי׃
ובני עזיאל מישאל ואלצפן וסתרי׃
ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב
אחות נחשון לו לאשה ותלד לו את
נדב ואת אביהוא את אלעזר ואת
איתמר׃ ובני קרח אסיר ואלקנה
ואביאסף אלה משפחת הקרחי׃
ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות
פוטיאל לו לאשה ותלד לו את פינחס
אלה ראשי אבות הלוים למשפחתם׃
הוא אהרן ומשה אשר אמר יהוה
להם הוציאו את בני ישראל מארץ
מצרים על צבאתם׃ הם המדברים
אל פרעה מלך מצרים להוציא את
בני ישראל ממצרים הוא משה
ואהרן׃ ויהי ביום דבר יהוה אל משה
בארץ מצרים׃ ס וידבר
יהוה אל משה לאמר אני יהוה דבר
אל פרעה מלך מצרים את כל אשר
אני דבר אליך׃ ויאמר משה לפני
יהוה הן אני ערל שפתים ואיך
ישמע אלי פרעה׃ פ
ויאמר יהוה אל משה ראה נתתיך
אלהים לפרעה ואהרן אחיך יהיה

ובני גרשון לבני ושמעי לזרעיתהון׃
ובני קהת עמרם ויצהר וחברון ועזיאל ושני חיי קהת מאה ותלתין ותלת שנין׃
ובני מררי מחלי ומושי אלין אינון זרעית לוי להולדתהון׃
ונסיב עמרם ית יוכבד אחת אבוהי ליה לאנתו וילידת ליה ית אהרן וית משה ושני חיי עמרם מאה ותלתין ושבע שנין׃
ובני יצהר קרח ונפג וזכרי׃
ובני עזיאל מישאל ואלצפן וסתרי׃
ונסיב אהרן ית אלישבע בת עמינדב אחתיה דנחשון ליה לאנתו וילידת ליה ית נדב וית אביהוא ית אלעזר וית איתמר׃
ובני קרח אסיר ואלקנה ואביאסף אלין זרעית קרח׃
ואלעזר בר אהרן נסיב ליה מבנת פוטיאל ליה לאנתו וילידת ליה ית פינחס אלין רישי אבהת ליואי לזרעיתהון׃
הוא אהרן ומשה דאמר יי להון אפיקו ית בני ישראל מארעא דמצרים על חיליהון׃
אינון דממללין עם פרעה מלכא דמצרים לאפקא ית בני ישראל ממצרים הוא משה ואהרן׃
והוה ביומא דמליל יי עם משה בארעא דמצרים׃
ומליל יי עם משה למימר אנא יי מליל עם פרעה מלכא דמצרים ית כל דאנא ממליל עמך׃
ואמר משה קדם יי הא אנא קשי ממלל ואכדין יקבל מני פרעה׃
ואמר יי למשה חזי דמניתך רב לפרעה ואהרן אחוך יהא מתורגמנך׃

נמנו שנותיו של לוי להודיע כמה ימי
השעבוד שכל זמן שאחד מהשבטים
קיים לא היה שעבוד שנאמר וימת
יוסף וכל אחיו ואחר כך ויקם
מלך חדש ולוי האריך ימים על כלם׃
ושני חיי קהת וגו׳ ושני חיי עמרם וגו׳
מחשבון הזה אתה למד שארבע מאות
שנה של מושב בני ישראל שלא היו כלן
במצרים לבדה אלא מיום שנולד יצחק
שהרי קהת מיורדי מצרים היה כיון
וחשוב כל שנותיו ושנות עמרם ופ׳
של משה ולא תמצאם ארבע מאות שנים
כבלועים לבנים בשני קהת׳ ׃ את
יוכבד דודתו כתרגו׳ אחת אבוהי בת
לוי אחות קהת׳ מבנות פוטיאל׳
מזרע יתרו שפטם עגלים לע״ז ומזרע
יוסף שפטפט ביצרו׳ הוא אהרן
ומשה אלו שנזכרו למעלה שילדה
יוכבד לעמרם׳ הוא משה ואהרן׳ יש
מקומות שמקדים משה לאהרן ומקומות
שמקדים אהרן למשה׳ לומר ששקולים
שניהם כאחד׃ על צבאותם כצבאותם
כל צבאותם לשבטיהם יש על שהוא
במקום אות אחת כמו על
חרבך תחיה׳ שהוא כמו בחרבך׳
ועמדתם על חרבכם כמו בחרבכם׃
הם המדברים׳ הם שנצטוו הם שקיימו
הוא משה ואהרן הם בשליחותם
ובצדקתם מתחלה ועד סוף׃ ויהי ביום
דבר יי׳ מחובר למקרא שלאחריו׃
וידבר יי׳ הוא הדבור עצמו האמור
למעלה אלא מתוך שהפסיק הענין
בבני לוי חזר ענינו להתחיל ממנו׃
ראה יי׳ כדאי אתה לשלחך ולקיים שליחותי׳ נתתיך אלהים לפרעה שופט ורודה לרדותו במכות ויסורין׳ יהיה נביאך כתרגו׳
וכן כל לשון נבואה אדם המכריז ומשמיע לעם דברי תוכחות והוא מגזרת ניב שפתים וכן ינוב חכמה וכן ויכל מהתנבות

נביאך · אתה תדבר את כל אשר
אצוך ואהרן אחיך ידבר אל פרעה
ושלח את בני ישראל מארצו · ואני
אקשה את לב פרעה והרביתי את
אתתי ואת מופתי בארץ מצרים :
ולא ישמע אלכם פרעה ונתתי את
ידי במצרים והוצאתי את צבאתי
את עמי בני ישראל מארץ מצרים
בשפטים גדלים · וידעו מצרים כי
אני יהוה בנטתי את ידי על מצרים
והוצאתי את בני ישראל מתוכם :
ויעש משה ואהרן כאשר צוה יהוה
אתם כן עשו · ומשה בן שמנים
שנה ואהרן בן שלש ושמנים שנה
בדברם אל פרעה : פ
ויאמר יהוה אל משה ואל אהרן
לאמר · כי ידבר אלכם פרעה לאמר
תנו לכם מופת ואמרת אל אהרן קח
את מטך והשלך לפני פרעה יהי
לתנין · ויבא משה ואהרן אל פרעה
ויעשו כן כאשר צוה יהוה וישלך
אהרן את מטהו לפני פרעה ולפני
עבדיו ויהי לתנין · ויקרא גם פרעה
לחכמים ולמכשפים ויעשו גם הם
חרטמי מצרים בלהטיהם כן · וישליכו
איש מטהו ויהיו לתנינם ויבלע מטה
אהרן את מטתם · ויחזק לב פרעה
ולא שמע אלהם כאשר דבר יהוה ·
ס ויאמר יהוה אל משה
כבד לב פרעה מאן לשלח העם · לך
אל פרעה בבקר הנה יצא המימה

את תמליל ית כל דאפקדינך
ואהרן אחוך ימליל עם
פרעה וישלח ית בני ישראל
מארעיה :
ואנא אקשי ית לבא דפרעה
ואסגי ית אתי וית מופתי
בארעא דמצרים :

ולא יקביל מנכון פרעה ואתן
ית מחת גבורתי במצרים
ואפיק ית חילי ית עמי
בני ישראל מארעא דמצרים
בדינין רברבין :

וידעון מצראי ארי אנא יי
כד ארים ית מחת גבורתי
על מצראי ואפיק ית בני
ישראל מביניהון :
ועבדו משה ואהרן כמה
דפקיד יי יתהון כן עבדו :
ומשה בר תמנן שנין ואהרן
בר תמנן ותלת שנין
במללותהון עם פרעה :

ואמר יי למשה ולאהרן
למימר :
ארי ימליל עמכון פרעה
למימר הבו לכון אתא ותימר
לאהרן סב ית חוטרך ורמי
קדם פרעה יהא לתנינא :

ועאל משה ואהרן לות פרעה
ועבדו כן כמא דפקיד יי
ורמא אהרן ית חוטריה קדם
פרעה ולקדם עבדוהי והוה
לתנינא :
וקרא אף פרעה לחכימיא
ולחרשיא ועבדו אף אנון
חרשי מצראי בלחשיהון כן :

ורמו גבר חוטריה והוו
לתנינא ובלע חוטרא דאהרן
ית חוטריהון :
ואיתקף לבא דפרעה ולא
קביל מנהון כמא דמליל יי :

ואמר יי למשה יקיר לבא
דפרעה סריב לשלחא עמא :
איזיל לפרעה
בצפרא הא נפיק למיא

רש"י · אתה תדבר · פעם אחת כל
שליחות ושליחות · כפי ששמעת מפי
ואהרן אחיך ימליצנו ויטעימנו באזני
פרעה · ואני אקשה · מאחר שהרשיע
והתריס כנגדי · וגלוי לפני שאין נחת
רוח באומות לתת לב שלם לשוב
טוב שיתקשה לבו · למען רבות מופתי
ותכירו גבורתי · וכן מדתו של הקב"ה
מביא פורענות לאומות העולם כדי
שישמעו וייראו שנא' הכרתי . גוים
נשמו פנותם ואמרתי אך תיראי אותי
תקחי מוסר ואף על פי כן בחמש מכות
הראשונות לא נאמר ויחזק יי' את לב
פרעה אלא ויחזק לב פרעה · את ידי ·
יד ממש להכות בהם · [illegible]
לשון מבריחה היא שעל מנת כן הלך
שאדם גבור כשליחותו לעשות כל
מופת לפני פרעה ולא תראה ממנו
אשר שמעת מכך לא על שלם אלותו
מאימורן למעלה אמר שהרי לא לפני
פרעה כשווה לנס · תאלו לפני ישראל
שיאמינו לו ולא מנעם שעשאם לפני
פרעה אלא קיום נס אחד עשה לאות
מכך במצרים כמו כי ידבר עליכם
פרעה וגו' ואו תרגם שכתב אשר
שמעת שכן משמעו כשתדבר עמו
ככה שמעתם מכך אותו להודיע שיש
צורך בני ששלח אתכם · לתנין · נחש ·
בלהטיהם · בלחשיהון · ואין לו דמיון
במקרא · ויש לדמותו · להט החרב
המתהפכת · דומה שהיא מתהפכת
על ידי לחש · ויבלע מטה אהרן ·
אחר שחזר ונעשה מטה בלע אותם ·
כבד · תרגומו יקיר · ולא אמר [illegible] · מאן · ממאן
[illegible]

ונצבת לקראתו על שפת היאר
והמטה אשר נהפך לנחש תקח בידך:
ואמרת אליו יהוה אלהי העברים
שלחני אליך לאמר שלח את עמי
ויעבדני במדבר והנה לא שמעת עד
כה: כה אמר יהוה בזאת תדע כי אני
יהוה הנה אנכי מכה במטה אשר בידי
על המים אשר ביאר ונהפכו לדם:
והדגה אשר ביאר תמות ובאש היאר
ונלאו מצרים לשתות מים מן היאר:
פ ויאמר יהוה אל משה
אמר אל אהרן קח מטך ונטה ידך
על מימי מצרים על נהרתם ׳על
יאריהם ועל אגמיהם ועל כל מקוה
מימיהם ויהיו דם והיה דם בכל ארץ
מצרים ובעצים ובאבנים: ויעשו כן
משה ואהרן כאשר צוה יהוה וירם
במטה ויך את המים אשר ביאר
לעיני פרעה ולעיני עבדיו ויהפכו
כל המים אשר ביאר לדם: והדגה
אשר ביאר מתה ויבאש היאר ולא
יכלו מצרים לשתות מים מן היאר
ויהי הדם בכל ארץ מצרים: ויעשו
כן חרטמי מצרים בלטיהם ויחזק
לב פרעה ולא שמע אלהם כאשר
דבר יהוה ויפן פרעה ויבא אל ביתו
ולא שת לבו גם לזאת: ויחפרו כל
מצרים סביבת היאר מים לשתות
כי לא יכלו לשתת ממימי היאר:
וימלא שבעת ימים אחרי הכות יהוה
את היאר: ס
ויאמר יהוה אל משה בא אל פרעה
ואמרת אליו כה אמר יהוה שלח
את עמי ויעבדני: ואם מאן אתה
לשלח הנה אנכי נגף את כל גבולך

ותתעתד לקדמותיה על כיף נהרא וחוטרא דאתהפיך לחויא תסב בידך:

ותימר ליה יי אלהא דיהודאי שלחני לותך למימר שלח ית עמי ויפלחון קדמי במדברא והא לא קבילת עד כען:

כדנן אמר יי בדא תדע ארי אנא יי הא אנא מחי בחוטרא דבידי על מיא די בנהרא ויתהפכון לדמא:

ונוני די בנהרא ימותון ויסרי נהרא וילאון מצראי למשתי מיא מן נהרא:

ואמר יי למשה אימר לאהרן סב ית חוטרך וארים ידך על מיא דמצראי על נהריהון ועל אריתהון ועל אגמיהון ועל כל בית כנישת מיכיהון ויהון דמא ויהא דמא בכל ארעא דמצרים ובמאני אעא ובמאני אבנא:

ועבדו כן משה ואהרן כמא דפקיד יי וארים בחוטרא ומחא ית מיא די בנהרא לעיני פרעה ולעיני עבדוהי ואתהפכו כל מיא די בנהרא לדמא:

ונוני די בנהרא מיתו וסרי נהרא ולא יכילו מצראי למשתי מיא מן נהרא והוה דמא בכל ארעא דמצרים:

ועבדו כן חרשי מצרים בלחשיהון ואתקף ליבא דפרעה ולא קביל מנהון כמא דמליל יי:

ואתפני פרעה ועאל לביתיה ולא שוי לביה אף לדא:

וחפרו כל מצראי סחרנות נהרא מיא למשתי ארי לא יכילו למשתי ממיא די בנהרא:

ושלימו שבעה יומין בתר דמחא יי ית נהרא:

ואמר יי למשה עול לות פרעה ותימר ליה כדנן אמר יי שלח ית עמי ויפלחון קדמי:

וארי אם מסרב את לשלחא הא אנא מחי ית כל תחומך

עד כה עד הנה ומדרשו עד שתשמע ממני מכת בכורות שאפתח בכה שנאמר כה אמר ה׳ כחצות וגו׳: לפי שאין גשמים יורדין במצרים ונילוס עולה ומשקה את הארץ ומצרים עובדים לנילוס לפיכך הלקה יראתם: ונלאו מצרים. לבקש רפואה למי היאור שיהיו ראויין לשתיה: אמור אל אהרן. לפי שהגין היאור על משה כשנשלך לתוכו לא לקה על ידו לא בדם ולא בצפרדעים ולקה על ידי אהרן: נהרותם. הם נהרות המושכים כשתי נהרות שלנו: יאוריהם. הם בריכות העשויות על ידי אדם משפת הנהר לשדות ונקראות פושאד״ש בלע״ז: ואגמיהם. אשבורן מים שאינם נובעים ואינם מושכים: ויהיה דם בכל ארץ מצרים אף במרחצאות ובאמבטאות: בעצים ובאבנים. מים שבכלי עץ ובכלי אבן: בלטיהם. לחש שאומרין אותו בלט ובחשאי. ורבותינו ז״ל אמרו בלטיהם שדים. בכשפיהם מעשה שדים: ויחזק לב פרעה. לומר על ידי מכשפות אתם עושים כן. תבן אתם מכניסים לעפרים שכולה תבן. אמר אתם מכניסים כשפים למצרים שכולה מלאה כשפים: גם לזאת. למופת המטה שנהפך לתנין ולא לזאת של דם: וימלא שבעת ימים. שלא שב היאור לקדמותו שהיתה המכה משמשת רביע חדש ושלשה חלקים היה מעיד ומתרה בהם: ואם מאן אתה. אם סרבן אתה: מאן כמו ממאן מסרב: נגף את כל גבולך. מכה את כל גבולך:

73B

בעורדעניא:
ורמי נהרא עורדעניא ויסקון
ויעלון בביתך ובאידרון בית
משכבך ועל ערסך ובבית
עבדך ובעמך ובתנורך
ובאצוותך:
ובך ובעמך ובכל עבדך יסקון
עורדעניא:

ואמר יי׳ למשה אימר לאהרן
ארים ית ידך בחוטרך על
נהריא על אריתא ועל אגמיא
ואסיק ית עורדעניא על
ארעא דמצרים:
וארים אהרן ית ידיה על מיא
דמצראי וסליקו עורדעניא
וחפו ית ארעא דמצרים:

ועבדו כן חרשיא בלחשיהון
ואסיקו ית עורדעניא על
ארעא דמצרים:

וקרא פרעה למשה ולאהרן
ואמר צלו קדם יי׳ ויעדי
עורדעניא מיני ומעמי ואשלח
ית עמא וידבחון קדם יי׳:

ואמר משה לפרעה שאל לך
גבורא והב לך זמן אימתי
איצלי עלך ועל עבדך ועל
עמך לשיצאה עורדעניא מינך
ומבתך לחוד די בנהרא
ישתארן:

ואמר למחר ואמר כפתגמך
בדיל דתידע ארי לית כיי׳
אלהנא:
ויעדון עורדעניא מינך ומבתך
ומעבדך ומעמך לחוד די
בנהרא ישתארן:
ונפק משה ואהרן מן קדם
פרעה וצלי משה קדם יי׳ על
עיסק עורדעניא דשוי לפרעה:

ועבד יי׳ כפתגמא דמשה
ומיתו עורדעניא מן בתיא ומן
דרתא ומן חקלתא:
וכנשו יתהון דגורין דגורין
וסריאת ארעא:

וחזא פרעה ארי הות רוחתא
ויקר ית ליביה ולא קביל
מנהון כמא דמליל

בצפרדעים ושרץ היאר צפרדעים
ועלו ובאו בביתך ובחדר משכבך
ועל מטתך ובבית עבדיך ובעמך
ובתנוריך ובמשארותיך: ובכה
ובעמך ובכל עבדיך יעלו הצפרדעים:
ויאמר יהוה אל משה אמר אל אהרן
נטה את ידך במטך על הנהרת
על היארים ועל האגמים והעל את
הצפרדעים על ארץ מצרים: ויט
אהרן את ידו על מימי מצרים ותעל
הצפרדע ותכס את ארץ מצרים:
ויעשו כן החרטמים בלטיהם ויעלו
את הצפרדעים על ארץ מצרים:
ויקרא פרעה למשה ולאהרן ויאמר
העתירו אל יהוה ויסר הצפרדעים
ממני ומעמי ואשלחה את העם
ויזבחו ליהוה: ויאמר משה לפרעה
התפאר עלי למתי אעתיר לך
ולעבדיך ולעמך להכרית הצפרדעים
ממך ומבתיך רק ביאר תשארנה:
ויאמר למחר ויאמר כדברך למען
תדע כי אין כיהוה אלהינו: וסרו
הצפרדעים ממך ומבתיך ומעבדיך
ומעמך רק ביאר תשארנה: ויצא
משה ואהרן מעם פרעה ויצעק משה
אל יהוה על דבר הצפרדעים אשר
שם לפרעה: ויעש יהוה כדבר
משה וימתו הצפרדעים מן הבתים
מן החצרת ומן השדת: ויצברו אתם
חמרם חמרם ותבאש הארץ: וירא
פרעה כי היתה הרוחה והכבד את
לבו ולא שמע אלהם כאשר דבר

יה וכן כל לשון ינוקה אדם לשון
מ״ה אלא לשון מכה וכן ונגפו אשה
הרה אונה מיתה וכן בטרם יתנגפו
רגליכם פן תגוף באבן רגלך ואבן
נגף: ובעמך ובביתך מן הקדור ואחר
כך בבית עבדיך ואח׳ התחיל בעמך
התחלה עצה ויאמר אל עמו ומונה
התחיל הפורענות והמכה: ובכה
ובעמך בתוך מעיהם נכנסים
ומקרקרים: ותעל הצפרדע צפרדע
אחת היתה והיו מכים אותה והיא מתזת
נחילים נחילים זהו מדרשו ופשוטו יש
לומר שרוץ הצפרדעים קורא לשון יחידות
וכן ותהי הכנים הרחישה: התפאר
עלי כמו היתפאר הגרזן מתפאר
אני לומר אני גדול ממך: התפאר
עלי התפארך לשאלתך ולשאול דבר
גדול ולומר שלא אוכל לעשות: למתי
אעתיר לך את אשר אעתיר אעתיר
לך היום על הכרתת הצפרדעים למתי
תרצה שיכרתו ותראה אם לא אעשה
דברי לזמן שתקבע לי ואם אמר מתי
אעתיר היה משמע מתי אתפלל
עכשיו שאמר למתי כלומר אני היום
אתפלל עליך שיכרתו הצפרדעים
לזמן שתקבע לי אמור לאיזה יום
תרצה שיכרתו: אעתיר העתירו
והעתירו כלם לשון הרבה בתפלה
וכאשר יאמר להרבה והרבה
לשון מפעל כך יאמר העתירו
אעתיר דברי אחב לבלם והעתרתם
עלי דבריכם הרבותם: ויאמר למחר
התפלל היום שיכרתו למחר: ויצא
ויצעק ימ״ל מדבריהם למחר: חמרים חמרים צבורים צבורים כתרגומו דגורים גלים: והכבד את לבו לשון פעל יאיר
הלך הלוך והכבד את לבו וכן והכות את מואב והלוך: כאשר דבר ה׳ והיכן דבר ולא ישמע אליכם
נס

ובכל זה מן התנורים לפי שמסרו עצמן למיתה

74A

יהוה ׀ ויאמר
יהוה אל משה אמר אל אהרן נטה
את מטך והך את עפר הארץ והיה
לכנם בכל ארץ מצרים׃ ויעשו כן
ויט אהרן את ידו במטהו ויך את
עפר הארץ ותהי הכנם באדם ובבהמה
כל עפר הארץ היה כנים בכל ארץ
מצרים׃ ויעשו כן החרטמים
בלטיהם להוציא את הכנים ולא
יכלו ותהי הכנם באדם ובבהמה׃
ויאמרו החרטמם אל פרעה אצבע
אלהים הוא ויחזק לב פרעה ולא
שמע אלהם כאשר דבר יהוה׃
ס ויאמר יהוה אל
משה השכם בבקר והתיצב לפני
פרעה הנה יוצא המימה ואמרת
אליו כה אמר יהוה שלח עמי
ויעבדני׃ כי אם אינך משלח את
עמי הנני משליח בך ובעבדיך
ובעמך ובבתיך את הערב ומלאו
בתי מצרים את הערב וגם האדמה
אשר הם עליה׃ והפליתי ביום ההוא
את ארץ גשן אשר עמי עמד עליה
לבלתי היות שם ערב למען תדע
כי אני יהוה בקרב הארץ׃ ושמתי
פדת בין עמי ובין עמך למחר יהיה
האת הזה׃ ויעש יהוה כן ויבא ערב
כבד ביתה פרעה ובית עבדיו ובכל
ארץ מצרים תשחת הארץ מפני
הערב׃ ויקרא פרעה אל משה ולאהרן
ויאמר לכו זבחו לאלהיכם בארץ׃
ויאמר משה לא נכון לעשות כן כי
תועבת מצרים נזבח ליהוה אלהינו
הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם
ולא יסקלנו׃ דרך שלשת ימים נלך

ואמר יי׳ למשה אימר לאהרן
ארים ית חוטרך ומחי ית
עפרא דארעא ויהא לקלמתא
בכל ארעא דמצרים׃
ועבדו כן וארים אהרן ית ידיה
בחוטריה ומחא ית עפרא
דארעא והות קלמתא באינשא
ובבעירא כל עפרא דארעא
הות קלמתא בכל ארעא
דמצרים׃

ועבדו כן חרשיא בלחשיהון
לאפקא ית קלמתא ולא יכילו
והות קלמתא באינשא
ובבעירא׃

ואמרו חרשיא לפרעה הא
מחא מן קדם יי׳ היא ואיתקף
לבא דפרעה ולא קביל
מנהון כמא דמליל יי׳׃

ואמר יי׳ למשה אקדים
בצפרא והתעתד קדם פרעה
הא נפיק למיא ותימר ליה
כדנן אמר יי׳ שלח ית עמי
ויפלחון קדמי׃

ארי אם ליתך משלח ית עמי
הא אנא מגרי בך ובעבדך
ובעמך ובבתך ית ערובא
ויתמלון בתי מצראי ית ערובא
ואף ארעא דאינון עלה׃

ואפריש ביומא ההוא ית ארעא
דגושן דעמי קאים עלה בדיל
דלא למהוי תמן ערובא בדיל
דתידע ארי אנא יי׳ שליטנא
בגו ארעא׃
ואשוי פורקן לעמי ועל עמך
אייתי מחא למחר יהא אתא
הדין׃
ועבד יי׳ כן ואתא ערובא
תקיף לבית פרעה ולבית
עבדוהי ובכל ארעא דמצרים
איתחבלת ארעא מן קדם
ערובא׃
וקרא פרעה למשה ולאהרן
ואמר איזילו דבחו קדם אלהכון
בארעא׃

ואמר משה לא תקין למעבד כן
ארי בעירא דמצראי דחלין
ליה מניה אנחנא נסבין
לדבחא קדם יי׳ אלהנא הא
נדבח ית בעירא דמצראי
דדחלין ליה אנון יהון חזן
הלא יסרון לנא באבנא׃
מהלך תלתא יומין ניזיל

פרעה אמור לו לאהרן לא היה העפר
כדאי ללקות על יד משה לפי שהגין עליו
כשהרג את המצרי ויטמנהו בחול
לקה על יד אהרן ותהי הכנם כנים
הרחש פדולירא בלע׳ להוציא
את הכנים להבריאם ממקום אחר
ולא יכלו שאין השד יכול ושולט על
בריה פחותה מכשעורה אצבע
אלהים היא מכה זאת אינה על יד
כשפים אלא מאת האל משלח בך
מגרה בך וכן ושן בהמות אשלח בם
לשון שסוי ילות המערב כל מיני חיות
רעות ונחשים ועקרבי בערבוביא
שהיו משחיתים בהם ויש טעם בדבר
בכל מכה ומכה וזו בסכסוס
מלחמות מלכים כך מלכים כסדר
מלכות כשצרה על עיר בתחלה
מקלקל מעינותיהם ואחר כך תוקע
ומריעים בשופרות ומשגרות לגריים
ולבהלם וכן הערוב שלש מקורקרים
ומזיקים את בשורי המלחמה וקולעים
והפרשתי וכן והפלא יי׳ וכן לא נפלאת
היא ממך מובדלת ומופרשת היא
למען תדע כי אני יי׳ בקרב הארץ
אף על פי ששכינתי בשמים גזרתי
מתקיימת בתחתונים ושמתי פדות
שיבדיל בין עמי ובין עמך תשחת
הארץ נשחתה הארץ בחיות לזבוח
בארץ במקומכם ולא תלכו במדבר
תועבת מצרים יראת מצרים כמו
ולמלכם תועבת בני עמון ואצל ישראל
קורא אותם תועבה ועוד יש עוד כלומר
אחר תועבת מצרים דבר שמצרים יראים
למצרים ובמוס שהם זובחים יראת יראת
יראת יאם זבחים ולא יסקלונו בתמיה

במדבר וזבחנו ליהוה אלהינו כאשר
יאמר אלינו׃ ויאמר פרעה אנכי
אשלח אתכם וזבחתם ליהוה
אלהיכם במדבר רק הרחק לא
תרחיקו ללכת העתירו בעדי׃
ויאמר משה הנה אנכי יוצא מעמך
והעתרתי אל יהוה וסר הערב
מפרעה מעבדיו ומעמו מחר רק
אל יסף פרעה התל לבלתי שלח
את העם לזבח ליהוה׃ ויצא משה
מעם פרעה ויעתר אל יהוה׃ ויעש
יהוה כדבר משה ויסר הערב
מפרעה מעבדיו ומעמו לא נשאר
אחד׃ ויכבד פרעה את לבו גם
בפעם הזאת ולא שלח את העם׃

פ

ויאמר יהוה אל משה בא אל פרעה
ודברת אליו כה אמר יהוה אלהי
העברים שלח את עמי ויעבדני׃
כי אם מאן אתה לשלח ועודך מחזיק
בם׃ הנה יד יהוה הויה במקנך אשר
בשדה בסוסים בחמרים בגמלים
בבקר ובצאן דבר כבד מאד׃ והפלה
יהוה בין מקנה ישראל ובין מקנה
מצרים ולא ימות מכל לבני ישראל
דבר׃ וישם יהוה מועד לאמר מחר
יעשה יהוה הדבר הזה בארץ׃ ויעש
יהוה את הדבר הזה ממחרת וימת
כל מקנה מצרים וממקנה בני
ישראל לא מת אחד׃ וישלח פרעה
והנה לא מת ממקנה ישראל עד
אחד ויכבד לב פרעה ולא שלח
את העם׃ פ
ויאמר יהוה אל משה ואל אהרן
קחו לכם מלא חפניכם פיח כבשן

במדברא ונדבח קדם יי אלהנא כמא דיימר לנא׃

ואמר פרעה אנא אשלח יתכון ותדבחון קדם יי אלהכון במדברא לחוד רחקא לא תרחקון למיזל צלו אף עלי׃

ואמר משה הא אנא נפיק מעמך ואיצלי קדם יי ויעדי ערובא מפרעה ומעבדוהי ומעמיה מחר לחוד לא יוסף פרעה לשקרא בדיל דלא לשלחא ית עמא לדבחא קדם יי׃

ונפק משה מלות פרעה וצלי קדם יי׃

ועבד יי כפתגמא דמשה ואעדי ערובא מפרעה ומעבדוהי ומעמיה לא אשתאר חד׃

ויקר פרעה ית ליביה אף בזמנא הדא ולא שלח ית עמא׃

ואמר יי למשה עול לות פרעה ותמליל עמיה כדנן אמר יי אלהא דיהודאי שלח ית עמי ויפלחון קדמי׃

ארי אם מסרב את לשלחא ועד כען את מתקיף בהון׃

הא מחא מן קדם יי הויא בבעירך דבחקלא בסוסותא בחמרין ובגמלין בתורין ובענא מותא תקיף לחדא׃

ויפרש יי בין בעירא דישראל ובין בעירא דמצראי ולא ימות מכל לבני ישראל מדעם׃

ושוי יי זמנא למימר מחר יעבד יי פתגמא הדין בארעא׃

ועבד יי ית פתגמא הדין מיומא דבתרוהי ומית כל בעירא דמצראי ומבעירא דבני ישראל לא מית חד׃

ושלח פרעה והא לא מית מבעירא דישראל עד חד ואתיקר ליבא דפרעה ולא שלח ית עמא׃

ואמר יי למשה ולאהרן סבו לכון מלי חופניכון פיחא דאתונא

התל · כמו
להתל׃
ויסר הערוב ולא
מתו · כמו שמתו הצפרדעים
שאם מתו היה
להם הנאה בעורות · ויעתר אל
ה' נתאמץ בתפלה ·
וכן אם בא לומר ויעתר היה יכול לומר
ומשמעו וירבה בתפלה ובשאלה
אומר בלשון ויפעל
משמעו ודבר
הזאת · גם בפעם
הזאת · אף על
פי שאמר אשלח אתכם
לא קיים הבטחתו · מחזיק
בם · אוחז בם ·
כמו והחזיקה
במבושיו ·
הנה יד ה'
הויה · לשון הוה היא
כי כן
יאמר
בלשון נקבה
על שעבר
היתה · ועל העתיד
תהיה ועל
ההוה
הויה ·
כמו רועה׃
והפלה ה' · והבדיל · פיח
כבשן · דבר
הנפוח מן
הגחלים · עוממים
הנשרפים בכבשן · פיח לשון
נפיחה · שהרוח מפיחן ומפריחן ·

75A

וזרקו משה השמימה לעיני פרעה
והיה לאבק על כל ארץ מצרים
והיה על האדם ועל הבהמה לשחין
פרח אבעבעת בכל ארץ מצרים׃
ויקחו את פיח הכבשן ויעמדו לפני
פרעה ויזרק אתו משה השמימה
ויהי שחין אבעבעת פרח באדם
ובבהמה׃ ולא יכלו החרטמים לעמד
לפני משה מפני השחין כי היה
השחין בחרטמם ובכל מצרים׃
ויחזק יהוה את לב פרעה ולא שמע
אלהם כאשר דבר יהוה אל משה׃
ויאמר יהוה אל פ
משה השכם בבקר והתיצב לפני
פרעה ואמרת אליו כה אמר יהוה
אלהי העברים שלח את עמי ויעבדני׃
כי בפעם הזאת אני שלח את כל
מגפתי אל לבך ובעבדיך ובעמך
בעבור תדע כי אין כמני בכל הארץ׃
כי עתה שלחתי את ידי ואך אותך
ואת עמך בדבר ותכחד מן הארץ׃
ואולם בעבור זאת העמדתיך בעבור
הראתך את כחי ולמען ספר שמי
בכל הארץ׃ עודך מסתולל בעמי
לבלתי שלחם׃ הנני ממטיר כעת
מחר ברד כבד מאד אשר לא היה
כמהו במצרים למן היום הוסדה
ועד עתה׃ ועתה שלח העז את
מקנך ואת כל אשר לך בשדה כל
האדם והבהמה אשר ימצא בשדה
ולא יאסף הביתה וירד עלהם

וזרקיה משה לצית שמיא לעיני פרעה׃ ויהא לאבקא על כל ארעא דמצרים ויהא על אינשא ועל בעירא לשיחנא סגי אבעבועין בכל ארעא דמצרים׃

ונסיבו ית פיחא דאתונא וקמו קדם פרעה וזרק יתיה משה לצית שמיא והוה שחנא אבעבועין סגי באנשא ובבעירא׃
ולא יכלו חרשיא למיקם קדם משה מן קדם שיחנא ארי הוה שיחנא בחרשיא ובכל מצראי׃

ותקיף יי ית ליבא דפרעה ולא קביל מנהון כמא דמליל יי עם משה׃
ואמר יי למשה אקדים בצפרא ותתעתד קדם פרעה ותימר ליה כדנן אמר יי אלהא דיהודאי שלח ית עמי ויפלחון קדמי׃

ארי בזמנא הדא אנא שלח ית כל מחתי בלבך ובעבדך ובעמך בדיל דתידע ארי לית דכותי בכל ארעא׃
ארי כען קריב לקדמי דאשלחית פון ית מחת גבורתי ומחיתי יתך וית עמך במותא ותשתיצי מן ארעא׃
וברם בדיל דא אקיימתך בדיל לאחזיותך ית חילי ובדיל דיהון משתעין גבורתי בכל ארעא׃
עד כען את כבשת ביה בעמי בדיל דלא לשלחותהון׃

הא אנא מחית בעידנא הדין מחר ברדא תקיף להדא דלא הוה דכותיה במצרים למן יומא דאשתכללת ועד כען׃

וכען שלח כנוש ית בעירך וית כל דילך בחקלא כל אינשא ובעירא דישתכח בחקלא ולא איתכניש לביתא ויחות עליהון

וזרקו משה השמימה כל דבר המרוצה
בכח היה עושה נסים הרבה נעשו בו אחד
שהחזיק קומצו של משה מלא
חפנים שלו ושל אהרן כנגדו ואחד
שהלך האבק על כל ארץ מצרים׃
פרח אבעבעות. כתרגומו לשחין
סגי אבעבועין שעמו כיס ביעות
שחין לשון חמימות והרבה יש בלשון
משנה שנה שחונה בולבוש"א בלע"ז׃
ואם תאמר מאין היו להם בהמות
והלא כבר נאמר וימת כל מקנה
מצרים. לא נגזר אלא על אותן
שבשדה שנאמר במקנך אשר בשדה
והירא את דבר יי׳ הכניס את כל
מקנהו אל הבתים וכן מפורש אצל
ויקח שש מאות רכב בחור׃ את כל
מגפתי. למדנו שמכת בכורות שקולה
כנגד כל המכות׃ כי עתה שלחתי את
ידי. כי אילו רציתי כשהכיתי ידי
במקנך שהבאתי בדבר שלחתיה
והכיתי אותך ואת כל עמך עמהם
בבהמות ונכחדת מן הארץ אבל
בעבור זאת העמדתיך בעבור
הראותך את כחי׃ עודך מסתולל
בעמי. כתרגומו כבשת ביה בעמי
והוא מגזרת מסלה כמתרגמינן אורח
כבישא ובבל"ע קלקי"ר בלע"ז ויש
מקום כל הבהמה שהכתוב יכנס?
והיה כמו לדבר בלשון מתפעל כמו
קצתו של שמות כמראה אותיות של
עוקד כמו זה וכמו ויסתבל החגב
מגזרת סבל׃ והשתרר׃ מגזרת
שר ונבזה מסתכל? ... כעת מחר. כעת הזאת למחר שרט לו שריטה בכותל אמר לו למחר כשתגיע חמה לכאן
ירד הברד׃ למן היום הוסדה. למן היום שנוסדה וכל המכה שהתאית ... יותר ... כשחייה מתקבל ... ממקנך ...
... יוסדה ... ולא יאסף ... ולא יאסף ... מבני ... עבדי שלח ... ... את מקנך ... כמו ... ... יאסף ...

הברד ומתו ׃ הירא את דבר יהוה
מעבדי פרעה הניס את עבדיו ואת
מקנהו אל הבתים ׃ ואשר לא
שם לבו אל דבר יהוה ויעזב את
עבדיו ואת מקנהו בשדה ׃

ויאמר יהוה אל משה נטה את ידך
על השמים ויהי ברד בכל ארץ
מצרים על האדם ועל הבהמה ועל
כל עשב השדה בארץ מצרים ׃
ויט משה את מטהו על השמים
ויהוה נתן קלת וברד ותהלך אש
ארצה וימטר יהוה ברד על ארץ
מצרים ויהי ברד ואש מתלקחת
בתוך הברד כבד מאד אשר לא
היה כמהו בכל ארץ מצרים מאז
היתה לגוי ויך הברד בכל ארץ מצרים
את כל אשר בשדה מאדם ועד
בהמה ואת כל עשב השדה הכה
הברד ואת כל עץ השדה שבר ׃
רק בארץ גשן אשר שם בני ישראל
לא היה ברד ׃ וישלח פרעה ויקרא
למשה ולאהרן ויאמר אלהם
חטאתי הפעם יהוה הצדיק ואני
ועמי הרשעים ׃ העתירו אל יהוה ורב
מהית קלת אלהים וברד ואשלחה
אתכם ולא תספון לעמד ׃ ויאמר
אליו משה כצאתי את העיר אפרש
את כפי אל יהוה הקלות יחדלון
והברד לא יהיה עוד למען תדע כי
ליהוה הארץ ׃ ואתה ועבדיך ידעתי
כי טרם תיראון מפני יהוה אלהים ׃
והפשתה והשערה נכתה כי השערה
אביב והפשתה גבעל ׃ והחטה
והכסמת לא נכו כי אפילת הנה ׃

ברדא וימותון ׃
דדחיל מפתגמא דיי מעבדי
פרעה כנש ית עבדוהי וית
בעיריה לבתיא ׃

ודלא שוי ליביה לפתגמא דיי
ושבק ית עבדוהי וית בעיריה
בחקלא ׃

ואמר יי למשה ארים ית ידך
על צית שמיא ויהא ברדא
בכל ארעא דמצרים על
אינשא ועל בעירא ועל כל
עשבא דחקלא בכל ארעא
דמצרים ׃

וארים משה ית חוטריה על
צית שמיא ויי יהב קלין
וברדא ומהלכא אישתא על
ארעא ואמטר יי ברדא על
ארעא דמצרים ׃
והוה ברדא ונורא
מישתלהבא בגו ברדא תקיף
לחדא דלא הוה דכוותיה
בכל ארעא דמצרים מעידן
דהות לעם ׃
ומחא ברדא בכל ארעא
דמצרים ית כל די בחקלא
מאינשא ועד בעירא וית כל
עישבא דחקלא מחא ברדא
וית כל אילני חקלא תבר ׃

לחוד בארעא דגשן דתמן בני
ישראל לא הוה ברדא ׃
ושלח פרעה וקרא למשה
ולאהרן ואמר להון חבית
זמנא הדא יי זכאה ואנא
ועמי חייבין ׃
צלו קדם יי וסגי קדמוהי דהוה
דלא יהון עלנא קלין דלוט
כאלין מן קדם יי וברדא
ואשלח יתכון ולא תוספון
לאיתעכבא ׃
ואמר ליה משה במיפקי מן
קרתא אפרוש ית ידי בצלו
קדם יי קלא יתמנעון וברדא
לא יהא עוד בדיל דתדע ארי
דיי ארעא ׃

ואת ועבדך ידענא ארי עד
כען לא איתכנעתון מן קדם
יי אלהים ׃

וכיתנא ושעריא לקו ארי
שעריא אביב וכיתנא גבעולין ׃

וחטא וכונתא לא לקו ארי
אפלתא אינון ׃

הקולות יחדלון והברד לא יהיה עוד [illegible]

קשה ׃ ולא יאסף הביתה ׃ לשון הכנס
הוא ׳ הניס ׳ הבריח לשון ניסה ׳ על
השמים ׳ לצד השמים ׳ ומדרש אגדה
הקבה הגביהו למעלה מן השמים ׳
ואש מתלקחת בתוך הברד ׳ נס
בתוך נס האש והברד מעורבים
והברד מים הוא ולעשות רצון קונם
עשו שלום ביניהם ׃ ורב מהיות ׳ די
לו במה שהוא כבר ׃ כצאתי את
העיר ׳ מן העיר ׳ אבל בתוך העיר
לא היה מתפלל
לפי שהיתה מלאה גלולים ׳ טרם
הראשון ׳ עדיין לא הראשון ׳ וכן כל
טרם שבמקרא עדיין הוא ׳ ואינו לשון
קודם טרם הראשון ׳ טרם ישכבו עד
לא שכבו ׳ טרם יצמח ׳ עד לא צמח ׳
אף זה כן הוא ידעתי כי עדיין אינכם
יראים ומשתהיה הרוחה תעמדו
בקלקולכם ׃ והפשתה והשעורה
נכתה נשברה לשון פרעה נכה וכן
לא נכו ולא יתכן לפרשם לשון הכאה
שאין נו״ן במקום הא לבד מכה כמו
הוכתה וכמו כמו כמו קומו שאין הנון שלו
בתבה ׃ וקרי הוא מגזר שם עבינותו
כי השעורה אביב ׃ כבר בכלה
ועמדה בקשיה ונשברו ונפלו וכן
הפשתה גדלה כבר בקשיה לעמוד
בגבעוליה ׃ השעורה אביב ׃ עמדה
באביה ׃ לשון באיבי הנחל ׃ כי אפילות
הנה ׃ מאוחרות ועדיין היו רכות
ויכול לעמוד בפני קשה ׃ ואף על פי שנאמר
ואת כל עשב השדה הכה הברד יש
לפרש בשבע של מקרא בענה
הנעמדים בקלחת הראשון לקורות
הברד ונע״ר [illegible]

76A

וארא

ויצא משה מעם פרעה את העיר ויפרש כפיו אל יהוה ויחדלו הקלות והברד ומטר לא נתך ארצה: וירא פרעה כי חדל המטר והברד והקלת ויסף לחטא ויכבד לבו הוא ועבדיו: ויחזק לב פרעה ולא שלח את בני ישראל כאשר דבר יהוה ביד משה:

ונפק משה מלות פרעה לקרתא ופרש ידוהי בצלו קדם יי ואתמנעו קליא וברדא ומטרא דהוה נחית לא ממא על ארעא:

וחזא פרעה ארי איתמנעו מיטרא וברדא וקליא ואוסיף למיחטי ויקר ית לבה הוא ועבדוהי:

ואיתקף לבא דפרעה ולא שלח ית בני ישראל כמא דמליל יי בידא דמשה:

[illegible] על זאת [illegible] כי אפלת הנה · פלאי פלאות נעשו בהם · אלא לקו · לא נתך · לא הגיע · אף אותם שהיו באויר לא הגיעו לארץ · ודומה לו ותתך עלינו האלה והשבועה דדניאל והגיע עלינו · ומנחם בן סרוק חברו בחלק כהתוך כסף לשון יציקת מתכת · ודומה אף זה [illegible] כהתיכני [illegible] ותתיך · לנקודה [illegible] · אף זה לא נתך לא הוצק ·

חסלת וארא

בא אל פרעה

ויאמר יהוה אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו למען שתי אתתי אלה בקרבו: ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אתתי אשר שמתי בם וידעתם כי אני יהוה: ויבא משה ואהרן אל פרעה ויאמרו אליו כה אמר יהוה אלהי העברים עד מתי מאנת לענת מפני שלח עמי ויעבדני: כי אם מאן אתה לשלח את עמי הנני מביא מחר ארבה בגבלך: וכסה את עין הארץ ולא יוכל לראת את הארץ ואכל את יתר הפלטה הנשארת לכם מן הברד ואכל את כל העץ הצמח לכם מן השדה: ומלאו בתיך ובתי כל עבדיך ובתי כל מצרים אשר לא ראו אבתיך ואבות אבתיך מיום היותם על האדמה עד היום הזה ויפן ויצא מעם פרעה: ויאמרו עבדי פרעה אליו עד מתי יהיה זה לנו למוקש שלח את האנשים ויעבדו את יהוה אלהיהם הטרם תדע כי אבדה מצרים: ויושב את משה ואת אהרן אל פרעה ויאמר אלהם לכו עבדו את יהוה אלהיכם מי ומי ההלכים:

ואמר יי למשה עול לות פרעה ארי אנא יקרית ית ליביה וית ליבא דעבדוהי בדיל לשואה אתותי אלין בינהון:

ובדיל דתישתעי קדם ברך ובר ברך ית נסין דעבדית במצרים וית אתותי דשויתי בהון ותדעון ארי אנא יי:

ועאל משה ואהרן לות פרעה ואמרו ליה כדנן אמר יי אלהא דיהודאי עד אימתי מסריב את לאיתכנעא מן קדמי שלח עמי ויפלחון קדמי:

ארי אם מסריב את לשלחא ית עמי הא אנא מיתי מחר גובא בתחומך:

ויחפי ית עין שמשא דארעא ולא יכול למיחזי ית ארעא וייכול ית שאר שיזבתא דאישתארא לכון מן ברדא וייכול ית כל אילנא דצמח לכון מן חקלא:

ויתמלון בתך ובתי כל עבדך ובתי כל מצראי דלא חזו אבהתך ואבהת אבהתך מיומא דהוו על ארעא עד יומא הדין ואתפני ונפק מלות פרעה:

ואמרו עבדי פרעה ליה עד אימתי יהא דין לנא לתקלא שלח ית גובריא ויפלחון קדם יי אלההון העד כען לא ידעת ארי אבדת מצרים:

ואיתותב ית משה וית אהרן לות פרעה ואמר להון איזילו פלחו קדם יי אלהכון מאן ומאן דאזלין:

שתי · שומי שאשית אני · התעללתי · שחקתי · כמו כי התעללת בי · קלא כאשר התעלל בהם האמור · במצרים ואינו לשון פעולה [illegible] ומעללים · אלא כן

קיק

עד [illegible]

מאנת · כמו

[illegible] · כאשר

[illegible] · לענות מפני

כתרגומו לאתכנעא ודומה

[illegible] · את עין

הארץ · את מראה הארץ · ולא

יוכל לראות את הארץ · לא יוכל

הרואה לראות את הארץ ·

ולשון קצרה דבר ·

[illegible] · מוקש

לא ידעת כי

אבדה

[illegible] · מי ומי

[illegible] · האנשים · אל

פרעה · כאשר אלא אותם · אף פ

[illegible] ואקר [illegible]

בא בני יחשר ג רמז לו ג חבות ירים עוד עליו

באזני בנך ובן בנך שנדע אין רחמי האב על הבן

היינו זה משה וסוג כי זה משה האיש האנשים בני גדולים עם קטנים

7 6 B

ויאמר משה בנערינו ובזקנינו נלך
בבנינו ובבנותינו בצאננו ובבקרנו
נלך כי חג יהוה לנו ׃ ויאמר אלהם
יהי כן יהוה עמכם כאשר אשלח
אתכם ואת טפכם ראו כי רעה נגד
פניכם ׃ לא כן לכו נא הגברים ועבדו
את יהוה כי אתה אתם מבקשים
ויגרש אתם מאת פני פרעה ׃
ויאמר יהוה
אל משה נטה ידך על ארץ מצרים
בארבה ויעל על ארץ מצרים
ויאכל את כל עשב הארץ את כל
אשר השאיר הברד ׃ ויט משה את
מטהו על ארץ מצרים ויהוה נהג
רוח קדים בארץ כל היום ההוא וכל
הלילה הבקר היה ורוח הקדים
נשא את הארבה ׃ ויעל הארבה על
כל ארץ מצרים וינח בכל גבול
מצרים כבד מאד לפניו לא היה כן
ארבה כמהו ואחריו לא יהיה כן ׃
ויכס את עין כל הארץ ותחשך
הארץ ויאכל את כל עשב הארץ
ואת כל פרי העץ אשר הותיר הברד
ולא נותר כל ירק בעץ ובעשב
השדה בכל ארץ מצרים ׃ וימהר
פרעה לקרא למשה ולאהרן ויאמר
חטאתי ליהוה אלהיכם ולכם ׃
ועתה שא נא חטאתי אך הפעם
והעתירו ליהוה אלהיכם ויסר מעלי
רק את המות הזה ׃ ויצא מעם פרעה
ויעתר אל יהוה ׃ ויהפך יהוה רוח
ים חזק מאד וישא את הארבה
ויתקעהו ימה סוף לא נשאר ארבה
אחד בכל גבול מצרים ׃ ויחזק יהוה
את לב פרעה ולא שלח את בני

ואמר משה בעולימנא ובסבנא
ניזיל בבננא ובבנתנא בענא
ובתורנא ניזיל ארי חגא קדם
יי׳ לנא ׃
ואמר להון יהא כדין מימרא
דיי׳ בסעדכון כד אשלח
יתכון וית טפלכון חזו ארי
בישא דאתון סברין למיעבד
לקביל אפיכון איסתחרא ׃
לא כן איזילו כען גובריא ופלחו
קדם יי׳ ארי יתה אתון בען
ותריך יתהון מלות אפי פרעה ׃
ואמר יי׳ למשה ארים ידך
על ארעא דמצרים וייתי גובא
ויסק על ארעא דמצרים
ויכול ית כל עסבא דחקלא
ית כל דאשאר ברדא ׃
וארים משה ית חוטריה על
ארעא דמצרים ויי׳ דבר רוח
קדומא בארעא כל יומא
ההוא וכל ליליא צפרא הוה
ורוח קדומא נטל ית גובא ׃
וסליק גובא על כל ארעא
דמצרים ושרא בכל תחום
מצראי תקיף לחדא קדמוהי
לא הוה כן גובא דכותיה
ובתרוהי לא יהא כן ׃
וחפא ית עין שמשא דכל
ארעא וחשוכת ארעא ואכל
ית כל עסבא דארעא וית כל
פירי אילנא דאשאר ברדא
ולא אשתאר כל ירוק באילנא
ובעסבא דחקלא בכל ארעא
דמצרים ׃
ואוחי פרעה למיקרי למשה
ולאהרן ואמר חבית קדם יי׳
אלהכון ולכון ׃
וכען שבוק כען לחובי ברם
זמנא הדא וצלו קדם יי׳
אלהכון ויעדי מיני לחוד ית
מותא הדין ׃
ונפק מלות פרעה וצלי קדם
יי׳ ׃
והפך יי׳ רוח מערבא תקיף
לחדא ונטל ית גובא ורמהי
לימא דסוף לא אשתאר גובא
חד בכל תחום מצראי ׃
ותקיף יי׳ ית לבא
דפרעה ולא שלח ית בני

ראו כי רעה נגד פניכם · כתרגומו
ומדרשו כוכב אחד יש ששמו רעה ·
אמר להם פרעה רואה אני
באיצטגנינות שלי שכוכב אחד עולה
לקראתכם במדבר והוא סימן · דם
והריגה · וכשחטאו ישראל בעגל
ורצה הקב״ה להרגם אמר
משה בתפלתו למה יאמרו מצרים
לאמר ברעה הוציאם זהו שאמר
להם פרעה ראו כי רעה נגד פניכם
מיד וינחם יי׳ על הרעה והפך את
הדם לדם מילה שמל יהושע אותם
שנאמר היום גלותי חרפת מצרים
שהיו אומרים לכם דם אנו רואים
עליכם במדבר · לא כן לכו נא
הגברים · לא כן כאשר אמרתם
להוליך הטף עמכם אלא לכו הגברי׳
כי אותה אתם מבקשים · עד הנה
הייתם אומרים נלכה נזבחה לאלהינו
ואין דרך הטף לזבוח · ויגרש אותם
הרי לשון קצרה ולא פירש מי
המגרש · בארבה · בשביל מכת
הארבה · ואחריו לא יהיה כן · ואותה
שהיה בימי יואל שנאמר בו כמוהו לא
נהיה מן העולם · למדנו שהיה כבד
משל משה אבל של יואל היה ממינין
הרבה
שמין יחד
ארבה ילק חסיל
גזם · אבל של משה
לא היה אלא ממין אחד
וכמוהו לא נהיה ולא יהיה ·
כל ירק · עלה ירוק ודורט״א
בלע״ז · לא נשאר ארבה אחד
אף המלוחים שמלחו מהם ·

רעה עד נגיבם
סופי תיבות ירדן
שראה כוכב של
דם עולה לקראתם

בגמרא הגה יאמר
ונערים בערך כשלם
בשביל הגברים שלם
רעה לשלם שאמר
וכי דרך הטף לזבוח
נכשל בערך שלא נות
כפירון בערך

7 7 A

וימש חשך · ויחשך עליהם חשך
יותר על חשכו של לילה ויחשך
עוד · וימש כמו ויאמש ולא כמו
ותמה חסרון אלף לפי שאין הכרת
אלף נכרת כל כך אין הכתוב מקפיד
על חסרונה כגון לא יהל שם ערבי
שהוא כמו לא יאהל כי מלא יטה שם
אהלו וכן ותזרני חיל שהוא כמו
ותאזרני · ואונקלוס תרגם לשון הסרה
כמו לא ימיש בתר דיעדי קבל ליליא
חשך כשיעבור היום לבקר · אבל אין
המקרא מיושב על אופניו שאין ימש לשון
שם ואח׳ כתוב אחר ויהי חשך · ומדרש
אגדה פותרו לשון ממשש שהיה כפול
ומכופל ועב עד שהיה בו ממשות ·
שלשת ימים · של אופל ימים אחרים של
של ימים וכן ויאמר שבעת ימי שיבר
של ימים · ויהי חשך אפלה · ג׳ ימים
חשך של אופל שלא ראו איש את אחיו
אותן ג׳ ימים ועוד שלשת ימים אחרים
חשך מכופל על זה שלא קמו איש
מתחתיו יושב אין יכול לעמוד ועומד
אין יכול לישב · ולמה הביא עליהם
חשך לפי שהיו בישראל באותו הדור
רשעים שלא היו רוצים לצאת ומתו
בשלשת ימי אפלה כדי שלא יראו
מצריים במפלתם ויאמרו אף הם
לוקים כמונו · ועוד שחפשו ישראל
וראו את כליהם וכשיצאו והיו שואלים
מהם והם אומרים אין בידינו ישראל
אומרים אני ראיתיו בביתך ובמקום פלוני

ישראל:
ויאמר יהוה אל משה נטה ידך על השמים ויהי חשך על ארץ מצרים וימש חשך: ויט משה את ידו על השמים ויהי חשך אפלה בכל ארץ מצרים שלשת ימים: לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו שלשת ימים ולכל בני ישראל היה אור במושבתם: ויקרא פרעה אל משה ויאמר לכו עבדו את יהוה רק צאנכם ובקרכם יצג גם טפכם ילך עמכם: ויאמר משה גם אתה תתן בידנו זבחים ועלת ועשינו ליהוה אלהינו: וגם מקננו ילך עמנו לא תשאר פרסה כי ממנו נקח לעבד את יהוה אלהינו ואנחנו לא נדע מה נעבד את יהוה עד באנו שמה: ויחזק יהוה את לב פרעה ולא אבה לשלחם: ויאמר לו פרעה לך מעלי השמר לך אל תסף ראות פני כי ביום ראתך פני תמות: ויאמר משה כן דברת לא אסף עוד ראות פניך:

ויאמר יהוה אל משה עוד נגע אחד אביא על פרעה ועל מצרים אחרי כן ישלח אתכם מזה כשלחו כלה גרש יגרש אתכם מזה: דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב: ויתן יהוה את חן העם בעיני

ישראל:
ואמר יי למשה ארים ידך על צית שמיא ויהא חשוכא על ארעא דמצרים בתר דיעדי קבל ליליא:
וארים משה ית ידיה על צית שמיא והוה חשוך קבל בכל ארעא דמצרים תלתא יומין:
לא חזו גבר ית אחוהי ולא קמו אינש מתחותוהי תלתא יומין ולכל בני ישראל הוה נהורא במותבנהון:
וקרא פרעה למשה ולאהרן ואמר איזילו פלחו קדם יי לחוד ענכון ותוריכון שבוקו אף טפליכון יזיל עמכון:
ואמר משה אף את תתן בידנא נכסת קודשין ועלון ונעביד קדם יי אלהנא:
ואף בעירנא יזיל עמנא לא תשאר מנהון פרסתא ארי מנה נסב למפלח קדם יי אלהנא ואנחנא לית אנחנא ידעין מה נפלח קדם יי עד מיתנא לתמן:
ותקיף יי ית לבא דפרעה ולא אבי לשלחותהון:
ואמר ליה פרעה איזיל מעלוי אסתמר לך לא תוסף למחזי אפי ארי ביומא דתחזי אפי תמות:
ואמר משה יאות מללתא לא אוסף עוד למחזי אפך:
ואמר יי למשה עוד מכתש חד איתי על פרעה ועל מצראי בתר כן ישלח יתכון מכא כשלחותיה גמירא תרכא יתריך יתכון מכא:
מלל כען קדם עמא וישאלון גבר מן חבריה ואתתא מן חברתה מאנין דכסף ומאנין דדהב:
ויהב יי ית עמא הדין לרחמין בעיני

הוא : במושבתם · יהיה מושב במקומו · גם אתה תתן בידנו · לא דייך שמקננו ילך עמנו כי משלך תתן : לא תשאר פרסה אפי׳
פרסת רגל · ואנחנו לא נדע מה נעבד · כמה תכבד העבודה שמא ישאל יותר ממה שיש בידנו · כן דברת · יפה דברת
ובזמנו דברת אמת שלא אוסיף עוד ראות פניך · כלה · גמורה כליל כולכם ישלח · דבר נא · אין נא אלא לשון בקשה בבקשה
ממך הזהירם על כך שלא יאמר אותו צדיק ועבדום וענו אותם קיים בהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם

מתחתיו בגי׳ בפסח
רמז שבפסח
יצאו

מצרים גם האיש משה גדול מאד בארץ מצרים בעיני עבדי פרעה ובעיני העם׃ ויאמר משה כה אמר יהוה כחצת הלילה אני יוצא בתוך מצרים׃ ומת כל בכור בארץ מצרים מבכור פרעה הישב על כסאו עד בכור השפחה אשר אחר הרחים וכל בכור בהמה׃ והיתה צעקה גדלה בכל ארץ מצרים אשר כמהו לא נהיתה וכמהו לא תסף׃ ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשנו למאיש ועד בהמה למען תדעון אשר יפלה יהוה בין מצרים ובין ישראל׃ וירדו כל עבדיך אלה אלי והשתחוו לי לאמר צא אתה וכל העם אשר ברגליך ואחרי כן אצא ויצא מעם פרעה בחרי אף׃ ויאמר יהוה אל משה לא ישמע אלכם פרעה למען רבות מופתי בארץ מצרים׃ ומשה ואהרן עשו את כל המפתים האלה לפני פרעה ויחזק יהוה את לב פרעה ולא שלח את בני ישראל מארצו׃ ויאמר יהוה אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר׃ החדש הזה לכם ראש

מצראי אף גברא משה רב לחדא בארעא דמצרים בעיני עבדי פרעה ובעיני עמא׃

ואמר משה כדנן אמר יי כפלגות ליליא אנא מתגלי בגו מצראי׃

ומכות כל בוכרא בארעא דמצרים מבוכרא דפרעה דעתיד למיתב על כורסי מלכותיה עד בוכרא דאמתא דבתר ריחיא וכל בוכרא דבעירא׃

ותהא צוחתא רבתא בכל ארעא דמצרים דכותיה לא הוה ודכותיה לא תוסף׃

ולכל בני ישראל לא יזיק כלבא בלישניה למנבח למאנשא ועד בעירא בדיל דתידעון דיפריש יי בין מצראי ובין ישראל׃

ויחתון כל עבדך אלין לותי ויבעון מני למימר פוק את וכל עמא דעמך ובתר כן איפוק ונפק מלות פרעה בתקוף רגז׃

ואמר יי למשה לא יקבל מנכון פרעה בדיל לאסגאה מופתי בארעא דמצרים׃

ומשה ואהרן עבדו ית כל מופתיא האלין קדם פרעה ותקיף יי ית לבא דפרעה ולא שלח ית בני ישראל מארעיה׃

ואמר יי למשה ולאהרן בארעא דמצרים למימר׃

ירחא הדין לכון ריש

ויאמר משה כה אמר יי׳ · בעומדו לפני פרעה נאמרה לו שהרי משיצא מלפניו אמר לא אוסיף עוד ראות פניו׃ כחצות הלילה · כהחלק הלילה כמו כעלות כבלות חצו׳ וזהו פשוטו לישבו על אופניו שאין חצות של דבר שלא חצי · ורבותינו ז״ל דרשוהו כמו בחצי הלילה ואמרו משה אמ׳ כחצות משמע סמוך לו או לפניו או לאחריו ולא אמר בחצות לפי שמא יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא · אבל הקב״ה יודע עתיו ורגעיו אמר בחצות׃ עד בכור השבי · למה לקו השבויים כדי שלא יאמרו יראתם תבעה עלבונם והביאה פורענות על מצרים׃ מבכור פרעה עד בכור השפחה׃ כל הפחותים מבכור פרעה וחשובים מבכור השפחה היו בכלל ולמה לקו בני השפחות שאף הם משתעבדים בהם ושמחים בצרתם · וכל בכור בהמה · לפי שהיו עובדים לה׃ וכשהקב״ה נפרע מאומה נפרע מאלהיה תחלה׃ לא יחרץ כלב לשונו׃ אומר אני שהוא לשון שנון לא ישנן · וכן לא יחרץ לבני ישראל לא שינן או תחרץ או תשנן · למורג חרוץ חדש׃ מחשבות חרוץ אדם חריף שנון ואז חרוצים סוחרים · חריפים ושנונים · אשר יפלה יי׳ יבדיל · וירדו כל עבדיך · חלק כבוד למלכות שהרי ירד פרעה בעצמו אליו בלילה שנ׳ ויאמר קומו צאו מתוך עמי ולא אמר לו משה בתחלה וירדת לי והשתחוית לי · אשר ברגליך · ההולכים אחר עצתך ובהילוכך · ואחר כן אצא עם כל העם מארצך · ויצא מעם פרעה כשגמר דבריו יצא מלפניו בחרי אף · על שאמר לו אל תוסף ראות פני · למען רבות מופתי · מכת בכורות וקריעת ים סוף ונער את מצרים׃ ומשה ואהרן עשו · כבר כתב לנו זאת בכל המופתים ולא שנאה כאן אלא בשביל שסמכה לפרשה שלאחריו ויאמר יי׳ אל משה ואל אהרן שבשביל שאהרן עשה וטרח במופתים כמשה חלק לו כבוד בזו המצוה ראשונה שכללו עם משה בדבור · בארץ מצרים · חוץ לכרך · או אינו אלא בתוך הכרך · תלמוד לומר כצאתי את העיר · ומה תפלה קלה לא התפלל בתוכה לפי שהיתה מלאה גלולים כל שכן זאת · החדש הזה · הראהו לבנה בחדושה

ואומר לו כשיראה מתחדש יהא לך ראש
חדש ואין מקרא יוצא מידי פשוטו ·
על זה פשוטו אמר לו יהי ראש חדש
לסדר מנין חדשים שיהא אייר קרוי שני
סיון שלישי · החדש הזה · נתקשה משה
על מולד הלבנה באיזו שיעור תראה
להתקדש והראה לו באצבע את הלבנה
ברקיע ואמר לו כזה ראה וקדש ובמה
הראהו והלא לא היה מדבר עמו אלא
ביום שנ' ויהי ביום דבר ה' ביום צוה
למן היום אשר צוה ה' והלאה אלא סמוך
לשקיעת החמה נאמרה לו פרשה זו ·
והראהו עם חשכה · דברו אל כל עדת
וכי אהרן מדבר והלא כבר נאמר ואתה
תדבר את אלא חולקים כבוד זה לזה

איש לפי אכלו בני אכל כזית כלומר לפי שאם אכל כזית יצא

חדשים ראשון הוא לכם לחדשי
השנה: דברו אל כל עדת ישראל
לאמר בעשר לחדש הזה ויקחו
להם איש שה לבית אבת שה לבית:
ואם ימעט הבית מהיות משה
ולקח הוא ושכנו הקרב אל ביתו
במכסת נפשת איש לפי אכלו תכסו
על השה: שה תמים זכר בן שנה
יהיה לכם מן הכבשים ומן העזים
תקחו: והיה לכם למשמרת עד
ארבעה עשר יום לחדש הזה ושחטו
אתו כל קהל עדת ישראל בין
הערבים: ולקחו מן הדם ונתנו על
שתי המזוזת ועל המשקוף על הבתים

ירחא קדמאי הוא לכון למ
רישי ירחי שתא:
מלילו עם כל כנשתא
דישראל למימר בעשרא
לירחא הדין, ויסבון להון גבר
אימרא לבית אבא אימרא
לבתא:
ואם יזערון אינשי ביתא
מלאתמנאה על אימרא ויסב
הוא ושיבביה דקריב לביתיה
בכמין נפשתא גבר לפום
מיכליה תתמנון על אימרא:
אימר שלים דכר בר שתא
יהא לכון מן אימריא ומן בני
עזיא תסבון:
ויהא לכון לנטרא עד ארבעת
עשר יומא לירחא הדין ויכסון
יתיה כל קהל כנשתא דישראל
בין שמשיא:
ויסבון
מן דמא ויתנון על תרתין
ספיא ועל שקפא על בתיא

ה' מצות שהיו בפסח

ואומר זה לזה למדני והדבור יוצא מבין שניהם כאלו שניהם מדברים · דברו אל כל עדת בעשור לחדש · דברו היום בראש
חדש שיקחוהו בעשור לחדש הזה · פסח מצרים מקחו בעשור ולא פסח דורות · שה לבית אבת · למשפחה אחת הרי שהיו
מרובין יכול שה אחד לכולם ת"ל שה לבית · ואם ימעט הבית מהיות משה · ואם יהיו מועטים מהיות משה אחד שאין
יכול לאכלו ויבא לידי נותר · ולקח הוא ושכנו והו משמעו לפשוטו · ועוד יש בו מדרש ללמד שאחר שנמנו עליו יכולין
להתמעט ולמשוך ידיהם הימנו ולהמנות על שה אחר אך אם באו למשוך ידיהם ולהתמעט מהיות משה ימשכו בעוד השה
קיים בהיותו בחיים ולא משנשחט · במכסת · חשבון וכן מכסת הערכך · לפי אכלו · הראוי לאכילה פרט לחולה ולזקן ולחולה
שאינם יכול לאכול כזית · תכסו על השה · כתרגומו תתמנון · תמים · בלא מום · בן שנה · כל שנתו קרוי בן שנה כלומר
שנולד בשנה זו · מן הכבשים ומן העזים · או מזה או מזה שאף עז קרוי שה שנ' ושה עזים · והיה לכם למשמרת · זהו
לשון בקור שטעון בקור ממום ד' ימים קודם שחיטה · ומפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ד' ימים מה שלא צוה כן בפסח
דורות · ר' מתיא בן חרש אומר ואעבור עליך ואראך והנה עתך עת דודים הגיעה שבועה שנשבעתי לאברהם שאגאל
את בניו ולא היו להם מצות להתעסק בהם כדי שיגאלו שנ' ואת ערום ועריה ונתן להם שתי מצות דם פסח ודם מילה
שמלו באותה הלילה שנאמר מתבוססת בדמיך בשני דמים ואומר גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים
בו · ולפי שהיו שטופים בע"ז אמר להם משכו וקחו לכם משכו ידיכם מע"ז וקחו לכם צאן של מצוה · ושחטו אותו · וכי כלן שוחטין
אלא מכאן ששלוחו של אדם כמותו · קהל עדת ישראל · קהל ועדה וישראל · מכאן אמרו פסח צבור נשחט בשלש כתות
זו אחר זו נכנסה כת ראשונה ננעלו דלתות העזרה וכו' כדאית' בפסחים · בין הערבים · משש שעות ולמעלה קרוי בין
הערבים שהשמש נוטה לבית מבואו לערוב · ולשון בין הערבים נראה בעיני אותם שעות שבין עריבת היום
לעריבת הלילה עריבת היום בתחלת שבע שעות מכי ינטו צללי ערב ועריבת הלילה בתחלת הלילה · ערב · לשון נשף וחשך
כמו ערבה כל שמחה · ולקחו מן הדם · זו קבלת הדם יכול ביד ת"ל אשר בסף · המזוזות · הם הזקופות
אחת מכאן ואחת מכאן · המשקוף · הוא העליון שהדלת שוקף עליו כשסוגרין אותו · ולשון שקיפה
חבטה כמו קול עלה נדף תרגומו טרפא דשקיף · וכן נגעים שקיפין קדים · וכן חבורה משקופי · על הבתים ·

אשר יאכלו אתו בהם: ואכלו את
הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות
על מררים יאכלהו: אל תאכלו
ממנו נא ובשל מבשל במים כי אם
צלי אש ראשו על כרעיו ועל קרבו:
ולא תותירו ממנו עד בקר והנתר
ממנו עד בקר באש תשרפו: וככה
תאכלו אתו מתניכם חגרים נעליכם
ברגליכם ומקלכם בידכם ואכלתם
אתו בחפזון פסח הוא ליהוה:
ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה
והכיתי כל בכור בארץ מצרים
מאדם ועד בהמה ובכל אלהי מצרים
אעשה שפטים אני יהוה: והיה הדם
לכם לאת על הבתים אשר אתם
שם וראיתי את הדם ופסחתי עלכם
ולא יהיה בכם נגף למשחית בהכתי
בארץ מצרים: והיה היום הזה לכם
לזכרון וחגתם אתו חג ליהוה

דייכלון יתיה בהון: ויכלון ית בסרא בליליא הדין טוי נור ופטיר על מררין ייכלוניה: לא תיכלון מיניה כד חי ואף לא כד בשלא מבשל במיא אלהין טוי נור רישיה על כרעוהי ועל גויה: ולא תשארון מיניה עד צפרא ודאישתאר מיניה עד צפרא בנורא תוקדון: וכדין תיכלון יתיה חרציכון יהון אסירין מסניכון ברגליכון וחוטריכון בידיכון ותיכלון יתיה בבהילו פיסחא הוא קדם יי: ואתגלי בארעא דמצרים בליליא הדין ואקטול כל בוכרא בארעא דמצרים מאינשא ועד בעירא ובכל טעות מצראי אעבד דינין אנא יי: ויהי דמא לכון לאת על בתיא דאתון תמן ואחזי ית דמא ואחוס עליכון ולא יהא בכון מותא לחבלא במקטלי בארעא דמצרים: ויהי יומא הדין לכון לדוכרנא ותחגון יתיה חגא קדם יי

אשר יאכלו. ולא על המשקוף ומזוזות שבבית התבן ובית הבקר שאין דרין בתוכו: את הבשר. ולא גידים ועצמות: על מרורים. כל עשב מר קרוי מרור וצוה לאכול מרור זכר לוימררו את חייהם: נא. שאינו צלוי כל צרכו קרוי נא: ובשל מבשל. כל זה באזהרת אל תאכלו: במים. מנין לשאר משקין ת"ל ובשל מבשל מכל מקום: כי אם צלי אש. למעלה גזר עליו במצות עשה וכאן הוסיף עליו לא תעשה אל תאכלו ממנו כי אם צלי אש: ראשו על כרעיו. צולהו כלו כאחד עם ראשו ועם כרעיו ועם קרבו ובני מעיו נותנם לאחר הדחתן. ולשון על כרעיו ועל קרבו כלשון על צבאותם בצבאותם כמות שהם אף זו כמות שהוא כל בשרו משלם: והנותר ממנו עד בקר. מה ת"ל עד בקר פעמים שנה ליתן בקר על בקר שהבקר משמעו מהנץ החמה ובא הכתוב להקדים שחרית באשמרת מעלות השחר ואילך והוא משמעו. ועוד מקרא אחר לימד שאין נותר נשרף ביום טוב אלא ממחרתו. וכך הדרשה: והנותר ממנו עד בקר מבקר ראשון עד בקר שני תעמדו ותשרפהו: מתניכם חגורים. מזומנים לדרך: בחפזון. לשון מהירות כמו ויהי דוד נחפז ללכת. אשר השליכו ארם בחפזם: פסח הוא לה'. הקרבן קרוי פסח על שם הפסיחה ועל שם הדלוג ועשו כל עבודתו דרך דלוג וקפיצה זכר לשמו שקרוי פסח וגם פסיחה לשון פסיעה הוא: ועברתי. כמלך העובר ממקום למקום ובהעברה אחת ברגע אחת כלם לוקים: כל בכור בארץ מצרים. אף בכורות אחרים והם במצרים ומנין אף בכורי מצרים שהם חוץ ממצרים ת"ל למכה מצרים בבכוריהם: מאדם ועד בהמה. מי שהתחיל בעבירה תחלה ממנו מתחלת הפורענות: ובכל אלהי מצרים. של עץ נרקבת ושל מתכת נתכת לארץ: אעשה שפטים אני יי'. אני בעצמי ולא ע"י שליח: והיה הדם לכם. ולא לאחרים לאות מכאן שלא נתנו מן הדם אלא מבפנים: וראיתי את הדם. והלא הכל גלוי לפניו אלא אמר הקב"ה נותן אני את עיני לראות שאתם עסוקים במצותי ופוסח אני עליכם: ופסחתי. וחמלתי ודומה לו פסוח והמליט ואני אומר כל פסיחה לשון דלוג וקפיצה ופסחתי מדלג היה מבתי ישראל לבתי מצרים שהיו שרויים זה בתוך זה וכן פוסחי על שתי הסעפים. וכן כל הפסחים הולכים כקופצים. וכן פסוח והמליט מדלגו וממלטו מבין המומתים: ולא יהיה בכם נגף. אבל הוה הוא במצרים הרי שהיה מצרי בביתו של ישראל יכול ימלט ת"ל ולא יהיה בכם נגף אבל הוה במצרים שבבתיכם הרי שהיה ישראל בביתו של מצרי שומע אני ילקה כמותו ת"ל ולא יהיה בכם נגף: לזכרון. לדורות: וחגותם אתו. יום שהוא לך לזכרון אתה חוגגו ועדיין לא שמענו אי זהו יום הזכרון ת"ל זכור את היום הזה אשר יצאתם למדנו שיום היציאה הוא הזכרון ואי זה יום יצאו הוי אומר יום ט"ו בניסן הוא שבליל ט"ו אכלו את הפסח ובבקר יצאו:

לדרתיכם חקת עולם תחגהו שבעת
ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון
תשביתו שאר מבתיכם כי כל אכל
חמץ ונכרתה הנפש ההוא מישראל
מיום הראשן עד יום השבעי ׃
וביום הראשון מקרא קדש וביום
השביעי מקרא קדש יהיה לכם כל
מלאכה לא יעשה בהם אך אשר
יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה
לכם׃ ושמרתם את המצות כי בעצם
היום הזה הוצאתי את צבאותיכם
מארץ מצרים ושמרתם את היום
הזה לדרתיכם חקת עולם׃ בראשן
בארבעה עשר יום לחדש בערב
תאכלו מצת עד יום האחד ועשרים
לחדש בערב׃ שבעת ימים שאר לא
ימצא בבתיכם כי כל אכל מחמצת
ונכרתה הנפש ההוא מעדת ישראל
בגר ובאזרח הארץ׃ כל מחמצת
לא תאכלו בכל מושבתיכם תאכלו
מצות׃ פ

לדרתיכון קים עלם תחגנוהי

שבעת יומין פטיר תיכלון ברם
ביומא קדמאה תבטלון חמיר
מבתיכון ארי כל דייכול
חמיע וישתצי אנשא ההיא
מישראל מיומא קדמאה עד
יומא שביעאה׃

וביומא קדמאה מערע קדיש
וביומא שביעאה מערע קדיש
יהא לכון כל עבידא לא
יתעביד בהון ברם מדי
דאתאכל לכל נפש הוא
בלחודוהי יתעביד לכון׃

ותיטרון ית פטיריא ארי בכרן
יומא הדין אפיקית ית חיליכון
מארעא דמצרים ותיטרון ית
יומא הדין לדריכון קים עלם
בניסן
בארבעה עשר יומא לירחא
ברמשא תיכלון פטירן עד יום
עשרין וחד לירחא ברמשא׃

שבעת יומין חמיר לא
אשתכח בבתיכון ארי כל
דייכול מחמעא וישתצי
אנשא ההיא מכנשתא
דישראל בגיורא וביציבא
דארעא׃
כל מחמעא לא
תיכלון בכל מותבניכון תיכלון
פטירין׃

לדרותיכם · ש"א מיעוט דורות שנים
ת"ל חקת עולם תחגוהו
שבעת ימים מצות תאכלו · ובמקום
אחר הוא אומר ששת ימים תאכל
מצות · למדך על שביעי שאינו חובה
לאכול מצה ובלבד שלא יאכל חמץ ·
ומנין אף ששה רשות זו מדה שבתור'
כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל
ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא
ללמד על הכלל כלו יצא · מה שביעי
רשות אף ששה רשות יכול אף לי"ל
ראשון ת"ל בערב תאכלו
מצות הכתוב קבעו חובה · אך ביום
הראשון תשביתו · מערב י"ט
קרוי ראשון לפי שהוא לפני השבעה
ומצינו מוקדם קרוי ראשון כמו הראשון אדם
תולד ולפני גבעות חוללת · או אינו אלא
ראשון של שבעה ת"ל לא תשחט
על חמץ דם זבחי · לא תשחט הפסח
ועדיין חמץ קיים · הנפש
ההיא כשהיא בנפשה ובדעתה פרט
לאנוס · מישראל שומע אני תכרת
מישראל ותלך לה לעם אחר ת"ל מלפני כלו' בכל מקום שהוא רשותי · מקרא קדש · שם דבר קרא אותו קדש לאכול
ולשתות ולכסות · לא יעשה בהם אפי' על ידי אחרי' · לכל נפש · אף לבהמה יכול אף לגוים ת"ל הוא לבדו יעשה לכם לכם
ולא לנכרים · לבדו ולא מכשיריו שאפשר לעשותם מערב י"ט · ושמרתם את המצות · שלא תבא לידי חימוץ מכאן אמרו תפחה
תלטוש בצונן · ר' יאשיה אומר אל תקרי את המצות אלא את המצוות כדרך שאין מחמיצין את המצה כך אין מחמיצין את
המצוה אלא אם באה לידך עשנה מיד · ושמרתם את היום הזה · ממלאכה · לדרתיכם חקת עולם · לפי שלא נאמר
דורות וחקת עולם על המלאכה אלא על החגיגה לכך חזר ושנאה כאן שלא תאמר אזהרת כל מלאכה לא לדורות נאמר אלא
לאותו הדור · עד יום האחד ועשרים · למה נאמר והלא כבר נאמר ז' ימים לפי שנאמר ימים לילות מנין ת"ל עד יום האחד
ועשרים · לא ימצא בבתיכם · לגבולין מנין ת"ל בכל גבולך מה ת"ל בבתיכם מה ביתך ברשותך אף גבולך ברשותך יצא
חמצו של נכרי שהוא אצל ישראל ולא קבל עליו אחריות שהוא עובר בבל יראה ובל ימצא · כי כל אוכל מחמצת · לענוש
כרת על השאור והלא כבר ענש על החמץ אלא שלא תאמר חמץ שראוי לאכילה ענש עליו שאור שלא ראוי לאכילה לא יענש
עליו לכך הוצרך שניהם · ואם ענש על השאור ולא ענש על החמץ הייתי אומר שאור שהוא מחמץ אחרי' ענש עליו חמץ
שאינו מחמץ את אחרים לא יענש עליו לכך הוצרכו שניהם · בגר ובאזרח הארץ · לפי שהנס נעשה לישראל הוצרך לרבו'
את הגרים · כל מחמצת לא תאכלו · אזהרה על אכילת שאור מה ת"ל כל · מחמצת להביא את תערובתו · בכל מושבתיכם

חסר ויו לומר
עד שש שעות
מותר בהנאת
חמץ : · מצו'
אכילת מצה

ומ' שלא ימצא
חמץ ברשותינו

שלא לאכל
תערובת
חמץ

ויקרא משה לכל זקני ישראל ויאמר אלהם משכו וקחו לכם צאן למשפחתיכם ושחטו הפסח: ולקחתם אגדת אזוב וטבלתם בדם אשר בסף והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזת מן הדם אשר בסף ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר: ועבר יהוה לנגף את מצרים וראה את הדם על המשקוף ועל שתי המזוזת ופסח יהוה על הפתח ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגף: ושמרתם את הדבר הזה לחק לך ולבנך עד עולם: והיה כי תבאו אל הארץ אשר יתן יהוה לכם כאשר דבר ושמרתם את העבדה הזאת: והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבדה הזאת לכם: ואמרתם זבח פסח הוא ליהוה אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל ויקד העם וישתחוו: וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה יהוה את משה ואהרן כן עשו: ס ויהי בחצי הלילה ויהוה הכה כל בכור בארץ מצרים מבכור פרעה הישב על כסאו עד בכור השבי אשר בבית הבור וכל בכור בהמה: ויקם פרעה

וקרא משה לכל סבי ישראל ואמר להון נגידו וסיבו לכון מן בני ענא לזרעייתכון וכוסו פיסחא: ותיסבון איסרת איזובא ותטמשון בדמא די במנא ותדון לשקפא ולתרתין סיפיא מן דמא די במנא ואתון לא תיפקון אינש מתרע ביתיה עד צפרא:

ויתגלי יי למימחי ית מצראי ויחזי ית דמא על שקפא ועל תרתין סיפיא ויחוס יי על תרעא ולא ישבוק לחבלא למיעל לבתיכון למימחי:

ותטרון ית פתגמא הדין לקים לך ולבנך עד עלם:

ויהא ארי תיעלון לארעא דיתן יי לכון כמא דמליל ותטרון ית פולחנא הדא:

ויהא ארי יימרון לכון בניכון מה פולחנא הדא לכון:

ותימרון דבח חיס הוא קדם יי דחס על בתי בני ישראל במצרים כד מחא ית מצראי וית בתנא שזיב וכרע עמא וסגידו: ואזלו ועבדו בני ישראל כמא דפקיד יי ית משה ואהרן כן עבדו:

והוה בפלגות ליליא ויי קטל כל בוכרא בארעא דמצרים מבוכרא דפרעה דעתיד למיתב על כורסי מלכותיה עד בוכרא דשביא די בבית אסירי וכל בוכרא דבעירא: וקם פרעה

הליכו מקנת׳ וזו נאמר שתהא ראויה לאכל׳ בכל מושבותיכם : פרט לימינה של מנשה שאין לאחריה תקנה שאינה ראויה לאכל. בכל מושבו׳ לא בכרכים: משכו · מי שיש לו ימשוך משלו : וקחו · מי שאין לו יקח מן השוק : למשפחתיכם שה לבית אבות שה לבית : אגדת · אזוב · ג׳ קלחין קרויין אגודה : אשר בסף · בכלי כמו ספות כסף : מן הדם אשר בסף · למה חזר ושנאו שלא תאמר טבילה אחת לשלש המתנות · לכך נאמר אשר בסף שיהא כל נתינה ונתינה מן הדם אשר בסף על כל הגעה טבילה : ואתם לא תצאו · מגיד שמאחר שנתנה רשות למשחית לחבל אינו מבחין בין צדיק לרשע · ולילה רשות למחבלים הוא שנאמר בו תרמוש כל חיתו יער : ופסח · וחמל · ויש אומרים ודלג : ולא יתן המשחית · לא יתן לו יכולת לבא כמו לא נתנו אלהים להרע עמדי · כאשר דבר · והיכן דבר והבאתי אתכם אל הארץ : ויקד העם · על בשורת הגאולה וביאת הארץ ובשורת בנים שיהיו להם : וילכו ויעשו בני ישראל · וכי כבר עשו והלא מראש חדש נאמר להם · אלא מכיון שקבלו עליהם העלה עליהם הכתוב כאלו עשו · וילכו · אף ההליכה מנה הכתוב ליתן שכר להליכה ושכר לעשייה · כאשר צוה ה׳ את משה ואהרן · להגיד שבחן של ישראל שלא הפילו דבר מכל מצות משה ואהרן · ומהו כן עשו אף משה ואהרן כן עשו · וה׳ הכה כל בכור · כל מקום שנאמר וה׳ הוא ובית דינו שהוא כתפסת [illegible] כמו פלוני ופלוני · הכה כל בכור · אף של אומה אחרת והיא במצרים · מבכור פרעה · אף פרעה בכור היה ונשתייר מן הבכורות ועליו הוא אומר בעבור העמידך [illegible] ועד כדי שלא יאמרו [illegible] מן השבי [illegible] ועד הבכורות [illegible] מבכור השבי · ויקם פרעה [illegible] לא כדרך המלכים [illegible] וכל עבדיו [illegible]

לילה הוא וכל עבדיו וכל מצרים
ותהי צעקה גדולה במצרים כי אין
בית אשר אין שם מת׃ ויקרא
למשה ולאהרן לילה ויאמר קומו
צאו מתוך עמי גם אתם גם בני
ישראל ולכו עבדו את יהוה
כדברכם׃ גם צאנכם גם בקרכם
קחו כאשר דברתם ולכו וברכתם
גם אתי׃ ותחזק מצרים על העם
למהר לשלחם מן הארץ כי אמרו
כלנו מתים׃ וישא העם את בצקו
טרם יחמץ משארתם צררת
בשמלתם על שכמם׃ ובני ישראל
עשו כדבר משה וישאלו ממצרים
כלי כסף וכלי זהב ושמלת׃ ויהוה
נתן את חן העם בעיני מצרים
וישאלום וינצלו את מצרים׃

ויסעו בני ישראל מרעמסס סכתה
כשש מאות אלף רגלי הגברים
לבד מטף׃ וגם ערב רב עלה אתם
וצאן ובקר מקנה כבד מאד׃ ויאפו
את הבצק אשר הוציאו ממצרים
עגת מצות כי לא חמץ כי גרשו
ממצרים ולא יכלו להתמהמה וגם
צדה לא עשו להם׃ ומושב בני

ליליא הוא וכל עבדוהי וכל מצראי והות צווחתא רבא בכל ארעא דמצרים ארי לית ביתא דלא הוה תמן מיתא׃

וקרא למשה ולאהרן ליליא ואמר קומו פוקו מגו עמי אף אתון אף בני ישראל ואיזילו פלחו קדם יי׳ כמא דהויתון אמרין׃

אף ענכון אף תוריכון דברו כמא דמללתון ואיזילו ותצלו אף עלי׃

ותקיפו מצראי על עמא לאוחאה לשלחותהון מן ארעא ארי אמרו כולנא מיתין׃

ונטל עמא ית לישיהון עד דלא חמע מותר אצוותהון צריר בלבושיהון על כתפיהון׃

ובני ישראל עבדו כפתגמא דמשה ושאילו ממצראי מנן דכסף ומנן דדהב ולבושין׃

ויי׳ יהבית עמא לרחמין בעיני מצראי ושאילינון ורוקינו ית מצראי׃

ונטלו בני ישראל מרעמסס לסוכות כשית מאה אלפין גברין רגלאין בר מטפלא׃

ואף נוכראין סגיאין סליקו עמהון ועאן ותורין בעירא תקיף לחדא׃

ואפו ית לישא דאפיקו ממצרים גריצן פטירן ארי לא חמע ארי איתרכו ממצרים ולא יכילו לאתעכבא ואף זודין לא עבדו להון׃

ומותב בני

ואחר כך כל עבדיו · מלמד שהיה
מחזיר על כל בתי עבדיו ומעמידן ·
כי אין בית אשר אין שם מת · יש שם
בכור מת · אין שם בכור גדול
שבבית קרוי בכור · שנא' גם
אני בכור אתנהו · ד"א מצריות
היו מזנות תחת בעליהן ויולדות מרווקים פנויי'
והיו להם בכורות הרבה פעמים שהם
ה' לא' · וכל אחד ואחד
בכור לאביו · ויקרא למשה ולאהרן לילה ·
שהיה מחזיר על פתחי העיר וצועק
היכן משה שרוי · היכן אהרן שרוי ·
גם אתם · הגברים : גם בני ישראל ·
הטף : כדברכם הכל כמו שאמרתם ·
ולא כשאמרתי אני · לא אשלח כבר ·
בטל · גם צאנכם גם
בקרכם · ...בטל · כאשר דברתם ולא
ומהו כאשר דברתם · גם אתה
תתן בידנו זבחים ועולות · קחו
קחו כאשר דברתם · וברכתם גם
אותי · התפללו עלי שלא אמות שאני
בכור · כלנו מתים · אמרו לא כגזרת
משה היא שהרי אמר ומת כל בכור
ואף הפשוטים מתים ה' או י' בבית
אחד · טרם יחמיץ המצריים לא הניחום
בדי חימוץ : משארתם · שירי מצה :
על שכמם · אף על פי שבהמות הרבה
הוליכו עמהם מחבבין היו את המצוה · כדבר משה · שאמר להם במצרים ושאלו איש מאת רעהו ושמלות · אף הן
חשובים מן הכסף ומן הזהב · כל המאוחר בפסוק חשוב · וישאלום · אף מה שלא היו שואלים מהם היו נותנין להם
אתה אומר לי אחד טול שנים ולך · וינצלו · כתרגומו ורוקינו · מרעמסס סכותה · מאה ועשרים מיל היו ובאו
שם כשעה קלה · זהו שנאמר ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי · הגברים · מבן עשרים ומעלה ·
ערב רב · תערובת אומות של גרים · עגות מצות · חררה של מצה · בצק שאינו מחומץ קרוי מצה ·
וגם צדה לא עשו להם · מגיד שבחן של ישראל שלא אמרו היאך נצא למדבר בלא צדה · אלא האמינו והלכו · והוא שאמור
בקבלה זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר ומה שכר מפורש אחריו קדש ישראל לה'
אשר ישבו במצרים אחר שאר הישיבות שישבו גרים בארץ לא להם ·

נ־לב

8
0
B

ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה׃ ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות יהוה מארץ מצרים׃ ליל שמרים הוא ליהוה להוציאם מארץ מצרים הוא הלילה הזה ליהוה שמרים לכל בני ישראל לדרתם׃

ויאמר יהוה אל משה ואהרן זאת חקת הפסח כל בן נכר לא יאכל בו׃ וכל עבד איש מקנת כסף ומלתה אתו אז יאכל בו׃ תושב ושכיר לא יאכל בו׃ בבית אחד יאכל לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה ועצם לא תשברו בו׃ כל עדת ישראל יעשו אתו׃ וכי יגור אתך גר ועשה פסח ליהוה המול לו כל זכר ואז יקרב לעשתו והיה כאזרח הארץ וכל ערל

ישראל דיתיבו במצרים ארבע מאה ותלתין שנין׃ והוה מסוף ארבע מאה ותלתין שנין והוה בכרן יומא הדין נפקו כל חילא דיי׳ מארעא דמצרים׃ ליל נטיר הוא קדם יי׳ לאפקותהון מארעא דמצרים הוא לליא הדין קדם יי׳ נטירין לכל בני ישראל לדריהון׃

ואמר יי׳ למשה ולאהרן דא גזרת פיסחא כל בר ישראל דאישתמד לא ייכול ביה׃ וכל עבד גבר זביני כספא ותגזר יתיה בכן ייכול ביה׃ תותבא ואגירא לא ייכול ביה׃ בחבורא חדא יתאכל לא תפקון מן ביתא מן בשרא לברא וגרמא לא תתברון ביה׃ כל כנשתא דישראל יעבדון יתיה׃ וארי יתגייר עמכון גיורא ויעביד פיסחא קדם יי׳ יתגזר ליה כל דכורא ובכן יקרב למעבדיה ויהא כיציבא דארעא וכל ערלא

שלשים שנה וגו׳ בין הכל משנולד יצחק עד עכשיו היו ת׳ שנה משהיה לו זרע לאברהם נתקיים כי גר יהיה זרעך ושלשים שנה היו קודם משנגזרה גזרה בין הבתרים עד שנולד יצחק ואי אפשר בארץ מצרי׳ לבדה שהרי קהת מיורדי מצרים היה צא וחשוב כל שנותיו ושנות עמרם בנו ופ׳ של משה לא תמצאם ת׳ על כרחך הרבה שנים היו לקהת עד שירד למצרים והרבה משנות עמרם נבלעים בשנות קהת והרבה של משה נבלעים בשל עמרם הרי שלא תמצא ת׳ לביאת מצרים והוזקק לומ׳ על שאף שאר הישיבות נקראו גרות ואפי׳ בחברון שנ׳ אשר גר שם אברהם ויצחק ואומ׳ את ארץ מגוריהם אשר גרו בה לפיכך אתה צריך לומ׳ כי גר יהיה זרעך משהיה לו זרע לאברהם כשתמנה ת׳ משנולד יצחק תמצא מביאתן למצרים עד יציאתם ר״י שנה וזה אחד מהדברים ששינו לתלמי המלך׃ בעצם היום הזה מגיד שכיון שהגיע הקץ לא עכבן המקום כהרף עין׃ ובט״ו נגזרה גזרת בין הבתרים׃ ליל שמורים על שהיה הקב״ה שומר ומצפה לקיים הבטחתו להוציאם מארץ מצרים׃ הוא הלילה הזה׃ הוא הלילה שאמר לאברהם בלילה הזה אני גואל את בניך׃ שמורים לכל בני ישראל לדורותם׃ משומר מן המזיקים כענין שנאמר ולא יתן המשחית וגו׳׃ ויאמר יי׳ אל משה ואהרן זאת חקת הפסח׃ בארבעה עשר בניסן נאמרה להם פרשה זו׃ כל בן נכר׃ שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים ואחד נכרי ואחד ישראל משומד במשמע׃ ומלתה אותו אז יאכל בו׃ רבו מגיד שמילת עבדו מעכבתו מלאכול בפסח דברי ר׳ יהושע׃ ר׳ אליעזר אומר אין מילת עבדו מעכבתו מלאכול בפסח ומה ת״ל אז יאכל בו׃ העבד׃ תושב׃ זה גר תושב׃ שכיר׃ זה הנכרי׃ ומה ת״ל והלא ערלים הם ואין ערל אוכל בו׃ אלא כגון ערבי מהול וגבעוני מהול והוא תושב או שכיר׃ בבית אחד יאכל׃ בחבורה אחת שלא יעשו החבורה שתי חבורות ויחלקוהו אתה אומר בחבורה אחת או אינו אלא בבית אחד כמשמעו ולימד שאם התחילו והיו אוכלים בחצר וירדו גשמים שלא יכנסו לבית ת״ל על הבתים אשר יאכלו אותו בהם מלמד שהאוכל אוכל בשני מקומות׃ לא תוציא מן הבית מן החבורה׃ ועצם לא תשברו בו׃ כגון שאם יש עליו כזית בשר או מוח יש בו משום שבירת עצם אין עליו כזית בשר אין בו משום שבירת עצם׃ כל עדת ישראל יעשו אותו׃ למה נאמר לפי שהוא אומר בפסח מצרים שה לבית אבות שה לבית שנמנו עליו למשפחות יכול אף פסח דורות כן ת״ל כל עדת ישראל יעשו אותו׃ ועשה פסח׃ יכול כל המתגיירין יעשו פסח מיד ת״ל והיה כאזרח הארץ מה אזרח בארבעה עשר אף גר בארבעה עשר

8 - A

לא יאכל בו׃ תורה אחת יהיה לאזרח
ולגר הגר בתוככם׃ ויעשו כל בני
ישראל כאשר צוה יהוה את משה
ואת אהרן כן עשו׃ ויהי
בעצם היום הזה הוציא יהוה את בני
ישראל מארץ מצרים על צבאתם׃
פ
וידבר יהוה אל משה לאמר׃ קדש
לי כל בכור פטר כל רחם בבני
ישראל באדם ובבהמה לי הוא׃
ויאמר משה אל העם זכור את היום
הזה אשר יצאתם ממצרים מבית
עבדים כי בחזק יד הוציא יהוה
אתכם מזה ולא יאכל חמץ׃ היום
אתם יצאים בחדש האביב׃ והיה
כי יביאך יהוה אל ארץ הכנעני והחתי
והאמרי והחוי והיבוסי אשר נשבע
לאבתיך לתת לך ארץ זבת חלב
ודבש ועבדת את העבדה הזאת
בחדש הזה׃ שבעת ימים תאכל
מצת וביום השביעי חג ליהוה׃ מצות
יאכל את שבעת הימים ולא יראה
לך חמץ ולא יראה לך שאר בכל
גבלך׃ והגדת לבנך ביום ההוא לאמר
בעבור זה עשה יהוה לי בצאתי
ממצרים׃ והיה לך לאות על ידך
ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת
יהוה בפיך כי ביד חזקה הוצאך
יהוה ממצרים׃ ושמרת את החקה

לא ייכול ביה׃
אוריתא חדא יהא ליציבא
ולגיורא דאיתגיירו בינכון׃
ועבדו בני ישראל כמה דפקיד
יי ית משה וית אהרן כן
עבדו׃
והוה בכרן יומא הדין אפיק
יי ית בני ישראל מארעא
דמצרים על חיליהון׃
ומליל יי עם משה למימר׃
אקדיש קדמי כל בוכרא פתח
כל ולדא בבני ישראל באנשא
ובבעירא דילי הוא׃
ואמר משה לעמא הוו דכירין
ית יומא הדין דנפקתון
ממצרים מבית עבדותא ארי
בתקוף ידא אפיק יי יתכון
מכא ולא יתאכיל חמיע׃
יומא דין אתון נפקין בירחא
דאביבא׃
ויהא ארי יעילינך יי לארעא
דכנענאי וחתאי ואמוראי
וחואי ויבוסאי דקיים
לאבהתך למיתן לך ארעא
עבדא חלב ודבש ותפלח ית
פולחנא הדא בירחא הדין׃
שבעת יומין תיכול פטירין
וביומא שביעאה חגא קדם יי׃
פטירין יתאכיל ית שבעה יומין
ולא יתחזי לך חמיע ולא
יתחזי לך חמיר בכל תחומך׃
ותחוי לברך ביומא ההוא
למימר בדיל דא עבד יי לי
במפקי ממצרים׃ ויהא
לך לאת על ידך ולדוכרנא
בין עינך בדיל די תהא
אוריתא דיי בפומך ארי
בתקוף ידא אפקך יי
ממצרים׃
ותיטר ית קימא

וכל ערל לא יאכל בו׳ להביא את
שמתו אחיו מחמת מילה ולא מלעת
[illegible] לערלות והיינו מכן
נכר לא יאכל בו׳ תורה אחת להשוות
גר לאזרח אף לשאר מצות שבתורה׳
פטר רחם שפטר אותו הרחם תחלה
כמו פוטר מים׳ וכן יפטירו בשפה׳
יפתחו שפתים׳ זכור את היום למד
על יד שזכרים [illegible]׳ זכור
את היום הזה׳ למד שמזכירים יציאת
מצרים בכל יום׳ בחדש האביב׳ ומה
לא היה יודע באיזה חדש אלא כך
אמר להם ראו חסד שגמלכם [illegible]
שהוציא אתכם בחדש שהוא כשר [illegible]
לכם לצאת לא חמה ולא צנה ולא גשמים
וכן הוא אומר מוציא אסירים בכושרות
חדש שהוא כשר ליציאה׳ אל ארץ
הכנעני׳ אף על פי שלא מנה אלא חמשה
עממים כל שבעה גוים במשמע שכלם
נקראו כנעני [illegible]
[illegible] כרת
[illegible] ברית [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ארץ זבת חלב ודבש [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] על ידך [illegible]

הזאת למועדה מימים ימימה׃ ס

והיה כי יבאך יהוה אל ארץ הכנעני כאשר נשבע לך ולאבתיך ונתנה לך׃ והעברת כל פטר רחם ליהוה וכל פטר שגר בהמה אשר יהיה לך הזכרים ליהוה׃ וכל פטר חמר תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו וכל בכור אדם בבניך תפדה׃ והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו יהוה ממצרים מבית עבדים׃ ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרג יהוה כל בכור בארץ מצרים מבכר אדם ועד בכור בהמה על כן אני זבח ליהוה כל פטר רחם הזכרים וכל בכור בני אפדה׃ והיה לאות על ידכה ולטוטפת בין עיניך כי בחזק יד הוציאנו יהוה ממצרים׃ ס

ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא כי אמר אלהים פן ינחם העם בראתם

היא לזמנא מזמן לזמן׃

ויהא ארי יעילינך יי לארע כנענאה כמא דקיים לך ולאבהתך ויתנינה לך׃

ותעבר כל פתח ולדא קדם יי וכל פתח ולדא בעירא דיהון לך דיכרין תקדיש קדם יי׃

וכל בוכרא דחמרא תפרוק באימרא ואם לא תפרוק ותנקפיה וכל בוכרא דאינשא בבנך תיפרוק׃

ויהא ארי ישאלינך ברך מחר למימר מה דא ותימר ליה בתקוף ידא אפקנא יי ממצרים מבית עבדותא׃

והוה כד אקשי פרעה לשלחותנא וקטל יי כל בוכרא בארעא דמצרים מבוכרא דאינשא ועד בוכרא דבעירא על כן אנא דבח קדם יי כל פתח ולדא דוכריא וכל בוכרא דברי איפרוק׃

ויהא לאת על ידך ולתפילין בין עינך ארי בתקוף ידא אפקנא יי ממצרים׃

והוה כד שלח פרעה ית עמא ולא דברינון יי אורח ארעא דפלשתאי ארי קריבא הוא ארי אמר יי דילמא יתוהון עמא במיחזיהון

בחג׃ מימים ימימה משנה לשנה׃ נשבע לך. והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי׃ ונתנה לך. תהי בעיניך כאלו בו ביום נתנה לך ולא תהי בעיניך כירושת אבות׃ והעברת. אין זה אלא לשון הפרשה׃ וכן הוא אומר והעברתם את נחלתו לבתו׃ שגר בהמה. ולד׃ שגר בהמה שמשגרת אמו ואלמות בלא עתו ולמדך שהוא קדוש בבכורה לפטור את הבא אחריו ואף שאינו נפל קרוי שגר כמו שגר אלפיך׃ לא כך זה שבא ללמד על הנפל שהרי כבר כתב כל פטר רחם ואחר אף בכור בהמה טמאה במשמע כאן ופירש במקום אחר בבקרך ובצאנך׃ לשון אחר יש לפרש והעברת כל פטר רחם בבכור אדם מדבר׃ פטר חמור׃ ולא פטר שאר בהמה טמאה׃ וגזרת הכתוב הוא ואמר לפי שנמשלו בכורי מצרים כחמורים׃ ועוד שסייעו את ישראל ביציאתן ממצרים שאין לך אחד מישראל שלא נטל עמו הרבה חמורים טעונים מכספם וזהבם של מצרים׃ תפדה בשה. נותן שה לכהן וחמור מותר בהנאה והשה חולין ביד כהן׃ וערפתו. עורפו בקופיץ מאחוריו והורגו. הוא הפסיד ממונו של כהן לפיכך יפסיד ממונו׃ וכל בכור אדם בבניך תפדה. חמשה סלעים פדיונו קצוב במקום אחר׃ כי ישאלך בנך מחר. יש מחר שהוא עכשיו ויש מחר שהוא לאחר זמן. כגון כי יאמרו מחר בניכם מחר לבנינו לאמר ובני ראובן מה זאת. זה תינוק טפש שאינו יודע להעמיק שאלתו וסותם ושואל מה זאת. ובמקום אחר הוא אומר מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה ה' אלהינו אתכם וגו' הרי זה שאלת בן חכם. ודברה תורה כנגד ארבעה בנים תם וחכם רשע ושאינו יודע לשאול. והשאיל דרך חכמה׃ ולטוטפות בין עיניך. תפילין ועל שם שהם ארבע בתים קרויין טטפת טט בכתפי שתים פת באפריקי שתים. ומפרשים אחרים עם קטוף של ראש. ל' הטיפו ישפטו לשון דבור כמו ולזכרון בין עיניך שהרואה אותם קשורים בין העינים יזכור הנס וידבר בו׃ חסלת בא אל פרעה

ויהי בשלח

ולא נחם. נהגם כמו לך נחה את העם בהתהלכך תנחה אותך׃ כי קרוב הוא ונוח לשוב באותו הדרך למצרים ומדרשי אגדה יש הרבה׃ בראותם מלחמה כגון מלחמת ויקר העמלקי והכנעני שאם הלכו דרך ישר היו חוזרים ומה כשהקיפם דרך מעוקם אמרו נשימה ראש ונשובה מצרימה אם מהלכים בדרך

מלחמה ושבו מצרימה: ויסב אלהים
את העם דרך המדבר ים סוף
וחמשים עלו בני ישראל מארץ
מצרים: ויקח משה את עצמות יוסף
עמו כי השבע השביע את בני
ישראל לאמר פקד יפקד אלהים
אתכם והעליתם את עצמתי מזה
אתכם: ויסעו מסכת ויחנו באתם
בקצה המדבר: ויהוה הלך לפניהם
יומם בעמוד ענן לנחתם הדרך
ולילה בעמוד אש להאיר להם
ללכת יומם ולילה: לא ימיש עמוד
הענן יומם ועמוד האש לילה לפני
העם

וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר
אל בני ישראל וישבו ויחנו לפני פי
החירת בין מגדל ובין הים לפני בעל
צפן נכחו תחנו על הים: ואמר פרעה
לבני ישראל נבכים הם בארץ סגר
עליהם המדבר: וחזקתי את לב פרעה
ורדף אחריהם ואכבדה בפרעה
ובכל חילו וידעו מצרים כי אני יהוה

קרבא ויתובון למצרים:

ואסחר יי ית עמא אורח מדברא ימא דסוף וזריזין סליקו בני ישראל מארעא דמצרים:

ואסיק משה ית גרמי דיוסף עמיה ארי אומאה אומי ית בני ישראל למימר מדכר דכיר יי יתכון ותסקון ית גרמי מכא עמכון:

ונטלו מסוכות ושרו באיתם בסטר מדברא:

ויי מדבר קדמיהון ביממא בעמודא דעננא לדברהון באורחא ולילא בעמודא דאישתא לאנהרא להון למיזל ביממא ובליליא:

לא עדי עמודא דעננא ביממא ועמודא דאישתא בליליא קדם עמא:

ומליל יי עם משה למימר:

מליל עם בני ישראל ויתובון וישרון קדם פום חירתא בין מגדלא ובין ימא קדם בעל צפון לקבליהון תשרון על ימא:

ויימר פרעה על בני ישראל מעורבלין אינון בארעא אחד עליהון מדברא:

ואתקיף ית ליבא דפרעה וירדף בתריהון ואתיקר בפרעה ובכל משריתיה וידעון מצראי ארי אנא יי

[illegible]

[illegible]

ויעשו כן: ויגד למלך מצרים כי ברח העם ויהפך לבב פרעה ועבדיו אל העם ויאמרו מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו: ויאסר את רכבו ואת עמו לקח עמו: ויקח שש מאות רכב בחור וכל רכב מצרים ושלשם על כלו: ויחזק יהוה את לב פרעה מלך מצרים וירדף אחרי בני ישראל ובני ישראל יצאים ביד רמה: וירדפו מצרים אחריהם וישיגו אותם חנים על הים כל סוס רכב פרעה ופרשיו וחילו על פי החירת לפני בעל צפן: ופרעה הקריב וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נסע אחריהם וייראו מאד ויצעקו בני ישראל אל יהוה: ויאמרו אל משה המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים: הלא זה הדבר אשר דברנו אליך במצרים לאמר חדל ממנו ונעבדה את מצרים כי טוב לנו עבד את מצרים

ועבדו כן: ואתחוא למלכא דמצרים ארי אזל עמא ואתהפיך ליבא דפרעה ועבדוהי לעמא ואמרו מה דא עבדנא ארי שלחנא ית ישראל מפלחנא:

ושקיס ית רתיכיה וית עמיה דבר עימיה: ודבר שית מאה רתיכין בחירין וכל רתיכי מצראי ומצרין ממנן על כולהון: ותקיף יי ית ליבא דפרעה מלכא דמצרים ורדף בתר בני ישראל ובני ישראל נפקין בריש גלי: ורדפו מצראי בתריהון ואדביקו יתהון כד שרן על ימא כל סוסות רתכי פרעה ופרשוהי ומשריתיה על פום חירתא קדם בעל צפון:

ופרעה קריב וזקפו בני ישראל ית עיניהון והא מצראי נטלין בתריהון ודחילו לחדא וזעיקו בני ישראל קדם יי:

ואמרו למשה המדלית לית קיברין במצרים דברתנא ליממת במדברא מה דא עבדתא לנא לאפקותנא ממצרים:

הלא דין פיתגמא די מללנא עימך במצרים למימר פמכן מיננא ונפלח ית מצראי ארי טב לנא למפלח ית מצראי:

צ' אסר ובעגין

זה עוזא שר של מצרים ולכך אמרו וזמרת יה עומד כנגד שר של מצרים

הפרעמות: ויעשו כן. להגיד שבחן שש[מ]עו לקול משה ולא אמרו היאך נתקרב אל רודפינו אנו צריכין לברוח אלא אמרו אין לנו אלא דברי בן עמרם. ויגד למלך מצרים. איקטורין שלח עמהם וכיון שהגיעו ג' ימים שקבעו לילך ולשוב וראו שאינם חוזרים למצרים באו והגידו לפרעה ביום ד' בה' וב' רדפו אחריהם. ליל שביעי ירדו לים בשחרית אמרו שירה והוא יום ז' של פסח. לכך אנו קורין השירה ביום השביעי: ויהפך לב פרעה. נהפך ממה שהיה שהרי אמר להם קומו צאו מתוך עמי. ועבדיו גם כן נהפך לב עבדיו שהרי לשעבר היו אומרים עד מתי יהיה זה לנו למוקש. ועכשו נהפכו לרדוף אחריהם בשביל ממונם שהשאילום. מעבדנו. מעבוד אותנו. ויאסור את רכבו. הוא בעצמו. ואת עמו לקח עמו. משכם בדברים אמר להם לקינו ונטלו ממוננו ושלחנום באו עמי ואני לא אתנהג עמכם כשאר מלכים. כי דרך מלכים שעבדיו קודמים לו במלחמה ואני אקדים לפניכם. וזהו שנאמר ופרעה הקריב. הקריב את עצמו ומיהר לפני חיילותיו. דרך מלכים לטול ביזה בראש כמו שנאמר ואני אשוה עמכם בחלק. וזהו שנאמר אחלק שלל. רכב בחור. נבחרים. בחור לשון יחיד כל רכב ורכב שבו מן [...] היה בחור. וכל רכב מצרים. ועמהם כל שאר הרכב. ומהיכן היו כל הבהמות הללו. אם תאמר משל מצרים והלא כבר נאמר וימת כל מקנה מצרים. ואם תאמר משל ישראל והלא כבר נאמר וגם מקננו ילך עמנו. אם כן משל מי היו הוי אומר מן הירא את דבר יי'. מכאן היה ר' שמעון אומר טוב שבגוים הרוג. וטוב שבנחשים רצוץ את מוחו: ושלשים על כלו. שרי צבאות. כתרגומו ומצרין ממנן. ויחזק יי' את לב פרעה. שהיה לבו חלוק אם לרדוף ואם לאו. וחזק את לבו לרדוף. ביד רמה. בגבורה גבוהה ומפורסמת. ופרעה הקריב. היה לו לכתוב ופרעה קרב ומהו הקריב. הקריב את עצמו ונתאמץ לקדם לפניהם כמו שהתנה עמהם. נוסע אחריהם. ראו שר של מצרים נוסע מן השמים לעזור למצרים. ד"א נוסע אחריהם בלב א' כאיש א'. ויצעקו בני ישראל. תפשו אומנות אבותם תפשו באברהם הוא אומר אל המקום אשר עמד שם את פני יי'. ביצחק הוא אומר ויצא יצחק לשוח בשדה. ביעקב הוא אומר ויפגע במקום. המבלי אין קברים. וכי מחמת חסרון קברים שאין במצרים לקחתנו משם. אשר דברנו אליך והיכן דברו ירא יי' עליכם

למתנו במדבר: ויאמר משה אל העם אל תיראו התיצבו וראו את ישועת יהוה אשר יעשה לכם היום כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תספו לראתם עוד עד עולם: יהוה ילחם לכם ואתם תחרשון:

ויאמר יהוה אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו: ואתה הרם את מטך ונטה את ידך על הים ובקעהו ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה: ואני הנני מחזק את לב מצרים ויבאו אחריהם ואכבדה בפרעה ובכל חילו ברכבו ובפרשיו: וידעו מצרים כי אני יהוה בהכבדי בפרעה ברכבו ובפרשיו: ויסע מלאך האלהים ההלך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמד מאחריהם: ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה ולא קרב זה אל זה כל הלילה: ויט משה את ידו על הים ויולך יהוה את הים ברוח קדים עזה כל הלילה וישם את הים

מדי נמות במדברא:

ואמר משה לעמא לא תדחלון איתעתדו וחזו ית פורקנא דיי דיעביד לכון יומא דין ארי דחזיתון ית מצראי יומא דין לא תוסיפון למחזיהון עוד עד עלם:

יי יגיח לכון קרב ואתון תשתקון:

ואמר יי למשה קבילית צלותך מליל עם בני ישראל ויטלון:

ואת טול ית חוטרך וארים ידך על ימא ובזעהי ויעלון בני ישראל בגו ימא ביבשתא:

ואנא הא אנא מתקיף ית לבא דמצראי ויעלון בתריהון ואיתיקר בפרעה ובכל משריתיה ברתכוהי ובפרשוהי:

וידעון מצראי ארי אנא יי באתיקרותי בפרעה ברתכוהי ובפרשוהי:

ונטל מלאכא דיי דמדבר קדם משריתא דישראל ואול מבתריהון ונטל עמודא דעננא מן קדמיהון ושרא מבתריהון:

ועל בין משריתא דמצראי ובין משריתא דישראל והוה עננא וקבלא למצראי ולישראל נהר כל לילא ולא איתקריבו דין לות דין כל לילא:

וארים משה ית ידיה על ימא ודבר יי ית ימא ברוח קידומא תקיף כל לילא ושוי ית ימא

והשיאם ממצרים למות במדבר: ויאשר ממות. וכן מי יתן מותנו שמות כמו עם קרוב עד שום בשלום ... שאמר. ואם היה ... אותם היום תעשו ... אשר ראיתם את מצרים. מה שראיתם את מצרים היום אינו אלא היום כי לא תוסיפו לראותם עוד. יי ילחם לכם. בשבילכם. וכן ... נלחם להם. וכן אם לא ... תחרישון. אשר דברתי ... מה תצעק אלי. למדנו שהיה משה עומד ומתפלל. אמר לו הקב"ה לא עת עתה להאריך בתפלה שישראל נתונין בצרה. ... מה תצעק אלי. עלי הדבר תלוי ולא עליך כמו שנאמר ... על בני ועל פועל ידי תצוני. דבר אל בני ישראל ויסעו. אין להם אלא ליסע שאין הים עומד לפניהם כדאי זכות אבותיהם והאמונה שהאמינו בי ויצאו להם את הים. וילך מאחריהם. להבדיל בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ולקבל חצים ובליסטראות של מצרים. בכל מקום הוא אומר מלאך יי וכאן מלאך האלהים. אין אלהים בכל מקום אלא דין. מלמד שהיו ישראל נתונין בדין באותה שעה אם להנצל אם להאבד עם מצרים. ויבא בין מחנה מצרים. משל למהלך בדרך ובנו מהלך לפניו באו לסטים לשבותו נטלו מלפניו ונתנו לאחריו. באו זאבים מאחריו נתנו לפניו. באו לסטים מלפניו וזאבים מלאחריו. נתנו על זרועו ונלחם בהם. כך עשה הקב"ה שנאמר ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותיו. ויסע עמוד הענן ... והשלים עמוד הענן את המחנה לעמוד האש. לא נסתלק הענן כמו שהיה רגיל להסתלק ערבית. אלא נסע והלך לו מאחריהם להחשיך למצרים. ויהי הענן והחשך. למצרים. ויאר את הלילה. לישראל. כדרכו והולך לפניהם כדרכו ללכת כל הלילה. והחשך של ערפל לנגד מצרים. ולא קרב זה אל זה. מחנה אל מחנה. ברוח קדים עזה. ברוח קדים שהיא עזה שברוחות. היא הרוח שהקב"ה נפרע בה מן הרשעים. שנאמר ברוח קדים אפיצם. יביא קדים רוח יי. רוח קדים שברך בלב ימים. הפה ברוחו הקשה ביום קדים:

83B

לחרבה ויבקעו המים ׃ ויבאו בני
ישראל בתוך הים ביבשה והמים
להם חומה מימינם ומשמאלם ׃
וירדפו מצרים ויבאו אחריהם כל
סוס פרעה רכבו ופרשיו אל תוך
הים ׃ ויהי באשמרת הבקר וישקף
יהוה אל מחנה מצרים בעמוד אש
וענן ויהם את מחנה מצרים ׃ ויסר
את אפן מרכבתיו וינהגהו בכבדת
ויאמר מצרים אנוסה מפני ישראל
כי יהוה נלחם להם במצרים ׃

ויאמר יהוה אל משה נטה את ידך
על הים וישבו המים על מצרים
על רכבו ועל פרשיו ׃ ויט משה את
ידו על הים וישב הים לפנות בקר
לאיתנו ומצרים נסים לקראתו
וינער יהוה את מצרים בתוך הים ׃
וישבו המים ויכסו את הרכב ואת
הפרשים לכל חיל פרעה הבאים
אחריהם בים לא נשאר בהם עד
אחד ׃ ובני ישראל הלכו ביבשה
בתוך הים והמים להם חמה מימינם
ומשמאלם ׃ ויושע יהוה ביום
ההוא את ישראל מיד מצרים
וירא ישראל את מצרים מת
על שפת הים ׃ וירא ישראל

לבישתא ואתבזעו מיא ׃
ועאלו בני ישראל בגו ימא
ביבשתא ומיא להון שורין
מימיניהון ומשמאליהון ׃

ורדפו מצראי ועאלו בתריהון
כל סוסות פרעה רתיכוהי
ופרשוהי לגו ימא ׃
והוה במטרת צפרא ואסתכי
יי׳ למשריתא דמצראי
בעמודא דאישתא ועננא
ושגיש ית משריתא דמצראי ׃

ואעדי ית גלגלי רתיכיהון
ומדברין להון בתקוף ואמרו
מצראי איערוקמן קדם ישראל
הלא דא היא גבורתא דיי׳
דעבד להון קרבין במצרים ׃

ואמר יי׳ למשה ארים ית ידך
על ימא ויתובון מיא על
מצראי על רתיכיהון ועל
פרשיהון ׃
וארים משה ית ידיה על ימא
ותב ימא לעידן צפרא
לתוקפיה ומצראי ערקין
לקדמותיה ושניק יי׳ ית
מצראי בגו ימא ׃
ותבו מיא וחפו ית רתיכא וית
פרשיא לכל משריית פרעה
דעלין בתריהון בימא לא
אישתאר בהון עד חד ׃

ובני ישראל הליכו ביבשתא
בגו ימא ומיא להון שורין
מימינהון ומשמאליהון ׃

ופרק יי׳ ביומא ההוא ית
ישראל מידא דמצראי וחזא
ישראל ית מצראי מיתין על
כיף ימא ׃

וחזא ישראל

ויבקעו המים · כל מים שבעולם
כל סוס פרעה וכי סוס אחד היה אלא
מגיד שאין כולם חשובים לפני המקו׳
אלא כסוס אחד׳ באשמורת הבקר ג׳
חלקי הלילה קרויין אשמורת ואותה
שלפני הבקר קרויה אשמורת הבקר׳
ואומר אני שמתוך חלוקת משמרות שיר
מלאכי השרת כת אחר כת לשלש חלקי׳ לכך
קרוי אשמורת · וזהו שתרגם אונקלוס
במטרת׳ וישקף יי׳ ויבט כלומר פנה
אליהם להשחיתם ותרגו׳ ואסתכי אף
הוא לשון הבטה כמו שהוא עומד
ותרגום יונתן ספוקי׳ · בעמוד אש וענן
עמוד ענן יורד ועושה אותו כטיט
ועמוד האש מרתיחו וטלפי סוסיהם
משתמטות׳ ויהם · לשון מהומה
ערבבם ונטל סגניות שלהם · ושנינו
בפרקי ר׳ אליעזר בנו של ר׳ יוסי הגלילי
כל מקום שנ׳ מהומה הלעטת קול
הוא וזה אב לכלם ויהם יי׳ בקול
גדול על פלשתים וכו׳ · ויסר את
אופן מרכבותיו · מכח האש נשרפו
הגלגלים והמרכבות נגררות והיושבי׳
בהם נעים ונדים ואבריהם מתפרקים ׃
וינהגהו בכבדות · במנהג שהוא כבד
וקשה להם במדה שמדדו שנא׳ ויכבד
לבו הוא ועבדיו אף כאן וינהגהו
בכבדו׳ נלחם להם · במצרים׳ במצרי׳
במצרים · לא בארץ מצרים כשם שלקו על הים כך היו לוקים אותם שנשארו במצרים ׃ וישובו המים · שהיו
זקופים ועומדים כחומה שבו למקומם · לפנות בקר · לעת שהבקר פונה לבא ׃ לאיתנו · לתקפו הראשון ׃ נסים לקראתו
שהיו מהוממים ומטורפים ונסים לקראת המים ׃ וינער יי׳ · כאדם שמנער את הקדרה והופך את העליון למטה
והתחתון למעלה כך היו עולים ויורדים ומשתברים בים ונתן הקב״ה בהם כח ויכולת לקבל היסורין · ותרגו׳ וינער ושניק
והוא לשון טירוף בלשון ארמי והרבה יש במדרש אגדה ׃ ויכסו את הרכב ואת הפרשים לכל חיל פרעה · כך דרך
המקראות לכתוב למ״ד יתירה כמו לכל כלי תעשה נחשת וכן לכל כלי המשכן ואומר אני שהוא לשון תיקון ׃ וירא ישראל את מצרים
מת · שפלטן הים על שפתו כדי שלא יאמרו ישראל כשם שאנחנו עולים מצד זה כך הם עולים מצד אחר רחוק ממנו ׃

84 B

את היד הגדולה אשר עשה יהוה
במצרים וייראו העם את יהוה ויאמינו
ביהוה ובמשה עבדו׃
אז ישיר משה ובני ישראל את השירה
הזאת ליהוה ויאמרו לאמר
אשירה ליהוה
כי גאה גאה סוס ורכבו
רמה בים׃ עזי
וזמרת יה ויהי לי לישועה
זה אלי ואנוהו
אלהי אבי וארוממנהו׃

ית גבורת ידא רבתא דעבד
יי במצרים ודחילו עמא קדם
יי והימינו במימרא דיי
ובנבואות משה עבדיה׃
בכן שבח משה ובני ישראל
ית תושבחתא
הדא קדם יי ואמרו
למימר נשבח
ונודי קדם יי ארי
איתגאי על
גיותניא וגיותא
דיליה היא סוסיא
ורוכביה רמא בימא׃
תוקפי ותושבחתי
דחילא יי אמר במימריה
והוה לי לפרק
דין אלהי ואבני ליה מקדשא
אלהא דאבהתי ואפלח קדמוהי׃

את היד הגדולה. את הגבורה הגדולה
שעשתה ידו של הקב״ה והרבה לשונות
נופלים על לשון יד וכולן לשון יד ממש
הן והמפרש יתקן בלשון אחר לפי הענין
הכל׃ אז ישיר משה. אז כשראה הנס
עלה בלבו שישיר שירה וכן עשה וכן
אז ידבר יהושע וכן ובית יעשה לבת
פרעה חשב בלבו שיעשה וכן עשה
אף כאן ישיר אמר לו לבו שישיר וכן
עשה כדכתיב ויאמרו לאמר וכן ביהושע
כשראה הנס אמר לו לבו שידבר וכן
עשה כן ויאמר לעיני כל ישראל וכן
שירת הבאר שפתח בה אז ישיר ישראל פירש אחריו עלי באר ענו לה. אז יבנה שלמה בקש לבנות ולא בנה למדנו
שהיו״ד על שם המחשבה נאמרה וזהו ליישב פשוטו ומדרשו אמרו רבותינו ז״ל רמז מכאן לתחיית המתים מן
התורה וכן בכולם חוץ משל שלמה שפירשוהו שבקש לבנות ולא בנה. ואין לומר וליישב לשון זה כשאר דברים הנכתבים
בלשון עתיד והן מיד כמו ככה יעשה איוב. על פי יי יחנו ויש אשר יהיה הענן שהן דבר ההווה תמיד ונופל בו בין
לשון עתיד ובין לשון עבר אבל זה שלא היה אלא לשעה איני יכול ליישבו בלשון זה׃ כי גאה גאה. כתרגומו. דבר אחר
על כל השירות וכל מה שאקלסנו עוד יש בו תוספת. ולא כמדת מלך בשר ודם שמקלסין אותו ואין בו׃ סוס ורכבו.
שניהם קשורים זה בזה והמים מעלים אותם לרום ומורידין לעומק ואין נפרדים׃ רמה בים. השליך וכן ורמיו לגו אתון
נורא. ועל זה כתוב אחד אומר רמה וכתוב אחד אומר ירה בים מלמד שהיו עולים לרום ויורדין לעומק ואין נפרדין
כמו או ירה יירה אבן פנתה מן למעלה למטה׃ עזי וזמרת יה. אונקלוס תרגם תוקפי ותושבחתי עזי ו׳ זמרת יה כמו
עזי וזמרתי ואני תמה על לשון המקרא שאין לו דמיון בכל המקרא שנקוד [illegible] שהוא
אוכל וזמרת וכל שאר מקומות נקוד בשורק. יי עזי ומעוזי. עזי אשמרה וכן כל תיבה בת שתי אותיות הנקודות
מלאפום [illegible] ואין הפסקת [illegible] נקודה בשורק כגון עז עזי [illegible]
[illegible] ואני אומר [illegible] ועוד שאין [illegible] כתוב
וזמרתי אלא וזמרת. [illegible] לשון המקרא שאין עזי כמו עזי וזמרת
כמו וזמרתי. [illegible] כמו [illegible]
וזמרת יה [illegible] היה לי לישועה וזמרת [illegible] על דברת בני אדם ולשון
זמרה לשון [illegible] ולשון כסוח וכריתה [illegible] היה לנו לישועה [illegible]
על לשון [illegible] וזהו [illegible] ויהי לי
[illegible] ובני ישראל [illegible]
[illegible] וכן [illegible] עמד [illegible]
[illegible] רבותינו ז״ל [illegible] על הים
מה שלא ראה יחזקאל [illegible] דבר אחר
לשון [illegible] כל [illegible]

יהוה איש
מלחמה יהוה שמו:
מרכבת פרעה
וחילו ירה בים ומבחר
שלשיו טבעו
בים סוף: תהמת יכסימו
ירדו במצולת
כמו אבן: ימינך יהוה
נאדרי בכח
ימינך יהוה תרעץ אויב:
וברב גאונך
תהרס קמיך תשלח חרנך
יאכלמו כקש: וברוח אפיך נערמו מים

יי מרי נצחן
קרביא יי שמיה:
רתיכי פרעה
ומשריתיה שדי
בימא ושפר גברוהי
אטבעו בימא דסוף:
תהומיא חפו
עליהון נחתו
לעומקיא כאבנא:
ימינך יי אדירא
בחילא ימינך יי
תברת סנאה:
ובסגיאות תוקפך
תברתנון לדקמו
על עמך שלחת
רוגזך תשיצינון
כנורא לקשא:
ובמימר
פומך חכימו
מיא

לא אני תחלת הקדושה אלא מוחזקת
ועומדת לי קדושתו ואלהותו עלי מימי
אבותי · איש מלחמה · בעל מלחמה
כמו איש נעמי · וכל איש ואיש
תרגמו גבר וכן וחזקת והיית לאיש ·
כמו לגבור · יי שמו · מלחמותיו לא
בכלי זין אלא בשמו הוא נלחם והדרך
שאמר דוד ואנכי בא אליך בשם יי
צבאות · דבר אחר יי שמו אף בשעה
שהוא נלחם ונוקם באויביו אוחז הוא
במדתו לרחם על קוראיו ולזון כל
באי עולם ולא כמדת מלכי אדמה
כשהוא עוסק במלחמות פונה עצמו
מכל עסקיו ואין להם יכולת לעשות
זו וזו · ירה בים · תרגמו שדי בימא לשון ירייה · כמו או ירה יירה שתרגמו אשתדאה אשתדי והתיו משמשת · מקום
יתפעל · ומבחר שלשיו · שם דבר · כמו מבחר מרכב מקרא קדם · טבעו בים סוף · אין טביעה אלא במקום טיט
כמו ויטבע ירמיהו בטיט וכן טבעתי ביון מצולה · מלמד שנעשה הים טיט לגמול להם במדה שעבדו בישראל
בחומר ובלבנים · יכסימו · אין דומה לו במקרא בנקודות כמו יכסום והיוד מאומנות יתירה · והרבה מקראות בכך
כמו ירויון מדשן ביתך שהוא כמו ירוון והיוד יתירה שהוא לשון עתיד כך פירושו טבעו בים סוף כדי שיחזרו
המים ויכסו אותם · יכסיומו · ירדו להיות יכסיומו כקולמוס · כמו אבן · ובמקום אחר הוא אומר צללו כעופרת
ובמקום אחר יאכלמו כקש · הרשעים כקש הולכים ומטורפים עולים ויורדים · בינונים כאבן והכשרים כעופרת
שנחו מיד · ימינך יי ימינך יי · שני פעמים כשישראל עושין רצונו של מקום השמאל נעשית ימין · ימינך יי נאדרי
בכח · להציל את ישראל · וימינך השנית תרעץ אויב · ולפי הנראה אותה ימין עצמה תרעץ אויב · מה שאי אפשר לאדם
לעשות שתי מלאכות בבת אחת · ופשוטו ימינך הנאדרת בכח מה היא עושה תרעץ אויב · והרבה מקראות דומין
כהנה אויבך יי כי הנה אויבך יאבדו · עד מתי רשעים יי עד מתי רשעים יעלוזו וכן הרבה · נאדרי בכח · כמו
רבתי עם שרתי במדינות גנובתי יום · תרעץ אויב · תמיד היא רוצצת ומשברת האויב ודומה לו וירעצו וירוצצו את בני ישראל
תהרוס קמיך · תמיד אתה הורס קמיך הקמים כנגדך · ומי הם הקמים כנגדו אלו הקמים על ישראל · וכן הוא אומר כי
הנה אויבך יהמיון ומה היא ההמייה על עמך יערימו סוד · וברוח אפך · רוח היוצא משני הנחירים שאף דבר
הכתוב כביכול בשכינה כמדת מלך בשר ודם כדי לשבר את האוזן של בריות כפי ההווה שיוכלו להבין דברים כשאדם
כועס רוח יוצא מנחיריו · וכן עלה עשן באפו · וזהו שנאמר למען שמי אאריך אפי כשזעפו נח נשימתו ארוכה
וכשזעפו נשימתו קצרה · ותהלתי אחטם לך · למען תהלתי אשים חוטם באפי ורוח לא יצא · ואחטם כמו חוטם
במסכת שבת · כנגדיות בשבת · וכל אף וחרון שבמקרא אני אומר כן · חרון לשון שריפה ומוקד · שאומרים לכן
חסידים נשמת יוקדת וחרון מגזרת חרר כמו ועצמי חרה מני חורב · וכל חמה על שם חמימות · על כן הוא אומר
וחמתו בערה בו · וכשהוא קצר אומר מקרא רוח עצה · נערמו מים · כתרגומו חכימו לשון ערמימות ולשון
כוונת המקרא כמו ערימות חטים וכנס כמו נד יוכיח נערמו ימדמה

8
5
A

נצבו כמו נד נזלים קפאו
תהמת בלב ים:
אמר אויב ארדף אשיג
אחלק שלל
תמלאמו נפשי אריק
חרבי תורישמו
ידי: נשפת ברוחך כסמו
ים צללו
כעופרת במים אדירים:
מי כמכה באלם
יהוה מי כמכה נאדר
בקדש נורא
תהלת עשה פלא: נטית
ימינך תבלעמו
ארץ: נחית בחסדך עם זו
גאלת נהלת
בעזך אל נוה קדשך:
שמעו עמים
ירגזון חיל אחז ישבי פלשת:
אז נבהלו אלופי
אדום אילי מואב יאחזמו רעד

קמו כשור אוליא
קפו תהומי בליבא:
דימא: דהוה
אמר שנאה
ארדף ארביכון
אפלג בזתא
תשבע מנהון
נפשי אשלוף
חרבי תשיצינון
ידי: אמרת
במימרך חפו
עליהון ימא
אשתקעו כאברא
במיין תקיפין:
לא אית בר מנך
את הוא אלהא
יי' לא אית אלא
את אדיר בקודשא
דחיל תושבחן
עביד פרישן:
ארכנת ימינך
בלעתנון ארעא:
דברתא בטבותך
עמא דנן דפרקת
סוברתא בתוקפך
לדירא דקודשך:
שמעו עממיא זעו
דחלא אחדתנון
כל דיתבין בפלשת:
בכן אתבהילו
רברבי אדום
תקיפי מואב
אחדתנון רתיתא

קיפא מפני יבשו המים ונעשו כתלים
וכריות של ערימה שהן גבוהים כמו
נד כתרגומו קפו כשור כחומה · נד לשון
צבור וכנוס כמו נד קציר
ונד הים כנס כמו כנד וכנס לשון
הכנסה היא לא לכתוב מכנס כנד
מי הים אלא כנס לשון אוסף ועבר
הוא וכן קמו נד אחד · ואין לשון קימה
ועמידה בנאדות אלא כחומה ובשורי
ולא מצינו נאד נקוד שלא מלא פום ·
שימה דמעתי בנאדך · נאד החלב ·
קפאו תהומות · כמו וכגבינה
הקפיאם שהוקשו ונעשו כאבנים
והמים זורקים המצריים על האבן
בהן ועושים בם בכל מיני קושי ·
בלב ים · בחוזק הים ודרך המקראות
לדבר כן · לב השמים לב האלה לשון
עקרו ותקפו של דבר · אמר אויב ·
לעמו כשפתם בדברים ארדוף אשיג
ואחלק שללם עם שרי ועבדי
תמלאמו נפשי · תמלא מהם רוחי
ורצוני · וו' תמלאמו על תבת אחרת ·

תמלאמו במו · התמלא מהם בו בה קרובה בלשון זה · ארץ הגבב כתתם · כתת לו · ולא יכלו דברו לשלום
דבר עמו · במ יכתות יעלו ממנו · אף כאן תמלאמו תמלא מהם: אריק חרבי · אשלוף · ועל שאני מריק את התער
בשלפתו ונשארת ריקה נופל בו לשון הרקה כמו מריקים שקיהם · ואת אין לשון ריקות מוסב על היוצא
ם שא על התיק והשק והכלי שהדבר יצא ממנו אבל לא על החרב והיין · ולחוק ולפרש אריק חרבי · אזיין
בחרבי לשון וירק את חניכיו מתכס הלשון מוסב אף על היוצא שמן הורק שמך · לא הורק מכלי אל כלי ויינם הלשון
מוסב על היין · וכן והריקו חרבותם · תורישמו · לשון רשות ודלות כמו מוריש ומעשיר · נשפת · לשון הפחה וכן
גם נשף בהם · צללו · שקעו לשון מצולה שקעו · כעופרת · אבר · באלים · בחזקים כמו ואת אילי הארץ · אלעת נשחתה
הוסב ; נורא תהלות · יראוי מלהגיד תהלותיך פן ימעטו ועל כן נאמר לך דומיה תהלה · נטית ימינך · כשהקב"ה נוטה ידו
הרשעים כלים ונופלים שהכל נתון בידו ונופלים בהטייתה · וכן הוא אומר ויי' יטה ידו וכשל עוזר ונפל עזור · משל
לכלי זכוכית הנתונה ביד אדם מטה ידו מעט והם נופלים ומשתברים · תבלעמו ארץ · מכאן שזכו לקבורה בשכר שאמרו
יי' הצדיק · נהלת · לשון מנהל ואונקלוס תרגם לשון נשיאה וסובל ולא דקדק לפרש אחר לשון העברי · ירגזון · מתרגזין · ישבי פלשת
מפני שהרגו את בני אפרים שמיהרו את הקץ ויצאו בחזקה כמפורש בדברי הימים · אלופי אדום ואילי
מואב והלא לא היה להם עליה כלום שהרי לא עולים הם עליהם אלא מפני אבל הם מתאוננים על כבוד ישראל

8
5
B

נמגו כל ישבי
כנען תפל עליהם אימתה
ופחד בגדל זרועך
ידמו כאבן עד יעבר
עמך יהוה עד
יעבר עם זו קנית תבאמו
ותטעמו בהר
נחלתך מכון לשבתך
פעלת יהוה
מקדש אדני כוננו ידיך
יהוה ימלך
לעלם ועד כי בא סוס
פרעה ברכבו
ובפרשיו בים וישב יהוה
עלהם את מי
הים ובני ישראל הלכו ביבשה
בתוך הים

ותקח מרים הנביאה אחות אהרן
את התף בידה ותצאן כל הנשים
אחריה בתפים ובמחלת ותען להם
מרים שירו ליהוה כי גאה גאה סוס
ורכבו רמה בים
ויסע משה את ישראל
מים סוף ויצאו אל מדבר שור וילכו
שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים

איתברו כל דיתבין בכנען: תפל עליהון אימתא ודחילתא בסגיאות תוקפך ישתקון כאבנא עד דיעבר עמך יי׳ ית ארנונא עד דיעבר עמא דנן דיפרקת ית ירדנא: תעלינון ותשרינון בטורא דאחסנתך אתר לבית שכינתך אתקינתא יי׳ מקדשא יי׳ אתקנוהי ידך: יי׳ מלכותיה לעלם ולעלמי עלמיא: ארי עאלו סוסות פרעה ברתיכוהי ובפרשוהי בימא ואתיב יי׳ עליהון ית מי ימא ובני ישראל הליכו ביבשתא בגו ימא:

ונסיבת מרים נביאתא אחתיה דאהרן ית תופא בידהא ונפקא כל נשיא בתרהא בתופין ובחינגין: ועניאת להון מרים שבחו ואודו קדם יי׳ ארי איתגאי על גיותניא וגיותא דיליה סוסיא ורכביה רמא בימא: ואטיל משה ית ישראל מימא דסוף ונפקו למדברא דחגרא ואזלו תלתא יומין במדברא ולא אשכחו מיא:

נמוגו: נמסו כמו ברביבים תמוגגנה אמרו עלינו הם באים לכלותנו ולרש את ארצנו: תפל עליהם אימתה: על הרחוקים: ופחד: על הקרובים: כמו שנאמר אשר הוביש יי׳ את מי ים סוף מפניכם: עד יעבר: כתרגומו: קנית: חבבת משאר אומות כחפץ הקנוי בדמים יקרים שחביב על קונהו: תבאמו: נתנבא משה שלא יכנס לארץ לא אמר תביאנו: מכון לשבתך: מקדש של מטה מכוון כנגד של מעלה: פעלת: כמו אשר פעלת: מקדש: הטעם עליו זקף גדול להפריד מתיבה השם שאחריו המקדש אשר כוננו ידיך יי׳ חביב בית המקדש שכל העולם נברא ביד אחת שנאמר אף ידי יסדה ארץ ומקדש בשתי ידים ואימתי יבנה בשתי ידים בזמן שי״י ימלוך לעולם ועד: ועד לשון עולמית הוא והוי״ו יסוד לפיכך הוא פתוחה אבל ועד שהוי״ו בו שמוש קמוצה היא: כי בא סוס: כאשר בא: ותקח מרים הנביאה: היכן נתנבאה כשהיתה אחות אהרן קודם שנולד משה אמרה עתידה אמי שתלד בן שיושיע את ישראל: דבר אחר אחות אהרן שמסר נפשו עליה כשנצטרעה לכך אמר כן: את התף: כלי של מיני זמר: בתפים ובמחולות: מובטחות היו צדקניות שבדור שהקדוש ברוך הוא עושה להם נסים והוציאו תפים ממצרים: ותען להם מרים: משה אמר שירה לאנשים הוא אומר והם עונים אחריו ומרים אמרה שירה לנשים וכן עונות אחריה: ויסע: הסיען בעל כרחן שעטרו מצריים סוסיהם בתכשיטי כסף וזהב ואבנים טובות וישראל מוצאין אותם בים וגדולה היתה ביזת הים מביזת מצרים שנאמר תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף לפיכך הוצרך להסיען בעל כרחם: ויבאו מרתה: כשנקרא המקום למה ברישא והתו תיה בשרשת מרה בסמיכתה שהיא כנקבת לה שיוסף כמקום של מרה תמיד רשות לשרש יתו וכן כל תיבה שהיא שרש בנקבה הופך לתו מפני שסמוכה על התיבה שאחריה וכן עבד ואמה הנה אמתי לגבעה ויהי יחדה בן קרמה קרמתה

86A

96 B

ויבאו מרתה ולא יכלו לשתת מים
ממרה כי מרים הם על כן קרא שמה
מרה: וילנו העם על משה לאמר מה
נשתה: ויצעק אל יהוה ויורהו יהוה
עץ וישלך אל המים וימתקו המים
שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו:
ויאמר אם שמוע תשמע לקול
יהוה אלהיך והישר בעיניו תעשה
והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו
כל המחלה אשר שמתי במצרים
לא אשים עליך כי אני יהוה רפאך:
פ ויבאו אילמה ושם שתים
עשרה עינת מים ושבעים תמרים
ויחנו שם על המים: ויסעו מאילם
ויבאו כל עדת בני ישראל אל מדבר
סין אשר בין אילם ובין סיני בחמשה
עשר יום לחדש השני לצאתם מארץ
מצרים: וילינו כל עדת בני ישראל
על משה ועל אהרן במדבר: ויאמרו
אלהם בני ישראל מי יתן מותנו ביד
יהוה בארץ מצרים בשבתנו על
סיר הבשר באכלנו לחם לשבע כי
הוצאתם אתנו אל המדבר הזה
להמית את כל הקהל הזה ברעב:
פ ויאמר יהוה אל משה
הנני ממטיר לכם לחם מן השמים
ויצאו העם ולקטו דבר יום ביומו למען
אנסנו הילך בתורתי אם לא: והיה
ביום הששי והכינו את אשר יביאו

ואתו למרה ולא יכלו למשתי מיא ממרה ארי מרירין אינון על כן קרא שמה מרה:
ואתרעמו עמא על משה למימר מה נשתי:

וצלי קדם יי ואלפיה יי אעא ורמא למיא ובסימו מיא תמן גזר ליה קיים ודין ותמן נסייה:

ואמר אם קבלא תקביל למימרא דיי אלהך ודכשר קדמוהי תעביד ותציית לפקודוהי ותיטר כל קימוהי כל מרען דשויתי במצרים לא אשוינון עלך ארי אנא יי אסך:

ואתו לאילים ותמן תרתין עשרי מבועין דמיין ושבעין דקלין ושרו תמן על מיא:

ונטלו מאלים ואתו כל כנשתא דבני ישראל למדברא דסין דבין אילים ובין סיני בחמשת עשר יומא לירחא תניינא למפקהון מארעא דמצרים:

ואתרעמו כל כנשתא דבני ישראל על משה ועל אהרן במדברא:
ואמרו להון בני ישראל לוי דמיתנא קדם יי בארעא דמצרים כד הוינא יתבין על דודי בשרא כד הוינא אכלין לחמא ושבעין ארי אפיקתון יתנא למדברא הדין לקטלא ית כל קהלא הדין בכפנא:

ואמר יי למשה הא אנא מחית לכון לחמא מן שמיא ויפקון עמא וילקטון פתגם יום ביומיה בדיל דאנסינון היהכון בארחת אוריתי אם לא:

ויהא ביומא שתיתאה ויתקנון ית דייתון

וילונו. לשון נפעל הוא וכן תרגומו ואתרעמו וכן כל לשון תלונה להסב הדבר על האדם המתלונן והמתרעם ולא יאמר לון אלא מתלונן. וכן יאמר בלע"ז מוסב הדבר אל האדם: שם שם לו ונו' במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם שבת ופרה אדומה ודינין: ושם נסהו. לעם וראה קשי ערפן שלא נמלכו במשה בלשון יפה עליהם בקש עלינו מים לשתות אלא נתלוננו: אם שמוע תשמע. זו קבלה שיקבלו עליהם: תעשה. היא עשייה: והאזנת. תטה אזנים לדקדק בהם: כל חקיו. דברים שאין בהם אלא גזרת מלך ויצר הרע מקנטר עליהם מה איסור יש באלו כגון לבישת שעטנז ואכילת חזיר ופרה אדומה וכיוצא בהן: לא אשים עליך. ואם אשים הרי הוא כלא הושמה כי אני יי רופאך. זהו מדרשו. ולפי פשוטו כי אני יי רופאך ומלמדך תורה ומצות למען תנצל מהם: שתים עשרה עינות מים. כנגד שנים עשר שבטים נזדמנו להם: ושבעים תמרים. כנגד שבעים זקנים: בחמשה עשר יום. נתפרש היום של חניה זו לפי שבו ביום כלתה החררה שהוציאו ממצרים והוצרכו למן. למדנו שאכלו משיירי הבצק ששים ואחת סעודות וירד להם מן בששה עשר באייר ויום א' בשבת היה כדאיתא במסכת שבת: וילונו. לפי שכלה הלחם: מי יתן מותנו. שנמות. ולא לשון מיתה הוא אלא שם דבר כמו עשותנו חנותנו שובנו לעשות אנחנו לחנות אנחנו לשוב אנחנו ת"א לוי דמיתנא: דבר יום ביומו. צורך אכילת יום ילקטו ביומו ולא ילקטו היום לצורך מחר: למען אנסנו הילך בתורתי. אם ישמרו מצות התלויות בו שלא יותירו ממנו ולא יצאו בשבת ללקוט:

והיה משנה על אשר ילקטו יום יום · ויאמר משה ואהרן אל כל בני ישראל ערב וידעתם כי יהוה הוציא אתכם מארץ מצרים · ובקר וראיתם את כבוד יהוה בשמעו את תלנתיכם על יהוה ונחנו מה כי תלונו עלינו · ויאמר משה בתת יהוה לכם בערב בשר לאכל ולחם בבקר לשבע בשמע יהוה את תלנתיכם אשר אתם מלינם עליו ונחנו מה לא עלינו תלנתיכם כי על יהוה · ויאמר משה אל אהרן אמר אל כל עדת בני ישראל קרבו לפני יהוה כי שמע את תלנתיכם · ויהי כדבר אהרן אל כל עדת בני ישראל ויפנו אל המדבר והנה כבוד יהוה נראה בענן ·

פ

וידבר יהוה אל משה לאמר · שמעתי את תלונת בני ישראל דבר אלהם לאמר בין הערבים תאכלו בשר ובבקר תשבעו לחם וידעתם כי אני יהוה אלהיכם · ויהי בערב ותעל השלו ותכס את המחנה ובבקר היתה שכבת הטל סביב למחנה · ותעל שכבת

ויהא על חד תרין על דילקטון יומא יומא : ואמר משה ואהרן לכל בני ישראל רמשא ותידעון ארי יי' אפיק יתכון מארעא דמצרים : ובצפרא ותחזון ית יקרא דיי' כד שמיע קדמוהי ית תורעמתכון דאתון מתרעמין קדם יי' ונחנא מה ארי אתרעמתון עלנא : ואמר משה כד יתן יי' לכון ברמשא בסרא למיכל ולחמא בצפרא למיסבע כד שמיען קדם יי' ית תורעמתכון דאתון מתרעמין עלוהי ונחנא מה לא עלנא תורעמתכון אלהין על מימרא דיי' : ואמר משה לאהרן אימר לכל כנישתא דבני ישראל קריבו קדם יי' ארי שמיע קדמוהי ית תורעמתכון : והוה כד מליל אהרן עם כל כנשתא דבני ישראל ואתפניאו למדברא והא יקרא דיי' איתגלי בעננא :

ומליל יי' עם משה למימר : שמיע קדמי ית תורעמת בני ישראל מליל עמהון למימר בין שמשיא תיכלון בסרא ובצפרא תשבעון לחמא ותדעון ארי אנא יי' אלהכון : והוה ברמשא וסליקת שלו וחפת ית משריתא ובצפרא הוה נחתת טלא סחור סחור למשריתא : וסליקת נחתת

והיה משנה · ליום ולמחר · משנה על מה שהיו רגילין ללקוט יום יום של שאר ימי השבוע · אומר אני אשר יביאו והיה משנה לאחר שיביאו והיה משנה שימצאו ם משנה במדידת על אשר ילקטו וימדדו יום יום וזהו לקטו לחם משנה על מדד שבעומר וזהו לחם יומים · ערב · כמו לערב · וידעתם כי ה' הוציא אתכם לפי שאמרתם לנו כי הוצאתם אותנו תדעו כי לא אנו המוציאים אלא ה' הוציא אתכם שיגיז לכם את השלו · ובקר וראיתם · לא על הכבוד שנא' והנה כבוד ה' נראה בענן · אלא כך אמר להם ערב וידעתם כי היכולת בידו ליתן תאותכם ובשר יתן לכם אך לא בפנים מאירות יתננו לכם כי שאלתם אותו שלא כהוגן ומכרס מלאה והלחם ששאלתם לצורך בריות לבקר תראו את כבוד ה' שיורידנו לכם דרך חבה בבקר שיש שהות להכינו · וטל מלמעלה וטל מלמטה כמו שמונח בקופסא · כי על ה' · כמו אשר על ה' · ונחנו מה · מה אנחנו חשובין : כי תלינו עלינו תרעימו עלינו את כל העם ובניכם ונשיכם וערב רב · ועל כרחי צריך אני לפרש תלינו כמו תפעילו · ומתוך דגשותו וקריאתו שאלו היה רפה הייתי אומר כלשון תפעלו כמו וילן העם אם היה רפה ואין בו יוד ונקרא תלונו הייתי מפרשו תתלוננו עכשיו משמע תלינו את אחרים כמו ויליגו עליו את העדה בשר לאכול · ולא לשבוע · למדה תורה דרך ארץ שאין אוכלין בשר לשובע · ומה ראה להוריד לחם בבקר ובשר בערב לפי שהלחם שאלו כהוגן שאי אפשר לאדם בלא לחם אבל בשר שלא שאלו כהוגן שהרבה בהמות היו להם ועוד שאפשר להם בלא בשר לפיכך נתנה להם בשעת טורח שלא כהוגן · אשר אתם מלינים · המלינים את האחרים השומעים אתכם מתלוננים · קרבו · למקום שהענן יורד · נראה בענן · שנגלה עליהם בעמוד ענן · השלו · מין עוף הוא ושמן הרבה מאד · היתה שכבת הטל · הטל שוכב על המן · ובמקום אחר הוא אומר וברדת הטל עליו · הא כיצד הטל יורד על הארץ והמן יורד עליו וחוזר ויורד טל עליו והרי הוא כמונח בקופסא · ותעל שכבת הטל · כשהחמה זורחת עולה טל שעל המן לקראת חמה

ויהי כדבר אהרן
ולא תסר כי ביום
אהרן היו הענני
... ויהנה
כבוד יי' נגלה

87A

ותעל שכבת הטל והנה על פני המדבר דק מחספס דק ככפר על הארץ: ויראו בני ישראל ויאמרו איש אל אחיו מן הוא כי לא ידעו מה הוא ויאמר משה אלהם הוא הלחם אשר נתן יהוה לכם לאכלה: זה הדבר אשר צוה יהוה לקטו ממנו איש לפי אכלו עמר לגלגלת מספר נפשתיכם איש לאשר באהלו תקחו: ויעשו כן בני ישראל וילקטו המרבה והממעיט: וימדו בעמר ולא העדיף המרבה והממעיט לא החסיר איש לפי אכלו לקטו: ויאמר משה אלהם איש אל יותר ממנו עד בקר: ולא שמעו אל משה ויותרו אנשים ממנו עד בקר וירם תולעים ויבאש ויקצף עלהם משה: וילקטו אתו בבקר בבקר איש כפי אכלו וחם השמש ונמס: ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה שני העמר לאחד ויבאו כל נשיאי העדה ויגידו למשה: ויאמר אלהם הוא אשר דבר יהוה שבתון שבת קדש ליהוה מחר את אשר תאפו

סלקא והא על אפי מדברא רעדק מקלף דעדק כגיר דגלידא על ארעא:
וחזו בני ישראל ואמרו גבר לאחוהי מנא הוא ארי לא ידעו מה הוא ואמר משה להון הוא לחמא דיהב יי לכון למיכלו:
דין פתגמא דפקיד יי לקוטו מניה גבר לפום מיכליה עומרא לגולגלתא כמנין נפשתיכון גבר לדי במשכניה תיסבון:
ועבדו כן בני ישראל ולקטו דאסגי ודאזעיר:
וכלו בעומרא ולא אותר דאסגי ודאזעיר לא חסר גבר לפום מיכליה לקטו:
ואמר משה להון גבר לא ישאר מניה עד צפרא:
ולא קבילו מן משה ואשארו גובריא מניה עד צפרא ורחיש ריחשא וסרי ורגיז עליהון משה:
ולקטו יתיה בצפר בצפר גבר לפום מיכליה ומה דאשתאר מניה על אפי חקלא כד חמא עלוהי שמשא פשר:
והוה ביומא שתיתאה לקטו לחמא על חד תרין תרין עומרין לחד ואתו כל רברבי כנישתא וחויאו למשה:
ואמר להון הוא דמליל יי שבתא שבת קודשא קדם יי מחר ית דאתון עתידין למיפא

אף יש תמיהה שעטרת של רבה טל והפותס את פני התחתונה המקקרא עולה מעליה כאויר · ודמיהם כרעו שהטל עולה מן האויר כאדרן ובעלות שכבת הטל נתגלה המן · והוא על פני המדבר: דק מחספס מעולה וזהו על דמיון המקרא · ויש אומרים מחספס לשון המשנה ולא הייתה שבלתו מעל כמ: תגלה משכבת הטל רואו שהיה קודם דק מחספס כתם מן שם שכבת הטל · וחכם אחד אמר מקלף לשון מיס ף: כבפור נלבוש בלע · ועניו כעין כח כבפור · והוא מן גבע שהוא כאומר גב כסוי הכס ים: והורתך ועניו כער כל ים ועל ארעא · ויש הוא כפור ושלג סקרא על הארץ עולמ ובן מרוע · רק ככפור שטוח קלעם ומוכר כבלה רק שהיה מנ רג נל רק עלמעלה · ומה שאמרו אמר תוספות יש על לשון העברית · ואין לו תבנה בפסוק מן הוא · העברית מן הוא כמו וימן לכם המלך: כי לא ידעו מה הוא: שיקראוהו בשם · עמר שם מדה · מספר נפשותיכם כפי מנין נפשותיכם שם לאיש בבית יקחו עומר לגלגלת · המרבה והממעיט יש שלקטו הרבה ויש שלקטו מעט ושבנו לא נחסר ומותרון מה שלקטו כפי מה שהרבה להם לא הותיר ממנו · לגלגלת וכן הממעיט וזהו נס גדול שבעשה ם · ויש אומרים · וירם לשון רימה · וקרי המקרא הפך שכתב: להבאיש ובסוף הלשון כמו שנאמר ולא הבאיש ורמה לא היתה בו · וכן כל דבר מתהפך · ויש אומרים ונמס והנאמר בשדה כאלים ושלקו מרים והבאיש והאויר קטנים כמו מים ושלקו כמו מים ונמס מן וזהו מה שבין של ישראל ותורת של מים כאשר בשן שהדין על ידי השמש שמתחממים · ובסוף ארבע מיתות · לקטו לחם משנה · כאשר לקטו כאשר מכו שבקהשמור לאחד · ומילתם אנה משנה אות יום משנה בטעמו וכראוי שאם לבנל שאכם היו והם כתוב שבת שהשמור לאחד שלא מסרו בטעם וברית · ויבאו כל נשיאי: שאותו מה היום מימים ומכאן שאמר שבתון לא הגיד להם משה פרשת שבת שבעשות עומר לכם עד שבאו והוא שאמר להם הוא אשר דבר אשר באו וימו עומר לכם ולכן עבר שבת · מן הכל · את אשר תאפו · מה שם שלשה בתמור את היום הכל לשני ימים · ומה שהרבה שבא · אפשר מבל בשבת ובשל בתבשיל ·

אפו ואת אשר תבשלו בשלו ואת כל העדף הניחו לכם למשמרת עד הבקר: ויניחו אתו עד הבקר כאשר צוה משה ולא הבאיש ורמה לא היתה בו: ויאמר משה אכלהו היום כי שבת היום ליהוה היום לא תמצאהו בשדה: ששת ימים תלקטהו וביום השביעי שבת לא יהיה בו: ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקט ולא מצאו:

ויאמר יהוה אל משה עד אנה מאנתם לשמר מצותי ותורתי: ראו כי יהוה נתן לכם השבת על כן הוא נתן לכם ביום הששי לחם יומים שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקמו ביום השביעי: וישבתו העם ביום השבעי: ויקראו בית ישראל את שמו מן והוא כזרע גד לבן וטעמו כצפיחת בדבש: ויאמר משה זה הדבר אשר צוה יהוה מלא העמר ממנו למשמרת לדרתיכם למען יראו את הלחם אשר האכלתי אתכם במדבר בהוציאי אתכם מארץ מצרים: ויאמר משה אל אהרן קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העמר מן והנח אתו לפני יהוה למשמרת לדרתיכם: כאשר צוה יהוה אל משה ויניחהו אהרן לפני העדת למשמרת: ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה עד

אפו וית דאתון עתידין לבשלא בשילו וית כל מותרא אצנעו לכון למטרא עד צפרא:

ואצנעו יתיה עד צפרא כמא דפקיד משה ולא סרי ורחשא לא הוה ביה: ואמר משה איכלוהי יומא דין ארי שבתא יומא דין קדם יי יומא דין לא תשכחוניה בחקלא:

שיתא יומין תלקטוניה וביומא שביעאה שבתא לא יהא ביה:

והוה ביומא שביעאה נפקו מן עמא למילקט ולא אשכחו:

ואמר יי למשה עד אימתי אתון מסרבין למיטר פיקודי ואוריתי:

חזו ארי יי יהב לכון שבתא על כן הוא יהיב לכון ביומא שתיתאה לחם תרין יומין תיבו אינש תחותוהי לא יפוק אינש מאתריה ביומא שביעאה:

ונחו עמא ביומא שביעאה:

וקרו בית ישראל ית שמיה מנא והוא כבר זרע גידא חיור וטעמיה כאיסקריטון בדבש:

ואמר משה דין פתגמא דפקיד יי מלי עומרא מיניה למטרא לדריכון בדיל דיחזון ית לחמא דאכלית יתכון במדברא באפקותי יתכון מארעא דמצרים:

ואמר משה לאהרן סב צלוחית חדא והב תמן מלי עומרא מנא ואצנע יתיה קדם יי למטרא לדרתיכון:

כמא דפקיד יי ית משה ואצנעיה אהרן קדם סהדותא למטרא:

ובני ישראל אכלו ית מנא ארבעין שנין עד

למשמרת. לגניזה: ויאמר משה אכלהו היום. שחרית שהיו רגילין לצאת וללקוט באו לשאול אם נצא אם לאו: אמר להם את שבידכם אכלו. לערב חזרו לפניו מהו לצאת. אמר להם שבת היום. ראה אותם דואגים שמא פסק המן ולא ירד עוד. אמר להם היום לא תמצאוהו אבל למחר תמצאוהו: וביום השביעי שבת לא יהיה בו. המן. ולא בא הכתוב אלא לרבות יום הכפורים וימים טובים: עד אנה מאנתם. משל הדיוט אומר בהדי הוצא לקי כרבא. על ידי הרשעים מתגנין הצדיקים: ראו כי יי׳ בכבודו מזהיר על השבת שהרי נס נעשה לכם בכל ערב שבת לתת לכם לחם יומים: שבו איש תחתיו. מכאן סמכו אלפים אמה לשבת חוץ לתחום ד׳ אמות ואחד לפשוט ידים ורגלים: אל יצא איש. אלו אלפים אמה של תחום שבת ולא במפורש שאין תחומין אלא מדברי סופרים ועקרו של מקרא על לקוטי המן הוא נאמר: והמן כזרע גד. עשב ששמו קולינדרי וזרע שלו עגול ואינו לבן אבל המן לבן ואינו נמשל לזרע גד אלא לענין העגול: כצפיחית. בצק שמטגנין אותו בדבש וקורין אותו אסקריטין בלשון משנה וזהו תרגום: למשמרת. לגניזה: לדורותיכם. בימי ירמיהו כשהיה מוכיחם למה אין אתם עוסקין בתורה. והם אומרים איך נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה מהיכן נתפרנס. הוציא להם צנצנת המן אמר להם הדור אתם ראו דבר יי׳. שמעו לא נאמר אלא ראו בזה נתפרנסו אבותיכם. הרבה שלוחים יש למקום להכין מזון ליראיו: צנצנת. צלוחית של חרס כתרגומו: והנח אותו לפני יי׳. לפני הארון. ולא נאמר מקרא זה עד שנבנה אהל מועד אלא שנכתב כאן בפרשת המן: ארבעים שנה. והלא חסר ל׳ יום שהרי בט״ו באייר ירד להם ובט״ו בניסן פסק שנא׳ וישבות המן ממחרת. אלא מגיד שהעוגות שהוציאו ממצרים

באם אל ארץ נושבת את המן אכלו
עד באם אל קצה ארץ כנען: והעמר
עשרית האיפה הוא: פ
ויסעו כל עדת בני ישראל ממדבר
סין למסעיהם על פי יהוה ויחנו
ברפידים ואין מים לשתת העם:
וירב העם עם משה ויאמרו תנו לנו
מים ונשתה ויאמר להם משה מה
תריבון עמדי מה תנסון את יהוה:
ויצמא שם העם למים וילן העם
על משה ויאמר למה זה העליתנו
ממצרים להמית אתי ואת בני ואת
מקני בצמא: ויצעק משה אל יהוה
לאמר מה אעשה לעם הזה עוד
מעט וסקלני: ויאמר יהוה אל משה
עבר לפני העם וקח אתך מזקני
ישראל ומטך אשר הכית בו את
היאר קח בידך והלכת: הנני עמד
לפניך שם על הצור בחרב והכית
בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם
ויעש כן משה לעיני זקני ישראל:
ויקרא שם המקום מסה ומריבה
על ריב בני ישראל ועל נסתם את
יהוה לאמר היש יהוה בקרבנו אם
אין: פ
ויבא עמלק וילחם עם ישראל
ברפידים: ויאמר משה אל יהושע
בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק

דעלו לארעא יתיבתא ית מנא
אכלו עד דאתו לסיפי ארעא
דכנען:
ועומרא חד מן עסר בתלת
סאין הוא:
ונטלו כל כנישתא דבני ישראל
ממדברא דסין למטלניהון על
מימרא דיי ושרו ברפידים
ולית מיא למשתי עמא:
ונצא עמא עם משה ואמרו
הבו לנא מיא ונשתי ואמר
להון משה מה נצן אתון עמי
מה מנסן אתון קדם יי:
וצחי תמן עמא למיא ואתרעם
עמא על משה ואמר למא דנן
אסיקתנא ממצרים לקטלא
יתי וית בני וית בעירי
בצחותא:
וצלי משה קדם יי למימר מה
אעביד לעמא הדין עוד זעיר
פון וירגמונני:
ואמר יי למשה עבר קדם
עמא ודבר עמך מסבי ישראל
וחוטרך דמחיתא ביה ית
נהרא סב בידך ותיזיל:
הא אנא קאים קדמך תמן
על טינרא בחורב ותמחי
בטינרא ויפקון מנה מיא
וישתי עמא ועבד כן משה לעיני
סבי ישראל:
וקרא שמא דאתרא נסיתא
ומצותא על דנצו בני ישראל
ועל דנסיאו קדם יי למימר
האית שכינתא דיי בננא אם
לא:
ואתא עמלק ואגח קרבא עם
ישראל ברפידים:
ואמר משה ליהושע בחר לנא
גברין ופוק אגח קרבא בעמלק

נושבת. לאחר שעברו את הירדן: אל קצה ארץ כנען. בתחלת
הגבול קודם שעברו את הירדן והם
ערבות מואב. מכחישים זה את זה. אלא בערבות
מואב משמת משה בז' באדר פסק המן
מלירד ונסתפקו ממן שלקטו בו ביום עד
שהקריבו העומר בי"ו בניסן
שנאמר ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח:
עשירית האיפה. האיפה שלש סאין
והסאה ששה קבין והקב ארבעה
לוגין והלוג ששה ביצים נמצא עשירית
האיפה מ"ג ביצים וחומש ביצה והוא
שיעור לחלה ולמנחות: מה תנסון את
ה'. לומר היוכל לתת מים בארץ ציה: עוד מעט.
אם אמתין עוד מעט וסקלוני: עבור לפני
העם. וראה אם יסקלוך למה הוצאת
לעז על בני: וקח אתך מזקני. לעדות שעל
ידך המים יוצאים מן הצור ולא יאמרו
מעינות היו שם מימי קדם: ומטך
אשר הכית בו. מה ת"ל אשר הכית בו
אלא שהיו אומרים על המטה שאינו
מוכן אלא לפורענות בו לקה פרעה ומצרים
כמה מכות במצרים ועל הים לכך נאמר אשר הכית בו
יראו עכשיו שאף לטובה הוא מוכן: היש
ה' בקרבנו אם אין. ויבא עמלק. סמך פרשה זו למקרא זה
לומר תמיד אני ביניכם ומזומן לכל צרכיכם ואתם אומרים היש ה' בקרבנו אם אין חייכם שהכלב בא ונושך
אתכם ואתם צועקים לי ותדעו היכן אני. משל לאדם שהרכיב בנו על כתפו ויצא לדרך היה
אותו הבן רואה חפץ ואומר אבא טול חפץ זה ותן לי והוא נותן לו וכן שניה וכן שלישית. פגעו באדם אחד אמר לו ראית את אבא
אמר לו אביו אינך יודע היכן אני השליכו מעליו ובא הכלב ונשכו: בחר לנו.
לי ולך השוהו לו. מכאן אמרו
יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך:

מחר אנכי נצב על ראש הגבעה ומטה האלהים בידי: ויעש יהושע כאשר אמר לו משה להלחם בעמלק ומשה אהרן וחור עלו ראש הגבעה: והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק: וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה ואהרן וחור תמכו בידיו מזה אחד ומזה אחד ויהי ידיו אמונה עד בא השמש: ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב: ויאמר יהוה אל משה כתב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע כי מחה אמחה את זכר עמלק מתחת השמים: ויבן משה מזבח ויקרא שמו יהוה נסי: ויאמר כי יד על כס יה מלחמה ליהוה בעמלק מדר דר: וישמע יתרו כהן מדין חתן משה

מחר אנא קאים על ריש רמתא וחוטרא דאיתעבידו ביה נסין מן קדם יי בידי: ועבד יהושע כמא דאמר ליה משה לאגחא קרבא בעמלק ומשה אהרן וחור סליקו לריש רמתא: והוי כד ארים משה ידוהי מתגברין דבית ישראל וכד מנח ידוהי ומתגברין דבית עמלק: וידי משה יקרן ונסיבו אבנא ושויאו תחותוהי ויתיב עלה ואהרן וחור סעדו בידוהי מכא חד ומכא חד והואה ידוהי פרישן בצלו עד דעל שמשא: ותבר יהושע ית עמלק וית עמיה לפיתגם דחרב: ואמר יי למשה כתב דא דוכרנא בספרא ושוי קדם יהושע ארי מחמא אמחי ית דוכרנא דעמלק מתחות שמיא: ובנא משה מדבחא ופלח עלוהי קדם יי דעבד ליה נסים: ואמר בשבועה אמירא דא מן קדם דחילא דשכינתיה על כורסיה יקרא דעתיד דאיתגח קרבא קדם יי בדבית עמלק ולשיצאותהון מדרי עלמא: ושמע יתרו רבא

ומנין שכבוד חברך כמורא רבך שנאמר ויאמר אהרן אל משה בי אדני ואהרן גדול ממנו היה וקראו אדני. ומורא רבך כמורא שמים מנין שנאמר אדני משה כלאם כלם מן העולם הם חייבין כליה שהמורד בך כאלו מורד בשכינה. בחר לנו אנשים גבורים ויראי חטא שתהא זכותן מסייעתן. דא בחר לנו אנשים שיודעין לבטל כשפים לפי שבני עמלק מכשפים היו. וצא הלחם בו מן הענן והלחם בו: מחר בעת המלחמה אנכי נצב: ומטה האלהים: אהרן וחור מכאן לתענית שצריכי שלשה לעבור לפני התיבה וכן היו שרויין בתענית. חור: בנה של מרים היה: והיה כאשר ירים משה ידו: וכי ידו של משה מנצחת מלחמה אלא כאילו נראה משה. וידי משה כבדים בשביל שנתעצל מן המצוה ומנה אחר תחתיו נתיקרו ידיו: ויקחו אבן: אהרן וחור וישימו תחתיו של משה וישב עליה שלא רצה משה לישב על כר וכסת לפי שכך אמר הואיל וישראל שרויין בצער אף אהיה אני עמהם בצער: ויהי ידיו אמונה: ויהי משה ידיו באמונה פרושות השמים בתפלה נאמנה ונכונה. עד בא השמש: שהיו עמלקים מחשבין השעות באיצטרולוגיאות באיזו שעה הם מנצחים והעמיד להם משה חמה ברקיע ועירבב את השעות: ויחלש יהושע: חתך ראשי גבוריו ולא השאיר אלא החלשים שבהם ולא הרגם כלם. מכאן אנו למדין שעשו על פי הדבור: כתב זאת זכרון: שבא עמלק להזדווג לישראל קודם כל האומות: ושים באזני יהושע: המכניס את ישראל לארץ. שיצוה את ישראל לשלם לו גמולו. כאן נרמז לו למשה שיהושע מכניס את ישראל לארץ: כי מחה אמחה: לכך אני מזהירך כי חפץ אני למחותו: ויבן משה מזבח: ויקרא שמו יהוה נסי: הקב״ה עשה לנו כאן נס לא שהמזבח קרוי יי אלא המזכיר שמו של מזבח יזכור את הנס שעשה המקום יי הוא נס שלנו: ויאמר: משה כי יד על כס יה ידו של הקב״ה הורמה לישבע בכסאו להיות לו מלחמה ואיבה בעמלק עולמית ומהו כס ולא נאמר כסא ואף השם נחלק לחציו נשבע הקב״ה שאין שמו וכסאו שלם עד שימחה שמו של עשו ומשנמחה שמו יהי השם שלם והכסא שלם שנאמר האויב תמו חרבות לנצח וזהו עמלק שכתוב בו ועברתו שמרה נצח וערים נתשת אבד זכרם המה. מהו אומר אחריו ויי לעולם ישב הרי השם שלם. כונן למשפט כסאו הרי הכסא שלם:

השלמת ויהי בשלח

וישמע יתרו

מה שמועה שמע ובא קריעת ים סוף ומלחמת עמלק: יתרו: שבע שמות נקראו לו רעואל יתר יתרו חובב חבר קיני פוטיאל. יתר על שם שהותיר פרשה אחת בתורה ואתה תחזה. יתרו כשנתגייר וקיים המצות הוסיפו לו אות אחת על שמו. חובב שחבב את התורה

89A

89 B

את כל אשר עשה אלהים למשה
ולישראל עמו כי הוציא יהוה את
ישראל ממצרים ויקח יתרו חתן
משה את צפרה אשת משה אחר
שלוחיה ואת שני בניה אשר שם
האחד גרשם כי אמר גר הייתי
בארץ נכריה ושם האחד אליעזר
כי אלהי אבי בעזרי ויצלני מחרב
פרעה ויבא יתרו חתן משה ובניו
ואשתו אל משה אל המדבר אשר
הוא חנה שם הר האלהים ויאמר
אל משה אני חתנך יתרו בא אליך
ואשתך ושני בניה עמה ויצא משה
לקראת חתנו וישתחו וישק לו
וישאלו איש לרעהו לשלום ויבאו
האהלה ויספר משה לחתנו את כל
אשר עשה יהוה לפרעה ולמצרים
על אודת ישראל את כל התלאה
אשר מצאתם בדרך ויצלם יהוה
ויחד יתרו על כל הטובה אשר עשה
יהוה לישראל אשר הצילו מיד
מצרים ויאמר יתרו ברוך יהוה
אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד
פרעה אשר הציל את העם מתחת

[illegible] חמוהי דמשה ית כל
דעבד ייי למשה ולישראל
עמיה ארי אפיק ייי ית ישראל
ממצרים׃

ודבר יתרו חמוהי דמשה ית
צפורה איתת משה בתר
דפטרה׃

ות תרין בנהא דשום חד גרשם
ארי אמר דייר הויתי בארע
נוכראה׃

ושום חד אליעזר ארי אלהא
דאבא הוה בסעדי ושיזבני
מחרבא דפרעה׃

ואתא יתרו חמוהי דמשה
ובנוהי ואיתתיה לות משה למדברא
דהוא שרי תמן לטורא
דאיתגלי עלוהי יקרא דייי׃

ואמר למשה אנא חמוך יתרו
אתי לותך ואיתתך ותרין
בנהא עמה׃

ונפק משה לקדמות חמוהי
וסגיד ונשק ליה ושאילו גבר
לחבריה לשלם ואתו
למשכנא׃

ואישתעי משה לחמוהי ית
כל דעבד ייי לפרעה ולמצרים
על עיסק ישראל ית כל עקתא
דאשכחתנון באורחא
ושזבינון ייי׃

וחדי יתרו על כל טבתא דעבד
ייי לישראל דשיזבינון מידא
דמצראי׃

ואמר יתרו בריך ייי דשיזיב
יתכון מידא דמצראי ומידא
דפרעה דשיזיב ית עמא מתחות

[illegible]

[illegible]

יד מצרים: עתה ידעתי כי גדול יהוה
מכל האלהים כי בדבר אשר זדו
עליהם: ויקח יתרו חתן משה עלה
וזבחים לאלהים ויבא אהרן וכל
זקני ישראל לאכל לחם עם חתן
משה לפני האלהים: ויהי ממחרת
וישב משה לשפט את העם ויעמד
העם על משה מן הבקר עד הערב:
וירא חתן משה את כל אשר הוא
עשה לעם ויאמר מה הדבר הזה
אשר אתה עשה לעם מדוע אתה
יושב לבדך וכל העם נצב עליך מן
בקר עד ערב: ויאמר משה לחתנו
כי יבא אלי העם לדרש אלהים: כי
יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין
איש ובין רעהו והודעתי את חקי
האלהים ואת תורתיו: ויאמר חתן
משה אליו לא טוב הדבר אשר אתה
עשה: נבל תבל גם אתה גם העם
הזה אשר עמך כי כבד ממך הדבר
לא תוכל עשהו לבדך: עתה שמע
בקלי איעצך ויהי אלהים עמך
היה אתה לעם מול האלהים והבאת

מחות מצראי:
כען ידענא ארי רב יי ולית
אלהא בר מיניה ארי בפתגמא
דחשיבו מצראי למידן ית
ישראל ביה דנינון: וקריב
יתרו חמוהי דמשה עלוון
ונכסת קודשין קדם יי ואתא
אהרן וכל סבי ישראל למיכל
לחמא עם חמוהי דמשה קדם
יי:
והוה ביומא דבתרוהי ויתיב
משה למידן ית עמא וקם עמא
עילוהי דמשה מן צפרא עד
רמשא:
וחזא חמוהי דמשה ית כל
דהוא עביד לעמא ואמר מה
פיתגמא הדין דאת עביד
לעמא מדין את יתיב בלחודך
וכל עמא קיימין עלך מן
צפרא עד רמשא:
ואמר משה לחמוהי ארי אתן
לותי עמא למיתבע אולפן מן
קדם יי:
כד הוי להון דינא אתאן לותי
ודאינא בין גברא ובין חבריה
ומהודענא להון ית קיימא דיי
וית אוריתיה:
ואמר חמוהי דמשה ליה לא
תקין פיתגמא דאת עביד:
מילאה תלאה אף את אף
עמא הדין דעמך ארי יקיר
מינך פיתגמא לא תיכול
למיעבדיה בלחודך:
כען קביל מני אימלכנך ויהא
מימרא דיי בסעדך הוי את
לעמא תבע אולפן מן
קדם יי ותהי מיתי

עתה ידעתי. מכיר הייתי בו לשעבר
ועכשיו ביותר: מכל האלהים. מלמד
שהיה מכיר בכל ע"ז שבעולם: כי בדבר
אשר זדו. כתרגומו במים דמו לאבדם
ובמים אבדו: אשר זדו. אשר הרשיעו ורבותינו
דרשוהו לשון ויזד יעקב נזיד בקדרה
שבשלו בה נתבשלו: עולה כמשמעה
שהיא עולה כליל: זבחים שלמים: ויבא
אהרן. ומשה היכן היה והלא הוא יצא
לקראתו וגרם לו כל הכבוד הזה אלא
שהיה עומד ומשמש לפניהם: לפני
האלהים. מכאן שהנהנה מסעודה
שתלמידי חכמים מסובין בה כאלו
נהנה מזיו השכינה: ויהי ממחרת.
מוצאי יום הכפורים היה כך שנויה
בספרי ומהו ממחרת ממחרת רדתו
מן ההר ועל כרחך אי אפשר לומר
אלא ממחרת יום הכפורים שהרי קודם
מתן תורה אי אפשר לומר והודעתי
את חקי האלהים וגו' ומשנתנה תורה
עד יום הכפורים לא ישב משה לשפוט
את העם שהרי בי"ז בתמוז ירד משה
ושבר את הלוחות ולמחר עלה
בהשכמה ושהה שמונים יום וירד יום
הכפורים. ואין פרשה זו כתובה על הסדר שלא נאמר ויהי ממחרת עד שנה שנייה אף לדברי האומר יתרו קודם מתן תורה
בא שילוחו אל ארצו לא היה עד שנה שנייה שהרי נאמר וישלח משה את חותנו ומצינו במסע הדגלים שאמר לו משה נוסעים אנחנו
אל נא תעזוב אותנו. ואם זו קודם מתן תורה משלחו והלך היכן מצינו שחזר. ואם תאמר שם לא נאמר יתרו אלא חובב ובן
יתרו היה. חובב הוא יתרו שהרי כתוב מבני חובב חותן משה: וישב משה לשפוט. מן הבקר עד הערב מפני שלא
היה לו מסייע: ויעמוד העם. יושב כמלך וכולן עומדים והוקשה הדבר ליתרו על שהיה מזלזל בכבודן של ישראל והוכיחו על
כך שנאמר מדוע אתה יושב לבדך ונצב: מן בקר עד ערב. אפשר לומר כן אלא כל דיין שדן דין אמת לאמתו אפי'
שעה אחת כאלו עוסק בתורה כל היום וכאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית שנאמר בו ויהי ערב ויהי בקר יום
אחד: כי יבא. יבא לשון הווה: למתבע אולפן מן קדם יי. לשאול תלמוד מפי הגבורה: כי יהיה להם דבר. מי שהיה לו
דבר בא אלי: ויאמר חותן משה. דרך כבוד קוראו הכתוב חותנו של מלך: נבל תבל. כתרגומו לשון כמישה כמו והעלה
נבל: גם אתה. לרבות אהרן וחור וע' זקנים: כי כבד ממך.
כבדו רב יותר מכחך: איעצך ויהי אלהים עמך. בעצה אמר לו צא המלך בגבורה: היה אתה לעם. שליח ומליץ מביניהם

בגי' לאחר [illegible]
[illegible]

98A

אתה את הדברים אל האלהים׃
והזהרתה אתהם את החקים ואת
התורת והודעת להם את הדרך
ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון׃
ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל
יראי אלהים אנשי אמת שנאי
בצע ושמת עלהם שרי אלפים
שרי מאות שרי חמשים ושרי
עשרת׃ ושפטו את העם בכל עת
והיה כל הדבר הגדל יביאו אליך
וכל הדבר הקטן ישפטו הם והקל
מעליך ונשאו אתך׃ אם את הדבר
הזה תעשה וצוך אלהים ויכלת עמד
וגם כל העם הזה על מקמו יבא
בשלום׃ וישמע משה לקול חתנו
ויעש כל אשר אמר׃ ויבחר משה
אנשי חיל מכל ישראל ויתן אתם
ראשים על העם שרי אלפים שרי
מאות שרי חמשים ושרי עשרת׃
ושפטו את העם בכל עת את הדבר
הקשה יביאון אל משה וכל הדבר
הקטן ישפטו הם׃ וישלח משה את
חתנו וילך לו אל ארצו׃ פ
בחדש השלישי לצאת בני ישראל
מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר
סיני׃ ויסעו מרפידים ויבאו מדבר
סיני ויחנו במדבר ויחן שם ישראל
נגד ההר׃ ומשה עלה אל האלהים
ויקרא אליו יהוה מן ההר לאמר
כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני

ואת ית פיתגמיא קדם יי׃
ותזהר יתהון ית קימיא וית אוריתא ותהודע להון ית אורחא דיהכון בה וית עובדא דיעבדון׃
ואת תחזה מכל עמא גוברין דחילא דחלין דיי גוברין דקשוט שנאן לקבלא ממון ותמני עליהון רבני אלפין רבני מאותא רבני חמשין ורבני עשורתא׃
וידונון ית עמא בכל עידן ויהא כל פיתגם רב ייתון לותך וכל פיתגם זעיר ידונון אינון ויקלון מנך ויסברון עמך׃
אם ית פיתגמא הדין תעביד ויפקדינך יי ותיכול למיקם ואף כל עמא הדין על אתריה יהך בשלם׃
וקביל משה למימר חמוהי ועבד כל דאמר׃
ובחר משה גוברין דחילא מכל ישראל ומני יתהון רישין על עמא רבני אלפין רבני מאותא רבני חמשין ורבני עשורתא׃
ודינין ית עמא בכל עידן ית פיתגם קשי מייתן לות משה וכל פיתגם זעיר דינין אינון׃
ושלח משה ית חמוהי ואזל ליה לארעיה׃
בירחא תליתאה למפק בני ישראל מארעא דמצרים ביומא הדין אתו למדברא דסיני׃
ונטלו מרפידים ואתו למדברא דסיני ושרו במדברא ושרא תמן ישראל לקבל טורא׃
ומשה סליק קדם יי וקרא ליה יי מן טורא למימר כדנן תימר לבית יעקב ותחוי לבני

המקום ושוב ... מצות ... את
החקים דברי ... ואת התורות
ברוח ... את ... הדרך
... נכרים ... והמעשה ...
... אמת ... שנאי בצע ...
... לסמוך על דבריהם שעל כן
... דבריהם ... שונאי בצע
... ממונם ... שרי אלפים
כל ... מינו ...
... שרי ... מאות
... מאות שרים ...
שרי מאות ...
... ושפטו ... הקטן ...
והקל מעליך ...
והקל ... וישמע ...
ועד ... שרים ...
מעשה ... כל ... עמוד
וגם כל העם ... על מקומו ...
ושפטו ... הקשה ...
... יביאון ... ושפטו הם ...
... ישפטו ...
... וילך ...
... ויסעו מרפידים ...
... ויחן שם ישראל ...
... באו ... ויחן ... ישראל ...
כנגד ההר ... ויחן ... כאיש אחד בלב אחד ...

... בלשון הזה ...
... לבית יעקב ... הנשים ... ותגיד לבני ישראל׃

ישראל: אתם ראיתם אשר עשיתי
למצרים ואשא אתכם על כנפי
נשרים ואבא אתכם אלי: ועתה אם
שמוע תשמעו בקלי ושמרתם את
בריתי והייתם לי סגלה מכל העמים
כי לי כל הארץ: ואתם תהיו לי
ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה
הדברים אשר תדבר אל בני ישראל:
ויבא משה ויקרא לזקני העם וישם
לפניהם את כל הדברים האלה
אשר צוהו יהוה: ויענו כל העם יחדו
ויאמרו כל אשר דבר יהוה נעשה
וישב משה את דברי העם אל יהוה:
ויאמר יהוה אל משה הנה אנכי בא
אליך בעב הענן בעבור ישמע העם
בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם
ויגד משה את דברי העם אל יהוה:
ויאמר יהוה אל משה לך אל העם
וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלתם:
והיו נכנים ליום השלישי כי ביום
השלישי ירד יהוה לעיני כל העם
על הר סיני: והגבלת את העם סביב

ישראל:
אתון חזיתון דעבדית למצראי
ואטלית יתכון כד על גדפי
נשרין וקרבית יתכון לפולחני:
וכען אם קבלא תקבלון
במימרי ותטרון ית קימי
ותהון קדמי חביבין מכל עממיא
ארי דילי כל ארעא:
ואתון תהון קדמי מלכין כהנין
ועם קדיש אלין פתגמיא די
תמליל עם בני ישראל:
ואתא משה וקרא לסבי עמא
וסדר קדמיהון ית כל פתגמיא
האלין דפקדיה יי:
ואתיבו כל עמא כחדא ואמרו
כל דמליל יי נעביד ואתיב
משה ית פתגמי עמא קדם יי:
ואמר יי למשה הא אנא
מתגלי לך בעיבא דעננא בדיל
דישמע עמא במללותי עמך
ואף בך יהימנון לעלם וחוי
משה ית פתגמי עמא קדם
יי:
ואמר יי למשה איזיל לות עמא
ותזמנינון יומא דין ומחר ויחורון
לבושיהון:
ויהון זמינין ליומא תליתאה
ארי ביומא תליתאה יתגלי יי
לעיני כל עמא על טורא דסיני:
ותתחום ית עמא סחור סחור

עונשין ודקדוקין לזכרים דברים קשים
כגידים: אתם ראיתם: ולא מסורת
היא בידכם. לא בדברים אני משגר
לכם לא בעדים אני מעיד עליכם אלא
אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים.
על כמה היו חייבין לי קודם שנזדווגו
לכם ולא נפרעתי מהם אלא על
ידיכם: ואשא אתכם: זה יום רעמסס
שהיו ישראל מפוזרין בכל גושן ולשעה
קלה כשבאו ליסע ולצאת נתקבצו
כלם לרעמסס. ואונקלוס תרגם ואשא
כמו ואטלית ואסלקית: תקן את הדבור
דרך כבוד כלפי מעלה: על כנפי
נשרים: כנשר הנושא גוזליו על
כנפיו. שכל שאר העופות נותנין
בניהם בין רגליהם לפי שמתיראין
מעוף אחר שפורח על גביהן. אבל
הנשר אינו מתירא אלא מן האדם
שמא יזרוק בו חץ לפי שאין עוף
פורח על גביו לכך נותנו על כנפיו
אומר מוטב שיכנס בי החץ ולא בבני
אף אני עשיתי כן ויסע מלאך האלהים
וגו' ויבא בין מחנה מצרים. ומצרים
היו זורקין חצים ואבני בליסטראות והענן מקבלן: ואבא אתכם אלי: כתרגומו: ועתה אם שמוע תשמעו: אם עתה תקבלו
עליכם יערב לכם מכאן ואילך שכל התחלות קשות: ושמרתם את בריתי: שאכרות עמכם על שמירת התורה:
סגלה: אוצר חביב. כמו וסגלת מלכים. כלי יקר ואבנים טובות שהמלכים גונזים אותן כך אתם תהיו לי סגלה
משאר אומות. ולא תאמרו אתם לבדכם שלי ואין לי אחרים עמכם ומה יש לי עוד שתהא חבתכם
נכרת. כי לי כל הארץ והם בעיני ולפני לכלום: ואתם תהיו לי ממלכת כהנים: שרים כמה דתימר ובני דוד כהנים היו: אלה
הדברים: לא פחות ולא יותר: וישב משה: ביום המחרת שהוא שלישי שהרי בהשכמה עלה. וכי צריך היה משה להשיב
אלא בא הכתוב ללמדך דרך ארץ ממשה שלא אמר הואיל ויודע מי ששלחני איני צריך להשיב: בעב הענן:
במעבה הענן. והוא ערפל: וגם בך: גם בנביאים הבאים אחריך: ויגד משה וגו': [illegible]
להם: את דברי העם: תשובה על דבר זה שמעתי מהם שרצונם לשמוע ממך. אינו דומה השומע מפי השליח לשומע
מפי המלך. רצוננו לראות את מלכנו: וקדשתם: וזמנתם. [illegible]
[illegible]
ואין [illegible] בתורה: לעיני כל העם: מלמד שלא היה בהם סומא שכלם נתרפאו. והגבלת [illegible]

לאמר השמרו לכם עלות בהר
ונגע בקצהו כל הנגע בהר מות יומת:
לא תגע בו יד כי סקול יסקל או ירה
יירה אם בהמה אם איש לא יחיה
במשך היבל המה יעלו בהר: וירד
משה מן ההר אל העם ויקדש את
העם ויכבסו שמלתם: ויאמר אל
העם היו נכנים לשלשת ימים אל
תגשו אל אשה: ויהי ביום השלישי
בהית הבקר ויהי קלת וברקים
וענן כבד על ההר וקל שפר חזק
מאד ויחרד כל העם אשר במחנה:
ויוצא משה את העם לקראת האלהים
מן המחנה ויתיצבו בתחתית ההר:
והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד
עליו יהוה באש ויעל עשנו כעשן
הכבשן ויחרד כל ההר מאד: ויהי
קול השפר הולך וחזק מאד משה
ידבר והאלהים יעננו בקול: וירד

למימר איסתמרו לכון מלמיסק בטורא ולמיקרב בסופיה כל דיקרב בטורא איתקטלא יתקטיל:
לא תקרב ביה ידא ארי אתרגמא יתרגם או אישתדאה אישתדי אם בעירא אם אינשא לא יתקיים כמינד שופרא אינון מרשן למיסק בטורא:
ונחת משה מן טורא לעמא וזמין ית עמא וחוורו לבושיהון:
ואמר לעמא הוו זמינין לתלתא יומין לא תקרבון לצד איתתא:
והוה ביומא תליתאה בכיה צפרא והוו קלין וברקין ועננא תקיף על טורא וקל שופרא תקיף לחדא וזע כל עמא די במשריתא:
ואפיק משה ית עמא לקדמות מימרא דיי מן משריתא ואיתעתדו בשיפולי טורא:
וטורא דסיני תנן כוליה מן קדם דאיתגלי עלוהי יי באישתא וסליק תננה כתננא דאתונא וזע כל טורא לחדא:
והוה קל שופרא אזיל ותקיף לחדא משה ממליל ומן קדם יי מתעני ליה בקל:

התחומין לסימן שלא יקרב מן התחום והלאה. לאמר. הגבול אומר להם השמרו לעלות מכאן ולהלאה: ואתה הזהירם על כך: ונגע בקצהו. אפי' בקצהו: או ירה יירה מכאן לנסקלין שנדחין למטה מבית הסקילה שהוא גבוה שתי קומות: יירה. ישלך למטה לארץ. כמו ירה בים: במשוך היובל. כשימשוך קול ארוך הוא סימן סילוק שכינה והפסקת הקול ומשנסתלק הם רשאין לעלות: היובל הוא שופר של איל שכן קורין בערביא לדכרא יובלא. ושופר של אילו של יצחק היה: מן ההר אל העם. מלמד שלא היה משה פונה לעסקיו אלא מן ההר אל העם: היו נכונים לסוף שלשת ימים הוא יום רביעי שהוסיף משה יום אחד מדעתו כדברי ר' יוסי ולדברי האומר בששה בחדש ניתנו עשרת הדברות לא הוסיף משה כלום לשלשת ימים. כמו ליום השלישי: אל תגשו אל אשה. כל שלשת ימים הללו כדי שיהו הנשים טובלות ביום השלישי ותהיינה טהורות לקבל תורה שאם ישמשו תוך שלשת ימים שמא תפלוט האשה שכבת זרע לאחר טבילתה ותחזור ותטמא אבל משמשהא שלשה ימים כבר הזרע מסריח ואינו ראוי להזריע וטהור מלטמא הפולטת: בהיות הבקר. מלמד שהקדים על ידם מה שאין דרך בשר ודם לעשות כן שיהא הרב ממתין לתלמיד וכן מצינו קום צא אל הבקעה ואקום ואצא והנה שם כבוד יי' עומד: לקראת האלהים. מגיד שהשכינה יוצאה לקראתם כחתן היוצא לקראת כלה וזהו שנאמר יי' מסיני בא ולא נאמר לסיני בא: בתחתית ההר. לפי פשוטו ברגלי ההר. ומדרשו שנתלש ההר ממקומו ונכפה עליהם כגיגית: עשן כלו. אין עשן זה כעשן שבמקום אחר יכול כעשן של כבשן ת"ל כעשן שהכתוב מוכיח שאם לא כן אין עשן אלא כבשן ולכך הוצרך לומר לו כבשן ולא יותר ת"ל בוער באש עד לב השמים ומה ת"ל כבשן לשבר את האוזן מה שהיא יכולה לשמוע נותן לבריות סימן הנכר להם כיוצא בו כאריה ישאג וכי מי נתן כח באריה אלא הוא ומשלו כתבו אלא אנו מכנין אותו לבריותיו כדי לשבר את האוזן מה שיכולה לשמוע וכיוצא בו וקולו כקול מים רבים וכי מי נתן קול למים אלא הוא אלא כדי לשבר את האוזן: הולך וחזק מאד. מנהג הדיוט כל זמן שהוא מאריך לתקוע קולו מחליש וכוהה וכאן הולך וחזק מאד ולמה כך מתחלה לשבר אזניהם כפי מה שהן יכולין לשמוע: משה ידבר. כשהיה משה מדבר ומשמיע הדברות לישראל שהרי לא שמעו מפי הגבורה אלא אנכי ולא יהיה לך. והקב"ה מסייעו לתת בו כח להיות קולו מגביר ונשמע: יעננו בקול. יעננו על דבר הקול. כמו אשר ענה אתכם על דבר אשר...

וירד יהוה על הר סיני אל ראש ההר ויקרא יהוה למשה אל ראש ההר ויעל משה׃ ויאמר יהוה אל משה רד העד בעם פן יהרסו אל יהוה לראות ונפל ממנו רב׃ וגם הכהנים הנגשים אל יהוה יתקדשו פן יפרץ בהם יהוה׃ ויאמר משה אל יהוה לא יוכל העם לעלת אל הר סיני כי אתה העדתה בנו לאמר הגבל את ההר וקדשתו׃ ויאמר אליו יהוה לך רד ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים והעם אל יהרסו לעלת אל יהוה פן יפרץ בם׃ וירד משה אל העם ויאמר אלהם׃ וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר׃

אנכי יהוה אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים׃

ואתגלי יי על טורא דסיני לריש טורא וקרא יי למשה לריש טורא וסליק משה׃
ואמר יי למשה חות אסהד בעמא דילמא יפגרון קדם יי למחזי ויפל מנהון סגי׃
ואף כהניא דקריבין לשמשא קדם יי יתקדשון דילמא יקטול בהון יי׃
ואמר משה קדם יי לא יכול עמא למיסק לטורא דסיני ארי את אסהידתא בנא למימר תחים ית טורא וקדשהי׃
ואמר ליה יי איזיל חות ותיסק את ואהרן עמך וכהניא ועמא לא יפגרון למיסק קדם יי דילמא יקטול בהון׃
ונחת משה לעמא ואמר להון׃
ומליל יי ית כל פתגמיא האלין למימר׃
אנא יי אלהך דאפיקתך מארעא דמצרים מבית עבדותא׃

בא הכתוב השלישי והכריע ביניהם ויד שמים וירד מלמד שהרכין שמים העליונים ותחתונים והציען על גבי ההר כמצע על המטה וכסא הכבוד ירד עליהם׃ רד העד בעם׃ התרה בהם שלא לעלות בהר׃ פן יהרסו׃ שלא יהרסו את מצבם על ידי שתאותם את יי לראות ויקרבו לצד ההר׃ ונפל ממנו רב׃ כל מה שיפול מהם אפילו הוא יחידי הרי רב חשוב לפני׃ פן יהרסו׃ כל הריסה מפרדת אסיפת הבנין אף המפרדים ממצב אנשים הורסין את המצב׃ וגם הכהנים אף הבכורות שהעבודה בהם׃ הנגשים אל יי להקריב קרבנות אף הם אל יתיצבו על חשיבותן לעלות׃ יתקדשו׃ יהיו מזומנין להתיצב על עמדם׃ פן יפרץ׃ לשון פרצה יהרוג בהן ויעשה בהן פרצה׃ לא יוכל העם׃ איני צריך להעיד בהם שהרי מותרין ועומדים הם היום שלשת ימים ולא יוכלו לעלות שאין להם רשות׃ לך רד׃ והעד בהם שנית שמזרזין את האדם קודם מעשה וחוזרין ומזרזין אותו בשעת מעשה׃ ועלית אתה׃ ואהרן עמך׃ יכול אף הוא עמך ת״ל ועלית אתה׃ אמור מעתה אתה מחיצה לעצמך ואהרן מחיצה לעצמו ומשה נגש יותר מאהרן ואהרן יותר מן הכהנים והעם כל עיקר אל יהרסו את מצבם לעלות׃ פן יפרץ בם׃ אף על פי שנקוד חטף קמץ אינו זז מתורת כל פתח שנקודתו מלאפום׃ כשהוא סמוך נקוד חטף קמץ׃ וידבר אלהים׃ אין אלהים אלא דיין׃ לפי שיש פרשיות בתורה שאם עשאן אדם מקבל שכר ואם לאו אינו מקבל פורענות יכול אף עשרת הדברות כן ת״ל וידבר אלהים דיין ליפרע׃ את כל הדברים האלה׃ מלמד שאמר הקב״ה עשרת הדברות בדבור אחד מה שאי אפשר לאדם לומר כן׃ א״כ מה ת״ל עוד אנכי ולא יהיה לך שחזר ופירש כל דבור ודבור בפני עצמו׃ לאמר׃ מלמד שהיו ישראל עונין על הן הן ועל לאו לאו׃ אשר הוצאתיך׃ כדאי היא ההוצאה שתהיו משועבדים לי׃ ד״א לפי שנגלה בים כגבור מלחמה ונגלה כאן כזקן מלא רחמים שנאמר ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר זו היתה לפניו בשעת השעבוד וכעצם השמים משנגאלו הואיל ואני משתנה במראות אל תאמרו שתי רשויות הן אנכי יי אלהיך אשר הוצאתיך ממצרים ועל הים׃ ד״א לפי שהיו שומעים קולות הרבה שנאמר את הקולות שבאין מד׳ רוחות ומן השמים ומן הארץ אל תאמרו רשויות הרבה הן׃ ולמה אמר בלשון יחיד אלהיך ליתן פתחון פה למשה ללמד סניגוריא על מעשה העגל וזהו שאמר למה יי יחרה אפך בעמך לא להם צוית לא יהיה לך אלהים אחרים אלא לי לבדי׃ מבית עבדים׃ מבית פרעה שהייתם לו עבדים או אינו אומר אלא מבית עבדים שהיו עבדים לעבדים ת״ל ויפדך מבית עבדים מיד פרעה מלך מצרים אמור מעתה עבדים למלך היו ולא עבדים לעבדים׃

92A

לא יהיה לך אלהים אחרים על פני
לא תעשה לך פסל וכל תמונה אשר
בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת
ואשר במים מתחת לארץ: לא
תשתחוה להם ולא תעבדם כי אנכי
יהוה אלהיך אל קנא פקד עון אבת
על בנים על שלשים ועל רבעים
לשנאי: ועשה חסד לאלפים לאהבי
ולשמרי מצותי: פ לא
תשא את שם יהוה אלהיך לשוא כי
לא ינקה יהוה את אשר ישא את
שמו לשוא:
זכור את יום השבת לקדשו: ששת
ימים תעבד ועשית כל מלאכתך:
ויום השביעי שבת ליהוה אלהיך
לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך
ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגרך
אשר בשעריך: כי ששת ימים עשה
יהוה את השמים ואת הארץ את הים
ואת כל אשר בם וינח ביום השביעי
על כן ברך יהוה את יום השבת
ויקדשהו: ס כבד את אביך
ואת אמך למען יארכון ימיך על
האדמה אשר יהוה אלהיך נתן לך:
ס לא תרצח:
ס לא תנאף:

לא יהא לך אלה אוחרן בר מני:
לא תעביד לך צלם וכל דמו די בשמיא מלעילא ודי בארעא מלרע ודי במיא מלרע לארעא:
לא תסגוד להון ולא תפלחינון ארי אנא יי אלהך אל קנא מסער חובי אבהן על בנין מרדין על דר תליתאי ועל דר רביעאי לשנאי כד משלמין בניא למחטי בתר אבהתהון:
ועביד טיבו לאלפי דרין לרחמי ולנטרי פיקודי:
לא תימי בשמא דיי אלהך למגנא ארי לא יזכי יי ית דיימי בשמיה לשקרא:
הוי דכיר ית יומא דשבתא לקדשותיה:
שיתא יומין תפלח ותעביד כל עבידתך:
ויומא שביעאה שבתא קדם יי אלהך לא תעביד כל עבידא את וברך וברתך עבדך ואמתך ובעירך וגיורך די בקירויך:
ארי שיתא יומין עבד יי ית שמיא וית ארעא ית ימא וית כל די בהון ונח ביומא שביעאה על כן בריך יי ית יומא דשבתא וקדשיה:
יקר ית אבוך וית אמך בדיל דיורכון יומך על ארעא דיי אלהך יהיב לך:
לא תקטול נפש:
לא תגוף:

לא יהיה לך · למה נאמר לפי שנאמר לא תעשה לך אין לי אלא שלא יעשה העשוי כבר מנין שלא יקיים ת"ל לא יהיה לך · אלהים אחרים שאינם אלוהות אלא אחרים עשאום אלהים עליהם ולא יתכן לפרש אלהים אחרים זולתי לפי שגנאי הוא כלפי מעלה לקרותם אלוהות אצלו · ד"א אלהים אחרים שהם אחרים לעובדיהם קורין ומעקין להן ואינן עונין אותן ודומה כאלו הוא אחר שלא הכירו מעולם : על פני · כל זמן שאני קיים שלא תאמר לא נצטוו על ע"ז אלא אותו הדור בלבד : פסל על שם שנפסל : כל תמונה · תמונת כל דבר אשר בשמים : קנא מקנא להפרע ואינו עובר על מדתו למחול על ע"ז כל לשון קנאה מקנא לה להפרע לשנאי · כתרגומו כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם : נוצר חסד · שאדם עושה לשלם שכר עד אלפים נמצאת מדה טובה יתירה על מדת פורענות אחת על חמש מאות שזו לד' דורות וזו לאלפים : לשוא · חנם להבל ואיזהו שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע על עמוד אבן שהוא של זהב : זכור ושמור בדבור אחד נאמרו וכן מחלליה מות יומת וביום השבת שני כבשים · לא תלבש שעטנז · גדילים תעשה לך · וכן ערות אשת אחיך יבמה יבא עליה · הוא שנא' אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי · זכור לשון פעול וכן פעלו הוא לב לזכור תמיד את יום השבת שאם נזדמן לך חפץ יפה תהא מזמינו לשבת : ועשית כל מלאכתך · כשתבא שבת יהי בעיניך כאלו כל מלאכתך עשויה שלא תהרהר אחר מלאכה · אתה ובנך ובתך · אלו קטנים או אינו אלא גדולים אמרת הרי כבר מוזהרין הן אלא לא בא אלא להזהיר גדולים על שביתת קטנים והוא ששנינו קטן שבא לכבות אין שומעין [illegible] שביתתו עליך · וינח ביום השביעי · כביכול הכתיב בעצמו מניחה ללמד היום קל וחומר לאדם שמלאכתו בעמל וביגיעה שיהא נח בשבת · ברך ויקדשהו · ברכו במן לכפלו בששי לחם משנה וקדשו במן שלא ירד בו : למען יאריכון ימיך · אם תכבד יאריכון ואם לאו יקצרון שדברי תורה נוטריקון הן נכתבין מכלל לאו הן ומכלל הן לאו · לא תנאף · אין ניאוף אלא באשת איש שנאמר מות יומת הנואף והנואפת

9
2
B

93A

לא תגנב ׃
לא תענה ברעך עד שקר ׃
לא תחמד בית רעך
לא תחמד אשת רעך
ועבדו ואמתו ושורו וחמרו וכל
אשר לרעך ׃
וכל העם ראים את הקולת ואת
הלפידם ואת קול השפר ואת ההר
עשן וירא העם וינעו ויעמדו מרחק ׃
ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו
ונשמעה ואל ידבר עמנו אלהים פן
נמות ׃ ויאמר משה אל העם אל
תיראו כי לבעבור נסות אתכם בא
האלהים ובעבור תהיה יראתו על
פניכם לבלתי תחטאו ׃ ויעמד העם
מרחק ומשה נגש אל הערפל אשר
שם האלהים ׃ ויאמר
יהוה אל משה כה תאמר אל בני
ישראל אתם ראיתם כי מן השמים
דברתי עמכם ׃ לא תעשון אתי אלהי
כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם ׃
מזבח אדמה תעשה לי וזבחת עליו

לא תגנוב נפשו ׃
לא תסהיד בחברך סהדותא דשיקרא ׃
לא תחמיד בית חברך לא תחמיד איתת חברך ועבדיה ואמתיה ותוריה וחמריה וכל די לחברך ׃
וכל עמא חזן ית קליא וית בעוריא וית קל שופרא וית טורא תנין וחזא עמא וזעו וקמו מרחיק ׃
ואמרו למשה מליל את עמנא ונקביל ולא יתמליל עמנא יי דילמא נמות ׃
ואמר משה לעמא לא תדחלון ארי בדיל לנסאה יתכון אתגלי לכון יקרא דיי ובדיל דיתהי דחלתיה על אפיכון בדיל דלא תחובון ׃
וקם עמא מרחיק ומשה אתקריב לצית אמיטתא דתמן יקרא דיי ׃
ואמר יי למשה כדנן תימר לבני ישראל אתון חזיתון ארי מן שמיא מלילית עמכון ׃
לא תעבדון קדמי דחלן דכסף ודחלן דדהב לא תעבדון לכון ׃
מדבח אדמתא תעביד קדמי ותהא דבח עלוהי

ואומר האשה המנאפת תחת אישה תקח את זרים ׃ לא תגנב · בגונב נפשות הכתוב מדבר · או אינו אלא בגונב ממון אמרת דבר למד מענינו לא תרצח לא תנאף מה הכתוב מדבר בדבר שחייבין עליו מיתת ב"ד אף לא תגנב דברים שחייבין עליהם מיתת ב"ד ׃ וכל העם רואים · מלמד שלא היה בהם סומא · ומנין שלא היה בהם אלם ת"ל ויענו כל העם · ומנין שלא היה בהם חרש שנאמר ונשמע ׃ רואים את הקולות · רואים את הנ(?) שנשמע מה שאי אפשר לראות במקום אחר ׃ את הקולות · היוצאין מפי הגבורה ׃ וינעו · אין נוע אלא זיע ׃ ויעמדו מרחוק · היו נרתעים לאחוריהם י"ב מיל כאורך מחנה ישראל ומלאכי השרת באין ומסייעין אותן שנאמר מלכי צבאות ידודון ׃ לבעבור נסות אתכם · לגדל אתכם בעולם שיצא לכם שם באומות שהוא בכבודו נגלה עליכם · נסות · לשון הרמה וגדולה כמו הרימו נסי · נס על הגבעה ׃ שהוא זקוף ׃ ובעבור תהיה יראתו · על ידי שראיתם אותו יראוי ומאוים תדעו שאין זולתו ותיראו מפניו ׃ נגש אל הערפל ׃ לפנים משלש מחיצות · חשך ענן וערפל שנאמר וההר בוער באש עד לב השמים חשך ענן וערפל ערפל הוא עב הענן שנאמר אנכי בא אליך בעב הענן ׃ כה תאמר ׃ בלשון הזה ׃ אתם ראיתם · הפרש יש במה שאדם רואה למה שאחרים מגידין לו שמה שאחרים מגידין לו פעמים שלבו חלוק מלהאמין ׃ כי מן השמים דברתי · וכתוב אחד אומר וירד יי על הר סיני · בא הכתוב השלישי והכריע ביניהם · מן השמים השמיעך את קולו ועל הארץ הראך את אשו כמה בשמים ואשו וגבורתו בארץ · דבר אחר הרכין שמים ושמי השמים והציען על ההר וכן הוא אומר ויט שמים וירד ׃ לא תעשון אתי · דמות שמשי המשמשין לפני במרום ׃ אלהי כסף · בא להזהיר על הכרובים שאתה עושה לעמוד עמי שלא יהיו כסף שאם שניתם לעשותן של כסף הרי הן לפני כאלהות ׃ ואלהי זהב · בא להזהיר שלא יוסיף על שנים שאם עשית ד' הרי הן חשובין כאלהות של זהב לפני ׃ לא תעשו לכם · שלא תאמר הריני עושה כרובים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות כדרך שאני עושה בבית עולמים לכך נאמר לא תעשו לכם ׃ מזבח אדמה · מחובר באדמה שלא יבנהו על גבי עמודים או על גבי כיפים · דבר אחר שהיה ממלא את חלל מזבח הנחשת אדמה בשעת חנייתן ׃ תעשה לי · שתהא תחלת עשייתו לשמי ׃ וזבחת עליו · אצלו · כמו ועליו מטה מנשה · או אינו אלא עליו ממש תלמוד לומר הבשר והדם על מזבח יי אלהיך ואין שחיטה במזבח

את עלתיך ואת שלמיך את צאנך ואת בקרך בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך ואם מזבח אבנים תעשה לי לא תבנה אתהן גזית כי חרבך הנפת עליה ותחללה׃ ולא תעלה במעלת על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו׃

פ

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם׃ כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבד ובשבעת יצא לחפשי

ית עלוותך וית נכסת קודשך מן ענך ומן תורך בכל אתרא דאשרי שכנתי תמן אשלח ברכתי לך ואברכינך׃ ואם מדבח אבנין תעביד קדמי לא תבני יתהן פסילן דלא תרים חרבך עלה ותחללינה׃

ולא תיסק בדרגין על מדבחי די לא תתגלי ערייתך עלוהי׃

ואלין דיניא דתסדר קדמיהון׃

ארי תזבן עבדא בר ישראל שית שנין יפלח ובשביעתא יפוק לבר חורין

את עולותיך ואת שלמיך׃ אשר מבקרך ומצאנך׃ את צאנך ואת בקרך׃ עולות ושלמים׃ בכל המקום אשר אזכיר את שמי אשר אתן לך רשות להזכיר שם המפורש שלי שם אבוא אליך אשרה שכינתי וברכתיך מכאן אתה למד שלא ניתן להזכיר שם המפורש אלא במקום שהשכינה באה שמה וזהו בית הבחירה שם ניתן רשות לכהנים להזכיר שם בנשיאות כפים ולברך את העם׃ ואם מזבח אבנים ר׳ ישמעאל אומר כל אם שבתורה רשו׳ חוץ מג׳ וזה אחד ואם מזבח אבנים ... כאשר תעשה לי מזבח אבנים לא תבנה אתהן גזית שהרי חובה עליך לבנות מזבח אבנים שנאמר אבנים שלמות תבנה את מזבח יי׳ אלהיך׳ וכן אם כסף תלוה חובה היא עליך שנאמר העבט תעביטנו׳ וכן אם תקריב מנחת בכורים׳ זו מנחת העומר שהיא חובה ועל כרחך אין אלו תלויין אלא ודאין ובלשון כאשר הם משמשין׃ גזית׳ לשון גזיזה שפוסלן ומסתתן בברזל׃ כי חרבך הנפת עליה׳ הרי כי משמש בלשון דהא הא למדת שאם הנפת עליה ברזל חללתה שהמזבח נברא להאריך ימי האדם והברזל לקצר ימי האדם ואין זה בדין שיונף המקצר על המאריך ועוד שהמזבח מטיל שלום בין ישראל לאביהם שבשמים לא יבא עליו כורת ומחבל׳ והרי דברים קל וחומר ומה אבנים שאינן רואות ושומעות ומדברות על ידי שמטילות שלום אמר תורה לא תניף עליהם ברזל המטיל שלום בין איש לאשתו בין אדם לחבירו על אחת כמה וכמה שלא תבואהו פורענות׃ ולא תעלה במעלות׳ כשאתה בונה כבש למזבח לא תעשהו מעלות מעלות אשקלונ״ש בלע״ז אלא חלק יהא ומשופע׃ אשר לא תגלה וגו׳ שעל ידי המעלות צריך אתה להרחיב פסיעותיך׳ ואף על פי שאין גלוי ערוה ממש שהרי כתיב ועשה להם מכנסי בד מ״מ הרחבת הפסיעות קרוב לגלוי ערוה היא ואתה נוהג בם מנהג בזיון׳ והלא דברים קל וחומר ומה אבנים שאין בהן דעת להקפיד על בזיונן אמרה תורה לא תנהג בהם מנהג בזיון חבירך שהוא בדמות יוצרך ומקפיד על בזיונו על אחת כמה וכמה שלא תנהג בו בזיון׃

ואלה המשפטים כל מקום שנ׳ אלה פסל את הראשונים׳ ואלה מוסיף על הראשונים מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני׳ ולמה נסמכה פרשת דינין לפרשת מזבח לומר לך שתשים סנהדרין אצל המקדש׃ אשר תשים לפניהם׳ אמר לו הקב״ה למשה לא תעלה על דעתך לומר אשנה להם הפרק וההלכה ב׳ או ג׳ פעמים עד שתהא סדורה בפיהם כמשנתה ואיני מטריח את עצמי להבינם טעמי הדבר ופירושו לכך נאמר אשר תשים לפניהם כשלחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם׃ לפניהם׳ ולא לפני גוים ואפי׳ ידעת בדין אחד שהם דנין אותו כדיני ישראל אל תביאהו בערכאות שלהם שכל המביא דיני ישראל לפני גוים מחלל השם ומייקר שם עבודה זרה להחשיבה שנ׳ כי לא כצורנו צורם ואויבינו פלילים כשאויבינו פלילים זו עדות לעילוי יראתם׃ כי תקנה עבד עברי׳ עבד שהוא עברי או אינו אלא עבדו של עברי עבד כנעני שלקחתו מישראל ועליו הוא אומר שש שנים יעבוד ומה אני מקיים והתנחלתם אותם בלוקח מן הגוי אבל בלוקח מישראל יצא בשש ת״ל כי ימכר לך אחיך העברי לא אמרתי אלא באחיך׃ כי תקנה מיד ב״ד שמכרוהו בגנבתו כמו שנ׳ אם אין לו ונמכר בגנבתו או אינו אלא במוכר עצמו מפני דוחקו אבל מכרוהו ב״ד לא יצא בשש כשהוא אומר וכי ימוך אחיך ונמכר לך הרי מוכר עצמו אמור׳

93B

חנם : אם בגפו יבא בגפו יצא אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו : אם אדניו יתן לו אשה וילדה לו בנים או בנות האשה וילדיה תהיה לאדניה והוא יצא בגפו : ואם אמר יאמר העבד אהבתי את אדני את אשתי ואת בני לא אצא חפשי : והגישו אדניו אל האלהים והגישו אל הדלת או אל המזוזה ורצע אדניו את אזנו במרצע ועבדו לעלם : וכי ימכר איש את בתו לאמה לא תצא כצאת העבדים : אם רעה בעיני אדניה אשר לא יעדה והפדה לעם נכרי לא ימשל

מגן
אם בלחודוהי יעול בלחודוהי יפוק אם בעל איתא הוא ותיפוק איתתיה עמיה :
אם רבוניה יתן ליה איתתא ותליד ליה בנין או בנן איתתא ובנהא תהא לריבונהא והוא יפוק בלחודוהי :
ואם מימר יימר עבדא רחימנא ית רבוני ית איתתי וית בני לא איפוק בר חורין :
ויקרביניה רבוניה לקדם דיינא ויקרביניה לות דשא או לות מזוזתא וירגע רבוניה ית אודניה במרצעא ויהא ליה עבד פלח לעלם :
וארי יזבין גבר ית ברתיה לאמהו לא תיפוק כמפקנות עבדיא : אם בישא בעיני רבונהא דקיימה ליה ויפרקינה לגבר אוחרן לית ליה רשו לזבונה במשלטיה בה :
ואם לבריה יקיימיה

ומה אני מקיים כי תקנה במוכר בב״ד : לחפשי · לחירות · אם בגפו יבא בגפו יצא · שלא היה נשוי אלא ז כתרגומו אם בלחודוהי · ולשון בגפו בכנפו שלא בא אלא כמות שהוא יחידי בתוך לבושו בכנף בגדו · בגפו יצא · מגיד שאם לא היה נשוי מתחלה אין רבו מוסר לו שפחה כנענית להוליד לו ממנה עבדים : ואם בעל אשה · ישראלית היא · ויצאה אשתו עמו וכי מי הכניסה שתצא אלא מגיד לך הכתוב שהקונה עבד עברי חייב במזונות אשתו ובניו · אם אדניו יתן לו אשה · מכאן שהרשות ביד רבו למסור לו שפחה כנענית להוליד

מג מצוי׳ למה מצוו
ממנה עבדים או אינו אלא בישראלית ת״ל האשה וילדיה תהיה לאדניה הא אינו מדבר אלא בכנענית שהרי העבריה אף היא
מד למכו׳ אמה העבו׳
יוצאה בשש ואפי׳ לפני שש אם הביאה סימנין : אל האלהים · לבית דין · צריך שימלך במוכריו שמכרוהו
לו : אל הדלת או אל המזוזה · יכול שתהא המזוזה כשרה לרצוע עליה ת״ל באזנו ובדלת : בדלת ולא במזוזה הא מה אני
מקיים או אל המזוזה · הקיש דלת למזוזה מה מזוזה מעומד אף דלת מעומד : ורצע אדניו את אזנו · הימנית או אינו
אלא של שמאל ת״ל אזן אזן לג״ש נאמר במצורע תנוך אזן הימנית · ור״ש בר יוחי היה דורש מקרא זה כמין חומר [illegible]
מה נשתנו דלת ומזוזה מכל כלים שבבית אמר הקב״ה דלת ומזוזה שהיו עדי במצרים כשפסחתי על המשקוף ועל שתי
המזוזות ואמרתי כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים והלך וקנה אדון לעצמו תרצע בפניהם · רבן יוחנן בן
זכאי היה דורש מקרא זה כמין חומר מה ראה לרצוע אזן מכל אברים אמר רבן יוחנן בן זכאי אזן ששמעה בסיני
לא תגנב והלך וגנב תרצע ואם מוכר עצמו אזן ששמעה כי לי בני ישראל עבדים והלך וקנה אדון לעצמו תרצע :
ועבדו לעולם · עד היובל או אינו אלא לעולם כמשמעו ת״ל ואיש אל משפחתו תשובו מגיד שחמשים שנה קרויין עולם ולא
שיעבדנו חמשים שנה אלא עד היובל בין סמוך בין מופלג · וכי ימכר איש את בתו · בקטנה הכתוב מדבר · יכול אפי׳
הביאה סימנין אמרת קל וחומר ומה סימנין שאינן חורשין את סימני נערות
שאינה מפטרה קודם לכן אינו דין שלא תמכר · לא תצא כצאת העבדים · כיציאת עבדים כנענים שיוצאין בשן ועין
אבל זו לא תצא בכך ועין שלא עובדת שש או עד היובל או עד שתביא סימנין וכל הקודם קודם לחירותה ונותן לה דמי
שנה או עינה · או אינו אלא כצאת העבד העברי בשש או ביובל תלמוד לומר כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה
מקיש עבריה לעברי לכל יציאותיו מהו לא תצא כצאת העבדים לא תצא בראשי אברים כצאת עבדים כנענים יכול
העבד העברי יוצא בראשי אברים תלמוד לומר העברי או העבריה מקיש עברי לעבריה מה עבריה אינה יוצאה
בראשי אברים אף הוא אינו יוצא בראשי אברים · אם רעה · שלא נשאה חן בעיניו לכנסה : אשר לא יעדה · שהיה לו
ליעדה ולהכניסה לו לאשה וכסף קנייתה הוא כסף קדושיה וכאן רמז הכתוב שמצוה ביעוד ורמז לך שאינה צריכה
קדושי אחרים · והפדה · יתן לה מקום להפדות שאף הוא מסייע בפדיונה ומהו המקום שאינו לא יגרע ממכירתה

94A

למכרה בבגדו בה: ואם לבנו ייעדנה כמשפט הבנות יעשה לה: אם אחרת יקח לו שארה כסותה ועונתה לא יגרע: ואם שלש אלה לא יעשה לה ויצאה חנם אין כסף: ס מכה איש ומת מות יומת: ואשר לא צדה והאלהים אנה לידו ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה:

כהלכת בני ישראל יעביד לה: אם אוחרנתא יסב ליה זיונה כסותה ועונתה לא ימנע: ואם תלת אלין לא יעביד לה ותיפוק מגן בלא כסף: דימחי גבר ויקטליניה איתקטלא יתקטיל: ודלא כמן ליה ומן קדם ה' איתמסר לידיה ואשוי לך אתרא דיעירוק לתמן:

כמספר השנים שעבדה אצלו. כיצד היה שכורה אצלו במספר שנים שבע הרי שקנאה במנה ועבדה אצלו שתי שנים אומר לו ידוע היה שעתידה לצאת לסוף שש מנה שקניתה עבודת כל שנה בששית המנה ועבדת עמך שתי שנים הרי שלשי המנה ותטול ממך: לעם נכרי אין רשאי למכרה לאחר לא האדון ולא האב: בבגדו בה. אם בא לבגוד בה שלא לקיים בה מצות ייעוד וכן אביה לאחר שבגד בה ומכרה לזה: ואם לבנו ייעדנה. האדון מלמד שאף בנו קם תחתיו לייעדה אם רצה אביו ואין צריך לקדשה קדושין אחרים אלא אומר לה הרי את מיועדת לך בכסף שקבל אביך בדמיך: כמשפט הבנות. שאר כסות ועונה: אם אחרת יקח לו. עליה: שארה כסותה ועונתה לא יגרע. מן האמה שייעד לו כבר. שארה מזונות כסותה כמשמעה. ועונתה תשמיש: ואם שלש אלה לא יעשה לה. אם אחת משלש אלה לא יעשה לה. ומה הן השלש ייעדה לו או לבנו או יגרע מפדיונה ותצא וזה לא ייעדה לו ולא לבנו ואף לא היתה בידה ממה שיכולה לגרוע את עצמה: ויצאה חנם. ריבה לה יציאה לזו יותר ממה שריבה לעבדים ומהו היציאה ללמדך שתצא בסימנין ואם הגיעו שש שנים קודם סימנין כבר למדנו שתצא שנאמר העברי או העבריה ועבדך שש שנים. ומהו האמור כאן ויצאה חנם שאם קדמו סימנין לשש תצא בהן או אינו אומר שתצא אלא בבגרות תלמוד לומר אין כסף לרבות יציאת בגרות. ואם לא נאמרו שניהם הייתי אומר ויצאה לרבות יציאת בגרות לכך נאמרו שניהם שלא ליתן פתחון פה לבעל הדין לחלוק: מכה איש ומת. כמה כתובים נאמרו בפרשת רוצחים ומה שבכל אחד לפרש למה באו כולם אפרש: מכה איש ומת. למה נאמר לפי שנאמר ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת שומע אני הכאה בלא מיתה תלמוד לומר מכה איש ומת אינו חייב אלא בהכאה של מיתה. ואם נאמר מכה איש ולא נאמר ואיש כי יכה הייתי אומר אינו חייב עד שיכה את האיש הכה את האשה ואת הקטן מנין תלמוד לומר כי יכה כל נפש אדם אפילו אשה וקטן ועוד אלו נאמר מכה איש שומע אני אפילו קטן שהכה והרג יהא חייב תלמוד לומר ואיש כי יכה ולא קטן שהכה. ועוד כי יכה כל נפש אדם אפילו נפלים במשמע תלמוד לומר מכה איש עד שיכה בן קיימא הראוי להיות איש: ואשר לא צדה. לא ארב לו ולא נתכוון. צדה לשון ארב וכן הוא אומר ואתה צודה את נפשי לקחתה. ולא יתכן לומר צדה לשון הצד צבי כי צידת חיות אין נופל ה"א בפעלו ושם דבר של צידה ציד והוא שם דבר בציד ופעל שלו צידה והוא פעל של צד. ואומר אני פירושו כתרגומו ולא כמו שפי' ומנחם חברו בחלק צד צדי ואין אני אומר כן. ואם יש לחברו באחת מחלקות של צד מחברו בחלק צדי צד תפשתו בבא אורב לצד שלצדו אף כאן לא צדה לא נתכוון לבו על צד מיתתו ואף זה יש להדר עליו. מכל מקום לשון אורב הוא: והאלהים אנה לידו. זמן לידו כמו לא תאונה אליך רעה. מתאנה הוא מזדמן למצוא עליו עלילה: והאלהים אנה לידו. ולמה תצא זאת מלפניו הוא שאמר דוד כאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים יצא רשע והמשל הקדמוני הוא התורה שהיא משל של הקב"ה ברוך הוא שהוא קדמונו של עולם. והיכן אמרה התורה מרשעים יצא רשע. והאלהים אנה לידו במה הכתוב מדבר בשני בני אדם אחד הרג שוגג ואחד הרג במזיד ולא היו עדים שיעידו זה לא נהרג וזה לא גלה הקב"ה ברוך הוא מזמנן לפונדק אחד זה שהרג בשוגג שלא לגלות עולה על זה שהרג במזיד והורגו ועדים מעידים עליו ומחייבין אותו גלות נמצא זה שהרג שוגג גולה וזה שהרג מזיד נהרג: ושמתי לך מקום. אף במדבר שיהא נס שמה. ואי זה מקום קולטו זה מחנה לויה:

מי שלא נמנע מאמר העברי והבה משאר בנות ישראל שאר כסות ועונה

ועונתה חסר וי"ו לומר שעקר עונה בשבת ולא שום ימי השבוע:

וכי יזד איש על רעהו להרגו בערמה מעם מזבחי תקחנו למות: ומכה אביו ואמו מות יומת: וגנב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת: ומקלל אביו ואמו מות יומת: וכי יריבן אנשים והכה איש את רעהו באבן או באגרף ולא ימות ונפל למשכב: אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו ונקה המכה רק שבתו יתן ורפא ירפא: וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט ומת תחת ידו נקם ינקם: אך אם יום או יומים יעמד

וארי ירשע גבר על חבריה למקטליה בנכלו מן קדם מדבחי תדבריניה לממת: ודימחי אבוהי ואימיה איתקטלא איתקטיל: ודיגנוב נפשא מבני ישראל ויזבניניה וישתכח בידיה איתקטלא יתקטיל: ודילוט אבוהי ואימיה איתקטלא יתקטיל: וארי ינצון גוברין ויִמחי גבר ית חבריה באבנא או בכורמיזא ולא ימות ויפיל לבוטלן: אם יקום ויהלך בברא על בוריה ויהא זכאי מחייא להוד בוטלניה יתן ואגר אסיא ישלם: וארי ימחי גבר ית עבדיה או ית אמתיה בשולטן וימות תחות ידיה איתדנא יתדין: ברם אם יומא או תרין יומין יתקיים

מ"ז מח
להכות
ושלא
ועוד בב
מות יו
מצוה
בחנק
לדון די
קנסות
נא להיות
ב"ד הורגין
המחייב

וכי יזיד איש · למה נאמר לפי שנאמר ומכה איש שומע אני אפי' גוים ורופא שהמית והשליח ב"ד שהמית במלקות ארבעים · והאב המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו והשוגג ת"ל וכי יזיד איש ולא שוגג · על רעהו · ולא על גוי · להרגו בערמה · ולא שליח ב"ד והרופא והרודה בנו ותלמידו שאע"פ שהן מזידין אין מערימין · מעם מזבחי · אם היה כהן ורוצה לעבוד עבודה תקחנו למות · אבל אם התחיל לעבוד ינתקוהו לעבוד עבודתו ויקדש · ספרי מעם מזבחי כתב ולא מעל מזבחי ממש · ומכה אביו ואמו · לפי שלמדנו על חובל בחבירו שהוא בתשלומין והמכה אביו במיתה · ואינו חייב אלא בהכאה שיש בה חבורה · אביו ואמו או אביו או אמו · ומכה אביו ואמו מות יומת בחנק · וגנב איש · למה נאמר לפי שנאמר כי ימצא איש גונב נפש אין לי אלא איש שגנב · אשה או טומטום ואנדרוגינוס שגנבו מנין ת"ל וגונב איש ונמצא בידו מות יומת · ולפי שנאמר וגנב איש אין לי אלא גונב איש · גונב אשה או קטן מנין ת"ל גונב נפש · ונמצא בידו שראוהו עדים שגנבו ומכרו · ונמצא כבר קודם המכירה · מות יומת · בחנק כל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק · ומקלל אביו ואמו · למה נאמר לפי שהוא אומר איש איש אשר יקלל את אביו ואת אמו אין לי אלא איש שקלל · אשה שקללה את אביה מנין ת"ל ומקלל אביו ואמו סתם בין איש בין אשה · מות יומת · בסקילה כל מקום שנאמר דמיו בו בסקילה ובנין אב לכלם באבן ירגמו אותם דמיהם בם · ומקלל כאמור דמיו בו · וכי יריבן · למה נאמר לפי שנאמר עין תחת עין לא למדנו אלא דמי איבריו אבל שבת ורפוי לא למדנו לכך נאמר פרשה זו · ונפל למשכב · תרגומו ויפל לבוטלן לחולי שמבטלו ממלאכתו · על משענתו · על בוריו וכחו · ונקה המכה · וכי יעלה על לב שיהרג זה שלא הרג וזה אלא למדך · כאן שחובשין אותו כרוצח עד שנראה אם יתרפא זה · וכן משמעו כשקם זה והולך על משענתו אז ונקה המכה אבל עד שיקום זה לא נקה המכה · רק שבתו · בטול מלאכתו מחמת החולי אם קטעו ידו או רגלו רואין אותו כאלו הוא שומר קשואים שהרי אף לאחר החולי אינו ראוי למלאכת יד ורגל והוא כבר נתן לו דמי ידו ורגלו שנא' יד תחת יד ורגל תחת רגל · ורפא ירפא · כתרגומו ישלם שכר הרופא · וכי יכה איש את עבדו · בעבד כנעני הכתוב מדבר או אינו אלא בעבד עברי ת"ל כי כספו הוא · מה כספו קנוי לו עולמית אף עבד הקנוי לו עולמית · והרי היה בכלל מכה איש ומת אלא בא הכתוב ליחדו · בשבט · שיש בו כדי להמית · במכה שאין בו כדי להמית · ומנין לכל המיתות כמות בין יום או יומים · שאם לא מת תחתיו ושהה מעת לעת פטור · בשבט · שיש בו כדי להמית הכתוב מדבר או אינו אלא אפי' אין בו כדי להמית ת"ל בעבד · ואם באבן יד אשר ימות בה שיכה בדבר שיש בו כדי להמית והלא דברים ק"ו ומה אם ישראל חמור אין חייב עליו אלא אם כן הכהו בדבר שיש בו כדי להמית · עבד אחר שיש בו כדי להמית · נקם ינקם · מיתת סייף וכן הוא אומר חרב נוקמת נקם ברית · יום או יומים · אם על יום אחד הוא פטור על יומים לא כל שכן · אלא יום שהוא כיומים ואיזה זה מעת לעת :

95
A

לא יקם כי כספו הוא: וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה ולא יהיה אסון ענוש יענש כאשר ישית עליו בעל האשה ונתן בפללים: ואם אסון יהיה ונתתה נפש תחת נפש: עין תחת עין שן תחת שן יד תחת יד רגל תחת רגל: כויה תחת כויה פצע תחת פצע חבורה תחת חבורה: וכי יכה איש את עין עבדו או את עין אמתו ושחתה לחפשי ישלחנו תחת עינו: ואם שן עבדו או שן אמתו יפיל לחפשי ישלחנו תחת שנו: וכי יגח שור את איש או את אשה ומת סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו ובעל השור נקי: ואם שור

לא יתדן ארי כספיה הוא: וארי ינצון גוברין וימחון איתתא מעדיא ויפקון ולדהא ולא יהא מותא איתגבארא יתגבי כמא דישוי עלוהי בעלה דאיתתא ויתן על מימר דייניא: ואם מותא יהא ותתן נפשא חלף נפשא: עינא חלף עינא שינא חלף שינא ידא חלף ידא רגלא חלף רגלא: כואה חלף כואה פידעא חלף פידעא משקופי חלף משקופי: וארי ימחי גבר ית עינא דעבדיה או ית עינא דאמתיה ויחבלינה לבר חורין יפטריניה חלף עיניה: ואם שינא דעבדיה או שינא דאמתיה יפיל לבר חורין יפטריניה חלף שיניה: וארי ינגח תור גברא או ית איתתא וימות איתרגמא יתרגים תורא ולא יתאכיל ית בשריה ומרי דתורא יהא זכאי: ואם תור

לא יוקם · הא אחר שהכהו אע״פ שמת · ימים יעמד קודם שימות חייב: וכי ינצו אנשים · זה עם זה ונתכוון להכות את רעהו והכה את האשה: ונגפו · אין נגיפה אלא לשון דחיפה והכאה כמו פן תגוף באבן רגלך בטרם יתנגפו רגליכם: ולא יהיה אסון · באשה: ענוש יענש · לשלם דמי ולדות לבעל שמין אותה כמה היתה ראויה לימכר בשוק להעלות בדמיה בשביל הריונה: ענוש יענש · יגבו ממון ממנו כמו וענשו אותו: כאשר ישית עליו · כשיתבענו הבעל בבית דין להשית עליו עונש על כך: ונתן · בפללים · וכן המכה דמי ולדות בפללים על פי הדיינים: ואם אסון יהיה · באשה: ונתת נפש תחת נפש · רבותינו חולקין בדבר יש מי שאומר נפש ממש ויש אומרים ממון אבל לא נפש שהמתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה ומשלם ליורשיו דמיו כמה שהיה נמכר בשוק: עין תחת עין · סימא עין חבירו נותן לו דמי עינו כמה שפחתו דמיו לימכר בשוק וכן כלם ולא נטילת אבר ממש כמו שדרשו רבותינו בפרק החובל: כויה תחת כויה · מכוה של אש ואף שבשאר נזקים יש בם פחת דמים ועכשיו בשאין בם פחת דמים שלא נעשה כגון שהיה בשפה על צפרנו אומר כמה אדם שכמו זה רוצה ליטול להיות מצטער כך: פצע תחת פצע · היא מכה המוציאה דם שפצע את בשרו אבל נזק מה שהוא אם יש בה פחת דמים נותן נזק ואם נפל למשכב נותן שבת ורפוי וצער ובשת ומקרא זה יתר הוא ובחובל דרשוהו רבותינו לחייב על הצער אף במקום נזק שאע״פ שנותן לו דמי ידו אין פוטרין אותו מן הצער לומר הואיל וקנה ידו יש עליו לחתכה שלא הוה לו יש לך לחתכה בסם שאינו מצטער כל כך וזה חתכה בברזל וצערו: חבורה · היא מכה שהדם נצרר בה ואינו יוצא אלא שמאדים הבשר כנגדו ולשון חבורה בטרטורי״א בל״ע וכן שחפתה קדים תבוסעה ברות וכן חמשקוף על שהדלת חובט תמיד כמו ומשקוף לשון חבטה · את שן עבדו · בכנעני אבל עברי אינו יוצא בשן ובעין כמו שאמר לא תצא כצאת העבדים: תחת עינו · וכן בעשרים וארבעה ראשי אברים אצבעות ידים ורגלים ושתי אזנים והחוטם וראש הגויה והיא גיד האמה · ולמה נאמר שן ועין שאם נאמר עין ולא נאמר שן הייתי אומר מה עין שנבראת עמו אף כל שנבראו עמו ושן לא נבראת עמו · ואם נאמר שן ולא נאמר עין הייתי אומר אפילו שן תינוק שיש לה חליפין לכך נאמר עין: וכי יגח שור · אחד שור ואחד כל בהמה חיה ועוף אלא שדבר הכתוב בהווה: לא יאכל · ממשמע שנאמר סקל יסקל השור איני יודע שנבלה היא ונבלה אסורה באכילה · ומה תלמוד לומר ולא יאכל את בשרו מגיד לך הכתוב אפילו שחטו לאחר שנגמר דינו אסור באכילה: בהנאה מנין תלמוד לומר ובעל השור נקי כאדם האומר יצא פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהם הנאה של כלום · זהו מדרשו · ופשוטו כמשמעו לפי שאומר במועד וגם בעליו יומת הוצרך לומר בתם ובעל השור נקי ·

נגח הוא מתמול שלשם והועד ט
בבעליו ולא ישמרנו והמית איש או
אשה השור יסקל וגם בעליו יומת:
אם כפר יושת עליו ונתן פדין נפשו
ככל אשר יושת עליו: או בן יגח או
בת יגח כמשפט הזה יעשה לו: אם
עבד יגח השור או אמה כסף שלשים
שקלים יתן לאדניו והשור יסקל:
וכי יפתח איש ס
בור או כי יכרה איש בר ולא יכסנו
ונפל שמה שור או חמור: בעל הבור
ישלם כסף ישיב לבעליו והמת
יהיה לו: ס וכי יגף
שור איש את שור רעהו ומת ומכרו
את השור החי וחצו את כספו וגם

נגח הוא מאתמול ומדקדמוהי ואיסתהיד במריה ולא נטריה ויקטול גבר או איתתא תורא יתרגם ואף מריה יתקטל:
אם ממון ישוון עלוהי ויתן פורקן נפשיה ככל דישוון עלוהי:
או בר ישראל ינח תורא או בת ישראל ינח כדינא הדין איתעביד ליה:
אם עבדא ינח תורא או אמתא כסף תלתין סלעין יתן לריבוניה ותורא יתרגם:
וארי יפתח גבר גוב או ארי יכרה גבר גוב ולא יכסיניה ויפל תמן תורא או חמרא:
מרי דגובא ישלם כספא יתיב למרוהי ומיתא יהא דיליה:
וארי ינוף תור דגבר ית תור דחבריה וימות ויזבנון ית תורא חייא ויפלגון ית כספיה ואף

מתמול שלשום · הרי ג' נגיחות · והועד
הועד בבעליו · לשון התראה בעדים
כמו העד העיד · והמית איש או אשה
שנאמר כי יגח איש או אשה שהמית
נגיחה המית נגיחה בנשיכה בדריסה
חיפה מנין ת"ל והמית: גם בעליו
יומת · בידי שמים יכול בידי אדם ת"ל
מות יומת המכה רוצח הוא · על
רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו
על רציחת שורו · אם כופר יושת · אם
זה אינו תלוי אלא כמו אם כסף תלוה
לשון אשר · אשר מכפטין עושית על
מ' כופר · ונתן פדיון נפשו · דמי מזיק
ונרי ר' ישמעאל · ר' עקיבא אומר דמי
מזיק · או בן יגח · בן שהוא קטן או בת
קטנה לפי שנא' והמית איש או אשה
יכול אינו חייב אלא על הגדול ת"ל או בן יגח או בת יגח · לחייב על הקטנים כגדולים · אם עבד יגח השור או אמה · כנענים
כסף שלשים שקלים יתן · גזרת הכתוב הוא בין שהוא שוה אלף זוז בין שאינו שוה אלא דינר · והסקל מסקלו ל' זוזים · שהוא
יתן יוקיה לנסקל השור של קודשים · וכי יפתח איש בור · שהיה מכוסה וגלהו · או כי יכרה · למה נאמר אם על פתיחה
חייב על כרייה לא כ"ש אלא להביא כורה אחר כורה שחייב · ולא יכסנו הא אם כסהו פטור · ובמוסר בה הכתוב מדבר · שור
או חמור והוא הדין לכל בהמה שבכל מקום [illegible] שור או חמור [illegible] מקהלן
כל בהמה וחיה כשור [illegible] מקום אחד וכל בהמה וחיה כשור · ולמה נאמר שור וחמור שור
ולא אדם · חמור ולא כלים · בעל הבור · בעל התקלה [illegible] בעליו להתחייב
נזקין · כסף ישיב לבעליו · ישיב · להביא שוה כסף ואפילו סובין · והמת יהיה לו · לניזק · שמין את הנבלה ונוטלה בדמי
נזקו [illegible] כי יגוף · יגח · כל נגיפה [illegible]
ומשלם לו המזיק [illegible]
נגיפה אלא לשון מיתה · שור איש · שור של איש · ומכרו את השור החי · בשור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים שהמית
[illegible] מאתים · בין שהנבלה שוה הרבה בין ששוה מעט כשמטל זה חצי החי וחצי המת · נמצא כל אחד מפסיד
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

9
6
A

לשלם מן העליה. או נודע. או לא היה תם
אלא נודע כי שור נגח הוא היום
ומתמול שלשום הרי ג' נגיחות:
שלם ישלם שור. נזק שלם. והמת
יהיה לו. לנזק ויטול לשלם המזיק על
שישלם הנזק. חמשה בקר וגו' אמר
ר' יוחנן בן זכאי חס הקב"ה על כבודן
של בריות. שור שהולך ברגליו ולא
נתבזה בו הגנב לנשאו על כתפו
משלם חמשה. שה שנשאו על כתפו
משלם ד'. ר' מאיר אומר בוא וראה כחה של
מלאכה. שור שביטלו ממלאכתו
משלם ה'. שה שלא ביטלו ממלאכתו
משלם ד'. תחת השור תחת השה שנה
הכתוב ללמדך שאין מדת תשלומי ד'
וה' נוהגת אלא בשור ושה בלבד: אם
במחתרת. כשהיה חותר הבית: אין
לו דמים. אין זו רציחה הרי הוא כמת
מעיקרו. כאן לימדתך תורה אם בא להרגך
השכם להרגו. וזה להרגך בא שהרי

את המת יחצון: או נודע כי שור נגח
הוא מתמול שלשום ולא ישמרנו
בעליו שלם ישלם שור תחת השור
והמת יהיה לו: כי
יגנב איש שור או שה וטבחו או
מכרו חמשה בקר ישלם תחת
השור וארבע צאן תחת השה: אם
במחתרת ימצא הגנב והכה ומת
אין לו דמים: אם זרחה השמש
עליו דמים לו שלם ישלם אם אין
לו ונמכר בגנבתו: אם המצא
תמצא בידו הגנבה משור עד חמור
עד שה חיים שנים ישלם:
כי יבער איש שדה או
כרם ושלח את בעירה ובער בשדה
אחר מיטב שדהו ומיטב כרמו
ישלם: כי תצא אש
ומצאה קצים ונאכל גדיש או הקמה
או השדה שלם ישלם המבער את

ית דמי סיתא יפלגון:
או אתידע ארי תור נגח הוא
מאיתמלי ומדקדמוהי ולא
נטריה מריה שלמא ישלם
תורא חלף תורא ומיתא יהא
דיליה:
ארי יגנוב גבר תור או אימר
ויכסיניה או יזבניניה חמשא
תורין ישלם חלף תורא וארבע
ענא חלף אימרא:

אם במחתרתא ישתכח גנבא
ויתמחי וימות לית ליה דמא:

אם עינא דסהדיא נפלת עלוהי
דמא ליה שלמא ישלם אם
לית ליה ויזדבן בגנוביה:

אם אשתכחא תשתכח בידיה
גנובתא מתור עד חמר עד
אמר כד אינון חיין על חד
תרין ישלם:
ארי יכול גבר חקל או כרם
וישלח ית בעיריה וייכול בחקל
אוחרן שפר חקליה ושפר
כרמיה ישלם:

ארי תתפק נור ותשכח כובין
ויתאכלין גדישין או קמתא או
חקלא שלמא ישלם דאדליק

יודע הוא שאדם אין מעמיד עצמו ורואה שנוטלין ממונו בפניו ושותק לפיכך על מנת כן בא שאם יעמוד בעל הממון כנגדו
יהרגנו: ואם זרחה השמש עליו. אין זה אלא כמין משל. אם ברור לך הדבר שיש לו שלום עמך כשמש הזה שהוא שלום
בעולם. כך פשוט לך שאינו בא להרוג אפי' יעמוד בעל הממון כנגדו כגון אב החותר לגנוב ממון הבן בידוע
שרחמי האב על הבן ואינו בא על עסקי נפשות: דמים לו. כחי הוא חשוב ורציחה היא אם יהרגנו בעל הבית: שלם
ישלם. הגנב ממון שגנב ואינו חייב מיתה: ואונקלוס שתרגם ואם עינא דסהדיא נפלת עלוהי לקח לו שטה אחרת לומר
שאם נראה הדבר לעדים קודם שבא בעל הבית וכשבא בעל הבית כנגדו הרגו בעל הבית דמים לו חייב עליו אם הרגו
שמאחר שיש רואים לגנב אין הגנב בא על עסקי נפשות ולא יהרוג את בעל הממון: ואם המצא בגנבתו שלא
טבח ולא מכר: משור עד חמור. כל דבר שבכלל תשלומי כפל בין יש בו רוח חיים ובין אין בו רוח חיים שהרי במקום
מקרא אחר על שה על שלמה על כל אבדה אשר יאמר: שנים ישלם. שנים לבעליו: חיים שנים ישלם ולא מתים אלא חיים או
דמי חיים הן: כי יבער איש. ובערכלם לשון בהמה הם כמו יאכלו ובערנו: כי יבער איש שיוליך בהמותיו בשדה
או בכרם של חברו ויזיק אותה באחת משתי אלה. או בשלוח בשדה או בביעור ופרשו רבותינו שלוח זה נזקי הרגל
כף רגל ובעור הוא נזקי שן האוכלת ומבערת: בשדה אחר. בשדה של איש אחר: מיטב שדהו. שמין את הנזק ואם
בא לשלם לו קרקע ישלם לו ממיטב שדותיו. ואם היה הנזק סלע יתן לו שוה סלע ממיטב שלו. למד הכתוב שמזיקין
שמין להם בעידית: כי תצא אש. אפי' מעצמה: ומצאה קוצים. ואכל גדיש: שלחכה בקוצים עד שהגיעה לגדיש או לקמה
העומדת בקרקע או השדה שלחכה את נירו וצריך לנור אותה פעם שנייה: שלם ישלם המבעיר. אע"פ שהדליק בתוך

חבערה · כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמר וגנב מבית האיש אם ימצא הגנב ישלם שנים: אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו במלאכת רעהו: על כל דבר פשע על שור על חמור על שה על שלמה על כל אבדה אשר יאמר כי הוא זה עד האלהים יבא דבר שניהם אשר ירשיען אלהים ישלם שנים לרעהו: כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה וכל בהמה לשמר ומת או נשבר או נשבה אין ראה: שבעת יהוה תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ולקח בעליו ולא ישלם: ואם גנב יגנב מעמו ישלם לבעליו: אם טרף יטרף יבאהו עד הטרפה לא ישלם:

וכי ישאל איש מעם רעהו ונשבר או מת בעליו אין עמו שלם ישלם:

ית דלקחאו

ארי יתן גבר לחבריה כסף או מנין למיטר ויתגנבון מבית גבריא אם אישתכח גנבא ישלם על חד תרין:
אם לא אישתכח גנבא ויתקריב מריה דביתא לקדם דיינא אם לא אושיט ידיה במא דמסר ליה חבריה:

על כל פתגם דחוב על תור על חמר על אימר ועל כסו על כל אבדתא דיימר ארי הוא דין לקדם דיינא ייעול דין תרויהון די יחייבון דיינא ישלם על חד תרין לחבריה:

ארי יתן גבר לחבריה חמרא או תור או אימר וכל בעירא למיטר וימות או יתבר או ישתבי לית דחזי:
מומתא דיי׳ תהא בין תרויהון אם לא אושיט ידיה במא דמסר ליה חבריה ויקביל מריה מניה מומתא ולא ישלם:

אם איתגנבא איתגניב מעמיה ישלם למרוהי:
אם איתברא איתבר ייתי סהיד דתבירא לא ישלם:

וארי ישאל גבר מן חבריה ויתבר או ימות מרוהי לית עמיה שלמא ישלם:

שלו והיא יכולה להעמידה על ידי קנין שהנגנב חייב לשלם לפי שלא שמר בלא שלא תגנב ותזיק · ונגנב מבית האיש · לפי דבריו · אם ימצא הגנב ישלם שנים · לבעלים ואם לא ימצא הגנב ובא שומר הוא שאמר בעל הבית ונקרב אל הדיינין לדון עם זה ולהשבע שלא שלח ידו בשלו · על כל דבר שימצא שיקרן בשבועתו ויפטר עדים שהוא עצמו גנבו · ירשיעון האלהים על פי עדים ישלם שנים לרעהו · למדך הכתוב שהטוען בפקדון לומר נגנבה הימנו ונמצא שהוא עצמו גנבה משלם כפל והיינו בזמן שנשבע ואחר כך באו עדים שכך דרשו רז״ל ונקרב בעל הבית אל האלהים לשבועה · יכול לומר לשבועה או אינו אלא לדין [illegible] לדין עמו וכפר שלא נגנבה [illegible] כפל אם באו עדים שהוא נאמרה כאן שליחות יד ונאמרה שליחות יד בבית שבועת יי׳ תהיה בין שניהם · אם לא שלח ידו להלן

[illegible] אף כאן שבועה · אשר יאמר כי הוא זה · פשוטו לפי פשוטו אשר יאמר כי הוא זה · כי הוא זה אשר כבר נשבע עליו ואחר הוא אחר [illegible] הדיינין [illegible] דבר שניהם ויחקר את העדות ואם כשרים הם ירשיעוהו לשומר זה ישלם שנים ואם ירשיעו את [illegible] ומכאן ישלמו הם שנים לשומר [illegible] כי הוא זה ללמד שאין מחייבין אותו שבועה אלא אם כן [illegible] עם כך וכך אני חייב לך והמותר נגנב ממני · כי יתן איש אל רעהו שור או חמור · פרשה ראשונה נאמרה [illegible] פטור מן הגניבה כמו שכתוב ונגנב מבית האיש · ואם לא ימצא הגנב · ונקרב בעל הבית [illegible] שכר [illegible] אם נגנבה כמו [illegible] ופרשה זו נאמרה בשומר שכר [illegible] ואם גנב יגנב מעמו ישלם אבל לא ישלם על האונס כמו מת ונשבר או נשבה באונס על ידי לסטים [illegible] שבועת יי׳ תהיה [illegible] לבעליו שלא שלח בה יד ואם אכל [illegible] חייב באונסים · ולקח בעליו השבועה ולא ישלם לו השומר כלום · ואם טרף יטרף על ידי חיה רעה · יביאהו עד יביא עדים שנטרפה באונס ופטור · הטרפה לא ישלם · ויש אומר טרפה שלא [illegible] ישלם ויש טרפה שאינו ישלם טרפת [illegible] אינו משלם טרפת ארי וזאב ודוב ונחש אינו משלם [illegible] או נשבר או מת [illegible] ישאל [illegible] על האונס חייב באונסין · בעליו אין עמו ואם בעליו של שואל במלאכת ואם בעליו מן השואל באונס [illegible]

אם בעליו עמו לא ישלם אם שכיר הוא בא בשכרו׃ וכי יפתה איש בתולה אשר לא ארשה ושכב עמה מהר ימהרנה לו לאשה׃ אם מאן ימאן אביה לתתה לו כסף ישקל כמהר הבתולת׃ מכשפה לא תחיה׃ כל שכב עם בהמה מות יומת׃ זבח לאלהים יחרם בלתי ליהוה לבדו׃ וגר לא תונה ולא תלחצנו כי גרים הייתם בארץ מצרים׃ כל אלמנה ויתום לא תענון׃ אם ענה תענה אתו כי אם צעק יצעק אלי שמע אשמע צעקתו׃ וחרה אפי והרגתי אתכם בחרב והיו נשיכם אלמנות ובניכם יתמים׃

אם מריה עימיה לא ישלם אם אגירא הוא על באגריה׃

וארי ישדל גבר בתולתא דלא מארסא וישכוב עימה קימא יקימינה ליה לאיתו׃ ואם מיצבא לא יצבי אבוהא למיתנה ליה כספא ישקול כמוהרי בתולתא׃

חרשא לא תחי׃

כל דישכוב עם בעירא איתקטלא איתקטיל׃

דדבח לטעות עממיא יתקטיל אלהין לשמא דיי׳ בלחודוהי׃

וגיורא לא תונן ולא תעיקנ׳ ארי דיירין הויתון בארעא דמצרים׃

כל ארמלא ויתם לא תענון׃

אם ענאה תענה יתיה ארי מיקבל יקביל קדמי קבלא אקביל קבלתיה׃

ויתקוף רוגזי ואיקטול יתכון בחרבא ויהוין נשיכון ארמלן ובניכון יתמין׃

בין שהיה במלאכה אחרת היה עמו בשעת השאלה אינו צריך לשלם היה עמו בשעת שבירה ומיתה׃ אם שכיר הוא׃ אם השוכר הוא ולא שואל אין שכיר בא בשכרו ליד השוכר היה ולא בשאלה׃ ואין כל הנאה שלו שהרי על ידי שכרו נשתמש בו ואין לו משפט שואל להתחייב באונסיו ולא פירש מה דינו אם כשומר חנם אם כשומר שכר לפיכך נחלקו בו חכמי ישראל שוכר כיצד משלם ר׳ מאיר אומר כשומר חנם ר׳ יהודה אומר כשומר שכר׃ וכי יפתה׃ מדבר על לבה עד ששומעת לו וכן תרגומו ארי ישדל שדול לשון ארמי כפתוי בלשון עברי׃ מהר ימהרנה לו׃ יפסוק לה מוהר כמשפט איש לאשתו שכותב לה כתובה ונושאה׃

כמוהר הבתולות׃ שהוא קצוב חמשים כסף אצל המפתה את הבתולה ושכב עמה באונס שנאמר ונתן האיש השוכב וגו׳ חמשים כסף׃ מכשפה לא תחיה׃ אלא תומת בבית דין ואחד זכר ואחד נקבה אלא שדבר הכתוב בהווה שהנשים מכשפות מצויות׃ לאלהים׃ לעבודה זרה׃ לא היה צריך לכתוב יחרם שכבר כתוב אחרים שבכל ל׳ ובן ומוציאין כריש תענה אם נקודה בחוף כמו לעולם למדבר לאשר נריך לפרש ולכתוב לי׳ וכן לעולם לעולם נריך לפרש לו׳ זה ואינם מפורשים כל מלבים במשמע׃ וכן לאלהים כל אלהים במשמע׃ ואם קרה אבל כשנקודה פתח כמו למלך למדבר לאשר מודע כזה מדבר וכן לאלהים לאותן שהוזהרת עליהם במקום אחר שונה הם אין כמוך באלהים לפי שלא פירש הוא צריך לפרש׃ יחרם׃ יומת ולמה נאמר יחרם והלא כבר נאמר מיתה במקום אחר והוכחת את אלהים ההוא ועל אלא לפי שלא פירש על אי זו עבודה חייב מיתה שלא תאמר כל עבודות במיתה ופרט לך כאן ועבד לאלהים יומת ומה עבודה שהיא מיוחדת כזבח לשמים אף אני מרבה המקטיר והמנסך שהן עבודה בפנים והייבין עליהם בכל ענין דרכה לעבדה בכך אבל שאר עבודות כגון המגפף והמנשק והמכבד אין במיתה׃ וגר לא תונה׃ אונאת דברים כמו את מונה׃ ולא תלחצנו׃ בגזלת ממון׃ כי גרים הייתם׃ אם הוניתו אף הוא יכול להונותך ולומר לך אף אתה מגרים באת ומום שבך אל תאמר לחברך׃ כל אמר ואם שלא מנו בתורה ישראל מזהר יותר לעשר

ם׃ כל אלמנה ויתום׃ הוא הדין לכל אדם אלא שדבר הכתוב בהווה לפי שהם תשושי כח ודבר מצוי

לענותם׃ אם ענה תענה׃ הרי זה מקרא קצר׃ גזם ולא פירש ענשו׃ כמו לכן כל הורג קין ולא פירש ענשו אף כאן אם ענה תענה אותו לשון גזם כלומר לסוף תטול את שלך לכך

נ׳ יעבן אי ולהקרענה׃ והיו נשיכם אלמנות׃ ממשמע שנאמר והרגתי אתכם איני יודע שנשיכם

אלמנות׃ אלא הקללה אחרת שיהיו הנשים צרורות כאלמנות חיות שלא יהיו עדים למיתת בעליהן ואסורות

צרורות להנשא והבנים יהיו יתומים שלא יניחום בית דין לירד לנכסי אביהם לפי שאין יודעין אם מתו אם בשבי׃

אם כסף תלוה את עמי את העני עמך לא תהיה לו כנשה לא תשימון עליו נשך: אם חבל תחבל שלמת רעך עד בא השמש תשיבנו לו: כי הוא כסותה לבדה הוא שמלתו לערו במה ישכב והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני: ס אלהים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאר: מלאתך ודמעך לא תאחר בכור בניך תתן לי: כן תעשה לשרך לצאנך שבעת ימים יהיה עם אמו ביום השמיני תתנו לי: ואנשי קדש תהיון לי ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב תשלכון אתו: ס לא תשא שמע שוא אל תשת ידך עם רשע להית עד חמס:

אם כספא תוזיף לעמי לעניא דעמך לא תהא ליה כרשיא לא תשוון עלוהי חבוליא: אם משכונא תסב מנכסי חברך עד מיעל שמשא תתיבניה ליה: ארי היא כסותיה בלחודוהי היא תותבתיה למשכיה במה ישכוב ויהי ארי יקביל קדמי ואקביל קבילתיה ארי חננא אנא: דיינא לא תקיל ורבא בעמך לא תלוט: ביכורך ודמעך לא תאחר בוכרא דברך תפריש קדמי: כן תעביד לתורך לענך שבעא יומין יהא עם אימיה ביומא תמינאה תפרשיניה קדמי: ואינשין קדישין תהון קדמי ובשר דתלישן חיות ברא לא תיכלון לכלבא תירמון יתיה: לא תקבל שמע דשקר לא תשוי ידך עם חייבא למהוי סהיד שקר:

אם כסף תלוה. ר' ישמעאל אומר כל אם ואם שבתורה רשות חוץ מג' וזה א' מהם: את עמי. עמי ועכו"ם עמי קודם: את העני. עני ועשיר עני קודם: עמך. עניך ועניי עירך עניך קודמים לעניי עירך ועניי עירך ועניי עיר אחרת עניי עירך קודמין. וכן משמעו אם כסף תלוה את עמי תלוהו ולא לעכו"ם ולאיזה מעמי את העני ולאיזה עני לאותו שעמך: לא תהיה לו כנושה. לא תתבענו בחזקה אם אתה יודע שאין לו אל תהיה דומה עליו כאלו הלויתו אלא כאלו לא הלויתו כלומר אל תכלימהו: נשך. רבית שהוא כנשיכת נחש שנחש נושך חבורה קטנה ברגלו ואינו מרגיש והוא מבצבץ ונופח פתאום עד קדקדו כך רבית אינו מרגיש ואינו ניכר עד שהרבית עולה ומחסרו ממון הרבה: אם חבל תחבל. כל לשון חבלה אינו משכון בשעת הלואה אלא שממשכנין את הלוה כשמגיע זמן ואינו פורע: עד בא השמש. כל היום תשיבנו לו ועד בא השמש תשיבנו לו וכבא השמש תחזור ותטלנו עד יבא בקר של מחר ובכסות יום הכתוב מדבר שאין צריך לו בלילה: כי היא כסותה. זו טלית: שמלתו. זה חלוק: במה ישכב. לרבות את המצע: אלהים לא תקלל. הרי זו אזהרה לברכת השם ולקללת דיין: מלאתך. חובה שמוטלת עליך כשתתמלא תבואתך להתבשל והם בכורים: ודמעך. היא תרומה ואיני יודע מהו לשון דמע: לא תאחר. לא תשנה סדר הפרשתן לאחר את הקודם ולהקדים את המאוחר שלא יקדים תרומה לבכורים ומעשר לתרומה: בכור בניך תתן לי. לפדותו בחמשה סלעים מן הכהן והלא כבר צוה עליו במקום אחר אלא כדי לסמוך עליו כן תעשה לשורך מה בכור אדם לאחר ל' יום פודהו שנאמר ופדויו מבן חדש תפדה אף בכור בהמה נשה מטפל בה שלשים יום ואחר נותנו לכהן: שבעת ימים יהיה עם אמו. זו אזהרה לכהן שאם בא למהר הקרבתו לא יקריבנו קודם שמונה ימים לפי שהוא מחוסר זמן: וביום השמיני תתנו לי. יכול חובה בו ביום נאמר כאן שמיני ונאמר להלן שמיני מה שמיני האמור להלן להכשיר משמיני ואילך אף כאן ולא בא ללמד משמעו וביום השמיני אתה רשאי לתתו לי: ואנשי קדש תהיון לי. אם קדושים ופרושים משקוצי נבלות וטרפות הרי אתם שלי ואם לאו אינכם שלי: ובשר בשדה טרפה. אף בבית כן אלא שדבר הכתוב בהווה מקום שדרך בהמות ליטרף וכן כי בשדה מצאה וכן מקרה לילה והוא הדין למקרה יום אלא שדבר הכתוב בהווה: ובשר דתליש מן חיות ברא שנתלש ע"י טרפת זאב או ארי מן חיה כשרה או בהמה כשרה בחייה: לכלב תשליכון אותו. אף הגוי ככלב הוא או אינו אלא כלב כמשמעו כל בנבלה הוא אומר או מכור לנכרי קל וחומר לטרפה שמותר בכל הנאות אם כן מה תלמוד לומר לכלב ללמדך שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה שנאמר ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו אמר הקדוש ברוך הוא תנו לו שכרו: לא תשא שמע שוא. כתרגומו לא תקבל שמע דשקר אזהרה למקבל לשון הרע ולדיין שלא ישמע דברי בעל ריב עד שיבא בעל דין חבירו: אל תשת ידך. יהושע את חבירו תביעת שקר שמשביעיהו לזו

לא

לא תהיה אחרי רבים לרעת ולא תענה על רב לנטת אחרי רבים להטת: ודל לא תהדר בריבו: כי תפגע שור איבך או חמרו תעה השב תשיבנו לו: כי תראה חמור שנאך רבץ תחת משאו וחדלת מעזב לו עזב תעזב עמו: לא תטה משפט אבינך בריבו: מדבר שקר תרחק ונקי וצדיק אל תהרג כי לא אצדיק רשע: ושחד לא תקח כי השחד יעור פקחים ויסלף דברי צדיקים: וגר לא תלחץ ואתם

לא תהא בתר סגיאי לאבאשא ולא תתמנע מלאלפא מה די בעינך על דינא בתר סגיאי שלים דינא: ועל מסכינא לא תרחים בדיניה: ארי תערע תורא דסנאך או חמריה טעי אתבא תתיבניה ליה: ארי תחזי חמרא דסנאך רביע תחות טועניה ותתמנע מלמשבק ליה משבק תשבוק מה די בלבך עלוהי ותפריק עמיה: לא תצלי דין מסכינך בדיניה: מפתגמא דשיקרא הוי רחיק ודזכי ודנפק זכי מן דינא לא תקטול ארי לא אזכי חייבא: ושוחדא לא תקבל ארי שוחדא מעור עינ' חכימין ומקלקל פיתגמין תריצין: וגיורא לא תעיקון ואתון

על ידם · לא תהיה אחרי רבים · יש במקרא זה מדרשים אבל אין לשון המקרא מיושב בהן ומכאן דרשו שאין מטין לחובה בהכרעת דיין אחד · וסוף המקרא דרשו אחרי רבים להטות שאם שנים מחייבין יותר מן המזכין הטה הדין על פיהם לחובה · ובדיני נפשות דבר הכתוב · ואמצע המקרא דרשו לא תענה על רב שאין חולקין על מופלא שבבית דין לפיכך מתחילין בדיני נפשות מן הצד לקטנים שבהן אומ' תחלה שיאמרו את דעתם · ולפי דברי רבותי כך פתרון המקרא: לא תהיה אחרי רבים · לרעות לחייב מיתה בשביל דיין אחד שירבו המחייבין על המזכין · ולא תענה על הרב להטות מדבריו · ולפי שחסר יוד דרשו בו כך · אחרי רבים להטות · יש רבים שאתה מטה אחריהם ואימתי בזמן שהם שנים המכריעין במחייבין יותר מן המזכין מיושב שנים · לא תהיה אחרי רבים לרעות שומע אני אבל היה אחריהם לטובה מכאן אמרו בדיני נפשות מטין על פי אחד לזכות ועל פי שנים לחובה · ואונקלוס תרגם לא תתמנע מלאלפא מה דבעינך על דינא · ולשון העברי לפי תרגומו כך הוא נדרש לא תענה על ריב לנטות · אם ישאלך דבר משפט לא תענה לנטות לצד אחד ולסלק עצמך מן הריב אלא הוי דן אותו לאמתו · ואני אומר ליישב על אופנו דבר דבור על אופנו כך הוא פתרונו · לא תהיה אחרי רבים · אם ראית רשעים מטין משפט לא תאמר הואיל ורבים הם הנני נוטה אחריהם ולא תענה על ריב · ואם ישאלך הדיין על אותו משפט לא תענה על הריב דבר הנוטה אחרי אותן רבים להטות המשפט מאמתו אלא אמרהו כאשר הוא ואמת וקולר תלוי בצואר הרבים: ודל לא תהדר · לא תחלוק לו כבוד לזכותו בדין ולומר דל הוא ואזכנו ואכבדנו: כי תראה חמור שונאך · כי זה משמש בלשון דילמא שהוא אחד מארבע לשונות שמשמש כי וכה פתרונו שמא תראה חמורו רובץ תחת משאו וחדלת מעזוב לו · בתמיה עזוב תעזוב עמו עזיבה לשון עזרה וכן עזוב ועזוב ויעזבו את ירושלם מלאוה עפר לחזק ... ומדרשו · אמרו רבותינו כי תראה וחדלת פעמים שאתה חודל ופעמים שאתה עוזר הא כיצד זקן ואינו לפי כבודו ... וחדלת · עזוב תעזוב עמו · לפרק המשא ... ואחר כך לטעון · לא תטה משפט אביונך · לשון אובה שהוא מדולדל ותאב לכל דבר טוב · ונקי וצדיק אל תהרוג · מנין ליוצא מבית דין חייב ואחד אומר יש לי ללמד עליו זכות מנין שמחזירין אותו ת"ל ונקי וצדיק אל תהרוג · ואף על פי שאינו צדיק שלא נצדק בבית דין מכל מקום נקי הוא ממיתה שהרי יש לך לזכות · ומנין ליוצא זכאי ואמר אחד יש לי ללמד עליו חובה שאין מחזירין אותו לבית דין ת"ל וצדיק אל תהרוג וזה צדיק הוא שנצדק בבית דין · כי לא אצדיק רשע · אין עליך להחזירו כי אני לא אצדיקנו בדיני · אם יצא מידך זכאי יש לי שלוחים להמיתו במיתה שנתחייב בה · ושחד לא תקח · אפילו לשפוט אמת וכל שכן כדי להטות הדין · שהרי כבר נאמר לא תטה משפט · יעור פקחים · אפילו חכם בתורה ונוטל שחד סוף שתטרף דעתו עליו וישתכח תלמודו ויכהה מאור עיניו · ויסלף דברי צדיקים כתרגומו · דברי צדיקים · דברים המצודקים משפטי אמת וכן תרגומו פתגמין תריצין · וגר לא תלחץ · בכל מיני לחץ ... על ידי

ידעתם את נפש הגר כי גרים הייתם
בארץ מצרים: ושש שנים תזרע
את ארצך ואספת את תבואתה:
והשביעת תשמטנה ונטשתה ואכלו
אביני עמך ויתרם תאכל חית השדה
כן תעשה לכרמך לזיתך: ששת
ימים תעשה מעשיך וביום השביעי
תשבת למען ינוח שורך וחמרך
וינפש בן אמתך והגר: ובכל אשר
אמרתי אליכם תשמרו ושם אלהים
אחרים לא תזכירו לא ישמע על
פיך: שלש רגלים תחג לי בשנה:
את חג המצות תשמר שבעת ימים
תאכל מצות כאשר צויתך למועד
חדש האביב כי בו יצאת ממצרים
ולא יראו פני ריקם: וחג הקציר
בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה
וחג האסף בצאת השנה באספך
את מעשיך מן השדה: שלש פעמים
בשנה יראה כל זכורך אל פני האדן
יהוה: לא תזבח על חמץ דם זבחי
ולא ילין חלב חגי עד בקר:

ידעתון ית עקת נפשא דגיורא ארי
דיירין הויתון בארעא דמצרים:

ושית שנין תזרע ית ארעך
ותכנוש ית עללתה:
ושביעתא תשמטינה
ותרטשינה ויכלון מסכיני עמך
ושארהון תיכול חית ברא כן
תעביד לכרמך לזיתך:
שתא יומין תעביד עבידתך
וביומא שביעאה תנוח בדיל
דינוח תורך וחמרך וישקוט
בר אמתך וגיורא:
ובכל דאמרית לכון תסתמרון
ושום טעוות עממיא לא
תדכרון ולא ישתמע על
פומכון:
תלת זמנין תחגון קדמי
בשתא:
ית חגא דפטיריא תטר שבעא
יומין תיכול פטירין כמא
דפקידתך לזמן ירחא
דאביבא ארי ביה נפקתא
ממצרים ולא יתחזון קדמי
ריקנין:
וחגא דחצדא בכורי עובדך
דתזרע בחקלא וחגא דכנשא
במפקא שתא במכנשך ית
עובדך מן חקלא:

תלת זמנין בשתא יתחזון כל
דכורך קדם רבון עלמא יי:

לא תיכוס על חמיע דם פסחי
ולא יבתון בר מן מדבחא
תרבי נכסת חגא עד צפרא

מפני שהורו רע: את נפש הגר. כמה
קשה לו כשלוחצין אותו: ואספת את
תבואתה. לשון הכנסה לבית כמו
ואספתו אל תוך ביתך: תשמטנה.
מעבודה: ונטשתה. מלאכלה אחר
זמן הביעור. ד"א תשמטנה מעבודה
גמורה כגון חרישה וזריעה. ונטשתה
מלזבל ולקשקש: ויתרם תאכל. להקיש
מאכל האביון למאכל חיה. מה חיה
אוכלת בלא מעשר אף אביונים בלא
מעשר. מכאן אמרו אין מעשר
בשביעית: כן תעשה לכרמך לזיתך.
ותחלת המקרא בשדה הלבן כמו
שאמור למעלה הימנו שש שנים תזרע
את ארצך: וביום השביעי תשבת.
אף בשנה השביעית לא תעקור שבת
בראשית ממקומה. שלא תאמר
הואיל וכל השנה קרויה שבת לא
תנהוג בה שבת בראשית: למען ינוח
שורך וחמרך. תן לו נייח להתירו שיהא תולש
ואוכל עשבים מן הקרקע. או אינו
אלא יחבשנו תוך הבית אמרת
אין זה נייח אלא צער: בן אמתך.
בעבד ערל הכתוב מדבר: והגר זה גר תושב: ובכל אשר אמרתי תשמרו. לעשות כל מצות עשה באזהרה שכל שמירה
ושמירה שבתורה אזהרה היא במקום לא תעשה: ושם אלהים אחרים לא תזכירו. שלא יאמר לו שמור לי בצד ע"ז פלונית
ולא ישמע. מן הגוי על פיך. שלא תעשה שותפות עם הגוי וישבע לך בע"ז שלו נמצאת גורם שיזכר על ידך
ד"א ובכל אשר אמרתי וגו' ללמדך ששקולה ע"ז כנגד כל התורה כלה והנזהר בה כשומר את כלן: רגלים. פעמים
כמו כי הכיתני זה שלש רגלים: חדש האביב. שהתבואה מתמלאת באביה: לשון אב בכור וראשון לבשל
פירות: ולא יראו פני ריקם. כשתבאו לראות פני ברגלים הביאו לי עולות: וחג הקציר. הוא חג שבועות: בכורי
מעשיך. שהוא זמן הבאת בכורים. שתי הלחם הבאים בעצרת מתירין החדש למנחות ולהביא בכורים למקדש שנא'
וביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה לי' בשבועתיכם: וחג האסיף. הוא חג הסכות: באספך את מעשיך. שכל
ימות החמה התבואה מתייבשת בשדות ובחג אוספין אותה אל הבית מפני הגשמים: שלש פעמים. לפי שהענין
מדבר בשמטת הקרקע הוצרך לומר שלא יתעקרו רגלים ממקומן: כל זכורך. הזכרים שבך: לא תזבח. לא תשחט את
הפסח בי"ד בניסן ועדיין חמץ קיים: ולא ילין חלב חגי. חוץ למזבח: עד בקר. יכול אף על המערכה יפסל בלינה ת"ל על
מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר. לא ילין אינו לינה אלא בעמוד השחר שנא' עד בקר אבל כל הלילה יכול להעלות

99A

ראשית בכורי אדמתך תביא בית יהוה אלהיך לא תבשל גדי בחלב אמו ׃

הנה אנכי שלח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכנתי ׃ השמר מפניו ושמע בקלו אל תמר בו כי לא ישא לפשעכם כי שמי בקרבו ׃ כי אם שמוע תשמע בקלו ועשית כל אשר אדבר ואיבתי את איביך וצרתי את צרריך ׃ כי ילך מלאכי לפניך והביאך אל האמרי והחתי והפרזי והכנעני החוי והיבוסי והכחדתיו ׃ לא תשתחוה לאלהיהם ולא תעבדם ולא תעשה כמעשיהם כי הרס תהרסם ושבר תשבר מצבתיהם ׃ ועבדתם את יהוה אלהיכם וברך את לחמך ואת מימיך והסרתי מחלה מקרבך ׃ לא תהיה משכלה ועקרה בארצך את מספר ימיך אמלא ׃ את אימתי אשלח לפניך והמתי את כל העם אשר תבא בהם ונתתי את כל איביך אליך ערף ׃

ריש בכורי ארעך תיתי לבית מקדשא דיי אלהך לא תיכול בשר בחלב ׃

הא אנא שלח מלאכא קדמך למטרך באורחא ולאעלותך לאתרא דאתקינית ׃ אסתמר מן קדמוהי וקביל במימריה לא תסרב לקבלה ארי לא ישבוק לחוביכון ארי בשמי מימריה ׃ ארי אם קבלא תקביל במימריה ותעביד כל דאמליל ואסני ית שנאך ואעיק לדמעיקין לך ׃ ארי יהך מלאכי קדמך ויעלינך לות אמוראי וחתאי ופריזאי וכנענאי חוואי ויבוסאי ואשיצינון ׃ לא תסגוד לטעותהון ולא תפלחינון ולא תעביד כעובדיהון ארי פגרא תפגרינון ותברא תתבר קמתהון ׃ ותפלחון קדם יי אלהכון ויברך ית מיכלך וית משתיך ואעדי מרעין בישין מבינך ׃ לא תהא מתכלא ועקרא בארעך ית מנין יומך אשלים ׃ ית אימתי אשלח קדמך ואקטול ית עמא דאת אתי לאגחא בהון ואמסר ית כל בעלי דבבך קדמך מחזרי קדל ׃

[illegible]

[illegible]

993

ושלחתי את הצרעה לפניך וגרשה
את החוי את הכנעני ואת החתי
מלפניך: לא אגרשנו מפניך בשנה
אחת פן תהיה הארץ שממה ורבה
עליך חית השדה: מעט מעט אגרשנו
מפניך עד אשר תפרה ונחלת את
הארץ: ושתי את גבלך מים סוף ועד
ים פלשתים וממדבר עד הנהר כי
אתן בידכם את ישבי הארץ וגרשתמו
מפניך: לא תכרת להם ולאלהיהם
ברית: לא ישבו בארצך פן יחטיאו
אתך לי כי תעבד את אלהיהם כי
יהיה לך למוקש:

ואל משה אמר עלה אל יהוה אתה
ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני
ישראל והשתחויתם מרחק: ונגש
משה לבדו אל יהוה והם לא יגשו
והעם לא יעלו עמו: ויבא משה ויספר
לעם את כל דברי יהוה ואת כל
המשפטים ויען כל העם קול אחד
ויאמרו כל הדברים אשר דבר יהוה
נעשה: ויכתב משה את כל דברי
יהוה וישכם בבקר ויבן מזבח תחת
ההר ושתים עשרה מצבה לשנים
עשר שבטי ישראל: וישלח את
נערי בני ישראל ויעלו עלת ויזבחו
זבחים שלמים ליהוה פרים: ויקח
משה חצי הדם וישם באגנת וחצי
הדם זרק על המזבח: ויקח ספר
הברית ויקרא באזני העם ויאמרו
כל אשר דבר יהוה נעשה ונשמע:
ויקח משה את הדם ויזרק על העם

ואשלח ית ערעיתא קדמך
ותתריך ית חואי וית כנענאי
וית חתאי מן קדמך:

לא איתריכינון מן קדמך
בשתא חדא דילמא תהא
ארעא צדיא ויסגון עלך חיות
ברא:
זעיר זעיר איתרכינון מן קדמך
עד דתיפוש ותחסין ית ארעא

ואישוי ית תחומך מימא דסוף
ועד ימא דפלשתאי וממדברא
עד פרת ארי איממסר בידכון
ית כל יתבי ארעא ותתריכינון
מן קדמך:
לא תגזר להון ולטעותהון קיים

לא יתבון בארעך דילמא
יחייבון יתך קדמי ארי תפלח
ית טעותהון ארי לתקלא יהון
לך:
ולמשה אמר סק קדם יי׳ את
ואהרן נדב ואביהוא ושבעין
מסבי ישראל ותסגדון מרחיק

ויתקריב משה בלחודוהי
קדם יי׳ ואנון לא יקרבון
ועמא לא יסקון עמיה:
ואתא משה ואישתעי לעמא
ית כל פתגמיא דיי׳ וית דיניא
ואתיבו כל עמא קלא חד
ואמרו כל פיתגמיא דמליל יי׳
נעביד:

וכתב משה ית כל פיתגמיא
דיי׳ ואקדים בצפרא ובנא
מדבחא בשיפולי טורא ותרתא
עסרי קמא לתרין עסר
שבטיא דישראל:
ושלח ית בוכרי בני ישראל
ואסיקו עלון ונכיסו נכסת
קודשין קדם יי׳ תורין:

ונסיב משה פלגות דמא ושוי
במזרקיא ופלגות דמא זרק
על מדבחא:
ונסיב ספרא דקיימא וקרא
קדם עמא ואמרו כל דמליל
יי׳ נעביד ונקביל:

ונסיב משה ית דמא וזרק על
מדבחא לכפרא על עמא

הצרעה · מין שרץ העוף והיתה
מכה אותם בעיניהם ומטילה ארס
והם מתים והצרעה לא עברה את
הירדן וחתי וכנעני הם ארץ סיחון
ועוג לפי מקצת ז' אומות לא מנה את
כולן והחוי אע״פ שהוא מעבר הירדן לא
נמנה עמהם שם רבותי' בסוטה על
שפת הירדן עמדה וזרקה בהן מרה
שממה · ריקנית מבני אדם · לפי
שאתם מעט ואין בכם כדי למלא[illegible]
אותה · ורבה עליך · והרבה עליך ·
עד אשר תפרה · לשון פרי · וכן פרו
ורבו · ושתי את גבולך · לשון השתה
והיתה [illegible] לפי שהיא במקום
שתים שאין שיתה בלא תיו ואחרת
לשמוש · עד הנהר · נהר פרת ·
וגרשתמו · ותגרשם · כי אתן בידכם ·
כי זה משמש בלשון אשר וכן בהרבה
מקומות והוא לשון אי שהוא אחד מד'
לשונות של כי · ואל משה אמר · פרשה
זו קודם עשרת הדברות · בד' בסיון
נאמר לו עלה [illegible] וכנס [illegible] הערפל ·
ויבא משה ויספר · בו ביום · את כל
דברי יי' · מצות פרישה והגבלה · ואת
כל המשפטים · ז' מצות שנצטוו בני
נח · שבת וכבוד אב ואם ופרה אדומה
ודינין שניתנו לו במרה · ויכתב משה
מבראשית ועד מתן תורה וכתב
מצות שנצטוו במרה · וישכם בבקר
בה' בסיון · את נערי · הבכורות ·
ויקח משה חצי הדם · ומי חלקו מלאך
בא וחלקו · באגנות · ב' אגנות היו אחד
לחצי דם העולה וא' לחצי דם השלמים
להזות אותם · על העם · מכאן למדו חז״ל שנכנסו לברית מילה וטבילה והזאת דמים שאין הזאה בלא טבילה · ספר
הברית · מבראשית ועד מתן תורה ומצות שנצטוו במרה · ויזרק · [illegible] ויזרק על המזבח לכפר על עמיה

עד כאן של
לכרות ברית
[illegible] [illegible]
וכן [illegible]
שלא [illegible]
בארצינו

100 A

ויאמר הנה דם הברית אשר כרת
יהוה עמכם על כל הדברים האלה׃
ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא
ושבעים מזקני ישראל׃ ויראו את
אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה
לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר׃
ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו
ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו׃
ויאמר יהוה אל
משה עלה אלי ההרה והיה שם
ואתנה לך את לחת האבן והתורה
והמצוה אשר כתבתי להורתם׃ ויקם
משה ויהושע משרתו ויעל משה
אל הר האלהים׃ ואל הזקנים אמר
שבו לנו בזה עד אשר נשוב אליכם
והנה אהרן וחור עמכם מי בעל דברים
יגש אלהם׃ ויעל משה אל ההר ויכס
הענן את ההר׃ וישכן כבוד יהוה על
הר סיני ויכסהו הענן ששת ימים
ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך
הענן׃ ומראה כבוד יהוה כאש אכלת
בראש ההר לעיני בני ישראל׃ ויבא
משה בתוך הענן ויעל אל ההר ויהי
משה בהר ארבעים יום וארבעים
לילה׃

ואמר הא דא קיימא דגזר יי׳ עמכון על כל פתגמיא האלין

וסליק משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעין מסבי ישראל

וחזו ית יקר אלהא דישראל ותחות כורסיה יקריה כעובד אבן טבא וכחיזו שמיא לברירו

ולרברבי בני ישראל לא הוה נזקא וחזו ית יקרא דיי׳ והוו חדן בקורבניהון דאיתקבלו כאלו אכלין ושתן׃
ואמר יי׳ למשה סק לקדמי לטורא והוי תמן ואתן לך ית לוחי אבנא ואוריתא ותפקידתא דכתבית לאלפיהון

וקם משה ויהושע משומשניה וסליק משה לטורא דאתגלי עלוהי יקרא דיי׳׃
ולסביא אמר אוריכו לנא הכא עד דנתוב לותכון והא אהרן וחור עמכון מאן דאית ליה דינא יתקריב לקדמיהון׃

וסליק משה לטורא וחפא ענגא ית טורא׃
ושרא יקרא דיי׳ על טורא דסיני וחפהי ענגא שתא יומין וקרא למשה ביומא שביעאה מגו ענגא׃

וחיזו יקרא דיי׳ כחיזו אישתא אכלא ברישׁ טורא לעיני בני ישראל׃

ועל משה בגו ענגא וסליק לטורא והוה משה בטורא ארבעין יממין וארבעין לילין׃

ויראו את אלהי ישראל. נסתכלו והציצו
ונתחייבו כליה אלא שלא רצה הקב״ה
לערבב שמחת התורה והמתין לנדב
ואביהוא עד יום חנוכת המשכן
ולזקנים עד ויהי העם כמתאוננים
ותבער בם אש ה׳ ותאכל בקצה
המחנה בקצינים שבהם׃ כמעשה
לבנת הספיר. היא היתה לפניו
בשעת השעבוד לזכור צרת ישראל
שהיו משועבדים במעשה לבנים׃
וכעצם השמים לטוהר. משנגאלו היה
אור וחדוה לפניו׃ וכעצם. כתרגומו
לשון מראה׃ לטוהר. לשון ברור וצלול
ואל אצילי. הם נדב ואביהוא והזקנים
לא שלח ידו. מכלל שהיו ראויין להשתלח
בהם יד׃ ויחזו את האלהים. מסתכלין הי־
ו בו בלבם מתוך אכילה ושתיה כך
דרש׳ תנחומא. ולא כן תרגמו אונקלו׳
אצילי. גדולים כמו ומאציליה קראתיך
ויאכלו׃ ויאמר ה׳ אל משה. לאחר מתן
תורה עלה אלי ההרה והיה שם מ׳
יום ומ׳ לילה׃ ואתנה לך את לוחות
האבן וגו׳. להורותם. כל תרי״ג מצות
בכלל עשרת הדברות הן. ורב סעדיה
פירש באזהרות שיסד לכל דבור
ודבור מצות התלויות בו׃ ויקם משה
ויהושע. לא ידעתי מה טיבו של יהושע כאן. ואומר אני שהיה התלמיד מלוה את הרב עד מקום הגבלת תחומי ההר שאינו
רשאי לילך משם והלאה. ומשם ויעל משה לבדו אל הר האלהים ויהושע נטה שם אהלו ונתעכב שם כל מ׳ יום שכן
מצינו כשירד משה שנאמר וישמע יהושע את קול העם ברעה למדנו שלא היה יהושע עמהם׃ ואל הזקנים אמר. בצאתו
מן המחנה׃ שבו לנו בזה. התעכבו כאן עם שאר העם במחנה להיו׳ נכונים לכל איש לשפוט הבא לריב׃ וחור. בנה של מרים
היה ואביו כלב בן יפונה שנ׳ ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור. אפרת זו מרים כדאיתא בסוטה׃ מי בעל דברים.
מי שיש לו דין׃ ויכסהו הענן. רבותי חולקים בדבר. יש מהם שאומרי׳ אלו ששה ימים שמר״ח סיון׃ ויכסהו הענן. להר׃
ויקרא אל משה. לומר עשרת הדברות. ומשה וכל ישראל עומדים אלא שחלק הכתוב כבוד למשה׃ וי״א ויכסהו הענן
למשה ששת ימים לאחר עשרת הדברות שהיו בתחלת מ׳ יום שעלה משה לקבל לוחות ללמדך שכל הנכנס למחנה שכינה
טעון פרישה ששה׃ בתוך הענן. ענן זה כמין עשן ועשה לו הקב״ה שביל בתוכו׃ חסלת ואלה המשפטים

וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי: וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת: ותכלת וארגמן ותולעת שני ושש ועזים: וערת אילם מאדמים וערת תחשים ועצי שטים: שמן למאר בשמים לשמן המשחה ולקטרת הסמים: אבני שהם ואבני מלאים לאפד ולחשן: ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם: ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו: ס

ועשו ארון עצי שטים אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קמתו: וצפית אתו זהב

ומליל יי עם משה למימר: מליל עם בני ישראל ויפרשון קדמי אפרשותא מן כל גבר דיתרעי לביה תסבון ית אפרשותי: ודא אפרשותא דתסבון מנהון דהבא וכספא ונחשא: ותכלא וארגונא וצבע זהורי ובוץ ומעזי: ומשכי דדכרי מסמקי ומשכי ססגונא ואעי שיטין: משחא לאנהורא בוסמיא למשח רבותא ולקטרת בוסמיא: אבני בורלא ואבני אשלמותא לשקעא באפודא ובחושנא: ויעבדון קדמי מקדשא ואשרי שכינתי ביניהון: ככל דאנא מחזי יתך ית דמות משכנא וית דמות כל מנוהי וכן תעבדון: ויעבדון ארונא דאעי שיטין תרתין אמין ופלגא אורכיה ואמתא ופלגא פותיה ואמתא ופלגא רומיה: ותחפי יתיה דהב

ויקחו לי תרומה

לי לשמי: תרומה. הפרשה יפרישו לי ממממונם נדבה. ות״א ויקחו תרומה אינו כתוב כאן שלא ויקחו לי כבשל אותי אתם לוקחים שאחור ממכם: ידבנו לבו. לשון נדבה הוא והוא לשון רצון טוב: תקחו את תרומתי. אמרו רז״ל ג׳ תרומות אמורות כאן אחת תרומת בקע לגלגלת שנעשו בהן האדנים כמו שמפורש באלה פקודי ואחת תרומת המזבח בקע לגלגלת לקופות לקנות מהם קרבנות צבור ואחת תרומת המשכן נדבת כל אחד ואחד. שלשה עשר דברים האמורים בענין כולם הוצרכו למלאכת המשכן או לבגדי כהונה כשתדקדק בהם: זהב וכסף ונחשת וגו׳ כולן באו בנדבה איש איש מה שנדבו לבו חוץ מן הכסף שבא בשוה מחצית השקל לכל אחד ולא מצינו בכל מלאכת המשכן שהוצרך שם כסף יותר שנאמר וכסף פקודי העדה בקע לגלגלת ושאר כסף הבא שם לנדבה עשאוהו לכלי שרת: ותכלת. צמר צבוע בדם חלזון שהוא צבעו ירוק: וארגמן. צמר צבוע מין צבע ששמו ארגמן: ושש. הוא פשתן: ועזים. נוצה של עזים לכך תרגם אונקלוס ומעזי קרנא מן הנוצה ולא עזים עצמן שתרגום של עזים עזיא: מאדמים. צבועים היו אדום לאחר עשייתן: תחשים. מין חיה ולא היתה אלא לשעה והרבה גוונים היו לה לכך מתרגם ססגונא ששש ומתפאר בגווניו: ועצי שטים. ומאין היו להם במדבר פי׳ ר׳ תנחומא כבר צפה יעקב אבינו ברוח הקדש שעתידין ישראל לבנות משכן במדבר והביא ארזים למצרים ונטעם וצוה לבניו ליטלם עמהם כשיצאו ממצרים: שמן למאור. שמן זית זך להעלות נר תמיד: בשמים לשמן המשחה. שנעשה למשוח כלי המשכן והמשכן לקדשו והוצרכו לו בשמים כמו שמפורש בכי תשא: ולקטרת הסמים. שהיו מקטירין בכל ערב ובקר כמו שמפורש באתה תצוה ולשון קטרת העלאת קיטור ותמרות עשן: אבני שהם. שתים הוצרכו שם לעורך האפוד האמור באתה תצוה: מלואים. על שם שעושין בזהב מושב כמין גומא ונותנים שם האבן למלאת הגומא קרויין אבני מלואים ומקום המושב קרוי משבצת: לאפוד ולחשן. אבני השהם לאפוד ואבני המלואים לחשן. חשן ואפוד מפורשים באתה תצוה והן מיני תכשיט: ועשו לי מקדש. ועשו לשמי בית קדושה: ככל אשר אני מראה אותך. את תבנית המשכן. המקרא הזה מחובר עם של מעלה ממנו ועשו לי מקדש ככל אשר אני מראה אותך: וכן תעשו. לדורות אם יאבד אחד מן הכלים או כשתעשו כלי בית עולמים כגון שלחנות ומנורות וכיורות ומכונות שעשה שלמה כתבנית אלו תעשו אותם. ואם אין המקרא הזה מחובר למעלה ממנו לא היה לו לכתוב וכן תעשו אלא כן תעשו והיה מדבר על עשיית המשכן וכליו: ועשו ארון. כמו ארונות שעושין בלא רגלים כמין ארגז שקורין אשקרי״ן:

מבית ומחוץ תצפנו: ג' ארונות עשה בצלאל ב' של זהב ואחד של עץ ד' כתלים ושולים לכל אחד ואחד ופתוחים מלמעלה נתן של עץ בתוך של זהב ושל זהב בתוך של עץ וחפה שפת העליונה בזהב נמצא מצופה מבית ומחוץ: זר זהב: כמין כתר מקיף לו סביב לשפת מלמעלה שעשה ארון החיצון גבוה מן הפנימי עד שעולה הזר למול עובי הכפרת ולמעלה ממנו כל שהוא ויוצא עב כותלי הארון ונותן הכפרת שוכב על עובי הכתלים שעולה הזר למול עובי הכפרת כל שהוא והוא סימן לכתר תורה: ויצקת לו: לשון התכה כתרגומו ותתיך ליה: ארבע פעמותיו: כתרגומו זויתיה: ובזוויות העליונות סמוך לכפרת היו נתונות שתים מכאן ושתים מכאן לרוחב הארון והבדים נתונים בהן ואורך של ארון מפסיק בין הבדים אמתים וחצי בין בד לבד שיהיו ב' בני אדם נושאים את הארון מהלכין ביניהם וכן מוכח ... ושתי טבעות: הן ד' טבעות שבתחלת המקרא ופי' לך המקרא היכן היו והוא"ו זו יתירה היא ופתרונו כמו שתי טבעות ויש לך לשנות כך ושתים מהן הטבעות האלו על צלעו: צלעו: צדו: בדי מוטות: לא יסורו ממנו: לעולם: ונתת על הארון: כמו בארון: את העדות: התורה שהיא עדות ביני וביניכם שציויתי אתכם מצות הכתובות בה: כפרת: כסוי על הארון שהיה פתוח מלמעלה ומניחו עליו כמין דף: אמתים וחצי ארכה: כאורך הארון וכן רחבה כרוחב הארון ומונחת על עובי הכתלים. ואע"פ שלא נתן שיעור לעביה פירשו רבותינו שהיה עביה טפח: כרובים: דמות פרצוף תינוק להם: מקשה תעשה אותם: שלא תעשם בפני עצמן ותחברם בראשי הכפרת לאחר עשייתם כמעשה צורפים שקורין שולדי"ר אלא הטל זהב בתחלת עשיית הכפרת והכה בפטיש ובקורנס באמצע וראשין בולטין למעלה וצור הכרובים בבליטת קצותיו: מקצה: בלשונם כמו לא לנו קצין: קצות הכפרת: ראשי: ועשה כרוב אחד: שלא תאמר ב' כרובים לכל קצה וקצה לכך הוצרך לומר כרוב אחד מקצה מזה: מן הכפרת תעשו את הכרובים זהו פירושו של מקשה תעשה אותם שלא תעשם בפני עצמן ותחברם לכפרת: פורשי כנפים: שלא תעשה כנפיהם שוכבים אלא פרושים וגבוהים למעלה אצל ראשיהם שיהיו י' טפחים בחלל שבין הכנפים לכפרת כדאי' בסוכה: ואל הארון תתן: לא ידעתי למה נכפל שהרי כבר נאמר למעלה ונתת אל הארון את העדות ויש לומר שבא ללמד שבעודו ארון לבדו בלא כפרת יתן תחלה העדות לתוכו ואח"כ יתן הכפרת עליו

טהור מבית ומחוץ תצפנו ועשית עליו זר זהב סביב׃ ויצקת לו ארבע טבעת זהב ונתתה על ארבע פעמתיו ושתי טבעת על צלעו האחת ושתי טבעת על צלעו השנית׃ ועשית בדי עצי שטים וצפית אתם זהב׃ והבאת את הבדים בטבעת על צלעת הארן לשאת את הארן בהם׃ בטבעת הארן יהיו הבדים לא יסרו ממנו׃ ונתת אל הארן את העדת אשר אתן אליך׃ ועשית כפרת זהב טהור אמתים וחצי ארכה ואמה וחצי רחבה׃ ועשית שנים כרבים זהב מקשה תעשה אתם משני קצות הכפרת׃ ועשה כרוב אחד מקצה מזה וכרוב אחד מקצה מזה מן הכפרת תעשו את הכרבים על שני קצותיו׃ והיו הכרבים פרשי כנפים למעלה סככים בכנפיהם על הכפרת ופניהם איש אל אחיו אל הכפרת יהיו פני הכרבים׃ ונתת את הכפרת על הארן מלמעלה ואל הארן תתן

דמ׳ כנו׳ ומברא תחפיניה ותעביד ליה דיר דדהב סחור סחור׃
ותתיך ליה ארבע עיזקן דדהב ותתן על ארבע זיויתיה ותרתין עיזקן על סיטריה חד ותרתין עיזקן על סיטריה תניינא׃
ותעביד אריחי דאעי שיטין ותחפי יתהון דדהב׃
ותעיל ית אריחיא בעיזקתא על סיטרי ארונא למיטל ית ארונא בהון׃
בעיזקת ארונא יהון אריחיא לא יעדון מניה׃
ותתן בארונא ית סהדותא דאתן לך׃
ותעביד כפורתא דדהב דכי תרתין אמין ופלגא אורכה ואמתא ופלגא פותיה׃
ותעביד תרין כרובין דדהב נגיד תעביד יתהון מתרין סיטרי כפורתא׃
ועביד כרובא חד מסיטרא מכא וכרובא חד מסיטרא מכא מן כפורתא תעבדון ית כרוביא על תרין סיטרוהי׃
ויהון כרוביא פריסן גדפיהון לעילא מטלין בגדפיהון על כפורתא ואפיהון חד לקבל חד לקבל כפורתא יהון אפי כרוביא׃
ותתן ית כפורתא על ארונא מלעילא ובארונא תתן

את העדת אשר אתן אליך: ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרבים אשר על ארון העדת את כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל: ועשית שלחן עצי שטים אמתים ארכו ואמה רחבו ואמה וחצי קמתו: וצפית אתו זהב טהור ועשית לו זר זהב סביב: ועשית לו מסגרת טפח סביב ועשית זר זהב למסגרתו סביב: ועשית לו ארבע טבעת זהב ונתת את הטבעת על ארבע הפאת אשר לארבע רגליו: לעמת המסגרת תהיין הטבעת לבתים לבדים לשאת את השלחן: ועשית את הבדים עצי שטים וצפית אתם זהב ונשא בם את השלחן: ועשית קערתיו וכפתיו וקשותיו ומנקיתיו אשר יסך בהן

ית סהדותא דאתין לך: ואזמין מימרי לך תמן ואמליל עמך מעלוי כפורתא מבין תרין כרוביא די על ארונא דסהדותא ית כל דאפקיד יתך על בני ישראל: ותעביד פתורא דאעי שטין תרתין אמין אורכיה ואמתא פותיה ואמתא ופלגא רומיה: ותחפי יתיה דהב דכי ותעביד ליה דיר דדהב סחור סחור: ותעביד ליה גדנפא רומיה פושכא סחור סחור ותעביד דיר דדהב לגדנפיה סחור סחור: ותעביד ליה ארבע עזקן דדהב ותתן ית עזקתא על ארבע זויתא די לארבע רגלוהי: לקביל גדנפא יהויין עזקתא אתרא לאריחיא למיטל ית פתורא: ותעביד ית אריחיא דאעי שטין ותחפי יתהון דדהב ויהון נטלין בהון ית פתורא: ותעביד מנסוהי ובזיכוהי וקסוותיה ומכילתיה דיתנסך בהון נסכא:

וכן מצינו כשהקים המשכן נאמר ויתן את העדת אל הארון ואחר ויתן את הכפרת על הארון מלמעלה: ונועדתי לך · כשאקבע מועד לך לדבר עמך אותו מקום אקבע למועד שאבא שם לדבר אליך: ודברתי אתך מעל הכפרת · ובמקום אחר הוא אומר וידבר ה' אליו מאהל מועד · זה המשכן מחוץ לפרכת נמצאו שני כתובים מכחישין זה את זה בא הכתוב השלישי והכריע ביניהם · ובבא משה אל אהל מועד וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת · משה היה נכנס למשכן וכיון שבא בתוך הפתח קול יורד מן השמים לבין הכרובים ומשם יוצא ונשמע למשה באהל מועד: את כל אשר אצוה אותך: קומתו · ... זר זהב · סימן לכתר מלכות שהשלחן שם עושר וגדולה כמו שאומרים שלחן מלכים: מסגרת · כתרגומו גדנפא · נחלקו חכמי ישראל בדבר · יש אומרים למעלה היתה סביב לשלחן כמו לבזבזין שבשפת שלחן שרים · ויש אומרים למטה היתה תקועה מרגל לרגל בד' רוחות השלחן ודף השלחן שוכב על אותה המסגרת: ועשית זר זהב · הוא זר האמור למעלה ופי' לך כאן שעל המסגרת היה: לעמת המסגרת · ברגלים תקועות כנגד ראשי המסגרת: לבתים לבדים · לצורך בתים לבדים אותם הטבעות יהיו בתים להכניס בהן הבדים לבתים: ונשא בם · לשון נפעל יהא נשא בם את השלחן: ועשית קערתיו · קערות זה דפוס שעשוי כדפוס הלחם · והלחם היה עשוי כמין תיבה פרוצה משתי רוחותיה ושולים למטה ושני כתלים מכאן ומכאן כפופים למעלה כמין סתלים · ולכך קרוי לחם הפנים שיש לו פנים רואים לכאן ולכאן לצדי הבית מזה ומזה · ונותן ארכו לרחב השלחן וכתליו זקופין כנגד שפת השלחן · והיה עושה של זהב ושל ברזל בשל ברזל הוא נאפה וכשמוציאו מן התנור היה נותנו בשל זהב עד למחר בשבת שמסדרו על השלחן ואותו דפוס קרוי קערה: וכפתיו · הם בזיכין שנותנין בהם לבונה שתים היו לשני קומצי לבונה שנותנין על שתי המערכות שנ' ונתת על המערכת לבונה זכה: וקשותיו · כמין חצאי קנים חלולים הנסדקין לארכן דוגמתן עושה של זהב ומסדר ג' על ראש כל לחם שישכבו לחם אחד על גבי אותן קנים ומבדילין בין לחם ללחם כדי שתכנס הרוח ביניהם ולא יתעפשו · ובלשון ערבי כל דבר חלול קרוי קשוה: ומנקיתיו · כתרגומו ומכילתיה הם סניפין כמין יתדות זהב עומדין בארץ וגבוהין עד למעלה מן השלחן הרבה כנגד גובה המערכת · ומפוצלין ו' פצולין זה למעלה מזה וראשי קנים שבין לחם ללחם סמוכין על אותן פצולין כדי שלא יכביד משא הלחם העליון על התחתונים וישברו · ולשון מנקיותיו סובלותיו כמו נקיות סמל · אבל לשון מנקיו איני יודע איך הוא נופל על הסניפים · ויש אומרים קשותיו אלו סניפין שמקשין אותן ומחזיקין אותו שלא ישבר ומנקיותיו אלו הקנים שמנקין אותו שלא יתעפש

102A

זהב טהור תעשה אתם׃ ונתת על השלחן לחם פנים לפני תמיד׃

ועשית מנרת זהב טהור מקשה תיעשה המנורה ירכה וקנה גביעיה כפתריה ופרחיה ממנה יהיו׃ וששה קנים יצאים מצדיה שלשה קני מנרה מצדה האחד ושלשה קני מנרה מצדה השני׃ שלשה גבעים משקדים בקנה האחד כפתר ופרח ושלשה גבעים משקדים בקנה האחר כפתר ופרח כן לששת הקנים היצאים מן המנרה׃ ובמנרה ארבעה גבעים משקדים כפתריה ופרחיה׃ וכפתר תחת שני הקנים ממנה

דהב דכי תעביד יתהון׃

ותתן על פתורא לחם אפיא קדמי תדירא׃

ותעביד מנרתא דדהב דכי נגיד תתעבד מנרתא צידה וקנה כלידהא חיזורהא ושושנהא מינה יהון׃

ושית קנין נפקין מסטרהא תלתא קני מנרתא מסטרא חד ותלתא קני מנרתא מסטרא תניתא׃

תלתא כלידין מצירין בקניא חד חיזור ושושן ותלתא כלידין מצירין בקניא חד חיזור ושושן כן לשיתא קנין דנפקין מן מנרתא׃

ובמנרתא ארבעה כלידין מצירין חיזורהא ושושנהא׃

וחיזור תחות תרין קנין מינה

ומקלות שהרגל ומנקיותיו היו מקנ׳
כדברי האומר מנקיות הן סניפין׳
אשר יסך בהם׳ אשר יכסה בהם׳
ועל קשותיו הוא אומר אשר יסך בהן
שהיו עליו כמין סכך׳ ומנקיות אחד
גם כן הוא אומר קשות הכסף וזה יסך
והכסף לשון סכך וכסוי הוא׳ לחם
הפנים שהיו לו פנים כמו שפי׳ ומנקיות
לכאן ולכאן מפורש במנחות בפרק
אחד על הקנים׳ מקשה תיעשה
המנורה׳ שלא יעשנה חוליות ולא
יעשה קניה ונרותיה איברים איברים
ואחר ידביקם כדרך הצורפים אלא
כולה באה מחתיכה אחת ומקיש
בקורנס וחותך ומפריד הקנים
אילך ואילך תרגומו מקשה נגיד לשון
המשכה שממשיך האברים מן העשת לכאן ולכאן בהקשת הקורנס כמו דא לדא נקשן׳ תיעשה
המנורה׳ מאליה לפי שהיה משה מתקשה בה אמר לו הקב״ה השלך הככר לאור והיא נעשית מאליה לכך כת׳ תיעשה׳ ירכה׳
הוא הרגל של מטה העשוי כמין תיבה וג׳ רגלים יוצאין הימנה ולמטה׳ וקנה הקנה האמצעי שלה העולה באמצע
הירך זקוף כלפי מעלה ועליו נר האמצעי כמין בזך לצוק השמן בתוכו ולתת הפתילה׳ גביעיה׳ הן כמין כוסות
שעושין מזכוכית ארוכין וקצרים וקורין להן מדירנש ואלו עשויין של זהב ובולטין ויוצאין מכל קנה וקנה כמו שנתן בהן
שיעור ולא היו בה אלא לנוי׳ כפתריה׳ כמין תפוחים היו עגולין סביב בולטין סביבות הקנה האמצעי כמו שעושין למנורות
שלפני השרים וקורין להן פומלש׳ ומנין כת׳ בגמ׳ פומה כפתורין שלהן ומניין אלו בן כפתור לכפתורי ופרחיה
ציורין עשויין בה כמין פרחים׳ ממנה יהיו׳ הכל מקשה יוצא מתוך חתיכת העשת ולא יעשם לבד וידביקם׳ יוצאים
מצדיה׳ לכאן ולכאן באלכסון ונמשכים ועולים עד כנגד גובהה של מנורה שהוא קנה האמצעי ויוצאין מתוך קנה האמצעי זה
זה למעלה מזה התחתון ארוך והעליון קצר ממנו והעליון קצר ממנו לפי שהיה גובה ראשיהם שוה לגובהו
של קנה האמצעי שממנו יוצאין הששה׳ משוקדים׳ כתרגומו מצירין היו כדרך שעושין לכלי כסף וזהב וקורין
נייילר׳ שלשה גבעים׳ בולטין מכל קנה וקנה וכפתור ופרח היה לכל קנה וקנה׳ ובמנורה ד׳ גביעים
בגופה של מנורה היו ד׳ גביעים אחד בולט בה למטה מן הקנים וג׳ למעלה מיציאת הקנים היוצאים מצדיה׳ משוקדים
כפתריה ופרחיה׳ זה אחד מה׳ מקראות שאין להם הכרע אין ידוע אם גביעים משוקדים אם משוקדים כפתריה ופרחיה
וכפתור תחת שני הקנים׳ מתוך הכפתור היו הקנים נמשכים משני צדיה אילך ואילך כך שנינו במלאכת המשכן
גובהה של מנורה י״ח טפחים הרגלים והפרח ג׳ טפחים הוא הפרח האמור בירך שנא׳ עד ירכה עד פרחה׳ וטפחיים
חלק וטפח שבו גביע מג׳ גביעים וכפתור ופרח משני כפתורים וב׳ פרחים האמורים במנורה עצמה שנא׳ משוקדים
כפתריה ופרחיה למדנו שהיה בקנה שני כפתורים ושני פרחים לבד מן שני כפתורים שהקנים נמשכים מתוכן שנא׳ וכפתור
תחת שני הקנים׳ וטפחיים חלק וטפח כפתור ושני קנים יוצאין ממנו וטפחיים

וכפתר תחת שני הקנים ממנה וכפתר תחת שני הקנים ממנה וכפתר תחת שני הקנים ממנה לששת הקנים היצאים מן המנורה: כפתריהם וקנתם ממנה יהיו כלה מקשה אחת זהב טהור: ועשית את נרתיה שבעה והעלה את נרתיה והאיר אל עבר פניה: ומלקחיה ומחתתיה זהב טהור: ככר זהב טהור יעשה אתה את כל הכלים האלה: וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר: ואת המשכן תעשה עשר יריעת שש משזר ותכלת וארגמן ותלעת שני כרבים מעשה חשב תעשה אתם: ארך היריעה האחת שמנה ועשרים באמה ורחב ארבע באמה היריעה האחת מדה אחת לכל היריעת: חמש היריעת תהיין חברת אשה אל אחתה וחמש יריעת חברת אשה

וחיזור תחות תרין קנין מינה וחיזור תחות תרין קנין מינה וחיזור תחות תרין קנין מינה לשיתא קנין דנפקין מן מנרתא:

חיזוריהון וקניהון מינה יהון כלה נגידא חדא דדהב דכי:
ותעביד ית בוציניהא שבעה ותדליק ית בוציניהא ויהון מנהרין לקביל אפהא:
ועיבתהא ומחתייתהא דדהב דכי:
כיכרא דדהב דכי תעביד יתה ית כל מניא האלין:
וחזי ועביד כדמותהון דאת מיתחזי בטורא:

וית משכנא תעביד עשר יריען דבוץ שזיר ותיכלא וארגונא וצבע זהורי צורת כרובין עובד אומן תעביד יתהון:
אורכא דיריעתא חדא עשרין ותמני אמין ופותיא ארבע אמין דיריעתא חדא משחתא חדא לכל יריעתא:
חמש יריען יהוין מלפפן חדא עם חדא וחמש יריען מלפפן חדא

חלק וטפח כפתור ושני קנים יוצאין ממנו וטפחיים חלק נשתיירו שם ג' טפחים שבהם שלשה גביעים וכפתור ופרח נמצאו גביעים כ"ב י"ח לששה קנים ג' לכל אחד ואחד וד' בגופה של מנורה וי"א כפתורים ששה בששת הקנים וג' לגופה של מנורה שהקנים יוצאים מהם וב' עוד במנורה שנא' משוקדים כפתוריה ופרחיה ומיעוט כפתורים ב' אחד למטה אצל ירכה ואחד עם ספרים שלשה עם ג' גביעים וט' פרחים ששה לששה הקנים שכתוב בקנה האחד כפתור ופרח וג' פרחים לגופה של מנורה שנאמר משוקדים כפתוריה ופרחיה · ומיעוט פרחים ב' ואחד האמור בפרשת בהעלותך עד ירכה עד פרחה הם [illegible] במסכת וו' וקכתובה למעלה המנחם [illegible] איש איש מן קנוו · את נרתיה · כמין בזיכין שנותנין בתוכן השמן והפתילות · והעלה את נרותיה · עשה פי ששת הנרות שבראשי הקנים מוסבים כלפי האמצעי כדי שיהיו הנרות כשתדליקם מאירים אל עבר פניה מוסב אורם אל צד פני הקנה האמצעי שהוא גוף המנורה · ומלקחיה · הם הצבתים שעושין ליקח בהן הפתילה מתוך השמן לישבה ולמשכה בפי הנרות ועל שם שלוקחין בהם קרויין מלקחים ותרגומו ואכתביה [illegible] לשון צבת [illegible] · ומחתתיה · הן כמין בזיכין קטנים שחותה בהן את האפר שבנר בבקר כשהוא מטיב את הנרות מן הפתילות שכלו בלילה וכבו ולשון מחתה כמו לחתות אש · ככר זהב טהור · שלא יהיה משקלה עם כל כליה אלא ככר לא פחות ולא יותר · והככר של חול ששים מנה ושל קדש היה כפול מאה ועשרים מנה והמנה היא ליטרא שמשקלין בה כסף למשקל קולוניא והוא מאה זהובים כ"ה סלעים והסלע ד' זהובים · וראה ועשה · ראה כאן בהר תבנית שאני מראה אותך מגיד שנתקשה משה במעשה המנורה עד שהראה לו הק"בה מנורה של אש · אשר אתה מראה בהר · כתרגומו דאת מתחזי · ואלו היה נקוד מראה בפתח היה פתרונו אתה מראה לאחרים עכשיו שנקוד בחטף קמץ פתרונו שאחרים מראים לך · ואת המשכן תעשה · להיות לו לגג ולמחיצות מחוץ לקרשים שהיריעות תלויין מאחוריהם לכסותן · שש משזר ותכלת וארגמן ותולעת שני · הרי ד' מינין לכל חוט וחוט א' של פשתן וג' של צמר וכל מין ומין חוטו כפול שש הרי ד' מינין כשהן שזורין יחד כ"ד כפלים לחוט · כרובים מעשה חשב · כרובים היו מצויירין בהן באריגתן ולא ברקימה שהיא מעשה רוקם אלא באריגה בשני כתלים פרצוף א' מכאן ופרצוף א' מכאן · ארי מצד זה ונשר מצד זה כמו שאורגין חגורות של משי · תהיין חוברות · תופרן במחט זו בצד זו ה' לבד וה' לבד · אשה אל אחותה · כן דרך המקרא לדבר בדבר שהוא לשון נקבה כמו שאומר בדבר שהוא לשון זכר איש אל אחיו ·

103A

לולאות לצ״ש · וכן תרגומו ענובין לשון עניבה · מקצה בחוברת · באותה יריעה שבסוף החבור קרויה חוברת · וכן תעשה בשפת היריעה הקיצונה במחברת השנית · באותה יריעה הקיצונה לשון קצה כלומר לסוף החוברת · מקבילות הלולאות · שמור לעשות הלולאות מכוונות במדה אחת הבדלתן זו מזו כמדתן ביריעה זו כן בחברתה כשתפרוש חוברת אצל חוברת יהיו הלולאות של יריעה זו מכוונות כנגד לולאות של זו וזהו לשון מקבילות זו כנגד זו · תרגומו של כנגד קבל · היריעות ארכן כ״ח ורחבן ד׳ וכשחבר ה׳ יריעות יחד נמצא רחבן כ׳ וכן חוברת השנית והמשכן ארכו שלשים מן המזרח למערב שנאמר עשרים קרשים לפאת נגב תימנה וכן לצפון וכל קרש אמה וחצי הרי ל׳ אמה מן המזרח למערב ורחב המשכן מן הצפון לדרום עשר אמות

אל אחתה: ועשית ללאת תכלת על שפת היריעה האחת מקצה בחברת וכן תעשה בשפת היריעה הקיצונה במחברת השנית: חמשים ללאת תעשה ביריעה האחת וחמשים ללאת תעשה בקצה היריעה אשר במחברת השנית מקבילת הללאת אשה אל אחתה: ועשית חמשים קרסי זהב וחברת את היריעת אשה אל אחתה בקרסים והיה המשכן אחד: ועשית יריעת עזים לאהל על המשכן עשתי עשרה יריעת תעשה אתם: ארך היריעה האחת שלשים באמה ורחב ארבע באמה היריעה האחת מדה אחת לעשתי עשרה יריעת: וחברת את חמש היריעת לבד ואת שש היריעת לבד וכפלת את היריעה הששית אל מול פני האהל: ועשית חמשים ללאת על שפת היריעה האחת

עם חדא ׃
ותעביד ענובין דתכלא על שפתא דיריעתא חדא מסטרא בבית לופי וכן תעביד בשפתא דיריעתא בסטרא בבית לופי תנייתא ׃

חמשין ענובין תעביד ביריעתא חדא וחמשין ענובין תעביד בסיטרא דיריעתא די בבית לופי תנייתא מכוונן ענוביא חדא עם חדא ׃

ותעביד חמשין פורפין דדהב ותלפיף ית יריעתא חדא עם חדא בפורפיא ויהא משכנא חד ׃

ותעביד יריען דמעזי לפרסא על משכנא חד עשרי יריען תעביד יתהון ׃

אורכא דיריעתא חדא תלתין אמין ופותיא ארבע אמין דיריעתא חדא משחתא חדא לחדא עשרי יריען ׃

ותלפיף ית חמש יריען לחוד וית שית יריען לחוד ותעיף ית יריעתא שתיתאה לקביל אפי משכנא ׃

ותעביד חמשין ענובין על שיפתא דיריעתא חדא

שנ׳ ולירכתי המשכן ימה תעשה ששה קרשים ושני קרשים למקצעת הרי ח׳ · וממקומות אחרים למדו שהקרשים עוביין אמה · נתן היריעות ארכן לרוחב המשכן י׳ אמות אמצעיות לגג חלל רוחב המשכן ואמה מכאן ואמה מכאן לכסות עובי ראשי הקרשים שעוביין אמה נשתיירו ח׳ אמות ד׳ לצפון וד׳ לדרום מכסות קומת הקרשים שגבהן עשר אמות נמצאו ב׳ אמות התחתונות מגולות · ורוחב היריעות מ׳ אמה כשהן מחוברות כ׳ אמה לחוברת · ל׳ מהן לגג חלל המשכן לארכו ואמה כנגד עובי ראשי הקרשים שבמערב ואמה לכסות עובי העמודים שבמזרח שאין קרשים במזרח אלא ד׳ עמודים שהמסך פרוס ותלוי בוין שבהן כמין וילון נשתיירו שם ח׳ אמות התלויין על אחורי הקרשים שבמערב וב׳ אמות התחתונות מגולות · זו מצאתי בברייתא דמ״ט מדות · אבל במסכת שבת אין היריעות מכסות עמודי המזרח וט׳ אמות תלויות אחורי המשכן והכתוב מסייעו שכתוב ונתת את הפרכת תחת הקרסים ואם כדברי ברייתא זו נמצאת פרכת משוכה מן הקרסים ולמערב אמה · קרסי זהב · פרמיי״ל בלעז · ומכניסין ראשו אחד בלולאות של חוברת זו וראשו השני בלולאות שבחוברת השנית ומחברן בהן · יריעות עזים · מנוצה של עזים · לאהל על המשכן · לפרוס על יריעות התחתונות · שלשים באמה · שכשנותנין ארכן לרוחב המשכן כדרך שנתנו את הראשונות נמצאו עודפות אמה לכל צד לכסות אמה שנשארה מגולה מן הקרשים · והאמה התחתונה של קרש שאין היריעה מכסה אותה היא אמה שבעובי האדנים שהאדנים גבהן אמה · וכפלת את היריעה הששית · העודפת באלו העליונות יותר מן התחתונות · אל מול פני האהל · חציה היה תלוי וכפול על המסך שבמזרח כנגד הפתח דומה לכלה צנועה המכוסה בצעיף על פניה ·

הקיצנה בחברת וחמשים ללאת על שפת היריעה החברת השנית ׃ ועשית קרסי נחשת חמשים והבאת את הקרסים בללאת וחברת את האהל והיה אחד ׃ וסרח העדף ביריעת האהל חצי היריעה העדפת תסרח על אחרי המשכן ׃ והאמה מזה והאמה מזה בעדף באורך יריעת האהל יהיה סרוח על צדי המשכן מזה ומזה לכסתו ׃ ועשית מכסה לאהל ערת אילם מאדמים ומכסה ערת תחשים מלמעלה ׃

פ

ועשית את הקרשים למשכן עצי שטים עמדים ׃ עשר אמות ארך הקרש ואמה וחצי האמה רחב הקרש האחד ׃ שתי ידות לקרש האחד משלבת אשה אל אחתה כן תעשה לכל קרשי המשכן ׃ ועשית את הקרשים למשכן עשרים קרש

ססיטרא בבית לופי וחמשין ענובין על סיטרא דיריעתא דבית לופי תנייתא ׃

ותעביד פורפין דנחשא חמשין ותעיל ית פורפיא בענוביא ותלפיף ית משכנא ויהא חד ׃

וסירחא דיתיר ביריעת משכנא פלגות יריעתא דיתירא תסרח על אחורי משכנא ׃

ואמתא מכא ואמתא מכא מדיתיר באורך יריעת משכנא יהא סריח על סיטרי משכנא מכא ומכא לכסיותיה ׃

ותעביד חופאה למשכנא משכי דדכרי מסמקי וחופאה משכי דססגונא מלעילא ׃

ותעביד ית דפיא למשכנא דאעי שטין קיימין ׃
עשר אמין אורכא דדפא ואמתא ופלגות אמתא פותיא דדפא חד ׃
תרתין צירין לדפא חד משולבין חדא לקבל חדא כן תעביד לכל דפי משכנא ׃

ותעביד ית דפיא למשכנא עשרין דפין

וסרח העודף · ביריעות האהל על יריעות המשכן למעלה יריעות האהל הן העליונות של עזים שקרויות אהל כמו שאמור למעלה לאהל על המשכן וכן כל אהל האמור כאן אינו אלא לשון גג שמאהילו ומסככתו · על התחתונות · חצי היריעה העודפת שאתה של היריעה יא׳ יתירה היא נכפלת על פני האהל וחציה רחבה הוי כאחד ב׳ אמות רחב חציה עודף על רוחב התחתונות · תסרח על לכסות ב׳ אמות שהיו מגולות בקרשים · והאמה מזה · לצפון ולדרום · בעודף באורך · שהן עודפות על אורך יריעות המשכן ב׳ אמות יהיה סרוח על שני צדי המשכן שהן אמות לצפון ולדרום כמו שפירשתי למעלה · למדה תורה דרך ארץ שיהא אדם חס על היפה · אחורי המשכן הוא צד מערב לפי שהפתח במזרח שהם פניו וצפון ודרום קרויין צדדים לימין ולשמאל ·

מכסה לאהל · לגג של יריעות עזים עשה עוד מכסה אחד של עורות אילים מאדמים ועוד למעלה ממנו מכסה עורות תחשים · ואותן מכסאות אינן מכסין אלא את הגג · ארכן שלשים אמה ורחבן י׳ דברי ר׳ נחמיה וכדברי ר׳ יהודה מכסה אחד היה חציו עורות אילים מאדמים וחציו עורות תחשים · ועשית את הקרשים · היה לו לומר ועשית קרשי׳ כמו שנא׳ בכל דבר ודבר · ומהו הקרשים מאותן העומדים ומיוחדים לכך יעקב אבינו נטע ארזים במצרים וכשמת צוה לבניו להעלותם עמהם כשיצאו ממצרים אמר להם עתיד הקב״ה לצוותכם לעשות משכן במדבר מעצי שטים ראו שיהיו מזומנים בידכם הוא שיסד הקליר בפיוטו טס מטע מורשים קורות בתים ארזים שנזדרזו להיותם מוכנים מבית קודם לכן · עצי שטים עומדים · שיהו הקרשים זקופים למעלה בקירות המשכן ולא ישימם שוכבים להיות רוחב הקרשים לגובה הכותל · עשר אמות ארך הקרש · למדנו שגבהו של משכן עשר אמות · ואמה וחצי האמה · למדנו ארך המשכן לעשרים קרשים שהיו בצפון ובדרום ממזרח למערב ל׳ אמה · שתים ידות · היה חורץ את הקרש מלמטה באמצעו בגובה אמה מניח רביע רחבו מכאן ורביע רחבו מכאן והן הן הידות והחרוץ חצי רחב הקרש באמצע ואותן הידות מכניסים באדנים שהאדנים חלולים ועשויה האדן אמה ושבן רצופין זה אצל זה · וידות הקרש הנכנסים בחלל האדנים חרוצות ... משולבות עשויות כמו שליבות סולם ...

לפאת נגבה תימנה׃ וארבעים אדני
כסף תעשה תחת עשרים הקרש
שני אדנים תחת הקרש האחד
לשתי ידתיו ושני אדנים תחת הקרש
האחד לשתי ידתיו׃ ולצלע המשכן
השנית לפאת צפון עשרים קרש׃
וארבעים אדניהם כסף שני אדנים
תחת הקרש האחד ושני אדנים תחת
הקרש האחד׃ ולירכתי המשכן
ימה תעשה ששה קרשים׃ ושני
קרשים תעשה למקצעת המשכן
בירכתים׃ והיו תאמם מלמטה ויחדו
יהיו תמים על ראשו אל הטבעת
האחת כן יהיה לשניהם לשני
המקצעת יהיו׃ והיו שמנה קרשים
ואדניהם כסף ששה עשר אדנים
שני אדנים תחת הקרש האחד ושני
אדנים תחת הקרש האחד׃ ועשית
בריחם עצי שטים חמשה לקרשי
צלע המשכן האחד׃ וחמשה בריחם

לרוח עיבר דרומא ׃
וארבעין סמכין דכסף תעביד תחות עשרין דפין תרין סמכין תחות דפא חד לתרתין צירוהי ותרין סמכין תחות דפא חד לתרתין צירוהי ׃
ולסטר משכנא תנייתא לרוח ציפונא עשרין דפין ׃
וארבעין סמכיהון דכסף תרין סמכין תחות דפא חד ותרין סמכין תחות דפא חד ׃
ולסייפי משכנא מערבא תעביד שיתא דפין ׃
ותרין דפין תעביד לזוית משכנא בסופהון ׃
ויהון מכוונין מלרע וכחדא יהון מכוונין ברישיהון לעיזקתא חדא כן יהא לתרויהון לתרין זוין יהון ׃
ויהון תמניא דפין וסמכיהון דכסף שיתא עשר סמכין תרין סמכין תחות דפא חד ותרין סמכין תחות דפא חד ׃
ותעביד עברי דאעי שיטין חמשא לדפי סטר משכנא חד ׃ וחמשא עברין

כמין שלבה הנכנסת בנקב
עמודי הסולם. והחריצים יהיו שוים
זו כנגד זו כדי שלא יהיו שתי ידות זו
משוכה לצד פנים ואחרת לצד חוץ
בעובי הקרש שהוא אמה הרגל יהו
[illegible] לפי שחומות [illegible]
הנכנסין בחורי האדנים׃ לפאת נגבה
תימנה. אין פאה זו לשון מקצוע אלא
וכל הרוח קרויה פאה כתרגומו לרוח
עבר דרומא׃ ולירכתי. לשון סוף כתרגומו
לסופיהון. ולפי שהפתח במזרח המזרח
קרוי פנים והמערב אחורים והוא סוף
שהפנים הוא הראש׃ תעשה ששה
קרשים. הרי ט׳ אמות רחב׃ ושני קרשים
אחד למקצוע צפונית מערבית ואחד
למערבית דרומית. כל ח׳ הקרשים
בסדר אחד הם אלא שאלו השנים
במקצעות אינן בחלל המשכן אלא
חצי אמה מזה וחצי אמה מזה
נראות בחלל להשלים רחבו לעשר
וחציה מזה וחציה מזה בזוית
שכנגד אמה עובי קרשי המשכן [illegible] כדי שיהא המקצוע שוה מבחוץ. שיהיו כל הקרשים
תואמים זה לזה שלא יפסיק עובי [illegible] מלמטה לקרשים [illegible] שהרי מונחין היו
מתחילתן שיהיו רחוב הקרש [illegible] לצד אחד [illegible] וכן הקרש האחר שאצלו [illegible]
[illegible] וקרש המקצוע שבסדר המערב יהיה [illegible] כל קרש וקרש [illegible] כדי שלא יבריח
הקרשים בתוכם׃ ויחדו יהיו תמים. כמו תואמים על ראש הקרש [illegible] כל קרש וקרש היה חרוץ למעלה
ברוחבו בחריצים [illegible] כדי שיהא טבעת [illegible] אחת מתאים לקרש שאצלו אבל אותן טבעות
לא ידעתי אם קבועות היו אם מטולטלות ובקרש שבמקצוע היה טבעת [illegible] הקרש [illegible] וראש הקרש
המקצוע שבסדר המערב [illegible] כן יהיה לשניהם הקרשים שבמקצוע לקרש שבצפון
ולקרש המערבי [illegible] המקצועות׃ והיו שמנה קרשים הן האמורות למעלה תעשה ששה קרשים ושני קרשים למקצעות
[illegible] ח׳ קרשים בסדר מערב [illegible] סדר קרשי [illegible] המשכן היה עשוי [illegible]
הקרש למטה [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] כמין
[illegible] כמין כשלבות סולם [illegible] ומשופות לכנס בחלל האדן כשליבה הנכנסת בנקב עמודי הסולם והן
[illegible] [illegible] והן [illegible]
[illegible] שלא יהיו נפרדין זה מזה [illegible] [illegible]

למעלה בסדר המקראות · בריחים
כתרגומו עברין · לקרשי צלע · שו ה נ
הן אלא שהבריח העליון והתחתון עשוי
משתי חתיכות · זה מבריח עד חצי
הכותל וזה מבריח עד חצי הכותל וזה
נכנס בטבעת מצד זה וזה מצד זה
עד שמגיעין זה לזה · נמצאו העליון
והתחתון ב׳ שהן לאחד הא׳ מבריח ארבע
כנגד הכותל ומבריח מקצה הכותל
עד קצהו כמו שא׳ והבריח התיכון
מבריח וגו׳ עליונים ותחתונים היו להן
טבעות לבנם בתיכון ב׳ טבעות לכל
קרש משולשין בתוך עשר אמות של
מנה הקרש חלק אחד מן הטבעת
העליונה ולמטה וכן מלמעלה · וכל
חלק הוא רביע ארך הקרש וב׳ חלקי׳
בין טבעת לטבעת כדי · שיהיו · כלן
מסופן זה כנגד זה · אבל הבריח אין
לו טבעות אלא הקרשי׳ נקובי׳ באמצעי
ונכנס בהן דרך הנקבים שהן מכוונ׳
זה מול זה והוא שא׳ בתוך הקרשים · הבריחים העליונים והתחתונים שבצפון ובדרום ארך כל אחד טו׳ אמה והתיכון
ארכו ל׳ והוא מן הקצה אל הקצה · מן המזרח עד המערב · והבריחים שבמערב ארך עליונים ותחתונים שש אמה
והתיכון ארכו יב׳ כנגד רחב ו׳ קרשים כך הוא מפורש במלאכת המשכן בתים לבריחים · הטבעות שתעשה בהם יהיו
בתים להכנס בהם הבריחים · וצפית את הבריחים זהב · לא שיהיה הזהב מחובר על הבריחים שאין עליהם שום נקבי׳ אלא
בקרשים היה קבוע במין ב׳ שפופרות של זהב כמין ב׳ סדקי קנה חלול וקובען · אבל הטבעות לכאן ולכאן ארכן מחזיקין
את רחב הקרש מן הטבעת לכאן ולכאן והבריח נכנס לתוכו ומשם לטבעת ומן הטבעת לתוך הזהב שבתוך הבריחי׳ מתפש׳
ואם כשכון התחתון בקרשי׳ והבריחי׳ קלע מבחוץ הוי בלשון הטבעות והשפופרות אינם נראות בתוך המשכן אלא כל
הכותל חלק מבפנים · והקימות את המשכן · לאחר שיגמר הקמתו · אשר הראית בהר · קודם לכן שאני עתיד ללמדך
סדר הקמתו והראיתו · ועשית פרכת · הוא לשון מחיצה ובלשון חכמים פרגוד דבר המבדיל בין המלך והעם · תכלת
וארגמן · כל מין ומין היה כפול · בכל חוט וחוט ו׳ חוטין · מעשה חושב · כבר פירשתי זו היא אריגה של ב׳ קירות וב׳ צורין
משני עבריה אלו חזקי׳ וזה לזה כרובי׳ · שורי׳ של ברזל עשויה ככוכב וחייב במצעות עמודי׳ וקרסי׳ בתוך ד׳ אמות וחבקלות קרסים
נכנס בקולעין למעלה להוסיף עליהן כנגד שאלוש הפרכת כרוך בה והאונקליות התקועות בעמודין שקורין כמין וו · הן
עשויין והפרכת ארכה י׳ אמות לרחב המשכן ורחבה י׳ אמות כשתבין של קרשי׳ פרוסה בה שמנה של משכן שהוא מאמצ׳
הפרוכת · י׳ אמות ורחבה ולחוץ כ׳ אמות מכנה בית קדשי הקדשים · על ידי שא׳ ונתת את הפרכת תחת הקרסים את ארבעת
המשכן של יריעות המשכן רחב המחברת כ׳ אמות ובעשרים על המשכן מן הפתח למערב כלתה בשני שלישי המשכן

לקרשי צלע המשכן השנית וחמשה
בריחם לקרשי צלע המשכן לירכתים
ימה: והבריח התיכן בתוך הקרשים
מברח מן הקצה אל הקצה: ואת
הקרשים תצפה זהב ואת טבעתיהם
תעשה זהב בתים לבריחם וצפית את
הבריחם זהב: והקמת את המשכן
במשפטו אשר הראית בהר:
ועשית פרכת
תכלת וארגמן ותולעת שני ושש
משזר מעשה חשב יעשה אתה
כרבים: ונתתה אתה על ארבעה
עמודי שטים מצפים זהב ווהם זהב
על ארבעה אדני כסף: ונתתה את
הפרכת תחת הקרסים והבאת
שמה מבית לפרכת את ארון
העדות והבדילה הפרכת לכם בין
הקדש ובין קדש הקדשים: ונתת
את הכפרת על ארון העדת בקדש

לדפי סטר משכנא תנייתא
וחמשה עברין לדפי סטרי
משכנא לסופהון מערבא:
ועברא מציעאה בגו דפיא
מעבר מסיפי לסיפי:

ית דפיא תחפי דדהב וית
עזקתהון תעבד דדהב אתרא
לעבריא ותחפי ית עבריא
דדהב:
ותקים ית משכנא כהלכתיה
דאתחזיתא בטורא:

ותעביד פרוכתא תיכלא
וארגונא וצבע זהורי ובוץ
שזיר עובד אומן תעביד יתה
צורת כרובין:

ותתן יתה על ארבעה עמודי
שיטין מחופן דהב ויהון דהב
על ארבעה סמכין דכסף:

ותתן ית פרוכתא תחות פורפיא
ותעיל תמן מגיו לפרוכתא ית
ארונא דסהדותא ותפריש
פרוכתא לכון בין קודשא ובין
קדש קודשיא:

ותתן ית כפורתא
על ארונא דסהדותא בקדש

וְהַבְדִּילָה הַפָּרֹכֶת כְּמוֹ שֶׁלֹּשׁ שֶׁל
מִשְׁכָּן וּלְאַחַר כָּל · וּלְאַחַר לִכְבוֹת
הַקֳּדָשִׁים · וְשַׂמְתָּ אֶת הַשֻּׁלְחָן · שֻׁלְחָן
בַּצָּפוֹן מָשׁוּךְ מִן הַכּוֹתֶל הַצְּפוֹנִי שְׁתֵּי
אַמּוֹת וּמֶחֱצָה וּמְנוֹרָה בַּדָּרוֹם מְשׁוּכָה מִן
הַכּוֹתֶל הַדְּרוֹמִי ב׳ אַמּוֹת וּמֶחֱצָה · וּמִזְבַּח
הַזָּהָב · נָתוּן בֵּין אֲוִיר שֶׁבֵּין שֻׁלְחָן
לִמְנוֹרָה מָשׁוּךְ קִמְעָא כְּלַפֵּי הַמִּזְרָח
וְכֻלָּן נְתוּנִים מֵחֲצִי הַמִּשְׁכָּן וְלִפְנִים
כֵּיצַד אֹרֶךְ הַמִּשְׁכָּן מִן הַפֶּתַח לַפָּרֹכֶ׳
כ׳ אַמָּה הַמִּזְבֵּחַ וְהַשֻּׁלְחָן וְהַמְּנוֹרָה
מְשׁוּכִין מִן הַפֶּתַח לְצַד מַעֲרָב י׳ אַמּוֹת ·
וְעָשִׂיתָ מָסָךְ · וִילוֹן שֶׁהוּא מָסָךְ כְּנֶגֶד
הַפֶּתַח · מָסָךְ לְשׁוֹן מָגֵן ·
מַעֲשֵׂה רוֹקֵם · הַצּוּרוֹת עֲשׂוּיוֹת בּוֹ
מַעֲשֵׂה מַחַט כְּפַרְצוּף שֶׁל עֵבֶר זֶה
כְּפַרְצוּף שֶׁל עֵבֶר זֶה
הָאֲדָנִים שֵׁם הָאוּמָּנוּת
כְּדֵי שֶׁלֹּא · וְהַמָּסָךְ
הַפָּרֹכֶת · אַמּוֹת עַל · אַמּוֹת · וְעָשִׂיתָ
אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ דִּבְרֵי
כַּכָּתוּב דִּבְרֵי ר׳ יְהוּדָה ר׳ יוֹסֵי אוֹ
כָּאן רָבוּעַ וּמָה לְהַלָּן
מַה לְּהַלָּן גָּבוֹהַּ שֵׁשׁ אַמּוֹת אַף כָּאן גָּבוֹהַּ ... וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ ... סוֹבֵב וּלְמַעְלָה ·
מִמֶּנּוּ תִּהְיֶיןָ קַרְנֹתָיו · שֶׁלֹּא יַעֲשֵׂם לְבַד וִיחַבְּרֵם בּוֹ · וְצִפִּיתָ אוֹתוֹ נְחֹשֶׁת · לְכַפֵּר עַל עַזּוּת מֵצַח שֶׁנֶּאֱמַר וּמִצְחֲךָ נְחוּשָׁה · סִירֹתָיו ·
כְּמִין יוֹרוֹת ... לְדַשְּׁנוֹ · לְהָסִיר דִּשְׁנוֹ לְתוֹכָם ... לְשׁוֹן ... עֵבְרִי ...
... וּמִזְרְקֹתָיו · לְקַבֵּל בָּהֶם דַּם הַזְּבָחִים ·
... וּמִזְלְגֹתָיו · כְּמִין אוּנְקְלִיּוֹת כְּפוּפִים ...
... וּמַחְתֹּתָיו · בֵּית קִבּוּל יֵשׁ לָהֶם לִטּוֹל בָּהֶם גֶּחָלִים מִן הַמִּזְבֵּחַ ...
... לְכָל כֵּלָיו ... כְּמוֹ
כָּל כֵּלָיו · מִכְבָּר · לְשׁוֹן כְּבָרָה שֶׁקּוֹרִין קְרִיבְלָ״א ... כְּמוֹ רֶשֶׁת ...
... וְעָשִׂיתָ לּוֹ מִכְבָּר נְחֹשֶׁת מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת · כַּרְכֹּב הַמִּזְבֵּחַ · סוֹבֵב · כָּל דָּבָר הַמַּקִּיף סָבִיב
... קָרוּי כַּרְכֹּב ... וְהוּא כַּמִּשְׁפָּט ...

הַקֳּדָשִׁים: וְשַׂמְתָּ אֶת הַשֻּׁלְחָן מִחוּץ לַפָּרֹכֶת וְאֶת הַמְּנֹרָה נֹכַח הַשֻּׁלְחָן עַל צֶלַע הַמִּשְׁכָּן תֵּימָנָה וְהַשֻּׁלְחָן תִּתֵּן עַל צֶלַע צָפוֹן: וְעָשִׂיתָ מָסָךְ לְפֶתַח הָאֹהֶל תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם: וְעָשִׂיתָ לַמָּסָךְ חֲמִשָּׁה עַמּוּדֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב וְיָצַקְתָּ לָהֶם חֲמִשָּׁה אַדְנֵי נְחֹשֶׁת: ס

וְעָשִׂיתָ אֶת הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים חָמֵשׁ אַמּוֹת אֹרֶךְ וְחָמֵשׁ אַמּוֹת רֹחַב רָבוּעַ יִהְיֶה הַמִּזְבֵּחַ וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קֹמָתוֹ: וְעָשִׂיתָ קַרְנֹתָיו עַל אַרְבַּע פִּנֹּתָיו מִמֶּנּוּ תִּהְיֶיןָ קַרְנֹתָיו וְצִפִּיתָ אֹתוֹ נְחֹשֶׁת: וְעָשִׂיתָ סִּירֹתָיו לְדַשְּׁנוֹ וְיָעָיו וּמִזְרְקֹתָיו וּמִזְלְגֹתָיו וּמַחְתֹּתָיו לְכָל כֵּלָיו תַּעֲשֶׂה נְחֹשֶׁת: וְעָשִׂיתָ לּוֹ מִכְבָּר מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת וְעָשִׂיתָ עַל הָרֶשֶׁת אַרְבַּע טַבְּעֹת נְחֹשֶׁת עַל אַרְבַּע קְצוֹתָיו: וְנָתַתָּה אֹתָהּ תַּחַת כַּרְכֹּב הַמִּזְבֵּחַ מִלְּמָטָּה וְהָיְתָה הָרֶשֶׁת עַד

קודשיא: ותשוי ית פתורא מברא לפרוכתא וית מנרתא לקביל פתורא על סטר משכנא דרומא ופתורא תתן על סטר ציפונא:
ותעביד פרסא לתרע משכנא דתיכלא וארגונא וצבע זהורי ובוץ שזיר עובד צייר:
ותעביד לפרסא חמשא עמודי שיטין ותחפי יתהון דדהב וויהון דדהב ותתיך להון חמשא סמכין דנחשא:
ותעביד ית מדבחא דאעי שטין חמש אמין אורכא וחמש אמין פותיא מרבע יהא מדבחא ותלת אמין רומיה:
ותעביד קרנוהי על ארבע זויתיה מניה יהוין קרנוהי ותחפיה יתיה נחשא:
ותעביד פסכתרוותיה לספאה קטמיה ומגרופיתיה ומזרקתיה ומזלגיתיה ומחתיתיה לכל מנוהי תעביד נחשא:
ותעביד ליה סרדא עובד מצדתא דנחשא ותעבד על מצדתא ארבע עזקן דנחשא על ארבע סטרוהי:
ותתן יתה תחות סובבי מדבחא מלרע ותהי מצדתא

103B

חצי המזבח ׃ ועשית בדים למזבח
בדי עצי שטים וצפית אתם נחשת ׃
והובא את בדיו בטבעת והיו הבדים
על שתי צלעת המזבח בשאת
אתו ׃ נבוב לחת תעשה אתו כאשר
הראה אתך בהר כן יעשו ׃
ס ועשית את חצר
המשכן לפאת נגב תימנה קלעים
לחצר שש משזר מאה באמה ארך
לפאה האחת ׃ ועמדיו עשרים
ואדניהם עשרים נחשת ווי העמדים
וחשקיהם כסף ׃ וכן לפאת צפון
בארך קלעים מאה ארך ועמדו
עשרים ואדניהם עשרים נחשת
ווי העמדים וחשקיהם כסף ׃ ורחב
החצר לפאת ים קלעים חמשים
אמה עמדיהם עשרה ואדניהם
עשרה ׃ ורחב החצר לפאת קדמה

עד פלגות מדבחא
ותעביד אריחיא למדבחא
אריחי דאעי שטין ותחפי
יתהון נחשא ׃
ויתעל ית אריחיא בעיזקתא
ויהון אריחיא על תרין סיטרי
מדבחא במיטל יתיה ׃
חליל לוחין תעביד יתיה כמא
דאחזי יתך בטורא כן יעבדון ׃

ותעביד ית דרת משכנא לרוח
עיבר דרומא סרדין לדרתא
דבוץ שזיר מאה אמין אורכא
לרוחא חדא ׃
ועמודיהון עשרין וסמכיהון
עשרין נחשא ווי עמודיא
וכיבושיהון כסף ׃

וכן לרוח ציפונא באורכא
סרדין מאה ארכא ועמודיהון
עשרין וסמכיהון עשרין נחשא
ווי עמודיא וכיבושיהון דכסף ׃

ופותיא דדרתא לרוח מערבא
סרדין חמשין אמין עמודיהון
עשרה וסמכיהון עשרה ׃

ופותיא דדרתא לרוח קידומא

מגולם נקראו דפני התיבות וסביבו
עין · כמין לחוכה עשוי חורין סביב
כרשת סביב לגמי ומגיע לסוף ג' אמות
של גבהו לדברי האומר מה אני מקיים
שלש אמות קומתו משפת סובב
ולמעלה אבל סובב להלוך רגלי הכהנים
לא היה למזבח הנחשת אלא על רחבו
לפנים מקרנותיו · וכן שנינו בזבחים
אי זהו כרכוב בין קרן לקרן ולפנים
מקום אמה של הלוך רגלי הכהנים ב'
אמות הללו קרויין כרכוב והקיפו
ססוקה כמו תחת כרכב מלמטה
למדך שהכרכב בדופן הוא ולמטה
המכבר תחתיו ותרין המתרין תרי
קוו אחד למי ואחד לכהנים שלא נסתרך
זה לזה זה שבדופן למי היה ומתחתיו
מלבשו המכבר והגיע רחבו עד חצו
המזבח והוא היה סימן לחצי גבהו
להבדיל בין דמים עליונים לתחתונים

והגיע עשו למזבח בית עולמים · תמורת אמה הסיקרא ובלא יעשו כבש אחד שעולין בו דתנא שלא פירשו כאן כבש
שיעשו בפרשת המזבח מזבח אדמה ולא תעלה במעלות לא תעשה מעלות בכבש אלא · אלא כבש חלק למהם שהיה
עם כבש כך שמע במכילתא ומזבח אדמה הוא מזבח הנחשת שממלאין חללו אדמה במקום חנייתן והכבש היה בחלל
המזבח מכל מקום מלא ואם הכסבריות ונגעו מנימין עד אמה סימן לכלות הכבש שבחלום כדברי האומר עשר אמות
קומתו ולדברי האומר דברים ככתבן שלש אמות קומתו לא היה ארך הכבש אלא עשר אמות כך מצאתי משנה מעשמודות
חצי שהוא מוכל מן ה · אמה מלא אמה בטבעתו למרחק יין הנקרא בטבעות בב' טבעות שנעשו למכבר · נבוב לחות
כתרגומו חליל לוחות עצי שטים מכל צד והחלל באמצע ולא יהא כלוח אחד שיהא עביו ה' אמות כמין קלעי של ספינה
מן בי נקבי כמין סכן קלעים עשוי על ה' אמות מעשה קלעה ולא מעשה אורג ותרגומו סרדין כמו מכבר שהוא סרדיה
לפי שהן מנוקבין ככברה · לפאה האחת · כל רוח קרוי פאה · ועמודיו עשרים ה' אמות בין עמוד לעמוד · ואדניהם של
עמודים בסתם · האדנים יושבין על הארץ והעמודים תקועין עליהן לתוכן והיו עשוין כמין קונדסין ארוכן סביב
טפחים ורחבן שלשה וטבעת נחשת קבועה בו · ונעשו וערך סביבו במיתרים שפת הקלעים כנגד כל עמוד ועמוד
ותולה הקונדס דרך טבעת כאונקלי שבעמוד הנעשוי כמין וו ראשו זקוף למעלה וראשו אחד תקוע בעמוד כאונקלין
שעושין להכניס דלתות שקורין ... · ורוחב הקלעים תלוי מלמטה והיו קומת מחיצת החצר · ווי העמודים · הן
האונקליות · וחשוקיהם · מוקפין היו העמודים בחוטי כסף סביב · ואיני יודע אם על כל כולם אם בראשם אם
באמצען איני יודע אלא שהחשוק לשון חגורה שכן מצינו בפלגש בגבעה ועמו צמד חמורים חבושים ותרגומו חשיקין
לפאת קדמה מזרחה · פני המזרח קרוי קדם לשון פנים · אחור לשון אחוריים לפיכך מזרח קרוי קדם ומערב ...

106A

מזרחה חמשים אמה׃ וחמש עשרה אמה קלעים לכתף עמדיהם שלשה ואדניהם שלשה׃ ולכתף השנית חמש עשרה קלעים עמדיהם שלשה ואדניהם שלשה׃ ולשער החצר מסך עשרים אמה תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר מעשה רקם עמדיהם ארבעה ואדניהם ארבעה׃ כל עמודי החצר סביב מחשקים כסף וויהם כסף ואדניהם נחשת׃ ארך החצר מאה באמה ורחב חמשים בחמשים וקמה חמש אמות שש משזר ואדניהם נחשת׃ לכל כלי המשכן בכל עבדתו וכל יתדתיו וכל יתדת החצר נחשת׃ פ ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלת נר תמיד׃ באהל מועד מחוץ לפרכת

מדינחא חמשין אמין׃ וחמש עשרי אמין סרדין לעיברא עמודיהון תלתא וסמכיהון תלתא׃ ולעיברא תנינא חמש עשרי סרדין עמודיהון תלתא וסמכיהון תלתא׃ ולתרע דרתא פרסא עשרין אמין דתכלא וארגונא וצבע זהורי ובוץ שזיר עובד צייר עמודיהון ארבעה וסמכיהון ארבעה׃ כל עמודי דרתא סחור סחור מכבשין כספא וויהון דכסף וסמכיהון נחשא׃ ארכא דדרתא מאה באמין ופותיא חמשין בחמשין ורומא חמש אמין דבוץ שזיר וסמכיהון נחשא׃ לכל מני משכנא בכל פולחניה וכל סיכוהי וכל סיכי דרתא נחשא׃ ואת תפקיד ית בני ישראל ויסבון לך משח זיתא דכיא כתישא לאנהרא לאדלקא בוצינא תדירא׃ במשכן זמנא מברא לפרוכתא

[illegible]

ואתה תצוה

[illegible]

1063

אשר על העדת יערך אתו אהרן ובניו מערב עד בקר לפני יהוה חקת עולם לדרתם מאת בני ישראל׃

פ

ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך ואת בניו אתו מתוך בני ישראל לכהנו לי אהרן נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר בני אהרן׃ ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת׃ ואתה תדבר אל כל חכמי לב אשר מלאתיו רוח חכמה ועשו את בגדי אהרן לקדשו לכהנו לי׃ ואלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפוד ומעיל וכתנת תשבץ מצנפת ואבנט ועשו בגדי קדש לאהרן אחיך ולבניו לכהנו לי׃ והם יקחו את הזהב ואת התכלת ואת הארגמן ואת תולעת השני ואת השש׃

פ

ועשו את האפד זהב תכלת וארגמן

די על סהדותא יסדר יתיה אהרן ובנוהי מרמשא עד צפרא קדם יי קיים עלם לדריהון מן בני ישראל ׃

ואת קרב לך ית אהרן אחוך וית בנוהי עמיה מגו בני ישראל לשמשא קדמי אהרן נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר בני אהרן ׃

ותעביד לבושי קודשא לאהרן אחוך ליקר ולתושבחן ׃

ואת תמלל עם כל חכימי ליבא דאשלימית עמיה רוח חכמתא ויעבדון ית לבושי אהרן לקדשותיה לשמשא קדמי ׃

ואלין לבושיא דיעבדון חושנא ואפודא ומעילא וכתונין מרמצן מצנפתא והמינא ויעבדון לבושי קודשא לאהרן אחוך ולבנוהי לשמשא קדמי ׃

ואנון יסבון ית דהבא וית תיכלא וית ארגונא וית צבע זהורי וית בוצא ׃

ויעבדון ית אפודא דדהבא תיכלא וארגונא

ואינה אלא מיום ליום וכן במנחת חבתים נאמר תמיד ואינה אלא מחציתה בבקר ומחציתה בערב · אבל תמיד האמור בלחם הפנים משבת לשבת׃ מערב עד בקר · תן לה מדתה שתהא דולקת מערב עד בקר ושערו חכמים חצי לוג ללילי טבת הארוכים וכן לכל הלילות ואם יותר אין בכך כלום׃ ואתה הקרב אליך · לאחר שתגמר מלאכת המשכן · לכהנו לי · לקדשו להכניסו בכהונה על ידי הבגדים שיהא כהן · ולשון כהונה שירות הוא · חשן · תכשיט כנגד הלב · ואפוד · לא שמעתי ולא ראיתי בברייתא פירוש תבניתו ולבי אומר לי שהוא חגור לו מאחוריו רחבו כרחב גב איש כמין סינר שחוגרות השרים כשרוכבות על הסוסים כך מעשהו מלמטה שנאמר ודוד חגור אפוד בד · למדנו שהאפוד חגורה היא · ואי אפשר לומר שאין בו אלא חגורה לבדה שהרי נאמר ויתן עליו את האפוד ואחר כך ויחגור אותו בחשב האפוד ותרגם אונקלוס בהמיין אפודא · למדנו שהחשב הוא החגור והאפוד הוא שם תכשיט לבדו · ואי אפשר לומר שבשביל שתי הכתפות שבו הוא קרוי אפוד שהרי נאמר שתי כתפות האפוד · למדנו שהאפוד שם לבד והכתפות שם לבד והחשב שם לבד · ולכך אני אומר שעל שם הסינר של מטה קרוי אפוד על שם שאופדו ומקשטו בו כמו שנאמר ויאפוד לו בו · ואומר אני שיש ראיה שהוא מין לבוש שתרגם יונתן ודוד חגור אפוד בד · כרדוט דבוץ · ותרגם כרדוטא מעיל · כמו שמצינו כרדוטין במעשה תמר ואמנון כי כן תלבשנה בנות המלך הבתולות מעילים כרדוטין · ומעיל הוא כמין חלוק וכן הכתנת אלא שהכתנת סמוך לבשרו והמעיל קרוי חלוק העליון · תשבץ · עשויים משבצות לנוי והמשבצות הן כמין גומות העשויות בתכשיטי הזהב למושב קבועות אבנים טובות ומרגליות כמו שנאמר באבני האפוד מוסבות משבצות זהב · מצנפת · כמין כפת כובע · שהרי במקום אחר קורא להם מגבעות ותרגם כובעין · ואבנט · היא חגורה על הכתנת והאפוד חגורה על המעיל כמו שמצינו בסדר לבישתן ויתן עליו את הכתנת ויחגור אותו באבנט וילבש אותו את המעיל ויתן עליו את האפוד · בגדי קדש · מתרומה המקודשת לשמי יעשו אותם׃ והם יקחו · אותם חכמי לב שיעשו הבגדים יקבלו מן המתנדבים את הזהב והתכלת לעשות מהן את הבגדים · ועשו את האפוד · אם באתי לפרש מעשה האפוד והחשן על סדר המקראות הרי פירושן פרקים פרקים ויטעה הקורא בצירופן · לכך אני כותב מעשיהם כמות שהוא למען ירוץ קורא בו · ואחר כך אפרש על סדר המקראות · האפוד עשוי כמין סינר שחוגרות השרות כשרוכבות סוסים ואחוריו כנגד לבו למטה מן האצילים רחבו כמדת רחב גב האדם ויותר ומגיע עד עקבים והחשב מחובר בראשו על פני רחבו מעשה אורג ומאריך לכאן ולכאן כדי

תולעת שני ושש משזר מעשה
חשב׃ שתי כתפת חברת יהיה לו
אל שני קצותיו וחבר׃ וחשב אפדתו
אשר עליו כמעשהו ממנו יהיה זהב
תכלת וארגמן ותולעת שני ושש
משזר׃ ולקחת את שתי אבני שהם
ופתחת עליהם שמות בני ישראל׃
ששה משמתם על האבן האחת
ואת שמות הששה הנותרים על
האבן השנית כתולדתם׃ מעשה
חרש אבן פתוחי חתם תפתח את
שתי האבנים על שמת בני ישראל
מסבת משבצות זהב תעשה אתם

צבע זהורי ובוץ שזיר עובד
אומן׃
תרתין כתפין מלפפן יהון ליה
על תרין סטרוהי כתלופ(ת)׃
והמין תקוצה די עלוהי
כעובדיה מינה יהא דהבא
תכלא וארגונא וצבע זהורי
ובוץ שזיר׃
ותיסב ית תרתין אבני בורלא
ותגליף עליהון שמהת בני ישראל׃
שיתא משמהתהון על אבנא
חדא וית שמהת שיתא
דאשתארו תגליף על אבנא
תניתא כתולדתהון׃
עובד אומן אבן טבא כתב
מפרש כגלף דעיזקן תגליף ית
תרתין אבנא על שמהת בני
ישראל משקען מרמצן דדהב
תעביד יתהון׃

לזקוף ונתפר והכתפות יוצאות
בחשב אחת לימין ואחת לשמאל על
שתי כתפיו׃ והם כמין שתי רצועות
עשויות ממין האפוד זקופות כדי
לזקפן אצל צוארו מכאן ומכאן
ונקפלות לפניו למטה מכתפיו מעט
ואבני השהם קבועות בהן אחת על
כתף ימין ואחת על כתף שמאל
והמשבצות נתונות בראשיהם לפני
כתפיו ושתי עבותות זהב התחובות
בשתי טבעות שבחשן בשתי קצות
רחבו העליון אחת לימין ואחת לשמאל
ובראשי השרשרות תקועין במשבצות
לימין וכן בראשי שרשרות השמאלית
הקבועה במשבצת שבכתף שמאל נמצא החשן תלוי במשבצות האפוד על לבו מלפניו ועוד ב׳ טבעות בשתי קצות
החשן בתחתיתו וכנגדן טבעות בב׳ כתפות האפוד מלמטה בראשן התחתון המחובר בחשב נמצאות טבעות החשן כנגד טבעות
האפוד שוכבין זה על זה ומרכסן בפתיל תכלת תחוב בטבעות האפוד והחשן שיהא תחתית החשן דבוק לחשב האפוד
ולא יהיה נד ונבדל הולך וחוזר׃ זהב וגו׳ ה׳ מינין שזורין בכל חוט וחוט היו מרדדין הזהב כמין טסים דקים וקוצצין מהם
פתילים וטווין אותן חוט של זהב עם ו׳ חוטין של תכלת וחוט של זהב עם ו׳ חוטין של ארגמן וכן בתולעת השני ובשש
שכל המינין חוטן כפול ששה וחוט של זהב עם כל אחד ואחד כך שזור אחד כלן נמצא חוטו כפול כ״ח כך מפורש
ביומא ולמד מן המקראות הללו׃ וירקעו לעשות את פתיל הזהב בתוך התכלת ובתוך הארגמן למדנו שחוט הזהב שזור
עם כל מין ומין׃ מעשה חשב׃ כבר פי׳ שחשב אריגה באריגות שאין צורות שבצד עבריה דומות זו לזו׃ שתי כתפות׃
הסינר מלמטה והחשב והאפוד היה דוגמת ... מלמעלה סינר הנשים ונתנם על כהן ...
בחשב שתי רצועות כמין שתי כתפות רחבות אחת לכל כתף וכתף וזוקפן על כתפותיו עד שנקפלו לפניו כנגד החזה
ועל ידי החשן לטבעות החשן נתחזק מלפניו כנגד לבו שלא יפול כמו שמפורש ... כנגד כתפיו וב׳
אבני השהם קבועות בהן אחת בכל אחת ... שלא יהיה רחבם אלא כנגד גב של כהן וגבהו עד
כנגד אצילים שקורין ... שלא יגבה כתף ... במקום החשב לא למעלה מאצילים ולא למטה מאותן הכתפות
אלא כנגד אצילים והחשב הוא והאפוד עם אותן שתי כתפות האפוד יתחברו במקום החשב ולא יארגם עמו אלא אורגם לבד
ואחר כך מחברם׃ וחשב אפודתו אשר עליו ... מחובר ... אשר עליו למעלה בשפת הסינר
הוא החגורה׃ כמעשהו כאריגת הסינר כמעשה החשב של מעשה חשב ... ממנו
יהיה עמו יהיה ארוג ולא יארגם לבד ויחברם׃ כתולדותם׃ כסדר שנולדו ראובן שמעון לוי ... ששה על האחד
ועל השנית גד ואשר ... יוסף ובנימין מלא שכך הוא כתוב במקום תולדותו ... אותיות בכל
אחת ואחת׃ מעשה חרש אבן׃ מעשה אומן אבנים׃ חרש זה דבוק הוא לתבה של אחריו לפיכך הוא נקוד פתח
וכן חרש עצים חרש ברזל כל אלו דבוקים ופתוחים׃ פתוחי חותם׃ כתרגומו כתב מפרש כגליף דעיזקן
חרוצות האותיות באבן כמו שחורתן ... טבעות ... כתב ... ומפורש על שמות כמו בשמות
מוסבות משבצות זהב׃ מוקפות האבנים במשבצות זהב שעושה מושב האבן בזהב כמין גומא

ושמת את שתי האבנים על כתפת
האפד אבני זכרן לבני ישראל ונשא
אהרן את שמותם לפני יהוה על
שתי כתפיו לזכרן׃ ס

ועשית משבצת זהב׃
ושתי שרשרת זהב טהור מגבלת
תעשה אתם מעשה עבת ונתתה
את שרשרת העבתת על המשבצת׃
ס ועשית חשן משפט
מעשה חשב כמעשה אפד תעשנו
זהב תכלת וארגמן ותולעת שני
ושש משזר תעשה אתו׃ רבוע יהיה
כפול זרת ארכו וזרת רחבו׃ ומלאת
בו מלאת אבן ארבעה טורים אבן
טור אדם פטדה וברקת הטור
האחד׃ והטור השני נפך ספיר
ויהלם׃ והטור השלישי לשם שבו
ואחלמה׃ והטור הרביעי תרשיש
ושהם וישפה משבצים זהב יהיו
במלואתם׃ והאבנים תהיין על שמת
בני ישראל שתים עשרה על שמתם
פתוחי חותם איש על שמו תהיין
לשני עשר שבט׃ ועשית על החשן
שרשת גבלת מעשה עבת זהב

ותשוי ית תרתין אבניא על
כתפי אפודא אבני דוכרנא
לבני ישראל ויטול אהרן ית
שמהתהון קדם יי׳ על תרין
כתפוהי לדוכרנא׃

ותעביד מרמצן דדהב׃
ותרתין תיקין דדהב דכי מתחמן
תעביד יתהון עובד גדילו ותתן
ית תיכיא גדילתא על
מרמצתא׃
ותעביד חשן דינא עובד אומן
כעובד אפודא תעבדיניה
דדהבא תיכלא וארגונא וצבע
זהורי ובוץ שזיר תעביד יתיה׃

מרובע יהא עיף זרתא
אורכיה וזרתא פותיה׃

ותשלים ביה אשלמות אבנא
ארבעה סידרין דאבן סבא
סידרא קדמאה סמקן ירקן
ברקן סידרא חד׃
וסידרא תניינא איזמרגדין
ושבזיז וסבהלם׃
וסידרא תליתאה קנכירי
טרקיא ועין עיגלא׃
וסידרא רביעאה כרום ימא
ובורלא ופנטירי מרמצן
דדהב יהון באשלמותהון׃

ואבניא יהוין על שמהת בני
ישראל תרתא עשרי על
שמהתהון כתב מפרש כגלוף
דעיזקא גבר על שמיה יהוין
לתרין עשר שבטין׃

ותעביד על חושנא תיקין
מתחמן עובד גדילו דדהב

לאפוד האבן משובצות במשבצות
כמין המשבצ׳ סובבת האבן סביב
ומחבר המשבצות באפוד׳ לזכרון׳
שיראה הקב״ה שבטים כתובים לפניו
ויזכור צדקתם׃ ועשית משבצות׳
מיעוט משבצות שתים׳ ולא פי׳ לך
עתה בפרשה זו אלא מקצת צרכן
ובפרשת החשן פי׳ לך פירוש׳ שרשרות
זהב׳ שלשלאות מגבלות לשון גבול׳
מעשה עבות׳ מעשה קליעת חוטין
ולא מעשה נקבים וכפולין כאותן
שעושין לבורות׳ אלא כאותן שעושין
למגדלות שקורין אינצינשי״ש׳
ונתת את השרשרות׳ אל משבצות׳
קבעיו מעשה עבות על משבצות
הללו ולא זהו מקום צואת עשייתן של
שרשרות ולא צואת קביעתן ואין
הפרשה הזאת כאן לשון צוי ולא נכתב
אלא לשון עתיד׳ ם בפרשת החשן יחזור
ויצוה על עשייתן ועל קביעתן ולא
נכתב כאן אלא להודיע מקצת צרכן
המשבצות שעה לעשותם באפוד
וכתב כאן לומר לך המשבצות הללו
יתקנו לך לכשתעשה השרשרות
תקבעם על החשן התנם על המשבצות

חשן משפט׳ שמכפר על קלקול הדין׳ ד״א משפט שמברר את דבריו והבטחתו אמת. דקמשפט משמש שלשה
לשונות דברי טענות הדין וגמר דין ועונש הדין אם עונש מיתה אם עונש ממון׳ וזה משמש
לשון שמפרש ומברר את דבריו׳ מעשה חשב מעשה אורג ממעשה האפוד׳ ודרכו וחצי רחבו כפול ומוסף לו
לפניו כנגד לבו שנאמר והיו על לב אהרן תלוי בכתפות הבאות מאחריו על כתפיו וקפלות ויורדות לפניו מעט
והחשן תלוי בהן בשרשרות וטבעות כמו שאמר בענין ומלאת בו מלואת אבן שאלו בתים מן מלואות האבנים במשבצות
המתוקנות להם קורא אותן בלשון מלואות׃ משובצים זהב יהיו במלואותם מוקפים משבצות זהב כשיעור שיעור
שיתמלא בעובי האבן וזהו לשון מלואותם כשיעור מלוי עובי של אבנים יהיה המשבצת לא פחות ולא יותר׃ אם על
שמון׳ כסדר תולדותם סדר האבנים׃ אודם לראובן פטדה לשמעון ברקת ללוי וכן כלן׃ ועשית על החשן׃ בשביל
החשן לקבעם בטבעותיו כמו שמפורש למטה בענין׃ שרשרות׃ לשון שרשי אילן המאחזין לאילן ולכאן נאמר
אף אלו יהיו מאחזין החשן שבו יתלה באפוד והן שתי שרשרות האמורות למעלה בענין המשבצות

108 A

טהור: ועשית על החשן שתי טבעת זהב ונתת את שתי הטבעת על שני קצות החשן: ונתתה את שתי עבתת הזהב על שתי הטבעת אל קצות החשן: ואת שתי קצות שתי העבתת תתן על שתי המשבצות ונתתה על כתפות האפד אל מול פניו: ועשית שתי טבעות זהב ושמת אתם על שני קצות החשן על שפתו אשר אל עבר האפוד ביתה: ועשית שתי טבעות זהב ונתתה אתם על שתי כתפות האפוד מלמטה ממול פניו לעמת מחברתו ממעל לחשב האפוד: וירכסו את החשן מטבעתו

דכי
ותעביד על חושנא תרתין עיזקן דדהב ותתן ית תרתין עיזקתא על תרין סיטרי חושנא:
ותתן ית תרתין גדילן דדהב על תרתין עיזקתא לסיטרי חושנא:
וית תרתין גדילן דעל תרתין סיטרוהי יתתן על תרתין מרמצתא ותתן על כתפי אפודא לקביל אפוהי:
ותעביד תרתין עיזקן דדהב ותשוי יתהון על תרין סיטרי חושנא על שיפתיה די לעיברא דאפודא לגיו:
ותעביד תרתין עיזקן דדהב ותתן יתהון על תרין כתפי אפודא מלרע מלקביל אפוהי לקביל בית לופי מעילוי להמיין אפודא:
ויחדון ית חושנא מעיזקתיה

ולפי משמעו פתר בו לשון שרש ואומר המקרא יקרא בו כמו משרשותיהם ומשרשרים והוא הדין את הכרת שאין שרשרות בלשון עברית כשלשלת בלשון משנה: גבלת. הן השבלות האמורות למעלה שתתקעם במשבצות שיקרא גבלת החשן. וכל גבול לשון קצה הוא: מעשה עבות. מעשה קלעת: על החשן. לצרך החשן כדי לקבעם בו ולא יכול עוד אשר התחלת מפרשן עכשיו אלא מה הוא שאמור ואומר ונתת את שתי הטבעות והלא כבר נתתם בו היה לו לכתב בתחלה המקרא ועשית על קצות החשן ב' טבעות זהב ועוד בשרשרות אתה צריך לפתר כן: על שני קצות החשן. לשני פאות שכנגד הצואר ימין ושמאל הבאים מול כתפות האפוד: ונתתה את ב' שתי עבתת. הן השרשרות גבלות הכתובות למעלה ולא פי' מקום קבעון בחשן עכשיו שאמר לך שתתקע אותן בטבעות תקע לך שתן בין הראשים [illegible] לא פי' מקום קבעו: ואת שתי קצות של שתי העבותות. שני ראשיהם של כל א' תתן על שתי המשבצות. הן הכתובות למעלה בין כתפות האפוד והחשן ולא פי' עכשיו מפרש שיתקע ראשי העבותות בראשי החשן ימין ושמאל אל קצה שבראשי שרשרות הימין תוקע במשבצת של ימין וכן בשל שמאל ב' ראשי שרשרות השמאל: ונתתה המשבצות על כתפות האפוד. א' בזו וא' בזו נמצאו כתפות האפוד מחזיקין את החשן שלא יפול ונמצא הוא תלוי [illegible] מקשקש על כרסו [illegible] לכך [illegible]
שלא בעבר [illegible] פניו של אפוד [illegible] : ב' שתי קצות החשן [illegible] בסימן [illegible]
[illegible]

אל טבעת האפוד בפתיל תכלת להיות על חשב האפוד ולא יזח החשן מעל האפוד: ונשא אהרן את שמות בני ישראל בחשן המשפט על לבו בבאו אל הקדש לזכרן לפני יהוה תמיד: ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התמים והיו על לב אהרן בבאו לפני יהוה ונשא אהרן את משפט בני ישראל על לבו לפני יהוה תמיד: פ

ועשית את מעיל האפוד כליל תכלת: והיה פי ראשו בתוכו שפה יהיה לפיו סביב מעשה ארג כפי תחרא יהיה לו לא יקרע: ועשית על שוליו רמני תכלת וארגמן ותולעת שני על שוליו סביב ופעמני זהב בתוכם סביב: פעמן זהב ורמון פעמן זהב ורמון על שולי המעיל סביב: והיה על אהרן לשרת ונשמע קולו בבאו אל הקדש לפני יהוה ובצאתו ולא ימות: פ

ועשית ציץ זהב טהור

לעזקת אפודא בחוטא דתכלתא למהוי על המיין אפודא ולא יתפרק חושנא מעילוי אפודא: ויטול אהרן ית שמהת בני ישראל בחשן דינא על לביה במיעליה לקודשא לדוכרנא קדם יי תדירא:

ותתן בחשן דינא ית אוריא וית תומיא ויהון על לבא דאהרן במיעליה קדם יי ויטול אהרן ית דין בני ישראל על ליביה קדם יי תדירא:

ותעביד ית מעילא דאפודא גמיר תכלא: ויהא פום רישיה כפיל בגויה תורא יהא מקף לפומיה סחור סחור עובד מחי כפום שריין יהא ליה לא יתבזע: ותעביד על שיפולוהי רמוני תיכלא וארגונא וצבע זהורי על שיפולוהי סחור סחור וזגין דדהבא בגיניהון סחור סחור:

זגא דדהבא ורמונא זגא דדהבא ורמונא על שיפולי מעילא סחור סחור: ויהא על אהרן לשמשא וישתמע קליה במיעליה לקודשא קדם יי ובמיפקיה ולא ימות:

ותעביד ציצא דדהב דכי

להיות החשן דבק על חשב האפוד ולא יזח לשון נתוק ולשון ערבי הוא · את האורים · הוא כתב שם המפורש שהיה נותן בתוך כפלי החשן שעל ידו הוא מאיר את דבריו ומתמם את דבריו ובמקדש שני היה החשן שאי אפשר לכהן גדול להיות מחוסר בגדים אבל אותו השם לא היה בתוכו ועל שם אותו כתב קרוי משפט שנ׳ ושאל לו במשפט האורים · משפט בני ישראל · דבר שהם נשפטים ונוכחים על ידו אם לעשות דבר או לאו · ולפי המדרש החשן מכפר על מעוותי הדין וקרוי משפט ע״ש סליחת עון משפט · את מעיל האפוד · שהאפוד נתון עליו לחגורה · כליל · כולו תכלת שאין מין אחר מעורב בו · והיה פי ראשו · פי המעיל שבגבהו היא פתיחת הצואר · בתוכו כתרגומו כפיל לגויה · שפה · להיות לו לשפה כפולה והיה מעשה אורג לא במחט · כפי תחרא · למדנו שהשריונים שלהם פיהם כפול · לא יקרע · כדי שלא יקרע · והקורעו עובר בלאו שזה אחד מן הלאוין שבתורה · וכן לא יזח החשן ולא יסורו ממנו הבדים · רמוני · עגולים וחלולים היו כמין רמונים העשויים כביצת תרנגולת · ופעמוני זהב · זגין עם ענבלים שבתוכן · בתוכם סביב · ביניהם סביב בין שני רמונים פעמון אחד דבוק ותלוי בשולי המעיל · פעמון זהב ורמון · אצלו פעמון זהב ורמון אצלו · ולא ימות · מכלל לאו אתה שומע הן אם יהיו לו לא יתחייב מיתה הא אם יכנס מחוסר אחד מן הבגדים הללו חייב מיתה בידי שמים · ציץ · כמין טס של זהב היה רוחב ב׳ אצבעות ומקיף על המצח מאזן לאוזן וכתב עליו קודש לה׳ · בפתיל תכלת · על פתיל תכלת ובמקום אחר הוא אומר ויתנו עליו פתיל תכלת · ועוד כתיב ונתן והיה על המצנפת ולמעלה על פתיל תכלת · והיה על מצח אהרן · ובשחיטת קדשים שנינו שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפלין · למדנו שהמצנפת למעלה בגובה הראש ואינה עמוקה להכנס בה כל הראש עד המצח והציץ מלמטה והפתילין היו נקובין ותלויין בו בשני ראשיו ובאמצעיתו · בשלשה מקומות הללו פתיל מלמעלה ואחד מבחוץ ואחד מכנגד פנים וקושר ראשי הפתילין מאחורי העורף · על המצנפת ומצח ולמעלה · ראשי הפתילין בתוך הפתילין וקושר עם ראשי הפתילין על פני רוחב הראש ומן כמין כובע ועל כולן הוא אומר והיה על המצנפת ונותן הציץ על ראשו כמין כובע על המצנפת והפתיל האמצעי מחזיקו שלא ישפל והטס תלוי כנגד המצח

חשן בג׳ על הב׳

109A

ופתחת עליו פתוחי חותם קדש ליהוה ושמת אתו על פתיל תכלת והיה על המצנפת אל מול פני המצנפת יהיה והיה על מצח אהרן ונשא אהרן את עון הקדשים אשר יקדישו בני ישראל לכל מתנת קדשיהם והיה על מצחו תמיד לרצון להם לפני יהוה ושבצת הכתנת שש ועשית מצנפת שש ואבנט תעשה מעשה רקם ולבני אהרן תעשה כתנת ועשית להם אבנטים ומגבעות תעשה להם לכבוד ולתפארת והלבשת אתם את אהרן אחיך ואת בניו אתו ומשחת אתם ומלאת את ידם וקדשת אתם וכהנו לי ועשה להם מכנסי בד לכסות בשר ערוה ממתנים ועד ירכים יהיו והיו על אהרן ועל בניו בבאם אל אהל מועד או בגשתם אל המזבח לשרת בקדש ולא ישאו עון ומתו חקת עולם לו ולזרעו אחריו:

וזה הדבר אשר תעשה להם לקדש אתם לכהן לי לקח פר אחד בן בקר ואילם שנים תמימם: ולחם מצות וחלת מצת בלולת בשמן

ותגליף עלוהי כתב מפרש קדש ליי׳ ׃ ותשוי יתיה בחוטא דתכילתא ויהא על מצנפתא לקבל אפי מצנפתא יהא ׃

ויהא על בית עינוהי דאהרן ויטול אהרן ית עוית קודשיא דיקדשון בני ישראל לכל מתנת קודשיהון ויהא על בית עינוהי תדירא לרעוא להון קדם יי׳ ׃ ותתרמיץ כתונא דבוצא ותעביד מצנפתא דבוצא והמיינא תעביד עובד צייר ׃

ולבני אהרן תעביד כתונין ותעביד להון המיינין וכובעין תעביד להון ליקר ולתושבחן

ותלביש יתהון ית אהרן אחוך וית בנוהי עמיה ותרבי יתהון ותקריב ית קורבנהון ותקדיש יתהון וישמשון קדמי ׃

ועביד להון מכנסין דבוץ לכסאה בשרא דעריתא מחרצין ועד ירכן יהון ׃

ויהון על אהרן ועל בנוהי במיעלהון למשכן זמנא או במקרבהון למדבחא לשמשא בקודשא ולא יקבלון חובא וימותון קים עלם ליה ולבנוהי בתרוהי ׃

ודין פתגמא דתעביד להון לקדשא יתהון לשמשא קדמי סב תור חד בר תורי ודכרין תרין שלמין ׃ ולחם פטיר וגריצן פטירן דפילן במשח

מתקיימין כל המקראות הללו פתיל על הציץ ונתן על פתיל ופתיל על המצנפת מלמעלה ׃ ונשא אהרן לשון סליחה ואעפ״כ אינו זז ממשמעו אהרן נושא המשא נמצא נושא את העון מסולק מן הקדשים ׃ את עון הקדשים לרצות הדם והחלב שקרבו בטומאה כמו ששנינו אי זה עון הוא נושא אם עון פגול הרי כבר נאמר לא ירצה ואין לומר שיכפר על הכהן שהקריב טמא שהרי עון הקדשים נאמר ולא עון המקריב הא אינו מרצה אלא להכשיר הקרבן ׃ והיה על מצחו תמיד אי אפשר לומר שיהא על מצחו תמיד שהרי אינו עליו אלא בשעת העבודה אלא תמיד לרצות להם אפי׳ אינו על מצחו שאין כהן גדול עובד באותה שעה ולדברי האומר עודהו על מצחו מרצה ואם לאו אינו מרצה נדרש על מצחו תמיד למד שימשמש בו בשעה שהוא על מצחו שלא יסיח דעתו ממנו ׃ ושבצת עשה אותה משבצות כולה משבצות ׃ ולבני אהרן ד׳ בגדים הללו והם כתנת ואבנט ומגבעת היא מצנפת ומכנסים האמורים למטה בפרשה ׃ והלבשת אותם אותם האמורים לאהרן ׃ אתה ואבנטו ומעיל וכתנת השבץ מצנפת ואבנט וציץ ומכנסים כתובין למטה בפרשה ׃ ואת בניו אתו אותן הכתובין בהן ׃ ומשחת אותם את אהרן ובניו בשמן המשחה ׃ ומלאת את ידם כל מלוי ידים לשון חנוך הוא כשהוא נכנס לדבר להיות מוחזק בו מאותו יום והלאה הוא מלוי ובלעז כשממנין אדם על פקודת דבר נותן השליט בידו בית יד של עור ועל ידו הוא מחזיקו בדבר וקורין לאותו מסירה רויסטי״ר והוא מלוי ידים ׃ ועשה להם לאהרן ולבניו מכנסי בד הרי ח׳ בגדים לכהן גדול וד׳ לכהן הדיוט ׃ והיו כל הבגדים האלה על אהרן ועל בניו הראויין לו והאמורים בהם ׃ באהל מועד להיכל ולמשכן ׃ ומתו הא למדת שהמשמש מחוסר בגדים חייב מיתה ׃ חקת עולם לו כל מקום שנאמר חקת עולם גזרה מיד ולדורות לעכב ׃ לקח כמו קח ובגזרות הן יוצאות של לקיחה ושל קיחה ופתרונם אחד ׃ פר אחד לכפר על מעשה העגל שהוא פר ׃ ולחם מצות וחלות מצות ורקיקי מצות הרי ג׳ מינין רבוכה וחלות ורקיקין לחם מצות הוא הקרוי מאפה בשמן ׃ לפי שנותן שמן ברבוכה כנגד החלות והרקיקין וכל המינין באין עשר עשר ׃ חלות בלולת

ורקיקי מצות משחים בשמן סלת
חטים תעשה אתם: ונתת אותם על
סל אחד והקרבת אתם בסל ואת
הפר ואת שני האילם: ואת אהרן
ואת בניו תקריב אל פתח אהל מועד
ורחצת אתם במים: ולקחת את
הבגדים והלבשת את אהרן את
הכתנת ואת מעיל האפד ואת
האפד ואת החשן ואפדת לו בחשב
האפד: ושמת המצנפת על ראשו
ונתת את נזר הקדש על המצנפת:
ולקחת את שמן המשחה ויצקת
על ראשו ומשחת אתו: ואת בניו
תקריב והלבשתם כתנת: וחגרת
אתם אבנט אהרן ובניו וחבשת להם
מגבעת והיתה להם כהנה לחקת
עולם ומלאת יד אהרן ויד בניו:
והקרבת את הפר לפני אהל מועד
וסמך אהרן ובניו את ידיהם על ראש
הפר: ושחטת את הפר לפני יהוה
פתח אהל מועד: ולקחת מדם הפר
ונתתה על קרנת המזבח באצבעך
ואת כל הדם תשפך אל יסוד המזבח:
ולקחת את כל החלב המכסה את
הקרב ואת היתרת על הכבד ואת
שתי הכלית ואת החלב אשר
עליהן והקטרת המזבחה: ואת
בשר הפר ואת ערו ואת פרשו
תשרף באש מחוץ למחנה חטאת
הוא: ואת האיל האחד תקח וסמכו
אהרן ובניו את ידיהם על ראש
האיל: ושחטת את האיל ולקחת
את דמו וזרקת על המזבח סביב:

ואספוגין פטירין דמשיחין
במשח סלת חטין תעביד
יתהון: ותתן יתהון על סלא חד
ותקריב יתהון בסלא וית
תורא וית תרין דכרין:

וית אהרן וית בנוהי תקריב
לתרע משכן זמנא ותסחי
יתהון במיא: ותיסב ית לבושיא ותלביש ית
אהרן ית כתונא וית מעיל
אפודא וית אפודא וית
חושנא ותתקין ליה בהמיין
אפודא: ותשוי מצנפתא על רישיה
ותתן ית כלילא דקודשא על
מצנפתא: ותיסב ית משחא דרבותא
ותריק על רישיה ותרבי יתיה:

וית בנוהי תקריב ותלבישנון
כתונין: ותזריז יתהון המיין אהרן
ובנוהי ותתקין להון כובעין
ותהא להון כהונתא לקיים
עלם ותקריב קרבנא דאהרן
וקרבנא דבנוהי: ותקריב ית תורא קדם משכן
זמנא ויסמוך אהרן ובנוהי ית
ידיהון על ריש תורא:

ותיכוס ית תורא קדם יי
בתרע משכן זמנא: ותיסב מדמא דתורא ותתן על
קרנת מדבחא באצבעך וית
כל דמא תשוד ליסודא
דמדבחא:

ותיסב ית כל תרבא דחפי ית
גווא וית חצרא דעל כבדא
וית תרתין כולין וית תרבא
די עליהון ותסיק למדבחא:

וית בשרא דתורא וית משכיה
וית אוכליה תוקיד בנורא
מברא למשריתא חטאתא
היא: וית דיכרא חד תיסב
ויסמכון אהרן ובנוהי ית ידיהון
על ריש דיכרא:

ותיכוס ית דיכרא ותיסב ית
דמיה ותזרוק על מדבחא
סחור סחור:

כשהן קמח יוצק בהן שמן ובוללן:
משוחים בשמן. אחר אפייתן מושחן
כמין כף יונית שהיא עשויה כמין כף
שלנו: והקרבת אותם. אל חצר המשכן
ביום הקמתו: ורחצת. טבילת כל
הגוף: ואפדת. קשט
ותקן החגורה והסינר סביבותיו: נזר
הקדש. זה הציץ: על המצנפת. כמו
שפירש למעלה ע"י הפתיל האמצעי
וב' פתילים שבראשו שקשורים שלשתן
מאחורי העורף הוא נותן על
המצנפת כמין כובע: ומשחת אותו.
אף משיחה זו כמין כ"י בלשון יוני
קורין לכף כ"י נותן שמן על ראשו ובין
ריסי עיניו ומחברן באצבעו:
והיתה להם. מלוי ידים זה לכהונת
עולם: ומלאת יד אהרן. ע"י הכהנים
הללו ויד בניו. במלוי ידים הכהונה:
פתח אהל מועד. בחצר אהל משכן
שהוא לפני הפתח: על קרנות. למעלה
בקרנות ממש: ואת כל הדם. שירי
הדם: אל יסוד המזבח. כמין בליטות
בית קבול עשוי לו סביב לאחר שעלה
אמה מן הארץ: החלב המכסה את
הקרב. הוא הקרום שעל הכרס: ואת היותרת.
הוא טרפשא דכבדא: על הכבד.
אף זה מן הכבד נוטל עמה: תשרף
באש. לא מצינו חטאת חיצונה נשרפת
אלא זו: וזרקת. בכלי אוחז במזרק וזורק
כנגד הקרן כדי שיראה לכאן ולכאן
ואין קרבן טעון מתנה באצבע אלא
חטאת בלבד אבל שלמים ועולה אין
טעונין לא קרן ולא אצבע שמתן דמי
מן חוט הסיקרא ולמטה וחוט שני
בגבה אלא שני [illegible] באהרן [illegible] סביב [illegible] קרן [illegible]

ואת האיל תנתח לנתחיו ורחצת
קרבו וכרעיו ונתת על נתחיו ועל
ראשו ׃ והקטרת את כל האיל
המזבחה עלה הוא ליהוה ריח ניחוח
אשה ליהוה הוא ׃ ולקחת את האיל
השני וסמך אהרן ובניו את ידיהם
על ראש האיל ׃ ושחטת את האיל
ולקחת מדמו ונתתה על תנוך אזן
אהרן ועל תנוך אזן בניו הימנית
ועל בהן ידם הימנית ועל בהן רגלם
הימנית וזרקת את הדם על המזבח
סביב ׃ ולקחת מן הדם אשר על
המזבח ומשמן המשחה והזית על
אהרן ועל בגדיו ועל בניו ועל בגדי
בניו אתו וקדש הוא ובגדיו ובניו
ובגדי בניו אתו ׃ ולקחת מן האיל
החלב והאליה ואת החלב המכסה
את הקרב ואת יתרת הכבד ואת
שתי הכלית ואת החלב אשר עליהן
ואת שוק הימין כי איל מלאים
הוא ׃ וככר לחם אחת וחלת לחם
שמן אחת ורקיק אחד מסל המצות
אשר לפני יהוה ׃ ושמת הכל על כפי
אהרן ועל כפי בניו והנפת אתם
תנופה לפני יהוה ׃ ולקחת אתם
מידם והקטרת המזבחה על העלה
לריח ניחוח לפני יהוה אשה הוא
ליהוה ׃ ולקחת את החזה מאיל
המלאים אשר לאהרן והנפת אתו
תנופה לפני יהוה והיה לך למנה ׃

וית דיכרא תפלג לאיברוהי
ותחליל גויה וכרעוהי ותתן
על איברוהי ועל רישיה ׃

ותסיק ית כל דיכרא למדבחא
עלתא הוא קדם יי לאתקבלא
ברעוא קורבנא קדם יי הוא ׃

ותסב ית דיכרא תנינא ויסמוך
אהרן ובנוהי ית ידיהון על
ריש דיכרא ׃
ותכוס ית דיכרא ותסב ית
דמיה ותתן על רום אודנא
דאהרן ועל רום אודנא דבנוהי
ימינא ועל אליון ידיהון
דימינא ועל אליון ריגליהון
ימינא ותזרק ית דמא על
מדבחא סחור סחור ׃

ותסב מן דמא די על מדבחא
וממשחא דרבותא ותדי על
אהרן ועל לבושוהי ועל בנוהי
ועל לבושי בנוהי עמיה
ויתקדש הוא ולבושוהי ובנוהי
ולבושי בנוהי עמיה ׃

ותסב מן דיכרא תרבא ואליתא
וית תרבא דחפי ית גווא וית
חצר כבדא וית תרתין כלין
וית תרבא די עליהן וית
שקא דימינא ארי דכר
קורבניא הוא ׃

ופיתא דלחם חדא וגריצתא
דלחם משח חדא ואספוג חד
מסלא דפטיריא די קדם יי ׃

ותשוי כולא על ידי דאהרן
ועל ידי דבנוהי ותרים יתהון
ארמותא קדם יי ׃

ותסב יתהון מידיהון ותסיק
למדבחא על עלתא
לאתקבלא ברעוא קדם יי
קורבנא הוא קדם יי ׃

ותסב ית חדיא מדכר
קורבניא די לאהרן ותרים יתיה
ארמותא קדם יי ויהא לך
לחולק ׃

וכל מתנות כרעיות בשאר נגרי ...
... קדם נתן כל ...
לבך קדי סבב ׃ על נתחיו עם
נתחיו מוסף על שאר הנתחים ׃ ריח
ניחוח ׃ נחת רוח לפני שאמרתי
ונעשה רצוני ׃ אשה ׃ לשון אש והיא
הקטרת האיברים שעל האש ׃ תנוך
הוא הגדר האמצעי שבתוך האוזן
שקורין טנרוס ׃ בהן ידם ׃ גודל ובפרק
האמצעי ׃ החלב ׃ זה חלב הדקין
והקיבה ... ואת הכליות ...
... היותרת ...
... כפל ... שאר ... שלמים ...
... ואת שוק הימין ...
... מיתן קטרה בשוק הימין עם
... אלא בלבד ׃ כי איל מלואים
הוא ׃ שלמים לשון שלמות שממלא
בכל ... שלום
למזבח ולעובד העבודה ולבעלים
לכך אני מצריכו להיות לעובד
העבודה ׃ למנה ׃ והוא משה ששמש
... והשאר יאכלו אהרן ובניו
שהם בעלים כמפורש בענין ... וככר
לחם ... מן החלות ׃ וחלת לחם
שמן ׃ ... ורקיק ׃ מן
הרקיקים ...
... תרומה ... עם ...
והקטרת את זה בלבד ...
... כאיל ... לכהונה עם

... ומקום לא היה ... אלא ... בלבד ׃ על כפי אהרן ועל כפי בניו ׃ ... בתנופה ... וכהן ...
... ...
... ...
... על ... ... לריח ניחוח ׃ ... ...

ותקדיש ית חדיא דארמותא וית שוקא דאפרשותא דאיתרם ודאיתפרש מדכר קורבניא מדי לאהרן ומדי לבנוהי׃ ויהא לאהרן ולבנוהי לקיים עלם מן בני ישראל ארי אפרשותא הוא ואפרשותא יהא מן בני ישראל מנכסת קודשיהון אפרשותהון קדם יי׃ ולבושי קודשא די לאהרן יהון לבנוהי בתרוהי לרבאה בהון ולקרבא בהון ית קורבנהון׃ שבעת יומין ילבשינון כהנא דיקום תחותוהי מבנוהי דייעול למשכן זמנא לשמשא בקודשא׃ וית דכר קורבניא תיסב ותבשיל ית בשריה באתר קדיש׃ וייכול אהרן ובנוהי ית בשרא דדיכרא וית לחמא די בסלא בתרע משכן זמנא׃ וייכלון יתהון דאתכפר בהון לקרבא ית קרבנהון לקדשא יתהון וחילוני לא ייכול ארי קודשא אינון׃ ואם ישתאר מבשר קורבניא ומן לחמא עד צפרא ותוקיד ית דאשתאר בנורא לא יתאכיל ארי קודשא הוא׃ ותעביד לאהרן ולבנוהי כדין ככל דפקידית יתך שבעת יומין תקריב קרבנהון׃ ותורא דחטאתא תעביד ליומא על כפוריא ותדכי על מדבחא בכפרותך עלוהי ותרבי יתיה לקדשותיה׃ שבעה יומין תכפר

וקדשת את חזה התנופה ואת שוק התרומה אשר הונף ואשר הורם מאיל המלאים מאשר לאהרן ומאשר לבניו׃ והיה לאהרן ולבניו לחק עולם מאת בני ישראל כי תרומה הוא ותרומה יהיה מאת בני ישראל מזבחי שלמיהם תרומתם ליהוה׃ ובגדי הקדש אשר לאהרן יהיו לבניו אחריו למשחה בהם ולמלא בם את ידם׃ שבעת ימים ילבשם הכהן תחתיו מבניו אשר יבא אל אהל מועד לשרת בקדש׃ ואת איל המלאים תקח ובשלת את בשרו במקם קדש׃ ואכל אהרן ובניו את בשר האיל ואת הלחם אשר בסל פתח אהל מועד׃ ואכלו אתם אשר כפר בהם למלא את ידם לקדש אתם וזר לא יאכל כי קדש הם׃ ואם יותר מבשר המלאים ומן הלחם עד הבקר ושרפת את הנותר באש לא יאכל כי קדש הוא׃ ועשית לאהרן ולבניו ככה ככל אשר צויתי אתכה שבעת ימים תמלא ידם׃ ופר חטאת תעשה ליום על הכפרים וחטאת על המזבח בכפרך עליו ומשחת אתו לקדשו׃ שבעת ימים תכפר

וקדשת את חזה התנופה · קדשם לדורות · לא שיהא נוהג תרומתן והנפתן בחזה ושוק של שלמים אבל לא להקטיר אלא והיה לאהרן ולבניו לחק עולם שהשלמים לבעלים וחזה ושוק יתנו לכהן · תנופה לשון הולכה והובאה · הורם לשון מעלה ומוריד · כי תרומה הוא חזה ושוקיה׃ יהיה לבניו אחריו · למי שבא אחריו בגדולה׃ למשחה · להתגדל בהם שיש משיחה לשון שררה כמו לך נתתים למשחה · ולמלא בם את ידם · ע"י הבגדים הוא מתלבש בכהונה גדולה · שבעת ימים ילבשם הכהן אשר יקום תחתיו לכהונה גדולה כשימנוהו לכהן גדול׃ אשר יבא · אותו כהן שהוא מוכן לבא אל אהל מועד ביום הכפורים לעבודת לפני ולפנים והוא כהן גדול שאין עבודת יוה"כ כשרה אלא בו׃ הכהן תחתיו מבניו · מלמד שאם היה לו לכהן גדול בן ממלא את מקומו יהא קודם לכל אדם׃ במקום קדש · בחצר אהל מועד שהשלמים הללו קדשי קדשים הם · פתח אהל מועד · כל החצר קרוי כן · ואכלו אותם אהרן ובניו · לפי שהם בעלים · אשר כפר בהם · להם שבהם נתכפר להם כל זרות ותיעוב׃ למלא ידם · באיל ולחם׃ ולקדש אותם · שעל ידי המלואים הללו נתמלאו ידיהם ונתקדשו לכהונה׃ כי קדש הם · קדשי קדשים · ומכאן אזהרה לזר אוכל קדש קדשי שהרי נתן המקרא טעם לדבר משום דקדש הם · ועשית לאהרן ולבניו ככה · שנה הכתוב וכפל לעכב שאם חסר דבר אחד מכל האמור בענין לא נתמלאו ידיהם להיות כהנים ועבודתם פסולה׃ אותכה · כמו אותך׃ שבעת ימים · בענין זה ובקרבנות הללו בכל יום׃ ופר חטאת תעשה על הכפורים · בשביל הכפורים לכפר על המזבח מכל זרות ותיעוב · ולפי שנ׳ שבעת ימים תמלא את ידם אין לי אלא דבר הבא בשבילם כגון האילים והלחם אבל הבא בשביל המזבח כגון פר שהוא לחטוי המזבח לא שמענו לכך הוצרך מקרא זה · ובתורת כהנים אומר בפרשה זו ובפרשה שבחומש הפקודים יש דבר גדול במחלוקת המוציאין אותו מפשוטו והלכה לשון מתנת דמים קרוי חטוי · ומשחת אותו בשמן המשחה וכל משיחות כמין כ׳

על המזבח וקדשת אתו והיה
המזבח קדש קדשים כל הנגע
במזבח יקדש׃ וזה
אשר תעשה על המזבח כבשים
בני שנה שנים ליום תמיד׃ את
הכבש האחד תעשה בבקר ואת
הכבש השני תעשה בין הערבים׃
ועשרן סלת בלול בשמן כתית רבע
ההין ונסך רביעת ההין יין לכבש
האחד׃ ואת הכבש השני תעשה בין
הערבים כמנחת הבקר וכנסכה
תעשה לה לריח ניחח אשה ליהוה׃
עלת תמיד לדרתיכם פתח אהל
מועד לפני יהוה אשר אועד לכם
שמה לדבר אליך שם׃ ונעדתי שמה
לבני ישראל ונקדש בכבדי׃ וקדשתי
את אהל מועד ואת המזבח ואת
אהרן ואת בניו אקדש לכהן לי׃
ושכנתי בתוך בני ישראל והייתי
להם לאלהים׃ וידעו כי אני יהוה
אלהיהם אשר הוצאתי אתם מארץ
מצרים לשכני בתוכם אני יהוה
אלהיהם׃

ועשית מזבח מקטר קטרת עצי
שטים תעשה אתו׃ אמה ארכו ואמה
רחבו רבוע יהיה ואמתים קמתו
ממנו קרנתיו׃ וצפית אתו זהב טהור

על מדבחא ותקדש יתיה ויהא מדבחא קדש קודשין כל דיקרב במדבחא יתקדש׃

ודין דתעבד על מדבחא אמרין בני שנה תרין ליומא תדירא׃

ית אימרא חד תעביד בצפרא וית אימרא תנינא תעביד בין שמשיא׃ ועשרונא סולתא דפילא במשח כתישא רבעות הינא ונסכא רבעות הינא חמרא לאימרא חד׃

וית אימרא תנינא תעביד בין שמשיא כמנחת צפרא וכנסכה תעביד לה לאתקבלא ברעוא קורבנא קדם יי׃

עלתא תדירא לדרתיכון בתרע משכן זמנא קדם יי דאזמן מימרי לכון תמן למללא עמך תמן׃

ואזמן מימרי תמן לבני ישראל ואתקדש ביקרי׃

ואקדש ית משכן זמנא וית מדבחא וית אהרן וית בנוהי אקדש לשמשא קדמי׃

ואשרי שכינתי בגו בני ישראל ואהא להון לאלה׃

וידעון ארי אנא יי אלההון דאפקית יתהון מארעא דמצרים לאשראה שכינתי ביניהון אנא יי אלההון׃

ותעבד מדבחא לאסקא עלוהי קטרת בוסמין דאעי שיטין תעביד יתיה׃

אמתא ארכיה ואמתא פותיה מרבע יהא ותרתין אמין רומיה מניה קרנוהי׃

ותחפי יתיה דהב דכי

והיה המזבח קדש. ומהו קדושתו כל הנוגע במזבח יקדש אפי' קרבן פסול שעלה עליו קדשו המזבח להכשירו שלא ירד מעליו. מתוך שנא' כל הנוגע במזבח יקדש שומע אני בין ראוי בין שאינו ראוי כגון דבר שלא היה פסולו בקדש כגון הרובע והנרבע והטרפה וכיוצא בהן ת"ל וזה אשר תעשה על המזבח הסמוך אחריו מה עולה ראויה אף כל ראוי שכבר נראה ונפסל משבא לעזרה כגון הלן והיוצא והטמא ושנשחט במחשבת חוץ לזמנו וחוץ למקומו וכיוצא בהן׃ ועשרון סלת. עשירית האיפה. מ"ג ביצים וחומש ביצה׃ בשמן כתית. לא למנחה הוצרך כתית אלא להכשיר לפי שנאמר כתית למאור משמע למאור ולא למנחות יכול יהא פסול למנחות ת"ל כאן כתית ולא נאמר כתית למאור אלא למעט מנחות שאין צריך כתית שאף הטחון בריחים כשר בהן׃ רבע ההין. ג' לוגין׃ ונסך. לנסכים כמו ששנינו במסכת סוכה ב' ספלים של כסף היו בראש המזבח ומנוקבין כמין שני חוטמין דקין נותן היין לתוכו והוא מקלח ויוצא דרך החוטם ונופל על גג המזבח ומשם יורד לשיתין במזבח בית עולמים ובמזבח הנחשת יורד מן המזבח לארץ׃ לריח ניחח. על המנחה נאמר שמנחת נסכים כולה כליל וסדר הקרבתם העולה ואחר המנחה שנא' עולה ומנחה׃ תמיד. מיום ליום ולא יפסיק יום בנתיים׃ אשר אועד. כשאקבע מועד לדבר אליך אקבענו לבא שם. ויש מרבותינו למדין מכאן שמעל מזבח הנחשת היה הקב"ה מדבר עם משה משהוקם המשכן. ויש אומרים מעל הכפרת כמו שנא' ודברתי אתך מעל הכפרת. ואשר אועד האמור כאן אינו אומר על המזבח אלא על אהל מועד הנזכר במקרא׃ ונועדתי שמה. אתועד עמם בדבור כמלך הקובע מקום מועד לדבר עם עבדיו שם׃ ונקדש. המשכן בכבודי שתשרה שם שכינתי. ומדרשו אל תקרי בכבודי אלא בכבודי במכובדים שלי. כאן רמז מיתת בני אהרן ביום הקמתו וזהו שאמר משה בקרובי אקדש היכן דבר ונקדש בכבודי׃ לשכני בתוכם. על מנת שאשכון בתוכם׃ מקטר קטרת. להעלות עליו קיטור מעשן סמים

את גגו ואת קירתיו סביב ואת
קרנתיו ועשית לו זר זהב סביב:
ושתי טבעת זהב תעשה לו מתחת
לזרו על שתי צלעתיו תעשה על
שני צדיו והיה לבתים לבדים לשאת
אתו בהמה: ועשית את הבדים עצי
שטים וצפית אתם זהב: ונתתה
אתו לפני הפרכת אשר על ארן
העדת לפני הכפרת אשר על העדת
אשר אועד לך שמה: והקטיר עליו
אהרן קטרת סמים בבקר בבקר
בהיטיבו את הנרת יקטירנה: ובהעלת
אהרן את הנרת בין הערבים
יקטירנה קטרת תמיד לפני יהוה
לדרתיכם: לא תעלו עליו קטרת
זרה ועלה ומנחה ונסך לא תסכו
עליו: וכפר אהרן על קרנתיו אחת
בשנה מדם חטאת הכפרים אחת
בשנה יכפר עליו לדרתיכם קדש
קדשים הוא ליהוה: פ
וידבר יהוה אל משה לאמר: כי תשא
את ראש בני ישראל לפקדיהם
ונתנו איש כפר נפשו ליהוה בפקד
אתם ולא יהיה בהם נגף בפקד אתם:
זה יתנו כל העבר על הפקדים
מחצית השקל בשקל הקדש
עשרים גרה השקל מחצית השקל

ית איגריה וית כותלוהי סחור
סחור וית קרנוהי ותעביד ליה
דיר דדהב סחור סחור:
ותרתין עזקן דדהב תעביד
ליה מלרע לדיריה על תרין
זיויתיה תעביד על תרין
סטרוהי ויהא אתרא לאריחיא
לממטל יתיה בהון:
ותעביד ית אריחיא דאעי שטין
ותחפי יתהון דהבא:

ותתן יתיה קדם פרוכתא די
על ארונא דסהדותא לקדם
כפורתא די על סהדותא
דאזמין מימרי לך תמן:

ויסיק עלוהי אהרן קטרת
בוסמין בצפר בצפר
באתקנותיה ית בוציניא
יסקינה:
ובאדלקות אהרן ית בוציניא
בין שמשיא יסקינה קטרת
בוסמין תדירא קדם יי
לדריכון:
לא תסקון עלוהי קטרת
בוסמין נוכראין ועלתא
ומנחתא ונסכין לא תנסכון
עלוהי:
ויכפר אהרן על קרנוהי חדא
בשתא מדם חטאת כפוריא
חדא בשתא יכפר עלוהי
לדריכון קדש קודשין הוא
קדם יי:
ומליל יי עם משה
למימר:
ארי תקביל ית חושבן בני
ישראל למניניהון ויתנון גבר
פורקן נפשיה קדם יי כד
תמני יתהון ולא יהא בהון
מותא כד תמני יתהון:

דין יתנון כל דעבר
על מניניא פלגות סילעא
בסילעי קודשא עשרין מעין
סילעא פלגות סילעא

את גגו: היה לו גג אבל מזבח העולה לא
היה לו גג אלא ממלאין חללו אדמה
בכל חניותם: זר זהב: סימן לכתר
כהונה: צלעותיו: כאן הוא לשון זויות
כתרגומו לפי שנאמר על שני צדיו וזויותיו
שני כותליו הסמוכים לזויות: והיה מעשה הטבעות
האלה: לבתים לבדים: בית יכנס
הטבעות לבד: לפני הפרכת: שמא
תאמר משוך מכנגד הארון לצפון או
לדרום ת"ל לפני הכפרת מכוון כנגד
הארון מבחוץ: בהטיבו: לשון נקוי הבזיכי
של מנורה מן הדשן הפתילות שנשרפו
בלילה והיה מטיבן בכל בקר ובקר:
הנרות: עששיות וכן כל נרות האמורים
במנורה כן הוא מתורגם כמו מקום שאור שם
העולה שהיא לשון הדלקה ובהעלות:
כשידליקם להעלותם יקטירנה בכל
יום מקטיר פרס שחרית ופרס ערבית:
לא תעלו עליו: על מזבח זה קטרת
זרה: שום קטרת של נדבה כולן זרות
לו חוץ מזו: ועלה ומנחה: ולא עולה
ומנחה עולה של בהמה ועוף ומנחה
היא של לחם: וכפר אהרן: מתן דמים
על קרנותיו: אחת בשנה: ביום
הכפורים הוא שנאמר מחוץ ויצא אל המזבח וכפר
עליו: חטאת הכפורים: הם פר ושעיר
של יום הכפורים המכפרים על טומאת
מקדש וקדשיו: קדש קדשים הוא:

כי תשא: לשון קבלה כתרגומו: חסלת ואתה תצוה
כשתחפוץ ליטול סכום מנינם לא תמנם לגלגולת אלא
יתנו כל אחד מחצית השקל ותמנה את השקלים ותדע מנינם: ולא יהיה בהם נגף: שהמנין שולט בו עין הרע והדבר בא עליהם
כמו שמצינו בימי דוד: זה יתנו: הראהו כמין מטבע של אש ומשקלה מחצית השקל ואמר לו כזה יתנו: העובר על
הפקודים: דרך המונין מעבירין את הנמנין זה אחר זה וכן כל אשר יעבור תחת השבט וכן תעבורנה הצאן על ידי מונה:
מחצית השקל בשקל הקדש: במשקל השקל שקצבתי לך לשקול בו שקלי הקדש כבר שקלים האמורים בפרשת ערכין ובפרשת שדה אחוזה:
עשרים גרה השקל: עכשיו פירש לך כמה הוא: גרה: לשון מעה וכן בשמואל לאגורת כסף

תרומה ליהוה: כל העבר על הפקדים
מבן עשרים שנה ומעלה יתן
תרומת יהוה: העשיר לא ירבה
והדל לא ימעיט ממחצית השקל
לתת את תרומת יהוה לכפר על
נפשתיכם: ולקחת את כסף הכפרים
מאת בני ישראל ונתת אתו על
עבדת אהל מועד והיה לבני ישראל
לזכרון לפני יהוה לכפר על נפשתיכם:

פ

וידבר יהוה אל משה לאמר: ועשית
כיור נחשת וכנו נחשת לרחצה
ונתת אתו בין אהל מועד ובין המזבח
ונתת שמה מים: ורחצו אהרן ובניו
ממנו את ידיהם ואת רגליהם:

אפרשותא קדם יי׃ כל דעבר על מנינא מבר עשרין שנין ולעילא יתן אפרשותא דיי׃ דעתיר לא יסגי ודמסכן לא יזער מפלגות סילעא למיתן ית אפרשותא דיי לכפרא על נפשתיכון׃

ותסב ית כסף כיפוריא מן בני ישראל ותתן יתיה על פולחן משכן זמנא ויהא לבני ישראל לדוכרנא קדם יי לכפרא על נפשתיכון׃

ומליל יי עם משה למימר׃

ותעביד כיורא דנחשא ובסיסיה דנחשא לקידוש ותתן יתיה בין משכן זמנא ובין מדבחא ותתן תמן מיא׃

ויקדשון אהרן ובנוהי מניה ית ידיהון וית רגליהון׃

עשרים גרה השקל השקל [illegible]
[illegible] מעות [illegible]
[illegible]
כסף ומחצית השקל שאמרתי לך
יתן תרומה לה׳׳ מבן עשרים שנה
למדך כאן שאין פחות מבן עשרים
יוצא לצבא ונמנה בכלל אנשים׃
לכפר על נפשתיכם׳ שלא תנגפו
על ידי המנין ד״א לכפרי לפי שרמז
להם כאן ג׳ תרומות שנכתב כאן
תרומה ה׳ שלשה פעמים׳ א׳ תרומת
אדנים שמנאם כשהתחילו בנדבת
המשכן שנתנו כל אחד ואחד מחצית
השקל ועלה למאה ככר שנ׳ וכסף
פקודי העדה מאת ככר ומהן נעשו
האדנים שנ׳ ויהי מאת ככר וגו׳ והשנית
מנאם על [illegible] משהוקם המשכן הוא המנין האמור בחומש הפקודים ונתנו כל אחד מחצית השקל
והם לקנות מהן קרבנות צבור של כל שנה והשוו בהן עניים ועשירים ועל אותה תרומה נאמר לכפר על נפשותיכם
[illegible] לבדק הבית והשלישית היא תרומת המשכן שכל אחד ואחד תרומה בכסף וגו׳ ולא היתה יד כלם שוה אלא
איש מה שנדבו לבו׳ ונתת אותו [illegible] [illegible] מפני שנכנס בהם מגפה
[illegible] כמו שנ׳ ויגף יי׳ את העם משל לצאן החביבה על בעליה שנפל בה דבר ואמר לו לרועה בבקשה
ממך מנה את צאני ודע כמה נותרו כדי להודיע שהוא חבבה עליו וא״א לומר שמנין זה הוא האמור בחומש
הפקודים [illegible] כמו [illegible] באחד
[illegible] ויהי מאת ככר הכסף לצקת וגו׳ [illegible]
[illegible] אחד יום הכפורים בשנה ראשונה ואחד בשנה שניה באייר משהוקם המשכן ואם
[illegible]
ואי אפשר לומר [illegible] לדבר אבל ששת אלפים
[illegible] אחד
[illegible] אבל ששת אלפים
[illegible] יום הכפורים [illegible]
[illegible] על המשכן [illegible] באייר׳ על עבודת
אהל מועד שעשו בו האדנים׳ כיור׳ כמין דוד גדולה ולה דדין המריקין מים׳ וכנו׳ כתרגומו בסיסיה׳ מוסב [illegible] לרחיצה
מוסב על הכיור׳ ובין המזבח׳ מזבח העולה׳ שכתוב בו לפני פתח משכן אהל מועד׳ והיה הכיור משוך קימעא
ועומד כנגד אויר שבין המזבח והמשכן ואין שום דבר מפסיק בנתיים משום שנ׳ ואת מזבח העולה שם פתח אהל מועד
[illegible] אהל מועד [illegible] קימעא [illegible] ׳ את ידיהם ואת רגליהם׳ בבת

אחת מקדש ידיו ורגליו וכך שמיה
בזבחים כיצד קידוש ידים ורגלים מניח
יד ימנית על רגל ימנית ויד שמאלית
על רגל שמאלית ומקדש: בבאם אל אהל
מועד. להקטיר שחרית ובין הערבים
קטרת או להזות מדם פר כהן משיח
ושעירי ע"ז: ולא ימותו. הא אם
לא ירחצו ימותו שבתורה נאמרה מיתה
היא מכלל לאו אתה שומע הן: ורחצו
ידיהם ורגליהם ולא ימותו. לחייב
מיתה על המשמש במזבח שאינו
רחוץ ידים ורגלים שהמיתה הראשונה
לא שמענו אלא לנכנס להיכל: בשמים
ראש. חשובים: וקנמן בשם. לפי
שהקנמן קליפת עץ הוא יש בו שהוא
טוב ויש בו ריח וטעם ויש שאינו אלא
כעץ לכך הוצרך לומר בשמן הטובים:
מחציתו. מחצית הבאתו חמשים
ומאתים נמצא כלו חמש מאות כמו
משקל מר דרור. אם כן למה נאמר
בו חצאין גזירת הכתוב היא להביאו
חצאין להרבות בו בקרובות שאין
שוקלין אותו בשנים וכך שמיה בכריתות

בבאם אל אהל מועד ירחצו מים ולא
ימתו או בגשתם אל המזבח לשרת
להקטיר אשה ליהוה: ורחצו ידיהם
ורגליהם ולא ימתו והיתה להם
חק עולם לו ולזרעו לדרתם:

פ

וידבר יהוה אל משה לאמר: ואתה
קח לך בשמים ראש מר דרור חמש
מאות וקנמן בשם מחציתו חמשים
ומאתים וקנה בשם חמשים ומאתים:
וקדה חמש מאות בשקל הקדש
ושמן זית הין: ועשית אתו שמן
משחת קדש רקח מרקחת מעשה
רקח שמן משחת קדש יהיה:
ומשחת בו את אהל מועד ואת ארון
העדת: ואת השלחן ואת כל כליו
ואת המנרה ואת כליה ואת מזבח
הקטרת: ואת מזבח העלה ואת כל
כליו ואת הכיר ואת כנו: וקדשת
אתם והיו קדש קדשים כל הנגע
בהם יקדש: ואת אהרן ואת בניו
תמשח וקדשת אתם לכהן לי: ואל
בני ישראל תדבר לאמר שמן משחת

במיעלהון למשכן זמנא
יתקדשון מיא ולא ימותון או
במיקרבהון למדבחא לשמשא
לאסקא קורבנא קדם יי׳:
ויקדשון ידיהון ורגליהון ולא
ימותון ותהא להון לקיים עלם
ליה ולבנוהי לדריהון:

ומליל יי׳ עם משה למימר:

ואת סב לך בוסמין רישא
מורא דכיא מתקל חמש מאה
וקנמן בושם פלגותיה מתקל
מאתן וחמשין וקנה בוסמא
מתקל מאתן וחמשין:

וקציעתא מתקל חמש מאה
בסלעי קודשא ומשח זיתא
מלי הינא:
ותעביד יתיה משח רבות
קודשא בוסם מבוסם עובד
בוסמנו משח רבות קודשא
יהא:
ותרבי ביה ית משכן זמנא
וית ארונא דסהדותא:
וית פתורא וית כל מנוהי וית
מנרתא וית מנהא וית מדבחא
דקטרת בוסמיא:
וית מדבחא דעלתא וית כל
מנוהי וית כיורא וית בסיסיה:
ותקדש יתהון ויהון קדש
קודשין כל דיקרב בהון
יתקדש:
וית אהרן וית בנוהי תרבי
ותקדש יתהון לשמשא קדמי:
ועם בני ישראל
תמליל למימר משח רבות

מצוה גדולה

וקנה בשם קנה של בשם. לפי שיש קנים שאין של בשם לכך הוצרך לומר בשם: חמשים ומאתים. סך כלו: וקדה.
שם עשב. ובלשון חכמים קציעה: הין. יב לוגין ונחלקו בו חכמי ישראל ר' מאיר אומר בו שלקו את העקרין אמר
ר' יהודה והלא להוך את העקרין אינו ספק אלא שרוחם במים שלא יבלעו השמן ואחר כך הציף עליהם השמן עד שקלט
הריח וקפחו לשמן מעל העקרין: רקח מרקחת. רקח שם דבר הוא והטעם מוכיח שהוא למעלה וקרי רוקח
כמו רקח ואינו כמו רוקח הוא רוקח האומן שהטעם למטה וכל דבר המעורב בחברו עד שזה קולט מזה ריח או
טעם קרוי מרקחת. רקח מרקחת. רקח העשוי על ידי אומנות הערובה: מעשה רוקח. שם האומן ומשיחת בו כל
המשיחות כמין כ' יוונית חוץ משל מלכים שהיא כמין נזר: וקדשת אותם. משיחה זו מקדשתם להיות קדש קדשים ומה
קדושתן כל הנוגע בהם יקדש. כל הראוי לכלי שרת משנכנס לתוכן קדוש קדושת הגוף ליפסל ביוצא ובלינה ובטבול
יום ואינו כשר לצאת לחולין אבל דבר שאינו ראוי להן אין מקדשין והם מיה מסכת שלמים אבל מזבח ממתקן שכן
כל הנוגע במזבח יקדש. שומע אני בין ראוי בין אינו ראוי תל' לומ' כבשים מה כבשים ראוים
אף כל ראוי: כל משיחות משכן וכליו וכהנים ... לפי שאין ... אלא לגדולה שכן ...
כח

קדש יהיה זה לי לדרתיכם׃ על בשר אדם לא ייסך ובמתכנתו לא תעשו כמהו קדש הוא קדש יהיה לכם׃ איש אשר ירקח כמהו ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו׃ ס

ויאמר יהוה אל משה קח לך סמים נטף ושחלת וחלבנה סמים ולבנה זכה בד בבד יהיה׃ ועשית אתה קטרת רקח מעשה רוקח ממלח טהור קדש׃ ושחקת ממנה הדק ונתתה ממנה לפני העדת באהל מועד אשר אועד לך שמה קדש קדשים תהיה לכם׃ והקטרת אשר תעשה במתכנתה לא תעשו לכם קדש תהיה לך ליהוה׃ איש אשר יעשה כמוה להריח בה ונכרת מעמיו׃ ס

וידבר יהוה אל משה לאמר׃ ראה קראתי בשם בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה׃ ואמלא אתו רוח אלהים בחכמה ובתבונה ובדעת ובכל מלאכה׃ לחשב מחשבת

קודשא יהא דין קדמי לדרתיכון׃ על בשרא דאינשא לא יתנסך ובדמותיה לא תעבדון כותיה קודשא הוא קודשא יהא לכון׃ גבר די יבסם דכותיה ודיתן מינה על חילוני וישתצי מעמיה׃ ואמר יי׳ למשה סב לך בוסמין נטופא ושופרא וחלבנתא בוסמין ולבונתא דכיתא מתקל במתקל יהא׃ ותעביד יתיה קטרת בוסמין בוסם עובד בוסמנו מערב דכי לקודשא׃ ותשחוק מינה ותדק ותתן מינה קדם סהדותא במשכן זמנא דאזמין מימרי לך תמן קדש קודשין תהא לכון׃ וקטורת בוסמין דתעביד בדמותיה לא תעבדון לכון קודשא יהא לך קדם יי׳׃ גבר דיעביד כותיה לארחא בה וישתיצי מעמיה׃ ומליל יי׳ עם משה למימר׃ חזי דרביתי בשום בצלאל בר אורי בר חור לשבטא דיהודה׃ ואשלימית עמיה רוח נבואה מן קדם יי׳ בחכמתא בסוכלתנו ובמדע ובכל עבידתא׃ לאלפא אומנן

שמן המשחה והאור מאירו כל הרקיק מאדם ראשון שנים יעשה לשון אחרים כמוהו לשון עברי לדורותיכם מכאן למדו רבותינו שכלו קיים לעתיד לבא בגימטריא זה י״ב לוגין הוו. לא ייסך בכלל לא יסך בשמן ומדין לשון לא יפעל׃ על בשר אדם לא ייסך מן השמן עצמו׃ ובמתכונתו בסכום סממניו לא תעשו כמוהו אחר במשקל סממנין קלוטה לפי מדת הין שמן אבל אם פחות או רבה סממנין קלוטה לפי חשבון ולפי מדת הין שמן מותר ואף העושה במתכונתו של זה אין הסך ממנו חייב אלא הרוקחו במתכונתו. ממנו כמו מתכונת השבנים׃ ואשר יתן ממנו מאותו של משחה׃ על זר שאין צורך כהונה ומלכות׃ נטף הוא צרי ועל שם שאינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף קרוי נטף וכל אטרי אקט׳׃ ושחלת שורש בשם חלק ומצהיר כצפורן ובלשון משנה קרוי צפורן וזהו שתרגם אונקלוס ושופרא׃ וחלבנה בשם שריחו רע וקורין לו גלבנא

ומנאה הכתוב בין סממני הקטורת ללמדנו שלא יקל בעינינו לצרף עמנו באגודת תעניותינו ותפלותינו את פושעי ישראל שיהו נמנין עמנו׃
סמים אחרים׃ ולבנה זכה מכאן למדו רבותינו אחד עשר סממנין נאמרו לו למשה בסיני...

[illegible]

לעשות בזהב ובכסף ובנחשת :
ובחרשת אבן למלאת ובחרשת
עץ לעשות בכל מלאכה: ואני הנה
נתתי אתו את אהליאב בן אחיסמך
למטה דן ובלב כל חכם לב נתתי
חכמה ועשו את כל אשר צויתך :
את אהל מועד ואת הארן לעדת
ואת הכפרת אשר עליו ואת כל כלי
האהל: ואת השלחן ואת כליו ואת
המנרה הטהרה ואת כל כליה ואת
מזבח הקטרת: ואת מזבח העלה
ואת כל כליו ואת הכיור ואת כנו :
ואת בגדי השרד ואת בגדי הקדש
לאהרן הכהן ואת בגדי בניו לכהן :
ואת שמן המשחה ואת קטרת
הסמים לקדש ככל אשר צויתך
יעשו : פ
ויאמר יהוה אל משה לאמר: ואתה
דבר אל בני ישראל לאמר אך את
שבתתי תשמרו כי אות הוא ביני
וביניכם לדרתיכם לדעת כי אני יהוה
מקדשכם: ושמרתם את השבת כי
קדש הוא לכם מחלליה מות יומת
כי כל העשה בה מלאכה ונכרתה
הנפש ההוא מקרב עמיה: ששת
ימים יעשה מלאכה וביום השביעי
שבת שבתון קדש ליהוה כל העשה
מלאכה ביום השבת מות יומת :
ושמרו בני ישראל את השבת לעשות
את השבת לדרתם ברית עולם :

לםיעבר בדהבא ובכספא ובנחשא:
ובאומנות אבן טבא לאשלמא ובנגרות אעא למיעבר בכל עיבידתא:
ואנא הא יהבית עמיה ית אהליאב בר אחיסמך לשיבטא דדן ובלבא כל חכימי ליבא יהבית חכמתא ויעבדון ית כל דפקידתך:
ית משכן זמנא וית ארונא דסהדותא וית כפורתא די עלוהי וית כל מאני משכנא:
וית פתורא וית כל מנוהי וית מנרתא דכיתא וית כל מנהא וית מדבחא דקטרת בוסמיא:
וית מדבחא דעלתא וית כל מנוהי וית כיורא וית בסיסיה:
וית לבושי שימושא וית לבושי קודשא לאהרן כהנא וית לבושי בנוהי לשמשא:
וית משחא דרבותא וית קטרת בוסמין לקודשא ככל דפקידיתך יעבדון:

ואמר יי׳ למשה למימר:
ואת מליל עם בני ישראל למימר ברם ית יומי שביא דילי תיטרון ארי את היא בין מימרי וביניכון לדריכון למידע ארי אנא יי׳ מקדישכון:
ותיטרון ית שבתא ארי קודשא היא לכון דיחללינה איתקטלא יתקטיל ארי כל דיעביד בה עיבידא וישתיצי אינשא ההוא מגו עמיה:
שיתא יומין תתעביד עיבידא וביומא שביעאה שבת שבתא קודשא קדם יי׳ כל דיעביד עיבידא ביומא דשבתא איתקטלא איתקטיל:
ויטרון בני ישראל ית שבתא למיעבד ית שבתא לדריהון קים עלם:

מלא מתוך דברים שאמר׳ ורעת׳ רוח
הקדש: לחשב מחשבת אריגת מעשה
חשב: חרשת לשון אומנות כמו חרש
חכם ואונק׳ פי׳ ושינוי כמו שאומן אחד
קרוי אומן וחכם עמ״ס קרוי ע״ד
למלאת להושיבה במשבצת שלה
במלואה לעשות המשבצת למדת מושב
האבן ועביה: ובלב כל חכם לב וגו׳:
ושאר חכמי לב יש בכם וכל אשר נתתי
בו חכמה יעשו ככל אשר צויתך:
ואת הארון לעדות לצורך לוחות העדות:
הטהורה על שם זהב טהור: ואת בגדי השרד
אומר אני לפי פשוטו של מקרא שאותן
בגדים שנקראו בגדי השרד הם בגדי
התכלת והארגמן ותולעת שני האמורים
בפרשת מסעות ונתנו על בגד תכלת
ונתנו עליו בגד ארגמן ונראים דברי
שהרי לא נאמר שם אלא תכלת וארגמן ותולעת
שני ואין בגדי שרד לצורך הקדש ולא
הוזכר שש עמהם ואם בבגדי כהונה
לא מצינו בהן מהם תכלת או ארגמן
או תולעת שני בלא שש: בגדי השרד
יש מפרשים לשון עבודה ושירות כתרגומו
לבושי שמושא ואין לי עדות במקרא
ואני אומר שהוא לשון ארמי כתרגום של
קלעים ומכבר אונקלוס מתרגם שרדא
בגדים נקבים: קטרת הסמים לקדש
לצורך הקטר ההיכל שהוא קדש: ואתה
דבר וגו׳ אף על פי שהפקדתיך לצוותם על
מלאכת המשכן אל יקל בעיניך לדחות
את השבת מפני אותה מלאכה: אך את שבתותי אף על פי שתהיו רדופים בזריזות המלאכה שבת אל תדחה מפניה כל
אכין ורקין מיעוטין הן לאמעט שבת ממלאכת המשכן: כי אות היא ביני וביניכם אות גדולה היא ביניכם שבחרתי בכם בהנחילי לכם
את השבת שהיא יום מנוחתי למנוחה: לדעת האומות כי אני יי׳ מקדשכם: מות יומת אם יש עדים והתראה: ונכרתה בלא התראה:
מחלליה המנהג בה חול בקדושתה: שבת שבתון מנוחת מרגוע ולא מנוחת עראי: קדש ליי׳ שמירת קדושתה לשמי ובמצותי

1 4 A

ביני ובין בני ישראל אות הוא לעלם
כי ששת ימים עשה יהוה את השמים
ואת הארץ וביום השביעי שבת
וינפש ויתן אל
משה ככלתו לדבר אתו בהר סיני
שני לחת העדת לחת אבן כתבים
באצבע אלהים וירא העם כי
בשש משה לרדת מן ההר ויקהל
העם על אהרן ויאמרו אליו קום
עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו
כי זה משה האיש אשר העלנו
מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו
ויאמר אלהם אהרן פרקו נזמי הזהב
אשר באזני נשיכם בניכם ובנתיכם
והביאו אלי ויתפרקו כל העם את
נזמי הזהב אשר באזניהם ויביאו אל
אהרן ויקח מידם ויצר אתו בחרט
ויעשהו עגל מסכה ויאמרו אלה
אלהיך ישראל אשר העלוך

בין מימרי ובין בני ישראל את
היא לעלם ארי שיתא יומין
עבד יי׳ ית שמיא וית ארעא
וביומא שביעאה שבת ונח ׃

ויהב למשה כד שיצי למללא
עימיה בטורא דסיני תרין לוחי
סהדותא לוחי אבנא כתיבין
באצבעא דיי׳ ׃

וחזא עמא ארי אוחר משה
למיחת מן טורא ואיתכנש
עמא על אהרן ואמרו ליה קום
עביד לנא דחלן דיהכון
קדמנא ארי דין משה גברא
דאסקנא מארעא דמצרים לא
ידענא מה הוה ליה ׃

ואמר להון אהרן פריקו קדשי
דדהבא די באודני נשיכון
בניכון ובנתיכון ואיתיאו לותי

ואתפריקו כל עמא ית קדשי
דדהבא די באודניהון ואיתיאו
לות אהרן ׃

ונסיב מידיהון וצר יתיה בזיפא
ועבדיה עגל מתכא ואמרו
אלין דחלתך ישראל דאסקוך

וינפש כתרגומו וכל לשון נפש הוא לשון
שמשיב נפשו ונשימתו בהרגיעו
מטורח המלאכה ומי שכתוב בו לא ייעף
ולא ייגע וכל פעלו במאמר הכתיב
מנוחה בעצמו לשכך את האוזן מה
שהיא יכולה לשמוע ויתן אל משה אין מוקדם
ומאוחר בתורה מעשה העגל קודם
לצווי המשכן ימים רבים היה שהרי בי״ז
בתמוז נשתברו הלוחות וביום הכפורים
נתרצה הקב״ה לישראל ולמחרת התחילו
בנדבת המשכן והוקם באחד בניסן׃
ככלתו ככלתו כתיב שנמסרה לו תורה
במתנה ככלה לחתן שלא היה יכול
ללמוד כולה בזמן מועט כזה ד״א מה כלה
מתקשטת בכ״ד קישוטין וכן ת״ח צרי׳
בספר ישעיה אף תלמיד חכם צרי׳
להיות בקי בעשרים וארבעה ספרים׃
לדבר אתו החוקים והמשפטים
שבואלה המשפטים לדבר אתו מלמד
שהיה משה שומע מפי הגבורה וחוזרי׳
ההלכה שניהם · לחת · לחת כתיב · שהיו שוות · כי בשש משה · כתרגומו לשון איחור · וכן בשש רכבו · ויחלו
עד בוש · כשעלה משה להר אמר להם לסוף מ׳ יום אני בא בתוך ו׳ שעות · כסבורים הן שאותו יום שעלה מן המנין והוא
אמר מ׳ שלמים ולילו עמו ויום עלייתו לא היה לילו עמו שהרי בז׳ בסיון עלה נמצא יום מ׳ בי״ז בתמוז · בי״ו בא שטן וערבב את הע׳
והראה דמות חשך ואפלה וערבוביא לומר ודאי מת משה לכך בא ערבוביא לעולם · אמר להם מת משה
שכבר באו שש שעות ולא בא וכו׳ כדאי׳ במס׳ שבת · ואי אפשר לומר שלא טעו אלא ביום המעונן בין
קודם חצות לאחר חצות שהרי לא ירד משה עד יום המחרת שנאמר וישכימו ממחרת ויעלו עלת · אשר ילכו לפנינו · אלהות הרבה איוו להם ·
כי זה משה · כמין דמות משה הראה להם השטן שנושאין אותו באויר רקיע השמים · אשר העלנו · ומשה מורה לנו דרך
נעלה בה עכשיו צריכין אנו לאלהות הרבה אשר ילכו לפנינו · באזני נשיכם · אמר אהרן בלבו הנשים והילדים חסים
על תכשיטיהן ושמא יתעכב הדבר ובתוך כך יבא משה והם לא המתינו ופרקו מעל עצמן · פרקו · לשון צווי מגזרת פרק
לשון עתיד כמו ברכו מגזרת ברך · ויתפרקו · לשון פריקת משא כשנטלום מאזניהם נמצאו הם מפורקים מנזמיהם · את
נזמי הזהב · כמו מנזמי כמו בנזמיהן · ויצר אותו בחרט · יש לתרגמו בשני פנים האחד לשון קשירה בחרט
לשון סודר כמו והחריטים · ויצר ככרי כסף בשני חריטים · והשני ויצר לשון צורה · בחרט · כלי אומנות הצורפים
שחורצין וחורטין בו צורות בזהב כעט סופר החורט אותיות בלוחות ופנקסים כמו וכתוב עליו בחרט אנוש והתרגום
של אונקלוס ... בזיפא לשון זיוף הוא כלי אומנות שם חורטין אותו ... ומתקנין על ידו ... עגל
מסכה כיון שהשליכו לאור בכור באו מכשפי ערב רב שעלו עמהם ממצרים ועשאוהו בכשפים ויש אומרים מיכה היה שם שיצא

ביום השביעי
שבת וינפש
סת שתים
ששמר
נפשו יש לו
ב׳ שבת
ועל בן כ׳
וינפש כנגד
משום שתי
נפשות

כי זה משה
עד סוף
הפסוק ב׳
...
...
על משה
רבינו

1
14
B

מארץ מצרים: וירא אהרן ויבן מזבח
לפניו ויקרא אהרן ויאמר חג ליהוה
מחר: וישכימו ממחרת ויעלו עלת
ויגשו שלמים וישב העם לאכל ושתו
ויקמו לצחק: פ
וידבר יהוה אל משה לך רד כי שחת
עמך אשר העלית מארץ מצרים:
סרו מהר מן הדרך אשר צויתם
עשו להם עגל מסכה וישתחוו לו
ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהיך ישראל
אשר העלוך מארץ מצרים: ויאמר
יהוה אל משה ראיתי את העם הזה
והנה עם קשה ערף הוא: ועתה
הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם
ואעשה אותך לגוי גדול: ויחל משה
את פני יהוה אלהיו ויאמר למה
יהוה יחרה אפך בעמך אשר הוצאת
מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה:
למה יאמרו מצרים לאמר ברעה
הוציאם להרג אתם בהרים ולכלתם
מעל פני האדמה שוב מחרון אפך
והנחם על הרעה לעמך: זכר
לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך

מארעא דמצרים:
וחזא אהרן ובנא מדבחא
קדמוהי וקרא אהרן ואמר
חגא קדם יי מחר:
ואקדימו מיומא דבתרוהי
ואסיקו עלון וקריבו נכסין
ואסחר עמא למיכל ולמישתי
וקמו לחייכא:
ומלל יי למשה איזיל חות
מיקרך ארי חבילו עמך
דאסיקתא מארעא דמצרים:

סטו בפריע מן אורחא
דפקידתינון עבדו להון עגל
מתכא וסגידו ליה ודבחו ליה
ואמרו אילין דחלתך ישראל
דאסקוך מארעא דמצרים:

ואמר יי למשה גלי קדמי
בעמא הדין והא עם קשי קדל
הוא:
וכען אנח בעותך מן קדמי
ויתקיף רוגזי בהון ואישיצינון
ואיעביד יתך לעם סגי:
וצלי משה קדם יי אלהיה
ואמר למה יי יתקיף רוגזך
בעמך דאפיקתא מארעא
דמצרים בחיל רב ובידא
תקיפא:
למה יימרון מצראי למימר
בבישתא אפיקינון לקטלא
יתהון בין טוריא ולשיציותהון
מעל אפי ארעא תוב מתקוף
רוגזך ואתיב מן בישתא
דחשיבתא למעבד לעמך:

אידכר לאברהם
ליצחק ולישראל עבדיך

מתוך דמוסי בנין שנתמעך בו
במצרים והיה בו טס שכתב בו
משה עלה שור עלה שור להעלות
ארון יוסף מתוך נילוס והשליכו לתוך
הכור ויצא העגל: מסכה: לשון מתכת
ד"א קכ"ה קנטרין זהב היו בו כמנין מסכה
כגימטריא הם: אלה אלהיך ולא
נאמר אלהינו מכאן שערב רב שעלו
עמהם ממצרים נקהלו על אהרן
והם עשאוהו ואח"כ הטעו את ישראל
אחריו: וירא אהרן שהיה בו רוח חיי'
שנא' בתבנית שור אוכל עשב וראה
שהצליח מעשה שטן ולא היה לו פה
לדחותם לגמרי: ויבן מזבח לדחותם:
ויקרא חג לה' מחר מחר ולא היום
שמא יבא משה קודם שיעבדוהו זהו
פשוטו ומדרשו בויקרא רבה: וירא
אהרן: דברים הרבה ראה ראה חור
בן אחותו שהיה מוכיחם והרגוהו
וזהו ויבן מזבח: ויבן מזבוח זה חור:
ועוד ראה ואמר מוטב שיתלה בי
הסרחון ולא בהם ועוד ראה ואמר אם
הם בונין המזבח זה מביא טיט וזה
אבן ונמצאת מלאכתם בבת אחת
ומתוך שאני בונה אותו ואתעצל במלאכתי בין כך ובין כך יבא משה: חג לה' מחר: בלבו היה לשמים בטוח היה שיבא
משה ויעבדו את המקום: וישכימו בבקר: השטן זרזן כדי שיחטאו: לצחק: יש במשמע הזה גלוי עריות כמו שנאמר
לצחק בי: ושפיכות דמים כמו שנאמר וישחקו לפנינו אף כאן נהרג חור: וידבר: לשון קושי הוא כמו וידבר אתם קשות
לך רד: מגדולתך לא נתתי לך גדולה אלא בשבילם באותה שעה נתנדה משה מפי בית דין של מעלה: שחת עמך:
העם לא נאמר אלא עמך ערב רב שקבלת ולא נמלכת בי כשגיירתם ואמרת טוב שידבקו גרים בשכינה הם שחתו
והשחיתו: קשה ערף: מחזירי קשי ערפם לנגד מוכיחיהם וממאנים לשמוע: הניחה לי: עדיין לא שמענו אם נתפלל
משה עליהם והוא אומר לו הניחה לי אלא כאן פתח לו פתח והודיעו שהדבר תלוי בו שאם יתפלל עליהם לא יכלם: למה ה'
יחרה: כלום מתקנא אלא חכם בחכם וגבור בגבור: והנחם: התעשת להם מחשבה אחרת להטיב להם: על הרעה
שחשבת: זכור לאברהם: אם עברו על עשרת הדברות אברהם אביהם נתנסה בעשר נסיונות ולא קבל עדיין
שכרו תנהו לו ויצאו עשר בעשר: ליצחק ולישראל: ואם אינן נצולין בזכותן מה אתה אומר לו ואעשה אותך לגוי גדול אם
כסא של שלש רגלים אינו עומד לפניך בשעת כעסך קל וחומר לכסא של רגל אחד:

אשר נשבעת להם בך ותדבר אלהם ארבה את זרעכם ככוכבי השמים וכל הארץ הזאת אשר אמרתי אתן לזרעכם ונחלו לעלם: וינחם יהוה על הרעה אשר דבר לעשות לעמו:

פ

ויפן וירד משה מן ההר ושני לחת העדת בידו לחת כתבים משני עבריהם מזה ומזה הם כתבים: והלחת מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלחת: וישמע יהושע את קול העם ברעה ויאמר אל משה קול מלחמה במחנה: ויאמר אין קול ענות גבורה ואין קול ענות חלושה קול ענות אנכי שמע: ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל ומחלת ויחר אף משה וישלך מידו את הלחת וישבר אתם תחת ההר: ויקח את העגל אשר עשו וישרף באש ויטחן עד אשר דק ויזר על פני המים וישק את בני ישראל: ויאמר משה אל אהרן מה עשה לך העם הזה כי הבאת עליו חטאה גדלה: ויאמר אהרן אל יחר אף אדני אתה ידעת את העם כי ברע הוא: ויאמרו לי עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו: ואמר להם למי זהב התפרקו ויתנו לי ואשלכהו באש ויצא העגל הזה: וירא משה את העם כי פרע הוא כי פרעה אהרן לשמצה בקמיהם:

דקיימתא להון בך ומלילתא להון אסגי ית בניכון ככוכבי שמיא וכל ארעא הדא דאמרית אתן לבניכון ויחסנון לעלם: ותב יי מן בשתא דמליל למעבד לעמיה:

ואיתפני ונחת משה מן טורא ותרין לוחי סהדותא בידיה לוחי כתיבן מתרין סטריהון מכא ומכא אינון כתיבן: ולוחיא עובדא דיי אינון וכתבא כתבא דיי הוא מפרש על לוחיא: ושמע יהושע ית קל עמא כד מיבבין ואמר למשה קל קרבא במשריתא: ואמר לא קל גברין דנצחין בקרבא ואף לא קל חלשין דמתברין קל דמחייכין אנא שמע: והוה כד קרב למשריתא וחזא ית עגלא וחינגין ותקיף רוגזא דמשה ורמא מידוהי ית לוחיא ותבר יתהון בשפולי טורא: ונסיב ית עגלא דעבדו ואוקיד בנורא ושף עד דהוה דקיק לעפרא ודרא על אפי מיא ואשקי ית בני ישראל: ואמר משה לאהרן מה עבד לך עמא הדין ארי איתיתא עלוהי חובא רבא: ואמר אהרן לא יתקף רוגזא דרבוני את ידעת ית עמא ארי בביש הוא: ואמרו לי עביד לנא דחלן דיהכון קדמנא ארי דין משה גברא דאסקנא מארעא דמצרים לא ידענא מה הוה ליה: ואמרית להון למאן דהבא איתפריקו ויהבו לי ורמיתיה בנורא ונפק עגלא הדין: וחזא משה ית עמא ארי בטיל הוא ארי בטילנון אהרן לאפקא שום ביש בדריהון:

אשר נשבעת להם בך לא נשבעת להם בדבר שהוא כלה לא בשמים ולא בארץ ולא בהרים ובגבעות אלא בך וכו' שאתה קיים ושבועתך קיימת שנ' בי נשבעתי נאם יי' · ולעצחק אמר והקימותי את השבועה אשר נשבעתי וגו' וליעקב אמר אני אל שדי · נשבע לו באל שדי · משני עבריהם היו האותיות נקראות ומעשה נסים היו · מעשה אלהים המה כמשמעו · הוא בכבודו עשאן ד"א כאדם האומר לחברו כל עסקיו של פלוני במלאכה פלו' כך כל שעשועו של הקב"ה בתורה · חרות · חרת וחרט אחד הוא שניהם לשון חקיקה: ברעה בהריעו שהיו מריעין ושמחין ושוחקין · אין קול ענות גבורה · אין קול הזה נראה קול עניית גבורים הצועקים נצחון ולא קול חלשים הצועקים ווי אלא קול חירופין וגדופין המענין את נפש שומען כשנאמרים לו · וישלך מידיו · אמר מה פסח שהוא אחד מן המצות אמרה תורה כל בן נכר לא יאכל בו התורה כלה כאן וכל ישראל משומדים על אחת כמה וכמה שלא אתננה להם · ויזר · לשון נפוץ וכן יזורה על נוהו · וישק את בני ישראל · נתכוון לבודקם כסוטות ג' מיתות נדונו שם אם יש עדים והתראה בסייף כמשפט אנשי עיר הנדחת שהם מרובין עדים בלא התראה במגפה שנ' ויגף יי' את העם לא עדים ולא התראה בהדרוקן שבדקום המים ונפחו בטניהם: מה עשה לך העם כמה יסורים סבלת שיסרוך עד שלא תגיד עליהם חטא

[illegible] בהם ולא ידעתי שיצא העגל הזה ויצא פרוע מגולה נתגלה שמצו וקלונו כמו ופרע את ראש האשה · לשמצה בקמיהם להיות להם

מדבר בעמת כפני הקמים עליהם ·
מי ליי' אלי · יבא אלי · כל בני לוי ·
מכאן שכל השבט כשר · כה אמר
יי' · והיכן אמר זובח לאלהים יחרם בלך
שמיה במכילתא · אחיו · אחיו מאמו
והוא ישראל · מלאו ידכם · אתם
ההורגים אותם בדבר הזה תתחנכו
להיות כהנים למקום · כי איש מכם ·
ימלא ידו בבנו ובאחיו · אכפרה בעד
חטאתכם · אשים כופר וקנוח וסתימה
נגד חטאתכם להבדיל ביניכם ובין
החטא · אלהי זהב · אתה הוא שגרמת
להם שהשפעת להם זהב וכל חפצם
מה יעשו שלא יחטאו · משל לאדם
שמאכילו ומשקהו את בנו ומקשטו
ותולה לו כיס בצוארו ומעמידו בפתח
בית זונות ומה יעשה שלא יחטא · ועתה
אם תשא חטאתם · הרי טוב ואם אין
מחני כי זה מקרא קצר וכן הרבה ·
מספרך · מכל התורה שלא יאמרו
עלי שלא הייתי כדאי לבקש עליהם רחמים
אשר דברתי לך · יש לך אצל דבור
במקום אליך וכן לדבר לו אדוניהו · הנה
מלאכי · ולא אני · וביום פקדי · עתה
שמעתי אליך מלכלותם יחד ותמיד
תמיד כשאפקוד עליהם עונותיהם
ופקדתי עליהם מן העון הזה עם ה־
עם שאר העונות ואין פורענות באה על
ישראל שאין בה קצת פרעון עון העגל
ויגף יי' · בידי שמים מיתה המיתה
בעדים בלא התראה · לך עלה מזה ·
ארץ ישראל גבוהה מכל הארצות לכך
אמר עלה · לא כמו שאמר לך רד בשעת
הכעס אמר בשעת רצון לך עלה אתה
והעם · לא נאמר כאן ועמך · וגרשתי את הכנעני · ו' אומות ו' הגרגשי עמד ופנה מפניהם מאליו · אל ארץ זבת חלב אני אומר לך להעלותם

ויעמד משה בשער המחנה ויאמר
מי ליהוה אלי ויאספו אליו כל בני
לוי ויאמר להם כה אמר יהוה אלהי
ישראל שימו איש חרבו על ירכו
עברו ושובו משער לשער במחנה
והרגו איש את אחיו ואיש את רעהו
ואיש את קרבו ויעשו בני לוי כדבר
משה ויפל מן העם ביום ההוא
כשלשת אלפי איש: ויאמר משה
מלאו ידכם היום ליהוה כי איש בבנו
ובאחיו ולתת עליכם היום ברכה:
ויהי ממחרת ויאמר משה אל העם
אתם חטאתם חטאה גדלה ועתה
אעלה אל יהוה אולי אכפרה בעד
חטאתכם: וישב משה אל יהוה
ויאמר אנא חטא העם הזה חטאה
גדלה ויעשו להם אלהי זהב: ועתה
אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא
מספרך אשר כתבת: ויאמר יהוה
אל משה מי אשר חטא לי אמחנו
מספרי: ועתה לך נחה את העם אל
אשר דברתי לך הנה מלאכי ילך
לפניך וביום פקדי ופקדתי עלהם
חטאתם: ויגף יהוה את העם על
אשר עשו את העגל אשר עשה
אהרן: וידבר יהוה אל
משה לך עלה מזה אתה והעם אשר
העלית מארץ מצרים אל הארץ
אשר נשבעתי לאברהם ליצחק
וליעקב לאמר לזרעך אתננה:
ושלחתי לפניך מלאך וגרשתי את
הכנעני האמרי והחתי והפרזי החוי
והיבוסי: אל ארץ זבת חלב ודבש

וקם משה בתרע משריתא
ואמר מאן דחלא דיי' ייתון
לותי ואיתכנשו לותיה כל
בני לוי:
ואמר להון כדנן אמר יי' אלהא
דישראל שוו גבר חרביה
על ירכיה עברו ותובו מתרע
לתרע במשריתא וקטולו
גבר ית אחוהי וגבר ית חבריה
ואינש לקריביה:
ועבדו בני לוי כפתגמא דמשה
ונפל מן עמא ביומא ההוא
כתלתא אלפין גברא:
ואמר משה קריבו קרבנכון
יומא דין קדם יי' ארי גבר
בבריה ובאחוהי ולאיתאה
עליכון יומא דין ברכתא:
והוה ביומא דבתרוהי ואמר
משה לעמא אתון חבתון חובא
רבא וכען איסק קדם יי' מאים
יתכפר על חוביכון:
ותב משה קדם יי' ואמר
בבעו חב עמא הדין חובא
רבתא ועבדו להון דחלן
דדהב:
וכען אם תשבוק לחוביהון ואם
לא מחני כען מספרך די
כתבת:
ואמר יי' למשה מן דחב
קדמי אמחניה מספרי:
וכען איזיל דבר ית עמא
לאתר דמלילית לך הא
מלאכי יהך קדמך וביומא
דאסערותי ואסער עליהון
חוביהון:
ומחא יי' ית עמא על
דאישתעבדו לעגלא דעבד
אהרן:
ומליל יי' עם משה איזיל סק
מיכא את ועמא דאסיקתא
מארעא דמצרים לארעא
דקיימית לאברהם ליצחק
וליעקב למימר לבנך אתננה:
ואשלח קדמך מלאכא
ואתריך ית כנענאי אמוראי
וחתאי ופרזאי חואי ויבוסאי:
לארעא עבדא חלב ודבש:

116A

כי לא אעלה בקרבך כי עם קשה ערף אתה פן אכלך בדרך׃ וישמע העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו ולא שתו איש עדיו עליו׃ ויאמר יהוה אל משה אמר אל בני ישראל אתם עם קשה ערף רגע אחד אעלה בקרבך וכליתיך ועתה הורד עדיך מעליך ואדעה מה אעשה לך׃ ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב׃ ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה הרחק מן המחנה וקרא לו אהל מועד והיה כל מבקש יהוה יצא אל אהל מועד אשר מחוץ למחנה׃ והיה כצאת משה אל האהל יקומו כל העם ונצבו איש פתח אהלו והביטו אחרי משה עד באו האהלה׃ והיה כבא משה האהלה ירד עמוד הענן ועמד פתח האהל ודבר עם משה׃ וראה כל העם את עמוד הענן עמד פתח האהל וקם כל העם והשתחוו איש פתח אהלו׃ ודבר יהוה אל משה פנים אל פנים כאשר ידבר איש

ארי לא איסליק שכינתי מבינך ארי עם קשה קדל את דילמא אשיצינך באורחא׃

ושמע עמא ית פתגמא בישא הדין ואתאבלו ולא שויאו גבר תקון זיניה עלוהי׃

ואמר יי׳ למשה אימר לבני ישראל אתון עם קשי קדל שעה חדא איסליק שכינתי מבינך ואשיצינך וכען אעדי תקון זינך מינך גלי קדמי מה אעביד לך׃

ואעדיאו בני ישראל ית תקון זיניהון מטורא דחורב׃

ומשה נסיב ית משכנא ופרסיה ליה מברא למשריתא רחיק מן משריתא והוא קרי ליה משכן בית אולפנא ויהא כל דתבע אולפן מן קדם יי׳ נפיק למשכן בית אולפנא די מברא למשריתא׃

והוה כד נפיק משה למשכנא קימין כל עמא ומתעתדין גבר בתרע משכניה ומסתכלין אחורי משה עד מעליה למשכנא׃

והוי כד עליל משה למשכנא נחית עמודא דעננא וקאים בתרע משכנא ומליל עם משה׃

וחזן כל עמא ית עמודא דעננא קאים בתרע משכנא וקימין כל עמא וסגדין גבר בתרע משכניה׃

ומליל יי׳ עם משה ממלל עם ממלל כמא די ממליל גבר

כי לא אעלה בקרבך· לכך אני אומר לך ושלחתי לפניך מלאך׃ כי עם קשה ערף אתה· וכששכינתי בקרבכם ואתם ממרים בי אני מרבה עליכם זעם׃ אכלך· לשון כליון׃ הדבר הרע· שאין שכינה הולכת עמהם׃ איש עדיו· כתרים שנתנו להם בחורב כשאמרו נעשה ונשמע׃ רגע אחד אעלה· אם אעלה בקרבך ואתם ממרים בי בקושי ערפכם אזעם עליכם רגע אחד שהוא שיעור זעמי שנ׳ חבי כמעט רגע עד יעבור זעם ואכלה אתכם· לפי׳ טוב לכם שאשלח מלאך׃ ועתה פורענות זו תלקו· הוריד עדיכם מכם׃ ואדעה [illegible] אני יודע מה בלבי לעשות לך׃ את עדים· את העדי שהיה להם מהר חורב׃ ומשה מאותו עון והלאה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה· מנודה לרב מנודה לתלמיד׃ הרחק אלפים אמה כענין שנ׳ אך רחוק יהיה ביניכם וביניו כאלפים אמה׃ וקרא לו והיה קורא לו אהל מועד הוא בית ועד למבקשי תורה׃ כל מבקש ה׳ מכאן למקבל פני זקן כמקבל פני שכינה׃ יצא אל אהל מועד· אפילו מלאכי השרת כששואלים מקום שכינה חבריהם אומרים להם הרי הוא באהלו של משה׃ והיה כצאת משה מן המחנה ללכת אל האהל יקומו כל העם· עומדים מפניו ואין יושבים עד שנתכסה מהם׃ והביטו אחרי משה· לשבח אשרי ילוד אשה שכך מובטח שהשכינה תכנס אחריו לפתח אהלו׃ ודבר עם משה· כמו ומדבר עם משה תרגו׳ וממליל שהוא כבוד השכינה כמו וישמע את הקול מדבר אליו ואינו קורא מדבר שכשהוא קורא מדבר הקול מדבר בינו לבין עצמו וההדיוט שומע מאליו וכשהוא קורא מדבר משמע שהמלך מדבר עם ההדיוט׃ ודבר ה׳ אל משה פנים אל פנים ושב אל המחנה לאחר שנדבר עמו היה משה שב אל המחנה ומלמד לזקנים מה שלמד ונוהג משה כן מיום הכפורים עד שהוקם המשכן ולא יותר שהרי בט״ו בתשרי נאמר לו ועשו לי מקדש ביום הכפורים [illegible] עלה סיני ויום מחרת עשה שם מ׳ יום ובקש רחמים שכינתו ויתפלל אל ה׳ ברצון יהיה אתו כמאמר לו ועלית בבקר אל הר סיני

1163

אל רעהו ושב אל המחנה ומשרתו
יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך
האהל׃ פ
ויאמר משה אל יהוה ראה אתה
אמר אלי העל את העם הזה ואתה
לא הודעתני את אשר תשלח עמי
ואתה אמרת ידעתיך בשם וגם
מצאת חן בעיני׃ ועתה אם נא
מצאתי חן בעיניך הודעני נא את
דרכך ואדעך למען אמצא חן בעיניך
וראה כי עמך הגוי הזה׃ ויאמר פני
ילכו והנחתי לך׃ ויאמר אליו אם אין
פניך הלכים אל תעלנו מזה׃ ובמה
יודע אפוא כי מצאתי חן בעיניך אני
ועמך הלוא בלכתך עמנו ונפלינו
אני ועמך מכל העם אשר על פני
האדמה׃ פ
ויאמר יהוה אל משה גם את הדבר
הזה אשר דברת אעשה כי מצאת
חן בעיני ואדעך בשם׃ ויאמר הראני
נא את כבדך׃ ויאמר אני אעביר כל
טובי על פניך וקראתי בשם יהוה

עם חבריה ותאיב למשריתא
ומשומשניה יהושע בר נון
עולימא לא עדי מגו משכנא׃

ואמר משה קדם יי׳ חזי דאת
אמר לי אסיק ית עמא הדין
ואת לא אודעתני ית דתשלח
עמי ואת אמרת רביתך בשום
ואף אשכחתא רחמין קדמי׃

וכען אם כען אשכחית רחמין
קדמך אודעני כען ית אורח
טובך ואדע רחמך בדיל
דאשכח רחמין קדמך וגלי
קדמך ארי עמך עמא הדין׃

ואמר שכינתי תהך ואניח לך׃

ואמר קדמוהי אם לית
שכינתך מהלכא בננא לא
תסקיננא מכא׃
ובמה אתידע הכא ארי
אשכחית רחמין קדמך אנא
ועמך הלא במהך שכינתך
עמנא ויתעבדן לנא פרישן
לי ולעמך משנין מכל עמא די
על אפי ארעא׃
ואמר יי׳ למשה אף ית
פתגמא הדין דמללתא אעביד
ארי אשכחתא רחמין קדמי
ורביתך בשום׃
ואמר אחזני כען ית יקרך׃

ואמר אנא אעבר כל טובי על
אפך ואקרי בשמא דיי׳

לקבל לוחות אחרונות ונעשה שם מ׳ יום
שנא׳ ואנכי עמדתי בהר כימים
הראשונים מה ראשונים ברצון אף
אחרונים ברצון אמור מעתה
אמצעיים היו בכעס בי׳ בתשרי
נתרצה הקב״ה לישראל בלב שלם ואמר
לו סלחתי כדבריך ומסר לו לוחות
אחרונות וירד התחיל לצוות על
מלאכת המשכן ועשאוהו עד שנמן
ומשהוקם המשכן לא נדבר עמו אלא
מאהל מועד׃ ושב אל המחנה׳ תרגומו
ותאיב למשריתא לשון תורה ובן כל הענין
ודברו ודבר יי׳ אל משה פנים אל פנים
שוב אל המחנה אומר לו אתם בכעס
ואני בכעס אם כן מי יקרבכם׳ ראה
אתה אומר אלי׳ הן שמתך ולבך על
דבריך אתה אומר אלי והנה לא
הודעתני ועתה אתה אומר מלאך
לפניך אין זו הודעה שאיני חפץ בו
ואתה אמרת הכרתיך מאחר בו
אדם מחשיבות שאר אמרת לו הנה
אנכי בא אליך בעב הענן וגם בך
יאמינו לעולם׳ ועתה אם נא מצאתי
חן בעיניך הודיעני נא את דרכך׳ מה שכר אתה נותן למוצאי חן בעיניך׳ ואדעך אדע בזה את מדת תשלום שכרך מה היא
מצאתי חן ... בעיניך ... למה אמר מצאתי חן ... וראה כי עמך ... אלה ...
... וראה כי עמך הם מקדם ואם נדחה ... על ... ויות ... השלום ...
של נצח מזה הודעתני ... על ... ועל ... בנותי׃ ויאמר
פני ילכו׳ כתרגומו לא אשלח עוד מלאך אתה בעצמי אלך כמו ... נקרב׳ ויאמר אליו במה אני יודע ... מלאך
על ... מזה׳ ובמה יודע׳ ... הלוא בלכתך עמנו ... אלא הדבר ... על
אומות העולם ... כדבר זה ... גם את הדבר הזה אשר דברת ... אלה
... על אומות העולם ... ויתן ... שנים ... ויאמר הראני
... שלה׳ ויאמר הראני נא את כבודך׳ ראה משה שהיה עת רצון ... לבקש להראות ...
... ויאמר אני אעביר כל טובי׳ ... על פניך
... על ישראל ... אתה ... לפני ...
אותו ... על פניך׳ על ... וקראתי בשם יי׳ לפניך ... לפניך

לפניך וחנתי את אשר אחן ורחמתי
את אשר ארחם: ויאמר לא תוכל
לראת את פני כי לא יראני האדם וחי:
ויאמר יהוה הנה מקום אתי ונצבת
על הצור: והיה בעבר כבדי ושמתיך
בנקרת הצור ושכתי כפי עליך עד
עברי: והסרתי את כפי וראית את
אחרי ופני לא יראו:

ויאמר יהוה אל משה פסל לך שני
לחת אבנים כראשנים וכתבתי על
הלחת את הדברים אשר היו על
הלחת הראשנים אשר שברת: והיה
נכון לבקר ועלית בבקר אל הר סיני
ונצבת לי שם על ראש ההר: ואיש
לא יעלה עמך וגם איש אל ירא
בכל ההר גם הצאן והבקר אל ירעו
אל מול ההר ההוא: ויפסל שני לחת
אבנים כראשנים וישכם משה בבקר
ויעל אל הר סיני כאשר צוה יהוה
אתו ויקח בידו שני לחת אבנים: וירד
יהוה בענן ויתיצב עמו שם ויקרא
בשם יהוה: ויעבר יהוה על פניו
ויקרא יהוה יהוה אל רחום וחנון ארך

קדמך ואחון על מאן דאחון וארחם על מאן דארחם: ואמר לא תיכול למיחזי ית אפי ארי לא יחזינני אינשא ויתקיים: ואמר יי הא אתר מתקן קדמי ותתעתד על טינרא: ויהא במיעבר יקרי ואשוינך במערת טינרא ואגין במימרי עלך עד דאעבר: ואעדי ית דברת יקרי ותחזי ית דבתרי ודקדמי לא יתחזון:

ואמר יי למשה פסל לך תרין לוחי אבניא כקדמאי ואכתוב על לוחיא ית פתגמיא דהוו על לוחיא קדמאי דתברתא: והוי זמין לצפרא ותיסק בצפרא לטורא דסיני ותתעתד קדמי תמן על ריש טורא: ואנש לא יסק עמך ואף אנש לא יתחזי בכל טורא ואף ענא ותורי לא ירעון לקבל טורא ההוא: ופסל תרין לוחי אבניא כקדמאי ואקדים משה בצפרא וסליק לטורא דסיני כמא דפקיד יי יתיה ונסיב בידיה תרין לוחי אבניא: ואתגלי יי בעננא ואתעתד עמיה תמן וקרא בשמא דיי: ואעבר יי שכינתיה על אפוהי וקרא יי יי אלהא רחמנא וחננא מרחיק רגז

סדר בקשת רחמים אף אם תכלה זכות אבות וכסדר שאתה רואה אותי מעוטף וקורא שלש עשרה מדות הוי מלמד את ישראל לעשות כן ועל ידי שיזכירו לפני רחום וחנון יהיו נענין כי רחמי אינן כלים: וחנותי את אשר אחון. אותן פעמים שארצה לחון: ורחמתי. עת שאחפוץ לרחם עד כאן לא הבטיחו אלא עתים אענה עתים לא אענה אבל בשעת מעשה אמר לו הנה אנכי כורת ברית הבטיחו שאינן חוזרות ריקם: ויאמר לא תוכל. אף כשאעביר כל טובי על פניך איני נותן לך רשות לראות את פני: הנה מקום אתי. בהר אשר אני מדבר עמך תמיד יש לי מקום מוכן לצרכך שאטמינך שם שלא תזוק ומשם תראה מה שתראה זהו פשוטו ומדרשו על מקום שהשכינה שם הדבר מדבר ואומר המקום אתי ואינו אומר אני במקום שהקב"ה מקומו של עולם ואין עולמו מקומו: בעבור כבודי. כשאעבור לפניך: בנקרת הצור. כמו העיני האנשים ההם תנקר יקורוה עורבי נחל נקירה אחת היא:

נקרת הצור כריית הצור: ושכותי כפי. מכאן שנתנה רשות למחבל לחבל ואינו מבחין בין צדיק לרשע ואונקלוס תרגם ואגין במימרי כינוי הוא לדרך כבוד של מעלה שאינו צריך לסוכך בכף ממש: ואעדי ית דברת יקרי. כשאסלק הנהגת כבודי מכנגד פניך ללכת משם ולהלן: וראית את אחורי. הראהו קשר של תפילין: פסל לך. הראהו מחצב של סנפירינון מתוך אהלו ואמר לו הפסולת יהא שלך ומשם נתעשר משה הרבה: פסל לך. אתה שברת את הראשונות פסל לך אחרות. משל למלך שהלך למדינת הים והניח ארוסתו עם השפחות ומתוך קלקול השפחות יצא עליה שם רע עמד שושבינה וקרע כתובתה אמר אם יאמר המלך להרגה אומר לו עדיין אינה אשתך בדק המלך ומצא שאין הקלקול אלא מן השפחות נתרצה לה אמר לו שושבינה כתוב לה כתובה אחרת שנקרעה הראשונה אמר לו אתה קרעת אותה קנה לה נייר אחר ואני אכתוב לה בכתב ידי כך המלך זה הקב"ה השפחות אלו ערב רב שושבינה זה משה ארוסתו של הקב"ה אלו ישראל לכך נאמר פסל לך: והיה נכון. מזומן: ואיש לא יעלה. הראשונות ע"י שהיו בתשואות וקולות שלטה בהן עין רעה אין לך יפה מן הצניעות: ויקרא בשם יי. מתרגמינן וקרא בשמא דיי: יי יי. מדת רחמים היא אחת קודם שיחטא ואחת לאחר שיחטא וישוב: אל. אף זו מדת רחמים וכן הוא אומר אלי אלי למה עזבתני ואין לומר למדת הדין למה עזבתני כך מצאתי במכילתא: ארך אפים. מאריך אפו ואינו ממהר לפרוע שמא יעשה תשוב

ורב חסד. לצריכים חסד שאין להן זכיות כל כך: ואמת. לשלם שכר טוב לעושי רצונו: נוצר חסד. שהאדם עושה לפניו: לאלפים. לשני אלפים דורות: עון. אלו הזדונות: ופשע. אלו המרדים שאדם עושה להכעיס: וחטאה. אלו השגגות: ונקה לא ינקה. לפי פשוטו משמע שאינו מוותר על העון לגמרי אלא נפרע ממנו מעט מעט. ורבותינו דרשו ונקה מנקה הוא לשבים ולא ינקה לשאינן שבים: פוקד עון אבות על בנים. כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם שכבר פירשו במקום אחר לשונאי: ועל רבעים. דור רביעי. נמצאת מדה טובה מרובה על מדת פורענות אחת לחמש מאות שבמדה טובה הוא אומר נוצר חסד לאלפים: וימהר משה. כשראה משה שכינה עוברת ושמע קול הקריאה וישתחו: ילך נא י"י בקרבנו. כמו שהבטחת מאחר שאתה נושא עון. ואם עם קשה עורף הוא וימרו בך ואמרת על זאת פן אכלך בדרך אתה תסלח לעונינו. יש כי במקום אם: ונחלתנו. ותתן לנו נחלה מיוחדת וזו בקשת ראשונים: ונפלינו אני ועמך. שלא תשרה שכינתך על האומות: כורת ברית. על זאת: אעשה נפלאות. כמו ונפלינו שנהיו מובדלים בזה מכל האומות שלא תשרה שכינתך על האומות: את האמורי. שש אומות יש כאן כי הגרגשי עמד ופנה מפניהם. אשריו. אלו אילן שעובדין אותו: קנא שמו. מקנא להפרע ואינו מוותר וזהו כל לשון קנאה אוחז בנצחונו ונפרע מעוזביו: וזנו אחרי אלהיהם וכמו כסבור אתה שאין עונש באכילתו אני מעלה עליך כאילו הודית בעבודתם ומתוך כך תבא ולקחת מבנותיו לבניך: אלהי מסכה. אחר הדבר הזה שהתאוה אתה למסכת הזהב:

אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֺן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד עֲוֺן אָבוֹת עַל בָּנִים וְעַל בְּנֵי בָנִים עַל שִׁלֵּשִׁים וְעַל רִבֵּעִים: וַיְמַהֵר מֹשֶׁה וַיִּקֹּד אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ: וַיֹּאמֶר אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנָי יֵלֶךְ נָא אֲדֹנָי בְּקִרְבֵּנוּ כִּי עַם קְשֵׁה עֹרֶף הוּא וְסָלַחְתָּ לַעֲוֺנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ: וַיֹּאמֶר הִנֵּה אָנֹכִי כֹּרֵת בְּרִית נֶגֶד כָּל עַמְּךָ אֶעֱשֶׂה נִפְלָאֹת אֲשֶׁר לֹא נִבְרְאוּ בְכָל הָאָרֶץ וּבְכָל הַגּוֹיִם וְרָאָה כָל הָעָם אֲשֶׁר אַתָּה בְקִרְבּוֹ אֶת מַעֲשֵׂה יְהוָה כִּי נוֹרָא הוּא אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּךְ: שמר לך את אשר אנכי מצוך היום הנני גרש מפניך את האמרי והכנעני והחתי והפרזי והחוי והיבוסי: השמר לך פן תכרת ברית ליושב הארץ אשר אתה בא עליה פן יהיה למוקש בקרבך: כי את מזבחתם תתצון ואת מצבתם תשברון ואת אשריו תכרתון: כי לא תשתחוה לאל אחר כי יהוה קנא שמו אל קנא הוא: פן תכרת ברית ליושב הארץ וזנו אחרי אלהיהם וזבחו לאלהיהם וקרא לך ואכלת מזבחו: ולקחת מבנתיו לבניך וזנו בנתיו אחרי אלהיהן והזנו את בניך אחרי אלהיהן: אלהי מסכה לא תעשה לך: את חג המצות תשמר שבעת ימים תאכל מצות אשר צויתך למועד חדש האביב כי בחדש האביב יצאת ממצרים:

ומסגי למעבד קשוט: נטר טיבו לאלפי דרין שבקן לעוין ולמרוד ולחובין סלח לדתיבין לאוריתיה ודלא תיבין לא מזכי מסער חובי אבהן על בנין ועל בני בנין מרדין על דר תליתאי ועל דר רביעאי: ואוחי משה וכרע על ארעא וסגיד: ואמר אם כען אשכחית רחמין קדמך יי' יהך כען שכינתא דיי' ביננא ארי עם קשי קדל הוא ותשבוק לעוננא ולחובנא ותחסננא: ואמר הא אנא גזר קיים קדם כל עמך אעביד פרישן דלא אתבריאו בכל ארעא ובכל עממיא ויחזון כל עמא דאת ביניהון ית עובדא דיי' ארי דחילא הוא דאנא עביד עמך: איסתמר לך ית דאנא מפקדך יומא דין הא אנא תריך מן קדמך ית אמוראי וכנענאי וחתאי ופרזאי וחואי ויבוסאי: איסתמר לך דילמא תגזר קיים ליתיב ארעא דאת עליל עלה דילמא יהא לתקלא בינך: ארי ית אגוריהון תתרעון וית קמתהון תתברון וית אשיריהון תקצצון: ארי לא תסגוד לטעות עממיא ארי יי' קנא שמיה אל קנא הוא: דילמא תגזר קיים ליתיב ארעא ויטעון בתר טעותהון וידבחון לטעותהון ויקרון לך ותיכול מדבחיהון: ותיסב מבנתיה לבנך ויטעין בנתיה בתר טעותהון ויטעין ית בנך בתר טעותהון: דחלן מתכא לא תעביד לך: ית חגא דפטיריא תיטר שבעא יומין תיכול פטירין כמא דפקדיתך לזמן ירחא דאביבא ארי בירחא דאביבא נפקתא ממצרים:

ר"ש דבר

סמך לא(?)ת חג לאלהי מסכה שע"ז אסור בהנאה כמו חמץ בפסח

I-8 A

כל פטר רחם לי וכל מקנך תזכר פטר שור ושה׃ ופטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו כל בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריקם׃ ששת ימים תעבד וביום השביעי תשבת בחריש ובקציר תשבת׃ וחג שבעת תעשה לך בכורי קציר חטים וחג האסיף תקופת השנה׃ שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני האדן יהוה אלהי ישראל׃ כי אוריש גוים מפניך והרחבתי את גבלך ולא יחמד איש את ארצך בעלתך לראות את פני יהוה אלהיך שלש פעמים בשנה׃ לא תשחט על חמץ דם זבחי ולא ילין לבקר זבח חג הפסח׃ ראשית בכורי אדמתך תביא בית יהוה אלהיך לא תבשל

כל פתח ולדא די לי הוא וכל בעירך דוכרין תקדיש בכור תור ואימר׃ ובוכרא דחמרא תיפרוק באימרא ואם לא תיפרוק ותנקפיה וכל בוכרא דברך תיפרוק ולא יתחזון קדמי ריקנין׃ שיתא יומין תפלח וביומא שביעאה תנוח בזרועא ובחצדא תנוח׃ וחגא דשבועיא תעביד לך בכורי חצד חטין וחגא דכנשא במפקא דשתא׃ תלת זמנין בשתא יתחזון כל דכורך קדם רבון עלמא יי אלהא דישראל׃ ארי אתריך עממין מן קדמך ואפתי ית תחומך ולא יחמיד אנש ית ארעך במיסקך לאתחזאה קדם יי אלהך תלת זמנין בשתא׃ לא תיכוס על חמיע דם פסחי ולא יביתון לצפרא תרב נכסת חגא דפיסחא׃ ריש בכורי ארעך תייתי לבית מקדשא דיי אלהך לא תיכלון

כל פטר רחם לי. באדם: וכל מקנך תזכר. אשר לך תזכר בפטר שור ושה אשר יפטר את רחמה. פטר לשון פתיחה וכן פוטר מים ראשית מדון. תזכר לשון נקבה הוא מוסב על הולדה: ופטר חמור. ולא שאר בהמה טמאה: תפדה בשה. נותן שה לכהן והוא חולין ביד כהן. ופטר חמור מותר בהנאה לבעלים לאחר פדיתו: וערפתו. עורפו בקופיץ הוא הפסיד ממון הכהן לפיכך יפסיד ממונו: וכל בכור בניך תפדה. חמשה סלעים פדיונו קצוב נפרש ערכו שנ׳ ופדויו מבן חדש תפדה וגו׳ ששקלים ונאמר: ולא יראו פני ריקם. לפי פשוטו של מקרא דבר בפני עצמו ואינו מוסב על הבכור שאין במצות הבכור ראיית פנים אלא אזהרה אחרת היא כשתעלו לרגל לראות לא יראו פני ריקם מזבח עליכם להביא עולת ראיה ולפי מדרש הברייתא מקרא יתר הוא ומופנה לגזרה שוה ללמדך על הענקת עבד עברי שהוא חמשה סלעים מכל מין כפדיון בכור במסכת קדושין: בחריש ובקציר. למה נזכר חריש וקציר. יש שדרשו על חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית וקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית ללמדך שמוסיפין מחול על קודש וכך משמעו ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות ושבת שש שנים שאמרתי לך יש שנה שחריש וקציר אסור ואין צריך לומר חריש וקציר של שביעית שהרי כבר נאמר שדך לא תזרע. ויש אומרים אינו מדבר אלא בשבת וחריש וקציר שהזכיר בו לומר מה חריש רשות אף קציר רשות יצא קצירת העומר שהיא מצוה ודוחה שבת: בכורי קציר חטים. שאתה מביא בו שתי הלחם מן החטים בכורים שהיא מנחה ראשונה הבאה מן החדש חטים למקדש כי מנחת העומר הבאה בפסח אינה באה מן החטים כי מן השעורים היא: וחג האסיף. בזמן שאתה אוסף תבואתך מן השדה לבית אסיפה זו לשון הכנסה לבית כמו ואספתו אל תוך ביתך: תקופת השנה. בחזרת השנה בתחלת השנה הבאה תקופה לשון מסבה והקפה: כל זכורך. הזכרים שבך הרבה מצות נאמרו ונכפלו ויש מקום שלשה פעמים וארבעה לחייב על מהן לאוין ועשה שבהם: אוריש. כתרגומו אתריך וכן ויורש לשון גירושין: והרחבתי את גבולך. ואתה רחוק מבית הבחירה ואינך יכול לראות לפני תמיד לכך אני קובע לך שלש רגלים הללו: לא תשחט על חמץ. לא תשחט את הפסח ועדיין החמץ קיים אזהרה היא לשוחט או לזורק או לאחד מבני חבורה: ולא ילין. כתרגומו אין לינה מועלת בראש המזבח ואין לינה אלא בעמוד השחר: זבח חג הפסח. אימוריו ומכאן אתה למד לכל הקטר חלבים ואמורין: ראשית בכורי אדמתך. משבעת המינין האמורין בשבח ארצך ארץ חטה ושעורה וגו׳ והדבש הוא דבש תמרים: לא תבשל גדי. אזהרה לבשר בחלב ושלשה פעמים כתוב בתורה אחד לאכילה ואחד להנאה ואחד לבשול וגדי כל ולד רך במשמע אפילו עגל וכבש ממה שהוצרך לפרש בכמה מקומות גדי עזים למדת שגדי סתם כל ולד רך במשמע:

גדי בחלב אמו׃ פ

ויאמר יהוה אל משה כתב לך את
הדברים האלה כי על פי הדברים
האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל׃
ויהי שם עם יהוה ארבעים יום
וארבעים לילה לחם לא אכל ומים
לא שתה ויכתב על הלחת את דברי
הברית עשרת הדברים׃ ויהי ברדת
משה מהר סיני ושני לחת העדת
ביד משה ברדתו מן ההר ומשה לא
ידע כי קרן עור פניו בדברו אתו׃
וירא אהרן וכל בני ישראל את משה
והנה קרן עור פניו וייראו מגשת אליו׃
ויקרא אלהם משה וישבו אליו אהרן
וכל הנשאים בעדה וידבר משה
אלהם׃ ואחרי כן נגשו כל בני ישראל
ויצום את כל אשר דבר יהוה אתו
בהר סיני׃ ויכל משה מדבר אתם
ויתן על פניו מסוה׃ ובבא משה לפני
יהוה לדבר אתו יסיר את המסוה
עד צאתו ויצא ודבר אל בני ישראל
את אשר יצוה׃ וראו בני ישראל את
פני משה כי קרן עור פני משה והשיב
משה את המסוה על פניו עד באו
לדבר אתו׃ פ ויקהל

בשר בחלב׃

ואמר יי׳ למשה כתב לך ית
פתגמיא האלין ארי על מימר
פתגמיא האלין גזרית עמך
קיים ועם ישראל׃
והוה תמן קדם יי׳ ארבעין
יממין וארבעין לילון לחמא
לא אכל ומיא לא שתי וכתב
על לוחיא ית פתגמי קיימא
עשרה פתגמין׃
והוה כד נחית משה מטורא
דסיני ותרין לוחי סהדותא
בידא דמשה במיחתיה מן
טורא ומשה לא ידע ארי סגי
זיו יקרא דאפוהי במללותיה
עמיה׃
וחזא אהרן וכל בני ישראל
ית משה והא סגי זיו יקרא
דאפוהי ודחילו מלאיתקרבא
לותיה׃
וקרא להון משה ותבו לותיה
אהרן וכל רברביא בכנישתא
ומליל משה עמהון׃
ובתר כן קריבו כל בני ישראל
ופקדינון ית כל דמליל יי׳
עמיה בטורא דסיני׃
ושיצי משה מלמללא עמהון
ויהב על אפוהי בית אפי׃
וכד עליל משה קדם יי׳
למללא עמיה יעדי ית בית
אפי עד מפקיה ונפיק וממליל
עם בני ישראל ית דמתפקד׃
וחזן בני ישראל ית סבר אפי
משה ארי סגי זיו יקרא דאפי
משה ומתיב משה ית בית
אפי על אפוהי עד מעליה
למללא עמיה׃
ואכניש

פנין

מכתיבת הלוחות
זכה לקרנין׃
קרניו מידו
לו ושם חביון עוז
ראשי צורת מלה

בחלב אמו׃ פרט לעוף שאין לו חלב
אם שאין אסורו מדברי תורה אלא
מדברי סופרים׃ את הדברים האלה
ולא אתה רשאי לכתוב תורה שבעל
פה׃ ויהי ברדת משה׃ כשהוריד
לוחות אחרונות ביום הכפורים׃ כי
קרן׃ לשון קרנים שהאור מבהיק
כמין קרן ומהיכן זכה משה לקרני
ההוד רבותינו אמרו מן המערה
שנתן הקב״ה ידו על פניו שנא׳ ושכותי
כפי׃ וייראו מגשת׃ בא וראה כמה
גדול כחה של עבירה שעד שלא פשטו
ידיהם בעבירה מהו אומר ומראה
כבוד יי׳ כאש אוכלת וגו׳ ולא היו יראים
ולא מזדעזעים ומשעשו העגל אף
מקרני הודו של משה היו מזדעזעים׃
הנשאים בעדה׃ כמו נשיאי העדה׃
וידבר משה אליהם׃ בשליחות המקום
לשון הווה הוא כל הענין הזה׃
ואחרי כן נגשו׃ אחר שלמד לזקנים
חוזר ומלמד לישראל׃ תנו רבנן כיצד
סדר משנה משה היה למד מפי
הגבורה נכנס אהרן שנה לו פרקו׃
נסתלק אהרן ישב לו לימין משה׃
נכנסו בניו שנה להם פרקם נסתלקו
בניו אלעזר יושב לימין ואיתמר לשמאל
נכנסו זקנים שנה להם פרקם׃ נסתלקו זקנים ישבו לצדדין׃ נכנסו כל העם שנה להם פרקם נמצא ביד כל העם
אחד ביד זקנים שנים ביד בני אהרן ג׳ ביד אהרן ארבעה וכו׳ כדאיתא בעירובין׃ ויתן על פניו מסוה׃
כתרגומו בית אפי׃ לשון ארמי הוא בתלמוד סוחר לאחפיה׃ ושל זהב היה מסוה נלחפה׃ לשון הבטה היה מסתכל
בו׃ אף כאן מסוה בגד הנתון כנגד הפרצוף ובית הפנים׃ ולכבוד קרני ההוד שלא יזונו הכל מהם היה הנסוה
כיבנו ונותנו כשמדבר עם ישראל׃ ובשעה שהיה מדבר עמו עד צאתו ויצא בלא מסוה ודבר אל בני ישראל וראו
קרני ההוד בפניו וכשהוא מסתלק מהם השיב המסוה על פניו עד באו לדבר אתו וכשמדבר אתו נוטלו מעל פניו׃

חסלת כי תשא

ויקהל משה

למחרת יום הכפורים היה
כשירד מן ההר׃ ויקהל׃ לשון הפעיל שאינו אוסף אדם בידים אלא הם נאספים על פי דבורו ותרגומו ואכניש׃

1
1
9
A

119B

משה את כל עדת בני ישראל ויאמר
אלהם אלה הדברים אשר צוה
יהוה לעשת אתם : ששת ימים
תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה
לכם קדש שבת שבתון ליהוה כל
העשה בו מלאכה יומת: לא תבערו
אש בכל משבתיכם ביום השבת ׃

פ

ויאמר משה אל כל עדת בני ישראל
לאמר זה הדבר אשר צוה יהוה
לאמר: קחו מאתכם תרומה ליהוה
כל נדיב לבו יביאה את תרומת יהוה
זהב וכסף ונחשת : ותכלת וארגמן
ותולעת שני ושש ועזים : וערת
אילם מאדמים וערת תחשים ועצי
שטים: ושמן למאור ובשמים לשמן
המשחה ולקטרת הסמים: ואבני שהם
ואבני מלאים לאפוד ולחשן : וכל
חכם לב בכם יבאו ויעשו את כל
אשר צוה יהוה את המשכן את
אהלו ואת מכסהו את קרסיו ואת
קרשיו את בריחו את עמדיו ואת
אדניו : את הארן ואת בדיו את
הכפרת ואת פרכת המסך : את
השלחן ואת בדיו ואת כל כליו ואת
לחם הפנים: ואת מנרת המאור ואת
כליה ואת נרתיה ואת שמן המאור:
ואת מזבח הקטרת ואת בדיו ואת
שמן המשחה ואת קטרת הסמים
ואת מסך הפתח לפתח המשכן ׃
את מזבח העלה ואת מכבר הנחשת
אשר לו את בדיו ואת כל כליו את
הכיר ואת כנו : את קלעי החצר את
עמדיו ואת אדניה ואת מסך שער
החצר: את יתדת המשכן ואת יתדת

משה ית כל כנשתא דבני ישראל ואמר להון אלין פתגמיא דפקיד יי למעבד יתהון ׃
שיתא יומין תתעבד עבידתא וביומא שביעאה יהא לכון קודשא שבת שבתא קדם יי כל דיעבד ביה עבידתא יתקטיל ׃
לא תבערון אישתא בכל מותבנכון ביומא דשבתא ׃
ואמר משה לכל כנשתא דבני ישראל למימר דין פתגמא דפקיד יי למימר ׃
סבו מנכון אפרשותא קדם יי כל דיתרעי ליביה יתניה ית אפרשותא דיי דהבא וכספא ונחשא ׃
ית כלא וארגונא וצבע זהורי ובוץ ומעזי ׃
ומשכי דדכרי מסמקי ומשכי ססגונא ואעי שטין ׃
ומשחא לאנהרותא ובוסמיא למשח רבותא ולקטרת בוסמיא ׃
ואבני בורלא ואבני אשלמותא לשקעא באפודא ובחושנא ׃
וכל חכימי לבא די בכון ייתון ויעבדון ית כל דפקיד יי ׃
ית משכנא ית פרסיה וית חופאיה ית פורפוהי ודפוהי ועברוהי ועמודוהי וסמכוהי ׃
ית ארונא וית אריחוהי וית כפורתא וית פרוכתא דפרסא ׃
ית פתורא וית אריחוהי וית כל מנוהי וית לחם אפיא ׃
וית מנרתא דנהורא וית מנהא וית בוצינהא וית משחא דאנהורותא ׃
וית מדבחא דקטרת בוסמיא וית אריחוהי וית משחא דרבותא וית קטרת בוסמיא וית פרסא דתרעא לתרע משכנא ׃
ית מדבחא דעלתא וית סרדא דנחשא דיליה ית אריחוהי וית כל מנוהי ית כיורא וית בסיסיה ׃
ית סרדי דרתא ית עמודוהי וית סמכהא וית פרסא דתרע דרתא ׃
ית סכי משכנא וית סכי

[illegible]

[illegible]

החצר ואת מיתריהם ׃ את בגדי
השרד לשרת בקדש את בגדי
הקדש לאהרן הכהן ואת בגדי בניו
לכהן ׃ ויצאו כל עדת בני ישראל
מלפני משה ׃ ויבאו כל איש אשר
נשאו לבו וכל אשר נדבה רוחו אתו
הביאו את תרומת יהוה למלאכת
אהל מועד ולכל עבדתו ולבגדי
הקדש ׃ ויבאו האנשים על הנשים כל
נדיב לב הביאו חח ונזם וטבעת וכומז
כל כלי זהב וכל איש אשר הניף
תנופת זהב ליהוה וכל איש אשר
נמצא אתו תכלת וארגמן ותולעת
שני ושש ועזים וערת אילם מאדמים
וערת תחשים הביאו ׃ כל מרים
תרומת כסף ונחשת הביאו את
תרומת יהוה וכל אשר נמצא אתו
עצי שטים לכל מלאכת העבדה
הביאו ׃ וכל אשה חכמת לב בידיה
טוו ויביאו מטוה את התכלת ואת
הארגמן את תולעת השני ואת
השש ׃ וכל הנשים אשר נשא לבן
אתנה בחכמה טוו את העזים ׃
והנשאם הביאו את אבני השהם
ואת אבני המלאים לאפוד ולחשן ׃
ואת הבשם ואת השמן למאור
ולשמן המשחה ולקטרת הסמים ׃
כל איש ואשה אשר נדב לבם אתם
להביא לכל המלאכה אשר צוה
יהוה לעשות ביד משה הביאו בני
ישראל נדבה ליהוה ׃
ויאמר משה אל בני ישראל ראו
קרא יהוה בשם בצלאל בן אורי
בן חור למטה יהודה ׃ וימלא אתו
רוח אלהים בחכמה בתבונה ובדעת

דרתא וית אטוניהון ׃ ית לבושי שימושא לשמשא בקודשא ית לבושי קודשא לאהרן כהנא וית לבושי בנוהי לשמשא ׃

ונפקו כל כנשתא דבני ישראל מן קדם משה ׃

ואתו כל גבר דאתרעי ליביה וכל די אשלימת רוחיה עמיה איתיאו ית אפרשותא דיי לעבידת משכן זמנא ולכל פולחניה וללבושי קודשא ׃

ואיתו גובריא עם נשיא כל דאיתרעי ליביה איתיאו שירין ושיבבין עזקן ומחוכין כל מאן דדהב וכל גבר דארים ארמות דהבא קדם יי ׃

וכל גבר דאישתכח עימיה תכלא וארגונא וצבע זהורי ובוץ ומעזי ומשכי דדכרי מסמקי ומשכי ססגונא איתיאו ׃

כל דארים אפרשות כספא ונחשא איתיאו ית אפרשותא דיי וכל דאשתכח עימיה אעי שיטין לכל עבידת פולחנא איתיאו ׃

וכל איתתא חכימת ליבא בידהא עזלא ומייתן כד עזיל ית תיכלא וית ארגונא וית צבע זהורי וית בוצא ׃

וכל נשיא דאיתרעי ליבהן עמהן בחכמתא עזלן ית מעזיא ׃

ורברביא איתיאו ית אבני בורלא וית אבני אשלמותא לשקעא באפודא ובחושנא ׃

וית בוסמא וית משחא לאנהרותא ולמשח רבותא ולקטורת בוסמיא ׃

כל גבר ואיתתא דאיתרעי ליבהון עמהון לאיתאה לכל עבידתא דפקיד יי למעבד בידא דמשה איתיאו בני ישראל נדבתא קדם יי ׃

ואמר משה לבני ישראל חזו דרבי יי בשום בצלאל בר אורי בר חור לשבטא דיהודה ׃

ואשלים עימיה רוח נבואה מן קדם יי בחכמתא בסוכלתנו ובמדע

פח

מלקחים ומחתות ׃ כדותיה ׃ עוים
בויקן שהשמן והפתילה נתונין בכוסי

ואת שמן המאור ׃ אף הוא צריך

חכמי לב שמשעבה משאר שמים

כנגד שמעדים במנחות מגגרו

בראש הויה ׃ והוא כתית ויך ׃ מסך
קפתה ׃ ולען שלכני המורים שלא הין

שם לא קרסים ולא יריעות ׃ אדת
עמעליו והתאחרה ׃ קר יהב קדוי

כמן לשון זכר ונקבה ׃ וכן זכרים

קרבה ׃ ואת מסך שער החצר ׃ ולען
פרוס לשער המזרח עשרים

אמות אמגעשות של רחב החצר

שקים עשרים אמה רחב ושתים

אימים לנפון חמש עשרה אמה וכן
לדרום ׃ שנאמר חמש עשרה אמה

לבתף יתדות ׃ לתקוע ולקשור בם

סופי היריעות נארץ שלא ימוש

ברוח ׃ מתרגמם חבלי לקשור ׃ בגדי

השרד לכסות הארון והשלחן והמנורה
והמזבחות בשעת סילוק המסעות ׃

ובכל מלאכה ולחשב מחשבת
לעשת בזהב ובכסף ובנחשת :
ובחרשת אבן למלאת ובחרשת
עץ לעשות בכל מלאכת מחשבת:
ולהורת נתן בלבו הוא ואהליאב בן
אחיסמך למטה דן: מלא אתם
חכמת לב לעשות כל מלאכת חרש
וחשב ורקם בתכלת ובארגמן
בתולעת השני ובשש וארג עשי כל
מלאכה וחשבי מחשבת: ועשה
בצלאל ואהליאב וכל איש חכם
לב אשר נתן יהוה חכמה ותבונה
בהמה לדעת לעשת את כל מלאכת
עבדת הקדש לכל אשר צוה יהוה:
ויקרא משה אל בצלאל ואל אהליאב
ואל כל איש חכם לב אשר נתן יהוה
חכמה בלבו כל אשר נשאו לבו
לקרבה אל המלאכה לעשת אתה:
ויקחו מלפני משה את כל התרומה
אשר הביאו בני ישראל למלאכת
עבדת הקדש לעשת אתה והם
הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר:
ויבאו כל החכמים העשים את כל
מלאכת הקדש איש איש ממלאכתו
אשר המה עשים: ויאמרו אל משה
לאמר מרבים העם להביא מדי
העבדה למלאכה אשר צוה יהוה
לעשת אתה: ויצו משה ויעבירו קול
במחנה לאמר איש ואשה אל יעשו
עוד מלאכה לתרומת הקדש ויכלא
העם מהביא: והמלאכה היתה דים
לכל המלאכה לעשות אתה והותר:
ויעשו כל חכם לב בעשי
המלאכה את המשכן עשר יריעת
שש משזר ותכלת וארגמן ותולעת

ובכל עיבידא:
לאלפא אמנון למיעבד
נד' בא ובכספא ובנחשא :

ובאומנות אבן טבא לאשלמא
ובנגרות אעא למעבד בכל
עיבדת אומנין :
ולאלפא יהב בליביה הוא
ואהליאב בר אחיסמך
לשיבטא רדן :
אשלם עמהון חכמת ליבא
למיעבד בכל עיבידת נגר
ואומן וצייר בתכלא ובארגוונא
ובצבע זהורי בוצא ומחי עבדי
כל עיבידא ומאלפי אומנון :

ויעבד בצלאל ואהליאב וכל
גבר חכים ליבא די יהב יי
חכמתא וסכלתנו בהון לכידע
למיעבד ית כל עיבידת פולחן
קודשא לכל דפקיד יי :

וקרא משה לבצלאל
ולאהליאב ולכל גבר חכים
ליבא דיהב יי חכמתא בליה
כל דאיתרעי ליביה למקרב
לעבידא למיעבד יתה :

ונסיבו מן קדם משה ית כל
אפרשותא דאיתיאו בני ישראל
לעיבידת פולחן קודשא
למיעבד יתה ואינון מייתן ליה
עוד נדבתא בצפר בצפר :

ואתו כל חכימיא דעבדין ית
כל עבידת קודשא גבר גבר
מעבידתיה דאינון עבדין :

ואמרו למשה למימר מסגן
עמא לאיתאה מסת פולחנא
לעבידא דפקיד יי למעבד
יתה :

ופקיד משה ואעברו כרוזא
במשריתא למימר גבר ואתתא
לא יעבדון עוד עיבידא
לאפרשות קודשא ופסקו עמא
מלאיתאה :

ועיבידתא הות מיסתהון לכל
עבידתא למיעבד יתה ויתירת :

ועבדו
כל חכימי ליבא בעבדי
עבידתא ית משכנא עשר יריען
דבוץ שזיר ותכלא וארגוונא

חח · הוא הנגשים והב ... נתן על
קרוע והוא הנמיך · ושמו כלא וזהב
נתן כנגד אותו מקום לחשב ורשת
פרשו שמו כאן מקום ומקיוכל
איש אשר נשאו את הכלה ...
ארגמן או תולעת השני ומיתר הכל
קבאו · טוו את השנים · הוא אומנות
ויורק שעל גבי השנים טויס אוקס
והנשיאים הביאו · אמר רבי נתן מה
ראו נשיאים להתנדב בחנוכת המשכן
תחלה ולא התנדבו במלאכת המשכן
תחלה אלא כך אמרו הנשיאים יתנדבו
צבור מה שיתנדבו ומה שיחסר אנו
משלימין כיון שהשלימו צבור את הכל
אמרו נשיאים מה עלינו לעשות
הביאו אבני השהם לכך התנדבו
תחלה בחנוכה ולפי שנתעצלו
מתחלה נחסרה אות אחת משמם
והנשיאים כתוב · יתר · ...
...ים · והחלונות מחשבים מעשה ...

שני כרבים מעשה חשב עשה אתם:
ארך היריעה האחת שמנה ועשרים
באמה ורחב ארבע באמה היריעה
האחת מדה אחת לכל היריעת:
ויחבר את חמש היריעת אחת אל
אחת וחמש יריעת חבר אחת אל
אחת ויעש ללאת תכלת על שפת
היריעה האחת מקצה במחברת
כן עשה בשפת היריעה הקיצונה
במחברת השנית: חמשים ללאת
עשה ביריעה האחת וחמשים ללאת
עשה בקצה היריעה אשר במחברת
השנית מקבילת הללאת אחת אל
אחת: ויעש חמשים קרסי זהב ויחבר
את היריעת אחת אל אחת בקרסים
ויהי המשכן אחד: פ
ויעש יריעת עזים לאהל על המשכן
עשתי עשרה יריעת עשה אתם:
ארך היריעה האחת שלשים באמה
וארבע אמות רחב היריעה האחת
מדה אחת לעשתי עשרה יריעת:
ויחבר את חמש היריעת לבד ואת
שש היריעת לבד: ויעש ללאת
חמשים על שפת היריעה הקיצנה
במחברת וחמשים ללאת עשה
על שפת היריעה החברת השנית:
ויעש קרסי נחשת חמשים לחבר
את האהל להית אחד: ויעש מכסה
לאהל ערת אילם מאדמים ומכסה
ערת תחשים מלמעלה: ס
ויעש את הקרשים למשכן
עצי שטים עמדים: עשר אמת ארך
הקרש ואמה וחצי האמה רחב
הקרש האחד: שתי ידת לקרש
האחד משלבת אחת אל אחת כן

צבעונהוני צורת כרובין
ועבד אונון עבד יתהון:

אורכא דיריעתא חדא עסרין
ותמני אמין ופותיה ארבע
אמין דיריעתא חדא משחתא
חדא לכל יריעתא:
ולפיף ית חמש יריען חדא
עם חדא וחמש יריען לפף
חדא עם חדא:

ועבד ענובין דתיכלא על
שיפתא דיריעתא חדא
מסיטרא בבית לופי כן עבד
בשיפתא דיריעתא מסיטרא
בבית לופי תנינא:
חמשין ענובין עבד ביריעתא
חדא וחמשין ענובין עבד
בסטרא דיריעתא בבית לופי
תניתא מכוונן ענוביא חדא
עם חדא:
ועבד חמשין פורפין דדהב
ולפיף ית יריעתא חדא עם
חדא בפורפיא והוה משכנא
חד:

ועבד יריען דמעזי לפרסא על
משכנא חד עשרי יריען עבד
יתהון:
אורכא דיריעתא חדא תלתין
אמין וארבע אמין פותיא
דיריעתא חדא משחתא חדא
לחדא עשרי יריען:

ולפיף ית חמש יריען לחוד וית
שית יריען לחוד:
ועבד ענובין חמשין על שיפתא
דיריעתא מסיטרא בבית לופי
וחמשין ענובין עבד על שיפתא
דיריעתא בבית לופי תניתא:

ועבד פורפין דנחשא חמשין
ללפפא ית משכנא למיהוי
חד:
ועבד חופאה למשכנא משכי
דדכרי מסמקי וחופאה משכי
דססגונא מלעילא:

ועבד ית דפיא למשכנא דאעי
שיטין קיימין:
עשר אמין אורכא דדפא
ואמתא ופלגות אמתא פותיא
דדפא חד:

תרתין צירין לדפא חד
משולבן חדא עם חדא כן

מיכולים בכבנסים מכל השפחות
והשוקה · ק׳ קרס לבצלאל למלאכת
המשכן והיה מצוות הכבשים לקיים
מה שנאמר לא נכר שוע לפני דל ולנשג
מן י הצבועה
למלאכה · ויעבר מכרי ערך המעורקי
ויכלא · לשון מניעה · והמלאכה היה
היתה דים · ומלאכת ההבאה היה
דים של עשות המשכן לכל המלאכה
של משכן לעשותה ולהותר · והותר
כמו והכבד · והכבת את מואב · ויעש
בצלאל לפי שנתן נפשו על המלאכה
יקרא מאחר החכמים נקראת על
שמו · נחשת לחושת · הוא חלול · וכן
ועשו טיט ושלשה אבנשת · נחשת
לחושת · קלוחות של עצי שטים לכל
כמו והחלל כלו מכבר · במראות
הצובאות · בנות ישראל היו בידהן
מראות שרואות בהן כשהן מתקשטות
ואף אותן לא עכבו מלהביא לנדבת

1
2
1
A

עשה לכל קרשי המשכן ויעש את
הקרשים למשכן עשרים קרשים
לפאת נגב תימנה: וארבעים אדני
כסף עשה תחת עשרים הקרשים
שני אדנים תחת הקרש האחד לשתי
ידתיו ושני אדנים תחת הקרש האחד
לשתי ידתיו ולצלע המשכן השנית
לפאת צפון עשה עשרים קרשים:
וארבעים אדניהם כסף שני אדנים
תחת הקרש האחד ושני אדנים תחת
הקרש האחד: ולירכתי המשכן ימה
עשה ששה קרשים: ושני קרשים
עשה למקצעת המשכן בירכתים:
והיו תואמם מלמטה ויחדו יהיו תמים
אל ראשו אל הטבעת האחת כן
עשה לשניהם לשני המקצעת: והיו
שמנה קרשים ואדניהם כסף ששה
עשר אדנים שני אדנים שני אדנים
תחת הקרש האחד: ויעש בריחי
עצי שטים חמשה לקרשי צלע
המשכן האחת וחמשה בריחם
לקרשי צלע המשכן השנית וחמשה
בריחם לקרשי המשכן לירכתים
ימה: ויעש את הבריח התיכן לברח
בתוך הקרשים מן הקצה אל הקצה:
ואת הקרשים צפה זהב ואת טבעתם
עשה זהב בתים לבריחם ויצף את
הבריחם זהב: ויעש את הפרכת
תכלת וארגמן ותולעת שני ושש
משזר מעשה חשב עשה אתה
כרבים: ויעש לה ארבעה עמודי
שטים ויצפם זהב וויהם זהב ויצק
להם ארבעה אדני כסף: ויעש מסך
לפתח האהל תכלת וארגמן ותולעת
שני ושש משזר מעשה רקם ואת

עבד לכל דפי משכנא ׃
ועבד ית דפיא למשכנא
עשרין דפין לרוח עיבר
דרומא ׃
וארבעין סמכין דכסף עבד
תחות עשרין דפין תרין סמכין
תחות דפא חד לתרתין
ציריהי ותרין סמכין תחות דפא
חד לתרין צירוהי ׃
ולסטר משכנא תנינא לרוח
ציפונא עבד עשרין דפין ׃
וארבעין סמכיהון דכסף תרין
סמכין תחות דפא חד ותרין
סמכין תחות דפא חד ׃
ולסיפי משכנא מערבא עבד
שיתא דפין ׃
ותרין דפין עבד לזויין משכנא
בסופיהון ׃
ויהון מכוונן מלרע וכחדא הוו
מכוונן ברישיהון לעזקתא
חדא כן עבד לתרויהון לתרין
זוין ׃
ויהון תמניא דפין וסמכיהון
דכסף שיתא עשר סמכין תרין
סמכין תרין סמכין תחות דפא
חד ׃
ועבד עברי דאעי שיטין חמשא
לדפי סטר משכנא חדא
וחמשא עברין לדפי סטר
משכנא תינינא וחמשא עברין
לדפי משכנא לסופיהון
מערבא ׃
ועבד ית עברא מציעאה
לאעברא בגו דפיא מן סיפי
לסיפי ׃
וית דפיא חפא דהבא וית
עזקתהון עבד דהב אתרא
לעבריא וחפא ית עבריא דהבא ׃
ועבד ית פרוכתא תיכלא
וארגונא וצבע זהורי ובוץ שזיר
עובד אומן עבד יתה צורת
כרובין ׃
ועבד לה ארבעה עמודי שטין
וחפנון דהבא ויהון דהב
ואתיך להון ארבעה סמכין
דכסף ׃
ועבד פרסא לתרע משכנא
תיכלא וארגונא וצבע זהורי ובוץ
שזיר עובד צייר ׃

קמפסין ודיה משה מואים כקן מטע
סעסרין עבר קרע אמר לו הקקסו
כרך קוח בו חכבן עלו מקכל
סעל יריקס קסמען קנסיס נבאות
רבות מנגרים כאחו כפשהם צפון
בסס נעסה פרך קו קולסרת
ומולטה לק מאכל ומשתה ומלחמה
אותו ומטעה המראה וכל אחר
קו זה את כבלם עמק במראה
ומגלת בבכרים כלומר אמ כנה
מחר ומתרכך מפיאות אותן לו
הלוש וטקקיה לקן ומקפ בבת ושנו
סס סבלאמר הזק קקמת מעבר לפך
ומו סס נר במראות מסבאורת
וכבשה קבור מקן שאה לאוס סלם
מן אים לאשת להשקות ממיס
סכתם למי שקבלה בפלגו וכיפרים
והיה לך שקן מראות מהם שהרי
כאמר ומעשה הקמפים ויעש כנגד
ושור וכמו קוכבה סם למרק סלם

עמודיו חמשה ואת ויהם וצפה ראשיהם וחשקיהם זהב ואדניהם חמשה נחשת: פ

ויעש בצלאל את הארן עצי שטים אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קמתו: ויצפהו זהב טהור מבית ומחוץ ויעש לו זר זהב סביב: ויצק לו ארבע טבעת זהב על ארבע פעמתיו ושתי טבעת על צלעו האחת ושתי טבעת על צלעו השנית: ויעש בדי עצי שטים ויצף אתם זהב: ויבא את הבדים בטבעת על צלעת הארן לשאת את הארן: ויעש כפרת זהב טהור אמתים וחצי ארכה ואמה וחצי רחבה: ויעש שני כרבים זהב מקשה עשה אתם משני קצות הכפרת: כרוב אחד מקצה מזה וכרוב אחד מקצה מזה מן הכפרת עשה את הכרבים משני קצותו: ויהיו הכרבים פרשי כנפים למעלה סככים בכנפיהם על הכפרת ופניהם איש אל אחיו אל הכפרת היו פני הכרבים: פ

ויעש את השלחן עצי שטים אמתים ארכו ואמה רחבו ואמה וחצי קמתו: ויצף אתו זהב טהור ויעש לו זר זהב סביב: ויעש לו מסגרת טפח סביב ויעש זר זהב למסגרתו סביב: ויצק לו ארבע טבעת זהב ויתן את הטבעת על ארבע הפאת אשר לארבע רגליו: לעמת המסגרת היו הטבעת בתים לבדים לשאת את השלחן: ויעש את הבדים עצי שטים ויצף אתם זהב לשאת את השלחן: ויעש את הכלים אשר על השלחן את קערתיו ואת

ויה עמודוהי חמשא וית ויהון וחפא רישיהון וכבושיהון דהבא וסמכיהון חמשא נחשא

ועבד בצלאל ית ארונא דאעי שטין תרתין אמין ופלגא אורכיה ואמתא ופלגא פותיה ואמתא ופלגא רומיה: וחפהי דהב דכי מגיו ומברא ועבד ליה דיר דדהב סחור סחור: ואתיך ליה ארבע עיזקן דדהב על ארבע זויתיה ותרתין עיזקן על סטריה חד ותרתין עיזקן על סטריה תניתא: ועבד אריחי דאעי שטין וחפא יתהון דדהב: ואעיל ית אריחיא בעיזקתא על סטרי ארונא למיטל ית ארונא: ועבד כפורתא דדהב דכי תרתין אמין ופלגא אורכה ואמתא ופלגא פותיה: ועבד תרין כרובין דדהב נגיד עבד יתהון מתרין סטרי כפורתא: כרובא חד מסיטרא מיכא וכרובא חד מסיטרא מיכא מן כפורתא עבד ית כרוביא מתרין סיטרוהי: והוו כרוביא פריסן גדפיהון לעילא מטלין בגדפיהון על כפורתא ואפיהון חד לקביל חד לקביל כפורתא הוו אפי כרוביא:

ועבד ית פתורא דאעי שיטין תרתין אמין אורכיה ואמתא פותיה ואמתא ופלגא רומיה: וחפא יתיה דהב דכי ועבד ליה דיר דדהב סחור סחור: ועבד ליה גדנפא רומיה פושכא סחור סחור ועבד דיר דדהב לגדנפיה סחור סחור: ואתיך ליה ארבע עיזקן דדהב ויהב ית עיזקתא על ארבע זויתיה די לארבע רגלוהי: לקביל גדנפא הואה עיזקתא אתרא לאריחיא למיטל ית פתורא: ועבד ית אריחיא דאעי שיטין וחפא יתהון דדהבא למיטל ית פתורא: ועבד ית מניא די על פתורא ית מגיסוהי וית

חסלת ויקהל

אלה פקודי

כפתריו ואת מנקיתיו ואת הקשות
אשר יסך בהן זהב טהור׃ פ
ויעש את המנרה זהב טהור מקשה
עשה את המנרה ירכה וקנה גביעיה
כפתריה ופרחיה ממנה היו׃ וששה
קנים יצאים מצדיה שלשה קני
מנרה מצדה האחד ושלשה קני
מנרה מצדה השני׃ שלשה גבעים
משקדים בקנה האחד כפתר ופרח
ושלשה גבעים משקדים בקנה אחד
כפתר ופרח כן לששת הקנים היצאים
מן המנרה׃ ובמנרה ארבעה גבעים
משקדים כפתריה ופרחיה׃ וכפתר
תחת שני הקנים ממנה וכפתר תחת
שני הקנים ממנה וכפתר תחת שני
הקנים ממנה לששת הקנים היצאים
ממנה׃ כפתריהם וקנתם ממנה היו
כלה מקשה אחת זהב טהור׃ ויעש
את נרתיה שבעה ומלקחיה ומחתתיה
זהב טהור׃ ככר זהב טהור עשה
אתה ואת כל כליה׃ פ
ויעש את מזבח הקטרת עצי שטים
אמה ארכו ואמה רחבו רבוע ואמתים
קמתו ממנו היו קרנתיו׃ ויצף אתו
זהב טהור את גגו ואת קירתיו סביב
ואת קרנתיו ויעש לו זר זהב סביב׃
ושתי טבעת זהב עשה לו מתחת לזרו
על שתי צלעתיו על שני צדיו לבתים
לבדים לשאת אתו בהם׃ ויעש את
הבדים עצי שטים ויצף אתם זהב׃
ויעש את שמן המשחה קדש ואת
קטרת הסמים טהור מעשה רקח׃ ס
ויעש את מזבח העלה
עצי שטים חמש אמות ארכו וחמש
אמות רחבו רבוע ושלש אמות

בחכוהי ות סמלתיה ות
קשוותא דאיתסך בהון דהב
דכי׃
ועבד ית מנרתא דהב דכי נגיד
עבד ית מנרתא צירא וקנא
כלידהא חיזורהא ושושנהא
מנה הוו׃
ושתא קנין נפקין מציטרהא
תלתא קני מנרתא מסיטרא
חד ותלתא קני מנרתא
מסיטרא תניעא׃
תלתא כלידין מצירין בקנא
חד חיזור ושושן ותלתא
כלידין מצירין בקנא חד
חיזור ושושן כן לשיתא קנין
דנפקין מן מנרתא׃
ובמנרתא ארבעה כלידין
מצירין חיזורהא ושושנהא׃
וחיזור תחות תרין קנין מינה
וחיזור תחות תרין קנין מינה
וחיזור תחות תרין קנין מינה
לשיתא קנין דנפקין מינה׃
חיזוריהון וקניהון מנה יהון
כלה נגידא חדא דדהב דכי׃
ועבד ית בוציניהא שבעה
וצביתהא ומחתיתהא דדהב
דכי׃
כיכרא דדהב דכי עבד יתה וית
כל מנהא׃
ועבד ית מדבחא קטרת
בוסמיא דאעי שיטין אמתא
אורכיה ואמתא פותיה מרובע
ותרתין אמין רומיה מניה הוו
קרנוהי׃
וחפא יתיה דהב דכי ית איגריה
וית כותלוהי סחור סחור וית
קרנוהי ועבד ליה דיר דדהב
סחור סחור׃
ותרתין עזקן דדהב עבד ליה
מלרע לזיריה על תרתין
סטרוהי דעל תרתין ז ויותיה
לאתרא לאריחיא למיטל
יתיה בהון׃
ועבד ית אריחיא דאעי שיטין
וחפא יתהון דדהב׃
ועבד ית מישחא דרבותא
קודשא וית קטרת בוסמיא
דכי עובד בוסמנו׃
ועבד ית מדבחא דעלתא
דאעי שיטין חמש אמין אורכיה
וחמש אמין פותיה מרובע
ותלתין אמין

איש איש למשא ידו ופקד עליו
כמו שאמור בפרשת נשא׃
בני איתמר [illegible]
פעלים פקיד למסור
לכל מה שהוא ענין
עלו׃ ובצלאל בן אורי׃
עשה את כל אשר צוה משה
אין כתב כאן שאמ את כל
אשר צוה ה׳ את משה אפי׳ דברי
שלא אמר לו רבו הסכימה דעתו
למה שנאמר למשה
בסיני׃ הככר ס׳ מנים
מנה ומנה של קדש כפול
היה הרי הככר מאה
ועשרים מנה והמנה עשרים
וחמשה סלעים הרי ככר של
קדש שלשת אלפים
שקלים לפיכך מנה
מנה בפרוטרוט כל
השקלים שפחותים מג׳ אלפים
מג׳ אלפים שאין מגיעין
לככרי הקדש׃ [illegible]
מחצית השקל
שש מאות אלף
וכך היו
ישראל
וכן עלה
מנינם
[illegible]
[illegible]
ומס עתיד
[illegible]
[illegible]
[illegible]
השקל של שש מאות אלף [illegible]

1
2
2
B

קרנתו: ויעש קרנתיו על ארבע
פנתיו ממנו היו קרנתיו ויצף אתו
נחשת: ויעש את כל כלי המזבח את
הסירת ואת היעים ואת המזרקת
את המזלגת ואת המחתת כל כליו
עשה נחשת: ויעש למזבח מכבר
מעשה רשת נחשת תחת כרכבו
מלמטה עד חציו: ויצק ארבע טבעת
בארבע הקצות למכבר הנחשת
בתים לבדים: ויעש את הבדים עצי
שטים ויצף אתם נחשת: ויבא את
הבדים בטבעת על צלעת המזבח
לשאת אתו בהם נבוב לחת עשה
אתו: ס ויעש את
הכיור נחשת ואת כנו נחשת במראת
הצבאת אשר צבאו פתח אהל
מועד: פ ויעש את החצר
לפאת נגב תימנה קלעי החצר שש
משזר מאה באמה: עמודיהם
עשרים ואדניהם עשרים נחשת ווי
העמודים וחשקיהם כסף: ולפאת
צפון מאה באמה עמודיהם עשרים
ואדניהם עשרים נחשת ווי העמודים
וחשקיהם כסף: ולפאת ים קלעים
חמשים באמה עמודיהם עשרה
ואדניהם עשרה ווי העמודים וחשוקיהם
כסף: ולפאת קדמה מזרחה חמשים
אמה: קלעים חמש עשרה אמה
אל הכתף עמודיהם שלשה ואדניהם
שלשה: ולכתף השנית מזה ומזה
לשער החצר קלעים חמש עשרה
אמה עמדיהם שלשה ואדניהם
שלשה: כל קלעי החצר סביב שש
משזר: והאדנים לעמדים נחשת ווי
העמודים וחשוקיהם כסף וצפוי

רומיה:
ועבד קרנוהי על ארבע זויתיה
מיניה הואה קרנוהי וחפא
יתיה נחשא:
ועבד כל מני מדבחא ית
פסכתרותא וית מגרופיתא וית
מזרקתא וית צינוריתא וית
מחתיתא כל מנוהי עבד
נחשא:
ועבד למדבחא סרדא עובד
מצדתא דנחשא תחות
סובביה מלרע עד פלגותיה:
ואתיך ארבע עזקתא על
ארבע זויתיה לסרדא דנחשא
לאתרא לאריחיא:
ועבד ית אריחיא דאעי שטין
וחפא יתהון נחשא:
ואעיל ית אריחיא בעזקתא
על סטרי מדבחא למיטל יתיה
בהון חליל לוחין עבד יתהון:

ועבד ית כיורא דנחשא וית
בסיסיה דנחשא במחזית
נשיא דאתיאן לצלאה בתרע
משכן זמנא:

ועבד ית דרתא לרוח עיבר
דרומא סרדי דרתא דבוץ
שזיר מאה אמין:
עמודיהון עשרין וסמכיהון
עשרין נחשא ווי עמודיא
וכיבושיהון כסף:
ולרוח ציפונא מאה אמין
עמודיהון עשרין וסמכיהון
עשרין נחשא ווי עמודיא
וכיבושיהון כסף:

ולרוח מערבא סרדין חמשין
אמין עמודיהון עשרה
וסמכיהון עשרה ווי עמודיא
וכבושיהון כסף:

ולרוח קידומא דמדינחא
חמשין אמין:
סרדין חמש עשרי אמין
לעיברא עמודיהון תלתא
וסמכיהון תלתא:
ולעיברא תניינא מכא ומכא
לתרע דרתא סרדין חמש
עשרי אמין עמודיהון תלתא
וסמכיהון תלתא:

כל סרדי דרתא סחור סחור
דבוץ שזיר:

וסמכיא לעמודיא נחשא ווי
עמודיא וכבושיהון כסף וחיפוי

מאות ככר · כל אחד ככר ...
הנפה שקלים ככר ... מאות ...
... מאות ... אלפים
... מאות ככר והשלשת ... וחמש
מאות וחמשים ... וכבש
מאות וחמשה ושבעים ... ככל
... הקדש כל ...
קמצכן ... ארבעים ושמנה קרשי
... וששה אדנים וחצי
... ארבעה ... וכל אחד
... נחשת כתב ... ונפה
... עמודים ...
כתב ונפה ... וחשוקיהם
כסף · ...
...
בגדי ... בגדי כהונה ...
כהונה ...
... כל ... הקדש ...
מסעות ...
...

העמודים

ראשיהם כסף והם מחשקים כסף
כל עמדי החצר ובמסך שער החצר
מעשה רקם תכלת וארגמן ותולעת
שני ושש משזר ועשרים אמה ארך
וקומה ברחב חמש אמות לעמת
קלעי החצר ועמדיהם ארבעה
ואדניהם ארבעה נחשת וויהם כסף
וצפוי ראשיהם וחשקיהם כסף וכל
היתדת למשכן ולחצר סביב נחשת

ס אלה פקודי המשכן
משכן העדת אשר פקד על פי משה
עבדת הלוים ביד איתמר בן אהרן
הכהן ובצלאל בן אורי בן חור למטה
יהודה עשה את כל אשר צוה יהוה
את משה ואתו אהליאב בן אחיסמך
למטה דן חרש וחשב ורקם בתכלת
ובארגמן ובתולעת השני ובשש :

ס כל הזהב העשוי
למלאכה בכל מלאכת הקדש
ויהי זהב התנופה תשע ועשרים
ככר ושבע מאות ושלשים שקל
בשקל הקדש וכסף פקודי העדה
מאת ככר ואלף ושבע מאות
וחמשה ושבעים שקל בשקל
הקדש : בקע לגלגלת מחצית
השקל בשקל הקדש לכל העבר
על הפקדים מבן עשרים שנה
ומעלה לשש מאות אלף ושלשת
אלפים וחמש מאות וחמשים :
ויהי מאת ככר הכסף לצקת את
אדני הקדש ואת אדני הפרכת
מאת אדנים למאת הככר ככר
לאדן ואת האלף ושבע המאות
וחמשה ושבעים עשה ווים לעמודים
וצפה ראשיהם וחשק אתם :

רישיהון דכסף ואינון מכבשין דכסף כל עמודי דרתא :

ופרסא דתרע דרתא עובד צייר תיכלא וארגונא וצבע זהורי ובוץ שזיר ועשרין אמין אורכא ורומא בפותיא חמש אמין לקביל סרדי דרתא :

ועמודיהון ארבעה וסמכיהון ארבעה נחשא וויהון דכסף וחיפוי רישיהון וכבושיהון כסף : וכל סיכיא למשכנא ולדרתא סחור סחור נחשא :

אילין מנייני משכנא משכנא דסהדותא דאיתמנו על מימר משה פולחן ליואי בידא דאיתמר בר אהרן כהנא :

ובצלאל בר אורי בר חור לשבטא דיהודה עבד ית כל דפקיד יי ית משה :

ועמיה אהליאב בר אחיסמך לשבטא דדן נגר ואומן וצייר בתיכלא ובארגונא ובצבע זהורי ובבוצא : כל דהבא דאתעביד לעבידתא לכל עבידת קודשא והוה דהב ארמותא עשרין ותשע ככרין ושבע מאה ותלתין סלעין בסלעי קודשא :

וכסף מנייני כנישתא מאה ככרין ואלף ושבע מאה ושבעין וחמש סלעין בסלעי קודשא :

תיקלא לגולגלתא פלגות סלעיא בסלעי קודשא לכל דעבר על מניניא מבר עשרין שנין ולעילא לשית מאה ותלתא אלפין וחמש מאה וחמשין :

והוה מאה ככרין דכסף לאתכא ית סמכי קודשא וית סמכי פרוכתא מאה סמכין למאה ככרין ככרא לסמכא :

וית אלף ושבע מאה ושבעין וחמשא עבד וויין לעמודיא וחפא רישיהון וכבש יתהון :

הזהב כסין דקיס כלן קוא
מלמקך קיחך קיו טוון חרת
קיקב עם קחוטין מרדרין קטסי דקי
וקוכבן מקס פתלם לורך
קטס לנעגת חוקן פתלם
הערוכת עם כל מין
ומין כחשן וחפוי שכל
כקן זקב חוט חחד והבעם ששה
חוטין של תכלת וכן עם כל מין
ומין שכל המין חוטן כפול ששה
והזהב חוט ששש עם כל
אחד ואחד פקדי המגבעות
הפקדת המגבעות
המגבעות מפוחרין
נתת על
המגבפת
מגועליך נתת פתל
הקבלת על המגבפת
עליה הפתל
קיק מוסים
על
המגבפ
ממן בקר וחיותפסר
ומקבן על המגבפת
שזרי בחוטות
קקסיר שמש
שערו
קיק
נרלוק
בן בן
למגבפת
ששר
מגבה הפלון והכון
נתון על המגבה קרי
המגבפת למעלה

[illegible]

123B

ונחשת התנופה שבעים ככר ואלפים
וארבע מאות שקל ׃ ויעש בה את
ארני פתח אהל מועד ואת מזבח
הנחשת ואת מכבר הנחשת אשר
לו ואת כל כלי המזבח ׃ ואת ארני
החצר סביב ואת ארני שער החצר
ואת כל יתדת המשכן ואת כל
יתדת החצר סביב ׃ ומן התכלת
והארגמן ותולעת השני עשו בגדי
שרד לשרת בקדש ויעשו את בגדי
הקדש אשר לאהרן כאשר צוה
יהוה את משה ׃ פ
ויעש את האפד זהב תכלת וארגמן
ותולעת שני ושש משזר ׃ וירקעו
את פחי הזהב וקצץ פתילם לעשות
בתוך התכלת ובתוך הארגמן
ובתוך תולעת השני ובתוך השש
מעשה חשב ׃ כתפת עשו לו חברת
על שני קצוותו חבר ׃ וחשב אפדתו
אשר עליו ממנו הוא כמעשהו
זהב תכלת וארגמן ותולעת שני
ושש משזר כאשר צוה יהוה את
משה ׃ ס ויעשו את
אבני השהם מסבת משבצת זהב
מפתחת פתוחי חתם על שמות
בני ישראל ׃ וישם אתם על כתפת
האפד אבני זכרון לבני ישראל כאשר
צוה יהוה את משה ׃ פ
ויעש את החשן מעשה חשב
כמעשה אפד זהב תכלת וארגמן
ותולעת שני ושש משזר ׃ רבוע
היה כפול עשו את החשן זרת
ארכו וזרת רחבו כפול ׃ וימלאו
בו ארבעה טורי אבן טור אדם
פטדה וברקת הטור האחד ׃

ונחשא דארמותא
ושבעין ככרין ותרין אלפין
וארבע מאה סילעין ׃
עבד בה ית סבכי דתרע
משכן זמנא וית מדבחא
דנחשא וית סרדא דנחשא
דיליה וית כל מאני מדבחא ׃
וית סבכי דרתא סחור סחור
וית סבכי דתרע דרתא וית כל
סיכי משכנא וית כל סיכי
דרתא סחור סחור ׃
ומן תיכלא ומן ארגונא וצבע
זהורי עבדו לבושי שמושא
לשמשא בקודשא ועבדו ית
לבושי קודשא די לאהרן
כמא דפקיד יי׳ ית משה ׃
ועבד ית אפודא דהבא תיכלא
וארגונא וצבע זהורי ובוץ
שזיר ׃
ורדידו ית טסי דדהבא וקציצו
חוטין למעבד בגו תיכלא ובגו
ארגונא ובגו צבע זהורי ובגו
בוצא עובד אומן ׃
כתפין עבדו ליה מלפפן על
תרין סטרוהי מתלפף ׃
והמין תיקוניה דעלוהי מיניה
הוא כעובדיה דהבא תיכלא
וארגונא וצבע זהורי ובוץ שזיר
כמא דפקיד יי׳ ית משה ׃
ועבדו ית אבני בורלא משקען
מרמצן דדהב גליפן כתב
מפרש על שמהן בני ישראל ׃
ושוי יתהון על כתפי אפודא
אבני דוכרנא לבני ישראל כמא
דפקיד יי׳ ית משה ׃
ועבד ית חושנא עובד אומן
כעובד אפודא דהבא תיכלא
וארגונא וצבע זהורי ובוץ
שזיר ׃
מרובע הוה עיף עבדו ית
חושנא זרתא אורכיה וזרתא
פותיה עיף ׃
ואשלימו ביה ארבעה סידרין
דאבן טבא סידרא קדמאה
סמקן ירקן וברקן סידרא חד ׃

ויתנו למעלה ויתנו על המצנפת
ועל הקדשים נר כהן ׳ ויתנו
עליו פתיל תכלת ונתנו
קצוזק הוא חומר ונתת אותו
על פתיל תכלת וחומר
אתו פתיל תכלת זה חוטין
ק לקשרו שבכן קשרו
המצנפת לפי שהכהן
היכן אלה מהין לחין
ובמה יקשרו
במעשה הם לו
היו קונטס ם
חוטי תכלת
לנגד ראשו
ובאמצעותו
שכהן
קושרו ותולהו במצנפת כשהוא
בראשו ושני חוטין היו בכל קנה
וקנה אחת מלמעלה והאחרת
מתחת לנגד מצחו וכן באמצעו
שם קוז כוח לקשור והיו
דרך קשירת כחות משנ
חוטין לכך נאמר על
פתיל תכלת ועלו
פתיל תכלת וקושר
ראשיקס קשנים
טלן יחד מאחריו
למעל ערפו
ומוסיף כל
המצנפת ול
התמה שלא נאמר
פתיל קוחיו
ומכוון היו שהרי משם
בחשן ואפוד ויכסו את
המצנפת ועל בראשו לא היו תפות משנ

וסדרא תנינא איזמרגדין שבזיז וסבהלום׃ וסדרא תליתאה קנכירין טרקיא ועין עיגלא׃ וסדרא רביעאה כרום ימא ובורלא ופנטירין משקען מרמצן דדהב באשלמותהון׃

ואבניא על שמהת בני ישראל אינון תרתין עשרה על שמהתהון כתב מפרש כגלוף דעיזקא גבר על שמיה לתרין עשר שבטין׃ ועבדו על חושנא תכין כתחום עובד גדילו דדהב דכי׃

ועבדו תרתין מרמצן דדהב ותרתין עיזקן דדהב ויהבו ית תרתין עיזקתא על תרין סטרי חושנא׃ ויהבו תרתין גדילן דדהב על תרתין עיזקתא לסטרי חושנא׃

וית תרתין גדילן דעל תרתין סטרוהי יהבו על תרתין מרמצתא ויהבנון על כתפי אפודא לקביל אפוהי׃ ועבדו תרתין עיזקן דדהב ושויאו על תרין סטרי חושנא על שיפמיה די לעיברא דאפודא מלגיו׃ ועבדו תרתין עיזקן דדהב ויהבנון על תרין כתפי אפודא מלרע מלקביל אפוהי לקביל בית לופי מעילוי להמין אפודא׃

ואחדו ית חושנא בעיזקתיה לעיזקת אפודא בחוטא דתכילתא למהוי על המין אפודא ולא יתפרק חושנא מעילוי אפודא כמא דפקיד יי ית משה׃

והטור השני נפך ספיר ויהלם׃ והטור
השלישי לשם שבו ואחלמה׃ והטור
הרביעי תרשיש שהם וישפה מוסבת
משבצת זהב במלאתם׃ והאבנים
על שמת בני ישראל הנה שתים
עשרה על שמתם פתוחי
חתם איש על שמו לשנים עשר
שבט׃ ויעשו על החשן שרשרת
גבלת מעשה עבת זהב טהור׃ ויעשו
שתי משבצת זהב ושתי טבעת זהב
ויתנו את שתי הטבעת על שני קצות
החשן׃ ויתנו שתי העבתת הזהב
על שתי הטבעת על קצות החשן׃
ואת שתי קצות שתי העבתת נתנו
על שתי המשבצת ויתנם על כתפת
האפד אל מול פניו׃ ויעשו שתי
טבעת זהב וישימו על שני קצות
החשן על שפתו אשר אל עבר
האפד ביתה׃ ויעשו שתי טבעת
זהב ויתנם על שתי כתפת האפד
מלמטה ממול פניו לעמת מחברתו
ממעל לחשב האפד׃ וירכסו את
החשן מטבעתיו אל טבעת האפד
בפתיל תכלת להית על חשב
האפד ולא יזח החשן מעל האפד
כאשר צוה יהוה את משה׃

שהרי כנגד קצות החשן העליונות
טבעות ובבית כתפות האפוד
היו טבעות שכנגדן ולפי
דרך קשירה ארבעה חוטין
הן ומגדל מקום פתוח
מעשים אל האפוד׃ וירא
משה את כל המלאכה
וגו׳ ויביאו את המשכן
ודאי שלא היו יכולין להקימו
לפי שלא עשה בו משה
שום מלאכה הניח לו
הקב״ה ברוך הוא
הקמתו ולא היה
יכול שום אדם
להקימו
מכובד הקרשים אין כח באדם
לזוקפן ומשה העמידו אמר
משה לפני הקב״ה ברוך הוא איך
אפשר הקמתו על ידי אדם אמר
לו עסוק אתה בידך והראה
כמקימו והוא נזקף וקם מאליו
וזהו שנאמר הוקם המשכן
הוקם מאליו מדרש רבי
תנחומא׃ ויברך
אותם משה׃ אמר
להם יהי רצון

פ

ועבד ית מעילא דאפודא עובד מחי גמיר תכלא׃

ופומא דמעילא כפיל בגויה כפום שריין תורא יהא מקף לפומיה סחור סחור לא יתבזע׃

ועבדו על שיפולי מעילא רמוני תכלא וארגונא וצבע זהורי ובוץ שזיר׃

ועבדו זגין דדהב דכי ויהבו ית זגיא בגו רמוניא על שיפולי מעילא סחור סחור בגו

ויעש את מעיל האפד מעשה ארג
כליל תכלת׃ ופי המעיל בתוכו
כפי תחרא שפה לפיו סביב לא
יקרע׃ ויעשו על שולי המעיל
רמוני תכלת וארגמן ותולעת שני
משזר׃ ויעשו פעמני זהב טהור
ויתנו את הפעמנים בתוך הרמנים
על שולי המעיל סביב בתוך

שתשרה שכינה
במעשה ידיכם
ויהי נועם ה׳
אלהינו עלינו
ומעשה ידינו
והוא אחד
מאחד עשר
מזמורים
שבתפלה

124 B

הרמנים: פעמן ורמן פעמן ורמן על
שולי המעיל סביב לשרת כאשר
צוה יהוה את משה : פ
ויעשו את הכתנת
שש מעשה ארג לאהרן ולבניו: ואת
המצנפת שש ואת פארי המגבעת
שש ואת מכנסי הבד שש משזר:
ואת האבנט שש משזר ותכלת
וארגמן ותולעת שני מעשה רקם
כאשר צוה יהוה את משה :
פ ויעש את ציץ נזר
הקדש זהב טהור ויכתבו עליו
מכתב פתוחי חותם קדש ליהוה :
ויתנו עליו פתיל תכלת לתת על
המצנפת מלמעלה כאשר צוה
יהוה את משה : ס ותכל
כל עבדת משכן אהל מועד ויעשו
בני ישראל ככל אשר צוה יהוה
את משה כן עשו : פ
ויביאו את המשכן אל משה את
האהל ואת כל כליו קרסיו קרשיו
בריחו ועמדיו ואדניו : ואת מכסה
עורת האילם המאדמים ואת
מכסה ערת התחשים ואת פרכת
המסך : את ארון העדת ואת בדיו
ואת הכפרת: את השלחן את כל
כליו ואת לחם הפנים : את המנרה
הטהרה את נרתיה נרת המערכה
ואת כל כליה ואת שמן המאור :
ואת מזבח הזהב ואת שמן
המשחה ואת קטרת הסמים
ואת מסך פתח האהל : את מזבח
הנחשת ואת מכבר הנחשת אשר
לו את בדיו ואת כל כליו את הכיר
ואת כנו : את קלעי החצר את

רימוניו
גגא ורמונא גגא ורימונא על
שיפולי מעילא סחור סחור
לשמשא כמה דפקיד יי ית
משה :
ועבדו ית כתונין דבוצא עובד
מחי לאהרן ולבנוהי :
וית מצנפתא דבוצא וית שבח
כובעיא דבוצא וית מכנסין
דבוצא דבוץ שזיר :
וית המינא דבוץ שזיר ותכלא
וארגוונא וצבע זהורי עובד
צייר כמה דפקיד יי ית משה
ועבדו ית ציצא כלילא
דקודשא דהב דכי וכתבו
עלוהי גליף כתב מפרש
קודשא ליי :
ויהבו עלוהי חוטא דתכילתא
למיתן על מצנפתא מלעילא
כמה דפקיד יי ית משה :
ושלימת כל פולחן משכנא
דמשכן זימנא ועבדו בני ישראל
כמה דפקיד יי ית משה כן
עבדו :
ואיתיאו ית משכנא לות משה
ית משכנא וית כל מנוהי
פורפוהי דפוהי עברוהי
עמודוהי וסמכוהי :
וית חופאה דמשכי דדיכרי
מסמקי וית חופאה דמשכי
ססגונא וית פרוכתא דפרסא :
ית ארונא דסהדותא וית
אריחוהי וית כפורתא :
ית פתורא וית כל מנוהי וית
לחם אפיא :
ית מנרתא דכיתא וית בוצינהא
בוציני סידרא וית כל מנהא
וית משחא דאנהורותא :
וית מדבחא דדהבא וית
מישחא דרבותא וית קטרת
בוסמיא וית פרסא דתרע
משכנא :
ית מדבחא דנחשא וית סרדא
דנחשא דיליה וית אריחוהי
וית כל מנוהי וית כיורא וית
בסיסיה :
ית סרדי דרתא ית

ומשה אינו הפקיד על לחוד
המעיל חסר ומשפטו אשירם
וסמכת על האהרן · לשון
מגן שהוא היה מחיצה ·
ועריכת את ערכו ·
שתי מעל נות של לחם
הפנים · ויכרות
האהל על המשכן ·
כן יריעות העזים
את העמוד ·
הלוחות על
ירך המשכן
נתונים
נתנו
הטבעת של רוחב האפוד · ירך
כקרנו עולה כרך שהוא
בבתו של אדם · ויקטר עליו
שחרית וערבית כמה שכ׳
בבקר בבקר · ובהעלות
אהרן וגו׳ אף בוים א׳
למלואים שה׳ א׳ יום
הקמת המשכן שימים
משה והקריב
קרבנו כתריתן
מחוקן שבכשוו
לגו בוים שב׳
קרב אל
ק׳ זומו ·
את העלה עלת התמיד ואת
המנחה · מנחת נסכו של
התמיד כמה שב׳ ועשרון
סלת בלול בשמן · ורחצו
ממנו · משה ואהרן ובניו יום שמיני
למלואים הוו טלן שוין לרחוץ
והרביעו ומקדשין מימיו

25A

לפי שהיה קשה משה עמודים ·
נקרא קרס · כמו ונקרא כם שיקרב ·
ונח יכל משה לבדו · וכתב אהרן
אומר ובניו משה · הקריב במשכן
פי שכן עשו הענן · אומר משתה
כל זמן שהענן היה שם לא היו יכולים
לפי שהלך הענן נכנס ומדבר
עמו · למען כל בית ישראל · בכל
מסעיהם שהיו בכוסם היה שוכן הענן
במקום אחר יחנו אף הוא קרוי מסע
וכן וילך למסעיו · וכן שם מסע
לפי שממקום החניה חוזר ונוסע
לכך נקראות כל החניות מסעות

מעשה אפוד והשן

לפי שפרשתי מעשה החשן והאפוד
פרקים פרקים על פי המקראות
ים לא ידעת נגרופן · קנא סוכב
מעשיהם יחד · קושי היו עשוי
כמין סינר של נשים רוכבות סוסים
חוגרות מלאחריו כנגד לבו למטה

עמדיה ואת אדניה ואת המסך לשער
החצר את מיתריו ויתדתיה ואת כל
כלי עבדת המשכן לאהל מועד: את
בגדי השרד לשרת בקדש את בגדי
הקדש לאהרן הכהן ואת בגדי בניו
לכהן: ככל אשר צוה יהוה את משה
כן עשו בני ישראל את כל העבדה:
וירא משה את כל המלאכה והנה
עשו אתה כאשר צוה יהוה כן עשו
ויברך אתם משה: פ
וידבר יהוה אל משה לאמר: ביום
החדש הראשון באחד לחדש תקים
את משכן אהל מועד: ושמת שם
את ארון העדות וסכת על הארן
את הפרכת: והבאת את השלחן
וערכת את ערכו והבאת את המנרה
והעלית את נרתיה: ונתתה את
מזבח הזהב לקטרת לפני ארון
העדת ושמת את מסך הפתח
למשכן: ונתתה את מזבח העלה
לפני פתח משכן אהל מועד: ונתת
את הכיר בין אהל מועד ובין המזבח
ונתת שם מים: ושמת את החצר
סביב ונתת את מסך שער החצר:
ולקחת את שמן המשחה ומשחת
את המשכן ואת כל אשר בו וקדשת
אתו ואת כל כליו והיה קדש: ומשחת
את מזבח העלה ואת כל כליו
וקדשת את המזבח והיה המזבח
קדש קדשים: ומשחת את הכיר
ואת כנו וקדשת אתו: והקרבת את
אהרן ואת בניו אל פתח אהל מועד
ורחצת אתם במים: והלבשת את
אהרן את בגדי הקדש ומשחת
אתו וקדשת אתו וכהן לי: ואת בניו

עמודהא וית סמכהא וית
פרסא לתרע דרתא וית
אטונוהי וסיכהא וית כל מאני
פולחן משכנא למשכן זימנא:

ית לבושי שימושא לשמשא
בקודשא וית לבושי קודשא
לאהרן כהנא וית לבושי
בנוהי לשמשא:
ככל דפקיד יי ית משה כן
עבדו בני ישראל ית כל
פולחנא:
וחזא משה ית כל עבידתא
והא עבדו יתה כמה דפקיד
יי כן עבדו ובריך יתהון משה

ומליל יי עם משה למימר:
ביומא דירחא קדמאה בחד
לירחא תקים ית משכנא
דמשכן זימנא:
ותשוי תמן ית ארונא
דסהדותא ותטיל על ארונא
ית פרוכתא:
ותעיל ית פתורא ותסדר ית
סידריה ותעיל ית מנרתא
ותדלק ית בוציניתהא:
ותתן ית מדבחא דדהבא
לקטרת בוסמיא קדם ארונא
דסהדותא ותשוי ית פרסא
דתרעא למשכנא:

ותתן ית מדבחא דעלתא קדם
תרע משכנא דמשכן זימנא:

ותתן ית כיורא בין משכן זימנא
ובין מדבחא ותתן תמן מיא:

ותשוי ית דרתא סחור סחור
ותתן ית פרסא דתרע דרתא:
ותיסב ית מישחא דרבותא
ותרבי ביה ית משכנא וית כל
דביה ותקדיש יתיה וית כל
מנוהי ויהא קודשא:
ותרבי ביה ית מדבחא
דעלתא וית כל מנוהי ותקדיש
ית מדבחא ויהא מדבחא
קדש קודשין:
ותרבי ית כיורא וית בסיסיה
ותקדיש יתיה:
ותקריב ית אהרן וית בנוהי
לתרע משכן זימנא ותסחי
יתהון במיא:
ותלביש ית אהרן ית לבושי
קודשא ותרבי יתיה ותקדיש
יתיה וישמש קדמי:

וית בנוהי

1
2
5
B

מאחוריו ראשו כנגד לבו של אדם
ויותר ומגיע עד עקבו והחשב מחובר
בראשו על פי רחבו ולא במחט אלא
מעשה אורג ומאריך לכאן ולכאן כדי
להקיף ולחגור בו והכתפות מחוברות
בחשב אחת לימין ואחת לשמאל
מאחורי הכהן מכוונין זו מול זו שעל
הבגד בין כתפיו שכשזוקפם
עומדות לפני על שתי כתפיו והן
כמין שתי רצועות עשויות ממין
האפוד ארוכות כדי לזוקפן אצל
צוארו מכאן ומכאן ונקפלות לפניו
למטה מכתפיו מעט ואבני השהם
קבועות בו אחת לימין ואחת לשמאל
ושתי ראשי שרשרות התקועין
במשבצות לימין ולשמאל במעלה
החשן תלוי במשבצות האפוד על
לבו מלפניו ׳ ועוד שתי טבעות
בשתי קצות החשן בתחתיתו וכנגדן
שתי טבעות בשתי כתפות האפוד
למטה בראש התחתון המחובר
בחשן טבעות החשן מול טבעות
האפוד שוכבין זה על זה ומרכסן
בפתיל תכלת התחוב בטבעות
האפוד והחשן כדי שיהא תחתית
החשן דבק לחשב האפוד ולא יהא
נע ונבדל הולך וחוזר ׳

נשלם ספר ואלה שמות

מוגה על הכתב שהגיהו בן אשר ז״ל

תקריב והלבשת אתם כתנת ׃
ומשחת אתם כאשר משחת את
אביהם וכהנו לי והיתה להית להם
משחתם לכהנת עולם לדרתם ׳
ויעש משה ככל אשר צוה יהוה אתו
כן עשה׳ פ ויהי בחדש
הראשון בשנה השנית באחד לחדש
הוקם המשכן ׳ ויקם משה את
המשכן ויתן את אדניו וישם את
קרשיו ויתן את בריחיו ויקם את
עמודיו: ויפרש את האהל על המשכן
וישם את מכסה האהל עליו מלמעלה
כאשר צוה יהוה את משה:
ס ויקח ויתן את העדת אל
הארן וישם את הבדים על הארן
ויתן את הכפרת על הארן מלמעלה׳
ויבא את הארן אל המשכן וישם
את פרכת המסך ויסך על ארון
העדות כאשר צוה יהוה את משה׳
ס ויתן את השלחן באהל
מועד על ירך המשכן צפנה מחוץ
לפרכת׳ ויערך עליו ערך לחם לפני
יהוה כאשר צוה יהוה את משה ׳
ס וישם את המנרה
באהל מועד נכח השלחן על ירך
המשכן נגבה: ויעל הנרת לפני
יהוה כאשר צוה יהוה את משה ׳
ס וישם את מזבח הזהב
באהל מועד לפני הפרכת: ויקטר
עליו קטרת סמים כאשר צוה יהוה
את משה ׳ ס וישם
את מסך הפתח למשכן: ואת מזבח
העלה שם פתח משכן אהל מועד
ויעל עליו את העלה ואת המנחה
כאשר צוה יהוה את משה ׳ ס

תקרב ותלבש יתהון כיתונין ׃

ותרבי יתהון כמה דרבית ית אבוהון וישמשון קדמי ותהי למהוי להון רבותהון לכהונת עלם לדריהון ׃

ועבד משה כמה דפקיד יי יתיה כן עבד ׃

והוה בירחא קדמאה בשתא תנינא בחד לירחא איתקם משכנא ׃

ואקים משה ית משכנא ויהב ית סמכוהי ושוי ית דפוהי ויהב ית עברוהי ואקים ית עמודוהי ׃

ופרש ית פרסא על משכנא ושוי ית חופאה למשכנא עלוהי מלעילא כמה דפקיד יי ית משה ׃

ונסיב ויהב ית סהדותא על ארונא ושוי ית אריחיא על ארונא ויהב ית כפורתא על ארונא מלעילא ׃

ואעיל ית ארונא למשכנא ושוי ית פרוכתא דפרסא ואטיל על ארונא דסהדותא כמה דפקיד יי ית משה ׃

ויהב ית פתורא במשכן זמנא על ציד משכנא צפונא מברא לפרוכתא ׃

וסדר עלוהי סדור דלחים קדם יי כמה דפקיד יי ית משה ׃

ושוי ית מנרתא במשכן זמנא לקביל פתורא על ציד משכנא דרומא ׃

ואדליק בוציניא קדם יי כמה דפקיד יי ית משה ׃

ושוי ית מדבחא דדהבא במשכן זמנא קדם פרוכתא ׃
ואסיק עלוהי קטרת בוסמין כמה דפקיד יי ית משה ׃

ושוי ית פרסא דתרעא למשכנא ׃

וית מדבחא דעלתא שוי בתרע משכן זמנא ואסיק עלוהי ית עלתא וית מנחתא כמה דפקיד יי ית משה ׃

ספר ויקרא

וישם את הכיר בין אהל מועד ובין המזבח ויתן שמה מים לרחצה: ורחצו ממנו משה ואהרן ובניו את ידיהם ואת רגליהם: בבאם אל אהל מועד ובקרבתם אל המזבח ירחצו כאשר צוה יהוה את משה: ס ויקם את החצר סביב למשכן ולמזבח ויתן את מסך שער החצר ויכל משה את המלאכה: פ

ויכס הענן את אהל מועד וכבוד יהוה מלא את המשכן: ולא יכל משה לבוא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן וכבוד יהוה מלא את המשכן: ובהעלות הענן מעל המשכן יסעו בני ישראל בכל מסעיהם: ואם לא יעלה הענן ולא יסעו עד יום העלתו: כי ענן יהוה על המשכן יומם ואש תהיה לילה בו לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם:

סכום פסוקי דספר ואלה שמות אלף ומאתים ותשעה ... ארבה ... הבדרויא ... ופרשיותיו ... לא תקלל

ויקרא אל משה וידבר יהוה אליו מאהל מועד לאמר: דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם אדם כי יקריב

ושוית כיורא בין משכן זמנא ובין מדבחא ויהב תמן מיא לקדוש: ומקדשון מניה משה ואהרן ובנוהי ית ידיהון וית רגליהון: במיעלהון למשכן זמנא ובמקרבהון למדבחא יתקדשון כמה דפקיד יי ית משה: ואקים ית דרתא סחור סחור למשכנא ולמדבחא ויהב ית פרסא דתרע דרתא ושיצי משה ית עבידתא:

וחפא ענגא ית משכן זמנא ויקרא דיי מלי ית משכנא: ולא יכיל משה למיעל למשכן זמנא ארי שרא עלוהי ענגא ויקרא דיי איתמלי ית משכנא: ובאיסתלקות ענגא מעילוי משכנא נטלין בני ישראל בכל מטלניהון: ואם לא מסתלק ענגא ולא נטלין עד יומא דאיסתלקותה: ארי ענן יקרא דיי על משכנא ביממא ועמודא דאישתא הוי בליליא ביה לעיני כל בית ישראל בכל מטלניהון:

מנין ארבעה ... פרשיות ... ראש השטה החמישי

וקרא למשה ומליל יי עמיה ממשכן זמנא למימר: מליל עם בני ישראל ותימר להון אינש ארי יקריב

ויקרא אל משה. לכל הדברות ולכל אמירות ולכל צוויים קדמה קריאה לשון חבה לשון שמלאכי השרת משתמשין בו שנאמר וקרא זה אל זה ואמר. אבל לנביאי אומות העולם נגלה עליהן בלשון עראי וטומאה ויקר אלהים אל בלעם: ויקרא אל משה. הקול הולך ומגיע לאזניו וכל ישראל לא היו שומעין. יכול אף להפסקות היתה קריאה תלמוד לומר וידבר לדבור היתה קריאה ולא להפסקות. ומה היו הפסקות משמשות ליתן ריוח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין קל וחומר להדיוט הלומד מן ההדיוט. אליו. למעט את אהרן. רבי יהודה בן בתירא אומר י"ג דברות נאמרו בתורה למשה ולאהרן וכנגדן נאמרו י"ג מיעוטין ללמדך שלא לאהרן נאמרו אלא למשה שיאמר לאהרן. ואלו הן י"ג מיעוטין לדבר אתו מעל הכפרת ונועדתי לך וגו' כולם בתורת כהנים. יכול ישמעו קול הקריאה תלמוד לומר קול לו. קול אליו. משה שומע וכל ישראל לא שומעין. מאהל מועד. מלמד שהיה הקול נפסק ולא היה יוצא חוץ לאהל. יכול מפני שהקול נמוך תלמוד לומר את הקול מהו הקול הקול המפורש בכתובים קול יי' בכח קול יי' בהדר קול יי' שובר ארזים. אם כן למה נאמר מאהל מועד מלמד שהקול נפסק. כיוצא בו וקול כנפי הכרובים נשמע עד החצר החיצונה יכול מפני שהקול נמוך תלמוד לומר כקול אל שדי בדברו. אם כן למה נאמר עד החצר החיצונה כיון שמגיע שם היה נפסק: מאהל מועד. יכול מכל הבית תלמוד לומר מעל הכפרת. יכול מעל הכפרת כולה תלמוד לומר מבין שני הכרובים: לאמר. צא ואמור להם דברי כבושים בשבילכם הוא נדבר עמי שהרי כל ל"ח שנה שהיו ישראל במדבר כמנודין לא נתייחד הדבור עם משה שנאמר ויהי כאשר תמו וגו' וידבר יי' אלי. אלי היה הדבור. ד"א צא ואמור להם דברי והשיבני אם יקבלום כמה שנאמר וישב משה את דברי העם אל יי': אדם כי יקריב. כשיקריב. בקרבנות נדבה דבר הענין. אדם למה נאמר מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזל שהכל היה שלו אף אתם לא תקריבו מן הגזל

1
2
6
B

מפה לכתוב כלו ... מדה ... גב ובתנה ... בפסוק ... יהי

הבהמה · יכול החיה בכלל ת"ל בקר
וכאן · מן הבהמה · ולא כולה להוציא
את הרובע והנרבע · מן הבקר ·
להוציא את הנעבד · ומן הצאן ·
להוציא את המוקצה · מן הבקר
להוציא שור שנגח שהמית · כשהוא
אומר למטה בענין מן הבקר · שאין
צריך ומה ת"ל להוציא את
הטרפה · תקריבו · מלמד ששנים
מתנדבין עולה בשותפות · קרבנכם
מלמד שהיא באה נדבת צבור והיא
עולת קיץ המזבח הבאה מן
המותרות · זכר · ולא נקבה כשהוא
אומר זכר למטה שאין תלמוד לומר
ומה ת"ל זכר ולא טומטום ואנדרוגינוס
תמים · בלא מום · אל פתח אהל
מועד · מטפל בהבאתו עד העזרה
מהו אומר יקריב אפילו נתערבה
עולת ראובן בעולת שמעון יקריב

מכם קרבן ליהוה מן הבהמה מן
הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם׃
אם עלה קרבנו מן הבקר זכר תמים
יקריבנו אל פתח אהל מועד יקריב
אתו לרצנו לפני יהוה׃ וסמך ידו על
ראש העלה ונרצה לו לכפר עליו׃
ושחט את בן הבקר לפני יהוה
והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם
וזרקו את הדם על המזבח סביב
אשר פתח אהל מועד׃ והפשיט את
העלה ונתח אתה לנתחיה׃ ונתנו
בני אהרן הכהן אש על המזבח וערכו
עצים על האש׃ וערכו בני אהרן
הכהנים את הנתחים את הראש
ואת הפדר על העצים אשר על
האש אשר על המזבח׃ וקרבו וכרעיו
ירחץ במים והקטיר הכהן את הכל
המזבחה עלה אשה ריח ניחוח ליהוה׃
ס

מנכון קורבנא קדם יי מן
בעירא מן תורי ומן ענא
תקרבון ית קורבנכון׃
אם עלתא קורבניה מן תורי
דכר שלים יקרביניה לתרע
משכן זימנא יקריב יתיה
לרעוא ליה קדם יי׃
ויסמוך ידיה על ריש עלתא
ויתרעי ליה לכפרא עלוהי׃
ויכוס ית בר תורי קדם יי
ויקרבון בני אהרן כהניא ית
דמא ויזרקון ית דמא על
מדבחא סחור סחור דבתרע
משכן זמנא׃
וישלח ית עלתא ויפליג יתה
לאיברהא׃
ויתנון בני אהרן כהנא אשתא
על מדבחא ויסדרון אעיא על
אשתא׃
ויסדרון בני אהרן כהניא ית
איבריא ית רישא וית תרבא
על אעיא די על אישתא די
על מדבחא׃
וגויה וכרעוהי יחליל במיא
ויסק כהנא ית כולא
למדבחא עלתא קורבנא
דמתקבל ברעוא קדם יי׃

כל אחד לשם מי שהוא וכן עולה בחולין ימכרו החולין לצרכי עולות והרי הן כולן עולות ויקריב כל אחד ואחד לשם מי
שהוא יכול אפי' נתערבה בפסולין או בשאינן מינן ת"ל יקריבנו · יקריב אותו מלמד שכופין אותו יכול על כרחו ת"ל
לרצונו הא כיצד כופין אותו עד שיאמר רוצה אני · לפני יי' וסמך · אין סמיכה בבמה · על ראש העולה · להביא עולת
חובה לסמיכה · ולהביא עולת בהמה · העולה · פרט לעולת העוף · ונרצה לו · על מה הוא מרצה אם על כריתות ומיתות
ב"ד או מיתה בידי שמים או מלקות הרי עונשן אמור הא אינו מרצה אלא על עשה ועל לאו שניתק לעשה · ושחט · והקריבו
הכהנים · מקבלה ואילך מצות כהונה למד על השחיטה שכשרה בזר · לפני יי' · בעזרה · והקריבו · זו קבלה שהיא
ראשונה ומשמעה לשון הולכה למדנו שתיהן · בני אהרן · יכול חללים ת"ל הכהנים את הדם · וזרקו מה ת"ל את הדם להביא
את שנתערב בין במינו בין שלא במינו יכול אף בפסולין או בחטאות הפנימיות או בחיצונות שאלו למעלה ואלו למטה ת"ל
במקום אחר דמו · וזרקו את הדם על המזבח סביב · למטה מחוט הסיקרא כנגד היסוד לכך נאמר סביב
שיהא הדם נתון בד' רוחות · או יכול יקיפנו כחוט ת"ל וזרקו ואי אפשר להקיף בזריקה · אי וזרקו יכול בזריקה אחת ת"ל סביב
הא כיצד נותן ב' מתנות שהן ד' · פתח אהל מועד · ולא בזמן שהוא מפורק · והפשיט · מה ת"ל לרבות כל העולות להפשט
ולנתוח · אותה לנתחיה · ולא נתחיה לנתחים · ונתנו אש · אע"פ שהאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט · בני אהרן
הכהן · כשהוא בכהונו הא אם עבד בבגדי כהן הדיוט עבודתו פסולה · הכהנים · כשהוא כהן הדיוט שעבד בבגדי
בגדי עבודתו פסולה · את הנתחים את הראש · לפי שאין הראש בכלל הפשט שכבר הותז בשחיטה לכך הוצרך למנותו לעצמו
הפדר · למה נאמר ללמדך שמעלהו עם הראש ומכסה בו בית השחיטה וזהו דרך כבוד של מעלה · אשר על המזבח · שלא
יהיו הגזירין יוצאין חוץ למערכה · עולה · לשם עולה יקטירנו · אשה · כששוחטו יהא שוחטו לשם האשים · וכל אשה · לשון אש

למאות הבה
נמצאו הרבה
רבותיו
Codex Seve
Masorites
& suppre.
the fa[...]
categorie[s]

1 2 7 A

127B

ואם מן הצאן קרבנו מן
הכשבים או מן העזים לעלה זכר
תמים יקריבנו׃ ושחט אתו על ירך
המזבח צפנה לפני יהוה וזרקו בני
אהרן הכהנים את דמו על המזבח
סביב׃ ונתח אתו לנתחיו ואת ראשו
ואת פדרו וערך הכהן אתם על
העצים אשר על האש אשר על
המזבח׃ והקרב והכרעים ירחץ
במים והקריב הכהן את הכל
והקטיר המזבחה עלה הוא אשה
ריח ניחח ליהוה׃

ואם מן העוף עלה קרבנו ליהוה
והקריב מן התרים או מן בני היונה
את קרבנו׃ והקריבו הכהן אל
המזבח ומלק את ראשו והקטיר
המזבחה ונמצה דמו על קיר המזבח׃
והסיר את מראתו בנצתה והשליך
אתה אצל המזבח קדמה אל מקום
הדשן׃ ושסע אתו בכנפיו לא יבדיל
והקטיר אתו הכהן המזבחה על
העצים אשר על האש עלה הוא
אשה ריח ניחח ליהוה׃

ואם מן ענא קורבניה מן
אמריא או מן בני עזיא
לעלתא דכר שלים יקרביניה׃
ויכוס יתיה על צירא דמדבחא
ציפונא קדם יי׳ ויזרקון בני
אהרן כהניא ית דמיה על
מדבחא סחור סחור׃
ויפליג יתיה לאיברוהי ית
רישיה וית תרביה ויסדר
כהנא יתהון על אעיא די על
אישתא די על מדבחא׃
וגווא וכרעיא יחליל במיא
ויקריב כהנא ית כולא ויסיק
למדבחא עלתא היא קורבנא
דאיתקבלא ברעוא קדם יי׳׃

ואם מן עופא עלתא קורבניה
קדם יי׳ ויקריב מן שפניניא
או מן בני יונה ית קרבניה׃
ויקרביניה כהנא למדבחא
ויסלק ית רישיה ויסיק
למדבחא ויתמצי דמיה על
כותל מדבחא׃
ויעדי ית זפקיה באוכליה
וירמי יתיה בסטר מדבחא
קדומא לאתר דקושרין
קיטמא׃
ויפרק יתיה בגדפוהי לא
יפריש ויסיק יתיה כהנא
למדבחא על אעיא די על
אישתא עלתא היא קורבנא
דאיתקבלא ברעוא קדם יי׳׃

ניחח ׃ נחת רוח לפני שאמרתי
ונעשה רצוני ׃ ואם מן הצאן ׃ ואו
מוסיף על ענין ראשון ולמה הפסיק
להפסיק ליתן ריוח למשה להתבונן בין
פרשה לפרשה ׃ מן הכשבים
ומן העזים ׃ הרי אלו מיעוטין פרט
לזקן ולחולה ולמזוהם ׃ על ירך
המזבח ׃ על צד המזבח ׃ צפנה לפני
ה׳ ׃ ואין צפון בבמה ׃ מן העוף ׃ ולא
כל העוף לפי שנ׳ זכר תמים בבקר
בכבשים ובעזים ׃ תמות וזכרות
בבהמה ואין תמות וזכרות בעופות
יכול אף מחוסר אבר ת״ל מן העוף
ולא כל העוף ׃ התרים ׃ גדולים ולא
קטנים ׃ בני יונה ׃ קטנים ולא גדולים
מן התרים או מן בני היונה ׃ פרט
לתחלת הצהוב שבזה ושבזה שפסול
פסול הוא אצל בני יונה וקטן אצל
תרים ׃ והקריבו ׃ אפי׳ פרידה אחת
יביא הכהן ׃ ומלק ׃ אין מליקה
אלא בעצמו של כהן קוצץ
בצפרנו ממול העורף וחותך
מפרקת עד שמגיע לסימנין וקוצצן ׃
ונמצה דמו ׃ לשון מיץ שהוא אוחז בית
השחיטה על קיר המזבח והדם מתמצה ויורד ומלק והקטיר ׃ ומה אפשר לומר כן מאחר שהוא מקטיר הוא מולק
אלא מה הקטרה הראש בעצמו והגוף בעצמו וכו׳ ׃ ופשוטו מקרא מסורס הוא ומלק והקטיר וקודם הקטר ונמצה דמו
כבר ׃ והסיר את מראתו ׃ מקום הראעי זה הזפק ׃ בנוצתה ׃ עם בני מעיה ונוצה לשון דבר מאוס ואף אונקלוס תרגם באוכליה
וזה מדרשו של אבא יוסי בן חנן שאומר נוטל את הקורקבן עמה ורבנן אמרו קודר את הזפק בסכין כמין ארובה ונוטלו
בנוצת העוף ׃ בעולת בהמה שאינה אוכלת אלא על אבוס בעליה נאמר והקרב והכרעים ירחץ ובעוף שנזון מן
הגזל נאמר והשליך את מוראתו הממעים שאכלו מן הגזל ׃ אצל המזבח קדמה ׃ במזרחו של כבש ׃ אל מקום הדשן ׃
מקום שנותנין שם תרומת הדשן בכל בקר והדשן מזבח הפנימי והמנורה כולן נבלעים במקומן ׃ ושסע אותו ׃
אין שסוע אלא קריעה ׃ וכן הוא אומר וישסעהו כשסע הגדי ׃ בכנפיו ׃ עם כנפיו ׃ אינו צריך למרוט כנפי נוצתו
כנפיו ׃ נוצה ממש והלא אין לך הדיוט שמריח ריח כנפים שרופים שאין נפשו קצה ׃ ולמה אמר הכתוב יקריב כדי
שיהא המזבח שבע ומהודר בקרבנו של עני ׃ לא יבדיל ׃ אינו מפרקו לשתי חתיכות אלא קורעו מגבו ׃ נאמר
בעוף ריח ניחח ונאמר בבהמה ריח ניחח לומר לך אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים ׃

ונפש כי תקריב קרבן מנחה
ליהוה סלת יהיה קרבנו ויצק עליה
שמן ונתן עליה לבנה: והביאה אל
בני אהרן הכהנים וקמץ משם מלא
קמצו מסלתה ומשמנה על כל לבנתה
והקטיר הכהן את אזכרתה המזבחה
אשה ריח ניחח ליהוה: והנותרת מן
המנחה לאהרן ולבניו קדש קדשים
מאשי יהוה: וכי תקרב
קרבן מנחה מאפה תנור סלת חלות
מצת בלולת בשמן ורקיקי מצות
משחים בשמן: ואם
מנחה על המחבת קרבנך סלת
בלולה בשמן מצה תהיה: פתות אתה
פתים ויצקת עליה שמן מנחה הוא:
ואם מנחת מרחשת

ואינש ארי תקריב קרבן מנחתא קדם יי סולתא יהא קורבניה ויריק עלה משחא ויתן עלה לבונתה: וייתינה לות בני אהרן כהניא ויקמוץ מתמן מלא קומציה מסולתה וממשחה על כל לבונתה ויסיק כהנא ית אידכרתא למדבחא קורבנא דאיתקבלא ברעוא קדם יי:

ודאישתאר מן מנחתא לאהרן ולבנוהי קדש קודשין מקורבניא דיי: וארי תקריב קרבן מנחתא מאפה תנורא סולתא גריצן פטירן דפילן במשח ואיספוגין פטירין דמשיחין במשח:

ואם מנחתא על מסריתא קרבנך סולתא דפילא במשח פטירא תהא:

בצע יתה ביצועין ותריק עלה משחא מנחתא היא: ואם מנחתא דרדתא

ונפש כי תקריב. לא נאמר נפש בכל הקרבנות נדבה אלא במנחה מי דרכו להביא מנחה עני אמר הקב"ה מעלה אני עליו כאלו הקריב נפשו: סלת יהיה קרבנו. האומר הרי עלי מנחה סתם יביא מנחת הסלת שהיא הראשונה שבמנחות ונקמצת כשהיא סלת כמו שמפורש בענין לפי שנאמר כאן חמשה מיני מנחות וכולן אפויות קודם קמיצה חוץ מזו לכך קרויה מנחת הסלת: סלת. אינה אלא מן החטים שנאמר סלת חטים ואין מנחה פחותה מעשרון שנאמר עשרון סלת מנחה עשרון לכל מנחה: ויצק עליה. על כולה: ונתן עליה לבונה. על מקצתה מניח קומץ לבונה עליה לצד אחד ומה ראית לומר כן שאין רבוי אחר רבוי אלא למעט. דא"א שמן על כולה לפי שהוא נבלל עמה ונקמץ עמה כמו שנאמר מסלתה ומשמנה. ולבונה על מקצתה שאינה נבללת ונקמצת עמה שנאמר על כל לבונתה שאחר שקמץ מלקט את הלבונה ומקטירה: והביאה. ויצק ונתן והביאה מלמד שיציקה ובלילה כשרה בזר: וקמץ משם. מקמיצה ואילך מצות כהונה: וקמץ משם. ממקום שרגלי הזר עומדות ללמדך שהקמיצה כשרה בכל מקום בעזרה אף בי"א אמה של מקום דריסת רגלי ישראל: מלא קמצו. יכול מבורץ ויוצא לכל צד ת"ל והרים ממנו בקומצו אין לך כשר אלא בתוך הקומץ. אי בקומצו יכול חסר ת"ל מלא הא כיצד חופה ג' אצבעותיו על פס ידו וזהו קומץ במשמע לשון העברית: על כל לבונתה. לבד הלבונה יהא הקומץ מלא: לבונה והקטיר. אף הלבונה בהקטרה: מלא קומצו מסלתה ומשמנה. הא אם קמץ ועלה בידו גרגר מלח או קורט לבונה פסול: אזכרתה. הקומץ העולה לגבוה הוא זכרון המנחה שבו נזכר בעליה לטובה ולנחת רוח: לאהרן ולבניו. כהן גדול נוטל חלק בראש שלא במחלוקת והדיוט במחלוקת: קדש קדשים. היא להם: מאשי יי'. אין להם חלק בה אלא לאחר מתנות האשים: וכי תקריב וגו'. שאמר הרי עלי מנחה מאפה תנור ולמד הכתוב שיביא או חלות או רקיקין: חלות בלולות ורקיקין משוחים. ורבותינו נחלקו במשיחתן יש אומרים מושחן וחוזר ומושחן עד שיכלה כל שמן שבלוג שכל המנחות טעונות לוג. ויש אומרים מושחן כמין כ"י ושאר השמן נאכל לכהנים: מה ת"ל בשמן שני פעמים להכשיר שמן שני ושלישי היוצא מן הזתים ואין צריך שמן ראשון אלא למנורה שנאמר בו זך. ושנינו במנחות כל המנחות שאפיין לפני קמיצתן נקמצות ע"י פתיתה וכולן באות עשר עשר חלות ומאפה תנור בא עשר רקיקין: ואם מנחה על המחבת. שאמר הרי עלי מנחת מחבת וכלי הוא שהיה במקדש שאופין בו מנחה זו והכלי על האור בשמן והכלי אינו עמוק אלא צף ומעשה המנחה שבתוכה קשים לפי שמתוך שהוא צף הסלת מתפשט בכלי והאור שורף את השמן וכולן טעונות מתן שמן ביציקה ובלילה ומתן שמן בכלי קודם לעשייתן: סלת בלולה בשמן. מלמד שבוללן בעודן סלת: פתות אותה. לרבות כל המנחות הנאפות קודם קמיצה לפתיתה: ויצקת עליה שמן מנחה. לרבות כל המנחות ליציקה יכול אף מנחת מאפה תנור ת"ל עליה אוציא את החלות ולא אוציא

128B

קרבנך סלת בשמן תעשה׃ והבאת
את המנחה אשר יעשה מאלה ליהוה
והקריבה אל הכהן והגישה אל
המזבח׃ והרים הכהן מן המנחה את
אזכרתה והקטיר המזבחה אשה
ריח ניחח ליהוה׃ והנותרת מן המנחה
לאהרן ולבניו קדש קדשים מאשי
יהוה׃ כל המנחה אשר תקריבו
ליהוה לא תעשה חמץ כי כל שאר
וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה
ליהוה׃ קרבן ראשית תקריבו אתם
ליהוה ואל המזבח לא יעלו לריח
ניחח׃ וכל קרבן מנחתך במלח
תמלח ולא תשבית מלח ברית
אלהיך מעל מנחתך על כל קרבנך
תקריב מלח׃ ואם תקריב
מנחת בכורים ליהוה אביב קלוי
באש גרש כרמל תקריב את מנחת
בכוריך׃ ונתת עליה שמן ושמת
עליה לבנה מנחה הוא׃ והקטיר
הכהן את אזכרתה מגרשה ומשמנה
על כל לבנתה אשה ליהוה׃

ואם זבח שלמים קרבנו אם מן
הבקר הוא מקריב אם זכר אם נקבה
תמים יקריבנו לפני יהוה׃ וסמך ידו
על ראש קרבנו ושחטו פתח אהל
מועד וזרקו בני אהרן הכהנים את
הדם על המזבח סביב׃ והקריב
מזבח השלמים אשה ליהוה את
החלב המכסה את הקרב ואת כל
החלב אשר על הקרב׃ ואת שתי

קרבנך סולתא במשח תתעביד
ותייתי ית מנחתא דאיתעביד
מאילין קדם יי ויקרבינה
לכהנא ויקרבינה למדבחא׃
ויהים כהנא מן מנחתא ית
אידכרתא ויסיק למדבחא
קורבנא לאיתקבלא ברעוא
קדם יי׃
ודאישתאר מן מנחתא לאהרן
ולבנוהי קדש קודשין
מקורבניא דיי׃
כל מנחתא דתקרבון קדם יי
לא תתעביד חמיע ארי כל
חמיר וכל דבש לא תסקון
מינה קורבנא קדם יי׃
קרבן קדמאי תקרבון יתהון
קדם יי ולמדבחא לא יסקון
לאיתקבלא ברעוא׃
וכל
קרבן מנחתך במילחא תמלח
ולא תבטל מלח קים אלהך
מעל מנחתך על כל קורבנך
תקריב מלחא׃
ואם תקריב מנחת ביכורים
קדם יי אביב קלי בנור פירוכן
רמכן תקריב ית מנחת ביכורך׃
ותתן עלה משחא ותשוי עלה
לבונתא מנחתא היא׃
ויסיק כהנא ית אידכרתא
מגירסא וממשחא על כל
לבונתה קורבנא קדם יי׃
ואם נכסת קודשין קורבניה
אם מן תורי הוא מקריב אם
דכר אם נוקבא שלים יקרבניה
קדם יי׃
ויסמוך ידיה על ריש קורבניה
ויכסיניה לתרע משכן זמנא
ויזרקון בני אהרן כהניא ית
דמא על מדבחא סחור סחור׃
ויקריב מנכסת קודשיא
קורבנא קדם יי ית תרבא
דחפי ית גווא וית כל תרבא די
על גווא׃
וית תרתין

את הרקיקין יהיו כ״ו מרחשת
כלי הוא שהיה עמוק ועשוי מיתוך
שעמוקה שמנה נגוד לתוכה ואין
האור שורפו ומעשיה רכין דכל דבר
רך עי׳ משקה נרא׳ כרוחש ומנענע
אשר יעשה מאלה מאחד מן המינין
האלה והקריבה בעליה אל הכהן
והגישה הכהן אל המזבח מגישה אל
קרן דרומית מערבית של מזבח
אזכרתה היא הקומץ וכל דבש
כל מתיקת פרי קרויה דבש קרבן
ראשית מה יש לך להביא מן השאור
ומן הדבש קרבן ראשית שתי הלחם
של עצרת באין שאור שנאמר חמץ תאפינה
ובכורים מן הדבש כמו בכורי תמרים
ותמרים מלח ברית כרותה
למלח משבעת ימי בראשית שהובטחו
מים התחתונים ליקרב על גבי המזבח
במלח וניסוך המים בחג על כל
קרבנך על עולת בהמה ועוף
ואימורי כל הקדשים ואם תקריב קרי
אם זה כמו כי שהיה תוכף ונמשך
שאומר הכתוב מדבר שהיא חובה
וכן ואם יהיה היובל מנחת בכורים
במנחת העומר הכתוב מדבר שהיא
באה אביב בשעת האביב הבשיל
ומן השעורים היה באה נשמע כמן אביב
ונאמר להלן כי השעורה אביב קלוי
באש שמיבשין אותו על האור באבוב
של קלאים שאם אין מיבשין אותו כאור אינו נטחנת
ברחים לפי שהוא לח גרש כרמל
נבוסה בשעה שהיא רכה לשון שפירה
ופירושה נשה ברחים של גרוסות כמו
ויגרס וכן גרסה כרמל בעוד הכר מלא שהתבואה מלאה בקשין שלה ועל כן נקראו מלילות כרמל וכן וכרמל בצקלונו
שלמים שמטיל שלום בעולם דבר אחר שלמים שיש שלום למזבח ולכהנים ולבעלים לכהנים חזה ושוק ולבעלים העור

הכלית ואת החלב אשר עלהן אשר
על הכסלים ואת היתרת על הכבד
על הכליות יסירנה׃ והקטירו אתו
בני אהרן המזבחה על העלה אשר
על העצים אשר על האש אשה ריח
ניחח ליהוה׃

ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים
ליהוה זכר או נקבה תמים יקריבנו׃ אם
כשב הוא מקריב את קרבנו והקריב
אתו לפני יהוה׃ וסמך את ידו על ראש
קרבנו ושחט אתו לפני אהל מועד
וזרקו בני אהרן את דמו על המזבח
סביב׃ והקריב מזבח השלמים אשה
ליהוה חלבו האליה תמימה לעמת
העצה יסירנה ואת החלב המכסה
את הקרב ואת כל החלב אשר על
הקרב׃ ואת שתי הכלית ואת החלב
אשר עלהן אשר על הכסלים ואת
היתרת על הכבד על הכלית יסירנה׃
והקטירו הכהן המזבחה לחם אשה
ליהוה׃

ואם עז קרבנו והקריבו לפני יהוה׃
וסמך את ידו על ראשו ושחט אתו
לפני אהל מועד וזרקו בני אהרן את
דמו על ה[illegible]ח סביב׃ והקריב ממנו
קרבנו א[illegible] ליהוה את החלב
המכסה את הקרב ואת כל החלב
אשר על הקרב׃ ואת שתי הכלית
ואת החלב אשר עלהן אשר על
הכסלים ואת היתרת על הכבד
על הכלית יסירנה׃ והקטירם
הכהן המזבחה לחם אשה לריח
ניחח כל חלב ליהוה׃ חקת עולם
לדרתיכם בכל מושבתיכם כל חלב
וכל דם לא תאכלו׃

כוליין וית תרבא די עליהון די
על גיססיא וית חיצרא דעל
כברא על כוליתא יעדינה׃

ויסקון יתיה בני אהרן למדבחא
על עלתא די על אעיא די על
אישתא קורבנא לאיתקבלא
ברעוא קדם יי׃

ואם מן ענא קורבניה לנכסת
קודשיא קדם יי דכר או
נוקבא שלים יקרביניה׃
אם אימר הוא מקריב ית
קורבניה ויקריב יתיה קדם
יי׃
ויסמוך ית ידיה על רישׁ
קורבניה ויכוס יתיה קדם
משכן זמנא ויזרקון בני אהרן
ית דמיה על מדבחא סחור
סחור׃
ויקרב מנכסת קודשיא
קורבנא קדם יי תרביה אליתא
שלמתא לקבל שיזרתא
יעדינה וית תרבא דחפי ית
גווא וית כל תרבא די על גווא

וית תרתין כוליין וית תרבא די
עליהון די על גיססיא וית
חיצרא דעל כבדא על כוליתא
יעדינה׃

ויסקיניה כהנא למדבחא לחם
קורבנא קדם יי׃

ואם עזא קורבניה ויקרביניה
קדם יי׃
ויסמוך ית ידיה על רישיה
ויכוס יתיה קדם משכן זמנא
ויזרקון בני אהרן ית דמיה על
מדבחא סחור סחור׃
ויקריב מיניה קורבניה קורבנא
קדם יי ית תרבא דחפי ית
גווא וית כל תרבא די על גווא

וית תרתין כוליין וית תרבא די
עליהון די על גיססיא וית
חיצרא דעל כבדא על כוליתא
יעדינה׃

ויסקינון כהנא למדבחא לחם
קורבנא לאיתקבלא ברעוא
כל תרבא קדם יי׃

קים עלם לדריכון בכל
מותבניכון כל תריב וכל דמא
לא תיכלון׃

והבשר לבעלים׃ ואת כל החלב
להביא חלב שעל הקיבה דברי
ר׳ ישמעאל רבי עקיבא אומר
להביא חלב שעל הדקין׃
כסלים׃ פלנק״ש שהחלב
הכליות כשהבהמה
היא בגובה
הכסלים והם
למטה
והוא חלב שתחת המתנים שקורין
הכליא למעלה בגובה הכסלים
[illegible] היותרת׳
הוא דופן המסך ובלשון ארמי
חצרא׳ על הכבד׳ שיטול עמה מן
הכבד מעט ובמקום אחר אומר
מן הכבד על הכבד
ועל הכליות
לבד מן הכבד ומן הכליות יסירנה
על׃ על העולה׃ מלבד העולה למדנו
שקדם עולת התמיד לכל
קרבן׃ אם כשב הוא
מקריב׃ לפי
שיש
באימורי הכשב שאין באימורי
העז שהכשב אליתו קריבה
לכך נחלקו לשתי פרשיות׃
וזרקו ש״ה מתנות שהן
ארבע וכל ידי הכשב
הוא זורק ואינו נותן [illegible]
העליה׃ חלבו׳ המובחר שבו ומה
זה האליה תמימה׃ לעמת׃ למעלה
מן הכליות היועצות׃ לחם אשה ד׳
לחם של אש׳ לאש נתון׳ ולחם לשון
מאכל׳ וכן נשחיתה עץ בלחמו
שבל לחם רב׃ חקת עולם מושבם

129A

וידבר יהוה אל משה לאמר׃ דבר
אל בני ישראל לאמר נפש כי תחטא
בשגגה מכל מצות יהוה אשר לא
תעשינה ועשה מאחת מהנה׃ אם
הכהן המשיח יחטא לאשמת העם
והקריב על חטאתו אשר חטא פר
בן בקר תמים ליהוה לחטאת׃ והביא
את הפר אל פתח אהל מועד לפני
יהוה וסמך את ידו על ראש הפר
ושחט את הפר לפני יהוה׃ ולקח
הכהן המשיח מדם הפר והביא אתו
אל אהל מועד׃ וטבל הכהן את
אצבעו בדם והזה מן הדם שבע
פעמים לפני יהוה את פני פרכת
הקדש׃ ונתן הכהן מן הדם על קרנות
מזבח קטרת הסמים לפני יהוה
אשר באהל מועד ואת כל דם הפר
ישפך אל יסוד מזבח העלה אשר
פתח אהל מועד׃ ואת כל חלב פר
החטאת ירים ממנו את החלב המכסה
על הקרב ואת כל החלב אשר על
הקרב׃ ואת שתי הכלית ואת החלב
אשר עליהן אשר על הכסלים
ואת היתרת על הכבד על הכליות
יסירנה׃ כאשר יורם משור זבח
השלמים והקטירם הכהן על מזבח
העלה׃ ואת עור הפר ואת כל בשרו
על ראשו ועל כרעיו וקרבו ופרשו׃
והוציא את כל הפר אל מחוץ
למחנה אל מקום טהור אל שפך
הדשן ושרף אתו על עצים באש

ומליל יי עם משה למימר׃
מליל עם בני ישראל למימר
אינש ארי יחוב בשלו מכל
פיקודיא דיי דלא כשרין
לאיתעבדא ויעביד מחדא
מנהון׃
אם כהנא רבא יחוב לחובת
עמא ויקריב על חובתיה דחב
תור בר תורי שלים קדם יי
לחטאתא׃
וייתי ית תורא לתרע משכן
זימנא קדם יי ויסמוך ית ידיה
על ריש תורא ויכוס ית תורא
קדם יי׃
ויסב כהנא רבא מדמא
דתורא וייתיה יתיה למשכן
זימנא׃
ויטבול כהנא ית אצבעיה
בדמא וידי מן דמא שבע זמנין
קדם יי לקדם פרוכתא
דקודשא׃
ויתן כהנא מן דמא על קרנת
מדבח קטרת בוסמיא קדם יי
די במשכן זימנא וית כל דמא
דתורא ישוד ליסודא מדבחא
דעלתא דבתרע משכן זימנא׃
וית כל תרב תורא דחטאתא
יפריש מניה ית תרבא דחפי
על גווא וית כל תרבא די על
גווא׃
וית תרתין כוליין וית תרבא די
עליהן די על כסליא וית
חצרא דעל כבדא על כוליתא
יעדינה׃
כמא דאיתפרש מתור נכסת
קודשיא ויסקינון כהנא על
מדבחא דעלתא׃
וית משכא דתורא וית כל
בסריה על רישיה ועל כרעוהי
וגווהי ואוכליה׃
ויפיק כל תורא למברא
למשריתא לאתר דכי לאתר
בית מישד קיטמא ויוקיד יתיה
על אעיא באישתא

נפש כי תחטא כל הפסוק מכל מצות
ה' פירשו רבותי' אין חטאת באה אלא
על דבר שזדונו לאו וכרת׃ מאחת
מהנה׃ ממקצת אחת מהן׃ כגון
הכותב שם משם׳ שמעון נח מנחור׃ אם
הכהן המשיח מדרשו אינו חייב אלא
בהעלם דבר עם שגגת מעשה כמו
שנ' לאשמת העם ונעלם דבר מעיני
הקהל ועשו׃ ופשוטו לפי האגדה
כשכהן גדול חוטא אשמת העם היא
שהעם תלויין בו לכפר׃ עליהן
ולהתפלל בעדם ונעשה מקולקל׃ פר׃
יכול זקן ת"ל בן אי בן יכול קטן ת"ל פר
הא כיצד זה בן ג' שנים׃ אל אהל מועד
למשכן ובבית עולמים להיכל׃ את
פני פרכת׃ כנגד מקום קדושתה
מכוון כנגד בין הבדים ולא היו נוגעין
דמים בפרכת ואם נגעו נגעו׃ ואת
כל דם׃ שירי הדם׃ ואת כל חלב פר
חלבו היה לו לומ' מה ת"ל פר לרבות פר
יום הכפורי' לכליות ולחלבים ויותרת׃
החטאת׃ להביא שעירי ע"ז לכליות
ויותרת׃ ירים ממנו׃ מן המחובר
ש לא יפשיטנו קודם הסרת חלבו׃ כאשר
כאשר יורם׃ כאותן אימורי המפורשי'
בשור זבח השלמים׃ וכי מה פירש
בזבח השלמים שלא פירש כאן׃ אלא
להקישו לשלמים׃ מה שלמים לשמן אף
זה לשמו׃ ומה שלמים שלום בעולם
אף זה שלום בעולם׃ ובשחיטת קדשים
מצריכו ולמדין ממנו׃ ...
מן הכליות׃ על הכבד ועל הכליות

ועל כרעיו ועל ראשו׃ פתן לשון תוספת הן׃ כמו... אל מקום טהור לפי שיש מחוץ לעיר מקום מוכן לטומאה
להשליך אבני' מנוגעות ולבית הקברות הוצרך לומר מחוץ למחנה זה שיהא חוץ לעיר שיהא מקומו טהור׃ מחוץ למחנה
חוץ לג' מחנות ובבית עולמי חוץ לעיר כמו שפי' בוי' ובסנהדרי׃ על שפך הדשן מקום ששופכין בו הדשן המסולק מן המזבח

בכל כברות
מעשי כבדי'
ופנימה תוך
מכהן גדול
לבי' ששגגת
תלמוד עולה
זריך׃

על שפך הדשן ישרף:
ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם
דבר מעיני הקהל ועשו אחת מכל
מצות יהוה אשר לא תעשינה
ואשמו: ונודעה החטאת אשר חטאו
עליה והקריבו הקהל פר בן בקר
לחטאת והביאו אתו לפני אהל
מועד: וסמכו זקני העדה את ידיהם
על ראש הפר לפני יהוה ושחט את
הפר לפני יהוה: והביא הכהן המשיח
מדם הפר אל אהל מועד: וטבל
הכהן אצבעו מן הדם והזה שבע
פעמים לפני יהוה את פני הפרכת:
ומן הדם יתן על קרנת המזבח
אשר לפני יהוה אשר באהל מועד
ואת כל הדם ישפך אל יסוד מזבח
העלה אשר פתח אהל מועד: ואת
כל חלבו ירים ממנו והקטיר
המזבחה: ועשה לפר כאשר עשה
לפר החטאת כן יעשה לו וכפר
עלהם הכהן ונסלח להם: והוציא
את הפר אל מחוץ למחנה ושרף
אתו כאשר שרף את הפר הראשון
חטאת הקהל הוא:
אשר נשיא יחטא ועשה אחת מכל
מצות יהוה אלהיו אשר לא תעשינה
בשגגה ואשם: או הודע אליו חטאתו
אשר חטא בה והביא את קרבנו
שעיר עזים זכר תמים: וסמך ידו על
ראש השעיר ושחט אתו במקום
אשר ישחט את העלה לפני יהוה
חטאת הוא: ולקח הכהן מדם
החטאת באצבעו ונתן על קרנת

על אתר בית מישד קיטמא
יתוקד:
ואם כל כנשתא דישראל
ישתלון ויהא טכסא פתגמא
מעיני קהלא ויעבדון חדא
מכל פיקודיא דיי דלא כשרין
לאיתעבדא ויחובון:
ותתידע חובתא דחבו עלה
ויקרבון קהלא תור בר תורי
לחטאתא ויתיתון יתיה קדם
משכן זמנא:
ויסמכון סבי כנשתא ית ידיהון
על ריש תורא קדם יי ויכוס
ית תורא קדם יי:
ויעיל כהנא דרבא מדמא
דתורא למשכן זמנא:
ויטבול כהנא אצבעיה מן דמא
וידי שבע זמנין קדם יי לקדם
פרוכתא:
ומן דמא יתן על קרנת מדבחא
די קדם יי די במשכן זמנא
וית כל דמא ישוד ליסודא
מדבחא דעלתא דבתרע משכן
זמנא:
וית כל תרביה יפריש ויסיק
למדבחא:
ויעביד לתורא כמא דעבד
לתורא דחטאתא כן יעביד
ליה ויכפר עליהון כהנא
וישתביק להון:
ויפיק ית תורא למברא
למשריתא ויוקיד יתיה כמא
דאוקיד ית תורא קדמאה
חטאת קהלא הוא:
דרבא יחוב ויעביד חדא מכל
פיקודיא דיי אלהיה דלא
כשרין לאיתעבדא בשלו ויחוב:
או איתידע ליה חובתיה דחב
בה וייתי ית קורבניה צפיר
בר עזי דכר שלים:
ויסמוך ידיה על ריש צפירא
ויכוס יתיה באתר דיכוס ית
עלתא קדם יי חטאתא הוא:
ויסב כהנא מדמא דחטאתא
באצבעיה ויתן על קרנת

כמו שנאמר והוציא את הדשן: על
שפך הדשן שאין ת"ל אלא שאפילו אין
שם דשן: עדת ישראל אלו סנהדרין:
ונעלם דבר טעו להורות באחת מכל
כריתות שבתורה שהוא מותר: הקהל
ועשו שעשו על פיהם הצבור: את
פני הפרכת ולמעלה הוא אומר
את פני פרכת הקדש. משל למלך
שסרחה עליו מדינה אם מיעוטה
סרחה פמליא שלו מתקיימת ואם כולה
סרחה אין פמליא שלו מתקיימת: אף
כשחטא כהן משיח עדיין קדושת
המקום על המקדש ומשחטאו כולם
חס ושלום נסתלקה הקדושה: יסוד
המזבח אשר פתח אהל מועד זהו
יסוד מערבי שהוא כנגד הפתח: ואת
כל חלבו אף על פי שלא פי' כאן יותרת
ושתי כליות למדין הן מועשה לפר
כאשר עשה לפר החטאת: ומפני
מה לא נתפרשו בו תנא דבי ר' ישמעאל
משל למלך שזועם על אוהבו ומיעט
בסרחונו מפני חבתו: ועשה לפר
כאשר עשה לפר החטאת: כמו
שמפורש בפר כהן משיח ולמה חזר
הכבד ושתי כליות שפי' שם ולא פי'
כאן. ולכפול במצות העבודות ללמד
שאם חסר אחת מן המתנות פסל
לפי שמצינו בניתנין על מזבח
החיצון שנתנן במתנה אחת כפר
הוצרך לומר כאן שמתנה אחת מהן
מעכבת: אשר נשיא יחטא לשון אשרי
אשרי הדור שהנשיא שלו מביא כפרה
על שגגתו קל וחומר על זדונותיו: או
הודע אם הודע הרבה או משמשין
במקום אם ואם במקום או: וכן או נודע הודע אליו כשחטא סבור היה שהוא היתר ולאחר מכאן נתברר לו שהוא אסור

קלא לדי
נו' קרבן
טעו בהו

חטאת יו
וסמיך ל
אשר נשיא
יחטא לגו
כל מי ש
בידו למח
ואינו מו
ממעלה עו
הכתוב כ
הוא חוס

130A

מזבח העלה ואת דמו ישפך אל
יסוד מזבח העלה ואת כל חלבו
יקטיר המזבחה כחלב זבח השלמים
וכפר עליו הכהן מחטאתו ונסלח
לו

ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם
הארץ בעשתה אחת ממצות יהוה
אשר לא תעשינה ואשם או הודע
אליו חטאתו אשר חטא והביא
קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה
על חטאתו אשר חטא וסמך את
ידו על ראש החטאת ושחט את
החטאת במקום העלה ולקח
הכהן מדמה באצבעו ונתן על קרנת
מזבח העלה ואת כל דמה ישפך
אל יסוד המזבח ואת כל חלבה
יסיר כאשר הוסר חלב מעל זבח
השלמים והקטיר הכהן המזבחה
לריח ניחח ליהוה וכפר עליו הכהן
ונסלח לו

ואם כבש יביא קרבנו לחטאת
נקבה תמימה יביאנה וסמך את
ידו על ראש החטאת ושחט אתה
לחטאת במקום אשר ישחט את
העלה ולקח הכהן מדם החטאת
באצבעו ונתן על קרנת מזבח העלה
ואת כל דמה ישפך אל יסוד המזבח
ואת כל חלבה יסיר כאשר יוסר
חלב הכשב מזבח השלמים והקטיר
הכהן אתם המזבחה על אשי יהוה
וכפר עליו הכהן על חטאתו אשר
חטא ונסלח לו

ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה
והוא עד או ראה או ידע אם לוא יגיד
ונשא עונו או נפש אשר תגע בכל

מדבחא דעלתא ויח דמא ישוד
ליסודא דמדבחא דעלתא

וית כל תרביה יסיק למדבחא
כתרב ניכסת קודשיא ויכפר
עלוהי כהנא מחובתיה
וישתביק ליה

ואם אינש חד יחוב בשלו
מעמא דארעא במעבדיה
חדא מכל פיקודיא דיי דלא
כשרין לאיתעבדא ויחוב

או איתידע ליה חובתיה דחב
וייתי ית קורבניה צפירת בר
עיזי שלמתא נוקבתא על
חובתיה דחב

ויסמוך ית ידיה על ריש
חטאתא ויכוס ית חטאתא
באתר עלתא

ויסב כהנא מדמא באצבעיה
ויתן על קרנת מדבחא דעלתא
וית כל דמא ישוד ליסודא
דמדבחא

וית כל תרבא יעדיה כמא
דאיתעדי תרב מעל ניכסת
קודשיא ויסיק כהנא למדבחא
לאיתקבלא ברעוא קדם יי
ויכפר עלוהי כהנא וישתביק
ליה

ואם אימר ייתי קורבניה
לחטאתא נוקבא שלמתא
ייתינה

ויסמוך ית ידיה על ריש
חטאתא ויכוס יתה לחטאתא
באתר דיכוס ית עלתא

ויסב כהנא מדמא דחטאתא
באיצבעיה ויתן על קרנת
מדבחא דעלתא וית כל דמא
ישוד ליסודא דמדבחא

וית כל תרבא יעדי כמא
דאיתעדי תרב אימרא מניכסת
קודשיא ויסיק כהנא יתהון
למדבחא על קורבניא דיי
ויכפר עלוהי כהנא על חובתיה
דחב וישתביק ליה

ואינש ארי יחוב וישמע קל
לומתא והוא סהיד או חזא
או ידע אם לא יחוי ויקביל
חוביה

או אינש דיקרב בכל

[illegible]

דבר טמא או בנבלת חיה טמאה או
בנבלת בהמה טמאה או בנבלת
שרץ טמא ונעלם ממנו והוא טמא
ואשם: או כי יגע בטמאת אדם לכל
טמאתו אשר יטמא בה ונעלם ממנו
והוא ידע ואשם: או נפש כי תשבע
לבטא בשפתים להרע או להיטיב
לכל אשר יבטא האדם בשבעה
ונעלם ממנו והוא ידע ואשם לאחת
מאלה: והיה כי יאשם לאחת מאלה
והתודה אשר חטא עליה: והביא
את אשמו ליהוה על חטאתו אשר
חטא נקבה מן הצאן כשבה או
שעירת עזים לחטאת וכפר עליו
הכהן מחטאתו: ואם לא תגיע ידו
די שה והביא את אשמו אשר חטא
שתי תרים או שני בני יונה ליהוה
אחד לחטאת ואחד לעלה: והביא
אתם אל הכהן והקריב את אשר
לחטאת ראשונה ומלק את ראשו
ממול ערפו ולא יבדיל: והזה מדם
החטאת על קיר המזבח והנשאר
בדם ימצה אל יסוד המזבח חטאת
הוא: ואת השני יעשה עלה כמשפט
וכפר עליו הכהן מחטאתו אשר
חטא ונסלח לו: ואם
לא תשיג ידו לשתי תרים או לשני
בני יונה והביא את קרבנו אשר חטא
עשירת האפה סלת לחטאת לא
ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבנה
כי חטאת הוא: והביאה אל הכהן
וקמץ הכהן ממנה מלוא קמצו את
אזכרתה והקטיר המזבחה על אשי
יהוה חטאת הוא: וכפר עליו הכהן
על חטאתו אשר חטא מאחת מאלה

מידעם מסאב או בנבילת חיתא
מסאבא או בנבילת בעירא
מסאבא או בנבילת רחשא
מסאב ויהא מכסא מיניה והוא
מסאב ויחוב:
או ארי יקרב בסואבת אינשא
לכל סואבתיה דאיסתאב בה
ויהא מכסא מיניה והוא ידע
ויחוב:
או אינש ארי יקיים לפרשא
בסיפון לאבאשא או לאיטבא
לכל די יפריש אינשא בקיום
ויהא מכסא מיניה והוא ידע
ויחוב לחדא מאילין:
ויהא ארי יחוב לחדא מאילין
ויודי דחב עלה:
וייתי ית אשמיה קדם יי על
חובתיה דחב נוקבתא מן ענא
אימרתא או צפירת בר עיזי
לחטאתא ויכפר עלוהי כהנא
מחובתיה:
ואם לא תמטי ידיה כמיסת
שיתא וייתי ית אשמיה דחב
תרתין שפנינן או תרין בני יונה
קדם יי חד לחטאתא וחד
לעלתא:
וייתי יתהון לכהנא ויקרב ית
די לחטאתא קדמיתא ויחלוק
ית רישיה מלקבל קדליה
ולא יפריש:
וידי מדמא דחטאתא על כותל
מדבחא ודאישתאר בדמא
יתמיצי ליסודא דמדבחא
חטאתא הוא:
וית תניינא יעביד עלתא כד
חזי ויכפר עלוהי כהנא
מחובתיה דחב וישתבק ליה:
ואם לא תדביק ידיה לתרתין
שפנינן או לתרין בני יונה וייתי
ית קורבניה דחב חד מן עשרא
בתלת סאין סולתא לחטאתא
לא ישוי עלה משחא ולא יתן
עלה לבונתא ארי חטאתא
הוא:
וייתינה לות כהנא ויקמוץ
כהנא מינה מלי קומציה ית
אדכרתה ויסיק למדבחא
על קורבניא דיי חטאתא הוא:
ויכפר עלוהי כהנא על
חובתיה דחב מחדא מאילין

לרבות את הנוגע בטמא מת · נק
לרבות טומאת נבלת עוף טהור · ולא
יא[illegible] שסכה הכתוב כאן כולל
קדש או ביאת מקדש : בשפתים ולא
בלב : להרע · לעצמו · או להטיב
לעצמו כגון אוכל ולא אוכל אישן
ולא אישן : לכל אשר יבטא ·
לרבות לשעבר ונעלם ממנו
ועבר על השבועה כל
את קרבן עולה ויורד
האמור כאן אבל
שבועת שוא
נהד
כפרה ממון איננה נקרבן זה אלא
באשם : והקריב את אשר לחטאת ראשונה
חטאת קודמת לעולה · למה הדבר
דומה לפרקליט שנכנס לרצות ·
ריצה פרקליט נכנס דורון אחריו · ולא
יבדיל · אינו מולק אלא סימן אחד ·
ערף הוא גבה הראש המשופע
לצד הצואר : ממול ערפו מול הרואה
את העורף והוא אורך כל אחורי
הצואר : והזה מדם החטאת [illegible]
החטאת בעולה את ממצי ובחטאת
הואה וממצה אוחז בעורף ומתיז
והדם נתז והולך למזבח : חטאת היא
לשמה כשרה · שלא לשמה פסולה
כמשפט כדת האמור בעולת העוף
של נדבה בראש הפרשה : כי חטאת
היא ואין בדין שיהא קרבנה מהודר ·
חטאת היא · קמיצה והקטרה לשמה
כשרה שלא לשמה פסול : וכפר עליו
על חטאתו אשר חטא כאן שנה הכתוב
שהרי בעשירות ודלות נאמר מחטאתו
כן בדלי דלות נאמר על חטאתו ·

ונסלח לו והיתה לכהן כמנחה:
וידבר יהוה אל משה לאמר: נפש כי תמעל מעל וחטאה בשגגה מקדשי יהוה והביא את אשמו ליהוה איל תמים מן הצאן בערכך כסף שקלים בשקל הקדש לאשם: ואת אשר חטא מן הקדש ישלם ואת חמישתו יוסף עליו ונתן אתו לכהן והכהן יכפר עליו באיל האשם ונסלח לו:
ואם נפש כי תחטא ועשתה אחת מכל מצות יהוה אשר לא תעשינה ולא ידע ואשם ונשא עונו: והביא איל תמים מן הצאן בערכך לאשם אל הכהן וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג והוא לא ידע ונסלח לו:

ואישתביק ליה ותהא לכהנא כמנחתא:
ומליל יי׳ עם משה למימר:
אינש ארי תשקר שקר ויחוב בשלו מקודשיא דיי׳ וייתי ית אשמיה קדם יי׳ דכר שלים מן ענא בפורסניה כסף סלעין בסלעי קודשא לאשמא:
וית דחב מן קודשא ישלם וית חומשיה יוסף עלוהי ויתן יתיה לכהנא וכהנא יכפר עלוהי בדכר אשמא וישתביק ליה:
ואם אינש ארי יחוב ויעביד חדא מכל פיקודיא דיי׳ דלא כשרין לאיתעבדא ולא ידע ויחוב ויקבל חוביה:
וייתי דכר שלים מן ענא בפורסניה לאשמא לכהנא ויכפר עלוהי כהנא על שלותיה דאשתלי והוא לא ידע וישתביק ליה:

דקדקו רבותינו מכאן שאם חטא כשהוא עשיר והפריש מעות לכבשה או שעירה והעני יביא ממקצתן שתי תורים הפריש מעות לשתי תורים והעני יביא ממקצתן לעשירית האיפה העשיר יוסיף עליהן ויביא קרבן עשיר לכך נאמר על חטאתו: מאחת מאלה· מאחת משלש כפרות האמורות בענין או בעשירות או בדלות או בדלי דלות· ומה ת״ל שיכול החמורין שבהן יהיו בכשבה או שעירה· והקלין יהיו בעוף· והקלי קלין יהיו בעשירית האיפה ת״ל מאחת מאלה להשוות קלין לחמורי׳ לכשבה אם השיגה ידו ואת החמורין לקלין לעשירית האיפה בדלי דלות: והיתה לכהן· ללמד על מנחת חוטא שתהא נאכלת· זהו לפי פשוטו· ורבותינו דרשו והיתה לכהן ואם חוטא זה כהן הוא תהא לו כשאר מנחת כהן שהיא בכליל כליל תהיה לא תאכל: כי תמעול מעל· אין מעילה בכל מקום אלא שנוי וכן הוא אומר וימעלו באלהי אבותיהם· וכן בסוטה ומעלה בו מעל: וחטאה בשגגה· שנהנה מן ההקדש והיכן הוזהר נאמר כאן חטא ונאמר חטא בתרומה ולא ישאו עליו חטא מה להלן הזהיר אף כאן הזהיר אי מה להלן לא הזהיר אלא על האוכל אף כאן לא הזהיר אלא על האוכל ת״ל תמעול ריבה: מקדשי ה׳· המיוחדים לשם יצאו קדשים קלים: איל· לשון קשה כמו אילי הארץ אף כאן קשה בן שתי שנים: בערכך כסף· שיהא שוה שתי סלעים· ואת אשר חטא ישלם קרן וחומש להקדש: ולא ידע ואשם· הענין מדבר במי שבא ספק כרת לידו ולא ידע אם עבר עליו אם לאו כגון חלב ושומן לפניו וכסבור ששתיהן היתר ואכל האחת· ואמרו לו אחת של חלב היתה ולא ידע אם זו של חלב אכל אם לאו· הרי זה מביא אשם תלוי ומגין עליו כל זמן שלא נודע לו שודאי חטא ואם נודע לו לאחר זמן יביא חטאת: ולא ידע ואשם· רבי יוסי הגלילי אומר הרי הכתוב ענש על מי שלא ידע על אחת כמה וכמה שיענש את מי שידע· רבי יוסי אומר אם נפשך לידע מתן שכרן של צדיקים צא ולמד מאדם הראשון שלא נצטוה אלא על מצות לא תעשה ועבר עליה ראה כמה מיתות נקנסו לו ולדורותיו· וכי איזו מדה מרובה של טובה או של פורענות הוי אומר מדה טובה מרובה היושב לו מן הפגולין והנותרות והמתענה ביום הכפורים על אחת כמה וכמה שיזכה לו ולדורותיו עד סוף כל הדורות· רבי עקיבא אומר הרי הוא אומר על פי שנים עדים או על פי ג׳ עדים יומת וגו׳ אם מתקיימת העדות בשנים למה פרט הכתוב בג׳ אלא להביא שלישי להחמיר עליו ולעשות דין לענין עונש והזמה אם כך נטפל לעוברי עבירה כעוברי עבירה על אחת כמה שישלם שכר טוב לנטפל לעושי מצוה כעושי מצוה· ר׳ אלעזר בן עזריה אומר כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה וגו׳ למען יברכך קבע הכתוב ברכה למי שבאה מצוה על ידו ולא ידע אמור מעתה היתה סלע צרורה בכנפיו ונפלה ממנו ומצאה העני ונתפרנס בה הרי הקב״ה קובע לו ברכה: בערכך לאשם· בערך האמור למעלה: אשר שגג והוא לא ידע· הא אם ידע לאחר זמן

אשם הוא אשם אשם ליהוה:

וידבר יהוה אל משה לאמר: נפש כי תחטא ומעלה מעל ביהוה וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו: או מצא אבדה וכחש בה ונשבע על שקר על אחת מכל אשר יעשה האדם לחטא בהנה: והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזלה אשר גזל או את העשק אשר עשק או את הפקדון אשר הפקד אתו או את האבדה אשר מצא: או מכל אשר ישבע עליו לשקר ושלם אתו בראשו וחמשתיו יסף עליו לאשר הוא לו יתננו ביום אשמתו: ואת אשמו יביא ליהוה איל תמים מן הצאן בערכך לאשם אל הכהן: וכפר עליו הכהן לפני יהוה ונסלח לו על אחת מכל אשר יעשה לאשמה בה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: צַו אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הִוא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָה עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה עַד הַבֹּקֶר וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ: וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד וּמִכְנְסֵי בַד יִלְבַּשׁ עַל בְּשָׂרוֹ וְהֵרִים אֶת הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת הָעֹלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ:

אשמא הוא על חוביה דהוא חב אשמא יקריב קדם יי:

ומליל יי עם משה למימר:

אנש ארי יחוב וישקר שקר קדם יי ויכדיב בחבריה בפקדונא או בשותפות ידא או בגזילא או אנס ית חבריה:

או אשכח אבדתא ויכדיב בה וישתבע על שיקרא על חדא מכל דיעבד אנשא לסרחא בהן:

ויהא ארי יחטא ויחוב ויתיב ית גזילתא דגזל או ית עשקא דאנס או ית פיקדונא דאתפקד עמיה או ית אבדתא דאשכח:

או מכל דאישתבע עלוהי לשקרא וישלם יתיה בריש(י)ה וחומשיה יוסף עלוהי ית דהוא ליה יתניניה ביום חובתיה:

וית אשמיה ייתי קדם יי דכר שלים מן ענא בפרסניה לאשמא לכהנא:

ויכפר עלוהי כהנא קדם יי וישתבק ליה על חדא מכל דיעבד לכיחב בה:

ומליל יי עם משה למימר:

פקיד ית אהרן וית בנוהי למימר דא אוריתא דעלתא היא עלתא דעל מוקדה על מדבחא כל ליליא עד צפרא ואישתא דמדבחא תהא יקדא ביה:

וילבש כהנא לבושין דבוץ ומכנסין דבוץ ילבש על בשריה ויפרש ית קיטמא דתיכול אישתא ית עלתא על מדבחא וישויניה בסטר מדבחא:

לא נתכפר לו באשם והעדשיה
קטנה. הא למדת זה דומה לעגלה
ערופה שאחר שנתערפה נמצא
ההורג הרי זה יהרג: אשם הוא אשם
אשם. הראשון כלו קמץ שהוא שם דבר
והאחרון חציו קמץ וחציו פתח שהוא
לשון פעל. ואם תאמר מקרא שלא
לצורך הוא כבר נדרש בתורת כהנים
אשם לרבות אשם שפחה חרופה
שיהא איל בן שתי. יכול ירבה אשם
נזיר ואשם מצורע תלמוד לומר הוא: נפש
כי תחטא. אמר רבי עקיבא מה תלמוד לומר ומעל
מעל ביי׳ לפי שכל המלוה והלוה
והנושא והנותן אינו עושה אלא בעדים
ובשטר לפי׳ כשהוא מכחש מכחש
בשטר ובעדי׳ אבל המפקיד אצל חבירו ושלא
בעדים ומכחש מכחש בו. שהמפקיד
והוא שכינה לכך נאמר ומעלה מעל
ביי׳ וכחש: בתשומת יד. ששם בידו
ממון להתעסק בו או במלוה: או בגזל.
שגזל מידו כלום: או עשק. הוא שכר שכיר:
וכחש בה. שכפר על אחת מכל אלה
אשר יעשה האדם לחטא: להשבע על
שקר בכפירת ממון: כי יחטא ואשם.
כשיכיר בעצמו לשוב בתשובה ולדעת
ולהודות ולהתודות כי חטא ואשם:
בראשו. הוא הקרן ראש הממון:
לאשר הוא לו. למי שהממון שלו יתננו:

חסלת ויקרא

צו את אהרן. אין צו אלא לשון זרוז מיד ולדורות. אמר רבי שמעון ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש בו חסרון כיס: זאת תורת העולה. הרי הענין הזה בא ללמד על הקטר חלבים ואברים שיהא כשר כל הלילה ועל הפסולין איזה אם עלה ירד ואיזה לא ירד שכל תורה לרבות הוא בא לומר תורה אחת לכל העולים ואפילו פסולין שאם עלו לא ירדו: היא העולה. למעט הרובע והנרבע וכיוצא בהן שלא היה פסולן בקדש שכבר נפסלו קודם שבאו לעזרה: מדו בד. היא הכתונת ומה תלמוד לומר מדו שתהא כמדתו: על בשרו. שלא יהא דבר חוצץ בינתים: והרים את הדשן. היה חותה מלא המחתה מן המאוכלות הפנימיות ונותנן במזרחו של כבש: הדשן אשר תאכל האש. ונעשית דשן מאותו דשן ירים תרומה: ושמו וכו׳

ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים
והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה
אל מקום טהור: והאש על המזבח
תוקד בו לא תכבה ובער עליה הכהן
עצים בבקר בבקר וערך עליה
העלה והקטיר עליה חלבי השלמים:
אש תמיד תוקד על המזבח לא
תכבה: וזאת תורת
המנחה הקרב אתה בני אהרן לפני
יהוה אל פני המזבח: והרים ממנו
בקמצו מסלת המנחה ומשמנה
ואת כל הלבנה אשר על המנחה
והקטיר המזבח ריח ניחח אזכרתה
ליהוה: והנותרת ממנה יאכלו אהרן
ובניו מצות תאכל במקום קדש
בחצר אהל מועד יאכלוה: לא תאפה
חמץ חלקם נתתי אתה מאשי
קדש קדשים הוא כחטאת וכאשם:
כל זכר בבני אהרן יאכלנה חק עולם
לדרתיכם מאשי יהוה כל אשר יגע
בהם יקדש:
וידבר יהוה אל משה לאמר: זה
קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו ליהוה
ביום המשח אתו עשירת האפה
סלת מנחה תמיד מחציתה בבקר
ומחציתה בערב: על מחבת בשמן

וישלח ית לבושוהי וילבש
לבושין אוחרנין ויפיק ית
קיטמא למברא למשריתא
לאתר דכי:
ואישתא על מדבחא תהי
יוקדא ביה לא תיטפי ויבער
עלה כהנא אעיא בצפר בצפר
ויסדר עלה עלתא ויסיק עלה
תרבי ניכסת קודשיא:
אישתא תדירא תהי יוקדא
על מדבחא לא תיטפי:

ודא אוריתא דמנחתא יקרבון
יתה בני אהרן קדם יי' לקדם
מדבחא:

ויפריש מינה בקומציה
מסולתא דמנחתא וממשחה
וית כל לבונתא די על מנחתא
ויסיק למדבחא לאתקבלא
ברעוא אדכרתא קדם יי':

ודאישתארת מינה ייכלון
אהרן ובנוהי פטירן תתאכל
באתר קדיש בדרת משכן
זמנא ייכלונה:
לא תתאפי חמיע חולקהון
יהבית יתה מקורבני קדש
קודשין היא כחטאתא
וכאשמא:
כל דכורא בבני אהרן ייכלונה
קיים עלם לדרתיכון מקורבניא
דיי' כל דיקרב בהון יתקדש:

ומליל יי' עם משה למימר:
דין קרבן אהרן ובנוהי
דיקרבון קדם יי' ביומא דירבון
יתיה חד מן עשרא בתלת
סאין סולתא מנחתא תדירא
פלגותא בצפרא ופלגותא
ברמשא:

על מסריתא במשח

ופשט את בגדיו· אין זו חובה אלא דרך
ארץ שלא ילכלך בגדים שהוא משמש
בהוצאת הדשן· בגדים שבשל בהן
קדרה לרבו אל ימזוג בהם כוס לרבו:
ולבש בגדים אחרים· פחותין מהן:
והוציא את הדשן· הצבור בתפוח
כשהוא רבה ואין מקום במערכה
מוציאו משם ואין זו חובה בכל יום
אבל התרומה חובה בכל יום: והאש
על המזבח· אש תמיד תוקד· כולן
נדרשין ביומא שנחלקו רבותינו במנין
מערכות שהיו שם: וערך עליה
העולה· עולת תמיד היא תקדים: חלבי השלמי'
אם יביאו שם שלמי' ורבו' למדו מכאן
עליה על עולת הבקר השלם כל
הקרבנות כולם מכאן שלא יהא דבר
קודם לתמיד של שחר: אש
תמיד· אש שנ' בה תמיד היא שמדליקי'
את הנרות שנ' בה להעלות נר תמיד
אף זו מעל המזבח החיצון תוקד: לא
תכבה: המכבה אש מעל המזבח
עובר בב' לאוין: וזאת תורת המנחה
תורה אחת לכלן להטעינן שמן ולבונ'
האמורי' בענין שיכול אין לי טעונות
שמן ולבונ' אלא מנחת ישראל שהיא נקמצת
מנחת כהן שהיא כליל מנין ת"ל תורת
הקרב· אותה הוא הגשה בקרן דרומי'
מערבית: לפני יי'· הוא מערבו של צד אהל מועד: אל פני המזבח הדרום שהוא פניו של מזבח שהכבש נתון לאותה
הרוח: בקמצו· שלא יעשה מדה לקומץ: מסלת המנחה ומשמנה· מכאן שקומץ ממקום שנתרבה שמנה: ואת כל
הלבונה· והקטיר שמלקט לבונתה לאחר קמיצה ומקטירו: ולפי שלא פירש אלא באחת מן המנחות שיקרא הולך
לבאות בפרשה ולבלול כל המנחות כמשפטן: במקום קדש· ואי זהו בחצר אהל מועד: לא תאפה חמץ· אף השיריים
אסורין בחמץ: כחטאת וכאשם· מנחת חוטא הרי היא כחטאת לפיכך קמצה שלא לשמה כשרה: כל זכר· אפי' בעל
מום· למה נאמר אם לאכילה הרי כבר אמור· לבא שאינו ... אלא לרבות בעלי מומין למחלוקת: כל אשר יגע· קדשים
קלים או חולין שיגעו בו ויבלעו ממנה· יקדש להיות כמוה שאם פסולה היא תפסל ואם כשרה יאכל כחומר המנחה:
זה קרבן· אף ההדיוטות מקריבין עשירית האיפה ביום שמתחנכין לעבודה· אבל כהן גדול בכל יום כמו שנא' מנחה תמיד

132B

תעשה מרבכת תביאנה תפיני
מנחת פתים תקריב ריח ניחח ליהוה׃
והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה
אתה חק עולם ליהוה כליל תקטר׃
וכל מנחת כהן כליל תהיה לא
תאכל׃

וידבר יהוה אל משה לאמר׃ דבר
אל אהרן ואל בניו לאמר זאת תורת
החטאת במקום אשר תשחט העלה
תשחט החטאת לפני יהוה קדש
קדשים הוא׃ הכהן המחטא אתה
יאכלנה במקום קדש תאכל בחצר
אהל מועד׃ כל אשר יגע בבשרה
יקדש ואשר יזה מדמה על הבגד
אשר יזה עליה תכבס במקום קדש׃
וכלי חרש אשר תבשל בו ישבר
ואם בכלי נחשת בשלה ומרק
ושטף במים׃ כל זכר בכהנים יאכל
אתה קדש קדשים הוא׃ וכל חטאת
אשר יובא מדמה אל אהל מועד
לכפר בקדש לא תאכל באש
תשרף׃

וזאת תורת האשם קדש קדשים
הוא׃ במקום אשר ישחטו את העלה
ישחטו את האשם ואת דמו יזרק
על המזבח סביב׃ ואת כל חלבו
יקריב ממנו את האליה ואת החלב
המכסה את הקרב׃ ואת שתי
הכלית ואת החלב אשר עליהן
אשר על הכסלים ואת היתרת על
הכבד על הכלית יסירנה׃ והקטיר
אתם הכהן המזבחה אשה ליהוה
אשם הוא׃ כל זכר בכהנים יאכלנו

תתעביד רביכא תיתינה
תפני מנחת ביצוען תקריב
לאתקבלא ברעוא קדם יי׃

וכהנא דרבא תחותוהי
מבנוהי יעביד יתה קיים עלם
קדם יי גמיר תתסק׃
וכל מנחתא דכהנא גמיר
תהא לא תתאכיל׃

ומליל יי עם משה למימר׃

מליל עם אהרן ועם בנוהי
למימר דא אוריתא דחטאתא
באתר די תתנכיס עלתא
תתנכיס חטאתא קדם יי
קדש קודשין היא׃
כהנא דמכפר יתה ייכלנה
באתר קדיש תתאכיל בדרת
משכן זמנא׃ כל
דיקרב בבשרה יתקדש ודידי
מדמה על לבושא דידי עלה
תחוור באתר קדיש׃

ומאן דחסף דתתבשל ביה
יתבר ואם במאן דנחשא
יתבשל ויתמריק וישתטף
במיא׃

כל דכורא בכהניא ייכול יתה
קדש קודשין היא׃
וכל חטאתא די יתעל מדמה
למשכן זמנא לכפרא
בקודשא לא תתאכיל בנורא
תתוקד׃

ודא אוריתא דאשמא קדש
קודשין היא׃
באתר דיכסון ית עלתא יכסון
ית אשמא וית דמיה יזרוק על
מדבחא סחור סחור׃

וית כל תרביה יקריב מינה
ית אליתא וית תרבא דחפי
ית גווא׃
וית תרתין כוליין וית תרבא
די עליהון די על גיססיא וית
חיצרא די על כבדא על
כוליתא יעדינה׃

ויסיק יתהון כהנא למדבחא
קורבנא קדם יי אשמא הוא׃

כל דכורא בכהניא ייכלנה

והכהן המשיח וגו׳ מורבכת חלוטה
ברותחין כל צרכה. תפיני אפויה
אפיות הרבה אחר חליטתה אופה בתנור
וחוזר ומטגנה במחבת. מנחת פתים
מלמד שטעונה פתיתה. והכהן המשיח
המשיח מבניו תחתיו. כליל תקטר
אין נקמצת להיות שיריה נאכלין אלא
כולה כליל. וכן כל מנחת כהן של נדבה
כליל תהיה. כליל כולה שוה לגבוה.
המחטא אותה. העובד עבודתה
שהיא נעשית חטאת על ידו. המחטא
אותה יאכלנה. הראוי לעבודה יצא
טמא בשעת זריקת דמים שאינו חולק
בבשר. ואי אפשר לומר שאסור שאר כהנים
באכילתה חוץ מן חולק דמה לעזרה
שהרי נאמר למטה כל זכר בכהנים
יאכלנה. וזאת תורת החטאת מתוך
שהעמד מלמד מטאות חטאת
מנחה באת רבות תורה קפ..מיות
שיהא זורק דמן טעון כבוס השחוט
קשולה לקבוע עולת חובה שטעונה
צפון. כל אשר יגע. כל דבר אוכל
אשר יגע ויבלע ממנה
יקדש להיות כמוה אם פסולה תיפסל
ואם כשרה יאכל כחומר שבה.
ואשר יזה מדמה. ואם הוזה מדמה
על הבגד אותו מקום הדם שבבגד
אשר יזה עליה תכבס בתוך העזרה.
אשר יזה. יהא מזה כמו אם יבא יהא
נבזה. ישבר. לפי שהבליעה שנבלעת
בו נעשית נותר וכן לכל הקדשים. ומורק
כמו תמרוקי הנשים. ומורק ושוטף
לפלוט את בליעתו אבל כלי חרס למדך
הכתוב שאין יוצא מידי דפיו לעולם.

כל זכר בכהנים. הא למדת שהמחטא האמור למעלה לא למעט שאר הכהנים אלא להוציא את שאינו ראוי לחטוי

במקום קדש יאכל קדש קדשים
הוא: כחטאת כאשם תורה אחת
להם הכהן אשר יכפר בו לו יהיה:
והכהן המקריב את עלת איש עור
העלה אשר הקריב לכהן לו יהיה:
וכל מנחה אשר תאפה בתנור וכל
נעשה במרחשת ועל מחבת לכהן
המקריב אתה לו תהיה: וכל מנחה
בלולה בשמן וחרבה לכל בני אהרן
תהיה איש כאחיו:
וזאת תורת זבח השלמים אשר
יקריב ליהוה: אם על תודה יקריבנו
והקריב על זבח התודה חלות מצות
בלולת בשמן ורקיקי מצות משחים
בשמן וסלת מרבכת חלת בלולת
בשמן: על חלת לחם חמץ יקריב
קרבנו על זבח תודת שלמיו: והקריב
ממנו אחד מכל קרבן תרומה ליהוה
לכהן הזרק את דם השלמים לו
יהיה: ובשר זבח תודת שלמיו ביום

באתר קדיש יתאכל קדש קודשין הוא: כחטאתא כאשמא אוריתא חדא להון כהנא דיכפר ביה דיליה יהא: וכהנא דמקריב ית עלת גבר משך עלתא דיקריב לכהנא דיליה יהא: וכל מנחתא דתתאפה בתנורא וכל דאיתעביד ברדיתא ועל משריתא לכהנא דמקריב יתה דיליה תהא: וכל מנחתא דפילא במשח ודלא פילא לכל בני אהרן תהי גבר כאחוהי: ודא אוריתא דנכסת קודשיא די יקריב קדם יי: אם על תודתא יקרבניה ויקריב על נכסת תודתא גריצן פטירן דפילן במשח ואספוגין פטירין דמשיחין במשח וסולתא רביכא גריצן דפילן במשח: על גריצין דלחם חמיע יקריב קורבניה על ניכסת תודת קודשוהי: ויקריב מיניה חד מכל קרבן אפרשותא קדם יי לכהנא דיזריק ית דם ניכסת קודשיא דיליה יהא: ובסר ניכסת תודת קודשוהי ביום

וכל חטאת: שאם הכניס מדם חטאת החיצונה לפנים פסולה: קדש קדשים הוא: הוא קרב ואין תמורתה קרבה: ואת כל חלבו: עד כאן לא נתפרשו אימורין באשם לכך הוצרך לפרשם כאן אבל חטאת כבר נתפרש בויקר': את האליה: לפי שאשם אינו בא אלא איל וכבש ואיל וכבש קרבין באליה: אשם הוא: עד שינתק שמו ממנו למד על אשם שמתו בעליו או נתכפרו בעליו שאע"פ שעומד להיות עולה קודם שניתק לרעיה אם שחטו סתם אינו כשר לשם עולה שניתק לרעיה ניתן. אשם שמתו בעליו ירעה עד שיסתאב וכו' אלא בא ללמד על האשם שיהא פסול אלא לשמו כמו שדרשו הוא הכתוב בחטאת למ' שהאשם לא נאמר בו הוא אלא לאחר הקטרת אימורין והוא עצמו שלא הוקטרו אימוריו כשר. קדש קדשים הוא: בפרשת לקמי' כהנים. תורה אחת להם: בדבר זה:

לכהן אשר יכפר בו: הראוי לכפרה חולק בה פרט לטבול יום ומחוסר כפורים ואונן. אשר הקריב לכהן: פרט לטבול יום ומחוסר כפורי' ואונן שאין חולקין בעורות: לכהן המקריב. יכול לבדו ת"ל לכל בני אהרן יכול לכולן ת"ל לכהן המקריב. הא כיצד לבית אב של יום שמקריבין אותה: בלולה בשמן: זו מנחת נדבה. וחרבה: זו מנחת חוטא ומנחת קנאות שאין בהן שמן. אם על תודה: אם על דבר הודאה על נס שנעשה לו יקריבנה כגון יורדי הים או הולכי מדברות וחבושי בית האסורין וחולה שנתרפא שהן צריכין להודות דכתיב בהן יודו לי"י חסדו ונפלאותיו לבני אדם וכתיב ויזבחו זבחי תודה. אם על אחת מאלה נדר שלמים הללו שלמי תודה, טעונות לחם האמור בענין ואינן נאכלות אלא ליום ולילה כמו שמפורש כאן: והקריב על זבח התודה ד' מיני לחם חלות ורקיקין ורבוכה ג' מיני מצה. וכתיב על חלות לחם חמץ יקריב קרבנו. וכל מין ומין י' חלות כך מפורש במנחות. ושיעורן ה' סאין ירושלמיות שהן ו' מדבריות עשרים עשרונים. מורבכת: לחם חלוט ברותחין כל צרכו. יקריב קרבנו: מגיד שאין הלחם קדוש קדושת הגוף לפסול ביוצא וטבול יום ולצאת לחולין בפדיון עד שישחט הזבח. אחד מכל קרבן: לחם אחד מכל מין ומין יטול תרומה לכהן העובד עבודתה והשאר נאכל לבעלים ובשרה לבעלים חוץ מחזה ושוק שבה כמו שמפורש למטה תנופת חזה ושוק בשלמים ותודה קרויה שלמים. והקריב ממנו: מן המחובר שיטלנו כלו בכלי אחד מתרפן אחד שלא יטול פרוס. מכל קרבן: שלא יטול מזה על זה אלא כל מין יפטור עצמו. ביום קרבנו יאכל: בזמן בשרה ומן למנחה. ובשר זבח תודת שלמיו: יש כאן ריבויין הרבה לרבות חטאת ואשם ואיל נזיר וחגיגה שיהו נאכלין ליום ולילה

קרבנו יאכל לא יניח ממנו עד בקר׃
ואם נדר או נדבה זבח קרבנו ביום
הקריבו את זבחו יאכל וממחרת
והנותר ממנו יאכל׃ והנותר מבשר
הזבח ביום השלישי באש ישרף׃
ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו
ביום השלישי לא ירצה המקריב
אתו לא יחשב לו פגול יהיה והנפש
האכלת ממנו עונה תשא׃ והבשר
אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש
ישרף והבשר כל טהור יאכל בשר׃
והנפש אשר תאכל בשר מזבח
השלמים אשר ליהוה וטמאתו עליו
ונכרתה הנפש ההוא מעמיה׃ ונפש
כי תגע בכל טמא בטמאת אדם או
בבהמה טמאה או בכל שקץ טמא
ואכל מבשר זבח השלמים אשר
ליהוה ונכרתה הנפש ההוא מעמיה׃
וידבר יהוה אל משה לאמר׃ דבר
אל בני ישראל לאמר כל חלב שור
וכשב ועז לא תאכלו׃ וחלב נבלה
וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה
ואכל לא תאכלהו׃ כי כל אכל חלב
מן הבהמה אשר יקריב ממנה אשה
ליהוה ונכרתה הנפש האכלת
מעמיה׃ וכל דם לא תאכלו בכל
מושבתיכם לעוף ולבהמה כל נפש

קורבניה יתאכל לא יצנע מניה עד צפרא׃
ואם נדר או נדבתא נכסת קורבניה ביומא דקריב ית דבחיה יתאכל וביומא דבתרוהי ודאשתאר מניה יתאכיל׃
ודאישתאר מבשר נכסיתא ביומא תליתאה בנורא יתוקד׃
ואם מתאכלא יתאכל מבשר ניכסת קודשוהי ביומא תליתאה לא יהא לרעוא דמקריב יתיה לא יתחשיב ליה מרחק יהא ואינשא דמאתאכלא מניה חוביה תקביל׃
ואינש דיקרב בכל מסאב לא יתאכיל בנורא יתוקד ובשר קודשא כל דידכי בקודשא ייכול בשר קודשא׃
ואינש דיתיכול משרא מנכסת קודשיא די קדם יי׳ וסובתיה עלוהי ואישתיצי אינשא ההיא מעמיה׃
ואינש ארי תקרב בכל מסאב בסובאת אינשא או בבעירא מסאבא או בכל רחיש מסאב ויכול מבשר מנכסת קודשיא די קדם יי׳ ואישתיצי נפשתא ההיא מעמיה׃
ומליל יי׳ עם משה למימר׃ מליל עם בני ישראל למימר כל תרב תור ואימר ועיזא לא תיכלון׃
ותרב נבילה ותרב תבירא יתעביד לכל עיבידא ומיכל לא תיכלוניה׃
ארי כל דייכול תרב מן בעירא דיקריב מינה קורבנא קדם יי׳ ואישתיצי אינשא דתיכול מעמיה׃
וכל דמא לא תיכלון בכל מ ותבניכון לעופא ולבעירא׃
כל נפשא

לא יניח ממנו · אבל אוכל הוא כל הלילה אם כן למה אמרו עד חצות להרחיק אדם מן העבירה · ואם נדר או נדבה שלא הביאה על הודאה של נס אינה טעונה לחם ונאכלת לב׳ ימים ולילה אחת כמו שמפורש בענין וממחרת והנותר ממנו בראשון יאכל · ואו זו יתרה ויש הרבה במקרא כמו ואיה וענה · את הקדש וצבא · ואם האכל יאכל · במחשב בשחיטה לאכלו בג׳ הכתוב מדבר · יכול אם אכל ממנו בשלישי יפסל למפרע · תל׳ המקריב לא יחשב בשעת הקרבה הוא נפסל ואינו נפסל בג׳ · וכן פירושו בשעת הקרבתו לא יעלה זאת במחשבה ואם חשב פגול יהיה · והנפש האוכלת אפי׳ בתוך הזמן עונה תשא · והבשר של קדש אשר יגע בכל טמא לא יאכל · והבשר לרבות אבר שיצא מקצתו שהפנימי מותר · כל טהור יאכל בשר · מה תל׳ לפי שנ׳ [illegible] ישרף והבשר האוכל · יכול לא יאכלו שלמים אלא הבעלים לכך נאמר כל טהור יאכל בשר · וטומאתו עליו · בטומאת הגוף הכתוב מדבר · אבל טהור שאכל את הטמא אינו ענוש כרת אלא אזהרה והבשר אשר יגע בכל טמא ואזהרת טמא שאכל את הטהור אינה מפורשת מדברי תורה אלא חכמים למדוה בג״ש · ג׳ כריתות האמורין באוכלי קדשים בטומאת הגוף ודרשו דרשום בשבועות אחת לכלל ואחת לפרט ואחד ללמד על קרבן עולה ויורד שלא נאמר אלא על טומאת מקדש וקדשיו · ישנה לכל מלאכה · בא ולמד על החלב שאינו מטמא טומאת נבלות · ואכל לא תאכלוהו · אמרה תורה יבא איסור נבלה וטרפה ויחול על איסור חלב שאם אכלו יתחייב אף על לאו של נבלה ולא תאמר אין איסור חל על איסור [illegible] לא תאכלוהו כאן מיעטנו כאן [illegible] אבל בעלמא לא [illegible] לא יחול איסור על איסור · לעוף ולבהמה · פרט לדם דגים וחגבים · בכל מושבותיכם · לפי שהיא חובת הגוף ואינה חובת קרקע נוהגת בכל מושבות · ובפרק קמא דקדושין מפרש למה הוצרך לומר [illegible]

אשר תאכל כל דם ונכרתה הנפש
ההוא מעמיה׃
וידבר יהוה אל משה לאמר׃ דבר
אל בני ישראל לאמר המקריב את
זבח שלמיו ליהוה יביא את קרבנו
ליהוה מזבח שלמיו׃ ידיו תביאינה
את אשי יהוה את החלב על החזה
יביאנו את החזה להניף אתו תנופה
לפני יהוה׃ והקטיר הכהן את החלב
המזבחה והיה החזה לאהרן ולבניו׃
ואת שוק הימין תתנו תרומה לכהן
מזבחי שלמיכם׃ המקריב את דם
השלמים ואת החלב מבני אהרן
לו תהיה שוק הימין למנה׃ כי את
חזה התנופה ואת שוק התרומה
לקחתי מאת בני ישראל מזבחי
שלמיהם ואתן אתם לאהרן הכהן
ולבניו לחק עולם מאת בני ישראל׃
זאת משחת אהרן ומשחת בניו
מאשי יהוה ביום הקריב אתם לכהן
ליהוה׃ אשר צוה יהוה לתת להם
ביום משחו אתם מאת בני ישראל
חקת עולם לדרתם׃ זאת התורה
לעלה למנחה ולחטאת ולאשם
ולמלואים ולזבח השלמים׃ אשר
צוה יהוה את משה בהר סיני ביום
צותו את בני ישראל להקריב את
קרבניהם ליהוה במדבר סיני׃

וידבר יהוה אל משה לאמר׃ קח את
אהרן ואת בניו אתו ואת הבגדים ואת
שמן המשחה ואת פר החטאת ואת
שני האילים ואת סל המצות׃ ואת כל

דתיכול כל דמא וישתיצי
אנשא ההוא מעמיה׃

ומליל יי עם משה למימר׃

מליל עם בני ישראל למימר
דמקריב ית נכסת קודשוהי
קדם יי ייתי ית קורבניה
קדם יי מניכסת קודשוהי׃

ידוהי תיתינה ית קורבניא
דיי ית תרבא על חדיא
ייתיניה ית חדיא לארמא יתיה
ארמותא קדם יי׃
ויסיק כהנא ית תרבא
למדבחא ויהא חדיא לאהרן
ולבנוהי׃
וית שוקא דימינא תתנון
אפרשותא לכהנא מניכסת
קודשיהון׃
דמקריב ית דם ניכסת
קודשיא וית תרבא מבני
אהרן דיליה תהא שוקא
דימינא לחולק׃
ארי ית חדיא דארמותא וית
שוקא דאפרשותא נסיבית
מן בני ישראל מניכסת
קודשיהון ויהבית יתהון
לאהרן כהנא ולבנוהי לקיים
עלם מן בני ישראל׃

דא רבות אהרן ורבות בנוהי
מקורבניא דיי ביומא דקריב
יתהון לשמשא קדם יי׃

דפקיד יי למתן להון ביומא
דרבי יתהון מן בני ישראל
קיים עלם לדריהון׃
דא אוריתא לעלתא למנחתא
ולחטאתא ולאשמא
ולקורבניא ולניכסת קודשיא׃

דפקיד יי ית משה בטורא
דסיני ביומא דפקדיה ית בני
ישראל לקרבא ית קורבניהון
קדם יי בטורא דסיני׃

ומליל יי עם משה למימר׃

קרב ית אהרן וית בנוהי עימיה
וית לבושיא וית משחא
דרבותא וית תורא דחטאתא
וית תרין דיכרין וית סלא
דפטירא׃
וית כל

אלת אשי ז'ל · ומקק אלאשיס אלחלב
על אלחזה יגיאם כאמנאו ונגדת
אלאסתדיס מקין חלב על אלחזה
וכבירתם עד אלמוקף מנה יחד
למפנה והלב למטק וחו אלאמור
במקום יחד שוק אלתרומה וחזה
אלתנופה על אשי אלחלבם יבאו
ואחר תנופה מתגן לכהן המקטיר
ומנם יחה למטק וחו שאלמן ושי נו
אלחלבם על אלחזות ויקטר ונו למהם
בלנה כהנם ווקקן נה כך מטרם
במנכו · את אלחלב על אלחזה יבאם
ואת אלחזה · למה מפה לנפע קוה
מפנו ולא שיחה בנו מן אלאשי למ
שלא את אשי ל · את אלחלב על
אלחזה יכל אף אוה לאשי לבך כמו
אלחזה לגוף והקטיר הכהן אלחלב
ואחר והיה אלת הכהן למה שאן
הגבר כאל במעו אלאמורין למטק
מן אלאמורם · שוק מן הפרק על
ספסנה הסגרת עם קראם על
הפרק קוה · ונמו שהוא סובך על
ידך · המקריב את דם · מן שקוא [handwritten margin: חד׳ ...]
ראוי לזריקה והקטיר חלבו יכח
סינו במצה וזריקת הדם והקטר
חלבו אחד מאלו בגשר לקחת מאת
בני ישראל כל עת ראוין הוו לשרת
ובחרתו בגעל נסל מקן ונו' תם
לבקוס יכל אם יה' יאורו לנס קל
להק עולם לעולם נתנו קס בינהם
לכהן שלא יאורו לשראל · מאת בני
ישראל · לרעגם · התנופה ותרומה ·
מולך ומכה מעלה ומוריד ולמעה
לוח יחוך הכהונה יקח את אהרן פרש
זו כאמן ימים קודם הקמת המשכן שאין מקודם ומאחר בתורה · קח · יקחם בדברים ומשכם · ואת פר החטאת ·

134
B

העדה הקהל אל פתח אהל מועד׃
ויעש משה כאשר צוה יהוה אתו
ותקהל העדה אל פתח אהל מועד׃
ויאמר משה אל העדה זה הדבר
אשר צוה יהוה לעשות׃ ויקרב משה
את אהרן ואת בניו וירחץ אתם במים׃
ויתן עליו את הכתנת ויחגר אתו
באבנט וילבש אתו את המעיל ויתן
עליו את האפד ויחגר אתו בחשב
האפד ויאפד לו בו׃ וישם עליו את
החשן ויתן אל החשן את האורים
ואת התמים׃ וישם את המצנפת על
ראשו וישם על המצנפת אל מול
פניו את ציץ הזהב נזר הקדש כאשר
צוה יהוה את משה׃ ויקח משה את
שמן המשחה וימשח את המשכן
ואת כל אשר בו ויקדש אתם׃ ויז
ממנו על המזבח שבע פעמים וימשח
את המזבח ואת כל כליו ואת הכיר
ואת כנו לקדשם׃ ויצק משמן המשחה
על ראש אהרן וימשח אתו לקדשו׃
ויקרב משה את בני אהרן וילבשם
כתנת ויחגר אתם אבנט ויחבש להם
מגבעות כאשר צוה יהוה את משה׃
ויגש את פר החטאת ויסמך אהרן
ובניו את ידיהם על ראש פר החטאת׃
וישחט ויקח משה את הדם ויתן
על קרנות המזבח סביב באצבעו
ויחטא את המזבח ואת הדם יצק
אל יסוד המזבח ויקדשהו לכפר
עליו׃ ויקח את כל החלב אשר על
הקרב ואת יתרת הכבד ואת שתי
הכלית ואת חלבהן ויקטר משה
המזבחה׃ ואת הפר ואת ערו ואת
בשרו ואת פרשו שרף באש מחוץ

כנישתא אכניש לתרע משכן זמנא׃
ועבד משה כמה דפקיד יי יתיה ואתכנישת כנישתא לתרע משכן זמנא׃
ואמר משה לכנישתא דין פתגמא דפקיד יי למעבד׃
וקריב משה ית אהרן וית בנוהי ואסחי יתהון במיא׃
ויהב עלוהי ית כתונא וזריז יתיה בהמיינא ואלביש יתיה ית מעילא ויהב עלוהי ית אפודא וזריז יתיה בהמין אפודא ואתקין ליה ביה׃
ושוי עלוהי ית חושנא ויהב לחושנא ית אוריא וית תומיא׃
ושוי ית מצנפתא על רישיה ושוי ית מצנפתא לקבל אפוהי ית ציצא דדהבא כלילא דקודשא כמה דפקיד יי ית משה׃
ונסיב משה ית משחא דרבותא ורבי ית משכנא וית כל דביה וקדיש יתהון׃
ואדי מניה על מדבחא שבע זמנין ורבי ית מדבחא וית כל מנוהי וית כיורא וית בסיסיה לקדשותהון׃
ואריק ממשחא דרבותא על רישא דאהרן ורבי יתיה לקדשותיה׃
וקריב משה ית בני אהרן ואלבישינון כתונין וזריז יתהון המיינין ואתקין להון כובעין כמה דפקיד יי ית משה׃
וקריב ית תורא דחטאתא וסמך אהרן ובנוהי ית ידיהון על ריש תורא דחטאתא׃
ונכס ונסיב משה ית דמא ויהב על קרנת מדבחא סחור סחור באצבעיה ודכי ית מדבחא וית דמא אריק ליסודא דמדבחא וקדשיה לכפרא עלוהי׃
ונסיב ית כל תרבא די על גווא וית חצר כבדא וית תרתין כוליין וית תרביהון ואסיק משה למדבחא׃
וית תורא וית משכיה וית בישריה וית אוכליה אוקיד בנורא מברא

אף הקמורין בעמן שהרש
המעלים ועכביו בוס קראשון
למעלים חוץ ופנים וזרזו
בשעת מעשה׃ הקהל אל
פתח׃ זה א׳ מן המקומות
שהחזיק מועט את הרב
המרובה׃ זה הדבר
דברים שתראו שאני
עושה לפניכם
ציוני הקדוש ברוך
הוא לעשות
אל תאמרו
לכבודי
ולכבוד אחי
אני עושה כל
העניין הזה
פרש באהלה
הפה׃ את
האורים׃ כתב של
שם׃ המפרש׃
וישם על המצנפת׃
מניח הכהן תלוי על
המצנפת׃ ויז ממנו
לא ידעתי היכן נצטוה
בהזאות הללו׃ ויצק וימשח
בתחלה יוצק על ראשו
ואחר כך נותן בין ריסי
עיניו ומושך באצבעו מזה
לזה׃ ויחטא׃ לשון טיהור
ויחטא את המזבח׃ חטאו
וטהרו מזרות לכנס
בקדושה׃ ויקדשהו
בעבודותיו׃
לכפר עליו
מעתה כל הכפרות

למחנה כאשר צוה יהוה את משה:
ויקרב את איל העלה ויסמכו אהרן
ובניו את ידיהם על ראש האיל:
וישחט ויזרק משה את הדם על
המזבח סביב: ואת האיל נתח לנתחיו
ויקטר משה את הראש ואת הנתחים
ואת הפדר: ואת הקרב ואת הכרעים
רחץ במים ויקטר משה את כל האיל
המזבחה עלה הוא לריח ניחח אשה
הוא ליהוה כאשר צוה יהוה את משה:
ויקרב את האיל השני איל המלאים
ויסמכו אהרן ובניו את ידיהם על ראש
האיל: וישחט ויקח משה מדמו ויתן
על תנוך אזן אהרן הימנית ועל בהן
ידו הימנית ועל בהן רגלו הימנית:
ויקרב את בני אהרן ויתן משה מן
הדם על תנוך אזנם הימנית ועל בהן
ידם הימנית ועל בהן רגלם הימנית
ויזרק משה את הדם על המזבח סביב:
ויקח את החלב ואת האליה ואת כל
החלב אשר על הקרב ואת יתרת
הכבד ואת שתי הכלית ואת חלבהן
ואת שוק הימין: ומסל המצות אשר
לפני יהוה לקח חלת מצה אחת וחלת
לחם שמן אחת ורקיק אחד וישם על
החלבים ועל שוק הימין: ויתן את
הכל על כפי אהרן ועל כפי בניו וינף
אתם תנופה לפני יהוה: ויקח משה
אתם מעל כפיהם ויקטר המזבחה
על העלה מלאים הם לריח ניחח
אשה הוא ליהוה: ויקח משה את החזה
ויניפהו תנופה לפני יהוה מאיל המלאים
למשה היה למנה כאשר צוה יהוה
את משה: ויקח משה משמן המשחה
ומן הדם אשר על המזבח ויז על אהרן

למשריתא כמה דפקיד יי
ית משה:
וקריב ית דכר עלתא וסמכו
אהרן ובנוהי ית ידיהון על
ריש דיכרא:
ונכס וזרק משה ית דמא על
מדבחא סחור סחור:
ית דיכרא פליג לאיברוהי
ואסיק משה ית רישא וית
איבריא וית תרבא:
וית גווא וית כרעיא חליל
במיא ואסיק משה ית כל
דיכרא למדבחא עלתא הוא
לאתקבלא ברעוא קורבנא
הוא קדם יי כמה דפקיד יי
ית משה:
וקריב ית דיכרא תנינא דכר
קורבניא וסמכו אהרן ובנוהי
ית ידיהון על ריש דיכרא:
ונכיס ונסיב משה מדמיה
ויהב על רום אודנא דאהרן
דימינא ועל איון ידיה דימינא
ועל איון רגליה דימינא:
וקריב ית בני אהרן ויהב
משה מן דמא על רום
אודניהון דימינא ועל איון
ידיהון דימינא ועל איון
רגליהון דימינא וזרק משה
ית דמא על מדבחא סחור
סחור:
ונסיב ית תרבא וית אליתא
וית כל תרבא די על גווא וית
חצר כבדא וית תרתין כולין
וית תרביהון וית שוקא דימינא
ומסלא דפטיריא די קדם יי
נסיב גריצתא פטירתא חדא
וגריצתא דלחם משח חדא
ואספוג חד ושוי על תרביא
ועל שוקא דימינא:
ויהב ית כולא על ידי דאהרן
ועל ידי דבנוהי וארים יתהון
ארמא קדם יי:
ונסיב משה יתהון מעל ידיהון
ואסיק למדבחא על עלתא
קורבניא אנון לאתקבלא
ברעוא קורבנא הוא קדם יי
ונסיב משה ית חדיא וארימיה
ארמותא קדם יי מדכר
קורבניא למשה הוה לחולק
כמה דפקיד יי ית משה:
ונסיב משה
ממשחא דרבותא ומן דמא די
על מדבחא ואדי על אהרן

על הכהנים · לפי הכהנים שהיה
מכל מן הכהנים מעט עמהם ·
איל המלואים · איל השלמים
שמלואים לשון שלמים שממלאים
ומשלימים הכהנים
בכהונתם · חלת לחם
שמן · היא רבוכה
שמרבה בה שמן
כנגד החלות
והרקיקין כך
מפורש במנחות
ויקטר המזבחה
משה שמש
כל שבעת
ימי
המלואים
על העלה ·
אחר העולה ·
ולא מצינו שוק
של שלמים קרב
בשום מקום חוץ מזה
[illegible] לשעות · כל
שבעת הימים · [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
חסלת צו את אהרן

על בגדיו ועל בניו ועל בגדי בניו אתו
ויקדש את אהרן את בגדיו ואת בניו
ואת בגדי בניו אתו: ויאמר משה אל
אהרן ואל בניו בשלו את הבשר
פתח אהל מועד ושם תאכלו אתו
ואת הלחם אשר בסל המלאים
כאשר צויתי לאמר אהרן ובניו
יאכלהו: והנותר בבשר ובלחם
באש תשרפו: ומפתח אהל מועד
לא תצאו שבעת ימים עד יום מלאת
ימי מלאיכם כי שבעת ימים ימלא
את ידכם: כאשר עשה ביום הזה
צוה יהוה לעשת לכפר עליכם:
ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה
שבעת ימים ושמרתם את משמרת
יהוה ולא תמותו כי כן צויתי: ויעש
אהרן ובניו את כל הדברים אשר
צוה יהוה ביד משה: ויהי
ביום השמיני קרא משה לאהרן
ולבניו ולזקני ישראל: ויאמר אל
אהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת
ואיל לעלה תמימם והקרב לפני
יהוה: ואל בני ישראל תדבר לאמר
קחו שעיר עזים לחטאת ועגל וכבש
בני שנה תמימם לעלה: ושור ואיל
לשלמים לזבח לפני יהוה ומנחה
בלולה בשמן כי היום יהוה נראה
אליכם: ויקחו את אשר צוה משה
אל פני אהל מועד ויקרבו כל העדה
ויעמדו לפני יהוה: ויאמר משה זה
הדבר אשר צוה יהוה תעשו וירא
אליכם כבוד יהוה: ויאמר משה אל
אהרן קרב אל המזבח ועשה את
חטאתך ואת עלתך וכפר בעדך
ובעד העם ועשה את קרבן העם

על לבושוהי ועל בנוהי ועל
לבושי בנוהי עמיה וקדיש ית
אהרן ית לבושוהי וית בנוהי
וית לבושי בנוהי עמיה:
ואמר משה לאהרן ולבנוהי
בשילו ית בישרא בתרע משכן
זימנא ותמן תיכלון יתיה וית
לחמא די בסלא דקורבניא
כמא דפקידית למימר אהרן
ובנוהי ייכלוניה:
ודאישתאר בבשרא ובלחמא
בנורא תוקדון:
ומתרע משכן זימנא לא תפקון
שבעא יומין עד יום מישלם
יומי קורבניכון ארי שבעה
יומין יקרב ית קורבנכון:
כמא דעבד ביומא הדין פקיד
יי' למעבד לכפרא עליכון:
ובתרע משכן זימנא תתבון
ביממא ולילי שבעת יומין ותטרון
ית מטרת מימרא דיי' ולא
תמותון ארי כן איתפקידית:
ועבד אהרן ובנוהי ית כל
פיתגמיא דפקיד יי' בידא
דמשה: והוה ביומא תמינאה קרא
משה לאהרן ולבנוהי ולסבי
ישראל:
ואמר לאהרן סב לך עגל בר
תורי לחטאתא ודכר לעלתא
שלמין ואקריב קדם יי':
ועם בני ישראל תמליל למימר
סיבו צפיר בר עזי לחטאתא
ועגל ואימר בני שנה שלמין
לעלתא:
ותור ודכר לניכסת קודשיא
לדבחא קדם יי' ומנחתא
דפילא במשח ארי יומא דין
יקרא דיי' איתגלי לכון:
ונסיבו ית דפקיד משה לקדם
משכן זימנא וקריבו כל
כנשתא וקמו קדם יי':
ואמר משה דין פתגמא דפקיד
יי' תעבדון ויתגלי לכון יקרא
דיי':
ואמר משה לאהרן קרב
למדבחא ועביד ית חטאתך
וית עלתך וכפר עלך ועל
עמא ועביד ית קרבן עמא

ויהי ביום השמיני

שמיני למלואים הוא ר"ח ניסן
שהוקם המשכן ביום ההוא ונטל
עשר עטרות השנויות בסדר עולם:
ולזקני ישראל · להשמיעם
שעל פי הדבור אהרן
נכנס ומשמש בכהונה
גדולה ולא יאמרו מאליו
נכנס: קח לך עגל ·
להודיע שמכפר לו
הקב"ה ע"י
עגל
זה
על מעשה העגל שעשה · כי היום
יי' נראה אליכם · להשרות
שכינתו במעשה ידיכם
לכך יביאו קרבנות הללו
על הקרבנות הללו
קרב אל המזבח
שהיה אהרן
בוש וירא לגשת ·
אמר לו
משה למה
אתה בוש
לכך נבחרת ·
את חטאתך
עגל בן בקר · ואת עולתך ·
איל · קרבן
העם ·
שעיר עזים ·
ועגל וכבש · כל מקום
שנאמר עגל בן שנה הוא · ומכאן אתה

וכפר בעדם כאשר צוה יהוה ויקרב
אהרן אל המזבח וישחט את עגל
החטאת אשר לו ויקרבו בני אהרן
את הדם אליו ויטבל אצבעו בדם
ויתן על קרנות המזבח ואת הדם
יצק אל יסוד המזבח ואת החלב
ואת הכלית ואת היתרת מן הכבד
מן החטאת הקטיר המזבחה כאשר
צוה יהוה את משה ואת הבשר ואת
העור שרף באש מחוץ למחנה
וישחט את העלה וימצאו בני אהרן
אליו את הדם ויזרקהו על המזבח
סביב ואת העלה המציאו אליו
לנתחיה ואת הראש ויקטר על
המזבח וירחץ את הקרב ואת
הכרעים ויקטר על העלה המזבחה
ויקרב את קרבן העם ויקח את
שעיר החטאת אשר לעם וישחטהו
ויחטאהו כראשון ויקרב את העלה
ויעשה כמשפט ויקרב את המנחה
וימלא כפו ממנה ויקטר על המזבח
מלבד עלת הבקר וישחט את השור
ואת האיל זבח השלמים אשר
לעם וימצאו בני אהרן את הדם
אליו ויזרקהו על המזבח סביב ואת
החלבים מן השור ומן האיל האליה
והמכסה והכלית ויתרת הכבד
וישימו את החלבים על החזות
ויקטר החלבים המזבחה ואת החזות
ואת שוק הימין הניף אהרן תנופה
לפני יהוה כאשר צוה משה וישא
אהרן את ידו אל העם ויברכם וירד
מעשת החטאת והעלה והשלמים
ויבא משה ואהרן אל אהל מועד
ויצאו ויברכו את העם וירא כבוד

וכפר עליהון כמא דפקיד יי׃

וקרב אהרן למדבחא ונכס
ית עגלא דחטאתא דיליה׃
וקריבו בני אהרן ית דמא ליה
וטבל איצבעיה בדמא ויהב על
קרנת מדבחא וית דמא אריק
ליסודא דמדבחא׃

וית תרבא וית כוליתא וית
חיצרא מן כבדא מן חטאתא
אסיק למדבחא כמא דפקיד
יי ית משה׃

וית בישרא וית משכא אוקיד
בנורא מברא למשריתא׃

ונכיס ית עלתא ואמטיאו בני
אהרן ליה ית דמא וזרקיה על
מדבחא סחור סחור׃
וית עלתא אמטיאו ליה
לאיברהא וית רישא ואסיק
על מדבחא׃

וחליל ית גוא וית כרעיא
ואסיק על עלתא למדבחא׃

וקריב ית קרבן עמא ונסיב ית
צפירא דחטאתא די לעמא
ונכסיה וכפר בדמיה כקדמאה׃

וקריב ית עלתא ועבדה כד
חזי׃
וקרב ית מנחתא ומלי ידיה
מינה ואסיק למדבחא בר
מעלת צפרא׃
ונכיס ית תורא וית דיכרא
ניכסת קודשיא די לעמא
ואמטיאו בני אהרן ית דמא
ליה וזרקיה על מדבחא סחור
סחור׃
וית תרביא מן תורא ומן דיכרא
אליתא וחפי וכליתא וחצר
כבדא׃

ושויאו ית תרביא על חדיא
ואסיק תרביא למדבחא׃

וית חדיא וית שוקא דימינא
ארים אהרן ארמותא קדם יי
כמא דפקיד משה׃

וארים אהרן ית ידוהי לעמא
ובריכינון ונחת כד שצי מלמעבד
חטאתא ועלתא וניכסת
קודשיא׃
ועאל משה ואהרן למשכן זמנא ונפקו
ובריכו ית עמא ואתגלי יקרא

לגמר · ואת הבשר ואת העור · לא מצינו
חטאת חיצונה נשרפת אלא זו ושל
מלואים וכלן על פי הדבור · וימציאו
לשון הושטה והזמנה · ויחטאהו · עשאו
כמשפט חטאת · כראשון · כעגל שלו
ויעשה כמשפט · כמשפט המפורש
בעולת נדבה בויקרא · וימלא כפו ·
היא קמיצה · מלבד עולת הבקר · כל
אלה עשה אחר עולת התמיד ·
והמכסה · חלב המכסה את הקרב ·
וישימו את החלבים · לאחר התנופה
מסרם הכהן המניף לכהן אחר
להקטירם מלמד ששלשה כהנים נזקקים ·
ויברכם · ברכת כהנים · יברכך יאר
ישא · וירד מעל המזבח · ויבא משה
ואהרן · למה נכנסו · מצאתי בפרשת
המלואים בברייתא הנוספת על
תורת כהנים [illegible] נכנסו יחד
ואהרן ללמדו על [illegible] הקטרת ·
או לא נכנסו אלא [illegible]
ידיהם ולא ירדה [illegible]
שכינה נצטער אף [illegible]
קא לאמר למה נכנס משה עם אהרן
ללמדו על מעשה הקטרת · אכן שראה
אהרן שקרבו כל הקרבנות ונעשו כל
המעשים ולא ירדה שכינה לישראל היה
מצטער ואמר יודע אני שכעס הקב״ה
עלי ובשבילי לא ירדה שכינה
אמר לו למשה · משה אחי · כך
עשית לי שנכנסתי ונתביישתי · מיד
נכנס משה עמו ובקשו רחמים וירדה
שכינה לישראל · ויברכו את העם
אמרו ויהי נועם יי יהי רצון שתשרה
שכינה במעשיכם ונדע שנתכפר לנו עון
העגל · לכך אמר להם היום יי

136B

יהוה אל כל העם ותצא אש מלפני
יהוה ותאכל על המזבח את העלה
ואת החלבים וירא כל העם וירנו
ויפלו על פניהם ויקחו בני אהרן נדב
ואביהוא איש מחתתו ויתנו בהן אש
וישימו עליה קטרת ויקריבו לפני
יהוה אש זרה אשר לא צוה אתם
ותצא אש מלפני יהוה ותאכל אותם
וימתו לפני יהוה ויאמר משה אל
אהרן הוא אשר דבר יהוה לאמר
בקרבי אקדש ועל פני כל העם
אכבד וידם אהרן ויקרא משה אל
מישאל ואל אלצפן בני עזיאל דד
אהרן ויאמר אלהם קרבו שאו את
אחיכם מאת פני הקדש אל מחוץ
למחנה ויקרבו וישאם בכתנתם
אל מחוץ למחנה כאשר דבר
משה ויאמר משה אל [illegible]
ולאלעזר ולאיתמר בני [illegible]
אל תפרעו ובגדיכם לא [illegible]
תמתו ועל כל העדה יקצ[illegible]
כל בית ישראל יבכו את ה[illegible]
אשר שרף יהוה ומפתח אהל מועד
לא תצאו פן תמתו כי שמן משחת
יהוה עליכם ויעשו כדבר משה

פ

וידבר יהוה אל אהרן לאמר יין
ושכר אל תשת אתה ובניך אתך
בבאכם אל אהל מועד ולא תמתו

דיי׳ לכל עמא: ונפקת אשתא מן קדם יי׳ ואכלת על מדבחא ית עלתא וית תרביא וחזא כל עמא ושבחו ונפלו על אפיהון:

ונסיבו בני אהרן נדב ואביהוא גבר מחתתיה ויהבו בהון אשתא ושויאו עלה קטרת בוסמין וקריבו קדם יי׳ אישתא נוכריתא דלא פקיד יתהון: ונפקת אשתא מן קדם יי׳ ואכלת יתהון ומיתו קדם יי׳:

ואמר משה לאהרן הוא דמליל יי׳ למימר בקריבי איתקדש ועל אפי כל עמא איתיקר ושתיק אהרן: וקרא משה למישאל ולאלצפן בני עוזיאל אח אבוהי דאהרן ואמר להון קריבו טולו ית אחיכון מן קדם קודשא למברא למשריתא:

וקריבו ונטלונון בכתונהון למברא למשריתא כמא דמליל משה:

[illegible] לאהרן ולאלעזר [illegible] הי רישיכון לא [illegible] ולבושיכון לא [illegible] תמותון ועל כל [illegible] רגז ואחיכון כל [illegible] ל יבכון ית יוקדתא [illegible] יי׳:

ומתרע משכן זמנא לא תפקון דילמא תמותון ארי משח רבותא דיי׳ עליכון ועבדו כפתגמא דמשה:

ומליל יי׳ עם אהרן למימר: חמר ומרוי לא תשתי את ובנך עמך במעלכון למשכן זמנא ולא תמותון

הדבר אשר צוה יי׳ תעשו ועמ׳ אהרן אחי כדאי ויותר ממני שעל ידי קרבנותיו ועבודתו תשרה שכינה בכם שתדעו שהמקום בחר בו: וירנו כתרגומו: ותצא אש: ר׳ אליעזר אומר לא מתו שני בני אהרן אלא שהורו הלכה בפני משה רבן ר׳ ישמעאל אומר שתויי יין נכנסו למקדש תדע שאחר מיתתן הזהיר הנותרים שלא יכנסו שתויי יין: משל למלך שהיה לו בן בית כדאי׳ בויק׳ רבה: הוא אשר דבר יי׳ היכן דבר ונועדתי ונקדש בכבודי אל תקרי בכבודי אלא במכובדי: אמר לו משה לאהרן אחי יודע הייתי שיתקדש הבית במיודעיו של מקום והייתי סבור או בי או בך עכשיו רואה אני שהם גדולים ממני וממך: וידם אהרן קבל שכר על שתיקתו ומה שכר קבל שנתיחד הדבור עמו שנאמר לו פרשת שתויי יין: בקרובי אקדש בבחירי: ועל פני כל העם אכבד כשהקב״ה עושה דין בצדיקים מתירא ומתעלה ומתקלס אם כן באלו כל שכן ברשעים וכן הוא או׳ נורא אלקים ממקדשיך אל תקרי ממקדשך אלא ממקודשיך: דוד אהרן עוזיאל אחי עמרם היה שנאמר ובני קהת עמרם ויצהר וחברון ועוזיאל: שאו את אחיכם כאדם האומר לחבירו העבר את המת מלפני הכלה שלא לערבב את השמחה: בכתנתם

של מתים מלמד שבגדיהם לא נשרפו אלא כמין שני חוטין של אש נכנסו לתוך חוטמן ושרפה נשמתן: אל תפרעו אל תגדלו שער מכאן שאבל אסור בתספורת אבל אתם אל תערבבו שמחתו של מקום: ולא תמותו הא אם תעשו כן תמותו: ואחיכם כל בית ישראל מכאן שצרתן של ת״ח מוטלת על הכל להתאבל בה: יין ושכר יין דרך שכרות: בבאכם אל אהל מועד אין לי אלא בבואם להיכל בגשתם למזבח מנין נא׳ כאן ביאת אהל ונא׳ בקדוש ידים ורגלים ביאת אהל מה להלן עשה גשת מזבח כביאת אהל אף כאן: ולהבדיל כדי שתבדילו בין עבודה קדושה למחוללת הא למדת שאם עבד פסול:

ותאכל אותם בני יד׳ הנפש

זמ׳ שלא יכנסו שתויי יין במקדש תשת גוזריין תכלת שכר תועבה

137A

חקת עולם לדרתיכם: ולהבדיל בין הקדש ובין החל ובין הטמא ובין הטהור: ולהורת את בני ישראל את כל החקים אשר דבר יהוה אליהם ביד משה:

וידבר משה אל אהרן ואל אלעזר ואל איתמר בניו הנותרים קחו את המנחה הנותרת מאשי יהוה ואכלוה מצות אצל המזבח כי קדש קדשים הוא: ואכלתם אתה במקום קדוש כי חקך וחק בניך הוא מאשי יהוה כי כן צויתי: ואת חזה התנופה ואת שוק התרומה תאכלו במקום טהור אתה ובניך ובנתיך אתך כי חקך וחק בניך נתנו מזבחי שלמי בני ישראל: שוק התרומה וחזה התנופה על אשי החלבים יביאו [illegible] להניף תנופה לפני יהוה והיה לך [illegible] בניך אתך לחק עולם כאשר צוה [illegible] ואת שעיר החטאת דרש [illegible] דרש משה והנה שרף ויקצף על [illegible] ועל איתמר בני אהרן הנותרם לאמר: מדוע לא אכלתם

קיים עלם לדריכון: ולאפרשא בין קודשא ובין חולא ובין מסאבא ובין דכיא: ולאלפא ית בני ישראל ית כל קיימא דמליל יי׳ להון בידא דמשה:

ומליל משה עם אהרן ועם אלעזר ולאיתמר בנוהי דאשתארו סיבו ית מנחתא דאשתארת מקורבניא דיי׳ ואכלוהא פטירן בסטר מדבחא ארי קדש קודשין היא: ותיכלון יתה באתר קדיש ארי חלקך וחולק בנך היא מקרבניא דיי׳ ארי כן איתפקדית: וית חדיא דארמותא וית שוקא דאפרשותא תיכלון באתר דכי את ובנך ובנתך עמך ארי חולקך וחולק בנך איתיהיבו מנכסת קודשי בני ישראל: שוקא דאפרשותא וחדיא דארמותא על קורבני תרביא ייתון לארמא ארמותא קדם יי׳ ויהא לך ולבנך עמך לקיים עלם כמא דפקיד יי׳: וית צפירא דחטאתא מבעא תבעי משה והא איתוקד ורגיז על אלעזר ועל איתמר בני אהרן דאשתארו למימר: ...... מדין לא אכלתון

ולהורות · למד ששתוי אסור בהוראה יכול יהא חייב מיתה ת״ל אתה ובניך אתך · ולא תמותו · כהנים בעבודתן במיתה ואין חכמים בהוראתן במיתה: הנותרים · מן המיתה · מלמד שאף עליהם נקנסה מיתה על עון העגל הוא שנאמר ובאהרן התאנף יי׳ מאד להשמידו ואין השמדה אלא כלוי בנים שנאמר ואשמיד פריו ממעל ותפלת משה בטלה מחצה שנאמר ואתפלל גם בעד אהרן: קחו את המנחה · אעפ״י שאתם אוננים וקדשים אסורים לאונן: את המנחה · זו מנחת שמיני ומנחת נחשון: ואכלוה מצות · מה ת״ל לפי שהיא מנחת צבור ומנחת שעה ואין כיוצא בה [illegible] הוצרך לפרש בה דין שאר מנחות: וחק בניך · אין חק ל[illegible] שיתי · באנינ[illegible] התנופה · שלמ[illegible] טהור · וכי הרא[illegible] את הראשונים שהקד[illegible] הוזקקו לאכלן במקום קדוש אבל אלו אין צריכין בתוך הקלעים · אבל צריכין הן שיאכל תוך מחנה ישראל שהוא טהור מלהכנס שם מצורעים שקדשי קלים נאכלין בכל העיר: אתה ובניך ובנותיך שלא בחלק אבל אתם תתנו להם מתנות רשאות הן שיאכלו חזה ושוק אבל אין אף הבנות בחלק ת״ל וחק בניך נתנו · חק לבנים ואין חק לבנות: על אשי החלבים · שוק התרומה וחזה התנופה · כמו אשר הונף ואשר הורם · תנופה מוליך ומביא · תרומה מעלה ומוריד · ולמה חלקן הכתוב תרומה בשוק ותנופה בחזה · לא ידענו ששניהם בתרומה ותנופה · על אשי החלבים · כמו על חלבי האשים · מכאן שהחלבים למטה בשעת תנופה · וישוב המקראות שלא יכחישו זה את זה כבר פירשתי בצו את אהרן: שעיר החטאת · שעיר מוסף ראש חדש וג׳ שעירי חטאות קרבו בו ביום · קחו שעיר עזים · שעיר נחשון ושעיר ר״ח ומכולן לא נשרף אלא זה ונחלקו רבותינו בדבר יש מפני טומאה שנגעה בו נשרף ויש מפני אנינות נשרף · ולפי שהיא קדשי דורות אבל בקדשי שעה סמכו על משה שאמר להם במנחה ואכלוה מצות · דרוש דרש · שתי דרישות · למה נשרף זה ולמה נאכלו אלו · כך היא בת״כ · על אלעזר ועל איתמר · בשביל כבוד אהרן הפך פניו על הבנים וכעס · לאמר · אמר להם השיבוני על דברי · מדוע לא אכלתם את החטאת וגו׳ וכי חוץ לקדש אכלוה והלא שרפוה מהו אשר במקום הקדש אלא אמר שמא יצאה חוץ לקלעים ונפסלה · כי קדש קדשים היא ונפסלה ביוצא

137B

את החטאת במקום הקדש כי קדש קדשים הוא ואתה נתן לכם לשאת את עון העדה לכפר עליהם לפני יהוה: הן לא הובא את דמה אל הקדש פנימה אכול תאכלו אתה בקדש כאשר צויתי: וידבר אהרן אל משה הן היום הקריבו את חטאתם ואת עלתם לפני יהוה ותקראנה אתי כאלה ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני יהוה: וישמע משה וייטב בעיניו:

וידבר יהוה אל משה ואל אהרן לאמר אלהם: דברו אל בני ישראל לאמר זאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה אשר על הארץ: כל מפרסת פרסה ושסעת שסע פרסת מעלת גרה בבהמה אתה [illegible]

ית חטאתא באתר קודשא ארי קדש קודשין הוא ויתה יהב יי לכון לסלחא על חובי כנשתא לכפרא עליהון קדם יי: הא לא איתעל מדמה לבית קודשא גואה מיכל תיכלון יתה בקודשא כמה דפקידית: ומליל אהרן עם משה הא יומא דין קריבו ית חטאתהון וית עלותהון קדם יי וארעאן יתי עקן כאילין ואילופון אכלית חטאתא יומא דין התקין קדם יי: ושמע משה ושפר בעינוהי:

ומליל יי עם משה ועם אהרן למימר להון: מלילו עם בני ישראל למימר דא חיתא דתיכלון מכל בעירא די על ארעא: כל דסדיקא פרסתא ומטילפא טילפין פרסתא מסקא פשרא בבעירא יתה תיכלון:

ויש אומרים על לא אמר להם הואיל במקום קדוש היתה מדוע לא אכלתם אותה ואותה נתן לכם לשאת שהכהנים אוכלין ובעלים מתכפרים: לשאת את עון העדה מכאן שהשעיר ראש חדש היה שמכפר עון טומאת מקדש וקדשיו שחטאת שמיני וחטאת נחשון לא לכפרה באו: הן לא הובא את דמה שאלו הובא היה לכם לשרפה כמה שנא' כל חטאת אשר יובא את דמה אל אהל מועד לכפר: אכול תאכלו אותה בקדש היה לכם לאכלה אעפ שאתם אוננים כאשר צויתי לכם במנחה: וידבר אהרן אין דבור אלא לשון עז וידבר העם באלהים ובמשה קצף על שעיר ואיתמר ואהרן מדבר הוא למה שאין זו דרך ארץ כבוד אמרו אינו בדין שיהא אביכם שותק ואתם משיבים ואיש בני שיאמר תלמיד משיב את רבו [illegible] הכהן אל אלעזר קצבו היה כעדנה דבר לפני משה ולפני הנשיאים זו מנחות בספרי [illegible] להם משה שמא זרקתם דמה אוננין שזה וכן שעבר אלי אמר לו אהרן וכי הם הקריבו [illegible] שאני כהן גדול ומקריב אונן: ותקראנה אותי כאלה אפילו לא היו מתים בני אלא שאר קרובים שאני חייב לטמאות אונן עליהם כגון כל האמור בפרשת אמור אל הכהנים שכהן מטמא להם: ואכלתי חטאת ואם אכלתי חטאת היום אבל חטאת שלא מצות שעה אינו אלא כגון קדשי שעה אין לך להקל בקדשי דורות: וייטב בעיניו הודה ולא בוש לומר לא שמעתי: אל משה ואל אהרן למשה שיאמר לאהרן: לאמר אליהם לאלעזר ולאיתמר או אינו אלא לאמר לישראל כשהוא אומר דברו אל בני ישראל הרי דבור אמור לכל אחד מה אני מקיים לאמר אליהם לאלעזר ולאיתמר: דברו אל בני ישראל את כלם השוה להיות שלוחים לדבור זה לפי שהשוו בדממה וקבלו עליהם גזרת המקום באהבה: זאת החיה לשון חיים לפי שישראל דבקים במקום וראויים להיות חיים לפיכך הבדילן מן הטומאה וגזר עליהם מצות ולאומות לא גזר כלום משל לרופא שנכנס לבקר החולה וכו' כדאי' במדרש ר' תנחומא: זאת החיה מלמד שהיה משה אוחז בחיה ומראה אותה לישראל זאת תאכלו וזאת לא תאכלו את זה תאכלו אף בשרצי המים אוחז מכל מין ומין ומראה להם וכן בעוף את אלה תשקצו מן העוף וכן בשרצים וזה לכם הטמא: זאת החיה מכל הבהמה מלמד שהבהמה בכלל חיה: מפרסת כתרגומו סדיקא פרסתא: ושסעת שסע שמובדלת מלמטה ומלמעלה בשתי צפרנים כתרגומו ומטלפא טלפין שיש שפרסותיה סדוקות מלמעלה ואינן מובדלות לגמרי שמחוברות הן מלמטה: מעלת גרה מעלה ומקיאה האוכל ממעיה ומחזרת לתוך פיה לכותשו ולטוחנו הדק: גרה כך שמו ויתכן לתת מגזרת מים הנגרים שהוא נגרר אחר הפה כתרגומו פשרא שעי' הגרה האוכל נשרה ונמוח: בבהמה את זו יתור הוא לדרוש ממנה שבתוך הבהמה להתיר השליל הנמצא במעי

138A

אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפרסי הפרסה את הגמל כי מעלה גרה הוא ופרסה איננו מפריס טמא הוא לכם: ואת השפן כי מעלה גרה הוא ופרסה לא יפריס טמא הוא לכם: ואת הארנבת כי מעלת גרה הוא ופרסה לא הפריסה טמאה הוא לכם: ואת החזיר כי מפריס פרסה הוא ושסע שסע פרסה והוא גרה לא יגר טמא הוא לכם: מבשרם לא תאכלו ובנבלתם לא תגעו טמאים הם לכם: את זה תאכלו מכל אשר במים כל אשר לו סנפיר וקשקשת במים בימים ובנחלים אתם תאכלו: וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת בימים ובנחלים מכל שרץ המים ומכל נפש החיה אשר [...]ם שקץ הם לכם: ושקץ יה[...] [...]מבשרם לא תאכלו ואת [...] [...]ם תשקצו: כל אשר אין לו [...]ר וקשקשת במים שקץ הוא [...]כם: ואת אלה תשקצו מן העוף לא יאכלו שקץ הם את הנשר ואת הפרס ואת העזניה: ואת הדאה ואת האיה למינה: את כל ערב למינו: ואת בת היענה ואת התחמס ואת השחף ואת הנץ למינהו: ואת הכוס ואת השלך ואת הינשוף: ואת התנשמת ואת הקאת ואת הרחם:

ברם ית דין לא תיכלון ממסקי פישרא וממסדיקי פרסתא ית גמלא ארי מסיק פישרא הוא ופרסתא לא סדיקא מסאב הוא לכון:
וית טפזא ארי מסיק פישרא הוא ופרסתא לא סדיק מסאב הוא לכון:
וית ארנבא ארי מסקת פישרא היא ופרסתא לא סדיקא מסאבא היא לכון:
וית חזירא ארי סדיק פרסתא הוא ומטילפא טילפין פרסתא והוא פישרא לא פשר מסאב הוא לכון:
מבשרהון לא תיכלון ובנבילתהון לא תקרבון מסאבין אינון לכון:
ית דין תיכלון מכל די במיא כל דליה ציצין וקלפין במיא בימא ובנחליא יתהון תיכלון:
וכל דלית ליה ציצין וקלפין בימא ובנחליא מכל ריחשא דמיא ומכל נפשא חיתא די במיא שיקצא אינון לכון:
ושיקצא יהון לכון מבשרהון לא תיכלון וית נבילתהון תשקצון:
כל דלית ליה ציצין וקלפין במיא שיקצא הוא לכון:
וית אלין תשקצון מן עופא לא יתאכלון ארי שיקצא אינון נשרא ועד עזיא:
ודיתא ובת טרפיתא לזנה:
וית כל עורבא לזנוהי:
וית בת נעמיתא וציצא ובר נפד שחפא ובר נצא לזנוהי:
וקדיא ושלינונא וקיפופא:
ובותא וקתא ועקריקא:

[...]ן · אותם תאכלו ולא בהמה טמאה והלא באזהרה היא אלא לעבור עליו בעשה ולא תעשה : מבשרם לא תאכלו · אין לי אלא אלו שאר בהמה טמאה שאין להם שום סימן טהרה מנין אמרת קל וחומר ומה אלו שיש בהם קצת סימני טהרה אסור וכו' מבשרם לא תאכלו · בשרם באזהרה ולא עצמות וגידים וקרנים וטלפים · ובנבלתם לא תגעו · יכול יהו ישראל מוזהרין על מגע נבלה ת"ל אמור אל הכהנים כהנים מוזהרין ואין ישראל מוזהרין קל וחומר מעתה מה טומאת מת חמורה לא הזהיר בה אלא כהנים טומאת נבלות קלה לא כ"ש ומה ת"ל לא תגעו ברגל · שקץ הם לכם · [...] בהם סהורה · סנפיר · אלו ששט בה[...] קשקשת · אלו קלפ[...] שנ' בכל מקום [...] ורוחו וכו וכל [...] לאסור את שרוצ[...] במקום שהם · מבשרם [...] על הסנפירין ועל הקשקשים [...] נבלתם תשקצו · לרבות יבחושין שסננן · [...] כל אשר אין עוף · מה ת"ל שקץ [...] מוקף [...] סנפיר וקשקשת במים · [...] ע במים [...] לא יאכלו · לחייב את המאכילן לקטנים שכן משמעו לא יהיו נאכלין על ידך [...] לא תאכלו · [...] אסורין [...] מותרין · כל עוף שנאמר בו למינה למינו למינהו יש באותו המין שאין דומין זה לזה [...] במראיהן ובשמותיהן [...] מין אחד הן [...]

138B

ואת החסידה האנפה למינה ואת
הדוכיפת ואת העטלף: כל שרץ
העוף ההלך על ארבע שקץ הוא
לכם: אך את זה תאכלו מכל שרץ
העוף ההלך על ארבע אשר לא
כרעים ממעל לרגליו לנתר בהן
על הארץ: את אלה מהם תאכלו
את הארבה למינו ואת הסלעם
למינהו ואת החרגל למינהו ואת
החגב למינהו: וכל שרץ העוף אשר
לו ארבע רגלים שקץ הוא לכם:
ולאלה תטמאו כל הנגע בנבלתם
יטמא עד הערב: וכל הנשא מנבלתם
יכבס בגדיו וטמא עד הערב: לכל
הבהמה אשר היא מפרסת פרסה
ושסע איננה שסעת וגרה איננה
מעלה טמאים הם לכם כל הנגע בהם
יטמא: וכל הולך על כפיו בכל [illegible]
ההלכת על ארבע טמא[illegible]
כל הנגע בנבלתם יטמא [illegible]
והנשא את נבלתם יכב[illegible]
וטמא עד הערב טמאים הם [illegible]
פ וזה לכם הטמא בשרץ
השרץ על הארץ החלד והעכבר
והצב למינהו: והאנקה והכח והלטאה
והחמט והתנשמת: אלה הטמאים
לכם בכל השרץ כל הנגע בהם
במתם יטמא עד הערב: וכל אשר
יפל עליו מהם במתם יטמא מכל
כלי עץ או בגד או עור או שק כל כלי

וחוריתא ואיבו ליתה ונגר
טורא ועטלפא:
כל ריחשא דעופא דמהלך על
ארבע שקצא הוא לכון:
ברם ית דין תיכלון מכל
ריחשא דעופא דמהלך על
ארבע דליה קרסולין מעלוי
לרגלוהי לקפצא בהון על
ארעא:
ית אילין מנהון תיכלון ית גובא
ליזנוהי וית רשונא ליזנוהי
וית חרגולא לזנוהי וית חגבא
ליזנוהי:
וכל ריחשא דעופא דליה
ארבע רגלין שקצא הוא
לכון:
ולאלין תסתאבון כל דיקרב
בנבילתהון יהא מסאב עד
רמשא:
וכל דישול מנבילתהון יצבע
לבושוהי ויהא מסאב עד
רמשא:
לכל בעירא דהיא סדיקא
פרסתא וטילפין ליתהא
מטלפא ופישרא ליתהא
מסקא מסאבין אינון לכון כל
דיקרב בהון יהא מסאב:
וכל דמהלך על ידוהי בכל
חיותא דמהלכא על ארבע
מסאבין אינון לכון כל דיקרב
בנבלתהון יהא מסאב עד
[illegible]
[illegible] נבלתהון יצבע
[illegible] ויהא מסאב עד
[illegible] מסאבין אינון לכון:
ודין לכון דמסאב בריחשא
דרחיש על ארעא חולדא
ועכברא ועבא לזנוהי:
ומלא וכוחא וחלטיתא וחומטא
ואשותא:
אילין דמסאבין לכון בכל
ריחשא כל דיקרב בהון
במותהון יהא מסאב עד
רמשא:
וכל דיפיל
עלוהי מנהון במותהון יהא
מסאב מכל מאן דאע או לבוש
או משך או שק כל מאן

החסידה · זו דיה לבנה ציגוני"ה ולמה
נקרא שמה חסידה שעושה חסידות
עם חברותיה במזונות · האנפה
היא דיה רגזנית · ונראה לי שהיא הירון ·
הדוכיפת תרנגול הבר וכרבלתו כפולה
ובלעז הירופ"א · ולמה נקרא דוכיפת
שהודו כפות וזהו כרבלתו · ועל
שור נקרא על שם מעשיו כמו שפי'
רבותינו [illegible] שרץ
העוף · הם הדקים הנמוכים הרוחשים על הארץ
כגון זבובים וצרעין ויתושים וחגבים
על ארבע · על ד' רגלים · ממעל
לרגליו · סמוך לצוארו יש לו כמין שתי
רגלים לבד ד' רגליו וכשרוצה לעוף
ולקפוץ מן הארץ מתחזק באותן שתי
כרעים ופורח ויש מהן הרבה שקורין
לנגושט"א אבל אין אנו בקיאין בהן שד'
סימני טהרה נא' בהן ארבע רגלים וד'
כנפים וקרסולים [illegible] כגון
כנפיו חופין את רובו וכל המינים
הללו מצויין באותן שמותם אבל
יש שראשן ארוך ויש שאין להן זנב
וצריך שיהא שמו חגב ובזה אין אנו
יודעין להבחין ביניהם · וכל שרץ
העוף · בא ולמד שאם יש לו ה' טהור ·
ולאלה · העתידין להאמר למטה בענין
כלו במגעתן יהי טומאה · וכל הנושא
את נבלתם · כל מקום שנאמרה טומאת
משא חמורה מטומאת מגע שהיא
טעונה כבוס בגדים · מפרסת פרסה
ושסע איננה שוסעת · כמו גמל
שפרסתו סדוקה מלמעלה ומחוברת מלמטה כאן למדך שנבלת בהמה טמאה מטמאה ובסוף הפרשה הוא על נבלת
טהורה · על כפיו · כגון כלב ודוב וחתול · טמאים הם לכם · למגע · ואזהרה לכם [illegible]
לטמאים להיות טמאה במגען [illegible] לחלל תרומה וקדשים ולאסור במקדש [illegible]
האנקה · הריצו"ן · הלטאה · לישרד"ה · חומט · לימצ"א · התנשמת · טלפ"א ·

139A

אשר יעשה מלאכה בהם במים יובא
וטמא עד הערב וטהר: וכל כלי חרש
אשר יפל מהם אל תוכו כל אשר
בתוכו יטמא ואתו תשברו: מכל האכל
אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא
וכל משקה אשר ישתה בכל כלי
יטמא: וכל אשר יפל מנבלתם עליו
יטמא תנור וכירים יתץ טמאים הם
וטמאים יהיו לכם: אך מעין ובור
מקוה מים יהיה טהור ונגע בנבלתם
יטמא: וכי יפל מנבלתם על כל זרע
זרוע אשר יזרע טהור הוא: וכי יתן
מים על זרע ונפל מנבלתם עליו
טמא הוא לכם: ס וכי ימות
מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה
הנגע בנבלתה יטמא עד הערב:
והאכל מנבלתה יכבס בגדיו וטמא
עד הערב והנשא את נבלתה יכבס

דאתעביד עבידא בהון במיא יתעל ויהא מסאב עד רמשא וידכי: וכל מאן דחסף דיפיל מנהון לגויה כל די בגויה יהא מסאב ויתיה תתברון: מכל מיכל דמתאכיל דייעלון עלוהי מיא יהא מסאב וכל משקי דישתי בכל מאן יהא מסאב: וכל דיפיל מנבילתהון עלוהי יהא מסאב תנור וכירים יתרעון מסאבין אינון ומסאבין יהון לכון: ברם מעין וגבבת כנישות מיא יהא דכי ודיקרב בנבילתהון יהא מסאב: וארי יפיל מנבילתהון על כל בר זרע זרוע דאיזדרע דכי הוא: וארי יתיהבון מיא על כל בר זרעא ויפל מנבילתהון עלוהי מסאב הוא לכון: וארי ימות מן בעירא דהיא לכון למיכל דיקרב בנבילתה יהא מסאב עד רמשא: ודייכול מנבילתה יצבע לבושוהי ויהא מסאב עד רמשא: ודיטול ית נבילתה יצבע

במים יובא ואף לאחר טבילה טמא הוא לתרומה עד הערב ואחר כך בהערב שמש: אל תוכו אין כלי חרס מטמא אלא מאוירו: כל אשר בתוכו הכלי חוזר ומטמא מה באוירו: ואותו תשברו למד שאין לו טהרה במקוה: מכל האוכל מוסב על מקרא העליון כל אשר בתוכו יטמא מכל האוכל אשר אוכל אשר באו עליו מים והוא בתוך כלי חרס טמא למדנו מכאן דברים הרבה למדנו שאין מוכשר ומתקן לקבל טומאה עד שיבא עליו מים פעם אחת ומשבאו עליו מים פעם אחת מקבל טומאה לעולם ואפילו נגוב והיין והשמן וכל המשקין משקה מכשיר זרעים לטומאה כמים שכך יש לדרוש המקרא אשר יבא עליו מים או כל משקה אשר [illegible] יטמא האוכל ו[illegible] ולא הם: ולמדנו מ[illegible] הכלים מטמאים מאויר כלי חרס הא כל אשר בתוכו יטמא מכל האוכל אוכל ומשקה מט[illegible] הכלים מטמאין מאויר כלי חרס לפי שהדרך הוא בטומאה והכלי שנטמא מימם ולד הטומאה לפי [illegible] כלים שבתוכם: ולמדנו עוד על ביאת מים שהיא מכשירין אפילו לא כשם שם אלא נפלו עליהן מאליהן שהרי לא הזכיר מקבלה הכבר טומאה ... אין לך זרעים שלא יבאו עליהם מים ו... אומר אשר יבא עליו מים ... ולמדנו עוד שאין אוכל מטמא אחר ... אלא אם כן יש בו כביצה שנ' אשר יאכל אוכל הנאכל בבת אחת ושיערו חכמים אין בית הבליעה מחזיק יותר מביצת תרנגולת: תנור וכירים כלים המטלטלין הן של חרס ויש לו תוך ושופת את הקדרה על נקב החלל ושניהם פיהם למעלה: יתץ לפי שאין לכלי חרס טהרה בטבילה: וטמאים יהיו לכם שלא תאמר מצווה אני לנתצן ת"ל וטמאים יהיו לכם אם רצה לקיימם בטומאתם רשאי: אך מעין ובור מקוה המחוברים לקרקע אין מקבלין טומאה ועוד יש ללמד יהיה טהור הטובל בהם בטומאתו: ונוגע בנבלתם יטמא אפילו הוא בתוך מעין ובור ונוגע בטומאה יטמא שלא תאמר קל וחומר אם מטהר את הטמאים מטומאתן כל שכן שיציל את הטהור מלטמא לכך נא' ונוגע בנבלתם יטמא: זרע זרוע זריעה של מיני זרעונים: זרוע שם דבר כמו ויתנו לנו מן הזרעים: טהור הוא למדך הכתוב שלא הוכשר ונתקן לקרות אוכל לקבל טומאה עד שיבאו עליו מים: וכי יותן מים על זרע לאחר שנתלש שאם תאמר יש הכשר במחובר אין לך זרע שלא הוכשר: מים על זרע בין מים בין שאר משקין בין הם על הזרע בין הזרע נפל לתוכן הכל נדרש בתורת כהנים: וכי יותן כל מים על זרע לאחר שנתלש: ונפל מנבלתם עליו לך מהכשר מן המים שלא כי פניו ... אוכל משיבואו עליו הכשר לקבל טומאה פעם אחת שוב אינו נעקר ממנו: הנוגע בנבלתה ולא בעצמות ולא בגידים ולא בקרנים ולא בטלפים ולא בעור: והנושא את נבלתה חמורה טומאת משא מטומאת מגע

בגדיו וטמא עד הערב: וכל השרץ השרץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל: כל הולך על גחון וכל הולך על ארבע עד כל מרבה רגלים לכל השרץ השרץ על הארץ לא תאכלום כי שקץ הם: אל תשקצו את נפשתיכם בכל השרץ השרץ ולא תטמאו בהם ונטמתם בם: כי אני יהוה אלהיכם והתקדשתם והייתם קדשים כי קדוש אני ולא תטמאו את נפשתיכם בכל השרץ הרמש על הארץ: כי אני יהוה המעלה אתכם מארץ מצרים להית לכם לאלהים והייתם קדשים כי קדוש אני: זאת תורת הבהמה והעוף וכל נפש החיה הרמשת במים ולכל נפש השרצת על הארץ: להבדיל בין הט‍ ובין הטהר ובין החיה האכלת ובין החיה אשר לא

וידבר יהוה אל משה ל‍ דבר

לבושוהי ויהא מסאב עד רמשא:
וכל ריחשא דרחיש על ארעא שקצא הוא לא יתאכיל:
כל דמהלך על מעוהי וכל דמהלך על ארבע עד כל מת סגיאות רגלין לכל ריחשא דרחיש על ארעא לא תכלינון ארי שקצא אינון:
לא תשקצון ית נפשתיכון בכל ריחשא דרחיש ולא תסתאבון בהון ותסתאבון בהון:
ארי אנא יי אלהכון ותתקדשון ותהון קדישין ארי קדיש אנא ולא תסאבון ית נפשתיכון בכל ריחשא דרחיש על ארעא:
ארי אנא יי דאסיק יתכון מארעא דמצרים למהוי לכון לאלה ותהון קדישין ארי קדיש אנא:
דא אוריתא דבעירא ועופא וכל נפשא חיתא דרחישא במיא וכל נפשא דרחישא על ארעא:
לאפרשא בין מסאבא ובין דכיא ובין חיתא דמתאכלא ובין חיתא דלא מתאכלא:
ומליל יי עם משה למימר: מלל

שהנושא מטמא טומאת בגדיו והנוגע אין בגדיו טמאים שלא נאמר בו יכבס בגדיו · והאוכל מנבלתה · יכול תטמאנו אכילתו כל בנבלת עוף טהור לא יאכל לטמאה בה · אתה מטמא בגדים באכילתה ואין נבלת בהמה מטמאה בגדים באכילתה בלא משא כגון שתחבה לו חברו בבית או בגרגרת בבית הבליעה שהוא הולך [illegible] עד אחד ואחר · אבל מה ת"ל האוכל ליתן שיעור לנושא ולנוגע כדי אכילה והיא כזית · וטמא עד הערב · אע"פ שטבל צריך הערב השמש · השרץ השורץ על הארץ · להוציא היתושין שבכלכלין ואת התולעין שבעדשים שהרי לא שרצו על הארץ אלא בתוך האוכל אבל משיצאו לאויר ושרצו הרי נאסרו · לא יאכלו · הולך על המאכל והאוכל ואין קרוי שרץ אלא דבר נמוך וקצר רגלים שאינו נראה אלא כרוחש ונד · הולך על גחון · זה נחש לשון גחון שחיה שהולך שח ונופל על מעיו · כל הולך · להביא את השלשולין והדומה לדומה · הולך על ארבע · זה עקרב · כל להביא את החפושית והדומה לדומה · מרבה · זה נדל שרץ שיש לו רגלים מראשו ועד זנבו לכאן ולכאן וקורין אותו סנטפידא · אל תשקצו · באכילתן שהרי כתב נפשותיכם ואין שקוץ נפש במגע · וכן לא תטמאו באכילתן · ונטמתם בם · אם אתם מטמאין בהן בארץ אף אני מטמא אתכם בעולם הבא ובישיבת מעלה · כי אני יי אלהיכם · כשם שאני קדוש שאני יי אלהיכם כך והתקדשתם קדשו עצמכם למטה · והייתם קדושים · שאני אקדש אתכם למעלה ובעולם הבא · ולא תטמאו וגו' · לעבור עליהן בלאוין הרבה וכל לאו מלקות והיינו שאמרינן בתלמוד · אכל פוטיתא לוקה ארבעה · נמלה לוקה חמשה · צרעה לוקה שש: כי אני יי המעלה אתכם · על מנת שתקבלו מצותי העליתי אתכם · ולהבדיל · לא השונה בלבד · אלא שתהא יודע ומכיר ובקי בהם · בין הטמא ובין הטהור · אין צריך לומר בין חמור לפרה והלא כבר מפורשים הם אלא בין טמאה לך לטהורה לך בין נשחט חציו של קנה לנשחט רובו · ובין החיה הנאכלת · אין צריך לומר בין צבי לערוד והלא כבר מפורשים הם אלא בין נולדו לה סימני טרפה כשרה לנולדו לה סימני טרפה פסולה · חסלת ויהי ביום השמיני

אשה כי תזריע

אמר רבי שמלאי כשם שיצירתו של אדם אחר כל בהמות חיות ועוף במעשה בראשית כך תורתו נתפרשה אחר כל בהמה חיה ועוף

1403

אל בני ישראל לאמר אשה כי
תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת
ימים כימי נדת דותה תטמא: וביום
השמיני ימול בשר ערלתו: ושלשים
יום ושלשת ימים תשב בדמי טהרה
בכל קדש לא תגע ואל המקדש
לא תבא עד מלאת ימי טהרה:
ואם נקבה תלד וטמאה שבעים
כנדתה וששים יום וששת ימים
תשב על דמי טהרה: ובמלאת ימי
טהרה לבן או לבת תביא כבש בן
שנתו לעלה ובן יונה או תר לחטאת
אל פתח אהל מועד אל הכהן:
והקריבו לפני יהוה וכפר עליה
וטהרה ממקר דמיה זאת תורת
הילדת לזכר או לנקבה: ואם לא
תמצא ידה די שה ולקחה שתי
תרים או שני בני [illegible]ה אחד לעלה
[illegible]ר לחטאת וכפר עליה הכהן
[illegible]רה:

פ

[illegible]בר יהוה אל משה ואל אהרן
לאמר אדם כי יהיה בעור בשרו
שאת או ספחת או בהרת והיה בעור
בשרו לנגע צרעת והובא אל אהרן
הכהן או אל אחד מבניו הכהנים:
וראה הכהן את הנגע בעור הבשר
ושער בנגע הפך לבן ומראה הנגע
עמק מעור בשרו נגע צרעת הוא
וראהו הכהן וטמא אתו: ואם בהרת
לבנה הוא בעור בשרו ועמק אין

עם בני ישראל למימר איתתא ארי תעדי ותליד דכר ותהא מסאבא שבעת יומין כיומי ריחוק סובתה תהא מסאבא:

וביומא תמינאה יגזר בישרא דעורלתיה:

ותלתין ותלתא יומין תתיב על דם דכו בכל קודשא לא תיקרב ולמקדשא לא תיעול עד מישלם יומי דכותה:

ואם נוקבא תליד ותהא מסאבא ארבעה עשר כריחוקה ושתין ושתא יומין תתיב על דם דכו:

ובמשלם יומי דכותה לבר או לברתא תייתי אימר בר שתיה לעלתא ובר יונה או שפנינא לחטאתא לתרע משכן זמנא לכהנא:

ויקרביניה קדם יי ויכפר עלהא ותדכי מסואבת דמהא דא אוריתא דילידתא לדכר או לנוקבא:

ואם לא תשכח ידהא כמסת שיתא ותיסב תרתין שפנינן או תרין בני יונה חד לעלתא וחד [illegible]תא ויכפר עלהא כהנ[illegible]:

ומליל יי עם משה ועם אהרן למימר:

אנש ארי יהא במשך בישריה עמקא או עדיא או בהרא ויהא במשך בישריה למכתש סגירו ויתיתי לות אהרן כהנא או לות חד מבנוהי כהניא:

ויחזי כהנא ית מכתשא במשך בישרא ושערא במכתשא אתהפיך לכחור ומחזי מכתשא עמיק ממשך בישריה מכתש סגירותא היא ויחזיניה כהנא ויסאיב יתיה:

ואם בהרא חורא היא במשך בישריה ועמיק לית

תזריע. לרבות שאפילו ילדתו מחוי כמין זרע אמו טמאה לידה. כימי נדת דותה. ככל סדר טומאה האמור בנדה מטמאה בטומאת לידה ואפילו נפתח הקבר בלא דם. דותה. לשון דבר הזב מגופה. ל"א לשון מדוה וחולי שאין אשה רואה דם שלא תחלה ראשה ואבריה כבדים עליה. תשב. אין תשב אלא לשון עכבה. כמו ותשבו בקדש ימים רבים וכן וישב באלוני ממרא. בדמי טהרה. אע"פ שרואה דם טהורה. דמי טהרה. לא מפיק ה"א והוא שם דבר כמו טוהר. ימי טהרה. מפיק ה"א ימי טוהר שלה. לא תגע. לא תאכל וכמו שביבמות. בכל קדש. לרבות את התרומה לפי שהיא טבולת יום ארוך שטובלת לסוף שבעה ואין שמשה מעריב להטהר עד שקיעת [illegible] של יום ארבעים [illegible] [illegible] כפרת טהרתה. ולקחה [illegible] שאין מעכבה לאכול בקדשים אלא אחד מהם ואי זה זה חטאת שנאמר עליה שנאמר וכפר עליה הכהן וטהרה. מכלל שעד כאן [illegible] טמאה תלויה. וטהרה. מכלל שעד כאן היא קרויה טמאה אחת לעולה ואחת לחטאת. לא הקדימה הכתוב אלא למקראה אבל בהקרבתה חטאת קודם לעולה כך שנינו בזבחים בפרק כל התדיר. שאת. זו ספחת שמות נגעים הם ולבנות זו מזו. בהרת. חברבורות וכן כהה בהרת בהיקים. אל אהרן. גזרת הכתוב היא שאין טומאות נגעים וטהרתן אלא על פי כהן. ושער בנגע הפך לבן. מתחלה שחור והפך ללבן בתוך הנגע. עמק מעור בשרו. כל מראה לבן עמוק הוא כמראה חמה עמוקה מן הצל. ועמק אין מראהו. לא ידעתי פירושו

מראה מן העור ושערה לא הפך לבן והסגיר הכהן את הנגע שבעת ימים: וראהו הכהן ביום השביעי והנה הנגע עמד בעיניו לא פשה הנגע בעור והסגירו הכהן שבעת ימים שנית: וראה הכהן אתו ביום השביעי שנית והנה כהה הנגע ולא פשה הנגע בעור וטהרו הכהן מספחת הוא וכבס בגדיו וטהר: ואם פשה תפשה המספחת בעור אחרי הראתו אל הכהן לטהרתו ונראה שנית אל הכהן: וראה הכהן והנה פשתה המספחת בעור וטמאו הכהן צרעת הוא:

9

נגע צרעת כי תהיה באדם והובא אל הכהן: וראה הכהן והנה שאת לבנה בעור והיא הפכה שער לבן ומחית בשר חי בשאת: צרעת נושנת הוא בעור בשרו וטמאו הכהן לא יסגרנו כי טמא הוא: ואם פרוח תפרח הצרעת בעור וכסתה הצרעת את כל עור הנגע מראשו ועד רגליו לכל מראה עיני הכהן: וראה הכהן והנה כסתה הצרעת את כל בשרו וטהר את הנגע כלו הפך לבן טהור הוא: וביום הראות בו בשר חי יטמא: וראה הכהן את הבשר החי וטמאו הבשר החי טמא הוא צרעת הוא: או כי ישוב הבשר החי ונהפך ללבן ובא אל הכהן: וראהו הכהן והנה נהפך הנגע ללבן וטהר הכהן את

מיחזהא מן משכא ושערה לא איתהפך למיחור ויסגר כהנא ית מכתשא שבעת יומין:

ויחזיניה כהנא ביומא שביעאה והא מכתשא קם כד הוה לא אוסף מכתשא במשכא ויסגיריניה כהנא שבעת יומין תנינות:

ויחזי כהנא יתיה ביומא שביעאה תנינות והא עמיא מכתשא ולא אוסף מכתשא במשכא וידכיניה כהנא עדיתא היא ויצבע לבושוהי וידכי:

ואם אוספא תוסף עדיתא במשכא בתר דאתחזיאת לות כהנא לדכיותיה ויתחזי תנינות לות כהנא:

ויחזי כהנא והא אוסיפת עדיתא במשכא ויסאיביניה כהנא סגירותא היא:

מכתש סגירותא ארי תהא באינשא ויתיתי לות כהנא:

ויחזי כהנא והא עמקא חורא במשכא והיא אתהפיכת שערא לחוור ורושם בשרא חיא בעמקתא:

סגירות עתיקא היא במשך בשריה ויסאיביניה כהנא לא יסגירניה ארי מסאב הוא:

ואם מסגא תסגי סגירותא במשכא ותחפי סגירותא ית כל משך מכתשא מרישיה ועד רגלוהי לכל חיזו עיני כהנא:

ויחזי כהנא והא חפת סגירותא ית כל בישריה וידכי ית מכתשא כוליה איתהפיך לחוור דכי הוא:

וביומא דאתחזי ביה בשרא חיא יהא מסאב:

ויחזי כהנא ית בשרא חיא ויסאיביניה בשרא חיא מסאב הוא סגירותא הוא:

או ארי יתוב בשרא חיא ויתהפיך למיחור ויתיתי לות כהנא:

ויחזיניה כהנא והא אתהפיך מכתשא לחוור וידכי כהנא ית

והסגיר. יסגירם בבית אחד ולא יראה עד סוף השבוע ויוכיחו סימנין עליו: בעיניו. במראהו ובשיעורו הראשון: והסגירו הכהן שבעת ימים שנית. הא אם פשה בשבוע ראשון טמא מוחלט: כהה. הוכהה ממראיתו הא אם עמד במראיתו או פשה טמא: מספחת. שם נגע טהור: וכבס בגדיו וטהר. הואיל ונזקק להסגר נקרא טמא וצריך טבילה: וטיהרו הכהן. ומשטמאו הרי הוא מוחלט וזקוק לצפרים ולתגלחת ולקרבן האמור בפרשת זאת תהיה: צרעת היא. המספחת הזאת: צרעת לשון נקבה. נגע לשון זכר: ומחית בשר חי בשאת. שאת שמקצתה שהפך מקצת הלבן שבתוך השאת למראית בשר אף הוא סימן טומאה שער לבן בלא מחיה ומחיה בלא שער לבן ואע"פ שלא נאמר מחיה אלא בשאת אף בכל מראותיה ובכל תולדותיהן הוא סימן טומאה: צרעת נושנת היא. מכה ישנה היא וחבורה בריאה מלמעלה ותחתיה מליאה לחה שלא תאמר הואיל ועלתה מחיה אטהרנה: מראשו. של אדם ועד רגליו: לכל מראה עיני הכהן. פרט לכהן שחשך מאורו: וביום הראות בו בשר חי יטמא. אם צמחה בו מחיה והרי כבר פירש שהמחיה סימן טומאה היא אלא הרי שהיה הנגע באחד מכ"ד ראשי אברים שאין מטמאין משום מחיה לפי שאין נראה הנגע כולו כאחד שמשופע לכאן ולכאן וחוזר ראש האבר לכאן ולכאן ונתגלה שפועו עי' שומן כמו שהבריא ונעשה רחב ונראית בו המחיה

[illegible]

בשר לשון זכר · שחין · לשון חימום
שנתחמם הבשר בלקוי הבא לו מחמ'
מכה שלא מחמת האור · ונרפא
השחין · שעלה ארוכה ובמקומו
עלה נגע אחר · או בהרת לבנה שאין
הנגע לבן חלק אלא פתוך ומעורב
באדום · מראות לבן ואדום · מראה
שפל · ואין ממשה שפל אלא מתוך
לבנונית הוא נראה שפל · ועמוק
כמראה חמה עמוקה מן הצל ·
נגע היא השאת היא הבהרת ·
תחתיה · במקומה · צרבת · כתרגו'
אינו אלא רושם החימום הניכר בבשר
כל צרבת לשון רגיעת העור הנרגע
מחמת חימום · כמו ונצרבו בה כל
פנים · מחית המכוה · [illegible]
בלע' · כשחיתה המכוה נהפכה
לבהרת פתוכה או לבנה חלקה
וסימני מכוה וסימני שחין שוין הן
ולמה חלקן הכתוב לומר שאין
מצטרפין זה עם זה · נפל
חצי גריס בשחין וחצי גריס
במכוה · לא ידונו כגריס
שלם · בראש או בזקן · בא
הכתוב לחלק בין
נגע שבמקום שער
לנגע שבמקום
בשר · סימנו
בשער לבן וזה
סימנו בשער
צהוב · שער
צהוב שנהפך
שער שחור שבו
לצהוב · נתק הוא · כך
שמו של נגע שבמקום שער

הנגע טהור הוא ׃ פ
ובשר כי יהיה בו בערו שחין ונרפא ׃
והיה במקום השחין שאת לבנה או
בהרת לבנה אדמדמת ונראה אל
הכהן ׃ וראה הכהן והנה מראה שפל
מן העור ושערה הפך לבן וטמאו
הכהן נגע צרעת הוא בשחין פרחה ׃
ואם יראנה הכהן והנה אין בה שער
לבן ושפלה איננה מן העור והיא
כהה והסגירו הכהן שבעת ימים ׃
ואם פשה תפשה בעור וטמא הכהן
אתו נגע הוא ׃ ואם תחתיה תעמד
הבהרת לא פשתה צרבת השחין
הוא וטהרו הכהן ׃ או
בשר כי יהיה בערו מכות אש והיתה
מחית המכוה בהרת לבנה אדמדמת
או לבנה ׃ וראה אתה הכהן והנה
נהפך שער לבן בבהרת ומראה
עמק מן העור צרעת הוא במכוה
פרחה וטמא אתו הכהן נגע צרעת
הוא ׃ ואם יראנה הכהן והנה אין
בבהרת שער לבן ושפלה איננה
מן העור והוא כהה והסגירו הכהן
שבעת ימים ׃ וראהו הכהן ביום
השביעי אם פשה תפשה בעור
וטמא הכהן אתו נגע צרעת הוא ׃
ואם תחתיה תעמד הבהרת לא
פשתה בעור והוא כהה שאת
המכוה הוא וטהרו הכהן כי צרבת
המכוה הוא ׃ פ
ואיש או אשה כי יהיה בו נגע בראש
או בזקן ׃ וראה הכהן את הנגע והנה
מראהו עמק מן העור ובו שער
צהב דק וטמא אתו הכהן נתק הוא
צרעת הראש או הזקן הוא ׃ וכי יראה

מכתשא דכי הוא ׃
ואינש ארי יהא ביה שחנא
ואיתסי ׃
ויהא באתר שחנא עמקא
חורא או בהרא חורא סמקא
מתחזי לות כהנא ׃
ויחזי כהנא והא מחזהא מכיך
מן משכא ושערה אתהפך
למיחוור ויסאביניה כהנא
מכתש סגירותא היא בשחנא
סגיאה ׃
ואם יחזינה כהנא והא לית
בה שער חיוור ומכיכא
ליתהא מן משכא והיא עמיא
ויסגרינה כהנא שבעת יומין ׃
ואם אוספא תוסף במשכא
ויסאיב כהנא יתיה מכתשא
היא ׃
ואם באתרהא קמת בהרתא
לא אוסיפת רושם שחנא היא
וידכיניה כהנא ׃
או אינש ארי יהא במשכיה
כואה דנור ותהא רושם כואה
בהרא חורא סמקא או חורא

ויחזי יתה כהנא והא אתהפך
שערא למיחוור בבהרתא
ומיחזהא עמיק מן משכא
סגירותא היא בכואה סגיאת
ויסאיב יתה כהנא מכתש
סגירותא היא ׃
ואם יחזינא כהנא והא לית
בבהרתא שער חיוור ומכיכא
ליתהא מן משכא והיא עמיא
ויסגריניה כהנא שבעת יומין
ויחזיניה כהנא ביומא שביעאה
אם אוספא תוסף במשכא
ויסאיב כהנא יתיה מכתש
סגירותא היא ׃
ואם באתרהא קמת בהרתא
לא אוסיפת במשכא והיא
עמיא עומק כואה היא
וידכיניה כהנא ארי רושם
כואה היא ׃
וגבר או איתתא ארי יהא ביה
מכתשא ברישא או בדקן ׃
ויחזי כהנא ית מכתשא והא
מחזוהי עמיק מן משכא וביה
שער סומק דעדק ויסאיב יתיה
כהנא נתקא היא סגירות
רישא או דיקנא היא ׃ [illegible]

4-B

הכהן את נגע הנתק והנה אין מראהו
עמק מן העור ושער שחר אין בו
והסגיר הכהן את נגע הנתק שבעת
ימים: וראה הכהן את הנגע ביום
השביעי והנה לא פשה הנתק ולא
היה בו שער צהב ומראה הנתק אין
עמק מן העור: והתגלח ואת הנתק
לא יגלח והסגיר הכהן את הנתק שבעת
ימים שנית: וראה הכהן את הנתק
ביום השביעי והנה לא פשה הנתק
בעור ומראהו איננו עמק מן העור
וטהר אתו הכהן וכבס בגדיו וטהר:
ואם פשה יפשה הנתק בעור אחרי
טהרתו: וראהו הכהן והנה פשה הנתק
בעור לא יבקר הכהן לשער הצהב
טמא הוא: ואם בעיניו עמד הנתק
ושער שחר צמח בו נרפא הנתק טהור
הוא וטהרו הכהן: ואיש
או אשה כי יהיה בעור בשרם בהרת
בהרת לבנת: וראה הכהן והנה בעור
בשרם בהרת כהות לבנת בהק הוא
פרח בעור טהור הוא: ואיש
כי ימרט ראשו קרח הוא טהור הוא:
ואם מפאת פניו ימרט ראשו גבח
הוא טהור הוא: וכי יהיה בקרחת
או בגבחת נגע לבן אדמדם צרעת
פרחת הוא בקרחתו או בגבחתו:
וראה אתו הכהן והנה שאת הנגע
לבנה אדמדמת בקרחתו או בגבחתו
כמראה צרעת עור בשר: איש צרוע
הוא טמא הוא טמא יטמאנו הכהן

ויחזי כהנא ית מכתש נתקא והא לית מיחזוהי עמיק מן משכא ושער אוכם לית ביה:
ויסגר כהנא ית מכתש נתקא שבעת יומין:
ויחזי כהנא ית מכתשא ביומא שביעאה והא לא אוסף נתקא ולא הוה ביה שער סומק וכחזו נתקא לית עמיק מן משכא:
ויגלח סוחרני נתקא ודעם נתקא לא יגלח ויסגר כהנא ית נתקא שבעת יומין תנינות:
ויחזי כהנא ית נתקא ביומא שביעאה והא לא אוסף נתקא במשכא וכחזוהי ליתוהי עמיק מן משכא וידכי יתיה כהנא ויצבע לבושוהי וידכי:
ואם אוספא תוסף נתקא במשכא בתר דדכותיה:
ויחזיניה כהנא והא אוסף נתקא במשכא לא יבקר כהנא לשער סומק מסאב הוא:
ואם כד הוה קם נתקא ושער אוכם צמח ביה איתסי נתקא דכי הוא וידכיניה כהנא:
וגבר או איתתא ארי יהא במשך בסרהון בהרן בהרן חורן:
ויחזי כהנא והא במשך בישריה בהקן עמיאן חוורן בוהקא הוא סגי במשכא דכי הוא:
וגבר ארי יתר שער רישיה קרח הוא דכי הוא:
ואם מקבל אפוהי יתר שער רישיה גלש הוא דכי הוא:
וארי יהא בקרחותא או בגלושתא מכתש חיור סומק סגירות סגיא הוא בקרחותיה או בגלושותיה:
ויחזי יתיה כהנא והא עמקא מכתשא חורא סמקא בקרחותיה או בגלושותיה כמיחזי סגירות משך בשרא:
גבר סגיר הוא מסאב הוא סאבא יסאבינה כהנא

ושער שחור אין בו. הא אם היה בו
שער שחור טהור ואין צריך להסגר
שהשער שחור סימן טהרה הוא
בנתקים כמו שנא' ושער שחור צמח
בו: והנה לא פשה הנגע. הא אם
פשה או היה בו שער צהוב טמא:
והתגלח. סביבות הנתק: ואת הנתק
לא יגלח. מניח שתי שערות סמוך לו סביב
כדי שיהא ניכר אם פשה שאם יפשה
יעבור השערות ויצא למקום הגלוח:
אחרי טהרתו. אין לי אלא פושה לאחר
הפטור מנין אף בסוף שבוע ראשון
ובסוף שבוע שני ת"ל פשה יפשה:
לא יבקר. אחרי שפשה לא יבקר
לצהוב שאפי' בלא צהוב טמא בפשיון:
שער שחור. מנין אף הירוק והאדום
שאינו צהוב ת"ל ושער: ולמה צהוב
דומה לתכונת הזהב: צהוב. כמו
זהב: טהור הוא. וטהרו הכהן. הא
טמא שטהרו הכהן לא טהר:
בהרת. חברבורות: כהות לבנות.
שאין לובן שלהם עז אלא כהה: בהק.
כמין לובן הנראה בבשר אדם
שקורין רוס בין חברבורותיו אדמימות
קרוי בהק כאיש עדשן שבין עדשה
לעדשה מבהיק הבשר בלובן צהרית:
הוא טהור הוא. מטומאת נתקין
שאינו נדון בסימני ראש וזקן שאין
מקום שער אלא בסימני עור בשר
מחיה פשיון: ואם מפאת פניו.
משפוע קדקד כלפי פניו קרוי גבחת
ואף הצדעים שמכאן ומכאן בכלל
ומשפוע קדקד כלפי אחוריו קרוי קרחת: נגע לבן אדמדם. פתוך מנין שאר המראות ת"ל נגע: כמראה צרעת כמראה
הצרעת האמור בעור בשר אדם כי יהיה. ומה אמור בו שמטמא בד' מראות ונדון בב' שבועות ולא כמראה צרעת האמו'
בשחין ומכוה שנדונו בשבוע א' ולא כמראה נתקי של מקום שער שאין מטמאין בד' מראות שאת ותולדותיה בהרת ותולדותיה

בראשו נגעו והצרוע אשר בו הנגע
בגדיו יהיו פרמים וראשו יהיה פרוע
ועל שפם יעטה וטמא טמא יקרא:
כל ימי אשר הנגע בו יטמא טמא
הוא בדד ישב מחוץ למחנה מושבו:
והבגד כי יהיה בו נגע
צרעת בבגד צמר או בבגד פשתים:
או בשתי או בערב לפשתים ולצמר
או בעור או בכל מלאכת עור: והיה
הנגע ירקרק או אדמדם בבגד או
בעור או בשתי או בערב או בכל כלי
עור נגע צרעת הוא והראה אל הכהן:
וראה הכהן את הנגע והסגיר את
הנגע שבעת ימים: וראה את הנגע
ביום השביעי כי פשה הנגע בבגד
או בשתי או בערב או בעור לכל
אשר יעשה העור למלאכה צרעת
ממארת הנגע טמא הוא: ושרף את
הבגד או את השתי או את הערב
בצמר או בפשתים או את כל כלי
העור אשר יהיה בו הנגע כי צרעת
ממארת הוא באש תשרף: ואם יראה
הכהן והנה לא פשה הנגע בבגד או
בשתי או בערב או בכל כלי עור:
וצוה הכהן וכבסו את אשר בו הנגע
והסגירו שבעת ימים שנית: וראה
הכהן אחרי הכבס את הנגע והנה
לא הפך הנגע את עינו והנגע לא
פשה טמא הוא באש תשרפנו פחתת
הוא בקרחתו או בגבחתו: ואם ראה

בריִשיה מכתשיה: וסגירא דביה מכתשא לבושוהי יהון בזיעין ורישיה יהא פירוע ועל שפוהי כד אבלא יתעטף לא תסתאבון לא תסתאבון יקרי:
כל יומין דמכתשא ביה יהא מסאב מסאב הוא בלחודוהי יתיב מברא למשריתא יהא מותביה:
ולבושא ארי יהא ביה מכתש סגירותא בלבוש עמר או בלבוש כתן:
או בשתיא או בערבא לכיתנא ולעמרא או במשכא או בכל עבידת משך:
ויהא מכתשא ירוק או סמוק בלבושא או במשכא או בשתיא או בערבא או בכל מאן משך מכתש סגירותא הוא ויתחזי לות כהנא:
ויחזי כהנא ית מכתשא ויסגר ית מכתשא שבעא יומין:
ויחזי ית מכתשא ביומא שביעאה ארי אוסף מכתשא בלבושא או בשתיא או בערבא או במשכא לכל דאיתעביד משכא לעבידא סגירות מחסרא מכתשא מסאב הוא:
ויוקיד ית לבושא או ית שתיא או ית ערבא בעמרא או בכיתנא או בכל מאן משך די יהא ביה מכתשא ארי סגירות מחסרא היא בנורא תיתוקד:
ואם יחזי כהנא והא לא אוסף מכתשא בלבושא או בשתיא או בערבא או בכל מאן משך:
ויפקיד כהנא ויחורון ית דביה מכתשא ויסגריניה שבעת יומין תניינות:
ויחזי כהנא בתר דחוורו ית מכתשא והא לא שנא מכתשא מכד הוה ומכתשא לא אוסף מסאב הוא בנורא תוקדיניה תברא הוא בשחיקותיה או בחדתותיה: ואם חזא

בראשו נגעו · אין לי אלא נתקין מנין לרבות שאר נגעים ת"ל טמא יטמאנו לרבות את כולן על כולן הוא אומר: בגדיו יהיו פרומים קרועים: פרוע מגודל שער: ועל שפם יעטה כאבל שפם שער שפתים: וטמא טמא יקרא · משמיע לרבים שהוא טמא ויפרשו ממנו: בדד ישב · שלא יהיו טמאים יושבים עמו ואמרו רז"ל מה נשתנה משאר טמאים לישב בדד הואיל והוא הבדיל בלשון הרע בין איש לאשתו בין איש לרעהו אף הוא יבדל: מחוץ למחנה · חוץ לג' מחנות: לפשתים ולצמר · של פשתים או של צמר: או בעור · זה עור שלא נעשה בו מלאכה: או בכל מלאכת עור · עור שנעשה בו מלאכה: ירקרק · ירוק שבירוקין: אדמדם · אדום שבאדומין: צרעת ממארת · לשון סילון ממאיר ומדרשו תן בו מארה שלא תהנה ממנו: בצמר או בפשתים · של צמר או של פשתים · וזהו פשוטו ומדרשו יכול יביא גיזי צמר ואניצי פשתן וישרפם עמו ת"ל היא: באש תשרף · אינה צריכה דבר אחר עמה: יכול מקצת בגד צמר או בפשתים לקוצא את האמריו שבה שקן ממנו אחר אמריו לשון ספק אומר אשר בו הנגע · יכול מקום הנגע בלבד ת"ל את אשר בו הנגע יכול יהא הבגד כלו טעון כבוס ת"ל הנגע · הא כיצד יכבס מן הבגד עמו: אחרי הכבס · הוא לשון העכבות: לא הפך הנגע את עינו · לא כהה · ממראיתו: והנגע לא פשה · שמענו שאם לא הפך ולא פשה טמא · ואין צ"ל לא הפך ופשה · הפך ולא פשה איני יודע מה יעשה לו ת"ל והסגיר את הנגע מכל מקום דברי ר' יהודה וחכמים אומרים וכו' · פחתת היא · לשון גומא כמו באחת הפחתים כלומר שפלה היא נגע שמראיו שוקעין: בקרחתו או בגבחתו · כתרגומו בשחיקותיה או בחדתותיה קרחת · שחקים ישנים

הכהן והנה כהה הנגע אחרי הכבס אתו וקרע אתו מן הבגד או מן העור או מן השתי או מן הערב: ואם תראה עוד בבגד או בשתי או בערב או בכל כלי עור פרחת הוא באש תשרפנו את אשר בו הנגע: והבגד או השתי או הערב או כל כלי העור אשר תכבס וסר מהם הנגע וכבס שנית וטהר: זאת תורת נגע צרעת בגד הצמר או הפשתים או השתי או הערב או כל כלי עור לטהרו או לטמאו:

וידבר יהוה אל משה לאמר: זאת תהיה תורת המצרע ביום טהרתו והובא אל הכהן: ויצא הכהן אל מחוץ למחנה וראה הכהן והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע: וצוה הכהן ולקח למטהר שתי צפרים חיות טהרות ועץ ארז ושני תולעת ואזב: וצוה הכהן ושחט את הצפור האחת אל כלי חרש על מים חיים: את הצפר החיה יקח אתה ואת עץ הארז ואת שני התולעת ואת האזב וטבל אותם ואת הצפר החיה בדם הצפר השחטה על המים החיים: והזה על המטהר מן הצרעת שבע פעמים וטהרו ושלח את הצפר החיה על פני השדה: וכבס המטהר את בגדיו

כהנא והא עמיא מכתשא בתר דחוורו יתיה ויבזע יתה מן לבושא או מן משכא או מן שתיא או מן ערבא: ואם תתחזי עוד בלבושא או בשתיא או בערבא או בכל מאן משך סגיא היא בנורא תוקדיניה ית דביה מכתשא: ולבושא או שתיא או ערבא או כל מאן משך דאיתחוור ויעדי מנהון מכתשא ויצבע תניינות וידכי: דא אורית מכתש סגירותא לבוש עמר או כתנא או שתיא או ערבא או כל מאן משך לדכיותיה או לסאבותיה:

ומליל יי עם משה למימר: דא תהא אוריתא דסגירא ביומא דדכיותיה ויתייתי לות כהנא: ויפוק כהנא למברא למשריתא ויחזי כהנא והא איתסי מכתש סגירותא מן סגירא: ויפקד כהנא ויסב לדמדכי תרתין צפרין חיין דכיאן ואעא דארזא וצבע זהורי ואזובא: ויפקד כהנא ויכוס ית צפרא חדא למאן דחסף על מי מבוע: ית צפרא חיתא יסב יתה וית אעא דארזא וית צבע זהורי וית אזובא ויטבול יתהון וית צפרא חיא בדמא דצפרא דנכיסתא על מי מבוע: ויַדי על דמדכי מן סגירותא שבע זמנין וידכיניה וישלח ית צפרא חיא על אפי חקלא: ויצבע דמדכי ית לבושוהי

ומפני המקרא שצריך לגש מפן לפרשה בבגדים שקורא קרחת וגבחת נאמר ונאמר קרחת וגבחת בבגדים מה נאמר פרח כלו טהור אף כאן וכו' לפי שהוא קרוב לשון קרחת וגבחת: ולענין פי' וקרע זה משמעו קרחת לשון ישנים וגבחת לשון חדשים כמו שכתוב מאחריו או מלפניו שהקרחת לשון אחוריים וגבחת לשון פנים כמו שנ' ואם מפאת פניו וכו' וקרחת כל שופע ויורד מן הקדקד ולאחוריו כך מפורש בתו"כ: וקרע אותו. יקרע מקום הנגע מן הבגד וישרפנו: פורחת. דבר החוזר ועומד: באש תשרפנו. את כל הבגד: וסר מהם הנגע. אם כשכבסוהו בתחלה על פי כהן סר ממנו הנגע כל עיקר: וכבס שנית. לשון טבילה כל תרגום של כבוסין שבפרשה זו לשון לבון חוץ מזה שאינו ללבון אלא לטבול לכך תרגמו ויצטבע וכן כל כבוסי בגדים שהן לטבילה מתרגמין ויצטבע: חסלת אשה כי תזריע

זאת תהיה

[illegible] תורת המצורע ביום טהרתו. מלמד שאין מטהרין אותו בלילה: אל מחוץ למחנה. חוץ לג' מחנות שנשתלח שם בימי חלוטו: חיות. פרט לטרפות: טהורות. פרט לעוף טמא לפי שהנגעים באין על לשון הרע שהוא מעשה פטפוטי דברים לפיכך הוזקקו לטהרתו צפרים שמפטפטים תמיד בצפצוף קול: ועץ ארז. לפי שהנגעים באין על גסות הרוח: ושני תולעת ואזוב. מה תקנתו ויתרפא ישפיל עצמו מגאותו כתולעת וכאזוב: עץ ארז. מקל של ארז: שני תולעת. למר צבוע זהורית: על מים חיים. נותן אותם תחלה בכלי כדי שיהא דם הצפור ניכר בהם וכמה הן רביעית: את הצפור החיה יקח אתה. מלמד שאינו אוגדה עמהם אלא מפרישה לעצמה אבל העץ והאזוב כרוכין יחד בלשון הזהורית כענין שנ' את עץ הארז ואת שני התולעת ואת האזוב שלשתן יכול בכלל שאינם בכלל אגודה כך לם תא בכלל טבילה הל' וטבל אותם ואת הצפור החיה החזיר את הצפור לכלל טבילה

וגלח את כל שערו ורחץ במים וטהר
ואחר יבוא אל המחנה וישב מחוץ
לאהלו שבעת ימים ׃ והיה ביום
השביעי יגלח את כל שערו את
ראשו ואת זקנו ואת גבת עיניו ואת
כל שערו יגלח וכבס את בגדיו ורחץ
את בשרו במים וטהר׃ וביום השמיני
יקח שני כבשים תמימם וכבשה אחת
בת שנתה תמימה ושלשה עשרנים
סלת מנחה בלולה בשמן ולג אחד
שמן׃ והעמיד הכהן המטהר את
האיש המטהר ואתם לפני יהוה פתח
אהל מועד׃ ולקח הכהן את הכבש
האחד והקריב אתו לאשם ואת לג
השמן והניף אתם תנופה לפני יהוה׃
ושחט את הכבש במקום אשר ישחט
את החטאת ואת העלה במקום
הקדש כי כחטאת האשם הוא לכהן
קדש קדשים הוא׃ ולקח הכהן מדם
האשם ונתן הכהן על תנוך אזן
המטהר הימנית ועל בהן ידו הימנית
ועל בהן רגלו הימנית׃ ולקח הכהן
מלג השמן ויצק על כף הכהן
השמאלית׃ וטבל הכהן את אצבעו
הימנית מן השמן אשר על כפו
השמאלית והזה מן השמן באצבעו
שבע פעמים לפני יהוה׃ ומיתר השמן
אשר על כפו יתן הכהן על תנוך
אזן המטהר הימנית ועל בהן ידו
הימנית ועל בהן רגלו הימנית על
דם האשם׃ והנותר בשמן אשר על
כף הכהן יתן על ראש המטהר
וכפר עליו הכהן לפני יהוה׃ ועשה
הכהן את החטאת וכפר על המטהר
מטמאתו ואחר ישחט את העלה׃

ויגלח ית כל שעריה ויסחי במיא וידכי ובתר כן יעול למשריתא ויתיב מברא למשכניה שבעה יומין׃
ויהא ביומא שביעאה יגלח ית כל שעריה ית רישיה וית דיקניה וית גביני עינוהי וית כל שעריה יגלח ויצבע ית לבושוהי ויסחי ית בשריה במיא וידכי׃

וביומא תמינאה יסב תרין אימרין שלמין ואימרתא חדא בת שתא שלמתא ותלתא עשרונין סולתא מנחתא דפילא במשח ולוגא חדא משחא׃

ויקים כהנא דמדכי ית גברא דמדכי ויתהון קדם יי׳ לתרע משכן זמנא׃

ויסב כהנא ית אימרא חדא ויקריב יתיה לאשמא וית לוגא דמשחא וירים יתהון ארמא קדם יי׳׃
ויכוס ית אימרא באתר דיכוס ית חטאתא וית עלתא באתר קודשא ארי כחטאתא אשמא הוא לכהנא קדש קודשין הוא׃
ויסב כהנא מדמא דאשמא ויתן כהנא על רום אודנא דמדכי דימינא ועל אליון ידיה דימינא ועל אליון רגליה דימינא׃
ויסב כהנא מלוגא דמשחא ויריק על ידא דכהנא דשמאליתא׃

ויטבול כהנא ית אצבעיה דימינא מן משחא די על ידיה דשמאליתא וידי מן משחא באצבעיה שבע זמנין קדם יי׳׃

ומשאר משחא די על ידיה יתן כהנא על רום אודנא דמדכי דימינא ועל אליון ידיה דימינא ועל אליון רגליה דימינא על דם אשמא׃

ודאשתאר במשחא די על ידא דכהנא יתן על רישא דמדכי ויכפר עלוהי כהנא קדם יי׳׃
ויעביד כהנא ית חטאתא ויכפר על דמדכי מסואבתיה ובתר כן יכוס ית עלתא׃

וישב מחוץ לאהלו אין אהלו אלא אשתו
שנאמר שובו לכם לאהליכם שאסור
בתשמיש המטה׃ ואת כל שערו
כלל ופרט וכלל להביא כל מקום
כנוס שער הנראה׃ וכבשה אחת
לחטאת׃ וג׳ עשרונים׃ לנסכי שלשה
כבשים הללו שחטאתו ואשמו של
מצורע טעונין נסכים׃ ולוג אחד
שמן׃ להזות שבע ולתת ממנו על
התנוך אוזן ובהונות׃ לפני יי׳
בשער ניקנור ולא בעזרה עצמה לפי
שהוא מחוסר כפורים׃ והקריב אותו
לאשם יקריבנו לתוך העזרה לשם
אשם׃ והניף שיהא טעון תנופה חי׃ וקרבנו
אותם׃ האשם והלוג׃ במקום אשר
ישחט וגו׳ על ירך המזבח בצפון ׃
ומה ת״ל והלא כבר נאמר בתורת
אשם שהאשם טעון שחיטה בצפון
לפי שיצא זה מכלל אשמות לדון
בהעמדה יכול יהא חלוק במקום
שחיטתו ת״ל ושחט וגו׳ במקום אשר
ישחט וגו׳ כי כחטאת׃ כי ככל
החטאות האשם הזה לכהן הוא בכל
עבודות התלויות בכהן׃ יצא האשם
הזה לחטאת שלא תאמר הואיל
ויצא דמו מכלל שאר אשמות להנתן
על תנוך ובהונות לא יהא טעון
מתן דמים ואימורין על גבי מזבח
לכך נאמר כחטאת האשם הוא לכהן
יכול יהא דמו ניתן למעלה כחטאת
ת״ל כי קדש׃ תנוך גדר אמצעי
שבאוזן ובהן׃ הבהן לא מיתר יד׳
והשמאלית קורין לו מינכרס׃ כמו
עגל׃ לפני יי׳ כנגד בית קדשי
הקדשים׃ על דם האשם׃ מקום

והעלה הכהן את העלה ואת המנחה
המזבחה וכפר עליו הכהן וטהר׃
ואם דל הוא ואין
ידו משגת ולקח כבש אחד אשם
לתנופה לכפר עליו ועשרון סלת
אחד בלול בשמן למנחה ולג שמן׃
ושתי תרים או שני בני יונה אשר
תשיג ידו והיה אחד חטאת והאחד
עלה׃ והביא אתם ביום השמיני
לטהרתו אל הכהן אל פתח אהל
מועד לפני יהוה׃ ולקח הכהן את
כבש האשם ואת לג השמן והניף
אתם הכהן תנופה לפני יהוה׃ ושחט
את כבש האשם ולקח הכהן מדם
האשם ונתן על תנוך אזן המטהר
הימנית ועל בהן ידו הימנית ועל
בהן רגלו הימנית׃ ומן השמן יצק
הכהן על כף הכהן השמאלית׃ והזה
הכהן באצבעו הימנית מן השמן
אשר על כפו השמאלית שבע
פעמים לפני יהוה׃ ונתן הכהן מן
השמן אשר על כפו על תנוך אזן
המטהר הימנית ועל בהן ידו הימנית
ועל בהן רגלו הימנית על מקום דם
האשם׃ והנותר מן השמן אשר על
כף הכהן יתן על ראש המטהר
לכפר עליו לפני יהוה׃ ועשה את
האחד מן התרים או מן בני היונה
מאשר תשיג ידו׃ את אשר תשיג
ידו את האחד חטאת ואת האחד
עלה על המנחה וכפר הכהן על
המטהר לפני יהוה׃ זאת תורת אשר
בו נגע צרעת אשר לא תשיג ידו
בטהרתו׃ פ

וידבר יהוה אל משה ואל אהרן

ויסיק כהנא ית עלתא וית
מנחתא למדבחא ויכפר עלוהי
כהנא וידכי׃

ואם מסכן הוא ולית ידיה
מדבקא ויסב אימר חד אשמא
לארמא לכפרא עלוהי
ועשרונא סולתא חד דפיל
במשח למנחתא ולוגא כמשחא׃

ותרתין שפנינין או תרין בני יונה
דתדבק ידיה ויהא חד
חטאתא וחד עלתא׃
וייתי יתהון ביומא תמינאה
לדכותיה לכהנא לתרע
משכן זמנא קדם יי׃

ויסב כהנא ית אימרא דאשמא
וית לוגא דמשחא וירים יתהון
כהנא ארמותא קדם יי׃

ויכוס ית אימרא דאשמא ויסב
כהנא מדמא דאשמא ויתן
על רום אודנא דמידכי דימינא
ועל אליון ידיה דימינא ועל
אליון רגליה דימינא׃

ומן משחא יריק כהנא על
ידא דכהנא שמאליתא׃
וידי כהנא באצבעיה דימינא
מן משחא די על ידיה
שמאליתא שבע זימנין קדם יי׃

ויתן כהנא מן משחא די על
ידיה על רום אודנא דמידכי
דימינא ועל אליון ידיה
דימינא ועל אליון רגליה
דימינא על אתר דמא דאשמא׃

ודאשתאר מן משחא די על
ידא דכהנא יתן על רישא
דמידכי לכפרא עלוהי קדם יי׃

ויעביד ית חד מן שפנינין או
מן בני יונה מדתדביק ידיה׃

ית דתדביק ידיה ית חד
חטאתא וית חד עלתא על
מנחתא ויכפר כהנא על
דמידכי קדם יי׃

דא אוריתא דביה מכתש
סגירותא די לא תדביק ידיה
בדכותיה׃

ומליל יי עם משה ועם אהרן

קדם לשמן ולערב ואת המנחה
מנחת נסכים של בהמה ועשרון
סולת לכבש זה ביום אחד
יבוא עשרון אחד לכבש
ולג שמן נתת נותנים
על קנה מות
וסימן כל
נסכי המנחה לא הוזקק הכתוב לפרש
בזה קבוע לטהרתו שמיני לנפרש
לוחות עץ ארז ועל מקום דם
קדשים אשר נתקנו
קדם למד שיין קדם נגרם
את המקום נגרם ונתת
כנגד כשורק קיח קדם
שהבגדים בגדים עליהם למ
שהטמאים אמוריים
מטמאות
של זהב נקודות בתיקון
כל אותן אחרבעים
סבה סקון
ישראל
במדבר
ועל
תקנה
מקן
קבית
ומונחין
כתיב
נריחה
עי
אמלו
קוה
אכם ויולם שאוה
נגע ולא יפסוק דבר
בגוף עמר נגע נראה לאות כנעני

44
4
A

לאמר׃ כי תבאו אל ארץ כנען אשר
אני נתן לכם לאחזה ונתתי נגע
צרעת בבית ארץ אחזתכם׃ ובא
אשר לו הבית והגיד לכהן לאמר
כנגע נראה לי בבית׃ וצוה הכהן ופנו
את הבית בטרם יבא הכהן לראות
את הנגע ולא יטמא כל אשר בבית
ואחר כן יבא הכהן לראות את הבית׃
וראה את הנגע והנה הנגע בקירת
הבית שקערורת ירקרקת או
אדמדמת ומראיהן שפל מן הקיר׃
ויצא הכהן מן הבית אל פתח הבית
והסגיר את הבית שבעת ימים׃ ושב
הכהן ביום השביעי וראה והנה פשה
הנגע בקירת הבית׃ וצוה הכהן וחלצו
את האבנים אשר בהן הנגע והשליכו
אתהן אל מחוץ לעיר אל מקום טמא׃
ואת הבית יקצע מבית סביב ושפכו
את העפר אשר הקצו אל מחוץ
לעיר אל מקום טמא׃ ולקחו אבנים
אחרות והביאו אל תחת האבנים
ועפר אחר יקח וטח את הבית׃ ואם
ישוב הנגע ופרח בבית אחר חלץ את
האבנים ואחרי הקצות את הבית
ואחרי הטוח׃ ובא הכהן וראה והנה
פשה הנגע בבית צרעת ממארת
הוא בבית טמא הוא׃ ונתץ את הבית

למימר׃
ארי תיעלון לארעא דכנען
דאנא יהיב לכון לאחסנא
ואיתין מכתש סגירותא בבית
ארע אחסנתכון׃
וייתי דדיליה ביתא ויחוי לכהנא
למימר כמכתשא איתחזי לי
בביתא׃
ויפקיד כהנא ויפנון ית ביתא
עד לא יעול כהנא למיחזי ית
מכתשא ולא יסתאב כל די
בביתא ובתר כן ייעול כהנא
למיחזי ית ביתא׃
ויחזי ית מכתשא והא
מכתשא בכותלי ביתא פחתן
ירקן או סומקן ומחזיהן מכיך
מן כותלא׃
ויפוק כהנא מן ביתא לתרע
ביתא ויסגר ית ביתא שבעת
יומין׃
ויתוב כהנא ביומא שביעאה
ויחזי והא אוסף מכתשא
בכותלי ביתא׃
ויפקיד כהנא וישלפון ית
אבניא די בהון מכתשא
וירמון יתהן למברא לקרתא
לאתר מסאב׃
וית ביתא קליפו מגיו סחור
סחור וירמון ית עפרא די קליפו
למברא לקרתא לאתר מסאב׃
ויסבון אבנין אחרנין ויעלון
לאתר אבניא ועפרא אחרנא
יסב וישוע ית ביתא׃
ואם יתוב מכתשא ויסגי
בביתא בתר דקליפו ית אבניא
ובתר דקליפו ית ביתא ובתר
דאיתשע׃
וייעול כהנא ויחזי והא אוסף
מכתשא בביתא סגירות
מחסרא היא בביתא מסאב
הוא׃
ויתרע ית ביתא

בטרם יבא וגו׳ שכל זמן שאין כהן מתעסק
אין שם תורת טומאה ולא יטמא כל
אשר בבית שאם לא יפנהו ויבא הכהן
ויראה הנגע נזקק להסגר וכל מה
שבתוכו טמא ועל מה חסה תורה אם
על כלי שטף יטבילם ויטהרו ואם על
אוכלין ומשקין יאכלם בימי טומאתו
הרי לא חסה אלא על כלי חרס שאין
להם טהרה במקוה׃ שקערורות
שוקעין מראיהן ואלו את הקיר כמים
כתרגומו פחתן׃ יקוה מגום׃ כמו
ואלפא נפלו לשון קערה׃ אל מקום
טמא מקום שאין טהרות משתמשות שם
לימדך הכתוב שהאבנים שלו מטמאות
את מקומן בעודן בו׃ יקציע רהיט
בלשון וכו׳ יקלף במקצוע׃ מבית
מבפנים׃ סביב סביבות הנגע בת״כ
מנין שיקלוף הטיח שסביבות אבני
הנגע׃ הקצו לשון קצה אשר קצעו
בקצות הבית סביב׃ הקצות לשון
קצעות׃ וכן הטוח אבל חלץ מוסב
על לשון אחרים שחלצו והוא נפעל
לשון כבר כמו כפר כבר׃ ואם ישוב
הנגע׃ יכול יחזור בו ביום יהא טמא הכל
ושב הכהן׃ ואם ישוב׃ מה שיבה
האמורה להלן בסוף שבוע אף שיבה
האמורה כאן בסוף שבוע׃ ובא
הכהן וראה יכול לא יהא חוזר טמא
אלא אם כן פשה נאמר צרעת ממארת בבתים ונאמר בבגדים מה להלן טמא את החוזר אע״פ שאינו פושה אף כאן
ואם כן מה ת״ל והנה פשה אין כאן מקומו מקרא זה אלא ונתץ את הבית סמוך לו לכתוב אחר ואם ישוב הנגע ופרח
והנה פשה הוא לא בא ללמד אלא על נגע העומד בעינו בשבוע ראשון ובא בסוף שבוע שני ומצאו שפשה אלא מה
הכתוב מדבר כשהוא בעומד בעינו בשבוע ראשון ולמדך כאן בפשיון וזה שאינו מדבר אלא בעומד בראשון
ופשה בשני ומה יעשה לו יכול יתצנו כמו שסמוך לו וכתב ת״ל ושב הכהן ובא הכהן ולמד ביאה משיבה
מה שיבה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע ואם חוזר נותץ אף ביאה חולץ וקוצה וטח ואם חזר נותץ לא חזר טהור
ומניין בעומד בזה ובזה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע שנאמר לא זו היא ביאה זו היא שיבה ת״ל לטהר ונו׳

את אבניו ואת עציו ואת כל עפר הבית והוציא אל מחוץ לעיר אל מקום טמא: והבא אל הבית כל ימי הסגיר אתו יטמא עד הערב: והשכב בבית יכבס את בגדיו והאכל בבית יכבס את בגדיו: ואם בא יבא הכהן וראה והנה לא פשה הנגע בבית אחרי הטח את הבית וטהר הכהן את הבית כי נרפא הנגע: ולקח לחטא את הבית שתי צפרים ועץ ארז ושני תולעת ואזוב: ושחט את הצפר האחת אל כלי חרש על מים חיים: ולקח את עץ הארז ואת האזב ואת שני התולעת ואת הצפר החיה וטבל אתם בדם הצפר השחוטה ובמים החיים והזה אל הבית שבע פעמים: וחטא את הבית בדם הצפור ובמים החיים ובצפר החיה ובעץ הארז ובאזב ובשני התולעת: ושלח את הצפר החיה אל מחוץ לעיר אל פני השדה וכפר על הבית וטהר: זאת התורה לכל נגע הצרעת ולנתק: ולצרעת הבגד ולבית: ולשאת ולספחת ולבהרת: להורת ביום הטמא וביום הטהר זאת תורת הצרעת:

ית אבנוהי וית אעוהי וית כל עפרא דביתא ויפיק למברא לקרתא לאתר מסאב: ודיעול לביתא כל יומין דיסגר יתיה יהא מסאב עד רמשא: ודישכוב בביתא יצבע ית לבושוהי ודייכול בביתא יצבע ית לבושוהי: ואם מיעל יעול כהנא ויחזי והא לא אוסיף מכתשא בביתא בתר דאיתשע ית ביתא וידכי כהנא ית ביתא ארי איתסי מכתשא: ויסב לדכאה ית ביתא תרתין צפרין ואעא דארזא וצבע זהורי ואיזובא: ויכוס ית צפרא חדא למאן דחסף על מי מבוע: ויסב ית אעא דארזא וית איזובא וית צבע זהורי וית ציפרא חיתא ויטבול יתהון בדם דציפרא דנכיסתא ובמי מבוע וידי לביתא שבע זמנין: וידכי ית ביתא בדמא דציפרא ובמי מבוע ובציפרא חיתא ובאעא דארזא ובאיזובא ובצבע זהורי: וישלח ית ציפרא חיתא למברא לקרתא על אפי חקלא ויכפר על ביתא וידכי: דא אורייתא לכל מכתש סגירותא ולנתקא: ולסגירות לבושא ולביתא: ולעמקא ולעדיא ולבהרא: לאלפא ביומא דמסאב וביומא דדכי דא אורייתא דסגירותא:

ואם לא יבא כמה דכתיב מדבר אם בשנה ובראשון קרי ביה ואם חזר בשבוע בשנייה כבר אמור ואם ואם בא יבא את ביתו בסוף שבוע ר"ה ובא בסוף שבוע שני ורואה והנה לא פשה זה קשיא מה יעשה לו יכול יטהר מיד וילך לו כמו שכתוב כאן וטהר את הבית ת"ל כי נרפא הנגע אינו לא טהרתו אלא את קרפוי מאחרי ומה יעשה לו ביאה אמורה למעלה ולמטה מה בשלישית חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע הסגר לה לו הא שנים אלו בתחיתה כן בה ט גמרו של דבר אין נתינה אלא בנגע החוזר אחר חליצה וקצייה וטיחה ואין החוזר צריך פשיון וס"ד מיקראי כך הוא ואם שב ונתץ והכהן ובא כל ובא הכהן וראה והנה פשה בשבוע ביאתו שמתן לו שבוע שני לחזרתו ובסוף שבוע שני בא וראהו שפשה מה יעשה חולץ וקוצה וטח וזמן לו שבוע שני חזר נותץ לא חזר טעון צפרים שאין בבתים יותר משלש שבועות ואם יבא לסוף שבוע שני ורואהו לא פשה מקרא זה בא לומר שעומד בעיניו בראשון ובשני מה יעשה לו יכול יטהרנו כמשמעו של מקרא וטהר הכהן את הבית אם לא חזר ת"ל כי נרפא הנגע לא טהרתו אלא את הרפוי ואין רפוי אלא הבית שחולצה והוטח ולא חזר בו הנגע אבל זה טעון חליצה וקצוי וטיחה ושבוע שלישי ואחרי הטוח את הבית הזה ולא חזר הנגע וטהר הכהן את הבית כי נרפא הנגע וכן המקרא נדרש אם בא יבא בשמונה ולא פשה יטהרו ואין טיחה בלא חליצה וקצוי ואחר יטוח הבית וטהר הכהן את הבית אם לא חזר לסוף שבוע כי נרפא הנגע ואם חזר בו כבר פי' ענינו שטעון נתיצה כל ימי הסגיר אותו ולא ימים שקלף את מכתו יכול שאני מוציא את המוחלט שקלף את נגעו ת"ל כל ימי יטמא עד הערב מלמד שאין מטמא בגדים יכול אפי' שהה כדי אכילת פרס ת"ל והאוכל בבית יכבס בגדיו אין לי אלא אוכל שוכב מנין ת"ל והשוכב אין לי אלא אוכל ושוכב לא אוכל ולא שוכב מנין ת"ל יכבס רבה אם כן מה תלמוד אוכל ושוכב ליתן שיעור לשוכב כדי אכילת פרס להורות ביום הטמא איזה יום מטהרו ואיזה יום מטמאו

145A

145B

וידבר יהוה אל משה ואל אהרן לאמר: דברו אל בני ישראל ואמרתם אלהם איש איש כי יהיה זב מבשרו זובו טמא הוא: וזאת תהיה טמאתו בזובו רר בשרו את זובו או החתים בשרו מזובו טמאתו הוא: כל המשכב אשר ישכב עליו הזב יטמא וכל הכלי אשר ישב עליו יטמא: ואיש אשר יגע במשכבו יכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב: והישב על הכלי אשר ישב עליו הזב יכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב: והנגע בבשר הזב יכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב: וכי ירק הזב בטהור וכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב: וכל המרכב אשר ירכב עליו הזב יטמא: וכל הנגע בכל אשר יהיה תחתיו יטמא עד הערב והנושא אותם יכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב: וכל אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף במים וכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב: וכלי חרש אשר יגע בו הזב ישבר וכל כלי עץ ישטף במים:

ומליל יי עם משה ועם אהרן למימר: מלילו עם בני ישראל ותימרון להון גבר גבר ארי יהא דאיב מבשריה דוביה מסאב הוא: ודא תהא סאובתיה בדוביה ריר בשריה ית דוביה או חתים בשריה מדוביה סאובתיה היא: כל משכבא דישכוב עלוהי דובנא יהא מסאב וכל מנא דיתיב עלוהי יהא מסאב: וגבר דיקרב במשכביה יצבע לבושוהי ויסחי במיא ויהא מסאב עד רמשא: ודיתיב על מנא דיתיב עלוהי דובנא יצבע לבושוהי ויסחי במיא ויהא מסאב עד רמשא: ודיקרב בבשר דובנא יצבע לבושוהי ויסחי במיא ויהי מסאב עד רמשא: וארי ירוק דובנא בדכיא ויצבע לבושוהי ויסחי במיא ויהא מסאב עד רמשא: וכל מרכבא דירכוב עלוהי דובנא יהא מסאב: וכל דיקרב בכל דיהא תחותוהי יהא מסאב עד רמשא ודיטול יתהון יצבע לבושוהי ויסחי במיא ויהא מסאב עד רמשא: וכל דיקרב ביה דובנא וידוהי לא שטף במיא ויצבע לבושוהי ויסחי במיא ויהא מסאב עד רמשא: ומאן דחסף דיקרב ביה דובנא יתבר וכל מאן דאע ישתטף במיא:

כי יהיה זב. יכול זב מכל מקום יהא טמא ת"ל מבשרו ולא כל בשרו. אחר שחלק הכתוב בין בשר לבשר זכיתי לדין טמא בזב וטמא בזבה מה זבה ממקום שהיא מטמאה טומאה קלה נדה היא מטמאה טומאה חמורה זיבה אף הזב ממקום שמטמא טומאה קלה קרי מטמא טומאה חמורה זיבה: זובו טמא. למד על הטפה שהיא מטמאה: זוב דומה למי בצק של שעורים ודחוי ודומה ללובן ביצה המוזרת. שכבת זרע קשור כלובן ביצה שאינה מוזרת: רר. לשון ריר שזב בשרו את זובו כמו ריר שזב: או החתים. שיוצא עבה וסותם את פי האמה ונסתם בשרו מטפת זובו זהו פשוטו. ומדרשו מנה הכתוב הראיות וקראן טמא שנאמר זב מבשרו זובו טמא ומנה הכתוב ראיות וקראו טמא שנאמר רר בשרו את זובו או החתים הא כיצד שתים לטומאה והשלישית מזקיקתו לקרבן: כל המשכב. הראוי למשכב. יכול אפילו מיוחד למלאכה אחרת ת"ל אשר ישכב. אשר שכב לא נאמר אלא אשר ישכב המיוחד לשכיבה תמיד יצא זה שאומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו: אשר ישב. אשר ישב לא נאמר אלא אשר ישב עליו הזב המיוחד לכך: ואיש אשר יגע במשכבו. למד על המשכב שחמור מן המגע שזה נעשה אב הטומאה לטמא אדם לטמא בגדים והמגע שאינו משכב אינו אלא ולד הטומאה ואינו מטמא אלא אוכלין ומשקין: והיושב על הכלי. אפילו לא נגע אפילו עשרה כלים זה על גב זה כולן מטמאין משום מושב וכן במשכב: וכי ירוק וגו'. נגע או נשא שהרוק מטמא במגע ובמשא: וכל המרכב. אף על פי שלא ישב עליו כגון התפוס של סרגא שקורין ארצון טמא משום מרכב והאוכף שקורין אלוו"ש טמא טומאת מושב: וכל הנוגע בכל אשר יהיה תחתיו. של זב בא ולימד על המרכב שיהא הנוגע בו טמא ואין הנוגע בו טעון כבוס בגדים והוא חמור במשכב ממרכב: והנושא אותם. את כל האמור בענין הזב זובו ורוקו ושכבת זרעו ומימי רגליו והמרכב והמושב והמשכב שיהא משאן מטמא אדם לטמא בגדים: וידיו לא שטף במים. בעוד שלא טבל מטומאתו ואפילו פסק מזובו וספר ז' ומחוסר טבילה מטמא בכל טומאותיו והא שהוציא הכתוב טבילה בלשון שטיפת ידים ללמדך שאין בית הסתרים טעונין ביאת מים אלא אבר הגלוי כמו הידים: וכלי חרש. יכול אפילו נגע בו מאחוריו כבר פרשנו שאין כלי חרש מטמא אלא מאוירו: ..

וכי יטהר הזב מזובו וספר לו שבעת
ימים לטהרתו וכבס בגדיו ורחץ
בשרו במים חיים וטהר וביום השמיני
יקח לו שתי תרים או שני בני יונה
ובא לפני יהוה אל פתח אהל מועד
ונתנם אל הכהן ועשה אתם הכהן
אחד חטאת והאחד עלה וכפר עליו
הכהן לפני יהוה מזובו

ואיש כי תצא ממנו שכבת
זרע ורחץ במים את כל בשרו וטמא
עד הערב וכל בגד וכל עור אשר
יהיה עליו שכבת זרע וכבס במים
וטמא עד הערב ואשה אשר ישכב
איש אתה שכבת זרע ורחצו במים
וטמאו עד הערב

ואשה כי תהיה זבה דם יהיה זבה
בבשרה שבעת ימים תהיה בנדתה
וכל הנגע בה יטמא עד הערב וכל
אשר תשכב עליו בנדתה יטמא וכל
אשר תשב עליו יטמא וכל הנגע
במשכבה יכבס בגדיו ורחץ במים
וטמא עד הערב וכל הנגע בכל כלי
אשר תשב עליו יכבס בגדיו ורחץ
במים וטמא עד הערב ואם על
המשכב הוא או על הכלי אשר היא
ישבת עליו בנגעו בו יטמא עד הערב
ואם שכב ישכב איש אתה ותהי
נדתה עליו וטמא שבעת ימים וכל
המשכב אשר ישכב עליו יטמא

ואשה כי יזוב זוב דמה
ימים רבים בלא עת נדתה או כי
תזוב על נדתה כל ימי זוב טמאתה
כימי נדתה תהיה טמאה הוא כל
המשכב אשר תשכב עליו כל ימי
זובה כמשכב נדתה יהיה לה וכל

וארי ידכי דובנא מדוביה ויכני
ליה שבעא יומין לדכותיה
ויצבע לבושוהי ויסחי בישריה
במי מבוע וידכי:
וביומא תמינאה יסב ליה
תרתין שפנינין או תרין
בני יונה וייתי קדם יי
לתרע משכן זמנא ויתנינון
לכהנא:
ויעביד יתהון כהנא חד
חטאתא וחד עלתא ויכפר
עלוהי כהנא קדם יי מדוביה:

וגבר ארי תיפוק מיניה שכבת
זרעא ויסחי במיא ית כל
בשריה ויהי מסאב עד
רמשא:
וכל לבוש וכל משך די יהא
עלוהי שכבת זרעא ויצבע
במיא ויהי מסאב עד רמשא:
ואתתא ארי ישכוב גבר יתה
שכבת זרעא ויסחון במיא
ויהון מסאבין עד רמשא:

ואיתתא ארי תהי דובא דם
יהי דאיבא בבישרה
שבעת יומין תהא בריחוקא
וכל דיקרב בה יהא מסאב
עד רמשא:
וכל דישכוב עלוהי בריחוקה
יהא מסאב וכל דתיתב עלוהי
יהא מסאב:
וכל דיקרב במשכבה יצבע
לבושוהי ויסחי במיא ויהא
מסאב עד רמשא:
וכל דיקרב בכל מנא דיתיתב
עלוהי יצבע לבושוהי ויסחי
במיא ויהא מסאב עד
רמשא:
ואם על משכבא הוא או על
מנא דהיא יתבא עלוהי
במיקרביה ביה יהא מסאב
עד רמשא:
ואם מישכב ישכוב גבר
יתה ותהא ריחוקא עלוהי
ויהא מסאב שבעת יומין
וכל משכבא דישכוב
עלוהי יהא מסאב:
ואיתתא ארי ידוב דוב דמה
יומין סגיאין בלא עידן
ריחוקה או ארי תדוב על
ריחוקא כל יומי דוב
סובתה כיומי ריחוקא תהא
מסאבא היא:
כל משכבא
דישכוב עלוהי כל יומי דובה
כמשכב ריחוקה יהא לה וכל

וכי יטהר. כשיפסוק: ז' ימים לטהרתו.
ז' ימים טהורים מטומאת זיבה שלא
יראה זוב וכולן רצופים: ורחצו במים.
מלך שתטמא אשה בביאה ואין הטעם
משום נוגעת בשכבת זרע שהרי נוגעת
בית הסתרים ומגע בית הסתרים וכו' יטמא
טמא: כי תהיה זבה. יכול מכל אבריה ת"ל והיא גלתה
את מקור דמיה אין דם טמא אלא
הבא מן המקור: דם יהיה זובה אין
זובה קרוי זוב לטמא אלא אדום:
בנדתה. כמו ומתבל ינדוהו שמנודה
ממגע כל אדם: תהיה בנדתה.
אפי' לא ראתה אלא ראייה ראשונה:
אם על המשכב. השוכב או היושב על
משכבה או על מושבה אפי' לא נגע
בו אף הוא בטומאה האמורה במקרא
שלפניו שטעון כבוס בגדים: על הכלי.
לרבות את המרכב: בנגעו בו יט'.
ואינו טעון כבוס בגדים שהמרכב אין
מגעו מטמא אדם לטמא בגדים אבל
מגע זו מטמא את אדם לא את בגדים:
ותהי נדתה עליו. יכול יעלה לרגלה
שאם באת עליו בה' לנדתה לא יטמא
אלא ב' ימים כמותה ת"ל יטמא ז' שבעת
ימים ומה ת"ל ותהי נדתה עליו מה
היא מטמאה אדם וכלי חרס אף הוא
כן: ימים רבים. ג' ימים: בלא עת
נדתה. אחר שעבור ז' ימי נדתה: או
כי תזוב. ג' ימים על נדתה מופלג
מנדתה יום אחד זו היא זבה ומשפטה
חרוץ בפרשה זו ולא כטומאת נדה אלו
טעונה נקיים וקרבן: ונדה אינה
טעונה ספירת נקיים אלא ז' ימים
תהיה בנדתה בין רואה בין שאינה
רואה ודרשו רבותינו

146A

הכלי אשר תשב עליו טמא יהיה כטמאת נדתה: וכל הנוגע בם יטמא וכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב: ואם טהרה מזובה וספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר: וביום השמיני תקח לה שתי תרים או שני בני יונה והביאה אותם אל הכהן אל פתח אהל מועד: ועשה הכהן את האחד חטאת ואת האחד עלה וכפר עליה הכהן לפני יהוה מזוב טמאתה: והזרתם את בני ישראל מטמאתם ולא ימתו בטמאתם בטמאם את משכני אשר בתוכם: זאת תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע לטמאה בה: והדוה בנדתה והזב את זובו לזכר ולנקבה ולאיש אשר ישכב עם טמאה:

וידבר יהוה אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבתם לפני יהוה וימתו: ויאמר יהוה אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקדש מבית לפרכת אל פני הכפרת אשר על הארן ולא ימות כי בענן אראה על הכפרת: בזאת יבא אהרן אל הקדש בפר בן בקר לחטאת ואיל לעלה: כתנת בד קדש ילבש ומכנסי בד יהיו על בשרו ובאבנט בד יחגר ובמצנפת בד יצנף בגדי קדש הם ורחץ במים את בשרו ולבשם: ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי

מנא דתיתיב עלוהי יסאב יהא כסואבת ריחוקה:

וכל דיקרב בהון יהא מסאב ויצבע לבושוהי ויסחי במיא ויהא מסאב עד רמשא:

ואם דכיאת מדובה ותמני לה שבעת יומין ובתר כן תדכי:

וביומא תמינאה תיסב לה תרתין שפנינין או תרין בני יונה ותיתי יתהון לות כהנא לתרע משכן זמנא:

ויעביד כהנא ית חד חטאתא וית חד עלתא ויכפר עלה כהנא קדם יי מדוב סובתה:

ותפרשון ית בני ישראל מסואבתהון ולא ימותון בסואבתהון בסאוביהון ית מקדשי די בביניהון:

דא אוריתא דדובנא ודיפוק מניה שכבת זרעא לאיסתאבא בה:

ולסובתא בריחוקא ודדאיב ית דוביה לדכר ולנוקבא ולגבר דישכוב עם מסאבא:

ומליל יי עם משה בתר דמיתו תרין בני אהרן בקרוביהון אישתא נוכריתא קדם יי ומיתו:

ואמר יי למשה מליל עם אהרן אחוך ולא יהא עליל בכל עידן לקודשא מגיו לפרוכתא לקדם כפורתא די על ארונא ולא ימות ארי בעננא אנא מתגלי על בית כפורתא:

בדא יהא עליל אהרן לקודשא בתור בר תורי לחטאתא ודכר לעלתא:

כיתונא דבוצא דקודשא ילבש ומכנסין דבוץ יהון על בשריה ובהמיינא דבוצא יאסר ובמצנפתא דבוצא יחית ברישיה לבושי קודשא אינון ויסחי במיא ית בישריה וילבשינון: ומן כנישתא דבני ישראל יסב תרין צפירין

בפרש׳ זאת תהיה התורה וכו׳ ... כדי שכל הנוגעים בה ... קלע הקודש ... ואין נזירה אלא פרישה וכן נזורו אחור ... ולא ימתו בטומאתם הרי הכרת של מטמא מקדש קרוי מיתה: זאת תורת הזב בעל ראייה אחת ומה היא תורתו אשר תצא ממנו שכבת זרע הרי הוא כבעל קרי טמא טומאת ערב: והזב את זובו בעל שתי ראיות ובעל ג׳ ראיות שתורתו מפורשת למעלה:

חסלת פרשת זאת תהיה

אחרי מות

שני בני אהרן: ויאמר יי׳ אל משה דבר אל אהרן אחיך: מה תלמוד לומר היה ר׳ אלעזר בן עזריה מושלו משל לחולה שנכנס אצלו רופא ואמר לו אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב בא אחר ואמר לו אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב שלא תמות כמו שמת פלוני זה זרזו יותר מן הראשון לכך נאמר אחרי מות: ויאמר יי׳ אל משה וגו׳ ולא ימות שלא ימות כדרך שמתו בניו: ולא ימות שאם בא הוא מת: כי בענן אראה כי תמיד אני נראה שם עם עמוד ענני ולפי שגלוי שכינתי שם יזהר שלא ירגיל לבא וזהו פשוטו ומדרשו לא יבא כי אם בענן הקטורת ביום הכפורים: בזאת גימטריא שלו ד׳ מאות ועשר רמז לבית ראשון: בזאת יבא אהרן וגו׳ ואף זו לא בכל עת כי אם ביום הכפורים כמו שמפורש בסוף הפרשה: כתנת בד וגו׳ מגיד שאין משמש לפנים בשמונה בגדים שהוא משמש בהן בחוץ שיש בהן זהב לפי שאין קטיגור נעשה סניגור אלא בד׳ ככהן הדיוט וכולן של בוץ: בגדי קדש שיהיו משל הקדש: יצנף כתרגומו יחית ברישיה:

46 B

עזים לחטאת ואיל אחד לעלה:
והקריב אהרן את פר החטאת אשר
לו וכפר בעדו ובעד ביתו: ולקח את
שני השעירם והעמיד אתם לפני יהוה
פתח אהל מועד: ונתן אהרן על
שני השעירם גרלות גורל אחד
ליהוה וגורל אחד לעזאזל: והקריב
אהרן את השעיר אשר עלה עליו
הגורל ליהוה ועשהו חטאת: והשעיר
אשר עלה עליו הגורל לעזאזל
יעמד חי לפני יהוה לכפר עליו
לשלח אתו לעזאזל המדברה:
והקריב אהרן את פר החטאת אשר
לו וכפר בעדו ובעד ביתו ושחט
את פר החטאת אשר לו: ולקח
מלא המחתה גחלי אש מעל המזבח
מלפני יהוה ומלא חפניו קטרת
סמים דקה והביא מבית לפרכת:
ונתן את הקטרת על האש לפני
יהוה וכסה ענן הקטרת את הכפרת
אשר על העדות ולא ימות: ולקח
מדם הפר והזה באצבעו על פני
הכפרת קדמה ולפני הכפרת יזה
שבע פעמים מן הדם באצבעו:
ושחט את שעיר החטאת אשר
לעם והביא את דמו אל מבית
לפרכת ועשה את דמו כאשר עשה

בר עיזין לחטאתא ודכר חד לעלתא:
ויקרב אהרן ית תורא דחטאתא דיליה ויכפר עלוהי ועל אנש ביתיה:
ויסב ית תרין צפירין ויקים יתהון קדם יי לתרע משכן זמנא:
ויתן אהרן על תרין צפירין עדבין עדבא חד לשמא דיי ועדבא חד לעזאזל:
ויקרב אהרן ית צפירא די סליק עלוהי עדבא לשמא דיי ויעבדיניה חטאתא:
וצפירא די סליק עלוהי עדבא לעזאזל יתקם כד חי קדם יי לכפרא עלוהי לשלחא יתיה לעזאזל למדברא:
ויקרב אהרן ית תורא דחטאתא דיליה ויכפר עלוהי ועל אנש ביתיה ויכוס ית תורא דחטאתא דיליה:
ויסב מלי מחתיתא גומרין דאישא מעלוי מדבחא מן קדם יי ומלי חפנוהי קטרת בוסמין דקיקין ויעיל מגו לפרוכתא:
ויתן ית קטורתא על אישתא קדם יי ויחפי ענן קטורתא ית כפורתא די על סהדותא ולא ימות:
ויסב מדמא דתורא וידי באצבעיה על אפי כפורתא קידומא ולקדם כפורתא ידי שבע זימנין מן דמא באצבעיה:
ויכוס ית צפירא דחטאתא די לעמא ויעיל ית דמיה למגו לפרוכתא ויעביד ית דמיה כמא דעבד

יניח בראשו כמו ותנח בגדו אצלה:
ורחץ במים. אותו היום טעון טבילה
בכל חליפותיו וה' פעמים היה מחליף
מעבודת פנים לעבודת חוץ ומחוץ
לפנים. ומשנה מבגדי זהב לבגדי לבן
ומבגדי לבן לזהב ובכל חליפה טעון
טבילה וב' קידושי ידים ורגלים מן הכיור:
את פר החטאת אשר לו. הוא האמור
למעלה ולמדך כאן שמשלו בא ולא
משל צבור: וכפר בעדו. מתודה עליו
עונותיו ועונות ביתו: ונתן אהרן.
מעמיד אחד לימין ואחד לשמאל ומטריף
בקלפי ונוטל גורל בימין וחברו
בשמאל ונותן עליהם. את שכתוב בו
לשם הוא לשם ואת שכתוב בו לעזאזל
משתלח לעזאזל. עזאזל הר גבוה עז
קשה ונקשה שנאמר ארץ גזרה חתוכה:
ועשהו חטאת. כשמניח הגורל עליו
קורא לו שם ואומר לה' חטאת: יעמד חי.
כמו יועמד ע"י אחרים ותרגומו יתקם.
מה ת"ל לפי שנאמר לשלח אותו לעזאזל
ואיני יודע אם למיתה אם לחיים לכך
נאמר יעמד חי עמידתו חי עד שישתלח
מכאן שסופו למיתה: לכפר עליו.
שיתודה עליו כדכתיב והתודה עליו:
וכפר בעדו. ויודה שנית עליו ועל אחיו
הכהנים שהם כולם קרויין ביתו שנאמר
בית אהרן ברכו את ה' מכאן שכל
הכהנים מתכפרים בו. וכל כפרתו אינה אלא על טומאת מקדש וקדשיו כמו שנאמר וכפר על הקדש מטומאות בני ישראל
על הנכנסין למקדש בטומאה. מעל המזבח. החיצון. מלפני ה'. מצד שלפני הפתח והוא צד המערבי. דקה. מה
ת"ל והלא כל הקטורת דקה היא דכתיב ושחקת ממנה הדק. אלא שתהא דקה מן הדקה. שמערב יום הכפורים היה
מחזירה למכתשת. על האש. שבתוך המחתה. ולא ימות. הא אם לא עשאה כתקנה חייב מיתה. והזה באצבעו. הזאה
אחת במשמע. ולפני הכפרת יזה. הרי אחת למעלה ושבע למטה. אשר לעם. מה שהפר מכפר על הכהנים
מכפר השעיר על ישראל והוא השעיר שעלה עליו הגורל לשם. כאשר עשה לדם הפר אחת למעלה ושבע למטה.
מטומאות בני ישראל. על הנכנסין למקדש בטומאה ולא נודע להם אלא בסוף שנאמר לכל חטאתם.

147A

לדם הפר והזה אתו על הכפרת
ולפני הכפרת: וכפר על הקדש
מטמאת בני ישראל ומפשעיהם
לכל חטאתם וכן יעשה לאהל מועד
השכן אתם בתוך טמאתם: וכל אדם
לא יהיה באהל מועד בבאו לכפר
בקדש עד צאתו וכפר בעדו ובעד
ביתו ובעד כל קהל ישראל: ויצא
אל המזבח אשר לפני יהוה וכפר
עליו ולקח מדם הפר ומדם השעיר
ונתן על קרנות המזבח סביב: והזה
עליו מן הדם באצבעו שבע פעמים
וטהרו וקדשו מטמאת בני ישראל:
וכלה מכפר את הקדש ואת אהל
מועד ואת המזבח והקריב את
השעיר החי: וסמך אהרן את שתי
ידו על ראש השעיר החי והתודה
עליו את כל עונת בני ישראל ואת
כל פשעיהם לכל חטאתם ונתן אתם
על ראש השעיר ושלח ביד איש
עתי המדברה: ונשא השעיר עליו
את כל עונתם אל ארץ גזרה ושלח
את השעיר במדבר: ובא אהרן אל
אהל מועד ופשט את בגדי הבד
אשר לבש בבאו אל הקדש והניחם
שם: ורחץ את בשרו במים במקום

לדמא דתורא וידי יתיה על כפורתא ולקדם כפורתא:

ויכפר על קודשא מסואבת בני ישראל ומרדיהון לכל חטאיהון וכן יעבד למשכן זמנא דשרי עמהון בגו סואבתהון:

וכל אינש לא יהא במשכן זמנא במיעליה לכפרא בקודשא עד מיפקיה ויכפר עלוהי ועל אינש ביתיה ועל כל כנישתא דישראל:

ויפוק למדבחא די קדם יי ויכפר עלוהי ויסב מדמא דתורא ומדמא דצפירא ויתן על קרנת מדבחא סחור סחור:

וידי עלוהי מן דמא באצבעיה שבע זמנין וידכניה ויקדשיניה מסואבת בני ישראל:

ויסיים מלכפרא על קודשא ועל משכן זמנא ועל מדבחא ויקרב ית צפירא חיא:

ויסמוך אהרן ית תרתין ידוהי על ריש צפירא חיא ויודי עלוהי ית כל עוין בני ישראל וית כל מרדיהון לכל חטאיהון ויתן יתהון על ריש צפירא וישלח ביד גבר דזמין למהך למדברא:

ויטול צפירא עלוהי ית כל עויתהון לארע לא יתבא וישלח ית צפירא במדברא:

ויעול אהרן למשכן זמנא וישלח ית לבושי בוצא דלבש במיעליה לקודשא ויצנעינון תמן:

ויסחי ית בשריה במיא באתר

ושלא היתה לו שעה: ומפשעיהם אף
הנכנסים מזיד בטומאה: וכן יעשה
לאהל מועד. כאשר הזה מן הפר
בפנים אחת למעלה ושבע למטה
כך מזה משניהם מבחוץ מעל
אחת למעלה ושבע למטה: השוכן אתם
אף על פי שהם טמאים שכינה בינהם:
אל המזבח. והוא מזבח הזהב שהוא
לפני ה' בהיכל: ומה תלמוד לומר
ויצא שהוא הזה ההזאות על הפרכת
ועמד מן המזבח ולפנים והזה
ובמתנות המזבח הזקיקו לצאת מן
המזבח ולחוץ ויתחיל מקרן מזרחית
צפונית: וכפר עליו. מה היא כפרתו
ולקח מדם הפר ומדם השעיר
מעורבין זה לתוך זה: והזה עליו
אחר שנתן מתנות באצבעו על
קרנותיו מזה שבע הזאות על גגו:
וטהרו וקדשו. טהרו ממה שעבר
וקדשו לעתיד לבא: איש עתי. המוכן
לכך מיום אתמול: ובא אהרן.
אמרו רבותינו שאין זה מקומו של מקרא
זה ונתנו טעם לדבריהם ביומא
ואמרו כל הפרשה כולה נאמרה על
הסדר חוץ מביאה זו שהיא אחר
עשיית עולתו ועולת העם והקטרת
אימורי פר ושעיר שנעשין בחוץ
בבגדי זהב וטובל ומקדש ופושטן ולובש בגדי לבן: ובא אל אהל מועד. להוציא הכף והמחתה שהקטיר בה הקטרת
לפני ולפנים: ופשט את בגדי הבד. אחר שהוציאם ולובש בגדי זהב לתמיד של בין הערבים וזהו סדר העבודות תמיד
של שחר בבגדי זהב ועבודת פר ושעיר הפנימיים וקטרת המחתה בבגדי לבן ואילו ואיל העם ומקצת המוספין
בבגדי זהב והוצאת כף ומחתה בבגדי לבן ושירי המוספין ותמיד של בין הערבים וקטרת ההיכל שעל מזבח הפנימי
בבגדי זהב וסדר המקראות לפי העבודות כך הוא: ושלח את השעיר ורחץ את בשרו ויצא ועשה את עולתו ואת
עולת העם וגו' ואת חלב החטאת וגו' וכל הפרשה עד ואחר יבא אל המחנה ואחר כך ובא אהרן: והניחם שם. מלמד
שטעונין גניזה ולא ישתמש באותן ד' בגדים ליום כפור אחר: ורחץ את בשרו. למעלה למדנו מורחץ את בשרו ולבשם
ולבשם שכשהוא משנה מבגדי לבן לבגדי זהב טובל שבאותה טבילה פושט בגדי זהב שעבד בהן התמיד של שחר ולובש בגדי לבן

קדוש ולבש את בגדיו ויצא ועשה
את עלתו ואת עלת העם וכפר
בעדו ובעד העם: ואת חלב החטאת
יקטיר המזבחה: והמשלח את
השעיר לעזאזל יכבס בגדיו ורחץ
את בשרו במים ואחרי כן יבוא אל
המחנה: ואת פר החטאת ואת שעיר
החטאת אשר הובא את דמם לכפר
בקדש יוציא אל מחוץ למחנה
ושרפו באש את ערתם ואת בשרם
ואת פרשם: והשרף אתם יכבס
בגדיו ורחץ את בשרו במים ואחרי
כן יבוא אל המחנה: והיתה לכם
לחקת עולם בחדש השביעי בעשור
לחדש תענו את נפשתיכם וכל
מלאכה לא תעשו האזרח והגר הגר
בתוככם: כי ביום הזה יכפר עליכם
לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני
יהוה תטהרו: שבת שבתון היא לכם
ועניתם את נפשתיכם חקת עולם:
וכפר הכהן אשר ימשח אתו ואשר
ימלא את ידו לכהן תחת אביו ולבש
את בגדי הבד בגדי הקדש: וכפר את
מקדש הקדש ואת אהל מועד ואת
המזבח יכפר ועל הכהנים ועל כל עם
הקהל יכפר: והיתה זאת לכם לחקת
עולם לכפר על בני ישראל מכל
חטאתם אחת בשנה ויעש כאשר
צוה יהוה את משה:
וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר
אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל
ואמרת אליהם זה הדבר אשר צוה
יהוה לאמר: איש איש מבית ישראל
אשר ישחט שור או כשב או עז
במחנה או אשר ישחט מחוץ למחנה:

קדיש וילבש ית לבושוהי
ויפוק ויעביד ית עלתיה וית
עלת עמא ויכפר עלוהי ועל
עמא: וית תרבא דחטאתא יסיק
למדבחא: ודמשלח ית צפירא לעזאזל
יצבע לבושוהי ויסחי ית
בשריה במיא ובתר כן יעול
למשריתא:
וית תורא דחטאתא וית
צפירא דחטאתא דאיתעל ית
דמהון לכפרא בקודשא יפיק
לברא למשריתא ויוקדון
בנורא ית משכיהון וית
בשריהון וית אוכליהון:
ודמוקיד יתהון יצבע לבושוהי
ויסחי ית בשריה במיא ובתר
כן יעול למשריתא:
ותהי לכון לקים עלם בירחא
שביעאה בעשרא לירחא
תענון ית נפשתכון וכל עבידא
לא תעבדון דיציבא וגיורא
דיתגיירון בינכון:
ארי ביומא הדין יכפר עליכון
לדכאה יתכון מכל חוביכון
קדם יי תדכון:
שבת שבתא היא לכון ותענון
ית נפשתכון קים עלם:
ויכפר כהנא דירבי יתיה
ודיקריב ית קורבניה לשמשא
תחות אבוהי וילבש ית לבושי
בוצא לבושי קודשא:
ויכפר על מקדש קודשא ועל
משכן זמנא ועל מדבחא
יכפר ועל כהניא ועל כל עמא
דקהלא יכפר:
ותהי דא לכון לקים עלם
לכפרא על בני ישראל מכל
חוביהון חדא בשתא ועבד
כמא דפקיד יי ית משה:
ומליל יי עם משה למימר:
מליל עם אהרן ועם בנוהי ועם
כל בני ישראל ותימר להון דין
פתגמא דפקיד יי למימר:
גבר גבר מבני ישראל דיכוס
תור או אימר או עזא
במשריתא או דיכוס מברא
למשריתא:

למדנו מכאן שבכל
חליפה טעון טבילה. במקום קדוש.
המקודש בקדושת עזרה והיתה
בגג בית הפרוה וכן לכל טבילות
[illegible]
בחול ולבש את בגדיו. ח' בגדים שהוא
עובד ושובה בהן כל ימות השנה.
ויצא. מן ההיכל אל החצר שמזבח
העולה שם: ועשה את עלתו ואת עלת העם ואיל
לעולה האמור למעלה בזאת יבא
אהרן וגו' ואת עלת העם ואיל אחד
לעולה האמור למעלה ומאת עדת ויק'
אלא הכתוב זה. מתרגמינן וית תרבא
החטאת. אימורי פר ושעיר. יקטיר
המזבחה. מזבח החיצון דאלו בפנימי
נאמר לא תעלו עליו קטרת זרה ועולה
ומנחה. אשר הובא את דמם להיכל
ולפני לפנים. וכפר הכהן. כל הפ' הזו
על יום כפור היא נאמרה שאין כשרה
אלא בכה"ג. לפי שנא' כל הפרשה באהרן הוצרך
לומר בכהן גדול הבא אחריו שיהא
כמותו. ואשר ימלא את ידו. שאין
לי אלא המשוח בשמן המשחה מרובה
בגדים מנין ת"ל ואשר ימלא את ידו וגו'
כל הכהנים גדולים שעמדו מיאשיהו
ואילך שבימיו נגנזה צלוחית של שמן
המשחה: לכהן תחת אביו. ללמד
שאם בנו ממלא מקומו הוא קודם
לכל אדם: ויעש כאשר צוה יי' וגו'.
כשהגיע יום כפור עשה כסדר הזה
ולהגיד שבחו של אהרן שלא היה לובשן
לגדולתו אלא כמקיים גזרת מלך:
אשר ישחט. במוקדשין הכתוב
מדבר שנאמר להקריב קרבן.
במחנה. חוץ לעזרה.

אליהם [illegible]
שעיר [illegible]

ואל פתח אהל מועד לא הביאו
להקריב קרבן ליהוה לפני משכן
יהוה דם יחשב לאיש ההוא דם שפך
ונכרת האיש ההוא מקרב עמו׃
למען אשר יביאו בני ישראל את
זבחיהם אשר הם זבחים על פני
השדה והביאם ליהוה אל פתח אהל
מועד אל הכהן וזבחו זבחי שלמים
ליהוה אותם׃ וזרק הכהן את הדם
על מזבח יהוה פתח אהל מועד
והקטיר החלב לריח ניחח ליהוה׃
ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירם
אשר הם זנים אחריהם חקת עולם
תהיה זאת להם לדרתם׃ ואלהם
תאמר איש איש מבית ישראל ומן
הגר אשר יגור בתוכם אשר יעלה
עלה או זבח׃ ואל פתח אהל מועד
לא יביאנו לעשות אתו ליהוה ונכרת
האיש ההוא מעמיו׃ ואיש איש מבית
ישראל ומן הגר הגר בתוכם אשר
יאכל כל דם ונתתי פני בנפש האכלת
את הדם והכרתי אתה מקרב עמה׃
כי נפש הבשר בדם הוא ואני נתתיו
לכם על המזבח לכפר על נפשתיכם
כי הדם הוא בנפש יכפר׃ על כן
אמרתי לבני ישראל כל נפש מכם
לא תאכל דם והגר הגר בתוככם לא
יאכל דם׃ ואיש איש מבני ישראל
ומן הגר הגר בתוכם אשר יצוד ציד
חיה או עוף אשר יאכל ושפך את
דמו וכסהו בעפר׃ כי נפש כל בשר
דמו בנפשו הוא ואמר לבני ישראל
דם כל בשר לא תאכלו כי נפש כל
בשר דמו הוא כל אכליו יכרת׃ וכל
נפש אשר תאכל נבלה וטרפה באזרח

ולתרע משכן זמנא לא איתיניה לקרבא קורבנא קדם יי קדם משכנא דיי דמא יתחשב לגברא ההוא דמא אשד וישתיצי אנשא ההוא מגו עמיה׃

בדיל דייתון בני ישראל ית דבחיהון דאנון דבחין על אפי חקלא וייתנון קדם יי לתרע משכן זמנא לכהנא ויכסון ניכסת קודשין קדם יי יתהון׃ ויזרוק כהנא ית דמא על מדבחא דיי לתרע משכן זמנא ויסיק תרבא לאתקבלא ברעוא קדם יי׃

ולא ידבחון עוד ית דבחיהון לשדים דאינון טען בתריהון קיים עלם תהא דא לכון לדריהון׃

ולהון תימר גבר גבר מבית ישראל ומן גיורא דאתגייר ביניהון דיסיק עלוא או נכסתא׃

ולתרע משכן זמנא לא ייתיניה למעבד יתה קדם יי וישתיצי גברא ההוא מעמיה׃

וגבר גבר מבית ישראל ומן גיורא דאתגייר ביניהון דיכול כל דמא ואתן רוגזי באנשא דתיכול ית דמא ואשיצי יתה מגו עמה׃

ארי נפש בישרא בדמא היא ואנא יהבתיה לכון על מדבחא לכפרא על נפשתיכון ארי דמא הוא על נפשא מכפר׃

על כן אמרית לבני ישראל כל נפשא מנכון לא תיכול דמא וגיורא דאתגייר בניכון לא ייכול דמא׃

וגבר גבר מבני ישראל ומן גיורא דאתגייר בניכון דיצוד ציד חיתא או עופא דאתאכל וישוד ית דמיה ויכסיניה בעפרא׃

ארי נפש כל בשרא דמיה בנפשיה הוא ואמרית לבני ישראל דם כל בשרא לא תיכלון ארי נפש כל בשרא דמיה הוא כל דייכלוניה ישתיצי׃

וכל נפשא דתיכול נבלה ותבירא ביציבא

דם יחשב · כשופך דם האדם שמתחייב
בנפשו · דם שפך · לרבות הזורק מן
בחוץ · אשר הם זובחים · אשר הם רגילים
לזבוח · לשעירים · לשדים כמו ושעירים
ושעירים ירקדו שם · אשר יעלה
עולה · לחייב על המקטיר אברים
בחוץ כשוחט בחוץ · שאם שחט אחד
והעלה חבירו שניהם חייבין · ונכרת ·
זרעו נכרת וימיו נכרתין · כל
דם · לפי שנאמר בנפש יכפר יכול לא
יהא חייב אלא על דם המוקדשין תל'
כל דם · ונתתי פני · פנאי שלי פונה
אני מכל עסקי ועוסק בו · כי נפש
כל בשר · של כל בריה בדמה
תלויה · ולפיכך נתתיו לכפר על נפש
האדם יבא נפש ויכפר על נפש ·
כל נפש מכם · להזהיר גדולים על
הקטנים · אשר יצוד ציד · אין לי
אלא ציד · אווזין ותרנגולין מנין · תל'
ציד · אשר יאכל · פרט לטמאים ·
דמו בנפשו הוא · דמו לו במקום
נפש שהיא תלויה בו · כי נפש כל
בשר · הנפש היא הדם · דם ובשר
לשון זכר · נפש לשון נקבה · תאכל
נבלה וטרפה · בנבלת עוף טהור
דבר הכתוב · שאין לה טומאה אלא
בשעה שנבלעת בבית הבליעה ·
ולמדך כאן שמטמאה באכילתה ·
וטרפה האמורה לא נכתב אלא
לדרוש · וכן שנינו · יכול תהא
נבלת עוף טמא מטמאה בבית
הבליעה תלמוד לומר
טרפה · מי שיש
במינו טרפה יצא
עוף טמא שאין במינו טרפה ·

ובגר ובכב̇ס̇ בגדיו ורחץ במים וטמא
עד הערב וטהר: ואם לא יכבס ובשרו
לא ירחץ ונשא עונו:
וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר
אל בני ישראל ואמרת אלהם אני
יהוה אלהיכם: כמעשה ארץ מצרים
אשר ישבתם בה לא תעשו וכמעשה
ארץ כנען אשר אני מביא אתכם
שמה לא תעשו ובחקתיהם לא
תלכו: את משפטי תעשו ואת חקתי
תשמרו ללכת בהם אני יהוה אלהיכם:
ושמרתם את חקתי ואת משפטי
אשר יעשה אתם האדם וחי בהם
אני יהוה: איש איש אל
כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות
ערוה אני יהוה: ערות
אביך וערות אמך לא תגלה אמך
הוא לא תגלה ערותה:
ערות אשת אביך לא
תגלה ערות אביך הוא:
ערות אחותך בת אביך
או בת אמך מולדת בית או מולדת
חוץ לא תגלה ערותן:
ערות בת בנך או בת בתך
לא תגלה ערותן כי ערותך הנה:

זבניורא ויצבע לבושוהי ויסחי
במיא ויהא מסאב עד רמשא
וידכי:
ואם לא יצבע ובישריה לא
יסחי ויקבל חוביה:

ומליל יי̇ עם משה למימר:
מליל עם בני ישראל ותימר
להון אנא יי̇ אלהכון:
כעובדי עמא דארעא דמצרים
דיתיבתון בה לא תעבדון
וכעובדי עמא דארעא דכנען
דאנא מעיל יתכון תמן לא
תעבדון. ובנמוסיהון לא
תהכון:
ית דיני תעבדון וית קיימי
תיטרון להלכא בהון אנא יי̇
אלהכון:
ותיטרון ית קיימי וית דיני
דיעביד יתהון אינשא ויחי
בהון לחיי עלמא אנא יי̇:

גבר גבר לכל קריב בסריה
לא תקרבון לגלאה ערייתא
אנא יי̇:

עריית אבוך ועריית אמך לא
תגלי אמך היא לא תגלי
עריתה:

עריית איתת אבוך לא תגלי
עריית אבוך היא:

עריית אחתך בת אבוך או
בת אמך דיליד מן אבוך מן
איתת אחרי או מן אמך מן
גבר אחרן לא תגלי עריתהן:

עריית בת ברך או בת ברתך
לא תגלי עריתהן ארי עריתך
אינון:

ונשא עונו: אם יאכל קדש או יכנס
למקדש חייב על טומאה זו ככל שאר
טומאות: ובשרו לא ירחץ: על
רחיצת גופו ענוש כרת ועל כבוס
בגדים במלקות: אני יי̇ אלהיכם: אני
הוא שאמרתי בסיני אנכי יי̇ אלהיך
וקבלתם עליכם מלכותי מעתה קבלו
גזרותי. ר' אומר גלוי וידוע לפניו
שסופן לינתק בעריות בימי עזרא לפי'
בא עליהם בגזרה: אני יי̇ אלהיכם
דעו מי גוזר עליכם דיין ליפרע ונאמן
לשלם שכר: כמעשה ארץ מצרים
מגיד שמעשיהם של מצריים ושל
כנענים מקולקלים מכל האומות
ואותו מקום שישבו ישראל בו מקולקל
מן הכל: אשר אני מביא: מגיד שאותן
עממין שכבשו ישראל מקולקלין מכולן
ובחקותיהם לא תלכו: מה הניח הכתוב
שלא אמר אלא אלו נימוסות שלהן דברים
החקוקין להם כגון טרטיאות ואיצטדיאות
ר' מאיר אומר אלו דרכי האמורי שמנו
חכמים: את משפטי תעשו: אלו דברי
האמורים בתורה במשפט שאלו לא נא'
היו כדאי לינתן: ואת חקותי תשמרו
דברים שהן גזרת מלך שהשטן ויצר
הרע משיבים עליהן כגון אכילת חזיר
ולבישת כלאים וטהרת מי חטאת לכך נא' אני יי̇ אני גזרתי עליכן אי אתה רשאי ליפטר: ללכת בהם: שלא תפטר מתוכם
שלא תאמר למדתי חכמת ישראל אלך ואלמוד חכמת האומות: ושמרתם את חקותי: לרבות שאר דקדוקי הפרשה שלא פרט
הכתוב. ד"א ליתן שמירה ועשייה לחוקים ולמשפטים לפי שלא נתן העשייה אלא למשפטים והשמירה לחוקים: וחי בהם: לעולם
הבא שאם תאמר בעולם הזה והלא סופו מת: אני יי̇: נאמן לשלם שכר: לא תקרבו: להזהיר הנקבה כזכר לכך נאמר לשון
רבים: אני יי̇: נאמן לשלם שכר: ערות אביך: זו אשת אביך או אינו אלא כמשמעו נאמר כאן ערות אביך ונאמר להלן
ערות אביו גלה מה להלן אשת אביו אף כאן אשת אביו: וערות אמך: להביא אמו שאינה אשת אביו: ערות אשת
אביך: לרבות לאחר מיתה: בת אביך: אף בת אנוסה במשמע: מולדת בית או מולדת חוץ: בין שאומרים לאביך קיים את
אמה בין שאומרים לו הוצא את אמה כגון ממזרת או נתינה: ערות בת בנך: בבתו מאנוסתו הכתוב מדבר ובתו ובת
בתו מאשתו למדנו מערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה בין שהיא ממנו בין שהיא מאחר: ערות בת בנך

ואי בה"ב וסמיך [illegible]

149A

ערות בת אשת אביך
מולדת אביך אחותך הוא לא תגלה
ערותה: ערות אחות
אביך לא תגלה שאר אביך הוא:
ערות אחות אמך לא
תגלה כי שאר אמך הוא:
ערות אחי אביך לא
תגלה אל אשתו לא תקרב דדתך
הוא: ערות כלתך לא
תגלה אשת בנך הוא לא תגלה
ערותה: ערות אשת
אחיך לא תגלה ערות אחיך הוא:
ערות אשה ובתה לא
תגלה את בת בנה ואת בת בתה
לא תקח לגלות ערותה שארה הנה
זמה הוא ואשה אל אחתה לא תקח
לצרר לגלות ערותה עליה בחייה:
ואל אשה בנדת טמאתה לא תקרב
לגלות ערותה: ואל אשת עמיתך
לא תתן שכבתך לזרע לטמאה
בה: ומזרעך לא תתן להעביר למלך
ולא תחלל את שם אלהיך אני יהוה:
ואת זכר לא תשכב משכבי אשה
תועבה הוא: ובכל בהמה לא תתן
שכבתך לטמאה בה ואשה לא
תעמד לפני בהמה לרבעה תבל
הוא: אל תטמאו בכל אלה כי בכל
אלה נטמאו הגוים אשר אני משלח
מפניכם: ותטמא הארץ ואפקד עונה
עליה ותקא הארץ את ישביה:
ושמרתם אתם את חקתי ואת
משפטי ולא תעשו מכל התועבת
האלה האזרח והגר הגר בתוככם:
כי את כל התועבת האל עשו אנשי
הארץ אשר לפניכם ותטמא הארץ:

עריית בת איתת אבוך דיליד
מן אבוך אחתך היא לא תגלי
עריתה:

עריית אחת אבוך לא תגלי
קריבא דאבוך היא:

עריית אחת אימך לא תגלי
ארי קריבא דאימך היא:

עריית אחא דאבוך לא תגלי
ולאיתתיה לא תקרב איתת
אח אבוך היא:

עריית כלתך לא תגלי איתת
ברך היא לא תגלי עריתה:

עריית איתת אחוך לא תגלי
עריתא דאחוך היא:

עריית איתתא וברתה לא
תגלי ית בת ברה וית בת
ברתה לא תיסב לגלאה
עריתה קריבן אינין עצת
חטאין היא:
ואיתתא לות אחתה לא תיסב
לאעקא לגלאה עריתה עלה
בחייהא:
ולאיתתא בריחוק סובתה לא
תקרב לגלאה עריתה:
ולאיתת חברך לא תתן
משכבך לזרעא לאסתאבא
בה:

ומבנך לא תתן לאעברא
למולך ולא תחיל ית שמא
דאלהך אנא יי:
ועם דכורא לא תשכוב
משכבי איתתא תועבתא
היא:
ובכל בעירא לא תתן
משכבך לאסתאבא
בה ואיתתא לא תקום קדם
בעירא למשלט בה תבלא
הוא:
לא תסתאבון בכל אילין ארי
בכל אילין איסתאבו עממיא
דאנא מגלי מן קדמיכון:
ואיסתאבת ארעא ואסערית
חובה עלה ורוקינת ארעא ית
יתבהא:
ותטרון אתון ית קיימי וית דיני
ולא תעבדון מכל תועבתא
האלין דיציבא וגיורא דיתגייר
ביניכון:
ארי ית כל תועבתא האלין
עבדו אינשי ארעא די
קדמיכון ואיסתאבת ארעא:

בא ללמד שלא יפרש שאין חייבין מן
השפחה ומן הנכרית: ערות
בת אשת אביך. למה שאין חייב על
אחות משפחה ונכרית. לפי שהיא
לשעבר מולדתיו היא ערותך
קורא יכול אפי׳ משפחה ונכרית לכך
נאמר בת אשת אביך בראויה לקדושי׳
ערות אחי אביך ומהו ערותו אל
אשתו לא תקרב׳ אשת בנך היא לא
אמרתי אלא בשיש לבנך אישות בה
פרט לאנוסה שפחה ונכרית׳
ערות אשה ובתה׳ לא אסר הכתו׳
אלא על נשואי הראשונה לכך נאמר
לשון קיחה לא תקח וכן לענין העונש
אשר יקח את אשה ואת אמה׳ נאמ׳
לשון קיחה אבל אנס אשה מותר
לישא בתה׳ שארה הנה׳ קרובות זו
לזו׳ זמה׳ כתרגומו עיטת חטאין
שיצרך יועצך לחטוא׳ אל אחותה
שתיהן כאחת׳ לצרור לשון צרה
לעשות זו צרה לזו׳ בחייה׳ למדך
שאם גרשה לא ישא את אחותה
כל זמן שהיא בחיים׳ למולך עז
היא ששמה מולך׳ וזו היא עבודתה
מוסרים לכומרים והן עושין שתי
מדורות גדולות ומעבירין אותו בין
שתי מדורות האש׳ לא תתן׳ זהו
מסירתו לכומרים׳ להעביר למולך
היא העברת האש׳
תבל היא לשון
קדש וערוה
וניאוף וכן
ואפי על תבליתם׳
תבל היא לשון בלילה
ועירבוב זרע אדם ובהמה׳

149B

ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם
אתה כאשר קאה את הגוי אשר
לפניכם: כי כל אשר יעשה מכל
התועבות האלה ונכרתו הנפשות
העשות מקרב עמם: ושמרתם את
משמרתי לבלתי עשות מחקות
התועבת אשר נעשו לפניכם ולא
תטמאו בהם אני יהוה אלהיכם:

ולא תרוקין ארעא יתכון
בסאובתכון יתה כמה דרוקית
ית עמא דיקדמיכון:
ארי ית כל דיעביד
מכל תועיבתא האילין
וישתיצון נפשתא דיעבדן
מגו עמהון: ותיטרון
ית מטרת מימרי בדיל דלא
למיעבד מנימוסי תועבתא
דאיתעבידו קדמיכון ולא
תיסאבון בהון אנא
יי אלהכון:

פ"ס

ולא תקיא הארץ. משל לבן מלך שהאכילוהו דבר מאוס שאין עומד במעיו אלא מקיאו. כך ארץ ישראל אינה מקיימת עוברי עבירה. ותרגומו לשון ריקון. מריקה עצמה מהם: ושמרתם את משמרתי. להזהיר בית דין על כך: ולא תטמאו בהם. הא אם תטמאו אני פוסק מכם ואתם נפסלים מאחרי ומה הנאה יש לי בכם ואתם מתחייבים כליה לכך נאמר אני ה' אלהיכם:

הסלת פרשת אחרי מות

קדושים תהיו

וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר
אל כל עדת בני ישראל ואמרת
אלהם קדשים תהיו כי קדוש אני יהוה
אלהיכם: איש אמו ואביו תיראו ואת
שבתתי תשמרו אני יהוה אלהיכם:
אל תפנו אל האלילים ואלהי מסכה
לא תעשו לכם אני יהוה אלהיכם:
וכי תזבחו זבח שלמים ליהוה לרצנכם
תזבחהו: ביום זבחכם יאכל וממחרת
והנותר עד יום השלישי באש ישרף:

ומליל יי עם משה למימר: מליל עם כל כנשתא דבני ישראל ותימר להון קדישין תהון ארי קדיש אנא יי אלהכון: גבר מן אימיה ומן אבוהי יהון דחלין וית יומי שביא דילי תטרון אנא יי אלהכון: לא תתפנון בתר טעון ודחלן דמתכא לא תעבדון לכון אנא יי אלהכון: וארי תכסון נכסת קודשין קדם יי לרעוא לכון תכסוניה: ביום דבחיכון יתאכל ומיומא דבתרוהי ודישתאר עד יומא תליתאה בנורא יתוקד:

דבר אל כל עדת. מלמד שנאמרה פרשה זו בהקהל מפני שרוב גופי תורה תלויין בה. קדושים תהיו. הוו פרושים מן העריות ומן העבירה שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה: אשה זונה וחללה אני ה' מקדשכם. ולא יחלל זרעו אני ה' מקדשו. קדושים יהיו לאלהיהם. איש אמו ואביו תיראו. כל אחד מכם תיראו אביו ואמו זהו פשוטו. ומדרשו אין לי אלא איש אשה מנין כשהוא אומר תיראו הרי כאן שנים. אם כן למה נאמר איש שהאיש ספק בידו לעשות אבל אשה רשות אחרים עליה: אמו ואביו. כאן הקדים אם לאב לפי שגלוי וידוע שהבן ירא את אביו יותר מאמו ובכבוד הקדים אב לאם לפי שהבן מכבד את אמו יותר מאביו מפני שמשדלתו בדברים: ואת שבתתי תשמורו. סמך שמירת שבת למורא אב ואם לומר אף על פי שהזהרתיך על מורא אב ואם אם יאמר לך חלל שבת אל תשמע לו. וכן בשאר כל המצות: אני ה' אלהיכם. אתה ואביך חייבין בכבודי לכך לא תשמע לו לבטל את דברי. איזהו מורא לא ישב במקומו ולא יסתור את דבריו. איזהו כבוד מאכיל ומשקה מלביש ומנעיל מכניס ומוציא: אל תפנו אל האלילים. לעבדם. אליל לשון אל לא חשוב: ואלהי מסכה. תחלתן אלילים הם ואם אתה פונה אחריהם סופך לעשות אותן אלוהות: לא תעשו לכם. לא לאחרים ולא אחרים לכם. ואת לא תעשו לעצמכם אבל אחרים עושין לכם הרי כבר נאמר לא יהיה לך ממני: וכי תזבחו. לא נאמרה פרשה זו אלא ללמד שלא תהא זביחתן אלא על מנת לאכול בתוך זמנם. שאם בא לקבוע להם זמן הרי כבר נאמר אם ככל אשר נאמר: לרצנכם תזבחהו. תחלת זביחתו תהא על מנת שיהא נחת רוח לפניכם שאם לא לרצונכם. שאם תחשבו עליו מחשבת פסול לא ירצה עליכם לרצון: לרצונכם. אפיימנט בלע"ז. ואת למדך שנאמר: ביום זבחכם וממחרת. שתזבחוהו על מנת לאכול ביום וממחרת. זהו פשוטו ורבותינו אמרו מכאן לחולין שבתוך מקדשי שנאמר יום ומחרת יאכל כשאתה זובחו תן ממנו זמן הקבעתם לבית כבר

ואם האכל יאכל ביום השלישי פגול
הוא לא ירצה: ואכליו עונו ישא כי את
קדש יהוה חלל ונכרתה הנפש ההוא
מעמיה: ובקצרכם את קציר ארצכם
לא תכלה פאת שדך לקצר ולקט
קצירך לא תלקט: וכרמך לא תעולל
ופרט כרמך לא תלקט לעני ולגר
תעזב אתם אני יהוה אלהיכם: לא
תגנבו ולא תכחשו ולא תשקרו איש
בעמיתו: ולא תשבעו בשמי לשקר
וחללת את שם אלהיך אני יהוה:
לא תעשק את רעך ולא תגזל לא
תלין פעלת שכיר אתך עד בקר:
לא תקלל חרש ולפני עור לא תתן
מכשל ויראת מאלהיך אני יהוה: לא
תעשו עול במשפט לא תשא פני

ואם מיתאכלא יתאכיל ביומא
תליתאה מרחק הוא לא יהא
לרעוא: ודייכליניה
חוביה יקבל ארי ית קודשא
דיי אחל וישתיצי אנשא
ההוא מעמיה: ובמחצדכון
ית חצדא דארעכון לא תשיצי
פאתא דחקלך למחצד
ולקטא דחצדך לא תלקט:
וכרמך לא תעולל
ונתרא דכרמך לא
תלקט לעניי ולגיורי תשבוק
יתהון אנא יי אלהכון:
לא תגנבון לא תכדבון ולא
תשקרון גבר בחבריה:
ולא תשבעון בשמי לשיקרא
ותחיל ית שמא דאלהך אנא
יי:
לא תעשוק ית חברך
ולא תניס לא תבית אגרא
דאגירך עמך עד צפרא:
לא תלוט דלא שמע וקדם
דלא חזי לא תשים תקלא
ותדחל מאלהך אנא יי:
לא תעבדון שקר בדינא לא
תיסב אפי

ואם האכל יאכל. אם אינו ענין לחוץ לזמנו שהרי כבר נאמר בצו את הקרבן ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי תנהו ענין לחוץ למקומו. יכול יהו חייבין כרת עליו תלמוד לומר והנפש האוכלת ממנו עונה תשא ממנו ולא מחברו. יצא הנשחט במחשבת חוץ למקומו. ואוכליו עונו ישא בנותר גמור הכתוב מדבר בברייתא ודרשתיו במקומו מנחות. ואינו ענוש כרת על הנשחט חוץ למקומו שכבר מעטו הכתוב וזה בנותר גמור הכתוב מדבר. ופאת לא תכלה פאת שדך: שיניח פאה בסוף שדהו מפני בני עניים והרמאים. ולקט קצירך: שבלים הנושרים בשעת קצירה אחת או שתים אבל נושרין לקט. לא תעולל: לא תטול עוללות שבה והן ניכרות. איזהו עוללות כל שאין לו לא כתף ולא נטף. ופרט כרמך: גרגרי ענבים הנושרים בשעת הבציר. אני יי אלהיכם: דיין להפרע ואיני גובה מכם אלא נפשות שנאמר אל תגזל דל כי יי יריב ריבם וקבע את קובעיהם נפש. לא תגנבו: אזהרה לגונב ממון. ולא תגנבו נפש: אזהרה לגונב נפשות דבר הלמד מענינו דבר שחייבין עליו מיתת בית דין. לא תכחשו: לפי שנאמר וכחש בה ונשבע על שקר ישלם קרן וחומש שמענו עונש אזהרה מנין תלמוד לומר לא תכחשו. ולא תשקרו: לפי שנאמר ונשבע על שקר ישלם קרן וחומש שמענו עונש אזהרה מנין תלמוד לומר ולא תשקרו. לא תגנבו ולא תכחשו ולא תשקרו ולא תשבעו: אם גנבת סופך לכחש ולשקר ולהשבע לשקר. ולא תשבעו: למה נאמר לפי שנאמר לא תשא את שם יי אלהיך לשוא יכול לא יהא חייב אלא על שם המיוחד מנין לרבות כל הכינויים תלמוד לומר ולא תשבעו בשמי כל שם שיש לי. לא תעשוק: הכובש שכר שכיר. ולא תלין: לשון נקבה מוסב על הפעולה. עד בקר: בשכיר יום הכתוב מדבר שיציאתו משקיעת החמה לפיכך זמן גבוי שכרו כל הלילה. ובמקום אחר הוא אומר ולא תבא עליו השמש מדבר בשכיר לילה שהשלמת פעולתו משיעלה עמוד השחר לפיכך זמן גבוי שכרו כל היום לפי שנתנה תורה זמן לבעל הבית שעה לבקש מעות. לא תקלל חרש: אין לי אלא חרש מנין לרבות כל אדם תלמוד לומר בעמך לא תאור. אם כן למה נאמר חרש מה חרש מיוחד שהוא בחיים אף כל שהוא בחיים יצא המת שאינו בחיים. ולפני עור: לפני הסומא בדבר לא תתן עצה שאינה הוגנת לו. אל תאמר לו מכור שדך וקח חמור ואתה עוקף עליו ונוטלה הימנו. ויראת מאלהיך: לפי שהדבר הזה אינו מסור לבריות להכיר אם דעתו של זה לטובה או לרעה ויכול להשמט ולומר לטובה נתכוונתי לכך נאמר ויראת מאלהיך המכיר מחשבותיך. וכן כל דבר המסור ללבו של אדם העושהו ואין שאר הבריות מכירות בו נאמר בו ויראת מאלהיך. לא תעשו עול: מלמד שהדיין המקלקל את הדין קרוי עול שנאוי ומשוקץ חרם ותועבה שהעול קרוי תועבה שנאמר כי תועבת יי כל עושה עול. והתועבה קרויה שקץ וחרם שנאמר ולא תביא תועבה וגו'. שקץ תשקצנו וגו'. לא תשא פני דל: שלא תאמר עני הוא זה והעשיר חייב לפרנסו אזכנו ונמצא מתפרנס בנקיות.

150B

דל ולא תהדר פני גדול בצדק תשפט
עמיתך · לא תלך רכיל בעמיך לא
תעמד על דם רעך אני יהוה ׃ לא
תשנא את אחיך בלבבך הוכח
תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו
חטא ׃ לא תקם ולא תטר את בני
עמך ואהבת לרעך כמוך אני יהוה ׃
את חקתי תשמרו בהמתך לא
תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים
ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך ׃
ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע
והוא שפחה נחרפת לאיש והפדה
לא נפדתה או חפשה לא נתן לה
בקרת תהיה לא יומתו כי לא חפשה ׃
והביא את אשמו ליהוה אל פתח
אהל מועד איל אשם · וכפר עליו
הכהן באיל האשם לפני יהוה על

מסכנא ולא תהדר אפי רבא
בקושטא תדינה לחברך ׃

לא תיכול קורצין בעמך ולא
תקום על דם חברך אנא יי׳

לא תסני ית אחוך בליבך
אוכחא תוכח ית חברך ולא
תקביל על דיליה חובא ׃
לא תקום ולא תיטר דבבו ית
בני עמך ותרחים לחברך
כוותך אנא יי׳ ׃
ית קימי תטרון בעירך לא
תרכיב עירובין חקלך לא
תזרע עירובין ולבוש עירובין
שעטנזא לא יסק עלך ׃
וגבר ארי ישכוב עם איתתא
שכבת זרעא והיא אמא
אחידא לגבר ואתפרקא לא
איתפריקא בכספא או חירותא
לא איתיהיבת לה בקטרי
בקורהא תהא לא יתקטלון
ארי לא איתחררת ׃
וייתי ית אשמיה קדם יי׳
לתרע משכן זימנא דכר
אשמא

ויכפר עלוהי כהנא
בדכר אשמא קדם יי׳ על

ולא תהדר פני גדול · שלא תאמר עשיר
הוא זה בן גדולים הוא היאך אביישנו
ואראה בבשתו עונש יש בדבר לכך
נאמר ולא תהדר פני גדול · בצדק תשפט
כמשמעו · ד"א הוי דן את חברך לכף
זכות · לא תלך רכיל בעמיך · אומר אני
ע"ש שכל משלחי מדנים ומספרי לשון
הרע הולכים בבתי רעיהם לרגל מה
יראו רע או מה ישמעו לספר בשוק
נקראים הולכי רגיל · והולך רכיל
שאין אנו רכילות אלא בלשון הליכה
לא תלך רכיל הולך רכיל ואחר לשון
הרע אין כתוב בו הליכה · מלשני
בסתר רעהו · לשון רגילה · לשון
מהלכת [illegible] לכך אני אומר שהוא
לשון הולך ומרגל שהכף נחלפת
בגימ"ל שכל אותיות שמוצאן ממקום אחד
מתחלפות זו בזו ב' בפ' ג' בכ' ק' בכ' ו'
נ' בל' ר' בז' וכן וירגל בעבדך רגל לרמיה לאמר עליו רעה · וכן רכל הסוחר וכן המוכר בשמים להתקשט הנשים
על שם שמחזר תמיד בעיירות נקרא רוכל לשון רוגל · ותרגום לא תיכול קורצין · ותרגום קרצוהי דיהודאי · נראה בעיני
שהיה משפטם לאכול בבית המקבל דבריהם שום קלעוט ואין גמר חזוק דבריו מתקיימין ומעמידין על האמת והואתו
הלעטה נקראת אכילת קורצין · לשון קורץ שכן הולך רכיל נקרץ בעיניו ורמזו דברי
רכילות · שלא יבינו שאר השומעים ׃ לא תעמוד על דם · לראות במיתתו ואתה יכול להצילו כגון טובע בנהר וחיה
או לסטים באים עליו ׃ אני יי׳ · נאמן לשלם שכר ונאמן ליפרע ׃ ולא תשא עליו חטא · לא תלבין פניו ברבים ׃ לא
תקום · אמר לו השאילני מגלך אמר לו לאו · למחר אמר לו השאילני קרדומך אמר לו איני משאילך כדרך שלא השאלתני
זו היא נקימה · ואיזו היא נטירה אמר לו השאילני קרדומך אמר לו לאו למחר אמר לו השאילני מגלך אמר לו הא לך ואיני כמותך שלא השאלתני
זו היא נטירה · ואהבת לרעך כמוך · אמר
רבי עקיבא זה כלל גדול בתורה ׃ את חקתי תשמרו · ואלו הן בהמתך לא תרביע כלאים · חקים אלו גזרת מלך
שאין טעם לדבר · ובגד כלאים · למה נאמר לפי שנאמר לא תלבש שעטנז צמר ופשתים · יכול לא ילבש גיזי צמר
ואניצי פשתן ת"ל שעטנז דבר שהוא שוע טווי ונוז · ואומר אני שזו לשון דבר
המחובר יחד כגון שוע ונוז מנחם ברעיו ואומר אני שזו לשון דבר
המעורב ושזור זה עם זה כמו ערבוב לבוי דבית כהו שאין מפרשים לשון כמוס · ולשון שעטנז פירש מנחם בן סרוק
נמחברת לאיש ופשתים ׃ נחרפת לאיש · מיועדת לאיש · ואיני יודע דומה לו במקרא · ובשפחה כנענית חצייה שפחה
וחצייה בת חורין המאורסת לעבד עברי · והפדה לא נפדתה · פדויה ואינה פדויה · או חפשה · בשטר · בקרת תהיה · היא לוקה
ואין האיש לוקה · שעל כל לבקר הדבר שלא נאמר מיתה · כי לא חפשה · ואין קדושיה קדושין גמורין · ורבותינו למדו
יבקרו שהיא בלוקין בקריאה והדיינים מקרין על הלוקין אם לא תשמור לעשות והפלא יי׳ את מכותך · כי לא
חפשה לפיכך אין בה דין מיתה שאין קדושיה קדושין גמורין אבל אם חפשה קדושיה קדושין וחייב מיתה ׃

חטאתו אשר חטא ונסלח לו מחטאתו
אשר חטא׃
וכי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ
מאכל וערלתם ערלתו את פריו
שלש שנים יהיה לכם ערלים לא
יאכל׃ ובשנה הרביעת יהיה כל פריו
קדש הלולים ליהוה׃ ובשנה החמישת
תאכלו את פריו להוסיף לכם תבואתו
אני יהוה אלהיכם׃ לא תאכלו על
הדם לא תנחשו ולא תעוננו׃ לא
תקפו פאת ראשכם ולא תשחית
את פאת זקנך׃ ושרט לנפש לא
תתנו בבשרכם וכתבת קעקע לא
תתנו בכם אני יהוה׃ אל תחלל [illegible]
בתך להזנותה ולא תזנה [illegible]
ומלאה הארץ זמה׃ את שבתתי
תשמרו ומקדשי תיראו אני יהוה׃
אל תפנו אל האבת ואל הידענים
אל תבקשו לטמאה בהם אני יהוה
אלהיכם׃ מפני שיבה תקום והדרת
פני זקן ויראת מאלהיך אני יהוה׃

חובתיה דחב וישתבק ליה מחובתיה דחב׃

וארי תיעלון לארעא ותיצבון כל אילן דמיכל ותרחקון רחקא ית איביה תלת שנין יהא לכון מרחק לאבדא לא יתאכל׃

ובשתא רביעיתא יהא כל איביה קדש תושבחן קדם יי׃

ובשתא חמישיתא תיכלון ית איביה לאוספא לכון עללתיה אנא יי אלהכון׃

לא תיכלון על דמא לא תנחשון ולא תעונון׃

לא תקפון פאתא דרישכון ולא תחבל ית פאתא דדיקנך׃

וחבול על מית לא תתנון בבשרכון ורושמין חריתין לא תתנון בכון אנא יי׃

לא תחיל ית ברתך לאטעיותה ולא תטעי ארעא ותתמלי ארעא עצת חטאין׃

ית יומי שביא דילי תטרון ולבית מקדשי תהון דחלין אנא יי׃

לא תתפנון בתר בידין ודכורו לא תתבעון לאסתאבא בהון אנא יי אלהכון׃

מן קדם דסבר באוריתא תקום ותהדר אפי סבא ותדחל מאלהך אנא יי׃

ונסלח לו. לרבות את המזיד כשוגג׃ וערלתם ערלתו. ואטמתם יאטם ויהא אטום ומופסק מליהנות ממנו׃ שלש שנים. מאימתי מונה לו משעת נטיעתו. יכול אם הצניעו לאחר ג' שנים יהא מותר ת"ל יהיה בהוייתו יהא׃ יהיה כל פריו. במעשר שני דבר הכתוב שכתוב בו וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ וגו' קדש לה' מה מעשר שני אינו נאכל חוץ לחומת ירושלים בלא פדיון אף זה כמותו ודבר זה הלולים הוא שמשאו הוא לשבח ולהלל לשמים׃ להוסיף לכם תבואתו. המצוה הזאת שתשמרו תוסיף לכם תבואתה שבשכרה אני מברך לכם פירות הנטיעה. היה ר' עקיבא אומר דברה תורה כנגד יצר הרע שלא יאמר אדם הרי ד' שנים אני מצטער בו חנם לפיכך נאמר להוסיף׃ אני יי. המבטיח על כך ונאמן לשמור הבטחתי׃ לא תאכלו על הדם. להרבה פנים נדרש בסנהדרין. אזהרה שלא יאכל קדשים לפני זריקת דמים ואזהרה לאוכל מבהמת חולין עד שתצא נפשה ועוד הרבה׃ לא תנחשו. כגון אלו המנחשין בחולדה ובעופות פתו נפלה מפיו צבי הפסיקו בדרך׃ לא תעוננו. לשון עונות ועתים שאומרים יום פלוני יפה להתחיל מלאכה פלונית שעה פלונית קשה לצאת׃ לא תקיפו. זה המשוה צדעיו לאחורי אזניו ולפדחתו ונמצא היקף ראשו עגול סביב שהרי היה מקיף בעל אחורי אזניו עקרי שערו לא עלה מכנגד צדעיו הרבה׃ פאת זקנך. סוף הזקן וגם שלו שהן ה' פאות ב' בכל לחי ולחי ואחת בראש הסנטר שבו הלחיים יחד׃ ושרט לנפש. כך דרך האמוריים לשרט בבשרן כשמת להם מת׃ וכתבת קעקע. כתב המחוקק ושקוע שאינו נמחק לעולם שמקעקעו במחט והוא משחיר לעולם׃ קעקע. לשון הוקעה׃ ורוקעתם. מחוזק מן כתרן ותוקען אותו ומנוקבו מחוקי ותחובו בקרקע׃ אל תחלל את בתך. במוסר בתו פנויה לביאה שלא לשם קדושין׃ ולא תזנה הארץ. אם אתה עושה כן הארץ מזנה את פירותיה לעשותן במקום אחר ולא בארצכם וכן הוא אומר וימנעו רביבים ומלקוש לא היה׃ ומקדשי תיראו. לא יכנס בו במקלו ובמנעלו ובפונדתו ובאבק שעל רגליו ואע"פ שאני מזהירכם על המקדש את שבתותי תשמורו אין בנין בית המקדש דוחה שבת׃ אל תפנו אל האובות. אזהרה לבעל אוב וידעוני׃ בעל אוב. זה פיתום המדבר משחיו׃ וידעוני. המכניס עצם חיה ששמה ידוע לתוך פיו והעצם מדבר׃ אל תבקשו. להיות עסוקין בם שאם תתעסקו בם אתם מטמאים לפני ואני מתעב אתכם׃ אני יי אלהיכם. דעו מי אתם מחליפים במי׃ מפני שיבה תקום. יכול זקן

1
5
1
B

וכי יגור אתך גר בארצכם לא תונו אתו׃ כאזרח מכם יהיה לכם הגר הגר אתכם ואהבת לו כמוך כי גרים הייתם בארץ מצרים אני יהוה אלהיכם׃ לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה׃ מאזני צדק אבני צדק איפת צדק והין צדק יהיה לכם אני יהוה אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים׃ ושמרתם את כל חקתי ואת כל משפטי ועשיתם אתם אני יהוה׃

וידבר יהוה אל משה לאמר׃ ואל [illegible]אל תאמר איש איש מבני [illegible]מן הגר הגר בישרא[illegible]שר יתן מזרעו למלך מות יומת עם הארץ ירגמהו באבן׃ ואני אתן את פני באיש ההוא והכרתי אתו מקרב עמו כי מזרעו נתן למלך למען טמא את מקדשי ולחלל את שם קדשי׃ ואם העלם יעלימו עם הארץ את עיניהם מן האיש ההוא בתתו מזרעו למלך לבלתי המית אתו׃ ושמתי אני את פני באיש ההוא ובמשפחתו והכרתי אתו ואת כל הזנים אחריו

וארי יתגייר עמך גיורא בארעכון לא תונון יתיה׃
כיציבא מנכון יהא לכון גיורא דאתגייר עמכון ותרחם ליה כותך ארי דיירין הויתון בארעא דמצרים אנא יי אלהכון׃
לא תעבדון שקר בדינא במשחתא במתקלא ובמכלתא׃
מאזנין דקשוט מתקלין דקשוט מכלן דקשוט והינין דקשוט יהא לכון אנא יי אלהכון דאפקית יתכון מארעא דמצרים׃
ותיטרון ית כל קיימי וית כל דיני ותעבדון יתהון אנא יי׃
ומליל יי עם משה למימר׃
ולבני ישראל תימר גבר גבר מבני ישראל ומן גיוריא דאתגיירו בישראל דיתן מזרעיה למולך איתקטלא יתקטיל עמא בית ישראל ירגמוניה באבנא׃
ואנא אתן ית רוגזי בגברא ההוא ואשיצי יתיה מגו עמיה ארי מזרעיה יהב למולך בדיל לסאבא ית מקדשי ולאחלא ית שמא דקודשי׃
ואם מכבש יכבשון עמא בית ישראל ית עיניהון מן גברא ההוא ביהביה מזרעיה למולך בדיל דלא למקטל יתיה׃
ואשוי אנא ית רוגזי בגברא ההוא ובסעדוהי ואשיצי יתיה וית כל דטען בתרוהי

אשמאי ת"ל זקן אין זקן אלא שקנה חכמה· והדרת פני זקן· איזהו הדור לא ישב במקומו ולא מדבר במקומו ולא סותר את דבריו· יכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו לכך נאמר ויראת מאלהיך שהרי דבר זה מסור ללבו של עושהו שאין מכיר בו אלא הוא· וכל דבר המסור ללב נאמר בו ויראת מאלהיך· ולא תונו אונאת דברים לא תאמר אמש היית עובד ע"ז ועכשיו אתה בא ללמוד תורה שניתנה מפי הגבורה· כי גרים הייתם· מום שבך אל תאמר לחברך· אני יי אלהיכם· אלהיך ואלהיו אני· לא תעשו עול במשפט· ומהו המשפט האמור כאן אם לדין הרי כבר נאמר לא תעשו עול ומהו משפט השני כאן הוא המדה והמשקל והמשורה מלמד שהמודד נקרא דיין שאם שקר במדה הרי הוא כמקלקל את הדין וקרוי עול שנאוי משוקץ חרם ותועבה וגורם לה' דברים האמורים בדיין מטמא את הארץ ומחלל את השם ומסלק את השכינה ומפיל ישראל בחרב ומגלה אותם מארצם· במדה· זו היא מדת הארץ· במשקל כמשמעו· ובמשורה· היא מדת הלח והיבש·

אבני צדק· הם המשקולות ששוקלין כנגדם· איפה· היא מדת יבש· הין· מדת הלח· אשר הוצאתי אתכם· ע"מ כן. ד"א אני הבחנתי במצרים בין טפה של בכור לטפה שאינה של בכור ואני נאמן ליפרע ממי שטומן משקולותיו במלח כדי להונות את הבריות שאין מכירין בהן· ואל בני ישראל תאמר· עונשין על האזהרות· מות יומת· בב"ד ואם אין כח בב"ד עם הארץ מסייעין אותן· עם הארץ· עם שבגינו נבראת הארץ שעתידין לירש את הארץ ע"י מצות הללו· אתן את פני· פנאי שלי פונה אני מכל עסקי ועוסק בו· ולא בכשרים· ולא בכל הכרתות· כי מזרעו נתן למולך· לפי שנ' מזרעו כולו וכל ... בתתו מזרעו למולך· למען טמא את מקדשי· את כנסת ישראל שהיא מקודשת לי· ולחלל את שם קדשי· אם העלם יעלימו· אם העלימו בדבר אחד סוף שיעלימו בדברים הרבה אם העלימו בסנהדרי קטנה סוף מעלימין בסנהדרי גדולה· ובמשפחתו· אמר ר"ש וכי משפחה מה חטאת אלא ללמדך שאין לך משפחה שיש בה מוכס שאין כלה מוכסין שכלן מחפין עליו· והכרתי אותו· לפי שנאמר ובמשפחתו

לזנות אחרי המלך מקרב עמם ׃ והנפש אשר תפנה אל האבת ואל הידענים לזנת אחריהם ונתתי את פני בנפש ההוא והכרתי אתו מקרב עמו׃ והתקדשתם והייתם קדשים כי אני יהוה אלהיכם׃ ושמרתם את חקתי ועשיתם אתם אני יהוה מקדשכם׃ כי איש איש אשר יקלל את אביו ואת אמו מות יומת אביו ואמו קלל דמיו בו׃ ואיש אשר ינאף את אשת איש אשר ינאף את אשת רעהו מות יומת הנאף והנאפת׃ ואיש אשר ישכב את אשת אביו ערות אביו גלה מות יומתו … דמיהם בם׃ ואיש אשר י… כל… מות יומתו שניהם תבל ע… דמיהם בם׃ ואיש אשר ישכב את זכר משכבי אשה תועבה עשו שניהם מות יומתו דמיהם בם׃ ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה הוא באש ישרפו אתו ואתהן ולא תהיה זמה בתוככם׃ ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה מות יומת ואת הבהמה תהרגו׃ ואשה אשר תקרב אל כל בהמה לרבעה אתה והרגת את האשה ואת הבהמה מות יומתו דמיהם בם׃ ואיש אשר יקח את אחתו בת אביו או בת אמו וראה את ערותה והיא תראה את ערותו חסד הוא ונכרתו לעיני בני עמם ערות אחתו גלה עונו ישא׃ ואיש אשר ישכב את אשה דוה וגלה

לטעותי בתר מלך מגו עמהון׃

ואינש דיתפני בתר בידין ודכורו לטעי בתריהון ואתן ית רוגזי באינשא ההוא ואישיצי יתיה מגו עמיה׃ ותתקדשון ותהון קדישין ארי אנא יי׳ אלהכון׃ ותיטרון ית קימי ותעבדון יתהון אנא יי׳ מקדישכון׃ ארי גבר גבר דילוט ית אבוהי וית אמיה איתקטלא יתקטיל אבוהי ואמיה לט קטלא חייב׃ וגבר דיגוף ית איתת גבר דיגוף ית איתת חבריה איתקטלא יתקטיל גייפא וגייפתא׃ וגבר דישכוב עם איתת אבוהי עריית אבוהי גלי איתקטלא יתקטלון תרויהון קטלא חייבין׃ וגבר דישכוב עם כלתיה איתקטלא יתקטלון תרויהון תיבלא עבדו קטלא חייבין׃ וגבר דישכוב עם דכורא משכבי איתתא תועבתא עבדו תרויהון איתקטלא יתקטלון קטלא חייבין׃ וגבר דיסב ית איתתא וית אמה עצת חטאין היא בנורא יוקדון יתיה ויתהן ולא תהא עצת חטאין בינכון׃ וגבר דיתן בית משכביה בבעירא איתקטלא יתקטיל וית בעירא תקטלון׃ ואיתתא די תקרב עם כל בעירא לשלטא בה ותקטול ית איתתא וית בעירא איתקטלא יתקטלון קטלא חייבין׃ וגבר ארי דיסב ית אחתיה בת אבוהי או בת אימיה ויחזי ית עריתה והיא תחזי ית עריתיה קלנא הוא וישתיצון לעיני בני עמהון עריית אחתיה גלי חוביה יקביל׃ וגבר דישכוב עם איתתא סובתא ויגלי

על כל המשפחה נכרת הלא אותו אותו נכרת ואין המשפחה בה כרת אלא ביסורין׃ לזנות אחרי המלך׃ לרבות שאר עבודות בכך ואפי׳ אין זו דרך עבודתה׃ והתקדשתם׃ זו פרישות ע״ז׃ אביו ואמו קלל׃ לרבות לאחר מיתה׃ דמיו בו׃ זו סקילה וכן כל מקום שנא׳ דמיהם בם ולמדנו מאוב וידעוני שנאמר באבן ירגמו אותם דמיהם בם ופשט המקרא כמו דמו בנפשו אין נענש על מיתתו שהוא גרם לעצמו שיהרג׃ ואיש׃ פרט לקטן׃ אשר ינאף את אשת איש׃ פ׳ לאשת קטן שאין לקטן קדושין ועוד יצא אשת איש … אשר ינאף את אשת רעהו׃ פ׳ לאשת עובדי כוכבים שאין קדושין לעכו״ם׃ מות יומת׃ בחנק וכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק׃ תבל עשו׃ גנאי שמבלבלין זרע האב בזרע הבן׃ … ישרפו אותו ואתהן … ואת הבהמה תהרגו׃ אם אדם חטא בהמה מה חטאה … חסד הוא׃ … טובה גרמה ונראה תקלה על ידה … וכבר אמרו׃ אומר חסד … את כל … ומה … על … תקלה על ידם … ותרגם … וכולה … חסד … לשון ארמי חרפה חסודא׃ ומדרשו אם

ממך איש אשר ינאף … אביו ואמו … שהמינהג … איש יודע … ומקללו

B26

את ערותה את מקרה הערה והוא
גלתה את מקור דמיה ונכרתו שניהם
מקרב עמם: וערות אחות אמך
ואחות אביך לא תגלה כי את שארו
הערה עונם ישאו: ואיש אשר ישכב
את דדתו ערות דדו גלה חטאם
ישאו ערירים ימתו: ואיש אשר יקח
את אשת אחיו נדה הוא ערות אחיו
גלה ערירים יהיו: ושמרתם את כל
חקתי ואת כל משפטי ועשיתם
אתם ולא תקיא אתכם הארץ אשר
אני מביא אתכם שמה לשבת בה:
ולא תלכו בחקת הגוי אשר אני
[illegible]לח מפניכם כי את כל אלה עשו
[illegible]: ואמר לכם אתם תירשו
[illegible] אדמתם ואני אתננה לכם
לרשת אתה ארץ זבת חלב ודבש
אני יהוה אלהיכם אשר הבדלתי
אתכם מן העמים: והבדלתם בין
הבהמה הטהרה לטמאה ובין העוף
הטמא לטהר ולא תשקצו את
נפשתיכם בבהמה ובעוף ובכל אשר
תרמש האדמה אשר הבדלתי לכם
לטמא: והייתם לי קדשים כי קדוש
אני יהוה ואבדל אתכם מן העמים
להיות לי: ואיש או אשה כי יהיה בהם
אוב או ידעני מות יומתו באבן ירגמו
אתם דמיהם בם:

ית ערי הה יתקלנא גלי והיא
גליאת ית סואבת דמהא
וישתיצון תרויהון מגו עמהון

ועריית אחת אמך ואחת אבוך
לא תגלי ארי ית קריביה גלי
חוביהון יקבלון:
וגבר דישכוב עם איתת אחי
אבוהי עריית אבוהי גלי
חוביהון יקבלון דלא ולד
ימותון:
וגבר דיסב ית איתת אחוהי
מרחקא היא עריית אחוהי גלי
דלא ולד יהון:
ותטרון ית כל קימי וית כל
דיני ותעבדון יתהון ולא תרוקן
יתכון ארעא דאנא מעיל
יתכון לתמן למיתב בה:

ולא תהכון בנימוסי עממיא
דאנא מגלי מן קדמיכון ארי
ית כל אלין עבדו ורחיקו
מימרי יתהון:
ואמרית לכון אתון תירתון ית
ארעהון ואנא אתנינה לכון
למירת יתה ארע עבדא חלב
ודבש אנא יי אלהכון
דאפרישית יתכון מן עממיא

ותפרשון בין בעירא דכיא
לדמסאבא ובין עופא מסאבא
לדכיא ולא תשקצון ית
נפשתכון בבעירא ובעופא
ובכל די תרחיש ארעא
דאפרישית לכון לסאבא:

ותהון קדמי קדישין ארי
קדיש אנא יי ואפרישית
יתכון מן עממיא למהוי פלחין
קדמי:
וגבר או איתתא ארי יהא בהון
בידין או זכורו איתקטלא
יתקטלון באבנא ירגמון
יתהון קטלא חייבין:

[illegible]

חסלת קדושים תהיו

אמר אל הכהנים

ויאמר יהוה אל משה אמר אל
הכהנים בני אהרן ואמרת אלהם
לנפש לא יטמא בעמיו: כי אם לשארו
הקרב אליו לאמו ולאביו ולבנו
ולבתו ולאחיו: ולאחתו הבתולה
הקרובה אליו אשר לא היתה לאיש
לה יטמא: לא יטמא בעל בעמיו
להחלו: לא יקרחה קרחה בראשם
ופאת זקנם לא יגלחו ובבשרם לא
ישרטו שרטת: קדשים יהיו לאלהיהם
ולא יחללו שם אלהיהם כי את אשי
יהוה לחם אלהיהם הם מקריבם
והיו קדש: אשה זנה וחללה לא יקחו
ואשה גרושה מאישה לא [illegible]
[illegible] הוא לאלהיו: וקדשתו [illegible]
לחם אלהיך הוא מקריב קדש יהיה
לך כי קדוש אני יהוה מקדשכם:
ובת איש כהן כי תחל לזנות את
אביה היא מחללת באש תשרף:
והכהן הגדול מאחיו
אשר יוצק על ראשו שמן המשחה
ומלא את ידו ללבש את הבגדים
את ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרם:

ואמר יי׳ למשה אימר לכהניא
בני אהרן ותימר להון על מית
לא יסתאב בעמיה:
אילהין לקריביה דקריב ליה
לאימיה ולאבוהי ולבריה
ולברתיה ולאחוהי:
ולאחתיה בתולתא דקריבא
ליה דלא הות לגבר לה
יסתאב:
לא יסתאב רבא בעמיה
לאחלותיה:
לא ימרטון מרט ברישיהון
ופאתא דדיקניהון לא יגלחון
ובבישריהון לא יחבלון חיבול:

קדישין יהון קדם אלההון ולא
יחללון שמא דאלההון ארי ית
קורבניא דיי׳ קורבן אלההון
אינון מקרבין ויהון קדישין:

איתתא מטעיא ומחלא לא
יסבון ואיתתא דמתרכא
מבעלה לא יסבון ארי קדיש
הוא קדם אלהיה:
ותקדישיניה ארי ית קרבן
אלהך הוא מקריב קדיש יהא
לך ארי קדיש אנא יי׳
מקדישכון:
ובת גבר כהין ארי תתחל
למטעי מן קדישת אבוהא היא
מתחלא בנורא תתוקד:

וכהנא דרבא מאחוהי
דאיתרק על רישיה משחא
דרבותא ודקריב ית קורבניה
למילבש ית לבושיא ית
רישיה לא ירבי פירוע
ולבושוהי לא יבזע:

אמור אל הכהנים · אמור ואמרת ·
להזהיר גדולים על הקטנים · בני
אהרן · יכול חללים ת״ל הכהנים · בני
אהרן · אף בעלי מומין במשמע ·
בני אהרן ולא בנות אהרן · לא יטמא
בעמיו · בעוד שהמת בתוך עמיו ·
יצא מת מצוה · כי אם לשארו · אין
שארו אלא אשתו · הקרובה · לרבות
הארוסה · אשר לא היתה לאיש ·
למשכב · לא יטמא בעל · לא יטמא
בעל בעמיו להחלו · לא יטמא לאשתו
הפסולה שהוא מחולל בה בעודה
עמו · וכן פשוטו של מקרא לא
יטמא בעל בשארו בעוד שהיא בתוך
עמיו כשיש לה קוברין · יצא מת מצוה
שאין לו קוברין · ומהו שאר שאמרתי
כשרה שהיא להחלו בה · בלי קרא
מדבר · לא יקרחה קרחה · על
מת · והלא אף ישראל הוזהרו על כך
אלא לפי שנאמר בישראל בין עיניכם ·
יכול לא יהא חייב על כל הראש ת״ל
בראשם ולמדו ישראל מכהנים בג״ש
נאמר כאן קרחה ונאמר להלן בישראל קרחה מה כאן כל הראש אף שם כל הראש כל מקום שיקרח קרחה · ומה להלן
על מת אף כאן על מת · ופאת זקנם · מה ת״ל לפי שנאמר בישראל לא תשחית את פאת זקנך יכול לקטו במלקט
וברהיטני יהא חייב לכך נאמר לא יגלחו שאינו חייב אלא על דבר הקרוי גילוח ויש בו השחתה זהו תער · ובבשרם לא
ישרטו שרטת · לפי שנאמר בישראל ושרט לנפש וגו׳ יכול שרט חמש שריטות לא יהא חייב אלא אחת ת״ל לא ישרטו שרטת
לחייב על כל שריטה ושריטה שתיבה זו יתירה היא לדרוש שהיה לו לכתוב לא ישרטו ואני יודע שהיא שרטת · קדשים
יהיו · על כרחם יקדישום ב״ד בכך · זונה · שנבעלה לפסול לה כגון חייבי כריתות או נתין או ממזר · חללה · שנולדה מן
הפסולין שבכהונה כגון בת אלמנה מכהן גדול או בת גרושה מכהן הדיוט וכן שנתחללה מן הכהונה על ידי ביאת אחד
מן הפסולים לה · וקדשתו · על כרחו שאם לא רצה לגרש הלקהו ויסרהו עד שיגרש · קדוש יהיה לך · נהוג בו קדושה
לפתוח ראשון בכל דבר ולברך ראשון בסעודה · כי תחל לזנות · כשתתחלל ע״י זנות שהיתה בה זיקת בעל והכתוב מדבר
מן האירוסין או מן הנשואין ורבותינו נחלקו בדבר והכל מודים שלא דבר הכתוב בפנויה · את אביה היא מחללת · חללה
ובזתה את כבודו שאומרים עליו ארור שזו ילד ארור שזו גדל · לא יפרע · לא יגדל פרע על אבל ואיזהו גדול פרע יותר מל׳ יום

153
B

ועל כל נפשת מת לא יבא לאביו
ולאמו לא יטמא: ומן המקדש לא
יצא ולא יחלל את מקדש אלהיו כי
נזר שמן משחת אלהיו עליו אני
יהוה: והוא אשה בבתוליה יקח:
אלמנה וגרושה וחללה זנה את אלה
לא יקח כי אם בתולה מעמיו יקח
אשה: ולא יחלל זרעו בעמיו כי אני
יהוה מקדשו: וידבר יהוה
אל משה לאמר: דבר אל אהרן
לאמר איש מזרעך לדרתם אשר
יהיה בו מום לא יקרב להקריב לחם
אלהיו: כי כל איש אשר בו מום לא
יקרב איש עור או פסח או חרם או
שרוע: או איש אשר יהיה בו שבר
רגל או שבר יד: או גבן או דק או
תבלל בעינו או גרב או ילפת או
מרוח אשך: כל איש אשר בו מום
מזרע אהרן הכהן לא יגש להקריב
את אשי יהוה מום בו את לחם
אלהיו לא יגש להקריב: לחם אלהיו
מקדשי הקדשים ומן הקדשים
יאכל: אך אל הפרכת לא יבא ואל

ועל כל נפשת מיתא לא יעול לאבוהי ולאמיה לא יסתאב:
ומן מקדשא לא יפוק ולא יחל ית מקדשא דאלהיה ארי כלילא משח רבות אלהיה עלוהי אנא יי:
והוא איתתא בבתולהא יסב:
ארמלתא ומתרכא וחלילא בטעיא ית אלין לא יסב אלהין בתולתא מעמיה יסב איתא:
ולא יחיל זרעיה בעמיה ארי אנא יי מקדשיה:
ומליל יי עם משה למימר:
מליל עם אהרן למימר גבר מבנך לדריהון די יהא ביה מומא לא יקרב לקרבא קרבן אלהיה:
ארי כל גבר דביה מומא לא יקרב גבר עויר או חגיר או חרים או שריע:
או גבר די יהא ביה תבר רגלא או תבר ידא:
או גבין או דוקא או חילז בעינה או גרבן או חזזן או מריס פחדין:
כל גבר דביה מומא מזרעא דאהרן כהנא לא יקרב לקרבא ית קורבניא דיי מומא ביה ית קרבן אלהיה לא יקרב לקרבא:
קרבן אלהיה מקודשי קודשיא ומן קודשיא ייכול:
ברם לפרוכתא לא ייעול

ועל כל נפשות מת. באהל המת. נפשות מת להביא רביעית דם מן המת שמטמא באהל. לאביו ולאמו לא יטמא. לא בא אלא להתיר לו את מת מצוה. ומן המקדש. אינו הולך אחר המטה. ועוד למדו ממנו שכהן גדול מקריב אונן וכן משמעו אף אם מתו אביו ואמו אינו צריך לצאת מן המקדש אלא עובד עבודה. ולא יחלל את מקדש. שאינו מחלל בכך את העבודה שהתיר לו הכתוב. הא כהן הדיוט שעבד אונן חלל. חללה שנולדה מפסולי כהונה. ולא יחלל זרעו. הא אם נשא אחת מן הפסולות זרעו ממנה חלל מדין קדושת כהונה. לחם אלהיו. מאכל. כל סעודה קרויה לחם כמו עבד לחם רב. כי כל איש אשר בו מום. אינו דין שיקרב כמו הקריבהו נא לפחתך. חרם. שחוטמו שקוע בין שתי עיניו שכוחל שתי עיניו כאחת. שרוע. שאחד מאבריו גדול מחבירו עינו א' גדולה ועינו אחת קטנה או שוקו. או גבן. שורציל"ש בלעז שגבות עיניו שערן ארוך ושוכב. או דק. שיש לו בעינו דוק שקורין טילה כמו הנוטה כדוק שמים. תבלל. דבר המבלבל את העין כגון חוט לבן הנמשך מן הלבן ופוסק בסירה שהוא עגול המקיף את השחור שקורין פרונל"א בלעז. ותרגום הוא פוסק העגול ונכנס בשחור. והתרגום תבלול חלז לשון חלזון שדומה לתולעת. וכן כשדים חכמים מכנים תבלול חלזון את שגבות עין בשמו כמשמעו. גרב וילפת מיני שחין הן. גרב זו החרס שהוא יבש מבפנים ומבחוץ. ילפת היא חזזית המצרית ולמה נקראת ילפת שמלפפת והולכת עד יום המיתה והוא לח מבחוץ ויבש מבפנים ובמקום אחר הגרב נקרא חרס כשסמך גרב אצל חרס קורא לגרב גרב וכשסמך אצל ילפת קורא לחרס גרב כך מפורש בבכורות. מרוח אשך. לפי התרגום מריס פחדין שמעים בלע כתישין פחדין כמו גידי פחדיו ישורגו. כל אשר בו מום לא יקרב. להביא שאר מומין. מום בו. בעוד מומו בו פסול הא אם עבר מומו כשר. לחם אלהיו. כל מאכל קרוי לחם. מקדשי הקדשים. אלו קדשי הקדשים. ומן הקדשים יאכל. אלו קדשים קלים. ואם נאמרו קדשי הקדשים למה נאמרו קדשים קלים אם לא נאמר הייתי אומר בקדשי קדשים יאכל בעל מום שמצינו שהותרו לזר שאכל משה בשר המלואים אבל בחזה ושוק של קדשים קלים לא יאכל שלא מצינו זר חולק בהם לכך נאמר קדשים קלים כך מפורש בזבחים. אך אל הפרכת. להזאות שעל הפרכת.

[illegible]

המזבח לא יגש כי מום בו ולא יחלל
את מקדשי כי אני יהוה מקדשם ׃
וידבר משה אל אהרן ואל בניו ואל
כל בני ישראל ׃ פ

וידבר יהוה אל משה לאמר ׃ דבר
אל אהרן ואל בניו וינזרו מקדשי
בני ישראל ולא יחללו את שם
קדשי אשר הם מקדשים לי אני
יהוה ׃ אמר אלהם לדרתיכם
כל איש אשר יקרב מכל זרעכם
אל הקדשים אשר יקדישו בני
ישראל ליהוה וטמאתו עליו ונכרתה
הנפש ההוא מלפני אני יהוה ׃ איש
איש מזרע אהרן והוא צרוע או זב
בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר
והנגע בכל טמא נפש או איש אשר
תצא ממנו שכבת זרע ׃ או איש אשר
יגע בכל שרץ אשר יטמא לו או
באדם אשר יטמא לו לכל טמאתו ׃
נפש אשר תגע בו וטמאה עד הערב
ולא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ
בשרו במים ׃ ובא השמש וטהר
ואחר יאכל מן הקדשים כי לחמו

ולמדבחא לא יקרב ארי מומא
ביה ולא יחיל ית מקדשי ארי
אנא יי מקדישהון ׃
ומליל משה עם אהרן ועם
בנוהי ועם כל בני ישראל ׃

ומליל יי עם משה למימר ׃

מליל עם אהרן ועם בנוהי
ויתפרשון מקודשיא דבני
ישראל ולא יחללון ית שמא
דקדשי דאינון מקדישין קדמי
אנא יי ׃
אימר להון לדריתיכון כל גבר
דיקרב מכל בניכון לקודשיא
דיקדשון בני ישראל קדם יי
וסובתיה עלוהי וישתיצי
אנשא ההוא מן קדמי אנא
יי ׃
גבר גבר מזרעא דאהרן והוא
סגיר או דאיב בקודשיא לא
ייכול עד דידכי ודיקרב בכל
מסאב נפשא דאינשא או גבר
דתיפוק מיניה שכבת זרעא ׃

או גבר דיקרב בכל רחשא
דאיסתאב ליה או באינשא
דאיסתאב ליה לכל סובתיה ׃

אינש דיקרב ביה ויהא
מסאב עד רמשא ולא ייכול
מן קודשיא אלהין אסחי
בישריה במיא ׃

ויעול שמשא וידכי ובתר כן
ייכול מן קודשיא ארי לחמיה

ואל המזבח· החיצון· ושניהם
הוצרכו להכתב ומפורש בת"כ· ולא
יחלל את מקדשי· שאם עבד עבודתו
מחוללת לפסול· וידבר משה· המצוה
הזאת על אהרן· ואל כל בני ישראל·
להזהיר ב"ד על הכהנים· וינזרו· אין
נזירה אלא פרישה· וכן וינזרו מאחרי·
יפרשו מן הקדשים בימי טומאתן·
וינזרו מקדשי בני ישראל אשר הם
מקדשים לי· ולא יחללו את שם קדשי·
סרס המקרא ודרשהו· אשר הם
מקדישים לי לרבות קדשי כהנים
עצמן: כל איש אשר יקרב· אין
קריבה זו אלא אכילה· וכן מצינו
שבמקום אכילת קדשים בטומאה
בלשון נגיעה· בכל קדש לא תגע·
אזהרה לאוכל· ולמדוה רבו' מג"ש ואי
אפשר שחייב על הנגיעה שהרי נאמר
כרת על האכילה בצו את אהרן ג'
כריתות זו אצל זו· ואם על הנגיעה
חייב לא הוצרך לחייב על האכילה
וכן נדרש בת"כ· וכי יש נוגע חייב
א"כ מה ת"ל יקרב מי שהוכשר ליקרב
שאין חייבין עליו משום טומאה אלא
אם כן קרבו מתיריו· ואם תאמר ג' כריתות בטומאת קדש למה כבר נדרשו במס' שבועות אחת לכלל ואחת לפרט וכו':
וטומאתו עליו· וטומאת האדם עליו יכול בבשר הכתוב מדבר לאחר טהרתו וטומאתו של בשר עליו ובטהור שאכל את הטמא
הכתוב מדבר הרי כבר נאמר והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל· את על כרת ממשמע אתה למד במי שטומאתו
פורחת ממנו הכתוב מדבר והוא האדם שטהרתו בטבילה· ונכרתה· יכול מצד זה לצד זה יכרת ממקומו ויתישב
במקום אחר ת"ל אני ה'· בכל מקום אני· מזרע אהרן· אין לי אלא זרעו· אהרן עצמו מנין ת"ל והוא צרוע שיכול הואיל ומקריב
אונן יקריב צרוע וזב ת"ל והוא· בכל טמא נפש במי שנטמא במת· עד אשר יטהר בביאת השמש· או איש את טבולה
כאמור כאן יטהר ונאמר למטה וטהר ובא השמש וטהר מה להלן ביאת שמש אף כאן ביאת שמש· בכל שרץ אשר
יטמא לו כשיעור ח' שרצים· או באדם אשר יטמא לו· במת· מת זב ומצורע· אשר יטמא לו· כשיעורו לטמא עכשיו
כשיעור מגעו· או זו דרשה הם או כזית בשר· לכל טומאתו· לרבות מגע זב וזבה נדה ויולדת ומצורע· נפש אשר
תגע בו· באחת מן הטומאות הללו· כי אם רחץ בשרו· יכול אחר אחר ת"ל ובא השמש עם ביאת שמש באחת· אף
טבילה כולה באחת· ואחר יאכל מן הקדשים· נדרש ביבמות בתרומה שמותר לאכול בהערב שמש ולא כל מן הקדשים

1543

הוא: נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה
בה אני יהוה: ושמרו את משמרתי
ולא ישאו עליו חטא ומתו בו כי
יחללהו אני יהוה מקדשם: וכל זר
לא יאכל קדש תושב כהן ושכיר לא
יאכל קדש: וכהן כי יקנה נפש קנין
כספו הוא יאכל בו ויליד ביתו הם
יאכלו בלחמו: ובת כהן כי תהיה
לאיש זר הוא בתרומת הקדשים
לא תאכל: ובת כהן כי תהיה אלמנה
וגרושה וזרע אין לה ושבה אל בית
אביה כנעוריה מלחם אביה תאכל
וכל זר לא יאכל בו: ואיש כי יאכל
קדש בשגגה ויסף חמשיתו עליו
ונתן לכהן את הקדש: ולא יחללו
את קדשי בני ישראל את אשר
ירימו ליהוה: והשיאו אותם עון אשמה
באכלם את קדשיהם כי אני יהוה
מקדשם:
וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר אל
אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל
ואמרת אלהם איש איש מבית
ישראל ומן הגר בישראל אשר
יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל
נדבותם אשר יקריבו ליהוה לעלה:
לרצנכם תמים זכר בבקר בכשבים
ובעזים: כל אשר בו מום לא תקריבו
כי לא לרצון יהיה לכם: ואיש כי

הוא: נבילא ותבירא
לא ייכול לאיסתאבא בה
אנא יי:
ויטרון ית מטרת מימרי ולא
יקבלון עלוהי חובא וימותון
ביה ארי יחללוניה אנא יי
מקדישהון:
וכל חילוני לא ייכול קודשא
תותבא דכהנא ואגירא לא
ייכול קודשא:
וכהין ארי יקנה נפש קנין
כספיה הוא ייכול ביה ויליד
ביתיה אינון ייכלון בלחמיה:

ובת כהין ארי תהא לגבר
חלוני היא באפרשות קודשיא
לא תיכול:
ובת כהן ארי תהא ארמלא
ומתרכא ובנין לית לה ותתוב
לבית אבוה כרביותהא
מלחמא דאבוה תיכול וכל
חילוני לא ייכול ביה:
וגבר ארי ייכול קודשא בשלו
ויוסף חומשיה עלוהי ויתן
לכהנא ית קודשא:
ולא יחללון ית קודשיא דבני
ישראל ית דיפרשון קדם יי:

ויקבלון עליהון עוין חובין
במיכלהון בסואבא ית
קודשיהון ארי אנא יי
מקדישהון:
ומליל יי עם משה למימר:

מליל עם אהרן ועם בנוהי ועם
כל בני ישראל ותימר להון
גבר גבר מבני ישראל ומן
גיורא בישראל דיקריב
קורבניה לכל נדריהון ולכל
נדבתיהון דיקרבון קדם יי
לעלתא:
לרעוא לכון שלים דכורא
בתורי באימריא ובבני עזיא:

כל דביה מומא לא תקרבון
ארי לא לרעוא יהון לכון:
וגבר ארי

ולא כל קדשים: נבלה וטרפה לא
יאכל: לענין הטומאה הזהיר כאן
שאם אכל נבלת עוף טהור שאין לה
טומאת משא ומגע אלא טומאת
אכילה בבית הבליעה אסור לאכול
בקדשים. וצריך לומר וטרפה מי שיש
במינו טרפה יצא נבלת עוף טמא שאין
במינו טרפה: ושמרו את משמרתי
מלאכול בתרומה בטומאת הגוף:
ומתו: מיתה בידי שמים: לא יאכל
קדש: בתרומה הכתוב מדבר שכל
הענין מדבר בה: תושב כהן ושכיר
תושב של כהן ושכירו. לפי תושב זה
קנוי פתח לפי שהוא לשון ואי זה
תושב זה נרצע שקנוי עד היובל.
ואי זה שכיר זה קנוי קנין שנים שיוצא
בשש בא הכתוב ולמדך כאן שאין קנוי
קנין הגוף לאדונו לאכול בתרומתו:
וכהן כי יקנה נפש: עבד כנעני
שקנוי לגופו: ויליד ביתו: אלו בני
השפחות ואשת כהן אוכלת בתרומה
מן המקרא הזה שאף היא קנין כספו
ועוד למד מקרא אחר כל טהור
בביתך יאכל אותו בספרי: לאיש זר
לוי וישראל: אלמנה וגרושה: מן הזר:
וזרע אין לה: ממנו: ושבה: הא אם
יש לה זרע ממנו אסורה בתרומה
כל זמן שהזרע קיים: וכל זר לא
יאכל בו לא בא אלא להוציא את האונן
שמותר בתרומה וזהו אסרתו לך ולא אמרתי: כי יאכל קדש: בתרומה: ונתן לכהן: דבר הראוי להיות קדש שאין
פורע לו מעות אלא פירות של חולין והן נעשין תרומה: ולא יחללו: להאכילם לזרים: והשיאו אותם: את עצמם ישאו
עון באכלם את קדשיהם: שהובדלו לשם תרומה וקדשו ונאסרו עליהם: ואנקלוס תרגם במיכלהון בסואבא ואינו צריך
תרגמו כן: והשיאו אותם: זה אחד משלשה אתים שהיה ר׳ ישמעאל דורש בתורה שמדברין באדם עצמו: וכן ביום מלאת ימי
את עצמו: ויקבר אותו: הוא קבר את עצמו כך נדרש בספרי: לכל נדריהם: הרי עלי: נדבותם: הרי זו: לרצנכם הביאו
דבר הראוי לרצותכם לפני שיהא לכם לרצון ואי זה הראוי לרצון תמים יקים לרצון שלא יהיה בו מום וזה מפורש עשה

יקריב זבח שלמים ליהוה לפלא
נדר או לנדבה בבקר או בצאן תמים
יהיה לרצון כל מום לא יהיה בו:
עורת או שבור או חרוץ או יבלת או
גרב או ילפת לא תקריבו אלה ליהוה
ואשה לא תתנו מהם על המזבח
ליהוה: ושור ושה שרוע וקלוט נדבה
תעשה אתו ולנדר לא ירצה: ומעוך
וכתות ונתוק וכרות לא תקריבו
ליהוה ובארצכם לא תעשו: ומיד בן
נכר לא תקריבו את לחם אלהיכם
מכל אלה כי משחתם בהם מום בם
לא ירצו לכם: ס וידבר
יהוה אל משה לאמר: שור או כשב
או עז כי יולד והיה שבעת ימים תחת
אמו ומיום השמיני והלאה ירצה
לקרבן אשה ליהוה: ושור או שה
אתו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד:
וכי תזבחו זבח תודה ליהוה לרצנכם
תזבחו: ביום ההוא יאכל לא תותירו
ממנו עד בקר אני יהוה: ושמרתם

יקרב נכסת קודשין קדם
יי לפרשא נדרא או לנדבתא
בתורי או בענא שלים יהא
לרעוא כל מומא לא יהא ביה:

עויר או תביר או פסיק או
יבלן או גרבן או חזזן לא
תקרבון אלין קדם יי וקורבנא
לא תתנון מנהון על מדבחא
קדם יי:
ותור ואימר יתיר וחסיר
נדבתא תעביד יתיה ולנדרא
לא יהא לרעוא:
ודימרים ודירסים ודישליף
ודגזיר לא תקרבון קדם יי
ובארעכון לא תעבדון:

ומן בר עממין לא תקרבון ית
קרבן אלהכון מכל אלין ארי
חבולהון בהון מומא בהון לא
לרעוא יהא לכון:
ומליל יי עם משה למימר:

תור או אימר או עזא ארי
יתיליד ויהא שבעת יומין
בתר אמיה ומיומא תמינאה
ולהלא יתרעי לקרבא
קורבנא קדם יי:
ותורתא או שיתא לה ולברה
לא תיכסון ביומא חד:
וארי תיכסון נכסת תודתא
קדם יי לרעוא לכון תיכסון:
ביומא ההוא יתאכל לא
תשארון מנה עד צפרא אנא
יי:

יעשה לא תעשה מהן אל כל מ כ לא
יהיה בו. תמים זכר בבקר בכשבים ובע'
אבל בעולת העוף אין צריך תמות
וזכרות ואינו נפסל במום אלא בחסרון
אבר. לפלא. להפריש בדבורו. תמים
יהיה לרצון. שלא יגרום בו מום מצות
עשה מעתה לא תעשה מהן אל כל
מום לא יהיה בו. עורת. שם דבר של
מום עורון בלשון נקבה שלא יהיה בו
מום של עורת. או שבור. לא יהיה.
חרוץ. ריס של עין שנסדק או שנפגם.
וכן שפתו שנסדקה או שנפגמה.
יבלת. ורוא״ה בלע״ז. גרב. מין חזזית
וכן ילפת כמו ולפת שמשון שאחוזה
בו עד יום המיתה. לא תקריבו. ג׳ פעמים
על הקדשן ועל שחיטתן ועל זריקת
דמן. ואשה לא תתנו. אזהרת
הקטרתן. שרוע. אבר גדול מחברו.
וקלוט. פרסותיו קלוטות. נדבה תעשה
אותו. לבדק הבית. ולנדר לא ירצה.
למזבח לא ירצה. איזה הקדש בא
לרצות הוי אומר זה הקדש מזבח.

ומעוך וכתות ונתוק וכרות. בביצים או בגיד. מעוך ביציו מעוכין ביד. כתות כתושים יותר ממעוך. נתוק תלוש ביד עד
שנפסקו חוטין שתלויין בהן אבל נתונים הם בתוך הכיס והכיס לא נתלש. וכרות. כרותין ועודן בכיס שאין יהו כמחוסרי
אבר. ותרגום המקרא. מעוך ומרוח וזהו לשון בארמי׳ לשון כתישה ודרסים כמו קטנית דסיסים בקשו רקות. וכן קנה
מרוסס. וכתות כתישין. ובארצכם לא תעשו. דבר זה לסרס שום בהמה וחיה ואפי׳ טמאה לכך נא׳ ובארצכם
לרבות כל אשר בארצכם שאי אפ׳ לומר לא נצטוו על הסירוס אלא בארץ שהרי סירוס חובת הגוף וכל חובת הגוף נוהגת
בין בארץ בין בחוצה לארץ. ומיד בן נכר. נכרי שהביא קרבן ביד כהן להקריבו לשמים לא תקריבו לו בעל מום. ואע״פ
שלא נאסרו בעלי מומין לקרבן בני נח אלא מחוסרי אבר זאת נוהגת בבמה שבשדות אבל על מזבח שבמשכן לא תקריבו
אבל התמימה תקבלו מהם לכך נאמר למעלה איש איש לרבות את הנכרים שנודרין נדרים ונדבות כישראל. משחתם. חבולהון
לא ירצו לכם. לכפר עליכם. שור או כשב או עז כי יולד. פרט ליוצא דופן. אותו ואת בנו. נוהג בנקבות שאסור
לשחוט האם והבן או הבת ואינו נוהג בזכרים ומותר לשחוט האב והבן. אותו ואת בנו אף בנו ואותו במשמע. לרצנכם
תחלת זביחתכם הזהרו שתהא לכם לרצון ומהו הרצון ביום ההוא יאכל לא תשחטוהו ע״מ לאכלו למחר שאם
תחשבו מחשבת פסול לא יהיה לכם לרצון. ד״א לרצנכם לדעתכם מכאן למתעסק שפסול בשחיטת קדשים ואע״פ שפרט
בשלמים לב׳ ימים ופרט בנאכלין ליום א׳ באיזו ושחיטתן ע״מ כן שאם לקבוע זמן אכילה בא כבר כתוב ובשר זבח תודת

155B

מצותי ועשיתם אתם אני יהוה ׃
ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי
בתוך בני ישראל אני יהוה מקדשכם׃
המוציא אתכם מארץ מצרים
להיות לכם לאלהים אני יהוה ׃

פ

וידבר יהוה אל משה לאמר׃ דבר
אל בני ישראל ואמרת אלהם
מועדי יהוה אשר תקראו אתם
מקראי קדש אלה הם מועדי׃ ששת
ימים תעשה מלאכה וביום השביעי
שבת שבתון מקרא קדש כל מלאכה
לא תעשו שבת הוא ליהוה בכל
מושבתיכם׃ פ

אלה מועדי יהוה מקראי קדש אשר
תקראו אתם במועדם׃ בחדש
הראשון בארבעה עשר לחדש בין
הערבים פסח ליהוה׃ ובחמשה
עשר יום לחדש הזה חג המצות
ליהוה שבעת ימים מצות תאכלו׃
ביום הראשון מקרא קדש יהיה
לכם כל מלאכת עבדה לא תעשו׃
והקרבתם אשה ליהוה שבעת
ימים ביום השביעי מקרא קדש כל
מלאכת עבדה לא תעשו׃

פ

וידבר יהוה אל משה לאמר׃ דבר
אל בני ישראל ואמרת אלהם כי
תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם
וקצרתם את קצירה והבאתם את
עמר ראשית קצירכם אל הכהן׃

פקודיי ותעבדון יתהון אנא יי׳

ולא תחללון ית שמא דקודשי
ואיתקדש בגו בני ישראל אנא
יי׳ מקדישכון ׃

דאפיק יתכון מארעא דמצרים
למהוי לכון לאלה אנא יי׳

ומליל יי׳ עם משה למימר ׃

מליל עם בני ישראל ותימר
להון מועדיא דיי׳ די תערעון
יתהון מערעי קדיש אלין אנון
מועדי ׃

שיתא יומין תתעביד עבידא
וביומא שביעאה שבת שבתא
מערע קדיש כל עבידא לא
תעבדון שבתא היא קדם יי׳
בכל מותבניכון ׃

אלין מועדיא דיי׳ מערעי
קדיש די תערעון יתהון
בזמניהון ׃
בירחא קדמאה בארבעת
עשר לירחא בין שמשיא
פסחא קדם יי׳ ׃
ובחמשה עשר יומא לירחא
הדין חגא דפטיריא קדם יי׳
שבעה יומין פטירין תיכלון ׃

ביומא קדמאה מערע קדיש
יהא לכון כל עבדת פולחנא
לא תעבדון ׃

ותקרבון קורבנא קדם יי׳
שבעת יומין ביומא שביעאה
מערע קדיש כל עבידת
פולחנא לא תעבדון ׃

ומליל יי׳ עם משה למימר ׃

מליל עם בני ישראל ותימר
להון ארי תיעלון לארעא
דאנא יהיב לכון ותחצדון ית
חצדה ותיתון ית עומרא ריש
חצדכון לכהנא ׃

אלעזר אומ׳ ... על הכהנ
ולא יכול ... ושמרתם וגו׳ משנה
ועשיתם זו מעשה ולא תחללו לעבור
על דברי מזידין ממשמע שנ׳ ולא תחללו
את שם קדשי מה ת״ל ונקדשתי מסור
עצמך וקדש את שמי יכול ביחיד ת״ל
בתוך בני ישראל וכשהוא מוסר את
עצמו ימסור ע״מ למות שכל המוסר
עצמו ע״מ הנס אין עושין לו נס שכן
מצינו בחנניה מישאל ועזריה שלא
מסרו עצמן ע״מ הנס שנ׳ והן לא ידיע
להוי לך מלכא וגו׳ מציל ולא מציל
יהא ידיע לך׳ המוציא אתכם ע״מ כן׳
אני יי׳ נאמן לשלם שכר׳ דבר אל בני
ישראל וגו׳ מועדי יי׳ עשה מועדות שיהיו ישרא׳
מלומדין בהן שמעברין את השנה על
גליות שנעקרו ממקומן לעלות לרגל
ועדין לא הגיעו לירושלים׳ ששת ימים׳
מה ענין שבת אצל מועדות ללמדך
שכל המחלל את המועדות כאלו מחלל
את השבת וכל המקיים המועדות
כאלו מקיים השבת׳ אלה מועדי יי׳
למעלה מדבר בעבור שנה וכאן בקדוש
החדש׳ בין הערבים משש שעות ולמעל׳
פסח ליי׳ הקרבת קרבן ששמו פסח
~~והקרבתם אשה׳ הן המוספין~~
האמורין בפרש׳ פינחס ולמה נאמר
כאן לומר לך שאין המוספין מעכבין
זה את זה והקרבתם אשה ליי׳ מכל
מקום אם אין פרים הבא אילים ואם אין פרי׳
ואילים הבא כבשים כל מקום שנ׳ ...
שם דבר הוא שבעת ימים הוא וכן

חמשת שבעת שבתי׳ מלאכת עבודה אפי׳ מלאכות החשובות לכם עבודה ויש חסרון כיס בבטולן כגון דבר האבד כך
שנויה בת״כ ... יכול אף חולו של מועד יהא אסור במלאכה ת״ל ... אלה מועדי יי׳ מקראי קדש ובראשון וגו׳
... וביום השביעי ... מלאכת עבדה ...

156A

והניף את העמר לפני יהוה לרצנכם
ממחרת השבת יניפנו הכהן: ועשיתם
ביום הניפכם את העמר כבש תמים
בן שנתו לעלה ליהוה: ומנחתו שני
עשרנים סלת בלולה בשמן אשה
ליהוה ריח ניחח ונסכה יין רביעת
ההין: ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו
עד עצם היום הזה עד הביאכם את
קרבן אלהיכם חקת עולם לדרתיכם
בכל משבתיכם:
וספרתם לכם ממחרת
השבת מיום הביאכם את עמר
התנופה שבע שבתות תמימת
תהיינה: עד ממחרת השבת השביעת
תספרו חמשים יום והקרבתם מנחה
חדשה ליהוה: ממושבתיכם תביאו
לחם תנופה שתים שני עשרנים סלת
תהיינה חמץ תאפינה בכורים ליהוה:
והקרבתם על הלחם שבעת כבשים
תמימם בני שנה ופר בן בקר אחד
ואילם שנים יהיו עלה ליהוה ומנחתם
ונסכיהם אשה ריח ניחח ליהוה:
ועשיתם שעיר עזים אחד לחטאת
ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים:

ויריס ית עומרא קדם ײ
לרעוא לכון מבתר יומא טבא
ירימיניה כהנא:
ותעבדון ביומא דארמותכון
ית עומרא אימר שלים בר
שתיה לעלתא קדם ײ:

ומנחתיה תרין עשרונין סולתא
דפילא במשח קורבנא קדם
ײ לאתקבלא ברעוא ונסכיה
חמרא רבעות הינא:
ולחם וקלי ופרוכן לא תיכלון
עד כרן יומא הדין עד
דאייתואיכון ית קרבן אלהכון
קיים עלם לדרתיכון בכל
מותבניכון:

ותמנון לכון מבתר יומא טבא
מיומא דאייתואיכון ית עומרא
דארמותא שבעא שבוען
שלמן יהוין:

עד מבתר שבועתא שביעיתא
תמנון חמשין יומין ותקרבון
מנחתא חדתא קדם ײ:

ממותבניכון תיתון לחם
ארמותא תרתין תרין עשרונין
סולתא תהוין חמיע תתאפיין
ביכורין קדם ײ:
ותקרבון
על לחמא שבעה אימרין
שלמין בני שנה ותור בר תורי
חד ודכרין תרין יהון עלתא
קדם ײ ומנחתהון ונסכיהון
קורבן דמתקבל ברעוא קדם
ײ:
ותעבדון צפיר בר עזי חד
לחטאתא ותרין אימרין בני
שנה לנכסת קודשיא:

העומר עשירית האיפה: וכך שמה
כמו ויניח כמשמר: והניף · כל
תנופה מוליך ומביא מעלה ומוריד
מוליך ומביא לעצור רוחות רעות
מעלה ומוריד לעצור טללים רעים:
לרצנכם · אם תקריבו כמשפט
הזה יהיה לכם לרצון: ממחרת
השבת · ממחרת יום הראשון של
פסח שאם אתה אומר שבת בראשית אי
אתה יודע אי זה הוא: ועשיתם כבש
חובה לעומר הוא בא · ומנחתו
מנחת נסכים · שני עשרונים כפולה
היתה: ונסכו יין רביעית ההין · אף על
פי שמנחתו כפולה אין נסכיו כפולים:
קלי · קמח עשוי מכרמל רך שמייבשין
אותו בתנור: כרמל · הן קליות שקורין
גרניילש: בכל מושבותיכם · נחלקו
בו חכמי ישראל יש שלמדו מכאן
שהחדש נוהג בחוצה לארץ ויש אומרים לא בא
ללמד אלא על שלא נצטוו על החדש
עד לאחר ירושה וישיבה משכבשו
וחלקו: ממחרת השבת · ממחרת יום
תמימות תהיינה · מלמד שמתחיל
ומונה מבערב שאם לא כן אינן
תמימות: השבת השביעית כתרגומו
עד ממחרת השבת השביעית תספרו · ולא עד בכלל והן ארבעים ותשעה יום · חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה
ביום החמשים הקריבוה · ואני אומר זה מדרשו אבל פשוטו עד ממחרת השבת השביעית שהוא יום חמשים תספרו
ומקרא מסורס: מנחה חדשה · היא המנחה הראשונה הבאה מן החדש · אם תאמר הרי קרבה מנחת העומר
אינה כשאר מנחות שהיא באה מן השעורים · ממושבותיכם · ולא מחוצה לארץ: לחם תנופה · לחם תרומה המורם
לשם גבוה · וזו היא המנחה החדשה האמורה למעלה · בכורים · ראשונה לכל המנחות אף למנחת קנאות הבאה
מן השעורים לא תקרב · מן החדש קודם לשתי הלחם · על הלחם · בגלל הלחם · חובה ללחם · ומנחתם ונסכיהם ·
מנחה ונסכים כמשפט הזה המפורשים בכל בהמה בפרשת נסכים · שלשה עשרונים לפר · שני עשרונים לאיל
ועשרון לכבש: זו היא המנחה והנסכים חצי ההין לפר ושלישית ההין לאיל ורביעית לכבש · ועשיתם שעיר עזים ·
יכול שבעה כבשים ושעיר האמורין כאן הם שבעה כבשים ושעיר האמורין בחומש הפקודים כשאתה מגיע אצל
פרים ואילים אינן הם · אמור מעתה אלו לעצמן ואלו לעצמן אלו קרבו בגלל הלחם ואלו למוספין ·

156B

ויר֯ים כהנא יתהון על להם
ביכוריא ארמותא קדם ייי
על תרין אימרין קודשא יהון
קדם ייי לכהנא ׃
ותערעון בכרן יומא הדין
מערע קדיש יהא לכון כל
עבידת פולחנא לא תעבדון
קים עלם בכל מותבניכון
לדרתיכון ׃

ובמחצדכון ית חצדא
דארעכון לא תשיצי פאתא
דחקלך בחצדך ולקטא
דחצדך לא תלקט לעניי
ולגיורי תשבוק יתהון אנא ייי
אלהכון ׃

ומליל ייי עם משה למימר ׃

מליל עם בני ישראל למימר
בירחא שביעאה בחד לירחא
יהא לכון שבתא דוכרן יבבא
מערע קדיש ׃

כל עבידת פולחנא לא
תעבדון ותקרבון קורבנא
קדם ייי ׃

ומליל ייי עם משה למימר ׃

ברם בעשרא לירחא שביעאה
הדין יומא דכפוריא הוא
מערע קדיש יהא לכון ותענון
ית נפשתיכון ותקרבון קורבנא
קדם ייי ׃
וכל עבידא לא תעבדון בכרן
יומא הדין ארי יומא דכפוריא
הוא לכפרא עליכון קדם ייי
אלהכון ׃

ארי כל אינש דלא יתעני
בכרן יומא הדין וישתיצי
מעמיה ׃
וכל אינש דיעביד כל עבידא
בכרן יומא הדין ואוביד ית
אינשא ההוא מגו עמיה ׃

כל עבידא לא תעבדון קיים
עלם לדריכון בכל מותבניכון

שבת שבתא הוא לכון ותענון
ית נפשתיכון בתשעא לירחא
ברמשא מרמשא עד רמשא
תנוחון ניחכון ׃

ומליל ייי עם משה למימר ׃

והניף הכהן אתם על לחם הבכרים
תנופה לפני יהוה על שני כבשים
קדש יהיו ליהוה לכהן ׃ וקראתם
בעצם היום הזה מקרא קדש יהיה
לכם כל מלאכת עבדה לא תעשו
חקת עולם בכל מושבתיכם לדרתיכם ׃
ובקצרכם את קציר ארצכם לא
תכלה פאת שדך בקצרך ולקט
קצירך לא תלקט לעני ולגר תעזב
אתם אני יהוה אלהיכם ׃

וידבר יהוה אל משה לאמר ׃ דבר
אל בני ישראל לאמר בחדש
השביעי באחד לחדש יהיה לכם
שבתון זכרון תרועה מקרא קדש ׃
כל מלאכת עבדה לא תעשו
והקרבתם אשה ליהוה ׃
וידבר יהוה אל משה
לאמר ׃ אך בעשור לחדש השביעי
הזה יום הכפרים הוא מקרא קדש
יהיה לכם ועניתם את נפשתיכם
והקרבתם אשה ליהוה ׃ וכל מלאכה
לא תעשו בעצם היום הזה כי יום
כפרים הוא לכפר עליכם לפני יהוה
אלהיכם ׃ כי כל הנפש אשר לא
תענה בעצם היום הזה ונכרתה
מעמיה ׃ וכל הנפש אשר תעשה כל
מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי
את הנפש ההוא מקרב עמה ׃ כל
מלאכה לא תעשו חקת עולם
לדרתיכם בכל משבתיכם ׃ שבת
שבתון הוא לכם ועניתם את נפשתיכם
בתשעה לחדש בערב מערב עד
ערב תשבתו שבתכם ׃
וידבר יהוה אל משה לאמר ׃ דבר

והניף הכהן · מלמד שטעונין
תנופה חיים · יכול כולן תלמוד לומר
על שני כבשים · קדש יהיו · לפי
ששלמי יחיד קדשים קלים · הוזקק
לומר שלמי צבור שהן קדשי קדשים
ובקצרכם · חזר ושנה עליהן לעבור
עליו בשני לאוין · אמר רבי אבדימי
ברבי יוסי מה ראה הכתוב ליתנה
באמצע הרגלים פסח ועצרת
מכאן וראש השנה ויום כפור מכאן
ללמדך שכל הנותן לקט ושכחה
ופאה לעני כראוי מעלין עליו כאלו
בנה בית המקדש ומקריב קרבנות
בתוכו · תעזב · הנח לפניהם והם
ילקטו ואין לך לסייע אחד מהן
אני ה' אלהיכם · נאמן ליתן שכר ·
זכרון תרועה · זכרון פסוקי זכרון
פסוקי שופרות לזכור להם עקידת
יצחק שקרב תחתיו איל · והקרבתם
המוספין האמורין בפנחס · אך
כל אכין ורקין מיעוטין · מכפר
הוא לשבין ואינו מכפר לשאינן שבין
והאבדתי · לפי שהוא אומר
כרת בכל מקום
ואיני יודע
מה הוא כשהוא
אומר
והאבדתי
קרי
הכרת
שהוא אב
אבדן · וכל
מלאכה וגו' לעבור
עליו בלאוין הרבה או להזהיר
על מלאכת לילה כמלאכת יום

157A

אל בני ישראל לאמר בחמשה
עשר יום לחדש השביעי הזה חג
הסכות שבעת ימים ליהוה: ביום
הראשון מקרא קדש כל מלאכת
עבדה לא תעשו: שבעת ימים
תקריבו אשה ליהוה ביום השמיני
מקרא קדש יהיה לכם והקרבתם
אשה ליהוה עצרת הוא כל מלאכת
עבדה לא תעשו: אלה מועדי יהוה
אשר תקראו אתם מקראי קדש
להקריב אשה ליהוה עלה ומנחה זבח
ונסכים דבר יום ביומו: מלבד שבתת
יהוה ומלבד מתנותיכם ומלבד כל
נדריכם ומלבד כל נדבתיכם אשר
תתנו ליהוה: אך בחמשה עשר יום
לחדש השביעי באספכם את תבואת
הארץ תחגו את חג יהוה שבעת
ימים ביום הראשון שבתון וביום
השמיני שבתון: ולקחתם לכם ביום
הראשון פרי עץ הדר כפת תמרים
וענף עץ עבת וערבי נחל ושמחתם
לפני יהוה אלהיכם שבעת ימים:
וחגתם אתו חג ליהוה שבעת ימים
בשנה חקת עולם לדרתיכם בחדש
השביעי תחגו אתו: בסכת תשבו
שבעת ימים כל האזרח בישראל
ישבו בסכת: למען ידעו דרתיכם כי
בסכות הושבתי את בני ישראל
בהוציאי אותם מארץ מצרים אני
יהוה אלהיכם: וידבר משה את מעדי
יהוה אל בני ישראל:
וידבר יהוה אל משה לאמר: צו את

מליל עם בני ישראל למימר בחמשה עשר יומא לירחא שביעאה הדין חגא דמטליא שבעה יומין קדם יי׃
ביומא קדמאה מערע קדיש כל עבידת פולחנא לא תעבדון׃

שבעת יומין תקרבון קורבנא קדם יי ביומא תמינאה מערע קדיש יהא לכון ותקרבון קורבנא קדם יי כנישין תהון כל עבידת פולחנא לא תעבדון׃
אילין מועדיא דיי דיתערעון יתהון מערע קדיש לקרבא קרבנא קדם יי עלתא ומנחתא נכסת קודשין וניסוכין פתגם יום ביומיה׃

בר מיומי שבתא דיי ובר ממתנתכון ובר מכל נדריכון ובר מכל נדבתכון דתתנון קדם יי׃
ברם בחמשה עשר יומא לירחא שביעאה בכנשותכון ית עללת ארעא תחגון ית חגא דיי שבעה יומין ביומא קדמאה נייחא וביומא תמינאה נייחא׃

ותסבון לכון ביומא קדמאה פירי אילנא אתרוגין ולולבין והדסין וערבין דנחל ותחדון קדם יי אלהכון שבעה יומין׃

ותחגון יתיה חגא קדם יי שבעא יומין בשתא קים עלם לדריכון בירחא שביעאה תחגון יתיה׃

במטליא תתבון שבעת יומין כל יציבא בישראל יתבון במטליא׃

בדיל דידעון דריכון ארי במטלות ענני אותיבית ית בני ישראל באפקותי יתהון מארעא דמצרים אנא יי אלהכון׃
ומליל משה ית סדרי מועדיא דיי ואליפינון לבני ישראל׃

ומליל יי עם משה למימר׃ פקד ית

מקרא קדש · קדשהו בכסות נקיה
ובתפלה וכל שאר ימים טובים
במאכל ומשתה ובכסות נקיה
ובתפלה · עצרת היא · עצרתי
אתכם לפני כמלך שזימן את בניו
לסעודה לכך וכך ימים כיון שהגיע
זמנן ליפטר אמר בני בבקשה מכם
עכבו יום אחד עמי שקשה עלי פרידתכם
כל מלאכת עבודה · אפי' מלאכה
שהיא עבודה לכם שאם לא תעשוה
יש חסרון כיס בדבר · לא תעשו · יכול
אף חולו של מועד יהא אסור במלאכת
עבודה ת"ל היא · עולה ומנחה · מנחת
נסכים המקריבה עם העולה · דבר יום
ביומו · חק הקצוב בחומש הפקודי'
דבר יום ביומו · הא אם עבר יומו
בטל קרבנו · אך בחמשה עשר יום
תחגו אותו · קרבן שלמים לחגיגה
יכול תדחה את השבת ת"ל אך מולו
ויש לה תשלומין כל ז' · באספכם את
תבואת הארץ · שיהא חג זה בזמן
האסיפה · מכאן שנצטוו לעבר השנה
שאם אין עבור פעמים שהוא בא
באמצע הקיץ או בחורף · תחגו שלמי
חגיגה · שבעת ימים · אם לא הביא
בזה יביא בזה יכול יהא מביא כל ז'
ת"ל וחגתם אותו יום א' במשמע ולא
יותר · ולמה נאמר ז' לתשלומין · פרי
עץ הדר · עץ שטעם עצו ופריו שוה
הדר · הדר באילנו משנה לשנה והוא
אתרוג · כפת תמרים · חסר וי"ו לומר
שאינה אלא אחת · וענף עץ עבות ·
שענפיו קלועין כעבותות והוא הדס
העשוי כמין קליעה [illegible]

[illegible]

כפת תמרים [illegible] במנין חיים [illegible]

בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך
כתית למאור להעלת נר תמיד:
מחוץ לפרכת העדת באהל מועד
יערך אתו אהרן מערב עד בקר
לפני יהוה תמיד חקת עולם לדרתיכם:
על המנרה הטהרה יערך את הנרות
לפני יהוה תמיד: פ
ולקחת סלת ואפית אתה שתים
עשרה חלות שני עשרנים יהיה
החלה האחת: ושמת אותם שתים
מערכות שש המערכת על השלחן
הטהר לפני יהוה: ונתת על המערכת
לבנה זכה והיתה ללחם לאזכרה
אשה ליהוה: ביום השבת ביום
השבת יערכנו לפני יהוה תמיד מאת
בני ישראל ברית עולם: והיתה
לאהרן ולבניו ואכלהו במקום קדש
כי קדש קדשים הוא לו מאשי יהוה
חק עולם: ס ויצא בן אשה
ישראלית והוא בן איש מצרי בתוך
בני ישראל וינצו במחנה בן הישראלית
ואיש הישראלי: ויקב בן האשה
הישראלית את השם ויקלל ויביאו
אתו אל משה ושם אמו שלמית בת

בני ישראל ויסבון לך משח
זיתא דכא כתישא לאנהרא
לארלקא בוצינא תדירא:
מברא לפרוכתא דסהדותא
במשכן זימנא יסדר יתיה
אהרן מרמשא עד צפרא
קדם יי תדירא קיים עלם
לדריכון:
על מנרתא דכיתא יסדר ית
בוציניא קדם יי תדירא:
ותיסב סולתא ותיפי יתה
תרתא עשרי גריצן תרין
עשרונין יהא גריצתא חדא:
ותשוי יתהון תרתין סדרין שית
סידרא על פתורא דכיא קדם
יי:
ותתן על סידרא לבונתא
דכיתא ותהא ללחמא
לאדכרתא קורבנא קדם יי:
ביומא דשבתא ביומא דשבתא
יסדרינה קדם יי תדירא מן
בני ישראל קיים עלם:
ותהא לאהרן ולבנוהי
ויכלונה באתר קדיש ארי
קדש קודשין הוא ליה
מקורבניא דיי קיים עלם:
ונפק בר איתתא בת ישראל
והוא בר גבר מצראי בגו בני
ישראל ואיתנציאו במשריתא
בר איתתא בת ישראל וגברא
בר ישראלי:
ופריש בר
איתתא בת ישראל ית שמא
וארגיז ואיתיאו יתיה לות
משה ושום אימיה שלומית

לא נאמר אלא על סדר מלאכת המשכן
לפרש צרך המנורה וכן משמע ולהלן
סופך לצוות את ישראל על כך. שמן
זית זך. נשמטה יוצאים מן הזית
ראשון קרוי זך ומפרשין בו מנחות
ובהכי. תמיד. מלילה ללילה. כמו
עולת תמיד שאינה אלא מיום ליום.
פרכת העדות. שלפני הארון שהוא
קרוי עדות. ורבותינו דרשו מכאן על
נר מערבי שהוא עדות לכל באי
עולם שהשכינה שורה בישראל. שנותן
בה שמן כמדת חברותיה וממנה
היה מתחיל ובה היה מסיים. יערוך
אותה. עריכה ראויה למדת כל לילה
ושערו חכמים חצי לוג שמן לכל נר
נר והן כדאי אפילו ללילי תקופת טבת
ומדה זו הוקבעה להן. המנורה
הטהורה. שהיא זהב טהור. ד"א על
טהרה של מנורה שמטהרה ומדשן
תחלה מן האפר. שש המערכת.
שש חלות המערכת האחת. השלחן
הטהור. של זהב טהור. ד"א על
טהרו של שלחן שלא יהו הסניפין
מגביהין את הלחם מעל
גבי השלחן. ונתת על המערכת.
על כל אחת משתי המערכות. הרי שני בזיכין של לבונה מלא קומץ לכל אחת: והיתה הלבונה הזאת ללחם לאזכרה שאין
מן הלחם לגבוה כלום אלא הלבונה נקטרת כשמסלקין אותו בכל שבת ושבת. והיא לזכרון ללחם שעל ידה הוא נזכר
כקומץ שהוא אזכרה למנחה: והיתה המנחה הזאת שכל דבר הבא מן התבואה בכלל מנחה היא. ואכלוהו. מוסב
על הלחם שהוא זכר. ויצא בן אשה. מהיכן יצא. ר' לוי אומר מעולמו יצא. ר' ברכיה אומר מפרשה של מעלה יצא. לגלג
ואמר ביום השבת יערכנו. דרך המלך לאכול פת חמה בכל יום שמא פת צוננת של תשעה ימים בתמיהה.
ומתניתא אמרה מבית דין של משה יצא מחוייב שבא לטעת אהלו בתוך מחנה דן. אמרו לו מה טיבך לכאן. אמר לו מבני
דן אני. אמרו לו איש על דגלו באותות לבית אבותם כתוב. נכנס לבית דינו של משה ויצא מחוייב עמד וגדף: בן איש מצרי. הוא שהרגו
משה: בתוך בני ישראל. מלמד שנתגייר: וינצו במחנה. על עסקי המחנה: ואיש הישראלי. זה שכנגדו שמיחה בו
מלטוע אהלו: ויקוב. כתרגומו ופריש. שנקב שם המיוחד וגדף והוא שם המפורש ששמע בסיני: ושם אמו. להודיע
שבחן של ישראל שפרסם הכתוב לזו לומר שהיא לבדה היתה זונה: שלומית. דהות פטפטה שלם עלך שלם עלכון:

ויקח
שמן
פמל
לסו
שגם
כל
חגו
שגם
כל
רה

158A

דברי למטה דן׃ ויניחהו במשמר לפרש להם על פי יהוה׃ פ

וידבר יהוה אל משה לאמר׃ הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה וסמכו כל השמעים את ידיהם על ראשו ורגמו אתו כל העדה׃ ואל בני ישראל תדבר לאמר איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו׃ ונקב שם יהוה מות יומת רגום ירגמו בו כל העדה כגר באזרח בנקבו שם יומת׃ ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת׃ ומכה נפש בהמה ישלמנה נפש תחת נפש׃ ואיש כי יתן מום בעמיתו כאשר עשה כן יעשה לו׃ שבר תחת שבר עין תחת עין שן תחת שן כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו׃ ומכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת׃ משפט אחד יהיה לכם כגר כאזרח יהיה כי אני יהוה אלהיכם׃ וידבר משה אל בני ישראל ויוציאו את המקלל אל מחוץ למחנה וירגמו אתו אבן ובני ישראל עשו כאשר צוה יהוה את משה׃ פ

וידבר יהוה אל משה בהר סיני לאמר׃

בת דבריה לשיבטא דדן׃ ואסריהי בבית מטרא עד דיתפרש להון על גזירת מימרא דיי׃

ומליל יי עם משה למימר׃ אפיק ית דארגיז למברא למשריתא ויסמכון כל דשמעו ית ידיהון על רישיה וירגמון יתיה כל כנשתא׃ ולבני ישראל תמליל למימר גבר גבר ארי ירגיז קדם אלהיה ויקביל חוביה׃ ודיפרש שמא דיי איתקטלא יתקטיל מירגם ירגמון ביה כל כנשתא כגיורא כיציבא בפרשותיה שמא יתקטיל׃ וגבר ארי יקטול כל נפשא דאינשא איתקטלא יתקטיל׃ ודיקטול נפשא דבעירא ישלמינה נפשא חלף נפשא׃

וגבר ארי יתן מומא בחבריה כמא דעבד כן יתעביד ליה׃ תברא חלף תברא עינא חלף עינא שנא חלף שנא כמא דיתן מומא באינשא כן יתיהיב ביה׃ ודיקטול נפש בעירא ישלמינה ודיקטול אינשא יתקטיל׃ דינא חד יהא לכון כגיורא כיציבא יהא ארי אנא יי אלהכון׃

ומליל משה עם בני ישראל ואפיקו ית דארגיז למברא למשריתא ורגמו יתיה באבנא ובני ישראל עבדו כמא דפקיד יי ית משה׃

ומליל יי עם משה בטורא דסיני למימר׃

בת דברי. מפטפטת בדברי שלום בשאלת הכל. בת דברי למטה דן. מגיד שהרשע גורם גנאי לו ולאביו ולשבטו. כיוצא בו אהליאב בן אחיסמך למטה דן שבח לו ולאביו ולשבטו. ויניחהו במשמר. לבדו ולא הניחו מקושש עמו שששניהם היו בפרק אחד ויודעים היו שמקושש במיתה אבל לא פירש באיזו מיתה לכך נאמר כי לא פורש מה יעשה לו. אבל במקלל הוא אומר לפרוש להם על פי ה׳ שלא היו יודעים אם חייב מיתה אם לאו. השומעים. אלו העדים. כל. להביא את הדיינים. את ידיהם. אומרים לו דמך בראשך ואין אנו נענשין במיתתך שאתה גרמת לך. כל העדה. במעמד כל העדה. מכאן ששלוחו של אדם כמותו. ונשא חטאו. כשאין התראה. ונוקב שם ה׳. אינו חייב עד שיקלל את השם ולא בכינוי. ונוקב. לשון קללה כמו מה אקוב. ואיש כי יכה. לפי שנאמר ומכה איש ומת אין לי אלא שהרג את האיש אשה וקטן מנין ת״ל כל נפש. כן ינתן בו. פירשו רבותינו שאינו נתינת מום ממש אלא תשלומי ממון שמין אותו כעבד לכך כתוב בו לשון נתינה

ומכה בהמה ישלמנה. למעלה דבר בהורג בהמה שלא מכה בהמה ישלמנה וכאן דבר בעושה בה חבורה. ומכה אדם יומת. אפילו לא הרגו אלא עשה בו חבורה שהרי לא נאמר כאן נפש. ובמכה אביו דבר הכתוב. ולא הוקשו למכה בהמה. מה מכה בהמה מחיים אף מכה אביו מחיים פרט למכה לאחר מיתה לפי שמצינו שהמקללו לאחר מיתה חייב הוצרך לומר במכה שפטור. ומה בבהמה בחבלה שאין חבלה אין תשלומין אף מכה אביו אינו חייב עד שיעשה בו חבורה. כי אני ה׳ אלהיכם. אלהי כולכם כשם שאני מייחד שמי עליכם כך אני מייחדו על הגרים. ובני ישראל עשו. כל המצוה האמורה בסקילה במקום אחר דחייה רגימה ותליה׃ חסלת אמור אל הכהנים

בהר סיני

וידבר ה׳ אל משה בהר סיני. מה ענין שמיטה אצל הר סיני והלא כל המצות נאמרו מסיני אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה ודקדוקיה ופרטותיה מסיני אף כלן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן ופרטותיהן מסיני כך שנויה בתורת כהנים

158 B

דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם ושבתה הארץ שבת ליהוה׃ שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמר כרמך ואספת את תבואתה׃ ובשנה השביעת שבת שבתון יהיה לארץ שבת ליהוה שדך לא תזרע וכרמך לא תזמר׃ את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצר שנת שבתון יהיה לארץ׃ והיתה שבת הארץ לכם לאכלה לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך הגרים עמך׃ ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכל׃ וספרת לך שבע שבתת שנים שבע שנים שבע פעמים והיו לך ימי שבע שבתת השנים תשע וארבעים שנה׃ והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בעשור לחדש ביום הכפרים תעבירו שופר בכל ארצכם׃ וקדשתם את שנת החמשים שנה וקראתם דרור בארץ לכל ישביה יבל הוא

מלל עם בני ישראל ותימר להון ארי תיעלון לארעא דאנא יהיב לכון ותשמיט ארעא שמטתא קדם יי׃

שית שנין תזרע חקלך ושית שנין תכסח כרמך ותכנוש ית עללתה׃

ובשתא שביעתא נח שמיטתא יהי לארעא שמיטתא קדם יי חקלך לא תזרע וכרמך לא תכסח׃ ית כתא דחצדך לא תחצד וית עינבי שיבקך לא תקטוף שנת שמטתא תהא לארעא׃

ותהא שמטת ארעא לכון למיכל לך ולעבדך ולאמתך ולאגירך ולתותבך דדיירין עמך׃ ולבעירך ולחיתא די בארעך תהא כל עללתה למיכל׃

ותמני לך שבע שמיטין דשנין שבע שנין שבע זמנין ויהון לך יומי שבע שמיטין דשנין ארבעין ותשע שנין׃

ותעבר שופר יבבא בירחא שביעאה בעשרא לירחא ביומא דכפוריא תעברון שופרא בכל ארעכון׃

ותקדשון ית שנת חמשין שנין ותקרון חירותא בארעא לכל יתבהא יובלא הוא

[illegible]

159A

[illegible]

תהיה לכם ושבתם איש אל אחזתו
ואיש אל משפחתו תשבו· יובל הוא
שנת החמשים שנה תהיה לכם
לא תזרעו ולא תקצרו את ספיחיה
ולא תבצרו את נזריה· כי יובל הוא
קדש תהיה לכם מן השדה תאכלו
את תבואתה: בשנת היובל הזאת
תשבו איש אל אחזתו: וכי תמכרו
ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך
אל תונו איש את אחיו· במספר
שנים אחר היובל תקנה מאת עמיתך
במספר שני תבואת ימכר לך: לפי
רב השנים תרבה מקנתו ולפי מעט
השנים תמעיט מקנתו כי מספר
תבואת הוא מכר לך: ולא תונו
איש את עמיתו ויראת מאלהיך כי
אני יהוה אלהיכם· ועשיתם את
חקתי ואת משפטי תשמרו ועשיתם

תהא לכון ותתובון גבר
לאחסנתיה וגבר לזרעיתיה
תתובון:
יובלא הוא שנת חמשין שנין
תהא לכון לא תזרעון ולא
תחצדון ית קשהא ולא
תקטפון ית שבקהא:
ארי יובלא היא קודשא תהא
לכון מן חקלא תיכלון ית
עללתה:
בשתא דיובלא הדא תתובון
גבר לאחסנתיה:
וארי תזבנון זבין לחברך או
תזבנון מידא דחברך לא תונון
גבר ית אחוהי:
במנין שניא בתר יובלא תזבון
מן חברך במנין שני עללתא
יזבין לך:

לפום סגיאות שניא תסגי
זבינוהי ולפום זעירות שניא
תזעיר זבינוהי ארי מנין
עללתא הוא מזבין לך:

ולא תונון גבר ית חבריה
ותדחל מאלהך ארי אנא יי
אלהכון:

ותעבדון ית
קימי וית דיני תטרון ותעבדון

[illegible]

[illegible]

159B

אתם וישבתם על הארץ לבטח:
ונתנה הארץ פריה ואכלתם לשבע
וישבתם לבטח עליה וכי תאמרו מה
נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע
ולא נאסף את תבואתנו: וצויתי את
ברכתי לכם בשנה הששית ועשת
את התבואה לשלש השנים:
וזרעתם את השנה השמינת
ואכלתם מן התבואה ישן עד השנה
התשיעת עד בוא תבואתה תאכלו
ישן: והארץ לא תמכר לצמתת כי
לי הארץ כי גרים ותושבים אתם
עמדי: ובכל ארץ אחזתכם גאלה
תתנו לארץ: כי
ימוך אחיך ומכר מאחזתו ובא גאלו
הקרב אליו וגאל את ממכר אחיו:
ואיש כי לא יהיה לו גאל והשיגה ידו
ומצא כדי גאלתו: וחשב את שני
ממכרו והשיב את העדף לאיש
אשר מכר לו ושב לאחזתו: ואם לא
מצאה ידו די השיב לו והיה ממכרו
ביד הקנה אתו עד שנת היובל ויצא
ביבל ושב לאחזתו: ואיש

ותתבון ותיתבון על ארעא לרחצן:
ותתן ארעא איבה ותיכלון לשבע ותתבון לרחצן עלה:
וארי תימרון מה ניכול בשתא שביעיתא הא לא נזרע ולא נכנוש ית עללתנא:
ואפקיד ית ברכתי לכון בשתא שתיתיתא ותעביד ית עללתא לתלת שנין:
ותזרעון ית שתא תמינאה ותיכלון מן עללתא עתיקא עד שתא תשיעיתא עד מיעל עללתא תיכלון עתיקא:
וארעא לא תתזבן לחלוטין ארי דילי ארעא ארי דיירין ותותבין אתון קדמי:
ובכל ארע אחסנתכון פורקנא תתנון לארעא:
ארי יתמסכן אחוך ויזבן מאחסנתיה וייתי פריקיה דקריב ליה ויפרוק ית זבינא אחוהי:
וגבר ארי לא יהא ליה פריק ותדבק ידיה וישכח כמיסת פורקנה:
ויחשב ית שני זבינוהי ויתיב ית מותרא לגבר דזבין ליה ויתוב לאחסנתיה:
ואם לא אשכחת ידיה כמסת דיתיב ליה ויהון זבינוהי בידא דזבן יתיה עד שתא דיובלא ויפוק ביובלא ויתוב לאחסנתיה

וישבתם על הארץ לבטח · שבעון שמטה ישראל גולין שנאמר אז תרצה הארץ והרצת את שבתותיה ושבעים שנה של גלות בבל כנגד שבעים שמיטות שבטלו היו · ונתנה הארץ וגו' וישבתם לבטח עליה · שלא תדאגו משנת בצורת · ואכלתם לשבע · אף בתוך המעים תהא בו ברכה · ולא נאסף · אל הבית · את תבואתנו · כגון יין ופירות האילן וספיחין הבאים מאליהם · לשלש השנים · למקצת הששית מניסן עד ראש השנה ולשביעית ולשמינית שיזרעו במרחשון ויקצרו בניסן · עד השנה התשיעית · עד חג הסוכות של תשיעית שהיא עת בוא תבואתה של שמינית לתוך הבית שכל ימות הקיץ היו בגרנות בשדה ובתשרי היא עת האסיף לבית · ופעמים שהיתה צריכה לעשות לארבע שנים בששית שלפני השמיטה השביעית שהן בטלין מעבודת שתי שנים רצופות השביעית והיובל · ומקרא זה נאמר בשאר שמיטות · והארץ לא תמכר · ליתן לאו על חזרת שדות לבעלים ביובל שלא יהא הלוקח כובשה · לצמיתות · לפסיקה לחלוטה עולמית · כי לי הארץ · אל תרע עינך בה שאינה שלך · ובכל ארץ אחוזתכם · לרבות בתים ועבד עברי והדבר מפורש בפרק ב' דקידושין · ולפי פשוטו סמוך על פרשה של אחריו שהמוכר אחוזתו רשאי לגאלה לאחר שתי שנים או הוא או קרובו ואין הלוקח יכול לעכב · כי ימוך ומכר · מלמד שאין אדם רשאי למכור את שדהו אלא מחמת דוחק עוני · מאחוזתו · ולא כלה · למד דרך ארץ שישייר שדה לעצמו · וגאל את ממכר אחיו · ואין הלוקח יכול לעכב · ואיש כי לא יהיה לו גאל · וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואלים אלא גואל שיוכל לגאול ממכרו · וחשב את שני ממכרו · כמה שנים היו עד היובל כך וכך וכמה מכרתיה לך כך וכך עתיד היה להחזירה לי ביובל · נמצאת קונה מספר התבואות לפי חשבון כל שנה · אכלת אותה שלש שנים או ארבע הוציא את החשבון ויטול את השאר · וזהו והשיב את העודף בדמי המקח על האכילה שאכלה והחזיר הלוקח · לאיש אשר מכר לו · זה שמכרה לו שבא זה לגאלה הימנו · די השיב לו · מכאן שאינו גואל לחצאין · עד שנת היובל · שלא יכנס לתוך אותה שנה כלום שהיובל משמט בתחלתו ·

160A

כי ימכר בית מושב עיר חומה והיתה גאלתו עד תם שנת ממכרו ימים תהיה גאלתו ׃ ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה וקם הבית אשר בעיר אשר לא חמה לצמיתת לקנה אתו לדרתיו לא יצא ביבל ׃ ובתי החצרים אשר אין להם חמה סביב על שדה הארץ יחשב גאלה תהיה לו וביבל יצא ׃ וערי הלוים בתי ערי אחזתם גאלת עולם תהיה ללוים ׃ ואשר יגאל מן הלוים ויצא ממכר בית ועיר אחזתו ביבל כי בתי ערי הלוים הוא אחזתם בתוך בני ישראל ׃ ושדה מגרש עריהם לא ימכר כי אחזת עולם הוא להם ׃

וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך ׃ אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלהיך וחי אחיך עמך ׃

וגבר ארי יזבן בית מותב קרתא מקפא שור ויהא פורקניה עד מישלם שתא דזבינוהי עידן בעידן יהא פורקניה ׃
ואם לא יתפריק עד מישלם ליה שתא שלמתא ויקום ביתא די בקרתא דליה שורין לחלוטין לזבן יתיה לדרוהי לא יפוק ביובלא ׃
ובתי פצחיא דלית להון שור מקף סחור סחור על חקלא דארעא יתחשבון פורקנא תהי ליה וביובלא יפקון ׃
וקרוי ליואי בתי קרוי אחסנתהון פורקן עלם תהא לליואי ׃
ודיפרוק מן ליואי ויפוק זביני ביתא וקרוי אחסנתיה ביובלא ארי בתי קרוי ליואי היא אחסנתהון בגו בני ישראל ׃

וחקל רוח קרויהון לא יזדבן ארי אחסנת עלם היא להון ׃

וארי יתמסכן אחוך ותמוט ידיה עמך ותתקיף ביה דייר ותותב ויחי עמך ׃
לא תיסב מניה חבוליא ורביתא ותדחל מאלהך ויחי אחוך עמך ׃

בית מושב. בית שבתוך עיר המוקפת חומה מימות יהושע בן נון ׃ והיתה גאולתו. לפי שאמר בשדה שיכול לגאלה משתי שנים ואילך כל זמן שירצה. ובתוך שנה ראשונה אינו יכול לגאול הוצרך לפרש בזה שהוא להפך שאם רצה לגאול בשנה ראשונה גואלה ולאחר מכאן אינו גואלה ׃ והיתה גאולתו. של בית ׃ ימים. שנה שלמה קרויין ימים כמו תשב הנערה אתנו ימים ׃ וקם הבית. לצמיתות. יצא מרשות מוכר ונעשה ברשות קונה ׃ לא יצא ביובל. אמר רב ספרא אם פגע בו יובל בתוך שנתו ׃ וחצרים. כתרגומו פצחין עיירות פרזות בלא חומה והרבה יש בספר יהושע הערים וחצריהם ׃ על שדה הארץ יחשב. הרי הם כשדות שנגאלין עד היובל ויוצאין לבעלים ביובל אם לא נגאלו ׃ גאולה תהיה לו. מיד אם ירצה ובזה יפה כחו מכח שדות שאחוזתו אינן נגאלין ע׳ ב׳ שנים ׃ וביובל יצא. בחנם ׃ וערי הלוים. מ״ח עיר שנתנו להם ׃ גאולת עולם תהיה ללוים. גואל מיד אפילו לפני שתי שנים אם מכרו שדה משדותיהן המובלעות בערים סביבות הערים או אם מכרו בית בעיר חומה גואלין לעולם ואין חלוט לסוף שנה ׃ ואשר יגאל מן הלוים. ואם יקנה איש בית או שדה מהם ויצא ממכר של בית או של שדה ויחזור ללוים שמכרוהו ולא יחלט לסוף שנה כשאר בתי ערי חומה של ישראל [illegible] דבר אחר לפי שאמר גאולת עולם תהיה ללוים יכול לא דבר הכתוב אלא בלוקח ישראל שקנה בית בערי הלוים אבל לוי שקנה מלוי יחלט תלמוד לומר ואשר יגאל מן הלוים ואף הקונה מן הלוי יהא גאולת עולם ׃ ויצא ממכר בית. הרי זו מצוה אחרת ואם לא גאלו יוצא ביובל ולא יחלט בסוף שנה כבית של ישראל ׃ כי בתי ערי הלוים. לא היו להם שדות וכרמים אלא ערים לשבת ומגרשיהם לפיכך הם להם במקום שדות וכרמים לכך נגאלים כשדות ׃ ושדה מגרש עריהם לא ימכר. מכר גזבר שאם הקדיש בן לוי את שדהו ולא גאלו ומכרו גזבר אינו יוצא לכהנים ביובל כמו שנאמר בישראל ואם מכר את השדה וכו׳ ...

והחזקת בו. אל תניחהו שירד ויפול ויהיה קשה להקימו אלא חזקהו משעת מוטת היד למה זה דומה למשאוי שעל החמור עודהו על החמור אחד תופס בו ומעמידו נפל לארץ חמשה אין מעמידים אותו ׃ גר ותושב. אף אם הוא גר או תושב והוא גר תושב שקבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה ואוכל נבלות וטרפות ׃ נשך ותרבית. חד ענין הוא וכפלו הכתוב לעבור עליו בשני לאוין ׃ ויראת מאלהיך. לפי שדעתו של אדם נמשכת אחר הרבית וקשה לפרוש ממנו והוריד

1603

תרגם לצמיתות [illegible] רבי [illegible] לצמיתות [illegible] קי׳ בה חזק

ית כספך לא תתן ליה בחיבוליא וברביתא לא תתן מיכלך :
אנא יי אלהכון דאפיקית יתכון מארעא דמצרים למיתן לכון ית ארעא דכנען למהוי לכון לאלה :
וארי יתמסכן אחוך עמך ויזדבן לך לא תפלח ביה פולחן עבדין :
כאגירא כתותבא יהא עמך עד שתא דיובלא יפלח עמך ויפוק מעמך הוא ובנוהי עמיה ויתוב לזרעיתיה ולאחסנת אבהתוהי יתוב :
ארי עבדי אנון דאפיקית יתהון מארעא דמצרים לא יזדבנון זבון עבדין :
לא תפלח ביה בקשיו ותדחל מאלהך :
ועבדך ואמתך דיהון לך מן עממיא די בסחרנותכון מנהון תקנון עבדין ואמהן :
ואף מבני תותביא ערלאי דדירין עמכון מנהון תקנון ומזרעיתהון דעמכון דאולידו בארעכון ויהון לכון לאחסנא :
ותחסנון יתהון לבניכון בתריכון למירת אחסנא לעלם בהון

כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית
לא תתן אכלך : אני יהוה אלהיכם
אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים
לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם
לאלהים : ס וכי ימוך
אחיך עמך ונמכר לך לא תעבד בו
עבדת עבד : כשכיר כתושב יהיה
עמך עד שנת היבל יעבד עמך :
ויצא מעמך הוא ובניו עמו ושב אל
משפחתו ואל אחזת אבתיו ישוב :
כי עבדי הם אשר הוצאתי אתם
מארץ מצרים לא ימכרו ממכרת
עבד : לא תרדה בו בפרך ויראת
מאלהיך : ועבדך ואמתך אשר יהיו
לך מאת הגוים אשר סביבתיכם
מהם תקנו עבד ואמה : וגם
מבני התשבים הגרים עמכם
מהם תקנו וממשפחתם אשר עמכם
אשר הולידו בארצכם והיו לכם
לאחזה : והתנחלתם אתם לבניכם
אחריכם לרשת אחזה לעלם בהם

בעצמו היתר בשביל מעותיו שהיו
בטלות אצלו הוצרך לומר ויראת
מאלהיך · או התולה מעותיו בגוי
להלוות לישראל ברבית הרי דבר זה
מסור ללבו ומחשבתו הוצרך לומר
ויראת מאלהיך · אשר הוצאתי ·
והבחנתי בין טיפה של בכור לשאינו
בכור אף אני יודע ונפרע ממי
שמלוה מעותיו לישראל ברבית ואומר
של נכרי הן · ד"א אשר הוצאתי אתכם
מארץ מצרים על מנת שתקבלו
מצותי ואף על פי שהן כבדות עליכם · לתת
לכם את ארץ כנען · בשכר שתקבלו
מצותי · להיות לכם לאלהים שכל הדר
בארץ ישראל אני לו לאלוה וכל היו—
יוצא לארץ כעובד ע"ז · עבדת
עבד · עבודה של גנאי שיהא ניכר בה
כעבד שלא יוליך כליו אחריו לבית
המרחץ ולא ינעול לו מנעליו · כשכיר
כתושב · עבודת קרקע ומלאכת
אומנות כשאר שכירים תנהג בו :
עד שנת היובל אם פגע בו יובל לפני
ו' שנים היובל מוציאו : הוא ובניו עמו · אמר ר' שמעון אם הוא נמכר בניו מי מכרן אלא מכאן שרבו חייב במזונות
בניו : ואל אחוזת אבותיו · אל כבוד אבותיו ואין לזלזלו בכך · אין זה חזקה : כי עבדי הם שטרי עליהם קודם · לא ימכרו
ממכרת עבד · בהכרזה כאן יש עבד למכור ולא יעמידנו על אבן המקח כמו שמוכרים את העבדים · לא תרדה בו
בפרך · מלאכה שאינה לצורך כדי לענותו שלא תאמר לו החם את הכוס והוא אינו צריך חימום · עדור תחת הגפן וזה עד
שתבא שמא תאמר אין מכיר בדבר אם לצורך אם לאו ואומר אני לו שהוא לצורך הרי הדבר מסור ללבו לכך נאמר ו
ויראת מאלהיך : ועבדך ואמתך אשר יהיו לך · אם תאמר אם כן במי אשתמש בעבדי איני מושל באומות אחי מאת
שהרי הזהרתני לא תחיה כל נשמה אלא מי ישמשני מאת הגוים אשר סביבותיכם הם יהיו לך לעבדים ולא שבתוך גבול
ארצכם שהרי בהם אמרת לא תחיה כל נשמה : וגם מבני התושבים שבאו מסביבותיכם לישא נשים בארצכם וילדו
להם הבן הולך אחר האב ואינו בכלל לא תחיה כל נשמה אלא מותר אתה לקנותו בעבד : וממשפחתם אשר עמכם :
נראה שבא להתיר אחד מן האומות שבא על הכנענית והוליד בן שמותר לקנותו : ומבני התושבים מותר בני האומות
שנשאו הם האשת שבאו לגור עמכם בארץ · מהם תקנו אותם תקנו : והתנחלתם אותם לבניכם · החזיקו בהם
לנחלה לצורך בניכם אחריכם ולא יתכן לפרש תנחילום לבניכם שאם כן היה לו לכתוב והנחלתם אותם · והתנחלתם
כמו והתחזקתם כלומר אתם לבניכם מכאן אמרו חכמים המשחרר עבד כנעני עובר בעשה שנאמר והתנחלתם ·

תעבדו ובאחיכם בני ישראל איש
באחיו לא תרדה בו בפרך:
פ וכי תשיג יד גר ותושב
עמך ומך אחיך עמו ונמכר לגר
תושב עמך או לעקר משפחת גר:
אחרי נמכר גאלה תהיה לו אחד
מאחיו יגאלנו: או דדו או בן דדו
יגאלנו או משאר בשרו ממשפחתו
יגאלנו או השיגה ידו ונגאל: וחשב
עם קנהו משנת המכרו לו עד שנת
היבל והיה כסף ממכרו במספר
שנים כימי שכיר יהיה עמו: אם עוד
רבות בשנים לפיהן ישיב גאלתו
מכסף מקנתו: ואם מעט נשאר
בשנים עד שנת היבל וחשב לו כפי
שניו ישיב את גאלתו: כשכיר שנה
בשנה יהיה עמו לא ירדנו בפרך
לעיניך: ואם לא יגאל באלה ויצא
בשנת היבל הוא ובניו עמו: כי לי בני
ישראל עבדים עבדי הם אשר
הוצאתי אותם מארץ מצרים אני
יהוה אלהיכם: לא תעשו לכם אלילם

תפלחון ובאחיכון בני ישראל גבר באחוהי לא תפלח ביה בקשיו:
וארי תדבק יד ערל ותותב עמך ויתמסכן אחוך עמיה ויזדבן לערל תותב עמך או לארמאי זרעית גיורא:
בתר דיזדבן פורקנא יהא ליה חד מאחוהי יפרקיניה:
או אח אבוהי או בר אח אבוהי יפרקיניה או מקריב בישריה מזרעיתיה יפרקיניה או דתדבק ידיה ויתפריק:
ויחשב עם זבניה משתא דיזדבן ליה עד שתא דיובלא ויהא כסף זבינוהי כמנין שניא כיומי אגירא יהא עמיה:
אם עוד סגיאות בשניא לפומהן יתיב פורקניה מכסף זבינוהי:
ואם זעיר ישתאר בשניא עד שתא דיובלא ויחשב ליה כפום שנוהי יתיב ית פורקניה:
כאגיר שנא בשנא יהי עמיה לא יפלח ביה בקשיו לעינך:
ואם לא יתפרק באלין ויפוק בשתא דיובלא הוא ובנוהי עמיה:
ארי דילי בני ישראל עבדין עבדי אינון דאפיקית יתהון מארעא דמצרים אנא יי אלהכון:
לא תעבדון לכון טעון

ובאחיכם בני ישראל איש באחיו להביא נשיא בעמיו ומלך במשרתיו שלא לרדות בהם בפרך: יד גר ותושב עמך והוא תושב כתרגומו יד ערל ותותב וסופו מוכיח שנאמר ונמכר לגר תושב: וכי תשיג יד גר ותושב עמך מי גרם לו שיעשיר דבוקו עמך: ומך אחיך עמו מי גרם לו שימוך דבוקו עמו שלמד ממעשיו: משפחת גר זה העובד כוכבים כשהוא אומר לעקר זה הנמכר לשם עבודה להיות לה שמש ולא לאלהות אלא לחטוב עצים ולשאוב מים: גאולה תהיה לו מיד אל תניחהו שיטמע עם שנת היובל שהרי כל עצמו לא קנאו אלא לעבדו עד היובל שהרי יובל יצא כמו שנאמר ויצא בשנת היובל ובגוי שתחת ידך הכתוב מדבר ואעפ"כ לא תבא עליו בעקיפין מפני חלול השם אלא כשבא לצאת יחשוב וינכה לחשבון לפי המנין בכל שנה ושנה ינכה לו הקונה מדמיו: ואם יהיו עשרים שנה משנמכר עד היובל וקנהו בעשרים מנה נמצא שקנה לו עבודת שנה במנה ואם שהה זה אצלו חמש שנים ואח"כ נגאל ינכה לו חמשה מנים ויתן לו הגוי חמשה עשר מנה וזהו והיה כסף ממכרו במספר שנים כימי שכיר יהיה עמו מחשבון הימים לכל שנה ושנה יחשוב כאלו נשכר עמו כל שנה ושנה במנה וינכה לו: אם עוד רבות בשנים עד היובל לפיהם הכל כאשר פרשתי ובמסכת ערכין ובמסכת קדושין דרשו אם עוד רבות בשנים אם קונהו או אם קונהו עבדים לא הכתוב בלקח עבד לוקח ובוק וביק אומר מכסף מקנתו ישיב שכרו של עבדו וכו': לא ירדנו בפרך לעיניך כלומר ואתה רואה: ואם לא יגאל באלה באלה הוא נגאל ואינו נגאל בשש: כי לי בני ישראל עבדים שטרי קודם: אני יי אלהיכם כל המשעבדם מלמטה כאלו משעבדם מלמעלה: לא תעשו לכם אלילים כנגד זה הנמכר לגוי שלא יאמר הואיל ורבי מגלה עריות אף אני מגלה עריות הואיל ורבי עובד עבודה זרה אף אני עובד עבודה זרה כמותו הואיל ורבי מחלל שבתות ויזמים טובים אף אני מחלל שבתות וימים טובים כמותו לכך נאמרו כאן כל המקראות הללו ואף הפרשיות הללו נאמרו על הסדר בתחלה הזהיר על השמיטה ואם חמד ממון ונחשד על השביעית סופו למכור מטלטליו לכך סמך לה וכי תמכרו ממכר לא חזר בו סוף מוכר אחוזתו לא חזר בו סוף מוכר ביתו לא חזר בו סוף לוה ברבית כל אלו קשות האחרונות מן הראשונות לא חזר בו סוף מוכר עצמו לא דיו לישראל אלא אפילו לגוי:

בן דדו חסר וי"ו אותיות בן דוד יגאלנו:

טעם שלא להניח לנכרי לעבוד בעבד עברי בפרך

1-6-B

ופסל ומצבה לא תקימו לכם ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחות עליה כי אני יהוה אלהיכם: את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו אני יהוה:

אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם: ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו: והשיג לכם דיש את בציר ובציר ישיג את זרע ואכלתם לחמכם לשבע וישבתם לבטח בארצכם: ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד והשבתי חיה רעה מן הארץ וחרב לא תעבר בארצכם: ורדפתם את איביכם ונפלו לפניכם לחרב: ורדפו מכם חמשה מאה ומאה מכם רבבה ירדפו ונפלו איביכם לפניכם לחרב: ופניתי אליכם והפריתי אתכם והרביתי אתכם והקימתי את בריתי אתכם: ואכלתם ישן נושן וישן מפני חדש תוציאו: ונתתי משכני בתוככם ולא תגעל נפשי אתכם: והתהלכתי

ותלם וקמא לא תקימון לכון ואבן סגדא לא תתנון בארעכון למסגד עלה אנא יי אלהכון: ית יומי שבא דילי תטרון ולבית מקדשי תהון דחלין אנא יי:

אם בקימי תהכון וית פקודי תטרון ותעבדון יתהון: ואתן מטרכון בעדנכון ותתן ארעא עללתה ואילן חקלא יתן איביה: ויערע לכון דישא לקטפא וקטפא יערע לאפקות בר זרעא ותיכלון לחמכון לשבע ותתבון לרוחצן בארעכון: ואתן שלמא בארעא ותשרון ולית דמניד ואבטל חיתא בישתא מן ארעא ודקטלין בחרבא לא יעדון בארעכון:

ותרדפון ית בעלי דבביכון ויפלון קדמיכון לחרבא: וירדפון מנכון חמשא למאה ומאה מנכון לריבותא יערקון ויפלון בעלי דבביכון קדמיכון לחרבא: ואתפני במימרי לאוטבא לכון ואפיש יתכון ואסגי יתכון ואקים ית קימי עמכון: ותיכלון עתיקא דעתיק ועתיקא מן קדם חדתא תפנון:

ואתן משכני ביניכון ולא ירחק מימרי יתכון: ואשרי שכינתי

ואבן משכית. לשון כסוי כמו ושכותי כפי. שמכסים את הקרקע ברצפת אבנים: להשתחות עליה. אפילו לשמים שהשתחויה בפשוט ידים ורגלים היא ואסרה תורה לעשות כן חוץ מן המקדש: ...

חסלת פרשת בהר סיני

אם בחקתי

תלכו. יכול זה קיום המצות כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו הרי קיום המצות אמור הא מה אני מקיים אם בחקתי תלכו שתהיו עמלים בתורה: ואת מצותי תשמרו. הוו עמלים בתורה על מנת לשמור ולקיים כמו שנאמר ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם: בעתם. בשעה שאין דרך בני אדם לצאת כגון בלילי שבתות: ועץ השדה. הן אילני סרק שעתידין לעשות פירות: והשיג לכם דיש את בציר. שיהא הדיש מרובה ואתם עוסקים בו עד הבציר ובבציר תעסקו עד שעת הזרע: ואכלתם לחמכם לשבע. אוכל קימעא והוא מתברך במעיו: ונתתי שלום. שמא תאמרו הרי מאכל הרי משתה אם אין שלום אין כלום תלמוד לומר אחר כל זאת ונתתי שלום בארץ מכאן שהשלום שקול כנגד הכל. וכן הוא אומר עושה שלום ובורא רע: וחרב לא תעבר בארצכם. אין צריך לומר שלא יבאו למלחמה אלא אפילו לעבור דרך ארצכם ממדינה למדינה: לפניכם לחרב. איש בחרב רעהו: ורדפו מכם. וכי כך הוא החשבון והלא לא היה צריך לומר אלא מאה מכם שנים אלפים ירדפו אלא אינו דומה מועטין העושין את התורה למרובין העושין אותה: ונפלו איביכם וגו'. שיהיו נופלים לפניכם שלא כדרך ארץ: ופניתי אליכם. אפנה מכל עסקי לשלם שכרכם. משל למלך ששכר פועלים וכו' כדאיתא בת"כ: והפריתי אתכם. בפריה ורביה: והרביתי אתכם. בקומה זקופה: והקימותי את בריתי. ברית חדשה שלא כברית הראשונה שהפרתם אותה אלא ברית חדשה שלא תופר שנאמר וכרתי את בית ישראל ואת בית יהודה ברית חדשה לא כברית הראשונה: ואכלתם ישן נושן. הפירות יהיו משתמרים וטובים להתיישן שיהא ישן הנושן של שלש שנים יפה לאכול משל אשתקד: וישן מפני חדש תוציאו. שיהיו הגרנות מלאות חדש והאוצרות מלאות ישן וצריכים אתם לפנות האוצרות למקום אחר לתת החדש לתוכם: ונתתי משכני. זה בית המקדש: ולא תגעל נפשי. אין רוחי קצה בכם. כל געילה לשון פליטת דבר הבלוע בדבר כמו כי שם נגעל מגן גבורים לא קבל המשיחה

אם בחקתי תלכו ר"ת אבות שהלכו בדרכי אבר[הם] ...

משכני מע' של משכני עמו ...

162

בתוככם והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם: אני יהוה אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים מהית להם עבדים ואשבר מטת עלכם ואולך אתכם קוממיות: פ

ואם לא תשמעו לי ולא תעשו את כל המצות האלה: ואם בחקתי תמאסו ואם את משפטי תגעל נפשכם לבלתי עשות את כל מצותי להפרכם את בריתי: אף אני אעשה זאת לכם והפקדתי עליכם בהלה את השחפת ואת הקדחת מכלות עינים ומדיבת נפש וזרעתם לריק

ביניכון ואהי לכון לאלה ואתון תהון קדמי לעם: אנא יי אלהכון דאפיקית יתכון מארעא דמצרים מלמהוי להון עבדין ותברית ניר עממיא מנכון ודברית יתכון בחירותא:

ואם לא תקבלון למימרי ולא תעבדון ית כל פיקודיא האלין:

ואם בקימי תקוצון ואם ית דיני תרחיק נפשכון בדיל דלא למעבד ית כל פיקודי לאשנותכון ית קימי:

אף אנא אעביד דא לכון ואסער עליכון בהלתא ית שחפתא וית קדחתא מחשכן עינין ומפחן נפש ותזרעון לריקנו

שמושחים מגן של עור בחלב מבושל כדי להחליק מעליו מכת חץ או חנית כדי שלא יקוב העור: והתהלכתי בתוככם. אטייל עמכם בגן עדן כאחד מכם ולא תהיו מזדעזעין ממני. יכול לא תיראו ממני ת"ל והייתי לכם לאלהים: אני ה' אלהיכם. כדאי אני שתאמינו שאני יכול לעשות כל אלה שהרי הוצאתי אתכם מארץ מצרים ועשיתי לכם נסים גדולים: מוטות. כמין יתד בשני ראשי העול המעכבים המוסרה שלא תצא מראש השור ויתיר הקשר: קוממיות. בקומה זקופה: ואם לא תשמעו לי. להיות עמלים בתורה לדעת מדרש חכמים. יכול לקיום המצות בלבד כשהוא אומר ולא תעשו הרי קיום מצות אמור הא מה אני מקיים אם לא תשמעו לי להיות עמלים בתורה. מה ת"ל לי אין לי אלא זה המכיר את רבונו ומתכוין למרוד בו וכן הוא אומר בנמרוד גבור ציד לפני ה' שמכירו ומתכוין למרוד בו. וכן באנשי סדום הוא אומר ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד מכירים רבונם ומתכוונים למרוד בו: ולא תעשו. אם לא תלמדו לא תעשו הרי שתי עבירות: ואם בחקתי תמאסו. מואס באחרים העושים: משפטי תגעל נפשכם. שונא את החכמים: לבלתי עשות. מונע את אחרים מלעשות: את כל מצותי. כופר שלא צויתים לכך נאמר כל מצותי ולא נאמר את כל המצות: להפרכם את בריתי. כופר בעיקר. הרי שבע עבירות הראשונה גוררת השניה וכן עד השביעית ואלו הן לא למד ולא עשה מואס באחרים העושים שונא את החכמים מונע את אחרים מלעשות כופר במצות כופר בעיקר: והפקדתי עליכם. וצויתי עליכם: שחפת. יש חולי שמשחף את הבשר שנפוח ונראה חולה נפוח שהוקלה נפיחתו ומראית פניו זעופה: קדחת. חולי שמקדיח את הגוף ומחממו ומבעירו כמו כי אש קדחה באפי: מכלות עינים ומדיבת נפש. העינים צופות וכלות לראות שיקל וירפא וסוף לא ירפא ויהיו הנפשות של משפחותיו דוות במיתתו. כל תאוה שאינה באה ותוחלת ממושכה קרויה כלות עינים: וזרעתם לריק. תזרעו ולא תצמיח ואם תצמיח ואכלוהו אויביכם: ונתתי פני בכם. פנאי שלי פונה אני מכל עסקי להרע לכם: ורדו בכם שנאיכם. כמשמעו ישלטו בכם. מדרש אגדה. בכם. משלכם יש שונא שכן ובודק כל סימון ואין לעינו מכחו. מדרש בתורת כהנים. אף אני אעשה זאת לכם. איני מדבר אלא בגוף וכן אף אני אלך עמם בקרי: והפקדתי עליכם שיהו המכות מופקדות אתכם מזו לזו עד שהראשונה פקודה אצלכם אביא אחרת ואסמכנה לה: בהלה. מכה המבהלת את הבריות ואיזו זו מכת מותן. את השחפת. יש לך אדם שהוא חולה ומוטל במטה אבל בשרו שמור עליו ת"ל שחפת שהוא נשחף. או עתים שהוא נשחף ונוח אבל אינו מקדיח ת"ל ואת הקדחת. או עתים שהוא מקדיח וכסבור הוא בעצמו שיחיה ת"ל מכלות עינים. או הוא אינו סבור שיחיה אבל אחרים סבורים שיחיה ת"ל ומדיבת נפש: וזרעתם לריק זרעכם. זורעה ואינה מצמחת ומעתה מה ת"ל ואכלוהו אויביכם הא כיצד זורעה שנה ראשונה ואינה מצמחת שנה שניה ומצמחת ואויבים באים ומוצאים תבואה כנוסה ומתים ברעב שלא לקחו

163A

ורעכון וייכלוניה בעלי
דבביכון ׃ ואתן רוגזי בכון
ותתברון קדם בעלי דבביכון
וירדון בכון שנאיכון והעירקון
ולית דרדיף יתכון ׃
ואם עד אילין לא תקבלון
לסיפרי ואוסף למימחי יתכון
שבע על חוביכון ׃
ואיתבר ית יקר תוקפיכון ואתן
ית שמיא רעיליכון תקיפין
כפרזלא מלאחתא מיטרא
וארעא די תחותיכון תסינא
כנחשא מלמעבד פירין ׃
ויסוף לריקנו חיליכון ולא
תתן ארעכון עללתה ואילן
ארעא לא יתן איבה ׃
ואם תהכון קדמי בקשיו ולא
תאבון לקבלא במימרי ואוסף
לאיתאה עליכון מחא שבע
על חוביכון ׃
ואיגרי בכון ית חיות ברא
ותתכיל יתכון ותשיצי ית
בעירכון ותזער יתכון ויצדיין

זרעכם ואכלהו איביכם ׃ ונתתי פני
בכם ונגפתם לפני איביכם ורדו בכם
שנאיכם ונסתם ואין רדף אתכם ׃
ואם עד אלה לא תשמעו לי ויספתי
ליסרה אתכם שבע על חטאתיכם ׃
ושברתי את גאון עזכם ונתתי את
שמיכם כברזל ואת ארצכם כנחשה ׃
ותם לריק כחכם ולא תתן ארצכם
את יבולה ועץ הארץ לא יתן פריו ׃
ואם תלכו עמי קרי ולא תאבו לשמע
לי ויספתי עליכם מכה שבע
כחטאתיכם ׃ והשלחתי בכם את חית
השדה ושכלה אתכם והכריתה את
בהמתכם והמעיטה אתכם ונשמו

הצמיחה אויביכם׳ דבר אחר וזרעתם
לריק כנגד הבנים והבנות הכתוב
מדבר שאתה עמל בהם ומגדלם
והחטא בא ומכלה אותם שנאמר אשר
טפחתי ורביתי איבי כלם׳ ונתתי
פני בכם׳ כמו שנאמר ופניתי אליכם
בטובה כך נאמר ונתתי פני בכם
לרעה׳ מושל משל למלך שאמר
לעבדיו פונה אני מכל עסקי ועוסק
עמכם לרעה׳ ונגפתם לפני אויביכם
שיהא המות הורג אתכם מבפנים
ובעלי דבבכם מקיפין אתכם מבחוץ׳
ורדו בכם שונאיכם׳ שאני מעמיד
שונאיכם מכם ובכם שבשעה שאומות
העולם עומדים על ישראל אינם

יא״ם סוף׳ שא״מ מרי׳

מבקשים אלא מה שבגלוי שנאמר והיה אם זרע ישראל ועלה מדין ועמלק וגו׳ ויחנו עליהם וישחיתו את כל יבול הארץ וגו׳
אבל בשעה שאני מעמיד עליכם מכם ובכם הם מחפשים אחר מטמוניות שלכם וכן הוא אומר ואשר אכלו שאר עמי
ועורם מעליהם הפשיטו ואת עצמותיהם פצחו׳ ונסתם׳ מפני האימה׳ ואין רודף׳ מבלי כח ׃ ואם עד אלה׳ ואם בעוד
אלו עמכם לא תשמעו׳ ויספתי׳ עוד יסורין אחרים׳ שבע על חטאתיכם׳ שבע פורעניות על שבע עבירות
האמורות למעלה ׃ ושברתי את גאון עזכם׳ זה בית המקדש וכן הוא אומר הנני מחלל את מקדשי גאון עזכם ׃
ונתתי את שמיכם וגו׳ זו קשה משל משה ששם הוא אומר והיו שמיך אשר על ראשך נחשת שיהיו השמים מזיעים כדרך
שהנחשת מזיע והארץ לא תהא מזיעה כדרך שאין הברזל מזיע והיא משמרת פירותיה אבל כאן הוא אומר ונתתי
את שמיכם כברזל שלא יהו השמים מזיעים כדרך שאין הברזל מזיע והארץ תהא מזיעה כדרך שהנחשת מזיע והיא
מאבדת פירותיה ׃ ותם לריק כחכם׳ הרי אדם שלא עמל שלא חרש שלא זרע שלא נכש שלא כסח ולא עדר ובשעת
הקציר בא שדפון והלקה אותו אין בכך כלום אבל אדם שעמל שחרש וזרע ונכש וכסח ועדר ובשעת הקציר בא שדפון
וירקון והלקה אותו הרי שניו של זה קהות ׃ ולא תתן ארצכם את יבולה׳ אף מה שאתה מוביל לה בשעת הזרע׳ ועץ
הארץ׳ אף מן הארץ יהא לקוי שלא יחנט פירותיו בשעת החנטה׳ לא יתן פריו׳ משמש למעלה ולמטה אעץ ואפרי
לא פריו כשהוא מפרה משיר פירותיו הרי שתי קללות ויש כאן שבע פורעניות ׃ ואם תלכו עמי קרי׳ רבותינו אמרו
עראי במקרה שאינו אלא לפרקים כן תלכו עראי במצות׳ ומנחם בן סרוק פירשו לשון מניעה׳ וכן הוקר רגלך׳ וכן
יקר רוח׳ וקרוב לשון זה לתרגום של אונקלוס לשון קושי שמקשים לבם להמנע מהתקרב אלי׳ שבע כחטאתיכם׳ שבע
פורעניות אחרות כמספר שבע כחטאתיכם ׃ והשלחתי׳ לשון גרוי׳ ושכלה אתכם׳ אין לי אלא חיה משכלת שדרכה
בכך בהמה מנין ת״ל ושן בהמות אשלח בם הרי שתים ומנין שתהא ממיתה בנשיכתה ת״ל עם חמת זוחלי עפר מה אלו
נושכים וממיתים אף אלו נושכים וממיתים וכבר היו שנים בארץ ישראל ערוד מזיק וממית חמור מזיק וממית ׃ ושכלה
אתכם׳ אלו הקטנים ׃ והכריתה את בהמתכם׳ מבחוץ ׃ והמעיטה אתכם׳ מבפנים ׃ ונשמו דרכיכם׳ שבילים גדולים
ושבילים קטנים הרי ז׳ פורעניות שן בהמה שן חיה חמת זוחלי עפר ושכלה והכריתה והמעיטה ונשמו ׃ לא תוסרו׳ לשוב אלי

דרכיכם: ואם באלה לא תוכרו לי והלכתם עמי קרי: והלכתי אף אני עמכם בקרי והכיתי אתכם גם אני שבע על חטאתיכם: והבאתי עליכם חרב נקמת נקם ברית ונאספתם אל עריכם ושלחתי דבר בתוככם ונתתם ביד אויב: בשברי לכם מטה לחם ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד והשיבו לחמכם במשקל ואכלתם ולא תשבעו: ס

ואם בזאת לא תשמעו לי והלכתם עמי בקרי: והלכתי עמכם בחמת קרי ויסרתי אתכם אף אני שבע על חטאתיכם: ואכלתם בשר בניכם ובשר בנתיכם תאכלו: והשמדתי את במתיכם והכרתי את חמניכם ונתתי את פגריכם על פגרי גלוליכם וגעלה נפשי אתכם: ונתתי את עריכם חרבה והשמותי את מקדשיכם ולא אריח בריח ניחחכם: והשמתי אני את הארץ ושממו עליה איביכם הישבים בה: ואתכם אזרה

אורחתכון:
ואם באלין לא תודרון לפולחני ותהכון קדמי בקשיו:
ואיהך אף אנא עמכון בקשיו ואלקי יתכון אף אנא שבע על חוביכון:
ואיתי עליכון דקטלין בחרבא ויתפרען מנכון פורענותא על דעברתון על פתגמי אוריתא ותתכנשון לקירויכון ואגרי מותנא ביניכון ותתמסרון ביד סנאה:
כד איתבר לכון סעד מיכלא וייפין עשר נשין לחמכון בתנורא חד ויתיבון לחמכון במתקלא ותיכלון ולא תשבעון:

ואם בדא לא תקבלון למימרי ותהכון קדמי בקשיו:
ואיהך עמכון בתקוף רגז ואלקי יתכון אף אנא שבע על חוביכון:
ותיכלון בשר בניכון ובשר בנתיכון תיכלון:

ואשיצי ית במתיכון ואקצץ ית חנסניכון ואתן ית פגריכון על פגרי טעוותכון וירחק מימרי יתכון:
ואתן ית קרויכון חרבא ואצדי ית מקדשיכון ולא אקביל ברעוא קרבן כנישתכון:
ואצדי אנא ית ארעא ויצדון עלה בעלי דבביכון דיתבין בה:
ויתכון איבדר בין עממיא ואגרי בתריכון

נקם ברית. ויש נקם שאינו בברית כדרך שאר נקמות וזהו סימוי עיניו של צדקיהו. ד"א נקם ברית נקמת בריתי אשר עברתם. כל הבאת חרב שבמקרא היא מלחמת חיילות אויבים: ונאספתם. מן החוץ אל תוך הערים מפני המצור: ושלחתי דבר בתוככם. ועל ידי הדבר ונתתם ביד האויבים הצרים עליכם. לפי שאין מלינים את המת בירושלים וכשהם מוציאים את המת לקברו נתנים ביד אויביהם: מטה לחם. לשון משען כמו מטה עוז: בשברי לכם. אשבור לכם כל משען אוכל והם חולי רעב: ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד. מחוסר עצים: והשיבו לחמכם במשקל. שתהא התבואה נרקבת ונעשית פת נופלת ונשברת בתנור והן יושבות ושוקלות את השברים לחלקם ביניהן: ואכלתם ולא תשבעו. זהו מארה בתוך המעים בלחם. קרי שבע פורעניות: חרב מעד דבר שבר מטה לחם יוסר עשר נשים פת נופלת מארה במעים: ונתתם אלה מן המנין שהיה בהרב: במותיכם. מגדלים ובירניות: חמניכם. מין עבודה זרה שמעמידין על הגגות ועל שם שמעמידין בחמה קרויין חמנים: ונתתי את פגריכם על פגרי גלוליכם. נפוחי רעב היו ומוציאים יראתם מחיקם ומנשקים אותם וכרסם נבקעת ונופלת עליה: וגעלה נפשי אתכם. זה סילוק השכינה: ונתתי את עריכם חרבה. יכול מאדם כשהוא אומר והשימותי אני את הארץ הרי אדם אמור הא מה אני מקיים חרבה מעובר ושב: והשימותי את מקדשיכם. יכול מן הקרבנות כשהוא אומר ולא אריח הרי קרבנות אמורים הא מה אני מקיים והשימותי את מקדשיכם מן השיירות שיירות של ישראל שהיו מתקדשות ונועדות לשם. קרי שבע פורעניות אכילת בשר בנים ובנות והשמדת במות קרי שנים. כריתת חמנים אין כאן פורענות אלא ע"י השמדת הבירניות יפלו החמנים שבראשי הגגות וכרתי ונתתי את פגריכם זהו קרי שלש. סילוק השכינה קרי ארבע. חרבן ערים קרי חמש. שממון המקדש מן השיירות קרי שש. ולא אריח בריח קרבנות קרי שבע: והשימותי אני את הארץ. זו מדה טובה לישראל שלא ימצאו האויבים נחת רוח בארצם שתהא שוממה מיושביה: ואתכם אזרה בגוים. זו מדה קשה שבשעה שבני מדינה גולים למקום אחד הם רואים זה את זה ומתנחמים. ואתכם זורה כבמזרה כאדם הזורה שעורים בנפה ואין א' מהם נדבק עם חבירו:

163B

דקטלין בחרבא ותהא ארעכון צדיא וקרויכון יהון חרבא: בכן תרעי ארעא ית שמיטהא כל יומין דצדיאת ואתון בארעא דבעלי דבביכון בכן תשמיט ארעא ותרעי ית שמיטהא: כל יומין דצדיאת תשמוט ית דלא שמיטת בשמיטתכון כד הויתון יתבין עלה: ודישתארון בכון ואעיל תברא בלבהון בארעא דבעלי דבביהון וירדוף יתהון קל טרפא דשקיף ויערקון כמערוק מן קדם דקטלין בחרבא ויפלון ולית דרדיף: ויתקלון גבר באחוהי כד מן קדם דקטלין בחרבא ורדיף לית ולא תהא לכון תקומה קדם בעלי דבביכון: ותיבדון בני עממיא ותגמר יתכון ארע בעלי דבביכון: ודישתארון בכון יתמסון בחוביהון בארעתא דבעלי דבביכון ואף בחובי אבהתהון בישיא דאחידין בידיהון עמהון יתמסון: ויודון ית חוביהון וית חובי אבהתהון בשקריהון דשקרו במימרי ואף דהליכו קדמי בקשיו: אף אנא איהך עמהון בקשיו ואעיל יתהון

בגוים והריקתי אחריכם חרב והיתה ארצכם שממה ועריכם יהיו חרבה: אז תרצה הארץ את שבתתיה כל ימי השמה ואתם בארץ איביכם אז תשבת הארץ והרצת את שבתתיה: כל ימי השמה תשבת את אשר לא שבתה בשבתתיכם בשבתכם עליה: והנשארים בכם והבאתי מרך בלבבם בארצת איביהם ורדף אתם קול עלה נדף ונסו מנסת חרב ונפלו ואין רדף: וכשלו איש באחיו כמפני חרב ורדף אין ולא תהיה לכם תקומה לפני איביכם: ואבדתם בגוים ואכלה אתכם ארץ איביכם: והנשארים בכם ימקו בעונם בארצת איביכם ואף בעונת אבתם אתם ימקו: והתודו את עונם ואת עון אבתם במעלם אשר מעלו בי ואף אשר הלכו עמי בקרי: אף אני אלך עמם בקרי והבאתי אתם

והריקותי. כששולף החרב מתרוקן הנדן. ומדרשו אחר כשתריקו אחריכם אינה חוזרת מהם כאדם שמריק את המים ואין סופן לחזור. והיתה ארצכם שממה. שלא תמהרו לשוב לתוכה ומתוך כך יהיו עריכם חרבה נראין לכם חרבות שבשעה שאדם גולה מביתו ומכרמיו ומעירו וסופו לחזור כאלו אין ביתו וכרמיו חרבין כך שנויה בת"כ. אז תרצה הארץ. תפייס כעס המקום שכעס על שמיטותיה. והרצת למלך את שבתתיה. את אשר לא שבתה. ע' שנה של גלות בבל הם היו כנגד ע' שנות השמיטה ויובל שהיו השנים שהכעיסו ישראל בארצם למקום ת"ו ושלשים וו' שנה היו שצ' שנה היו משנכנסו לארץ עד שגלו עשרת השבטים. ובני יהודה הכעיסו לפניו מ' שנים משגלו השבטים עד חרבן ירושלם. הוא שנאמר ביחזקאל ואתה שכב על צדך השמאלית וכלית את אלה ושכבת על צדך הימנית מ' יום ונשאת את עון בית יהודה. ונבואה זו נאמרה ליחזקאל בשנה הה' לגלות המלך יויכין ועוד עשו שש שנים עד גלות צדקיהו הרי מ"ו. ואת שנות מנשה כה היו מנשה עשה תשובה שלשים וג' שנה וכל שנות רשעו כב כדכתב בה ככל אשר עשה אחאב ונוח כב שנה ושל אמון ב' ואחת עשרה לצדקיהו הרי מ"ו שנים בין וחשוב לת"ו ושלשים ושש שנים שמיטות ויובלות שבהם והם יו' למאה ז' י"ד שמיטות וב' יובלות הרי ע"ו במאות שנה של ג"ו שנים ח' שמיטות ושנה יתירה הרי ע' שנה חסר אחת ועוד שנה זו היתירה שנכנסו בשמיטה משלמת לע' שנה ועליהם נגזר ע' שנה שלמים. וכן הוא אומר בדברי הימים עד רצתה הארץ את שבתתיה למלאות ע' שנה. והבאתי מורך. פחד ורוך לבב. מ"ס של מורך יסוד נופל הוא כמו מ"ס של מועד ושל מוקש. ונסו מנוסת חרב. כאלו הורגים רודפים אותם. עלה נדף. שהרוח הודפו ומכהו על עלה אחר ומקשקש ומוציא קול. וכן תרגם אונקלוס טרפא דשקיף לשון חבטה כמו שדופות. והוא לשון משקוף מקום חבטת הדלת. וכן תרגם חבורה משקופי. וכשלו איש באחיו. כשירצו לנוס יכשלו זה בזה כי יבהלו לרוץ. כמפני חרב. כאלו בורחים לפני הורגים שיהא פחד בלבם וכל שעה כסבורים שאדם רודפם. ומדרשו וכשלו איש באחיו זה נכשל בעונו של זה שכל ישראל ערבים זה לזה. ואבדתם בגוים. כשתהיו פזורים תהיו אבודים זה מזה. ואכלה אתכם. אלו המתים בגולה. ואף בעונת אבתם אתם ימקו. כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם. ימקו. לשון המסה כמו ימסו כמו תמקנה בחוריהן. נמקו חבורותי. והבאתי אותם. אני בעצמי אביאם.

164A

בארץ איביהם או אז יכנע לבבם
הערל ואז ירצו את עונם: וזכרתי את
בריתי יעקוב ואף את בריתי יצחק
ואף את בריתי אברהם אזכר והארץ
אזכר: והארץ תעזב מהם ותרץ את
שבתתיה בהשמה מהם והם ירצו
את עונם יען וביען במשפטי מאסו
ואת חקתי געלה נפשם: ואף גם זאת
בהיותם בארץ איביהם לא מאסתים
ולא געלתים לכלתם להפר בריתי
אתם כי אני יהוה אלהיהם: וזכרתי
להם ברית ראשנים אשר הוצאתי
אתם מארץ מצרים לעיני הגוים
להיות להם לאלהים אני יהוה: אלה
החקים והמשפטים והתורת אשר
נתן יהוה בינו ובין בני ישראל בהר
סיני ביד משה:

וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר
אל בני ישראל ואמרת אלהם איש
כי יפלא נדר בערכך נפשת ליהוה:
והיה ערכך הזכר מבן עשרים שנה
ועד בן ששים שנה והיה ערכך
חמשים שקל כסף בשקל הקדש:
ואם נקבה הוא והיה ערכך שלשים
שקל: ואם מבן חמש שנים ועד בן
עשרים שנה והיה ערכך הזכר
עשרים שקלים ולנקבה עשרת
שקלים: ואם מבן חדש ועד בן חמש
שנים והיה ערכך הזכר חמשה שקלים
כסף ולנקבה ערכך שלשת שקלים
כסף: ואם מבן ששים שנה ומעלה

בארע בעלי דבביהון או בכן יתבר לבהון טפשא ובכן ירעון ית חוביהון:
ודכירנא ית קיימי דעם יעקב ואף ית קיימי דעם יצחק ואף ית קיימי דעם אברהם אנא דכיר וארעא אנא דכיר:
וארעא תתרטש מנהון ותרעי ית שמטהא כד היא צדיא מנהון ואינון ירעון ית חוביהון וטין חלף ברבן אייתי עליהון די בדיני קצו וית קיימי רחיקת נפשהון:
ואף ברם ברא כפיהויהון בארע בעלי דבביהון לא ארטישינון ולא ארחיקינון לשיציותהון לאשנאה קיימי עמהון ארי אנא יי אלההון:
ודכירנא להון קיים קדמאי דאפיקית יתהון מארעא דמצרים לעיני עממיא למהוי להון לאלה אנא יי:
אלין קימיא ודיניא ואוריתא דיהב יי בין מימריה ובין בני ישראל בטורא דסיני בידא דמשה:
ומליל יי עם משה למימר: מליל עם בני ישראל ותימר להון גבר ארי יפריש נדרא בפורסן נפשתא קדם יי:
ויהא פורסניה דדיכרא מבר עשרין שנין ועד בר שתין שנין ויהא פורסניה חמשין סילעין דכסף בסילעי קודשא:
ואם נוקבתא היא ויהא פורסניה תלתין סלעין:
ואם מבר חמש שנין ועד בר עשרין שנין ויהא פורסניה דדיכרא עשרין סלעין ולנוקבתא עשר סלעין:
ואם מבר ירחא ועד בר חמש שנין ויהא פורסניה דדיכרא חמש סלעין דכסף ולנוקבתא פורסניה תלת סלעין דכסף:
ואם מבר שתין שנין ולעילא

זו מדה טובה לישראל שלא יאמרו
הואיל וגלינו בין האומות נעשה
כמעשיהם אני איני מניחם אלא אני
מעמיד את נביאי ומחזירם לתחת
כנפי שנאמר והעולה על רוחכם
היו לא תהיה חי אני נאם יי' אם לא
ביד חזקה אמלוך עליכם: או אז
יכנע לבבם הערל: כמו או שמא
סור ענין הוא · אולי שמא אז יכנע
לבבם: ואז ירצו את עונם: יכפרו
עונם ביסורין: וזכרתי את בריתי
יעקוב: בה' מקומות נכתב מלא ואליהו
בה' מקומות נכתב חסר יעקב נטל
אות משמו של אליהו ערבון
שיבא ויבשר גאולת בניו: וזכרתי
את בריתי יעקב: למה נמנו כאן
אחורנית כלומר כדאי יעקב
הקטן לכך ואם אינו כדאי הרי יצחק
עמו ואם אינו כדאי הרי אברהם
עמו שהוא כדאי: ולמה לא נאמר
זכירה ביצחק אלא אפרו של יצחק
נראה לפני צבור ומונח על גבי המזבח:
יען וביען: גמול ובגמול אשר
במשפטי מאסו ואת חקתי געלה
נפשם: ואף גם זאת: ואף אפי' אני עושה
עמהם זאת הפורענות אשר אמרתי
בהיותם בארץ אויביהם לא אמאסם
להכלותם ולהפר בריתי אתם אשר
אתם: ברית ראשונים: של שבטים:
והתורות: אחת בכתב ואחת בעל פה מגיד
שכולם נתנו למשה בסיני: כי יפליא
יפריש בפיו: בערכך נפשות: ליתן ערך
נפשו. כלומר ערך דבר שנפשו תלויה בו עלי: והיה ערכך וגו' אין ערך זה לשון דמים אלא בין שהוא יקר בין זול לפי שנותיו
הערך הקצוב עליו בפרשה זו: ערכך כמו ערך וכפל הכפין לא ידעתי מאיזה לשון הוא: ואם מבן ק' שנה לא שיהא הגדול
קטן שאין ברבוי קטן כלום אלא גדול שאין ערך קטן זה שהוא בן כ' שנה עולה ואיש מבן ס' שנה ולא משמגיע לימי זקנה

כ"מח לא
מלא כתב בה
זכירה
לפי שאפרו
צבור ומונח
לפני הקב"ה:
האבות מנויין
למפרע לומר
הקב"ה אני זוכר
מאין כאחד
ובכלן כתוב
אף בר מיעקב
שהיה מטתו
שלימה ולא
יצא ממנו
פסולת

1643

אם זכר והיה ערכך חמשה עשר
שקל ולנקבה עשרה שקלים ׃ ואם
מך הוא מערכך והעמידו לפני הכהן
והעריך אתו הכהן על פי אשר תשיג
יד הנדר יעריכנו הכהן ׃ ואם בהמה אשר יקריבו
ממנה קרבן ליהוה כל אשר יתן
ממנו ליהוה יהיה קדש ׃ לא יחליפנו
ולא ימיר אתו טוב ברע או רע בטוב
ואם המר ימיר בהמה בבהמה והיה
הוא ותמורתו יהיה קדש ׃ ואם כל
בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה
קרבן ליהוה והעמיד את הבהמה
לפני הכהן ׃ והעריך הכהן אתה בין
טוב ובין רע כערכך הכהן כן יהיה ׃
ואם גאל יגאלנה ויסף חמישתו על
ערכך ׃ ואיש כי יקדש את ביתו קדש
ליהוה והעריכו הכהן בין טוב ובין
רע כאשר יעריך אתו הכהן כן יקום ׃
ואם המקדיש יגאל את ביתו ויסף
חמשית כסף ערכך עליו והיה לו ׃
ואם משדה אחזתו יקדיש איש ליהוה
והיה ערכך לפי זרעו זרע חמר שערים
בחמשים שקל כסף ׃ אם משנת היבל
יקדיש שדהו כערכך יקום ׃ ואם אחר

אם דכורא יהא פורסניה
חמש עשרי סלעין ולנוקבתא
עשר סלעין ׃
ואם מסכן הוא מפורסניה
ויקימניה קדם כהנא ויפרוס
יתיה כהנא על מיסת דתדביק
ידא דנדרא יפרסניה כהנא

ואם בעירא דיקרבון מינה
קורבנא קדם יי כל די יתן מניה
קדם יי יהא קודשא ׃
לא יחלפיניה ולא יעבר יתיה
טב בביש או ביש בטב ואם
חלפא יחלף בעירא בבעירא
ויהא הוא וחלופיה יהא
קודשא ׃
ואם כל בעירא מסאבא דלא
יקרבון מינה קורבנא קדם יי
ויקים ית בעירא קדם כהנא ׃

ויפרוס כהנא יתיה בין טב
ובין ביש כפורסן כהנא כן יהא ׃

ואם מיפרק יפרקינה ויוסף
חומשיה על פורסניה ׃
וגבר ארי יקדיש ית ביתיה
קודשא קדם יי ויפרסיניה
כהנא בין טב ובין ביש כמא
דיפרוס יתיה כהנא כן יקום ׃

ואם דאקדיש יפרוק ית ביתיה
ויוסף חומש כסף פורסניה
עלוהי ויהא ליה ׃
ואם מחקל אחסנתיה יקדיש
גבר קדם יי ויהא פורסניה
לפום זרעיה בר זרע כור
שערין בחמשין סלעין דכסף ׃

אם משתא דיובלא יקדיש
חקליה כפורסניה יקום ׃
ואם בתר

שהזקנים בן ששים נערכין או פחותה
קרובה להחשב כאיש לפי שהאיש
פוחת בזקנותו יותר משליש ערכו
והאשה אינה פוחתת יותר משליש
ערכה ויותר האיש קרוב להזקין יען
האשה והאשה קרובה להחשב כאיש
כדאמרי אינשי סבא בביתא פחא
בביתא סבתא בביתא סימא בביתא
סימנא טבא בביתא ׃ ואם מך הוא
שאין ידו משגת ליתן הערך הזה ׃
והעמידו לערך לפני הכהן ויעריכנו
לפי השגת ידו של מעריך הוא ׃ על
פי אשר תשיג יד הנודר לפי מה
שיש לו יסדרנו וישאיר לו כדי חייו
מטה וכר וכסת וכלי אומנות ׃ ואם
היקדיש אשר מקדיש לו אמורו ׃ כל
אשר יתן ממנו ׃ אמר רגל זו עולה
דבריו קיימים ותימכר לצרכי עולה
ודמיה חולין חוץ מדמי אותו האבר ׃
טוב ברע תם בבעל מום ׃ או רע
בטוב וכל שכן טוב בטוב ורע ברע ׃
כל בהמה טמאה ׃ בבעלי מום
הכתוב מדבר שהוא טמאה לקרבן
ולמדך הכתוב שאין קדשים תמימים
יוצאים לחולין אלא אם כן הוממו ׃
כערכך הכהן ׃ כן יהיה לאחר כל
אדם הבא לקנותה מיד הקדש ׃ אם גאל יגאל ׃ הבעלים החמיר הכתוב להוסיף חומש ׃ וכן מקדיש בית ׃ וכן מקדיש שדה
וכן בפדיון מעשר שני הבעלים מוסיפים חומש על שאר כל אדם ׃ והיה ערכך ׃ לפי זרעו ׃ לא כפי שוויה אלא יהא
שדה טובה ואחד שדה רעה פדיון הקדש שוה ׃ בית סאה שעורים בחמשים שקלים כך גזרת הכתוב והוא שבא לגאלה
בתחלת היובל ׃ ואם בא לגאלה באמצעו מעין לפי החשבון סלע ופונדיון לשנה ׃ לפי שאינה קדושה אלא למנין שנות
היובל שאם כנחלה קרי טוב ואם לא גאלה הגזבר מוכרה בדמים הללו לאחר ועומדת ביד הלוקח עד היובל כשאר
כל השדות הממכרות ובשובה עשויה ביובל חוזרת לכהנים של אותו משמר שהיובל פוגע בו ומתחלקת ביניהם
וזה המשפט האמור במקדיש שדה ובא לגאלה מפרש על סדר המקראות ׃ אם משנת היובל יקדיש ׃ אם
משעברה שנת היובל מיד הקדישה ובא לגאלה מיד ׃ כערכך יקום ׃ כערך הזה האמור יהיה חמשים כסף
יתן ׃ ואם אחר היובל יקדיש אחר שנתו ׃

165A

היובל יקדיש שדהו וחשב לו הכהן את הכסף על פי השנים הנותרת עד שנת היבל ונגרע מערכך׃ ואם גאל יגאל את השדה המקדיש אתו ויסף חמשית כסף ערכך עליו וקם לו׃ ואם לא יגאל את השדה ואם מכר את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד׃ והיה השדה בצאתו ביבל קדש ליהוה כשדה החרם לכהן תהיה אחזתו׃ ואם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחזתו יקדיש ליהוה׃ וחשב לו הכהן את מכסת הערכך עד שנת היבל ונתן את הערכך ביום ההוא קדש ליהוה׃ בשנת היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו לאשר לו אחזת הארץ׃ וכל ערכך יהיה בשקל הקדש עשרים גרה יהיה השקל׃ אך בכור אשר יבכר ליהוה בבהמה לא יקדיש איש אתו אם שור אם שה ליהוה הוא׃ ואם בבהמה הטמאה ופדה בערכך ויסף חמשתו עליו ואם לא יגאל

דיובלא יקדיש חקליה ויחשב ליה כהנא ית כספא על פום שניא דאישתארא עד שתא דיובלא ויתמנע מפורסניה ׃

ואם מפרק יפרוק ית חקלא דאקדיש יתיה ויוסף חומש כסף פורסניה עלוהי ויקום ליה ׃

ואם לא יפרוק ית חקלא ואם זבין ית חקלא לגבר אוחרן לא יתפריק עוד ׃

ויהא חקלא במיפקיה ביובלא קודשא קדם יי׳ כחקל חירמא לכהנא תהי אחסנתיה ׃

ואם ית חקל זבינוהי דלא כחקל אחסנתיה יקדיש קדם יי׳ ׃

ויחשב ליה כהנא ית נסיב פורסנא עד שתא דיובלא ויתן ית פורסנא ביומא ההוא קודשא קדם יי׳ ׃

בשתא דיובלא יתוב חקלא לדזבניה מניה לדי ליה אחסנת ארעא ׃

וכל פורסניה יהא בסלעי קודשא עשרין מעין יהא סילעא ׃

ברם בוכרא דיתבכר קדם יי׳ בבעירא לא יקדיש גבר יתיה אם תור אם אימר קדם יי׳ הוא ׃

ואם בבעירא מסאבא ויפרוק בפורסניה ויוסף חומשיה עלוהי ואם לא יתפריק

וכן אם הקדישה מאחר היובל ונתקדשה ביד הגזבר ובא זה לגאלה אחר היובל · וחשב לו הכהן את הכסף על פי השנים הנותרות כפי חשבון הזה סאה מנה קצב לדמיה של מ"ט שנים חמשים שקל הרי שקל לכל שנה ושנה ושקל יתר מכלם · והשקל מ"ח פונדיונות הרי סלע ופונדיון לשנה אלא שחסר פונדיון · ואמרו רבותינו שאותו פונדיון שהוא מוסיף לפרט השנים קלבון לפרוטרוט והבא לגאול שיפה סלע סלע מקדימין בפונדיונות לחשבת והוא כאמר יפה ומשום פרוטרוט וגרישתו זה מוסיף עליו קלבון בפרט השנים כדי להשוות שווין של פונדיונין לשווין של סלע לשני הפרוטות עד שנת היובל ונגרע מן הערכך · מנין השנים שמשנת היובל עד שנת הפדיון · ואם גאל יגאל המקדיש אותו יוסיף חומש על הקצבה הזאת · ואם לא יגאל את השדה המקדישו · ואם מכר הגזבר את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד לשוב ביד המקדיש · והיה השדה · בצאתו ביובל מיד הלוקחו מן הגזבר כדרך שאר שדות שיוצאות מיד לוקחיהן ביובל : קדש לי"י · לא שישוב להקדש בדק הבית לגזבר אלא כשדה החרם הנתון לכהנים שנאמר כל חרם בישראל לך יהיה אף זו תתחלק לכהנים של אותו משמר שיום הכפורי' של יובל פוגע בו · ואם את שדה מקנתו · חלוק יש בין שדה אחוזה לשדה מקנה ששדה מקנה לא תתחלק לכהנים ביובל לפי שאין יכול להקדישה אלא עד היובל שהרי ביובל היתה עתידה לצאת מידו ולשוב לבעלים לפי כך אם בא לגאול יגאל בדמים הללו הקצובים לשדה אחוזה · ואם לא יגאל · ומכרה הגזבר לאחר · או אם יגאל הוא · בשנת היובל · ישוב השדה לאשר קנהו מאתו · לאותו שהקדישה · ולא לאשר קנהו הלוקח מיד הגזבר · זהו משמעו לאשר קנהו מאתו והוא הגזבר לכך הוצרך לומר לאשר לו אחוזת הארץ מירושת אבות · והוא בעלים שמכרוה למקדיש · וכל ערכך יהיה בשקל הקדש · כל ערך שכתוב בו שקלים יהיה בשקל הקדש : עשרים גרה השקל · כ' מעות כך היו מתחלה ולאחר מיכן הוסיפו שתות ואמרו שש מעות כסף דינר כ"ד מעות לסלע : לא יקדיש איש אותו · לשם קרבן אחר לפי שאינו שלו · ואם בבהמה הטמאה וגו' אין מקרא הזה מוסב על הבכור שאין לומר בבכור בהמה טמאה ופדה בערכך ופטר חמור אין זה שהרי אין פדיון פטר חמור אלא טלה והוא מתנה לכהן והוא הקדש אלא הכתוב מוסב על ההקדש של מעלה שאמר בפדיון בהמה טהורה שהוקדשה וכאן דבר במקדיש בהמה טמאה לבדק הבית · ופדה בערכך כפי מה שיעריכנה הכהן · ואם לא יגאל ע"י הבעלים

ונמכר בערכך: אך כל חרם אשר יחרם איש ליהוה מכל אשר לו מאדם ובהמה ומשדה אחוזתו לא ימכר ולא יגאל כל חרם קדש קדשים הוא ליהוה: כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת: וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ ליהוה הוא קדש ליהוה: ואם גאל יגאל איש ממעשרו חמשיתו יסף עליו: וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבר תחת השבט העשירי יהיה קדש ליהוה: לא יבקר בין טוב לרע ולא ימירנו ואם המר ימירנו והיה הוא ותמורתו יהיה קדש לא יגאל: אלה המצות אשר צוה יהוה את משה אל בני ישראל בהר סיני:

ויזדבן בפורסניה:

ברם כל חירמא דיחרם גבר קדם יי מכל דיליה מאינשא ובעירא ומחקל אחסנתיה לא יזדבן ולא יתפרק כל חירמא קדש קודשין הוא קדם יי:

כל חירמא דיתחרם מן אינשא לא יתפריק יתקטלא יתקטיל:

וכל מעשרא דארעא מזרעא דארעא מפרי אילנא דיי הוא קודשא קדם יי:

ואם מיפרק יפרוק גבר ממעשריה חומשיה יוסף עלוהי:

וכל מעשר תורין ועאן כל די יעיבר תחות חוטרא עשיראה יהא קודשא קדם יי:

לא יבקר בין טב לביש ולא יחלפיניה ואם חלפא יחלפיניה ויהא הוא וחילופיה יהא קודשא לא יתפריק:

אילין פיקודיא דפקיד יי ית משה לבני ישראל בטורא דסיני:

חזק חזק

סכום פסוקי דספר ויקרא שמנה מאות ותמשים ותשעה וסימן נטף וסדריו עשרה ופרשיותיו שלשה עשר וחציו והנגע בבשר הזב

ונמכר בערכך. לאחרים: אך כל חרם. נחלקו רבותינו בדבר זה יש אומרים סתם חרמים להקדש ומה אני מקיים כל חרם בישראל לך יהיה בחרמי כהנים שפירש ואמר הרי זה לכהן ויש שאמרו סתם חרמים לכהנים והוא שאמר לא ימכר ולא יגאל אלא ינתן לכהן. ולדברי האומר סתם חרמים לבדק הבית מפרש זה בסתם חרמים. והאומר סתם חרמים לבדק הבית מפרש יקרא זה בחרמי כהנים שהכל מודים שחרמי כהנים אין להם פדיון עד שיבאו ליד כהן וחרמי גבוה נפדין. כל חרם קדש קדשים הוא. האומר סתם חרמים לבדק הבית מביא ראיה מכאן והאומר סתם חרמים לכהנים מפרש כל חרם קדש קדשים הוא לומר שחרמי כהנים חלים על קדשי קדשים ועל קדשים קלים ונותן לכהן כמו ששנינו במסכת ערכין אם נדר מחרים נותן דמיהם ואם נדבה נותן את טובתה: מאדם. כגון שהחרים את עבדיו ושפחותיו הכנענים: כל חרם אשר יחרם. היוצא ליהרג ואמר אחד ערכו עלי לא אמר כלום: מות יומת. הרי הולך למות לפיכך לא יפדה אין לו דמים ולא ערך: וכל מעשר הארץ. במעשר שני הכתוב מדבר: מזרע הארץ. מן הדגן: ומפרי העץ. התירוש והיצהר: לה' הוא. קנאו השם ומשלחנו צוך לעלות ולאכול בירושלים כמו שנאמר ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך וגו': ממעשרו. ולא ממעשר חברו שהפודה מעשר שני של חברו אינו מוסיף חומש. ומה היא גאולתו כדי להתירו באכילה בכל מקום והמעות יעלה ויאכל בירושלים כמו שנאמר ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך וגו': תחת השבט. כשבא לעשרן מוציאן בפתח זה אחר זה והעשירי מכה בשבט צבוע בסיקרא להיות ניכר שהוא מעשר וכן לטלאים ולעגלים של כל שנה: יהיה קדש. ליקרב על המזבח דמו ואימוריו והבשר נאכל לבעלים שהרי לא נמנה עם שאר מתנות כהונה ולא מצינו שיהא לכהנים: לא יבקר וגו'. לפי שנאמר ובכל מבחר נדריכם יכול יהא בורר ומוציא את היפה ת"ל לא יבקר בין טוב לרע. בין תם בין בעל מום חלה עליו קדושה ולא שיקרב בעל מום אלא יאכל בתורת מעשר ואסור לגזוז וליעבד:

חסלת אם בחקתי נשלם ספר ויקרא תהלה לאל עליון ונורא

166A

ספר במדבר סיני

ביום אחד לחדש השני: מתוך חבתן לפניו מונה אותם כל שעה כשיצאו ממצרים מנאן וכשנפלו בעגל מנאן לידע מנין הנותרים וכשבא להשרות שכינתו ביניהם מנאן באחד בניסן הוקם המשכן ובאחד באייר מנאם. לגלגלתם על ידי שקלים בקע לגלגלת. למשפחתם לדעת מנין כל שבט ושבט. לבית אבותם את שאביו משבט אחד ואמו משבט אחר יקום על שבט אביו. כל יוצא צבא מגיד שאין יוצא בצבא פחות מבן עשרים. איש ראש כמו שאומר לקמן אנשים ראשים דפלן ובשבט [illegible] ראשים לו הם אלה פקודי את בם [illegible] ולא בלשון [illegible] ובני ישראל מנינם מבן עשרים ושבט [illegible] מנינם מבן [illegible] שנתה קומתם ברוך [illegible] [illegible] על ישראל [illegible]

ידבר יהוה אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד לחדש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים לאמר: שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחתם לבית אבתם במספר שמות כל זכר לגלגלתם: מבן עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא בישראל תפקדו אתם לצבאתם אתה ואהרן: ואתכם יהיו איש איש למטה איש ראש לבית אבתיו הוא: ואלה שמות האנשים אשר יעמדו אתכם לראובן אליצור בן שדיאור: לשמעון שלמיאל בן צורישדי: ליהודה נחשון בן עמינדב: ליששכר נתנאל בן צוער: לזבולן אליאב בן חלן: לבני יוסף לאפרים אלישמע בן עמיהוד למנשה גמליאל בן פדהצור: לבנימן אבידן בן גדעני: לדן אחיעזר בן עמישדי: לאשר פגעיאל בן עכרן: לגד אליסף בן דעואל: לנפתלי אחירע בן עינן: אלה קריאי העדה נשיאי מטות אבותם ראשי אלפי ישראל הם: ויקח משה ואהרן את האנשים האלה אשר נקבו בשמת: ואת כל העדה הקהילו באחד לחדש השני ויתילדו על משפחתם לבית אבתם במספר שמות מבן עשרים שנה ומעלה לגלגלתם: כאשר צוה יהוה את משה ויפקדם במדבר סיני: ויהיו בני ראובן בכר ישראל תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמות לגלגלתם כל זכר מבן עשרים שנה ומעלה

ומליל יְיָ עם משה במדברא דסיני במשכן זמנא בחד לירחא תנינא בשתא תניתא למפקהון מארעא דמצרים למימר:

קבילו ית חושבן כל כנשתא דבני ישראל לזרעיתהון לבית אבהתהון במנין שמהן כל דכורא לגולגלתהון:

מבר עשרין שנין ולעילא כל נפק חילא בישראל תמנון יתהון לחיליהון את ואהרן:

ועמכון יהון גברא גברא לשבטא גבר ריש לבית אבהתוהי הוא:

ואילין שמהת גובריא דיקומון עמכון לראובן אליצור בר שדיאור:

לשמעון שלמיאל בר צורישדי:

ליהודה נחשון בר עמינדב:

לישׂשכר נתנאל בר צוער:

לזבולן אליאב בר חלן:

לבני יוסף לאפרים אלישמע בר עמיהוד למנשה גמליאל בר פדהצור:

לבנימן אבידן בר גדעוני:

לדן אחיעזר בר עמישדי:

לאשר פגעיאל בר עכרן:

לגד אליסף בר דעואל:

לנפתלי אחירע בר עינן:

אלין מערעי כנישתא רברבי שבטיא דאבהתהון רישי אלפיא דישראל אנון:

ודבר משה ואהרן ית גובריא האלין דאתפרשו בשמהן:

וית כל כנישתא אכנישו בחד לירחא תנינא ואתיחסו על זרעיתהון לבית אבהתהון במנין שמהן מבר עשרין שנין ולעילא לגולגלתהון:

כמא דפקיד יְיָ ית משה ומנינון במדברא דסיני:

והוו בני ראובן בוכרא דישראל תולדתהון לזרעיתהון לבית אבהתהון במנין שמהן לגולגלתהון כל דכורא מבר עשרין שנין ולעילא

בשביל מיעוט כתיב שלא המצא וספר ליה במדבר לומר אם אין אדם משים עצמו כמדבר אינו יכול לידע תורה ומצות

1
6
6
B

כל יצא צבא: פקדיהם למטה ראובן ששה וארבעים אלף וחמש מאות:

לבני שמעון תולדתם למשפחתם לבית אבתם פקדיו במספר שמות לגלגלתם כל זכר מבן עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא: פקדיהם למטה שמעון תשעה וחמשים אלף ושלש מאות:

לבני גד תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמות מבן עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא: פקדיהם למטה גד חמשה וארבעים אלף ושש מאות וחמשים:

לבני יהודה תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמת מבן עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא: פקדיהם למטה יהודה ארבעה ושבעים אלף ושש מאות:

לבני יששכר תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמת מבן עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא: פקדיהם למטה יששכר ארבעה וחמשים אלף וארבע מאות:

לבני זבולן תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמת מבן עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא: פקדיהם למטה זבולן שבעה וחמשים אלף וארבע מאות:

לבני יוסף לבני אפרים תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמת מבן עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא: פקדיהם למטה אפרים ארבעים אלף וחמש מאות:

כל נפיק חילא: מניניהון לשבטא דראובן ארבעין ושתא אלפין וחמש מאה

לבני שמעון תולדתהון לזרעייתהון לבית אבהתהון מניניהי במנין שמהן לגלגלתהון כל דכורא מבר עשרין שנין ולעילא כל נפיק חילא: מניניהון לשבטא דשמעון חמשין ותשע אלפין ותלת מאה

לבני גד תולדתהון לזרעייתהון לבית אבהתהון במנין שמהן מבר עשרין שנין ולעילא כל נפיק חילא: מניניהון לשבטא דגד ארבעין וחמשה אלפין ושית מאה וחמשין:

לבני יהודה תולדתהון לזרעייתהון לבית אבהתהון במנין שמהן מבר עשרין שנין ולעילא כל נפיק חילא: מניניהון לשבטא דיהודה שבעין וארבעה אלפין ושית מאה:

לבני יששכר תולדתהון לזרעייתהון לבית אבהתהון במנין שמהן מבר עשרין שנין ולעילא כל נפיק חילא: מניניהון לשבטא דיששכר חמשין וארבעה אלפין וארבע מאה:

לבני זבולן תולדתהון לזרעייתהון לבית אבהתהון במנין שמהן מבר עשרין שנין ולעילא כל נפיק חילא: מניניהון לשבטא דזבולן חמשין ושבעה אלפין וארבע מאה:

לבני יוסף לבני אפרים תולדתהון לזרעייתהון לבית אבהתהון במנין שמהן מבר עשרין שנין ולעילא כל נפיק חילא: מניניהון לשבטא דאפרים ארבעין אלף וחמש מאה:

ואם שבט לוי פקוד ושמרו ב
קיק קירנם עמקום ולבן
קפריסם ממענם רבי יקבק
קידשן ואתכם יהיו
כשתפקדו אותן יהיה עמכם
נשיא כל שבט ושבט
קרואי העדה הנקראים
לכל דבר חשיבות שבעדה
האנשים האלה שנים עשר
נשיאים הללו אשר נקבו כאן
בשמות ויתילדו על
משפחותם הביאו ספרי
יחוסיהם ועדי חזקת לידתם
כל אחד ואחד להתייחס על
השבט אך את מטה
לוי כדאי הוא לגיון של מלך להיות
נמנה לבדו הפקד את
הלוים כתרגומו מני לשון
מנוי שררה על שהוא
ממונה עליו כמו
ויפקד המלך פקידים
יורידו אותו כתרגומו
יפרקון כשבאין
לסע ממדבר
ממסע למסע
היו מפרקין
אותו ממקומתו
ונושאין אותו
על מקום
אשר ישכון שם
משכן ויחנו
שם ומקימין
אותו והזר יומת
בידי שמים
מיתה בידי שמים

167A

167B

לבני מנשה תולדתם למשפחתם
לבית אבתם במספר שמות מבן
עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא׃
פקדיהם למטה מנשה שנים ושלשים
אלף ומאתים׃ ס

לבני בנימן תולדתם למשפחתם
לבית אבתם במספר שמת מבן
עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא׃
פקדיהם למטה בנימן חמשה ושלשים
אלף וארבע מאות׃ ס

לבני דן תולדתם למשפחתם לבית
אבתם במספר שמת מבן עשרים
שנה ומעלה כל יצא צבא׃ פקדיהם
למטה דן שנים וששים אלף ושבע
מאות׃ ס

לבני אשר תולדתם למשפחתם
לבית אבתם במספר שמת מבן
עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא׃
פקדיהם למטה אשר אחד וארבעים
אלף וחמש מאות׃ ס

בני נפתלי תולדתם למשפחתם
לבית אבתם במספר שמת מבן
עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא׃
פקדיהם למטה נפתלי שלשה
וחמשים אלף וארבע מאות׃ פ

אלה הפקדים אשר פקד משה
ואהרן ונשיאי ישראל שנים עשר
איש איש אחד לבית אבתיו היו׃
ויהיו כל פקודי בני ישראל לבית
אבתם מבן עשרים שנה ומעלה כל
יצא צבא בישראל׃ ויהיו כל הפקדים
שש מאות אלף ושלשת אלפים
וחמש מאות וחמשים׃ והלוים למטה
אבתם לא התפקדו בתוכם׃ פ

לבני מנשה תולדתהון
לזרעייתהון לבית אבהתהון
בסכום שמהן מבר עשרין שנין
ולעילא כל נפיק חילא׃

מניניהון לשבטא דמנשה
תלתין ותרין אלפין ומאתן׃

לבני בנימן תולדתהון
לזרעייתהון לבית אבהתהון
בסכום שמהן מבר עשרין שנין
ולעילא כל נפיק חילא׃

מניניהון לשבטא דבנימן
תלתין וחמשה אלפין וארבע
מאה׃

לבני דן תולדתהון
לזרעייתהון לבית אבהתהון
בסכום שמהן מבר עשרין שנין
ולעילא כל נפיק חילא׃

מניניהון לשבטא דדן שתין
ותרין אלפין ושבע מאה׃

לבני אשר תולדתהון
לזרעייתהון לבית אבהתהון
בסכום שמהן מבר עשרין שנין
ולעילא כל נפיק חילא׃

מניניהון לשבטא דאשר
ארבעין וחד אלפין וחמש מאה׃

בני נפתלי תולדתהון
לזרעייתהון לבית אבהתהון
בסכום שמהן מבר עשרין שנין
ולעילא כל נפיק חילא׃

מניניהון לשבטא דנפתלי
חמשין ותלתא אלפין וארבע
מאה׃

אלין מניניא די מנא משה
ואהרן ורברבי ישראל תרין
עשר גברין גברא חד לבית
אבהתוהי הוו׃
והוו כל מניני בני ישראל לבית
אבהתהון מבר עשרין שנין
ולעילא כל נפיק חילא
בישראל׃

והוו כל מניניא שית מאה
ותלתא אלפין וחמש מאה
וחמשין׃

וליואי לשבטא דאבהתהון
לא אתמניאו בניהון׃

[illegible]

בכולם אמר [illegible] [illegible]

פ

וידבר יהוה אל משה לאמר: אך את
מטה לוי לא תפקד ואת ראשם לא
תשא בתוך בני ישראל: ואתה
הפקד את הלוים על משכן העדת
ועל כל כליו ועל כל אשר לו. המה
ישאו את המשכן ואת כל כליו והם
ישרתהו וסביב למשכן יחנו: ובנסע
המשכן יורידו אתו הלוים ובחנת
המשכן יקימו אתו הלוים והזר
הקרב יומת: וחנו בני ישראל איש
איש על מחנהו ואיש על דגלו
לצבאתם: והלוים יחנו סביב למשכן
העדת ולא יהיה קצף על עדת בני
ישראל ושמרו הלוים את משמרת
משכן העדות: ויעשו בני ישראל
ככל אשר צוה יהוה את משה כן
עשו: פ

וידבר יהוה אל משה ואל אהרן
לאמר: איש על דגלו באתת לבית
אבתם יחנו בני ישראל מנגד סביב
לאהל מועד יחנו: והחנים קדמה
מזרחה דגל מחנה יהודה לצבאתם
ונשיא לבני יהודה נחשון בן עמינדב:
וצבאו ופקדיהם ארבעה ושבעים
אלף ושש מאות: והחנים עליו מטה
יששכר ונשיא לבני יששכר נתנאל
בן צוער: וצבאו ופקדיו ארבעה
וחמשים אלף וארבע מאות: מטה
זבולן ונשיא לבני זבולן אליאב בן
חלן: וצבאו ופקדיו שבעה וחמשים
אלף וארבע מאות: כל הפקדים
למחנה יהודה מאת אלף ושמנים
אלף וששת אלפים וארבע מאות
לצבאתם ראשנה יסעו

ומליל יי עם משה למימר:

ברם ית שיבטא דלוי לא תימני וית חושבנהון לא תקביל בגו בני ישראל:
ואת מני ית ליואי על משכנא דסהדותא ועל כל מנוהי ועל כל דליה אינון יטלון ית משכנא וית כל מנוהי ואינון ישמשניה וסחור סחור למשכנא ישרון:
ובמיטל משכנא יפרקון יתיה ליואי ובמישרי משכנא יקימון יתיה ליואי וחילוני דיקרב יתקטיל:
וישרון בני ישראל גבר על משריתיה וגבר על טקסיה לחיליהון:
וליואי ישרון סחור סחור למשכנא דסהדותא ולא יהא רוגזא על כנישתא דבני ישראל ויטרון ליואי ית מטרת משכנא דסהדותא:
ועבדו בני ישראל ככל דפקיד יי ית משה כן עבדו:

ומליל יי עם משה למימר:

גבר על טקסיה באתון לבית אבהתהון ישרון בני ישראל מלקביל סחור סחור למשכן זמנא ישרון:
ודישרן קדומא מדינחא טקס משריתא דיהודה לחיליהון ורבא לבני יהודה נחשון בר עמינדב:
וחיליה ומנינהון שבעין וארבעה אלפין ושית מאה:
ודישרן סמיכין עלוהי שבטא דיששכר ורבא לבני יששכר נתנאל בר צוער:
וחיליה ומנינהון חמשין וארבעה אלפין וארבע מאה:
שבטא דזבולן ורבא לבני זבולן אליאב בר חלון:
וחיליה ומנינוהי חמשין ושבעה אלפין וארבע מאה:
כל מנינא למשריתא דיהודה מאה ותמנן ושיתא אלפין וארבע מאה לחיליהון בקדמיתא יטלון:

הכהנים בתחנות ומסע [illegible]
יהודה תחלה וכשהולכין הולכין כסדר
חנייתן הלוים והעגלות באמצע:
דגל יהודה במזרח ודגל ראובן
בדרום ודגל אפרים במערב ודגל דן
בצפון / ונכנס אהל מועד
אחר שני דגלים הללו; כאשר
יחנו כן יסעו; כמו שפירש
הליכתן כחנייתן; כל דגל מהלך
ברוח הקבוע לו; על ידו על
מקומו; ויש אומרים [illegible]
[illegible] על [illegible] סימנה
[illegible] ידין; ועשו ככה
ודסמיכין עלוהי; אלה תולדות
אהרן ומשה; ואינו מזכיר אלא בני
אהרן ונקראו תולדות משה. לפי
שלמדן תורה מלמד שכל המלמד
בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב
כאלו ילדו; [illegible]
כשהוא [illegible] שלמדן מפי
שלמד מפי הגבורה; על פני
אהרן; בחייו; ושרת
[illegible]; מקום השרות
ושמרו את משמרתו
לפי שמירת המקדש
[illegible] יקרב הזר
כמו שנאמר
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
והלוים [illegible]
[illegible]
[illegible]

ולא אמר [illegible]
כדרך שנאמר
באחרים לבני [illegible]
[illegible]
לבני [illegible]
לממותו [illegible]
לומר [illegible]
גדול במנינו

168 A

דגל מחנה ראובן
תימנה לצבאתם ונשיא לבני ראובן
אליצור בן שדיאור׃ וצבאו ופקדיו
ששה וארבעים אלף וחמש מאות׃
והחונם עליו מטה שמעון ונשיא
לבני שמעון שלמיאל בן צורישדי׃
וצבאו ופקדיהם תשעה וחמשים
אלף ושלש מאות׃ ומטה גד ונשיא
לבני גד אליסף בן רעואל׃ וצבאו
ופקדיהם חמשה וארבעים אלף
ושש מאות וחמשים׃ כל הפקדים
למחנה ראובן מאת אלף ואחד
וחמשים אלף וארבע מאות וחמשים
לצבאתם ושנים יסעו׃

ונסע אהל מועד
מחנה הלוים בתוך המחנת כאשר
יחנו כן יסעו איש על ידו לדגליהם׃

דגל מחנה אפרים
לצבאתם ימה ונשיא לבני אפרים
אלישמע בן עמיהוד׃ וצבאו
ופקדיהם ארבעים אלף וחמש
מאות׃ ועליו מטה מנשה ונשיא
לבני מנשה גמליאל בן פדהצור׃
וצבאו ופקדיהם שנים ושלשים אלף
ומאתים׃ ומטה בנימן ונשיא לבני
בנימן אבידן בן גדעני׃ וצבאו
ופקדיהם חמשה ושלשים אלף
וארבע מאות׃ כל הפקדים למחנה
אפרים מאת אלף ושמנת אלפים
ומאה לצבאתם ושלשים יסעו׃

דגל מחנה דן צפנה
לצבאתם ונשיא לבני דן אחיעזר
בן עמישדי׃ וצבאו ופקדיהם שנים
וששים אלף ושבע מאות׃ והחנים
עליו מטה אשר ונשיא לבני אשר

טיקס משריתא דראובן
דרומא לחיליהון ורבא לבני
ראובן אליצור בר שדיאור׃

וחיליה ומנינוהי ארבעין
ושיתא אלפין וחמש מאה׃

ודישרון סמיכין עלוהי שבטא
דשמעון ורבא לבני שמעון
שלומיאל בר צורישדי׃
וחיליה ומניהון חמשין
ותשעה אלפין ותלת מאה׃

ושבטא דגד ורבא לבני גד
אליסף בר רעואל׃
וחיליה ומניניהון ארבעין
וחמשא אלפין ושית מאה
וחמשין׃
כל מניניא למשריתא דראובן
מאה וחמשין וחד אלפין וארבע
מאה וחמשין לחיליהון
בתנייתא ישלון׃

ונטל משכן זימנא משריתא
דליואי בגו משריתא כמא
דשרן כן נטלין גבר על אתריה
לטיקסיהון׃

טיקס משריתא דאפרים
לחיליהון מערבא ורבא לבני
אפרים אלישמע בר עמיהוד׃

וחיליה ומניניהון ארבעין אלפין
וחמש מאה׃ ודיסמיכין
עלוהי שיבטא דמנשה
ורבא לבני מנשה גמליאל
בר פדהצור׃
וחיליה ומניניהון תלתין ותרין
אלפין ומאתן׃
ושיבטא דבנימין ורבא לבני
בנימן אבידן בר גדעוני׃
וחיליה ומניניהון תלתין
וחמשא אלפין וארבע מאה׃

כל מניניא למשריתא דאפרים
מאה ותמניא אלפין ומאה
לחיליהון ותליתאין ישלון׃

טיקס משריתא דדן ציפונא
לחיליהון ורבא לבני דן
אחיעזר בר עמישדי׃

וחיליה ומניניהון שיתין ותרין
אלפין ושבע מאה׃

ודישרון סמיכין עלוהי שיבטא
דאשר ורבא לבני אשר

השירות · ושמרו את משמרת
כל מפי שאדם ממונה על ומוטל
עלו לעשות קרוי משמרת בכל
המקרא · ובכל המשנה כמו שאמרו
בגבתן ותרס · והלא אין משמרתם
ומשמרתך שוה וכן במשמרת כהונ
ולויה · ואת משמרת בני ישראל ·
שכלם היו זקוקים לצרכי המקדש
אלא שהלוים באים תחתיהן בשלוחן
לפי שהיו זקוקין המעשרות בשכרן
שנאמר כי שכר הוא לכם חלף
עבודתכם באהל מועד · נתונים
נתונם המה לו · לעזרה הוא
נתונם לו שנאמר ואתנה את הלוים
נתונם לאהרן ולבניו · מאת
בני ישראל · כמו מתוך כלומר
מבחר כל העדה נבדלו לכך בגזרת
המקום והוא נתונם לו שנא׳
ואתנה את הלוים נתונים
לאהרן ולבניו · ואת
אהרן ואת בניו תפקד ·
לשון פקידות ולא לשון
מנין · ושמרו את
כהונתם · זו קבלת
דמים וזריקה והקטרה
ועבודות המסורות
לכהנים · ואני הנה
לקחתי ואני
מהיכן זכית
מתוך בני ישראל
שיהו ישראל
שוכרין אותן
לשירות לפני על
ידי הבכורות
זכית בהם·

בבסו׳ מתחיל
צ״לת ימים
צ״לת לפי שינה
הקרים בין מקומות
אפרים לבני מנשה

168B

פגעיאל בר עכרן :
וחיליה וכניניהון ארבעין וחד
אלפין וחמש מאה :
ושיבטא דנפתלי ורבא לבני
נפתלי אחירע בר עינן :

וחיליה וכניניהון חמשין ותלת
אלפין וארבע מאה :

כל מניניא לשיבטא דדן מאה
וחמשין ושבעה אלפין ושית מאה
לבתריתא יטלון לטיקסיהון :

אילין מנייני בני ישראל לבית
אבהתהון כל מנייני משריתא
לחיליהון שית מאה ותלתא
אלפין ושית מאה וחמשין :

וליואי לא אתמניאו בגו בני
ישראל כמא דפקיד יי׳ ית
משה:
ועבדו בני ישראל בכל דפקיד
יי׳ יתמשה כן שרן לטיקסיהון
וכן נטלין גבר לזרעיתיה על
בית אבהתהון :

ואלין תולדת אהרן ומשה
ביומא דמליל יי׳ עם משה
בטורא דסיני :
ואלין שמהת בני אהרן בוכרא
נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר

ואלין שמהת בני אהרן כהניא
דאתרבאו דקריב קורבנהון
לשמשא:
ומית נדב ואביהוא קדם יי׳
בקרוביהון אישתא נוכריתא
קדם יי׳ במדברא דסיני ובנין
לא הוולהון ושמיש אלעזר
ואיתמר על אפי אהרן אבוהון

ומליל יי׳ עם משה למימר :

אקריב ית שיבטא דלוי
ותקים יתיה קדם אהרן כהנא
וישמשון יתיה :

ויטרון ית מטרת מטריה וית
מטרת כל כנישתא קדם
משכן זימנא למיפלח ית
פולחן משכנא :

ויטרון ית כל מני משכן זימנא
וית מטרת בני ישראל למיפלח
ית פולחן משכנא :

פגעיאל בן עכרן : וצבאו ופקדיהם
אחד וארבעים אלף וחמש מאות :
ומטה נפתלי ונשיא לבני נפתלי
אחירע בן עינן: וצבאו ופקדיהם
שלשה וחמשים אלף וארבע מאות:
כל הפקדים למחנה דן מאת אלף
ושבעה וחמשים אלף ושש מאות
לאחרנה יסעו לדגליהם: פ
אלה פקודי בני ישראל לבית אבתם
כל פקודי המחנת לצבאתם שש
מאות אלף ושלשת אלפים וחמש
מאות וחמשים: והלוים לא התפקדו
בתוך בני ישראל כאשר צוה יהוה
את משה: ויעשו בני ישראל ככל
אשר צוה יהוה את משה כן חנו
לדגליהם וכן נסעו איש למשפחתו
על בית אבתיו: פ
ואלה תולדת אהרן ומשה ביום
דבר יהוה את משה בהר סיני: ואלה
שמות בני אהרן הבכר נדב ואביהוא
אלעזר ואיתמר : אלה שמות בני
אהרן הכהנים המשחים אשר מלא
ידם לכהן: וימת נדב ואביהוא
לפני יהוה בהקרבם אש זרה לפני
יהוה במדבר סיני ובנים לא היו להם
ויכהן אלעזר ואיתמר על פני אהרן
אביהם : פ
וידבר יהוה אל משה לאמר: הקרב
את מטה לוי והעמדת אתו לפני
אהרן הכהן ושרתו אתו: ושמרו
את משמרתו ואת משמרת כל
העדה לפני אהל מועד לעבד את
עבדת המשכן: ושמרו את כל כלי
אהל מועד ואת משמרת בני ישראל
לעבד את עבדת המשכן: ונתתה

ולקחתי הנערים לפני שקידה
עוזה בנערות ושחטוהו בעגל
כפשו ולי שלא עבה עבודה ורק
שחזרנו תהיה כן מבן חדש ומעלה
שיצא מכלל נפלים הוא נמנה לקרות
שומרי משמרת הקדש אמר רב
יהודה בר שלום למנין אותו שבט
להיות נמנה מן הבטן שנאמר אשר
ילדה אותה ללוי במצרים עם כניסתן
בפתח מצרים ילדה אותה ונמנית
בשבעים נפש שכשתמנה יותה
חסרים לא תמצאם אלא שבעים
חסר אחת והיא השלימה המנין
על פי ה׳ אמר משה לפני הקדוש
ברוך הוא היאך אכנס לתוך
אהליהם לדעת מנין יונקיהם אמר
לו הקדוש ברוך הוא עשה אתה שלך
ואני אעשה את שלי הלך משה
ועמד על פתח האהל
והשכינה מקדימת לפניו
ובת קול יוצאת ואומר
כך וכך תינוקות
באהל זה לכך
נאמר על פי ה׳
לגרשון משפחת
הלבני כלומר
לגרשון היו פקודיו
כך וכך המשכן
יריעות התחתונות
והאהל יריעות
עזים העשויות לגג
מכסהו עורות
אילים והתחשים
ומסך פתח
הוא וילון

169 A

את הלוים לאהרן ולבניו נתונם
נתונם המה לו מאת בני ישראל ׃
ואת אהרן ואת בניו תפקד ושמרו
את כהנתם והזר הקרב יומת ׃

וידבר יהוה אל משה לאמר ׃ ואני
הנה לקחתי את הלוים מתוך בני
ישראל תחת כל בכור פטר רחם
מבני ישראל והיו לי הלוים ׃ כי לי כל
בכור ביום הכתי כל בכור בארץ
מצרים הקדשתי לי כל בכור בישראל
מאדם עד בהמה לי יהיו אני יהוה ׃

וידבר יהוה אל משה במדבר סיני
לאמר ׃ פקד את בני לוי לבית אבתם
למשפחתם כל זכר מבן חדש ומעלה
תפקדם ׃ ויפקד אתם משה על פי
יהוה כאשר צוה ׃ ויהיו אלה בני לוי
בשמתם גרשון וקהת ומררי ׃ ואלה
שמות בני גרשון למשפחתם לבני
ושמעי ׃ ובני קהת למשפחתם עמרם
ויצהר חברון ועזיאל ׃ ובני מררי
למשפחתם מחלי ומושי אלה הם
משפחת הלוי לבית אבתם ׃ לגרשון
משפחת הלבני ומשפחת השמעי
אלה הם משפחת הגרשני ׃ פקדיהם
במספר כל זכר מבן חדש ומעלה
פקדיהם שבעת אלפים וחמש
מאות ׃ משפחת הגרשני אחרי
המשכן יחנו ימה ׃ ונשיא בית אב
לגרשני אליסף בן לאל ׃ ומשמרת
בני גרשון באהל מועד המשכן והאהל
מכסהו ומסך פתח אהל מועד ׃
וקלעי החצר ואת מסך פתח החצר
אשר על המשכן ועל המזבח סביב

ותתן ית ליואי לאהרן ולבנוהי
מסירין יהיבין אינון ליה מן
בני ישראל ׃

וית אהרן וית בנוהי תמני
ויטרון ית כהונתהון וחילונאה
דיקרב יתקטיל ׃

ומליל יי עם משה למימר ׃

ואנא הא קריבית ית ליואי
מגו בני ישראל חלף כל
בוכרא פתח ולדא מבני ישראל
ויהון משמשין קדמי ליואי ׃

ארי דילי כל בוכרא ביומא
דקטלית כל בוכרא בארעא
דמצרים אקדישית קדמי כל
בוכרא בישראל מאינשא עד
בעירא די לי יהון אנא יי ׃

ומליל יי עם משה במדברא
דסיני למימר ׃
מני ית בני לוי לבית אבהתהון
לזרעיתהון כל דכורא מבר
ירחא ולעילא תמנינון ׃

ומנא יתהון משה על מימרא
דיי כמא דאיתפקד ׃
והוו אלין בני לוי בשמהתהון
גרשון וקהת ומררי ׃
ואלין שמהן בני גרשון
לזרעיתהון לבני ושמעי ׃

ובני קהת לזרעיתהון עמרם
ויצהר חברון ועזיאל ׃
ובני מררי לזרעיתהון מחלי
ומושי אלין אינון זרעית ליואי
לבית אבהתהון ׃
לגרשון זרעית לבני וזרעית
שמעי אלין אינון זרעית גרשון

מניניהון במנין כל דכורא מבר
ירחא ולעילא מניניהון שבעה
אלפין וחמש מאה ׃

זרעית גרשון אחורי משכנא
ישרון מערבא ׃
ורב בית אבא לגרשון אליסף
בר לאל ׃
ומטרת בני גרשון במשכן
זמנא משכנא ופרסא חופאיה
וחופאה דתרע משכן זמנא ׃

וסרדי דרתא וית פרסא
דתרע דרתא די על משכנא
ועל מדבחא סחור סחור

ואת משכנו · של משכן והאהל ואת
של חצר ׃ ומשפחות בני קהת יחנו
תימנה · וסמוכין להם דגל ראובן
החונים תימנה · אוי לרשע ואוי
לשכנו לכך לקו מהם דתן ואבירם
ומאתים וחמשים איש עם קרח
ועדתו שנמשכו במחלוקתם ׃ והמסך
זה הפרכת · שאף היא קרויה
פרכת המסך · ונשיא נשיאי
הלוי · ממונה על כלם · ועל
מה הוא נשיאותו פקודת שומרי
משמרת · על ידו פקודת כלם
משה ואהרן ובניו · וסמוכין להן
דגל מחנה יהודה והחונים עליו
יששכר וזבולן טוב לצדיק וטוב
לשכנו · לפי שהיו שכניו של
משה שהיה עוסק בתורה נעשו
גדולים בתורה שנאמר יהודה מחוקקי
ומבני יששכר יודעי בינה לעתים
מאתים ראשי סנהדראות · ומזבולן
מושכים בשבט סופר · אשר
פקד משה ואהרן · נקוד על
אהרן לומר שלא היה במנין ·
הלוים שנים ועשרים אלף · ובפרט
אתה מוצא שלש מאות יתרים
בני גרשון שבעת
אלפים וחמש מאות
בני קהת שמונת
אלפים ושש מאות
בני מררי ששת
אלפים
ומאתים
הרי שנים
ועשרים
אלף

1693

ואת מיתריו לכל עבדתו ׃
ולקהת משפחת
העמרמי ומשפחת היצהרי
ומשפחת החברני ומשפחת העזיאלי
אלה הם משפחת הקהתי׃ במספר
כל זכר מבן חדש ומעלה שמנת
אלפים ושש מאות שמרי משמרת
הקדש׃ משפחת בני קהת יחנו על
ירך המשכן תימנה׃ ונשיא בית אב
למשפחת הקהתי אליצפן בן עזיאל׃
ומשמרתם הארן והשלחן והמנרה
והמזבחת וכלי הקדש אשר ישרתו
בהם והמסך וכל עבדתו׃ ונשיא
נשיאי הלוי אלעזר בן אהרן הכהן
פקדת שמרי משמרת הקדש ׃
למררי משפחת המחלי ומשפחת
המושי אלה הם משפחת מררי׃
ופקדיהם במספר כל זכר מבן חדש
ומעלה ששת אלפים ומאתים ׃
ונשיא בית אב למשפחת מררי
צוריאל בן אביחיל על ירך המשכן
יחנו צפנה ׃ ופקדת משמרת בני
מררי קרשי המשכן ובריחיו ועמדיו
ואדניו וכל כליו וכל עבדתו׃ ועמדי
החצר סביב ואדניהם ויתדתם
ומיתריהם ׃ והחנים לפני המשכן
קדמה לפני אהל מועד מזרחה
משה ואהרן ובניו שמרים משמרת
המקדש למשמרת בני ישראל
והזר הקרב יומת׃ כל פקודי הלוים
אשר פקד משה ואהרן על פי יהוה
למשפחתם כל זכר מבן חדש
ומעלה שנים ועשרים אלף׃
ויאמר יהוה אל משה פקד
כל בכר זכר לבני ישראל מבן חדש

וית אטוניהון לכל פולחניה ׃

ולקהת זרעית עמרם זרעית
יצהר זרעית חברון זרעית
עזיאל אלין אינון זרעיית קהת ׃

במנין כל דכורא מבר ירחא
ולעילא תמניא אלפין ושית
מאה נטרי מטרת קודשא ׃

זרעיית בני קהת ישרון על
צידא דמשכנא דרומא ׃
ורב בית אבא לזרעיית קהת
אליצפן בר עזיאל ׃

ומטרתהון ארונא ופתורא
ומנרתא ומדבחתא ומני
קודשא דישמשון בהון ופרסא
וכל פולחניה ׃
ואמרכלא דממנא על רברבי
ליואי אלעזר בר אהרן כהנא
דמתחות ידוהי ממנא נטרי
מטרת קודשא ׃

למררי זרעית מחלי זרעית
מושי אלין אינון זרעיית מררי

מניניהון במנין כל דכורא מבר
ירחא ולעילא שיתא אלפין
ומאתן ׃

ורב בית אבא לזרעיית מררי
צוריאל בר אביחיל על צידא
דמשכנא ישרון צפונא ׃

ודמסיר למטרת בני מררי דפי
משכנא ועברוהי ועמודוהי
וסמכוהי וכל מנוהי וכל
פולחניה ׃
ועמודי דרתא סחור סחור
וסמכיהון וסיכיהון ואטוניהון ׃

ודישרון קדם משכנא קידומא
קדם משכן זמנא מדינחא
משה ואהרן ובנוהי נטרי מטרת
מקדשא למטרת בני ישראל
וחילוני דיקרב יתקטיל ׃

כל מניני ליואי דמנא משה
ואהרן על מימרא דיי
לזרעיתהון כל דכורא מבר
ירחא ולעילא עשרין ותרין
אלפין ׃

ואמר יי למשה מני כל בוכרא
דכורא בבני ישראל מבר

ושלש מאות · ולמה לא כלן עס—
קשחר ויפדו הבכורות ולא יהיו זקוקין
מאתים ושבעים ושלשה בבכורות
העודפים לפדיון · אמרו רבותינו
זכרם לברכה בבכורות אותן שלש
מאות בכורות לוים היו ודיין שיפקיעו
עצמן מן הפדיון · פקוד כל בכור
זכר · מבן חדש מכלל נפשם ·
ואת בהמת הלוים · לא פדו בהמת
הלוים בכורי בהמה ישראל של—
ישראל אלא את פטרי חמוריהם ושה
אחד של בן לוי פוטר כמה פטרי
חמורי ישראל · העודפים מהם—
העודפים נחלם ולא בבהמה · ואת
פדויי · ואת הבכורות העדפין
לפדות בהם את מאתים ושבעים
ושלשה העודפים בהם על הלוים
מהם הקח חמשת חמשת · כך היה
מכרת יוסף עשרים כסף שהיה
בכור רחל · העודפים על פדויי
הלוים · על אותן שפדו הלוים כבר ·
חמשה וששים ושלש מאות ואלף · כך
היה הכסף חמשת שקלים לגלגלת
למאתים בכורות אלף שקל
לשבעים בכורות שלש
מאות וחמשים שקל
לשלשה בכורות
חמשה עשר שקלים
אמר מכל אחד
אם אומר לאחד
מן הבכורות
תן לי
חמשת
שקלים
אמר

על ואהרן נקוד

170A

ומעלה ושא את מספר שמתם׃
ולקחת את הלוים לי אני יהוה תחת
כל בכר בבני ישראל ואת בהמת
הלוים תחת כל בכור בבהמת בני
ישראל׃ ויפקד משה כאשר צוה
יהוה אתו את כל בכור בבני ישראל׃
ויהי כל בכור זכר במספר שמת
מבן חדש ומעלה לפקדיהם שנים
ועשרים אלף שלשה ושבעים
ומאתים׃
וידבר יהוה אל משה לאמר׃ קח
את הלוים תחת כל בכור בבני ישראל
ואת בהמת הלוים תחת בהמתם
והיו לי הלוים אני יהוה׃ ואת פדויי
השלשה והשבעים והמאתים
העדפים על הלוים מבכור בני ישראל׃
ולקחת חמשת חמשת שקלים
לגלגלת בשקל הקדש תקח עשרים
גרה השקל׃ ונתתה הכסף לאהרן
ולבניו פדויי העדפים בהם׃ ויקח
משה את כסף הפדיום מאת
העדפים על פדויי הלוים׃ מאת בכור
בני ישראל לקח את הכסף חמשה
וששים ושלש מאות ואלף בשקל
הקדש׃ ויתן משה את כסף הפדים
לאהרן ולבניו על פי יהוה כאשר צוה
יהוה את משה׃
וידבר יהוה אל משה ואל אהרן לאמר׃
נשא את ראש בני קהת מתוך בני
לוי למשפחתם לבית אבתם׃ מבן
שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים
שנה כל בא לצבא לעשות מלאכה
באהל מועד׃ זאת עבדת בני קהת
באהל מועד קדש הקדשים׃ ובא
אהרן ובניו בנסע המחנה והורדו את

ירחא ולעילא וקביל ית מנין שמהתהון׃
ותקריב ית ליואי קדמי אנא יי חלף כל בוכרא בבני ישראל וית בעירא דליואי חלף כל בוכרא בבעירא דבני ישראל׃
ומנא משה כמא דפקיד יי יתיה ית כל בוכרא בבני ישראל׃
והוו כל בוכרא דוכרא במנין שמהן מבר ירחא ולעילא לסכומיהון עשרין ותרין אלפין מאתן ושבעין ותלתא׃
ומליל יי עם משה למימר׃
קריב ית ליואי חלף כל בוכרא בבני ישראל וית בעירא דליואי חלף בעירהון ויהון משמשין קדמי ליואי אנא יי׃
וית פורקן מאתן ושבעין ותלתא דיתירין על ליואי מבוכרא דבני ישראל׃
ותיסב חמשא חמשא סילעין לגולגלתא בסילעי קודשא תיסב עשרין מעין סילעא׃
ותתן כספא לאהרן ולבנוהי פריקי דיתירין בהון׃
ונסיב משה ית כסף פורקנא מן דיתירין על פריקי ליואי׃
מן בוכרא דבני ישראל נסיב ית כספא אלף ותלת מאה ושתין וחמשא סילעין בסלעי קודשא׃
ויהב משה ית כסף פריקיא לאהרן ולבנוהי על מימרא דיי כמא דפקיד יי ית משה׃
ומליל יי עם משה ועם אהרן למימר׃
קביל ית חושבן בני קהת מגו בני לוי לזרעיתהון לבית אבהתהון׃
מבר תלתין שנין ולעילא ועד בר חמשין שנין כל דעליל לחילא למעבד עבידא במשכן זמנא׃
דא פולחן בני קהת במשכן זמנא קדש קודשיא׃
ויעול אהרן ובנוהי במיטל משריתא ויפרקון ית

אתן מפדויי הלוים מה עבד הבא
שנים ועשרים אלף פתקין וכתב
עליהן בן לוי ומאתים ושבעים
ושלשה פתקין כתב עליהן חמשת
שקלים בללן ונתנן בקלפי אמר להן
בואו וטלו פתקיכם לפי הגורל׃
נשא את ראש׃ מנה מהם את
הראויין לעבודת משא והן מבן
שלשים ועד בן חמשים ובפחות
משלשים לא נתמלא כחו׃ מכאן
אמרו בן שלשים לכח׃ והיתר על
חמשים כחו מכחיש מעתה׃ קדש
קדשים׃ המקודש שבכלם הארון
והשלחן והמנורה והמזבחות
והפרכת וכלי שרת׃ ובא אהרן
ובניו׃ יכנסו כל כלי וכלי לנרתקו
המפורשין בפרשה זו ולא יטלום
לוים בני קהת אלא לאחר׃
בנסוע המחנה׃ כשהענן
מסתלק והן יודעין שיסעו׃
קערות וכפות ומנקיות
וקשות הכסף כבר פרשתים
במלאכת המשכן׃ הכסף
הכסוי לשון מסך ואהל
יסך בקן׃ מלקחיה כמין
נבת שמושך
בה הפתילה לכל
צד שירצה׃
מחתותיה׃ כמין
כף קטנה ושולה
פשוטין ולא מגלגלין
ויש לה מזיקה
לפנים שה מכוס
ויוצא בה את הדשן
הנרות. שמטיבן

פרוכתא דפרסא ויכסון בה
ית ארונא דסהדותא׃
ויתנון עלוהי חופאה דמשך
ססגונא ויפרשון לבוש גמיר
תיכלא מלעילא וישוון
אריחוהי׃
ועל פתורא דלחם אפיא
יפרסון לבוש תיכלא ויתנון
עלוהי ית מגיסיא וית בזיכיא
וית מכילתא וית קשוותא
דניסוכא ולחם תדירא עלוהי
יהא׃
ויפרסון עליהון לבוש צבע
זהורי ויכסון יתיה בחופאה
דמשך ססגונא וישוון ית
אריחוהי׃
ויסבון לבוש תיכלא ויכסון ית
מנרתא דנהורי וית בוציניהא
וית צבתהא וית מחתיתהא
וית כל מאני משחהא דישמשון
לה בהון׃
ויתנון יתה וית כל מנהא
לחופאה דמשך ססגונא ויתנון
על אריחא׃
ועל מדבחא דדהבא יפרשון
לבוש תיכלא ויכסון יתיה
בחופאה דמשך ססגונא וישוון
ית אריחוהי׃
ויסבון ית כל מאני שימושא
דישמשון בהון בקודשא
ויתנון לבוש תיכלא ויכסון
יתיה בחופאה דמשך ססגונא
ויתנון על אריחא׃
ויסיפון ית קיטמא דמדבחא
ויפרסון עלוהי לבוש ארגונא׃

ויתנון עלוהי ית כל מנוהי
דישמשון עלוהי בהון ית
מחתיתא וית צינוריתא וית
מגריפיתא וית מזרקתא כל
מאני מדבחא ויפרסון עלוהי
חופאה דמשך ססגונא וישוון
אריחוהי׃
וישיצי אהרן ובנוהי לכסאה
ית קודשא וית כל מאני
קודשא במיטל משריתא ובתר
כן יעלון בני קהת למיטל ולא
יקרבון לקודשא וימותון אלין
מטול בני קהת במשכן זימנא׃

ודימסיר לאלעזר בר אהרן
כהנא משחא דנהורי וקטרת
בוסמיא ומנחתא תדירא
ומשחא דרבותא מסרת כל
משכנא וכל דביה בקודשא
ובמנוהי׃

ומליל יי׳ עם משה ועם אהרן

פרכת המסך וכסו בה את ארן העדת׃
ונתנו עליו כסוי עור תחש ופרשו בגד
כליל תכלת מלמעלה ושמו בדיו׃ ועל
שלחן הפנים יפרשו בגד תכלת ונתנו
עליו את הקערת ואת הכפת ואת
המנקית ואת קשות הנסך ולחם
התמיד עליו יהיה׃ ופרשו עליהם בגד
תולעת שני וכסו אתו במכסה עור
תחש ושמו את בדיו׃ ולקחו בגד
תכלת וכסו את מנרת המאור ואת
נרתיה ואת מלקחיה ואת מחתתיה
ואת כל כלי שמנה אשר ישרתו לה
בהם׃ ונתנו אתה ואת כל כליה אל
מכסה עור תחש ונתנו על המוט׃
ועל מזבח הזהב יפרשו בגד תכלת
וכסו אתו במכסה עור תחש ושמו
את בדיו׃ ולקחו את כל כלי השרת
אשר ישרתו בם בקדש ונתנו אל בגד
תכלת וכסו אותם במכסה עור תחש
ונתנו על המוט׃ ודשנו את המזבח
ופרשו עליו בגד ארגמן׃ ונתנו עליו
את כל כליו אשר ישרתו עליו בהם
את המחתת את המזלגת ואת היעים
ואת המזרקת כל כלי המזבח ופרשו
עליו כסוי עור תחש ושמו בדיו׃ וכלה
אהרן ובניו לכסת את הקדש ואת כל
כלי הקדש בנסע המחנה ואחרי כן
יבאו בני קהת לשאת ולא יגעו אל
הקדש ומתו אלה משא בני קהת
באהל מועד׃ ופקדת אלעזר בן
אהרן הכהן שמן המאור וקטרת
הסמים ומנחת התמיד ושמן המשחה
פקדת כל המשכן וכל אשר בו
בקדש ובכליו׃
וידבר יהוה אל משה ואל אהרן

גרותה סקפתן כמן הדשמן
וקפתולת׃ אל מכסק עור
תחש׃ כמין פרתוף׃ את כל
כלי הקערת אשר ישרת בס בקדש
בתוך המשכן שאה קדש והסר
כלי הקטורת שאשר תסר בקס
בזונה קפט׃ והסם ארג
המזנח׃ מזנח הקטרת׃ יגשם׃
יטע את הקסן מעלו׃ ופרשו עלו
בגד ארגמן׃ ואת שרדה מן
הקמיס רסנה תשת הזבג כורי
בזעת קינסטת ויחם סורפתן
סקיו כמין עלה פסכתר שלמשת׃
מחתת סבקן יותן בחנס נתרומ ד
קסן עמוים כמין מחבת סאין לם
סאן סלשק מחדשת ומלטפד
סוחבת את קנחלס ימולגת
נמרות מחת סימסן
כבן את קיחכרס
סעל קיחס
לקפבן כח
סיתמכלע
יקק
ומקר
ימס קס
מגרט סקורי
קנתרים וקס על
מחת וכן מכבכן
את קסן מעל המזנחי
לבסות את הקדש יוחרן
והמזנחות׃ ואת כלכל
קקדש המשרד
וכלו שרת׃
ומת ישאס
ימטו קיימן

לאמר׃ אל תכריתו את שבט משפחת הקהתי מתוך הלוים׃ וזאת עשו להם וחיו ולא ימתו בגשתם את קדש הקדשים אהרן ובניו יבאו ושמו אותם איש איש על עבדתו ואל משאו׃ ולא יבאו לראות כבלע את הקדש ומתו׃

וידבר יהוה אל משה לאמר׃ נשא את ראש בני גרשון גם הם לבית אבתם למשפחתם׃ מבן שלשים שנה ומעלה עד בן חמשים שנה תפקד אותם כל הבא לצבא צבא לעבד עבדה באהל מועד׃ זאת עבדת משפחת הגרשני לעבד ולמשא׃ ונשאו את יריעת המשכן ואת אהל מועד מכסהו ומכסה התחש אשר עליו מלמעלה ואת מסך פתח אהל מועד׃ ואת קלעי החצר ואת מסך פתח שער החצר אשר על המשכן ועל המזבח סביב ואת מיתריהם ואת כל כלי עבדתם ואת כל אשר יעשה להם ועבדו׃ על פי אהרן ובניו תהיה כל עבדת בני הגרשני לכל משאם ולכל עבדתם ופקדתם עלהם במשמרת את כל משאם׃ זאת עבדת משפחת בני הגרשני באהל מועד ומשמרתם ביד איתמר בן אהרן הכהן׃

בני מררי למשפחתם לבית אבתם תפקד אתם׃ מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה תפקדם כל הבא לצבא לעבד את עבדת אהל מועד׃ וזאת משמרת משאם לכל עבדתם באהל מועד קרשי המשכן ובריחיו ועמודיו

לימר׃ לא תשצון ית שיבטא זרעית קהת מגו ליואי׃ ודא עיבדו להון ויחון ולא ימותון במיקרבהון לקדש קודשיא אהרן ובנוהי יעלון וימנון יתהון גבר גבר על פולחניה ועל מטוליה׃ ולא יעלון למיחזי כד מכסן ית מני קודשא וימותון׃

ומליל יי׳ עם משה למימר׃ קביל ית חושבן בני גרשון אף אינון לבית אבהתהון לזרעיתהון׃ מבר תלתין שנין ולעילא עד בר חמשין שנין תימני יתהון כל דעליל לחילא חילא למיפלח פולחנא במשכן זימנא׃ דא פולחן זרעית בני גרשון למיפלח ולמטול׃ ויטלון ית יריעת משכנא וית משכן זימנא חופאיה וחופאה דססגונא די עלוהי מלעילא וית פרסא דתרע משכן זימנא׃ וית סרדי דרתא וית פרסא דמעלני תרע דרתא די על משכנא ועל מדבחא סחור סחור וית אטוניהון וית כל מאני פולחנהון וית כל דיתמסר להון ויפלחון׃ על מימר אהרן ובנוהי תהא כל פולחן בני גרשון לכל מטולהון ולכל פולחנהון ותמנון עליהון במטרא ית כל מטולהון׃ דא פולחן בני גרשון במשכן זימנא ומטרתהון בידא דאיתמר בר אהרן כהנא׃

בני מררי לזרעייתהון לבית אבהתהון תימני יתהון׃ מבר תלתין שנין ולעילא ועד בר חמשין שנין תמנינון כל דעליל לחילא למיפלח ית פולחן משכן זימנא׃ ודא מטרת מטולהון לכל פולחנהון במשכן זימנא דפי משכנא ועברוהי ועמודוהי

בהן מיוחד מבין שמות׳ ופקודת אלעזר שהוא ממונה עליהם לשאת אותם שמן המאור וקטרת הסמים ושמן המשחה ומנחת התמיד עליו מוטל לשאת ולהביא בשעת המסע׳ ירושלמי שמן המאור בימינו וקטרת הסמים בשמאלו ומנחת התמיד בזרועו ושמן המשחה אמר רבי שמעון בן לקיש כמין צלוחית של שמן המשחה תלויה בפסיקייתו׃ פקודת כל המשכן׳ ועוד היה ממונה על משא בני קהת לשאת איש איש על עבודתו ועל משאו והוא המשכן וכל אשר בו כל הסדורים למעלה בפרשה זו׃ אבל משא בני גרשון ובני מררי שהיו מרוחקים מן הקדשים על פי איתמר היה כמו שכתוב בפרשת נשא׳ אל תכריתו׳ אל תגרמו להם שימותו׳ ולא יבאו לראות כבלע את הקדש׳ כשמכניסין את הכלים לתוך נרתק שלו כמו שמפורש למעלה בפרשה זו ופרשו עליו בגד תכלת וכסו באורטו ביקבה ונבלע שלו והוא כסוי׃

חסלת פרשת במדבר סיני

נשא את ראש

נשא גם הם׳ כמו שציויתי על בני קהת לראות כמה יש שהגיעו לכלל עבודה׃ את יריעות המשכן׳ יריעות המשכן התחתונות׳ ואת אהל

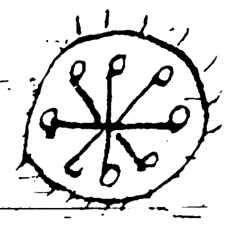

ואדניהם ועמודי החצר סביב ואדניהם
ויתדתם ומיתריהם לכל כליהם
ולכל עבדתם ובשמת תפקדו את
כלי משמרת משאם׃ זאת עבדת
משפחת בני מררי לכל עבדתם
באהל מועד ביד איתמר בן אהרן
הכהן׃ ויפקד משה ואהרן ונשיאי
העדה את בני הקהתי למשפחתם
ולבית אבתם׃ מבן שלשים שנה
ומעלה ועד בן חמשים שנה כל
הבא לצבא לעבדה באהל מועד׃
ויהיו פקדיהם למשפחתם אלפים
שבע מאות וחמשים׃ אלה פקודי
משפחת הקהתי כל העבד באהל
מועד אשר פקד משה ואהרן על פי
יהוה ביד משה׃ ופקודי
בני גרשון למשפחותם ולבית אבתם
מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן
חמשים שנה כל הבא לצבא לעבדה
באהל מועד׃ ויהיו פקדיהם
למשפחתם לבית אבתם אלפים
ושש מאות ושלשים׃ אלה פקודי
משפחת בני גרשון כל העבד באהל
מועד אשר פקד משה ואהרן על
פי יהוה׃ ופקודי משפחת בני מררי
למשפחתם לבית אבתם׃ מבן
שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים
שנה כל הבא לצבא לעבדה באהל
מועד׃ ויהיו פקדיהם למשפחתם
שלשת אלפים ומאתים׃ אלה פקודי
משפחת בני מררי אשר פקד משה
ואהרן על פי יהוה ביד משה׃ כל
הפקדים אשר פקד משה ואהרן
ונשיאי ישראל את הלוים למשפחתם
ולבית אבתם׃ מבן שלשים שנה

וסמכיהון׃
ועמודי דרתא סחור סחור
וסמכיהון וסיכיהון ואטוניהון
לכל מניהון ולכל פולחנהון
ובשמהן תמנון ית מאני מטרת
מטולהון׃
דא פולחן זרעית בני מררי
לכל פולחנהון במשכן זימנא
בידא דאיתמר בר אהרן כהנא׃

ומנא משה ואהרן ורברבי
כנישתא ית בני קהת
לזרעיתהון ולבית אבהתהון׃

מבר תלתין שנין ולעילא ועד
בר חמשין שנין כל דעליל
לחילא לפולחנא במשכן
זימנא׃
והוו מניניהון לזרעיתהון תרין
אלפין ושבע מאה וחמשין׃

אלין מניני זרעית קהת כל
דפלח במשכן זימנא דמנא
משה ואהרן על מימרא דיי
בידא דמשה׃

ומניני בני גרשון לזרעיתהון
ולבית אבהתהון׃

מבר תלתין שנין ולעילא ועד
בר חמשין שנין כל דאתי
לחילא לפולחנא במשכן
זימנא׃
והוו מניניהון לזרעיתהון לבית
אבהתהון תרין אלפין ושית
מאה ותלתין׃
אלין מניני זרעית בני גרשון
כל דפלח במשכן זימנא דמנא
משה ואהרן על מימרא דיי׃

ומניני זרעית בני מררי
לזרעיתהון ולבית אבהתהון׃

מבר תלתין שנין ולעילא ועד
בר חמשין שנין כל דאתי
לחילא לפולחנא במשכן
זימנא׃
והוו מניניהון לזרעיתהון
תלתא אלפין ומאתן׃
אלין מניני זרעית בני מררי
דמנא משה ואהרן על מימרא
דיי בידא דמשה׃

כל מניניא די מנא משה
ואהרן ורברבי ישראל ית ליואי
לזרעיתהון ולבית אבהתהון׃

מבר תלתין שנין

מועד׃ יריעות עזים העשויות
לאהל עליו׃ מכסהו׃ עורות
אילים מאדמים ועורות התחשים׃
מסך פתח׃ וילון המזרחי׃ אשר על
המשכן׃ כלומר הקלעים והמסך
של חצר המסוככים ומגינים על
המשכן ועל מזבח הנחשת סביב׃
ואת כל אשר יעשה להם׃ כתרגומו
ית כל דיתמסר להון לבני גרשון׃
על פי אהרן ובניו׃ ואי זה מן
הבנים ממונה עליהם כל איתמר
בן אהרן הכהן׃ ויתדותיהם
ומיתריהם׃ של עמודים׃ שהרי
יתדות ומיתרי הקלעים במשא
בני גרשון היו׃ יתדות ומיתרים
היו ליריעות ולקלעים מלמטה שלא
תגביהם הרוח׃ ויתדות
ומיתרים היו לעמודים סביב לתלות
בהם הקלעים בשפתם העליונה
בכלונסות וקונטסין כמו שאמרנו
במלאכת המשכן׃ עמודי
עמוד׃ הוא הגיר במלאכת
וכשלוח... עמוד לעמוד
אחרים׃ ונשיאי משה
במשמעו׃ ופקודיו אשר צוה
אל את משה׃ ואת הפקודים
היו נמנים מבן שלשים
ועד בן חמשים׃
עם את בני ישראל׃
פרשה...
נזירים
כמו שאמרם
המשכן גם פרשיות
נאמרו בו כולן
בשם ...

ומעלה ועד בן חמשים שנה כל הבא לעבד עבדת עבדה ועבדת משא באהל מועד׃ ויהיו פקדיהם שמנת אלפים וחמש מאות ושמנים׃ על פי יהוה פקד אותם ביד משה איש איש על עבדתו ועל משאו ופקדיו אשר צוה יהוה את משה׃

ולעילא ועד בר חמשין שנין כל דאתי למפלח פולחן פולחנא ופולחן מטול במשכן זימנא׃ והוו מניניהון תמניא אלפין וחמש מאה ותמנן׃ על מימרא דיי מנא יתהון בידא דמשה גבר גבר על פולחנה ועל מטוליה ומנינוהי דפקיד יי ית משה׃

וידבר יהוה אל משה לאמר׃ צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש׃ מזכר עד נקבה תשלחו אל מחוץ למחנה תשלחום ולא יטמאו את מחניהם אשר אני שכן בתוכם׃ ויעשו כן בני ישראל וישלחו אותם אל מחוץ למחנה כאשר דבר יהוה אל משה כן עשו בני ישראל׃

ומליל יי עם משה למימר׃ פקיד ית בני ישראל וישלחון מן משריתא כל סגיר וכל דאיב וכל מסאב לטמא נפשא דאינשא׃ מדכר עד נוקבא תשלחון מברא למשריתא תשלחון ולא יסאבון ית משריתהון דשכינתי שריא ביניהון׃ ועבדו כן בני ישראל ושלחו יתהון למברא למשריתא כמא דמליל יי עם משה כן עבדו בני ישראל׃

וידבר יהוה אל משה לאמר׃ דבר אל בני ישראל איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם למעל מעל ביהוה ואשמה הנפש ההוא׃ והתודו את חטאתם אשר עשו והשיב את אשמו בראשו וחמישתו יסף עליו ונתן לאשר אשם לו׃ ואם אין לאיש גאל להשיב האשם אליו האשם המושב ליהוה לכהן מלבד איל הכפרים אשר יכפר בו עליו׃ וכל תרומה לכל קדשי בני ישראל

ומליל יי עם משה למימר׃ מליל עם בני ישראל גבר או איתתא ארי יעבדון מכל חובי אינשא לשקרא שקר קדם יי ויחוב אינשא ההוא׃ ויודון ית חוביהון דעבדו ויתיב ית אשמיה ברישיה וחומשיה יוסף עלוהי ויתן לדי חב ליה׃ ואם לית לגבר פריק לאתבא אשמא ליה אשמא דיתתב קדם יי לכהנא בר מדכר כפוריא דיכפר ביה עלוהי׃ וכל אפרשותא לכל קודשיא דבני ישראל

וישלחו מן המחנה. ג' מחנות היו שם בשעת חנייתן תוך הקלעים מחנה שכינה. חניית הלוים סביב כמו שמפורש בפרשת במדבר היא מחנה לויה ומשם ועד סוף מחנה הדגלים לכל ד' רוחות היא מחנה ישראל. קצרוע נשתלח חוץ לכלם. הזב מותר במחנה ישראל ומשולח מן השתים. וטמא נפש מותר אף במחנה לויה ואינו משולח אלא מחנה שכינה. וכל זה דרשו רבותינו זכרם לברכה מן המקראות בפסחים. טמא לנפש. כתרגומו לטמא נפש. אומר אני שהוא לשון עצמות ונפש בלשון ארמי והרבה יש בבר' הדליקוס שחיק טמיא שחיק עצמות: למעול מעל ביי'. חזר וכתב כאן פרשת גזל ונשבע על שקר הוא האמור בויקרא ומעל מעל ואשם בעמיתו. ונשנית כאן בשביל שנתחדשו בה שני דברים. אחד שכתב כאן והתודו לימד שאינו חייב חומש ואשם על פי עדים עד שיודה בדבר. והשני שפרש על גזל הגר שהוא נתן לכהנים. את אשמו בראשו. הוא הקרן שנשבע עליו: לאשר אשם לו. לבעל ממון שנתחייב לו: ואם אין לאיש גואל. שמת התובע שהשביעו ואין לו יורשים. להשיב האשם אליו. כשנמלך זה להתודות על עונו ואמרו רבותינו זכרם לברכה וכי יש לך אדם בישראל שאין לו יורשים או אח או בן או קרוב ממשפחת אביו עד יעקב אלא זה הגר שמת ואין לו יורשים. האשם המושב. זה הקרן והחומש. ליי' לכהן. קנאו השם ונתנו לכהן שבאותו משמר: מלבד איל הכפורים. האמור בויקרא שהוא צריך להביא: וכל תרומה. אמר רבי ישמעאל וכי תרומה מקריבים לכהן והלא הוא מחזר אחרי התרומות לבית הגרנות מה תלמוד לומר אשר יקריבו. אלו הבכורים שנאמר בהן תביא בית יי' אלהיך ואיני יודע מה יעשה בהם תלמוד לומר לכהן יהיה בא הכתוב ולמד על הבכורים שיהו נתונים לכהן:

בטעם קדמא ובתרגום ... סכל המומתי מתורים בפת יציאת הנפש

172B

אשר יקריבו לכהן לו יהיה׃ ואיש את קדשיו לו יהיו איש אשר יתן לכהן לו יהיה׃ וידבר יהוה אל משה לאמר׃ דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם איש איש כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל׃ ושכב איש אתה שכבת זרע ונעלם מעיני אישה ונסתרה והיא נטמאה ועד אין בה והוא לא נתפשה׃ ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו והוא נטמאה או עבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו והיא לא נטמאה׃ והביא האיש את אשתו אל הכהן והביא את קרבנה עליה עשירית האיפה קמח שערים לא יצק עליו שמן ולא יתן עליו לבנה כי מנחת קנאת הוא מנחת זכרון מזכרת עון׃ והקריב אתה הכהן והעמדה לפני יהוה׃ ולקח הכהן מים קדשים בכלי חרש ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן יקח הכהן ונתן אל המים׃ והעמיד הכהן את האשה לפני יהוה ופרע את ראש

דיקרבון לכהנא דיליה יהא׃ וגבר ית מעשר קודשוהי דיליה יהון גבר דיתן לכהנא דיליה יהא׃ ומליל יי עם משה למימר׃ מליל עם בני ישראל ותימר להון גבר גבר ארי תיסטי איתתיה ותשקר ביה שקר׃ וישכוב גבר יתה שכבת זרעא ויהא מכסא מעיני בעלה ומיטמרא והיא איסתאבת וסהיד לית בה והיא לא איתחדת׃ ויעבר עלוהי רוח קנאתא ויקני ית איתתיה והיא איסתאבת או עבר עלוהי רוח קנאתא ויקני ית איתתיה והיא לא איסתאבת׃ וייתי גברא ית איתתיה לות כהנא וייתי ית קורבנה עלה חד מן עשרא בתלת סאין קמחא דשערי לא יריק עלוהי משחא ולא יתן עלה לבונתא ארי מנחת קנאתא הוא מנחת דוכרנא מדכרת חובין׃ ויקרב יתה כהנא ויקימינה קדם יי׃ ויסב כהנא מי כיור במאן דחסף ומן עפרא די יהא ביסודא דמשכנא יסב כהנא ויתן למיא׃ ויקים כהנא ית איתתא קדם יי ויפרע ית רישא

ואיש את קדשיו לו יהיו. לפי שנאמר מתנות כהונה ואיני יודע יבאו ויטלו בזרוע. ת"ל ואיש את קדשיו לו יהיו מגיד שטובת הנאתן לבעלים. ועוד מדרשים הרבה נדרשו בו בספרי: ואיש את קדשיו. מי שמעכב מעשרותיו ואינו נותנם לו יהיו המעשרות סוף שאין שדהו עושה אלא אחד ממעשרה שהיתה למודה לעשות: ואיש אשר יתן לכהן מתנות הראויות לו יהיה ממון הרבה: איש איש כי תשטה אשתו. מה כתוב למעלה ממנו ואיש את קדשיו איש אשר יתן לכהן מעכב מתנות להביא לו הכהן חייך שתצטרך לבא אצלו להביא לו את הסוטה: כי תשטה. תטה מדרכי הצניעות ותחשד בעיניו. כמו שטה מעליו ואל תעבור: ומעלה בו מעל. ומהו המעל. ושכב איש אותה: ונעלם מעיני אישה. פרט לסומא. היה רואה ומעלים עיניו אין המים בודקין אותה: ונסתרה. שיעור סתירה שתהא ראויה לטומאה כדי ... ועד אין בה. בטומאה אבל יש עדים לסתירה. אם היה בה אפי' עד אחד של טומאה לא היתה שותה: נתפשה. נאנסה כמו ותפשה ושכב עמה: ועבר עליו. קודם לסתירה: רוח קנאה וקנא את אשתו. רבותינו פירשו לשון התראה שמתרה בה אל תסתרי עם איש פלו' והיא נטמאה או עבר כלומר הוא קינא לה ועבר על התראתו ואין ידוע אם נטמאה ואם לאו: קמח. שלא יהא מסולת שעורים ולא מסולת חטים. היא עשתה מעשה בהמה וקרבנה מאכל בהמה: לא יצק עליו שמן. שלא יהא קרבנה מהודר שהשמן קרוי אור והיא עשתה בחשך: ולא יתן עליו לבונה. שהאמהות קרויות לבונה שנ' אל גבעת הלבונה והיא פירשה מדרכיהן: כי מנחת קנאות הוא. הקמח הזה קרוי לשון זכר: מנחת קנאות. מעוררת עליה שתי קנאות קנאת המקום וקנאת הבעל: מי קדושים. שקדשו בכיור לפי שנעשה מן נחשת מראות הצובאות. והיא פרשה מדרכיהן שהיו נבעלות לבעליהן במצרים שנאמר תחת התפוח עוררתיך והיא קלקלה לאחר תבוא כן: בכלי חרש. היא השקתה את הנואף יין משובח בכוסות משובחות לפיכך תשתה מים המרים במקידה בזויה של חרש: והעמיד הכהן. והלא כבר כתב והעמדה לפני יי'. אלא מסיען היו אותה ממקום למקום כדי ליגעה שתטרף דעתה ותודה: ופרע את ראש האשה. סותר את קליעת שערה כדי לבזותה מכאן לבנות ישראל שגלוי הראש גנאי להן

173A

האשה ונתן על כפיה את מנחת
הזכרון מנחת קנאת הוא וביד הכהן
יהיו מי המרים המאררים: והשביע
אתה הכהן ואמר אל האשה אם
לא שכב איש אתך ואם לא שטית
טמאה תחת אישך הנקי ממי המרים
המאררים האלה: ואת כי שטית
תחת אישך וכי נטמאת ויתן איש
בך את שכבתו מבלעדי אישך:
והשביע הכהן את האשה בשבעת
האלה ואמר הכהן לאשה יתן יהוה
אותך לאלה ולשבעה בתוך עמך
בתת יהוה את ירכך נפלת ואת
בטנך צבה: ובאו המים המאררים
האלה במעיך לצבות בטן ולנפל
ירך ואמרה האשה אמן אמן:
וכתב את האלת האלה הכהן בספר
ומחה אל מי המרים: והשקה את
האשה את מי המרים המאררים
ובאו בה המים המאררים למרים:
ולקח הכהן מיד האשה את מנחת
הקנאת והניף את המנחה לפני יהוה
והקריב אתה אל המזבח: וקמץ
הכהן מן המנחה את אזכרתה

ראיהתא ויתן על ידהא ית
מנחת דוכרנא מנחת קנאתא
היא ובידא דכהנא יהון מי
מריריא מלטטיא:
ויומי יתה כהנא ויימר לאיתתא
אם לא שכיב גבר יתיך ואם
לא שטית לאסתאבא בר
מבעליך הוי זכאה ממי מריריא
מלטטיא האלין:
ואת ארי שטית בר מבעליך
וארי איסתאבת ויהב גבר בך
ית שכובתיה בר מבעליך:
ויומי כהנא ית איתתא
במומתא דלווטין ויימר כהנא
לאיתתא יתן יי יתיך ללוט
ולמומי בגו עמך בדיתן יי ית
ירכך מסיא וית מעייכי נפיחין
ויעלון מיא מלטטיא האלין
במעייכי לאפחא מעין
ולאמסאה ירך ותימר איתתא
אמן אמן:
ויכתוב ית לווטיא האילין
כהנא בסיפרא וימחוק למי
מריריא:
וישקי ית איתתא ית מי
מריריא מלטטיא ויעלון בה
מיא מלטטיא למרירו:
ויסב כהנא מידא דאיתתא ית
מנחת קנאתא וירים ית
מנחתא קדם יי ויקריב יתה
למדבחא:
ויקמוץ כהנא
מן מנחתא ית אדכרתא

לפני יי׳ בשער ניקנור היא שער
העזרה המזרחי דרך כל הנכנסין ׃
ונתן על כפיה. שתהא אוחזת הכרך
דעתה ותודה ולא ימחק שם המיוחד
על המים ׃ המרים. על שם סופן
שהן מרים לה ׃ המאררים. המאבדין
אותה מן העולם. כמו סלון ממאיר
ולא יתכן לפרשו מים ארורים שהרי הן
קדושות ולא ארורים לא כת׳ הכתוב אלא
מאררים. מאררים את האחרים ׃ ואף
אם נטמאה לא תכנס לעזה אלא מלמדה
מדות הקל בעונש של זו ׃ והשביע
אותה. ומהו השבועה אם לא שכב
הנקי הוי אם שכב תנקי שמכלל לאו
אתה שומע הן אלא שאסור לפתוח
תחלה לזכות בדיני נפשות ׃ ואת כי
שטית. אם שטית. כי משמש בלשון
אם ׃ בשבעת האלה. שבועה של קללה
יתן יי׳ אותך לאלה. יהיו הכל מקללין
בך יבואך כדרך שבא לפלונית ׃
ולשבועה. שיהיו נשבעין בך אם לא
יארע לי כדרך שאירע לפלונית ׃
וכן הוא אומר והנחתם שמכם לשבועה
לבחירי שהצדיקים נשבעים
בפורעניות של רשעים וכן לענין
הברכה ונברכו בך. בך יברך ישראל ׃ את ירכך נפלת. בקללה הקדים ירך לבטן לפי שהתחילה בעבירה תחלה׃ צבה
כתר' נפיחא׃ לצבות בטן. כמו להצבות וזהו שמוש פתח שאלמד נקודה בו׳ וכן לראותם הדרך וכן לראותכם וכן לנחותם
ירך. להפיל את הירך שהמים מצבים את הבטן ומפילין את הירך ׃ לצבות בטן ולנפל ירך. בטנו וירכו של בועל אף
הוא אלא של נבעלת בשהוא אומר ירכך נפלת ובטנך צבה הרי נבעלת אמור ׃ אמן אמן. קבלת דברים שבועה ׃
אמן מאלו זה אמן מאיש אחר אמן על האלה אמן על השבועה ׃ והשקה את האשה. אין זה סדר המעשה שהרי
בתחלה מקריב מנחתה אלא הכתוב מבשרך שכשישקה יבאו בה למרים לפי שנאמר בה בטן וירך ממנו לשאר האבר׳ ת׳ ובאו
בה בסוטה אבל מה הל׳ בטן וירך לפי שהם התחילו בעבירה תחלה לפי התחיל מהן הפורענות ׃ למרים. להיות לה
לרעה ולמרים ׃ וקמץ׃ יוליך ויביא מעלה ומוריד ׃ ואף היא מניפה עמו שידה למעלה מיד הכהן ׃ והקריב אותה
זו היא הגשה בקרן מערבית דרומית של מזבח קודם קמיצה כשאר מנחות ׃ אזכרתה. היא הקומץ שעל ידי
הקטרתו המנחה באה לזכרון לגבוה ׃ והשקה את המים. לרבות שאם נמחקה המגלה ואמרה איני שותה אחר שמחקה

1
7
3
B

ויסיק לםדבחא ובתר כן
ישקי ית איתתא ית מיא ׃

וישקי ית מיא ותהא אם
איסתאבת ושקרת שקר
בבעלה יעלן בה מיא מלטטיא
למרירן ויפחון מעהא ויתמסי
ירכה ותהא איתתא ללוט בגו
עמה ׃

ואם לא איסתאבת איתתא
ודכיתא היא ותיפוק זכאה
ותעדי עדוי ׃
דא אוריתא דקנאיתא דתסטי
איתתא בר מבעלה ואיסתאבת

או גבר דתיעבר עלוהי רוח
קנאתא ויקני ית איתתא ויקים
ית איתתא קדם יי׳ ויעביד לה
כהנא ית כל אוריתא הדא ׃

ויהא זכאי גברא מחובין
ואיתתא ההיא תקבל ית
חובה ׃

ומליל יי׳ עם משה למימר ׃

מליל עם בני ישראל ותימר להון
גבר או איתתא ארי יפריש
למידר נדר נזירא לאפרשא
קדם יי׳ ׃
מחמר חדת ועתיק יזר חל
דחמר חדת וחל דחמר עתיק
לא ישתה וכל משרות עינבין
לא ישתה ועינבין רטיבין
ויבישין לא ייכול ׃
כל יומי נזריה מכל דמיתעביד
מגופנא דחמרא מפורצנין ועד
עיצורין לא ייכול ׃
כל יומי נדר נזריה מספר לא
יעיבר על רישיה עד מישלם
יומיא דיפריש קדם יי׳ קדיש
יהא רבי פירוע שער רישיה ׃

כל יומין דיזר קדם יי׳ על
נפשת מיתא לא ייעול ׃
לאבוהי ולאימיה לאחוהי
ולאחתיה לא יסתאב בהון
במותהון ארי כלילא דאלהיה
על רישיה ׃
כל יומי נזריה קדיש הוא
קדם אלהיה ׃

והקטיר המזבחה ואחר ישקה את
האשה את המים׃ והשקה את המים
והיתה אם נטמאה ותמעל מעל
באישה ובאו בה המים המאררים
למרים וצבתה בטנה ונפלה ירכה
והיתה האשה לאלה בקרב עמה׃
ואם לא נטמאה האשה וטהרה
הוא ונקתה ונזרעה זרע׃ זאת תורת
הקנאת אשר תשטה אשה תחת
אישה ונטמאה׃ או איש אשר תעבר
עליו רוח קנאה וקנא את אשתו
והעמיד את האשה לפני יהוה ועשה
לה הכהן את כל התורה הזאת׃
ונקה האיש מעון והאשה ההוא
תשא את עונה׃
וידבר יהוה אל משה לאמר׃ דבר
אל בני ישראל ואמרת אלהם איש
או אשה כי יפלא לנדר נדר נזיר
להזיר ליהוה׃ מיין ושכר יזיר חמץ
יין וחמץ שכר לא ישתה וכל משרת
ענבים לא ישתה וענבים לחים
ויבשים לא יאכל׃ כל ימי נזרו מכל
אשר יעשה מגפן היין מחרצנים ועד
זג לא יאכל׃ כל ימי נדר נזרו תער
לא יעבר על ראשו עד מלאת הימם
אשר יזיר ליהוה קדש יהיה גדל
פרע שער ראשו׃ כל ימי הזירו
ליהוה על נפש מת לא יבא׃ לאביו
ולאמו לאחיו ולאחתו לא יטמא
להם במתם כי נזר אלהיו על ראשו׃
כל ימי נזרו קדש הוא ליהוה׃ וכי

המגלה מערערין אותה ומשקין
אותה בעל כרחה אלא א״כ שאמרה
טמאה אני׃ ונבלה בטנה׃ אעפ״י
שבקללה ירך תחלה הגוף אין מדקדקין
אלא דרך כמסקין בה׃ והיתה האשה
לאלה׃ כמו שפירשתי שהכל יהיו אין
בה׃ בקרב עמה׃ לפרש יש בין
אדם המתבזה במקום שמכירין לאדם
המתבזה במקום שאין מכירין׃ ואם
לא נטמאה האשה׃ בסתירה זו
וטהורה היא ממקום אחר׃ ונקתה
ממים המאררים׃ ולא עוד אלא
ונזרעה זרע׃ אם היתה יולדת בצער
תלד בריוח׃ שחורים יולדת לבנים
קצרים יולדת ארוכים׃ או איש׃ כמו
או מתי׃ כלומר אם איש קנאי הוא
לכך והעמיד את האשה׃ ונקה
האיש מעון׃ אם בדקוה המים אל
ידאג לומר חבתי במיתתה שנקי הוא
מן העונש׃ לא משישקנה תהא
אצלו בהיתר ונקה מעון׃ מכאן
שהסוטה אסורה לבעלה׃ כי יפלא׃
יפריש׃ למה נסמכה פרשת נזיר
לפרשת סוטה לומר לך שכל הרואה
סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין
שהיין מביא לידי ניאוף׃ נדר נזיר׃
אין נזירה בכל מקום אלא פרישה
אף כאן שפורש מן היין׃ להזיר לה׳׳
להבדיל עצמו מן היין לשם שמים׃
מיין ושכר׃ כשהוא מחמר חדש ועתיק
שהיין קשה משכר׃ וכל משרת׃ לשון
נשרה במים וכל משקה׃ בלשון

משנה יש שרה אין שורין דיו בחומץ׃ נזיר שסרח פת ביין׃ חרצנים׃ הן גרעינין׃ זג׃ הן הקליפות שבחוץ שבתוכם
בתוכן כענבל בזוג׃ קדוש יהיה׃ השער שלו לגדל את פרע שער ראשו׃ פרע׃ שער נקוד פתח לפי שהוא דבוק לשער
ראשו פרע של שער ופרע של פרע גדול של שער וכן את ראשו לא יפרע ואין קרוי פרע פחות מל׳ יום׃ כל ימי נזרו׃

174A

ימות מת עליו בפתע פתאם וטמא
ראש נזרו וגלח ראשו ביום טהרתו
ביום השביעי יגלחנו: וביום השמיני
יבא שתי תרים או שני בני יונה אל
הכהן אל פתח אהל מועד: ועשה
הכהן אחד לחטאת ואחד לעלה
וכפר עליו מאשר חטא על הנפש
וקדש את ראשו ביום ההוא: והזיר
ליהוה את ימי נזרו והביא כבש בן
שנתו לאשם והימים הראשנים יפלו
כי טמא נזרו: וזאת תורת הנזיר ביום
מלאת ימי נזרו יביא אתו אל פתח אהל
מועד: והקריב את קרבנו ליהוה
כבש בן שנתו תמים אחד לעלה
וכבשה אחת בת שנתה תמימה
לחטאת ואיל אחד תמים לשלמים:
וסל מצות סלת חלת בלולת בשמן
ורקיקי מצות משחים בשמן ומנחתם
ונסכיהם: והקריב הכהן לפני יהוה
ועשה את חטאתו ואת עלתו: ואת
האיל יעשה זבח שלמים ליהוה על
סל המצות ועשה הכהן את מנחתו
ואת נסכו: וגלח הנזיר פתח אהל
מועד את ראש נזרו ולקח את שער
ראש נזרו ונתן על האש אשר תחת
זבח השלמים: ולקח הכהן את הזרע
בשלה מן האיל וחלת מצה אחת
מן הסל ורקיק מצה אחד ונתן על
כפי הנזיר אחר התגלחו את נזרו:
והניף אותם הכהן תנופה לפני יהוה
קדש הוא לכהן על חזה התנופה
ועל שוק התרומה ואחר ישתה
הנזיר יין: זאת תורת הנזיר אשר
ידר קרבנו ליהוה על נזרו מלבד
אשר תשיג ידו כפי נדרו אשר ידר

וארי ימות מיתא עלוהי בתכיף
שלו ויסאיב ריש נזריה ויגלח
רישיה ביומא דדכותיה ביומא
שביעאה יגלחיניה:
וביומא תמינאה ייתי תרתין
שפנינן או תרין בני יונה לות
כהנא לתרע משכן זימנא:

ויעביד כהנא חד לחטאתא
וחד לעלתא ויכפר עלוהי
מדיחב על נפשא ויקדיש ית
רישיה ביומא ההוא:
ויזר קדם יי ית יומי נזריה
וייתי אימר בר שתיה לאשמא
ויומיא קדמאי יבטלון ארי
מסאב נזריה:

ודא אוריתא דנזירא ביומא
דמשלם יומי נזריה ייתי יתיה
לתרע משכן זימנא:
ויקריב ית קורבניה קדם יי
אימר בר שתיה שלים חד
לעלתא ואימרתא חדא בר
שתא שלמתא לחטאתא
ודכר חד שלים לניכסת
קודשיא:

וסלא דפטיריא סולתא גריצן פטירן
דפילן במשח ואספוגין
פטירין דמשיחין במשח
ומנחתהון ונסכיהון:
ויקריב כהנא קדם יי ויעביד
ית חטאתיה וית עלתיה:
וית דיכרא יעביד נכסת
קודשיא קדם יי על סלא
דפטיריא ויעביד כהנא ית
מנחתיה וית נסכיה:
ויגלח נזירא בתרע משכן
זימנא ית ריש נזריה ויסב
ית שער ריש נזריה ויתן על
אשתא תחות דודא דניכסת
קודשיא:
ויסב כהנא ית דרעא בשילא
מן דיכרא וגריצתא פטירתא
חדא מן סלא ואספוג פטיר
חד ויתן על ידי נזירא בתר
דגלח ית נזריה:
וירים יתהון כהנא ארמא קדם
יי קודשא הוא לכהנא על
חדיא דארמותא ועל שוקא
דאפרשותא ובתר כן ישתי
נזירא חמרא:

דא אוריתא
דנזירא די ידר קורבניה קדם
יי על נזריה בר מדתדבק
ידיה כפום נדריה דידר

קדוש הוא ׳ זו קדושת הגוף מלטמא
למתים ׳ בפתע ׳ זה אונס ׳ פתאום ׳
זה שוגג ׳ ויש אומרים פתע פתאום
מקרה של פתאום : וכי ימות מת
עליו באהל שהוא בו : ביום טהרתו ׳
ביום הזייתו ׳ או אינו אלא ביום שבכל
טהור לגמרי ת״ל ביום השביעי ׳ אי
שביעי יכול אפילו לא הזה ת״ל ביום
טהרתו ׳ וביום השמיני יביא ׳ להוציא
את השביעי או אינו אלא להוציא את
התשיעי קבע זמן לקרבן ואין
למקריבין מה קרבן הכשיר שמיני
ומשמיני והלאה : מאשר חטא
על הנפש ׳ שלא נזהר מטומאת מת
ר׳ אלעזר הקפר אומר שציער
עצמו מן היין ׳ וקדש את ראשו ׳
לחזור ולהתחיל מנין נזירותו ׳ והזיר
את ימי נזרו ׳ יחזור וימנה נזירותו
כתחלה ׳ והימים הראשונים יפלו ׳
שלא יעלו מן המנין ׳ יביא אותו ׳ יביא
את עצמו ׳ זה אחד מן שלשה אתין
שהיה ר׳ ישמעאל דורש : כיוצא בו
והשיאו אותם ׳ את עצמם ׳ וכן
ויקבר אותו ׳ הוא קבר את עצמו ׳
ומנחתם ונסכיהם ׳ של הבהמות ׳
עולה ושלמים ׳ לפי שהן בכלל ויכתו
... ונסכים ...
לכל ... ונסכים ... כל עולה
ושלמים ׳ חלות מצות ׳ רקיקין עשר
מכל מין ומין ׳ זבח שלמים ׳ על
סל המצות ׳ ישחט השלמים על
מנת לקדש את הלחם ׳ את מנחתו
ואת נסכו של איל ׳ וגלח הנזיר פתח
אהל מועד ׳ יכול יגלח בעזרה ׳ הרי
זה דרך בזיון אלא ... הנזיר

כן יעשה על תורת נזרו ׃

וידבר יהוה אל משה לאמר ׃ דבר
אל אהרן ואל בניו לאמר כה תברכו
את בני ישראל אמור להם ׃
יברכך יהוה וישמרך ׃
יאר יהוה פניו אליך
ויחנך ׃ ישא יהוה פניו
אליך וישם לך שלום ׃
ושמו את שמי על בני
ישראל ואני אברכם ׃
ויהי ביום כלות משה
להקים את המשכן וימשח אתו
ויקדש אתו ואת כל כליו ואת המזבח
ואת כל כליו וימשחם ויקדש אתם ׃
ויקריבו נשיאי ישראל ראשי בית
אבתם הם נשיאי המטת הם העמדים
על הפקדים ׃ ויביאו את קרבנם לפני
יהוה שש עגלת צב ושני עשר בקר
עגלה על שני הנשאים ושור לאחד
ויקריבו אותם לפני המשכן ׃ ויאמר
יהוה אל משה לאמר ׃ קח מאתם
והיו לעבד את עבדת אהל מועד
ונתתה אותם אל הלוים איש כפי
עבדתו ׃ ויקח משה את העגלת
ואת הבקר ויתן אותם אל הלוים ׃
את שתי העגלות ואת ארבעת
הבקר נתן לבני גרשון כפי עבדתם ׃
ואת ארבע העגלת ואת שמנת
הבקר נתן לבני מררי כפי עבדתם
ביד איתמר בן אהרן הכהן ׃ ולבני
קהת לא נתן כי עבדת הקדש
עלהם בכתף ישאו ׃ ויקריבו הנשאים
את חנכת המזבח ביום המשח אתו
ויקריבו הנשיאם את קרבנם לפני

בן יעביד על אוריתא דנזריה ׃

ומליל יי עם משה למימר ׃
מליל עם אהרן ועם בנוהי
למימר ׃ כדין תברכון ית בני
ישראל כד תימרון להון ׃
יברכך יי ויטרך ׃
יאר יי פנוי אליך ויחנך ׃
ישא יי פניו אליך וישם לך
שלום ׃
וישוון ית ברכת שמי על בני
ישראל ואנא אברכינון ׃
והוה ביומא דשיצי משה
לאקמא ית משכנא ורבי יתיה
וקדיש יתיה וית כל מנוהי וית
מדבחא וית כל מנוהי ורבינון
וקדיש יתהון ׃
וקריבו רברבי ישראל רישי
בית אבהתהון אינון רברבי
שבטיא אינון דקיימין על
מניניא ׃
ואיתיאו ית קורבנהון קדם יי
שית עגלן כד מחפין ותרין
עשר תורין עגלתא על תרין
רברביא ותורא לחד וקריבו
יתהון קדם משכנא ׃
ואמר יי למשה למימר ׃
סב מנהון ויהון למפלח ית
פולחן משכן זימנא ותתן יתהון
לליואי גבר כמיסת פולחנה ׃
ודבר משה ית עגלתא וית
תורין ויהב יתהון לליואי ׃
ית תרתין עגלתא וית ארבעה
תורין יהב לבני גרשון כמיסת
פולחנהון ׃
וית ארבע עגלתן וית תמניא
תורין יהב לבני מררי כמיסת
פולחנהון בידא דאיתמר בר
אהרן כהנא ׃
ולבני קהת לא יהב ארי פולחן
קודשא עליהון בכתפא נטלין ׃
וקריבו
רברביא ית חנכת מדבחא
ביומא כתר דרבו יתיה וקריבו
רברביא ית קורבנהון קדם

לאחר שחיטת שלמי שכתב בזקן ושחטו
פתח אהל מועד · אחר יקחת זבח ·
יהרת קדוש שיתגלח בו · לפי שאמי
כזיר קדוש מהתגלח בתורה שצריך
לגלח את הזרוע · לאחר שנתבשל ·
הזרוע בשלה · לאחר שנתבשלה ·
קדש הוא לכהן · קודש והזקיקין
והזרוע התרומה הן לכהן · על חזה
התנופה · מלבד החזה ושוק הראויי
לו מכל שלמים מוסף על שלמי נזיר
הזרוע הזה לפי שהוא שלמי נזיר
בכלל זיבחו שהן נבני אדם להפרשת
זרוע הזבח להזהיר לגולן שהן אף
בחזה ושוק · מלבד אשר תשיג ידו
שאם אמר הריני נזיר לגלח על מנת
שעלות ועל מנחה שלמים דברים קיימני
שהם מן כפי נדרו אשר ידור כן יעשה
מוסף על תורת נזרו מוסף ולא
יחסר שאם אמר הריני נזיר נ' נזירות
על מנת לגלח על שלש בהמות הללו
הן את קורא כאשר ידור כן יעשה ·
אמור להם · שיהו כלן שומעין ·
אמור מלא שלא תברכם בחפזון ובהלה
אלא בכונה ובלב שלם · יברכך
שיתברכו נכסיך · וישמרך שלא
יבואו עליך שודדים לגזול ממונך
שהנותן מתנה לעבדו אינו יכול
לשמרה מכל אדם וכיון שכן אין
[illegible]
הנאה יש לו במתנה · [illegible]
ברוך הוא הוא הנותן הוא השומר
וקרבנות מפורשים בספרי · יאר ה'
פניו אליך · יראה לך פנים שוחקות
פנים צהובות · ויחנך יתן לך חן ·
ישא ה' פניו אליך · יכבוש כעסו

175A

המזבח׃ ויאמר יהוה אל משה נשיא אחד ליום נשיא אחד ליום יקריבו את קרבנם לחנכת המזבח׃

ויהי המקריב ביום הראשון את קרבנו נחשון בן עמינדב למטה יהודה׃ וקרבנו קערת כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה׃ כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת׃ פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה׃ שעיר עזים אחד לחטאת׃ ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתודים חמשה כבשים בני שנה חמשה זה קרבן נחשון בן עמינדב׃

ביום השני הקריב נתנאל בן צוער נשיא יששכר׃ הקרב את קרבנו קערת כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה׃ כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת׃ פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה׃ שעיר עזים אחד לחטאת׃ ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה זה קרבן נתנאל בן צוער׃

ביום השלישי נשיא לבני זבולן אליאב בן חלן׃ קרבנו קערת כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם מלאים סלת בלולה

מדבחא׃
ואמר יי׳ למשה רבא חד ליומא רבא חד ליומא יקרבון ית קורבנהון לחנכת מדבחא

והוה דמקריב ביומא קדמאה ית קורבניה נחשון בר עמינדב לשבטא דיהודה׃
וקורבניה מגיסתא דכסף חדא מאה ותלתין סילעין הוה מתקלה מזרקא חד דכסף שבעין סלעין בסלעי קודשא תרויהון מליין סולתא דפילא במשח למנחתא׃
בזיכא חדא מתקל עשר סלעין דדהב מליא קטרת בוסמיא׃
תור חד בר תורי איכר חד אימר חד בר שתיה לעלתא׃
צפיר בר עזי חד לחטאתא׃
ולניכסת קודשיא תורין תרין דיכרין חמשא גדיין חמשא אמרין בני שתא חמשא דין קרבן נחשון בר עמינדב׃

ביומא תנינא קריב נתנאל בר צוער רבא דישׂשכר׃
אקריב ית קורבניה מגיסתא דכסף חדא מאה ותלתין סלעין הוה מתקלה מזרקא חד דכסף שבעין סלעין בסילעי קודשא תרויהון מליין סולתא דפילא במשח למנחתא׃
בזיכא חדא מתקל עשר סלעין דדהב מליא קטרת בוסמיא׃
תור חד בר תורי דכר חד אימר חד בר שתיה לעלתא׃
צפיר בר עזי חד לחטאתא׃
ולניכסת קודשיא תורין תרין דכרין חמשא גדיין חמשא אמרין בני שתא חמשא דין קרבן נתנאל בר צוער׃

ביומא תליתאה רבא לבני זבולן אליאב בר חלן׃
קורבניה מגיסתא דכסף חדא מאה ותלתין סלעין הוה מתקלה מזרקא חד דכסף שבעין סלעין בסילעי קודשא תרויהון מליין סולתא דפילא

ושמו את שמי · יברכם בשם המפורש · ואני אברכם · לישראל · ואסכים עם הכהנים · דבר אחר ואני אברכם לכהנים · ויהי ביום כלות · כלת כתי׳ יום הקמת המשכן היו ישראל ככלה הנכנסת לחופה · כלות משה · בצלאל וכל חכם לב עשו את המשכן ותלאו הכתוב במשה לפי שמסר את נפשו עליו לראות תבנית כל דבר ודבר כמו שהראהו בהר להראות לעושי המלאכה ולא טעה בתבנית אחת · וכן מצינו לפי שמסר עצמו על בנין בית המקדש שנאמר זכור יי׳ לדוד את כל ענותו אשר נשבע וגו׳ לכך נקראת על שמו שנאמר ראה ביתך דוד · כלות משה להקים · ולא נאמר ביום הקים מלמד שכל שבעה ימי המלואי׳ היה מעמידו משה ומפרקו שלא היה יודע להקימו כהלכתו ובאותו יום העמידו ולא פרקו לכך נאמר כלות להקים אותו היום כלו הקמותיו ור״ח ניסן היה · בשני נשרפה הפרה בשלישי הזו הזיה ראשונה · ובשביעי גלחו · הם נשיאי המטות שהיו שוטרים עליהם במצרים והיו מוכים עליהם שנאמר ויכו שוטרי בני ישראל · הם העומדים שנמנו עם משה ואהרן כשמנו את ישראל שנאמר ואתכם יהיו · שש עגלות צב · אין צב אלא מחופין וכן בצבים ובפרדים · עגלות מכוסות קרויין צבים · ויש שדורשין צב לשון קרובי ישראל שהם יפות ·

במשח למנחתא ׃
בזיכא חדא מתקל עשר
סילעין דדהב מליא קטרת
בוסמיא ׃
תור חד בר תורי דכר חד
אימר חד בר שתיה לעלתא ׃
צפיר בר עזי חד לחטאתא ׃
ולניכסת קודשיא תורין תרין
דיכרין חמשא גדיין חמשא
אימרין בני שתיה חמשא דין
קורבן אליאב בר חלן ׃

ביומא רביעאה רבא לבני
ראובן אליצור בר שדיאור ׃

קורבניה מגיסתא דכסף חדא
מאה ותלתין סילעין הוי
מתקלה מזרקא חד דכסף
מתקליה שבעין סילעין בסילעי
קודשא תרויהון מלאן סולתא
דפילא במשח למנחתא ׃
בזיכא חדא מתקל עשר
סילעין דדהב מליא קטרת
בוסמיא ׃
תור חד בר תורי דכר חד
אימר חד בר שתיה לעלתא ׃
צפיר בר עזי חד לחטאתא ׃

ולניכסת קודשיא תורין תרין
דיכרין חמשא גדיין חמשא
אימרין בני שתא חמשא דין
קורבן אליצור בר שדיאור ׃

ביומא חמישאה רבא לבני
שמעון שלמיאל בר צורישדי ׃

קורבניה מגיסתא דכסף חדא
מאה ותלתין סילעין הוי
מתקלה מזרקא חד דכסף
מתקליה שבעין סילעין בסילעי
קודשא תרויהון מלאן סולתא
דפילא במשח למנחתא ׃
בזיכא חדא מתקל עשר
סילעין דדהב מליא קטרת
בוסמיא ׃
תור חד בר תורי דכר חד
אימר חד בר שתיה לעלתא ׃
צפיר בר עזי חד לחטאתא ׃

ולניכסת קודשיא תורין תרין
דיכרין חמשא גדיין חמשא
אימרין בני שתא חמשא דין
קורבן שלמיאל בר צורישדי ׃

ביומא שתיתאה רבא לבני גד אליסף

בשמן למנחה כף אחת עשרה זהב
מלאה קטרת פר אחד בן בקר איל
אחד כבש אחד בן שנתו לעלה ׃
שעיר עזים אחד לחטאת ׃ ולזבח
השלמים בקר שנים אילם חמשה
עתדים חמשה כבשים בני שנה
חמשה זה קרבן אליאב בן חלן ׃ פ

ביום הרביעי נשיא לבני ראובן ס
אליצור בן שדיאור ׃ קרבנו קערת
כסף אחת שלשים ומאה משקלה
מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל
הקדש שניהם מלאים סלת בלולה
בשמן למנחה ׃ כף אחת עשרה זהב
מלאה קטרת ׃ פר אחד בן בקר איל
אחד כבש אחד בן שנתו לעלה ׃
שעיר עזים אחד לחטאת ׃ ולזבח
השלמים בקר שנים אילם חמשה
עתדים חמשה כבשים בני שנה
חמשה זה קרבן אליצור בן שדיאור ׃ פ

ביום החמישי נשיא לבני שמעון
שלמיאל בן צורישדי ׃ קרבנו קערת
כסף אחת שלשים ומאה משקלה
מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל
הקדש שניהם מלאים סלת בלולה
בשמן למנחה ׃ כף אחת עשרה זהב
מלאה קטרת ׃ פר אחד בן בקר איל
אחד כבש אחד בן שנתו לעלה ׃
שעיר עזים אחד לחטאת ׃ ולזבח
השלמים בקר שנים אילם חמשה
עתדים חמשה כבשים בני שנה
חמשה זה קרבן שלמיאל בן
צורישדי ׃ פ

ביום הששי נשיא לבני גד אליסף

ויקריבו אותם. שלא קבל משה מידם
עד שנאמר לו מפי הגבורה. אמר ר׳
נתן מה ראו נשיאים להתנדב כאן בתחלה
ובמלאכת המשכן לא התנדבו תחלה
אלא כך אמרו נשיאים יתנדבו צבור
מה שיתנדבו ומה שמחסרין אנו
משלימין כיון שראו שהשלימו צבור
את הכל שנאמר והמלאכה היתה
דים אמרו מעתה מה עלינו לעשות
הביאו את אבני השהם ואבני המלואים
לכך התנדבו כאן תחלה. כפי
עבודתם. שהיה משא בני גרשון קל
ממשא בני מררי שהיו נושאים הקרשים
והעמודים: כי עבודת הקדש. משא
דבר הקדוש. הארון והשולחן וגו׳
בכתף ישאו. ויקריבו הנשיאים. לאחר
שהתנדבו העגלות והבקר לשאת
המשכן כ״ם לבם להתנדב קרבנות
על המזבח לחנכו. לפני המזבח. כי
לא קבל משה מידם עד שאמר לו
מפי הגבורה. יקריבו את קרבנם
לחנכת המזבח. ולא היה משה יודע
עדיין היאך יקריבו. אם כסדר
תולדותם או כסדר המסעות עד
שאמר לו הקב״ה יקריבו למסעות איש
יומו: ביום הראשון. אותו היום נטל
עשר עטרות. ראשון למעשה
בראשית. ראשון לנשיאים וכו׳
כדאיתא בסדר עולם: למטה יהודה.
יחסו הכתוב על שבטו ולא שנטל
משבטו והקריב. או אינו אלא למטה
יהודה שגבה משבטו והביא. תלמוד
לומר זה קרבן נחשון מנחשון הוא
הביא. שניהם מלאים סלת.
למנחת נדבה.

עשרה זהב: כתרגומו משקל עשר שקלי הקדש היו בה: מלאה קטרת: לא מצינו קטרת ליחיד ולא על מזבח החיצון אלא זו בלבד והוראת שעה היתה: פר אחד: מיוחד שבעדרו: שעיר עזים אחד: לכפר על קבר התהום שהיה בה ספק טומאה:
הקריב נתנאל: הקריב את קרבנו: מה ת״ל הקריב בשבט יששכר מה שלא נאמר בכל השבטים: לפי שבא ראובן וערער ואמר דיי שקדמני יהודה אקריב אני אחריו: אמר לו משה מפי הגבורה נאמר לי שיקריבו כסדר המסעות לדגלים לכך נאמר הקריב את קרבנו והוא חסר יו״ד שמשמעו הקרב לשון צווי שמפי הגבורה נצטוו: ומהו שנאמר הקריב שני פעמים שבשביל שני דברים זכה להקריב שני לשבטים אחת שהן יודעים בתורה ואחת שהם נתנו עצה לנשיאים לנדב קרבנות הללו ומנחת הנשיאים: אמר ר׳ משה הדרשן אמר ר׳ פנחס בן יאיר נתנאל בן צוער השיאן עצה זו: קערת כסף: מנין אותיותיו בגי׳ תתק״ל כנגד שנות אדם הראשון: שלשים ומאה משקלה: על שם שהעמיד תולדות לקיום העולם בן מאה ושלשים שנה היה שנאמר ויחי אדם שלשים ומאה שנה ויולד בדמותו: מזרק אחד: בגי׳ תק״כ רמז לנח שהעמיד תולדות בן ת״ק שנה ולפי שנצטוה על התורה קודם תולדותיו כמו שפי׳ אבל והוא ימיו מאה ועשרים.

בן דעואל: קרבנו קערת כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת: פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה זה קרבן אליסף בן דעואל:

ביום השביעי נשיא לבני אפרים אלישמע בן עמיהוד: קרבנו קערת כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת: פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה זה קרבן אלישמע בן עמיהוד:

ביום השמיני נשיא לבני מנשה גמליאל בן פדהצור: קרבנו קערת כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת: פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה

בר דעואל:
קורבניה מגיסא דכסף חדא מאה ותלתין סילעין הוי מתקלה מזרקא חד דכסף מתקלה שבעין סילעין בסלעי קודשא תרויהון מלן סולתא דפילא במשח למנחתא:
בזיכא חדא מתקל עשר סילעין דדהב מליא קטרת בוסמיא:
תור חד בר תורי דכר חד אימר חד בר שתיה לעלתא:
צפיר בר עזי חד לחטאתא:
ולנכסת קודשיא תורין תרין דכרין חמשא גדיין חמשא אימרין בני שתיה חמשא דין קורבן אליסף בר דעואל:
ביומא שביעאה רבא לבני אפרים אלישמע בר עמיהוד:
קורבניה מגיסא דכסף חדא מאה ותלתין סילעין הוי מתקלה מזרקא חד דכסף מתקלה שבעין סילעין בסלעי קודשא תרויהון מלן סולתא דפילא במשח למנחתא:
בזיכא חדא מתקל עשר סילעין דדהב מליא קטרת בוסמיא:
תור חד בר תורי דכר חד אימר חד בר שתיה לעלתא:
צפיר בר עזי חד לחטאתא:
ולנכסת קודשיא תורין תרין דיכרין חמשא גדיין חמשא אימרין בני שתא חמשא דין קורבן אלישמע בר עמיהוד:
ביומא תמינאה רבא לבני מנשה גמליאל בר פדהצור:
קורבניה מגיסא דכסף חדא מאה ותלתין סילעין הוי מתקלה מזרקא חד דכסף מתקלה שבעין סילעין בסלעי קודשא תרויהון מלן סולתא דפילא במשח למנחתא:
בזיכא חדא מתקל עשר סילעין דדהב מליא קטרת בוסמיא:
תור חד בר תורי דכר חד אימר חד בר שתיה לעלתא:
צפיר בר עזי חד לחטאתא:
ולנכסת קודשיא תורין תרין דיכרין חמשא גדיין חמשא אימרין בני שתא חמשא דין

176B

איכרין בני שתה חמשה דין
קורבן גמליאל בר פדהצור ׃

ביומא תשיעאה רבה לבני
בנימן אבידן בר גדעני ׃
קורבניה מניסתא דכסף חדא
מאה ותלתין סילעין הוי
מתקלה מזרקא חד דכסף
מתקלה שבעין סילעין בסלעי
קודשא תרויהון מלאן סולתא
דפילא במשח למנחתא׃
בזיכא חדא מתקל עשר
סילעין דדהב מליא קטרת
בוסמיא ׃
תור חד בר תורי דכר חד
אימר חד בר שתיה לעלתא ׃
צפיר בר עזי חד לחטאתא ׃
ולניכסת קודשיא תורין תרין
דיכרין חמשא גדיין חמשא
איכרין בני שתה חמשא דין
קורבן אבידן בר גדעני ׃

ביומא עשיראה רבא לבני דן
אחיעזר בר עמישדי ׃
קורבניה מניסתא דכסף חדא
מאה ותלתין סילעין הוי
מתקלה מזרקא חד דכסף
מתקליה שבעין סילעין בסילעי
קודשא תרויהון מלאן סולתא
דפילא במשח למנחתא׃
בזיכא חדא מתקל עשר
סילעין דדהב מלא קטרת
בוסמיא ׃
תור חד בר תורי דכר חד
אימר חד בר שתיה לעלתא׃

צפיר בר עזי חד לחטאתא ׃
ולניכסת קודשא תורין תרין
דיכרין חמשא גדיין חמשא
איכרין בני שתא חמשא דין
קורבן אחיעזר בר עמישדי ׃

ביום חד עשר יום רבא לבני
אשר פגעיאל בר עכרן ׃

קורבניה מניסתא דכסף חדא
מאה ותלתין סילעין הוי
מתקלה מזרקא חד דכסף
מתקליה שבעין סילעין בסלעי
קודשא תרויהון מלאן סולתא
דפילא במשח למנחתא׃
בזיכא חדא מתקל עשר
סילעין דדהב מלא קטרת
בוסמיא ׃
תור חד בר תורי דכר חד
אימר חד בר שתיה לעלתא ׃

צפיר בר עזי חד לחטאתא ׃
ולניכסת

כבשים בני שנה חמשה זה קרבן
גמליאל בן פדהצור ׃

ביום התשיעי נשיא לבני בנימן אבידן
בן גדעני׃ קרבנו קערת כסף אחת
שלשים ומאה משקלה מזרק אחד
כסף שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם מלאים סלת בלולה בשמן
למנחה׃ כף אחת עשרה זהב מלאה
קטרת׃ פר אחד בן בקר איל אחד
כבש אחד בן שנתו לעלה׃ שעיר
עזים אחד לחטאת׃ ולזבח השלמים
בקר שנים אילם חמשה עתדים
חמשה כבשים בני שנה חמשה זה
קרבן אבידן בן גדעני׃

ביום העשירי נשיא לבני דן אחיעזר
בן עמישדי׃ קרבנו קערת כסף אחת
שלשים ומאה משקלה מזרק אחד
כסף שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם מלאים סלת בלולה בשמן
למנחה׃ כף אחת עשרה זהב מלאה
קטרת׃ פר אחד בן בקר איל אחד
כבש אחד בן שנתו לעלה׃ שעיר
עזים אחד לחטאת׃ ולזבח השלמים
בקר שנים אילם חמשה עתדים
חמשה כבשים בני שנה חמשה זה
קרבן אחיעזר בן עמישדי׃

ביום עשתי עשר יום נשיא לבני
אשר פגעיאל בן עכרן׃ קרבנו קערת
כסף אחת שלשים ומאה משקלה
מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל
הקדש שניהם מלאים סלת בלולה
בשמן למנחה׃ כף אחת עשרה זהב
מלאה קטרת׃ פר אחד בן בקר איל
אחד כבש אחד בן שנתו לעלה׃
שעיר עזים אחד לחטאת׃ ולזבח

ולפיכך נאמר מזרק אחד כסף ולא
מזרק כסף אחד כמו שנאמר בקערה
על שם שאף אותיותיו של אחד מצטרפות
למנין: שבעים שקל. כנגד ע' אומות
שיצאו מבניו: כף אחת. כנגד התורה
שנתנה מידו של הקב"ה: עשרה זהב.
כנגד עשרת הדברים: מלאה קטרת.
גימטריא של קטרת תרי"ג כנגד
המצות ובלבד שתחליף ק' בד' ע"י
את בש וגו': פר אחד. כנגד אברהם
ויקח בן בקר: איל. כנגד יצחק ויקח
את האיל: כבש. כנגד יעקב שנאמר
והכשבים הפריד יעקב: שעיר עזים.
לכפר על מכירת יוסף שנאמר בה
וישחטו שעיר עזים: ולזבח השלמים
בקר שנים. כנגד משה ואהרן
שנתנו שלום בין ישראל לאביהם
שבשמים: אילים כבשים ועתודים.
ג' מינים כנגד כהנים לוים וישראל.
וכנגד תורה נביאים וכתובים: שלש
חמשיות כנגד חמשה חומשים וחמשה
דברות הכתובים על לוח זה וחמשה
על לוח אחר. עד כאן מיסודו של ר' משה
הדרשן: ביום השלישי נשיא. נשיא
היה מקריב לבני זבולן וכן כלן אבל
בנתנאל כתב בו הקריב נתנאל אחריו
צריך להקדים אמר כאן שכבר
הזכיר שמו והקרבתו: ובשאר
השבטים שלא נאמר בהן הקריב
אפשר לפרש לשון זה נשיא לבני פלוני
אותו היום היה נשיא המקריב
לבני פלוני: ביום המשיח אותו
זה ביום שנמשח הקריב: ומקד
לא מקיים אחרי המשחו אורע
שנמשח תחלה ואחר כך הקריב

177A

או אחרי המשח לאחר זמן ולא בא הכתוב ללמד ביום המשח אלא ללמד שמשחו ביום כשהוא אומר ביום משחו למדנו שמשחו ביום. ומה הוא ביום המשח אותו. ביום שנמשח הקריב: קערות כסף. הן הם שהקריבו ולא אירע בהן פסול: שלשים ומאה הקערה. מה ת״ל לפי שנאמר שלשים ומאה משקלה ולא פירש באי זה שקל לכך חזר ושנאה כאן וכלל בכולן כל כסף הכלים בשקל הקדש: כל כסף הכלים. למדך שהיו כלי הקדש מכוונים במשקלם שוקלם אחד אחד ואחד ושוקלן כולן כאחד ולא ריבה ולא מיעט: כפות זהב. למה נאמר לפי שנאמר כף אחת עשרה זהב היא זהב ומשקלה עשרה שקלים של כסף או אינו אלא כף אחת של כסף ומשקלה עשרה זהב ושקלי הזהב אינן שוין לשקלי כסף תלמוד לומר כפות זהב של זהב היו: ובבא משה. שני כתובים המכחישין זה את זה בא שלישי והכריע ביניהם. כתוב אחד אומר וידבר אליו מאהל מועד נאמר הוא חוץ לפרכת. וכתוב אחד אומר ודברתי אתך מעל הכפרת בא זה והכריע ביניהם. משה בא לא אהל מועד ושומע את הקול הבא מעל הכפרת. מבין שני הכרובים. הקול יוצא מן השמים לבין הכרובים ומשם יוצא לאהל מועד: מדבר. כמו מתדבר כבוד של מעלה אומר כן מדבר בינו לבין עצמו ומשה שומע מאליו:

השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה זה קרבן פגעיאל בן עכרן:

ביום שנים עשר יום נשיא לבני נפתלי אחירע בן עינן: קרבנו קערת כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת: פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה זה קרבן אחירע בן עינן:

זאת חנכת המזבח ביום המשח אתו מאת נשיאי ישראל קערת כסף שתים עשרה מזרקי כסף שנים עשר כפות זהב שתים עשרה: שלשים ומאה הקערה האחת כסף ושבעים המזרק האחד כל כסף הכלים אלפים וארבע מאות בשקל הקדש: כפות זהב שתים עשרה מלאת קטרת עשרה עשרה הכף בשקל הקדש כל זהב הכפות עשרים ומאה: כל הבקר לעלה שנים עשר פרים אילם שנים עשר כבשים בני שנה שנים עשר ומנחתם ושעירי עזים שנים עשר לחטאת: וכל בקר זבח השלמים עשרים וארבעה פרים אילם ששים עתדים ששים כבשים בני שנה ששים זאת חנכת המזבח אחרי המשח אתו: ובבא משה אל

קורשיא תורין תרין דיכרין חמשה גדיין חמשא אימרין בני שתא חמשא דין קרבן פגעיאל בר עכרן:

ביום תרין עשר יומא רבא לבני נפתלי אחירע בר עינן: קורבניה מגיסתא דכסף חדא מאה ותלתין סילעין הוי מתקליה מזרקא חד דכסף מתקליה שבעין סילעין בסילעי קודשא תרויהון מלן סולתא דפילא במשח למנחתא:

בזיכא חדא מתקל עשר סילעין דדהב מליא קטרת בוסמיא:
תור חד בר תורי דכר חד אימר חד בר שתיה לעלתא:
צפיר בר עזי חד לחטאתא:

ולניכסת קודשיא תורין תרין דיכרין חמשא גדיין חמשא אימרין בני שתא חמשא דין קרבן אחירע בר עינן:

דא חנכת מדבחא ביומא דרביאו יתיה מן רברבי ישראל מגיסי כספא תרתא עשרי מזרקי כספא תרין עשר בזיכי דהבא תרתא עשרי:
מאה ותלתין סילעין הוה מתקלה מגיסתא חדא דכסף ושבעין מזרקא חד כל כסף מניא תרין אלפין וארבע מאה בסילעי קודשא:

בזיכי דהבא תרתא עשרי מליאן קטרת בוסמיא מתקל עשר סילעין הוי מתקלא דבזיכא בסילעי קודשא כל דהב בזיכיא מאה ועשרין:

כל תורי לעלתא תרין עשר תורין דכרין תרין עשר אמרין בני שתה תרין עשר ומנחתהון וצפירי עזין תרין עשר לחטאתא:

וכל תורי לניכסת קודשיא עשרין וארבעה תורין דיכרין שיתין גדיין שיתין אימרין בני שתה שיתין דא חנכת מדבחא בתר דרביאו יתיה:

וכד עליל משה

אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת אשר על ארן העדת מבין שני הכרבים וידבר אליו ׃

וידבר יהוה אל משה לאמר ׃ דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלתך את הנרת אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות ׃ ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה העלה נרתיה כאשר צוה יהוה את משה ׃ וזה מעשה המנרה מקשה זהב עד ירכה עד פרחה מקשה הוא כמראה אשר הראה יהוה את משה כן עשה את המנרה ׃

וידבר יהוה אל משה לאמר ׃ קח את הלוים מתוך בני ישראל וטהרת אתם ׃ וכה תעשה להם לטהרם הזה עליהם מי חטאת והעבירו תער על כל בשרם וכבסו בגדיהם והטהרו ׃ ולקחו פר בן בקר ומנחתו סלת בלולה בשמן ופר שני בן בקר תקח לחטאת ׃ והקרבת את הלוים לפני

למשכן זמנא למללא עמיה ושמע ית קלא דמתמלל עמיה מעילוי כפורתא דעל ארונא דסהדותא מבין תרין כרוביא ומתמלל עמיה ׃

ומליל יי עם משה למימר ׃

מליל עם אהרן ותימר ליה באדלקותך ית בוציניא לקביל אפי מנרתא יהון מנהרין שבעה בוציניא ׃ ועבד כן אהרן לקביל אפי מנרתא אדליק בוצינהא כמא דפקיד יי ית משה ׃ ודין עובד מנרתא נגידא דדהב עד ציירה עד שושנהא נגידא היא כחיזו דאחזי יי ית משה כן עבד ית מנרתא ׃

ומליל יי עם משה למימר ׃

קריב ית ליואי מגו בני ישראל ותדכי יתהון ׃ וכדין תעביד להון לדכואיהון אדי עליהון מי דחטאתא ויעברון מספר על כל בשרהון ויחוורון לבושיהון וידכון ׃

ויסבון תור בר תורי ומנחתיה סולתא דפילא במשח ותור תנין בר תורי תיסב לחטאתא ׃

ותקריב ית ליואי קדם

וידבר אליו. למעט את אהרן מן הדברות ׃ וישמע את הקול. יכול קול נמוך תל' את הקול הוא הקול שנדבר עם משה בסיני וכשמגיע לפתח היה נפסק ולא היה יוצא חוץ לאהל ׃

חסלת נשא את ראש

בהעלתך

את הנרות. למה נסמכה פרשת המנרה לחנוכת הנשיאים כשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו שלא היה עמהם לא הוא ולא שבטו אמר לו הקב"ה חייך שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות. בהעלתך. על שם שהלהב עולה כתב בהדלקה לשון עליה שצריך להדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה ועוד דרשו רז"ל שמעלה היתה לפני המנרה שעליה כהן גדול עומד ומטיב ׃ אל מול פני המנורה. נר מערבי שאינו בקנים אלא בגוף של מנורה ׃ יאירו שבעת הנרות. ששה שעל ששת הקנים ג' מזרחיים פניהם למול האמצעי הפתילות שבהם וכן ג' מערביים ראשי הפתילות למול האמצעי ולמה כדי שלא יאמרו לאורה הוא צריך ׃ ויעש כן אהרן. להגיד שבחו של אהרן שלא שנה ׃ וזה מעשה. שהראהו הקב"ה באצבע לפי שנתקשה בה לכך נאמר וזה ׃ מקשה. בטשי"ץ בלעז לשון דא לדא נקשן ׃ עשת של ככר זהב היתה ומקיש בקורנס וחותך בכשיל לפשט איבריה כתקנן ולא נעשית איברים איברים ע"י חבור ׃ עד ירכה. היא השידה שעל הרגלים חלול כדרך מנורות כסף שלפני השרים ׃ עד ירכה עד פרחה. כלומר גוף המנורה כולו וכל התלוי בה ׃ עד ירכה שהוא אבר גדול עד פרחיה שהיא מעשה דק שבה הכל מקשה ודרך עד מגזרים לשון זה כמו מקצה ועד קצה ומדן ועד באר שבע ׃ כמראה אשר הראה. כתבנית אשר הראהו בהר כמו שנאמר וראה ועשה בתבניתם וגו' ׃ כן עשה את המנורה. מי שעשאה ׃ ומדרש אגדה על ידי הקב"ה ברוך הוא נעשית מאליה ׃ קח את הלוים. קחם בדברים אשריכם שתזכו להיות שמשים למקום ׃ הזה עליהם מי חטאת. של אפר פרה מפני טמאי מתים שבהם ׃ והעבירו תער. מצאתי בדברי רבי משה הדרשן לפי שנתנו כפרה על הבכורות שעבדו ע"ז וע"ז קרויה זבחי מתים והמצורע קרוי מת הזקיקם תגלחת כמצורעים ׃ ולקחו פר. והוא עולה כמו שכתוב ועשה את האחד חטאת ואת האחד עולה והוא קרבן צבור בעבודה זרה ׃ ופר שני. מה תלמוד לומר שני לומר לך מה עולה לא נאכלת אף חטאת לא נאכלת ובזו יש קיום לדברי ר' משה ׃

אהל מועד והקהלת את כל עדת בני ישראל: והקרבת את הלוים לפני יהוה וסמכו בני ישראל את ידיהם על הלוים: והניף אהרן את הלוים תנופה לפני יהוה מאת בני ישראל והיו לעבד את עבדת יהוה: והלוים יסמכו את ידיהם על ראש הפרים ועשה את האחד חטאת ואת האחד עלה ליהוה לכפר על הלוים: והעמדת את הלוים לפני אהרן ולפני בניו והנפת אתם תנופה ליהוה: והבדלת את הלוים מתוך בני ישראל והיו לי הלוים: ואחרי כן יבאו הלוים לעבד את אהל מועד וטהרת אתם והנפת אתם תנופה: כי נתנים נתנים המה לי מתוך בני ישראל תחת פטרת כל רחם בכור כל מבני ישראל לקחתי אתם לי: כי לי כל בכור בבני ישראל באדם ובבהמה ביום הכתי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי אתם לי: ואקח את הלוים תחת כל בכור בבני ישראל: ואתנה את הלוים נתנים לאהרן ולבניו מתוך בני ישראל לעבד את עבדת בני ישראל באהל מועד ולכפר על בני ישראל ולא יהיה בבני ישראל נגף בגשת בני ישראל אל הקדש: ויעש משה ואהרן וכל עדת בני ישראל ללוים ככל אשר צוה יהוה את משה ללוים כן עשו להם בני ישראל: ויתחטאו הלוים ויכבסו בגדיהם וינף אהרן אתם תנופה לפני יהוה ויכפר עליהם אהרן לטהרם: ואחרי כן באו הלוים לעבד את עבדתם באהל מועד לפני אהרן ולפני בניו כאשר

קדם משכן זמנא ותכניש ית כל כנישתא דבני ישראל:
ותקריב ית ליואי קדם יי ויסמכון בני ישראל ית ידיהון על ליואי:
וירים אהרן ית ליואי ארמא קדם יי מן בני ישראל ויהון למפלח ית פולחנא דיי:
וליואי יסמכון ית ידיהון על ריש תוריא ועיבד ית חד חטאתא וית חד עלתא קדם יי לכפרא על ליואי:
ותקים ית ליואי קדם אהרן וקדם בנוהי ותרים יתהון ארמא קדם יי:
ותפריש ית ליואי מגו בני ישראל ויהון משמשין קדמי ליואי:
ובתר כן יעלון ליואי למפלח ית משכן זמנא ותדכי יתהון ותרים יתהון ארמא:
ארי אפרשא מפרשין אינון קדמי מגו בני ישראל חלף פתח כל ולדא בוכרא כולא מבני ישראל קריבית יתהון לפולחני:
ארי דילי כל בוכרא בבני ישראל באינשא ובבעירא ביומא דקטלית כל בוכרא בארעא דמצרים אקדישית יתהון קדמי:
וקריבית ית ליואי חלף כל בוכרא בבני ישראל:
ויהבית ית ליואי מסירין לאהרן ולבנוהי מגו בני ישראל למפלח ית פולחן בני ישראל במשכן זמנא ולכפרא על בני ישראל ולא יהא בבני ישראל מותא במיקרב בני ישראל לקודשא:
ועבד משה ואהרן וכל כנשתא דבני ישראל לליואי ככל דפקיד יי ית משה לליואי כן עבדו להון בני ישראל:
ואדכיאו ליואי וחורו לבושיהון וארים אהרן יתהון ארמא קדם יי וכפר עליהון אהרן לדכאותהון:
ובתר כן עלו ליואי למפלח ית פולחנהון במשכן זמנא קדם אהרן וקדם בנוהי כמא

לפי שאומר שהאורות שבעה ימינה ושמאלה כלפי מזרח פונים ולא עם נר המערבי. והקהלת את כל עדת בני ישראל. לפי שהלוים נתונים קרבן כפרה תחתיהם יבאו ויעמדו על קרבנם ויסמכו ידיהם עליהם. והניף אהרן תנופה כדרך שאשם מצורע טעון תנופה חי. שלש תנופות נאמרו בפרשה זו הראשונה לבני קהת לכך נאמר בהם והיו לעבד את עבודת יי לפי שעבודת קדש הקדשים עליהם הארון והשלחן והמנורה. השנייה לבני גרשון לכך נאמר בהם תנופה ליי שאף עליהם היתה עבודת קדש יריעות וקרסים הנראין בבית קדשי הקדשים. והשלישית לבני מררי. נתנים נתנים נתונים למשא נתונים לשיר. פטרת פתיחת. כי לי כל בכור שלי היו הבכורות במכת בכורות שהגנתי עליהם בבכורי מצרים ולקחתי אותם לי עד שטעו בעגל. ואתנה את הלוים חמשה פעמים נאמר בני ישראל במקרא זה להודיע חבתן שנכפלו אזכרותיהן במקרא אחד כמנין חמשה חומשי תורה וכך ראיתי בבראשית רבה. ולא יהיה נגף שלא יצטרכו לגשת אל הקדש שאם יגשו יהיה נגף. ויעש משה ואהרן וכל עדת משה העמידן אהרן הניפן ישראל סמכו ידיהם. כאשר צוה יי כן עשו להגיד שבח העושים והנעשה בהם שאחד מהם לא עכב.

178 B

בהעלתך

צוה יהוה את משה על הלוים כן עשו להם: וידבר יהוה אל משה לאמר: זאת אשר ללוים מבן חמש ועשרים שנה ומעלה יבוא לצבא צבא בעבדת אהל מועד: ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבדה ולא יעבד עוד: ושרת את אחיו באהל מועד לשמר משמרת ועבדה לא יעבד ככה תעשה ללוים במשמרתם:

וידבר יהוה אל משה במדבר סיני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים בחדש הראשון לאמר: ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו: בארבעה עשר יום בחדש הזה בין הערבים תעשו אתו במעדו ככל חקתיו וככל משפטיו תעשו אתו: וידבר משה אל בני ישראל לעשת הפסח: ויעשו את הפסח בראשון בארבעה עשר יום לחדש בין הערבים במדבר סיני ככל אשר צוה יהוה את משה כן עשו בני ישראל: ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשת הפסח ביום ההוא ויקרבו לפני משה ולפני אהרן ביום ההוא: ויאמרו האנשים ההמה אליו אנחנו טמאים לנפש אדם למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן יהוה במעדו בתוך בני ישראל: ויאמר אלהם משה עמדו ואשמעה מה יצוה יהוה לכם: וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר

דפקיד יי׳ ית משה על ליואי כן עבדו להון: ומליל יי׳ עם משה למימר: דא די לליואי מבר עשרין וחמש שנין ולעילא ייתי לחיילא חילא בפולחן משכן זימנא: ומבר חמשין שנין יתוב מחיל פולחנא לא יפלח עוד: וישמש עם אחוהי במשכן זימנא למטר מטרא ופולחנא לא יפלח כדין תעביד לליואי במטרתהון:

ומליל יי׳ עם משה במדברא דסיני בשתא תניתא למיפקהון מארעא דמצרים בירחא קדמאה למימר: ויעבדון בני ישראל ית פסחא בזימניה: בארבעה עשר יומא לירחא הדין בין שמשיא תעבדון יתיה בזימניה ככל גזירתיה וככל דחזי ליה תעבדון יתיה: ומליל משה עם בני ישראל למעבד פסחא: ועבדו ית פסחא בניסן בארבעה עשר יומא לירחא בין שמשיא במדברא דסיני ככל דפקיד יי׳ ית משה כן עבדו בני ישראל: והוו גובריא דהוו מסאבין לטמא נפשא דאינשא ולא יכילו למעבד פסחא ביומא ההוא וקריבו קדם משה וקדם אהרן ביומא ההוא: ואמרו גובריא האינון ליה אנחנא מסאבין לטמא נפשא דאינשא למה נתמנע בדיל דלא לקרבא ית קורבנא דיי׳ בזימניה בגו בני ישראל: ואמר להון משה אוריכו עד דאשמע מה דאיתפקד מן קדם יי׳ על דילכון: ומליל יי׳ עם משה למימר: מלל

מבן חמש ועשרים: ובמקום אחר הוא אומר מבן שלשים שנה. הא כיצד בן כ״ה בא ללמוד הלכות עבודה ולומד חמש שנים ובן שלשים עובד. מכאן לתלמיד שלא ראה סימן יפה במשנתו בה׳ שנים שוב אינו רואה. לא יעבוד עוד: עבודת משא בכתף אבל חוזר הוא לנעילת שערים ולשיר ולטעון עגלות. וזהו שכתוב ושרת את אחיו עם אחיו כתרגומו. לשמור משמרת: לחנות סביב האהל ולהוריד ולהקים בשעת מסעות. בחדש הראשון: ופרשה שבראש הספר לא נאמרה עד אייר למדת שאין סדר מוקדם ומאוחר בתורה. ולמה לא פתח בזו מפני שהיא גנותן של ישראל שכל מ׳ שנה שהיו במדבר לא הקריבו אלא פסח זה בלבד. במועדו: אף בשבת. במועדו: אף בטומאה. ככל חקותיו: אלו מצות שבגופו שה תמים זכר בן שנה. וככל משפטיו: אלו מצות שעל גופו כגון במקום אחר לשבעת הימים למצה ולבעור חמץ. וידבר משה וגו׳: מה ת״ל והלא כבר נאמר וידבר משה את מועדי יי׳ אלא כששמע פרשת מועדים מסיני אמרה להם וחזר והזהירם בשעת מעשה. לפני משה ולפני אהרן: כששניהם יושבים בבית המדרש באו ושאלום. ולא יתכן לומר זה אחר זה שאם משה לא ידע אהרן מנין לו. למה נגרע: אמר להם אין קדשים קרבים בטומאה. אמרו לו יזרק עלינו הדם בכהנים טהורים ויאכל הבשר לטהורים. אמר להם עמדו ואשמעה כתלמיד המובטח לשמוע דבר מפי רבו. אשרי ילוד אשה שכך מובטח שכל זמן שהיה רוצה היה מדבר עם השכינה. ראויה היתה פרשה זו שתאמר ע״י משה כשאר התורה כולה אלא שזכו אלו שתאמר על ידיהם שמגלגלין זכות ע״י זכאי.

מלא ו״ו לומר [illegible] שבועות זמן שמיטה

חסר ליה לומר כן עשו בני ישראל במדבר אלא אותו פסח לבד

אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם כגון אלו נושאי ארונו של יוסף

179A

אל בני ישראל לאמר איש איש כי
יהיה טמא לנפש או בדרך רחקה
לכם או לדרתיכם ועשה פסח ליהוה׃
בחדש השני בארבעה עשר יום
בין הערבים יעשו אתו על מצות
ומררים יאכלהו׃ לא ישאירו ממנו
עד בקר ועצם לא ישברו בו ככל
חקת הפסח יעשו אתו׃ והאיש אשר
הוא טהור ובדרך לא היה וחדל
לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההוא
מעמיה כי קרבן יהוה לא הקריב
במעדו חטאו ישא האיש ההוא׃ וכי
יגור אתכם גר ועשה פסח ליהוה
כחקת הפסח וכמשפטו כן יעשה
חקה אחת יהיה לכם ולגר ולאזרח
הארץ׃ וביום הקים
את המשכן כסה הענן את המשכן
לאהל העדת ובערב יהיה על המשכן
כמראה אש עד בקר׃ כן יהיה תמיד
הענן יכסנו ומראה אש לילה׃ ולפי
העלות הענן מעל האהל ואחרי כן
יסעו בני ישראל ובמקום אשר ישכן
שם הענן שם יחנו בני ישראל׃ על פי
יהוה יסעו בני ישראל ועל פי יהוה
יחנו כל ימי אשר ישכן הענן על
המשכן יחנו׃ ובהאריך הענן על
המשכן ימים רבים ושמרו בני
ישראל את משמרת יהוה ולא יסעו׃
ויש אשר יהיה הענן ימים מספר על
המשכן על פי יהוה יחנו ועל פי יהוה
יסעו׃ ויש אשר יהיה הענן מערב
עד בקר ונעלה הענן בבקר ונסעו
או יומם ולילה ונעלה הענן ונסעו׃
או ימים או חדש או ימים בהאריך
הענן על המשכן לשכן עליו יחנו

עם בני ישראל למימר גבר
גבר ארי יהא מסאב
לטמא נפשא דאנשא או
באורח רחיקא לכון או
לדרתיכון ויעביד פיסחא
קדם יי׃
בירחא תניינא בארבעה עשר
יומא בין שמשיא יעבדון יתיה
על פטיר ומרירין יכלוניה׃
לא ישארון מניה עד צפרא
וגרמא לא יתברון ביה ככל
גזירת פיסחא יעבדון יתיה׃

וגברא דהוא דכי ובארח לא
הוה ויתמנע מלמעבד פיסחא
וישתיצי אנשא ההוא מעמיה
ארי קורבנא דיי לא קריב
בזמניה חוביה יקביל אנשא
ההוא׃
וארי יתגייר עמכון גיורא
ויעביד פיסחא קדם יי
כגזירת פיסחא וכד חזי ליה
כן יעביד קיימא חדא יהא
לכון ולגיורא וליציבא דארעא

●

וביומא דאיתקם ית משכנא
חפא ענגא ית משכנא
למשכנא דסהדותא וברמשא
הוי על משכנא כחיזו אישתא
עד צפרא׃
כן יהא תדירא ענגא חפי ליה
וחיזו אישתא לילא׃
ולפום איסתלקות ענגא מעלוי
משכנא ובתר כן נטלין בני
ישראל ובאתרא דשרי תמן
ענגא תמן שרן בני ישראל׃

על מימרא דיי נטלין בני
ישראל ועל מימרא דיי שרן
כל יומין דשרי ענגא על
משכנא שרן׃
ובאורכות ענגא על משכנא
יומין סגיאין ונטרין בני ישראל
ית מטרת מימרא דיי ולא
נטלין׃
ואית דהוי ענגא יומין דמנין על
משכנא על מימרא דיי שרן
ועל מימרא דיי נטלין׃

ואית דהוי ענגא מרמשא עד
צפרא ומסתלק ענגא בצפרא
ונטלין או ביממא ולילי ומסתלק
ענגא ונטלין׃

או תרין יומין או ירחא או עידן
בעידן באורכות ענגא על
משכנא למשרי עלוהי שרן

א בדרך רחוקה · נקוד על ה' לומ'
לא שרחוקה ודאי אלא שהיה חוץ
לאסקופת העזרה כל זמן שחיטה שהיה
[illegible]
[illegible] פסח שני מצה וחמץ עמו
[illegible]
[illegible] · וכי יגור ועשה פסח ·
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
על פי יי' יסעו · [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
כלומ' [illegible] ימים מספר · [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

179
B

בני ישראל ולא יסעו ובהעלותו
יסעו: על פי יהוה יחנו ועל פי יהוה
יסעו את משמרת יהוה שמרו על
פי יהוה ביד משה: פ
וידבר יהוה אל משה לאמר: עשה
לך שתי חצוצרת כסף מקשה
תעשה אתם והיו לך למקרא העדה
ולמסע את המחנות: ותקעו בהן
ונועדו אליך כל העדה אל פתח
אהל מועד: ואם באחת יתקעו
ונועדו אליך הנשיאים ראשי אלפי
ישראל: ותקעתם תרועה ונסעו
המחנות החנים קדמה: ותקעתם
תרועה שנית ונסעו המחנות החנים
תימנה תרועה יתקעו למסעיהם:
ובהקהיל את הקהל תתקעו ולא
תריעו: ובני אהרן הכהנים יתקעו
בחצצרות והיו לכם לחקת עולם
לדרתיכם: וכי תבאו מלחמה
בארצכם על הצר הצרר אתכם
והרעתם בחצצרת ונזכרתם לפני
יהוה אלהיכם ונושעתם מאיביכם:
וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי
חדשכם ותקעתם בחצצרת על
עלתיכם ועל זבחי שלמיכם והיו
לכם לזכרון לפני אלהיכם אני יהוה
אלהיכם: פ
ויהי בשנה השנית בחדש השני
בעשרים בחדש נעלה הענן מעל
משכן העדת: ויסעו בני ישראל
למסעיהם ממדבר סיני וישכן הענן

בני ישראל ולא נטלין
ובאיסת יקותיה נטלין:
על מימרא דיי שרן ועל
מימרא דיי נטלין ית מטרת
מימרא דיי נטרין על מימרא
דיי בידא דמשה:

ומליל יי עם משה למימר:

עביד לך תרתין חצוצרן דכסף
נגיד תעביד יתהון ויהון לך
לערעא כנישתא ולאטלא ית
משריתא:
ויתקעון בהון ויזדמנון לך כל
כנישתא לתרע משכן זימנא:

ואם בחדא יתקעון ויזדמנון לך
רברביא רישי אלפיא דישראל

ותתקעון יבבא ויטלון
משריתא דשרן מדינחא:
ותתקעון יבבא תניינות ויטלון
משריתא דשרן דרומא יבבא
יתקעון למטלניהון:
ובמיכנש ית קהלא תתקעון
ולא תיבבון:

ובני אהרן כהניא יתקעון
בחצוצרתא ויהון לכון לקיים
עלם לדריכון:

וארי תיעלון לאגחא קרבא
בארעכון על מעיקי דמעיקין
לכון ותיבבון בחצוצרתא
ויעול דוכרניכון לטבא קדם
יי אלהכון ותתפרקון
משנאיכון:
וביום חדותכון ובמועדיכון
ובריש ירחיכון ותתקעון
בחצוצרתא על עלתכון ועל
ניכסת קודשיכון ויהון לכון
לדוכרנא קדם אלהכון אנא
יי אלהכון

והוה בשתא תנייתא בירחא
תניינא בעשרין בירחא
אסתלק ענגא מעילוי משכנא
דסהדותא:
ונטלו בני ישראל למטלניהון
ממדברא דסיני ושרא ענגא

לאסוף אליך הקהלים על ידי חצוצרות
ולמסע את המחנות: בשעת סלוק
המסעות תתקעו בהן לסימן. נמצאת
אומר על פי ג' נוסעים על פי הקב"ה
על פי משה על פי חצוצרות:
מקשה: מעשת תעשה בהקשת קורנס:
ותקעו בהן: בשתיהן והוא סימן למקרא
העדה: ונועדו אליך פתח אהל מועד:
ואם באחת יתקעו הוא סימן למקרא
הנשיאים: ונועדו אליך הנשיאים אף
הם בועידה אל אהל מועד. וכן הוא
בספרי: ותקעתם תרועה: סימן
למסע המחנות תקיעה תרועה
ותקיעה: כך הוא נדרש בספרי מן
המקראות היתרים: ובהקהיל את
הקהל לפי שהוא אומר והיו לך
למקרא העדה ולמסע ומה מקרא
העדה תוקע בשתיהן שנאמר
ותקעו בהן אף מסעות בשתיהן
יכול מה מסע המחנות תוקע
ומריע ותוקע אף מקרא העדה
תוקע ומריע ותוקע: מעתה אין
חלוק בין מקרא העדה למסע
המחנות: ת"ל ובהקהיל את הקהל
וגו' שאין תרועה למקרא העדה
והוא הדין לנשיאים הרי סימן לשלשתן
מקרא העדה בשתים ושל נשיאים
באחת וזו וזו אין בהם תרועה ומסע
המחנות בשתים על ידי תרועה
ותקיעה: ובני אהרן הכהנים
יתקעו במקראות ובמסעות הללו:
על עולותיכם: בקרבן צבור הכתוב

[illegible]
תצאו או
אצות ש
כלבות
במלכ

מדבר: אני ה' אלהיכם: מכאן למדנו מלכיות עם זכרונות ושופרות שנאמר ותקעתם לזכרון: אני ה' אלהיכם זו מלכיות
בחדש השני: נמצאת אומר שנים עשר חדש חסר עשרה ימים עשו בחורב שהרי בר"ח סיון חנו שם ולא נסעו
עד עשרים באייר לשנה הבאה: למסעיהם: כמשפט המפורש למסע דגלים ראשון ואחרון

180A

במדבר פארן: ויסעו בראשנה על פי יהוה ביד משה: ויסע דגל מחנה בני יהודה בראשנה לצבאתם ועל צבאו נחשון בן עמינדב: ועל צבא מטה בני יששכר נתנאל בן צוער: ועל צבא מטה בני זבולן אליאב בן חלן: והורד המשכן ונסעו בני גרשון ובני מררי נשאי המשכן: ונסע דגל מחנה ראובן לצבאתם ועל צבאו אליצור בן שדיאור: ועל צבא מטה בני שמעון שלמיאל בן צורישדי: ועל צבא מטה בני גד אליסף בן דעואל: ונסעו הקהתים נשאי המקדש והקימו את המשכן עד באם: ונסע דגל מחנה בני אפרים לצבאתם ועל צבאו אלישמע בן עמיהוד: ועל צבא מטה בני מנשה גמליאל בן פדהצור: ועל צבא מטה בני בנימן אבידן בן גדעוני: ונסע דגל מחנה בני דן מאסף לכל המחנת לצבאתם ועל צבאו אחיעזר בן עמישדי: ועל צבא מטה בני אשר פגעיאל בן עכרן: ועל צבא מטה בני נפתלי אחירע בן עינן: אלה מסעי בני ישראל לצבאתם ויסעו:

ויאמר משה לחבב בן רעואל המדיני חתן משה נסעים אנחנו אל המקום אשר אמר יהוה אתו אתן לכם לכה אתנו והטבנו לך

במדברא דפארן:
ונטלו בקדמיתא על מימרא דיי׳ בידא דמשה:
ונטל טיקס משריתא דבני יהודה בקדמיתא לחיליהון ועל חיליה נחשון בר עמינדב
ועל חילא שבטא דבני יששכר נתנאל בר צוער:
ועל חילא שבטא דבני זבולן אליאב בר חילן:
ואתפרק משכנא ונטלין בני גרשון ובני מררי נטלי משכנא
ונטל טיקס משריתא דראובן לחיליהון ועל חיליה אליצור בר שדיאור:
ועל חילא שבטא דבני שמעון שלמיאל בר צורישדי:
ועל חילא שבטא דבני גד אליסף בר דעואל:
ונטלין בני קהת נטלי מקדשא ומקימין ית משכנא עד מיתיהון:
ונטל טיקס משריתא דבני אפרים לחיליהון ועל חיליה אלישמע בר עמיהוד:
ועל חילא שבטא דבני מנשה גמליאל בר פדהצור:
ועל חילא שבטא דבני בנימן אבידן בר גדעוני:
ונטל טיקס משריתא דבני דן מכניש לכל משריתא לחיליהון ועל חיליה אחיעזר בר עמישדי:
ועל חילא שבטא דבני אשר פגעיאל בר עכרן:
ועל חילא שבטא דבני נפתלי אחירע בר עינן:
אלין מטלני בני ישראל לחיליהון ונטלין:

ואמר משה לחובב בר רעואל מדינאה חמוהי דמשה נטלין אנחנא לאתרא דאמר יי׳ יתיה אתן לכון איתא עמנא ונוטיב לך

במדבר פארן קברו התאוה במדבר פארן היו ושם חנו ממסע זה: והורד המשכן· כיון שנוסע דגל מחנה יהודה נכנסין אהרן ובניו ומפרקין את הפרוכת ומכסין בה את הארון שנאמר ובא אהרן ובניו בנסוע המחנה ובני גרשון ובני מררי פורקין המשכן וטוענין אותו בעגלות והארון וכלי הקדש של משא בני קהת עומדין מכוסין ונתונין על המוטות עד שנסע דגל מחנה ראובן ואחר כך ונסעו הקהתים משאי המקדש משאי דברי המקדשים: והקימו את המשכן היו מקימין את המשכן בני גרשון ובני מררי שהיו קודמין להם מסע שני דגלים כשהיה הענן שוכן וסימן החניה נראה בדגל בני יהודה והם חונין ועדיין בני קהת באין מאחריהם עם שני דגלים האחרונים היו בני גרשון ובני מררי מקימין המקדש וכשבאין בני קהת מוצאין אותו על מקומו ומכניסין בו הארון והשולחן והמנורה והמזבחות וזהו משמעו המקרא והקימו מקימי המשכן אותו· עד טרם בואם של בני קהת: מאסף לכל המחנות· בתלמוד ירושלמי לפי שהיה שבטו של דן מרובה באוכלוסין היה נוסע באחרונה וכל מי שמאבד שום דבר היה מחזיר לו· את מוצא כמין תיבה היו מהלכין ומפיק לה מן כאשר יחנו כן יסעו· ויש דאמרי כקורה היו מהלכין ומפיק לה מן מאסף לכל המחנות· ויש מסעו זה [illegible] ויסעו· שוב [illegible] נסעו: חובב· הוא יתרו כמו שנאמר מבני חובב חותן משה ומה ת״ל ותכון על רעואל אביהן מלמד שהתינוקות קורין לאבי אביהן אבא· ושני שמות היו לו יתרו על שיתר פרשה אחת בתורה· חובב· שחבב את התורה· נוסעים אנחנו· מיד עד שלשה ימים אנו נכנסין לארץ שבמסע זה הראשון נסעו שיכנס לארץ מיד אלא שחטאו במתאוננים: ומפני מה שתף משה עצמו עמהם שעדיין לא נגזרה גזרה עליו והסבר שהוא נכנס·

180B

כי יהוה דבר טוב על ישראל ׃ ויאמר אליו לא אלך כי אם אל ארצי ואל מולדתי אלך ׃ ויאמר אל נא תעזב אתנו כי על כן ידעת חנתנו במדבר והיית לנו לעינים ׃ והיה כי תלך עמנו והיה הטוב ההוא אשר ייטיב יהוה עמנו והטבנו לך ׃ ויסעו מהר יהוה דרך שלשת ימים וארון ברית יהוה נסע לפניהם דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה ׃ וענן יהוה עליהם יומם בנסעם מן המחנה ׃ ויהי בנסע הארן ויאמר משה קומה יהוה ויפצו איביך וינסו משנאיך מפניך ׃ ובנחה יאמר שובה יהוה רבבות אלפי ישראל ׃ ויהי העם כמתאננים רע באזני יהוה וישמע יהוה ויחר אפו ותבער בם אש יהוה ותאכל בקצה המחנה ׃ ויצעק העם אל משה ויתפלל משה

ארי יי מליל לאייתאה טבא על ישראל ׃ ואמר ליה לא איזיל אילהן לארעי ולילדותי איזיל ׃ ואמר לא כען תשבוק יתנא ארי על כן ידעתא כד הוינא שרן במדברא וגבורן דאיתעבדא לנא חזיתא בעינך ׃ ויהא ארי תיזיל עמנא ויהא טבא ההוא דיוטב יי עמנא נוטיב לך ׃ ונטלו מטורא דיי מהלך תלתא יומין וארון קיימא דיי נטיל קדמיהון מהלך תלתא יומין לאתקנאה להון אתר בית מישרא ׃ וענן יקרא דיי מטיל עליהון ביממא במטלהון מן משריתא ׃ והוה במיטל ארונא ואמר משה גלי יי ויתבדרון סנאך ויערקון בעלי דבבך מן קדמך ׃ ובמישריה הוה אמר תוב יי שרי ביקרך בגו ריבבן אלפיא דישראל ׃ והוה עמא כד מיתרעמין מסתקפין ביש קדם יי ושמיע קדם יי ותקיף רוגזיה ודליקת בהון אשתא מן קדם יי ושיצאת בסיפי משריתא ׃ וצוח עמא למשה וצלי משה

אל ארצי ואל מולדתי. אם בשביל נכסי אם בשביל משפחתי. אל נא תעזוב אותנו. אין נא אלא לשון בקשה שלא יאמרו לא נתגייר יתרו מחבה סבור היה שיש לגרים חלק בארץ. עכשיו שראה שאין להם חלק הניחם והלך לו. כי על כן ידעת. נאה לך לעשות על אשר ידעת חנותנו במדבר וראית נסים וגבורות שנעשו לנו. כי על כן. כמו על אשר. וכן כי על כן לא נתתיך. כי על כן באו. והיית לנו לעינים. לשון עבר כתרגומו. ד"א לשון עתיד כל דבר ודבר שיתעלם מעינינו תהיה מאיר עינינו. דבר אחר שתהא חביב עלינו כגלגל עינינו שנאמר ואהבתם את הגר. והיה הטוב ההוא. מה טובה הטיבו לו אמרו כשהיו ישראל מחלקים את הארץ היה דושנה של יריחו חמש מאות על חמש מאות והניחוהו מלחלוק אמרו מי שיבנה בית המקדש בחלקו הוא יטלנו. בין כך ובין כך נתנוהו לבני יתרו ליונדב בן רכב. דרך שלשת ימים. מהלך ג' ימים הלכו ביום אחד שהיה הקב"ה חפץ להכניסם לארץ מיד. וארון ברית ה' נוסע. זה ארון היוצא עמהם למלחמה ובו שברי לוחות מונחין ומקדים להם דרך שלשת ימים לתקן להם חניה. וענן ה' עליהם. ז' עננים כתובים במסעיהן ד' מד' רוחות וא' מלמעלה וא' מלמטה וא' לפניהם מנמיך הגבוה ומגביה השפל והורג נחשים ועקרבים. ויהי בנסוע הארון. עשה לו סימניות מלפניו ומלאחריו לומר שאין זה מקומו. ולמה נכתב כאן כדי להפסיק בין פורענות לפורענות כדאיתא בכל כתבי הקדש. ויפוצו אויביך. המכונסין. וינוסו משנאיך. הרודפים. משנאיך. אלו שונאי ישראל שכל השונא את ישראל שונא את מי שאמר והיה העולם שנאמר ומשנאיך נשאו ראש ומי הם על עמך יערימו סוד. קומה ה'. לפי שהיה מקדים לפניהם מהלך ג' ימים היה משה אומר עמוד והמתן לנו ואל תתרחק יותר. במדרש ר' תנחומא בויקהל. שובה. מנחם תרגמו לשון מרגוע וכן בשובה ונחת. רבבות אלפי. מגיד שאין השכינה שורה בישראל פחות משני אלפים ושני רבבות שעל מי שורה על שבט לוי ואינם פחות מכב אלף. ויהי העם. אין העם אלא רשעים וכן הוא אומר מה אעשה לעם הזה ואומר העם הרע הזה וכשהן כשרין קרוי עמי שנא' שלח עמי עמי מה עשיתי. כמתאוננים. אין מתאוננים אלא לשון עלילה מבקשים עלילה לפרוש מאחרי המקום וכן הוא אומר בשמשון כי תואנה הוא מבקש. רע באזני ה'. תואנה שהיא רעה באזני ה' שמתכוונים שתבא באזנו וירגז אמרו אוי לנו כמה לבטנו בדרך זה ג' ימים שלא נחנו מענוי הדרך. ויחר אפו. אני הייתי מתכוין לטובתם שיכנסו לארץ מיד. בקצה המחנה. במוקצים שבהם לשפלות אלו ערב רב. ר' שמעון בן מנסיא אומר בקצינים שבהם ובגדולים. ויצעק העם אל משה. משל למלך שכעס על בנו והלך האב

טעם לנוני הפוכים לו שאין זה מקו... וכתב כאן להפסיק בין פורענות לפורענות ... לומר שמו ... פרשיות לבני ...

18-A

אל יהוה ותשקע האש: ויקרא שם
המקום ההוא תבערה כי בערה בם
אש יהוה׃ והאספסף אשר בקרבו
התאוו תאוה וישבו ויבכו גם בני
ישראל ויאמרו מי יאכלנו בשר׃ זכרנו
את הדגה אשר נאכל במצרים חנם
את הקשאים ואת האבטחים ואת
החציר ואת הבצלים ואת השומים׃
ועתה נפשנו יבשה אין כל בלתי
אל המן עינינו׃ והמן כזרע גד הוא
ועינו כעין הבדלח׃ שטו העם ולקטו
וטחנו ברחים או דכו במדכה ובשלו
בפרור ועשו אתו עגות והיה טעמו
כטעם לשד השמן׃ וברדת הטל על
המחנה לילה ירד המן עליו׃ וישמע
משה את העם בכה למשפחתיו
איש לפתח אהלו ויחר אף יהוה מאד
ובעיני משה רע׃ ויאמר משה אל
יהוה למה הרעת לעבדך ולמה לא
מצתי חן בעיניך לשום את משא
כל העם הזה עלי׃ האנכי הריתי את
כל העם הזה אם אנכי ילדתיהו כי
תאמר אלי שאהו בחיקך כאשר

קדם יי ואשתקעת אישתא

וקרא שמא דאתרא ההוא דליקתא ארי דליקת בהון אישתא מן קדם יי׃

וערברבין די ביניהון שאילו שאלתא ותבו ובכו אף בני ישראל ואמרו מי יוכלננא בישרא׃

דכירין אנחנא ית נוניא דהוינא אכלין במצרים מגן ית בוציניא וית אבטיחיא וכרתי ובוצלי ותומי׃

וכען נפשנא האיבא לית מדעם אילהן למנא עיננא׃

ומנא כבר זרע גירא הוא וחזויה כחיזו בדולחא׃

שיטין עמא ולקטין ודטחנין בריחיא או דצבן ראידך במדוכתא ומבשלין ליה בקידרא ועבדין יתיה גריצן והוי טעמיה כטעם דליש במשחא׃

וכד נחית טלא על משריתא בליליא נחית מנא עלוהי׃

ושמע משה ית עמא בכן לזרעייתהון גבר לתרע משכניה ותקיף רוגזא דיי לחדא ובעיני משה בש׃

ואמר משה קדם יי למה אבאישתא לעבדך ולמה לא אשכחית רחמין קדמך לשואה ית מטול כל עמא הדין עלי׃

האנא אבא לכל עמא הדין אם בני אינון דתימר לי סוברהי בתוקפך כמא

אבל אותם של אותו ואותן של ובקצה
של מחנה׃ ותשקע האש׃ נשקעה
במקומה בארץ שאלו חזרה לא׳ מהצדדין
היתה מקפלת והולכת כל הצד׃
והאספסוף׃ אלו ערב רב שנאספו
עליהם בצאתם ממצרים׃ וישובו גם
בני ישראל ויבכו עמהם מי יאכלנו
בשר וכי לא היה להם בשר והלא כבר
נאמר וגם ערב רב עלה אתם וצאן
ובקר ואם תאמר אכלום׳ והלא בכניסתן
לארץ נאמר ומקנה רב היה לבני
ראובן אלא שמבקשין עלילה׳ אשר
נאכל במצרים חנם׳ אם תאמר מצרים
נותנין להם חנם והלא כבר נאמר ותבן
לא ינתן לכם׳ אם תבן לא היו נותנין
חנם דגים נותנין חנם׳ ומהו אומר חנם
מן המצות׳ את הקשואים׳ אמר ר׳
שמעון מפני מה המן משתנה לכל
דבר חוץ מאלו׳ מפני שהן קשין למניקות
אומרים לאשה אל תאכלי שום ובצל מפני
התינוק ובכלותם בספרי׳ קשואים׳
קוקומברש׳ אבטיחים׳ בורקש׳ חציר׳
כרישין ית בספרי׳ בצלים שומים׳
מן בבקר מן בערב׳ והמן כזרע
גד׳ לא מי שאמר זו אמר זו׳ ישראל אומר בלתי אל המן עינינו והכתוב אומר והמן כזרע גד הוא׳ כלומר ראו באי
עולם על מה הם מתלוננים בני והמן כזרע גד כך הוא חשוב׳ כזרע גד׳ עגול כגד זרע כוסברתא׳ בדולח׳ שם
אבן טובה קרישטל בלעז׳ שטו העם׳ אין שיט אלא טיול אשבנייר בלשון לעז בלא עמל׳ וטחנו ברחים׳ לא ירד לא
ברחים ולא בקדרה ולא במדוכה אלא משתנה היה טעמו לנטחנין ולנדוכין ולמבושלים׳ בפרור׳ קדרה׳ לשד השמן׳
לחלוח של שמן כך פירשו דונש בן לברט ודומה לו ונהפך לשדי וגו׳ ורבותינו פירשוהו לשון שדים אבל אין לשון שדים
אבל שמן׳ ואף לפרש עוד השמן לשון ושמן שהוא כן היה קולט נקוד קמץ וטעמו למטה ועכשיו שהוא נקוד פתח
קמץ וטעמו תחת השין לשון שמן הוא והשין בקודה בקמץ גדול לא בפתח קטן לפי שהוא סוף פסוק׳ לא מטריקין
היו לבו שמן וכו כשמסה לא שמש מהוא שמן וקטופה בדבש׳ ורבותינו לשם נעשה מהם לפרורת של חנה שהשמס
מתלושת בבאין לעודות שין וכבר׳ בוכה למשפחותיו׳ משפחות משפחות נאספים ובוכים לפרסם תרעומתן בגלוי
ורבותינו פירשו למשפחותיו על עסקי משפחות על עריות הנאסרות להם׳ כי תאמר אלי׳ שאהו בחיקך
והיכן אמר לו כן לך נחה את העם ואומר ויצום אל בני ישראל על מנת שיהם סוקלים אתכם ומחרפין אתכם׃

181B

דסביר תורביא ית יניקא על
ארעא דקיימתא לאבהתוהי׃

מנאן לי בשרא למיתן לכל
עמא הדין ארי בכן עלי למימר
הב לנא בישרא וניכול׃
לית אנא יכיל בלחודוהי
לסוברא ית כל עמא הדין ארי
יקיר הוא מני׃
ואם כדין את עביד לי קטולני
כען קטול אם אשכחית רחמין
קדמך ולא אחזי בבישתי׃

ואמר יי׳ למשה כנוש קדמי
שבעין גברין מסבי ישראל די
ידעתא ארי אינון סבי עמא
וסרכוהי ותדבר יתהון למשכן
זמנא ויתעתדון תמן עמך׃

ואתגלי ואמליל עמך תמן
ואירבי מן רוחא די עלך
ואשוי עליהון ויסוברון עמך
בטורח עמא ולא תסובר את
בלחודך׃

ולעמא תימר אזדמנו למחר
ותיכלון בשרא ארי בכיתון
קדם יי׳ למימר מאן יוכלננא
בישרא ארי טב לנא במצרים
ויתן יי׳ לכון בישרא ותיכלון׃

לא יומא חד תיכלון ולא תרין
יומין ולא חמשא יומין ולא
עשרה יומין ולא עשרין יומין׃

עד ירח יומין עד
דתתקצון ביה ויהא לכון
לתקלא חלף דקצתון במימרא

ישאהו האמן את הינק על האדמה
אשר נשבעת לאבתיו׃ מאין לי בשר
לתת לכל העם הזה כי יבכו עלי
לאמר תנה לנו בשר ונאכלה׃ לא
אוכל אנכי לבדי לשאת את כל
העם הזה כי כבד ממני׃ ואם ככה את
עשה לי הרגני נא הרג אם מצאתי
חן בעיניך ואל אראה ברעתי׃
ויאמר יהוה אל משה אספה
לי שבעים איש מזקני ישראל אשר
ידעת כי הם זקני העם ושטריו
ולקחת אתם אל אהל מועד והתיצבו
שם עמך׃ וירדתי ודברתי עמך שם
ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי
עליהם ונשאו אתך במשא העם ולא
תשא אתה לבדך׃ ואל העם תאמר
התקדשו למחר ואכלתם בשר כי
בכיתם באזני יהוה לאמר מי יאכלנו
בשר כי טוב לנו במצרים ונתן יהוה
לכם בשר ואכלתם׃ לא יום אחד
תאכלון ולא יומים ולא חמשה ימים
ולא עשרה ימים ולא עשרים יום׃
עד חדש ימים עד אשר יצא מאפכם
והיה לכם לזרא יען כי מאסתם את

על האדמה׳ אתה אומר לי לשאתם
בחיקי׳ אם ככה את עשה לי הרגם
כמו של משה כשקנה שקראהו קנה
פורענות שעתיד להביא על ישראל
על זאת אמר לפניו אל תראני בהלכתי׳
אל אראה ברעתם היה לו לומר אלא
שכינה הכתוב והוא אחד מתיקוני
סופרים בתורה לכנוי ולתקון לשון׳
אספה לי׳ לפי התשובה שהשיבך
שאמרת לא אוכל אנכי לבדי וזקני
העם ושוטריו׳ היכן הכרת והלא אותם
במצרים היו שמונים עליהם שנאמר
לך ואספת את זקני ישראל אלא בזה
הנעשה מהם ורחוין הם לכך מכים
שנתנו קולות ריש בבסנה כמוסך
פה ומכה אל המלך שנאמר ויחזו
את האלקים ויאכלו וישתו ולא רצה
הקב״ה לאבל במתן תורה ועדיי
יום כאן׳ אשר ידעת׳ אותם שאתה
מכיר שנתמנו עליהם שוטרים
במצרים בעבודת פרך ומרחמין
עליהם ולוקין עליהם שנאמר ויוכו
שוטרי בני ישראל עתה ימנו
בגדולתן כדרך שנצטערו בצרתן׳
ולקחת אותם׳ קחם בדברים אשריכם
שנתמניתם פרנסים על בניו של מקום׳ והתיצבו שם עמך׳ כדי שיראו ישראל וינהגו בהם גדולה וכבוד ויאמרו
חביבין הם שנכנסו עם משה לשמוע דבר מפי הקב״ה׳ וירדתי׳ זאת אחת מעשר ירידות הכתובות בתורה׃
ודברתי עמך׳ ולא עמהם׳ ואצלתי׳ למה משה דומה באותה שעה לנר מונח על גבי מנורה והכל מדליקין ממנו
ואין אורו חסר כלום׳ ונשאו אתך׳ התנה עמהם על מנת שיקבלו עליהם טורח בני שהם טרחנים סרבנים׳
ולא תשא אתה לבדך׳ הרי התשובה למה שאמרת לא אוכל אנכי לבדי׳ התקדשו׳ הזמינו עצמכם לפורענות׳ וכן
הוא אומר והקדישם ליום הריגה׳ לא יום אחד׳ זו בכשרים שמתאמינן על מטתן ואחר כך נשמתן יוצאה׳
וברשעים הוא אומר הבשר עודנו בין שניהם׳ עד אשר יצא מאפכם׳ כתרגומו דתקוצון ביה יהי דומה לכם
כאלו אכלתם ממנו יותר מדאי כך שמיה בספרי׳ אבל במכילתא שמיה חלוף׳ הרשעים אוכלים ומצטערים שלשים
יום והכשרים הבשר עודנו בין שניהם׳ עד שיצא ונעשה לחוץ דרך האף׳ והיה לכם לזרא׳ שתהיו מרחיקין
אותו יותר ממה שקרבתם׳ ובדברי רבי משה הדרשן ראיתי שיש לשון שקורין למחלה זרא׳

כנגד שבעים נפש שירדו למצרים ותני עליהן דאספה לומר לך שירדו [illegible] וזהירי בחמשה חומשי תורה׃

יהוה אשר בקרבכם ותבכו לפניו לאמר למה זה יצאנו ממצרים: ויאמר משה שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו ואתה אמרת בשר אתן להם ואכלו חדש ימים: הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם אם את כל דגי הים יאסף להם ומצא להם: ויאמר יהוה אל משה היד יהוה תקצר עתה תראה היקרך דברי אם לא: ויצא משה וידבר אל העם את דברי יהוה ויאסף שבעים איש מזקני העם ויעמד אתם סביבת האהל: וירד יהוה בענן וידבר אליו ויאצל מן הרוח אשר עליו ויתן על שבעים איש הזקנים ויהי כנוח עליהם הרוח ויתנבאו ולא יספו: וישארו שני אנשים במחנה שם האחד אלדד ושם השני

דה' דשכינתיה שריא ביניכון ובכיתון קדמוהי למימר למה דנן נפקנא ממצרים: ואמר משה שית מאה אלפין רגלאין עמא דאנא ביניהון ואת אמרת בשרא אתן להון וייכלון ירח יומין: העאן ותורין יתנכסון להון היספקון להון אם ית כל נוני ימא יתכנשון להון היספקון להון: ואמר ה' למשה המימרא דה' איתעכב כען תחזי היערעינך פתגמי אם לא: ונפק משה ומליל לעמא ית פתגמיא דה' וכנש שבעין גברין מסבי עמא ואקים יתהון סוחרנות משכנא: ואתגלי ה' בעננא ומליל עימיה ורבי מן רוחא די עלוהי ויהב על שבעין גברין סביא והוה כד שרת עליהון רוח נבואה ומתנבן ולא פסקן: ואשתארו תרין גברין במשריתא שום חד אלדד ושום תנינא

את ה' אשר בקרבכם · אם לא שנטעתי שכינתי בקרבכם לא גבה לבבכם ליכנס בכל הדברים הללו: שש מאות אלף רגלי · לא חש למנות את הפרט שלשת אלפים היתרים ור' משה הדרשן פירש שלא בכו אלא אותן שיצאו ממצרים · הצאן ובקר · זה א' מד' דברים שהיה ר' עקיבא דורש ואין ר' שמעון דורש כמותו · ר' עקיבא אומר שש מאות אלף רגלי ואתה אמרת בשר אתן להם ואכלו חדש ימים · הצאן ובקר ישחט להם · הכל כמשמעו מי מספיק להם כענין שנאמר ומצא כדי גאולתו · ואיזו קשה זו או שמעו נא המורים · אלא לפי שלא אמר ברבים חסך עליו הכתוב ולא נפרע ממנו · וזו שהיתה ברבים לא חסך עליו · ר"ש אומר חס ושלום לא עלה על דעת אותו צדיק כך מי שכתוב בו בכל ביתי נאמן הוא יאמר שאין המקום ברוך הוא מספיק להם · אלא כך אמר שש מאות אלף רגלי ואתה אמרת בשר אתן להם ואכלו חדש ימים ואחר תהרוג אומה גדולה כזו הצאן ובקר ישחט להם כדי שיהרגו ותהא אכילה זו מספקתן עד עולם · וכי שבחך הוא זו והלא אומ' לחמור טול כור שעורים ונחתוך ראשך השיבו הקב"ה אם לא אתן יאמרו שקצרה ידי הטוב בעיניך שיד ה' תקצר בעיניהם יאבדו הם ומאה כיוצא בהם ולא תהא ידי קצרה לפניהם אפילו שעה אחת: עתה תראה היקרך דברי · רבן גמליאל בנו של ר' יהודה הנשיא אומר אי אפשר לעמוד על הדבר מאחר שאינן אלא מבקשים עלילה לא תספיק להם סופם לדון אחריך אם אתה נותן להם בהמה גסה יאמרו דקה בקשנו חיה ועוף דגים וחגבים בקשנו · אמר לו אם כן יאמרו שקצרה ידי אמר לפניו הריני הולך ומפייסן אמר לו עתה תראה היקרך דברי שלא ישמעו לך הלך משה לפייסן אמר להם היד ה' תקצר הן הכה צור וגו' הגם לחם יוכל תת אמרו פשרה היא זו אין בו כח לתת שאלתנו · הוא שנאמר ויצא משה וידבר · כיון שלא שמעו לו ויאסף שבעים איש · ולא יספו · לא נתנבאו אלא אותו היום לבדו כך מפורש בספרי · ואונקלוס תרגם ולא פסקין לא פסקה נבואה מהם · וישארו שני אנשים מאותם שנבחרו אמרו אין אנו כדאי לגדולה זו · וזהו בכתובים נמסרין לסנהדרין וכולם נקובים בשמות ועל ידי גורל לפי שנחשבו שנים לי"ב שבטים · ששה לכל שבט ושבטים חוץ משני שבטים שמנה להם חמשה חמשה אין משבט שבט שומע לו לתתם משבטו זקן יותר מחבירו מה עשה נטל ע"ב פתקין וכתב על ע' זקן ועל ב' חלק אמר להם בואו וטלו פתקיכם מתוך קלפי מי שעלה בידו זקן בפתקו מי שעלה בידו חלק אמר לו המקום לא חפץ בך כך תוספתא ומייד היו במחנה · אמר זה ראה אין בזקנים הללו פחותים ממנו מוטב הוא שנכתבים אחד ולא יתביישו הזקנים ועשו עצמן פיורין · אמר הקדוש ברוך הוא אלו שמיעטו עצמן מוסיף גדולה על גדולתם כוח הקדש מיד ויתנבאו במחנה

182B

מידד ותנח עליהם הרוח והמה
בכתבים ולא יצאו האהלה ויתנבאו
במחנה: וירץ הנער ויגד למשה
ויאמר אלדד ומידד מתנבאים
במחנה: ויען יהושע בן נון משרת
משה מבחריו ויאמר אדני משה
כלאם: ויאמר לו משה המקנא אתה
לי ומי יתן כל עם יהוה נביאים כי יתן
יהוה את רוחו עליהם: ויאסף משה
אל המחנה הוא וזקני ישראל: ורוח
נסע מאת יהוה ויגז שלוים מן הים
ויטש על המחנה כדרך יום כה
וכדרך יום כה סביבות המחנה
וכאמתים על פני הארץ: ויקם העם
כל היום ההוא וכל הלילה וכל יום
המחרת ויאספו את השלו הממעיט
אסף עשרה חמרים וישטחו להם
שטוח סביבות המחנה: הבשר עודנו
בין שניהם טרם יכרת ואף יהוה
חרה בעם ויך יהוה בעם מכה רבה
מאד: ויקרא את שם המקום ההוא
קברות התאוה כי שם קברו את
העם המתאוים: מקברות התאוה
נסעו העם חצרות ויהיו בחצרות:

ותדבר מרים ואהרן במשה על אדות
האשה הכשית אשר לקח כי אשה

ומידד ושרת עליהון רוח נבואה
ואינון בכתוביא ולא נפקו
למשכנא ואתנבאו במשריתא

ורהט עולימא וחוי למשה
ואמר אלדד ומידד מתנבן
במשריתא:
ואתיב יהושע בר נון
משומשנה דמשה מעולימוהי
ואמר רבוני משה אסרינון:

ואמר ליה משה הקנאתי את
מקנא רעינא פון דיהון כל
עמא דיי נביאין ארי יתן יי
ית רוח נבואתיה עליהון:
ואתכנש משה למשריתא
הוא וסבי ישראל:
ורוחא נטל מן קדם יי ואפרח
שלוין מן ימא ורמא על משריתא
כמהלך יומא לכא וכמהלך
יומא לכא סחור סחור
למשריתא וכרום תרתין אמין
על אפי ארעא:
וקם עמא כל יומא ההוא וכל
ליליא וכל יומא דבתרוהי
וכנשו ית שלו דאזעיר כנש
עשרא דגורין ושטיחו להון
שטיחין סחור סחור למשריתא

בשרא עד דהוא בין שיניהון
עד דלא פסק ורוגזא דיי תקיף
בעמא וקטל יי בעמא קטול
סגי לחדא:

וקרא ית שמא דאתרא ההוא
קברי דמשאלי ארי תמן קברו
ית עמא דשאילו:

מקברי דמשאלי נטלו עמא
חצרות והוו בחצרות:

ומלילת מרים ואהרן
במשה על עיסק איתתא
שפירתא דנסיב ארי איתתא

וירץ הנער · יש אומרים גרשום בן משה היה
כלאם · הטל עליהם צרכי צבור והם
כלים מאליהן · דבר אחר תנם אל בית הכלא
לפי שהיו מתנבאים · משה מת
ויהושע מכניס את ישראל לארץ ·
המקנא אתה לי · הלי אתה מקנא
לי כמו בשבילי · כל לשון קנאה אדם הנותן לב
לנקום או לעזור · ויאסף משה · מאהל מועד אל
המחנה נכנסו איש לאהלו : ויאסף
לשון כניסה · ויאסף לשון
...
ירע כי אוספם : הוא וזקני ישראל ·
מלמד שלא הביא עליהם פורענות
עד שנכנסו הצדיקים איש לאהלו ·
ויגז · ויפריח · וכן כי גז חיש וכן
נגזו ועבר · ויטש · ויפשט · כמו והם
נטושים · וכאמתים · פורחות בגובה
עד שהם כנגד לבו של אדם שלא יהא
טורח באסיפתם ולא יהא להם להגביה
ולשחות : הממעיט · מי שאסף פחות
מכלם העצלנים והחגרים · וישטחו ·
עשו אותן משטיחין משטיחין : טרם
יכרת · כתרגומו · לא היו מספיקין
לפסקו בשניו עד שנשמתו יוצאה :
ותדבר · אין דבור אלא לשון קשה
וכן דבר האיש אדני הארץ אתנו
קשות ואין אמירה בכל מקום אלא

תחנונים · וכן ויאמר אל נא תרעו אחי · ויאמר שמעו נא · ואין נא אלא לשון בקשה · ותדבר מרים ואהרן · היא
פתחה בדבור לפיכך הקדימה הכתוב · ומנין היתה מרים יודעת שפירש משה מן האשה · ר' נתן אומר מרים היתה
בצד צפורה בשעה שנאמר לו למשה אלדד ומידד מתנבאים במחנה · כששמעה צפורה אמרה אוי לנשותיהם של אלו אם הם
זקוקין לנבואה שיהיו פורשין מנשותיהן כמו שפירש מישתי בעלי · ומשם ידעה מרים והגידה לאהרן · ומה מרים שלא
נתכונה לגנותו כך נענשה · קל וחומר למספר בגנותו של חבירו · כושית · בגימטריא יפת מראה · האשן זו
הכושית זו · האשה הכושית · מגיד שהכל מודים ביפיה כשם שהכל מודים בשחרותו של כושי · על אודות האשה ·
על אודות גירושיה · כי אשה כושית לקח · מה תל' לומר אלא יש לך אשה נאה ביפיה ואינה נאה במעשיה ולא ביפיה

כתיב שלו
יקרי שליו
[illegible]

וחסר יוד
בכשית בגי'
יפת מראה

183A

כשית לקח: ויאמרו הרק אך במשה
דבר יהוה הלא גם בנו דבר וישמע
יהוה: והאיש משה ענו מאד מכל
האדם אשר על פני האדמה:
ויאמר יהוה פתאם
אל משה ואל אהרן ואל מרים צאו
שלשתכם אל אהל מועד ויצאו
שלשתם: וירד יהוה בעמוד ענן
ויעמד פתח האהל ויקרא אהרן
ומרים ויצאו שניהם: ויאמר שמעו
נא דברי אם יהיה נביאכם יהוה
במראה אליו אתודע בחלום אדבר
בו: לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן
הוא: פה אל פה אדבר בו ומראה
ולא בחידת ותמנת יהוה יביט ומדוע
לא יראתם לדבר בעבדי במשה:
ויחר אף יהוה בם וילך והענן סר מעל

שפירתא נסיב רחיק:
ואמרו היחוד ברם במשה
מליל יי' הלא אף בנא מליל
ושמיע קדם יי':
וגברא משה ענותן לחדא
מכל אינשא די על אפי ארעא

ואמר יי' בתכף למשה
ולאהרן ולמרים פוקו תלתיכון
למשכן זמנא ונפקו תלתיהון

ואיתגלי יי' בעמודא דעננא
וקם לתרע משכנא וקרא
אהרן ומרים ונפקו תרויהון:
ואמר שמעו כען פיתגמי אם
יהון לכון נביאין אנא יי'
בחזוין אנא מיתגלי להון
בחלמין אנא ממליל עמהון:
לא כן עבדי משה בכל ביתי
מהימן הוא:
ממלל עם ממלל מלילנא עמיה
וחיזו ולא בחידן ודמות יקרא
דיי' מסתכל ומדין לא
דחילתון למללא בעבדי
במשה:
ותקיף רגזא דיי' בהון
ואיסתלק:
ועננא איסתלק מעילוי

ומה ראה בגל': האשה הכושית: על
שם נויה נקראת כושית כאדם שקורא
לבנו נאה כושי כדי שלא תשלוט
בו עין רעה: כי אשה כושית
לקח ועתה גרשה: הרק אך במשה:
הרק עמו לבדו דבר ה': הלא גם בנו
דבר ולא פרשנו מדרך ארץ: ענו:
שפל וסבלן: פתאם: כל מי שהיה
היה שומע קול הדברים היה יודע
למשה והשיב שעמו כבוד
קטנן: פתאום: נגלה עליהם והם
טמאים בדרך ארץ וצעקו מים מים
להודיעם שיפה עשה משה שפירש
מן האשה מאחר שנגלית שכינה עליו
תדיר ואין עת קבועה לדבור: צאו
שלא יאמרו אהרן ומרים לפני הקבה
עמם דבר לבדו הוא עכשיו שיבא
ענוקם פתאם שלא יהיו ... עד כך
שלא היה ע' כבוד ושהות נדבר עד כך לא הקימום עליהם: לא נאמר שלשתכם לא היה צריך משה לצאת שהרי לא דבר
עמו וכלום שם כי שיקה מזומן להתפלל ונרפא: צאו שלשתכם: שלשתם נקראו בדבור אחד: מה שאין הפה יכול
לדבר ואין האזן לשמוע: בעמוד ענן: יצא יחידי שלא כמדת בשר ודם מלך בשר ודם כשיוצא למלחמה יוצא באכלוסין
וכשיוצא לשלום יוצא במועטין ומדת הקבה יוצא למלחמה יחידי שנאמר ה' איש מלחמה ויוצא באכלוסין לשלום שנאמר
רכב אלהים רבותים: ויקרא אהרן ומרים: שיהיו נמשכים ויוצאין מן החצר לקראת הדבור: ויצאו שניהם: ומפני מה
משכן והפרישן לפי שאומרין מקצת שבחו של אדם בפניו וכולו שלא בפניו וכן מצינו בנח שנאמר שלא בפניו צדיק
תמים ובפניו נאמר אותך ראיתי צדיק לפני דבר אחר שלא ישמע בנזיפתו של אהרן: שמעו נא דברי: אין נא אלא לשון
בקשה: אם יהיה נביאכם: אם יהיו לכם נביאים: ה' במראה אליו אתודע: שכינת שמי אין נגלית עליו באספקלריה
המאירה אלא בחלום וחזיון: פה אל פה: אמרתי לו לפרוש מן האשה והיכן אמרתי לו בסיני לך אמור להם שובו
לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי: ומראה ולא בחידות: ומראה זה מראה דבור שאני מפרש לו דבורי
במראה פנים ואיני סותמו לו בחידות כענין שנאמר ביחזקאל חוד חידה: יכול מראה שכינה תלמוד לומר
לא תוכל לראות פני: ותמונת ה' יביט: זו מראה אחורים כענין שנאמר וראית את אחורי: בעבדי
במשה: אינו אומר בעבדי משה אלא בעבדי במשה בעבדי אף על פי שאינו משה במשה אף על פי שאינו עבדי
כדאי הייתם לירא מפניו וכל שכן שהוא עבדי ועבד מלך מלך הוא היה לכם לומר אין המלך אוהבו חנם: ואם תאמרו איני
מכיר במעשיו זו קשה מן הראשונה: ויחר אף ה': מאחר שהודיעם סרחונם אחר כך גזר עליהם נדוי קל וחומר
לבשר ודם שלא יכעס על חבירו עד שיודיענו סרחונו: והענן סר: ואחר כך והנה מרים מצורעת כשלג
משל למלך שאמר לפדגוג רדה את בני אבל לא תרדנו עד שאלך מאצלך שרחמי עליו:

משכנא והא מרים חורא
כתלגא ואיתפני אהרן למרים
והא סגירא:
ואמר אהרן למשה בבעו רבוני
לא כען תשוי עלנא חובא די
טפשנא ודי סרחנא:
לא כען תתרחק דא מביננא
ארי אחתנא היא צלי כען על
בישרא מיתא הדין דבה
ואיתסי:
וצלי משה קדם יי׳ למימר
אלה בבעו אסי כען לה:

ואמר יי׳ למשה ואלו אבוהא
מינף נף בה הלא תתכלם
שבעה יומין תסתגר שבעה
יומין בברא למשריתא ובתר
כן תתכנש:
ואסתגרת מרים מברא
למשריתא שבעה יומין ועמא
לא נטל עד דאיתכנשת מרים
ובתר כן נטלו עמא מחצרות
ושרו במדברא דפארן:
ומליל יי׳ עם משה למימר:
שלח לך גוברין ויאללון ית
ארעא דכנען דאנא יהיב לבני
ישראל גברא חד גברא חד
לשיבטא דאבהתוהי תשלחון
כל רבא בהון:
ושלח יתהון משה

האהל והנה מרים מצרעת כשלג
ויפן אהרן אל מרים והנה מצרעת:
ויאמר אהרן אל משה בי אדני אל
נא תשת עלינו חטאת אשר נואלנו
ואשר חטאנו: אל נא תהי כמת
אשר בצאתו מרחם אמו ויאכל חצי
בשרו: ויצעק משה אל יהוה לאמר
אל נא רפא נא לה:
ויאמר יהוה אל משה ואביה ירק
ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים
תסגר שבעת ימים מחוץ למחנה ואחר
תאסף: ותסגר מרים מחוץ למחנה
שבעת ימים והעם לא נסע עד האסף
מרים: ואחר נסעו העם מחצרות ויחנו
במדבר פארן:
וידבר יהוה אל משה לאמר: שלח
לך אנשים ויתרו את ארץ כנען
אשר אני נתן לבני ישראל איש אחד
איש אחד למטה אבתיו תשלחו
כל נשיא בהם: וישלח אתם משה

כי לם׳ כתרגו׳ לשון חולי׳ פי׳ אל נא תהי
כמת׳ אחותנו זו כמת׳ מה מת
מטמא במשא אף מצורע מטמא
במשא׳ אשר בצאתו מרחם אמו
אמנו היה לו לומר אלא שכנה הכתוב׳
ויאכל חצי בשרו׳ בשרנו היה לו
אלא שכנה כלומר אשר יצא מרחם
אמנו וראוי לנו כאלו נאכל חצי בשרנו
כענין שנא׳ כי אחינו בשרנו הוא׳
ולפי משמעו אף הוא נראה כן אין
ראוי להניח את אחותנו להיות כמת
מאחר שיצאה מרחם אמנו של זה
שיש בנו כח לעזור ואין עוזרו קרי
נאכל חצי בשרו שאחיו בשרו הוא׳
דבר אחר אל תהי כמת׳ אם אינך
רופאה בתפלה מי מסגירה מי
מטהרה אני אי אפשר לראות שאני
קרוב ואין קרוב רואה את הנגעים
וכהן אחר אין בעולם וזהו אשר
בצאתו מרחם אמו׳ פי׳ לא הכתוב
למנהג דרך ארץ שהשואל דבר צריך

לומר שנים או שלשה דברי תחנונים ואחר כך יבקש שאלותיו׳ לאמר׳ מה תל׳ לומר לו השיבני אם אתה מרפא אותה
אם לאו עד שהשיבו [illegible] ואביה ירק ירק בפניה׳ [illegible] אומר כל מקומות [illegible]
[illegible] לאמר [illegible] מה תלמוד לומר [illegible] השיבני אם
אתה [illegible] ויאמר משה [illegible] יפקוד יי׳ אלהי הרוחות [illegible]
[illegible] ויאמרו ישראל
אחותו [illegible] הלא תכלם שבעת
ימים [illegible] ואחר תאסף׳ אומר
[illegible]
לשון [illegible]
אחור שנאמר ותתצב אחותו מרחוק׳ חסלת פרשת בהעלתך שלח לך אנשים
אחיה
למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים לפי שלקתה על עסקי דבה שדברה
ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר׳ שלח לך׳ לדעתך אני מצוה לך [illegible] ישראל ואמרו
[illegible] ומשה נמלך בשכינה אמר [illegible]
[illegible] לא ירשוה׳

184 A

ממדבר פארן על פי יהוה כלם
אנשים ראשי בני ישראל המה׃
ואלה שמותם למטה ראובן שמוע
בן זכור׃ למטה שמעון שפט בן
חורי׃ למטה יהודה כלב בן יפנה׃
למטה יששכר יגאל בן יוסף׃ למטה
אפרים הושע בן נון׃ למטה בנימן
פלטי בן רפוא׃ למטה זבולן גדיאל
בן סודי׃ למטה יוסף למטה מנשה
גדי בן סוסי׃ למטה דן עמיאל בן
גמלי׃ למטה אשר סתור בן מיכאל׃
למטה נפתלי נחבי בן ופסי׃ למטה
גד גאואל בן מכי׃ אלה שמות
האנשים אשר שלח משה לתור
את הארץ ויקרא משה להושע בן
נון יהושע וישלח אתם משה לתור
את ארץ כנען ויאמר אלהם עלו
זה בנגב ועליתם את ההר׃ וראיתם
את הארץ מה הוא ואת העם הישב
עליה החזק הוא הרפה המעט הוא
אם רב׃ ומה הארץ אשר הוא ישב
בה הטובה הוא אם רעה ומה הערים
אשר הוא יושב בהנה הבמחנים
אם במבצרים׃ ומה הארץ השמנה
הוא אם רזה היש בה עץ אם אין
והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ
והימים ימי בכורי ענבים׃ ויעלו ויתרו
את הארץ ממדבר צן עד רחב לבא
חמת׃ ויעלו בנגב ויבא עד חברון
ושם אחימן ששי ותלמי ילידי הענק
וחברון שבע שנים נבנתה לפני צען
מצרים׃ ויבאו עד נחל אשכל ויכרתו

ממדברא דפארן על מימרא
דיי׳ כולהון גוברין רישי בני
ישראל אינון׃
ואלין שמהתהון לשיבטא
דראובן שמוע בר זכור׃
לשיבטא דשמעון שפט בר
חורי׃
לשיבטא דיהודה כלב בר
יפנה׃
לשיבטא דיששכר יגאל בר
יוסף׃
לשיבטא דאפרים הושע בר
נון׃
לשיבטא דבנימן פלטי בר
רפוא׃
לשיבטא דזבולן גדיאל בר
סודי׃
לשיבטא דיוסף לשבטא
דמנשה גדי בר סוסי׃
לשיבטא דדן עמיאל בר גמלי׃
לשיבטא דאשר סתור בר
מיכאל׃
לשיבטא דנפתלי נחבי בר
ופסי׃
לשיבטא דגד גאואל בר מכי׃
אלין שמהת גבריא דשלח משה
לאללא ית ארעא וקרא משה
להושע בר נון יהושע׃
ושלח יתהון משה לאללא ית
ארעא דכנען ואמר להון סקו
הכא בדרומא ותסקון לטורא׃
ותחזון ית ארעא מה היא וית
עמא דיתיב עלה התקיף הוא
אם חלש הזעיר הוא אם סגיא׃
ומה ארעא דהוא יתיב בה
הטבא היא אם בישא ומה
קרויא דהוא יתיב בהון
הבפצחין אם בכרכין׃
ומה ארעא העתירא היא אם
מסכינא האית בה אילנא אם
לא ותתקפון ותיסבון מאיבא
דארעא ויומיא יומי בכורי
ענבין׃
וסליקו ואלילו ית ארעא
ממדברא דצן עד רחוב למטי
חמת׃
וסליקו בדרומא ואתא עד
חברון ותמן אחימן ששי ותלמי
בני גבריא וחברון שבע שנין
אתבניאת קדם טאנים מצרים׃
ואתו עד נחלא דאתכלא וקצו

על פי ה׳ ברשות׳ כלם אנשים׳
לשון חשיבות ואותה שעה היו כשרים׳
ויקרא משה להושע׳ נתפלל עליו יה
יושיעך מעצת מרגלים׳ החזק הוא
הרפה׳ סימן מסר להם אם בפרזים
הם יושבים חזקים הם שסומכים על
גבורתם אם בערים בצורות הם
יושבין חלשים הם׳ הבמחנים כרכים
פצחים ומתרגמו׳ מלין חומדי יושבם
היא׳ ממשכות והמועות בריאים
הם׳ היש בה עץ׳ אם יש בהם אדם
כשר שיגין עליהם׳ בכורי
ענבים׳ ימים שהענבים מתבשלין
בנגב׳ ממדבר צן עד רחוב הלכו
בגבולה באורך ורוחב כמין גם הלכו
גבול דרומי ממקצוע מזרחית עד
מקצוע מערבית כמו שצוה משה עלו
זה בנגב דרך גבול מקצת דרומי לגבו
הים ממערבו בין עזות בקצוע דרומי
מערבית על הים שהוא גבול מערבי
ומשם חזרו והלכו כל גבול מערבי
על שפת הים עד לבא חמת שהיא
אצל הר ההר במקצוע מערבית צפונית
כמו שמפורש בגבולי הארץ בפרש׳
אלה מסעי׳ ויבא עד חברון׳ כלב
לבדו הלך שם ונשתטח על קברי
אבות שלא יהא ניסת לחבריו להיות
בעצתם וכן הוא אומר ולו אתן את
הארץ אשר דרך בה וכתיב ויתנו
לכלב את חברון׳ שבע שנים נבנתה
אפשר שבנה חם את חברון לכנען
בנו הקטן קודם שבנה צען למצרים
בנו הגדול אלא שהיתה מבורכת בכל
טוב על אחת שבעה בצען ובא להודיעך שבחה של ארץ ישראל שאין לך טרשים בכל ארץ ישראל יותר מחברון לפי
שהיא קשה לקברות מתים ואין מעולה בכל הארצות כמצרים שנאמר כגן ה׳ כארץ מצרים׳ וצען היא המעולה

184
B

משם זמורה ואשכול ענבים אחד
וישאהו במוט בשנים ומן הרמנים
ומן התאנים: למקום ההוא קרא נחל
אשכול על אדות האשכול אשר כרתו
משם בני ישראל: וישבו מתור הארץ
מקץ ארבעים יום: וילכו ויבאו אל
משה ואל אהרן ואל כל עדת בני
ישראל אל מדבר פארן קדשה
וישיבו אתם דבר ואת כל העדה
ויראום את פרי הארץ: ויספרו לו
ויאמרו באנו אל הארץ אשר שלחתנו
וגם זבת חלב ודבש הוא וזה פריה:
אפס כי עז העם הישב בארץ והערים
בצרות גדלת מאד וגם ילדי הענק
ראינו שם: עמלק יושב בארץ הנגב
והחתי והיבוסי והאמרי יושב בהר
והכנעני יושב על הים ועל יד הירדן:
ויהס כלב את העם אל משה ויאמר
עלה נעלה וירשנו אתה כי יכול נוכל
לה: והאנשים אשר עלו עמו אמרו
לא נוכל לעלות אל העם כי חזק
הוא ממנו: ויציאו דבת הארץ אשר
תרו אתה אל בני ישראל לאמר
הארץ אשר עברנו בה לתור אתה
ארץ אכלת יושביה היא וכל העם

מתמן עוברתא ואיתכל ענבין
חד ונטלוהי באריחא בתרין
ומן רמוניא ומן תאיניא:
לאתרא ההוא קרא נחלא
דאתכלא על עיסק איתכלא
דקצו מתמן בני ישראל:
ותבו מלאללא ית ארעא מסוף
ארבעין יומין:
ואזלו ואתו למשה ולאהרן
ולכל כנישתא דבני ישראל
למדברא דפארן לרקם ואתיבו
יתהון פתגמא וית כל כנישתא
ואחזיאונון ית איבא דארעא
ואישתעיאו ליה ואמרו אתינא
לארעא די שלחתנא ואף
עבדא חלב ודבש היא ודין
איבהא
לחוד ארי תקיף עמא דיתיב
בארעא וקרויא כריכן רברבן
לחדא ואף בני גיברא חזינא
תמן:
עמלקאה יתיב בארע דרומא
וחתאי ויבוסאי ואמוראי יתיב
בטורא וכנענאה יתיב על ימא
ועל כיף ירדנא:
ואצית כלב ית עמא למשה
ואמר מיסק ניסק ונירת יתה
ארי מיכל ניכול לה:
וגבריא די סליקו עמיה אמרו
לא נכול למיסק לות עמא
ארי תקיף הוא מננא:
ואפיקו שום ביש על ארעא
דאלילו יתה לות בני ישראל
למימר ארעא די עברנא בה
לאללא יתה ארעא מקטלא
יתבהא היא וכל עמא

שבארץ מצרים שבה יושבים המלכים
שנאמר כי היו בצען שריו׳ וחברון
היתה טובה ממנה שבעה חלקים׳
זמורה׳ סוכת גפן ואשכול ענבים תלוי
בה׳ וישאוהו במוט בשנים׳ ממשמע שנאמר
במוט איני יודע שהוא בשנים מה
תלמוד לומר בשנים בשתי מוטות הא
כיצד שמונה נטלו אשכול ואחד נטל
תאנה ואחד רמון׳ יהושע וכלב לא
נטלו כלום לפי שכל עצמן להוציא
דבה נתכוונו כשם שפריה משונה כך
עמה משונה׳ ואם חפץ אתה לידע
כמה משאוי אחד מהם צא ולמד מאבנים
שהקימו בגלגל הרימו להם איש אבן
אחת על שכמו ושקלום רבותינו משקל
כל אחת מהן ארבעים סאה וגמירי טונא דמדלי
עד אינש על כתפיה אינו אלא שליש
משאוי כשמסייעין אותו להרים׳
וישבו מתור הארץ מקץ ארבעים יום׳ והלא
ד׳ מאות פרסה על ד׳ מאות פרסה
ומהלך אדם בינוני עשר פרסאות
ליום הרי מהלך ארבעים יום מן המזרח
למערב והם הלכו ארכה ורוחבה
אלא לפי שגלוי לפני הקב״ה שיגזור
עליהם יום לשנה קצר את הדרך

לפניהם׳ וילכו ויבאו׳ מהו וילכו ויבאו להקיש הליכתן לביאתן מה ביאתן בעצה רעה אף הליכתן בעצה רעה׳ וישיבו
אותם דבר׳ את משה ואהרן׳ זבת חלב ודבש היא׳ כל דבר שקר שאין אומרים מקצת אמת בתחלתו אין מתקיים
בסופו׳ בצורות׳ לשון חוזק ותרגומו כריכן לשון ברכות עגולות בלשון ארמי כרך עגול׳ עמלק יושב׳ לפי שנכוו בו
כבר הזכירוהו מרגלים כדי להפחידם׳ ועל יד הירדן׳ יד כמשמעו אצל הירדן׳ ים [illegible] אפילו לעבור׳ ויהס כלב׳
השתיק את כולם אל משה לשמוע מה ידבר במשה צוח ואמר וכי זו בלבד עשה לנו בן עמרם׳ השומע היה סבור
שבא לספר בגנותו ומתוך שהיה בלבם על משה בשביל דברי מרגלים שתקו כולם לשמוע גנותו אמר והלא קרע לנו
את הים והוריד לנו את המן והגיז לנו את השליו׳ עלה נעלה׳ אפילו היה בשמים והוא אומר עשו סולמות ועלו שם
נצליח בכל דבריו׳ ויהס׳ לשון שתיקה וכן הס כל בשר הס כי לא להזכיר׳ כדרך בני אדם הרוצה לשתק אגודת
אנשים ואומר שש׳ חזק הוא ממנו׳ כביכול כלפי מעלה אמרו׳ אוכלת יושביה׳

185B

אשר ראינו בתוכה אנשי מדות:
ושם ראינו את הנפילים בני ענק
מן הנפלים ונהי בעינינו כחגבים וכן
היינו בעיניהם: ותשא כל העדה
ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה
ההוא: וילנו על משה ועל אהרן כל
בני ישראל ויאמרו אלהם כל העדה
לו מתנו בארץ מצרים או במדבר
הזה לו מתנו: ולמה יהוה מביא
אתנו אל הארץ הזאת לנפל בחרב
נשינו וטפנו יהיו לבז הלוא טוב לנו
שוב מצרימה: ויאמרו איש אל אחיו
נתנה ראש ונשובה מצרימה: ויפל
משה ואהרן על פניהם לפני כל
קהל עדת בני ישראל: ויהושע בן
נון וכלב בן יפנה מן התרים את
הארץ קרעו בגדיהם: ויאמרו אל
כל עדת בני ישראל לאמר הארץ
אשר עברנו בה לתור אתה טובה
הארץ מאד מאד: אם חפץ בנו יהוה
והביא אתנו אל הארץ הזאת
ונתנה לנו ארץ אשר הוא זבת חלב
ודבש: אך ביהוה אל תמרדו
ואתם אל תיראו את עם הארץ כי
לחמנו הם סר צלם מעליהם ויהוה
אתנו אל תיראם: ויאמרו כל העדה
לרגום אתם באבנים וכבוד יהוה
נראה באהל מועד אל כל בני ישראל:

ויאמר יהוה אל משה עד אנה ינאצני
העם הזה ועד אנה לא יאמינו בי
בכל האתות אשר עשיתי בקרבו:
אכנו בדבר ואורשנו ואעשה אתך
לגוי גדול ועצום ממנו: ויאמר משה
אל יהוה ושמעו מצרים כי העלית

דחזינא בגוה אינשין דמשחן:
ותמן חזינא ית גיבריא בני ענק מן גבריא והוינא בעיני נפשנא כקמצין וכן הוינא בעיניהון:
ואריכת כל כנישתא ויהבו ית קלהון ובכו עמא בליליא ההוא:
ואתרעמו על משה ועל אהרן כל בני ישראל ואמרו להון כל כנישתא לוי דמיתנא בארעא דמצרים או במדברא הדין לוי דמיתנא:
ולמה יי מעיל יתנא לארעא הדא למפל בחרבא נשנא וטפלנא יהון לביזא הלא טב לנא דנתוב למצרים:
ואמרו גבר לאחוהי נמני רישא ונתוב למצרים:
ונפל משה ואהרן על אפיהון קדם כל קהל כנישתא דבני ישראל:
ויהושע בר נון וכלב בר יפנה מן דאלילו ית ארעא בזעו לבושיהון:
ואמרו לכל כנישתא דבני ישראל למימר ארעא דעברנא בה לאללא יתה טבא ארעא לחדא לחדא:
אם רעוא בנא דיי ויעיל יתנא לארעא הדא ויתנינה לנא ארעא דהיא עבדא חלב ודבש:
ברם במימרא דיי לא תמרדון ואתון לא תדחלון ית עמא דארעא ארי בידנא מסירין אעדי תקפהון מנהון ומימרא דיי בסעדנא לא תדחלון מנהון:
ואמרו כל כנישתא למרגם יתהון באבנא ויקרא דיי אתגלי במשכן זמנא לכל בני ישראל:
ואמר יי למשה עד אימתי יהון מרגזין קדמי עמא הדין ועד אימתי לא יהימנון במימרי בכל אתיא דעבדית ביניהון:
אמחינון במותא ואשיצינון ואעביד יתך לעם סגי ותקיף מנהון:
ואמר משה קדם יי וישמעון מצראי ארי אסיקתא

בכל מקום שעברנו מצאנום
קוברי מתים והקב"ה ברוך הוא
עשה לטובה לטרדם באבלם
ולא יתנו לב לאלו: אנשי מדות
גדולים וגבוהים וצריך לתת להם
מדה כגון גלית שש אמות וזרת
וכן איש מדון איש מדה: הנפילים
ענקים מבני שמחזאי ועזאל שנפלו
מן השמים בימי דור אנוש: וכן
היינו בעיניהם. שמענו אומרים
זה לזה נמלים יש בכרמים כאנשים
ענקים. שמענקים חמה
בקומתם: לו מתנו. הלואי ומתנו:
נתנה ראש. כתרגומו נמנה עלינו
מלך. ורבותינו זכרם לברכה
פירשו לשון עבודה זרה:
אל תמרודו. ושוב אל תיראו
את עם הארץ: כי לחמנו
הם. נאכלם כלחם: סר צלם
מגינם. מגנם וחזקם כשרים
שבהם מתו: איוב שהיה מגין
עליהם בזמנם: לרגום אותם
באבנים. יהושע וכלב: וכבוד
ה' נראה. הענן ירד שם:
עד אנה. עד היכן ינאצוני
ינאצוני: בכל האותות. בשביל
האותות שעשיתי להם היה להם
להאמין שהיכולת בידי לקיים
הבטחתי: ואורישנו. תרגומו
ואם תאמר מה יעשה אל
שבועת אבות ואעשה
אותך לגוי גדול
שאתה מזרעם
ושמעו מצרים
ושמעו

שלח משה לתור את הארץ וישבו
וילונו עליו את כל העדה להוציא
דבה על הארץ׃ וימתו האנשים
מוציאי דבת הארץ רעה במגפה
לפני יהוה׃ ויהושע בן נון וכלב בן
יפנה חיו מן האנשים ההם ההלכים
לתור את הארץ׃ וידבר משה את
הדברים האלה אל כל בני ישראל
ויתאבלו העם מאד׃ וישכמו בבקר
ויעלו אל ראש ההר לאמר הננו
ועלינו אל המקום אשר אמר יהוה
כי חטאנו׃ ויאמר משה למה זה
אתם עברים את פי יהוה והוא
לא תצלח׃ אל תעלו כי אין יהוה
בקרבכם ולא תנגפו לפני איביכם׃
כי העמלקי והכנעני שם לפניכם
ונפלתם בחרב כי על כן שבתם
מאחרי יהוה ולא יהיה יהוה עמכם׃
ויעפלו לעלות אל ראש ההר וארון
ברית יהוה ומשה לא משו מקרב
המחנה׃ וירד העמלקי והכנעני
הישב בהר ההוא ויכום ויכתום עד
החרמה׃

וידבר יהוה אל משה לאמר׃ דבר
אל בני ישראל ואמרת אלהם כי
תבאו אל ארץ מושבתיכם אשר
אני נתן לכם׃ ועשיתם אשה

ודשלח משה לאללא ית ארעא
ותבו וארעימו עלוהי כל
כנישתא לאפקא שום ביש
על ארעא׃
ומיתו גובריא דאפיקו שום
ביש על ארעא במותא
בסותנא קדם יי׃
ויהושע בר נון וכלב בר יפנה
אתקיימו מן גובריא האינון
דאזלו לאללא ית ארעא׃

ומליל משה ית פתגמיא האלין
עם כל בני ישראל ואתאבלו
עמא לחדא׃
ואקדימו בצפרא וסליקו לריש
טורא למימר הא אנחנא
סלקין לאתרא דאמר יי ארי
חבנא׃

ואמר משה למה דנן אתון
עברין על גזרת מימרא דיי
והיא לא תצלח׃
לא תסקון ארי לית שכינתא
דיי ביניכון ולא תתברון קדם
בעלי דבביכון׃
ארי עמלקאה וכנענאה תמן
קדמיכון ותפלון בחרבא ארי
על כן תבתון מבתר פולחנא
דיי ולא יהא מימרא דיי
בסעדכון׃
וארשעו למיסק לריש טורא
וארון קיימא דיי ומשה לא
עדו מגו משריתא׃

ונחת עמלקאה וכנענאה
דיתיב בטורא ההוא ומחונון
וטרדונון עד חרמה׃

ומליל יי עם משה למימר׃

מליל עם בני ישראל ותימר
להון ארי תיעלון לארע
מותבניכון דאנא יהיב לכון׃
ותעבדון קורבנא

וישובו וילינו עליו. וכשחזרו מתור
הארץ הרעימו עליו את העדה
בהוצאת דבה אותן האנשים. וימותו.
כל הוצאת דבה לשון המשך דברים
שמושכין אותם לדבה. כמו
דובב שפתי ישנים ויש דבה לטובה ויש
לרעה לכך נאמר מוציאי דבת הארץ
רעה שיש דבה שהיא טובה פרלדין
בלע״ז. במגפה לפני יי׳ באותה מיתה
ההגונה להם מדה כנגד מדה. הם
חטאו בלשון לפיכך נשתרבב לשונם עד
טבורם ותולעים יוצאים מלשונם ובאים
לתוך טבורם לכך נאמר במגפה
נאמר במגפה והוא בכ׳ לפני יי׳ באותה
הראויה להם לפי מדותיו של הקב״ה
שהוא מודד מדה כנגד מדה. ויהושע
בן נון וכלב בן יפונה חיו. מה ת״ל
מן האנשים ההם אלא מלמד שנטלו
חלקם של מרגלים בארץ וקמו תחתיהם
לחיים. ויעלו אל ראש ההר לאמר הנה
הדרך ההולכת לארץ ישראל. והיא לא
תצלח. זו שאתם עושים לא תצלח. כי
על כן שבתם. כי בשביל אשר שבתם.
כלומר כל זאת תבא לכם על אשר
שבתם. ויעפלו. לשון חוזק וכן הנה
עפלה. אינגריש בלע״ז לשון עזות וכן
עופל בת ציון ומדר׳ תנחומא מפרשו
לשון אופל הלכו חשכים שלא ברשות.

ויכתום. כמו ויכום. מכה אחר מכה. עד החרמה. שם המקום נקרא על שם המאורע. כמו עד הכבריסי
ועשיתם אשה. אין זה לשון צווי אלא כי תבאו שם ותעלה בלבבכם לעשות אשה לה׳. לריח ניחוח. נחת רוח. לפלא נדר
או נדבה. לפרש. או במועדיכם. שתעשה אשה בשביל חובת מועדיכם שחייבתי אתכם לעשות במועד. והקריב
המקריב. המקריב נסכים ומנחה לכל בהמה המנחה בלולה והשמן בכלי נותנין לספלים כמו ששנינו במנחות. לכבש
האחד. על כל האמור למעלה הוא מוסב על המנחה על השמן ועל היין. ועשיתם אשה לה׳. שומע אני כל
הקרבנות אשים יטענו נסכים תלמוד לומר עולה מנין לרבות שלמים תלמוד לומר או זבח יכול אף חטאת ואשם
תלמוד לומר לפלא נדר או בנדבה אינן שבאין בנדר או בנדבה טעונין נסכים ולא חטאת ואשם.

לִיהוה עלה או זבח לפלא נדר או
בנדבה או במעדיכם לעשות ריח
ניחח ליהוה מן הבקר או מן הצאן׃
והקריב המקריב קרבנו ליהוה
מנחה סלת עשרון בלול ברבעית
ההין שמן׃ ויין לנסך רביעית ההין
תעשה על העלה או לזבח לכבש
האחד׃ או לאיל תעשה מנחה סלת
שני עשרנים בלולה בשמן שלשית
ההין׃ ויין לנסך שלשית ההין
תקריב ריח ניחח ליהוה׃ וכי תעשה
בן בקר עלה או זבח לפלא נדר או
שלמים ליהוה׃ והקריב על בן הבקר
מנחה סלת שלשה עשרנים בלול
בשמן חצי ההין׃ ויין תקריב לנסך
חצי ההין אשה ריח ניחח ליהוה׃
ככה יעשה לשור האחד או לאיל
האחד או לשה בכבשים או בעזים׃
כמספר אשר תעשו ככה תעשו
לאחד כמספרם׃ כל האזרח יעשה
ככה את אלה להקריב אשה ריח
ניחח ליהוה׃ וכי יגור אתכם גר
או אשר בתוככם לדרתיכם ועשה
אשה ריח ניחח ליהוה כאשר תעשו
כן יעשה׃ הקהל חקה אחת לכם
ולגר הגר חקת עולם לדרתיכם
ככם כגר יהיה לפני יהוה׃ תורה
אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר
הגר אתכם׃

וידבר יהוה אל משה לאמר׃ דבר אל
בני ישראל ואמרת אלהם בבאכם
אל הארץ אשר אני מביא אתכם

קדם יי עלתא או ניכסת קודשא לפרשא נדרא או בנדבתא או במועדיכון למעבד לאתקבלא ברעוא קדם יי מן תורי או מן ענא׃

ויקרב דמקריב קורבניה קדם יי מנחתא סולתא עשרונא דפיל ברבעות הינא משחא׃

וחמרא לניסכא רבעות הינא תעביד על עלתא או לניכסת קודשיא לאימרא חד׃

או לדיכרא תעביד מנחתא סולתא תרין עשרונין דפילא במשח תלתות הינא׃

וחמרא לניסכא תלתות הינא תקריב לאתקבלא ברעוא קדם יי׃

וארי תעביד בר תורי עלתא או ניכסת קודשיא לפרשא נדרא או ניכסת קודשיא קדם יי׃

ויקרב על בר תורי מנחתא סולתא תלתא עשרונין דפיל במשח פלגות הינא׃

וחמרא תקריב לניסכא פלגות הינא קורבנא דאתקבלא ברעוא קדם יי׃

כדין יתעביד לתורא חד או לדיכרא חד או לאימרי באימריא או בבני עזיא׃

כמנין דתעבדון כדין תעבדון לחד כמניינהון׃

כל דיציבא יעביד כדין ית אלין לקרבא קרבן דמתקבל ברעוא קדם יי׃

וארי יתגייר עמכון גיורא או די בביניכון לדריכון ויעביד קרבן דמתקבל ברעוא קדם יי כמא דתעבדון כן יעביד׃

קהלא קימא חד לכון ולגיורא דאתגיירין קיים עלם לדריכון כותכון גיורא יהא קדם יי׃

אוריתא חדא ודינא חד יהא לכון ולגיורא דאתגיירין בינכון׃

ומליל יי עם משה למימר׃ מליל עם בני ישראל ותימר להון כמיעלכון לארעא דאנא מעיל יתכון

במועדיכם · לפסח חובת שלכם
הבאה בתלגם · מן הבקר או מן
הצאן ולא עולת העוף · או לאיל · אם
איל הוא · ורבותינו דרשו או לרבות
את הפלגס לנסכי איל · אשה ריח
ניחוח · אשה מוסב על המנחה על
השמן אבל היין אינו אשה שאינו נתן
לאישים · או לשה · שהוא בכבשים או
בעזים כבש ושה קרויין בן שנתו איל
בן ב׳ אחד ויום אחד · כמספר אשר
תעשו · כמספר הבהמות אשר
תקריבו נקרבן · ככה תעשו נסכים
לכל אחד מהם · כמספרם · של
בהמות מספרם של נסכים · ככם
כגר · כמותכם כן גר וכן דרך לשון
עברית כמו כגן יי כארץ מצרים כן
ארץ מצרים · כמוני כמוך בעמי
כעמך כסוסי כסוסיך · בבואכם אל
הארץ · משונה ביאה זו מכל ביאות
שבתורה שבכלן נאמר כי תבואו לפי
לפיכך כלן משירשו וישבו
שירשו · אלו לאחר ירושה וישיבה אף
כאן כן אלא זו שנא׳ בבואכם
משנכנסו לה ואכלו מלחמה נתחייבו
בחלה · ראשית עריסותיכם כשתלושו
כדי עיסותכם · שיעור עיסת מדבר
במדבר · וכמה היא כמדת עומר
עומר לגלגלת · ראשית · ראשית
כלומר קודם שתאכלו ממנה ראשית
חלקה חלה אחת ממנה · תרימו לשם
תרומה · חלה · טורטיל
כתרומת גרן · שלא נאמר בה
שיעור לא כתרומת מעשר שנאמר
בה שיעור אבל חכמים נתנו בה שיעור לבעל הבית אחד מעשרים ולנחתום אחד מארבעים ושמנה ·
מראשית עריסותיכם · למה נאמר לפי שנאמר ראשית עריסותיכם שומע אני ראשונה שבעיסות תלמוד לומר

שמה: והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה ליהוה׃ ראשית ערסתכם חלה תרימו תרומה כתרומת גרן כן תרימו אתה׃ מראשית ערסתיכם תתנו ליהוה תרומה לדרתיכם׃ וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה אשר דבר יהוה אל משה׃ את כל אשר צוה יהוה אליכם ביד משה מן היום אשר צוה יהוה והלאה לדרתיכם׃ והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה ועשו כל העדה פר בן בקר אחד לעלה לריח ניחח ליהוה ומנחתו ונסכו כמשפט ושעיר עזים אחד לחטת׃ וכפר הכהן על כל עדת בני ישראל ונסלח להם כי שגגה הוא והם הביאו את קרבנם אשה ליהוה וחטאתם לפני יהוה על שגגתם׃ ונסלח לכל עדת בני ישראל ולגר הגר בתוכם כי לכל העם בשגגה׃ ואם נפש אחת תחטא בשגגה והקריבה עז בת שנתה לחטאת׃ וכפר הכהן על הנפש השגגת בחטאה בשגגה לפני יהוה לכפר עליו ונסלח לו׃ האזרח בבני ישראל ולגר הגר בתוכם תורה אחת יהיה לכם לעשה בשגגה׃ והנפש אשר תעשה ביד רמה מן האזרח ומן הגר את יהוה הוא מגדף ונכרתה הנפש ההוא מקרב עמה׃ כי דבר יהוה בזה ואת מצותו הפר הכרת

ויהא במיכלכון מלחמא דארעא תפרשון אפרשותא קדם יי׃ ריש עצוותכון חלתא תפרשון אפרשותא כמא דמפרשין מן אידרא כן תפרשון יתה׃ מריש עצוותכון תתנון קדם יי אפרשותא לדריכון׃ וארי תשתלון ולא תעבדון ית כל פיקודיא האלין דמליל יי עם משה׃ ית כל דפקיד יי לותכון בידא דמשה מן יומא דפקיד יי והלאה לדריכון׃ ויהא אם מעיני כנישתא איתעבידא לשלו ויעבדון כל כנישתא תור בר תורי חד לעלתא לאתקבלא ברעוא קדם יי ומנחתיה ונסכיה כד חזי וצפיר בר עזי חד לחטאתא׃ ויכפר כהנא על כל כנישתא דבני ישראל וישתבק להון ארי שלותא היא ואינון אייתיאו ית קורבנהון קורבנא קדם יי וחטאתהון קדם יי על שלותהון׃ וישתבק לכל כנישתא דבני ישראל ולגיורא דאתגיירין בעיניהון ארי לכל עמא בשלותא׃ ואם אנש חד יחוב בשלו ויקרב עזא בר שתא לחטאתא׃ ויכפר כהנא על אינש דאשתלי בסיחביה בשלו קדם יי לכפרא עלוהי וישתביק ליה׃ יציבא בבני ישראל ולגיורא דאתגיירין בניכון אוריתא חדא תהא לכון לדיעביד בשלו׃ ואנש דיעביד בריש גלי מן יציבא ומן גיורא קדם יי הוא מרגיז וישתיצי אנשא ההוא מגו עמיה׃ ארי על פתגמא דיי בסר וית פיקודוהי אשני אישתיצאה

מראשית עיסתכם ולא כלה. תרימו לה' תרומה. לפי שלא נאמר שיעור אלא לכך נאמר תרימו שיהא בה כדי נתינה. וכי תשגו ולא תעשו. ע"ז היתה בכלל כל המצות שהצבור מביאין עליה פר והרי הכתוב מוציאה כאן מכללה לדון בפר לעולה ושעיר לחטאת. וכי תשגו. בע"ז הכתוב מדבר או אינו אלא באחת מכל מצות האמורות אלא את כל המצות האלה מצוה אחת שהיא ככל המצות. מה העובר על כל המצות פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים בתורה אף מצוה זו פורק בה עול ומפר ברית ומגלה פנים בתורה ואיזו זו ע"ז. אשר דבר ה' אל משה. אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום שנאמר אחת דבר אלהים שתים זו שמענו. את כל אשר צוה ה'. מגיד שכל המודה בע"ז כופר בכל התורה כולה ובכל מה שנתנבאו נביאים שנא' למן היום אשר צוה ה' והלאה. אם מעיני העדה. אם מעיני העדה נעשתה שגגה ע"י הוראה כגון שטעו והורו על אחת מן העבודות שהיא מותרת לעבוד לע"ז בכך. לחטת. חסר אל"ף שאינו כשאר חטאות שבכל חטאות הבאות עם עולה החטאת קודמת לעולה שנאמר ואת השני יעשה עולה כמשפט. וזו עולה קודמת. הביאו את קרבנם. זו העולה שאמור בפרשה את פר העולה שנאמר אשה לה'. וחטאתם זה השעיר.

ואם נפש אחת תחטא. בע"ז כשאר יחיד שחוטא בשגגה. בעבודה זרה. עז בת שנתה. שאר עבירות יחיד מביא כשבה או שעירה. ובזו קבעה לה שעירה. ביד רמה. במזיד. מגדף. מחרף כמו והייתה חרפה וגדופה. אשר גדפו נערי מלך אשור. ועוד דרשו רבותינו ז"ל מכאן כרת למברך את השם. כי דבר ה' בזה. זו אזהרת עבודה זרה ורש מפי הגבורה והאחר מפי משה

מגן
חלה על הא' דברים מביאין בחלה: מראשית עריסותיכם הפסוק מיותר במס' ומפיס במס' לומר לך שעוד יפה אות מחרבה

187A

תכרת הנפש ההוא עונה בה׃

ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש מקשש עצים ביום השבת׃ ויקריבו אתו המצאים אתו מקשש עצים אל משה ואל אהרן ואל כל העדה׃ ויניחו אתו במשמר כי לא פרש מה יעשה לו׃ ויאמר יהוה אל משה מות יומת האיש רגום אתו באבנים כל העדה מחוץ למחנה׃ ויציאו אתו כל העדה אל מחוץ למחנה וירגמו אתו באבנים וימת כאשר צוה יהוה את משה׃

ויאמר יהוה אל משה לאמר׃ דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם ועשו להם ציצת על כנפי בגדיהם לדרתם ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת׃ והיה לכם לציצת וראיתם אתו וזכרתם את כל מצות יהוה ועשיתם אתם ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זנים אחריהם׃ למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי והייתם קדשים לאלהיכם׃ אני יהוה אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים אני יהוה אלהיכם׃

ישתיצי אנשא ההוא חובית בה׃

והוו בני ישראל במדברא ואשכחו גבר כד מגביב אעין ביומא דשבתא׃ וקריבו יתיה דאשכחו יתיה כד מגביב אעין לות משה ולות אהרן ולות כל כנישתא׃

ואסר ייׄ למשה איתקטלא יתקטיל גברא רגומו יתיה באבנא כל כנשתא כברא למשריתא׃ ואפיקו יתיה כל כנשתא לברא למשריתא ורגמו יתיה באבנא ומית כמא דפקיד ייׄ ית משה׃

ואמר ייׄ למשה למימר׃ מליל עם בני ישראל ותימר להון ויעבדון להון כרוספדין על כנפי כסותהון לדריהון ויתנון על כרוספדא דכנפא חוטא דתכילתא׃ ויהא לכון לכרוספדין ותחזון יתיה ותדכרון ית כל פיקודיא דייׄ ותעבדון יתהון ולא תטעון בתר הרהור לבבכון ובתר חיזו עיניכון דאתון טען בתריהון׃ בדיל דתדכרון ותעבדון ית כל פקודי ותהון קדישין קדם אלהכון׃ אנא ייׄ אלהכון דאפיקית יתכון מארעא דמצרים למהוי לכון לאלה אנא ייׄ אלהכון׃

עונה בה׳ בזמן שעונה בה שלא עשה תשובה׳ ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו׳ בגנותן של ישראל דבר הכתוב שלא שמרו אלא שבת ראשונה ובשניה בא זה וחללה׳ ויקריבו אותו המוצאים מקושש עצים׳ שהתרו בו ולא הניח מלקושש אף משמצאוהו והתרו בו׃ כי לא פורש׳ מה יו מיתה ימות הוא׃ שלא נאמר לו שהוא בסקילה אבל יודעים היו שהמחלל שבת במיתה שכבר נאמר מחלליה מות יומת׳ רגום׳ עשה פשיטה וכן הלוך אונקלוס וכן זכור ושמור׃ ויוציאו אותו׳ מכאן שבית הסקילה חוץ ורחוק מבית דין׃ ועשו להם ציצת׳ על שם פתילים התלוין בו כמו ויקחני בציצת ראשי׳ דבר אחר ציצת על שם וראיתם אותו כמו מציץ מן החרכים׃ תכלת׳ צבע ירוק מן חלזון׳ וזכרתם את כל מצות ה׳ שמנין גימטריא של ציצית שש מאות וח׳ חוטין וה׳ קשרים הרי תרי״ג׃ ולא תתורו׳ כמו מתור הארץ׃ אחרי לבבכם ואחרי עיניכם׳ הלב והעינים הם מרגלים לגוף ומסרסרין לו את העבירות העין רואה והלב חומד והגוף עושה העבירה׃ אני ה׳ נאמן לשלם שכר׳ אלהיכם׳ נאמן ליפרע׃ אשר הוצאתי אתכם׳ על מנת כן פדיתי אתכם שתקבלו עליכם גזרותי׃ אני ה׳ אלהיכם׳ עוד למה נאמר שלא יאמרו ישראל למה אמר המקום שנעשה ונטול שכר לא נעשה ולא נטול שכר לכך חזר אני ה׳ אלהיכם על כרחכם אני מלככם׳ ובן הוא אומר אם לא ביד חזקה ובחימה שפוכה אמלוך עליכם׳ דבר אחר למה נאמר יציאת מצרים בפרשת ציצית אמר הקב״ה אני הוא שהבחנתי במצרים בין טפה של בכור לטפה שאינה של בכור׳ אני עתיד להבחין ולהפרע מן התולה קלא אילן בבגדו ואומר תכלת הוא׳ ומיסודו של ר׳ משה הדרשן העתקתי למה נסמכה פרשת מקושש לפרשת עבודה זרה לומר שהמחלל שבת כעובד עבודה זרה שאף היא שקולה כנגד כל המצות וכן הוא אומר על הר סיני ירדת ותתן לעמך תורה ומצות ואת שבת קדשך הודעת להם וגו׳ ואף נסמכה פרשת ציצית שאף היא שקולה כנגד כל המצות שנאמר ועשיתם את כל מצותי׳ על כנפי

ציצית עולה תר׳ וח׳ חוטין וה׳ קשרים תרי״ג לומר לך ששקולה מצות ציצית כנגד כל התורה כולה ציצ׳ בגמט׳ ת׳ ציצת בג׳ כנפות מרדו מכל מקום שכתב לזכור ובכל אתר שמזכיר קשרים שיזכור ...

בכחך את העם הזה מקרבו ·
ואמרו אל יושב הארץ הזאת שמעו
כי אתה יהוה בקרב העם הזה אשר
עין בעין נראה אתה יהוה ועננך
עמד עלהם ובעמד ענן אתה הלך
לפניהם יומם ובעמוד אש לילה :
והמתה את העם הזה כאיש אחד
ואמרו הגוים אשר שמעו את ·
שמעך לאמר: מבלתי יכלת יהוה
להביא את העם הזה אל הארץ
אשר נשבע להם וישחטם במדבר :
ועתה יגדל נא כח אדני כאשר ·
דברת לאמר: יהוה ארך אפים ורב
חסד נשא עון ופשע ונקה לא ינקה
פקד עון אבות על בנים על שלשים
ועל רבעים: סלח נא לעון העם הזה
כגדל חסדך וכאשר נשאתה לעם
הזה ממצרים ועד הנה: ויאמר יהוה
סלחתי כדברך : ואולם חי אני
וימלא כבוד יהוה את כל הארץ : כי
כל האנשים הראים את כבדי ואת
אתתי אשר עשיתי במצרים ·
ובמדבר וינסו אתי זה עשר פעמים
ולא שמעו בקולי : אם יראו את ·
הארץ אשר נשבעתי לאבתם וכל
מנאצי לא יראוה: ועבדי כלב ·
עקב היתה רוח אחרת עמו וימלא
אחרי והביאתיו אל הארץ אשר בא
שמה וזרעו יורשנה : והעמלקי

בחילך ית עמא הדין מביניהון
ויימרון ליתיב ארעא הדא
שמעו ארי את יי׳ דשכינתך
שריא בגו עמא הדין די
בעיניהון חזן שכינת יקרך יי׳
דעננך קאים עליהון ובעמודא
דעננא את מדבר קדמיהון
ביממא ובעמודא דאישתא
בליליא :
ותקטול ית עמא הדין כגברא
חד ויימרון עממיא די שמעו
ית שמע גבורתך למימר :
מדלית יוכלא קדם יי׳ לאעלא
ית עמא הדין לארעא דקיים
להון וקטלינון במדברא :
כען סגי כען חילא קדמך יי׳
כמא דמלילתא למימר :
יי׳ מרחיק רגז ומסגי למעבד
טבוון שבק לעויין
ולמרודי סלח לדתייבין
לאוריתא ודלא תייבין לא
מזכי מסער חובי אבהן על
בנין מרדין על דר תליתאי ועל
דר רביעאי :
שבוק כען לחובי עמא הדין
כסגיאות טיבותך וכמא
דשבקתא לעמא הדין במצרים
ועד כען :
ואמר יי׳ שבקית כפתגמך :
וברם קיים אנא ומתמלי יקרא
דיי׳ ית כל ארעא :
ארי כל גובריא דחזו ית יקרי
וית אתותי דעבדית במצרים
ובמדברא ונסיאו קדמי דנן
עשר זמנין ולא קבילו במימרי :
אם יחזון ית ארעא דקיימית
לאבהתהון וכל דארגיזו קדמי
לא יחזונה :
ועבדי כלב חלף דהוה רוח
אחרי עמיה ואשלים בתר
דחלתי ואעליניה לארעא
דעל לתמן ובנוהי יתרכנה :
ועמלקאה

מצרים אשר הרגתם · כי העלית · כי
משמש במקום אשר · והם ראו אשר
העלית בכחך אותם מקרבם
והם שמעו שהרגתם · לא יאמרו
שחטאו · אלא יאמרו שכנגדם יכולת
להלחם וכנגד יושבי הארץ הזאת לא
יכולת ומה יאמרו עליהם מה שאמור
בסוף הענין · מבלתי יכולת י״י · אשר
שמעו שאתה י״י שוכן בקרבם
ועין בעין נראה אתה להם · והכל
דרך חבתו ולא הכירו שנתקה אהבתך
מהם עד הנה · והמתה את העם ·
פתאום כאיש אחד ומתוך כך יאמרו
הגוים אשר שמעו את שמעך מבלתי
יכולת וגו׳ לפי שיושבי הארץ חזקים
וגבורים ואינו דומה פרעה לל״א מלכי׳
ז׳ יאמרו על יושבי הארץ מאחר
מתוך שלא היה יכול להביאם שחטם ·
יכולת שם דבר הוא · כאשר דברת ·
ומהו שדבר י״י ארך אפים לצדיקים
ולרשעים כשעלה משה למרום מצאו
להקב״ה שיושב וכותב י״י ארך אפים ·
אמר לו לצדיקים אמר לו אף לרשעים ·
אמר לו רשעים יאבדו אמר לו חייך
שתצטרך לדבר זה · כשחטאו בעגל
ובמרגלים נתפלל לפניו בארך אפים
אמר לו הקב״ה הלא אמרת לי לצדיקים
אמר לו והלא אמרת לי אף לרשעים ·
יגדל נא כח י״י · לעשות דבורך ונקה ·
לשבים · לא ינקה לשאינן שבים · כדבריך ·

יורד · זכור · עיר · סג · נס׳ · סלח · מגור · סימן

בשביל מה שאמרת מבלתי יכולת · ואולם · כמו אבל זאת אעשה להם · חי אני · לשון שבועה · וימלא כבוד י״י את כל
הארץ · כי כל האנשים הרואים את כבודי · וגו׳ זה מקרא מסורס כי כל האנשים אשר ראו את הארץ וכבודי מלא את
הארץ שלא יתחלל שמי במגפה הזאת · לאמר מבלתי יכולת שלא אמיתם פתאום כאיש אחד אלא באיחור מ׳ שנה מעט
מעט · וינסו אותי · שתים בים שתים במן שתים בשלו וגו׳ כדאיתא במסכת ערכין · אם יראו את הארץ · לא יראו את
הארץ · רוח אחרת · שתי רוחות · אחת בפה ואחת בלב · למרגלים אומר אני עמכם בעצה ובלבו היה לומר האמת

188A

והכנעני ישב בעמק מחר פנו וסעו לכם המדבר דרך ים סוף:

וידבר יהוה אל משה ואל אהרן לאמר: עד מתי לעדה הרעה הזאת אשר המה מלינים עלי את תלנות בני ישראל אשר המה מלינים עלי שמעתי: אמר אלהם חי אני נאם יהוה אם לא כאשר דברתם באזני כן אעשה לכם: במדבר הזה יפלו פגריכם וכל פקדיכם לכל מספרכם מבן עשרים שנה ומעלה אשר הלינתם עלי: אם אתם תבאו אל הארץ אשר נשאתי את ידי לשכן אתכם בה כי אם כלב בן יפנה ויהושע בן נון: וטפכם אשר אמרתם לבז יהיה והביאתי אתם וידעו את הארץ אשר מאסתם בה: ופגריכם אתם יפלו במדבר הזה: ובניכם יהיו רעים במדבר ארבעים שנה ונשאו את זנותיכם עד תם פגריכם במדבר: במספר הימים אשר תרתם את הארץ ארבעים יום יום לשנה יום לשנה תשאו את עונתיכם ארבעים שנה וידעתם את תנואתי: אני יהוה דברתי אם לא זאת אעשה לכל העדה הרעה הזאת הנועדים עלי במדבר הזה יתמו ושם ימתו: והאנשים אשר

וכנענאה יתיב במישרא מחר איתפנו וטולו לכון למדברא ארח ימא דסוף:

ומליל יי עם משה למימר: עד אימתי לכנישתא בישא הדין די אינון מתרעמין עלי ית תורעמות בני ישראל דאינון מתרעמין עלי שמיע קדמי:

אימר להון קיים אנא אמר יי אם לא כמא דמלילתון קדמי כן אעביד לכון:

במדברא הדין יפלון פגריכון וכל מניניכון לכל חושבנכון מבר עשרין שנין ולעילא דאתרעמתון עלי:

אם אתון תיעלון לארעא דקיימית במימרי לאשראה יתכון בה אלהין כלב בר יפנה ויהושע בר נון:

וטפלכון דאמרתון לביזא יהא ואעיליתהון וידעון ית ארעא דקצתון בה:

ופגריכון דלכון יפלון במדברא הדין:

ובניכון יהון טען במדברא ארבעין שנין ויקבלון ית חוביכון עד דיסופון פגריכון במדברא:

בסכום יומיא דאלילתון ית ארעא ארבעין יומין יומא לשתא יומא לשתא תקבלון ית חוביכון ארבעין שנין ותדעון ית דאתרעמתון עלי:

אנא יי גזרית במימרי אם לא דא אעביד לכל כנשתא בישתא הדא דאזדמנו עלי במדברא הדין יסופון ותמן ימותון:

ועל ידי כן מיקם כמו להשוותם כמו שנאמר ויהס כלב שהיו סבורין שיאמר כמות, וזהו שנאמר בספר יהושע ואשיב אותו דבר כאשר עם לבבי ולא כאשר עם פה. וימלא אחרי וימלא את לבו אחרי, והוא מקרא קצר. אשר בא שמה חברון תנתן לו. יורישנה כתרגומו יתרכינה יורישו את הענקים שבה. ואין לתרגמו ירתינה אלא במקום יירשנה. והעמלקי והכנעני אם תלכו שם יהרגו אתכם לפי שאינני עמכם. מחר פנו לאחוריכם וסעו. לעדה הרעה אלו המרגלים. מכאן לעדה שהיא עשרה. אשר המה מלינים את ישראל עלי. את תלונות בני ישראל אשר המרגלים מלינים אותם עלי שמעתי. חי אני לשון שבועה. אם לא כן אעשה כביכול איני חי. כאשר דברתם שבקשתם ממני או במדבר הזה לו מתנו. וכל פקודיכם לכל מספרכם כל הנמנים לכל מספר שאתם נמנים בו כגון לצאת לצבא ולתת שקלים. כל הנמנים לכל אותן מספרים ימותו ואלו הם מבן עשרים ולמעלה והוציא שבטו של לוי שאין פקודיהם מבן עשרים. ופגריכם אתם כתרגומו לפי שדבר על הבנים להכניסם לארץ ובקש לומר ואתם תמותו נופל לשון זה לומר אתם. ארבעים שנה לא מת אחד מהם פחות מבן ס׳ לכך נגזר מ׳ כדי שיגיעו אותן של בני עשרים לכלל ס׳. ושנה ראשונה היה בכלל ואף על פי שקדמה לשילוח מרגלים לפי שמשעשו את העגל עלתה גזרה זו במחשבה אלא שהמתין להם עד שתתמלא סאתם. וזהו שנאמר בעגל וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם. ואף כאן נאמר בהן ונשאו את עונותיכם ב׳ עונות של עגל ושל תלונה. ונחשב להם מקצת שנה ככולה כמנין ימיהם וכשנכנסו לשנת ס׳ מתו אותן של בני עשרים. וכאשר את זנותיכם כתרגומו יסבלו את חטאתיכם. את תנואתי שהנאתם את לבבכם מאחרי. תנואה לשון הסרה כמו כי הניא אביה.

ואתפליג קרח בר יצהר בר קהת בר לוי ודתן ואבירם בני אליאב ואון בר פלת בני ראובן׃
וקמו קדם משה וגבריא מבני ישראל מאתן וחמשין רברבי כנישתא מערעי זמן אינשין דשמא׃
ואתכנשו על משה ועל אהרן ואמרו להון סגי לכון ארי כל כנישתא כולהון קדישין וביניהון שריא שכינתא דיי ומה דין אתון מתרברבין על קהלא דיי׃
ושמע משה ונפל על אנפוהי׃
ומליל עם קרח ועם כל כנישתיה למימר בצפרא ויהודע יי ית דכשר ליה וית דקדיש ויקריב לקדמוהי וית

ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ודתן ואבירם בני אליאב ואון בן פלת בני ראובן ויקמו לפני משה ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים נשיאי עדה קראי מועד אנשי שם ויקהלו על משה ועל אהרן ויאמרו אלהם רב לכם כי כל העדה כלם קדשים ובתוכם יהוה ומדוע תתנשאו על קהל יהוה׃ וישמע משה ויפל על פניו׃ וידבר אל קרח ואל כל עדתו לאמר בקר וידע יהוה את אשר לו ואת הקדוש והקריב אליו ואת אשר

בגי׳ ויקם כנגד ואשא אתכם על כנפי נשרים על ד׳ כנפות ולא כתלת ולא בעלה כנגד לשוני גאולה שנאמרו למנים וקונות והצלתי וגאלתי ולקחתי פתיל תכלת על שם שיטול בטרות תרגו של טלית תכלת ויכתם קיתה בעלה וכן כנגד קהת ... לנגע רקיע ... חוסין סנה כנגד ח׳ ימים שבהן ישרא׳ מסיפתו ממנים על שאמרו שירה על הים׳

חסלת שלח לך

סמך ויחלוי קרח לפרשת ציצית שגם ענין ציצית חלק עצמו

ויקח קרח

יפה פרשה זו נדרשת במדרש ר׳ תנחומא׳ ויקח קרח׳ לקח עצמו לצד א׳ להיות נחלק מתוך העדה לעורר על הכהונה והיינו דמתרגם אונקלוס ואתפליג׳ נחלק משאר העדה להחזיק במחלוקת וכן מה יקחך לבך לוקח אותך להפליגך משאר בני אדם׳ בן יצהר בן קהת בן לוי׳ ולא הזכיר בן יעקב שביקש רחמים על עצמו שלא יזכר שמו על מחלוקתם שנ׳ בקהלם אל תחד כבודי׳ והיכן נזכר שמו על קרח בהתייחסם על הדוכן בדברי הימים שנ׳ בן אביאסף בן קרח בן יצהר בן קהת בן לוי בן ישראל׳ ודתן ואבירם בני אליאב׳ בשביל שהיה שבט ראובן שרוי בחנייתן תימנה שכן לקהת ובניו החונים תימנה נשתתפו עמו עם קרח במחלוקתו׳ וזהו דאמרי אינשי אוי לרשע אוי לשכנו׳ ומה ראה קרח לחלוק עם משה נתקנא על נשיאותו של אליצפן בן עוזיאל שמינהו משה נשיא על בני קהת על פי הדבור אמר קרח אחי אבא ארבעה היו בני קהת׳ עמרם הבכור נטלו שני בניו גדולה א׳ מלך וא׳ כהן גדול׳ מי ראוי ליטול את השניה לא אני שאני בן יצהר שהוא שני לעמרם׳ והוא מינה את בן אחיו הקטן מכולם נשיא הריני חולק עליו ומבטל את דבריו׳ מה עשה עמד וכנס רנ׳ ראשי סנהדראות רובן משבט ראובן שכניו וכן אליצור בן שדיאור וחבריו וכיוצא בו שנ׳ נשיאי עדה קריאי מועד ולהלן הוא אומר אלה קריאי העדה והלבישן טליתות שכולן תכלת ובאו ועמדו לפני משה אמרו לו טלית שכולה תכלת חייבת בציצית או פטורה אמ׳ להם חייבת התחילו לשחוק עליו אמרו אפשר טלית של מין אחר חוט אחד של תכלת פוטרה וזו שכולה תכלת לא תפטור את עצמה׳ בית מלא ספרים מהו שיהא פטור מן המזוזה אמ׳ לו חייבת אמרו לו תורה כולה קע״ה פרשיות כלן אינן פוטרות את הבית ובב׳ פרשיות של מזוזה פוטרות את הבית אמ׳ לו דברים אלו לא נצטוית עליהם׳ בני ראובן׳ דתן ואבירם ואון בן פלת׳ רב לכם׳ הרבה יותר מדאי לקחתם לעצמכם גדולה׳ כלם קדושים׳ כלם שמעו דברים בסיני מפי הגבורה׳ ומדוע תתנשאו׳ אם לקחת לעצמך מלכות לא היה לך לברור לאחיך כהונה׳ לא אתם לבדכם שמעתם בסיני אנכי יי׳ אלהיך׳ ויפל על פניו׳ מפני המחלוקת שכבר זה בידם סרחון רביעי׳ חטאו בעגל ויחל משה במתאוננים ויתפלל משה במרגלים ויאמר משה וגו׳ במחלוקתו של קרח נתרשלו ידיו משל לבן מלך שסרח על אביו ופייס עליו אוהבו פעם אחת ב׳ וג׳ כשסרח ברביעית נתרשלו ידי אוהבו׳ ואמר עד מתי אטריח את המלך שמא לא יקבל עוד ממני׳ בקר וידע וגו׳ עתה עת שכרות לנו ולא נכון להראות לפניו׳ כשהוא יהודה כמה׳ בקר וידע יי׳ את אשר לו׳ לעבודת לויה ואת הקדוש לכהונה והקריב אליו׳ והקריבם אותם יקרב לו ואת אשר יבחר יקרב נשיאותיו ומדרשו׳ בקר אמ׳ להם גבולות חלק הקב״ה בעולמו יכולים אתם להפך בקר לערב כן תוכלו לבטל זו ...

189A

ומן החשך בגבול השמש של עולם
כך הבדיל מן ישראל ומן האומות
שנאמר ואבדיל אתכם מן העמים
להיות לי כך הבדיל אהרן שנא׳ ויבדל
אהרן להקדישו אם יכולין אתם לערב
את הגבולות הללו כך אתם יכולים
לבטל את זו ׃ זאת עשו קחו לכם
מחתות ׃ מה ראה לומר להם כך אמר
להם בדרכי הגוים יש נימוסים הרבה
וכמרים הרבה כלן מתקבצין בבית
אחד ואנו אין לנו אלא יי׳ אחד תורה אחת
מזבח אחד כהן גדול אחד ואתם מאתים
וחמשים איש מבקשים כהונה גדולה
אף אני רוצה בכך הא לכם תשמיש
חביב מכל הוא הקטרת שחביבה
מכל הקרבנות וסם המות נתון לתוכו
בתוכו שבו נשרפו נדב ואביהוא לפי׳
התרה בהם והיה האיש אשר יבחר יי׳
הוא הקדוש ׃ כבר הוא בקדושתו ומה
אני אם יודעין שמי שיבחר יי׳ הוא
הקדוש אלא אמר להם משה הריני אומר
לכם שלא תתחיבו מי שיבחר בו הוא הקדוש ואתם תאבדו כלכם אובדים ׃ רב לכם בני לוי ׃ דבר גדול אמרתי לכם ולא
טפשים היו שכך הקריבו בקבלת עצמם לקרב הם חטאו על נפשותם שנאמר את מחתות החטאים האלה בנפשותם
וקרח שפקח היה מה ראה לשטות זו עינו הטעתו ראה שלשלת גדולה יוצאה ממנו שמואל ששקול כמשה ואהרן
אמר בשביעו אני נמלט וכ״ד משמרות עומדות מבני בניו שכלן מתנבאות ברוח הקדש שנאמר כל אלה בנים להימן אמ׳
אפשר כל הגדולה הזאת עתידה לעמוד ממני ואני אדום לכך נשתתף לבא בדבר ההוא חזקה ששמע מפי משה שכלן
אובדין ואחד פלט טעה ולא ראה יפה בעצמו ׃ מחתות ׃ כלם שחותן בהם נאמר והם היו ׃ רב לכם ׃ דבר גדול נטלתם
לחלוק על המקום ׃ ויאמר משה אל קרח שמעו נא בני לוי ׃ התחיל לדבר עמו דברים רכים כיון שראהו קשה ערף
אמר עד שלא ישתתפו שאר השבטים ויאבדו עמו אדבר גם אל כלם התחיל מזרזן בהם לכך נאמר שמעו נא בני לוי ׃
ולעמוד לפני העדה ׃ לשיר על הדוכן ׃ ויקרב אותך ׃ לאותה שירות שהרחיק ממנה שאר עדת ישראל ׃ לכן ׃ בשביל כך
אתה וכל עדתך הנועדים אתה על יי׳ כי בשליחותו עשיתי לתת כהונה לאהרן ולא לי היא המחלקת הזו כל הדברים האלו
פיים משה לקרח ולא יאתה מוצא שהשיב דבר שפקח היה ואמר יודע אני שהוא יכבש גדולתו אני מפייסו עכשיו יקפחנו
בדבריו ועל כרחי אני מתרצה לו ראה משה שאין הנאה בו פירש ממנו וישלח לדתן ולאבירם ואף הם עמדו ברשעם
ולא באו ׃ וישלח משה ׃ מכאן שאין מחזיקין במחלוקת שהיה משה מחזר אחריהם להשלימם ׃ לא נעלה ׃ פיהם
הכשילם אין לנו אלא ירידה ׃ ותתן לנו ׃ הדבר מוסב על לא העליתנו מארץ לא הביאותנו ולא נתת לנו ׃

יבחר בו יקריב אליו זאת עשו קחו
לכם מחתות קרח וכל עדתו ׃ ותנו
בהן אש ושימו עליהן קטרת לפני
יהוה מחר והיה האיש אשר יבחר
יהוה הוא הקדוש רב לכם בני לוי ׃
ויאמר משה אל קרח שמעו נא בני
לוי המעט מכם כי הבדיל אלהי
ישראל אתכם מעדת ישראל להקריב
אתכם אליו לעבד את עבדת משכן
יהוה ולעמד לפני העדה לשרתם ׃
ויקרב אתך ואת כל אחיך בני לוי
אתך ובקשתם גם כהנה ׃ לכן אתה
וכל עדתך הנעדים על יהוה ואהרן
מה הוא כי תלונו עליו ׃ וישלח משה
לקרא לדתן ולאבירם בני אליאב
ויאמרו לא נעלה ׃ המעט כי העליתנו
מארץ זבת חלב ודבש להמיתנו
במדבר כי תשתרר עלינו גם השתרר ׃
אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש
הביאתנו ותתן לנו נחלת שדה וכרם

דאיתרעי ביה יקריב
לשמושיה ׃
דא עבידו סבו לכון מחתין
קרח וכל כנשתיה ׃
והבו בהון אישתא ושואו
עליהון קטרת בוסמין קדם יי׳
מחר ויהא גברא דאיתרעי יי׳
הוא דקדיש סגי לכון בני לוי ׃
ואמר משה לקרח שמעו כען
בני לוי ׃
הזעיר לכון ארי אפריש אלהא
דישראל יתכון מכנישתא
דישראל לקרבא יתכון
לקדמוהי למפלח ית פולחן
משכנא דיי׳ ולמיקם קדם
כנשתא לשמשותהון ׃
וקריב יתך וית כל אחך בני
לוי עמך ובען אתון אף כהונתא
רבתא ׃ בכן
את וכל כנשתך דאזדמנתון
על יי׳ ואהרן מה הוא ארי
אתרעמתון עלוהי ׃
ושלח משה למקרי לדתן
ולאבירם בני אליאב ואמרו
לא ניסק ׃
הזעיר ארי אסיקתנא מארעא
עבדא חלב ודבש לקטלותנא
במדברא ארי איתרברבת
עלנא אף אתרברבא ׃
אף לא לארעא עבדא חלב
ודבש אעילתנא ויהבת לנא
אחסנת חקלין וכרמין

תרגום אף יכתיב
בנו כלומר על
אתם מלכיכם
ומכלהריב
משה ואהרן
לעזר ואיתמר
נחשון ...

189B

העיני האנשים ההם תנקר לא נעלה׃
ויחר למשה מאד ויאמר אל יהוה
אל תפן אל מנחתם לא חמור אחד
מהם נשאתי ולא הרעתי את אחד
מהם׃ ויאמר משה אל קרח אתה
וכל עדתך היו לפני יהוה אתה והם
ואהרן מחר׃ וקחו איש מחתתו
ונתתם עליהם קטרת והקרבתם
לפני יהוה איש מחתתו חמשים
ומאתים מחתת ואתה ואהרן איש
מחתתו׃ ויקחו איש מחתתו ויתנו
עליהם אש וישימו עליהם קטרת
ויעמדו פתח אהל מועד ומשה
ואהרן׃ ויקהל עליהם קרח את כל
העדה אל פתח אהל מועד וירא
כבוד יהוה אל כל העדה׃
פתוח וידבר יהוה אל
משה ואל אהרן לאמר׃ הבדלו
מתוך העדה הזאת ואכלה אתם
כרגע׃ ויפלו על פניהם ויאמרו אל
אלהי הרוחת לכל בשר האיש אחד
יחטא ועל כל העדה תקצף׃
וידבר יהוה אל משה
לאמר׃ דבר אל העדה לאמר העלו
מסביב למשכן קרח דתן ואבירם׃
ויקם משה וילך אל דתן ואבירם

העיני גבריא האינון תשלח לעורא לא נסק׃
ותקיף למשה לחדא ואמר קדם יי׳ לא תקביל ברעוא קרבנהון לא חמרא דחד מנהון שחרית ולא אבאשית לחד מנהון׃
ואמר משה לקרח את וכל כנשתך הוו זמינין קדם יי׳ את ואינון ואהרן מחר׃
וסיבו גבר מחתיתיה ותתנון עליהון קטרת בוסמין ותקרבון קדם יי׳ גבר מחתיתיה מאתן וחמשין מחתין ואת ואהרן גבר מחתיתיה׃
ונסיבו גבר מחתיתיה ויהבו עליהון אישתא ושויאו עליהון קטרת בוסמין וקמו בתרע משכן זמנא ומשה ואהרן׃
ואכניש עליהון קרח ית כל כנישתא לתרע משכן זמנא ואתגלי יקרא דיי׳ לכל כנשתא׃
ומליל יי׳ עם משה ועם אהרן למימר׃
איתפרשו מגו כנישתא הדא ואשיצי יתהון כשעה׃
ונפלו על אפיהון ואמרו אל אלהא דשויא רוחיא לכל בשרא גברא חד יחוב ועל כל כנישתא יהא רגזא׃
ומליל יי׳ עם משה למימר׃
מליל עם כנישתא למימר איסתלקו מסחור סחור למשכנא דקרח דתן ואבירם׃
וקם משה ואזל לות דתן ואבירם׃

נחלת שדה׳ אמרת לנו אעלה אתכם
מעני מצרים אל ארץ זבת חלב ודבש
משם הוצאתנו ולא אל ארץ זבת חלב
ודבש הביאותנו ולא נתת לנו נחלת
שדה וכרם שלא גזרת עלינו להמיתנו
במדבר שאמרת לנו במדבר
הזה יפלו פגריכם׃ העיני
האנשים ההם תנקר׳ אפי׳ אתה שולח
לנקר את עינינו אם לא נעלה אליך לא
נעלה׃ האנשים ההם׳ כאדם שתולה
קללתו באחרים׃ ויחר למשה מאד׳
נצטער לאחז מאד לאדם שטן עם
חברו ומתוכח עמו אם משיבו יש
בו נחת רוח ואם אינו משיבו הרי
בצער גדול הוא׃ אל תפן אל מנחתם׳
לפי פשוטו הקטרת שמקריבין לפניך
מחר אל תפן אליה ורבותינו אומרים
אני שיש להם חלק בתמידי צבור אף
חלקם לא יקובל לפניך לרצון תניחנו
האש ולא תאכלנו׃ לא חמור אחד
מהם נשאתי לא חמורו של אחד מהם
נטלתי אפי׳ כשהלכתי ממדין למצרים
והרכבתי את אשתי ואת בני על
החמור והיה לי ליטול אותו משלהם לא
נטלתי אלא משלי׃ שחרית לשון ארמי
כך נקראת אגריא של מלך שחורי׃
אתה והם ואהרן׃ והקרבתם איש
מחתתו׳ המאתים ומאתים איש שבכם׃ ויקהל עליהם קרח׳ בדברי ליצנות כל הלילה הלך אצל השבטים ופתה אותם
בדברים ואומר להם כסבורים אתם שעלי לבדי אני מקפיד אינו מקפיד אלא בשביל כולכם אלו באין ונוטלין כל הגדולות
לו המלכות ולאחיו הכהונה עד שנתפתו כלם׃ וירא כבוד יי׳ בא בעמוד ענן׃ אל אלהי הרוחות לכל בשר׳ יודע מחשבות
אין מדתך כמדת בשר ודם מלך בשר ודם שסרחה עליו מקצת מדינה אינו יודע מי החוטא לפיכך כשהוא כועס נפרע מכלם
אבל אתה לפניך גלויות כל מחשבות ויודע מי החוטא׃ האיש אחד׳ הוא החוטא ואתה על כל העדה תקצף׳ אמר לקב״ה
יפה אמרתם אני יודע ומודיע מי חטא ומי לא חטא׃ העלו מסביב׳ הסתלקו מסביבות משכן קרח ואחר שמע
משה מפי הגבורה לא אמר להם העלו עד שהלך והתרה בהם׃ ויקם משה וילך אל דתן ואבירם׳ להודיע רשעתם שאף
שהלך משה אצלם בדברי רצוי קשים לרשעתם ולא רצו לבוא מיד ולכן שהרבה משה כך אין עוד ...

וילכו אחריו זקני ישראל׃ וידבר אל העדה לאמר סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה ואל תגעו בכל אשר להם פן תספו בכל חטאתם׃ ויעלו מעל משכן קרח דתן ואבירם מסביב ודתן ואבירם יצאו נצבים פתח אהליהם ונשיהם ובניהם וטפם׃ ויאמר משה בזאת תדעון כי יהוה שלחני לעשות את כל המעשים האלה כי לא מלבי׃ אם כמות כל האדם ימתון אלה ופקדת כל האדם יפקד עליהם לא יהוה שלחני׃ ואם בריאה יברא יהוה ופצתה האדמה את פיה ובלעה אתם ואת כל אשר להם וירדו חיים שאלה וידעתם כי נאצו האנשים האלה את יהוה׃ ויהי ככלתו לדבר את כל הדברים האלה ותבקע האדמה אשר תחתיהם׃ ותפתח הארץ את פיה ותבלע אתם ואת בתיהם ואת כל האדם אשר לקרח ואת כל הרכוש׃ וירדו הם וכל אשר להם חיים שאלה ותכס עליהם

ואזל בתרוהי סבי ישראל׃ ומליל עם כנישתא למימר זורו כען מעלוית משכני גובריא חייבין האלין ולא תקרבון בכל דילהון דילמא תילקון בכל חוביהון׃

ואיסתלקו מעלוי משכנא דקרח דתן ואבירם מסחור סחור ודתן ואבירם נפקו קיימין בתרע משכניהון ונשיהון ובניהון וטפלהון׃

ואמר משה בדא תדעון ארי יי׳ שלחני למעבד ית כל עובדיא האלין ארי לא כרעותי׃

אם כמותא דכל אינשא ימותון אלין וסער כל אינשא איסתער עליהון לא יי׳ שלחני׃

ואם בריאה יברא יי׳ ותפתח ארעא ית פומהא ותבלע יתהון וית כל דילהון ויחתון כד חיין לשאול ותדעון ארי ארגיזו גובריא האלין קדם יי׳׃

והוה כד שיצי למללא ית כל פתגמיא האלין ואתבזעת ארעא די תחותיהון׃

ופתחת ארעא ית פומהא ובלעת יתהון וית אינשי בתיהון וית כל אינשא די לקרח וית כל קנינא׃

ונחתו אינון וכל דילהון כד חיין לשאול וחפת עליהון

ויעלו מעל משכן קרח וכו׳ פי׳ שנסתלקו ישראל מסביבותם יצאו כ״ש יצאו נצבים בקומה זקופה לחרף ולגדף כמו ויתיצב ארבעים יום דגלית. ונשיהם ובניהם וטפם׳ כלם [illegible] אף בני יומן נענשו וכמו שהיו [illegible] וקטנים [illegible] וכששמעו הדברים [illegible] ונשיהם ובניהם. טפם [illegible] כמה קשה המחלוקת שהרי בית דין של מטה אין עונשין עד שיביא שתי שערות [illegible] ובית דין של מעלה עד כ׳ שנה וכאן אבדו אף יונקי שדים׃ ויאמר משה בזאת וגו׳ לעשות את כל המעשים האלה שעשיתי על פי הדבור ליתן לאהרן כהונה גדולה ובניו סגני כהונה ואליצפן נשיא הקהתי׃ אם כמות כל האדם וגו׳ [illegible] של מלך שהיו [illegible] אחד מן המסובי׳ וקול השושבין [illegible] לבטל של מלך [illegible] אם לא [illegible] כנגד כל אחד ואחד [illegible] לבתך אמר המלך [illegible] ואם יגזור על [illegible] כל [illegible] אותם [illegible] כדרך כל האדם אף אני [illegible] ואומר לא יי׳ שלחני [illegible] ובין קרח [illegible] אם [illegible] כבר [illegible] יי׳ [illegible] אמר משה [illegible] אם לא [illegible] בריאה [illegible] בראשית [illegible] אם לא יברא יי׳ [illegible] מים [illegible] אם בריאה יברא יי׳ וגו׳ וידעתם כי נאצו האנשים [illegible] ויהי ככלתו לדבר ותבקע האדמה [illegible] לכל [illegible] ותבלע אותם ואת בתיהם וגו׳ [illegible] מחלוקת [illegible] וירדו הם וכל אשר להם [illegible] ישראל [illegible] חיים [illegible] ויאבדו מתוך הקהל [illegible] ר׳ יהודה [illegible] לעולם [illegible]

ארעא ואבדו מגו קהלא׃
וכל ישראל די בסחרניהון ערקו
לקלהון ארי אמרו דילמא
תבלעננא ארעא׃

ואישתא נפקת מן קדם יי
ואכלת ית מאתן וחמשין גברין
מקריבי קטרת בוסמיא׃

ומליל יי עם משה למימר׃

אימר לאלעזר בר אהרן כהנא
ויפריש ית מחתיתא מבין
יקידתא וית אישתא ירחיק
להלא ארי איתקדשא׃

ית מחתיין דחייביא האלין
דאיתחייבו בנפשיתהון
ויעבדון יתהון טסין רדידין
חופאה למדבחא ארי קריבונון
קדם יי ואיתקדשא ויהוין
לאת לבני ישראל׃

ונסיב אלעזר כהנא ית מחתיין
דנחשא דקריבו יקידיא
ורדידונון חופאה למדבחא׃

דוכרנא לבני ישראל בדיל
דלא יקרב גבר חילוני די לא
מזרעא דאהרן הוא לאסקא
קטרת בוסמין קדם יי ולא
יהא כקרח וככנשתיה כמא
דמליל יי בידא דמשה ליה׃

ואיתרעמו
כל כנשתא דבני ישראל
ביומא דבתרוהי על משה ועל
אהרן למימר אתון גרמתון
דמית עמא דיי׃

והוה באיתכנשות כנשתא
על משה ועל אהרן ואיתפניאו
למשכן זמנא והא חפהי ענגא
ואיתגלי יקרא דיי׃

ועאל משה ואהרן לקדם
משכן זמנא׃

ומליל יי עם משה למימר׃
איתפרשו מגו קהלא

הארץ ויאבדו מתוך הקהל׃ וכל
ישראל אשר סביבתיהם נסו
לקלם כי אמרו פן תבלענו הארץ׃
ואש יצאה מאת יהוה ותאכל את
החמשים ומאתים איש מקריבי
הקטרת׃ פ וידבר
יהוה אל משה לאמר׃ אמר אל
אלעזר בן אהרן הכהן וירם את
המחתת מבין השרפה ואת האש
זרה הלאה כי קדשו׃ את מחתות
החטאים האלה בנפשתם ועשו
אתם רקעי פחים צפוי למזבח כי
הקריבם לפני יהוה ויקדשו ויהיו
לאות לבני ישראל׃ ויקח אלעזר הכהן
את מחתות הנחשת אשר הקריבו
השרפים וירקעום צפוי למזבח׃
זכרון לבני ישראל למען אשר לא
יקרב איש זר אשר לא מזרע אהרן
הוא להקטיר קטרת לפני יהוה ולא
יהיה כקרח וכעדתו כאשר דבר
יהוה ביד משה לו׃ פ
וילנו כל עדת בני ישראל ממחרת
על משה ועל אהרן לאמר אתם
המתם את עם יהוה׃ ויהי בהקהל
העדה על משה ועל אהרן ויפנו אל
אהל מועד והנה כסהו הענן וירא
כבוד יהוה׃ ויבא משה ואהרן אל פני
אהל מועד׃ ס וידבר יהוה
אל משה לאמר׃ הרמו מתוך העדה

וכל ישראל נסו לקולם · בשביל קול
היוצא על בליעתם והיו צווחין לקראת
משה רבינו קדמנו · ואש יצאה · אף
נשרפו ולא נבלעו וקרח עמהם · בין
הנשרפים שאמר לו משה · ואתה
ואהרן איש מחתתו והוא לקח · ויאמר
מכלם שנשרף ונבלע ולמה נאמר ם
במדבר לו נשרף ולא נבלע · יד״ע
קבלו כי מתרעמי קרח הבאי על עם
כל מתרעמת הם נבלעים · והוא
נגלי · ולא נבלע ולא נשרף · קו
הנשרפים מתרעמים בשריפה · כהן
עמהם לכך מצון בבי מיתת לקטרת
קרא התחלה לשון כל השרופים שכבו
קיוה באחיה והקטרת · וקהלת
קרא ומתגלגלים עד שהמחתות לא
ההרן בין הבלועים שכן בצבים קות
אומר ותבלע אותם ואת קרח במות
העדה בהכל קרא ואת קרח שבתוך
המחתות זרה הלאה לארץ · מעל
המחתות · כי קדשו · המחתות ואסורי
בהנאה שעשאו כלי שרת ·
החטאים האלה בנפשותם · שנעשו
פושעים שנחלקו על הקב״ה ואמרו
חטאים בנפשותם הם · יחטאו
על נפשותם ומה בראשם · מסת
מקריבי עם · ויקח הכהן אשר יקריב
יי׳ הוא הקדוש לבדו יבחן יי׳ ופלט
אוב · יצאום נכנסו לשונו סכנה ·
רקועי · רדודים פחים טסים מרודדי

טסים כו׳ · צפוי למזבח · למזבח הנחשת · ויהיו לאות · לזכרון שיאמרו אלו היו מחתות שנחלקו על הכהונה ונשרפו ·
וירקעום · לזכרון כו׳ · ולא יהיה כקרח · כמו שלא יהיה כקרח · כאשר דבר יי׳ ביד משה לו · כמו עליו על קרח
ומהו ביד משה ולא כתב אל משה רמז לחולקים על הכהונה שלוקין בצרעת כמו שלקה משה בידו שנאמר ויוציאה והנה
ידו מצורעת כשלג ועל כן לקה עוזיה בצרעת · ולפי פשוטו ולא יהיה כמו שנבלע ושרוף כקרח וכעדתו [illegible] כאשר
דבר לו משה שלקה בצרעת ידו · ויש פותרין כאשר דבר יי׳ ביד משה על אהרן שיהיו הוא ובניו כהנים ולא זר ·

וכפר עליהם. רז זה מסר לו מלאך
המות כשעלה לרקיע שהקטרת
עוצר המגפה כדאית' במסכת שבת
דבר אחר למה בקטרת לפי שהיו
ישראל מלעיזים אחר הקטרת לומר סם
המות הוא שעל ידו מתו נדב ואביהו
ועל ידו נשרפו מאתים וחמשים איש
אמר הקב"ה תראו שהוא עוצר המגפה
והחטא הוא ממית. ויעמוד בין
המתים. אחז את המלאך והעמידו
על כרחו אמר לו הנח לי לעשות
שליחותי אמר לו משה צוני לעכב על
ידך אמר לו אני שלוחו של מקום ואתה
שלוחו של משה אמר לו אין משה אומר
כלום מלבו אלא מפי הגבורה אם אין
אתה מאמין הרי הקב"ה ומשה פתח
אהל מועד בא עמי ושאל וזהו שנאמר
וישב אהרן אל משה אל פתח אהל
מועד והמגפה נעצרה. מטה מטה
אחד. אע"פ שחלקתים לשתי משפחות
כהונה לבד ולויה לבד מכל מקום שבט
אחד הוא. והנחתם. כמו וישם המים
ומטה אהרן בתוכם. בתוך מטותם.
הניחו באמצע שלא יאמרו מפני
שהניחו לצד השכינה פרח. ויוצא
פרח. כמשמעו. ציץ. הוא חנטת
הפרי כשהפרח נופל. ויגמל שקדים.
כשנגמר הפרי הוכר שהן שקדים
לשון ויגדל הילד ויגמל. ולשון זה מצוי
בפרי האילן כמו ובוסר גומל יהיה
נצה. ולמה שקדים הוא הפרי הממהר
להפריח מכל הפירות אף המערער
על הכהונה פורענותו ממהרת
לבא כמו שמצינו בעוזיהו והצרעת
זרחה במצחו. וכמתרג' שגדין.

הזאת ואכלה אתם כרגע ויפלו על
פניהם: ויאמר משה אל אהרן קח
את המחתה ותן עליה אש מעל
המזבח ושים קטרת והולך מהרה
אל העדה וכפר עליהם כי יצא הקצף
מלפני יהוה החל הנגף: ויקח אהרן
כאשר דבר משה וירץ אל תוך
הקהל והנה החל הנגף בעם ויתן את
הקטרת ויכפר על העם: ויעמד בין
המתים ובין החיים ותעצר המגפה:
ויהיו המתים במגפה ארבעה עשר
אלף ושבע מאות מלבד המתים
על דבר קרח: וישב אהרן אל משה
אל פתח אהל מועד והמגפה
נעצרה:
וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר
אל בני ישראל וקח מאתם מטה
מטה לבית אב מאת כל נשיאהם
לבית אבתם שנים עשר מטות איש
את שמו תכתב על מטהו: ואת שם
אהרן תכתב על מטה לוי כי מטה
אחד לראש בית אבותם: והנחתם
באהל מועד לפני העדות אשר
אועד לכם שמה: והיה האיש אשר
אבחר בו מטהו יפרח והשכתי מעלי
את תלנות בני ישראל אשר הם
מלינם עליכם: וידבר משה אל בני
ישראל ויתנו אליו כל נשיאיהם מטה
לנשיא אחד מטה לנשיא אחד
לבית אבתם שנים עשר מטות ומטה
אהרן בתוך מטותם: וינח משה את
המטת לפני יהוה באהל העדת: ויהי
ממחרת ויבא משה אל אהל העדות
והנה פרח מטה אהרן לבית לוי ויצא
פרח ויצץ ציץ ויגמל שקדים: ויצא

הדא ואשיצי יתהון כשעה
ונפלו על אפיהון:
ואמר משה לאהרן סב ית
מחתיתא והב עלה אישתא
מעילוי מדבחא ושוי קטרת
בוסמין ואוביל בפריע
לכנישתא וכפר עליהון ארי
נפק רוגזא מן קדם יי' שרי
מותנא:
ונסיב אהרן כמא דמליל משה
ורהט לגו קהלא והא שרי
מותנא בעמא ויהב ית קטרת
בוסמיא וכפר על עמא:
וקם בין מיתיא ובין חייא
ואתכליאת מותנא:
והוו דמיתו במותנא ארבעת
עשר אלפין ושבע מאה בר
מדמיתו על פלוגתא דקרח:
ותב אהרן למשה לתרע משכן
זימנא ומותנא איתכליאת:
ומליל יי' עם משה למימר:
מליל עם בני ישראל וסב
מנהון חוטרא חוטרא לבית
אבא מן כל רברבניהון לבית
אבהתהון תרין עשר חוטרין
גבר ית שמיה תכתב על
חוטריה:
וית שמא דאהרן תכתוב על
חוטרא דלוי ארי חוטרא חד
לריש בית אבהתהון:
ותצנעינון במשכן זימנא קדם
סהדותא דאזמן מימרי לכון
תמן:
ויהא גברא דאיתרעי ביה
חוטריה ינעי ואניח מן קדמי
ית תורעמת בני ישראל די
אינון מתרעמין עליכון:
ומליל משה עם בני ישראל
ויהבו ליה כל רברבניהון
חוטרא לרבא חד חוטרא
לרבא חד לבית אבהתהון
תרין עשר חוטרין וחוטרא
דאהרן בגו חוטריהון:
ואצנע משה ית חוטריא קדם
יי' במשכנא דסהדותא:
והוה מיומא דבתרוהי ועאל
משה למשכנא דסהדותא והא
יעא חוטרא דאהרן לבית לוי
ואפיק לבלבין ואניץ נץ וכפית
שגדין: ואפיק

191B

משה את כל המטת מלפני יהוה
אל כל בני ישראל ויראו ויקחו איש
מטהו׃
ויאמר יהוה אל משה השב את מטה
אהרן לפני העדות למשמרת לאות
לבני מרי ותכל תלונתם מעלי ולא
ימתו׃ ויעש משה כאשר צוה יהוה
אתו כן עשה׃
ויאמרו בני ישראל אל משה לאמר
הן גוענו אבדנו כלנו אבדנו׃ כל הקרב
הקרב אל משכן יהוה ימות האם
תמנו לגוע׃ ויאמר
יהוה אל אהרן אתה ובניך ובית
אביך אתך תשאו את עון המקדש
ואתה ובניך אתך תשאו את עון
כהנתכם׃ וגם את אחיך מטה לוי
שבט אביך הקרב אתך וילוו עליך
וישרתוך ואתה ובניך אתך לפני
אהל העדת׃ ושמרו משמרתך
ומשמרת כל האהל אך אל כלי
הקדש ואל המזבח לא יקרבו ולא
ימתו גם הם גם אתם׃ ונלוו עליך
ושמרו את משמרת אהל מועד לכל
עבדת האהל וזר לא יקרב אליכם׃
ושמרתם את משמרת הקדש ואת
משמרת המזבח ולא יהיה עוד קצף
על בני ישראל׃ ואני הנה לקחתי את
אחיכם הלוים מתוך בני ישראל
לכם מתנה נתנים ליהוה לעבד את
עבדת אהל מועד׃ ואתה ובניך אתך
תשמרו את כהנתכם לכל דבר
המזבח ולמבית לפרכת ועבדתם
עבדת מתנה אתן את כהנתכם

משה ית כל חוטריא מן קדם
יי׳ לות בני ישראל ואשתמודעו
ונסיבו גבר חוטריה׃

ואמר יי׳ למשה אתיב ית
חוטרא דאהרן קדם סהדותא
למטרת לאת לעמא סרבנא
ויסופן תורעמתהון מן קדמי
ולא ימותון׃
ועבד משה כמא דפקיד יי׳
כן עבד׃

ואמרו בני ישראל למשה
למימר הא מיננא קטלת
חרבא הא מננא בלעת ארעא
הא מננא דמיתו במותנא׃

כל דיקרב מיקרב למשכנא
דיי׳ מאית הא אנחנא סיפין
למסת׃
ואמר יי׳ לאהרן את ובנך
ובית אבוך עמך תקבלון על
חובי מקדשא ואת ובנך עמך
תקבלון על חובי כהונתכון׃

ואף ית אחך שיבטא דלוי
שבטא דאבוך קריב לותך
ויתוספון עלך וישמשונך ואת
ובנך עמך קדם משכנא
דסהדותא׃
ויטרון מטרתך ומטרת כל
משכנא ברם למאני קודשא
ולמדבחא לא יקרבון ולא
ימותון אף אינון אף אתון׃

ויתוספון עלך ויטרון ית מטרת
משכן זמנא לכל פולחן
משכנא וחילוני לא יקרב
לותכון׃
ותטרון ית מטרת קודשא וית
מטרת מדבחא ולא יהא עוד
רוגזא על בני ישראל׃

ואנא הא קריבית ית אחיכון
ליואי לכון מתנא יהיבין קדם
יי׳ למפלח ית פולחן משכן
זמנא׃

ואת ובנך עמך תטרון ית
כהונתכון לכל פתגם מדבחא
ולמגו לפרוכתא ותפלחון
פולחן מתנא אתן ית כהונתכון

כמו אשר כל שקלים יחד כשתי וזה על
זה׃ ותכל תלונתם׃ תלונתם לשון
מפעיל יחיד לנקבה כמו מורמורדיין
בלשונם חלוק בין תלונתם לתלונותם
תלונתם תלונה א׳ ותלונותם הם רבים
ואחד מן תלונות הרבה׃ למשמרת
לאות׃ לזכרון שבחרתי באהרן לכהן
ולא תלונו עוד על הכהונה׃ כל הקרב
הקרב׃ אין אנו יכולין להיות זהירין
בכך כלנו רשאין ליכנס לחצר אהל
מועד׃ ואחד שיקרב את עצמו יותר
מחבריו ויכנס לתוך אהל מועד
ימות׃ האם תמנו לגוע׃ שמא
הופקרנו למיתה׃ ויאמר יי׳ אל אהרן׃
למשה אמר שיאמר לאהרן להזהירו על
תקנת ישראל שלא יכנסו למקדש׃ אתה
ובניך ובית אביך׃ הם בני קהת אבי
עמרם׃ תשאו את עון המקדש׃
עליכם אני מטיל עונש הזרים שיחטאו
בעסקי הדברים המקודשים המסור
לכם זה האהל והארון וכלי הקדש
אתם תשבו ותזהירו את כל זר הבא
ליגע׃ אתה ובניך הכהנים תשאו את
עון הכהונה שאינה מסורה ללוים
ותזהירו הלוים השוגגים שלא יגעו
אליכם בעבודתכם׃ וגם את אחיך בני
גרשון ובני מררי ילוו ויתחברו אליכם
להזהיר את הזרים מלקרב אליכם׃
ושרתוך בשמירת השערים ולמנות
מהם גזברים ואמרכלין׃ וזר לא יקרב
אליכם׃ אתם אני מזהיר על כך׃ ונלוו
עליך׃ שכר הם יכבדו עמך וזר לא
יקרב אליכם׃ ולא יהיה עוד קצף כמו
שהיה כבר שנא׳ כי יצא הקצף׃ לכם
מתנה נתנים ליי׳ לשמר משמרת ומכרין וזמרכלין׃ עבודת

וזר הקרב יומת׃
וידבר יהוה אל אהרן ואני הנה נתתי
לך את משמרת תרומתי לכל קדשי
בני ישראל לך נתתים למשחה
ולבניך לחק עולם׃ זה יהיה לך מקדש
הקדשים מן האש כל קרבנם לכל
מנחתם ולכל חטאתם ולכל אשמם
אשר ישיבו לי קדש קדשים לך
הוא ולבניך׃ בקדש הקדשים
תאכלנו כל זכר יאכל אתו קדש
יהיה לך׃ וזה לך תרומת מתנם
לכל תנופת בני ישראל לך נתתים
ולבניך ולבנתיך אתך לחק עולם
כל טהור בביתך יאכל אתו׃ כל חלב
יצהר וכל חלב תירוש ודגן ראשיתם
אשר יתנו ליהוה לך נתתים׃ בכורי
כל אשר בארצם אשר יביאו ליהוה
לך יהיה כל טהור בביתך יאכלנו׃
כל חרם בישראל לך יהיה׃ כל פטר
רחם לכל בשר אשר יקריבו ליהוה
באדם ובבהמה יהיה לך אך פדה
תפדה את בכור האדם ואת בכור
הבהמה הטמאה תפדה׃ ופדויו מבן
חדש תפדה בערכך כסף חמשת
שקלים בשקל הקדש עשרים גרה
הוא׃ אך בכור שור או בכור כשב
או בכור עז לא תפדה קדש הם את
דמם תזרק על המזבח ואת חלבם
תקטיר אשה לריח ניחח ליהוה׃
ובשרם יהיה לך כחזה התנופה
וכשוק הימין לך יהיה׃ כל תרומת
הקדשים אשר ירימו בני ישראל

וחילוני דיקרב יתקטיל׃
ומליל יי׳ עם אהרן ואנא הא
יהבית לך ית מטרת אפרשותי
לכל קודשיא דבני ישראל לך
יהבתינון לרבו ולבנך לקים
עלם׃

דין יהא לך מקדש קודשיא
מותר מן אישתא כל קורבנהון
לכל מנחתהון ולכל חטאתהון
ולכל אשמתהון דיתיבון קדמי
קדש קודשין דילך הוא ודי
בנך׃

בקדש קודשיא תיכלוניה כל
דוכרא ייכול יתיה קודשא
יהא לך׃
ודין לך אפרשות מתנתהון
לכל ארמות בני ישראל לך
יהבתינון ולבנך ולבנתך עמך
לקים עלם כל דידכי בביתך
ייכול יתיה׃
כל טוב משח וכל טוב חמר
ועיבור ראשיתהון דיתנון קדם
יי׳ לך יהבתינון׃
בכורי כל די בארעהון דייתון
קדם יי׳ דילך יהא כל דידכי
בביתך ייכלנה׃

כל חרמא בישראל דילך יהא׃

כל פתח ולדא לכל בישרא
דיקרבון קדם יי׳ באינשא
ובבעירא יהא לך ברם מיפרק
תפרוק ית בוכרא דאינשא
וית בוכרא דבעירא מסאבא
תיפרוק׃
ופורקניה מבר ירחא תיפרוק
בפורסניה כסף חמש סלעין
בסלעי קודשא עשרין מעין
הוא׃
ברם בוכרא דתורא או בוכרא
דאימרא או בוכרא דעזיא לא
תיפרוק קודשא אינון ית
דמהון תזרוק על מדבחא וית
תרביהון תסיק קורבן
דמתקבל ברעוא קדם יי׳׃

ובשרהון יהא לך כחדיא
דארמותא וכשוקא דימינא
דילך יהא׃
כל אפרשות
קודשיא דיפרשון בני ישראל

מתנם׃ במתנה נתתיה לכם׃ ואני
הנה נתתי לך׃ בשמחה הנה לשון
שמחה הוא כמו הנה הוא יוצא
לקראתך וראך ושמח בלבו׃ משל
למלך שנתן שדה לאוהבו ולא כתב ולא
חתם ולא העלה בערכאות בא אחד
וערער עליו ועל השדה אמר לו המלך
כל מי שירצה יבא ויערער לנגדך
הריני כותב וחותם לך ומעלה
בערכאות אף כאן לפי שבא קרח
וערער על אהרן על הכהונה בא
הכתוב ונתן לו כ״ד מתנות כהונה בברית
מלח עולם לכך נסמכה פרשה זו
לכאן ואלו הן כל מתנות כהונה עשר
במקדש חטאת בהמה וחטאת העוף
אשם ודאי ואשם תלוי וזבחי שלמי צבור
ולוג שמן של מצורע ומותר העומר
ושתי הלחם ושירי מנחות ולחם הפנים
וארבע בירושלים הבכור והבכורים
ומורם מתודה ואיל נזיר ועורות
קדשים ומורם מתודה ואיל נזיר
משום דדמי להדדי חשיב להו כחדא
וכן מתנות שבגבולין ובגבולים
והקדש בר חרם נחלה בשדה אחוזה
וגו׳ ועשר בגבולין תרומה ותרומת
מעשר וחלה וראשית הגז ומתנות
ופדיון הבן ופדיון פטר חמור ושדה
אחוזה ושדה חרמים וגזל הגר׃ משמרת
תרומותי׃ שאתה צריך לשמרן
בטהרה׃ למשחה׃ לגדולה׃ מן האש
לאחר הקטרת האשים׃ לכל
קרבנם׃ כגון זבחי שלמי צבור׃
מנחתם׃ חטאתם אשמם כמשמען׃
אשר ישיבו לי׃ זה גזל הגר׃ בקדש הקדשים תאכלנו׃ ללמד על קדשי קדשים שאין נאכלין אלא בעזרה ולזכרי כהונה׃
תרומת מתנם׃ המורם מתודה ומשלמים ומאיל נזיר׃ לכל תנופת׃ שהרי אלו טעונים תנופה׃ כל טהור׃ ולא

וזה לך ויען
למעלה ז״ל
יהיה לך ענין
כשמעו זה
עוד כדמן
לכל מתנות
כהונה

192 B

לידוה נתתילך ולבניך ולבנתיך
אתך לחק עולם ברית מלח עולם
הוא לפני יהוה לך ולזרעך אתך :
ויאמר יהוה אל אהרן בארצם לא
תנחל וחלק לא יהיה לך בתוכם
אני חלקך ונחלתך בתוך בני ישראל ׃
ולבני לוי הנה נתתי
כל מעשר בישראל לנחלה חלף
עבדתם אשר הם עבדים את עבדת
אהל מועד ׃ ולא יקרבו עוד בני
ישראל אל אהל מועד לשאת חטא
למות ׃ ועבד הלוי הוא את עבדת
אהל מועד והם ישאו עונם חקת
עולם לדרתיכם ובתוך בני ישראל
לא ינחלו נחלה ׃ כי את מעשר בני
ישראל אשר ירימו ליהוה תרומה
נתתי ללוים לנחלה על כן אמרתי
להם בתוך בני ישראל לא ינחלו
נחלה ׃
וידבר יהוה אל משה לאמר ׃ ואל
הלוים תדבר ואמרת אלהם כי תקחו
מאת בני ישראל את המעשר
אשר נתתי לכם מאתם בנחלתכם
והרמתם ממנו תרומת יהוה מעשר
מן המעשר ׃ ונחשב לכם תרומתכם
כדגן מן הגרן וכמלאה מן היקב ׃ כן
תרימו גם אתם תרומת יהוה מכל
מעשרתיכם אשר תקחו מאת בני
ישראל ונתתם ממנו את תרומת
יהוה לאהרן הכהן ׃ מכל מתנתיכם
תרימו את כל תרומת יהוה מכל
חלבו את מקדשו ממנו ׃ ואמרת
אלהם בהרימכם את חלבו ממנו

קדם יי יהבית לך ולבנך ולבנתך עמך לקים עלם קיים מלח עלמא הוא קדם יי לך ולבנך עמך ׃
ואמר יי לאהרן בארעהון לא תחסין וחולק לא יהא לך ביניהון מתנן דיהבית לך אינון חולקך ואחסנתך בגו בני ישראל ׃

ולבני לוי הא יהבית כל מעשרא בישראל לאחסנא חלף פולחנהון דאינון פלחין ית פולחן משכן זמנא ׃

ולא יקרבון עוד בני ישראל למשכן זמנא לקבלא חובא ליממת ׃
ויפלחון ליואי אינון ית פולחן משכן זמנא ואינון יקבלון חוביהון קיים עלם לדריכון ובגו בני ישראל לא יחסנון אחסנא ׃

ארי ית מעשרא דבני ישראל דיפרשון קדם יי אפרשותא יהבית לליואי לאחסנא על כן אמרית להון בגו בני ישראל לא יחסנון אחסנא ׃

ומליל יי עם משה למימר ׃

ועם ליואי תמליל ותימר להון ארי תסבון מן בני ישראל ית מעשרא דיהבית לכון מנהון באחסנתכון ותפרשון מניה אפרשותא קדם יי מעשרא מן מעשרא ׃
ותתחשב לכון אפרשותכון כעיבורא מן אידרא וכמליתא מן מעצרתא ׃
כן תפרשון אף אתון אפרשותא קדם יי מכל מעשריכון דתסבון מן בני ישראל ותתנון מניה ית אפרשותא קדם יי לאהרן כהנא ׃

מכל מתנתיכון תפרשון ית כל אפרשותא קדם יי מכל שופריה ית מקדשיה מניה ׃

ותימר להון באפרשותכון ית שופריה מניה

מנחים ׳ כל טהור לרבות אשתך ׳
ראשונים ׳ זה תרומה גדולה ׳ כחזה
התנופה וכשוק הימין ׳ של שלמים
שנאכלין לכהנים לנשיהם ולבניהם לב׳
ימים ולילה אחד אף הבכור נאכל לב׳
ימים ולילה אחד ׳ לך יהיה ׳ בא ר׳ עקיבא
ולימד הוסיף לך הכתוב הויה אחרת
שלא תאמר כחזה של תודה שאינו
נאכל אלא ליום ולילה ׳ כל תרומת
הקדשים ׳ מחבבה כל פרשה זו
כללה בתחלתה וכללה בסוף ופרט
באמצע ׳ ברית מלח עולם ׳ כרת
ברית עם אהרן בדבר הבריא
ומתקיים ומבריא את אחרים ׳ ברית
מלח ׳ ברית כרותה למלח שאינו
מסריח לעולם ׳ וחלק לא יהיה לך
בתוכם ׳ אף בבזה ׳ והם הלוים יטלו
את עונם של ישראל שעליהם להזהיר
הזרים מגשת אליהם ׳ אשר ירימו לה׳
תרומה ׳ הכתוב קראו תרומה עד
שיפרישו ממנו תרומת מעשר ׳ ונחשב
לכם תרומתכם ׳ כדגן מן הגרן ׳ תרומת
מעשר שלכם אסור לזרים ולטמאים
וחייבין עליה מיתה וחומש כתרומה
גדולה שנקראת ראשית ׳ כדגן מן
הגרן וכמלאה מן היקב ׳ כתרומת
תרומה ויבכור שנוטלת מן היקבים ׳
מלאה ׳ לשון בשולה שנתמלאת
יקב ׳ הוא בור שלפני הגת שהיין יורד
לתוכו ׳ וכן כל לשון יקב חפירת
קרקע הוא וכן יקבי המלך הוא ים
אוקינוס ׳ חפירה שחפרה מלכו של
עולם ׳ כן תרימו גם אתם ׳ כמו
שישראל מרימין מגרנם ומיקביהם
תרימו אתם ממעשר שלכם שהוא נחלתכם ׳ מכל מתנותיכם תרימו את כל תרומת ה׳ ׳ בתרומה גדולה [illegible] מגב

193 A

ונחשב ללוים כתבואת גרן וכתבואת
יקב: ואכלתם אתו בכל מקום אתם
וביתכם כי שכר הוא לכם חלף
עבדתכם באהל מועד: ולא תשאו
עליו חטא בהרימכם את חלבו ממנו
ואת קדשי בני ישראל לא תחללו
ולא תמותו:
וידבר יהוה אל משה ואל אהרן
לאמר: זאת חקת התורה אשר צוה
יהוה לאמר דבר אל בני ישראל
ויקחו אליך פרה אדמה תמימה
אשר אין בה מום אשר לא עלה
עליה על: ונתתם אתה אל אלעזר
הכהן והוציא אתה אל מחוץ למחנה
ושחט אתה לפניו: ולקח אלעזר
הכהן מדמה באצבעו והזה אל נכח
פני אהל מועד מדמה שבע פעמים:
ושרף את הפרה לעיניו את ערה
ואת בשרה ואת דמה על פרשה
ישרף: ולקח הכהן עץ ארז ואזוב
ושני תולעת והשליך אל תוך
שרפת הפרה: וכבס בגדיו הכהן
ורחץ בשרו במים ואחר יבא אל
המחנה וטמא הכהן עד הערב:
והשרף אתה יכבס בגדיו במים
ורחץ בשרו במים וטמא עד הערב:
ואסף איש טהור את אפר הפרה
והניח מחוץ למחנה במקום טהור
והיתה לעדת בני ישראל למשמרת
למי נדה חטאת הוא: וכבס האסף
את אפר הפרה את בגדיו וטמא
עד הערב והיתה לבני ישראל ולגר

ויתחשב לליואי כעללת
אידרא וכעללת מעשרתא׃
ותיכלון יתיה בכל אתר אתון
ואנש בתיכון ארי אגרא הוא
לכון חלף פולחנכון במשכן
זימנא׃
ולא תקבלון עלוהי חובא
באפרשותכון ית שפריה
מניה וית קודשיא דבני ישראל
לא תחללון ולא תמותון׃
ומליל יי עם משה ועם אהרן
למימר׃
דא גזירת אוריתא דפקיד יי
למימר מליל עם בני ישראל
ויסבון לך תורתא סומקתא
שלמתא דלית בה מומא דלא
סליק עלה נירא׃
ותתנון יתה לאלעזר כהנא
ויפיק יתה לברא למשריתא
ויכוס יתה קדמוהי׃
ויסב אלעזר כהנא מדמא
באצבעיה וידי לקביל אפי
משכן זמנא מדמה שבע זמנין׃
ויוקיד ית תורתא לעינוהי ית
משכה וית בשרה וית דמה
על אוכלה יוקיד׃
ויסב כהנא אעא דארזא
ואיזובא וצבע זהורי
וירמי לגו יקידת תורתא׃
ויצבע לבושוהי כהנא ויסחי
בישריה במיא ובתר כן יעול
למשריתא ויהא מסאב כהנא
עד רמשא׃
ודמוקיד יתה יצבע לבושוהי
במיא ויסחי בישריה במיא
ויהא מסאב עד רמשא׃
ויכנוש גבר דכי ית קיטמא
דתורתא ויצנע מברא
למשריתא באתר דכי ותהי
לכנישתא דבני ישראל למטרא
למי אדיותא חטאתא היא׃
ויצבע דכניש ית
קיטמא דתורתא ית לבושוהי
ויהא מסאב עד רמשא
ותהא לבני ישראל ולגיורא

הקדש שבו את הקדש בכרי מעשרותיו
קודם שיטול כהן תרומה גדולה מן
הכרי צריך הלוי להפריש ממנו המעשר
תחלה אחד מחמשים לתרומה גדולה
ואחר יפריש תרומת מעשר בהרימכם
את חלבו ממנו לאחר שתרימו תרומת
מעשר ממנו ונחשב המותר ללוים
חולין גמורין כתבואת גרן לישראל שלא
תאמר הואיל וקראו הכתוב תרומה כד'
כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו
לה' תרומה יכול יהא כלו אסור ת"ל
ונחשב ללוים כתבואת גרן מה של
ישראל חולין אף של לוים חולין בכל מקום
אפי' בבית הקברות: ולא תשאו עליו
חטא הא אם תרימו תשאו עליו
חטא: ולא תמותו הא אם תחללו
תמותו:

חסלת ויקח קרח

זאת חקת

התורה לפי שהשטן ואומות העולם
מונין את ישראל לומר מה המצוה
הזאת לפי כתב בה חקה גזרה היא
מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה:
ויקחו אליך לעולם היא נקראת על
שמך פרה שעשה משה במדבר:
תמימה אדמה שתהא תמימה
באדמימות שאם היו בה שתי שערות
שחורות פסולה: אל אלעזר הכהן
מצותה בסגן: אל מחוץ למחנה חוץ
לג' מחנות: ושחט אותה לפניו זר
שוחט ואלעזר רואה: אל נכח פני אהל
מועד עומד במזרח ירושלים ומתכוין
ורואה כנגד פתחו של היכל בשעת
הזאת הדם: אל המחנה למחנה שכינה שאין טמא משולח חוץ לשתי מחנות אלא זב ובעל קרי ומצורע: וטמא הכהן
עד הערב סרסהו ודרשהו וטמא עד הערב ואחר יבא אל המחנה: והניח מחוץ למחנה לשלשה חלקים מחלקה את

לא תחללו וסמיך ליה זאת חקת התורה שלמדך שחטא היא חילול השם ולא תמותו וסמיך ליה זאת חקת התורה דכתיב עץ חיים היא למחזיקים בה

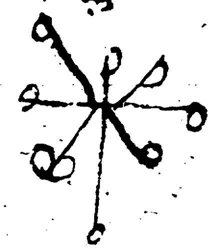

193B

הגר בתוכם לחקת עולם: הנגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים: הוא יתחטא בו ביום השלישי וביום השביעי יטהר ואם לא יתחטא ביום השלישי וביום השביעי לא יטהר: כל הנגע במת בנפש האדם אשר ימות ולא יתחטא את משכן יהוה טמא ונכרתה הנפש ההוא מישראל כי מי נדה לא זרק עליו טמא יהיה עוד טמאתו בו: זאת התורה אדם כי ימות באהל כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים: וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא: וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או במת או בעצם אדם או בקבר יטמא שבעת ימים: ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת ונתן עליו מים חיים אל כלי: ולקח אזוב וטבל במים איש טהור והזה על האהל ועל כל הכלים ועל הנפשות אשר היו שם ועל הנגע בעצם או בחלל או במת או בקבר: והזה הטהר על הטמא ביום השלישי וביום השביעי וחטאו ביום השביעי וכבס בגדיו ורחץ במים וטהר בערב: ואיש אשר יטמא ולא יתחטא ונכרתה הנפש ההוא מתוך הקהל כי את מקדש יהוה טמא מי נדה לא זרק עליו טמא הוא: והיתה להם לחקת עולם ומזה מי הנדה יכבס בגדיו והנגע במי הנדה יטמא עד הערב: וכל אשר יגע בו

ולגיורין דמתגיירין ביניהון לקיים עלם: דיקרב במיתא לכל נפשא דאנשא ויהא מסאב שבעה יומין: הוא ידי עלוהי ביומא תליתאה וביומא שביעאה ידכי ואם לא ידי עלוהי ביומא תליתאה וביומא שביעאה לא ידכי: כל דיקרב במיתא בנפשא דאנשא דימות ולא ידי עלוהי ית משכנא דיי סאיב וישתיצי אנשא ההוא מישראל ארי מי אדיותא לא אזדריקו עלוהי מסאב יהא עוד סובתיה ביה: דא אוריתא אנש ארי ימות במשכנא כל דעליל למשכנא וכל די במשכנא יהא מסאב שבעה יומין: וכל מאן דחסף פתיח דלית מגופת שיע מקף עלוהי מסאב הוא: וכל דיקרב על אפי חקלא בקטיל חרבא או במיתא או בגרמא דאנשא או בקברא יהא מסאב שבעה יומין: ויסבון לדמסאב מעפר יקידת חטאתא ויתנון עלוהי מי מבוע למאן: ויסב איזובא ויטבול במיא גבר דכי ויזי על משכנא ועל כל מאניא ועל נפשתא דהוו תמן ועל דיקרב בגרמא או בקטילא או במיתא או בקברא: וידי דכיא על מסאבא ביומא תליתאה וביומא שביעאה וידכיניה ביומא שביעאה ויצבע לבושוהי ויסחי במיא וידכי ברמשא: וגבר דיהי מסאב ולא ידי עלוהי וישתיצי אנשא ההוא מגו קהלא ארי ית מקדשא דיי סאיב מי אדיותא לא אזדריקו עלוהי מסאב הוא: ותהי להון לקיים עלם ודידי מי אדיותא יצבע לבושוהי ודיקרב במי אדיותא יהא מסאב עד רמשא: וכל דיקרב ביה

נתן כאן [illegible] ואחד [illegible] לכל [illegible] ואחד [illegible] [illegible] וכל [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ונתן [illegible] וקיתה [illegible] בני ישראל [illegible] למי נדה [illegible] [illegible] [illegible] לשון [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] וחי [illegible] [illegible] נפש [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] וכל כלי פתוח [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] פתיל [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

הטמא יטמא והנפש הנגעת תטמא עד הערב׃ ויבאו בני ישראל כל העדה מדבר צן בחדש הראשון וישב העם בקדש ותמת שם מרים ותקבר שם׃ ולא היה מים לעדה ויקהלו על משה ועל אהרן׃ וירב העם עם משה ויאמרו לאמר ולו גוענו בגוע אחינו לפני יהוה׃ ולמה הבאתם את קהל יהוה אל המדבר הזה למות שם אנחנו ובעירנו׃ ולמה העליתנו ממצרים להביא אתנו אל המקום הרע הזה לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון ומים אין לשתות׃ ויבא משה ואהרן מפני הקהל אל פתח אהל מועד ויפלו על פניהם וירא כבוד יהוה אליהם׃ פ

וידבר יהוה אל משה לאמר׃ קח את המטה והקהל את העדה אתה ואהרן אחיך ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם מים מן הסלע והשקית את העדה ואת בעירם׃ ויקח משה את המטה מלפני יהוה כאשר צוהו׃ ויקהלו

דמסאבא יהא מסאב ואינש דיקרב ביה יהא מסאב עד רמשא׃

ואתו בני ישראל כל כנשתא למדברא דצן בירחא קדמאה ויתיב עמא ברקם ומיתת תמן מרים ואתקברת תמן׃

ולא הוה מיא לכנשתא ואתכנשו על משה ועל אהרן׃

ונצא עמא עם משה ואמרו למימר ולוי דמיתנא במותנא דאחנא קדם יי׃

ולמה אתיתון ית קהלא דיי למדברא הדין לממת תמן אנחנא ובעירנא׃

ולמה אסיקתונא ממצרים לאיתאה יתנא לאתרא בישא הדין לא אתר כשר לבית זרע ואף לא תאנין וגופנין ורמונין ומיא לית למשתי׃

ואתא משה ואהרן מן קדם קהלא לתרע משכן זמנא ונפלו על אפיהון ואתגלי יקרא דיי להון׃

ומליל יי עם משה למימר׃

סב ית חוטרא ואכניש ית כנשתא את ואהרן אחוך ותמללון עם כפא לעיניהון ויתן מוהי ותפיק להון מיא מן כפא ותשקי ית כנשתא וית בעירהון׃

ונסב משה ית חוטרא מן קדם יי כמא דפקדיה׃

ואכנישו

מזה למדך שאין מזה מטמא עד שישא בו, כמו שאמר הזה והנוגע יטמא ואין טמא כשם נוגע. וכל אשר יגע בו הטמא זה שנטמא במת יטמא. והנפש הנוגעת בו בטמא מת תטמא עד הערב. כאן למדו רבותינו שאב הטומאה ... מן הטומאה ... הטמא ... ולפי ... והנפש ... ומה העתקתי יסודו של ר' משה הדרשן וזהו ויקחו אליך משלהם כשם שהם פרקו נזמי הזהב לעגל משלהם כך יביאו זו לכפרה משלהם. פרה אדומה. משל לבן שפחה שטנף פלטרין של מלך אמרו תבא אמו ותקנח הצואה כך תבא פרה ותכפר על העגל. אדומה. על שם חטא שנקרא אדום. תמימה. על שם ישראל שהיו תמימים ונעשו בעלי מומין תבא זו ותכפר עליהם ויחזרו לתמימותן. לא עלה עליה עול. כשם שפרקו מעליהם עול שמים. אל אלעזר הכהן. כשם שנקהלו על אהרן שהוא כהן לעשות העגל ולפי שאהרן עשה את העגל לא נעשית עבודה זו על ידו שאין קטיגור נעשה סניגור. ושרף את הפרה. כשם שנשרף העגל. עץ ארז ואזוב ושני תולעת. שלשה מינין כנגד שלשת אלפים שנפלו בעגל. וארז הוא הגבוה מכל האילנות ואזוב נמוך מכלן סימן שהגבוה שנתגאה וחטא ישפיל עצמו כאזוב ותולעת ויתכפר לו. למשמרת. כמו שפשע העגל שמור לכל הדורות לפורענות ואין לך פקידה שאין בה מפקידת העגל שנאמר וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם. וכשם שהעגל מטמא כל העוסקין בו כך הפרה מטמאה כל העוסקין בה. וכשם שנטהרו באפרו דכתיב ויזר על פני המים כך ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת. ונתן עליו מים חיים אל כלי. בני ישראל כל העדה. עדה השלמה שכבר מתו מתי מדבר ואלו פרשו לחיים. ותמת שם מרים. למה נסמכה פרשת מרים לפרשת פרה אדומה לומר לך מה קרבנות מכפרים אף מיתת צדיקים מכפרת. ותמת שם מרים. אף היא מתה בנשיקה ומפני מה לא נאמר בה על פי יי׳ שאינו דרך כבוד של מעלה ובאהרן נאמר על פי יי׳. ... ולא היה מים לעדה. מכאן שכל מ׳ שנה היה להם הבאר בזכות מרים. ולו גוענו. הלואי גוענו. בגוע אחינו. במיתת אחינו בדבר מלמד שמיתת צמא מגונה ממנה. בגוע. שם דבר הוא כמו במיתת אחינו ולא יתכן לפרשו כשמתו אחינו שא״כ היה לו לנקוד בגוע

משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע ויאמר להם שמעו נא המרים המן הסלע הזה נוציא לכם מים: וירם משה את ידו ויך את הסלע במטהו פעמים ויצאו מים רבים ותשת העדה ובעירם: ויאמר יהוה אל משה ואל אהרן יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם: המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את יהוה ויקדש בם:

וישלח משה מלאכים מקדש אל מלך אדום כה אמר אחיך ישראל אתה ידעת את כל התלאה אשר מצאתנו: וירדו אבתינו מצרימה ונשב במצרים ימים רבים וירעו לנו מצרים ולאבתינו: ונצעק אל יהוה וישמע קלנו וישלח מלאך ויצאנו ממצרים והנה אנחנו בקדש עיר קצה גבולך: נעברה נא בארצך לא נעבר בשדה ובכרם ולא נשתה מי באר דרך המלך נלך

משה ואהרן ית קהלא לקדם כיפא ואמר להון שמעו כען סרבנא המן כיפא הדין נפיק לכון מיא:

וארים משה ית ידיה ומחא ית כיפא בחוטריה תרתין זמנין ונפקו מאין סגיאין ושתת כנישתא ובעיריהון:

ואמר יי' למשה ולאהרן חלף לא הימנתון במימרי לקדשותי לעיני בני ישראל בכן לא תעלון ית קהלא הדין לארעא דיהבית להון:

אינון מי מצותא דנצו בני ישראל קדם יי' ואתקדש בהון:

ושלח משה איזגדין מרקם לות מלכא דאדום כדנן אמר אחוך ישראל את ידעת ית כל עקתא דאשכחתנא:

ונחתו אבהתנא למצרים ויתיבנא במצרים יומין סגיאין ואבאישו לנא מצראי ולאבהתנא:

וצלינא קדם יי' וקביל צלותנא ושלח מלאכא ואפקנא ממצרים והא אנחנא ברקם קרתא בסטר תחומך:

נעיבר כען בארעך לא נעיבר בחקל ובכרם ולא נשתה מי גוב באורח מלכא ניזיל

ואת בעירם. מכאן שחס הקב"ה על ממונם של ישראל. ויקהלו משה ואהרן. זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המרובה. המן הסלע הזה נוציא לכם מים. לפי שלא היו מכירים בו לפי שהסלע הוה הולך וישב לו בין הסלעים כשנסתלק הבאר ישראל אומרים מה לכם מאיזה סלע תוציאו לנו מים לכך אמר להם המורים סרבנים שוטים לשון יוני. מורים את מוריהם. המן הסלע הזה שלא נצטוינו עליו נוציא לכם מים. פעמים לפי שבראשונה לא הוציא אלא טיפין לפי שלא צוה הקב"ה להכותו אלא ודברתם אל הסלע והם הכוהו לסלע אחר ולא הוציא. אמרו שמא צריך הוא להכות כבראשונה שנא' והכית בצור ונזדמן להם אותו סלע והכהו. יען לא האמנתם בי. גלה הכתוב שאלו חטא זה בלבד נכנסו לארץ כדי שלא יאמרו עליהם כעון שאר דור המדבר שנגזר עליהם שלא יכנסו לארץ כך היה עון משה ואהרן. והלא הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם קשה מזו

אלא לפי שבסתר דבר חסך עליו הכתוב וזו שבמעמד כלן לא חסך עליו הכתוב מפני קדוש השם. להקדישני. שאלו דברתם אל הסלע והוציא הייתי מקודש לעיני כל העדה ואומר ומה סלע זה שאינו מדבר ואינו שומע ואינו צריך לפרנסה מקיים דברי המקום קל וחומר אנו. לכן לא תביאו. בשבועה כמו לכן נשבעתי לבית עלי נשבע בקפיצה כדי שלא ירבו בתפלה על כך. המה מי מריבה. הם הנזכרים במקום אחר אף אלו ראו אצטגניני פרעה שמושיען של ישראל לוקה במים לכך גזרו כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו. ויקדש בם. שמתו משה ואהרן על ידם שכשהקב"ה עושה דין במקודשיו הוא נורא ויתקדש ומקודש על הבריות וכן הוא אומר נורא אלהים ממקדשיך וכן הוא אומר בקרובי אקדש. אחיך ישראל. מה ראה להזכיר כאן אחוה אלא אמר אחים אנחנו בני אברהם שנאמר כי גר יהיה זרעך ועל שנינו היה אותו החוב לפרוע. אתה ידעת את כל התלאה. לפיכך פירש אביכם מעל אבינו שנאמר וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו מפני השטר חוב המוטל עליהם כדי להטיל על יעקב. וירעו לנו. סבלנו צרות רבות. ולאבתינו. מכאן שהאבות מצטערין בקבר כשפורענות באה על ישראל. וישמע קולנו. בברכה שברכנו אבינו הקול קול יעקב שאנו צועקים ונענים. מלאך. מכאן שהנביאים קרויין מלאכים ואומר ויהיו מלעיבים במלאכי אלהים. נעברה נא בארצך. אין לך לעורר על הירושה של ארץ ישר'

לא נטה ימין ושמאול עד אשר נעבר גבלך׃ ויאמר אליו אדום לא תעבר בי פן בחרב אצא לקראתך׃ ויאמרו אליו בני ישראל במסלה נעלה ואם מימיך נשתה אני ומקני ונתתי מכרם רק אין דבר ברגלי אעברה׃ ויאמר לא תעבר ויצא אדום לקראתו בעם כבד וביד חזקה׃ וימאן אדום נתן את ישראל עבר בגבלו ויט ישראל מעליו׃

ויסעו מקדש ויבאו בני ישראל כל העדה הר ההר׃ ויאמר יהוה אל משה ואל אהרן בהר ההר על גבול ארץ אדום לאמר׃ יאסף אהרן אל עמיו כי לא יבא אל הארץ אשר נתתי לבני ישראל על אשר מריתם את פי למי מריבה׃ קח את אהרן ואת אלעזר בנו והעל אתם הר ההר׃ והפשט את אהרן את בגדיו והלבשתם את אלעזר בנו ואהרן יאסף ומת שם׃ ויעש משה כאשר צוה יהוה ויעלו אל הר ההר לעיני כל העדה׃

לא נסטי לימינא ולשמאלא עד דנעיבר תחומך׃ ואמר ליה אדומאה לא תעיבר בתחומי דילמא בקטלין בחרבא איפוק לקדמותך׃ ואמרו ליה בני ישראל באורח כבישא נסק ואם מימך נשתי אנא ובעירי ואיתן דמיהון לחוד לית פתגם דביש ברגלי איעבר׃ ואמר לא תעיבר ונפק אדומאה לקדמותיה בחיל רב ובידא תקיפא׃ וסרב אדומאה ולא שבק ית ישראל למעבר בתחומיה וסטא ישראל מלותיה׃

ונטלו מרקם ואתו בני ישראל כל כנשתא להור טורא׃ ואמר יי׳ למשה ולאהרן בהור טורא על תחום ארעא דאדום למימר׃ יתכניש אהרן לעמיה ארי לא יעול לארעא די יהבית לבני ישראל על דסריבתון על מימרי למי מצותא׃ דבר ית אהרן וית אלעזר בריה ואסיק יתהון להור טורא׃ ואשלח ית אהרן ית לבושוהי ותלבשינון ית אלעזר בריה ואהרן יתכניש וימות תמן׃ ועבד משה כמא דפקיד יי׳ וסליקו להור טורא לעיני כל כנשתא׃

כשם שלא פרעת החוב עכשיו לא שדרת מעט לעבור דרך ארצך׃ לא נשתה מי באר׃ מי בורות היה צריך לומר אלא כך אמר משה אע״פ שיש בידינו מן לאכול ובאר לשתות לא נשתה ממנו אלא נקנה מכם אוכל ומים להנאתכם מכאן לאכסנאי שיש בידו מה לאכול שיקנה מן החנוני כדי להנות את אושפיזו׃ דרך המלך נלך׃ אנו אומרים את בהמותינו ולא נטה לכאן ולכאן לאכול׃ פן בחרב אצא לקראתך׃ אתם מתגאים בקול שהוריש לכם אביכם ויצעק אל ה׳ וישמע קולנו ואני אצא עליכם במה שהורישני אבי ועל חרבך תחיה׃ רק אין דבר׃ אין שום דבר מזיקך׃ וביד חזקה׃ בהבטחת זקנו והידים ידי עשו׃ כל העדה׃ כלם שלמים ועומדים ליכנס לארץ שלא היה בהם מאותן שנגזרה עליהם גזירה שכבר כלו מתי מדבר ואלו מן החיים היו כלם חיים כלם היו׃ הר ההר׃ הר על גבי הר כתפוח קטן על גבי תפוח גדול ואע״פ שהענן הולך לפניהם ומשוה להם את ההרים ג׳ נשארו בהם שלא הושוו הר סיני לתורה והר נבו לקבורת משה והר ההר לקבורת אהרן׃ על גבול ארץ אדום׃ מגיד שמפני שנתחברו כאן להתקרב לעשו הרשע נפרצו מעשיהם וחסרו הצדיק הזה וכן הנביא אומר להושע בהתחברך עם אחזיהו פרץ ה׳ את מעשיך׃ קח את אהרן׃ בדברים של נחומים אמור לו אשריך שתראה כתרך נתון לבנך מה שאין אני זכאי לכך׃ את בגדיו׃ את בגדי כהונה גדולה הלבישהו והפשיטם מעליו לתת על בנו בפניו אמר לו הכנס למערה נכנס וראה מטה מוצעת ונר דלוק אמר לו עלה למטה ועלה פשוט ידיך ופשט קמוץ פיך וקמץ עצום עיניך ועצם מיד חמד משה לאותה מיתה וזהו שנא׳ לו כאשר מת אהרן אחיך במיתה שנתאוית לה׃ ויעש משה׃ אע״פ שהדבר קשה עליו לא עכב׃ ויראו כל העדה׃ כשראו משה ואלעזר יורדין ואהרן לא ירד אמרו היכן אהרן אמר להם מת אמרו אפשר מי שעמד כנגד המלאך ועצר את המגפה ישלוט בו מלאך המות מיד בקש משה רחמים והראוהו להם מלאכי השרת מוטל במטה ראו והאמינו׃ כל בית ישראל׃ האנשים והנשים לפי שהיה אהרן רודף שלום ומטיל אהבה בין בעלי מריבה ובין איש לאשתו׃ כי גוע׃ אומר אני כמתרגמו דהא מית שהוא לשון דהא מתרגם ויראו ויתחזיון שלא תאמר כתרגומו כי זה משמש בלשון דהא אלא על מקרה שנסתלקו ענני׳ כבוד וכדר׳ אבהו שאמר אל תקרי ויראו אלא וייראו ועל לשון זה נופל דהא לפי שהוא כי משמש בלשון דהא שיש לפרש בו ויראו לפי שראו שמת אהרן

ויפשט משה את אהרן את בגדיו וילבש אתם את אלעזר בנו וימת אהרן שם בראש ההר וירד משה ואלעזר מן ההר: ויראו כל העדה כי גוע אהרן ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל:

וישמע הכנעני מלך ערד ישב הנגב כי בא ישראל דרך האתרים וילחם בישראל וישב ממנו שבי: וידר ישראל נדר ליהוה ויאמר אם נתן תתן את העם הזה בידי והחרמתי את עריהם: וישמע יהוה בקול ישראל ויתן את הכנעני ויחרם אתהם ואת עריהם ויקרא שם המקום חרמה:

ויסעו מהר ההר דרך ים סוף לסבב את ארץ אדום ותקצר נפש העם בדרך: וידבר העם באלהים ובמשה למה העליתנו ממצרים למות במדבר כי אין לחם ואין מים ונפשנו קצה בלחם הקלקל: וישלח יהוה

ואשלח משה ית אהרן ית לבושוהי ואלביש יתהון ית אלעזר בריה ומית אהרן תמן בריש טורא ונחת משה ואלעזר מן טורא: ואיתחזיאו כל כנישתא דהא מית אהרן ובכו ית אהרן תלתין יומין כל בית ישראל:

ושמע כנענאה מלכא דערד יתיב דרומא ארי אתא ישראל אורח מאללייא ואגיח קרבא בישראל ושבא מנהון שביא:

וקיים ישראל קיים קדם יי ואמר אם מימסר תמסר ית עמא הדין בידי ואגמר ית קירויהון:

וקביל יי צלותא דישראל ומסר ית כנענאה וגמר יתהון וית קרויהון וקרא שמא דאתרא חרמא:

ונטלו מהור טורא אורח ימא דסוף לאקפא ית ארעא דאדום ועקת נפשא דעמא באורחא:
ואיתרעם עמא קדם יי ועם משה נצו למה אסקתונא ממצרים לממת במדברא ארי לית לחמא ולית מיא ונפשנא עקת במנא הדין דמיכליה קליל:
ושדי יי

אבל על הבגדים וגו' כל כבודו אין לשון דהא מפרש את לשון אשר שמות מגזרת שמות אי שמתכין אם מכאים בלשון אשר כמו אם מדוע לא תקבר רוחי ותרכנה מצרים: ויחק אם הרוע: עליו: וישמע הכנעני שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד וכו' כראי נמסכת רשות הסכם: ישב הנגב זה עמלק שנ' עמלק יושב בארץ הנגב ושנה את לשונו לדבר לשון כנען כדי שיהיו ישראל מתפללין להקב"ה ליתן כנענים בידם והם אינם כנענים ראו ישראל לבושיהם לבושי עמלקי ולשונם לשון כנען אמרו נתפלל סתם שנ' אם נתן תתן את העם הזה בידי: דרך האתרים דרך הנגב שהלכו בה המרגלים שנא' ויעלו בנגב: ד"א דרך האתרים דרך התייר הגדול הנוסע לפניהם דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה: וישב ממנו שבי: אינה אלא שפחה אחת: והחרמתי אקדיש שללם לגבוה: ויחרם אתהם: הרגם. ואת עריהם חרמי

נפש העם בדרך: כיון שמת אהרן ובאה להם מלחמה זו חזרו לאחוריהם דרך ים סוף הוא הדרך שחזרו להם כשנגזרה עליהם גזרת המרגלים שנאמר ופנו וסעו המדברה דרך ים סוף וכאן חזרו לאחוריהם ז' מסעות שנא' ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקן מוסרה שם מת אהרן וכי במוסרה מת והלא בהר ההר מת אלא שם חזרו לאחוריהם ונתאבלו עליו והספידוהו כאלו הוא שם במסעותם ובחוק במסעות ותמצאם ז' מסעות ממוסרה עד הר ההר: לסבב את ארץ אדום שלא נתנם לעבור בארצו: ותקצר נפש העם בדרך: מפני טורח הדרך בטרח הדרך שהוקשה להם אמרו עכשיו היינו קרובים ליכנס לארץ ואנו חוזרים לאחורינו כך חזרו אבותינו ונשתהו לה' שנה עד עכשיו לפי' קצרה נפשם בעינוי הדרך ולא יתכן לומר ותקצר נפש העם בדרך בהיותם בדרך ולא פירש במה קצרה שכל מקום שנא' קוצר נפש במקרא מפרש שם במה קצרה כמו ותקצר נפשי בהם וכמו ותקצר נפשו בעמל ישראל ודע כל דבר הקשה על האדם נופל לשון קוצר נפש כאדם שהטורח בא עליו ואין דעתו רחבה לקבל אותו דבר ואין לו מקום בתוך לבו לגור שם אותו צער ובדבר המטריח המטריחו נופל לשון גודל כמו לגודל הוא וכו': על האדם כמו ודם נפשם בחלה בי גדלה עלי ויגדל כאיל תצודני כלו של פירוש כל לשון קוצר נפש בדבר לשון אין יכול לסובלו הוא שאין דעתו סובלתו: באלהים ובמשה השוו עבד לקונו: למה העליתנו שניהם שוין: ונפשנו קצה אף זה לשון קוצר נפש ומיאוס: בלחם הקלקל לפי שהמן נבלע באיברים קראוהו קלקל: אמרו עתיד המן הזה שיתפח במעינו כלום יש ילוד אשה שמכניס ואינו מוציא:

196A

בעם את הנחשים השרפים וינשכו
את העם וימת עם רב מישראל ׃
ויבא העם אל משה ויאמרו חטאנו
כי דברנו ביהוה ובך התפלל אל יהוה
ויסר מעלינו את הנחש ויתפלל
משה בעד העם ׃ ויאמר יהוה אל
משה עשה לך שרף ושים אתו על
נס והיה כל הנשוך וראה אתו וחי ׃
ויעש משה נחש נחשת וישמהו על
הנס והיה אם נשך הנחש את איש
והביט אל נחש הנחשת וחי ׃
ויסעו בני ישראל ויחנו באבת ׃
ויסעו מאבת ויחנו בעיי העברים
במדבר אשר על פני מואב ממזרח
השמש ׃ משם נסעו ויחנו בנחל
זרד ׃ משם נסעו ויחנו מעבר ארנון
אשר במדבר היצא מגבל האמרי
כי ארנון גבול מואב בין מואב ובין
האמרי ׃ על כן יאמר בספר
מלחמת יהוה את והב בסופה ואת

בעמא ית חיוין קלן ונכיתו ית
עמא ומית עם סגיא מישראל ׃

ואתא עמא לות משה ואמרו
חבנא ארי איתרעמנא קדם
יי' ועימך נצינא צלי קדם יי'
ויעדי מננא ית חויא וצלי
משה על עמא ׃

ואמר יי' למשה עביד לך
קלא ושוי יתיה על את ויהא
כל דיתנכית ויחזי יתיה ויתקיים

ועבד משה חויא דנחשא
ושוייה על את והוי כד נכית
חויא ית גברא ומסתכל לחויא
דנחשא ומתקיים ׃

ונטלו בני ישראל ושרו באובות

ונטלו מאובות ושרו במגזת
עבראי במדברא דעל אפי
מואב ממדנח שמשא ׃

מתמן נטלו ושרו בנחלא
דזרד ׃

מתמן נטלו ושרו מעיברא
דארנון די במדברא דנפיק
מתחום אמוראה ארי ארנון
תחום מואב בין מואב ובין
אמוראה ׃

על כן יתאמר בספרא קרבין
דעבד יי' על ימא דסוף
וגבורן

את הנחשים השרפים · ששורפין את
האדם בארס שבשניהם · וינשכו את
העם · יבא נחש שלקה על הוצאת דבה
ויפרע מכפויי טובה ויבא נחש שכל
המינין נטעמים לו טעם אחד ויפרע
מכפויי טובה שדבר א' משתנה להם
לכמה טעמים · ויתפלל משה · מכאן
למי שמבקשין ממנו מחילה שלא יהא
אכזרי מלמחול · על נס · על כלונס
וכן וכנס על הגבעה ארים נסי שאו
נס · ולפי שהוא גבוה לאות ולראיה
קורהו נס · כל הנשוך · אפי' כלב או
חמור היה נושך היה ניזוק ומתנונה
אלא שנשיכת נחש ממהרת להמית
לכך נאמר וראה ראייה בעלמא ·
ובנשיכת נחש נאמר והיה אם נשך
הנחש את איש והביט · שאין הנחש
ממית אלא היה ממהר להתרפאות אלא
אם מביט בו בכוונה: ואמרו רבותינו
וכי נחש ממית או מחיה אלא בזמן
שהיו ישראל מסתכלין כלפי למעלה
ומשעבדים את לבם לאביהם שבשמים היו מתרפאים ואם לאו היו נימוקין · נחש נחשת · לא נאמר לו לעשותו של נחשת
אלא אמר משה הקב"ה קורא אותו נחש ואני אעשנו של נחשת נופל על הלשון · בעיי העברים · לא ידעתי למה נקרא שמם עיים
ועיים לשון חורבה הוא דבר הטאטא במטאטא והשטף שוטפו והוא מגזרת לעי השדה ומעי בעיר · העברים · דרך מעבר
העוברים שם · את הר נבו · אל ארץ כנען שהוא מפסיק בין מואב לארץ אמוריים · על פני מואב מזרח השמש ·
במזרחה של ארץ מואב גבול האמורי · הים סוף מעבר ... ובין גבול מואב ... קנה וסוף : מעבר ארנון · הקיפו
כל ארץ מואב לדרומה ומזרחה עד שבאו מעבר השני לארנון בסוף ארץ אמורי בצפונה של ארץ מואב · היוצא
מגבול האמורי רצועה יוצאה מגבול האמורי והיא של אמוריים ונכנסת לתוך גבול מואב עד ארנון שהוא גבול מואב
ושם חנו בני ישראל ולא באו לגבול מואב כמו שאמר יפתח ולא באו בגבול מואב כי ארנון גבול מואב · והם לא רצו ליתן להם
רשות לעבור בארצם ואעפ"י שלא פירש משה כמו שפירש יפתח וגם אל מלך מואב שלח ולא אבה ומשה רמזה כאשר עשו לי
בני עשו היושבים בשעיר והמואבים היושבים בער מה אלו לא הניחום לעבור בארצם אלא הקיפום סביב אף מואב כן ·
על כן יאמר · על אותה וזה הנסים שנעשו כה יאמר בספר מלחמות ה' כשמספרים נסים שנעשו לאבותינו יספרו את
והב בסופה · כמו שאמר מן יהבה ועד כך יאמר מן יהב והב · וואו יסוד הוא כמו את אשר יהב להם והרבה נסים
עשה להם כמו בים סוף · ואת נסי הנחלים של ארנון כמו שמספרים בנסיים סוף כך יש לספר בנסי נחלי ארנון שאף
כאן נעשו נסים גדולים ומה הן הנסים והאמר הנחלים הרים הסמוכין של צד אחד סמוך להנחלים שבשם דם של אמוריים

1
9
6
B

הנחלים ארנון: ואשד הנחלים אשר נטה לשבת ער ונשען לגבול מואב: ומשם בארה הוא הבאר אשר אמר יהוה למשה אסף את העם ואתנה להם מים: אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו לה: באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם במחקק במשענתם וממדבר מתנה: וממתנה נחליאל ומנחליאל במות: ומבמות הגיא אשר בשדה מואב ראש הפסגה ונשקפה על פני הישימן: וישלח ישראל מלאכים אל סיחן מלך האמרי לאמר: אעברה בארצך לא נטה בשדה ובכרם לא נשתה מי באר בדרך המלך

על נחלי ארנון: ושפוך נחליא דמדברין לקביל לחיית ומסתמיך לתחום מואב: ומתמן איתיהיבת להון בירא היא בירא דאמר יי למשה כנוש ית עמא ואתן להון מיא: בכן שבח ישראל ית תושבחתא הדא סקי בירא שבחו לה: בירא חפרוה רברביא כרוה רישי עמא בספריא בחטריהון וממדברא איתיהיבת להון: ומדאיתיהיבת להון נחתא עמהון לנחליא ומנחליא סלקא עמהון לרמתא: ומרמתא לחילתא די בחקל מואב ריש רמתא ומסתכיא על אפי בית ישימון: ושלח ישראל איזגדין לות סיחון מלכא דאמוראה למימר: איעבר בארעך לא נסטי בחקל ובכרם לא נישתי מי גובין באורח מלכא

שהיו הנחלים שם לפי שהיו ההרים גבוהים והנחל עמוק וקצר וההרים סמוכים זה לזה אדם עומד על ההר מזה ומדבר עם חבירו בהר מזה והדרך עובר בתוך הנחל. אמרו האמוריים כשיכנסו ישראל לתוך הנחל לעבור נצא מן המערות שבהרים שלמעלה מהם ונהרגם בחצים ואבני בליסטראות והיו אותן הנקעים בהר של צד מואב ובהר של צד אמוריים היו כמין קרנים ושדים בולטים לחוץ. כיון שבאו ישראל לעבור נזדעזע ההר של ארץ ישראל כשפחה היוצאת להקביל פני גבירתה ונתקרב לצד ההר של מואב ונכנסו אותן השדים לתוך אותן הנקעים והרגום. וזהו אשר נטה לשבת ער שההר נטה ממקומו ונתקרב לצד גבול מואב ונדבק בו וזהו ונשען לגבול מואב: ומשם בארה משם באו אל הבאר. כיצד היתה הבאר סייעת בדבר אלא אמר הקב"ה מי מודיע לבני את הנסים האלו ... ירדה הבאר לתוך הנחל והעלתה משם דם הרוגים וזרועות ואיברים ומוליכתן סביב המחנה וישראל ראו ואמרו שירה: אז ישיר. השירה הזאת נאמרה בסוף מ' שנה והבאר לא נתנה להם אלא מתחלת מ' ... ענו לה אמרו לה: באר חפרוה שרים. זאת היא הבאר אשר חפרוה שרים משה ואהרן: במחקק במשענתם במטה: וממדבר מתנה. מן המדבר נתנה להם: וממתנה נחליאל. כתרגומו: ... ומבמות הגיא ... ראש הפסגה. כתרגומו ריש רמתא ... לשון עברי ... וישלח ישראל מלאכים. ובמקום אחר תולה השליחות במשה ... ואומר וישלח ישראל מלאכים אל מלך אדום ... אעברה בארצך. אף על פי שלא היו מחויבים לפתוח להם בשלום בקשו מהם שלום: לא נטה בשדה ובכרם ... בדרך המלך

ואשד הנחלים ... תיבות שכרם ... יורד ... הרוגים שנהרגו בנחל

נלך עד אשר נעבר גבלך׃ ולא נתן
סיחן את ישראל עבר בגבלו ויאסף
סיחן את כל עמו ויצא לקראת
ישראל המדברה ויבא יהצה
וילחם בישראל׃ ויכהו ישראל
לפי חרב ויירש את ארצו מארנן
עד יבק עד בני עמון כי עז גבול בני
עמון׃ ויקח ישראל את כל הערים
האלה וישב ישראל בכל ערי
האמרי בחשבון ובכל בנתיה׃ כי
חשבון עיר סיחן מלך האמרי הוא
והוא נלחם במלך מואב הראשון
ויקח את כל ארצו מידו עד ארנן׃
על כן יאמרו המשלים באו חשבון
תבנה ותכונן עיר סיחון׃ כי אש
יצאה מחשבון להבה מקרית סיחן
אכלה ער מואב בעלי במות ארנן׃
אוי לך מואב אבדת עם כמוש נתן
בניו פליטם ובנתיו בשבית למלך
אמרי סיחון׃ ונירם אבד חשבון עד
דיבן ונשים עד נפח אשר עד
מידבא׃ וישב ישראל בארץ האמרי׃
וישלח משה לרגל את יעזר וילכדו

ניזיל עד דנעבר תחומך׃ ולא שבק סיחון ית ישראל למיעבר בתחומיה וכנש סיחון ית כל עמיה ונפק לקדמות ישראל למדברא ואתא ליהץ ואגיח קרבא בישראל׃ ומחוהי ישראל לפתגם דחרב ויריתו ית ארעיה מארנונא עד יובקא עד בני עמון ארי תקיף תחום בני עמון׃ וכבש ישראל ית כל קרויא האלין ויתיב ישראל בכל קרוי אמוראה בחשבון ובכל כפרנהא׃

ארי חשבון קרתא דסיחון מלכא דאמוראה הוא והוא אגיח קרבא במלכא דמואב קדמאה וכבש ית כל ארעיה מידיה עד ארנון׃ על כן יימרון מתלייא עולו לחשבון תתבני ותשתכלל קרתא דסיחון׃ ארי קידום תקיף כאישא נפקת מחשבון עבדי קרבא כשלהובתא מקרתא דסיחון קטילו עמא דשרו בלחיית מואב כומריא דפלחין בית דחלא רמתא דארנון׃ וי לכון מואבאי אבדתון עמא דפלחין לכמוש מסר בנוהי משיזבין ובנתיה בשביא לסלכא דאמוראה סיחון׃ ומלכו פסקת מחשבון עדא שולטן מדיבון וצדאו עד נפח דסמיך על מידבא׃ ויתיב ישראל בארעא דאמוראה׃ ושלח משה לאללא ית יעזר וכבשו

[illegible]

197B

בנתיה ויירש את האמרי אשר שם:
ויפנו ויעלו דרך הבשן ויצא עוג
מלך הבשן לקראתם הוא וכל עמו
למלחמה אדרעי: ויאמר יהוה אל
משה אל תירא אתו כי בידך נתתי
אתו ואת כל עמו ואת ארצו ועשית
לו כאשר עשית לסיחן מלך האמרי
אשר יושב בחשבון: ויכו אתו
ואת בניו ואת כל עמו עד בלתי
השאיר לו שריד ויירשו את ארצו:
ויסעו בני ישראל ויחנו בערבות
מואב מעבר לירדן ירחו:

וירא בלק בן צפור
את כל אשר עשה ישראל לאמרי:
ויגר מואב מפני העם מאד כי רב
הוא ויקץ מואב מפני בני ישראל:
ויאמר מואב אל זקני מדין עתה
ילחכו הקהל את כל סביבתינו
כלחך השור את ירק השדה ובלק
בן צפור מלך למואב בעת ההוא:
וישלח מלאכים אל בלעם בן בער
פתורה אשר על הנהר ארץ בני
עמו לקרא לו לאמר הנה עם יצא
ממצרים הנה כסה את עין הארץ

כפרתהא ותריך ית אמוראה דתמן:
ואיתפניאו וסליקו לאורח מתנן ונפק עוג מלכא דמתנן לקדמותהון הוא וכל עמיה לאגחא קרבא לאדרעי:
ואמר יי למשה לא תידחל יתיה ארי בידך מסרית יתיה וית כל עמיה וית ארעיה ותעביד ליה כמא דעבדת לסיחון מלכא דאימוראה דיתיב בחשבון:
ומחו יתיה וית בנוהי וית כל עמיה עד דלא אישתאר ליה משיזיב ויריתו ית ארעיה:
ונטלו בני ישראל ושרו במישריא דמואב מעיברא לירדנא דיריחו:
וחזא בלק בר צפור ית כל דעבד ישראל לאימוראה:
ודחילו מואבאי מן קדם עמא לחדא ארי סגיאי הוא ועקת למואבאי מן קדם בני ישראל:
ואמרו מואבאי לסבי מדין כען ישיצון קהלא ית כל סחרנא כמא דמלחיך תורא ית ירוקא דחקלא ובלק בר צפור מלכא למואב בעידנא ההוא:
ושלח איזגדין לות בלעם בר בעור לפתור לארם דעל פרת ארע בני עמיה למיקרי ליה למימר הא עמא נפק ממצרים הא חפא ית עין שימשא דארעא

אל תירא אותו · שהיה משה מתירא שמא תעמוד לו זכות של אברהם שנ' ויבא הפליט ויגד לאברם העברי והוא היה עוג שפלט מן הרפאים שהכו כדרלעומר וחבריו בעשתרות קרנים שנ' כי אשר מיתר הרפאים: ויכו אותו · משה הרגו כדאי' בברכות עקר טורא בר תלתא פרסי · אמר מחנה ישראל כמה הוי תלתא פרסי לשיק על רישיה סבר ומקטלנא להו כמה דאית · אתו קמצי ונקרוה על רישיה · קנו לו קבה את שיניו ימוך ויקח שבא שיניו רשעים שברת · אל תקרי שברת אלא שרבבת · שקל נרגא בת עשרה אמין שוור עשרה ומחייה · קטע קרסוליה · חסלת ואת חקת

וירא בלק

בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמורי · אמר אלו שני מלכים שאנו בטוחים עליהם לא עמדו בפניהם אנו על אחת כמה וכמה לפיכך ויגר מואב לשון מורא כמו גורו לכם מפני חרב · ויקץ מואב · קצו בחייהם · זקני מדין · והלא משעולם היו שונאים זה את זה כמו שנ' המכה את מדין בשדה מואב שבאו מדין על מואב למלחמה אלא מיראתן של ישראל עשו שלום ביניהם · ומה ראה מואב ליטול עצה ממדין כיון שראו את ישראל מנצחין שלא כמנהג העולם אמרו מנהיגם של אלו במדין נתגדל נשאל להם מה מדתו אמרו וקני מדין אין כחו אלא בפיו אמרו אף אנו נבוא עליהם באדם שכחו בפיו · כלחך השור · כל מה שהשור מלחך אין בו ברכה · בעת ההיא · לא היה ראוי למלכות שנסיכי מדין היה ושל [illegible] סיחון מינוהו עליהם לפי צורך השעה · פתורה · כשלחני הזה שהכל מריצין לו מעות כך כל המלכים מריצין לו איגרותיהם ולפי פשוטו של מקרא כך שם המקום · ארץ בני עמו · של בלק ומשם היה והוא מתנבא ואומר לו אתה עתיד למלוך · ואם תאמר מפני מה השרה הקב"ה שכינתו על גוי רשע כדי שלא יהא פתחון פה לאומות העולם לומר אילו היו לנו נביאים חוזרים היינו למוטב העמיד להם נביאים והם פרצו גדר העולם שבתחלה היו גדורים בעריות וזה נתן להם עצה להפקיר עצמן לזנות · לקרוא לו · הקריאה שלו היתה ולהנאתו שהיה פוסק לו ממון הרבה · עם יצא ממצרים · ואם תאמר מה מזיקך · הנה כסה את עין הארץ סיחון ועוג שהיו שומרים אותנו עמד עליהם והרגם · והוא יושב ממולי · ממולי חסר כתיב כלו

בלק

והוא ישב ממלי: ועתה לכה נא ארה
לי את העם הזה כי עצום הוא ממני
אולי אוכל נכה בו ואגרשנו מן הארץ
כי ידעתי את אשר תברך מברך
ואשר תאר יואר: וילכו זקני מואב
וזקני מדין וקסמים בידם ויבאו אל
בלעם וידברו אליו דברי בלק: ויאמר
אליהם לינו פה הלילה והשבתי אתכם
דבר כאשר ידבר יהוה אלי וישבו
שרי מואב עם בלעם: ויבא אלהים
אל בלעם ויאמר מי האנשים האלה
עמך: ויאמר בלעם אל האלהים
בלק בן צפר מלך מואב שלח אלי:
הנה העם היצא ממצרים ויכס את
עין הארץ עתה לכה קבה לי אתו
אולי אוכל להלחם בו וגרשתיו:
ויאמר אלהים אל בלעם לא תלך
עמהם לא תאר את העם כי ברוך
הוא: ויקם בלעם בבקר ויאמר אל
שרי בלק לכו אל ארצכם כי מאן
יהוה לתתי להלך עמכם: ויקומו
שרי מואב ויבאו אל בלק ויאמרו
מאן בלעם הלך עמנו: ויסף עוד
בלק שלח שרים רבים ונכבדים
מאלה: ויבאו אל בלעם ויאמרו לו
כה אמר בלק בן צפור אל נא
תמנע מהלך אלי: כי כבד אכבדך
מאד וכל אשר תאמר אלי אעשה
ולכה נא קבה לי את העם הזה:

והוא שרי מלקבלי:
וכען איתא כען לוט לי ית עמא
הדין ארי תקיף הוא מני מאים
איכול לאגחא ביה קרב
ואתרכיניה מן ארעא ארי
ידעית ית די תברך מברך ודי
תלוט ליט:
ואזלו סבי מואב וסבי מדין
וקוסמיא בידיהון ואתו לבלעם
ומלילו עמיה פתגמי בלק:
ואמר להון ביתו הכא בליליא
ואתיב יתכון פתגמא כמא
דמליל יי עמי ואוריכו
רברבי מואב עם בלעם:
ואתא מימר מן קדם יי לות
בלעם ואמר מאן גובריא
האלין עמך:
ואמר בלעם קדם יי בלק בר
צפור מלכא דמואב שלח
לותי:
הא עמא דנפק ממצרים וחפא
ית עין שמשא דארעא כען
איתא לוט לי יתיה מאים
איכול לאגחא ביה קרב
ואתרכיניה:
ואמר יי לבלעם לא תיזיל
עמהון לא תלוט ית עמא ארי
בריך הוא:
וקם בלעם בצפרא ואמר
לרברבי בלק איזילו לארעכון
ארי לית רעוא מן קדם יי
לאשבקי למיזל עמכון:
וקמו רברבי מואב ואתו לות
בלק ואמרו סריב בלעם
למיתי עמנא:
ואוסף עוד בלק למשלח
רברבין סגיאין ויקירין מאלין:
ואתו לות בלעם ואמרו ליה
כדנן אמר בלק בר צפור לא
כען תתמנע מלמיתי לותי:
ארי יקרא איקרינך לחדא
וכל דתימר לי אעביד ואיתא
כען לוט לי ית עמא הדין:

[illegible]

[illegible]

ויען בלעם ויאמר אל עבדי בלק
אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף
וזהב לא אוכל לעבר את פי יהוה
אלהי לעשות קטנה או גדולה
ועתה שבו נא בזה גם אתם הלילה
וארעה מה יסף יהוה דבר עמי :
ויבא אלהים אל בלעם לילה ויאמר
לו אם לקרא לך באו האנשים
קום לך אתם ואך את הדבר אשר
אדבר אליך אתו תעשה · ויקם
בלעם בבקר ויחבש את אתנו וילך
עם שרי מואב : ויחר אף אלהים
כי הולך הוא ויתיצב מלאך יהוה
בדרך לשטן לו והוא רכב על אתנו
ושני נעריו עמו · ותרא האתון את
מלאך יהוה נצב בדרך וחרבו
שלופה בידו ותט האתון מן הדרך
ותלך בשדה ויך בלעם את האתון
להטתה הדרך · ויעמד מלאך יהוה
במשעול הכרמים גדר מזה וגדר
מזה · ותרא האתון את מלאך יהוה
ותלחץ אל הקיר ותלחץ את רגל
בלעם אל הקיר ויסף להכתה :
ויוסף מלאך יהוה עבור ויעמד
במקום צר אשר אין דרך לנטות ימין
ושמאול · ותרא האתון את מלאך
יהוה ותרבץ תחת בלעם ויחר
אף בלעם ויך את האתון במקל ·
ויפתח יהוה את פי האתון ותאמר

ואתיב בלעם ואמר לעבדי בלק אם יתן לי בלק מלי ביתיה כסף ודהב לית לי רשו למיעבר על גזרת מימרא דיי אלהי למיעבד זעירתא או רבתא ׃
וכען אוריכו כען הכא אף אתון בליליא ואידע מה יוסף יי למללא עמי ׃
ואתא מימר מן קדם יי לות בלעם בליליא ואמר ליה אם למיקרי לך אתו גובריא קום איזיל עמהון וברם ית פתגמא דאימליל עמך יתיה תעביד ׃
וקם בלעם בצפרא וזריז ית אתניה ואזל עם רברבי מואב ׃
ותקיף רוגזא דיי ארי אזיל הוא ואתעתד מלאכא דיי באורחא לסטנא ליה והוא רכיב על אתניה ותרין עולימוהי עמיה ׃
וחזת אתנא ית מלאכא דיי כד מעתד באורחא וחרביה שליפא בידיה וסטת אתנא מן אורחא ואזלת בחקלא ומחא בלעם לאתנא לאסטותה לאורחא ׃
וקם מלאכא דיי בשביל כרמיא אתר דגדירא מכא ואתר דגדירא מכא ׃
וחזת אתנא ית מלאכא דיי ואידחיקת עם כותלא ודחיקת ית ריגלא דבלעם לכותלא ואוסיף לאלקיותה ׃
ואוסיף מלאכא דיי למיעבר וקם באתר עק דלית אורח למסטי ימינא ושמאלא ׃
וחזת אתנא ית מלאכא דיי ורבעת תחות בלעם ותקיף רוגזא דבלעם ומחא ית אתנא בחוטרא ׃
ופתח יי ית פומא דאתנא ואמרת

צריך לו לשכור חיילות רבים ספק
נוצח וספק אינו נוצח ואני ודאי נוצח
לא אוכל לעבור · על כרחו גלה
שהוא ברשות אחרים ונתנבא כאן
שאינו יכול לבטל הברכות שנתברכו
האבות מפי השכינה · גם אתם פיו
הכשילו סופכם שתלכו בפחי נפש
כמו הראשונים · מה יוסיף יי · אמר
ידעתי שלא ישנה דבריו מברכה
לקללה הלואי שלא יוסיף לברך ונתנבא
כאן שעתיד להוסיף להם ברכות על
ידו · אם לקרוא לך · אם הקריאה שלך
היא ואתה סבור ליטול שכר עליה
קום לך אתם · ואך · על כרחך · את
הדבר אשר אדבר אליך אותו תדבר ·
ולעתיד וילך בלעם אמר שמא
אפתנו וירצה · ויחבש את אתנו ·
מכאן ששנאה מקלקלת את השורה
שחבשה הוא בעצמו אמר הקב״ה רשע
כבר קדמך אברהם אביהם שנאמר
וישכם אברהם בבקר ויחבש את
חמורו · עם שרי מואב · לבו כלבם
שוה · כי הולך הוא · ראה שהדבר
רע בעיני יי ונתאוה ללכת · לשטן
לו · מלאך של רחמים היה והיה
מונעו שלא יחטא ויאבד · ושני נעריו
עמו · מכאן לאדם חשוב היוצא לדרך
שיוליך עמו שני אנשים לשמשו וחוזרים ומשמשים
זה את זה · ותרא האתון · והוא לא ראה
שנתן הקב״ה רשות לבהמה לראות יותר
מן האדם שמתוך שיש בו דעת תטרף דעתו כשיראה מזיקין · וחרבו שלופה בידו · אמר רשע זה הניח כלי אומנותו
שכלי זיינן של אומות העולם בחרב והוא בא עליהם בפיו שהוא אומנותן של אלו אף אני אתפוש את שלו ואבא עליו באומנותו וכן
היה סופו ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב · במשעול · כתרגומו בשביל וכן אם ישפוק עפר שומרון לשעלים
עפר הנדבק בכפות הרגלים בהלוכן וכן מי מדד בשעלו מים · גדר מזה · סתם גדר של אבנים הוא · ותלחץ
היא עצמה · ותלחץ את רגל בלעם · ויוסף מלאך יי עבור · לעבור עוד לפניו כמו והוא עבר לפניהם

בדרך לש
מכאן שם
דרכים
בחינם
...

199A

לבלעם מה עשיתי לך כי הכיתני זה שלש רגלים: ויאמר בלעם לאתון כי התעללת בי לו יש חרב בידי כי עתה הרגתיך: ותאמר האתון אל בלעם הלוא אנכי אתנך אשר רכבת עלי מעודך עד היום הזה ההסכן הסכנתי לעשות לך כה ויאמר לא: ויגל יהוה את עיני בלעם וירא את מלאך יהוה נצב בדרך וחרבו שלפה בידו ויקד וישתחו לאפיו: ויאמר אליו מלאך יהוה על מה הכית את אתנך זה שלוש רגלים הנה אנכי יצאתי לשטן כי ירט הדרך לנגדי: ותראני האתון ותט לפני זה שלש רגלים אולי נטתה מפני כי עתה גם אתכה הרגתי ואותה החייתי: ויאמר בלעם אל מלאך יהוה חטאתי כי לא ידעתי כי אתה נצב לקראתי בדרך ועתה אם רע בעיניך אשובה לי: ויאמר מלאך יהוה אל בלעם לך עם האנשים ואפס את הדבר אשר אדבר אליך אתו תדבר וילך בלעם עם שרי בלק: וישמע בלק כי בא בלעם ויצא לקראתו אל עיר מואב אשר על גבול ארנן אשר בקצה הגבול: ויאמר בלק אל בלעם הלא שלח

לבלעם מה עבדית לך ארי מחיתני דנן תלת זמנין: ואמר בלעם לאתנא ארי אתחייכת בי אילו פון אית חרבא בידי ארי כען קטלתיך: ואמרת אתנא לבלעם הלא אנא אתנך דרכיבתא עלי מדאיתך עד יומא הדין הלמא אליפנא למיעבד לך כדין ואמר לא: וגלא יי׳ ית עיני בלעם וחזא ית מלאכא דיי׳ מעתד באורחא וחרביה שליפא בידיה וכרע וסגיד לאפוהי: ואמר ליה מלאכא דיי׳ על מה מחיתא ית אתנך דנן תלת זמנין הא אנא נפקית לשטן ארי גלי קדמי דאת רעי למיזל באורחא לקבלי: וחזתני אתנא וסטת מן קדמי דנן תלת זמנין אילו פון לא סטת מן קדמי ארי כען אף יתך קטלית ויתה קיימית: ואמר בלעם למלאכא דיי׳ חבית ארי לא ידעית ארי את מעתד לקדמי באורחא וכען אם ביש קדמך איתוב לותי: ואמר מלאכא דיי׳ לבלעם איזיל עם גובריא וברם ית פתגמא דאמליל עמך יתיה תמליל ואזל בלעם עם רברבי בלק: ושמע בלק ארי אתא בלעם ונפק לקדמותיה לקרתא דמואב די על תחום ארנון די בסטר תחומא: ואמר בלק לבלעם הלא משלחא

ומדרש אגדה יש בתנחומא מה ראה להעמיד כאן מקרא זה לפי שמצוה חובת קריאה וזה שבא רבנים רמוז לו [illegible] מבקש לעקור אומה [illegible] רגלים בשנה הקפולת בי כתרגומו לשון גנאי ובזיון לו יש חרב בידי גנאי גדולה היה לו דבר זה בעיני השרים וזה הולך להרוג אומה שלמה בפיו ולאתון זו צריך כלי זיין ההסכן הסכנתי הרגלתי כמו הלא יסכן גבר כי יסכן עלימו משכיל רבותינו דרשו מקרא זה בתלמוד אמרו לו השרים מפני מה אין אתה רוכב על הסוס אמר להם ברפתא שלחי לה כי ירט הדרך לנגדי רבותינו דרשוהו נוטריקון יראה ראתה נטתה כשראתה שהדרך לנגדי כלו לקנאתו ולהקניטו ולפי משמעו כי ירט הדרך לנגדי לשון רטט ראיתי בעל הדרך חרד ומיהר הדרך לנגדי שלי להמריצו ולהקניטו קנאי כמו ויאבד מכל לשון אחר לשון רטט במודע כי השטן ירטו מפייס ומעני כמו על ידי רשעים [illegible] אולי נטתה מפני כמו [illegible] בלשון אולי גם אותה הקלנתה אבי וזה מקרא מסורס ופירושו כמו גבי

קרנתה אותה כלומר היא הרגתיה בלבד קריאתך על ידם גם הרגתיה והותה החייתי ועתה אותה שדברה והוכיחתך ולא יכולת לעמוד בתוכחתה כמו שכתוב ויאמר לא על כן הרגתיה שלא יאמרו זו שסלקה את בלעם בתוכחתה ולא יכולו להשיב שחס המקום על כבוד הבריות וזו האתון שהרגה ואת הכבוד המתנו לא שלא יאמרו זו היא שדברה ובעבור אותה ידאה חטאתי עתה היה שמי שהוא ולעמר את זה אין ראוי לתשובה [illegible] כי לא ידעתי גם זה נתגנה על כרחו אם רע בעיניך אשובה לי להתריס כנגד המקום היא תשובה זו אמר לו בעיני עם ללכת וכה הוא מלך ובטל את דבריו אמר הוא כבר שאומר לברא ולחרב אחרון אמר לו שנגרים קיה הוא את כנגד את אחריך ועל ידי מלאך בטל את דבריו אף אתה אם רע בעיניך אשובה צריך אתה לשוב לך עם האנשים בנפך שאחם רוצה

199 ב

שלחית לוך למיקרי לך
למה לא אתיתא לותי הברם
בקושטא הויתא אמר ליח
אנא יכיל ליקרותך:
ואמר בלעם לבלק הא אתיתי
לותך כען הםיכל יכילנא
למללא מדעם פיתגמא די
ישוי יי בפומי יתיה אמליל:
ואזל בלעם עם בלק ואתו
לקרית מחוזוהי:
ונכס בלק תורין ועאן ושלח
לבלעם ולרברביא דעימיה:
והוה בצפרא ודבר בלק ית
בלעם ואסקיה לרמת דחלתיה
וחזא מתמן קצת מן עמא:
ואמר בלעם לבלק בנה לי הכא
שבעה מדבחין ואתקין לי
הכא שבעה תורין ושבעה
דיכרין:
ועבד בלק כמא דמליל בלעם
ואסיק בלק ובלעם תור ודכר
על כל מדבח:
ואמר בלעם לבלק איתעתד
על עלתך ואיהך מאים יערע
מימר מן קדם יי לקדמותי
ופיתגם דיחזינני ואחוי לך
ואזל יחידי:
וערע מימר מן קדם יי לבלעם
ואמר קדמוהי ית שבעה
מדבחין סדרית ואסקית תור
ודכר על כל מדבח:
ושוי יי פיתגמא בפומא
דבלעם ואמר תוב לות בלק
וכדין תמליל:
ותב לותיה והא מעתד על
עלתיה הוא וכל רברבי מואב:
ונטל מתליה ואמר מן ארם
דברני בלק מלכא דמואב
מטורי מדינחא איתא לוט לי
יעקב ואיתא תריך לי ישראל:
מה אלוט דלא לטיה אל ומה

שלחתי אליך לקרא לך למה לא
הלכת אלי האמנם לא אוכל
כבדך: ויאמר בלעם אל בלק הנה
באתי אליך עתה היכל אוכל דבר
מאומה הדבר אשר ישים אלהים
בפי אתו אדבר: וילך בלעם עם בלק
ויבאו קרית חצות: ויזבח בלק בקר
וצאן וישלח לבלעם ולשרים אשר
אתו: ויהי בבקר ויקח בלק את
בלעם ויעלהו במות בעל וירא משם
קצה העם: ויאמר בלעם אל בלק
בנה לי בזה שבעה מזבחת והכן לי
בזה שבעה פרים ושבעה אילים:
ויעש בלק כאשר דבר בלעם ויעל
בלק ובלעם פר ואיל במזבח: ויאמר
בלעם לבלק התיצב על עלתך
ואלכה אולי יקרה יהוה לקראתי
ודבר מה יראני והגדתי לך וילך שפי:
ויקר אלהים אל בלעם ויאמר אליו
את שבעת המזבחת ערכתי ואעל פר
ואיל במזבח: וישם יהוה דבר בפי
בלעם ויאמר שוב אל בלק וכה תדבר:
וישב אליו והנה נצב על עלתו הוא
וכל שרי מואב: וישא משלו ויאמר
מן ארם ינחני בלק מלך מואב מהררי
קדם לכה ארה לי יעקב ולכה זעמה
ישראל: מה אקב לא קבה אל ומה

[illegible]

וילך שפי [illegible]

[illegible]

2600A

אזעם לא זעם יהוה: כי מראש צרים
אראנו ומגבעות אשורנו הן עם לבדד
ישכן ובגוים לא יתחשב: מי מנה
עפר יעקב ומספר את רבע ישראל
תמת נפשי מות ישרים ותהי אחריתי
כמהו: ויאמר בלק אל בלעם מה
עשית לי לקב איבי לקחתיך והנה
ברכת ברך: ויען ויאמר הלא את
אשר ישים יהוה בפי אתו אשמר
לדבר: ויאמר אליו בלק לך נא אתי
אל מקום אחר אשר תראנו משם
אפס קצהו תראה וכלו לא תראה
וקבנו לי משם: ויקחהו שדה צפים אל
ראש הפסגה ויבן שבעה מזבחת ויעל
פר ואיל במזבח: ויאמר אל בלק התיצב
כה על עלתך ואנכי אקרה כה: ויקר
יהוה אל בלעם וישם דבר בפיו ויאמר
שוב אל בלק וכה תדבר: ויבא אליו
והנו נצב על עלתו ושרי מואב אתו
ויאמר לו בלק מה דבר יהוה: וישא

אתריך דלא תרכה יי׳ ו
ארי מריש טוריא חזיתינון
ומרמתא סכיתיה הא עמא
בלחודיהון עתידין דיחסנון
עלמא ובעממיא לא יתדנון
גמירא:
מאן יכול למימני דעדקיא
דבית יעקב דאמיר עליהון
יסגון כעפרא דארעא או חד
מארבע משריתא דישראל
תמות נפשי מותא דקשיטוהי
ותהא סופי כותהון:
ואמר בלק לבלעם מה עבדת
לי למילט סנאי דברתך והא
ברכא מברכת להון:
ואתיב ואמר הלא ית דישוי יי׳
בפומי יתיה אטר למללא:
ואמר ליה בלק איתא כען עמי
לאתר אחרן דתחזיניה מתמן
לחוד קצתיה תחזי וכליה לא
תחזי ותלוטיה לי מתמן:
ודבריה לחקל סכותא לריש
רמתא ובנא שבעה מדבחין
ואסיק תור ודכר על כל מדבחא:
ואמר לבלק איתעתד הכא על
עלתך ואנא אתמטי עד כא:
וערע מימר מן קדם יי׳ לבלעם
ושוי פיתגמא בפומיה ואמר
תוב לות בלק וכדין תמליל:
ואתא לותיה והא מעתד על
עלתיה ורברבי מואב עמיה
ואמר ליה בלק מה מליל יי׳:

לא זעם ה'· אני אין כחי אלא שאני
יודע לכוין השעה שהקב"ה כועס בה
והוא לא כעס כל הימים הללו שבאתי
אליך והוא שנ' עמי זכר נא מה יעץ
בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם
בן בעור מן השטים ועד הגלגל למען
דעת צדקות ה': מראש צורים אראנו
אני מסתכל בראשיתם ובתחלת
שרשיהם ואני רואה אותם מיוסדים
וחזקים כצורי' וגבעות הללו ע"י אבות
ואמהות· הן עם לבדד· הוא אשר זכו לו
אבותיו לשכון בדד כתרגו' ובגוים לא
יתחשב· כתרגו' לא יהיו נעשים
כלה עם שאר האומות שנ' כי אעשה
כלה בכל הגוים וכו' אינם נמנים עם
שאר האומות ד"א כשהם שמחים אין
אומה אחרת שמחה עמהם שנא' ה'
בדד ינחנו וגו' וכשהאומות שמחים
הם אוכלים עם כל אחד ואחד ואין
עולה להם מן החשבון וזהו ובגוים לא
יתחשב: מי מנה עפר יעקב וגו'
כתרגו' או חד מארבע משרייתא דישרא' ד"א עפר יעקב אין חשבון למצות שהם מקיימים בעפר לא תחרוש
בשור ובחמור· לא תזרע כרמך כלאים· אפר פרה ועפר סוטה וכיוצא בהם· ומספר את רובע ישר'· רביעותיהם
זרע היוצא מן התשמיש שלהם· תמות נפשי מות ישרים שבהם· וקבנו לי משם· לשון צווי קללהו לי· שדה צופים מקום
גבוה היה ששם הצופה עומד לשמור אם יבא חיל על העיר· ראש הפסגה· בלעם לא היה קוסם כבלק ראה בלק
שעתידה פרצה להפרץ בישר' משם שהרי שם מת משה כסבור שמשם תחול קללה עליהם וזו הפרצה שאני רואה· אקרה
כה· מאת הקב"ה אקרה· לשון אתפעל· וישם דבר בפיו· מה היא השימה הזאת ומה חסר המקרא באמרו שוב אל בלק
וכה תדבר· אלא כשהקב"ה שמע שלא נרצה לקלל אמר מה אני חוזר אצל בלק לצערו· נתן לו הקב"ה רסן וחכה בפיו כאדם
הפוקס בהמה בחכה להוליכה אל מקום שירצה אמר לו על כרחך תשוב אל בלק· ושרי מואב אתו· ולמעלה הוא אומר וכל
שרי מואב· כיון שראו שאין בו תקוה הלכו להם מקצתם ולא נשארו אלא מקצתם· מה דבר ה'· לשון צחוק כלומר אינך
ברשותך· כיון שראה שמצחק בו נתכוון לצערו· אמר לו קום בלק ושמע· קום עמוד על רגליך אינך רשאי לשבת ואני
שלוח לך בשליחות של מקום· וכן בעגלון מלך מואב· באמור לו אהוד דבר אלהים לי אליך ויקם מעל הכסא· בנו צפור·
לשון מקרא הוא כמו חיתו יער חיתו ארץ למעינו מים· לא איש אל וגו'· כבר נשבע להם להביאם ולהורישם
ארץ ז' אומות ואתה סבור להמיתם במדבר· ההוא אמר וגו'· בלשון תמיה ותרגומו תייבין ומתמלכין חוזרין ונמלכין
לחזור בהם· הנה ברך לקחתי· אתה שואלני מה דבר ה' קבלתי ממנו לברך אותם· וברך· כמו לברך· וברך ולא

לבדד ישכון
תניא בלא...
דישכן לומ׳
לך מישכון
בארץ שבע
ממלין

200B

משלו ויאמר קום בלק ושמע האזינה
עדי בנו צפר: לא איש אל ויכזב ובן
אדם ויתנחם ההוא אמר ולא יעשה
ודבר ולא יקימנה: הנה ברך לקחתי
וברך ולא אשיבנה: לא הביט און
ביעקב ולא ראה עמל בישראל
יהוה אלהיו עמו ותרועת מלך בו ׳
אל מוציאם ממצרים כתועפת ראם
לו: כי לא נחש ביעקב ולא קסם
בישראל כעת יאמר ליעקב ולישראל
מה פעל אל: הן עם כלביא יקום וכארי
יתנשא לא ישכב עד יאכל טרף ודם
חללים ישתה׃ ויאמר בלק אל
בלעם גם קב לא תקבנו גם ברך לא
תברכנו׃ ויען בלעם ויאמר אל בלק
הלא דברתי אליך לאמר כל אשר
ידבר יהוה אתו אעשה׃ ויאמר בלק
אל בלעם לכה נא אקחך אל מקום
אחר אולי יישר בעיני האלהים
וקבתו לי משם ׳ ויקח בלק את

ונטל מתליה ואמר קום בלק
ושמע אצית לממריה בר
צפר: לא כמילי בני אינשא
מימר אלהא בני אינשא אמרין
ומכדבין ואף לא כעובדי בני
בשרא דאינון גזרין למעבד
ותיבין ומתמלכין דהוא אמר
ועביד וכל מימריה מתקיים׃
הא ברכן קבילית ואיברכינון
לישראל ולא אתיב ברכתא
מנהון׃ איסתכלית לית פלחי
גילולין בדבית יעקב ואף לא
עבדי לאות שקר בדבית
ישראל מימרא דיי׳ אלההון
בסעדיהון ושכינת מלכהון
ביניהון׃ אלהא דאפקינון
ממצרים תוקפא ורומא דיליה׃
ארי לא נחשיא צבן דיטב
בדבית יעקב ואף לא קסמיא
רעןברבות בית ישראל כעידן
יתאמר ליעקב ולישראל מה
עבד אלהא׃ הא עמא כליתא
שרי וכאריא יתנטל לא ישרי
בארעיה עד דיקטול קטול
ונכסי עממיא ירת׃ ואמר בלק
לבלעם אף מילט לא תלוטיניה
אף ברכא לא תברכניה׃
ואתיב בלעם ואמר לבלק הלא
מלילית עמך למימר כל די
ימליל יי׳ יתיה איעביד׃
ואמר בלק לבלעם איתא כען
אידברינך לאתר אחרן מאים
יהא רעוא מן קדם יי׳ ותלוטיה

אשימנה ׳ קום בלק אותם ואם לא
אשיב על ברכתו ׳ וברך ׳ כמו
ונברך וכן קיא טרת רש על פעל
כבד אויב אורף ״ כמו אורף וכן
ושמע ברך המקלל ומברך אורר
קנקל ואומר ע ט תרא כי לא תעכס
שעם יקיה לך קוח מרנו לקבה ואין
עמ ברך שם דבר קוח שאם כן קיה
נקוד בפתח קטן וטעמו למעלה אבל
זה לפי שהוא פעל נקוד קמץ קטן
וטעמו למטה׃ לא הבט וגו׳ כתרגם
לא ואחרי פשוטו ׳ קוא כדרש ידרש
נאה לא הבט הבה און שביעקב
כשהם עוברים על דבריו אין
מדקדק אחריהם להתבונן בעונות
שלהם ובעמלן שהם עוברי על דת
עמל לשון עבירה כמו הרה עמל
כי אתה עמל וכעס שהעבירה עמל
הוא לפני המקום׃ ״ אלהיו עמו אפי׳
מכעיסים לפניו וממרים לפניו אין
זו מתם ׳ ותרועת מלך בו ׳ לשון

חבה ורעות כמו רעה דוד ויתנה למרעהו וכן תרג׳ אונק׳ ושכינת מלכהון ביניהון׃ אל מוציאם ממצרים׃ אתה אומרת
הנה עם יצא ממצרים׃ לא ימד מעצמו אלא הקב״ה הוציאם׃ כתועפת ראם לו׳ כתוקף ורום וגובה שלו וכן וכסף תועפות
לך לשון ממון הוא הוא ואומר אני שהוא לשון עוף יעופף המעופף ברום וגבה ותוקף גדול הוא זה ותועפת ראם תוקף
ראמים ואמרו רבותינו ז״ל און קרשים ׳ כי לא נחש ביעקב ׳ כי ראויים הם לברכה כי אינם מנחשים וקוסמים ׳ כעת יאמר
ליעקב ולישראל ׳ עוד עתיד להיות עת כעת הזאת שיגלה חבתם לעין כל שהם יושבים לפניו ולומדין תורה מפיו
ומחיצתם לפנים ממלאכי השרת והם ישאלו מה פעל אל וזהו שנאמר והיו עיניך רואות את מוריך לא יאמר ליעקב אין לשון
עתיד אלא לשון הווה אינם צריכים לנחש וקוסם שבכל עת שצריך להאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל ומה גזרותיו במרום
אינם מנחשים וקוסמים אלא נביאים להם מפי הנביאים מה היא גזרת המקום או אורים ותומים מגידים להם כעת יאמר
ואונק׳ לא תרג׳ כן ׳ הן עם כלביא יקום ׳ כשהם עומדים משנתם בשחרית הם מתגברים כלביא וכארי לחטוף את המצות
ללבוש טלית ולקרות קריאת שמע ולהניח תפלין׃ לא ישכב ׳ בלילה על מטתו עד שהוא אוכל ומחבל כל מזיק הבא לטרפם קורא קריאת שמע
על מטתו ומפקיד רוחו וכשיעת מר הקב״ה הוא מחבה ונלחם להזיקם הקב״ה נלחם מלחמותם ומפילם חללים ׳ לא קב עם
כלביא יקום כתרגומו ׳ ודם חללים ׳ כתרגומו אין משה מת עד שיפיל מלכי מדין חללים ויהרג הוא עמהם שנאמר ואת בלעם
בן בעור הקוסם הרגו כל ישראל בחרב על חלליהם׃ גם קב לא תקבנו גם ברך לא תברכנו ׳ גם ראשון מוסיף על גם
שני וגם שני על ראשון ׳ וכן גם לגם לך ׳ וכן גם בחור גם בתולה׃ וקבתו לי משם ׳ אין לשון צווי כמו וקבנו אלא לשון

201 A

בלעם ראש הפעור הנשקף על פני
הישימן ׃ ויאמר בלעם אל בלק בנה
לי בזה שבעה מזבחת והכן לי בזה
שבעה פרים ושבעה אילם ׃ ויעש
בלק כאשר אמר בלעם ויעל פר
ואיל במזבח ׃ וירא בלעם כי טוב
בעיני יהוה לברך את ישראל ולא
הלך כפעם בפעם לקראת נחשים
וישת אל המדבר פניו ׃ וישא בלעם
את עיניו וירא את ישראל שכן
לשבטיו ותהי עליו רוח אלהים ׃
וישא משלו ויאמר נאם בלעם
בנו בער ונאם הגבר שתם העין ׃
נאם שמע אמרי אל אשר מחזה
שדי יחזה נפל וגלוי עינים ׃
מה טבו אהליך יעקב משכנתיך
ישראל ׃ כנחלים נטיו כגנת עלי נהר
כאהלים נטע יהוה כארזים עלי מים ׃
יזל מים מדליו וזרעו במים רבים
וירם מאגג מלכו ותנשא מלכתו ׃
אל מוציאו ממצרים כתועפת ראם
לו יאכל גוים צריו ועצמתיהם יגרם
וחציו ימחץ ׃ כרע שכב כארי וכלביא

ודבר בלק ית בלעם
לריש רמתא דסכתא על
אפי בית ישימון ׃ ואמר בלעם
לבלק בנה לי הכא שבעה
מדבחין ואתקין לי הכא שבעה
תורין ושבעה דיכרין ׃
ועבד
בלק כמא דאמר בלעם ואסיק
תור ודכר על כל מדבח ׃
וחזא בלעם ארי תקין קדם יי
לברכא ית ישראל ולא הליך
כזמן בזמן אלהין לקדמות
נחשיא ושוי לקביל עגלא
דעבדו ישראל במדברא אפוהי ׃
וזקף בלעם ית עינוהי וחזא ית
ישראל שרן לשבטוהי ושרת
עלוהי רוח נבואה מן קדם יי ׃
ונטל מתליה ואמר מימר בלעם
בר בעור ומימר גברא דשפיר
חזי ׃
אמר דשמע מימר מן קדם
אל דחיזו מן קדם שדי חזי
שכיב ומתגלי ליה ׃
מה טבא ארעך יעקב בית
משרך ישראל ׃
כנחלין דמדברין כגנת שקיא
דעל פרת כבוסמיא דנצב יי
כארזין דנציבין על מיא ׃
יסגי מלכא דיתרבא מבנוהי
וישלוט בעממין סגיאין ויתקף
מאגג מלכיה ותתנטל מלכותיה ׃
אלהא דאפיקנון ממצרים
תוקפא ורומא דיליה יכלון
בני ישראל נכסי עממיא
סנאיהון וביזת מלכיהון
יתפלגון וארעתהון יחסנון ׃
ינוח ישרי בתקוף כאריא

פעמים ׃ אולי ישר בעיני האלהים ׳
הקוסם לא מצא ׃ ראש הפעור קוסם
גדול היה בלק וראה שעתידין ללקות
על ידי פעור ולא היה יודע במה אמר
קללה תחול עליהם משם וכן כל החוזים
בכוכבים רואים ואינם יודעים מה
רואים ׃ וירא בלעם כי טוב בעיני וגו׳
אמר איני צריך לבדוק בהקב״ה שלא
לא יחפוץ לקללם ׃ ולא הלך כפעם
בפעם כאשר עשה שתי פעמים ׃
לקראת נחשים ׃ לנחש אולי יקרה
ה׳ לקראתו כי אמר רוצה ואם
רוצה לקללם אזכיר את עונותיהם
והקללה על הזכרת העונות
תחול ׃ וישת אל המדבר פניו כתרגומו
וישא בלעם את עיניו בקש להכניס
בהם עין רעה הרי לך שלש מדותיו
עין רעה רוח גבוהה ונפש רחבה
האמורין למעלה ׃ שוכן לשבטיו ראה
כל שבט ושבט שוכן לעצמו וראה
שאין פתחיהן מכוונין זה כנגד זה שלא יציץ לתוך
אהל חברו ׃ ותהי עליו רוח אלהים
עלה בלבו שלא יקללם ׃ בנו בעור ׳

כמו למעינו מים ׃ ורבותינו אמרו שני בנים גדולים מאבותיהם בלק בנו צפור גדול מאביו במלכות ׃ ובלעם גדול מאביו
בנבואות מנה כנגד כמה והוא שתם העין ׃ עינו נקורה ומוצאת חוץ וחור שלה נראה פתוח ובלשון משנה כדי שישתום
ויסתום ויגוב ורבותינו אמרו לפי שאמר ומספר את רובע ישראל שהקב״ה יושב ומונה רביעותיהם של ישראל מתי תבא
הטיפה שנולד ממנה הצדיק אמר מי שהוא קדוש ומשרתיו קדושים יסתכל בדבר הללו ועל דבר זה נסמית עינו של
בלעם ויש מפרשים שתם העין פתוח העין כמו שתרגם אונקלוס והמשנה היא ועל שאמר שתם העין ולא אמר שתום העינים
למדנו שסומא באחת מעיניו היה ׃ נופל וגלוי עינים ׃ פשוטו כתרגומו שאין נראה עליו אלא בלילה כשהוא שוכב ומדרשו
כשהוא נגלה עליו לא היה בו כח לעמוד על רגליו ונופל על פניו לפי שהיה ערל ומאוס להיות נגלה עליו בקומה זקופה לפניו
מה טובו אהליך ׃ על שראה פתחיהם שאינן מכוונין זה מול זה ׃ משכנותיך ׃ חנותיך כתרגומו ד״א מה טובו אהליך שילה
ובית עולמים בישובן שבהן מקריבין קרבנות לכפר עליהן ׃ ומשכנותיך אף כשהם חרבין לפי שהן משכון עליהם
וחורבנן כפרה על הנפשות שנאמר כלה יי׳ את חמתו במה כלה ויצת אש בציון ׃ כנחלים נטיו ׃ שנארכו ונמשכו לנטות
למרחוק ׃ אמר ר׳ אבא בר כהנא מברכותיו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבו לקלל כשאמר להם וישת אל המדבר פניו וכו׳

כמה דאת
אמר קרא
הדבר שדומה
בלעם לתרגמו
כמו שהיה
נואף לבלק
בלעם וכמו
שהיה נואף
יודע הנסתר
כן בלעם יודע
לבוין הנסתר
שהבין בלעם

מי יקימנו מברכיך ברוך וארריך
ארור: ויחר אף בלק אל בלעם
ויספק את כפיו ויאמר בלק אל
בלעם לקב איבי קראתיך והנה
ברכת ברך זה שלש פעמים: ועתה
ברח לך אל מקומך אמרתי כבד
אכבדך והנה מנעך יהוה מכבוד:
ויאמר בלעם אל בלק הלא גם אל
מלאכיך אשר שלחת אלי דברתי
לאמר: אם יתן לי בלק מלא ביתו
כסף וזהב לא אוכל לעבר את פי
יהוה לעשות טובה או רעה מלבי
אשר ידבר יהוה אתו אדבר: ועתה
הנני הולך לעמי לכה איעצך אשר
יעשה העם הזה לעמך באחרית
הימים: וישא משלו ויאמר נאם
בלעם בנו בער ונאם הגבר שתם
העין: נאם שמע אמרי אל וידע
דעת עליון מחזה שדי יחזה נפל
וגלוי עינים: אראנו ולא עתה
אשורנו ולא קרוב דרך כוכב מיעקב
וקם שבט מישראל ומחץ פאתי
מואב וקרקר כל בני שת: והיה

ובליתא דלית מלכו די תזעזעיניה
מברכך יהון בריכן ולטך יהון
ליטין:
ותקיף רוגזא דבלק לבלעם
ושקפינון לידוהי ואמר בלק
לבלעם למילט סנאי דבריתיך
והא ברכא מברכת להון דנן
תלת זמנין:
וכען איזיל לך לאתרך אמרית
יקרא איקרינך והא מנעך יי
מיקר:
ואמר בלעם לבלק הלא אף
לאיזגדך די שלחת לותי
מלילית למימר:
אם יתן לי בלק מלי ביתיה
כסף ודהב לית לי רשו
למיעבר על גזירת מימרא
דיי למעבד טבתא או
בישתא מרעותי די ימליל יי
יתיה אמליל:
וכען הא אנא אזיל לעמי
איתא אימלכנך מה דתעביד
ואחוי לך מה דיעביד עמא
הדין לעמך בסוף יומיא:
ונטל מתליה ואמר מימר
בלעם בר בעור ומימר גברא
דשפיר חזי:
מימר דשמע מימר מן קדם אל
ומדע מדע מן קדם עילאה
דחיזו מן קדם שדי חזי שכיב
ומתגלי ליה:
חזיתיה ולא כען סכיתיה ולא
איתוהי קריב כד יקום מלכא
מיעקב ויתרבי משיחא מישראל
ויקטול רברבי מואב וישלוט
בכל בני אנשא: ויהא

המקום · אתם כרכן · כשן אותן
קלעת נקם עומר ובו כאהלים כחלק ·
כאהלים · לשון מור ואהלות · נטע
יי · בגן עדן · לא כאהלים נטע יי
כשמים שהעמידן כאהל נטע יי ·
מהם נטיעה כאהלי שכן ויטע אהלי
אפדנו · ולשון זה איני כשן שלכ זה
על עמך כאהלים · מדליו · מבארותיו ·
ופירושו כתרגו · וזרעו במים רבים · לשון
הצלחה הוא כזרע הזרוע על
מים רבים · וירם מאגג מלכו · מלך
ראשון שלהם יכבש את אגג מלך
עמלק שהוא טרם קולנו · ותנשא
מלכותו · מיעקב יותר ויותר שיבא דוד
ושלמה אחריו · אל מוציאם ממצרים ·
מי גרם להם הגדולה הזאת אל מוציאם
ממצרים בתוקף ורום שלו יאכל את
העמים שהם צריו ועצמותיהם של צרים
יגרם · מחצם פתרם לשון שבורק ·
וכן לא גרמו לבקר וכן את חרסיה לא
יגרמו · ואני אומר שהוא לשון עצם
שמגרר בשיניו הבשר מסביב העצם
מכפתו ומעמיד העצם על ערומיותו
וחציו ימחץ · אונק הגלאהנו של צרי

חלקו של האנשים כמו כנגדו · חצים מארי פלוגתא תרגם של חלקם וכן ימחץ שיחתך את חרציו ויש לפתר לשון חצים ממש ·
חציו של הקב"ה ימחץ בדמיו של צרים יטבל ויצבע בדמים כמו למען תמחץ רגלך · ואיני זז מלשון מכה כמו מחצתי
שהצבע בדם כראה כשהוא מחוץ ומצבע · כרע שכב · רבץ שכב כארי · כתרגו יתישבו בארצם בכח ובגבורה · ויספק ·
הכה זו על זו · לעבור את פי יי · כאן לא נאמר אלהי כמו שאמר בראשונה לפי שידע שנטלה הימנו ונטרד · הולך לעמי ·
מעתה הריני כעמי שנסתלקה הימני השכינה · לכה איעצך · מה לך לעשות ומה היא העצה אלהיהם של אלו שונא זמה
הוא כדאי כתלק · תדע שבלעם הכשילם בעצה זו להכשילם בזמה שהרי כתיב הן הנה היו לבני ישראל וגו' · אשר יעשה העם
הזה · מקרא קצר הוא · איעצך להכשילם ואומר לך מה שהם עתידים לעשות למואב באחרית הימים · ומחץ פאתי
מואב · תרגמו ויקטול רברבי מואב · והתרגום לשון פאה שהפאה כנגד שנים כנ
אראנו · רואה אני שבחו של יעקב וגדולתו אך לא עתה הוא אלא לאחר זמן · דרך כוכב · לשון דרך קשתו שהכוכב עובר
כחץ כלומר יקום מזל · שבט · מלך רודה ומושל · ומחץ פאתי מואב · זה דוד שנאמר השכב אותם ארצה וימדד שני חבלים
להמית · וקרקר · לשון קורה כמו אני קרתי · מקבת בור נקרתם · יקרוה עורבי נחל · כל בני שת · כל האומות

202A

בלק

אדום ירשה והיה ירשה שעיר איביו וישראל עשה חיל : וירד מיעקב והאביד שריד מעיר : וירא את עמלק וישא משלו ויאמר ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אבד : וירא את הקיני וישא משלו ויאמר איתן מושבך ושים בסלע קנך : כי אם יהיה לבער קין עד מה אשור תשבך : וישא משלו ויאמר אוי מי יחיה משמו אל : וצים מיד כתים וענו אשור וענו עבר וגם הוא עדי אבד : ויקם בלעם וילך וישב למקמו וגם בלק הלך לדרכו :

וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות אל בנות מואב : ותקראן לעם לזבחי אלהיהן ויאכל העם וישתחוו לאלהיהן : ויצמד ישראל לבעל פעור ויחר אף יהוה בישראל : ויאמר יהוה אל משה קח את כל ראשי העם והוקע אותם ליהוה נגד השמש וישב חרון אף יהוה מישראל : ויאמר משה אל שפטי ישראל הרגו איש אנשיו הנצמדים לבעל פעור : והנה איש מבני ישראל בא ויקרב אל

אדום ירותא ויהא ירותא שעיר לבעלי דבבוהי וישראל יצלח בנכסין :
ויחות חד מדבית יעקב ויוביד משיזיב מקרית עממיא :
וחזא ית עמלקאה ונטל מתליה ואמר ריש קרביא דישראל הוה עמלק וסופיה לעלמא ייבדון :
וחזא ית שלמאה ונטל מתליה ואמר תקיף בית מותבך ושוי בכרך תקיף מדורך :
ארי אם יהא לשיצאה שלמאה עד מה אתוראה ישבינך :
ונטל מתליה ואמר ווי לחייביא די יחון כד יעביד אלהא ית אלין :
וסיען דאיצטרחן מן רומאי ויענון לאתור וישתעבדון לעבר פרת ואף אינון לעלמא ייבדון :
וקם בלעם ואזל ותב לאתריה ואף בלק אזל לאורחיה :
ויתיב ישראל בשטין ושרי עמא למטעי בתר בנת מואב :
וקראה לעמא לדבחי טעותהן ואכל עמא וסגידו לטעותהן :
ואיתחבר ישראל לפלחי בעלא פעור ותקיף רוגזא דיי בישראל :
ואמר יי למשה דבר ית כל רישי עמא ודון וקטול דחייב קטול קדם יי לקביל שמשא ותיב תקוף רוגזא דיי מישראל :
ואמר משה לדייני ישראל קטולו גבר גברוהי דאיתחברו לפלחי בעלא פעור :
והא גברא מבני ישראל אתא וקריב לות

שכלן יצאו משת בנו של אדם הראשון : וקרקר לשון קיר כמו מקרקר קיר : והיה ירשה שעיר איביו לאויביו ישראל : וירד מיעקב ועוד יהיה מושל אחר מיעקב : והאביד שריד מעיר החשובה של אדום והיא רומי ועל מלך המשיח הוא אומר וירד מים עד ים ובית עשו לא יהיה שריד לבית עשו : וירא את עמלק נסתכל בפורענותו של עמלק : ראשית גוים עמלק הוא קדם את כלם להלחם בישראל וכך תרגם אונקלוס : ואחריתו עדי אבד לאבדו כמו שנאמר תמחה את זכר עמלק : וירא את הקיני לפי שהיה קיני תקוע אצל עמלק כמו שנאמר ויאמר שאול אל הקיני הזכירו אחר עמלק נסתכל בגדולתו של בניו שנאמר בהם תרעתים שמעתים סוכתים : איתן מושבך תמה אני מאין זכית לכך הלא אתה עמי היית בעצת הבה נתחכמה לו ועתה נתישבת באיתן ומעוז של ישראל : כי אם יהיה לבער קין חייך שנתקעת לתוכם אינך
~~מגורש מן העולם כי אם עתיד אתה~~

לגלות עם י׳ השבטים ותהי לבער ממקום שבחרת לך והתושב מה בכך : עד מה אשור תשבך עד היכן הוא מוליך שמה לחלח וחבור אין זו טירוד מן העולם אלא טלטול ממקום למקום והשב עם שאר הגליות : וישא משלו וגו׳ כיון שהזכיר את שבית אשור אמר אוי מי יחיה משמו אל מי יוכל להחיות את עצמו משימו אל את אלה ישים עליו סנחריב את אלו שיעמוד סנחריב ויבלבל את כל האומות : וצים מיד כתים יעברו כתים רומיים בספינות גדולות על אשור : וענו אשור וענו אותם שבעבר הנהר וגם הוא עדי אובד וכן פירש דניאל עד דקטילת חיותא והובד גשמה : צים ספינות גדולות כתרגומו וכן צי אדיר לא יעברנו : בשטים כך שמה : לזנות אל בנות מואב על עצת בלעם כדאיתא בחלק : ותקראן לעם לזבחי אלהיהן כשתקפו יצרו עליו ואומר לה השמיעי לי והיא מוציאה לו דמות פעור מחיקה ואומרת לו השתחוה לזה : פעור על שם שפוערין לפניו פי הטבעת ומוציאין רעי וזו היא עבודתו : ויחר אף ה׳ בישראל שלח בהם מגפה : קח את כל ראשי העם לשפוט את העובדים לפעור : והוקע אותם את העובדים לפעור והוקעה היא תליה כמו שנ׳ והוקענום לה׳ בגבעת שאול וגם תליה מפורסמת לכל עוברי

בשטים לשון כי תשטה אשתו ויחל העם מלמד שנתחללו מקדושתם

אחיו את המדינית לעיני משה ולעיני כל עדת בני ישראל והמה בכים פתח אהל מועד: וירא פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ויקם מתוך העדה ויקח רמח בידו: ויבא אחר איש ישראל אל הקבה וידקר את שניהם את איש ישראל ואת האשה אל קבתה ותעצר המגפה מעל בני ישראל: ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף:

וידבר יהוה אל משה לאמר: פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי: לכן אמר הנני נתן לו את בריתי שלום: והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם תחת אשר קנא לאלהיו ויכפר על בני ישראל: ושם איש ישראל המכה אשר הכה את המדינית זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעני: ושם האשה המכה המדינית כזבי

אחוהי ית מדינתא לעיני משה ולעיני כל כנשתא דבני ישראל ואינון בכן בתרע משכן זמנא:

וחזא פינחס בר אלעזר בר אהרן כהנא וקם מגו כנשתא ונסיב רומחא בידיה:

ואתא בתר גברא בר ישראל לקובתא ובזע ית תרויהון ית גברא בר ישראל וית איתתא למעהא ואתכליאת מותנא מעל בני ישראל:

והוו דמיתו במותנא עשרין וארבעה אלפין:

ומליל יי עם משה למימר:

פינחס בר אלעזר בר אהרן כהנא אתיב ית חמתי מעל בני ישראל בדקני ית קנאתי ביניהון ולא שיציתי ית בני ישראל בקנאתי:

בכן אימר הא אנא גזר ליה ית קיימי שלם:

ותהי ליה ולבנוהי בתרוהי קיים כהונת עלם חלף דקני קדם אלהיה וכפר על בני ישראל:

ושום גברא בר ישראל קטילא דאתקטיל עם מדינתא זמרי בר סלוא רב בית אבא לבית שמעון:

ושום איתתא דאתקטילת מדינתא כזבי

שנ׳ נסקלה וכל הנסקלים נתלים: נגד השמש. לשון כך ומדרש אגדה השמש מודיע את החוטאים הענן נקפל מכנגדו והשמש זורחת עליו: והנה איש מבני ישראל בא ויקרב וגו׳ אחיו. נתקבצו שבטו של שמעון וגו׳ אצל זמרי שהיה נשיא שלהם הם נדונים במיתה ואתה יושב וגו׳ כדאי׳ בסנהדרין: את המדינית. כזבי בת צור: לעיני משה. אמרו לו משה זו אסורה או מותרת ואם תאמר אסורה בת יתרו מי התירה לך כדאיתא התם בשמעתא: והמה בוכים. נתעלמה ממנו הלכה געו כולם בבכיה. במגל עמד משה כנגד ששים רבוא שנ׳ ויתן על אשר העגל וכאן רפו ידיו אלא כדי שיבא פנחס ויטול הראוי לו: וירא פנחס. ראה מעשה ונזכר הלכה אמר לו למשה מקובלני ממך הבועל ארמית קנאין פוגעין בו: אל הקבה. אל האהל כמו וכרות את זמרי ואת הקבה. שלהם וראו כולם שלא לחנם

פינחס בן אלעזר בן אהרן. חסלת וירא בלק

קרעו והרגה נסים נעשו לו כדאיתא בספרי: פינחס בן אלעזר בן אהרן. לפי שהיו השבטים מבזים אותו הראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לע״ז והרג נשיא שבט מישראל לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן: בקנאו את קנאתי. בנקמו את נקמתי. בקצפו את הקצף שהיה לי לקצוף כל לשון קנאה הוא המתחרה לנקום נקמת דבר: את בריתי שלום. שתהא לו לברית שלום כאדם המחזיק טובה וחנות למי שעשה עמו טובה אף כאן פירש לו הקב״ה את שלומותיו: והיתה לו. בריתי זאת: ברית כהונת עולם שאעפ״י שכבר נתנה כהונה לזרעו של אהרן לא נתנה אלא לאהרן ולבניו שנמשחו עמו ולתולדותיהם שיולדו אחר המשחן אבל פנחס שנולד מקודם לכן ולא נמשח לא בא לכלל כהונה עד כאן וכן שנינו בזבחים לא נתכהן פנחס עד שהרגו לזמרי: אשר קנא לאלהיו. בשביל אלהיו כמו המקנא אתה לי בשבילי והקנאה לשון בשביל. ושם איש ישראל. במקום שייחס את הצדיק לשבח ייחס את הרשע לגנאי: נשיא בית אב. לאחד מחמשה בתי אבות שהיו לשמעון. ד״א להודיע שבחו של פנחס שאעפ״י שזה היה נשיא לא מנע את עצמו מלקנא לחלול השם לכך הודיעך מי הוא המוכה: ושם האשה המוכה. וגו׳ להודיעך שנאתם של מדינים שהפקירו בת מלך לזנות

203A

בת צור ראש אמות בית אב במדין הוא ·

וידבר יהוה אל משה לאמר · צרור את המדינים והכיתם אותם · כי צררים הם לכם בנכליהם אשר נכלו לכם על דבר פעור ועל דבר כזבי בת נשיא מדין אחתם המכה ביום המגפה על דבר פעור · ויהי אחרי המגפה

ויאמר יהוה אל משה ואל אלעזר בן אהרן הכהן לאמר · שאו את ראש כל עדת בני ישראל מבן עשרים שנה ומעלה לבית אבתם כל יצא צבא בישראל · וידבר משה ואלעזר הכהן אתם בערבת מואב על ירדן ירחו לאמר · מבן עשרים שנה ומעלה כאשר צוה יהוה את משה ובני ישראל היצאים מארץ מצרים · ראובן בכור ישראל בני ראובן חנוך משפחת החנכי לפלוא משפחת הפלאי : לחצרן משפחת החצרוני לכרמי משפחת הכרמי · אלה משפחת הראובני ויהיו פקדיהם שלשה וארבעים אלף ושבע מאות ושלשים : ובני פלוא אליאב : ובני אליאב נמואל ודתן ואבירם הוא דתן ואבירם קרואי העדה אשר הצו על משה ועל אהרן בעדת קרח בהצתם על יהוה : ותפתח הארץ את פיה ותבלע אתם ואת קרח במות העדה באכל האש את חמשים ומאתים איש ויהיו לנס : ובני קרח לא מתו · בני

בת צור ריש אומי בית אבא במדין הוא ׃

ומליל יי עם משה למימר ׃

אעיק ית מדינאי ותקטלון יתהון ׃

ארי מעיקין אנון לכון בנכליהון דנכילו לכון על עיסק פעור ועל עיסק כזבי בת רבא דמדין אחתהון דאיתקטילת ביומא דמותנא על עיסק פעור

והות בתר מותנא

ואמר יי למשה ולאלעזר בר אהרן כהנא למימר ׃

קבילו ית חושבן כל כנישתא דבני ישראל מבר עשרין שנין ולעילא לבית אבהתהון כל דנפיק חילא בישראל ׃

ומליל משה ואלעזר כהנא למימני יתהון במישריא דמואב על ירדנא דיריחו למימר ׃

מבר עשרין שנין ולעילא כמא דפקיד יי ית משה ובני ישראל דנפקו מארעא דמצרים ׃

ראובן בוכרא דישראל בני ראובן חנוך זרעית חנוך לפלוא זרעית פלוא ׃

לחצרון זרעית חצרון לכרמי זרעית כרמי ׃

אלין זרעית ראובן והוו מניניהון ארבעין ותלתא אלפין ושבע מאה ותלתין ׃

ובני פלוא אליאב ׃

ובני אליאב נמואל ודתן ואבירם הוא דתן ואבירם מערעי כנישתא דאיתכנשו על משה ועל אהרן בכנישתא דקרח באיתכנשותהון על יי

ופתחת ארעא ית פומה ובלעת יתהון וית קרח במותנא דכנישתא כד אכלת אישתא ית מאתן וחמשין גברא והוו לאת ׃

ובני קרח לא מיתו ׃ בני

כי מסתחיה את ישראל · ראש אומות בית אב במדין הוא · אחד מה' אומות מלכי מדין את אוי ואת רקם ואת צור ואת חור ואת רבע והוא חשוב מכלם שנא' ראש אומות בית אב ולפי שהיה מוחזק בזיון בעיניו לפקיר בתו מנאו שלשי · בית אב · ק' בתי אבות קין למדין שפה ועפר וחנך ואבידע ואלדעה ווה קיה מלך לאחד מהם · צרורי כמו זכור שמור לשון הווה · כי צררים הם לכם בנכליהם שהפקירו בנותיהם לזנות כדי להטעותם אחר פעור · ואת מיהב לא עוד להמית מפני שהוא קנאה ואבא עמרה לבאת מהם כאשר בגבה קראו · ויהי אחרי המגפה · משל לרועה שנכנסו זאבים לעדר עדרו והרגו בהם והוא מונה היום לדע מנין הנותרים לכן מנאם לא כשיצאו ממצרים ומסרן למשה נמסרו לו במנין עכשו שקרב למות ורצה להחזיר צאנו מחזירן במנין · לבית אבתם · על שבט האב יתיחסו ולא אחר האם · וידבר משה ואלעזר הכהן אותם · דברו אתם על זאת שצוה המקום למנותם · לאמר · אמרו להם מבן כ' שנה ומעלה · כאשר צוה ה' את משה ובני ישראל היוצאים מארץ מצרים · מבן עשרים שנה ולמעלה שהיו מוכנים לכל העובר על הפקודים · ובני · משפחת החנכי · לפי שהיו האומות מגנים אותם ואומרים מה אלו מתיחסים על שבטיהם לבית אבתם סבורים הם שלא שלטו המצריים בזיונותיהם אם בגופם היו מושלים ושלטו בהם כל שכן בנשותיהם · לפיכך הטיל הקב"ה שמו עליהם · קח מכאן לאחד ויוד מכאן לאחד לומר מעיד אני עליהם שהם בני אבותיהם · וזהו שמפורש על ידי דוד המלך עליו השלום ·

ויהי אחרי המגפה פרשה זו בתוחה שמשה רבינו בין המגפה למנין שלא ... המגפה באמצע אותה

203 B

שמעון למשפחתם לנמואל משפחת הנמואלי לימין משפחת הימיני ליכין משפחת היכיני׃ לזרח משפחת הזרחי לשאול משפחת השאולי׃ אלה משפחת השמעני שנים ועשרים אלף ומאתים׃ ס בני גד למשפחתם לצפון משפחת הצפוני לחגי משפחת החגי לשוני משפחת השוני׃ לאוני משפחת האוני לערי משפחת הערי׃ לארוד משפחת הארודי לאראלי משפחת האראלי׃ אלה משפחת בני גד לפקדיהם ארבעים אלף וחמש מאות׃ ס בני יהודה ער ואונן וימת ער ואונן בארץ כנען׃ ויהיו בני יהודה למשפחתם לשלה משפחת השלני לפרץ משפחת הפרצי לזרח משפחת הזרחי׃ ויהיו בני פרץ לחצרן משפחת החצרני לחמול משפחת החמולי׃ אלה משפחת יהודה לפקדיהם ששה ושבעים אלף וחמש מאות׃ פ בני יששכר למשפחתם תולע משפחת התולעי לפוה משפחת הפוני׃ לישוב משפחת הישבי לשמרן משפחת השמרני׃ אלה משפחת יששכר לפקדיהם ארבעה וששים אלף ושלש מאות׃ ס בני זבולן למשפחתם לסרד משפחת הסרדי לאלון משפחת האלני ליחלאל משפחת היחלאלי׃ אלה משפחת

שמעון לזרעיתהון לנמואל זרעית נמואל לימין זרעית ימין ליכין זרעית יכין׃ לזרח זרעית זרח לשאול זרעית שאול׃ אלין זרעית שמעון עשרין ותרין אלפין ומאתן׃ בני גד לזרעיתהון לצפון זרעית צפון לחגי זרעית חגי לשוני זרעית שוני׃ לאוני זרעית אוני לערי זרעית ערי׃ לארוד זרעית ארוד לאראלי זרעית אראלי׃ אלין זרעית בני גד למניניהון ארבעין אלפין וחמש מאה׃ בני יהודה ער ואונן ומית ער ואונן בארעא דכנען׃ והוו בני יהודה לזרעיתהון לשלה זרעית שלה לפרץ זרעית פרץ׃ והוו בני פרץ לחצרון זרעית חצרון לחמול זרעית חמול׃ אלין זרעית יהודה למניניהון שבעין ושתא אלפין וחמש מאה׃ בני יששכר לזרעיתהון תולע זרעית תולע לפוה זרעית פוה׃ לישוב זרעית ישוב לשמרון זרעית שמרון׃ אלין זרעית יששכר למניניהון שיתין וארבע אלפין ומאתן׃ בני זבולן לזרעיתהון לסרד זרעית סרד לאלון זרעית אלון ליחלאל זרעית יחלאל׃ אלין זרעית

שבטי יה עדות לישראל השם הזה מעיד עליהם לשבטיהם. ולפיכך בכולם כתוב החנכי הפלואי הההרוני הכרמי אבל בימנה לא הוצרך לומר הימני לפי שהשם קבוע בו יו"ד בראשו ומ"ם בסופו. אשר הצו את ישראל על משה ועל אהרן בהצותם את העם על ה'. הצו הציאו את ישראל לריב על משה לשון הפעילו הם לשון מריבה כמו שני אנשים עברים נצים. ויהיו לנס לאות ולזכרון שלא יבא איש זר לחלוק על הכהונה. ובני קרח לא מתו הם היו בעצה תחלה ובשעת המחלוקת הרהרו תשובה בלבם לפיכך נתבצר להם מקום גבוה בגיהנם וישבו שם. לזרח הוא צחר לשון צהר אבל משפחת אוהד בטלה. וכן חמש משבט בנימין שהרי עשרה בנים ירדו למצרים וכאן לא מנה אלא חמשה וכן אצבון הרי שבע משפחות. ומצאתי בתלמוד ירושלמי שכשמת אהרן נסתלקו ענני כבוד ובאו הכנענים להלחם בישראל נתנו לב לחזור למצרים וחזרו לאחוריהם ח' מסעות מהר ההר למוסרה שנ' ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקן מוסרה שם מת אהרן והלא בהר ההר מת אלא ומוסרה על הר ההר שמונה מסעות יש למפרע אלא שחזרו לאחוריהם ורדפו בני לוי אחריהם להחזירם והרגו מהם שבע משפחות ומבני לוי נפלו ארבע משפחות שמעי ועזיאלי ומבני יצהר לא מנה כאן אלא משפחת הקרחי וכל מה שלא ידעתי מה היה ושם במוסרה אהרן והספידו כשומת שם וד' תנחומא לדה שיתש במעשה כזבי בלעם אבל לא מחקרון שחסר שבט שמעון בשטים זה ממנבך

ה"א בן וכתיב לומר ישראל אלין ל מתור' לישוב ישוב אותו בשביל שבי ישיבה

204A

הראשון שבמדבר סיני נראה שכל עשרים וארבעה אלף נפלו משבטו של שמעון: ואית' אומר אני שזו משפחת אהבן ואינו יודע למה לא נקראת משפחת על שם א': לשוב' קיא יוב קאמור שורי מגרים שכל המשפחות נקראו על שם יורדי מצרים וכאן לדם מכאן והנאה לא נקראו המשפחות על שמם אלא ממשפחות אפרים ומנשה שנולדו במצרים ואדר ונעמן בני בלע בן בנימן ומצאתי בסוטה של ר' משה הדרשן שירדו אמן למצרים כשאינה מעוברת מהם לכך נחלקו למשפחות כחצרון וחמול וחבר ומלכיאל שהיו בני בנים ואם תאמר קיא קרי מוטב ואם לאו אומר אני שהיו לבלע בנים הרבה ומשפחת בלע ארד ונעמן יצאו מכל אחד משפחה רבה ונקראו תולדות שאר הבנים על שם בלע תולדות השמות כלן נקראים על שמם וכן אני אומר בבני מכיר שחלקו לשש משפחות אחת נקראת על שמו ואחת נקראת על שם גלעד בנו ק' משפחות חסרו מבנים של בנימן כאן נתקיימה מקצת נבואת אמו שקראתו בן אונו בן אונייתי שלה וכפלים בנבואה נתקיימה כלה מצאתי בסוטה של ר' משה הדרשן ואלה בני שותלח שאר בני שותלח נקראו תולדותיהן על שם שותלח ומערן יצאה משפחה רבה ונקראת על שמו בני שותלח משאר בני שותלח ב' משפחות כנגד וחשוב ותמצא בכרם זו כנגד משפחות מכבנה לוי מ' קרי שלא זו שבי' כי אם האחים מכל השבטים ק' משפחות חסרי מכל השבטים שהם ע' אף זו קבלתי מיסודו של ר' משה הדרשן והוכרתי לפרש ולהוסיף על דבריו: לאחירם: הוא אחי שירד למצרים ולפי שנקרא על שם יוסף שהיה אחיו ורם ממנו קראוהו אחירם: שפופם: הוא מופים על שם שהיה יוסף שפוף בין האומות: לחופם: הוא חופים

בבני אפרים כתיב לה' שם כל שם לבין ישראל שיצאו ממנו זרעם שמשתי שני שבטים ולכך כתיב גם כן בבני דן של שם שהוא בן בנים

יש פירוש בבלע מצב לומר שבנו בני בנה נקרא בני אחיו במצרים יוסף

והמלוני לפקדיהם ששים אלף וחמש מאות: בני יוסף למשפחתם מנשה ואפרים: בני מנשה למכיר משפחת המכירי ומכיר הוליד את גלעד לגלעד משפחת הגלעדי: אלה בני גלעד איעזר משפחת האיעזרי לחלק משפחת החלקי: ואשריאל משפחת האשראלי ושכם משפחת השכמי: ושמידע משפחת השמידעי וחפר משפחת החפרי: וצלפחד בן חפר לא היו לו בנים כי אם בנות ושם בנות צלפחד מחלה ונעה חגלה מלכה ותרצה: אלה משפחת מנשה ופקדיהם שנים וחמשים אלף ושבע מאות: אלה בני אפרים למשפחתם לשותלח משפחת השתלחי לבכר משפחת הבכרי לתחן משפחת התחני: ואלה בני שותלח לערן משפחת הערני: אלה משפחת בני אפרים לפקדיהם שנים ושלשים אלף וחמש מאות אלה בני יוסף למשפחתם: בני בנימן למשפחתם לבלע משפחת הבלעי לאשבל משפחת האשבלי לאחירם משפחת האחירמי: לשפופם משפחת השופמי לחופם משפחת החופמי: ויהיו בני בלע ארד ונעמן משפחת הארדי לנעמן משפחת

זבולן למניניהון שיתין אלפין וחמש מאה:
בני יוסף לזרעיתהון מנשה ואפרים:
בני מנשה למכיר זרעית מכיר ומכיר אוליד ית גלעד לגלעד זרעית גלעד:
אלין בני גלעד איעזר זרעית איעזר לחלק זרעית חלקו:
ואשריאל זרעית אשריאל ושכם זרעית שכם:
ושמידע זרעית שמידע וחפר זרעית חפר:
וצלפחד בר חפר לא הוו ליה בנין אלהן בנן ושום בנת צלפחד מחלה ונעה חגלה מלכה ותרצה:
אלין זרעית מנשה ומניניהון חמשין ותרין אלפין ושבע מאה:
אלין בני אפרים לזרעיתהון לשותלח זרעית שותלח לבכר זרעית בכר לתחן זרעית תחן:
ואלין בני שותלח לערן זרעית ערן:
אלין זרעית בני אפרים למניניהון תלתין ותרין אלפין וחמש מאה אלין בני יוסף לזרעיתהון:
בני בנימן לזרעיתהון לבלע זרעית בלע לאשבל זרעית אשבל לאחירם זרעית אחירם:
לשפופם זרעית שפופם לחופם זרעית חופם:
והוו בני בלע ארד ונעמן זרעית ארד לנעמן זרעית

294 B

הנעמי׃ אלה בני בנימן למשפחתם ופקדיהם חמשה וארבעים אלף ושש מאות׃ אלה בני דן למשפחתם לשוחם משפחת השוחמי אלה משפחת דן למשפחתם׃ כל משפחת השוחמי לפקדיהם ארבעה וששים אלף וארבע מאות׃ בני אשר למשפחתם לימנה משפחת הימנה לישוי משפחת הישוי לבריעה משפחת הבריעי׃ לבני בריעה לחבר משפחת החברי למלכיאל משפחת המלכיאלי׃ ושם בת אשר שרח׃ אלה משפחת בני אשר לפקדיהם שלשה וחמשים אלף וארבע מאות׃ בני נפתלי למשפחתם ליחצאל משפחת היחצאלי לגוני משפחת הגוני׃ ליצר משפחת היצרי לשלם משפחת השלמי׃ אלה משפחת נפתלי למשפחתם ופקדיהם חמשה וארבעים אלף וארבע מאות׃ אלה פקודי בני ישראל שש מאות אלף ואלף שבע מאות ושלשים׃

וידבר יהוה אל משה לאמר׃ לאלה תחלק הארץ בנחלה במספר שמות׃ לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעיט נחלתו איש לפי פקדיו יתן נחלתו׃ אך בגורל יחלק את הארץ לשמות מטות

נעמן ׃ אילין בני בנימן לזרעיתהון וסכומיהון ארבעין וחמשה אלפין ושית מאה ׃
אילין בני דן לזרעיתהון לשוחם זרעית שוחם אילין זרעית דן לזרעיתהון ׃
כל זרעית שוחם לסכומיהון שיתין וארבעה אלפין וארבע מאה ׃
בני אשר לזרעיתהון לימנה זרעית ימנה לישוי זרעית ישוי לבריעה זרעית בריעה ׃
לבני בריעה לחבר זרעית חבר למלכיאל זרעית מלכיאל
ושום בת אשר שרח ׃ אילין זרעית בני אשר לסכומיהון חמשין ותלתא אלפין וארבע מאה ׃
בני נפתלי לזרעיתהון ליחצאל זרעית יחצאל לגוני זרעית גוני ׃
ליצר זרעית יצר לשלם זרעית שלם ׃
אלין זרעית נפתלי לזרעיתהון וסכומיהון ארבעין וחמשא אלפין וארבע מאה ׃
אלין סכומי בני ישראל שית מאה וחד אלפין ושבע מאה ותלתין ׃
ומליל יי עם משה למימר ׃
לאלין תתפליג ארעא באחסנא בסכום שמהן ׃
לסגיאי תסגון אחסנתיה ולזעירי תזערון אחסנתיה גבר לפום סכומוהי תתיהיב אחסנתיה ׃
ברם בעדבא תתפליג ית ארעא לשמהת שבטיא

ושם בת אשר שרח · לפי שהיתה קיימת בחייהם מנאה כאן · לאלה תחלק הארץ · ולא לפחותים מבן כ׳ ואעפ שבאו לכלל עשרים בטרם חלוק הארץ שהרי שבע שנים כבשו ושבע שנים חלקו לא נטלו חלק בארץ אלא אלו שש מאות ותשע מאות אלף ואלף היו אם היה לאחד מהם ששה בנים לא נטלו אלא חלק אביהם לבדו · לרב תרבה נחלתו · לשבט שהיה מרובה באוכלוסי׳ נתנו חלק רב · ואעפ שלא היו חלקי׳ שוים שהרי הכל לפי רבוי השבט חלקו החלקים לא עשו אלא ע״פ גורל · והגורל נעשה על פי רוח הקדש כמו׳ ש׳ מפורש בבבא בתר׳ · אלעזר הכהן היה מלובש באורים ותומים ואומר ברוח הקדש אם שבט פלו׳ עולה תחום פלו׳ עולה עמו והשבטים כתובים בי״ב פתקין ושמות הגבולין בי״ב גם הם בי״ב פתקין ובללום בקלפי והנשיא מכניס ידו לתוכה ונוטל שבט פתקין ועולה בידו פתקא של שם שבטו ופתקא של גבול המפורש לו ואף הגורל צווח ואומר אני הגורל עליתי לגבול פלוני לשבט פלוני שנא׳ על פי הגורל ולא נחלקה הארץ במדה בכל · לפי שיש גבול משובח מחבירו אלא בשומא בית כור עפר רע כנגד בית סאה טוב הכל לפי הדמים · לשמות מטות אבותם · אלו יוצאי מצרים שנה הכתוב נחלה זו

מכל הנחלות שבתורה שכל הנחלות חיים יורשים את המתים וכאן מתים יורשים חיים · כיצד שני אחים מיוצאי מצרים שהיו להם בנים בבאי הארץ לזה אחד ולזה ג׳ האחד נטל חלק אחד והג׳ נטלו ג׳ שנא׳ לאלה תחלק הארץ חזרו נחלתם אצל אבי אביהם וחלקו הכל בשוה וזהו שנאמר לשמות מטות אבותם ינחלו שאלמלא הבנים חלוקים לפי הזכרים שיצאו ממצרים ובאו בנחלה חלוקה למנין יוצאי מצרים לא היו כאן שני אחים אלא שני חלקים עכשיו נטלו ד׳ חלקים

205A

אבתם ינחלו׃ על פי הגורל תחלק
נחלתו בין רב למעט׃
ואלה פקודי הלוי
למשפחתם לגרשון משפחת
הגרשני לקהת משפחת הקהתי
למררי משפחת המררי׃ אלה
משפחת לוי משפחת הלבני
משפחת החברני משפחת המחלי
משפחת המושי משפחת הקרחי
וקהת הולד את עמרם׃ ושם אשת
עמרם יוכבד בת לוי אשר ילדה
אתה ללוי במצרים ותלד לעמרם
את אהרן ואת משה ואת מרים
אחתם׃ ויולד לאהרן את נדב ואת
אביהוא את אלעזר ואת איתמר׃
וימת נדב ואביהוא בהקריבם אש
זרה לפני יהוה׃ ויהיו פקדיהם שלשה
ועשרים אלף כל זכר מבן חדש
ומעלה כי לא התפקדו בתוך בני
ישראל כי לא נתן להם נחלה בתוך
בני ישראל׃ אלה פקודי משה
ואלעזר הכהן אשר פקדו את בני
ישראל בערבת מואב על ירדן
ירחו׃ ובאלה לא היה איש מפקודי
משה ואהרן הכהן אשר פקדו את
בני ישראל במדבר סיני׃ כי אמר
יהוה להם מות ימתו במדבר ולא
נותר מהם איש כי אם כלב בן יפנה
ויהושע בן נון׃ ותקרבנה
בנות צלפחד בן חפר בן גלעד בן

ראבהתהון יחסנון׃
על פום עדבא תתפלג
אחסנתהון בין סגיאי לזעירי׃

ואלין מנייני ליואי לזרעיתהון
לגרשון זרעית גרשון לקהת
זרעית קהת למררי זרעית
מררי׃

אלין זרעית לוי זרעית לבני
זרעית חברון זרעית מחלי
זרעית מושי זרעית קרחי וקהת
אוליד ית עמרם׃

ושום איתת עמרם יוכבד בת
לוי די ילידת יתה ללוי
במצרים וילידת לעמרם ית
אהרן וית משה וית מרים
אחתהון׃

ואיתיליד לאהרן ית נדב וית
אביהוא וית אלעזר וית איתמר׃

ומית נדב ואביהוא בקרוביהון
אישתא נוכריתא קדם יי׃

והוו מניניהון עשרין ותלתא
אלפין כל דכורא מבר ירחא
ולעילא ארי לא איתמניאו בגו
בני ישראל ארי לא איתיהיבת
להון אחסנא בגו בני ישראל׃

אלין מניני משה ואלעזר כהנא
די מנו ית בני ישראל במישרא
דמואב על ירדנא דיריחו׃

ובאלין לא הוה גברא ממניני
משה ואהרן כהנא די מנו ית
בני ישראל במדברא דסיני׃

ארי אמר יי להון מימת
ימותון במדברא ולא אשתאר
מנהון אינשא אלהן כלב בר
יפנה ויהושע בר נון׃

וקריבא בנת
צלפחד בר חפר בר גלעד בר

על פי הגורל׃ הגורל היה מדבר
כמו שפירשתי למעלה מגיד שנתחלקה
ברוח הקדש וכן הוא אומר ויתנו
לכלב את חברון על פי ה׳ נתנו ע
אשר שאל׃ משפחת הלבני׃ יחסר גרי
ועבנים׃ אלה משפחות לוי חסר כאן
משפחת השמעי והעזיאלי וקצת מן
היצהרי שבני חברון חסר ילנה הולדה
ללוי במצרים׃ אשר ילדה בא נכנס
לידתה במצרים ואין הורתה במצרים
אלא כשנכנסו בין החומות ילדתה
והיא השלימה המנין לשבעים שהרי
בפרטם אי אתה מוצא אלא ששים
ותשע עם יוסף ושני בניו שהיו
במצרים׃ כי לא התפקדו בתוך בני
ישראל׃ להיות נמנים בני עשרים
שנה מה טעם כי לא נתן להם נחלה
בתוך בני ישראל והנמנים בני עשרים
היו בני נחלה שחלקו איש לפי פקודיו
יותן נחלתו׃ ובאלה לא היה איש׃
אבל על הנשים לא נגזרה גזירת
המרגלים לפי שהן היו מחבבות את
הארץ׃ האנשים אומרים נתנה ראש
ונשובה מצרימה והנשים אומרות
תנה לנו אחוזה לכך נסמכה פרשת
בנות צלפחד לכאן׃ למשפחות
מנשה בן יוסף׃ למה נאמר והלא
כבר נאמר בן מנשה אלא לומר לך
יוסף חבב את הארץ שנאמר
והעליתם את עצמותי מזה אתכם׃
ובנותיו חבבו את הארץ שנאמר
תנה לנו אחוזה׃ וללמדך שכלם צדיקים שכל מי שמעשיו ומעשה אבותיו סתומים ופרט לך הכתוב באחד מהם
ליחסו לשבח הרי הוא צדיק בן צדיק ואם יחסו לגנאי הוא רשע בן רשע כגון ישמעאל בן נתניה בן אלישמע׃ מזרע
שכל השבטים עמו רשעים היו׃ מחלה ונעה וחגלה ומלכה ותרצה׃ ולהלן הוא אומר ותהיין מחלה ותרצה וגו׳ מגיד
שכלן היו שקולות זו כזו לפיכך שינה סדרן׃ לפני משה ולפני אלעזר הכהן׃ מגיד שלא עמדו לפניהם אלא

2 0 5 B

מכיר בן מנשה למשפחת מנשה בן יוסף ואלה שמות בנתיו מחלה נעה וחגלה ומלכה ותרצה ׃ ותעמדנה לפני משה ולפני אלעזר הכהן ולפני הנשיאם וכל העדה פתח אהל מועד לאמר ׃ אבינו מת במדבר והוא לא היה בתוך העדה הנועדים על יהוה בעדת קרח כי בחטאו מת ובנים לא היו לו ׃ למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו כי אין לו בן תנה לנו אחזה בתוך אחי אבינו ׃ ויקרב משה את משפטן לפני יהוה ׃

ויאמר יהוה אל משה לאמר ׃ כן בנות צלפחד דברת נתן תתן להם אחזת נחלה בתוך אחי אביהם והעברת את נחלת אביהן להן ׃ ואל בני ישראל תדבר לאמר איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו ׃ ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו ׃ ואם אין לו אחים ונתתם את נחלתו לאחי אביו ׃ ואם אין אחים לאביו ונתתם את נחלתו לשארו הקרב אליו ממשפחתו וירש אתה והיתה לבני ישראל לחקת משפט כאשר צוה יהוה את משה ׃

ויאמר יהוה אל משה עלה אל הר העברים הזה וראה את הארץ

מן מכיר בר מנשה מזרעית מנשה בר יוסף ואלין שמהת בנתיה מחלה נעה וחגלה ומלכה ותרצה ׃ וקמא קדם משה וקדם אלעזר כהנא וקדם רברביא וכל כנישתא בתרע משכן זמנא למימר ׃

אבונא מית במדברא והוא לא הוה בגו כנישתא דאיזדמנו על יי׳ בכנישתא דקרח ארי בחוביה מית ובנין לא הוו ליה ׃

למה יתמנע שמא דאבונא מגו זרעיתיה ארי לית ליה בר הב לנא אחסנא בגו אחי אבונא ׃

וקריב משה ית דינהן לקדם יי׳ ׃

ואמר יי׳ למשה למימר ׃

יאות בנת צלפחד ממללן מיתן תתן להון אחידת אחסנא בגו אחי אבוהן ותעבר ית אחסנת אבוהן להן ׃

ועם בני ישראל תמליל למימר גבר ארי ימות ובר לית ליה ותעברון ית אחסנתיה לברתיה ׃

ואם לית ליה ברתא ותתנון ית אחסנתיה לאחוהי ׃ ואם לית ליה אחין ותתנון ית אחסנתיה לאחי אבוהי ׃

ואם לית אחין לאבוהי ותתנון ית אחסנתיה לקריביה דקריב ליה מזרעיתיה וירת יתה ותהי לבני ישראל לגזירת דין כמא דפקיד יי׳ ית משה ׃

ואמר יי׳ למשה סק לטורא דעבראי הדין וחזי ית ארעא

בשנת הארבעים לאחר שמתו אהרן לפני משה ואח״כ לפני אלעזר ולפני הנשיאים ולפני כל העדה ואח״כ אמר כאן לפני משה ולא ידע וכן אלעזר הכהן לא ידע ובאו לפני הנשיאים וידעו שאין פרשה זו נקראת ודרשו דברי ר׳ יאשיה אבא חנן אומר משום ר׳ אלעזר בשנת הארבעים היו יושבים ועמדו לפני כולם ׳ למה יגרע שם אבינו אם אין בן ׃ בן שיירש תתנה לנו אחוזה ואם אין אנו חשובות כבן תתיבם אמנו ליבם כי אין לו בן הא אם היה לו בן לא היו תובעות ׃ עד שחכמות היו ויקרב משה את משפטן כתנשאה ממנו הלכה וכאן נפרע על שנטל עטרה ואמר והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי ושמעתיו ׃ לא רצה פרשה זו שנכתבה על ידי משה אלא שזכו בנות צלפחד ונכתבה על ידן מכאן שמגלגלין זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב ׃ והוא לא היה בתוך העדה לפי שהיו באות לומר בחטאו מת נזקקו לומר לא מת בחטא המתלוננים ולא בעדת קרח שהצו על הקב״ה אלא בחטאו לבדו ולא החטיא את אחרים עמו ר׳ עקיבא אומר הוא מקושש ר׳ ישמעאל אומר מן המעפילים היה ׃ כן בנות צלפחד דוברות כתרגומו יאות יפה תבעו אשרי אדם שהקב״ה מודה לדבריו כך כתובה לפניו במרום

שראתה עינם מה שלא ראתה עין של משה ׃ נתן תתן שני חלקים חלק אביהן שהיה מיוצאי מצרים וחלקו עם אחיו בנכסי חפר ׃ והעברת לשון עברה הוא במי שאין מניח בן יורשו לא על שם שהבת מעברת נחלה משבט לשבט שבנה ובעלה יורשים אותה אלא לפי שהבת כשהיא נשואה אינה לבד והעברתם את נחלת לבת בכולם הוא אומר ונתתם ובבת הוא אומר והעברתם ׃ לשארו הקרוב אליו ממשפחתו ואין משפחה קרויה אלא מצד האב ׃ עלה אל הר העברים למה נסמכה פרשה זו לפרשת נחלת שכן שאמר לו הקב״ה ברוך הוא למשה נתן תתן לאחד

אשר נתתי לבני ישראל: וראיתה אתה ונאספת אל עמיך גם אתה כאשר נאסף אהרן אחיך: כאשר מריתם פי במדבר צן במריבת העדה להקדישני במים לעיניהם הם מי מריבת קדש מדבר צן: וידבר משה אל יהוה לאמר: יפקד יהוה אלהי הרוחת לכל בשר איש על העדה: אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם ואשר יוציאם ואשר יביאם ולא תהיה עדת יהוה כצאן אשר אין להם רעה: ויאמר יהוה אל משה קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו וסמכת את ידך עליו: והעמדת אתו לפני אלעזר הכהן ולפני כל העדה וצויתה אתו לעיניהם: ונתתה מהודך עליו למען ישמעו כל עדת בני ישראל: ולפני אלעזר הכהן יעמד ושאל לו במשפט האורים לפני יהוה על פיו יצאו ועל פיו יבאו הוא וכל בני ישראל אתו וכל העדה: ויעש משה כאשר צוה יהוה אתו ויקח את יהושע ויעמדהו לפני אלעזר הכהן ולפני כל העדה: ויסמך את ידיו עליו ויצוהו כאשר

דיהבית לבני ישראל: ותחזי יתה ותתכניש לעמך אף את כמא דאיתכניש אהרן אחוך: כמא דסריבתון על מימרי במדברא דצן במי מצות כנשתא לקדשותי במיא לעיניהון אנון מי מצות רקם מדברא דצן: ומליל משה קדם יי למימר: ימני יי אלהא דרוחיא לכל בשרא גברא על כנישתא: דיפוק קדמיהון ודייעול קדמיהון ודיפיקינון ודיעילינון ולא תהא כנישתא דיי כענא דלית להון רעי: ואמר יי למשה סב לך ית יהושע בר נון גברא דרוח נבואת ביה ותסמוך ית ידך עלוהי: ותקים יתיה קדם אלעזר כהנא וקדם כל כנשתא ותפקיד יתיה לעיניהון: ותתן סזיוך עלוהי בדיל די יקבלון מיניה כל כנישתא דבני ישראל: וקדם אלעזר כהנא יקום וישאל ליה בדין אוריא קדם יי על מימריה יהון נפקין ועל מימריה יהון עלין הוא וכל בני ישראל עמיה וכל כנישתא: ועבד משה כמא דפקיד יי יתיה ודבר ית יהושע ואקימיה קדם אלעזר כהנא וקדם כל כנשתא: וסמך ית ידוהי עלוהי ופקדיה כמא

אמר אותה שה הקב"ה להנחיל אותם שמא הותר הגזרה ואכנס לארץ אמר לו הקב"ה גזרתי במקומה עומדת. ד"א כיון שנכנס משה לנחלת בני ראובן ובני גד שמח ואמר כמדומה שהותר נדרי. משל למלך שגזר על בנו שלא יכנס לפתח פלטרין שלו נכנס לשער והוא אחריו לחצר והוא אחריו לטרקלין והוא אחריו כיון שבא ליכנס לקיטון אמר לו בני מכאן ואילך אתה אסור: כאשר נאסף אהרן אחיך. מכאן שנתאוה משה למיתת אהרן. לא אין אתה טוב ממנו: על אשר לא קדשתם. הא אם קדשתם עדיין לא הגיע זמנכם ליפטר. בכל מקום שכתב מיתתם כתב סורחנם לפי שנגזרה גזרה על דור המדבר למות במדבר בעון שלא האמינו בקשה לכך בקש משה שיכתב סורחנם שלא יאמרו אף הוא היה מן הממרים. משל לשתי נשים שלוקות בבית דין אחת קלקלה בזנות ואחת שאכלה פגי שביעית וכו' אף כאן בכל מקום שהזכיר מיתתם הזכיר סורחנם להודיע שלא היה בהם אלא זו בלבד: הם מי מריבת קדש. הם לבדם אין בם עון אחר. ד"א הם שהמרו במרה הם היו שהמרו מי הם היו עכשיו בהמראת מדבר צן: וידבר משה אל יי. להודיע שבחן של צדיקים שכשנפטרים מן העולם מניחין צרכן ועוסקין בצרכי צבור: לאמר. אמר לו השיבני אם אתה ממנה עליהם פרנס אם לאו: יפקוד יי. כיון ששמע משה שאמר המקום תן נחלת צלפחד לבנותיו אמר הגיע שעה שאתבע צרכי שיירש בני את גדולתי. אמר לו הקב"ה לא כך עלתה במחשבה לפני כדאי הוא יהושע ליטול שכר שימושו שלא מש מתוך האהל וזהו שאמר שלמה נוצר תאנה יאכל פריה: אלהי הרוחות. למה נאמר אמר לפניו רבונו של עולם גלוי לפניך דעת כל אחד ואחד ואינן דומין זה לזה מנה עליהם מנהיג שיהא סובל כל א' וא' לפי דעתו: אשר יצא לפניהם. לא כדרך מלכי האומות שיושבים בבתיהם ומשלחין את חיילותיהם למלחמה אלא כדרך שעשיתי אני שנלחמתי בסיחון ועוג שנאמר ויאמר יי אל משה אל תירא אותו וכמו כן יהושע שנאמר וילך יהושע אליו ויאמר לו הלנו אתה אם לצרינו

אין בפסוק אשר כזה בתורה

בלו השני פסוק בפסוק יבקור ה' וגו' וגזר יש כח תבות ולכך ברנס יהושע את ישראל כח שנים וכו' וזכרת את ה' כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל

דבר יהוה ביד משה:

וידבר יהוה אל משה לאמר: צו את בני ישראל ואמרת אלהם את קרבני לחמי לאשי ריח ניחחי תשמרו להקריב לי במועדו: ואמרת להם זה האשה אשר תקריבו ליהוה כבשים בני שנה תמימם שנים ליום עלה תמיד: את הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים: ועשירית האיפה סלת למנחה בלולה בשמן כתית רביעת ההין: עלת תמיד העשיה בהר סיני לריח ניחח אשה ליהוה: ונסכו רביעת ההין לכבש האחד בקדש הסך נסך שכר ליהוה: ואת הכבש השני תעשה בין הערבים כמנחת הבקר וכנסכו תעשה אשה ריח ניחח ליהוה:

וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימם ושני עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן ונסכו: עלת שבת בשבתו על עלת התמיד ונסכה:

ובראשי חדשיכם תקריבו עלה ליהוה פרים בני בקר שנים ואיל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימם: ושלשה עשרנים סלת מנחה בלולה

ומליל יי עם משה למימר:

פקיד ית בני ישראל ותימר להון ית קורבני לחם סדור לקורבני לאתקבלא ברעוא תטרון לקרבא קדמי בזמניה:

ותימר להון דין קורבנא די תקרבון קדם יי אמרין בני שנא שלמין תרין ליומא עלתא תדירא:

ית אימרא חד תעביד בצפרא וית אימרא תנינא תעביד בין שמשיא:

וחד מן עשרא בתלת סאין סולתא למנחתא דפילא במשח כתישא רבעות הינא:

עלתא תדירא דאיתעבידת בטורא דסיני לאתקבלא ברעוא קורבנא קדם יי:

ונסכיה רבעות הינא לאימרא חד בקודשא יתנסיך נסוך דחמר עתיק קדם יי:

וית אימרא תנינא תעביד בין שמשיא במנחת צפרא וכנסכיה תעביד קרבן דמתקבל ברעוא קדם יי:

וביומא דשבתא תרין אמרין בני שנה שלמין ותרין עשרונין סולתא מנחתא דפילא במשח ונסכיה:

עלת דשבתא בשבתיה על עלתא תדירא ונסכה:

ובריש ירחיכון תקרבון עלתא קדם יי תורין בני תורי תרין ודכר חד אמרין בני שנא שבעה שלמין:

ותלתא עשרונין סולתא מנחתא דפילא

וכן בדוד הוא אומר כי הוא יוצא ובא לפניהם: ואשר יוציאם בזכיותיו ואשר יביאם בזכיותיו. ד"א ואשר יביאם שלא תעשה לו כדרך שאתה עושה לי שאיני מכניסן לארץ: קח לך. קחנו בדברים אשריך שזכית להנהיג בניו של מקום: לך. את שאתה מכיר: איש אשר רוח בו. כאשר שאלת שיוכל להלוך כנגד רוחו של כל אחד ואחד: וסמכת את ידך עליו. תן לו מתורגמן שידרוש בחייך שלא יאמרו עליו לא היה לו להרים ראש בימי משה: וצויתה אותו. על ישראל דע שטרחנים הם סרבנים הם על מנת שתקבל עליך: ונתתה מהודך עליו. זה קירון עור פנים: מהודך. ולא כל הודך ומצינו למדין פני משה כחמה ופני יהושע כלבנה: למען ישמעו כל עדת בני ישראל. שיהיו נוהגין בו כבוד ויראה כדרך שנוהגין בך: ולפני אלעזר הכהן יעמד. הרי שאלתך שאמרת שאין הכבוד זז מבית אביך שאף יהושע יהא צריך לאלעזר: ושאל לו. כשיצטרך לצאת למלחמה: על פיו יצאו. על פי אלעזר: הוא וכל בני ישראל אתו וכל העדה. סנהדרין: ויקח את יהושע. לקחו בדברים והודיעו מתן שכר של פרנסי ישראל לעולם הבא: ויסמך את ידיו עליו. ועשאו ככלי מלא וגדוש ומלאו חכמתו: את ידיו. בעין יפה יותר על מה שנצטוה שהקב"ה אמר לו וסמכת את ידך עליו ידו אחת והוא עשה בשתי ידיו: כאשר צוה יי. אף לענין ההוד נתן מהודו עליו: צו את בני ישראל. מה אמור למעלה יפקוד יי אלהי הרוחות לכל בשר אמר לו הקב"ה עד שאתה מצוני על בני צוה את בני עלי משל לבת מלך שהיתה נפטרת מן העולם והיתה מפקדת לבעלה על בניה כו' כדאיתא בספרי: קרבני. זה הדם: לחמי. אלו האימורים וכן הוא אומר והקטירם הכהן המזבחה לחם אשה. לחמי. שנאכל כמו עבד לחם רב: לאשי. הנתנים לאשים: ריח ניחחי. שיהיו כהנים ולוים וישראל עומדים על גביו מכאן למדו ותקנו מעמדות: במועדו. בכל יום הוא מועד התמידים: ואמרת להם. אזהרה לבית דין:

207A

שנים ליום · כנגדו ועקרו בו למד
שהיו נשחטים כנגד היום תמיד של
שחר במערבן של טבעות · ותמיד
של בין הערבים במזרחן של
טבעות · את הכבש אחד וגו' · אעפ
שכבר נאמר בפרשת ואתה תצוה
ושם היה אזהרה על המלואים כבשים
בני שנה תמימים [illegible] אזהרה
לימי המלואים וכאן צווי לדורות ·
סלת למנחה · מנחת נסכים ·
העשויה בהר סיני · כאותן שנעשו
בימי המלואים · [illegible] העשויה בהר
סיני [illegible] עולת התמיד לעולת הר
סיני אותם שקרבו קודם מתן תורה
שכתב בה [illegible] מלמד
שטעונה כלי · ונסכו יין [illegible]
על המזבח יתנסכו · נסך שכר · יין
המשכר פרט ליין מגתו · ריח ניחוח ·
נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה
רצוני · עולת שבת בשבתו · ולא עולת
שבת בשבת אחרת הרי שלא הקריב
בשבת זו שומע אני יקריב ב' לשבת
הבאה ת"ל בשבתו מגיד שאם עבר
יומו בטל קרבנו · על עולת התמיד ·
אלו מוספים · חוץ מאותם שני כבשים של
עולת התמיד ומגיד שאין קרבן אלא
בקדש התמיד וכן בכל המוספים נא'
על עולת התמיד [illegible] וגו' · ובשלשה
עשרונים · כמשפט נסכי פר שכן
קצובים בפרשת נסכים · זאת עולת
חדש בחדשו · שאם עבר יומו בטל
קרבנו ואין לו [illegible] תשלומים ·
ושעיר עזים וגו' · כל שעירי
המוספין באין לכפר על טומאת
מקדש וקדשיו · [illegible]

בשמן לפר האחד ושני עשרנים
סלת מנחה בלולה בשמן לאיל
האחד : ועשרן עשרון סלת מנחה
בלולה בשמן לכבש האחד עלה
ריח ניחח אשה ליהוה ׃ ונסכיהם
חצי ההין יהיה לפר ושלישת ההין
לאיל ורביעת ההין לכבש יין זאת
עלת חדש בחדשו לחדשי השנה ׃
ושעיר עזים אחד לחטאת ליהוה
על עלת התמיד יעשה ונסכו ׃
ובחדש הראשון בארבעה
עשר יום לחדש פסח ליהוה ׃ ובחמשה
עשר יום לחדש הזה חג שבעת ימים
מצות יאכל ׃ ביום הראשון מקרא
קדש כל מלאכת עבדה לא תעשו ׃
והקרבתם אשה עלה ליהוה פרים
בני בקר שנים ואיל אחד ושבעה
כבשים בני שנה תמימם יהיו לכם ׃
ומנחתם סלת בלולה בשמן שלשה
עשרנים לפר ושני עשרנים לאיל
תעשו ׃ עשרון עשרון תעשה לכבש
האחד לשבעת הכבשים ׃ ושעיר
חטאת אחד לכפר עליכם ׃ מלבד
עלת הבקר אשר לעלת התמיד
תעשו את אלה ׃ כאלה תעשו ליום
שבעת ימים לחם אשה ריח ניחח
ליהוה על עולת התמיד יעשה
ונסכו ׃ וביום השביעי מקרא קדש
יהיה לכם כל מלאכת עבדה לא
תעשו ׃ וביום הבכורים
בהקריבכם מנחה חדשה ליהוה
בשבעתיכם מקרא קדש יהיה לכם
כל מלאכת עבדה לא תעשו ׃
והקרבתם עולה לריח ניחח ליהוה
פרים בני בקר שנים איל אחד שבעה

במשח לתורא חד ותרין
עשרונין סולתא מנחתא
דפילא במשח לדיכרא חד ׃
ועשרונא
עשרונא סולתא מנחתא
דפילא במשח לאימרא חד
עלתא לאתקבלא ברעוא
קורבנא קדם יי ׃
ונסכיהון פלגות הינא יהא
לתורא ותלתות הינא לדיכרא
ורבעות הינא לאימרא חמרא
דא עלת ריש ירחא
באתחדתותיה כן לכל רישי
ירחי שתא ׃
וצפיר בר עזי חד לחטאתא
קדם יי על עלתא תדירא
יתעביד ונסכיה ׃
ובירחא קדמאה בארבעה
עשר יומא פיסחא קדם יי ׃
ובחמשה עשר יומא לירחא
הדין חגא שבעה יומין פטירא
יתאכל ׃
ביומא קדמאה מערע קדיש
כל עבידת פולחנא לא
תעבדון ׃
ותקרבון קורבנא עלתא קדם
יי תורין בני תורי תרין ודכר
חד ושבעה אמרין בני שנה
שלמין יהון לכון ׃
ומנחתהון סולתא דפילא
במשח תלתא עשרונין לתורא
ותרין עשרונין לדיכרא
תעבדון ׃
עשרונא עשרונא תעביד
לאימרא חד כן לשבעת
אמרין ׃
וצפירא דחטאתא חד לכפרא
עליכון ׃
בר מעלת צפרא די לעלתא
תדירא תעבדון ית אלין ׃
כאלין תעבדון ליומא שבעת
יומין לחם קרבן דמתקבל
ברעוא קדם יי על עלתא
תדירא יתעבד ונסכיה ׃
וביומא שביעאה מערע קדיש
יהא לכון כל עבידת פולחנא
לא תעבדון ׃
וביומא דביכוריא בקרובכון
מנחתא חדתא קדם יי
בעצרתכון מערע קדיש יהא
לכון כל עבידת פולחנא לא
תעבדון ׃
ותקרבון עלתא לאתקבלא
ברעוא קדם יי תורין בני
תורי תרין דכר חד שבעה

כבשים בני שנה: ומנחתם סלת בלולה בשמן שלשה עשרנים לפר האחד שני עשרנים לאיל האחד: עשרון אחד לכבש האחד לשבעת הכבשים: שעיר עזים אחד לכפר עליכם: מלבד עלת התמיד ומנחתו תעשו תמימם יהיו לכם ונסכיהם:

ובחדש השביעי באחד לחדש מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבדה לא תעשו יום תרועה יהיה לכם: ועשיתם עלה לריח ניחח ליהוה פר בן בקר אחד איל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימם: ומנחתם סלת בלולה בשמן שלשה עשרנים לפר שני עשרנים לאיל: ועשרון אחד לכבש האחד לשבעת הכבשים: ושעיר עזים אחד חטאת לכפר עליכם: מלבד עלת החדש ומנחתה ועלת התמיד ומנחתה ונסכיהם כמשפטם לריח ניחח אשה ליהוה: ובעשור לחדש השביעי הזה מקרא קדש יהיה לכם ועניתם את נפשתיכם כל מלאכה לא תעשו: והקרבתם עלה ליהוה ריח ניחח פר בן בקר אחד איל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימם יהיו לכם: ומנחתם סלת בלולה בשמן שלשה עשרנים לפר שני עשרנים לאיל האחד: עשרון עשרון לכבש האחד לשבעת הכבשים: שעיר עזים אחד חטאת מלבד חטאת הכפרים ועלת התמיד ומנחתה ונסכיהם: ובחמשה עשר יום לחדש השביעי מקרא קדש

אימרין בני שנה: ומנחתהון סולתא דפילא במשח תלתא עשרונין לתורא חד תרין עשרונין לדיכרא חד: עשרונא עשרונא לאימרא חד לשבעה אמרין: צפיר בר עזי חד לכפרא עליכון: בר מעלת תדירא ומנחתיה תעבדון שלמין יהון לכון ונסכיהון:

ובירחא שביעאה בחד לירחא מערע קדיש יהא לכון כל עבידת פולחנא לא תעבדון יום יבבא יהא לכון: ותעבדון עלתא לאתקבלא ברעוא קדם יי תור בר תורי חד דכר חד אמרין בני שנא שבעה שלמין: ומנחתהון סולתא דפילא במשח תלתא עשרונין לתורא תרין עשרונין לדיכרא: ועשרונא חד לאימרא חד לשבעה אמרין: וצפיר בר עזי חד לכפרא עליכון: בר מעלת ריש ירחא ומנחתה ועלת תדירא ומנחתה ונסכיהון כד חזי להון לאתקבלא ברעוא קורבנא קדם יי: ובעשרא לירחא שביעאה הדין מערע קדיש יהא לכון ותענון ית נפשתיכון כל עבידא לא תעבדון: ותקרבון עלתא קדם יי לאתקבלא ברעוא תור בר תורי חד דכר חד אמרין בני שנא שבעא שלמין יהון לכון: ומנחתהון סולתא דפילא במשח תלתא עשרונין לתורא תרין עשרונין לדיכרא חד: עשרונא עשרונא לאימרא חד לשבעה אמרין: צפיר בר עזי חד לחטאתא בר מחטאת כפוריא ועלתא תדירא ומנחתה ונסכיהון: ובחמשת עשרה יומא לירחא שביעאה מערע קדיש

כמו שאמור במסכת שבועות ונשתנה שעיר של ראש חדש שנאמר בו ליי' ללמדך שמכפר על שאין בו ידיעה לא בתחלה ולא בסוף שאין מכיר בחטא אלא הקב"ה לבדו · ושאר השעירים למדים ממנו · ומדרשו באגדה אמר הקב"ה הביאו כפרה עלי שמיעטתי את הירח · על עולת התמיד יעשה ונסכו · כל הקרבן הזה ואין ונסכו מוסב למעלה על השעיר שאין נסכים לחטאת · כל מלאכת עבודה · אפילו מלאכות הצריכה לכם כגון דבר האבד המותר בחולו של מועד אסור לכם ביום טוב · פרים · כנגד אברהם דכתיב ואל הבקר רץ אברהם · אילים · כנגד יצחק דכתיב וירא והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו · כבשים · כנגד יעקב דכתיב והכשבים הפריד יעקב · במסורה של ר' משה הדרשן ראיתי זה · כשאר העשוי לנו · שלא יהו מחותים והולכים כפרי הוא · ובמס' הבכורים יום שמעת קרוי כפרים שהוא זמן כפרי הקיץ אדם על גב שהם הלכים שהם קרבים ראשונה למנחה חטים הבאה מן החדש · תמימים יהיו לכם ונסכיהם · אף הנסכים יהיו תמימים · ודרשו חכמים לברכה למדו מכאן שאף היין שעלה קמחים פסול לנסכים · מלבד עולת החדש מוספי ראש חדש שהם בראש השנה · מלבד חטאת הכפורים · שעיר הנעשה בפנים האמור באחרי מות שגם הוא קרוי חטאת · ועולת התמיד · מלבד עולת התמיד

208A

יהיה לכם כל מלאכת עבדה לא
תעשו וחגתם חג ליהוה שבעת ימים:
והקרבתם עלה אשה ריח ניחח
ליהוה פרים בני בקר שלשה עשר
אילם שנים כבשים בני שנה ארבעה
עשר תמימם יהיו: ומנחתם סלת
בלולה בשמן שלשה עשרנים לפר
האחד לשלשה עשר פרים שני
עשרנים לאיל האחד לשני האילם:
ועשרון עשרון לכבש האחד לארבעה
עשר כבשים: ושעיר עזים אחד
חטאת מלבד עלת התמיד מנחתה
ונסכה: וביום השני פרים
בני בקר שנים עשר אילם שנים
כבשים בני שנה ארבעה עשר
תמימם: ומנחתם ונסכיהם לפרים
לאילם ולכבשים במספרם כמשפט:
ושעיר עזים אחד חטאת מלבד עלת
התמיד ומנחתה ונסכיהם:
וביום השלישי פרים עשתי עשר
אילם שנים כבשים בני שנה ארבעה
עשר תמימם: ומנחתם ונסכיהם
לפרים לאילם ולכבשים במספרם
כמשפט: ושעיר חטאת אחד מלבד
עלת התמיד ומנחתה ונסכה:
וביום הרביעי פרים עשרה
אילם שנים כבשים בני שנה ארבעה
עשר תמימם: מנחתם ונסכיהם
לפרים לאילם ולכבשים במספרם
כמשפט: ושעיר עזים אחד חטאת
מלבד עלת התמיד מנחתה ונסכה:
וביום החמישי פרים
תשעה אילם שנים כבשים בני שנה

יהא לכון כל עבידת פולחנא
לא תעבדון ותחגון חגא קדם
קדם יי׳ שבעה יומין:

ותקרבון עלתא קורבן
דמתקבל ברעוא קדם יי׳
תורין בני תורי תלתא עשר
דכרין תרין אמרין בני שתא
ארבעה עשר שלמין יהון:

ומנחתהון סולתא דפילא
במשח תלתא עשרונין לתורא
חד לתלתא עשר תורין תרין
עשרונין לדיכרא חד לתרין
דכרין:
ועשרונא עשרונא לאמרא חד
לארבעה עשר אמרין:
וצפיר בר עזי חד חטאתא בר
מעלת תדירא מנחתה ונסכה

וביומא תנינא תורין בני תורי
תרין עשר דיכרין תרין אמרין
בני שנה ארבעה עשר שלמין

ומנחתהון ונסכיהון לתורי
לדכרין ולאמרין כמנינהון כד
חזי:

וצפיר בר עזי חד חטאתא
בר מעלת תדירא ומנחתה
ונסכיהון:

וביומא תליתאה תורין חד
עשר דיכרין תרין אמרין בני
שתא ארבעה עשר שלמין:

ומנחתהון ונסכיהון לתורין
לדיכרין ולאמרין במנינהון כד
חזי:
וצפירא דחטאתא חד
בר מעלת תדירא ומנחתה
ונסכה:

וביומא רביעאה תורין עסרה
דיכרין תרין אמרין בני שתא
ארבעה עשר שלמין:

מנחתהון ונסכיהון לתורין
לדכרין ולאמרין במנינהון כד
חזי:
וצפיר בר עזי חד לחטאתא בר
מעלת תדירא מנחתה ונסכה

וביומא חמישאה תורין תשעה
דיכרין תרין אמרין בני שתא

ומנחת עולת החדש · ונסכיהם · מוסב
על המוספין שכתובים בענין עצרת
אין מגיל קרבנות החג שכל נסכה
ונסכיהם ונסכה שבה מוספין על
קהמיני ואלו לשון שני קרי נסכיהם
של מוספין כתובים לעצמם בכל יום
ויום · ומנחתם ונסכיהם לפרים · פרי
החג שבעים הם כנגד שבעים אומות
והולכים ומתמעטים סימן כליה להם.
ובזמן שבית המקדש קיים הן מגינים
עליהם מן היסורים והכבשים כנגד
ישראל שנקראו שה פזורה והם קבועים
ומנינם תשעים ושמונה לכלות מהם
קללות שבמשנה תורה בשני נאמר
ונסכיהם כנגד של תמיד קיים ולא
סיכה לשון אלא לדרוש כמו שאמרו
רבותינו בשני ונסכיהם בששי ונסכיה
בשביעי כמשפטם הרי כאן מים יו״ד
מים מכאן רמז לניסוך המים מן
התורה · עצרת
תהיה לכם עצורים בעשיית מלאכה
דבר אחר עצרו עצרו מללכת מלמד
שטעון לינה ומדרש אגדה לפי שכל
ימות החג הקריבו כנגד האומות
ובאים ללכת אמר להם המקום בבקשה
מכם עשו לי סעודה קטנה בשביל
שאהנה מכם · פר אחד איל אחד · אלו
כנגד ישראל קרבנותם של מעט
ולשון חבה הוא זו כבנים הנפטרים
מאביהם והוא אומר להם קשה
עלי פרידתכם עכבו יום אחד
משל למלך שעשה סעודה וכו׳
כדאיתא במסכת סוכה וכו׳
ובתנחומא למדה תורה דרך ארץ שמי
שיש לו אכסנאי יום ראשון יאכילנו פטומות למחר מאכילו דגים למחר מאכילו בשר בהמה למחר מאכילו קטנית

ארבעה עשר תמימם : ומנחתם ונסכיהם לפרים לאילם ולכבשים במספרם כמשפטם׃ ושעיר חטאת אחד מלבד עלת התמיד ומנחתה ונסכה ׃ ר וביום הששי פרים שמנה אילם שנים כבשים בני שנה ארבעה עשר תמימם ומנחתם ונסכיהם לפרים לאילם ולכבשים במספרם כמשפט ׃ ושעיר חטאת אחד מלבד עלת התמיד מנחתה ונסכיה ׃ ס וביום השביעי פרים שבעה אילם שנים כבשים בני שנה ארבעה עשר תמימם ׃ ומנחתם ונסכהם לפרים לאילם ולכבשים במספרם כמשפטם ׃ ושעיר חטאת אחד מלבד עלת התמיד מנחתה ונסכה׃

ס ביום השמיני עצרת תהיה לכם כל מלאכת עבדה לא תעשו׃ והקרבתם עלה אשה ריח ניחח ליהוה פר אחד איל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימם ׃ מנחתם ונסכיהם לפר לאיל ולכבשים במספרם כמשפט ׃ ושעיר חטאת אחד מלבד עלת התמיד ומנחתה ונסכה׃ אלה תעשו ליהוה במועדיכם לבד מנדריכם ונדבתיכם לעלתיכם ולמנחתיכם ולנסכיכם ולשלמיכם׃ ויאמר משה אל בני ישראל ככל אשר צוה יהוה את משה ׃

פ

וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה

ארבעה עשר שלמין ׃ ומנחתהון ונסכיהון לתורין לדכרין ולאמרין במנינהון כד חזי ׃ וצפירא דחטאתא חד בר מעלת תדירא ומנחתה ונסכה ׃ וביומא שתיתאה תורין תמניא דיכרין תרין אמרין בני שתא ארבעה עשר שלמין ׃ ומנחתהון ונסכיהון לתורין לדיכרין ולאמרין במנינהון כד חזי ׃ וצפירא דחטאתא חד בר מעלת תדירא מנחתה ונסכהא ׃

וביומא שביעאה תורין שבעה דיכרין תרין אימרין בני שתא ארבעה עשר שלמין ׃ ומנחתהון ונסכיהון לתורין לדכרין ולאמרין כמנינהון כד חזי ׃ וצפירא דחטאתא חד בר מעלת תדירא מנחתה ונסכה ׃

ביומא תמינאה כנישין תהי לכון כל עבידת פולחנא לא תעבדון ׃ ותקרבון עלתא קרבן דמתקבל ברעוא קדם יי' תור חד דכר חד אימרין בני שתא שבעה שלמין ׃ מנחתהון ונסכיהון לתורא לדיכרא ולאימרא במנינהון כד חזי ׃ וצפירא דחטאתא חד בר מעלת תדירא ומנחתה ונסכה ׃ אלין תעבדון קדם יי' בזמניכון בר מנדריכון ונדבתיכון לעלותכון ולמנחתכון ולנסכיכון ולניכסת קודשיכון ׃ ואמר משה לבני ישראל ככל דפקיד יי' ית משה ׃ ומליל משה עם רישי שבטיא לבני ישראל למימר דין פיתגמא דפקיד

למחר מלאכתו ירק אותו והולך כפרי הקהל: אלה תעשו ליי' במועדיכם דבר הכתוב לחובה: לבד מנדריכם אם נדרתם לעזור הקרבנות ברגל מצוה היא להביא נדרים ונדבות שנדרתם כל השנה הקריבום ברגל שלא יקשה לו לעלות ולחזור לירושלים להקריב נדריו ונמצא עובר בבל תאחר: ויאמר משה אל בני ישראל להפסיק הענין אמר דברי רבי ישמעאל: לפי שעד כאן דברי של מקום ופרשת נדרים מתחלת בדיבורו של משה הוצרך להפסיק הענין ולומר שחזר משה ולמד פרשה זו לישראל שאם לא כן יש במשמע שלא אמר להם זו אלא פרשת נדרים והפסיק דבריו: חסלת פינחס

ראשי המטות

וידבר משה אל ראשי המטות: חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה ואחר לכל ישראל ומנין שאף שאר הדברות כן ת"ל וישובו אליו אהרן וכל הנשיאים בעדה וידבר משה אליהם ואחרי כן נגשו כל בני ישראל ומה ראה לאמרה כאן ללמד שהפרת נדרים ביחיד מומחה ואם אין יחיד מומחה מפר בשלשה הדיוטות או יכול שלא אמר משה פרשה זו אלא לנשיאים בלבד נאמר כאן זה הדבר ונאמר בשחוטי חוץ זה הדבר מה להלן נאמר לאהרן ולבניו ולכל ישראל שנאמר דבר אל אהרן ואל [illegible] זה הדבר: משה נתנבא בכה אמר יי' שנאמר כה אמר יי' כחצות הלילה והנביאים נתנבאו בכה אמר יי' מוסף עליהם משה שנתנבא בלשון זה

209A

יהוה: איש כי ידר נדר ליהוה או
השבע שבעה לאסר אסר על נפשו
לא יחל דברו ככל היצא מפיו יעשה:
ואשה כי תדר נדר ליהוה ואסרה
אסר בבית אביה בנעריה: ושמע
אביה את נדרה ואסרה אשר אסרה
על נפשה והחריש לה אביה וקמו
כל נדריה וכל אסר אשר אסרה
על נפשה יקום: ואם הניא אביה אתה
ביום שמעו כל נדריה ואסריה אשר
אסרה על נפשה לא יקום ויהוה
יסלח לה כי הניא אביה אתה: ואם
היו תהיה לאיש ונדריה עליה או
מבטא שפתיה אשר אסרה על נפשה:
ושמע אישה ביום שמעו והחריש לה
וקמו נדריה ואסרה אשר אסרה על
נפשה יקמו: ואם ביום שמע אישה
יניא אותה והפר את נדרה אשר
עליה ואת מבטא שפתיה אשר אסרה
על נפשה ויהוה יסלח לה: ונדר אלמנה
וגרושה כל אשר אסרה על נפשה
יקום עליה: ואם בית אישה נדרה
או אסרה אסר על נפשה בשבעה:
ושמע אישה והחרש לה לא הניא
אתה וקמו כל נדריה וכל אסר אשר

ייי:
גבר ארי ידר נדר קדם ייי או
דקיים קיום למיסר איסר על
נפשיה לא יבטל פיתגמיה
ככל דיפוק מפומיה יעביד:
ואיתתא ארי תדר נדר קדם
ייי ואסרת איסר בבית אבוה
ברביוהא:
וישמע אבוהא ית נדרה
ואסרה די אסרת על נפשה
וישתוק לה אבוה ויקומון כל
נדרהא וכל אסרי דאסרת על
נפשה יקומון:
ואם יעדי אבוה יתה ביומא
דשמע כל נדרהא ואסרהא
דאסרת על נפשה לא יקומון
ומן קדם ייי ישתביק לה ארי
אעדי אבוהא יתה:
ואם מהוא תהוי לגבר ונדרהא
עלה או פירוש סיפותהא
דאסרת על נפשה:
וישמע בעלה ביומא דשמע
וישתוק לה ויקומון נדרהא
ואסרהא דאסרת על נפשה
יקומון:
ואם ביומא דשמע בעלה יעדי
יתה ויבטל ית נדרה די עלהא
ית פירוש סיפותהא דאסרת
על נפשה ומן קדם ייי ישתביק
לה:
ונדר ארמלא ומתרכא כל
דאסרת על נפשה יקום עלהו
ואם בבית בעלה נדרת או
אסרת אסר על נפשה בקיום:
וישמע בעלה
וישתוק לה לא אעדי יתה
ויקומון כל נדרהא וכל אסרי

הדבר · ל״א זה הדבר ממשמע שהוא
שהחכם בלשון התרה והבעל בלשון
הפרה כלשון הכתוב כאן ואם חלפו
אין מותר ואין מופר: נדר · האומר
קונם עלי שלא אוכל · או שלא אעשה
דבר פלוני יכול אפי׳ נשבע שיאכל
נבלה וטרפה אני קורא עליו ככל
היוצא מפיו יעשה ת״ל לאסור אסר
לאסור את המותר ולא להתיר את
האסור · לא יחל דברו · כמו לא יחלל
לא יעשה דבריו חולין · בבית אביה ·
ברשות אביה ואפי׳ אינה בביתו ·
בנעוריה · ולא קטנה ולא בוגרת
שהקטנה אין נדרה נדר והבוגרת
אינה ברשות אביה להפר נדריה ואי
זו קטנה אמרו רבותי׳ בת י״א שנה
ויום אחד נדריה נבדקין אם ידעה לשם
מי נדרה לשם מי הקדישה נדריה
נדר בת שתים עשרה שנה ויום אחד
אינה צריכה ליבדק · ואם הניא אביה
אותה · אם מנע אותה מן הנדר כלו׳
שהפר לה הנאה זו איני יודע מהו
כשהוא אומר ואם ביום שמוע אישה
יניא אותה והפר הוי אומר הנאה זו
הפרה היא · ופשוטו לשון מניעה
והסרה וכן למה תניאון · וכן שמן
ראשי אל יניא ראשי · וכן וידעתם את תנואתי את אשר סרתם מעלי · וה׳ יסלח לה · במה הכתוב מדבר באשה שנדרה
בנזיר ושמע בעלה והפר לה והיא לא ידעה והיא עוברת על נדרה ושותה יין ומטמאה למתים זו היא שצריכה סליחה
ואע״פ שהוא מופר אם המופרים צריכים סליחה קו לשאינם מופרים שצריכים סליחה · ואם היו תהיה לאיש · זו ארוסה
או אינו אלא נשואה כשהוא אומר ואם בית אישה נדרה הרי נשואה אמור · הא מה אני מקיים ואם היו תהיה לאיש אלא
הרי כאן ארוסה · ובא לחלוק בה שאביה ובעלה מפירין נדריה הפר האב ולא הפר הבעל או הפר הבעל ולא הפר האב
אינו מופר ואין צריך לומר אם קיים אחד מהם · ונדריה עליה · שנדרה בבית אביה ולא שמע בהם אביה ולא הופרו
ולא הוקמו · ושמע אישה וגו׳ · הרי לך שאם קיים הבעל שהוא קיים · ואם ביום שמוע אישה יניא אותה · יכול אפי׳ לא
הפר האב · ת״ל בנעוריה בית אביה כל שבנעוריה ברשות אביה היא · כל אשר אסרה על נפשה יקום · לפי שאינה
לא ברשות אב ולא ברשות בעל · ובאלמנה מן הנשואין הכתוב מדבר · אבל אלמנה מן האירוסין מית הבעל נתרוקנה

עדיים בג׳ ס׳ רוצה שבנדרי
חשוב כרוצה
אם אינו חשוב
שבעון עדים
הבנים מעידים [illegible]

209 B

אסרה על נפשה יקום ואם הפר יפר
אתם אישה ביום שמעו כל מוצא
שפתיה לנדריה ולאסר נפשה לא
יקום אישה הפרם ויהוה יסלח לה:
כל נדר וכל שבעת אסר לענת נפש
אישה יקימנו ואישה יפרנו: ואם
החרש יחריש לה אישה מיום אל
יום והקים את כל נדריה או את כל
אסריה אשר עליה הקים אתם כי
החרש לה ביום שמעו: ואם הפר
יפר אתם אחרי שמעו ונשא את
עונה: אלה החקים אשר צוה יהוה
את משה בין איש לאשתו בין אב
לבתו בנעריה בית אביה: פ
וידבר יהוה אל משה לאמר: נקם
נקמת בני ישראל מאת המדינים
אחר תאסף אל עמיך: וידבר משה
אל העם לאמר החלצו מאתכם
אנשים לצבא ויהיו על מדין לתת
נקמת יהוה במדין: אלף למטה אלף
למטה לכל מטות ישראל תשלחו
לצבא: וימסרו מאלפי ישראל אלף
למטה שנים עשר אלף חלוצי צבא:
וישלח אתם משה אלף למטה לצבא
אתם ואת פינחס בן אלעזר הכהן
לצבא וכלי הקדש וחצצרות התרועה

דאסרת על נפשה יקימון ו
אם בטלא יבטל יתהון בעלה
ביומא דשמע כל אפקות
ספותהא לנדרהא ולאסר
נפשה לא יקומון בעלה
בטלינון ומן קדם יי' ישתביק
לה:
כל נדר וכל קיום אסר לסגפא
נפש בעלה יקיימינון ובעלה
יבטלינון:
ואם משתק ישתוק לה בעלה
מיום ליום ויקיים כל נדרהא
או ית כל אסרהא די עלהא
קיים יתהון ארי שתיק לה
ביומא דשמע:
ואם בטלה יבטל יתהון בתר
דשמע ויקבל ית חובה:
אלין קימיא דפקיד יי' ית
משה בין גברא לאיתתיה בין
אבא לברתיה ברביותהא בית
אבוהא:
ומליל יי' עם משה למימר:
איתפרע פורענות בני ישראל
מן מדינאי בתר כן תתכניש
לעמך:
ומליל משה עם עמא למימר
אזדרזו מנכון גוברין לחילא
ויהון על מדין למיתן פורענות
דין עמא די' במדין:
אלפא לשבטא אלפא לשבטא
לכל שבטיא דישראל תשלחון
לחילא:
ואתבחרו מאלפיא דישראל
אלפא לשבטא תרין עשר
אלפין מזרזי חילא:
ושלח יתהון משה אלפא
לשבטא יתהון וית פינחס בר
אלעזר כהנא לחילא ומאני
קודשא וחצוצרת יבבא

רשות לאב · ואם בית אישה נדרה · בנשואה הכתוב מדבר : כל נדר וכל שבועת איסר וגו' · לפי שאמר שהבעל מפר · יכול כל נדרים במשמע ת"ל לענות נפש אינו מפר אלא נדרים של עינוי נפש בלבד : והם מפורשים במסכת נדרים : מיום אל יום · שלא תאמר מעת לעת לכך נאמר מיום אל יום ללמדך שאינו מפר אלא עד שתחשך · אחרי שמעו · אחרי ששמע וקיים שאמר אפשי בו וחזר והפר לה אפי' בו ביום אינו מופר · ונשא את עונה · הוא נכנס תחתיה · למדנו מכאן שהגורם תקלה לחברו הוא נכנס תחתיו לכל עונשין : מאת המדינים · ולא מאת המואבים שהמואבים נכנסו לדבר מחמת יראה שהיו יראים מהם שיהיו שוללים אותם שלא נאמר בהם אלא ואל תתגר בם מלחמה · אבל מדינים נתעברו על ריב לא להם · לא מפני בית פריצות טובה שים לו למות מקום כאן רות משיחה ונעמיד השמועה · וידבר משה · אע"פ ששמע שמיתתו תלויה בדבר עשה בשמחה ולא איחר כנכרי · החלצו מאתכם · בקרבא אזדרזו לשון חלוצי צבא אנשים מזויינים כמו חלוצי · אנשים · צדיקים כן כתוב לשון אנשים · וכן אנשים חכמים וידועים · נקמת יי' · שהעומד כנגד ישראל כאלו עומד כנגד הקב"ה : לכל מטות ישראל · לרבות שבט לוי · וימסרו · להודיע שבחן של רועי ישראל כמה הם חביבים על ישראל עד שלא שמעו במיתתו מהו אומר עוד מעט וסקלוני ומששמעו שמיתת משה תלויה בנקמת מדין לא רצו ללכת עד שנמסרו על כרחם · אותם ואת פינחס · מגיד שהיה פינחס שקול כנגד כלם · ומפני מה הלך פינחס ולא הלך אלעזר אמר הקב"ה מי שהתחיל במצוה שהרג כזבי בת צור הוא יגמור · ד"א שהלך לנקום נקמת יוסף אבי אמו שנ' והמדנים מכרו אותו וגו' ומנין שהיתה אמו של פינחס משל יוסף שנ' ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל מזרע יתרו שפטם עגלים לע"ז ומזרע יוסף שפטפט ביצרו · ד"א שהיה משוח מלחמה · וכלי הקדש · זה הארון והציץ ולמה שהיה בלעם עמהם ומפריח מלכי מדין בכשפים והוא טרח עמהם הראה להם את הציץ שהשם חקוק

ביד׳ו: ויצבאו על מדין כאשר צוה
יהוה את משה ויהרגו כל זכר: ואת
מלכי מדין הרגו על חלליהם את אוי
ואת רקם ואת צור ואת חור ואת
רבע חמשת מלכי מדין ואת בלעם
בן בעור הרגו בחרב: וישבו בני ישראל
את נשי מדין ואת טפם ואת כל בהמתם
ואת כל מקנהם ואת כל חילם בזזו:
ואת כל עריהם במושבתם ואת כל
טירתם שרפו באש: ויקחו את כל
השלל ואת כל המלקוח באדם
ובבהמה: ויבאו אל משה ואל אלעזר
הכהן ואל עדת בני ישראל את
השבי ואת המלקוח ואת השלל אל
המחנה אל ערבת מואב אשר על
ירדן ירחו: ויצאו משה
ואלעזר הכהן וכל נשיאי העדה
לקראתם אל מחוץ למחנה: ויקצף
משה על פקודי החיל שרי האלפים
ושרי המאות הבאים מצבא המלחמה:
ויאמר אליהם משה החייתם כל
נקבה: הן הנה היו לבני ישראל בדבר
בלעם למסר מעל ביהוה על דבר
פעור ותהי המגפה בעדת יהוה:
ועתה הרגו כל זכר בטף וכל אשה
ידעת איש למשכב זכר הרגו: וכל
הטף בנשים אשר לא ידעו משכב
זכר החיו לכם: ואתם חנו מחוץ למחנה
שבעת ימים כל הרג נפש וכל נגע
בחלל תתחטאו ביום השלישי וביום

בידיה:
וחילו על מדין כמא דפקיד
יי׳ ית משה וקטלו כל דכורא:

וית מלכי מדין קטלו על
קטיל הון ית אוי וית רקם וית
צור וית חור וית רבע חמשת
מלכי מדין וית בלעם בר בעור
קטלו לפיתגם דחרב:

ושבו בני ישראל ית נשי מדין
וית טפלהון וית כל בעירהון
וית כל גיתהון וית כל נכסיהון
בזו:
וית כל קרויהון במותבניהון וית
כל בית סגדתהון אוקידו
בנורא:
ושבו ית כל עדאה וית כל
דברתא באינשא ובבעירא:

ואיתאו לות משה ולות אלעזר
כהנא ולות כנשתא דבני
ישראל ית שבא וית דברתא
וית עדאה למשריתא
למשריא דמואב די על ירדנא
דיריחו:

ונפקו משה ואלעזר כהנא וכל
רברבי כנשתא לקדמותהון
לברא למשריתא:

ורגיז משה על די ממנן על
חילא רבני אלפין ורבני מאותא
דאתו מחיל קרבא:
ואמר להון משה הקיימתון
כל נוקבתא:
הא אינון הואה לבני ישראל
בעצת בלעם לשקרא שקר
קדם יי׳ על עיסק פעור והות
מותנא בכנשתא דיי׳:
וכען קטולו כל דכורא בטפלא
וכל איתתא דידעת גבר
למשכבי דכורא קטולו:
וכל טפלא בנשיא דלא ידעו
משכב דכורא קיימו לכון:

ואתון שרו מברא למשריתא
שבעה יומין כל דיקטול נפש
וכל דיקרב בקטילא תדון
עלוהי ביומא תליתאה וביומא

ם והם ספלגים והם שנאמרו את מלכי
מדין הרגו על חלליהם במלחמת מדין
שנפלו על חלליהם מן החלל שהיו
פרזים וכן בבלעם הוא אומר על
חלליהם בספר יהושע: מה׳ ברשות
וכן ויקח את כל ארצו מידו: חמשת
מלכי מדין: והלא רואה אני שחמשה
מנה הכתוב מה ת״ל ה׳ אלא ללמדך
שכולם שוים בעצה אחת וכולם שוו
בפורענות: בלעם הלך לשם לשאול
שכר כ״ד אלף שהפיל מישראל בעצתו
ויצא ממדין לקראת ישראל ומשיאן
עצה רעה אמר להם בלעם כשהייתם
ששים רבוא לא יכולתם עמהם עתה
בשנים עשר אלף אתם באים להלחם
נתנו לו שכרו משלם ולא קפחוהו:
בחרב: אמן הכא הוא בא על ישראל
בפיו והחליף אומנותו באומנותם
שהם אינם נושעים אלא ע״י תפלה
ובקשה שנאמר הקול קול יעקב ובא
הוא ותפש אומנותם לקללם בפיו אף
הם באו עליו והחליפו אומנותם של
האומות שבאים בחרב של
ועל חרבך תחיה: טירותם: מקום
פלטרין שלהם והוא לשון מושב כמרי׳
שהן יודעין חקיהם: ד״א לשון מושב
שרים כמו שמתרגם סרת פלטרין
טורת פלטרהון: ויקחו את כל השלל:
מגיד שהיו כשרים וצדיקים ולא נחשדו
על הגזל לשלוח יד בביזה שלא ברשות
שנאמר את כל השלל ושלחם מכל
בקבלה שניך כעדר הרחלים שעלו מן הרחצה וגו׳ אף אנשי המלחמה שבך כולם צדיקים: שלל: הם מטלטלין של מלבוש
ותכשיטין: בז: היא בזה מטלטלין שאינן תכשיטין: מלקוח: אדם ובהמה ובמקום שכתוב שבי אצל מלקוח שבי
באדם ומלקוח בבהמה: ויצאו משה ואלעזר הכהן: לפי שראו נערי ישראל יוצאים לחטוף מן הבזה: ויקצף משה על
פקודי החיל: ממונים על החיל ללמדך שכל סרחון הדור תלוי בגדולים שיש כח בידם למחות ולא ירדו למחות:

השביעי אתם ושביכם וכל בגד וכל
כלי עור וכל מעשה עזים וכל כלי עץ
תתחטאו: ויאמר
אלעזר הכהן אל אנשי הצבא הבאים
למלחמה זאת חקת התורה אשר
צוה יהוה את משה: אך את הזהב
ואת הכסף את הנחשת את הברזל
את הבדיל ואת העפרת: כל דבר
אשר יבא באש תעבירו באש וטהר
אך במי נדה יתחטא וכל אשר לא
יבא באש תעבירו במים: וכבסתם
בגדיכם ביום השביעי וטהרתם
ואחר תבאו אל המחנה:
ויאמר יהוה אל משה
לאמר: שא את ראש מלקוח השבי
באדם ובבהמה אתה ואלעזר הכהן
וראשי אבות העדה: וחצית את
המלקוח בין תפשי המלחמה היצאים
לצבא ובין כל העדה: והרמת מכס
ליהוה מאת אנשי המלחמה היצאים
לצבא אחד נפש מחמש המאות מן
האדם ומן הבקר ומן החמרים ומן
הצאן: ממחציתם תקחו ונתתה
לאלעזר הכהן תרומת יהוה: וממחצת
בני ישראל תקח אחד אחז מן החמשים
מן האדם מן הבקר מן החמרים ומן
הצאן מכל הבהמה ונתתה אתם
ללוים שמרי משמרת משכן יהוה:
ויעש משה ואלעזר הכהן כאשר צוה
יהוה את משה: ויהי המלקוח יתר

שביעאה אתון ושביכון:
וכל לבוש וכל מאן דמשך וכל עובד דמעזי וכל מאן דאע תדון עלוהי:
ואמר אלעזר כהנא לגברי חילא דאתו לקרבא דא גזרת אוריתא דפקיד ייי ית משה:
ברם ית דהבא וית כספא ית נחשא ית פרזלא ית אבצא וית אברא:
כל מידעם דמיתעל בנורא תעברון בנורא וידכי ברם במי אדיותא ידכי וכל דלא מיתעל בנורא תעברוניה במיא:
ותחורון לבושיכון ביומא שביעאה ותדכון ובתר כן תעלון למשריתא:
ואמר ייי עם משה למימר:
קביל ית חושבן דברתא דשביא באנשא ובבעירא את ואלעזר כהנא ורישי אבהת כנישתא:
ותפליג ית דברתא דשביא בין גברי מגיחי קרבא דנפקו לחילא ובין כל כנישתא:
ותפריש נסיבא קדם ייי מן גברי מגיחי קרבא דנפקו לחילא ובין כל כנישתא חדא נפשא מחמש מאה מן אינשא ומן תורי ומן חמרי ומן ענא:
מפלגותהון תסבון ותתן לאלעזר כהנא אפרשותא קדם ייי:
ומפלגות בני ישראל תסב חד דאיתחד מן חמשין מן אנשא מן תורי מן חמרי ומן ענא מכל בעירא ותתן יתהון לליואי נטרי מטרת משכנא דייי:
ועבד משה ואלעזר כהנא כמא דפקיד ייי ית משה:
והוה דברתא שאר

כנגד בלעם. אמר להם אפילו אתם מכנסים כל המונות שבעולם אין אתם יכולין להם שמא מרובים אתם מן המצריים שהיו שש מאות רכב בחור אלא באו ואשיאכם עצה אלהיה של אלו שונא זמה הוא וכו׳ כדאי׳ בחלק ובספרי׳ כן הכה׳ מגיד שהיו מכירים אותן ואומרים זו היא שנכשלנו בה פעור׳ וכל אשה יודעת איש׳ ראויה להבעל אע״פ שלא נבעלה ולפני הציץ מעבירים אותן והראויה להבעל פניה מוריקות׳ הרגו׳ למה חזר ואמר להפסיק הענין דברי ר׳ ישמעאל שאם אני קורא הרגו כל זכר בטף וכל אשה יודעת איש וכל הטף בנשים איני יודע כל אשה יודעת איש אם להרוג עם הזכרים אם להחיות עם הטף לכך נאמר הרגו׳ מחוץ למחנה שלא יכנסו לעזרה׳ כל הורג נפש׳ ר׳ מאיר אומר בהורג בדבר המקבל טומאה הכתוב מדבר ולמדך שהכלי מטמא אדם בחבורי המת כאלו נגע במת עצמו׳ או אינו אלא אפי׳ זרק בו חץ והרגו ת״ל וכל נוגע בחלל הקיש הורג לנוגע מה נוגע על ידי חבור אף הורג על ידי חבור׳ התחטאו במי נדה כדין טמאי מתים שאף לדברי האומר קברי גוים אין מטמאין באהל שנאמר ואתנה צאני צאן מרעיתי אדם אתם אתם קרוים אדם ואין אומות העולם קרוים אדם מודה הוא שהגוים מטמאין במגע ובמשא שלא נאמר אדם אלא לטומאת אהלות שנאמר אדם כי ימות באהל׳ אתם ושביכם׳ לא מפני שהגוים מקבלים טומאה וצריכים הזאה אלא מה אתם בני ברית אף שביכם כשיבואו לברית ויטמאו צריכים הזאה׳ וכל מעשה עזים׳ להביא כלי הקרנים והטלפים והעצמות׳ ויאמר אלעזר הכהן וגו׳ לפי שבא משה לכלל כעס בא לכלל טעות שנתעלמו ממנו הלכות גיעולי גוים וכן אתה מוצא בשמיני למלואים שנאמר

הבז אשר בזזו עם הצבא צאן שש
מאות אלף ושבעים אלף וחמשת
אלפים: ובקר שנים ושבעים אלף:
וחמרים אחד וששים אלף: ונפש אדם
מן הנשים אשר לא ידעו משכב
זכר כל נפש שנים ושלשים אלף:
ותהי המחצה חלק היצאים בצבא
מספר הצאן שלש מאות אלף ושלשים
אלף ושבעת אלפים וחמש מאות:
ויהי המכס ליהוה מן הצאן שש מאות
חמש ושבעים: והבקר ששה ושלשים
אלף ומכסם ליהוה שנים ושבעים:
וחמרים שלשים אלף וחמש מאות
ומכסם ליהוה אחד וששים: ונפש
אדם ששה עשר אלף ומכסם ליהוה
שנים ושלשים נפש: ויתן משה את
מכס תרומת יהוה לאלעזר הכהן
כאשר צוה יהוה את משה: וממחצית
בני ישראל אשר חצה משה מן
האנשים הצבאים: ותהי מחצת העדה
מן הצאן שלש מאות אלף ושלשים
אלף שבעת אלפים וחמש מאות:
ובקר ששה ושלשים אלף: וחמרים
שלשים אלף וחמש מאות: ונפש
אדם ששה עשר אלף: ויקח משה
ממחצת בני ישראל את האחז אחד
מן החמשים מן האדם ומן הבהמה
ויתן אתם ללוים שמרי משמרת
משכן יהוה כאשר צוה יהוה את
משה: ויקרבו אל משה הפקדים
אשר לאלפי הצבא שרי האלפים
ושרי המאות: ויאמרו אל משה
עבדיך נשאו את ראש אנשי המלחמה
אשר בידנו ולא נפקד ממנו איש:
ונקרב את קרבן יהוה איש אשר מצא

ב״א דבזו עמא דנפקו לחילא
מן ענא שית מאה ושבעין
וחמשא אלפין:
ותורי שבעין ותרין אלפין:
וחמרין שתין וחד אלפין:
ונפשא דאינשא מן נשיא דלא
ידעו משכבי דכורא כל
נפשתא תלתין ותרין אלפין:
והות פלגותא חולק גובריא
דנפקו לחילא מנין ענא תלת
מאה ותלתין ושבעה אלפין
וחמש מאה:
והוה דנסיב קדם יי׳ מן ענא
שית מאה שבעין וחמש:
ותורי תלתין ושיתא אלפין
ונסיבהון קדם יי׳ שבעין ותרין
וחמרי תלתין אלפין וחמש
מאה ונסיבהון קדם יי׳ שיתין
וחד:
ונפשא דאינשא שיתא עשר
אלפין ונסיבהון קדם יי׳ תלתין
ותרין נפשין:
ויהב משה ית נסיבא
אפרשותא קדם יי׳ לאלעזר
כהנא כמא דפקיד יי׳ ית משה:
ומפלגות בני ישראל דפליג
משה מן גובריא דנפקו לחילא:
והוה פלגות כנישתא מן ענא
תלת מאה ותלתין ושבעה אלפין
וחמש מאה:
ותורי תלתין ושיתא אלפין:
וחמרי תלתין אלפין וחמש מאה:
ונפשא דאינשא שיתא עשר
אלפין:
ונסיב משה מפלגות בני ישראל
ית דאיתאחד חד מן חמשין
מן אינשא ומן בעירא ויהב
יתהון לליואי נטרי מטרת
משכנא דיי׳ כמא דפקיד יי׳
ית משה:
וקריבו לות משה די ממנן
לדאלפי חילא רבני אלפין
ורבני מאותא:
ואמרו למשה עבדך קבילו
ית חושבן גברי מגיחי קרבא
דעמנא ולא שגא מיננא אנש:
וקריבנא
ית קורבנא דיי׳ גבר דאשכח

[illegible]

2-1-B

2-2A

כלי זהב אצעדה וצמיד טבעת עגיל
וכומז לכפר על נפשתינו לפני יהוה׳
ויקח משה ואלעזר הכהן את הזהב
מאתם כל כלי מעשה: ויהי כל זהב
התרומה אשר הרימו ליהוה ששה
עשר אלף שבע מאות וחמשים
שקל מאת שרי האלפים ומאת שרי
המאות: אנשי הצבא בזזו איש לו:
ויקח משה ואלעזר הכהן את הזהב
מאת שרי האלפים והמאות ויבאו
אתו אל אהל מועד זכרון לבני ישראל
לפני יהוה׳

ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד
עצום מאד ויראו את ארץ יעזר ואת
ארץ גלעד והנה המקום מקום
מקנה: ויבאו בני גד ובני ראובן ויאמרו
אל משה ואל אלעזר הכהן ואל
נשיאי העדה לאמר: עטרות ודיבן
ויעזר ונמרה וחשבון ואלעלה ושבם
ונבו ובען: הארץ אשר הכה יהוה
לפני עדת ישראל ארץ מקנה הוא
ולעבדיך מקנה: ויאמרו
אם מצאנו חן בעיניך יתן את הארץ
הזאת לעבדיך לאחזה אל תעברנו
את הירדן: ויאמר משה לבני גד
ולבני ראובן האחיכם יבאו למלחמה
ואתם תשבו פה: ולמה תנואון את
לב בני ישראל מעבר אל הארץ
אשר נתן להם יהוה: כה עשו אבתיכם
בשלחי אתם מקדש ברנע לראות
את הארץ: ויעלו עד נחל אשכול
ויראו את הארץ ויניאו את לב בני
ישראל לבלתי בא אל הארץ אשר
נתן להם יהוה: ויחר אף יהוה ביום
ההוא וישבע לאמר: אם יראו האנשים

מאן דדהב שירין ושיכבין
עיזקן קדשין ומחוך לכפרא
על נפשתנא קדם יי׳:
ונסיב משה ואלעזר כהנא ית
דהבא מנהון כל מאן דעיבד

והוה כל דהב ארמותא
דארימו קדם יי׳ שיתא עשר
אלפין שבע מאה וחמשין
סילעין מן רבני אלפין ומן רבני
מאותא:
גוברין דחילא בזו גבר לנפשיה

ונסיב משה ואלעזר כהנא ית
דהבא מן רבני אלפין ומאותא
ואיתיאו יתיה למשכן זימנא
דוכרנא לבני ישראל קדם יי׳

ובעיר סגי הוה לבני ראובן
ולבני גד תקיף לחדא וחזו
ית ארעא דיעזר וית ארעא
דגלעד והא אתרא אתר כשר
לבית בעיר:
ואתו בני גד ובני ראובן ואמרו
למשה ולאלעזר כהנא ולרברבי
כנישתא למימר:
מכללתא ומלבשתא ומיען בית
נמרין ובית חשבון ובעלי
דבבון ונבו בית קבורתא
דמשה ובען:
ארעא דמחא יי׳ ית יתבהא
קדם כנישתא דישראל אתר
כשר לבית בעיר היא ולעבדך
אית בעיר:
ואמרו אם אשכחנא רחמין
בעינך תתיהיב ית ארעא הדא
לעבדך לאחסנא לא
תעברננא ית ירדנא:

ואמר משה לבני גד ולבני
ראובן האחיכון ייתון לאגחא
קרבא ואתון תתבון הכא:

ולמה תונון ית ליבא דבני
ישראל למיעבר לארעא
דיהב להון יי׳:
כדין עבדו אבהתכון כד
שלחית יתהון מרקם גיאה
למחזי ית ארעא:
וסליקו עד נחלא דאתכלא
וחזו ית ארעא ואונו ית ליבא
דבני ישראל בדיל דלא
למיעל לארעא דיהב להון
יי׳:
ותקיף רוגזא דיי׳ ביומא ההוא
וקיים למימר:
אם יחזון גובריא

העברו בנייס׳ מטמטן במים
הבנה מובלת בהם וקם טהורים
ווקח כל מתכות וכלי וסמך׳
אל המחנה׳ למחנה השכינה שאין
טמא מת טעון שלוח לא ממחנה
ישראל ולא ממחנה לויה׳ [illegible]
את ראש מלקוח השבי׳ קח את
האדם׳ וחצית את המלקוח בין
תופשי המלחמה וגו׳: אחד אחז
ואחד אחז׳ ויהי המלקוח יתר הבז׳
לפי שלא נצטוו להרים מכס מן
המטלטלים אלא מן המלקוח לכך
אמר הכתוב את הלשון הזה׳ ויהי
המלקוח׳ שבא לכלל חלוקה ונא
לכלל מכס שהיה עודף על בזו
המטלטלים אשר בזזו עם הצבא׳
איש לו ולא בא לכלל חלוקה׳ ממחצית
הכהן וגו׳ וממחצית בני ישראל אשר
חצה משה לעדה והוציאה להם מן
השבויים׳ ותהי מחצת העדה כך
וכך׳ ויקח משה וגו׳ את הפקודים
המגולדים׳ ולא נפקד׳ לא נחסר
ותרגומו לא שגא׳ אף הוא לשון ארמי
לשון חסרון כמו אנכי אחטנה יפקד
שנית ממקומו וכן כי יפקד מושבך
יחסר מקום מושב איש הרגיל לשב
שם וכן ויפקד מקום דוד נחסר
מקומו [illegible] עגיל׳
נזמי האוזן׳ כומז׳ דפוס של בית
הרחם לכפר על הרהור הלב
של בנות מדין׳ עטרות
ודיבן׳ ארץ סיחון ועוג היו׳
האחיכם יבאו למלחמה ואתם
תשבו פה׳ לשון תמיהה הוא׳
ולמה תניאון את לב בני ישראל׳

העלים ממצרים מבן עשרים שנה
ומעלה את האדמה אשר נשבעתי
לאברהם ליצחק וליעקב כי לא
מלאו אחרי: בלתי כלב בן יפנה
הקנזי ויהושע בן נון כי מלאו אחרי
יהוה: ויחר אף יהוה בישראל וינעם
במדבר ארבעים שנה עד תם כל
הדור העשה הרע בעיני יהוה: והנה
קמתם תחת אבתיכם תרבות אנשים
חטאים לספות עוד על חרון אף
יהוה אל ישראל: כי תשובן מאחריו
ויסף עוד להניחו במדבר ושחתם
לכל העם הזה: ויגשו אליו
ויאמרו גדרת צאן נבנה למקננו פה
וערים לטפנו: ואנחנו נחלץ חשים
לפני בני ישראל עד אשר אם
הביאנם אל מקומם וישב טפנו בערי
המבצר מפני ישבי הארץ: לא
נשוב אל בתינו עד התנחל בני
ישראל איש נחלתו: כי לא ננחל
אתם מעבר לירדן והלאה כי באה
נחלתנו אלינו מעבר הירדן מזרחה:

ויאמר אליהם משה אם תעשון את
הדבר הזה אם תחלצו לפני יהוה
למלחמה: ועבר לכם כל חלוץ את
הירדן לפני יהוה עד הורישו את
איביו מפניו: ונכבשה הארץ לפני
יהוה ואחר תשבו והייתם נקיים
מיהוה ומישראל והיתה הארץ הזאת
לכם לאחזה לפני יהוה: ואם לא
תעשון כן הנה חטאתם ליהוה ודעו
חטאתכם אשר תמצא אתכם: בנו
לכם ערים לטפכם וגדרת לצנאכם
והיצא מפיכם תעשו: ויאמר בני גד

דסליקו ממצרים מבר עסרין
שנין ולעילא ית ארעא דקיימית
לאברהם ליצחק וליעקב ארי
לא שלימו בתר דחלתי:

אילהן כלב בר יפנה קנזאה
ויהושע בר נון ארי שלימו בתר
דחלתא דיי:
ותקיף רוגזא דיי בישראל
ואוחרינון במדברא ארבעין
שנין עד דסף כל דרא דעבד
דביש קדם יי:
והא קמתון בתר אבהתכון
תלמידי גובריא חייביא
לאוספא עוד על תקוף רוגזא
דיי בישראל:
ארי תתובון מבתר דחלתיה
ויוסף עוד לאחרתהון
במדברא ותחבלון לכל עמא
הדין:
וקריבו לותיה ואמרו חוטרין
דעאן נבנה לבעירנא הכא
וקרוין לטפלנא:

ואנחנא נזדרז כבנין קדם בני
ישראל עד דנעילנון לאתרהון
ויתיב טפלנא בקרוי כרכין
מן קדם יתבי ארעא:

לא נתוב לבתנא עד דיחסנון
בני ישראל גבר אחסנתיה:

ארי לא נחסין עמהון מעיברא
דירדנא ולהלא ארי קבילנא
אחסנתנא לנא מעברא
דירדנא מדינחא:

ואמר להון משה אם תעבדון
ית פתגמא הדין אם תזרזון
קדם עמא דיי לאגחא קרבא:

ויעבר לכון כל דמזרז ית
ירדנא קדם עמא דיי עד
דיתריך ית בעלי דבבוהי מן
קדמוהי:
ותתכבש ארעא קדם עמא
דיי ובתר כן תתובון ותהון
זכאין מן קדם יי ומישראל
ותהא ארעא הדא לכון
לאחסנא קדם יי:
ואם לא תעבדון כן הא חבתון
קדם יי ותדעון חובתכון
דתשכח יתכון:
בנו לכון קרוין לטפלכון
וחטרין לענכון ודיפוק
מפומכון תעבדון:

ואמרו בני גד

[illegible]

ובני ראובן אל משה לאמר עבדיך
יעשו כאשר ארני מצוה: טפנו נשינו
מקננו וכל בהמתנו יהיו שם בערי
הגלעד: ועבדיך יעברו כל חלוץ
צבא לפני יהוה למלחמה כאשר
ארני דבר · ויצו להם משה את אלעזר
הכהן ואת יהושע בן נון ואת ראשי
אבות המטות לבני ישראל · ויאמר
משה אלהם אם יעברו בני גד ובני
ראובן אתכם את הירדן כל חלוץ
למלחמה לפני יהוה ונכבשה הארץ
לפניכם ונתתם להם את ארץ
הגלעד לאחזה · ואם לא יעברו
חלוצים אתכם ונאחזו בתככם
בארץ כנען · ויענו בני גד ובני ראובן
לאמר את אשר דבר יהוה אל
עבדיך כן נעשה: נחנו נעבר חלוצים
לפני יהוה ארץ כנען ואתנו אחזת
נחלתנו מעבר לירדן: ויתן להם
משה לבני גד ולבני ראובן ולחצי
שבט מנשה בן יוסף את ממלכת
סיחן מלך האמרי ואת ממלכת עוג
מלך הבשן הארץ לעריה בגבלת
ערי הארץ סביב: ויבנו בני גד את
דיבן ואת עטרת ואת ערער · ואת
עטרת שופן ואת יעזר ויגבהה: ואת
בית נמרה ואת בית הרן ערי מבצר
וגדרת צאן · ובני ראובן בנו את
חשבון ואת אלעלא ואת קריתים ·
ואת נבו ואת בעל מעון מוסבת שם
ואת שבמה ויקראו בשמת את
שמות הערים אשר בנו · וילכו בני
מכיר בן מנשה גלעדה וילכדה ויורש
את האמרי אשר בה: ויתן משה את
הגלעד למכיר בן מנשה וישב בה ·

ובני ראובן למשה למימר
עבדך יעבדון כמא דרבוני
מפקיד:
טפלנא נשנא גיתנא וכל
בעירנא יהון תמן בקירוי גלעד
ועבדך יעברון כל דמזרז
חילא קדם עמא דיי׳ לקרבא
כמא דריבוני ממליל ׃
ופקיד להון משה ית אלעזר
כהנא וית יהושע בר נון וית
רישי אבהת שבטיא לבני
ישראל :
ואמר משה להון אם יעברון
בני גד ובני ראובן עמכון ית
ירדנא כל דמזרז לקרבא
קדם עמא דיי׳ ותתכבש
ארעא קדמיכון ותתנון להון ית
ארעא דגלעד לאחסנא ׃
ואם לא יעברון מזרזין עמכון
ויחסנון ביניכון בארעא דכנען
ואתיבו בני גד ובני ראובן
למימר ית דמליל יי׳ לעבדך
כן נעביד ׃
נחנא נעיבר מזרזין קדם עמא
דיי׳ לארעא דכנען ועימנא
אחידת אחסנתנא מעברא
לירדנא ;
ויהב להון משה לבני גד
ולבני ראובן ולפלגות שבטא
דמנשה בר יוסף ית מלכות
סיחון מלכא דאימוראה וית
מלכות עוג מלכא דמתנן
ארעא לקירוהא לתחומהא
קירוי ארעא סחור סחור ׃
ובנו בני גד ית דיבון וית
עטרות וית ערוער ׃
וית עטרות שופן וית יעזר
ורמתא ׃
וית בית נמרין וית בית הרן
קירוין כריכן וחוטרין דעאן ׃
ובני ראובן בנו ית חשבון וית
אלעלא וית קריתים ׃
וית נבו וית בעל מעון מקפן
שמהן וית שבמה וקרו בשמהת
ית שמהת קירוי דבנו ׃
ואזלו בני מכיר בר מנשה
לגלעד וכבשוה ותריך ית
אימוראה דבה ׃
ויהב משה ית גלעד למכיר
בר מנשה ויתיב בה ׃

כלם כאיש אחד מהם אלו ו
קודם ואחר השנה וקם קבלו ע
על העולם · הרי קודמים להעבר ז
בחלקו וכן עשו · ויאמר בני גד · כלם
כאיש אחד · ויצו להם · כמו עליהם
שעליהם ועל תנאם מינה את אלעזר
ואת יהושע · כמו ה׳ ילחם לכם ·
ואתנו אחזת נחלתנו מעבר לירדן ·
כלו בידינו וברשותנו תהי אחזת
נחלתנו מעבר הזה · ערי מבצר
וגדרות צאן · זה סוף פסוק מוסב על
תחלת המקרא · ויבנו בני גד את
הערים הללו להיות ערי מבצר וגדרו
צאן · ואת נבו ואת בעל מעון ·
מוסבות שם נבו ובעל מעון שם ע״ז
הם והיו קורים עריהם האמוריים
על שם ע״ז שלהם ובני ראובן הסבו
את שמם לשמות אחרים וזהו מוסבות
שם · נבו ובעל מעון מוסבות לשם
אחר · ואת שבמה · בנו את שבמה
והיא שבם האמור למעלה · ויורש ·
כתרגומו ותריך · שתיבת ירש משמשת
שתי משמעות · לשון ירושה ולשון
הורשה שהוא טירוד ותרוך ·
חוותיהם · כפרניהם · ויקרא אתהן
חוות יאיר · לפי שלא היו לו בנים
קראם בשמו לזכרון · ויקרא לה
נבח בשמו · לא מפיק ה״א וראיתי
ביסודו של ר׳ משה הדרשן לפי שלא
נתקיים לה שם זה לפיכך רפה
שמשמעו כמו לא · ותמיהני מה
ידרוש בשתי תיבות הדומים לה
ויאמר לה בעז · ועשות לה בית ·

חסלת ראשי המטות

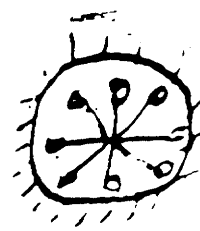

אלה מסעי

בני ישראל למה נכתבו המסעות הללו להודיע חסדיו של מקום שאע״פ שגזר עליהם לטלטלם ולהניעם במדבר לא תאמר שהיו נעים ומטלטלים ממסע למסע כל מ׳ שנה ולא היתה להם מנוחה שהרי אין כאן אלא מ״ב מסעות צא מהם י״ד שכלם היו בשנה ראשונה קודם גזרה משנסעו מרעמסס עד שבאו לרתמה שמשם נשתלחו המרגלים שנ׳ ואחר נסעו העם מחצרות וגו׳ וכתי׳ שלח לך אנשים וגו׳ ויסעו מחצרות ויחנו ברתמה למדת שהיא במדבר פארן. ועוד הוצא מהם ח׳ מסעות שהיו אחר מיתת אהרן מהר ההר עד ערבות מואב בשנת הארבעים נמצא שכל ל״ח שנה לא נסעו אלא כ׳ מסעות. זהו מיסודו של ר׳ משה הדרש׳. ור׳ תנחומא דרש בו דרשה אחרת. משל למלך שהיה בנו חולה והוליכו למקום רחוק לרפאותו כיון שהיו חוזרין התחיל אביו מונה את המסעות כאן ישננו כאן הוקרנו כאן חששת את ראשך וכו׳. ומצרים מקברים. טרודים היו באבלם ולא נתנו לב לצרתם [illegible]. ויחנו ברתמה. על שם לשון הרע של מרגלים שנא׳ מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים. על פי ה׳. מלמד שמת בנשיקה. וישמע הכנעני. כאן למדך שמיתת אהרן היא השמועה שנסתלקו ענני כבוד וכסבור הותרה הרשות להלחם בישראל.

ויאיר בן מנשה הלך וילכד את חותיהם ויקרא אתהן חות יאיר׃ ונבח הלך וילכד את קנת ואת בנתיה ויקרא לה נבח בשמו׃

פ

אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים לצבאתם ביד משה ואהרן׃ ויכתב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי יהוה ואלה מסעיהם למוצאיהם׃ ויסעו מרעמסס בחדש הראשון בחמשה עשר יום לחדש הראשון ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה לעיני כל מצרים׃ ומצרים מקברים את אשר הכה יהוה בהם כל בכור ובאלהיהם עשה יהוה שפטים׃ ויסעו בני ישראל מרעמסס ויחנו בסכת׃ ויסעו מסכת ויחנו באתם אשר בקצה המדבר׃ ויסעו מאתם וישב על פי החירת אשר על פני בעל צפון ויחנו לפני מגדל׃ ויסעו מפני החירת ויעברו בתוך הים המדברה וילכו דרך שלשת ימים במדבר אתם ויחנו במרה׃ ויסעו ממרה ויבאו אילמה ובאילם שתים עשרה עינת מים ושבעים תמרים ויחנו שם׃ ויסעו מאילם ויחנו על ים סוף׃ ויסעו מים סוף ויחנו במדבר סין׃ ויסעו ממדבר סין ויחנו ברפקה׃ ויסעו מרפקה ויחנו באלוש׃ ויסעו מאלוש ויחנו ברפידם ולא היה שם מים לעם לשתות׃ ויסעו מרפידם ויחנו במדבר סיני׃ ויסעו ממדבר סיני ויחנו בקברת התאוה׃ ויסעו מקברת התאוה ויחנו בחצרת׃ ויסעו מחצרת ויחנו

ויאיר בר מנשה אזל וכבש ית כפרניהון וקרא יתהון כפרני יאיר׃
ונבח אזל וכבש ית קנת וית כפרנהא וקרא לה נבח בשמיה׃

אלין מטלני בני ישראל דנפקו מארעא דמצרים לחיליהון בידא דמשה ואהרן׃

וכתב משה ית מפקנהון למטלניהון על מימרא דיי ואלין מטלניהון למפקניהון׃

ונטלו מרעמסס בירחא קדמאה בחמשה עשר יומא לירחא קדמאה מבתר יומא דפסחא נפקו בני ישראל בריש גלי לעיני כל מצראי׃

ומצראי מקברין ית דקטל יי בהון כל בוכרא ובטעותהון עבד יי דינין׃

ונטלו בני ישראל מרעמסס ושרו בסכות׃
ונטלו מסכות ושרו באתם דבסטר מדברא׃

ונטלו מאתם ותב על פום חירתא דעל אפי בעל צפון ושרו קדם מגדל׃
ונטלו מפום חירתא ועברו בגו ימא למדברא ואזלו מהלך תלתא יומין במדברא דאתם ושרו במרה׃
ונטלו ממרה ואתו לאילם ובאילם תרתא עסרי מבועין דמין ושבעין דקלין ושרו תמן׃

ונטלו מאילם ושרו על ימא דסוף׃
ונטלו מימא דסוף ושרו במדברא דסין׃
ונטלו ממדברא דסין ושרו ברפקה׃
ונטלו מרפקה ושרו באלוש׃
ונטלו מאלוש ושרו ברפידים ולא הוה תמן מיא לעמא למשתי׃
ונטלו מרפידים ושרו במדברא דסיני׃
ונטלו ממדברא דסיני ושרו בקברי דמשאלי׃
ונטלו מקברי דמשאלי ושרו בחצרות׃
ונטלו מחצרות ושרו

ברתמה׃ויסעו מרתמה ויחנו ברמן
פרץ׃ויסעו מרמן פרץ ויחנו בלבנה׃
ויסעו מלבנה ויחנו ברסה ׃ ויסעו
מרסה ויחנו בקהלתה ׃ ויסעו
מקהלתה ויחנו בהר שפר ׃ ויסעו
מהר שפר ויחנו בחרדה׃ ויסעו
מחרדה ויחנו במקהלת ׃ ויסעו
ממקהלת ויחנו בתחת׃ויסעו מתחת
ויחנו בתרח ׃ ויסעו מתרח ויחנו
במתקה ׃ ויסעו ממתקה ויחנו
בחשמנה׃ ויסעו מחשמנה ויחנו
במסרות׃ויסעו ממסרות ויחנו בבני
יעקן׃ ויסעו מבני יעקן ויחנו בחר
הגדגד׃ ויסעו מחר הגדגד ויחנו
ביטבתה׃ ויסעו מיטבתה ויחנו
בעברנה׃ ויסעו מעברנה ויחנו
בעצין גבר׃ ויסעו מעצין גבר ויחנו
במדבר צן הוא קדש׃ ויסעו מקדש
ויחנו בהר ההר בקצה ארץ אדום׃
ויעל אהרן הכהן אל הר ההר על
פי יהוה וימת שם בשנת הארבעים
לצאת בני ישראל מארץ מצרים
בחדש החמישי באחד לחדש׃
ואהרן בן שלש ועשרים ומאת שנה
במתו בהר ההר׃ ס וישמע
הכנעני מלך ערד והוא ישב בנגב
בארץ כנען בבא בני ישראל׃ויסעו
מהר ההר ויחנו בצלמנה ׃ ויסעו
מצלמנה ויחנו בפונן׃ ויסעו מפונן
ויחנו באבת׃ויסעו מאבת ויחנו בעיי
העברים בגבול מואב׃ ויסעו מעיים
ויחנו בדיבן גד׃ויסעו מדיבן גד ויחנו
בעלמן דבלתימה ׃ ויסעו מעלמן
דבלתימה ויחנו בהרי העברים
לפני נבו׃ויסעו מהרי העברים ויחנו

בריתמה׃
ונטלו מרתמה ושרו ברמן
פרץ׃
ונטלו מרמן פרץ ושרו בלבנה׃
ונטלו מלבנה ושרו ברסה׃
ונטלו מרסה ושרו בקהלתה׃
ונטלו מקהלתה ושרו בטורא
דשפר׃
ונטלו מטורא דשפר ושרו
בחרדה׃
ונטלו מחרדה ושרו במקהלות׃
ונטלו ממקהלות ושרו בתחת׃
ונטלו מתחת ושרו בתרח׃
ונטלו מתרח ושרו במתקה׃
ונטלו ממתקה ושרו בחשמונה׃
ונטלו מחשמונה ושרו
במוסרות׃
ונטלו ממוסרות ושרו בבני
יעקן׃
ונטלו מבני יעקן ושרו בחר
הגדגד׃
ונטלו מחר הגדגד ושרו
ביטבתה׃ ונטלו
מיטבתה ושרו בעברונה׃
ונטלו מעברונה ושרו בעציון
גבר׃
ונטלו מעציון גבר ושרו
במדברא דצן היא רקם׃
ונטלו מרקם ושרו בהר טורא
בסטר ארעא דאדום׃
וסליק אהרן כהנא להר טורא
על מימרא דיי ומית תמן
בשנת ארבעין למיפק בני
ישראל מארעא דמצרים
בירחא חמשאה בחד לירחא׃
ואהרן בר מאה ועשרין ותלת
שנין כד מית בהר טורא׃
ושמע כנענאה מלכא דערד
והוא יתיב בדרומא בארעא
דכנען במיתי בני ישראל׃
ונטלו מהר טורא ושרו
בצלמונה׃ ונטלו
מצלמונה ושרו בפונן׃
ונטלו מפונן ושרו באבת׃
ונטלו מאבת ושרו במגזת
עבראי בתחום מואב׃
ונטלו מעיים ושרו בדיבן גד׃
ונטלו מדיבן גד ושרו בעלמון
דבלתימה׃
ונטלו מעלמון דבלתימה ושרו
בטורא דעבראי קדם נבו׃
ונטלו מטורא דעבראי ושרו

לפי חזור וכתבה כאן אלא שכתבה
בזאת חקת הפרק. בעיי העברים
לשון חרבות וגלים כמו לעי השדה.
שמו את ירושלים לעיים. מבית
הישימות עד אבל השטים כאן למדך
שיעור מחנה ישראל י"ב מיל דאמר
רבה בר בר חנה לדידי חזי לי ההוא
אתרא והוה י"ב מיל על י"ב מיל והוא
תלתא פרסי. אבל השטים. מישור
של שטים אבל שמו. כי אתם עוברי'
וגו' והורשתם וגו'. והלא כמה פעמים
הוזהרו על כך אלא כך אמר להם
כשאתם עוברים את הירדן ביבשה
על מנת כן תעברו ואם לאו באין
מים ושוטפין אתכם וכן מצינו
ביהושע עודם בירדן שאמר להם
יהושע וגו' כדאיתא במסכת סוטה
ובתוספת' דסוטה. והורשתם וגרשתם.
משכיתם. כתרגומו בית סגדתהון על
שם שהיו מסככים את הקרקע
ברצפת אבנים של שיש ומשתחוים
שם בפשוט ידים ורגלים כדכתיב ואבן
משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות
עליה. מסכתם. כתרגומו מתכתהון.
והורשתם את הארץ. והורשתם
אותה מיושביה ואחר וישבתם בה אז
וישבתם בה תוכלו להתקיים בה ואם
לאו לא תוכלו להתקיים בה. אל אשר
יצא לו שמה. מקרא קצר הוא זה אל
מקום אשר יצא לו שמה הגורל לו
יהיה. למטות אבתכם. לפי חשבון
יוצאי מצרים. דאמור גבולם לפי
שבטי. והיה אשר תותירו מהם יהיו
לרעה לכם. לשכים בעיניכם. ליתדות
המנקרות עיניכם תרגו' של יתדות ססכי

214A

בערבת מואב על ירדן ירחו: ויחנו על הירדן מבית הישמת עד אבל השטים בערבת מואב: וידבר יהוה אל משה בערבת מואב על ירדן ירחו לאמר: דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם כי אתם עברים את הירדן אל ארץ כנען והורשתם את כל ישבי הארץ מפניכם ואבדתם את כל משכיתם ואת כל צלמי מסכתם תאבדו ואת כל במותם תשמידו: והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אתה: והתנחלתם את הארץ בגורל למשפחתיכם לרב תרבו את נחלתו ולמעט תמעיט את נחלתו אל אשר יצא לו שמה הגורל לו יהיה למטות אבתיכם תתנחלו: ואם לא תורישו את ישבי הארץ מפניכם והיה אשר תותירו מהם לשכים בעיניכם ולצנינם בצדיכם וצררו אתכם על הארץ אשר אתם ישבים בה: והיה כאשר דמיתי לעשות להם אעשה לכם:

במישריית מואב על ירדנא דיריחו: ושרו על ירדנא מבית ישימות עד מישר שטים במשריית מואב: ומליל יי עם משה במשריית מואב על ירדנא דיריחו למימר: מליל עם בני ישראל ותימר להון ארי אתון עברין ית ירדנא לארעא דכנען: ותתרכון ית כל יתבי ארעא מן קדמיכון ותובדון ית כל בית סגידתהון וית כל צלמי מתכתהון תובדון וית כל במתהון תשיצון: ותירתון ית ארעא ותתבון בה ארי לכון יהבית ית ארעא למירת יתה: ותחסנון ית ארעא בעדבא לזרעיתכון לסגיאי תסגון ית אחסנתיה ולזעירי תזערון ית אחסנתיה לדיפוק ליה תמן עדבא דיליה יהא לשבטי אבהתכון תחסנון: ואם לא תתרכון ית יתבי ארעא מן קדמיכון ויהא דתשארון מנהון לסיען נטלין זין לקבליכון ולטרסין מקפן לכון יעיקון לכון על ארעא דאתון יתבין בה: ויהא כמא דחשיבית למעבד להון אעביד לכון:

ולשכים [illegible] לשון [illegible] הסובבת [illegible] [illegible] ולצנינם [illegible] וצררו אתכם [illegible] ואת הארץ אשר [illegible] לכם בנחלה [illegible] מנחלה [illegible] הארץ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] לכם [illegible] [illegible] בגורל [illegible] [illegible] ארץ מצרים [illegible] [illegible] ארץ ישראל [illegible] ארץ אדום [illegible] ארץ מצרים [illegible] מצרים [illegible]

קימה ומול מצרים [illegible] על פני כל ארץ מצרים שכן מן השיחור אשר על פני מצרים ומפסיק בין ארץ מצרים לארץ ישראל וארץ אדום [illegible] המזרח וארץ מואב [illegible] ארץ אדום בסוף הדרום למזרח וכשיצאו ישראל ממצרים אם [illegible] לארץ היה מעברם [illegible] לארץ ישראל ולא עשה כן והוא שנאמר ולא [illegible] ארץ פלשתים כי קרוב הוא [illegible] על הים במערבה של ארץ כנען [illegible] שכן בפלשתים יושבי [illegible] [illegible] ארץ אדום [illegible] ובקשו ממלך אדום [illegible] לסבב כל דרומה של ארץ אדום עד [illegible] בדרומה של ארץ מואב [illegible] ארץ מואב עד סופו ומשם [illegible] ארץ סיחון [illegible] במזרחה של ארץ כנען והירדן מפסיק ביניהם [illegible] ויסב את ארץ אדום ואת ארץ מואב [illegible] ארץ סיחון [illegible] ארץ מואב [illegible] עד הירדן

וידבר יהוה אל משה לאמר׃ צו
את בני ישראל ואמרת אלהם כי
אתם באים אל הארץ כנען זאת
הארץ אשר תפל לכם בנחלה
ארץ כנען לגבלתיה׃ והיה לכם
פאת נגב ממדבר צן על ידי אדום
והיה לכם גבול נגב מקצה ים המלח
קדמה׃ ונסב לכם הגבול מנגב
למעלה עקרבים ועבר צנה והיה
תוצאתיו מנגב לקדש ברנע ויצא
חצר אדר ועבר עצמנה׃ ונסב הגבול
מעצמון נחלה מצרים והיו תוצאתיו
הימה׃ וגבול ים והיה לכם הים הגדול
וגבול זה יהיה לכם גבול ים׃ וזה
יהיה לכם גבול צפון מן הים הגדל
תתאו לכם הר ההר׃ מהר ההר
תתאו לבא חמת והיו תוצאת הגבל
צדדה׃ ויצא הגבל זפרנה והיו
תוצאתיו חצר עינן זה יהיה לכם
גבול צפון׃ והתאויתם לכם לגבול
קדמה מחצר עינן שפמה׃ וירד

ומליל יי׳ עם משה למימר׃
פקיד ית בני ישראל ותימר להון ארי אתון עלין לארעא דכנען דא ארעא דתתפליג לכון באחסנא ארעא דכנען לתחומהא׃
ויהא לכון תחום דרומא ממדברא דצין עד תחומי אדום ויהא לכון תחום דרומא מסיפי ימא דמלחא קדומא׃
ויסחר לכון תחומא מדרומא למסקנא דעקרבין ויעבר לצין ויהון מפקנוהי מדרומא לרקם גיאה ויפוק לחצר אדר ויעבר לעצמון׃
ויסחר תחומא מעצמון לנחלא דמצרים ויהון מפקנוהי לימא׃
ותחום מערבא ויהון לכון ימא רבא ותחומא דין יהא לכון תחום מערבא׃
ודין יהא לכון תחום צפונא מן ימא רבא תכונון לכון להר טורא׃
מהר טורא תכונון למעלני חמת ויהון מפקני תחומא לצדד׃
ויפוק תחומא לזפרון ויהון מפקנוהי לחצר עינן דין יהא לכון תחום ציפונא׃
ותכונון לכון לתחום קדומא מחצר עינן לשפם׃ ויחות

והוא כנגד מקצוע נגבית מערבית
של ארץ מואב נמצא שארץ כנען
שבעבר הירדן למערב היה מקצוע
נגבית מזרחית של ארץ אדום׃ ונסב
לכם הגבול מנגב למעלה עקרבים׃ כל
מקום שנא׳ ונסב או ויצא מלמד שלא
היה המצר שוה אלא הולך ויוצא לחוץ
יוצא המצר ועוקם לצד צפונה של
עולם באלכסון למערב ועובר המצר
בדרומה של מעלה עקרבים נמצא
מעלה עקרבים לפנים מן המצר׃
ועבר צנה׃ אל צין כמו מצרימה׃
והיו תוצאותיו׃ קצותיו בדרומה של
קדש ברנע׃ ויצא חצר אדר׃ מתפשט
המצר ומרחיב לצד צפונה של עולם
ונמשך עוד באלכסון למערב ובא לו
לחצר אדר ומשם לעצמון ומשם לנחל
מצרים ולשון ונסב האמור כאן לפי
שכתוב ויצא חצר אדר שמתחיל להרחיב
משעבר את קדש ברנע ורוחב
אותה רצועה שבולטת לצד צפון
היתה מקדש עד עצמון ומשם והלאה
נתקצר המצר ונסב לצד הדרום ובא
לו לנחל מצרים׃ ומשם לצד מערב אל הים שהוא מצר מערבה של כל ארץ ישראל נמצא נחל מצרים במקצוע מערבית
דרומית׃ והיו תוצאותיו הימה׃ אל מצר המערב שאין עוד׃ גבול נגב מאריך לצד המערב ומשם והלאה׃ וגבול ים׃
ומצר מערב ימה הוא׃ והים לכם׃ הים הגבול למצר הגבול הנסים שבתוך הים אף הם מן הגבול והם איים שקורין
אישלש׃ וגבול צפון׃ מצר צפון׃ מן הים תתאו לכם להר ההר שהוא במקצוע צפונית מערבית וראשו משופע ונכנס
לתוך הים ויש מלואו הים לפנים המצר ונוטה הימנו׃ תתאו לכם׃ תשפעו לכם לנטות ממערב לצפון אל הר ההר׃
תתאו׃ לשון סבה כמו אל תא הרצים׃ ותאי השער יתגע שהוא מוסב ומשופע׃ ויהר ההר הסמוך ותלכו את המצר
הצפוני לצד המזרח ותפגעו כלבא חמת זו אנטוכיה׃ תוצאות הגבול׃ סופי הגבול כל מקום שנ׳ שם תוצאות המצר
כלה שם לגמרי ואינו עובר הלאה כולם או משם מתפשט ומרחיב ויוצא לאחוריו שמשך להלן באלכסון יותר מן הרוחב
הראשון והענין רוחב מלא הראשונה קראו תוצאות ששם כלה אותה מדה׃ והיו תוצאותיו חצר עינן׃ הוא היה סוף
המצר הצפוני ונמצאת חצר עינן במקצוע צפונית מזרחית׃ ומשם והתאויתם לכם אל מצר המזרח׃ והתאויתם
לכם׃ לשון סבה ונטיה כמו תתאו׃ שפמה׃ במצר המזרחי ומשם הרבלה מקדם לעין שם מקומו והמצר הולך במזרח
נמצא המעין לפנים מן המצר ומארץ ישראל הוא׃ וירד הגבול׃ כל שהגבול הולך מצפון לדרום הוא יורד והולך׃

הגבל משפם הרבלה מקדם לעין
וירד הגבל ומחה על כתף ים כנרת
קדמה ׃ וירד הגבול הירדנה והיו
תוצאתיו ים המלח זאת תהיה לכם
הארץ לגבלתיה סביב ׃ ויצו משה
את בני ישראל לאמר זאת הארץ
אשר תתנחלו אתה בגורל אשר
צוה יהוה לתת לתשעת המטות וחצי
המטה ׃ כי לקחו מטה בני הראובני
לבית אבתם ומטה בני הגדי לבית
אבתם וחצי מטה מנשה לקחו
נחלתם ׃ שני המטות וחצי המטה
לקחו נחלתם מעבר לירדן ירחו
קדמה מזרחה ׃
וידבר יהוה אל משה לאמר ׃ אלה
שמות האנשים אשר ינחלו לכם
את הארץ אלעזר הכהן ויהושע בן
נון ׃ ונשיא אחד נשיא אחד ממטה
תקחו לנחל את הארץ ׃ ואלה שמות
האנשים למטה יהודה כלב בן יפנה ׃
ולמטה בני שמעון שמואל בן עמיהוד ׃
למטה בנימן אלידד בן כסלון ׃
ולמטה בני דן נשיא בקי בן יגלי ׃
לבני יוסף למטה בני מנשה נשיא
חניאל בן אפד ׃ ולמטה בני אפרים
נשיא קמואל בן שפטן ׃ ולמטה בני
זבולן נשיא אליצפן בן פרנך ׃ ולמטה
בני יששכר נשיא פלטיאל בן עזן ׃
ולמטה בני אשר נשיא אחיהוד בן
שלמי ׃ ולמטה בני נפתלי נשיא
פדהאל בן עמיהוד ׃ אלה אשר צוה
יהוה לנחל את בני ישראל בארץ
כנען ׃
וידבר יהוה אל משה בערבת מואב
על ירדן ירחו לאמר ׃ צו את בני

ויחות תחומא מספם לדבלה מדנחא
לעין ויחות תחומא ויתכמי על
כיף ים גינוסר קידומא ׃
ויחות תחומא לירדנא ויהון
מפקנוהי ימא דמילחא דא
תהא לכון ארעא לתחומהא
סחור סחור ׃
ופקיד משה ית בני ישראל
למימר דא ארעא דתחסנון
יתה בעדבא דפקיד יי למתן
לתשעת שיבטין ופלגות
שבטא ׃

ארי קבילו שיבטא דבני
ראובן לבית אבהתהון ושבטא
דבני גד לבית אבהתהון ופלגות
שיבטא דמנשה קבילו
אחסנתהון ׃

תרין שיבטין ופלגות שיבטא
קבילו אחסנתהון מעיברא
לירדנא דיריחו קידומא
מדינחא ׃

ומליל יי עם משה למימר ׃
אלין שמהת גובריא דיחסנון
לכון ית ארעא אלעזר כהנא
ויהושע בר נון ׃

ורבא חד רבא חד משבטא
תדברון לאחסנא ית ארעא ׃
ואלין שמהת גובריא לשבטא
דיהודה כלב בר יפנה ׃
ולשיבטא דבני שמעון שמואל
בר עמיהוד ׃
ולשבטא דבנימין אלידד בר
כסלון ׃
ולשבטא דבני דן רבא בקי
בר יגלי ׃
לבני יוסף לשבטא דבני מנשה
רבא חניאל בר אפד ׃
ולשבטא דבני אפרים רבא
קמואל בר שפטן ׃
ולשבטא דבני זבולן רבא
אליצפן בר פרנך ׃
ולשבטא דבני יששכר רבא
פלטיאל בר עזן ׃
ולשבטא דבני אשר רבא
אחיהוד בר שלמי ׃
ולשבטא דבני נפתלי רבא
פדהאל בר עמיהוד ׃
אלין דפקיד יי לאחסנא ית
בני ישראל בארעא דכנען ׃

ומליל יי עם משה במישרא
דמואב על ירדנא דיריחו
למימר ׃ פקיד ית בני

ועל כתף ים כנרת
קדמה ים כנרת
במערב והגבול במזרח ים כנרת ׃
ומשם ירד אל הירדן והירדן מושך
[illegible]
מזרח ומתקרב
ים כנרת [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
מזרחה פאתם ומערב [illegible]
[illegible]
לכם [illegible]
[illegible]
[illegible]
לכל אחד ואחד חלק הגון [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ישראל [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

ישראל ונתנו ללוים מנחלת אחזתם
ערים לשבת ומגרש לערים סביבתיהם
תתנו ללוים: והיו הערים להם לשבת
ומגרשיהם יהיו לבהמתם ולרכשם
ולכל חיתם: ומגרשי הערים אשר
תתנו ללוים מקיר העיר וחוצה אלף
אמה סביב: ומדתם מחוץ לעיר את
פאת קדמה אלפים באמה ואת
פאת נגב אלפים באמה ואת פאת
ים אלפים באמה ואת פאת צפון
אלפים באמה והעיר בתוך זה יהיה
להם מגרשי הערים: ואת הערים
אשר תתנו ללוים את שש ערי המקלט
אשר תתנו לנס שמה הרצח ועליהם
תתנו ארבעים ושתים עיר: כל
הערים אשר תתנו ללוים ארבעים
ושמנה עיר אתהן ואת מגרשיהן:
והערים אשר תתנו מאחזת בני
ישראל מאת הרב תרבו ומאת המעט
תמעיטו איש כפי נחלתו אשר ינחלו
יתן מעריו ללוים:
וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר
אל בני ישראל ואמרת אלהם כי
אתם עברים את הירדן ארצה כנען:
והקריתם לכם ערים ערי מקלט
תהיינה לכם ונס שמה רצח מכה
נפש בשגגה: והיו לכם הערים
למקלט מגאל ולא ימות הרצח עד
עמדו לפני העדה למשפט: והערים
אשר תתנו שש ערי מקלט תהיינה
לכם: את שלש הערים תתנו מעבר
לירדן ואת שלש הערים תתנו בארץ
כנען ערי מקלט תהיינה: לבני
ישראל ולגר ולתושב בתוכם תהיינה
שש הערים האלה למקלט לנוס

ישראל ותתנון לליואי מאחסנת
אחסנתהון קרוין למיתב ורוחין
לקרויא סחור סחור להון תתנון
לליואי:
ויהון קרויא להון למיתב
ורוחיהון יהון לבעיריהון
ולקניניהון ולכל חיותהון:
ורוחי קרויא דתתנון לליואי
מכותל קרתא ולברא אלף
אמין סחור סחור:
ותמשחון מברא לקרתא לרוח
קדומא תרין אלפין אמין
וית רוח דרומא תרין אלפין
אמין וית רוח מערבא תרין
אלפין אמין וית רוח ציפונא
תרין אלפין אמין וקרתא
במציעא דין יהא להון רוחי
קרויא:
וית קרויא דתתנון לליואי ית
שית קרוי שיזבותא דתתנון
לאעירוק לתמן קטולא
ועליהון תתנון ארבעין ותרתין
קרוין:
כל קרויא דתתנון לליואי
ארבעין ותמני קרוין יתהן וית
רוחיהון:
וקרויא דתתנון מאחסנת בני
ישראל מן סגיאי תסגון ומן
זעירי תזערון גבר כפום
אחסנתיה דיחסנון יתן מקרוהי
לליואי:

ומליל יי׳ עם משה למימר:
מליל עם בני ישראל ותימר
להון ארי אתון עברין ית
ירדנא לארעא דכנען:
ותזמנון לכון קרוין קרוי
שיזבותא יהוין לכון ויערוק
לתמן קטולא דיקטול נפשא
בשלו:
ויהון לכון קרויא לשיזבא
מגאל דמא ולא ימות קטולא
עד דיקום קדם כנישתא
לדינא:
וקרויא דתתנון שית קרוי
שיזבותא יהוין לכון:
ית תלת קרויא תתנון
מעברא לירדנא וית תלת
קרוין תתנון בארעא דכנען
קרוי שיזבותא יהוין:
לבני ישראל ולגיורא ולתותבא
דביניהון תהוין שית קרויא
האלין לשיזבא לתמן

אין הקריה אלא לשון הזמנה וכן הוא
אומר כי הקרה יי׳ אלהיך לפני למקלט
[illegible]
שש ערי מקלט׳ מגיד שאע״פ שהבדיל
משה שלש ערים בחייו לא היו קולטות
עד שנבחרו שלש שבארץ כנען שנא׳
את שלש הערים תתנו מעבר לירדן
ואע״פ שבארץ כנען תשעה שבטים
והכא וכאן אינם אלא שנים וחצי השוה
מנין ערי מקלט שלהם לפי שבגלעד
נפישי רוצחים דכתיב גלעד קרית
פועלי און עקובה מדם׳ ואם בכלי
ברזל הכהו׳ אין זה מדבר בהורג
בשוגג אלא בהורג במזיד׳ ובא ללמד
שההורג בכל דבר צריך שיהא בו כדי
להמית שנאמר בכלם אשר ימות בה
ומתרגמינן דהיא כמיסת דימות בה
מלבד הגון מברזל לפי שגלוי וידוע
לפני הקב״ה שברזל ממית בכל שהוא
אפילו מחט לפי׳ לא נתנה בו התורה
מדה לכתוב בו אשר ימות בה׳ ואם
תאמר בהורג בשוגג הכתוב מדבר הרי
הוא אומר לפטור אותו בכל האבן אשר
ימות בה בלא ראות ולא למד על
האמורים למעלה שבהורג במזיד
הכתוב מדבר׳ באבן יד׳ שיש בה
מלא היד׳ אשר ימות בה׳ שיש בה
שיעור להמית כדתנן׳ לפי שנאמ׳
והכה איש את רעהו באבן ולא נתן
בה שיעור יכול כל שהוא לכך נאמר
אשר ימות בה׳ או בכלי עץ יד׳ לפי
שנאמר וכי יכה איש את עבדו או
את אמתו בשבט יכול כל שהוא לכך
נאמר בעץ אשר ימות בה שיהא
בו כדי להמית׳ בפגעו בו׳ אפי׳

2-6A

שמה כל מכה נפש בשגגה: ואם
בכלי ברזל הכהו וימת רצח הוא
מות יומת הרצח: ואם באבן יד אשר
ימות בה הכהו וימת רצח הוא מות
יומת הרצח: או בכלי עץ יד אשר
ימות בו הכהו וימת רצח הוא מות
יומת הרצח: גאל הדם הוא ימית את
הרצח בפגעו בו הוא ימתנו: ואם
בשנאה יהדפנו או השליך עליו
בצדיה וימת: או באיבה הכהו בידו
וימת מות יומת המכה רצח הוא גאל
הדם ימית את הרצח בפגעו בו: ואם
בפתע בלא איבה הדפו או השליך
עליו כל כלי בלא צדיה: או בכל אבן
אשר ימות בה בלא ראות ויפל עליו
וימת והוא לא אויב לו ולא מבקש
רעתו: ושפטו העדה בין המכה ובין
גאל הדם על המשפטים האלה:
והצילו העדה את הרצח מיד גאל
הדם והשיבו אתו העדה אל עיר
מקלטו אשר נס שמה וישב בה עד
מות הכהן הגדל אשר משח אתו
בשמן הקדש: ואם יצא יצא הרצח
את גבול עיר מקלטו אשר ינוס שמה:
ומצא אתו גאל הדם מחוץ לגבול
עיר מקלטו ורצח גאל הדם את הרצח
אין לו דם: כי בעיר מקלטו ישב עד
מות הכהן הגדל ואחרי מות הכהן
הגדל ישוב הרצח אל ארץ אחזתו:
והיו אלה לכם לחקת משפט לדרתיכם
בכל מושבתיכם: כל מכה נפש לפי
עדים ירצח את הרצח ועד אחד לא
יענה בנפש למות: ולא תקחו כפר
לנפש רצח אשר הוא רשע למות כי
מות יומת: ולא תקחו כפר לנוס אל

לתמן כל דיקטול נפשא בשלו:

ואם במאן דברזלא מחהי וקטליה קטולא הוא איתקטלא יתקטיל קטולא:
ואם באבנא דמתנסבא בידא דהוא כמיסת דימות ביה מחהי וקטליה קטולא הוא איתקטלא יתקטיל קטולא:
או במאן דאע דמתנסיב בידא דהוא כמיסת דימות ביה מחהי וקטליה קטולא הוא איתקטלא יתקטיל קטולא:
גאל דמא הוא יקטיל ית קטולא כד יתחייב ליה מן דינא הוא יקטליניה:
ואם בסנאה דחהי או רמא עלוהי בכמנא וקטליה:
או בדבבו מחהי בידיה וקטליה איתקטלא יתקטיל מחיא קטולא הוא גאל דמא יקטול ית קטולא כד יתחייב ליה מן דינא:
ואם בתכיף בלא דבבו דחהי או רמא עלוהי כל מאן בלא כמן ליה:
או בכל אבנא דהיא כמיסת דימות בה בלא חזי ורמא עלוהי וקטליה והוא לא סני ליה ולא תבע בישתיה:
וידונון כנישתא בין מחיא ובין גאל דמא על דיניא האלין:
וישזבון כנישתא ית קטולא מיד גאל דמא ויתיבון יתיה כנישתא לקרית שיזבותיה דערק לתמן ויתיב בה עד דימות כהנא רבא דרבי יתיה במשח קודשא:
ואם מיפק יפוק קטולא ית תחום קרית שיזבותיה דיערוק לתמן:
וישכח יתיה גאל דמא מברא לתחום קרית שיזבותיה ויקטול גאל דמא ית קטולא לית ליה דמא:
ארי בקרית שיזבותיה יתיב עד דימות כהנא רבא ובתר דימות כהנא רבא יתוב קטולא לארעא דאחסנתיה:
ויהון אלין לכון לגזירת דין לדריכון בכל מותבניכון:
כל דיקטול נפשא לפום סהדין יקטול ית קטולא וסהיד חד לא יסהיד באינשא לממת:
ולא תקבלון ממון על אינש קטול דהוא חייב לאיתקטלא ארי איתקטלא יתקטיל:
ולא תקבלון ממון למיערק

בעיר מקלטו · בגבולה · כתרגו׳
בשנאה ומחרב · בפתע · באונס
ותרגו׳ בתכוף שהיה סמוך לו ולא היה
שהות להזהר עליו: או בכל אבן אשר
ימות בה הכהו בלא ראות · שלא ראהו
ויפל עליו · מכאן אמרו ההורג דרך
ירידה גולה · שאינו להכות אם יש
אדם שם · דרך עליה אינו גולה: עד
מות הכהן הגדול · שהוא בא להשרות
שכינה בישראל ולהאריך ימיהם
והרוצח בא לסלק את השכינה מישראל
ולקצר את ימי החיים אינו כדאי
שיעמוד לפני הכהן הגדול · דא״א
שיהא לו לכהן גדול להתפלל שלא
תארע תקלה זו בישראל: אשר משח
אותו בשמן הקדש · לפי פשוטו מן
המקראות הקצרים הוא ולא פירש
מי משחו אלא אשר משח המושח
אותו בשמן הקדש · ורבותינו דרשוהו
במסכת מכות לראיית דבריהם ללמוד
שאם עד שלא נגמר דינו מת כהן גדול
ומנו אחר תחתיו ולאחר מכאן נגמר
דינו חוזר במיתתו של שני ולא במיתתו
של ראשון שנאמר אשר משח אותו
בשמן הקדש וכי הרוצח משחו לכהן
וקיים הכהן משחו אלא להביא את
המשוח בימיו שהוא מחזירו במיתתו:
אין לו דם · שהרי הוא כהורג את המת
שאין לו דם · בכל מושבותיכם · למד
שתהא סנהדרין נוהגת בחוצה לארץ כל זמן
שנוהגת בארץ ישראל: כל מכה
נפש · הבא להרגו על שהכה את
הנפש לפי עדים ירצחו · שיעידו
שבמזיד ובהתראה הרגו: ולא
תקחו כפר · לא יפטר בממון

2
1
6
B

עיר מקלטו לשוב לשבת בארץ עד
מות הכהן ׃ ולא תחניפו את הארץ
אשר אתם בה כי הדם הוא יחניף את
הארץ ולארץ לא יכפר לדם אשר
שפך בה כי אם בדם שפכו ׃ ולא
תטמא את הארץ אשר אתם ישבים
בה אשר אני שכן בתוכה כי אני יהוה
שכן בתוך בני ישראל ׃
ויקרבו ראשי האבות למשפחת בני
גלעד בן מכיר בן מנשה ממשפחת
בני יוסף וידברו לפני משה ולפני
הנשאים ראשי אבות לבני ישראל ׃
ויאמרו את אדני צוה יהוה לתת את
הארץ בנחלה בגורל לבני ישראל
ואדני צוה ביהוה לתת את נחלת
צלפחד אחינו לבנתיו ׃ והיו לאחד
מבני שבטי בני ישראל לנשים
ונגרעה נחלתן מנחלת אבתינו
ונוסף על נחלת המטה אשר תהיינה
להם ומגרל נחלתנו יגרע ׃ ואם יהיה
היבל לבני ישראל ונוספה נחלתן
על נחלת המטה אשר תהיינה להם
ומנחלת מטה אבתינו יגרע נחלתן ׃
ויצו משה את בני ישראל על פי יהוה
לאמר כן מטה בני יוסף דברים ׃ זה
הדבר אשר צוה יהוה לבנות צלפחד
לאמר לטוב בעיניהם תהיינה לנשים
אך למשפחת מטה אביהם תהיינה
לנשים ׃ ולא תסב נחלה לבני ישראל
ממטה אל מטה כי איש בנחלת
מטה אבתיו ידבקו בני ישראל ׃ וכל
בת ירשת נחלה ממטות בני ישראל
לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה
לאשה למען יירשו בני ישראל
איש נחלת אבתיו ׃ ולא תסב נחלה

לקרית שיזבותיה למתוב
למיתב בארעא עד דימות
כהנא ׃
ולא תחייבון ית ארעא דאתון
בה ארי דמא הוא מחייב ית
ארעא ולארעא לא יתכפר על
דם זכאי דאיתשד בה אילהן
בדם אשדיה ׃
ולא תסאיב ית ארעא דאתון
יתבין בה דשכינתי שריא בגוה
ארי אנא יי׳ שרי בגו בני
ישראל ׃

וקריבו רישי אבהתא לזרעיית
בני גלעד בר מכיר בר מנשה
מזרעיית בני יוסף ומלילו קדם
משה וקדם רברביא, רישי
אבהן לבני ישראל ׃

ואמרו ית רבוני פקיד יי׳
למיתן ית ארעא באחסנא
בעדבא לבני ישראל ורבוני
אתפקד במימרא דיי׳ למיתן
ית אחסנת צלפחד אחונא
לבנתיה ׃
ויהוין לחד מבני שבטיא דבני
ישראל לנשין ותתמנע
אחסנתהון מאחסנת אבהתנא
ותיתוסף על אחסנת שבטיא
די תהוין להון ומעדב
אחסנתנא יתמנע ׃

ואם יהא יובלא לבני ישראל
ותתוסף אחסנתהון על אחסנת
שבטיא די תהוין להון
ומאחסנת שבטא דאבהתהון
יתמנע אחסנתהון ׃
ופקיד משה ית בני ישראל
על מימרא דיי׳ למימר שוית
שבטא דבני יוסף ממללין ׃

דין פיתגמא דפקיד יי׳ לבנת
צלפחד למימר לדתקין
בעיניהין תהוין לנשין ברם
לזרעיית שבטא דאבהתהי
תהוין לנשין ׃
ולא תסחר אחסנא לבני ישראל
משבטא לשבטא ארי גבר
באחסנת שבטא דאבהתוהי
ידבקון בני ישראל ׃
וכל ברתא ירתת אחסנא
משבטיא דבני ישראל לחד
מזרעית שבטא דאבוהא תהא
לאנתו בדיל דירתון בני ישראל
גבר אחסנת אבהתוהי ׃

ולא תסחר אחסנא

ולא תקחו כפר לנוס אל עיר מקלטו
למי שנס אל עיר מקלטו שהרג בשוגג
אינו נפטר מן הגלות בממון שיתן
כופר לשוב לשבת בארץ ׃ עד מות
הכהן ׃ בטרם ימות הכהן ׃ לנוס ׃
כמו לנס כמו שובי מלחמה ששבו
מן המלחמה ׃ כמו מנוסעי היו ׃ כמו
מוליס היו ׃ כאשר השמט שוב על ידי
שגב ככר ׃ ויגול יגל מי שגיל ככר
כן האומר לנוס על מי שנס ככר
וקורקו מום מעוברת ׃ ואם האומר לנוס
לברוח ותפרשהו לא תקחו כופר למי
שיש לו לברוח לפטרו מן הגלות
קודם יאמר לשוב לשבת בארץ הרי
עדיין לא נס ומהיכן ישוב ׃ ולא תחניפו
לא תרשיעו כתרגומו ולא תחייבון ׃
אשר אני שוכן בתוך בני ישראל ׃ שלא
תשכינו אותי בטומאתכם ׃ כי אני
י״י שוכן בתוך בני ישראל ׃ אף בזמן
שהם טמאים שכינה ביניהם ׃ ונוסף
על המטה ׃ בנה יורשה והבן מתיחס
על שבט אביו ׃ ואם יהיה היובל ׃
מכאן היה רבי יהודה אומר עתיד
היובל שיפסוק ׃ אם יהיה היובל ׃ כלו׳
אין זו מכירה שיהא חוזרת ביובל
שירושה אינה חוזרת ביובל ואפילו
יהיה היובל לא תשוב הנחלה לשבטו
ומנחלה שנוספת על נחלת המטה ׃
אשר תהיינה להם ׃ בת יורשת נחלה
כשלא היה בן לאביה ׃ מחלה תרצה
ונו׳ ׃ כאן מנאן לפי גדולתן זו מזו
בשנים ונשאו כסדר תולדותן ובכל
המקרא מנאן לפי חכמתן ׃ מלמד
ששקולות זו כזו ׃

חסלת אלה מסעי

משבטא לשבטא אחרנא ארי גבר באחסנתיה ידבקון שיבטיא דבני ישראל:

כמא דפקיד יי' ית משה כן עבדא בנת צלפחד:

והואה מחלה תרצה וחגלה ומלכה ונעה בנת צלפחד לבני אחי אביהן לנשין:

מזרעית בני מנשה בר יוסף הואה לנשין והות אחסנתהון על שיבטא ורעית אבוהן:

אלין פיקודיא ודינא דפקיד יי' בידא דמשה לות בני ישראל במישרא דמואב על ירדנא דיריחו:

ממטה למטה אחר כי איש בנחלתו ידבקו מטות בני ישראל: כאשר צוה יהוה את משה כן עשו בנות צלפחד: ותהיינה מחלה תרצה וחגלה ומלכה ונעה בנות צלפחד לבני דדיהן לנשים: ממשפחת בני מנשה בן יוסף היו לנשים ותהי נחלתן על מטה משפחת אביהן: אלה המצות והמשפטים אשר צוה יהוה ביד משה אל בני ישראל בערבת מואב על ירדן ירחו:

חזק

סכום פסוקי דספר במדבר אלף ומאתים ושמנים ושמנה סימן ארפה וסדריו... ופרשיותיו שנים ושלשים: וחציו והיה האיש אשר אבחר בו פרחו

מעיד על הכתר שהגיהו בן אשר

ספר אלה הדברים

אלין פיתגמיא דמליל משה עם כל ישראל בעיברא דירדנא אוכח יתהון על דחטו במדברא ועל דארגיזו במישרא לקביל ימא דסוף בפארן איתפלו על מנא ובחצרות ארגיזו על בשרא ועל דעבדו עגל דדהבא:

אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תפל ולבן וחצרת ודי זהב:

אשר דבר משה אל כל ישראל במעבר הירדן: לפי שהם דברי תוכחות ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו את המקום לפי סתם את הדברים והזכירם ברמז מפני כבודן של ישראל: אל כל ישראל: אלו הוכיח מקצתן היו אלו שבשוק אומרים הייתם שומעים מבן עמרם ולא השיבותם דבר מכך וכך אלו היינו שם היינו משיבין אותו לכך כנסם ואמר להם הרי כלכם כאן מי שיש לו תשובה ישיב: במדבר: לא במדבר היו אלא בערבות מואב אלא בשביל מה שהכעיסוהו במדבר שאמרו מי יתן מותנו: בערבה: ובשביל הערבה שחטאו בבעל פעור בשטים בערבות מואב: מול סוף: על מה שהמרו בים סוף שאמרו בבואם לים סוף המבלי אין קברים במצרים וכן בנסעם מן הים שנאמר וימרו על ים בים סוף כדאיתא בערכין: בין פארן ובין תפל: אמר ר' שמעון בן יוחאי חזרנו על כל ספרי המקרא ולא מצאנו מקום ששמו תפל ולבן אלא הוכיחן על דברים שתפלו על המן שהוא לבן שאמרו בלחם הקלוקל ועל מה שעשו במדבר פארן על ידי מרגלים: וחצרות: מחלוקתו של קרח: ד"א אמר להם היה לכם ללמוד ממה שעשיתי למרים על לשון הרע בחצרות ואתם נדברתם במקום: ודי זהב: הוכיחן על העגל שעשו להם בשביל רוב הזהב שהיה להם שנאמר וכסף הרביתי לה וזהב עשו לבעל: אחד עשר יום מחורב: אמר להם משה ראו מה גרמתם אין לכם דרך קצרה מחורב לקדש כדרך הר שעיר ואף הוא מהלך י"א יום ואתם הלכתם אותו בג' ימים שהרי בעשרים באייר נסעו מחורב שנאמר ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש נעלה הענן מעל משכן העדות: ובכ"ט בסיון שלחו המרגלים מקדש ברנע צא מהם שלשים יום שעשו בקברות התאוה שאכלו הבשר חדש ימים ושבעה ימים שעשו בחצרות בהסגרת מרים נמצא בשלשה ימים הלכו כל הדרך כל כך היתה שכינה מתלבטת בשבילכם למהר ביאתכם לארץ ובשביל שקלקלתם הסב אתכם סביבות הר שעיר: ויהי בארבעים שנה: מלמד שלא הוכיחן אלא סמוך למיתה ממי למד מיעקב שלא הוכיח את בניו אלא סמוך למיתה אמר ראובן בני אני אומר לך מפני מה לא הוכחתיך כל השנים הללו כדי שלא תניחני ותלך ותדבק בעשו אחי ומפני ד' דברים אין מוכיחין את האדם אלא סמוך למיתה כדי

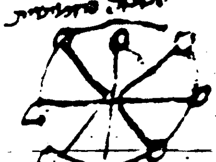

פהלך חד עשר יומין מחרב אורח טורא דשעיר עד רקם גיאה ׃

והוה בארבעין שנין בחד עשר ירחין בחד לירחא מליל משה עם בני ישראל ככל דפקיד יי׳ יתיה להון ׃

בתר דמחא ית סיחון מלכא דאימוראה דיתיב בחשבון וית עוג מלכא דמתנן דיתיב בעשתרות באדרעי ׃

בעיברא דירדנא בארעא דמואב שרי משה פריש ית אולפן אוריתא הדא למימר ׃

יי׳ אלהנא מליל עמנא בחרב למימר סגי לכון דיתיבתון בטורא הדין ׃

איתפניאו וטולו לכון ועולו לטורא דאימוראה ולכל מגירוהי במישרא בטורא ובשפלתא ובדרומא ובספר ימא ארע כנענאה ולבנן עד נהרא רבא נהרא פרת ׃

חזו דיהבית קדמיכון ית ארעא עולו ואחסינו ית ארעא דקיים יי׳ לאבהתכון לאברהם ליצחק וליעקב למיתן להון ולבניהון בתריהון ׃

ואמרית לכון בעידנא ההיא למימר לית אנא יכיל בלחודי לסוברא יתכון ׃

יי׳ אלהכון

אחד עשר יום מחרב דרך הר שעיר
עד קדש ברנע׃ ויהי בארבעים
שנה בעשתי עשר חדש באחד
לחדש דבר משה אל בני ישראל
ככל אשר צוה יהוה אתו אלהם׃
אחרי הכתו את סיחן מלך האמרי
אשר יושב בחשבון ואת עוג מלך
הבשן אשר יושב בעשתרת
באדרעי׃ בעבר הירדן בארץ מואב
הואיל משה באר את התורה הזאת
לאמר׃ יהוה אלהינו דבר אלינו בחרב
לאמר רב לכם שבת בהר הזה׃ פנו
וסעו לכם ובאו הר האמרי ואל כל
שכניו בערבה בהר ובשפלה ובנגב
ובחוף הים ארץ הכנעני והלבנון
עד הנהר הגדל נהר פרת׃ ראה
נתתי לפניכם את הארץ באו ורשו
את הארץ אשר נשבע יהוה לאבתיכם
לאברהם ליצחק וליעקב לתת להם
ולזרעם אחריהם׃ ואמר אלכם
בעת ההוא לאמר לא אוכל לבדי
שאת אתכם׃ יהוה אלהיכם

שלא יהא מוכיח וחוזר ומוכיח ושוב כדי
שלא יהא חבירו רואהו ומתבייש ממנו
כו׳ כדאי׳ בספרי וכן יהושע לא הוכיח
את ישר׳ אלא סמוך למיתה וכן שמואל
הנני ענו בי׳ וכן דוד את שלמה בנו׳
אחרי הכתו׳ אמר משה אם אני מוכיח
קודם שיכנסו לקצת הארץ יאמרו מה
לזה עלינו ומה הטיב לנו אינו בא אלא
לקנתר ולמצא עלה שאין בו כח להכניסם
לארץ לפי׳ המתין עד שהפיל סיחון
ועוג לפניהם והוריש׳ את ארצם ואחר
הוכיחן׳ סיחון אשר יושב בחשבון אלו
לא היה סיחון קשה והיה יושב בחשבון
היה קשה לפי שהמדינה קשה ואלו
היתה עיר אחר׳ וסיחון שרוי בה היה
קשה לפי שהמלך קשה וכש׳ שהמלך
קשה והמדינה קשה׳ עשתרות׳ הוא
לשון צוקין וקושי כמו עשתרות קרנים
ועשתרות הוא עשתרות קרנים שהיו בה
רפאים שהכה אמרפל שנ׳ ויכו את
רפאים בעשתרות קרנים ועוג נמלט
מהם והוא שנ׳ ויבא הפליט כמו שנ׳ כי
רק עוג מלך הבשן וגו׳ באדרעי׳ שם

מלכות׳ הואיל׳ התחי׳ כמו הואל נא הואלתי לבאר את התור׳ בע׳ לשו׳ פירשה להם׳ רב לכם שבת בהר הזה׳ כפשוטו
ויש מדרש אגדה הרבה לכם גדולה ושכר על ישיבתכם בהר הזה עשיתם משכן ומנורה וכלי׳ קבלת׳ התורה מינית׳ לכם סנהדרי׳
שרי אלפים שרי מאות׳ פנו וסעו לכם׳ זו דרך ערד וחרמה׳ שכן דרך ערד מנחל מצרים עד הר האמורי ובנגב שנ׳ וירד
העמלקי והכנעני היושב בהר ההוא׳ והר הוא בנגב אחוס היה אצל קדש בנגב המדבר׳ ובאו הר האמורי׳ כמשמעו׳ ואל
כל שכניו׳ עמון ומואב והר שעיר׳ בערבה׳ זו מישור של יער׳ בהר׳ זה הר המלך׳ בשפלה׳ זו שפלת דרום׳ ובנגב
ובחוף הים׳ זה אשקלון ועזה וקיסרין וכו׳ כדאי׳ בספרי׳ עד הנהר הגדול׳ מפני שנזכר עם ארץ ישראל קוראו גדול משל
הדיוט עבד מלך מלך קרבן לשחוור ויסתחוו לך קרב לגבי דיקלא ואידקן׳ ראה נתתי לפניכם׳ בעיניכם אתם רואים איני
אומר לכם מאומד ומשמועה׳ באו ורשו את הארץ אין מערער בדבר ואינכם צריכים מלחמה׳ אלו לא שלחו מרגלים לא היו
צריכין לכלי זיין׳ לאבתיכם׳ למה מוסר עוד לאברהם ליצחק וליעקב אלא אברהם כדאי לעצמו יצחק כדאי לעצמו יעקב
כדאי לעצמו׳ ואומר לכם בעת ההיא לאמר׳ בעת ההיא שבא יתרו שהודה מניתם יש הכפרי׳ שהיה ז׳ חדשי׳ לפני מתן תורה׳
לאמר׳ מהו לאמר אמר להם משה לא מעצמי אני אומר לכם אלא מפי הקב״ה׳ לא אוכל לבדי שאת אתכם׳ אפשר שלא היה
משה יכול לדון את ישראל אדם שהוציאם ממצרים וקרע להם את הים והוריד להם את המן והגיז את השליו לא היה יכול

28A

הרבה אתכם והנכם היום ככוכבי
השמים לרב׃ יהוה אלהי אבותכם
יסף עליכם ככם אלף פעמים
ויברך אתכם כאשר דבר לכם׃
איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם
וריבכם׃ הבו לכם אנשים חכמים
ונבנים וידעים לשבטיכם ואשימם
בראשיכם׃ ותענו אתי ותאמרו טוב
הדבר אשר דברת לעשות׃ ואקח
את ראשי שבטיכם אנשים חכמים
וידעים ואתן אותם ראשים עליכם
שרי אלפים ושרי מאות ושרי חמשים
ושרי עשרת ושטרים לשבטיכם׃
ואצוה את שפטיכם בעת ההוא
לאמר שמע בין אחיכם ושפטתם
צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו׃ לא
תכירו פנים במשפט כקטן כגדל
תשמעון לא תגורו מפני איש כי

אסגי יתכון והא איתיכון יומא דין כבוכבי שמיא לסיגי׃

יי אלהא דאבהתכון יוסיף עליכון כותכון אלף זמנין ויברך יתכון כמא דמליל לכון

איכדין איסובר בלחודי טרחכון ועיסקיכון ודינכון׃

הבו לכון גוברין חכימין וסוכלתנין ומדען לשבטיכון ואימנינון רישין עליכון׃
ואתיבתון יתי ואמרתון תקין פתגמא דמלילת למיעבד׃

ודברית ית רישי שבטיכון גוברין חכימין ומדען ומניתי יתהון רישין עליכון רבני אלפין רבני מאותא רבני חמשין ורבני עישורייתא וסרכין לשבטיכון׃

ופקידית ית דיינכון בעידנא ההיא למימר שמעו בין אחיכון ותדונון קושטא בין גברא ובין אחוהי ובין גיוריה׃
לא תשתמודעון אפין בדינא מילי זעירא כרבא תקבלון לא תדחלון מן קדם גברא ארי

לאמר אלא כך אמר להם ה' אלהיכם
הרבה אתכם הגדיל והרים אתכם על
דייניכם נטל את העונש מכם ונתנו
על דייניכם וכן שלמה אומר מי יוכל
לשפוט את עמך הגדול הזה׃ אפשר
מי שכתוב בו ויחכם מכל האדם אומ'
מי יוכל לשפוט אלא כך אמר שלמה אין
דייני אומה זו כדייני שאר אומות שאם
דן והורג וחונק וגוזל ומטה את דינו
אין בכך כלום אני אם חייבתי ממון
שלא כדין אני נתבע נפשות שנאמר
וקבע את קובעיהם נפש׃ והנכם היום
ככוכבי השמים לרוב׳ וכי ככוכבי
שמים היו באותו היום מהו והנכם
היום הנכם כיום קיימים כחמה
וכלבנה וככוכבים׃ יוסף עליכם ככם
אלף פעמים · מהו שוב ויברך אתכם
כאשר דבר לכם אלא אמרו לו משה
אתה נותן קצבה לברכותינו כבר
הבטיח הקב"ה לאברהם אשר אם יוכל איש למנות את עפר הארץ גם זרעך ימנה אמר להם זו משלי היא אבל הקב"ה
יברך אתכם כאשר דבר לכם׃ איכה אשא לבדי · אם אומר לקבל שכר לא אוכל זהו שאמרתי לא מעצמי אני אומר אלא מפי
הקב"ה · טרחכם · מלמד שהיו ישראל טרחנים היה אחד מהם רואה את בעל דינו נוצח בדין אומר יש לי עדים להביא יש לי
ראיות להביא מוסיף אני עליכם דיינים׃ ומשאכם · מלמד שהיו ישראל אפיקורסים · הקדים משה לצאת אמרו מה ראה בן
עמרם לצאת שמא אינו שפוי בתוך ביתו · איחר לצאת אמרו מה ראה שלא לצאת מה אתם סבורים יושב ויועץ עליכם
עצות רעות וחושב עליכם מחשבות · וריבכם · מלמד שהיו רוגנים · הבו לכם · הזמינו עצמכם לדבר׃ אנשים · וכי תעלה
על דעתך נשים ומה ת"ל אנשים צדיקים · חכמים כסופים · נבונים · מבינים דבר מתוך דבר זהו ששאל אריוס את ר' יוסי
מה בין חכמים לנבונים · חכם דומה לשולחני עשיר כשמביאין לו מעות לראות רואה כשאין מביאין לו יושב
ותוהה · נבון דומה לשולחני תגר כשמביאין לו מעות לראות רואה כשאין מביאין לו מחזר ומביא · וידועים לשבטיכם ·
שהם ניכרים לכם שאם בא לפני מתעטף בטליתו איני יודע מי הוא ומאיזה שבט הוא ואם הגון הוא אבל אתם מכירים
אותו שאתם גדלתם אותו לכך נאמר וידועים · בראשיכם · ראשים ומכובדים עליכם שתהיו נוהגים בהם יראה וכבוד ·
ואשימם · ואשמם חסר יו"ד למד שאשמותיהם של ישראל תלויות בראשי דייניהם שהיה להם למחות ולכוין אותם לדרך
הישרה · ותענו אותי וגו' חלטתם את הדבר להנאתכם היה לכם להשיב רבינו משה ממי נאה ללמוד ממך או מתלמידך לא
ממך שנצטערת עליה · אלא ידעתי מחשבותיכם הייתם אומרים עכשיו יתמנו עלינו דיינים הרבה אם אינו מכירנו אנו
מביאים לו דורון והוא נושא לנו פנים · לעשות · אם הייתי מתעצל אתם אומרים עשה מהרה׃ ואקח את ראשי שבטיכם
משכתים בדברים אשריכם על מי באתם להתמנות על בני אברהם יצחק ויעקב שנקראו אחים ורעים חלק וסגלה וכל

2
8
B

המשפט לאלהים הוא והדבר אשר
יקשה מכם תקרבון אלי ושמעתיו:
ואצוה אתכם בעת ההוא את כל
הדברים אשר תעשון: ונסע מחרב
ונלך את כל המדבר הגדול והנורא
ההוא אשר ראיתם דרך הר האמרי
כאשר צוה יהוה אלהינו אתנו ונבא
עד קדש ברנע: ואמר אלכם באתם
עד הר האמרי אשר יהוה אלהינו
נתן לנו: ראה נתן יהוה אלהיך
לפניך את הארץ עלה רש כאשר
דבר יהוה אלהי אבתיך לך אל
תירא ואל תחת: ותקרבון אלי
כלכם ותאמרו נשלחה אנשים
לפנינו ויחפרו לנו את הארץ וישבו
אתנו דבר את הדרך אשר נעלה
בה ואת הערים אשר נבא אליהן:
וייטב בעיני הדבר ואקח מכם שנים

דינא דיי׳ הוא ופתגמא
דיקשה מנכון תקרבון לותי
ואשמעיניה:
ופקידית יתכון בעידנא ההיא
ית כל פתגמיא דתעבדון:
ונטלנא מחרב והלכנא ית כל
מדברא רבא ודחילא ההוא
דחזיתון אורח טורא דאמוראה
כמא דפקיד יי׳ אלהנא יתנא
ואתינא עד רקם גיאה:
ואמרית לכון אתיתון עד טורא
דאמוראה דיי׳ אלהנא יהיב
לנא:
חזי דיהב יי׳ אלהך קדמך ית
ארעא סק אחסין כמא דמליל
יי׳ אלהא דאבהתך לך לא
תדחל ולא תתבר:
וקרבתון לותי כלכון ואמרתון
נשלח גוברין קדמנא ויאללון
לנא ית ארעא ויתיבון יתנא
פתגמא ית אורחא דנסק בה
וית קרויא דניעול לותהן:
ושפר בעיני
פתגמא ודברית מנכון תרין

לשון אחר׳ אנשים הגונים וידועים׳
אבל נבונים לא מצאתי זו א׳ משבע
מדות שאמר יתרו למשה ולא מצא אלא
ג׳ אנשים צדיקים חכמים וידועים׳ ראשי
עליכם׳ שתנהגו בהם כבוד ראשים
במקח ראשים בממכר ראשי במשא
ומתן נכנס ראשון ויוצא אחרון׳ שרי
אלפים א׳ ממונה על אלף׳ שרי מאות
אחד ממונה על מאה׳ שרי עשרות
אחד ממונה על עשרה׳ ושוטרים׳
מעמידים עליכם לבית דין לכפות
ולרדות ברצועה על פי הדיינים׳ ואצוה
את שופטיכם אמרתי להם הוו מתונים
בדין אם בא דין לפניך פעם אחת וב׳ וג׳
אל תאמר כבר בא דין זה לפני פעמים
הרבה אלא הוו נושאין ונותנין בו
בעת ההיא׳ משמניתים אמרתי
להם אין עכשיו כמו שעבר לשעבר
הייתם ברשות עצמכם עכשיו אתם
משועבדים לצבור׳ שמוע׳ לשון הווה כמו זכור שמור׳ ובין גרו זה בעל דין שאוגר עליו דברים ד״א אפי׳ על עסקי
דירה בין חלוקת אחים אפי׳ בין תנור לכירים׳ לא תכירו פנים זה הממונה להושיב הדיינים שלא יאמר איש פלוני
נאה או גבור אושיבנו דיין איש פלוני קרובי אושיבנו דיין בעיר והוא אינו בקי בדינים נמצא מחייב את הזכאי ומזכה
את החייב ומעלה אני על מי שמינהו כאלו הטה פנים במשפט׳ כקטון כגדול תשמעון׳ שיהא חביב עליך דין של
פרוטה כדין של מאה מנה שאם קדם ובא לפניך לא תסלקנו לאחריו׳ ד״א כקטון כגדול תשמעון כתרגומו מילי זעירא
כרבא תשמעון שלא תאמר זה עני וחברו עשיר ומצוה לפרנסו אזכה את העני ונמצא מתפרנס בנקיות׳ ד״א שלא
תאמר אני פוגם כבודו של עשיר זה בשביל דינר אזכנו עכשיו וכשיצא לחוץ אומר לו תן לו שאתה חייב לו׳ לא תגורו׳ לא
תיראו ד״א לא תגורו לא תכניסו דבריכם מלשון אוגר בקיץ בן משכיל אגרה בקיץ מאחלין׳ כי המשפט לאלהים הוא׳
מה שאתה נוטל מזה שלא כדין אתה מזקיקני להחזיר לו נמצא שהטית עלי את המשפט׳ תקריבון אלי ושמעתיו׳ על
דבר זה נעלם ממנו משפט בנות צלפחד וכן שמואל אמר לשאול אנכי הרואה אמר לו הקב״ה חייך שאני מודיעך כאן
שאינך רואה ואימתי הודיעו כשבא למשוח את דוד וירא את אליאב ויאמר אך נגד יי׳ משיחו אמר לו הקב״ה לא אמרת שאתה
הרואה אל תביטו אל מראהו׳ ואת כל הדברים אשר תעשון׳ אלו י׳ דברים שבין דיני ממונות לדיני נפשות׳ המדבר הגדול
והנורא׳ שהיו בו נחשים כקורות ועקרבים כקשתות׳ ותקרבון אלי כלכם׳ בערבוביא ולהלן הוא אומר ותקרבון אלי כל
ראשי שבטיכם וזקניכם ותאמרו הן הראנו יי׳ אלהינו וגו׳ אותה קריבה היתה הוגנת ילדים מכבדים את הזקנים ושלחום
לפניהם אבל כאן ותקרבון אלי בערבוביא ילדים דוחפים את הזקנים וזקנים דוחפים את הראשים׳ וישיבו אותנו דבר׳ באי זה
לשון הם מדברים׳ את הדרך אשר נעלה בה׳ אין לך דרך שאין בה עקמימות׳ ואת הערים אשר נבא אליהן׳ תחלה לכבוש

219A

עשר אנשים איש אחד לשבט: ויפנו ויעלו ההרה ויבאו עד נחל אשכל וירגלו אתה: ויקחו בידם מפרי הארץ וירדו אלינו וישבו אתנו דבר ויאמרו טובה הארץ אשר יהוה אלהינו נתן לנו: ולא אביתם לעלת ותמרו את פי יהוה אלהיכם: ותרגנו באהליכם ותאמרו בשנאת יהוה אתנו הוציאנו מארץ מצרים לתת אתנו ביד האמרי להשמידנו: אנה אנחנו עלים אחינו המסו את לבבנו לאמר עם גדול ורם ממנו ערים גדלת ובצורת בשמים וגם בני ענקים ראינו שם: ואמר אלכם לא תערצון ולא תיראון מהם: יהוה אלהיכם ההלך לפניכם הוא ילחם לכם ככל אשר עשה אתכם במצרים לעיניכם: ובמדבר אשר ראית אשר נשאך יהוה אלהיך כאשר ישא איש את בנו בכל הדרך אשר הלכתם עד באכם עד המקום הזה: ובדבר הזה אינכם מאמינם ביהוה אלהיכם: ההלך לפניכם בדרך לתור לכם מקום לחנתכם באש לילה לראתכם בדרך אשר תלכו בה ובענן יומם: וישמע יהוה את קול דבריכם ויקצף וישבע לאמר: אם יראה איש באנשים האלה הדור הרע הזה את הארץ הטובה אשר

עסר גוברין גברא חד לשיבטא: ואתפניאו וסליקו לטורא ואתו עד נחלא דאתכלא ואלילו יתה: ונסיבו בידיהון מאיבא דארעא ואחיתו לנא ואתיבו יתנא פיתגמא ואמרו טבא ארעא דיי אלהנא יהיב לנא:

ולא אבתון למיסק וסריבתון על מימרא דיי אלהכון:

ואתרעמתון במשכניכון ואמרתון בדסני יי יתנא אפקנא מארעא דמצרים למימסר יתנא בידא דאמוראה לשיצאותנא: לאן אנחנא סלקין אחנא תברו ית לבנא למימר עם רב ותקיף מיננא קרוין רברבן וכריכן עד צית שמיא ואף בני גבריא חזינא תמן: ואמרית לכון לא תתברון ולא תדחלון מנהון: יי אלהכון דמדבר קדמיכון מימריה יגיח לכון ככל דעבד עמכון במצרים לעיניכון:

ובמדברא דחזיתא דסוברך יי אלהך כמא דמסובר גברא ית בריה בכל אורחא דהלכתון עד מיתיכון עד אתרא הדין: ובפתגמא הדין ליתיכון מהימנין במימרא דיי אלהכון דמדבר קדמיכון באורחא לאתקנא לכון אתר בית מישרא לאשריותכון בעמודא דאישתא בליליא לאחזיותכון באורחא דתהכון בה ובעמודא דענגא ביממא:

ושמיע קדם יי ית קל פיתגמיכון ורגיז וקיים למימר:

אם יחזי גבר בגובריא האלין דרא בישא הדין ית ארעא

וייטב בעיני הדבר ולא בעיני המקו' ואם בעיני משה היה טוב למה אומרה בתוכחות. משל לאדם שאומר לחברו מכור לי חמורך זה אמר לו הן. אמר לו נותנו אתה לי לנסיון אמר לו הן. בהרים ובגבעות אמר לו הן. כיון שראה שאין חברו מעכבו כלום אמר לו הלוקח בטוח הוא זה שלא אמצא בו מום. אמר לו טול מעותיך ואיני מנסהו מעכשיו. אף אני הודיתי לדבריכם שמא תחזרו בכם כשתראו שאיני מעכב ואתם לא חזרתם בכם: ואקח מכם מן הברורים שבכם מן המסולתי' שבכם: שנים עשר אנשים איש אחד לשבט מגיד שלא היה שבט של לוי עמהם: ויבאו עד נחל אשכל מגיד שנקרא על שם סופו: וירגלו אותה מלמד שהלכו בה לארבע שתי וערב: ויורידו אלינו מגיד שארץ ישראל גבוהה מכל הארצות: ויאמרו טובה הארץ [illegible] מי הם שאמרו טובתה יהושע וכלב: ותרגנו לשון הרהור הרהרתם כנגד המקום: ותרגנו לשון הרע וכן דברי נרגן אדם המוציא דבה: בשנאת ה' אותנו והוא היה אוהב אתכם אבל אתם שונאים אותו. משל הדיוט אומר מה די בלבך על רחימך מה די בלביה עלך: בשנאת ה' הוציאנו מארץ מצרים הוצאתו לשנאה היתה. משל למלך בשר ודם שהיו לו ב' בנים ויש לו שתי שדות אחת שקיא ואחת של בעל. למי שהוא אוהב נותן של שקיא ולמי שהוא שונא נותן לו את של בעל. ארץ מצרים של שקיא היא שנילוס עולה ומשקה אותה. וארץ כנען של בעל היא והוציאנו מארץ מצרים לתת לנו את ארץ כנען: ערים גדולות ובצורות בשמים דבר הכתוב לשון הבאי: לא תערצון לשון שבירה כתרגומו ודומה לו בערוץ נחלים לשכון שבר הנחלים במקומות. יהוה ילחם לכם בשבילכם: ובמדבר אשר ראית מוסב על המקרא של מעלה הימנו. ככל אשר עשה אתכם במצרים. ועשה אף במדבר אשר ראית אשר נשאך וגו' כאשר ישא איש את

214B

נשבעתי לתת לאבתיכם: זולתי
כלב בן יפנה הוא יראנה ולו אתן
את הארץ אשר דרך בה ולבניו יען
אשר מלא אחרי יהוה: גם בי התאנף
יהוה בגללכם לאמר גם אתה לא
תבא שם: יהושע בן נון העמד לפניך
הוא יבא שמה אתו חזק כי הוא ינחלנה
את ישראל: וטפכם אשר אמרתם
לבז יהיה ובניכם אשר לא ידעו
היום טוב ורע המה יבאו שמה ולהם
אתננה והם יירשוה: ואתם פנו לכם
וסעו המדברה דרך ים סוף: ותענו
ותאמרו אלי חטאנו ליהוה אנחנו
נעלה ונלחמנו ככל אשר צונו יהוה
אלהינו ותחגרו איש את כלי מלחמתו
ותהינו לעלת ההרה: ויאמר יהוה
אלי אמר להם לא תעלו ולא
תלחמו כי אינני בקרבכם ולא תנגפו
לפני איביכם: ואדבר אליכם ולא
שמעתם ותמרו את פי יהוה ותזדו
ותעלו ההרה: ויצא האמרי הישב
בהר ההוא לקראתכם וירדפו אתכם
כאשר תעשינה הדברים ויכתו
אתכם בשעיר עד חרמה: ותשבו
ותבכו לפני יהוה ולא שמע יהוה
בקלכם ולא האזין אליכם: ותשבו
בקדש ימים רבים כימים אשר
ישבתם: ונפן ונסע המדברה דרך
ים סוף כאשר דבר יהוה אלי ונסב

קיימית למיתן לאבהתכון:
אילהן כלב בר יפנה הוא יחזינה וליה אתן ית ארעא דדרך בה ולבנוהי חלף דאשלים בתר דחלתא דיי׳:

אף עלי הות רגז מן קדם יי׳ בדילכון למימר אף את לא תיעול תמן:
יהושע בר נון דקאים קדמך הוא יעול לתמן יתיה תקיף ארי הוא יחסנינה ית ישראל:

וטפלכון דאמרתון לביזא יהא ובניכון דלא ידעו יומא דין טב ובש אינון יעלון לתמן ולהון אתננה ואינון ירתונה:

ואתון אתפניאו לכון וטולו למדברא אורח ימא דסוף:
ואתיבתון ואמרתון לי חבנא קדם יי׳ אנחנא ניסק ונגיח קרב ככל דפקדנא יי׳ אלהנא וזריזתון גבר ית מני קרביה ושריתון למיסק לטורא:

ואמר יי׳ לי איסר להון לא תיסקון ולא תגיחון ארי לית שכינתי ביניכון ולא תתברון קדם בעלי דבביכון:

ומלילית עמכון ולא קבילתון וסריבתון על מימרא דיי׳ וארשעתון וסליקתון לטורא:

ונפק אמוראה דיתיב בטורא ההוא לקדמותכון ורדפו יתכון כמא דנתין דבריתא. וטרדו יתכון בשעיר עד חרמה:
ותבתון ובכיתון קדם יי׳ ולא קביל יי׳ צלותכון ולא אצית למיליכון:
ויתיבתון ברקם יומין סגיאין כיומיא דיתיבתון:
ואיתפנינא ונטלנא למדברא ארח ימא דסוף כמא דמליל יי׳ עמי ואקיפנא

גם כמו שפירשתי אצל
ויסע מלאך האלהים ההולך לפני
מחנה ישראל וילך מאחריהם · משל
למהלך בדרך וגם אחריו כאו לפני
לשבות נסע מאחריו והוא מלפניו
כאו לכסים מאחריו והכס מלפניו
נתם על זרועו ונלחם נחם וכו׳ ·
ובגבר הזה שהוא מבטיחך להביא
לארץ אויביכם מאמינו בו · לראותכם ·
כמו להראותכם וכן לגמותכם כמו
להמותכם וכן לשמיע בקול תודה
כמו להשמיע וכן ולהשקהו בורעא
כמו להעביר · אשר דרך בה · זו חברון
שכן ויבא עד חברון · התאנף · נתמלא
רוגז · גם לכם · אמר אף אמרתם
להעביר אתכם דרך דרך הארץ אדום
לכך נתן עיניכם לארץ [illegible]
לכם שבט · פנו לכם · לאחריכם והלכו
במדבר לצד ים סוף שהמדבר שהיו
מקלכם בו לדרומה של הר שעיר
היה מפסיק בין ים סוף · להר שעיר
עתה הפסיק לבני קדם והסובב את
הר שעיר כל דרך דרומו מן המערב
למזרח · ותהינו · לשון הנה ועל זה
המקום הוא זה הלשון שאמרתם הננו
הן כלומר נזדמנתם · לא תעלו · לא
יהיה לכם עלייה אלא ירידה · כאשר
תעשינה הדבורים מה הדבורה הזאת
כשהיא מכה את האדם מיד מתה
אף הם כשנגעו בכם מיד מתו ·

ולא שמע יי׳ בקולכם כביכול עשיתם מדת רחמיו כאלו היא אכזרי · ותשבו בקדש ימים רבים · יט שנה שהם כימים אשר
ישבתם בשאר מסעות וכסו הוי לה שנה · מקדש עשו בקדש ויט שנה הולכים ומטרפים וחוזרו לקדש כמו שאמר
ויסעו במדבר ארבעים שנה כך מצאתי בסדר עולם · ונסע המדברה · אלו לא קלקלו היו עוברים דרך הר שעיר
לבא לארץ מדרומו לצפונו ועתה שקלקלו הפכו לצד המדבר שהוא בין ים סוף לדרומו של הר שעיר · והלכו כל
דרומו מערב למזרח דרך יציאתם ממצרים שהיה במקצוע דרומית מערבית משם היו הולכים לצד המזרח ·

יהושע לבניך יותר מ

2
20
A

220B

את הר שעיר ימים רבים׃
ויאמר יהוה אלי
לאמר׃ רב לכם סב את ההר הזה
פנו לכם צפנה׃ ואת העם צו לאמר
אתם עברים בגבול אחיכם בני
עשו הישבים בשעיר וייראו מכם
ונשמרתם מאד׃ אל תתגרו בם כי
לא אתן לכם מארצם עד מדרך כף
רגל כי ירשה לעשו נתתי את הר
שעיר׃ אכל תשברו מאתם בכסף
ואכלתם וגם מים תכרו מאתם
בכסף ושתיתם׃ כי יהוה אלהיך
ברכך בכל מעשה ידך ידע לכתך
את המדבר הגדל הזה זה ארבעים
שנה יהוה אלהיך עמך לא חסרת
דבר׃ ונעבר מאת אחינו בני עשו
הישבים בשעיר מדרך הערבה
מאילת ומעציון גבר ונפן
ונעבר דרך מדבר מואב׃ ויאמר יהוה
אלי אל תצר את מואב ואל תתגר
בם מלחמה כי לא אתן לך מארצו
ירשה כי לבני לוט נתתי את ער
ירשה׃ האמים לפנים ישבו בה עם
גדול ורב ורם כענקים׃ רפאים יחשבו
אף הם כענקים והמאבים יקראו
להם אמים׃ ובשעיר ישבו החרים
לפנים ובני עשו יירשום וישמידום
מפניהם וישבו תחתם כאשר עשה
ישראל לארץ ירשתו אשר נתן
יהוה להם׃ עתה קמו ועברו לכם
את נחל זרד ונעבר את נחל זרד׃
והימים אשר הלכנו מקדש ברנע

ית טורא דשעיר יומין סגיאין׃

ואמר יי׳ לי למימר׃
סגי לכון דאקיפתון ית טורא
הדין איתפניאו לכון לציפונא׃

וית עמא פקיד למימר אתון
עברין בתחום אחיכון בני עשו
דיתבין בשעיר וידחלון מנכון
ותסתמרון לחדא׃

לא תתגרון בהון ארי לא אתן
לכון מארעהון עד מדרך
פרסת רגלא ארי ירותא לעשו
יהבית ית טורא דשעיר׃

עיבורא תזבנון מנהון בכספא
ותיכלון ואף מיא תזבנון מנהון
בכספא ותשתון׃
ארי יי׳ אלהך ברכך בכל
עובדי ידך ספק לך צורכך
במהכך ית מדברא רבא הדין
דנן ארבעין שנין מימרא דיי׳
אלהך בסעדך לא חסרת
מידעם׃
ועברנא מלות אחנא בני עשו
דיתבין בשעיר מאורח מישרא
מאילת ומעציון גבר
ואיתפנינא ועברנא אורח
מדברא דמואב׃

ואמר יי׳ לי לא תצור על
מואבאי ולא תתגרי למעבד
עמהון קרב ארי לא אתן לך
מארעהון ירותא ארי לבני לוט
יהבית ית לחיית ירותא׃

אימתני מלקדמין יתיבו בה
עם רב וסגי ותקיף כגנבריא׃

גיברין מתחשבין אף אינון
כגיבריא ומואבאי קראן להון
אימתני׃
ובשעיר יתבו חוראי
מלקדמין ובני עשו תרכונון
ושיציאונון מן קדמיהון ויתיבו
באתרהון כמא דעבד ישראל
לארע ירותתיה די יהב
יי׳ להון׃

כען קומו ועברו לכון ית נחלא
דזרד ועברנא ית נחלא דזרד׃

ויומיא דהליכנא מרקם גיאה

ומסנא את הר סעיר כל הדוימה על
חרן מוחב׃ פקל לכם נשגה׃ סום
לכם לדחו מנרסיה מן הרום לנחן
מנהו קלכם את רוח מורחית וחו
סבה ומן מנורח סמים לחרן מוחב׃
וסמרכם מחד׃ ומה קיה קסמירה
לא תתגרה בם׃ עד מחרן כף רגל׃
חסו כי מחרך כף רגל חסו הריסת
קרגל חיס מרסה לכם לנשו מורס
סלא כרעה׃ ומה חנב עד סבנה עם
דריכת קרגל על הר קוחס׃ כי יתחזה
לנשו מחברקס עסר עמיתן כתה
לא סבנה לכם וקנו וקמו וקימו מקן
עמקן ומוחב וססר יהוה מקס לנשו
והורסה לבנו לוס בסכר סאלב יהוה
למנריס וסתן על מקס סדיק חברקס
חום על חסה יחוה קיח לנשו משחו
כנדי הכרה לנשו מיקח וכן חסד
כריה לא מחרן כנען סכן כבריה
קיס קורן למנריס מרקים כי סחוק
בלכך׃ לנמכר לו קבטו יהוה טובה
להריחות כנו יקס מעים סלו קרלו
מנמקים מעגורים׃ וכפן ונעבורי לגו
עמן קפרס טמס לקלוך רוח מזרחית
ולא קתגר בם מלחמה לא חסר לכם
על מוחב סלו מלחמה חבל מינכוס
במ חותס והריחוס לקס בבקוס מן מיעל
לנמכר מגר מוחב מלמנקס סהוז
סלום ומורם חותם חבל בבנו עמון
כחמר לא תמרס ולא תקנבר בם סוס
נברי במנום בסכר נמשות חוס
סלו פרסיות על חבק כמו סמשנה
נמרק סקריות סם ננק מוחב עד
סם קימוריק חמים לנפנים חתס סמכריס סו חרץ רפאים סכנוס לסכרקס למו סמחמיס סקס רפאים יסם נה לפנו
חבל לו זו מין ס חותם לרפאים קורסוס מקנה נוס עוס וקוס נכמס תחתס סו נגמשם חותם חמים כמעקים יקנקר חיס

עד אשר עברנו את נחל זרד שלשים
ושמנה שנה עד תם כל הדור אנשי
המלחמה מקרב המחנה כאשר
נשבע יהוה להם: וגם יד יהוה היתה
בם להמם מקרב המחנה עד תמם:
ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה
למות מקרב העם׃ ס וידבר
יהוה אלי לאמר׃ אתה עבר היום
את גבול מואב את ער׃ וקרבת מול
בני עמון אל תצרם ואל תתגר בם
כי לא אתן מארץ בני עמון לך
ירשה כי לבני לוט נתתיה ירשה:
ארץ רפאים תחשב אף הוא רפאים
ישבו בה לפנים והעמנים יקראו להם
זמזמים׃ עם גדול ורב ורם כענקים
וישמידם יהוה מפניהם ויירשם ס
וישבו תחתם: כאשר עשה לבני
עשו הישבים בשעיר אשר השמיד
את החרי מפניהם ויירשם וישבו
תחתם עד היום הזה: והעוים הישבים
בחצרים עד עזה כפתרים היצאים
מכפתר השמידם וישבו תחתם׃
קומו סעו ועברו את נחל ארנן ראה
נתתי בידך את סיחן מלך חשבון
האמרי ואת ארצו החל רש והתגר
בו מלחמה: היום הזה אחל תת
פחדך ויראתך על פני העמים תחת
כל השמים אשר ישמעון שמעך
ורגזו וחלו מפניך: ואשלח מלאכים
ממדבר קדמות אל סיחון מלך
חשבון דברי שלום לאמר: אעברה
בארצך בדרך בדרך אלך לא

יַת דעברנא ית נחלא דזרד
תלתין ותמני שנין עד דסף כל
דרא גברי מגיחי קרבא מגו
משריתא כמא דקיים יְיָ להון

ואף מחא מן קדם יְיָ הות
בהון לשיציותהון מגו משריתא
עד דשליםו׃
והוה כד שלימו כל גברי מגיחי
קרבא לממת מגו עמא׃
ומליל יְיָ עמי למימר׃
את עבר יומא דין ית תחום
מואב ית לחיית׃
ותתקרב לקביל בני עמון לא
תצור עליהון ולא תתגרי
למיעבד עמהון קרב ארי לא
אתן מארעא בני עמון לך ירותא
ארי לבני לוט יהבתה ירותא׃

ארע גיבריא מתחשבא אף
היא גיברין יתבו בה
מלקדמין ועמונאי קרן להון
חשבני׃
עם רב וסגי ותקיף כגיבריא
ושיצינון יְיָ מן קדמיהון
ותרכינון ויתיבו באתריהון׃

כמא דעבד לבני עשו דיתבין
בשעיר דשיצי ית חוראי מן
קדמיהון ותרכינון ויתיבו
באתרהון עד יומא הדין׃

ועואי דיתבין ברפיח עד עזה
קפוטקאי דנפקו מקפוטקיא
שיצינון ויתיבו באתרהון׃

קומו טולו ועיברו ית נחלא
דארנון חזי דמסרית בידך ית
סיחון מלכא דחשבון אמוראה
וית ארעיה שרי לתרכותיה
ואתגרי למיעבד עמיה קרב׃

יומא הדין אישרי למיתן
זיעתך ודחלתך על אפי
עממיא תחות כל שמיא
דישמעון שמעך ויזועון
וזחלון מן קדמך׃
ושלחית אזגדין ממדברא
דקדמות לות סיחון מלכא
דחשבון פתגמי שלמא למימר׃
איעבר בארעך
באורחא באורחא איזיל לא

רפאים על שם שכל הרואה אותם
ידיו מתרפות. אימים על שם שאימתם
מוטלת על הבריות וכן בעברי ישם
קוראים לפנים וכתיב לבני עשו׃
יירשום׃ לשון הווה נותנו נחם כח
שהיו מורישים אותם והולכים׃ יד ה׳
היתה בם. למהר להומם בתוך מ׳
שנה שלא יגרמו לבניהם להתעכב
במדבר׃ ויהי כאשר תמו וגו׳ וידבר
אלי וגו׳ אבל משעת מרגלים ועד כאן
לא נאמר וידבר בפרשה זו אלא ויאמר
ללמדך שכל לח שנה שהיו ישראל
נזופין לא נתייחד עמו בדבור בלשון
חבה פנים בפנים ויישוב ללמדך שאין
השכינה שורה על הנביאים אלא בשביל
ישראל. אנשי המלחמה מבן כ׳ שנה
ויוצאה היוצאים לצבא׃ אתה עובר
את גבול מואב ב׳ בני עמון׃ מכאן
שארץ בני עמון לצד צפון׃ אל [illegible]
רפאים. משבת אף היא לפי שרפאים
ישבו בה לפנים אבל לא זו שנתתי
לאברהם׃ והעוים היושבים בחצרים
ועוים מפלשתים הם שנמנים
כחשבון בספר יהושע ה׳ סרני פלשתים
העזתי והאשדודי והאשקלוני והגתי
והעקרוני והעוי. ומפני השבועה
שנשבע אברהם לאבימלך לא יכלו בני
ישראל להוציא את ארצם מידם והכפתורים
עמה כפתורים והשמידום וישבו תחתם
ועכשיו אתם מותרין לקחתה מידם׃
אשר תחת כל השמים׃ מלמד שנתנה
אימתך ופחדך על כל [illegible] כמו
שעמדה להושע [illegible] תחת
כל השמים׃ [illegible] תחת לפניך׃ [illegible] של האמורי של [illegible] על [illegible] שלא היו
[illegible] ממדבר קדמות [illegible] לסיחון לשלום [illegible] ממדבר סיני מן התורה שקדמה לעולם

22-A

אסור ימין ושמאל: אכל בכסף
תשברני ואכלתי ומים בכסף תתן
לי ושתיתי רק אעברה ברגלי׃
כאשר עשו לי בני עשו הישבים
בשעיר והמואבים הישבים בער עד
אשר אעבר את הירדן אל הארץ
אשר יהוה אלהינו נתן לנו׃ ולא אבה
סיחן מלך חשבון העברנו בו כי
הקשה יהוה אלהיך את רוחו ואמץ
את לבבו למען תתו בידך כיום הזה׃
ויאמר יהוה אלי ראה החלתי
תת לפניך את סיחן ואת ארצו החל
רש לרשת את ארצו׃ ויצא סיחן
לקראתנו הוא וכל עמו למלחמה
יהצה׃ ויתנהו יהוה אלהינו לפנינו
ונך אתו ואת בנו ואת כל עמו׃ ונלכד
את כל עריו בעת ההוא ונחרם את
כל עיר מתם והנשים והטף לא
השארנו שריד׃ רק הבהמה בזזנו
לנו ושלל הערים אשר לכדנו׃
מערער אשר על שפת נחל ארנן
והעיר אשר בנחל ועד הגלעד לא
היתה קריה אשר שגבה ממנו את
הכל נתן יהוה אלהינו לפנינו׃ רק
אל ארץ בני עמון לא קרבת כל יד
נחל יבק וערי ההר וכל אשר צוה
יהוה אלהינו׃ ונפן ונעל דרך הבשן
ויצא עוג מלך הבשן לקראתנו הוא
וכל עמו למלחמה אדרעי׃ ויאמר
יהוה אלי אל תירא אתו כי בידך
נתתי אתו ואת כל עמו ואת ארצו
ועשית לו כאשר עשית לסיחן
מלך האמרי אשר יושב בחשבון׃
ויתן יהוה אלהינו בידנו גם את עוג
מלך הבשן ואת כל עמו ונכהו

איסטי ימינא ושמאלא׃
עיבורא בכספא תזבין לי
ואיכול ומיא בכספא תתן לי
ואישתי לחוד איעבר ברגלי׃
כמא דעבדו לי בני עשו
דיתבין בשעיר ומואבאי
דיתבין בלחיית עד דאיעבר
ית ירדנא לארעא דיי׳ אלהנא
יהיב לנא׃
ולא אבי סיחון מלכא דחשבון
למשבקנא למיעבר בתחומיה
ארי אקשי יי׳ אלהך ית
רוחיה ותקיף ית ליביה בדיל
למסריה בידך כיומא הדין׃
ואמר יי׳ לי חזי דשריתי
למימסר קדמך ית סיחון וית
ארעיה שרי לתרכותיה למירת
ית ארעיה׃
ונפק סיחון לקדמותנא הוא
וכל עמיה לאגחא קרבא
ליהץ׃
ומסריה יי׳ אלהנא קדמנא
ומחינא יתיה וית בנוהי וית כל
עמיה׃
וכבשנא ית כל קרוהי בעידנא
ההיא וגמרנא ית כל קרויא
גבריא ונשיא וטפלא לא
אשארנא משיזב׃
לחוד בעירא בזונא לנא ועדי
קרויא די כבשנא׃
מערער דעל כיף נחלא
דארנון וקרתא דבנחלא ועד
גלעד לא הות קרתא דתקיפת
מננא ית כולא מסר יי׳ אלהנא
קדמנא׃
לחוד לארע בני עמון לא
קרבתא כל כיף נחלא דיובק
וקרוי טורא וכל דפקיד יי׳
אלהנא׃
ואיתפנינא וסליקנא לאורח
מתנן ונפק עוג מלכא דמתנן
לקדמותנא הוא וכל עמיה
לאגחא קרבא לאדרעי׃
ואמר יי׳ לי לא תדחל מניה
ארי בידך מסרית יתיה וית כל
עמיה וית ארעיה ותעביד ליה
כמא דעבדת לסיחון מלכא
דאמוראה דיתיב בחשבון׃
ומסר יי׳ אלהנא
בידנא אף ית עוג מלכא דמתנן
וית כל עמיה ומחינוהי

כשבא הקב״ה ליתנה חזר אותה על
בני עשו וישמעאל וגלוי וידוע לפניו
שלא יקבלוה ואעפ״כ פתח להם
בשלום אף אני קדמתי לסיחון בדברי
שלום · ד״א ממדבר קדמות ממך
למדתי שקדמת לעולם יכול היית
לשלוח ברק אחד לשרוף המצרי-
ים אלא שלחתני ממדבר אל פרעה
שלח את עמי · ושלחתני במתון ·
כאשר עשו לי בני עשו · לא לענין
לעבור את ארצם אלא לענין מכר אוכל
ומים · עד אשר אעבר את הירדן ·
מוסב על אעברה בארצך · ולא אבה
סיחון · לא אבה העבירנו בגבולו לשנות
...
בנו · בנו כתיב שהיה לו בן גבו-
ר כמותו · מתם · אנשים · בבזת סיחון
...
חביבה עליהם ...
לבזת ... כבר היו שבעים ...
...
...
...
... נתן סיחון
...
... כל יד נחל יבק ·
כל אצל נחל יבק · וכל אשר צוה
אלהינו · שלא לכבוש ... · ונפן
ונעל · כל צד ... · אל
תירא אתו · ובסיחון לא הוצרך
לומר אל תירא אלא מתירא היה משה
שלא תעמוד לו זכות ששימש לאברהם
...
...
... ותרגמו
...

עד דלא אישתאר ליה
כשיזב :
וכבשנא ית כל קרוהי
בעידנא ההיא לא הות קרתא
דלא נסיבנא מנהון שיתין
קרוין כל בית פלך טרכונא
מלכותא דעוג במתנן :

כל אלין קרוין כריכן מקפן
שור רם דילהון דשין ועברין
בר מקרוי פצחיא דסגיאן
לחדא :
וגמרנא יתהון כמא דעבדנא
לסיחון מלכא דחשבון גמרנא
כל קירויא גובריא ונשיא
וטפלא :
וכל בעירא ועדי קירויא בזנא
לנא :
וכבשנא בעידנא ההיא ית
ארעא מיד תרין מלכי
אמוראה די בעיברא דירדנא
מנחלא דארנון עד טורא
דחרמון :

צידונאי קרן לחרמון שריון
ואמוראי קרן ליה טור תלגא

כל קירוי מישרא וכל גלעד
וכל מתנן עד סלכה ואדרעי
קירוי מלכותיה דעוג במתנן :
ארי לחוד עוג מלכא דמתנן
אישתאר משאר גיבריא הא
ערסיה ערסא דפרזלא הלא
היא ברבת בני עמון תשע
אמין אורכה וארבע אמין
פותיה באמת מלך :
וית ארעא הדא יריתנא
בעידנא ההיא מערער דעל
נחלא דארנון ופלגות טורא
דגלעד וקירוהי יהבית
לשבטא דראובן ולשבטא דגד

ושאר גלעד וכל מתנן מלכותא
דעוג יהבית לפלגות שבטא
דמנשה כל בית פלך טרכונא
וכל מתנן ההוא מתקרי ארע
גיבריא :
יאיר בר מנשה נסיב ית כל
בית פלך טרכונא עד תחום
גשוראה ואפקירוס וקרא
יתהין על שמיה ית מתנן כפרני
יאיר עד יומא הדין :
ולמכיר יהבית ית גלעד :
ולשבטא דראובן ולשבטא
דגד יהבית מן גלעד ועד נחלא
דארנון גו נחלא ותחומיה ועד
יובקא נחלא תחומא דבני
עמון : ומישרא וירדנא
ותחומיה מגינוסר ועד ימא

עד בלתי השאיר לו שריד : ונלכד
את כל עריו בעת ההוא לא היתה
קריה אשר לא לקחנו מאתם
ששים עיר כל חבל ארגב ממלכת
עוג בבשן : כל אלה ערים בצרת
חומה גבהה דלתים ובריח לבד מערי
הפרזי הרבה מאד : ונחרם אותם
כאשר עשינו לסיחן מלך חשבון
החרם כל עיר מתם הנשים והטף :
וכל הבהמה ושלל הערים בזונו לנו :
ונקח בעת ההוא את הארץ מיד שני
מלכי האמרי אשר בעבר הירדן מנחל
ארנן עד הר חרמון : צידנים יקראו
לחרמון שרין והאמרי יקראו לו
שניר : כל ערי המישר וכל הגלעד וכל
הבשן עד סלכה ואדרעי ערי ממלכת
עוג בבשן : כי רק עוג מלך הבשן
נשאר מיתר הרפאים הנה ערשו
ערש ברזל הלה הוא ברבת בני עמון
תשע אמות ארכה וארבע אמות
רחבה באמת איש : ואת הארץ הזאת
ירשנו בעת ההוא מערער אשר
על נחל ארנן וחצי הר הגלעד ועריו
נתתי לראובני ולגדי : ויתר הגלעד
וכל הבשן ממלכת עוג נתתי לחצי
שבט המנשה כל חבל הארגב לכל
הבשן ההוא יקרא ארץ רפאים :
יאיר בן מנשה לקח את כל חבל
ארגב עד גבול הגשורי והמעכתי
ויקרא אתם על שמו את הבשן חות
יאיר עד היום הזה : ולמכיר נתתי את
הגלעד : ולראובני ולגדי נתתי מן
הגלעד ועד נחל ארנן תוך הנחל
וגבל ועד יבק הנחל גבול בני עמון :
והערבה והירדן וגבל מכנרת ועד ים

וראיתי תרגום ירושלמי במגלת
אסתר קורין פלטרי טרכונין ולמדתי
חבל ארגב תרגומו טרכונא היכל מלך
כלומר שממלכות נקרא על שמו
וכן כל הארגב דמלכים אבל היכל
המלך הרגו פקח למנחם · ערי
הפרזי · פרוזות ופתוחות בלא חומה
וכן פרזות תשב ירושלם · החרם ·
לשון הווה הלוך וכלות · מיד שני
מלכי האמורי · מרשותם · צידנים
יקראו לחרמון שריון · ובמקום
אחר הוא אומר ועד הר שיאון הוא
חרמון הרי לו ארבעה שמות
חרמון שיאון שריון שניר למה
הוצרכו לכתוב להגיד שבחה של
ארץ ישראל שהיו ארבע מלכיות
מתפארות בכך זו אומרת על שמי
יקרא וזו אומרת על שמי יקרא ·
שניר · הוא שלג בלשון אשכנז
ובלשון כנען · מיתר הרפאים ·
שהרגו אמרפל וחבריו בעשתרות
קרנים והוא פלט מן המלחמה
שנאמר ויבא הפליט והוא עוג ·
באמת איש · באמת עוג ·
ההוא יקרא ארץ רפאים ·
היא אותה שנתתי לאברהם ·
והיא הקרין קוראה הקדמוני
למעלה · מנחל ארנון ועד הר
חרמון ירשם בעת ההיא ·
ממערער אשר על שפת הנחל
ארנון · אינו מחובר לראשו של
מקרא אלא למטה על נחל ארנון
נתתי לראובני ולגדי · אבל
למעלן הקדוש עד הר חרמון
קידה ·

הערבה ים המלח תחת אשדת הפסגה
מזרחה: ואצו אתכם בעת ההוא לאמר
יהוה אלהיכם נתן לכם את הארץ
הזאת לרשתה חלוצים תעברו לפני
אחיכם בני ישראל כל בני חיל: רק
נשיכם וטפכם ומקנכם ידעתי כי
מקנה רב לכם ישבו בעריכם אשר
נתתי לכם: עד אשר יניח יהוה לאחיכם
ככם וירשו גם הם את הארץ אשר
יהוה אלהיכם נתן להם בעבר הירדן
ושבתם איש לירשתו אשר נתתי
לכם: ואת יהושוע צויתי בעת ההוא
לאמר עיניך הראת את כל אשר
עשה יהוה אלהיכם לשני המלכים
האלה כן יעשה יהוה לכל הממלכות
אשר אתה עבר שמה: לא תיראום
כי יהוה אלהיכם הוא הנלחם לכם:

ואתחנן אל יהוה
בעת ההוא לאמר: אדני יהוה אתה
החלות להראות את עבדך את
גדלך ואת ידך החזקה אשר מי אל
בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך
וכגבורתך: אעברה נא ואראה את
הארץ הטובה אשר בעבר הירדן
ההר הטוב הזה והלבנן: ויתעבר
יהוה בי למענכם ולא שמע אלי
ויאמר יהוה אלי רב לך אל תוסף דבר
אלי עוד בדבר הזה: עלה ראש
הפסגה ושא עיניך ימה וצפנה ותימנה
ומזרחה וראה בעיניך כי לא תעבר

דמישרא ותחבא ימא
דמילחא תחות משפך כי
רמתא מדינחא:
ופקידית יתכון בעידנא ההיא
למימר יי אלהכון יהב לכון
ית ארעא הדא למירתה מזרזין
תעברון קדם אחיכון בני
ישראל כל מזרזי חילא:

לחוד נשיכון וטפלכון ובעירכון
ידענא ארי בעיר סגי לכון
יתבון בקירויכון די יהבית
לכון:
עד דיניח יי לאחיכון כותכון
וירתון אף אינון ית ארעא
דיי אלהכון יהיב לכון בעיברא
דירדנא ותתובון גבר
לירותתיה דיהבית לכון:

וית יהושע פקידית בעידנא
ההיא למימר עינך חזאה ית
כל דעבד יי אלהכון לתרין
מלכיא האילין כן יעבד יי
לכל מלכותא דאת עבר
לתמן:
לא תדחלון מנהון ארי יי
אלהכון מימריה מגיח לכון:

וצליתי קדם יי בעידנא
ההיא למימר:
יי אלהים את שריתא לאחזאה
ית עבדך ית רבותך וית ידך
תקיפתא דכאן הוא אלהא
דשכינתיה בשמיא מלעלא
ושליט בארעא דלית דיעביד
כעובדך וכגבורתך:
איעבר כען ואיחזי ית ארעא
טבתא די בעיברא דירדנא
טורא טבא הדין ובית מקדשא

והוה רגז מן קדם יי עלי
בדילכון ולא קביל מני ואמר
יי לי סגי לך לא תוסיף למללא
קדמי עוד בפתגמא הדין:

סק לריש רמתא וזקוף עינך
למערבא ולציפונא ולדרומא
ולמדינחא וחזי בעינך ארי
לא תעבר

תוך הנחל וגבול. תוך הנחל כל הנחל
ועוד מעבר לשפה כלומר עד ועד
בכלל ויותר מכאן: כנרת. מעבר
הירדן המערבי היה. ונחלת בני גד
מעבר הירדן המזרחי ונפל בגורלם
רוחב הירדן כנגדם ועוד מעבר
הירדן המערבי היה שפת עד כנרת
וזהו שנ' והערבה והירדן וגבול הירדן
ומעבר לו: ואצו אתכם. לבני ראובן
ולבני גד היה מדבר: לפני אחיכם.
הם היו הולכים לפני ישראל למלחמה
לפי שהיו גבורים ואויבים נופלים
לפניהם שנ' ולגד אמר ברוך מרחיב
גד כלביא שכן וטרף אף קדקד:

חסלת אלה הדברים

ואתחנן אל יי

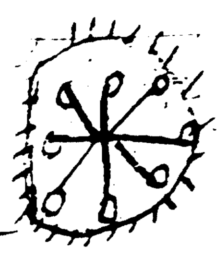

אין חנון בכל מקום אלא לשון מתנת
חנם אע"פ שיש להם לצדיקים לתלות
במעשיהם הטובים אין מבקשים
מאת המקום אלא מתנת חנם כלפי
שאמר וחנותי את אשר אחון אמר לו
בלשון ואתחנן: דבר אחר זה אחד
מעשרה לשונות שנקראת תפלה
כדאיתא בספרי: בעת ההיא. לאחר
שכבשתי ארץ סיחון ועוג דמיתי
שמא הותר הנדר: לאמר. אחד
מג' מקומות שאמר משה לפני
המקום איני מניחך עד שתודיעני
אם תעשה שאלתי אם לאו: יי' אלקים.
רחום בדין: אתה החלות להראות
את עבדך. פתח להיות עומד ומתפלל. אע"פ שנגזרה גזרה אמרתי לו ועתה הניחה לי וגו' ואין תפלתי כלום אלא לפתוח
פתח שם להיות בכך להתפלל על עצמי. את גדלך. זו מדת טובך וכן הוא אומר ועתה יגדל נא כח יי' וגו': ואת ידך החזקה.
ימינך שהיא פשוטה לכל באי עולם: החזקה. שאתה כובש ברחמיך את מדת הדין בחזקה: אשר מי אל וגו' אינך דומה
למלך בשר ודם שיש לו יועצים וסנקתדרין הממחין בידו כשהוא רוצה לעשות חסד ולעבור על מדותיו אתה אין מי שימחה בידך

222B

את הירדן הזה · וצו את יהושע
וחזקהו ואמצהו כי הוא יעבר לפני
העם הזה והוא ינחיל אותם את
הארץ אשר תראה ונשב בגיא מול
בית פעור · פ
ועתה ישראל שמע אל החקים
ואל המשפטים אשר אנכי מלמד
אתכם לעשות למען תחיו ובאתם
וירשתם את הארץ אשר יהוה
אלהי אבתיכם נתן לכם: לא תספו
על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם
ולא תגרעו ממנו לשמר את מצות
יהוה אלהיכם אשר אנכי מצוה
אתכם: עיניכם הראות את אשר
עשה יהוה בבעל פעור כי כל האיש
אשר הלך אחרי בעל פעור השמידו
יהוה אלהיך מקרבך: ואתם
הדבקים ביהוה אלהיכם חיים
כלכם היום: ראה למדתי אתכם
חקים ומשפטים כאשר צוני יהוה
אלהי לעשות כן בקרב הארץ אשר
אתם באים שמה לרשתה: ושמרתם
ועשיתם כי הוא חכמתכם ובינתכם
לעיני העמים אשר ישמעון את כל
החקים האלה ואמרו רק עם חכם
ונבון הגוי הגדול הזה: כי מי גוי גדול
אשר לו אלהים קרבים אליו כיהוה
אלהינו בכל קראנו אליו: ומי גוי גדול
אשר לו חקים ומשפטים צדיקם
ככל התורה הזאת אשר אנכי נתן

ית ירדנא הדין ·
ופקיד ית יהושע
ותקפיה ועלמיה ארי הוא
יעבר קדם עמא הדין והוא
יחסין יתהון ית ארעא דתחזי ·

ויתבנא בחילתא קדם בית
פעור ·

וכען ישראל שמע לקימיא
ולדיניא דאנא מאליף יתכון
למעבד בדיל דתיחון ותיעלון
ותירתון ית ארעא דיי אלהא
דאבהתכון יהיב לכון ·

לא תוספון על פיתגמא דאנא
מפקיד יתכון ולא תמנעון מניה
למיטר ית פיקודיא דיי
אלהכון דאנא מפקיד יתכון ·

עיניכון חזאה ית דעבד יי
בפלחי בעלא פעור ארי כל
גברא דהליך בתר בעל פעור
שיציה יי אלהך מבינך ·

ואתון דאתדבקתון בדחלתא
דיי אלהכון קיימין כולכון
יומא דין ·

חזו דאליפית יתכון קיימין
ודינין כמא דפקדני יי אלהי
למעבד כן בגו ארעא דאתון
עלין לתמן למירתה ·

ותטרון ותעבדון ארי היא
חכמתכון וסוכלתנותכון לעיני
עממיא דישמעון ית כל קימיא
האלין ויימרון לחוד עם חכים
וסוכלתן עמא רבא האלין ·

ארי מאן עם רב דליה אלה
קריב ליה לקבלא צלותיה
בעידן עקתיה כיי אלהנא בכל
עידן דאנחנא מצלן קדמוהי ·

ומאן עם רב
דליה קיימין ודינין קשיטין
ככל אוריתא הדא דאנא יהב

אם תמחול לו ותבטל גזרתך · ולפי
פשוטו אתה החלות להראות את
עבדך ענין סיחון ועוג שנאמר
החלותי תת לפניך הראני נא
שלשים ושתי מלכים · אעברה נא ·
אין נא אלא לשון בקשה · ההר הטוב ·
זה ירושלים · והלבנון זה בית המקדש ·
ויתעבר · נתמלא חמה · למענכם ·
אתם גרמתם לי וכן הוא אומר ויקציפו
על מי מריבה וירע למשה בעבורם ·
רב לך · שלא יאמרו הרב כמה קשה
והתלמיד כמה סרבן ומפציר ·
דבר אחר רב לך הרבה מזה שמור
לך רב טוב הצפון לך · בקשת
ממנו והראה את הארץ הטובה
שהראה לך את כלה שנאמר
ויראהו יי את כל הארץ מן הגלעד
עד דן · וצו את יהושע · על
הטרחות ועל המשאות ועל הריבות ·
וחזקהו ואמצהו · כדי שלא ירך לבו
לומר כשם שנענש רבי עליהם כך
סופי ליענש עליהם מבטיחו אני כי
הוא יעבור והוא ינחיל · אם הוא
יעבור לפניהם ינחלו ואם לאו לא
ינחלו · וכן אתה מוצא כששלח מן
העם אל העי והוא ישב ויכו מהם
אנשי העי · וכיון שנפל על פניו
אמר לו קום לך קם לך כתיב אתה
עומד במקומך ומשלח את בני
למלחמה למה זה אתה נופל על
פניך לא כך אמרתי למשה רבך אם
הוא עובר הם עוברים ואם לאו אין עוברים · ונשב בגיא וגו' ונצמדתם לבעל פעור ואעפ"כ ועתה ישראל
אל החקים ואל המשפטים · והכל מחול לך ואני לשכחתי מחול לו · לא תוסיפו · כגון חמש פרשיות שבתפלין
חמשה מינים שבלולב וחמש ציצות וכן לא תגרעו · ושמרתם · זו משנה · ועשיתם · כמשמעו · כי היא
חכמתכם ובינתכם · בזאת תחשבו חכמים ונבונים לעיני העמים · חקים ומשפטים צדיקים · הגונים ומקובלים ·

ולא תגרעו
ממנו לשמר
את מצות
יהוה אלה

2
2
3
A

לפניכם היום רק השמר לך ושמר
נפשך מאד פן תשכח את הדברים
אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך
כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני
בניך יום אשר עמדת לפני יהוה
אלהיך בחרב באמר יהוה אלי הקהל
לי את העם ואשמעם את דברי
אשר ילמדון ליראה אתי כל הימים
אשר הם חיים על האדמה ואת
בניהם ילמדון ותקרבון ותעמדון
תחת ההר וההר בער באש עד לב
השמים חשך ענן וערפל : וידבר
יהוה אליכם מתוך האש קול דברים
אתם שמעים ותמונה אינכם ראים
זולתי קול ויגד לכם את בריתו אשר
צוה אתכם לעשות עשרת הדברים
ויכתבם על שני לחות אבנים ואתי
צוה יהוה בעת ההוא ללמד אתכם
חקים ומשפטים לעשתכם אתם
בארץ אשר אתם עברים שמה
לרשתה ונשמרתם מאד לנפשתיכם
כי לא ראיתם כל תמונה ביום דבר
יהוה אליכם בחרב מתוך האש פן
תשחתון ועשיתם לכם פסל תמנת
כל סמל תבנית זכר או נקבה תבנית
כל בהמה אשר בארץ תבנית כל
צפור כנף אשר תעוף בשמים :
תבנית כל רמש באדמה תבנית כל
דגה אשר במים מתחת לארץ ופן
תשא עיניך השמימה וראית את
השמש ואת הירח ואת הכוכבים כל
צבא השמים ונדחת והשתחוית להם
ועבדתם אשר חלק יהוה אלהיך
אתם לכל העמים תחת כל השמים
ואתכם לקח יהוה ויוצא אתכם מכור

קדמיכון יומא דין :
לחוד איסתמר לך וטר נפשך
לחדא דילמא תתנשי ית
פיתגמיא דחזאה עינך ודילמא
יעידון מליבך כל יומי חייך
ותהודעינון לבנך ולבני בנך :

יומא דקמת קדם יי אלהך
בחורב כד אמר יי לי אכניש
קדמי ית עמא ואשמעינון ית
פיתגמי דיילפון לדחלא קדמי
כל יומיא דאינון קיימין על
ארעא וית בניהון יילפון :

וקרבתון וקמתון בשפולי טורא
וטורא בעיר באישתא עד צית
שמיא חשוכא עננא ואמיטתא :

ומליל יי עמכון מגו אישתא
קל פיתגמין אתון שמעין ודמות
ליתיכון חזן אילהן קלא :

וחוי לכון ית קימיה דפקיד
יתכון למעבד עשרא פיתגמין
וכתבינון על תרין לוחי אבניא :

ויתי פקיד יי בעידנא ההיא
לאלפא יתכון קימין ודינין
למיעבדכון יתהון בארעא
דאתון עברין תמן למירתה :

ותסתמרון לחדא לנפשתיכון
ארי לא חזיתון כל דמו ביומא
דמליל יי עמכון בחורב מגו
אישתא :

דילמא תחבלון ותעבדון לכון
צילמא דמות כל צורה דמות
דכר או נוקבא :

דמות כל בעירא די בארעא
דמות כל ציפר גדפא דפרח
באויר רקיע שמיא :

דמות כל ריחשא די בארעא
דמות כל נוני דבמיא מלרע
לארעא :

ודילמא תזקוף עינך לשמיא
ותחזי ית שמשא וית סיהרא
וית כוכביא כל חילי שמיא
ותטעי ותסגוד להון ותפלחינון
דפליג יי אלהך יתהון לכל
עממיא דתחות כל שמיא :

ויתכון קריב יי לדחלתיה
ואפיק יתכון מכורא

רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן
תשכח את הדברים · אז כשלא תשכחו
ותעשו על אמיתתם תחשבו חכמים
ונבונים ואם תעוותו אותם מתוך
שכחה תחשבו שוטים · יום אשר עמדת
מוסב על מקרא של מעלה הדברים
אשר ראו עיניך · יום אשר עמדת
לפני ה' אלהיך בחורב אשר ראית שם
את הקולות ואת הלפידים · ילמדון ·
ילמדון לעצמם · ואת בניהם ילמדון · תוכו
כמו של פני · סמל · צורה · ומן האש
שמעת קדמויות · להסתכל בנגד
להם לב לנטעות אחריהם · אשר חלק
להאיר להם · לא נתנם לו מתוך
[illegible]

לבניך ולבני
בניך כוון
במשפט בתוך
שכל מי שבנו
בן בנו תלמיד
חכם מובטח
שהתורה פוסקת
מזרעו

והוה כמשמעכון ית קלא מגו
חשוכא וטורא בער באשתא
וקריבתון לותי כל רישי
שבטיכון וסביכון:

ואמרתון הא אחזיאנא יי' אלהנא
ית יקריה וית רבותיה וית קל
מימריה שמענא מגו אישתא
יומא הדין חזינא ארי ממליל
יי' עם אנשא ומתקיים:

וכען למה נמות ארי תיכלננא
אישתא רבתא הדא אם
מוספין אנחנא למשמע ית קל
מימרא דיי' אלהנא עוד
ומיתין אנחנא:
ארי מאן כל בשרא דשמע
קל מימרא דיי' קיימא ממליל
מגו אישתא כותנא ואתקיים:

קרב את ושמע ית כל דיימר
יי' אלהנא ואת תמליל עמנא
ית כל דימליל יי' אלהנא עמך
ונקביל ונעביד:

ושמיע קדם יי' ית קל
פתגמיכון במללותכון עמי
ואמר יי' לי שמיע קדמי ית
קל פתגמי עמא הדין דמלילו
עמך אתקינו דמלילו:

לואי דיהא לבא הדין להון
למדחל קדמי ולמיטר ית כל
פיקודי כל יומיא בדיל דייטב
להון ולבניהון לעלם:

איזיל אימר להון תובו לכון
למשכניכון:

ואת הכא קום קדמי ואמליל
עמך ית כל תפקדתא וקימיא
ודיניא דתלפון ויעבדון
בארעא דאנא יהיב להון
למירתה:

ותיטרון למעבד כמא דפקיד
יי' אלהכון יתכון לא תסטון
לימינא ולשמאלא:

בכל אורחא דפקיד יי' אלהכון
יתכון תהכון בדיל דתיחון
ויטב לכון ותורכון יומין
בארעא דתירתון:

ודא תפקידתא
קימיא ודיניא דפקיד יי'
אלהכון לאלפא יתכון

ויהי כשמעכם את הקול מתוך
החשך וההר בער באש ותקרבון
אלי כל ראשי שבטיכם וזקניכם:
ותאמרו הן הראנו יהוה אלהינו את
כבדו ואת גדלו ואת קלו שמענו
מתוך האש היום הזה ראינו כי ידבר
אלהים את האדם וחי: ועתה למה
נמות כי תאכלנו האש הגדלה הזאת
אם יספים אנחנו לשמע את קול
יהוה אלהינו עוד ומתנו: כי מי כל
בשר אשר שמע קול אלהים חיים
מדבר מתוך האש כמנו ויחי: קרב
אתה ושמע את כל אשר יאמר יהוה
אלהינו ואת תדבר אלינו את כל
אשר ידבר יהוה אלהינו אליך ש
ושמענו ועשינו: וישמע יהוה
את קול דבריכם בדברכם אלי
ויאמר יהוה אלי שמעתי את קול
דברי העם הזה אשר דברו אליך
היטיבו כל אשר דברו: מי יתן והיה
לבבם זה להם ליראה אתי ולשמר
את כל מצותי כל הימים למען ייטב
להם ולבניהם לעלם: לך אמר להם
שובו לכם לאהליכם: ואתה פה
עמד עמדי ואדברה אליך את כל
המצוה והחקים והמשפטים אשר
תלמדם ועשו בארץ אשר אנכי
נתן להם לרשתה: ושמרתם לעשות
כאשר צוה יהוה אלהיכם אתכם
לא תסרו ימין ושמאל: בכל הדרך
אשר צוה יהוה אלהיכם אתכם תלכו
למען תחיון וטוב לכם והארכתם
ימים בארץ אשר תירשון: וזאת
המצוה החקים והמשפטים אשר
צוה יהוה אלהיכם ללמד אתכם

ושננתם לבניך · אלו
התלמידים מצינו בכל מקום
שהתלמידים קרוים בנים שנאמר
בנים אתם ליי' אלהיכם ואומר
בני הנביאים אשר בבית אל ·
וכן חזקיה שלמד תורה לכל ישראל
קראם בנים שנאמר ועתה בני
אל תשלו · וכשם שהתלמידים
קרוים בנים כך הרב קרוי אב
שנאמר אבי אבי רכב ישראל
ופרשיו · ודברת בם · שלא
יהא עיקר דבורך אלא בם עשם
עיקר ואל תעשם תפל · ובשכבך ·
יכול אפי' שכב באמצע היום תלמוד לומר
ובלכתך בדרך · דרך ארץ דברה
תורה בשעת שכיבה ובשעת קימה ·
וקשרתם לאות על ידך · אלו התפלין
שבזרוע · והיו לטטפת בין עיניך ·
אלו תפלין שבראש · ועל שם מנין
פרשיותיהן נקראו טטפת · טט
בכתפי שתים פת באפריקי שתים ·
מזוזות ביתך · מזוזת כתיב שאין
צריך אלא אחת · ובשעריך ·
לרבות שערי חצרות שערי מדינות
שערי עיירות · חצבים · לפי
שהוא מקום טרשים ואבנים
נופל בו לשון חציבה · מבית
עבדים · כתרגומו מבית
עבדותא ממקום שהייתם שם
עבדים · ובשמו תשבע · אם
יש בך כל המדות · הללו
ירא את שמו ועובד אותו
תשבע · שמתוך
שאתה ירא את שמו תהא זהיר
בשבועתך ואם לאו לא תשבע

224 A

לעשות בארץ אשר אתם עברים
שמה לרשתה׃ למען תירא את
יהוה אלהיך לשמר את כל חקתיו
ומצותיו אשר אנכי מצוך אתה ובנך
ובן בנך כל ימי חייך ולמען יארכן
ימיך׃ ושמעת ישראל ושמרת לעשות
אשר ייטב לך ואשר תרבון מאד
כאשר דבר יהוה אלהי אבתיך לך
ארץ זבת חלב ודבש׃

שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה
אחד׃ ואהבת את יהוה אלהיך בכל
לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך׃ והיו
הדברים האלה אשר אנכי מצוך
היום על לבבך׃ ושננתם לבניך ודברת
בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך
ובשכבך ובקומך׃ וקשרתם לאות
על ידך והיו לטטפת בין עיניך
וכתבתם על מזזות ביתך ובשעריך׃
והיה כי יביאך יהוה אלהיך
אל הארץ אשר נשבע לאבתיך
לאברהם ליצחק וליעקב לתת לך
ערים גדלת וטבת אשר לא בנית׃
ובתים מלאים כל טוב אשר לא
מלאת וברת חצובים אשר לא חצבת
כרמים וזיתים אשר לא נטעת ואכלת
ושבעת׃ השמר לך פן תשכח את
יהוה אשר הוציאך מארץ מצרים
מבית עבדים׃ את יהוה אלהיך
תירא ואתו תעבד ובשמו תשבע׃ לא
תלכון אחרי אלהים אחרים מאלהי
העמים אשר סביבותיכם׃ כי אל קנא
יהוה אלהיך בקרבך פן יחרה אף
יהוה אלהיך בך והשמידך מעל פני
האדמה׃ לא תנסו את יהוה
אלהיכם כאשר נסיתם במסה׃ שמור

למעבד בארעא דאתון עברין
לתמן למירתה׃
בדיל דתדחל קדם יי׳ אלהך
למטר ית כל קיימוהי
ופיקודוהי דאנא מפקיד לך
את וברך ובר ברך כל יומי
חייך ובדיל דיסגון יומך׃

ותקביל ישראל ותטר למעבד
דייטב לך ודתיסגון לחדא
כמא דמליל יי׳ אלהא דאבהתך
לך ארעא עבדא חלב ודבש׃

שמע ישראל יי׳ אלהנא יי׳ חד

ותרחם ית יי׳ אלהך בכל
לבך ובכל נפשך ובכל ניכסך

ויהון פתגמיא האלין דאנא
מפקיד לך יומא דין על לבך׃

ותתנינון לבנך ותמליל בהון
במתבך בביתך ובמהכך
באורחא ובמשכבך ובמקמך׃

ותקטרינון לאת על ידך ויהון
לתפילין בין עינך ותכתובינון
על מזוזין ותקבעינון בסיפי
ביתך ובתרעך׃
ויהא ארי יעלינך יי׳ אלהך
לארעא דקיים לאבהתך
לאברהם ליצחק וליעקב
למיתן לך קרוין רברבן וטבן
דלא בנית׃
ובתין
מליאן כל טוב דלא מלאת
וגובין פסילן דלא פסלת כרמין
וזיתין דלא נציבת ותיכול
ותשבע׃

איסתמר לך דילמא תתנשי
ית דחלתא דיי׳ דאפקך
מארעא דמצרים מבית
עבדותא׃
ית יי׳ אלהך תדחל וקדמוהי
תפלח ובשמיה תקיים׃
לא תהכון בתר טעות עממיא
מטעות עממיא די בסחרניכון

ארי אל קנא יי׳ אלהך
שכינתיה בינך דילמא יתקף
רוגזא דיי׳ אלהך בך
וישיצינך מעל אפי ארעא׃

לא תנסון קדם יי׳ אלהכון
כמא דנסיתון בניסיתא׃ טר

מיאלוי קומניס יאשר סכמנתכס׃
ואיה קרין נרווקיס יאלו מיתך
שיאהה רוזה יאת סכנתיך
תעשס יאחריקס קונרך נמודיר
עלבכס סוקר׃ נימסק כביטנו
מימנריס שכסוקו נמיס ק־יס יי׳
מקרכמ׃ קשר וקסוב׳ ע פס:ק
נפמס מסורב קרין׃ כאשר יתר
יי׳ וקינ רבר וקינות יאת כל קסס
ונמיר׃ כי שאך בנך מיסר׳ יס
מיחר שאוי נאחר זמן׃ ונשר
לבון קשלבה וקשה׃ וכן ונשר
קברול מין קיבן׃ לא תקנס׃
לא תקן נקס יאמיק בקרקע׃ ללך
לא תקנס׃ לא תקן נקס יון יאסור
עמר כמק נלה ני זמ׃ כי יסיר יאת
בנך׃ כם שלבי כשסא יאת בקך
יסיר יאת בנך יאשר תלך לו בקך
מיאחרי׃ נמרם שבן בקך קבנא
מון קוני קרי בנך ויאין בין בנך
קבן מן קוניק קרי בנך שבא
בנה נפ שבנך כרוך יאחריך
שהרי לא נמר על בת לא תקרח
יכי קסיר יאת בנך מיאחרי לא נחמר
שאו כי יסיר יאת בנך׃ מיוכמותקס
קפס על בכן׃
מיתבנקס קסברנ׳
יאבן יאחרת׃
יאסריקס יאלמת
שמעברים יאתס׃
כמילקס נלמיס׃
לא מקבנס׃
כמסוי ומירתא
נמס שאין יאקר
מינגלוס עגמיכס

225A

תשמרון את מצות יהוה אלהיכם
ועדתיו וחקיו אשר צוך: ועשית הישר
והטוב בעיני יהוה למען ייטב לך
ובאת וירשת את הארץ הטבה אשר
נשבע יהוה לאבתיך: להדף את כל
איביך מפניך כאשר דבר יהוה:
כי ישאלך בנך מחר לאמר
מה העדת והחקים והמשפטים אשר
צוה יהוה אלהינו אתכם: ואמרת
לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים
ויציאנו יהוה ממצרים ביד חזקה:
ויתן יהוה אותת ומפתים גדלים
ורעים במצרים בפרעה ובכל ביתו
לעינינו: ואותנו הוציא משם למען
הביא אתנו לתת לנו את הארץ
אשר נשבע לאבתנו: ויצונו יהוה
לעשות את כל החקים האלה
ליראה את יהוה אלהינו לטוב לנו
כל הימים לחיתנו כהיום הזה:
וצדקה תהיה לנו כי נשמר לעשות
את כל המצוה הזאת לפני יהוה
אלהינו כאשר צונו:
כי יביאך יהוה
אלהיך אל הארץ אשר אתה בא
שמה לרשתה ונשל גוים רבים מפניך
החתי והגרגשי והאמרי והכנעני
והפרזי והחוי והיבוסי שבעה גוים
רבים ועצומים ממך: ונתנם יהוה
אלהיך לפניך והכיתם החרם
תחרים אתם לא תכרת להם ברית
ולא תחנם: ולא תתחתן בם בתך
לא תתן לבנו ובתו לא תקח לבנך:
כי יסיר את בנך מאחרי ועבדו
אלהים אחרים וחרה אף יהוה בכם
והשמידך מהר: כי אם כה תעשו

מיטר תיטרון ית פיקודיא דיי
אלהכון וסהדותיה וקיימוהי
דפקדך:
ותעבד דכשר ודתקין קדם
יי בדיל דייטב לך ותיעול
ותירת ית ארעא טבתא
דקיים יי לאבהתך:

למיתבר ית כל בעלי דבבך
מן קדמך כמא דמליל יי:

ארי ישאלינך ברך מחר
למימר מה סהדותא וקימיא
ודינא דפקיד יי אלהנא
יתכון:
ותימר לברך עבדין הוינא
לפרעה במצרים ואפקנא יי
ממצרים בידא תקיפתא:

ויהב יי אתין ומופתין רברבן
ובישין במצרים בפרעה ובכל
אנש ביתיה לעיננא:

ויתנא אפיק מתמן בדיל
לאעלא יתנא למתן לנא ית
ארעא דקיים לאבהתנא:

ופקדנא יי למיעבד ית כל
קימיא האלין למדחל קדם
יי אלהנא דייטב לנא כל
יומיא לקיימותנא כיומא הדין:

וזכותא תהא לנא ארי נטר
למיעבד ית כל תפקידתא
הדא קדם יי אלהנא כמא
דפקדנא:

ארי יעלינך יי אלהך לארעא
דאת עליל לתמן למירתה
ויתריך עממין סגיאין מן
קדמך חתאי וגרגשאי
ואמוראי וכנענאי ופריזאי
וחואי ויבוסאי שבעא עממין
סגיאין ותקיפין מנך:

וימסרינון יי אלהך קדמך
ותמחינון גמרא תגמר יתהון
לא תגזר להון קיים ולא
תרחם עליהון:

ולא תתחתן בהון ברתך לא
תתן לבריה וברתיה לא
תיסב לברך:

ארי יטעון ית ברך מבתר
פולחני ויפלחון לטעוות
עממיא ויתקף רוגזא דיי
בכון וישיצינך בפריע:
ארי אם כדין תעבדון

כשאני מבטיחך לכם טובה לפי נחר
בכם כי אנס קמצמצים עננימכם
כען: אברקים כשנתתי לו נגולה· אמר
ואנכי עפר ואפר· משה ואהרן
אמרו ונחנו מה· ולא כשמכנגדנחר
שאמר אנכי לעלין· —וסנחריב
שאמר מי בכל אלהי הארצות אשר
הצילו את ארצם מידי· ונבוכד—
מלך צר שאמר אל אני מושב—
אלהים: כי אתם המעט· קרי כי
משמש בלשון דהא· כי מאהבת יי'·
קרי כי משמש בלשון אלא· לא
מרובכם חשק יי' בכם אלא מאהבת
יי' אתכם ומשומרו את השבועה—
מה יעת שמרו את השבועה: לאלף
דור· ולהלן הוא אומר לאלפים· כאן
שהוא סמוך אצל שומרי מצותו
הוא אומר לאלף ולהלן שהוא סמוך
אצל אוהבו הוא אומר לאלפים·
אוהבו· אלו העושים מאהבה·
ולשומרי מצותו· אלו העושים—
מיראה· ומשלם לשונאיו אל פניו
בחייו משלם לו
גמולו הטוב·
להאבידו מן
העולם הבא·
הקוד—
הקים למצותם
ולמחר לעולם
הבא לטול
שכרם·

חסלת פרשת
ואתחנן
אל יהוה

והיה עקב

להם מזבחתיהם תתצו ומצבתם תשברו ואשירהם תגדעון ופסיליהם תשרפון באש: כי עם קדוש אתה ליהוה אלהיך בך בחר יהוה אלהיך להיות לו לעם סגלה מכל העמים אשר על פני האדמה: לא מרבכם מכל העמים חשק יהוה בכם ויבחר בכם כי אתם המעט מכל העמים: כי מאהבת יהוה אתכם ומשמרו את השבעה אשר נשבע לאבתיכם הוציא יהוה אתכם ביד חזקה ויפדך מבית עבדים מיד פרעה מלך מצרים: וידעת כי יהוה אלהיך הוא האלהים האל הנאמן שמר הברית והחסד לאהביו ולשמרי מצותו לאלף דור: ומשלם לשנאיו אל פניו להאבידו לא יאחר לשנאו אל פניו ישלם לו: ושמרת את המצוה ואת החקים ואת המשפטים אשר אנכי מצוך היום לעשותם:

והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אתם ושמר יהוה אלהיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבתיך: ואהבך וברכך והרבך וברך פרי בטנך ופרי אדמתך דגנך ותירשך ויצהרך שגר אלפיך ועשתרת צאנך על האדמה אשר נשבע לאבתיך לתת לך: ברוך תהיה מכל העמים לא יהיה בך עקר ועקרה ובבהמתך: והסיר יהוה ממך כל חלי וכל מדוי מצרים הרעים אשר ידעת לא ישימם בך ונתנם בכל שנאיך: ואכלת את כל העמים

להון אגוריהון תתרעון וקמתהון תתברון ואשרהון תקצצון וצלמי טעותהון תוקדון בנורא: ארי עם קדיש את קדם יי אלהך בך אתרעי יי אלהך למהוי ליה לעם חביב מכל עממיא די על אפי ארעא: לא מדסגיאין אתון מכל עממיא צבא יי בכון ואתרעי בכון ארי אתון זעירין מכל עממיא: ארי מדרחם יי יתכון ומדנטר ית קימא דקיים לאבהתכון אפיק יי יתכון בידא תקיפא ופרקך מבית עבדותא מידא דפרעה מלכא דמצרים: ותדע ארי יי אלהך הוא אלהים אלהא מהימנא נטר קימא וחסדא לרחמוהי ולנטרי פקודוהי לאלף דרין: ומשלם לסנאוהי טבון דאנון עבדין קדמוהי בחייהון לאובדיהון ולא מאחר עובד טב לסנאוהי טבון דאנון עבדין קדמוהי בחייהון משלם להון: ותטר ית תפקדתא וית קימיא וית דיניא דאנא מפקיד לך יומא דין למעבדהון:

ויהא חלף דתקבלון ית דיניא האלין ותטרון ותעבדון יתהון ויטר יי אלהך לך ית קימא וית חסדא דקיים לאבהתך: וירחמנך ויברכנך ויסגינך ויברך ולדא דמעך ואיבא דארעך עבורך חמרך ומשחך בקרי תורך ועדרי ענך על ארעא דקיים לאבהתך למתן לך: בריך תהא מכל עממיא לא יהא בך עקר ועקרא ובבעירך: ויעדי יי מנך כל מרעין וכל מכתשי מצרים בישיא די ידעת לא ישוינון בך ויתנינון בכל סנאך: ותגמר ית כל עממיא

תשמעון. אם המצות הקלות שאדם דש בעקביו תשמעון: ושמר ה' אלהיך לך. ישמור לך הבטחתו: שגר אלפיך. ולדי בקרך שהנקבה משגרת ממעיה: ועשתרות צאנך. מנחם פירש אברי כגון מבחר הצאן כמו עשתרות קרנים לשון חוזק. ורבותינו אמרו למה נקרא שמן עשתרות שמעשירות את בעליהן: עקר. שאינו מוליד: כי תאמר בלבבך. על כרחך לשון דלמא הוא: שמא תאמר בלבבך מפני שהם רבים לא אוכל להורישם אל תאמר כן לא תירא מהם ולא יתכן לפרשו בשאר לשון של כי שיפול עליו לא תירא מהם: המסות. נסיונות: האותות. כגון ויהי לנחש: והמופתים. המכות המופלאות: והיד החזקה. זה הדבר: והזרוע הנטויה. זו החרב: והצרעה. מין שרץ העוף שהיתה זורקת בהם מרה ומסמא את עיניהם ומסרסתן בכל מקום שהיו נסתרים שם: פן תרבה עליך חית השדה. והלא אם עושים רצונו של מקום אין מתיראים מן החיה שנאמר וחית השדה השלמה לך. גלוי וידוע לפניו שעתידין לחטוא: והמם. מהומה קשה כלו לשון נא מ... מן מהומה

2253

אשר יהוה אלהיך נתן לך לא
תחוס עינך עליהם ולא תעבד את
אלהיהם כי מוקש הוא לך׃
כי תאמר בלבבך
רבים הגוים האלה ממני איכה אוכל
להורישם׃ לא תירא מהם זכר
תזכר את אשר עשה יהוה אלהיך
לפרעה ולכל מצרים׃ המסת הגדלת
אשר ראו עינך והאתת והמפתים
והיד החזקה והזרע הנטויה אשר
הוצאך יהוה אלהיך כן יעשה יהוה
אלהיך לכל העמים אשר אתה
ירא מפניהם׃ וגם את הצרעה ישלח
יהוה אלהיך בם עד אבד הנשארים
והנסתרים מפניך׃ לא תערץ
מפניהם כי יהוה אלהיך בקרבך אל
גדול ונורא׃ ונשל יהוה אלהיך את
הגוים האל מפניך מעט מעט לא
תוכל כלתם מהר פן תרבה עליך
חית השדה׃ ונתנם יהוה אלהיך
לפניך והמם מהומה גדלה עד
השמדם׃ ונתן מלכיהם בידך והאבדת
את שמם מתחת השמים לא
יתיצב איש בפניך עד השמדך אתם׃
פסילי אלהיהם תשרפון באש לא
תחמד כסף וזהב עליהם ולקחת
לך פן תוקש בו כי תועבת יהוה
אלהיך הוא׃ ולא תביא תועבה אל
ביתך והיית חרם כמהו שקץ
תשקצנו ותעב תתעבנו כי חרם
הוא׃
כל המצוה אשר אנכי מצוך היום
תשמרון לעשות למען תחיון
ורביתם ובאתם וירשתם את הארץ
אשר נשבע יהוה לאבתיכם

דיי׳ אלהך יהב לך לא תחוס
עינך עליהון ולא תפלח ית
טעותהון ארי לתקלא יהון לך

דילמא תימר בלבך סגיאין
עממיא האלין מיני איכדין
איכול לתרכותהון׃

לא תידחל מנהון מידכר
תידכר ית דעבד יי׳ אלהך
לפרעה ולכל מצראי׃

ניסין רברבן דחזאה עינך
זאתיא ומופתיא וידא תקיפתא
ודרעא מרממא דאפקך יי׳
אלהך כן יעביד יי׳ אלהך לכל
עממיא דאת דחיל מן קדמיהון

ואף ית ערעיתא יגרי יי׳ אלהך
בהון עד דייבדון דאישתארו
ודאיטמרו מן קדמך׃

לא תיתבר מן קדמיהון ארי
יי׳ אלהך שכינתיה בינך
אלהא רבא ודחילא׃
ויתריך יי׳ אלהך ית עממיא
האילין מן קדמך זעיר זעיר לא
תיכול לשיציותהון בפריע
דילמא תיסגי עליך חיות ברא

וימסרינון יי׳ אלהך קדמך
ויגרישינון שגוש רב עד
דישתיצון׃

וימסר מלכיהון בידך ותוביד
ית שמהון מתחות שמיא לא
יתעתד אינש קדמך עד
דתשיצי יתהון׃
צלמי טעותהון תוקדון בנורא
לא תחמיד כספא ודהבא די
עליהון ותיסב לך דילמא
תיתקל ביה ארי מרחק קדם
יי׳ אלהך הוא׃

ולא תעיל דמרחק לביתך
ותהא חרמא כותיה שקצא
תשקצינה ורחקא תרחקינה
ארי חרמא הוא׃

כל תפקידתא דאנא מפקיד
לך יומא דין תטרון למיעבד
בדיל דתיחון ותסגון ותיעלון
ותירתון ית ארעא דקיים יי׳
לאבהתכון׃

ותדכר

והרי קוא כמו והסר אותסר
אכל ואינס גנגל עגלת כרלו
יסוד לתבך יחשו כקוד קיימן
ואתו פתח כאשר טעל אל
אלם אוותות כל קיימד
כפשוטו ומדרש אגיד אסר
קהלת נמתה נמור אותד
אינה נקראת אלו על אסר
נמרק אנאמר ואת עצמות
יוסף אשר קעלו בני ישראל
ממצרים קברו בשכם ופ
בני ישראל קעלו אותם והנא
מצא לכמו נתעסק כהם לקעלותם
ממצרים אלא לפי אלא הספירין
לעמרק ונמרוק ישראל נקראת
על שם ישראל נסתך
קהממור מסתש אלא הנסתרין
ולא הרקד אחרון סמלתך
לא בלהם מעלך פנה כמו
קיו אמן כסוקם ומנקמם
אותם כמין כלם מתקפם
ואף קמתקם כמות אקם בולם
קיק נגל לעשם עמקם כלמם
הוק אל חומם אגל עמו
לא נמקק לא כפוח כבנרך
כמדך קולם יוף ארגמקם
מפחות וית אמן
ותם קמתפם אמן נחלם
ונעמים ממך אחד
עמם וקם
עעמים
ממך אל
השמר כלבבך
נקמם ונפתיב
עמים נרמו

זכה ת׳ חסר ו׳ שתזכור שעשר׳ מאות במו

2
2
6
A

226
B

את כל הדרך אשר הוליכך יהוה
אלהיך זה ארבעים שנה במדבר
למען ענתך לנסתך לדעת את
אשר בלבבך התשמר מצותו אם
לא ויענך וירעבך ויאכלך את המן
אשר לא ידעת ולא ידעון אבתיך
למען הודיעך כי לא על הלחם
לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא
פי יהוה יחיה האדם שמלתך לא
בלתה מעליך ורגלך לא בצקה זה
ארבעים שנה וידעת עם לבבך כי
כאשר ייסר איש את בנו יהוה אלהיך
מיסרך ושמרת את מצות יהוה
אלהיך ללכת בדרכיו וליראה אתו
כי יהוה אלהיך מביאך אל ארץ
טובה ארץ נחלי מים עינת ותהמת
יצאים בבקעה ובהר ארץ חטה
ושערה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית
שמן ודבש ארץ אשר לא במסכנת
תאכל בה לחם לא תחסר כל בה
ארץ אשר אבניה ברזל ומהרריה
תחצב נחשת ואכלת ושבעת
וברכת את יהוה אלהיך על הארץ
הטבה אשר נתן לך השמר לך פן
תשכח את יהוה אלהיך לבלתי
שמר מצותיו ומשפטיו וחקתיו
אשר אנכי מצוך היום פן תאכל
ושבעת ובתים טבים תבנה וישבת
ובקרך וצאנך ירבין וכסף וזהב
ירבה לך וכל אשר לך ירבה ורם
לבבך ושכחת את יהוה אלהיך
המוציאך מארץ מצרים מבית
עבדים המוליכך במדבר הגדל
והנורא נחש שרף ועקרב וצמאון
אשר אין מים המוציא לך מים מצור

ית כל אורחא דדברך יי
אלהך דנן ארבעין שנין
במדברא בדיל לעינוך
לנסיותך למידע ית דבלבך
התטר פקודוהי אם לא ׃

ועניך ואכפנך ואוכלך ית
מנא דלא ידעתא ודלא ידעו
אבהתך בדיל להודעותך ארי
לא על לחמא בלחודוהי
מתקיים אינשא ארי על כל
אפקות מימרא דיי מתקיים
אינשא ׃
כסותך לא בלאת מינך
ומסנך לא יחפו דנן
ארבעין שנין ׃
ותדע עם לבך ארי כמא
דמאליף גברא ית בריה יי
אלהך מאליף לך ׃
ותטר ית פקודיא דיי אלהך
למהך באורחן דתקנן קדמוהי
ולמדחל יתיה ׃
ארי יי אלהך מעילך לארעא
טבתא ארע נגדא נחלין
דמיין מבועי עינון ותהומין
נפקין בבקען ובטורין ׃
ארע חטין ושערין וגופנין
ותאנין ורמונין ארעא דזיתהא
עבדין משחא והיא עבדא
דבש ׃
ארעא דלא בססכנות תיכול
בה לחמא לא תחסר כל
מידעם בה ארעא דאבנהא
פרזלא ומטורהא תפסול
נחשא ׃
ותיכול ותשבע ותברך ית יי
אלהך על ארעא טבתא דיהב
לך ׃
אסתמר לך דילמא תנשי ית
דחלתא דיי אלהך בדיל
דלא למטר פיקודוהי ודינוהי
וקימוהי דאנא מפקיד לך
יומא דין ׃
דילמא תיכול ותשבע ובתין
שפירין תבני ותתב ׃

ותורך ועאנך יסגון וכספא
ודהבא יסגי לך וכל דלך יסגי ׃

וירים לבך ותנשי ית דחלתא
דיי אלהך דאפקך מארעא
דמצרים מבית עבדותא ׃

דדברך במדברא רבא
ודחילא אתר חיון קלן
ועקרבין ובית צחונא
אתר דלית מיא דאפיק
לך מיא מטינרא

[illegible]

החלמיש׃ המאכלך מן במדבר
אשר לא ידעון אבתיך למען ענתך
ולמען נסתך להיטבך באחריתך׃
ואמרת בלבבך כחי ועצם ידי עשה
לי את החיל הזה׃ וזכרת את יהוה
אלהיך כי הוא הנתן לך כח לעשות
חיל למען הקים את בריתו אשר
נשבע לאבתיך כיום הזה׃

והיה אם שכח תשכח את יהוה
אלהיך והלכת אחרי אלהים אחרים
ועבדתם והשתחוית להם העדתי
בכם היום כי אבד תאבדון׃ כגוים
אשר יהוה מאביד מפניכם כן
תאבדון עקב לא תשמעון בקול
יהוה אלהיכם׃

שמע ישראל אתה עבר היום את
הירדן לבא לרשת גוים גדלים
ועצמים ממך ערים גדלת ובצרת
בשמים׃ עם גדול ורם בני ענקים
אשר אתה ידעת ואתה שמעת מי
יתיצב לפני בני ענק׃ וידעת היום כי
יהוה אלהיך הוא העבר לפניך אש
אכלה הוא ישמידם והוא יכניעם
לפניך והורשתם והאבדתם מהר
כאשר דבר יהוה לך׃ אל תאמר
בלבבך בהדף יהוה אלהיך אתם
מלפניך לאמר בצדקתי הביאני
יהוה לרשת את הארץ הזאת
וברשעת הגוים האלה יהוה מורישם
מפניך׃ לא בצדקתך ובישר לבבך
אתה בא לרשת את ארצם כי
ברשעת הגוים האלה יהוה אלהיך
מורישם מפניך ולמען הקים את
הדבר אשר נשבע יהוה לאבתיך

תקיפא׃
דאוכלך מנא במדברא דלא
ידעו אבהתך בדיל לעניותך
ובדיל לנסיותך לאוטבא לך
בסופך׃
ותימר בלבך חילי ותקוף ידי
קנו לי ית נכסיא האלין׃
ותדכר ית דחלתא דיי אלהך
ארי הוא יהיב לך עצה
למקני נכסין בדיל לאקמא ית
קימיה דקיים לאבהתך
כיומא הדין׃

ויהא אם איתנשאה תנשי ית
דחלתא דיי אלהך ותהך
בתר טעות עממיא ותפלחינון
ותיסגוד להון אסהדית בכון
יומא דין ארי מיבד תובדון׃
כעממיא דיי מאביד מן
קדמיכון כן תובדון חלף דלא
תקבלון במימרא דיי אלהכון

שמע ישראל את עבר יומא
דין ית ירדנא למיעל למירת
עממין רברבין ותקיפין מנך
קרוין רברבן וכריכן עד צית
שמיא׃
עם רב ותקיף בני גבריא דאת
ידעת ואת שמעת מאן ייכול
למיקם קדם בני גבריא׃
ותדע יומא דין ארי יי אלהך
הוא עבר קדמך מימריה
אישא אכלא הוא ישיצינון
והוא יתברינון קדמך
ותתרכינון ותובדינון בפריע
כמא דמליל יי לך׃

לא תימר בלבך בדיתבר יי
אלהך יתהון מן קדמך למימר
בזכותי אעלני יי למירת ית
ארעא הדא ובחובי עממיא
האלין יי מתריך להון מן
קדמך׃

לא בזכותך ובקשיטות לבך
את עליל למירת ית ארעהון
ארי בחובי עממיא האלין יי
אלהך מתריך להון מן קדמך
ובדיל לקיימא ית פתגמא
דקיים יי לאבהתך

נפלת קללה ; לסוף ארבעים יום
נתרצה לו ואמר לו פסל לך ואחר
כך ועשית לך ארון עץ ; ואתמה איזה
ארון תחלה שכשאבא והלוחות בידי
היכן אניחם ; ולא זהו ארון שעשה
בצלאל שהרי המשכן לא נתעסקו
בו עד לאחר יום הכפורים שכשירד
מן ההר צוה להם על מלאכת
המשכן ובצלאל עשה משכן
תחלה ואחר כך עשה ארון
וכלים נמצא זה אחר והוא שיוצא
עמהם למלחמה ושל בצלאל לא
יצא למלחמה אלא בימי עלי ונשבה
עלו ונשבה ; ובני ישראל
נסעו מבארות בני יעקן מוסרה
שם מת אהרן ; מה ענין זה לכאן
ועוד וכי מבארות בני יעקן נסעו
למוסרה והלא ממוסרה באו
לבני יעקן שנאמר ויסעו
ממוסרות ויחנו בבני יעקן
ועוד שם מת אהרן והלא בהר
ההר מת אהרן ; צא וחשוב
ותמצא שמונה מסעות ממוסרה
להר ההר אלא לפי ...
אמר להם ...
זאת עשיתם
כשמת אהרן בהר
ההר לסוף ארבעים
שנה ונסתלקו
ענני כבוד יראתם
לבם ...
מלך ערד
ונתנו ראש
לחזור למצרים
וחזרו לאחור

לאברהם ליצחק וליעקב: וידעת
כי לא בצדקתך יהוה אלהיך נתן לך
את הארץ הטובה הזאת לרשתה
כי עם קשה ערף אתה: זכר אל
תשכח את אשר הקצפת את יהוה
אלהיך במדבר למן היום אשר
יצאת מארץ מצרים עד באכם עד
המקום הזה ממרים הייתם עם
יהוה: ובחרב הקצפתם את יהוה
ויתאנף יהוה בכם להשמיד אתכם:
בעלתי ההרה לקחת לוחת האבנים
לוחת הברית אשר כרת יהוה
עמכם ואשב בהר ארבעים יום
וארבעים לילה לחם לא אכלתי
ומים לא שתיתי: ויתן יהוה אלי את
שני לוחת האבנים כתבים באצבע
אלהים ועליהם ככל הדברים אשר
דבר יהוה עמכם בהר מתוך האש
ביום הקהל: ויהי מקץ ארבעים יום
וארבעים לילה נתן יהוה אלי את
שני לחת האבנים לחות הברית:
ויאמר יהוה אלי קום רד מהר מזה
כי שחת עמך אשר הוצאת ממצרים
סרו מהר מן הדרך אשר צויתם
עשו להם מסכה: ויאמר יהוה אלי
לאמר ראיתי את העם הזה והנה
עם קשה ערף הוא: הרף ממני
ואשמידם ואמחה את שמם מתחת
השמים ואעשה אותך לגוי עצום
ורב ממנו: ואפן וארד מן ההר וההר
בער באש ושני לוחת הברית על
שתי ידי: וארא והנה חטאתם ליהוה
אלהיכם עשיתם לכם עגל מסכה
סרתם מהר מן הדרך אשר צוה
יהוה אתכם: ואתפש בשני הלחת

לאברהם ליצחק וליעקב:
ותידע ארי לא בזכותך יי
אלהך יהיב לך ית ארעא
טבתא הדא למירתה ארי עם
קשי קדל את:

הוי דכיר לא תינשי ית
דארגיזתא קדם יי אלהך
במדברא למן יומא דנפקתא
מארעא דמצרים עד מיתיכון
עד אתרא הדין מסרבין הויתון
קדם יי:

ובחורב ארגיזתון קדם יי והוה
רגז מן קדם יי בכון לשיצאה
יתכון:

במסקי לטורא למיסב לוחי
אבנא לוחי קיימא דגזר יי
עמכון ויתיבית בטורא ארבעין
יממין וארבעין לילוון לחמא
לא אכלית ומיא לא שתיתי:

ויהב יי לי ית תרין לוחי
אבנא כתיבין באצבעא דיי
ועליהון ככל פתגמיא דמליל
יי עמכון בטורא מגו אישתא
ביומא דקהלא:

והוה מסוף ארבעין יממין
וארבעין לילוון יהב יי לי ית
תרין לוחי אבניא לוחי קיימא:

ואמר יי לי קום חות
בפריע מכא ארי חביל עמך
דאפיקתא ממצרים סטו
בפריע מן אורחא דפקידתינון
עבדו להון מתכא:
ואמר יי לי למימר גלי קדמי
ית עמא הדין והא עם קשי
קדל הוא:
אנח בעותך מן קדמי
ואשיצינון ואימחי ית שמהון
מתחות שמיא ואיעביד יתך
לעם תקיף וסגי מנהון:

ואיתפניתי ונחתית מן טורא
וטורא בער באישתא ותרין
לוחי קיימא על תרתין ידי:

וחזית והא חבתון קדם יי
אלהכון עבדתון לכון עגל
מתכא סטיתון בפריע מן
אורחא דפקיד יי יתכון:

ואחדית בתרין לוחיא

שמעה מסמית לא הורתם על בנ
יעקן ומהם לנוסרק שם [illegible] לקחין
להם בני עי והרע מהם ולקם מן ס
על שחזרו אקכם לדרך חורקבם׳
מגם חורקם קעגע״ק קוד יוחר
קגינה ומשה יטניקה׳ ובמוסרי
עשיקה לכם חבל נה לעי׳ מיקת
של אקרן שגרמה לכה זאת ונדמה
לכם כאלו שם מת׳ וכמך
משה תבחה זאת לשברית הלוחות
לומר שקשה מיתת של צדיקים
כשבירת הלוחות׳ ולהודיע
שהוקשה לו מה שנתנו ראש לפרוש
ממנו כיום שעשו את העגל׳
בעת קהלת קבלת יי׳ תורת שבנס
קלוי׳ מוכב לעמן קרחשון בשרת
קהית בשנה ראש כה לנחקבס
ממצרים והמ[illegible] בעגל ובני לוי
לא קם לבבכם הם המקום מנסר׳
ובזעך מקרא זה לחורת בני יעקן
עם שחף בור[illegible] שם בני לוי [illegible]
שנמו [illegible]׳ וחנם
עינהם בהר [illegible] לקבל לחורת
קהת[illegible] ולמשלא פרם למעלה
כמה עמה כהר במדבר [illegible]
[illegible] יוחר והתחיל בני
לשזה את אהרן׳
קוים׳ למות
לשרת ולברך
בשמו׳ קבמסס
בגשיאת כפים׳
על כן לא היה ללוי
לאי שהגבל׳
לעמתו׳ קמושן
ואנס פמיין לקבה ושמע

ואשלכם מעל שתי ידי ואשברם
לעיניכם: ואתנפל לפני יהוה כראשנה
ארבעים יום וארבעים לילה לחם
לא אכלתי ומים לא שתיתי על כל
חטאתכם אשר חטאתם לעשות
הרע בעיני יהוה להכעיסו: כי יגרתי
מפני האף והחמה אשר קצף יהוה
עליכם להשמיד אתכם וישמע
יהוה אלי גם בפעם ההוא: ובאהרן
התאנף יהוה מאד להשמידו
ואתפלל גם בעד אהרן בעת ההוא:
ואת חטאתכם אשר עשיתם את
העגל לקחתי ואשרף אתו באש
ואכת אתו טחון היטב עד אשר דק
לעפר ואשלך את עפרו אל הנחל
הירד מן ההר: ובתבערה ובמסה
ובקברת התאוה מקצפים הייתם
את יהוה: ובשלח יהוה אתכם
מקדש ברנע לאמר עלו ורשו את
הארץ אשר נתתי לכם ותמרו את
פי יהוה אלהיכם ולא האמנתם לו
ולא שמעתם בקלו: ממרים הייתם
עם יהוה מיום דעתי אתכם: ואתנפל
לפני יהוה את ארבעים היום ואת
ארבעים הלילה אשר התנפלתי כי
אמר יהוה להשמיד אתכם: ואתפלל
אל יהוה ואמר אדני יהוה אל תשחת
עמך ונחלתך אשר פדית בגדלך
אשר הוצאת ממצרים ביד חזקה:
זכר לעבדיך לאברהם ליצחק
וליעקב אל תפן אל קשי העם הזה
ואל רשעו ואל חטאתו: פן יאמרו
הארץ אשר הוצאתנו משם מבלי
יכלת יהוה להביאם אל הארץ אשר
דבר להם ומשנאתו אותם הוציאם

ורמיתינון מעל תרתין ידי
ותברתינון לעיניכון:
ואשתטחית קדם יי
כבקדמיתא ארבעין יממין
וארבעין לילוון לחמא לא
אכלית ומיא לא שתיתי על
כל חובתכון דחבתון למיעבד
דביש קדם יי לארגזא
קדמוהי:
ארי דחילית מן קדם רוגזא
וחימתא דרגיז יי עליכון
לשיצאה יתכון וקביל יי
צלותי אף בזימנא ההוא:

ועל אהרן הוה רגז מן קדם
יי לחדא לשיציותיה וצליתי
אף על אהרן בעידנא ההוא:

וית חובתכון דעבדתון ית
עיגלא נסיבית ואוקידית יתיה
בנורא ושפית יתיה בשופינא
יאות עד דהוה דקיק לעפרא
ורמית ית עפריה לנחלא
דנחית מן טורא:

ובדליקתא ובניסתא ובקברי
דמשאלי סרגזין הויתון קדם
יי:

וכד שלח יי יתכון מרקם
גיאה למימר סקו ואחסינו ית
ארעא דיהבית לכון וסרבתון
על מימרא דיי אלהכון ולא
הימנתון ליה ולא קבילתון
למימריה:
מסרבין הויתון קדם יי מיומא
דידעית יתכון:
ואשתטחית קדם יי ית
ארבעין יממין וית ארבעין
לילוון דאשתטחית ארי אמר
יי לשיצאה יתכון:

וצליתי קדם יי ואמרית יי
אלהים לא תחביל עמך
ואחסנתך דפרקתא בתוקפך
דאפיקתא ממצרים בידא
תקיפא:

אידכר לעבדך לאברהם
ליצחק וליעקב לא תיתפני
לקשיו עמא הדין ולחובתהון
ולחטאיהון:

דילמא יימרון
דיירי ארעא דאפיקתנא
מתמן מדלית יכלא קדם יי
לאעלותהון לארעא דמליל
להון ומדסני יתהון אפיקנון

יי׳ קבלת לוחות · ונטל פרס מזומן
מבית המלך · כימים הראשונים ·
של לוחות הראשונות · מה הראשונים
ברצון אף אלו ברצון · אבל
האמצעיים שעמדתי שם להתפלל
עליכם היו בכעס · ויאמר יי׳ אלי ·
אעפי שחזרתם מאחריו · בנעשה
העגל אמר לי לך נחה את העם
והוא קום לך למסע ונמר ·
ועתה ישראל · אעפי שעשיתם לו
כל זאת עודנו רחמיו וחבתו עליכם
ומכל מה שחטאתם לפניו אינו שואל
מכם כי אם ליראה · ודרשו רבותינו
מכאן הכל בידי שמים חוץ מיראת
שמים · לשמור את מצות · ואף היא
לא לחנם אלא לטובתכם שתקבלו
שכר · הן ליי׳ אלהיך · הכל ואעפ״
כן רק באבותיך חשק יי׳ מן הכל
בכם · כמו שאתם רואים · אתכם
העמים מכל האומות כיום הזה ·
ערלת לבבכם · אוטם לבבכם
וכסויו · ואדני האדונים · לא יוכל
שום אדון בעולם להציל אתכם מידו
לא ישא פנים · אם תפרקו עולו ·
ולא יקח שחד · לפייסו בממון ·
עושה משפט יתום ואלמנה · הרי
גבורתו ואצל גבורתו ענותנותו ·
ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה ·
והדברים האמורים הם שכל ענינו של
יעקב אבינו על זה התפלל שאמר
ונתן לי לחם לאכל
ובגד ללבש ·
כי גרים הייתם ·
יום שבך אחר
השמר לכם פן ·

ולא שלב
יוד ש
הדבר
מנ

228
A

להמיתם במדבר: והם עמך ונחלתך
אשר הוצאת בכחך הגדל ובזרעך
הנטויה׃

בעת ההוא אמר יהוה אלי פסל לך
שני לוחת אבנים כראשנים ועלה
אלי ההרה ועשית לך ארון עץ׃
ואכתב על הלחת את הדברים
אשר היו על הלחת הראשנים אשר
שברת ושמתם בארון׃ ואעש ארון
עצי שטים ואפסל שני לחת אבנים
כראשנים ואעל ההרה ושני הלחת
בידי׃ ויכתב על הלחת כמכתב
הראשון את עשרת הדברים אשר
דבר יהוה אליכם בהר מתוך האש
ביום הקהל ויתנם יהוה אלי׃ ואפן
וארד מן ההר ואשם את הלחת
בארון אשר עשיתי ויהיו שם
כאשר צוני יהוה׃ ובני ישראל נסעו
מבארת בני יעקן מוסרה שם מת
אהרן ויקבר שם ויכהן אלעזר בנו
תחתיו׃ משם נסעו הגדגדה ומן
הגדגדה יטבתה ארץ נחלי מים׃
בעת ההוא הבדיל יהוה את
שבט הלוי לשאת את ארון ברית
יהוה לעמד לפני יהוה לשרתו
ולברך בשמו עד היום הזה׃ על כן
לא היה ללוי חלק ונחלה עם אחיו
יהוה הוא נחלתו כאשר דבר יהוה
אלהיך לו׃ ואנכי עמדתי בהר כימים
הראשנים ארבעים יום וארבעים
לילה וישמע יהוה אלי גם בפעם
ההוא לא אבה יהוה השחיתך׃
ויאמר יהוה אלי קום לך למסע
לפני העם ויבאו וירשו את הארץ
אשר נשבעתי לאבתם לתת להם׃

לקטלהון במדברא׃
ואנון עמך ואחסנתך
דאפיקתא בחילך רבא
ובדרעך מרממא׃

בעידנא ההיא אמר יי לי
פסול לך תרין לוחי אבניא
כקדמאי וסק לקדמי לטורא
ותעביד לך ארונא דאעא׃

ואכתוב על לוחיא ית פתגמיא
דהוו על לוחיא קדמאי
דתברתא ותשוינון בארונא׃

ועבדית ארונא דאעי שיטין
ופסלית תרין לוחי אבניא
כקדמאי וסליקית לטורא ותרין
לוחיא בידי׃

וכתב על לוחיא ככתבא
קדמאי ית עשרא פיתגמין
דמליל יי עמכון בטורא מגו
אישתא ביומא דקהלא
ויהבנון יי לי׃

ואיתפניתי ונחתית מן טורא
ושויתי ית לוחיא בארונא
דעבדית והוו תמן כמא
דפקדני יי׃

ובני ישראל נטלו מבארת בני
יעקן למוסרה תמן מית אהרן
ואיתקבר תמן ושמיש אלעזר
בריה תחותוהי׃
מתמן נטלו לגדגד ומן גדגד
ליטבת ארע נגדא נחלין
דמאין׃

בעידנא ההיא אפריש יי ית
שבטא דלוי למיטל ית ארונא
קימא דיי למיקם קדם יי
לשמשותיה ולברכא בשמיה
עד יומא הדין׃

על כן לא הוה ללוי חולק
ואחסנא עם אחוהי מתנן
דיהב ליה יי אנון אחסנתיה
כמא דמליל יי אלהך ליה׃

ואנא הויתי קאים בטורא
כיומי קדמאי ארבעין יממין
וארבעין לילון וקביל יי
צלותי אף בזימנא ההיא
לא אבי יי לחבלותך׃

ואמר יי לי קום איזיל לממטל
קדם עמא ויעלון וירתון ית
ארעא דקיימית לאבהתהון
למיתן להון׃

אמר יי אלהיך הרי את העם וגם
הוא קן ובשמו הכבוד · לאחר שיהיו
לך כל ימיהן הכל הוא בשמו הכבוד
והעתים קוש · הם לגבנים לעיר
והמן ולקבל תבחת · כלא ארץ
בנגכם אנו מדבר עבאו שזכלו לא
לא בעמו ולא רואים בכל אותותו ·
בקרב כל ישראל · כל מקום שהיה
אחד מהם מרח הארץ נעקרת
מהיתו וסלעת זו דברי רב יהודה
אמר לו רב נחמיה והלא כבר נאמר
ותפתח הארץ את פיה ולא פיותיה
אמר לו ומה אני מקיים בקרב כל
ישראל אמר לו שמצאית הארץ
מהן כמשפך ונעשה מקום
שהיה אחד מהם היה מתגלגל ובא
על מקום הבקיעה · ואת כל
היקום אשר ברגליהם · זה ממונו
של אדם שמעמידו על רגליו · ס
שמכם הרואות · מוסב על
קטנים אחר שאמר למעלה כי לא את
בניכם אשר לא ידעו ולא ס · אשר
עיניכם אשר שמכם הרואות · לא
כארץ מצרים היא · אלא בשבח
ממנה · ולמדך שבחה או
לגריעה בא להם ממצרים שהיו
יושבים שמה לא בנה · אלו
יפה טו · יכול
בשעה מדה וכן
אמר לכם לא
כארץ מצרים היא
אלא רעה ממנה
אלו חברון שבעה
שנים נבנתה
לפני צען מצרים

228B

ועתה ישראל מה יהוה אלהיך
שאל מעמך כי אם ליראה את יהוה
אלהיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה
אתו ולעבד את יהוה אלהיך בכל
לבבך ובכל נפשך: לשמר את
מצות יהוה ואת חקתיו אשר אנכי
מצוך היום לטוב לך: הן ליהוה
אלהיך השמים ושמי השמים הארץ
וכל אשר בה: רק באבתיך חשק
יהוה לאהבה אותם ויבחר בזרעם
אחריהם בכם מכל העמים כיום
הזה: ומלתם את ערלת לבבכם
וערפכם לא תקשו עוד: כי יהוה
אלהיכם הוא אלהי האלהים ואדני
האדנים האל הגדל הגבר והנורא
אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד:
עשה משפט יתום ואלמנה ואהב
גר לתת לו לחם ושמלה: ואהבתם
את הגר כי גרים הייתם בארץ
מצרים: את יהוה אלהיך תירא אתו
תעבד ובו תדבק ובשמו תשבע:
הוא תהלתך והוא אלהיך אשר
עשה אתך את הגדלת ואת הנוראת
האלה אשר ראו עיניך: בשבעים
נפש ירדו אבתיך מצרימה ועתה
שמך יהוה אלהיך ככוכבי השמים
לרב: ואהבת את יהוה אלהיך
ושמרת משמרתו וחקתיו ומשפטיו
ומצותיו כל הימים: וידעתם היום כי
לא את בניכם אשר לא ידעו ואשר
לא ראו את מוסר יהוה אלהיכם את
גדלו את ידו החזקה וזרעו הנטויה:
ואת אתתיו ואת מעשיו אשר עשה
בתוך מצרים לפרעה מלך מצרים

וכען ישראל מה יי אלהך
תבע מינך אלהין למדחל
קדם יי אלהך למהך בכל
אורחן דתקנן קדמוהי
ולמרחם יתיה ולמפלח קדם
יי אלהך בכל לבך ובכל
נפשך:
למטר ית פיקודיא דיי וית
קימוהי דאנא מפקיד לך
יומא דין דיטב לך:
הא דיי אלהך שמיא ושמי
שמיא ארעא וכל דבה:
לחוד באבהתך צבי יי
למרחם יתהון ואיתרעי
בבניהון בתריהון בכון מכל
עממיא כיומא הדין:
ותעדון ית טפשות לבכון
וקדלכון לא תקשון עוד:
ארי יי אלהכון הוא אלה
דיינין ומרי מלכין אלהא רבא
גיברא ודחילא דלית קדמוהי
למסב אפין ואף לא לקבלא
שוחדא:
עבד דין יתים וארמלא ורחים
גיורא למיתן ליה מזון וכסו:
ותרחמון ית גיורא ארי דיירין
הויתון בארעא דמצרים:
ית יי אלהך תדחל וקדמוהי
תפלח ולדחלתיה תתקרב
ובשמיה תקיים:
הוא תושבחתך והוא אלהך
דעבד עמך ית רברבתא וית
חסינתא האלין דחזאה עינך:
בשבעין נפשן נחתו אבהתך
למצרים וכען שויך יי אלהך
ככוכבי שמיא לסגי:
ותרחם ית יי אלהך ותטר
מטרת מימריה וקימוהי
ודינוהי ופיקודוהי כל יומיא:
ותידעון יומא דין ארי לא ית
בניכון דלא ידעו ודלא חזו
ית אולפנא דיי אלהכון ית
רבותיה וית ידיה תקיפתא
ודרעיה מרממא:
וית אתותיה
וית עובדוהי דעבד בגו
מצרים לפרעה מלכא דמצרים

אדם אחד בנאן · חם בנה צוען
למצרים בנו וחברון לכנען בנו
דרך ארץ אדם בונה את הנאה
ואחר כך את הכעור שפסולתו
של ראשון הוא מתקן לשני ובכל
מקום הראשון קודם הא למדת
שחברון יפה מצוען ומצרים
משובחת מכל הארצות שנאמר
כגן יי כארץ מצרים · וצוען היא
שבח ארץ מצרים שהיא מקום מלכות
שנאמר כי היו בצוען שריו · וחברון
פסולתה של ארץ ישראל לכך
הוקצה לקבור בה מתים · ואף על
פי כן היא יפה מצוען שבע חלקים
ובמסכת כתובות היא דרשו
בענין אחר אפשר אדם בונה בית
לבנו קטן קודם שיבנה לבנו גדול
אלא שמבונה על אחד משבעה
בצוען · אשר יצאתם משם ·
אפילו ארץ רעמסס אשר ישבתם
בה והיא במיטב ארץ שנאמר
במיטב הארץ בארץ רעמסס ·
ואף היא אינה כארץ ישראל ·
והשקית ברגלך · ארץ מצרים
היתה צריכה להביא מים מנילוס
ולהשקות ברגליך וצריך
אתה לנדד את שנתך
ולעמול להשקותה
והנמוך שותה
ולא הגבוה
ואתה מעלה
המים מן
הנמוך
לגבוה אבל זו
למטר השמים תשתה מים·

מה נאות בס
יש שואלים
מאה ברכות
בכל יום ויש
בכסוף מאה
אותיות וכן
דרשו למקלי
מה לא מאה

בכסוף מתחיל
ומסיים בלא
לומר שבח
נברא העולם
ובנגד חמשה
חומשי תורה
ועשרה בכסוף
לומר לא יהיה
שכינה למטה
מעשרה

2269A

ולכל ארצו: ואשר עשה לחיל
מצרים לסוסיו ולרכבו אשר הציף
את מי ים סוף על פניהם ברדפם
אחריכם ויאבדם יהוה עד היום הזה:
ואשר עשה לכם במדבר עד באכם
עד המקום הזה: ואשר עשה לדתן
ולאבירם בני אליאב בן ראובן אשר
פצתה הארץ את פיה ותבלעם
ואת בתיהם ואת אהליהם ואת כל
היקום אשר ברגליהם בקרב כל
ישראל: כי עיניכם הראת את כל
מעשה יהוה הגדל אשר עשה:
ושמרתם את כל המצוה אשר אנכי
מצוך היום למען תחזקו ובאתם
וירשתם את הארץ אשר אתם
עברים שמה לרשתה: ולמען תאריכו
ימים על האדמה אשר נשבע יהוה
לאבתיכם לתת להם ולזרעם ארץ
זבת חלב ודבש: ס כי
הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה
לא כארץ מצרים הוא אשר
יצאתם משם אשר תזרע את זרעך

ולכל ארעיה:
ודי עבד לכשרית מצראי לסוסוותהון ולרתיכיהון דאטיף ית מי ימא דסוף על אפיהון כד רדפתון בתריכון ואובדינון יי׳ עד יומא הדין:
ודי עבד לכון במדברא עד מיתיכון עד אתרא הדין:
ודי עבד לדתן ולאבירם בני אליאב בר ראובן דפתחת ארעא ית פומהא ובלעתנון וית אינש בתיהון וית משכניהון וית כל יקומא דעמהון בגו כל ישראל:
ארי עיניכון חזאה ית כל עובדא דיי׳ רבא דעבד:
ותיטרון ית כל תפקידתא דאנא מפקיד לך יומא דין בדיל דתתקפון ותיעלון ותירתון ית ארעא דאתון עברין לתמן למירתה:
ובדיל דתורכון יומין על ארעא דקיים יי׳ לאבהתכון למיתן להון ולבניהון ארעא עבדא חלב ודבש:
ארי ארעא דאת עליל לתמן למירתא לא כארעא דמצרים היא דנפקתון מתמן דזרעת ית זרעך

אתה ישן על מטתך והקב״ה משקה
אותה נמוך וגבוה גלוי ושאינו גלוי
כאחת׃ [illegible]
[illegible] ברגל ונבלע׃
ארץ הרים ובקעות. משובח ההר
מן המישור שהמישור בבית כור אתה
זורע כור. אבל ההר בית כור
ממנו חמשה כורים ארבעה
מארבע שיפועיו ואחד בראשו׃
ובקעות. הם מישור. אשר ה׳
אלהיך דורש אותה. והלא אף כל
הארצות הוא דורש שנאמר להמטיר
על ארץ לא איש. אלא כביכול אינו
דורש אלא אותה ועל ידי אותה
דורש שאר הארצות כל
הארצות עמה׃ תמיד עיני ה׳ אלהיך
בה. לראות מה היא צריכה ולחדש
בה גזרות פעמים לטובה פעמים
לרעה וכו׳ מראשית השנה. מראש
השנה ועד אחרית השנה׃ מראשית
השנה נדון מה יהיה בסופה. והיה
אם שמוע׃ והיה מוסב על האמור
למעלה למטר השמים תשתה מים׃

והיה אם השמעו ונתתי מטר ארצכם בעתו ואם לאו ועצר את השמים ולא יהיה מטר. והיה אם שמוע תשמעו אם תשמע בישן תשמע בחדש. וכן אם שכוח תשכח אם התחלת לשכוח סופך שתשכח כלו. כתוב במגלת חסידים אם יום תעזבני יומים אעזבך. מצוה אתכם היום. שיהיו עליכם חדשים כאלו שמעתם בו ביום. לאהבה את ה׳. שלא תאמר הריני למד בשביל שאהיה עשיר בשביל שאקרא רב בשביל שאקבל שכר אלא כל מה שתעשו עשו מאהבה וסוף הכבוד לבא. ולעבדו בכל לבבכם. עבודה שהיא בלב זו היא תפלה שתפלה קרויה עבודה שנאמר אלהך די אנת פלח ליה בתדירא וכי יש פולחן בבבל אלא על שם שהיה מתפלל שנאמר וכוין פתיחן ליה בעליתיה נגד ירושלם וזמנין תלתא ביומא הוא ברך על ברכוהי ומצלא ומודא קדם אלהיה. וכן אמר דוד תכון תפלתי קטורת לפניך. בכל לבבכם ובכל נפשכם. והלא כבר הזהיר על כך בכל לבבך ובכל נפשך אלא אזהרה ליחיד אזהרה לצבור. ונתתי מטר ארצכם. עשיתם מה שעליכם אף אני אעשה מה שעלי. בעתו. בלילות שאין מטריחין אתכם. ד״א בעתו בלילי שבתות שהכל מצויים בבתיהם. יורה. היא רביעה שיורדת אחר זריעה שמרוה את הארץ ואת הזרעים. מלקוש. רביעה היורדת סמוך לקציר למלאות התבואה בקשיה. ולשון מלקוש דבר המאוחר כדמתרגמינן והיה העטופים לקשיא. דבר אחר לשון בלילות מלקוש שיורדת על

והשקית ברגלך כגן הירק׃ והארץ
אשר אתם עברים שמה לרשתה
ארץ הרים ובקעת למטר השמים
תשתה מים׃ ארץ אשר יהוה אלהיך
דרש אתה תמיד עיני יהוה אלהיך
בה מרשית השנה ועד אחרית
שנה׃ והיה
אם שמע תשמעו אל מצותי אשר
אנכי מצוה אתכם היום לאהבה
את יהוה אלהיכם ולעבדו בכל
לבבכם ובכל נפשכם׃ ונתתי מטר
ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת
דגנך ותירשך ויצהרך׃ ונתתי עשב
בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת׃
השמרו לכם פן יפתה לבבכם
וסרתם ועבדתם אלהים אחרים
והשתחויתם להם׃ וחרה אף יהוה
בכם ועצר את השמים ולא יהיה
מטר והאדמה לא תתן את יבולה
ואבדתם מהרה מעל הארץ הטבה
אשר יהוה נתן לכם׃ ושמתם את
דברי אלה על לבבכם ועל נפשכם
וקשרתם אתם לאות על ידכם והיו

ותשקי לה ברגלך כגינת ירקא׃ וארעא דאתון עברין לתמן למירתה ארע טורין ובקען למטר שמיא שתיא מיא׃

ארעא דיי׳ אלהך תבע יתה תדירא עיני יי׳ אלהך בה מרישא דשתא ועד סופא דשתא׃

ויהא אם קבלא תקבלון לפקודיא דאנא מפקיד יתכון יומא דין למרחם ית יי׳ אלהכון ולמפלח קדמוהי בכל לבכון ובכל נפשכון׃

ואתן מטר ארעכון בעידניה בכיר ולקיש ותכנוש עיבורך חמרך ומשחך׃

ואתן עיסבא בחקלך לבעירך ותיכול ותשבע׃

איסתמרו לכון דילמא יטעי לבכון ותיסטון ותפלחון לטעות עממיא ותסגדון להון׃

ויתקף רוגזא דיי׳ בכון ויחוד ית שמיא ולא יהא מיטרא וארעא לא תתן ית עללתה ותיבדון בפריע מעל ארעא טבתא דיי׳ יהיב לכון׃

ותשוון ית פיתגמי אלין על לבכון ועל נפשכון ותקטרון יתהון לאת על ידכון ויהון

[illegible] ועל הקשין׃ והשקית ברגלך׃
אתה תשקפנו אל הבית ולא תוליך
כענין שנאמר אם אתן את דגנך
עוד מאכל לאויבך וגו׳ כי מאספיו
יאכלוהו וגו׳ ולא כענין שנאמר
והיה אם זרע ישראל ועלה מדין
ועמלק ובני קדם וגו׳ ונתתי עשב
בשדך לבהמתך׃ שלא תצטרך
להוליכה למדבר׃ דבר אחר שאתה
[illegible]
[illegible]

[illegible]

230A

לטוטפת בין עיניכם׃ ולמדתם אתם
את בניכם לדבר בם בשבתך
בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך
ובקומך׃ וכתבתם על מזוזות ביתך
ובשעריך׃ למען ירבו ימיכם וימי
בניכם על האדמה אשר נשבע יהוה
לאבתיכם לתת להם כימי השמים
על הארץ׃ כי
אם שמר תשמרון את כל המצוה
הזאת אשר אנכי מצוה אתכם
לעשתה לאהבה את יהוה אלהיכם
ללכת בכל דרכיו ולדבקה בו׃
והוריש יהוה את כל הגוים האלה
מלפניכם וירשתם גוים גדלים
ועצמים מכם׃ כל המקום אשר
תדרך כף רגלכם בו לכם יהיה מן
המדבר והלבנון מן הנהר נהר פרת
ועד הים האחרון יהיה גבלכם׃ לא
יתיצב איש בפניכם פחדכם ומוראכם
יתן יהוה אלהיכם על פני כל הארץ
אשר תדרכו בה כאשר דבר לכם׃
ראה אנכי נתן
לפניכם היום ברכה וקללה׃ את
הברכה אשר תשמעו אל מצות
יהוה אלהיכם אשר אנכי מצוה
אתכם היום׃ והקללה אם לא
תשמעו אל מצות יהוה אלהיכם
וסרתם מן הדרך אשר אנכי מצוה

לתפילין בין עיניכון׃
ותלפון יתהון ית בניכון
למללא בהון במיתבך בביתך
ובמהכך באורחא ובמשכבך
ובמקמך׃
ותכתבינון על מזוזין
ותקבעינון בסיפי ביתך
ובתרעך׃
בדיל דיסגון יומיכון ויומי
בניכון על ארעא דקיים יי
לאבהתכון למיתן להון כיומי
שמיא על ארעא׃
ארי אם משר תטרון ית כל
תפקידתא הדא דאנא מפקיד
יתכון למעבדה למרחם ית
יי אלהכון למהך בכל אורחן
דתקנן קדמוהי ולאתקרבא
לדחלתיה׃
ויתריך יי ית כל עממיא
האלין מן קדמיכון ותירתון
עממין רברבין ותקיפין מנכון׃
כל אתרא דתדרוך פרסת
ריגליכון ביה דלכון יהא מן
מדברא ולבנן מן נהרא נהרא
פרת עד ימא מערבאה יהא
תחומיכון׃
לא יתעתד אינש קדמיכון
דחלתכון ואימתכון יתן יי
אלהכון על אפי כל ארעא
דתדרכון בה כמא דמליל
לכון׃
חזו דאנא יהיב קדמיכון יומא
דין ברכן ולוטין׃
ית ברכן די תקבלון לפיקודיא
דיי אלהכון דאנא מפקיד
יתכון יומא דין׃
ולוטין אם לא תקבלון
לפיקודיא דיי אלהכון ותסטון
מן אורחא דאנא מפקיד

כל המצות כדי שלא יהו עליכם
חדשים כשתחזרו וכן הוא אומר הציבי
לך ציונים׃ לדבר בם׃ משעה שהבן
יודע לדבר למדהו תורה צוה לנו משה
וגו׳ שיהא זה למוד דבורו׃ מכאן
אמרו כשהתינוק מתחיל לדבר אביו
מסיח עמו בלשון הקדש ומלמדו
תורה ואם לא עשה כן הרי הוא כאלו
קוברו שנא׳ ולמדתם אותם את בניכם
למען ירבו ימיכם וימי בניכם׃ אם
עשיתם כן ירבו ימיכם וימי בניכם
ואם לאו לא ירבו שדברי תורה
נדרשים מכלל לאו הוא שומע הן
ומכלל הן הוא שומע לאו׃ לתת לכם
אין כתיב כאן אלא לתת להם ומכאן
למדין תחיית המתים מן התורה׃
שמור תשמרון׃ אזהרה אחר אזהרה
לשמור תלמודו שלא
ישתכח׃ ללכת בכל דרכיו׃ מה הוא
רחום אף אתה תהא רחום הוא גומל
חסדים ואתה גומל חסדים׃ ולדבקה בו׃
אפשר לומר כן והלא אש אוכלה
הוא אלא הדבק בחכמים ובתלמידים
ומעלה אני עליך כאלו נדבקת בו׃
והוריש יי׳ את הגוים מה תלמוד לומר
אם עשיתם מה שעליכם׃ ועצומים
מכם׃ אתם גבורים והם גבורים מכם
שאם לא שאתם גבורים
מה שבח שמשבח את ישראל
שאתם גבורים ממכם שאם אתם גבורים ולא אחר אומות והם גבורים מכם׃ לא יתיצב איש׃ אין לי אלא איש אומה ומשפחה
ואשה בכשפיה מנין ת״ל לא יתיצב מכל מקום׃ א״כ מה ת״ל איש אפי׳ כעוג מלך הבשן׃ פחדכם ומוראכם׃
והלא פחד הוא מורא אלא פחדכם על הקרובים ומוראכם על הרחוקים׃ פחד׃ לשון בעתת פתאום׃ מורא׃ לשון
דאגה מימים רבים׃ כאשר דבר לכם׃ והיכן דבר את אימתי אשלח לפניך׃ חסלת והיה עקב

ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה׃ האמורות בהר גריזים ובהר עיבל׃ את הברכה
אשר תשמעו׃ על מנת שתשמעו׃ וסרתם מן הדרך וגו׳ מכאן אמרו כל העובד ע״ז

על מזוזות וסמין
לו למען
ירבו שני המזוזה
לא יצא מסחית
לבתיכם

סמך אם שמור
תשמרון למזוזה
על שם ה׳ שומרך
ה׳ צלך על יד
ימינך

ראה אנכי
ראה בעסרת
הדברות
ענתה באנכי
שקיים אותם
כי כל המצות
בעשרת
כלם

את הברכה אם
תשמעו את תורה
עצמות התורה
יצאו הברכות
את הברכה מלף
כי אין ברכה
תרו בה

אתכם היום ללכת אחרי אלהים
אחרים אשר לא ידעתם ׃
והיה כי יביאך יהוה
אלהיך אל הארץ אשר אתה בא
שמה לרשתה ונתתה את הברכה
על הר גרזים ואת הקללה על הר
עיבל ׃ הלא המה בעבר הירדן
אחרי דרך מבוא השמש בארץ
הכנעני הישב בערבה מול הגלגל
אצל אלוני מרה ׃ כי אתם עברים
את הירדן לבא לרשת את הארץ
אשר יהוה אלהיכם נתן לכם
וירשתם אתה וישבתם בה ׃ ושמרתם
לעשות את כל החקים ואת
המשפטים אשר אנכי נתן לפניכם
היום ׃ אלה החקים והמשפטים
אשר תשמרון לעשות בארץ אשר
נתן יהוה אלהי אבתיך לך לרשתה
כל הימים אשר אתם חיים על
האדמה ׃ אבד תאבדון את כל
המקמות אשר עברו שם הגוים אשר
אתם ירשים אתם את אלהיהם
על ההרים הרמים ועל הגבעות
ותחת כל עץ רענן ׃ ונתצתם את
מזבחתם ושברתם את מצבתם
ואשריהם תשרפון באש ופסילי
אלהיהם תגדעון ואבדתם את
שמם מן המקום ההוא ׃ לא תעשון
כן ליהוה אלהיכם ׃ כי אם אל המקום

יתכון יומא דין למהך בתר
טעות עממיא דלא ידעתון ׃

ויהי ארי יעלינך יי אלהך
לארעא דאת עליל לתמן
למירתה ותתן ית סברכתא על
טורא דגריזים וית לוטיא על
טורא דעיבל ׃

הלא אנון בעיברא דירדנא
אחורי אורח מעלנ שימשא
בארעא דכנענאה דיתיב
במישרא לקביל גלגלא בסטר
מישרי מורה ׃

ארי אתון עברין ית ירדנא
למיעל למירת ית ארעא דיי
אלהכון יהיב לכון ותירתון
יתה ותתבון בה ׃
ותטרון למעבד ית כל
קימיא וית דיניא דאנא יהיב
קדמיכון יומא דין ׃

אלין קימיא ודיניא דתטרון
למעבד בארעא דיהב יי
אלהא דאבהתך לך למירתה
כל יומיא דאתון קיימין על
ארעא ׃

אבדא תאבדון ית כל אתריא
דפלחו תמן עממיא דאתון
ירתין יתהון ית טעותהון על
טוריא רמיא ועל רמתא
ותחות כל אילן עבות ׃

ותתרעון ית אגוריהון ותתברון
ית קמתהון ואשיריהון תוקדון
בנורא וצלמי טעותהון
תקוצצון ותובדון ית שמהון
מן אתרא ההוא ׃

לא תעבדון כן קדם יי אלהכון

אילהן לאתרא

23-A

כשאתם סר מכל הדרך ס׳ בצוו ישראל ׃
מכאן אמרו המעבדה ע״ז כנטפר
בכל התורה כלה ׃ ונתתה את הברכה
כתרגומו ית מברכיא את המברכים ׃
על הר גרזים כלפי הר גרזים הופכו
פניהם ופתחו בברכה ברוך האיש
אשר לא יעשה פסל ומסכה וגו׳ וכל
הארורים שבפרשה אומרים תחלה
בלשון ברוך ואחר כך הופכים פניהם
כלפי הר עיבל ופותחין בקללה ׃ הלא
המה בעבר הירדן ׃ סימן נתן להם ׃
אחרי ׃ אחר עברית הירדן הרבה
והלאה למרחוק והוא לשון אחרי כל
מקום שנאמר אחרי מופלג הוא ׃ דרך
מבוא השמש ׃ להלן מן הירדן לצד
המערב ׃ וטעם המקרא יופה שהיה
שני הדברים המקודים ׃ בארץ הכנעני
אחרי מקום בפניה והדרך הוא בתב
ואם היה אחרי הדרך לעבר אחד היה
מקום אחרי במערב והדרך בסופר
משה ׃ מול הגלגל רחוק מן הגלגל ׃
אלוני מורה שכם הוא שנאמר על
מקום שכם עד אלון מורה ׃ כי אתם
עוברים את הירדן וגו׳ נסים שעשה
לכם בירדן נסים שעל הירדן יהיו סימן
בידכם שתבואו ותירשו את הארץ ׃
אבד תאבדון ואבד ואחר כך תאבדון
מכאן למעקר עו׳ שצריך לשרש
אחריה ׃ את כל המקומות ואבדו
תאבדון מהם ׃ מקום שעל הקברים ׃

מזבחות על אבנים הרבה ׃ מצבה של אבן אחת והיא במה ׃ כל אבן אחת שהיא מתחלתה
לשמים ׃ אשרה אילן הנעבד ׃ ואבדתם את שמם לכנות להם שם גנאי בית גליא קורין לה בית כריא ׃
שן כל שן קוץ ׃ לא תעשון כן ׃ להקטיר לשמים בכל מקום כי אם אל המקום אשר יבחר יי ׃ דבר
אחר ונתצתם את מזבחתם ושברתם וגו׳ אזהרה למוחק את השם ולמתץ אבן מכל מזבח או
מן העזרה ׃ אמר ר׳ ישמעאל וכי תעלה על דעתך שישראל נותצין מזבחות אלא שלא תעשו

אשר יבחר יהוה אלהיכם מכל
שבטיכם לשום את שמו שם לשכנו
תדרשו ובאת שמה: והבאתם שמה
עלתיכם וזבחיכם ואת מעשרתיכם
ואת תרומת ידכם ונדריכם ונדבתיכם
ובכרת בקרכם וצאנכם: ואכלתם
שם לפני יהוה אלהיכם ושמחתם
בכל משלח ידכם אתם ובתיכם
אשר ברכך יהוה אלהיך: לא תעשון
ככל אשר אנחנו עשים פה היום
איש כל הישר בעיניו: כי לא באתם
עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה
אשר יהוה אלהיך נתן לך: ועברתם
את הירדן וישבתם בארץ אשר
יהוה אלהיכם מנחיל אתכם והניח
לכם מכל איביכם מסביב וישבתם
בטח: והיה המקום אשר יבחר יהוה
אלהיכם בו לשכן שמו שם שמה
תביאו את כל אשר אנכי מצוה
אתכם עולתיכם וזבחיכם מעשרתיכם
ותרמת ידכם וכל מבחר נדריכם
אשר תדרו ליהוה: ושמחתם
לפני יהוה אלהיכם אתם ובניכם
ובנתיכם ועבדיכם ואמהתיכם
והלוי אשר בשעריכם כי אין לו חלק

דיתרעי יי' אלהכון מכל
שבטיכון לאשראה שכינתיה
תמן לבית שכינתיה תתבעון
ותיתון לתמן:
ותיתון לתמן עלוותכון וניכסת
קודשיכון וית מעשרתיכון וית
אפרשות ידכון ונדריכון
ונדבתיכון ובכורי תורכון
ועניכון:
ותיכלון תמן קדם יי' אלהכון
ותחדון בכל אושטות ידכון
אתון ואינש בתיכון דברכך
יי' אלהך:

לא תעבדון ככל דאנחנא
עבדין הכא יומא דין גבר כל
דכשר בעינוהי:

ארי לא אתיתון עד כען לבית
ניחא ולאחסנא דיי' אלהך
יהיב לך:
ותעברון ית ירדנא ותיתבון
בארעא דיי' אלהכון מחסין
יתכון ויניח לכון מכל בעלי
דבביכון מסחור סחור ותיתבון
לרוחצן:

ויהי אתרא דיתרעי יי'
אלהכון ביה לאשראה
שכינתיה תמן לתמן תיתון ית
כל דאנא מפקיד יתכון
עלוותכון ונכסת קודשיכון
מעשרותכון ואפרשות ידכון
וכל שפר נדריכון דתידרון
קדם יי':

ותחדון קדם יי' אלהכון אתון
ובניכון ובנתכון ועבדיכון
ואמהתיכון וליואה די
בקרויכון ארי לית ליה חולק

כמעשיהם ויגרמו עונותיכם למקדש
אבותיכם שיחרב: לשכנו תדרשו זה
משכן שילה: וזבחיכם זבחים של
חובה: מעשרותיכם · מעשר בהמה
ומעשר שני לאכול לפנים מן החומה·
תרומת ידכם · אלו הבכורים שנאמר בהם
יד שנאמר ולקח הכהן הטנא מידך:
ובכורות בקרכם וצאנכם · להביאם
לכהנים ויקריבום שם: אשר ברכך
לפי הברכה הבא: ככל אשר אנחנו
עושים פה היום · מוסב למעלה על
כי אתם עוברים כשתעברו הירדן
מיד מותרים להקריב בבמה
כל יד שנה של כבוש וחלוק ובבמה
לא תקריבו ככל אשר אתם מקריבים
פה היום במשכן שעמכם שהוא
משוח ומותר להקריב בו חטאות ואשמות
ונדרים ונדבות אבל בבמה אין קרב
אלא הנדר והנדבה וזהו איש כל הישר
בעיניו אבל נדרים ונדבות שאתם
מתנדבים על יושר בעיניכם להביאם
ולא על ידי חובה אותם תקריבו בבמה·
וחובות הקבוע להם זמן כגון פסח·
אבל חובות שאין קבוע להם זמן כגון
פר העלם דבר של צבור בין בבמה
קטנה בין בבמה גדולה כגון מ...

ובמשכן הוא קרב: כי לא באתם · כל יד שנה: אל המנוחה ואל הנחלה · מנוחה זו שילה נחלה זו ירושלים · עד עתה · כמו
עדין· ועברתם את הירדן · משתחלקוה ויהא כל אחד ואחד מכיר את נחלתו ואת גבולו: והניח לכם · לאחר כבוש
וחלוק: וישבתם בטח · ומשם והלאה מן הימים אשר הניח יי' לגבות בשאת ישראל ואין זאת אלא בימי דוד: והיה המקום
אשר יבחר יי' · בנו לכם בית הבחירה בירושלים וכן בדוד הוא אומר ויהי כי ישב המלך בביתו ויי' הניח לו מסביב מכל
אויביו ויאמר המלך אל נתן הנביא ראה נא אנכי יושב בבית ארזים וארון ברית יי' יושב בתוך היריעה · שמחה תבחרו
וגו' · למעלה אמור למשכן שילה וכאן אומר למשכן ירושלים ולמה חלקם הכתוב ליתן שיעור היתר בין זה לזה ומאחר בא
שילה ובאו נוב וגבעון והיו הבמות מותרות עד שבאו לירושלים: מבחר נדריכם · מלמד שמביא
משובח מן המובחר: השמר לך · ליתן לא תעשה על כל ... בכל מקום אשר תראה · אשר יעלה בלבך אבל אתה
מקריב על פי נביא כגון אליהו בהר הכרמל: באחד שבטיך · בחלקו של בנימין ולמעלה הוא אומר מכל שבטיכם הא

ונחלה אתכם: השמר לך פן תעלה עלתיך בכל מקום אשר תראה: כי אם במקום אשר יבחר יהוה באחד שבטיך שם תעלה עלתיך ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך: רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר כברכת יהוה אלהיך אשר נתן לך בכל שעריך הטמא והטהור יאכלנו כצבי וכאיל: רק הדם לא תאכלו על הארץ תשפכנו כמים: לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך ותירשך ויצהרך ובכרת בקרך וצאנך וכל נדריך אשר תדר ונדבתיך ותרומת ידך: כי אם לפני יהוה אלהיך תאכלנו במקום אשר יבחר יהוה אלהיך בו אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי אשר בשעריך ושמחת לפני יהוה אלהיך בכל משלח ידך: השמר לך פן תעזב את הלוי כל ימיך על אדמתך: כי ירחיב יהוה אלהיך את גבלך כאשר דבר לך ואמרת אכלה בשר כי תאוה נפשך לאכל בשר בכל אות נפשך תאכל בשר: כי ירחק ממך המקום אשר יבחר יהוה אלהיך לשום שמו שם

ו[ת]יסוא עמכון: איסתמר לך דילמא תסיק עלוותך בכל אתרא דתיחזי: אילהן באתרא דיתרעי יי׳ בחדא מן שיבטך תמן תסיק עלוותך ותמן תעביד כל דאנא מפקיד לך: לחוד בכל רעות נפשך תיכוס ותיכול בישרא כברכתא דיי׳ אלהך די יהב לך בכל קירווך מסאבא ודכיא ייכלוניה כבשר טביא ואילא: לחוד דמא לא תיכלון על ארעא תושדיניה כמיא: לית לך רשו למיכל בקירווך מעשר עיבורך חמרך ומשחך ובכורי תורך ועאנך וכל נדרך דתידר ונדבתך ואפרשות ידך: אילהן קדם יי׳ אלהך תיכלוניה באתרא דיתרעי יי׳ אלהך ביה את וברך וברתך ועבדך ואמתך וליואה די בקירווך ותחדי קדם יי׳ אלהך בכל אושטות ידך: [אסתמר לך] דילמא תשבוק [ית ליואה כל יומיך] על ארעך: [ארי יפתי] יי׳ אלהך ית [תחומך] כמא דמליל לך ותימר איכול בשרא ארי תיתרעי [נפשך] למיכל בשרא בכל [רעות] נפשך תיכול בשרא: ארי יתרחק מינך [אתרא די יתרעי] יי׳ אלהך [לאשראה] שכינתיה תמן

השמר לך הזהרה ליתן לאו על כך: בכל מקום אשר תראה אשר יעלה בלבך · אבל אתה עולה על פי נביא כגון אליהו בהר הכרמל: רק בכל אות נפשך · במה הכתוב מדבר אם בבשר תאוה להתירה שלא בקרבת אימורין הרי · אומר כי ירחיב יי׳ אלהיך את גבולך כאשר דבר לך ואמרת אוכלה בשר במה זה מדבר בקדשים שנפל בהם מום שיפדו ויאכלו בכל מקום יכול יפדו על מום עובר ת״ל רק · תזבח ואכלת בשר ולא גיזה וחלב בשר ולא חלב · כברכת יי׳ אלהיך לפי ברכת · הטמא והטהור · לפי שהן קדשים שנאמר בהם והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל הוצרך להתיר כאן שטמא וטהור אוכלין בקערה אחת · כצבי וכאיל · שאין קרבן מהם כצבי וכאיל נפטרו מן הזרוע והלחיים והקבה · רק הדם לא תאכלו · אע״פ שאין לך בו זריקת מזבח מהם לא תאכלנו · תשפכנו כמים · שאין צריך כסוי · לא תשפכנו כמים הדם · הואיל כמים להכשיר הזרעים · לא תוכל · בא הכתוב ליתן לא תעשה על הדבר · ר׳ יהושע בן קרחה אומר יכול אתה:

[לא תוכל] · רבותינו אמרו זאת לימדנו שאין יכול אבל אינו רשאי · וכן ויהושע בני יהודה להורישם יכולים היו אבל אינם רשאים לפי [שבשבועה] נתנה להם בברית כשלקח מהם את מערת המכפלה ולא יבוסים היו אלא חתים היו ועל שם העיר שנקראים יבוסים כך מפורש בפרקי רבי אליעזר · ויש שאמר כי אם הסירך העורים והפסחים · שנאמר נכה בנים שכתוב עליהם את השבועה · ובכורות בקרך וצאנך · אזהרה זו לכהנים : ותרומת ידך · אלו הבכורים · ... נפטרים מן הקורים · והלוי אשר בשעריך · אם אין לך ליתן לו מחלקו כגון מעשר ראשון תן לו מעשר עני · ... אם אין לך מעשר עני הזמינהו לשלמיך על שלמיך · השמר לך · ליתן לא תעשה על הדבר · על אדמתך · אבל בגלות אינך מוזהר עליו יותר מעניי ישראל · כי ירחיב · למדה תורה דרך ארץ שלא יתאוה אדם לאכול בשר אלא מתוך רחבה ועושר · בכל אות נפשך · ... אומר במדבר נאסר להם בשר חולין אלא אם כן מקדישו ומקריבו שלמים · כי ירחק ממך המקום · ...

וזבחת מבקרך ומצאנך אשר נתן יהוה לך כאשר צויתך ואכלת בשעריך בכל אות נפשך׃ אך כאשר יאכל את הצבי ואת האיל כן תאכלנו הטמא והטהור יחדו יאכלנו׃ רק חזק לבלתי אכל הדם כי הדם הוא הנפש ולא תאכל הנפש עם הבשר׃ לא תאכלנו על הארץ תשפכנו כמים׃ לא תאכלנו למען ייטב לך ולבניך אחריך כי תעשה הישר בעיני יהוה׃ רק קדשיך אשר יהיו לך ונדריך תשא ובאת אל המקום אשר יבחר יהוה׃ ועשית עלתיך הבשר והדם על מזבח יהוה אלהיך ודם זבחיך ישפך על מזבח יהוה אלהיך והבשר תאכל׃ שמר ושמעת את כל הדברים האלה אשר אנכי מצוך למען ייטב לך ולבניך אחריך עד עולם כי תעשה הטוב והישר בעיני יהוה אלהיך׃

כי יכרית יהוה אלהיך את הגוים אשר אתה בא שמה לרשת אותם מפניך וירשת אתם וישבת בארצם׃ השמר לך פן תנקש אחריהם אחרי השמדם מפניך ופן תדרש לאלהיהם לאמר איכה יעברו הגוים האלה את אלהיהם

ותיכוס מתורך ומן ענך דיהב יי לך כמא דפקידך ותיכול בקירוך בכל רעות נפשך׃

ברם כמא דמתאכיל ית בשר טביא וית אילא כן תיכלניה מסאבא ודכיא כחדא יכלוניה׃

לחוד תקיף בדיל דלא למיכל דמא ארי דמא הוא נפשא ולא תיכול נפשא עם בשרא׃

לא תיכלניה על ארעא תושדיניה כמיא׃ לא תיכלניה בדיל דייטב לך ולבנך בתרך ארי תעביד דכשר קדם יי׃

לחוד מעשר קודשך דיהון לך ונידרך תיטול ותיתי לאתרא דיתרעי יי׃

ותעביד עלוותך בשרא ודמא על מדבחא דיי אלהך ודם ניכסת קודשך ישתפיך על מדבחא דיי אלהך ובישרא תיכול׃

טר ותקביל ית כל פיתגמיא האלין דאנא מפקיד לך בדיל דייטב לך ולבנך בתרך עד עלמא ארי תעביד דתקין ודכשר קדם יי אלהך׃

ארי ישיצי יי אלהך ית עממיא דאת עליל לתמן לתרכא יתהון מן קדמך ותתריך יתהון ותיתב בארעהון׃

איסתמר לך דילמא תיתקל בתריהון בתר דישתיצון מן קדמך ודילמא תיתבע לטעוותהון למימר איכדין פלחין עממיא האלין ית טעוותהון

וזבחת כאשר צויתך. למדנו שיש צווי בשחיטה היאך ישחט ... שחיטה שנאמר לנסוך על פה כסוי׳ אך כאשר יאכל את הצבי וגו׳ היאך מוזהר לאוכלם ... ואיל ... מותר ... מותר לך׃ רק חזק לבלתי אכל הדם. מכאן שאמר חזק אתה למד שהיו שטופין בדם לאוכלו לפי שהוצרך לומר חזק דברי ר׳ יהודה ר׳ שמעון בן יוחאי אומר לא בא הכתוב אלא להזהירך וללמדך עד כמה אתה צריך להתחזק במצות אם הדם שהוא קל להשמר ממנו שאין אדם מתאוה לו הוצרך לחזקך באזהרתו כל שכן לשאר מצות׃ ולא תאכל הנפש עם הבשר. אזהרה לאבר מן החי׃ לא תאכלנו. ... לא תאכלנו ... לא תאכלנו ... לכל הדברים׃ למען ייטב לך ולבניך אחריך. ... ... רק קדשיך. ... שחוטה מותר לשחוט ... לא ... לשחוט קדשים ולאכלם בעריך

בלא הקרבה ... ועשית עלותיך הבשר והדם. אם עולה ... הבשר והדם על מזבח יי׳ ... ודם זבחיך ישפך על מזבח יי׳ ... והבשר תאכל ... רק קדשיך לא נאמר על הקדשים ... קדשים ... שמור ושמעת שמור משנתך שאתה צריך לשמרה בבטנך ... הטוב בעיני השמים והישר בעיני אדם ... ... תנקש ... אחריהם ... השמדם ...

כאשר צויתך
בגל׳ זה רוב
האחד בסוף
ורוב בעניים
כבהמה׃
כאשר
גוטריקון
רובו של
אחד׃

2322B

ולא תעשה כן ליהוה אלהיך כי כל תועבת יהוה אשר שנא עשו לאלהיהם כי גם את בניהם ואת בנתיהם ישרפו באש לאלהיהם: את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אתו תשמרו לעשות לא תסף עליו ולא תגרע ממנו:

כי יקום בקרבך נביא או חלם חלום ונתן אליך אות או מופת: ובא האות והמופת אשר דבר אליך לאמר נלכה אחרי אלהים אחרים אשר לא ידעתם ונעבדם: לא תשמע אל דברי הנביא ההוא או אל חולם החלום ההוא כי מנסה יהוה אלהיכם אתכם לדעת הישכם אהבים את יהוה אלהיכם בכל לבבכם ובכל נפשכם: אחרי יהוה אלהיכם תלכו ואתו תיראו ואת מצותיו תשמרו ובקלו תשמעו ואתו תעבדו ובו תדבקון: והנביא ההוא או חלם החלום ההוא יומת כי דבר סרה על יהוה אלהיכם המוציא אתכם מארץ מצרים והפדך מבית עבדים להדיחך מן הדרך אשר צוך יהוה אלהיך ללכת בה ובערת הרע מקרבך:

כי יסיתך אחיך בן אמך או בנך או בתך או אשת חיקך או

לא תעביד כן קדם יי אלהך ארי כל דמרחק קדם יי דסני עבדין לטעותהון ארי אף ית בניהון וית בנתהון מוקדין בנורא לטעותהון:

ית כל פתגמא דאנא מפקיד יתכון יתיה תטרון למעבד לא תוספון עלוהי ולא תמנעון מניה:

ארי יקום בינך נביא או חלים חלמא ויתן לך את או מופת:

וייתי אתא ומופתא דמליל עמך למימר נהך בתר טעות עממיא דלא ידעתנון ונפלחינון:

לא תקביל לפתגמי נביא ההוא או מן חלים חלמא ההוא ארי מנסה יי אלהכון יתכון למידע האיתיכון רחמין ית יי אלהכון בכל לבכון ובכל נפשכון:

בתר פולחנא דיי אלהכון תהכון ויתיה תדחלון וית פקודוהי תטרון ולמימריה תקבלון וקדמוהי תפלחון ודחלתיה תתקרבון:

ונביא ההוא או חלים חלמא ההוא יתקטיל ארי מליל סטיא על יי אלהכון דאפיק יתכון מארעא דמצרים ופרקך מבית עבדותא לאטעיותך מן אורחא דפקדך יי אלהך למהך בה ותפלי עביד דביש מבינך:

ארי ימלכנך אחיך בר אמך או ברך או ברתך או איתת קיימך או

משה לכל אחד ע׳ כלומר מקלל את הרשע להיות עשו משיט הרבה ויהיו מחוירין ומתנקשי׳ אחר מקומו אחרי השמדם מפניך אחר שתראה שהשמידם מפניך יש לך לתת לב מפני מה נשמדו מפני מעשים מקולקלים שבידיהם אף אתה לא תעשה כן שלא יבואו אחרים וישמידוך: איכה יעבדו לפי שאין עונש על עון שאין עליו זיבוח וקיטור וניסוך והשתחויה כמו שכתוב בלתי ליי לבדו ובכל הכתובי׳ לעשות כן לאלהיהם כמו שהם דרכם של ע׳ לעבודה בדבר אחר כגון פוער לפעור וזורק אבן למרקולים והן עבודתן וחייב אבל זיבוח וקיטור וניסוך והשתחויה אף שלא כדרכה חייב׳ כי גם את בניהם גם את אבותיהם ואמותיהם אומר עליהם אני ראיתי גוי אחד שכפתו לאביו נפש כלבו והלכו: את כל הדבר קלה כחמורה תשמרו לעשות ועוד לא תוסף על עשה המאור בפרשה שכל השומר לאו לא תעשה הוא אבל אין לוקין על לאו דהשומר של עשה לא תוסף עליו כגון ה׳ פרשיות בתפילין ה׳ מינין בלולב ד׳ ברכות לברכת כהנים: ונתן אליך אות בשמים כדכתיב בגדעון ועשית לי אות ואות ויהי

הורג שלא קבלה נבואה אין מופת בארץ ואעפ״כ לא תשמע לו ואם תאמר מפני מה נתן הקב״ה ממשלה לעשות אותו׳ כי מנסה יי׳ אלהיכם אתכם וגו׳ ואת מצותיו תשמורו תורת משה ובקולו תשמעו בקול הנביאים ואותו תעבודו במקדשו ובו תדבקון בדרכיו הדבקו גמלו חסדים קבר מתים בקור חולים כמו שעשה הקדוש ברוך הוא׳ סרה דבר המוסר מן העולם שלא היה ולא נברא בעולם ולא ציויתיו לדבר כן׳ והפודך מבית עבדים אפילו אין לו עליך אלא שפדאך דיו׳ כי יסיתך אין הסתה אלא גרוי שנאמר אם יי׳ הסיתך בי כי יסיתך לעשות כן׳ אחיך מאביך או בן אמך אח מאם׳ אשת חיקך השוכבת בחיקך ומחוקקת בך ובן ויחידך קורן מיסוד התקועה בארץ׳ אשר כנפשך זה אביך שהוא כנפשך הכתוב את המסיתים לך קל וחומר לאחרים׳

233A

רעך אשר כנפשך בסתר לאמר נלכה ונעבדה אלהים אחרים אשר לא ידעת אתה ואבתיך : מאלהי העמים אשר סביבתיכם הקרבים אליך או הרחקים ממך מקצה הארץ ועד קצה הארץ : לא תאבה לו ולא תשמע אליו ולא תחוס עינך עליו ולא תחמל ולא תכסה עליו : כי הרג תהרגנו ידך תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרנה : וסקלתו באבנים ומת כי בקש להדיחך מעל יהוה אלהיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים : וכל ישראל ישמעו ויראון ולא יוספו לעשות כדבר הרע הזה בקרבך : כי תשמע באחת עריך אשר יהוה אלהיך נתן לך לשבת שם לאמר : יצאו אנשים בני בליעל מקרבך וידיחו את ישבי עירם לאמר נלכה ונעבדה אלהים אחרים אשר לא ידעתם : ודרשת וחקרת ושאלת היטב והנה אמת נכון הדבר נעשתה התועבה הזאת בקרבך : הכה תכה את ישבי העיר ההוא לפי חרב החרם אתה ואת כל אשר בה ואת בהמתה לפי חרב : ואת כל שללה תקבץ אל תוך רחבה ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל ליהוה אלהיך והיתה תל עולם

חברך די כנפשך בסיתרא למימר נהך ונפלח לטעות עממיא דלא ידעת את ואבהתך : מטעות עממיא די בסחרניכון דקריבין לך או דרחיקין מנך מסייפי ארעא ועד סייפי ארעא : לא תיבי ליה ולא תקביל מניה ולא תחוס עינך עלוהי ולא תרחם ולא תכסי עלוהי : ארי מיקטל תקטליניה ידך תהא ביה בקדמיתא למקטליה וידא דכל עמא בבתריתא : ותרגמניה באבניא וימות ארי בעא לאטעיותך מדחלתא דיי אלהך דאפקך מארעא דמצרים מבית עבדותא : וכל ישראל ישמעון וידחלון ולא יוספון למעבד כפתגמא בישא הדין בינך : ארי תשמע בחדא מן קירויך דיי אלהך יהיב לך למיתב תמן למימר : נפקו גברין בני רשיעא מבינך ואטעיאו ית יתבי קרתהון למימר נהך ונפלח לטעות עממיא דלא ידעתון : ותיתבע ותבדוק ותשאל יאות והא קושטא כיון פתגמא איתעבידת תועבתא הדא בבינך : מימחא תימחי ית יתבי קרתא ההיא לפיתגם דחרב גמר יתה וית כל דבה וית בעירא לפיתגם דחרב : וית כל עדאה תכנוש לגו פתאה ותוקיד בנורא ית קרתא וית כל עדאה גמיר קדם יי אלהך ותהא תל חריב לעלם

בסתר : מדבר הכתוב בהווה שאין דבר מסית אלא בסתר כדכתיב בנשף בערב יום באישון לילה ואפלה : אשר לא ידעת אתה ואבותיך : דבר גנאי הוא זה לך שאין האומות מניחין מה שמסרו להם אבותיהם והוא אומר שתניח לך מה שמסרו לך אבותיך : הקרובים אליך או הרחוקים ממך : למה פרט לך קרובים ורחוקים אלא כך אמר הכתוב מטיבן של קרובים אתה למד מה טיבן של רחוקים כמו שאין בקרובים ממש כך אין ממש ברחוקים : מקצה הארץ : זו חמה ולבנה וצבא השמים שהולכים מסוף העולם ועד סופו : לא תאבה לו : לא תהא תאב לו ולא תאהבנו לפי שנאמר ואהבת לרעך כמוך את זה לא תאהב : ולא תשמע אליו : בהתחננו על נפשו למחול לו לפי שנ' עזב תעזב עמו יכול לזה לא תעזב : לא תחוס עינך : לפי שנאמר לא תעמוד על דם רעך על זה לא תחוס : ולא תחמול : ולא תהפך בזכותו : ולא תכסה עליו : אם אתה יודע לו חובה אי אתה רשאי לשתוק : כי הרג תהרגנו : יצא מב"ד זכאי החזירהו לחובה יצא מב"ד חייב אל תחזירהו לזכות : ידך תהיה בו בראשונה : מצוה ביד הנסת להמיתו לא מת בידו ימות ביד אחרים שנאמר ויד כל העם באחרונה : לשבת שם : פרט לירושלים שאינה נעשית עיר הנדחת : כי תשמע לאמר יצאו אנשים בני בליעל מקרבך : בני בליעל : בלי עול שפרקו עולו של מקום : אנשים : ולא נשים : יושבי עירם : ולא יושבי עיר אחרת מכאן אמרו אין נעשית עיר הנדחת עד שיהיו מדיחיה אנשים ועד שיהיו מדיחיה מתוכה : ודרשת וחקרת ושאלת היטב : מכאן למדו ז' חקירות מריבוי המקראות כאן ג' דרישה וחקירה והיטב ושאלת אינו מן המנין ומניעם למה בריבות ובמקום אחר אומר ודרשת היטב ובמקום אחר אומר ודרשו השופטים היטב ולמד היטב היטב לגזרה שוה ליתן את האמור של זה בזה : הכה תכה : אם אתה

לא תבנה עוד: ולא ידבק בידך מאומה מן החרם למען ישוב יהוה מחרון אפו ונתן לך רחמים ורחמך והרבך כאשר נשבע לאבתיך: כי תשמע בקול יהוה אלהיך לשמר את כל מצותיו אשר אנכי מצוך היום לעשות הישר בעיני יהוה אלהיך: בנים אתם ליהוה אלהיכם לא תתגדדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת: כי עם קדוש אתה ליהוה אלהיך ובך בחר יהוה להיות לו לעם סגלה מכל העמים אשר על פני האדמה: לא תאכל כל תועבה: זאת הבהמה אשר תאכלו שור שה כשבים ושה עזים: איל וצבי ויחמור ואקו ודישן ותאו וזמר: וכל בהמה מפרסת פרסה ושסעת שסע שתי פרסות מעלת גרה בבהמה אתה תאכלו: אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה השסועה את הגמל ואת הארנבת ואת השפן כי מעלה גרה המה ופרסה לא הפריסו טמאים הם לכם: ואת החזיר כי מפריס פרסה הוא ולא גרה טמא הוא לכם מבשרם לא תאכלו ובנבלתם לא תגעו: את זה תאכלו מכל אשר במים כל אשר לו סנפיר וקשקשת תאכלו: וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת לא [illegible]

לא תתבני עוד: ולא ידבק בידך מידעם מן חרמא בדיל דיתוב יי מתקוף רוגזיה ויתן לך רחמין ויריחם עלך ויסגינך כמא דקיים לאבהתך: ארי תקביל למימרא דיי אלהך למטר ית כל פיקודוהי דאנא מפקיד לך יומא דין למעבד דכשר קדם יי אלהך: בנין אתון קדם יי אלהכון לא תתהממון ולא תשוון כרח בין עיניכון על מית: ארי עם קדיש את קדם יי אלהך ובך איתרעי יי למהוי ליה לעם חביב מכל עממיא די על אפי ארעא: לא תיכול כל דמרחק: דא בעירא דתיכלון תורין אימרין דרחלין וגדין דעזין: אילא וטביא ויחמורא ויעלא ורימא ותורבלא ודיצא: וכל בעירא דסדיקא פרסתא וטלפא טילפין תרתין פרסן מסקא פישרא בבעירא יתה תיכלון: ברם ית דין לא תיכלון ממסקי פישרא ומסדיקי פרסתא וטלפי טילפיא ית גמלא וית ארנבא וית טפזא ארי מסקי פישרא אינון ופרסתהון לא סדיקו מסאבין אינון לכון: וית חזירא ארי סדיק פרסתא הוא ולא פשר מסאב הוא לכון מבשרהון לא תיכלון ובנבילתהון לא תקרבון: ית דין תיכלון מכל די במיא כל דליה ציצין וקלפין תיכלון: וכל דלית ליה ציצין וקלפין לא תיכלון מסאב

יכול להיות במיתה הכתובה שם מוטב ואם לאו תמיתהו במיתה אחרת ת"ל תקיף · לשון ובסקילה · למען ישוב · יוסף עליהם הכה · מחרון אפו · שכל זמן שע"ז בעולם חרון אף בעולם · לא תתגודדו · לא תתנו גדידה ושרט בבשרכם על מת כדרך שהאמוריים עושים לפי שאתם בני המקום ואתם ראויים שתהיו נאים ולא גדודים ומקורחים · בין עיניכם · אצל הפדחת · ובמקום אחר הוא אומר לא יקרחו קרחה בראשם לעשות כל הראש כבין העינים · כי עם קדוש אתה · קדושת עצמך מאבותיך ועוד בך בחר ה' · כל תועבה · כל שתעבתי לך הרי זה בלא תאכל כגון צרם אוזן בכור כדי לשוחטו במדינה הרי הוא דבר שתעבתי לך · כל מום לא יהיה בו ולמד כאן שלא ישחוט ויאכל על אותו מום · בשלו בשר בחלב הרי הוא דבר שתעבתי לך הזהיר כאן על אכילתו · זאת הבהמה איל וצבי וגו' · למדנו שחיה בכלל בהמה · ולמדנו שחיה ובהמה מרובים טמאים על הטהורים · שבכל מקום פורט את המועט · ואקו מתרגמינן יעלא כמו יעלי סלע · ותאו · ותורבלא שור היער בלא לשון ארמית יער · מפרסת · סדוקה כתרגומו · פרסה · פלנטה בלעז · ושוסעת שסע · חלוקה בב' צפרנים יש סדוקה ואינה חלוקה בצפרנים והיא טמאה ·

בבהמה · משמע מה שנמצא בבהמה אכול מכאן למדנו שהשליל מותר בשחיטת אמו · השסועה · בריה שיש לה ב' גבין וב' שדראות ואמרו רבותינו מפני מה נשנית בבהמה מפני השסועה · ובעופות מפני הראה לפי שלא נאמרו בת"כ · ובנבלתם לא תגעו · בשעת פרסותיו ברגל שאדם חייב לטהר עצמו ברגל יכול יהו מוזהרים כל ישראל ת"ל אמור אל הכהנים בני אהרן וגו' · ומה טומאת המת חמורה כהנים מוזהרים וישראל אינם מוזהרים טומאת נבלה קלה לא כ"ש ·

234 A

239 B

הוא לכם׃ כל צפור טהרה
תאכלו׃ וזה אשר לא תאכלו מהם
הנשר והפרס והעזניה והראה ואת
האיה והדיה למינה׃ ואת כל ערב
למינו׃ ואת בת היענה ואת התחמס
ואת השחף ואת הנץ למינהו׃ את
הכוס ואת הינשוף והתנשמת׃ והקאת
ואת הרחמה ואת השלך׃ והחסידה
והאנפה למינה והדוכיפת והעטלף׃
וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא
יאכלו׃ כל עוף טהור תאכלו׃ לא
תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך
תתננה ואכלה או מכר לנכרי כי
עם קדוש אתה ליהוה אלהיך לא
תבשל גדי בחלב אמו׃

עשר תעשר את כל תבואת זרעך
היצא השדה שנה שנה׃ ואכלת
לפני יהוה אלהיך במקום אשר
יבחר לשכן שמו שם מעשר דגנך
תירשך ויצהרך ובכרת בקרך וצאנך
למען תלמד ליראה את יהוה
אלהיך כל הימים׃ וכי ירבה ממך
הדרך כי לא תוכל שאתו כי ירחק
ממך המקום אשר יבחר יהוה
אלהיך לשום שמו שם כי יברכך
יהוה אלהיך׃ ונתתה בכסף וצרת
הכסף בידך והלכת אל המקום

הוא לכון׃
כל ציפר דכי תיכלון׃
ודין דלא תיכלון מנהון נשרא
ועד ועזיא׃
ובת כנפא וטרפיתא ודיתא
ליזנה׃
וית כל עורבא ליזנוהי׃
וית בת נעמיתא וציצא ועיפר
שחפא ונצא ליזנוהי׃
וקדיא וקיפופא וכותא׃
וקתא וירקריקא ושלינונא׃
וחוריתא ואיבו ליזנה ונגר
טורא ועטליפא׃
וכל ריחשא דעופא מסאב הוא
לכון לא יתאכלון׃
כל עוף דכי תיכלון׃
לא תיכלון כל נבילא לתותב
ערל די בקירויך תתנינה
ויכלינה או תזבנינה לבר
עממין ארי עם קדיש את קדם
יי אלהך לא תיכלון בשר
בחלב׃
עשרא תעשר ית כל עללת
זרעך דיפוק חקלא שתא
שתא׃
ותיכול קדם יי אלהך באתרא
דיתרעי לאשראה שכינתיה
תמן מעשר עיבורך חמרך
ומשחך ובכורי תורך ועאנך
בדיל דתילף למדחל קדם
יי אלהך כל יומיא׃
וארי יסגי מנך אורחא
ארי לא תיכול למיטליה
ארי יתרחק מנך אתרא
דיתרעי יי אלהך לאשראה
שכינתיה תמן ארי יברכינך
יי אלהך׃
ותתן בכספא ותצור כספא
בידך ותהך לאתרא

כל צפור טהורה תאכלו· להתיר
משולחת שבמצורע· וזה אשר לא
תאכלו· לאסור את השחוטה ידראה
היא ראה היא דאה ולמה נקראת
ראה שרואה ביותר ולמה
הוזכרה כאן לכתוב בכל שמותיה שלא
יתן פתחון פה לבעל הדין לחלוק שלא
יאמר האוסר ראה ואינו אוסר
דאה או אינו אוסר דאה ואינו אוסר
איה וזה לא אסר הכתוב ובשמות
כרם לך את השמות ללמדך
שמותיו· טהורים מרובים על טמאים
לפי פרט לך את המועטים שבהם
וכל שרץ העוף· השרץ הנקרא
חיה· והם הנקראים חגב
ובלשון לע״ז ... לא
שרץ העוף· הם הטמאים שבהם על
הארץ ... להתירו ...
טמאים הם ... כל עוף
טהור תאכלו· ולא את הטמא אלא לימד
עשה על לא תעשה וכן בבהמה
חוזר ... ולא ...
קנה מן העשה עשה ולמעשר עשה
בעשה ולא תעשה· לגר אשר
בשעריך· גר תושב שקבל עליו שלא
לעבוד עבודה זרה· כי עם קדוש
אתה· קדש עצמך במותר לך דברים
המותרים ואחרים נוהגים בהם איסור
אל תתירם בפניהם· לא תבשל גדי· ג׳ פעמים פרט לבהמה וחיה ועופות ולא תבשל גדי· עשר תעשר· מה ענין זה
אצל זה אמר להם הקב״ה לישראל לא תגרמו לי לבשל גדיים של תבואה עד שהם במעי אמותיהם שכשאין אתם מעשרים
מעשרות כראוי כשהם סמוכים לבשל אני מוציא רוח קדים והיא משדפתן כמו שנאמר ושדפה לפני קמה· וכן
לענין בכורים שנה שנה· מכאן שאין מעשרין מן החדש על הישן· ואכלת· זה מעשר שני שבספרי כבר למדם ליתן
מעשר לוי ... שלא ... לאכלו בכל מקום שלו ...
ברוך זה מעשר ... כי יברכך ... לשאת בכל אשר תאוה נפשך כלל בבקר ובצאן וביין
ובשכר פרט ובכל אשר תשאלך נפשך חזר וכלל הפרט מפורש ולד ולדות הארץ וראוי למאכל אדם וקונין את הנעשים

אשר יבחר יהוה אלהיך בו ׃ ונתתה
הכסף בכל אשר תאוה נפשך
בבקר ובצאן וביין ובשכר ובכל אשר
תשאלך נפשך ואכלת שם לפני
יהוה אלהיך ושמחת אתה וביתך ׃
והלוי אשר בשעריך לא תעזבנו כי
אין לו חלק ונחלה עמך ׃
מקצה שלש שנים תוציא
את כל מעשר תבואתך בשנה
ההוא והנחת בשעריך ׃ ובא הלוי כי
אין לו חלק ונחלה עמך והגר והיתום
והאלמנה אשר בשעריך ואכלו
ושבעו למען יברכך יהוה אלהיך
בכל מעשה ידך אשר תעשה ׃
מקץ שבע שנים תעשה
שמטה ׃ וזה דבר השמטה שמוט כל
בעל משה ידו אשר ישה ברעהו לא
יגש את רעהו ואת אחיו כי קרא
שמטה ליהוה ׃ את הנכרי תגש ואשר
יהיה לך את אחיך תשמט ידך ׃ אפס
כי לא יהיה בך אביון כי ברך יברכך
יהוה בארץ אשר יהוה אלהיך נתן
לך נחלה לרשתה ׃ רק אם שמוע
תשמע בקול יהוה אלהיך לשמר
לעשות את כל המצוה הזאת אשר
אנכי מצוך היום ׃ כי יהוה אלהיך
ברכך כאשר דבר לך והעבטת גוים

דיתרעי יי אלהך ביה ׃
ותתן כספא בכל דיתרעי
נפשך בתורי ובענא ובחמר
חדת ועתיק ובכל דתשאלינך
נפשך ותיכול תמן קדם יי
אלהך ותחדי את ואינש ביתך

וליואה די בקירוך לא
תשבקיניה ארי לית ליה חולק
ואחסנא עמך ׃

בסוף תלת שנין תפיק ית כל
מעשר עללתך בשתא ההיא
ותצנע בקירוך ׃

וייתי ליואה ארי לית ליה
חולק ואחסנא עמך וגיורא
ויתמא וארמלתא די בקירוך
וייכלון ויסבעון בדיל
דיברכנך יי אלהך בכל
עובדי ידך דתעביד ׃

בסוף שבע שנין תעביד
שמיטתא ׃
ודין פיתגם שמיטתא דישמיט
כל גבר מרי רשו דירשי
בחבריה לא יתבע מן חבריה
ומן אחוהי ארי קרא שמיטתא
קדם יי ׃
מן בר עממין תתבע ודיהי לך
עם אחוך תשמיט ידך ׃
לחוד ארי לא יהי בך מסכינא
ארי ברכא יברכנך יי בארעא
דיי אלהך יהיב לך אחסנא
למירתה ׃
לחוד אם קבלא תקביל
למימרא דיי אלהך למיטר
למעבד ית כל תפקידתא
הדא דאנא מפקיד לך יומא
דין ׃

ארי יי אלהך ברכך כמא
דמליל לך ותוזיף לעממין

מלתת לו מעשר ראשון כי אין לו חלק
ונחלה עמך · יצאו לקט שכחה ופאה
והפקר שאף הוא יש לו חלק כמוך
בהם ואינם חייבים במעשרות · מקצה
שלש שנים · בא ולמד שאם השהה
מעשרותיו בשנה ראשונה ושניה
לשלישית שיבערם מן הבית בשלישית
ובא הלוי ויטול מעשר ראשון והגר
והיתום ויטלו את מעשר שני של שנה
זו ולא תאכלנו אתה בירושלים כדרך
שנזקקת לאכול מעשר שני של שתי
שנים · ואכלו ושבעו · תן להם כדי
שבען מכאן אמרו אין פוחתין לעני
בגורן מחצי קב חטים וקב שעורים
ואתה מוליך לירושלים מעשר של
ראשונה ושניה שהשהית ומתודה
בערתי הקדש מן הבית כמו שמפורש
בכי תכלה לעשר וגו׳ · מקץ שבע
שנים · יכול שבע שנים לכל מלוה ומלוה
ת״ל קרבה שנת השבע · ואם תאמר
שבע למלוות כל אחד ואחד היאך
היא קרובה הא למדת שבע שנים
למנין השמטה · שמוט כל בעל משה
ידו · שמוט את ידו כל בעל משה וכן
הוא אומר לשון נוטה בשמט ידך את אשר
עמיתך אבל האביון לא יהיה באחך
ואם נכרי הוא לו · את הנכרי תגש ·
זו מצות עשה · ואשר יהיה לך את
אחיך · ולא את של אחיך שבידך שהמלוה על המשכון אין שביעית משמטת · ועוד נראו את אחיך תשמט ידך ול[illegible]
המוסר שטרותיו לב״ד · אפס כי לא יהיה בך אביון · ולהלן הוא אומר כי לא יחדל אביון מקרב הארץ בזמן שאתם
עושים רצונו של מקום אביונים באחרים וכשאין אתם עושים רצונו אביונים בכם · אביון לשון תאב · ולשון אביון
שהוא תאב לכל · רק אם שמוע תשמע · מוסב על כי לא יהיה בך אביון אם שמוע תשמע אז לא יהיה בכם
אביונים שמע קימעא משמיעין אותו הרבה · כאשר דבר לך · והיכן דבר ברוך אתה בעיר · והעבטת ·
כל לשון העבטה כשנופל על המלוה נופל בלשון מפעיל כמו מלוה והלוית · והעבטת · ואם בא לומר
ונעבטת היה נופל על הלוה ולוית · והעבטת גוים רבים · יכול שאתה לוה מזה ומלוה לזה

2335

רבים ואתה לא תעבט ומשלת בגוים
רבים ובך לא ימשלו : כי
יהיה בך אביון מאחד אחיך באחד
שעריך בארצך אשר יהוה אלהיך
נתן לך לא תאמץ את לבבך ולא
תקפץ את ידך מאחיך האביון : כי
פתח תפתח את ידך לו והעבט
תעביטנו די מחסרו אשר יחסר לו :
השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך
בליעל לאמר קרבה שנת השבע
שנת השמטה ורעה עינך באחיך
האביון ולא תתן לו וקרא עליך אל
יהוה והיה בך חטא : נתון תתן לו ולא
ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר
הזה יברכך יהוה אלהיך בכל מעשך
ובכל משלח ידך : כי לא יחדל אביון
מקרב הארץ על כן אנכי מצוך
לאמר פתח תפתח את ידך לאחיך
לעניך ולאבינך בארצך :
כי ימכר לך אחיך
העברי או העבריה ועבדך שש
שנים ובשנה השביעת תשלחנו
חפשי מעמך : וכי תשלחנו חפשי
מעמך לא תשלחנו ריקם : העניק
תעניק לו מצאנך ומגרנך ומיקבך
אשר ברכך יהוה אלהיך תתן לו :

סגיאין ואת לא רדיף ותשלט
בעממין סגיאין ובך לא
ישלטון :
ארי יהא בך מסכינא כחד
מן קירוך בארעך די יי אלהך
יהיב לך לא תתקף ית ליבך
ולא תקפוץ ית ידך מאחוך
מסכינא :
אלא מפתח תפתח ית ידך
ליה ואוזפא תוזפיניה כמיסת
חוסרניה דיחסר ליה :
איסתמר לך דילמא יהא
פיתגם עם לבך ברשע למימר
קריבת שתא שביעתא שתא
דשמיטתא ותבאש עינך
באחוך מסכינא ולא תתן ליה
ויקרי עלך קדם יי ויהא בך
חובא :
מיתן תתן ולא יבאש לבך
במיתנך ליה ארי בדיל פתגמא
הדין יברכינך יי אלהך בכל
עובדך ובכל אושטות ידך :
ארי לא יפסוק מסכינא מגו
ארעא על כן אנא מפקיד לך
למימר מפתח תפתח ית ידך
לאחוך לעניך ולמסכינך
בארעך :
ארי יזדבן לך אחוך בר ישראל
או בת ישראל ויפלחנך שית
שנין ובשתא שביעתא
תפטריניה לבר חורין מעמך :
וארי תפטרניה לבר חורין
מעמך לא תפטריניה
ריקנין :
אפרשא תפריש ליה מענך
מאידרך וממעצרתך דברכך
יי אלהך תתן ליה :

הי׳ ואתה לא תעבוט ומשלת בגוים
רבים. יכול גוים אחרים מושלים עליך
ת״ל ובך לא ימשלו. כי יהיה בך אביון
התאב התאב קודם. מאחד אחיך
אחיך מאביך קודם לאחיך מאמך.
באחד שעריך. עניי עירך ועניי עירך
עניי עירך קודמין. עניי עירך ועניי
עיר אחרת עניי עירך קודמין לעניי
עיר אחרת. לא תאמץ יש לך אדם
שמצטער אם יתן או לא יתן
את לבבך. יש לך אדם שפושט ידו
וקופצה לכך נאמר ולא תקפוץ.
מאחיך האביון. אם לא תתן לו סופך
להיות אחיו אביון. כי פתח תפתח
אפי׳ כמה פעמים. כדי מחסורו
[illegible]
[illegible]

[illegible]

וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים
ויפדך יהוה אלהיך על כן אנכי מצוך
את הדבר הזה היום · והיה כי יאמר
אליך לא אצא מעמך כי אהבך ואת
ביתך כי טוב לו עמך · ולקחת את
המרצע ונתתה באזנו ובדלת והיה
לך עבד עולם ואף לאמתך תעשה
כן · לא יקשה בעינך בשלחך אתו
חפשי מעמך כי משנה שכר שכיר
עבדך שש שנים וברכך יהוה אלהיך
בכל אשר תעשה ׃
כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך
הזכר תקדיש ליהוה אלהיך לא
תעבד בבכר שורך ולא תגז בכור
צאנך ׃ לפני יהוה אלהיך תאכלנו
שנה בשנה במקום אשר יבחר יהוה
אתה וביתך ׃ וכי יהיה בו מום פסח או
עור כל מום רע לא תזבחנו ליהוה
אלהיך ׃ בשעריך תאכלנו הטמא
והטהור יחדו כצבי וכאיל ׃ רק את
דמו לא תאכל על הארץ תשפכנו
כמים ׃

שמור את חדש האביב ועשית פסח
ליהוה אלהיך כי בחדש האביב
הוציאך יהוה אלהיך ממצרים לילה ׃

ותדכר ארי עבדא הויתא
בארעא דמצרים ופרקך יי
אלהך על כן אנא מפקיד לך
ית פתגמא הדין יומא דין ׃

ויהא ארי יימר לך לא איפוק
מעמך ארי רחמך ולאנש
ביתך ארי טב ליה עמך ׃
ותיסב
ית מרצעא ותתן באודניה
ובדשא ויהא לך עבד פלח
לעלם ואף לאמתך תעביד כן ׃

לא יקשי בעינך במפטרך
יתיה לבר חורין מעמך ארי
על חד תרין באגר אגירא
פלחך שית שנין ויברכינך יי
אלהך בכל דתעביד ׃

כל בוכרא דיתיליד בתורך
ובענך דיכרין תקדיש קדם
יי אלהך לא תפלח בבוכרא
דתורך ולא תיגוז בוכרא דענך ׃

קדם יי אלהך תיכלינה שתא
בשתא באתרא דיתרעי יי
את ואינש ביתך ׃
וארי יהא ביה מומא חגיר או
עויר כל מידעם מום ביש לא
תכסיניה קדם יי אלהך ׃
בקרוך תיכלינה מסאבא
ודכיא כחדא כבשר טביא
ואילא ׃
לחוד ית דמיה לא תיכול על
ארעא תושדיניה כמיא ׃

טר ית ירחא דאביבא ותעביד
פסחא קדם יי אלהך ארי
בירחא דאביבא אפקך יי
אלהך ממצרים ועבד לך
נסין בליליא ׃

וזכרת כי עבד היית והענקתי ושניתי
לך בזות מצרים ובזות הים ואף אתה
הענק ושנה לו · עבד עולם · יכול
כמשמעו ת"ל ושבתם איש אל אחוזתו
ואיש אל משפחתו תשובו הא למדת
שאין זה אלא עולמו של יובל · ואף
לאמתך תעשה כן · הענק לה יכול אף
לרציעה הכתוב אומר ת"ל ואם אמור
יאמר העבד עבד נרצע ואין אמה
נרצעת · כי משנה שכר שכיר · מכאן
אמרו עבד עברי עובד בין ביום בין
בלילה וזהו כפלים שבעבודות שכירי
יום ומה היא עבודתו בלילה · רבו
מוסר לו שפחה כנענית והוולדות
לאדון · כל הבכור תקדיש · ובמקום
אחר הוא אומר לא יקדיש הא כיצד
אסור שכבר לשם בבהמה לא יקדיש הא
כיצד אינו מקדישו לקרבן אחר וכאן
למד שמצוה לומר הרי אתה קדוש
לבכורה ד"א אי איפשר לומר תקדיש
שכבר נאמר לא יקדיש וכו' והא כיצד
מקדישו אתה הקדש עילוי ונותן להקדש
כפי טובת הנאה שבו · לא תעבוד
בבכור שורך ולא תגוז בכור צאנך ·
אף ההיפוך למדו רבותינו שאסור אלא
דבר הכתוב בהווה · לפני ה' אלהיך

תאכלנו · לכהן הוא אומר שכבר מצינו שהוא ממתנות כהונה אחד תם ואחד בעל מום שנאמר ובשרם יהיה לך · שנה
בשנה · מכאן שאין משהין אותו יותר משנתו יכול יהא פסול משעברה שנתו כבר הוקש למעשר שנאמר ואכלת
מעשר דגנך תירשך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך מה מעשר שני אינו נפסל משנה לחברתה אף בכור כן אלא
שמצוה בתוך שנתו · שנה בשנה · אם שחטו בסוף שנתו אוכלו אותו היום ויום אחד של שנה האחרת למד שנאכל
לשני ימים ולילה אחד · מום · כלל עור ופסח פרט כל מום רע חזר וכלל מה הפרט מפורש מום הגלוי ואינו חוזר
אף כל הגלוי ואינו חוזר · רק את דמו לא תאכל · שלא תאמר הואיל וכולו היתר הנאה מכלל איסור הוא שהרי בא מקדש
ונשחט בחוץ בלא פדיון ונאכל יהא אף הדם מותר תלמוד לומר רק את דמו לא תאכל · שמור את חדש האביב ·
מקודם בואו שמור שיהא ראוי לאביב להקריב בו מנחת העומר ואם לאו עבר את השנה · ממצרים לילה ·
והלא ביום יצאו שנאמר ממחרת הפסח יצאו בני ישראל אלא לפי שבלילה נתן להם פרעה רשות לצאת ·

בעינך

236A

חבחת פסח ליהוה אלהיך צאן ובקר במקום אשר יבחר יהוה לשכן שמו שם: לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עני כי בחפזון יצאת מארץ מצרים למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך ולא יראה לך שאר בכל גבלך שבעה ימים ולא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר: לא תוכל לזבח את הפסח באחד שעריך אשר יהוה אלהיך נתן לך: כי אם אל המקום אשר יבחר יהוה אלהיך לשכן שמו שם תזבח את הפסח בערב כבוא השמש מועד צאתך ממצרים: ובשלת ואכלת במקום אשר יבחר יהוה אלהיך בו ופנית בבקר והלכת לאהליך: ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת ליהוה אלהיך לא תעשה מלאכה: שבעה שבעת תספר לך מהחל חרמש בקמה תחל לספר שבעה שבעות: ועשית חג שבעות ליהוה אלהיך מסת נדבת ידך אשר תתן כאשר יברכך יהוה אלהיך: ושמחת לפני יהוה אלהיך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי

ותיכוס פיסחא קדם יי׳ אלהך מן בני ענא וניכסת קודשיא מן תורי באתרא דיתרעי יי׳ אלהך לאשראה שכינתיה תמן: לא תיכול עלוהי חמיע שבעה יומין תיכול עלוהי פטיר לחם עני ארי בבהילו נפקתא מארעא דמצרים בדיל דתידכר ית יום מיפקך מארעא דמצרים כל יומי חייך: ולא יתחזי לך חמיר בכל תחומך שבעא יומין ולא יבית מן בישרא דתיכוס ברמשא ביומא קדמאה לצפרא: לית לך רשו למיכס ית פיסחא בחדא מן קירויך דיי׳ אלהך יהיב לך: אילהן באתרא דיתרעי יי׳ אלהך לאשראה שכינתיה תמן תכוס ית פיסחא ברמשא כמיעל שמשא זמן מיפקך ממצרים: ותבשיל ותיכול באתרא דיתרעי יי׳ אלהך ביה ותיתפני בצפרא ותהך לקרויך: שיתא יומין תיכול פטירא וביומא שביעאה כנישין קדם יי׳ אלהך לא תעביד עיבידא: שבעא שבועין תימני לך כדישרית מגלא בחצד עומרא דארמותא תישרי למימני שבעא שבועין: ותעביד חגא דשבועיא קדם יי׳ אלהך מסת נדבת ידך דתתן כמא דיברכינך יי׳ אלהך: ותחדי קדם יי׳ אלהך את וברך וברתך ועבדך ואמתך וליואה

שלמים ויקרא לפסח ולקרבן עולה וגו׳ · וזבחת פסח לי׳ אלהיך צאן ובקר ימין הכבשים ומן העזים הקדים הפסח ובקר הוא מן הבקר לחגיגה שאם נמנו על הפסח חבורה מרובה מביאים עמו חגיגה כדי שיהא נאכל על השבע ועוד למה רם יתם דברי הרבה מפסוק זה · לחם עוני · לחם שמזכיר את העוני שנתענו במצרים · כי בחפזון יצאת · ולא הספיק בצקן להחמיץ וזה יהיה לך לזכרון · חפזון לא שלך היה אלא של מצרים שכן הוא אומר ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ · למען תזכר · על ידי אכילת פסח ומצה את יום צאתך · ולא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב וגו׳ · אזהרה למותר בפסח דורות לפי שלא נאמר אלא בפסח מצרים ויום ראשון האמור כאן הוא יו׳ י״ד בניסן וכמה דאת אומר ביום הראשון תשביתו שאור ולפי שנסתלק הכתוב מענינו של פסח והתחיל לדבר בחגיגה · קיימים כאן שבעת ימי אכילת מצות לא יראה לך שאור בכל גבולך ז׳ ימים חזרך לפרש לאו זה ובמקום הוא מועד שלא כתב לא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב לבקר הייתי אומר שלמים הבאים כל שבעה כולם בבל תותירו ויאכלו שני ימים ולילה לכך כתיב בערב ביום הראשון לא משנית יו׳ הכתוב מדבר ולימד עליה שנאכלת לשני ימים והראשון האמור כאן יום טוב ראשון עד בקר של שני וכל של הוא בבל ובשלו וכך היה שמים במסכת פסחים · בערב כבוא השמש מועד צאתך ממצרים · הרי שלשה זמנים חלוקי' בערב משש שעות ולמעלה וכבוא השמש תאכלהו ומועד צאתך אתה שורפו כלומר נעשה נותר לבית השריפה · ובשלת · כל אף הוא קרוי בשול · ופנית בבקר · לבקרו של שני מלמד שטעון לינה לל׳ מוצאי יום טוב · ששת ימים תאכל מצות · ובמקום אחר הוא אומר שבעת ימים ששה מן החדש ואין מן הישן · לא למד על אכילת מצה בשביעי שהיא חובה אלא רשות · ומכאן אתה למד לששת הימים שאחרים בכלל היה ויצא מן הכלל ללמד שאין אכילת מצה בם אלא רשות · לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כלו יצא מה שביעי רשות אף כל רשות חוץ מלילה ראשונה

שני ספירות בפסוק ... דמצוה לבהמ״ר ... ונמנו בנמתר ...

236 B

די בקירוך · תיורא ויתמא וארמלתא די בכינך באתרא דיתרעי יי׳ אלהך לאשראה שכינתיה תמן ׃
ותידכר ארי עבדא הויתא במצרים ותיטר ותעביד ית קימיא האלין ׃

חגא דמטליא תעביד לך שבעא יומין במיכנשך מאידרך וממעצרתך ׃
ותחדי בחגך את וברך וברתך ועבדך ואמתך וליואה וגיורא ויתמא וארמלתא די בקירוך ׃
שבעא יומין תיחוג קדם יי׳ אלהך באתרא דיתרעי יי׳ ארי יברכינך יי׳ אלהך בכל עללתך ובכל עובדי ידך ותהא ברם חדי ׃

תלת זימנין בשתא יתחזון כל דכורך קדם יי׳ אלהך באתרא דיתרעי בחגא דפטיריא ובחגא דשבועיא ובחגא דמטליא ולא יתחזון קדם יי׳ ריקנין ׃
גבר כמתנת ידיה כברכתא דיי׳ אלהך דיהב לך ׃

דיינין ופורענין תמני לך בכל קירוך דיי׳ אלהך יהיב לך לשבטך וידונון ית עמא דין דקשוט ׃
לא תצלי דין ולא תשתמודע אפין ולא תקבל שוחדא ארי שוחדא מעוור עיני חכימין ומקלקל פיתגמין תריצין ׃
קושטא קושטא תהא רדיף בדיל דתיחי

אשר בשעריך והגר והיתום והאלמנה
אשר בקרבך במקום אשר יבחר
יהוה אלהיך לשכן שמו שם׃ וזכרת
כי עבד היית במצרים ושמרת ועשית
את החקים האלה׃ פ
חג הסכת תעשה לך שבעת ימים
באספך מגרנך ומיקבך׃ ושמחת
בחגך אתה ובנך ובתך ועבדך
ואמתך והלוי והגר והיתום והאלמנה
אשר בשעריך׃ שבעת ימים תחג
ליהוה אלהיך במקום אשר יבחר
יהוה כי יברכך יהוה אלהיך בכל
תבואתך ובכל מעשה ידיך והיית
אך שמח׃ שלוש פעמים בשנה
יראה כל זכורך את פני יהוה אלהיך
במקום אשר יבחר בחג המצות ובחג
השבעות ובחג הסכות ולא יראה
את פני יהוה ריקם׃ איש כמתנת ידו
כברכת יהוה אלהיך אשר נתן לך׃ ס
שפטים ושטרים תתן לך
בכל שעריך אשר יהוה אלהיך נתן
לך לשבטיך ושפטו את העם
משפט צדק׃ לא תטה משפט לא
תכיר פנים ולא תקח שחד כי השחד
יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדקם׃
צדק צדק תרדף למען תחיה

שהכתוב קבעו חובה שלא מבערב
הא כיצד מעתה · עצרת ליי׳ אלהיך ׃
עצור עצמך מן המלאכה · לא
כפשוטו של מקרא וכן תרגמו לשון
נעצרה נא אותך · מהחל חרמש
בקמה · משקצר העומר שהוא
ראשית הקציר · מסת נדבת ידך ׃
די נדבת ידך הכל לפי הברכה הבא
שלמי שמחה וקרא קרואים לאכול לוי
גר יתום ואלמנה · ארבעה שלי כנגד
ארבעה שלך בנך בתך עבדך
ואמתך אם אתה משמח את שלי
אף אני משמח את שלך · וזכרת
עבד היית · על מנת כן פדיתיך
שתשמור ותעשה את החקים האלה ׃
באספך · בזמן האסיף שאתה
מכניס לבית פירות הקיץ · דבר
אחר באספך מגרנך ומיקבך מלמד
שמסככין הסוכה בפסולת גרן ויקב
והיית אך שמח · לפי פשוטו אין זה
ציווי אלא לשון הבטחה · ולפי תלמודו
למדו מכאן לרבות ליל יום טוב
האחרון לשמחה · ולא יראה את פני
יי׳ ריקם · אלא הבא עולות ראייה
ושלמי חגיגה · איש כמתנת ידו · מי
שיש לו אוכלים מרובים ונכסים מרובים
יביא עולות מרובות ושלמים מרובים
ומי שיש לו אוכלים מועטים יביא עולות מועטים ושלמים מועטים · חסלת ראה אנכי ·

שפטים

ושוטרים · שופטים דיינים הפוסקים את הדין · ושוטרים · הרודים אחר מצותן שמכים במקל
ורצועה עד שיקבל עליו דין השופט · בכל שעריך · בכל עיר ועיר · לשבטיך · מוסב על תתן לך שופטים ושוטרים
תתן לך לשבטיך בכל שעריך אשר נתן לך מלמד שמושיבין דיין לכל שבט ושבט ולכל עיר ועיר · ושפטו את העם
משפט צדק · מנה דיינים בקיאים ומוצדקים לשפוט צדק ׃ לא תטה משפט · כמשמעו · לא תכיר פנים · אף בשעת
הטענות שלא יהא רך לזה וקשה לזה · אחד עומד ואחד יושב לפי שכשרואה זה שהדיין מכבד את חברו יותר ממנו
נסתתמין טענותיו · ולא תקח שחד · אפילו לשפוט צדק · כי השחד יעור · משקבל שחד ממנו אי אפשר שלא יטה לבו
אצלו להפוך בזכותו · דברי צדיקים · דברים מצודקים משפטי אמת · צדק צדק תרדוף · הלך אחר בית דין יפה · למען תחיה

3 7 A

וירשת את הארץ אשר יהוה אלהיך
נתן לך׃ ס לא תטע לך
אשרה כל עץ אצל מזבח יהוה
אלהיך אשר תעשה לך׃ ולא תקים
לך מצבה אשר שנא יהוה אלהיך׃
ס לא תזבח ליהוה אלהיך
שור ושה אשר יהיה בו מום כל דבר
רע כי תועבת יהוה אלהיך הוא׃
ס כי ימצא בקרבך באחד
שעריך אשר יהוה אלהיך נתן לך
איש או אשה אשר יעשה את הרע
בעיני יהוה אלהיך לעבר בריתו׃
וילך ויעבד אלהים אחרים וישתחו
להם ולשמש או לירח או לכל צבא
השמים אשר לא צויתי׃ והגד לך
ושמעת ודרשת היטב והנה אמת
נכון הדבר נעשתה התועבה הזאת
בישראל׃ והוצאת את האיש ההוא
או את האשה ההוא אשר עשו את
הדבר הרע הזה אל שעריך את
האיש או את האשה וסקלתם
באבנים ומתו׃ על פי שנים עדים או
שלשה עדים יומת המת לא יומת
על פי עד אחד׃ יד העדים תהיה בו
בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרנה
ובערת הרע מקרבך׃
כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם
לדם בין דין לדין ובין נגע לנגע דברי
ריבת בשעריך וקמת ועלית אל
המקום אשר יבחר יהוה אלהיך בו׃
ובאת אל הכהנים הלוים ואל השפט
אשר יהיה בימים ההם ודרשת והגידו

ותירת ית ארעא די יי׳ אלהך יהיב לך׃
לא תיצב לך אשרתא כל אילן בסטר מדבחא די יי׳ אלהך דתעביד לך׃
ולא תקים לך קמא דרחיק יי׳ אלהך׃
לא תיכוס קדם יי׳ אלהך תור ואמר די יהא ביה מומא כל מידעם ביש ארי מרחק קדם יי׳ אלהך הוא׃
ארי ישתכח בינך בחדא מן קירויך די יי׳ אלהך יהיב לך גבר או איתתא דיעביד דביש קדם יי׳ אלהך למיעבר על קיימיה׃
ואזל ופלח לטעות עממיא וסגיד להון ולשמשא או לסיהרא או לכל חילי שמיא דלא פקידית׃
ויתחוי לך ותשמע ותתבע יאות והא קושטא כיון פתגמא איתעבידת תועבתא הדא בישראל׃
ותפיק ית גברא ההוא או ית איתתא ההיא דעבדו ית פתגמא בישא הדין לתרעך ית גברא או ית איתא ותרגמנון באבניא וימותון׃
על מימר תרין סהדין או תלתא סהדין יתקטיל דחייב קטול לא יתקטיל על מימר סהיד חד׃
ידא דסהדיא תהא ביה בקדמיתא לקטלה וידא דכל עמא בבתריתא ותפלי עביד דביש מבינך׃
ארי תתכסי מנך פתגמא לדינא בין דם לדם בין דין לדין בין מכתש סגירו למכתש סגירו פיתגמי פלוגתא דינא בקירויך ותקום ותיסק לאתרא דיתרעי יי׳ אלהך ביה׃
ותיתי לות כהניא ליואי ולות דיינא די יהא ביומיא האנון ותתבע ויחוון

וירשת. כדאי הוא מינוי הדיינין
הכשרים להחיות את ישראל ולהושיבן
על אדמתם׃ לא תטע לך. לוקים
עליה משעת נטיעתה ואפילו לא
עבדה שכבר בלא תעשה על
נטיעתה׃ לא תטע וגו׳ אצל המזבח לאסור
אילן ולבנות בית בהר הבית׃ ולא
תקים לך מצבה. מצבה אבן אחת
להקריב עליה אפילו לשמים׃ אשר
שנא. מזבח אבנים ומזבח
אדמה צוה לעשות ואת זו שנא כי
חק היתה לכנענים ואע״פ שהיתה
אהובה לו בימי אבות עכשו שנאה
מאחר שעשאוה אלו חוק לעז׳׃ לא
תזבח וגו׳ כל דבר רע. אזהרה למפגל
הקדשים על ידי דבור רע׃ ועוד
דרשו בו אחר דרשות בשחיטת קדשים׃
לעבור בריתו. אשר כרת אתכם שלא
לעבוד עז׳ אשר לא צויתי לעבדם׃
נכון. מכוון העדות׃ והוצאת את
האיש ההוא אל שעריך. המתרגם
לתרע בית דינך טועה הוא שכן
שנינו שעריך זה שער שעבד בו
אתה אומר שער שעבד בו או אינו אלא
שער שנדון בו נאמר שעריך למטה
ונאמר שעריך למעלה׃ כי ימצא
בקרבך באחד שעריך. תרגם באחד
מקרוייך׃ שנים או ג׳. אם מתקיימת
עדות בשנים למה פרט לך בשלשה
להקיש שלשה לשנים מה שנים עדות
אחת אף שלשה עדות אחת ואין נעשי׳
זוממין עד שיזומו כלם׃ כי יפלא כל
הפלאה לשון הבדלה ופרישה שהדבר
נבדל ומכוסה ממך׃ בין דם לדם. בין דם טמא לדם טהור׃ בין דין לדין. בין דין זכאי לדין חייב׃ בין נגע לנגע. בין נגע טמא לנגע טהור׃ דברי
ריבות. שיהיו חכמי העיר חולקים בדבר זה מטמא וזה מטהר׃ זה מזכה וזה מחייב׃ וקמת ועלית. [illegible]

232 B

לך את דבר המשפט ועשית על פי
הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא
אשר יבחר יהוה ושמרת לעשות
ככל אשר יורוך על פי התורה אשר
יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך
תעשה לא תסור מן הדבר אשר
יגידו לך ימין ושמאל והאיש אשר
יעשה בזדון לבלתי שמע אל הכהן
העמד לשרת שם את יהוה אלהיך
או אל השפט ומת האיש ההוא
ובערת הרע מישראל וכל העם
ישמעו ויראו ולא יזידון עוד

כי תבא אל הארץ אשר
יהוה אלהיך נתן לך וירשתה וישבתה
בה ואמרת אשימה עלי מלך ככל
הגוים אשר סביבתי שום תשים
עליך מלך אשר יבחר יהוה אלהיך
בו מקרב אחיך תשים עליך מלך
לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר
לא אחיך הוא רק לא ירבה לו
סוסים ולא ישיב את העם מצרימה
למען הרבות סוס ויהוה אמר לכם
לא תספון לשוב בדרך הזה עוד ולא
ירבה לו נשים ולא יסור לבבו וכסף
וזהב לא ירבה לו מאד והיה כשבתו
על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה
התורה הזאת על ספר מלפני
הכהנים הלוים והיתה עמו וקרא
בו כל ימי חייו למען ילמד ליראה
את יהוה אלהיו לשמר את כל דברי
התורה הזאת ואת החקים האלה
לעשתם לבלתי רום לבבו מאחיו
ולבלתי סור מן המצוה ימין ושמאול

לך ית פיתגמי דינא ותעביד על מימר פיתגמא דיחוון לך מן אתרא ההוא דיתרעי יי ותטר למעבד ככל דילפונך:

על מימר אוריתא דילפונך ועל דינא דיימרון לך תעביד לא תסטון מן פתגמא דיחוון לך ימינא ולסמאלא:

וגברא דיעביד ברשע בדיל דלא לקבלא מן כהנא דקאים לשמשא תמן קדם יי אלהך או מן דינא ויתקטיל גברא ההוא ותפלי עביד דביש מישראל:

וכל עמא ישמעון וידחלון ולא ירשעון עוד:

ארי תיעול לארעא דיי אלהך יהיב לך ותירתה ותיתב בה ותימר אמני עלי מלכא ככל עממיא די בסחרני:

מנאה תמני עלך מלכא דיתרעי יי אלהך ביה מגו אחך תמני עלך מלכא לית לך רשו למנאה עלך גבר נוכראי דלא מבני אחוך הוא:

לחוד לא יסגי ליה סוסון ולא יתיב ית עמא למצרים בדיל לאסגאה ליה סוסון ויי אמר לכון לא תוספון למיתב בארחא הדין עוד:

ולא יסגי ליה נשין ולא יסטי לביה וכספא ודהבא לא יסגי ליה לחדא:

ויהי כמיתבה על כורסי מלכותיה ויכתוב ליה ית פתשגן אוריתא הדא על סיפרא מן קדם כהניא ליואי:

ותהא עמיה ויהי קרי ביה כל יומי חיוהי בדיל דיילף למדחל קדם יי אלהיה למיטר ית כל פיתגמי אוריתא הדא וית קימיא האלין למעבדהון:

בדיל דלא ירום ליביה מאחוהי ובדיל דלא יסטי מן תפקידתא ימינא ולסמאלא

רבותי מרם: המקדש מכפר כסנהדרין וקמות יעלו: ילמד שבית המקדש גבוה מכל המקומות: הכהנים הלוים הכהנים שיצאו משבט לוי: השופט אשר יהיה בימים ההם: ואף על פי שאינו כשאר שופטים שהיו לפניו שמכל זמן וזמן אתה צריך לנהוג בהם כבוד ולשמוע להם אין לך אלא שופט שבימיך ובלבד שיהיו נקיים בדברי תורה: ימין ושמאל אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין וכל שכן שאומרים לך על ימין ימין ועל שמאל שמאל: וכל העם ישמעו: מכאן שממתינין לו עד הרגל וממיתין אותו ברגל: ולא ירבה לו סוסים: אלא כדי מרכבתו כדי שלא ישיב את העם מצרים שהסוסים באים משם כמו שנאמר ותצא מרכבה ממצרים וגו': ולא ירבה לו נשים: על יח שכן מצינו בדוד שהיו לו ו' נשים ונאמר לו ואם מעט ואוסיפה לך כהנה וכהנה: וכסף וזהב לא ירבה לו אלא כדי ליתן לאכספניא: והיה כשבתו: אם עשה כן כדאי הוא שתתקיים מלכותו: משנה התורה: שתי ספרי התורה אחת שהיא מונחת בבית גנזיו ואחת שנכנסת ויוצאת עמו: ואונקלוס תרגם פתשגן פתר משנה לשון שינון ודיבור: דברי התורה כמשמעו: ולבלתי סור מן המצוה אפילו מצוה קלה של נביא: למען יאריך: מכלל הן אתה שומע לאו וכן מצינו בשאול שאמר לו שמואל שבעת ימים תוחיל עד בואי אליך להעלות עולה וכתיב ויוחל ז' ימים ולא שמר הבטחתו להמתין כל היום ולא הספיק להעלות העולה עד שבא שמואל ואמר לו נסכלת לא שמרת ועתה ממלכתך

238A

238B

למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל:

לא יהיה לכהנים הלוים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל אשי יהוה ונחלתו יאכלון: ונחלה לא יהיה לו בקרב אחיו יהוה הוא נחלתו כאשר דבר לו:

וזה יהיה משפט הכהנים מאת העם מאת זבחי הזבח אם שור אם שה ונתן לכהן הזרע והלחיים והקבה: ראשית דגנך תירשך ויצהרך וראשית גז צאנך תתן לו: כי בו בחר יהוה אלהיך מכל שבטיך לעמד לשרת בשם יהוה הוא ובניו כל הימים:

וכי יבא הלוי מאחד שעריך מכל ישראל אשר הוא גר שם ובא בכל אות נפשו אל המקום אשר יבחר יהוה: ושרת בשם יהוה אלהיו ככל אחיו הלוים העמדים שם לפני יהוה: חלק כחלק יאכלו לבד ממכריו על האבות:

כי אתה בא אל הארץ אשר יהוה אלהיך נתן לך לא תלמד לעשות כתועבת הגוים ההם:

בדיל דיוריך יומין על מלכותיה הוא ובנוהי בגו ישראל:

לא יהא לכהניא ליואי כל שיבטא דלוי חולק ואחסנא עם ישראל קורבניא דיי ואחסנתיה ייכלון:

ואחסנא לא תהא ליה בגו אחוהי מתנן דיהב ליה יי אנון אחסנתיה כמא דמליל ליה:

ודין יהא דחזי לכהניא מן עמא מן נכסי נכסתא אם תור אם אימר ויתן לכהנא דרעא ולועא וקיבתא:

ריש עיבורך חמרך ומשחך וריש גיזת ענך תתין ליה:

ארי ביה איתרעי יי אלהך מכל שיבטך למקם לשמשא בשמא דיי הוא ובנוהי כל יומיא:

וארי ייתי ליואה מחדא מן קירויך מכל ישראל דהוא דר תמן וייתי בכל רעות נפשיה לאתרא דיתרעי יי:

וישמש בשמא דיי אלהיה ככל אחוהי ליואי דמשמשין תמן קדם יי:

חולק כחולק ייכלון בר מכסרתא דייתי בשבתא דכן אתקינו אבהתא:

ארי את עליל לארעא דיי אלהך יהיב לך לא תילף למעבד כתועבת עממיא האנון:

לא תקום קם למלך שבישראל מעתה קנה של כהן נענש: הוא ובניו מגיד שאם בנו הגון למלכות הוא קודם לכל אדם: כל שבט לוי בין התמימים בין בעלי מומין: חלק בבזה: ונחלה בארץ: אשי יי׳ קדשי המקדש: ונחלתו אלו קדשי הגבול תרומות ומעשרות: אבל חלק ונחלה לא יהיה לו בקרב אחיו ובספרי דרשו ונחלה לא יהיה לו זו נחלה אחר: בקרב אחיו זו נחלת ה׳ ואיני יודע מהו ונראה לי שארץ כנען שמעבר הירדן ואילך נקראת ארץ בעממין של סיחון ועוג בעממין אמורי וכנעני ונחלת שלשה לרמז קני וקנזי וקדמוני וכן אמרו בפרק מתנות שנאמרו לאהרן על כן לא היה ללוי לחוזר על קני וקנזי וקדמוני: שוב מצאתי בדברי ר׳ קלונימוס שהם גרסינן בספרי ונחלה לא יהיה לו זו נחלת חמשה: בקרב אחיו זו נחלת ז׳ נחלת ה׳ שבטים ונחלת ז׳ שבטים: ומתוך שמשה ויהושע לא חלקו אלא לחמשה שבטים בלבד שכן משה הנחיל לראובן ולגד וחצי שבט מנשה ויהושע הנחיל ליהודה ולאפרים ולחצי שבט מנשה ושבעה האחרים נטלו משלהם אחרי מות יהושע מתוך כך קורא חמשה לבד ושבעה לבד: כאשר דבר לו: בארץ לא תנחל וגו׳ אני חלקך ונחלתך: מאת העם ולא מאת הכהנים: אם שור אם שה פרט לחיה: הזרוע מן הפרק של ארכובה ועד כף של יד שקורין אשפלדון בלעז: הלחיים עם הלשון: דורשי רשומות היו אומרים זרוע תחת היד שנאמר ויקח רומח בידו: לחיים תחת תפלה שנאמר ויעמוד פנחס ויפלל: הקיבה תחת ואת האשה אל קבתה: ראשית דגנך זו תרומה גדולה ולא פירש בה שיעור אבל רבותינו נתנו בה שיעור עין יפה אחד מארבעים עין רעה אחד מששים בינונית אחד מחמשים וסמכו על המקרא שלא לפחות מאחד מחמשים שנאמר וששיתם את האיפה מחומר החטים שתי ששיות האיפה לכור כשאתה נותן שתי סאה לכור הרי אחד מחמשים שהכור שלשים סאה: וראשית גז צאנך כשאתה גוזז בכל שנה תן ממנה ראשית לכהן ולא פירש שיעור ורבותינו נתנו בו שיעור אחד מששים: וכמה צאן חייבת בראשית הגז חמש רחלות שנאמר וחמש צאן עשויות: ר׳ עקיבא אומר וראשית גז צאנך תתן לו בריה: לעמוד לשרת מכאן שאין שירות אלא מעומד: וכי יבא הלוי יכול בבן לוי ודאי הכתוב מדבר

לא ישתכח בך מעבר בריה וברתיה בנורא קסם קסמין מען ומנחש וחרש׃ ורטין רטן ושאיל בכדין דכורו ותבע מן מיתיא׃ ארי מרחק קדם יי כל עביד אלין ובדיל תועבתא האלין יי אלהך מתריך יתהון מן קדמך׃ שלים תהא בדחלתא דיי אלהך׃ ארי עממיא האלין דאת ירית יתהון מן מעונניא ומן קסמיא שמעין ואת לא כן יהב לך יי אלהך׃

נביאה מבינך מאחך דכותי יקים לך יי אלהך מניה תקבלון׃ ככל דשאלתא קדם יי אלהך בחרב ביומא דקהלא למימר לא אוסיף למשמע ית קל מימרא דיי אלהי וית אישתא רבתא הדא לא איחזי עוד ולא אימות׃

ואמר יי לי אתקינו דמלילו׃

נביאה אקים להון מגו אחיהון דכותך ואתן פיתגמי נבואתי בפומיה וימליל עמהון ית כל דאפקדיניה׃

ויהא גברא דלא יקביל לפיתגמי די ימליל בשמי מימרי אתבע מניה׃

ברם נביאה דירשע למללא פתגמא בשמי ית דלא פקידתיה למללא ודי

ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף׃ וחבר חבר ושאל אוב וידעני ודרש אל המתים׃ כי תועבת יהוה כל עשה אלה ובגלל התועבת האלה יהוה אלהיך מוריש אותם מפניך׃ תמים תהיה עם יהוה אלהיך׃ כי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעננים ואל קסמים ישמעו ואתה לא כן נתן לך יהוה אלהיך׃ נביא מקרבך מאחיך כמני יקים לך יהוה אלהיך אליו תשמעון׃ ככל אשר שאלת מעם יהוה אלהיך בחרב ביום הקהל לאמר לא אסף לשמע את קול יהוה אלהי ואת האש הגדלה הזאת לא אראה עוד ולא אמות׃ ויאמר יהוה אלי היטיבו אשר דברו׃ נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך ונתתי דברי בפיו ודבר אליהם את כל אשר אצונו׃ והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי אשר ידבר בשמי אנכי אדרש מעמו׃ אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי את אשר לא צויתיו לדבר ואשר

[illegible] לגרות [illegible] על כאן [illegible] כמבע או אוכת [illegible] שלו · [illegible] על [illegible] ולעופי שחיכה למסורה שלהם · חלק כחלק יאכלו · מלבד שחולקין במשמרות ובגשר שערי קטאות · יכול אף בדברים הבאים שלא מחמת הרגל כגון התמידין ומוספין של שבת ונדרים ונדבות ת"ל לבד ממכריו על האבות חוץ ממה שמכרו האבות בימי דוד ושמואל שנקבעו המשמרות ומכרו זה לזה טול אתה שבתך ואני אטול שבתי · לא תלמד לעשות · אבל אתה למד להבין ולהורות להבין מעשיהם כמה הם מקולקלים ולהורות לבנך לא תעשה כך וכך שזהו דרך הגוים · מעביר בנו ובתו באש · היא עבודת המולך שעשה מדורות אש מכאן ומכאן ומעבירו בין שתיהם · קוסם אי זהו קוסם כל האוחז מקלו ואומר אם אלך אם לא אלך · וכן הכתוב אומר עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו · מעונן · ר' עקיבא אומר אלו נותני עונות שאומרים עונה פלונית יפה להתחיל. וחכמים אומרים אלו אוחזי העינים · מנחש · פתו נפלה מפיו צבי הפסיקו בדרך מקלו נפלה מידו עבר נחש מימינו ושועל משמאלו שלא להתחיל שקרי לא קוה מקנאי שבת הוא · וחובר חבר · שמגרף נחשים ועקרבים או שאר חיות למקום אחד · ושואל אוב · זה מכשפות ששמו פיתום ומדבר משחיו ומעלה את המת בשחי שלו · וידעוני · מכניס עצם חיה ששמה ידוע בתוך פיו ומדבר העצם על ידי כשוף · ודורש אל המתים · כגון מעלה בזכורו שלו והשואל בגלגלת. ומה בין מעלה בזכורו לשואל בגלגלת · מעלה בזכורו אין עולה כדרכו ואין נשאל בשבת · והשואל בגלגלת מעלה כדרכו ונשאל בשבת · כל עושה אלה · עושה כל אלה לא נאמר אלא כל עושה אחת מהם · תמים תהיה · תתהלך עמו בתמימות ותצפה לו ולא תסמוך על המנחשים ומעוננים · לא כן נתן לך · הקב"ה לשמוע אל מעוננים ואל קוסמים שהרי השרה שכינתו על הנביאים ואורים ותומים · כמוני · מקרבך מאחיך כמוני · כמו שאני מקרבך מאחיך יקים לך תחתיו וכן מנביא לנביא · אבל ציוהו לחברו · ואשר ידבר בשם אלהים אחרים · אפי' כיון את ההלכה לטהר את הטמא ולטמא את הטהור

תמים תהיו גדולה שלם תלך בתמימות כלו קיימת מגן ועד תמ'

239 A

ידבר בשם אלהים אחרים ומת
הנביא ההוא׃ וכי תאמר בלבבך
איכה נדע את הדבר אשר לא דברו
יהוה׃ אשר ידבר הנביא בשם יהוה
ולא יהיה הדבר ולא יבא הוא הדבר
אשר לא דברו יהוה בזדון דברו
הנביא לא תגור ממנו׃

כי יכרית יהוה אלהיך
את הגוים אשר יהוה אלהיך נתן לך
את ארצם וירשתם וישבת בעריהם
ובבתיהם׃ שלוש ערים תבדיל לך
בתוך ארצך אשר יהוה אלהיך נתן
לך לרשתה׃ תכין לך הדרך ושלשת
את גבול ארצך אשר ינחילך יהוה
אלהיך והיה לנוס שמה כל רוצח׃ וזה
דבר הרצח אשר ינוס שמה וחי אשר
יכה את רעהו בבלי דעת והוא לא
שנא לו מתמל שלשם׃ ואשר יבא
את רעהו ביער לחטב עצים ונדחה
ידו בגרזן לכרת העץ ונשל הברזל
מן העץ ומצא את רעהו ומת הוא
ינוס אל אחת הערים האלה וחי׃ פן
ירדף גאל הדם אחרי הרצח כי יחם
לבבו והשיגו כי ירבה הדרך והכהו
נפש ולו אין משפט מות כי לא שנא
הוא לו מתמול שלשום׃ על כן אנכי
מצוך לאמר שלש ערים תבדיל
לך׃ ואם ירחיב יהוה אלהיך את
גבלך כאשר נשבע לאבתיך ונתן

ימליל בשום טעות עממיא
ויתקטיל נביאה ההוא׃
וארי תימר בליבך אכדין נדע
ית פיתגמא דלא מלליה יי׃

די ימליל נביאה בשמא דיי
ולא יהא פיתגמא ולא יתקיים
הוא פיתגמא דלא מלליה יי
ברשע מלליה נביאה לא
תדחלון מניה׃

ארי ישיצי יי אלהך ית
עממיא דיי אלהך יהיב לך
ית ארעהון ותירתינון ותיתב
בקירויהון ובבתיהון׃
תלת קירוין תפריש לך בגו
ארעך דיי אלהך יהיב לך
למירתה׃

תתקין לך אורחא ותתלית ית
תחום ארעך דיחסנינך יי
אלהך ויהא למיעירוק תמן
כל קטולא׃
ודין פיתגם קטולא דיעירוק
לתמן ויתקיים דיקטול ית
חבריה בלא מדעיה והוא לא
סני ליה מאיתמלי ומדקמוהי׃

ודייעול עם חבריה בחורשא
למקץ אעי ותתמריג ידיה
בברזלא למקצי אעא וישתליף
פרזלא מן אעא וישכח ית
חבריה וימות הוא ייעירוק
לחדא מן קירויא האלין
ויתקיים׃

דילמא ירדוף גאיל דמא בתר
קטולא ארי יחים לביה
וידבקיניה ארי תסגי אורחא
ויקטליניה נפש וליה לית
חובת דין דיקטול ארי לא סני
הוא ליה מאיתמלי ומדקמוהי׃

על כן אנא מפקיד לך למימר
תלת קירוין תפריש לך׃

ואם יפתי יי אלהך ית תחומך
כמא דקיים לאבהתך ויתן

את הטהור · ומת · בחנק · ג' מיתתן
בידי אדם המתנבא מה שלא שמע
ומה שלא נאמר לו והמתנבא לחברו
והמתנבא בשם ע"ז אבל הכובש את
נבואתו והמותר על דברי נביא
מיתתן בידי שמים שנאמר אנכי אדרוש
מעמו · וכי תאמר בלבבך · עתידים
אתם לומר כשיבא חנניה בן עזור
ומתנבא הנה כלי בית יי' מושבים
מבבלה עתה מהרה וירמיהו עומד
וצווח על העמודים ועל הים ויתר הכלים
אשר נלו עם יכניה בבלה יובאו ושמה
יהיו עם גולת צדקיהו · אשר ידבר
הנביא · ויאמר דבר זה עתיד לבא
עליכם ותראו שלא יבא · הוא הדבר
אשר לא דברו יי' · והרגהו ואם תאמר
המתנבא על העתידות הרי שבא ואומר
עשו כך וכך ומפי הקב"ה אני אומר זו
כבר נצטוו שאם בא להסיתך מאחד
מכל המצות שלא תשמע לו אלא אם
מומחה לך הוא שמוחזק צדיק גמור
כגון אליהו בהר הכרמל שהקריב
בבמה בשעת איסור של במות
כדי לגדור את ישראל הכל לפי צורך
השעה וסייג הפרצה לכך נאמר אליו
תשמעון · לא תגור ממנו · לא תמנע
עצמך מללמד עליו חובה ולא תירא
מליענש עליו · תכין לך הדרך · מקלט
היה כתוב על פרשת דרכים · ושלשת
את גבול ארצך · שיהא מתחלת

הגבול עד עיר הראשונה של מקלט כשיעור שיש ממנה עד השניה וכן משניה לשלישית וכן מן השלישית עד סוף
הגבול השני של ארץ ישראל · ונדחה ידו · כשבא להפיל הגרזן על העץ כתרגומו ותתמריג ידיה. לשון ונשמטה ידו להפיל
את הגרזן על העץ · כי שמטו הבקר תרגמו ארי מרגוהי תוריא · ונשל הברזל מן העץ · יש מרבותינו אומרים נשמט
הברזל מקתו ויש מהם אומרים שישל הברזל חתיכה מן העץ המתבקע והיא נתזה והרגה · פן ירדוף גואל הדם : לכך
אני אומר שתכין לך דרך ועריי מקלט רבים · ואם ירחיב · כאשר נשבע לתת לך ארץ קני וקנזי וקדמוני · ויספת לך עוד

239
B

לך את כל הארץ אשר דבר לתת לאבתיך: כי תשמר את כל המצוה הזאת לעשתה אשר אנכי מצוך היום לאהבה את יהוה אלהיך וללכת בדרכיו כל הימים ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה: ולא ישפך דם נקי בקרב ארצך אשר יהוה אלהיך נתן לך נחלה והיה עליך דמים:

וכי יהיה איש שנא לרעהו וארב לו וקם עליו והכהו נפש ומת ונס אל אחת הערים האל: ושלחו זקני עירו ולקחו אתו משם ונתנו אתו ביד גאל הדם ומת: לא תחוס עינך עליו ובערת דם הנקי מישראל וטוב לך:

לא תסיג גבול רעך אשר גבלו ראשנים בנחלתך אשר תנחל בארץ אשר יהוה אלהיך נתן לך לרשתה:

לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת בכל חטא אשר יחטא על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר: כי יקום עד חמס באיש לענות בו סרה: ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני יהוה לפני הכהנים והשפטים אשר יהיו בימים ההם: ודרשו השפטים היטב והנה עד שקר העד שקר ענה באחיו:

לך ית כל ארעא דמליל למיתן לאבהתך: ארי תטר ית כל תפקידתא הדא למעבדה דאנא מפקיד לך יומא דין למרחם ית יי׳ אלהך ולמהך באורחן דתקנן קדמוהי כל יומיא ותוסיף לך עוד תלת קירוין על תלת אלין:

ולא ישתפיך דם זכאי בגו ארעך דיי׳ אלהך יהיב לך אחסנא ויהא עלך חובת דין דיקטול:

וארי יהא גבר סני לחבריה ויכמון ליה ויקום עלוהי ויקטליניה נפש וימות ויערוק לחדא מן קירויא האלין: וישלחון סבי קרתיה וידברון יתיה מתמן וימסרון יתיה ביד גאיל דמא ויתקטיל: ולא תחוס עינך עלוהי ותפלי אשדי דם זכאי מישראל וייטב לך:

לא תשני תחומא דחברך דתחימו קדמאי באחסנתך דתחסין בארעא דיי׳ אלהך יהיב לך למירתה:

לא יקום סהיד חד בגברא לכל עוין ולכל חובין בכל חטא דיחטי על מימר תרין סהדין או על מימר תלתא סהדין יתקיים פיתגמא:

ארי יקום סהיד שקר בגברא לאסהדא ביה סטיא:

ויקומון תרין גוברין דילהון דינא קדם יי׳ קדם כהניא ודייניא די יהון ביומיא האינון:

ויתבעון דייניא שפיר והא סהיד שקר סהדא שקרא אסהיד באחוהי:

ג׳ ערים קרי ט׳ ג׳ שבעבר הירדן וג׳ שבארץ כנען וג׳ לעתיד: וכי יהיה איש שונא לרעהו. ועל ידי שנאתו בא לידי וארב לו. מכאן אמרו עבר אדם על מצוה קלה סופו לעבור על מצוה חמורה. לפי שעבר על לא תשנא סופו לעבור על שפיכות דמים. לכך נאמר וכי יהיה איש שונא שהיה לו לכתוב וכי יקום איש וארב לרעהו והכהו נפש: לא תחוס עינך. שלא תאמר הראשון כבר נהרג מה אנו הורגים את זה ונמצאו שני ישראלים הרוגים: לא תסיג גבול. לשון נסוג אחור שמחזיר סימן חלוקת הקרקע לאחור לתוך שדה חבירו כדי להרחיב את שלו. והלא כבר נאמר לא תגזול ומה ת״ל לא תסיג לימד על העוקר תחום חברו שעובר בשני לאוין. יכול אף בחוצה לארץ ת״ל בנחלתך בארץ ישראל עובר בשני לאוין בחוצה לארץ אינו עובר אלא משום לא תגזול: עד אחד. זה בנה אב כל מקום שנאמר עד בתורה הרי כאן שנים עד שיפרט לך בו אחד: לכל עון ולכל חטאת. לחייבו עונש גופו ולא לחייבו ממון. אבל קם הוא לשבועה כמו שאמרו לחברו תן לי מנה שהלויתך. אמר לו אין לך בידי.

כלום ועד אחד מעידו שיש לו חייב לשבע. וכל פה שנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה: לענות בו סרה. דבר שאינו שהוא מוסר מכל העדות כולה שאומר להם והלא במקום פלוני עמנו הייתם באותו היום: ועמדו שני האנשים. בעדי הזמה הכתוב מדבר ולמד שאין עדות בנשים ולמד שצריך להעיד עומדים: אשר להם הריב. אלו בעלי דינים: לפני יהוה. יהא דומה להם כאלו עומדים לפני המקום שנאמר אלהים נצב בעדת אל: אשר יהיו בימים ההם. יפתח בדורו כשמואל בדורו צריך אתה לנהוג בו כבוד: והנה עד שקר העד. כל מקום שנאמר עד בשנים הכתוב מדבר. [illegible]

240B

כאשר זמם. ולא כאשר עשה. מכאן
אמרו הרוגין אין נהרגין. לעשות לאחיו.
מה ת"ל לאחיו לומר לך זוממי בת
כהן נשואה שאינה בשריפה אלא
במיתת הבעל שהיא הבת שנה ואמ'
אם השרף היא ולא שנה לכך נא'
כאן לאחיו כאשר זמם לעשות לאחיו
ולא כאשר זמם לעשות לאחותו. אבל
בכל שאר מיתות הקיש הכתוב אשה
לאיש זוממי אשה כזוממי איש
כגון שהעידו שהרגה את הנפש או
שחללה שבת והרגו אלא מיעט כאן
אחותו אלא במקום שיש לקיים הכת'
באמה במיתת הבעל. ישמעו ויראו.
מכאן שצריכין הכרזה איש פלוני ופלו'
נהרגים על שהזימו בב"ד. שן בשן.
ממון. עין בעין שן בשן וגו'. כי תצא
למלחמה. סמך הכתוב יציאת מלחמ'
לכאן לומר שאין מחסר אבר יוצא
למלחמה. ד"א לומר לך שאם עשית
משפט אמת מובטח אתה שאם
תצא למלחמה מנצח וכן דוד אומר עשיתי
משפט וצדק בל תניחני לעשקי. על
אויבך. יהיו בעיניך אויבים אל תרחם
עליהם כי לא ירחמו עליך. סוס ורכב.
הינם בעיניך כולם אלא סוס ורכב אחד
וכן הוא אומר והכית את מדין כאיש

ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו
ובערת הרע מקרבך׃ והנשארים
ישמעו ויראו ולא יספו לעשות עוד
כדבר הרע הזה בקרבך׃ ולא תחוס
עינך נפש בנפש עין בעין שן בשן
יד ביד רגל ברגל׃ כי
תצא למלחמה על איבך וראית
סוס ורכב עם רב ממך לא תירא
מהם כי יהוה אלהיך עמך המעלך
מארץ מצרים׃ והיה כקרבכם אל
המלחמה ונגש הכהן ודבר אל העם׃
ואמר אלהם שמע ישראל אתם
קרבים היום למלחמה על איביכם
אל ירך לבבכם אל תיראו ואל
תחפזו ואל תערצו מפניהם׃ כי יהוה
אלהיכם ההלך עמכם להלחם
לכם עם איביכם להושיע אתכם׃
ודברו השטרים אל העם לאמר מי
האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו
ילך וישב לביתו פן ימות במלחמה
ואיש אחר יחנכנו׃ ומי האיש אשר
נטע כרם ולא חללו ילך וישב
לביתו פן ימות במלחמה ואיש
אחר יחללנו׃ ומי האיש אשר ארש
אשה ולא לקחה ילך וישב לביתו פן
ימות במלחמה ואיש אחר יקחנה׃

ותעבדון ליה כמא דחשיב
למעבד לאחוהי ותפלי עביד
דביש מבינך׃
ודישתארון ישמעון וידחלון
ולא יוספון למעבד עוד
כפתגמא בישא הדין מבינך׃
ולא תחוס עינך נפשא חלף
נפשא עינא חלף עינא שינא
חלף שינא ידא חלף ידא
ריגלא חלף ריגלא׃
ארי תפוק לאגחא קרבא על
בעלי דבבך ותחזי סוסון
ורתיכין עם סגי מינך לא
תדחל מנהון ארי יי׳ אלהך
מימריה בסעדך דאסקך
מארעא דמצרים׃
ויהא כמקרבכון לאגחא
קרבא ויתקריב כהנא וימליל
עם עמא׃
ויימר להון שמעו ישראל אתון
מתקרבין יומא דין לאגחא
קרבא על בעלי דבביכון לא
יזוע לבבכון לא תדחלון ולא
תתבהתון ולא תתברון מן
קדמיהון׃
ארי יי׳ אלהכון דמדבר
קדמיכון לאגחא לכון קרב
עם בעלי דבביכון למפרק
יתכון׃
וימללון סרכיא עם עמא
למימר מאן גברא דבנא ביתא
חדתא ולא חנכיה יהך ויתוב
לביתיה דילמא יתקטיל
בקרבא וגבר אוחרן יחנכניה׃
ומאן גברא דנציב כרמא ולא
אחליה יהך ויתוב לביתיה
דילמא יתקטיל בקרבא וגבר
אוחרן יחלליניה׃
ומאן גברא דארס איתא
ולא נסבה יהך ויתוב לביתיה
דילמא יתקטיל בקרבא וגבר
אוחרן יסבינה׃

אחד. ואומר כי בא סוס פרעה. עם רב ממך. בעיניך הוא רב אבל בעיני אינו רב. בקרבכם אל המלחמה. סמוך לצאת'
מן הספר מגבול ארצכם. ונגש הכהן. המשוח לכך והוא הנקרא משוח מלחמה. ודבר אל העם. בלשון הקדש. שמע
ישראל. אפי' אין בכם זכות אלא קיום קריאת שמע בלבד כדאי אתם שיושיע אתכם. על אויביכם. אינם אחיכם שאם תפלו ב'
אין מרחמים עליכם אין זו כמלחמת יהודה עם ישראל. שכתו' בה ויקומו האנשים אשר נקבו בשמות ויחזיקו בשב'
ויאכלום וישקום וינהלום בחמורים לכל כושל ויביאום יריחו עיר התמרים וישובו שומרון. וזו על אויביכם אתם הו'
לכך התחזקו למלחמה. אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו ארבע אזהרות כנגד ד' דברים שמלכי העו'
מגיפין בתריסיהן להקיש זה לזה כדי להשמיע קול שיחפזו אלו שכנגדם וינוסו ורומסין בסוסיהם ומצהילין אות'
להשמיע קול פרסות סוסיהם. וצווחים בקולם ותוקעין בשופרות ומיני משמיעי קול. אל ירך לבבכם מפני צה'

ויספו השטרים לדבר אל העם
ואמרו מי האיש הירא ורך הלבב
ילך וישב לביתו ולא ימס את לבב
אחיו כלבבו: והיה ככלת השטרים
לדבר אל העם ופקדו שרי צבאות
בראש העם: כי
תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת
אליה לשלום: והיה אם שלום תענך
ופתחה לך והיה כל העם הנמצא
בה יהיו לך למס ועבדוך: ואם לא
תשלים עמך ועשתה עמך מלחמה
וצרת עליה: ונתנה יהוה אלהיך בידך
והכית את כל זכורה לפי חרב: רק
הנשים והטף והבהמה וכל אשר
יהיה בעיר כל שללה תבז לך
ואכלת את שלל איביך אשר נתן
יהוה אלהיך לך: כן תעשה לכל
הערים הרחקת ממך מאד אשר
לא מערי הגוים האלה הנה: רק
מערי העמים האלה אשר יהוה
אלהיך נתן לך נחלה לא תחיה כל
נשמה: כי החרם תחרימם החתי
והאמרי הכנעני והפרזי החוי והיבוסי
כאשר צוך יהוה אלהיך: למען אשר
לא ילמדו אתכם לעשות ככל
תועבתם אשר עשו לאלהיהם

ויוספון סרכיא למללא עם עמא
ויימרון מאן גברא דדחיל
ותביר לבא יהך ויתוב לביתיה
ולא יתבר ית לבא דאחוהי
כלביה:
ויהא כד ישיצון סרכיא
למללא עם עמא וימנון רבני
חילא בריש עמא:
ארי תקרב לקרתא לאגחא
קרבא עלה ותקרי עלה
בכין לשלם:
ויהא אם שלם תענינך ותפתח
לך ויהי כל עמא דישתכח בה
יהון לך מסקי מסין ויפלחונך:
ואם לא תשלים עמך ותעביד
עמך קרבא ותצור עלה:
וימסרינה יי אלהך בידך
ותמחי ית כל דכורה לפיתגם
דחרב:
לחוד נשיא וטפלא ובעירא
וכל די יהא בקרתא כל עדאה
תבוז לך ותיכול ית עדאה
דסנאך דיהב יי אלהך לך:
כן תעביד לכל קירויא דרחיקן
מנך לחדא דלא מקירוי
עממיא האלין אנון:
לחוד מקירוי עממיא האלין
דיי אלהך יהיב לך אחסנא
לא תקיים כל נשמתא:
ארי גמרא תגמרינון חתאי
ואמוראי כנענאי ופריזאי
חואי ויבוסאי כמא דפקדך
יי אלהך:
בדיל דלא ילפון יתכון למעבד ככל
תועבתהון דעבדין לטעותהון

סוסים: אל תחפזו מהגפת תריסין: אל תערצו
מקול הצווחה: כי ה' אלהיכם וגו'. הם
באים בנצחונו של בשר ודם. ואתם
באים בנצחונו של מקום. פלשתים באו
בנצחונו של גלית מה היה סופו נפל
ונפלו עמו: ההולך עמכם זה מחנה
הארון: לא חנכו. לא דר בו. חינוך לשון
התחלה: ואיש אחר יחנכנו. ודבר של
עגמת נפש הוא זה: ולא חללו. לא
פדאו בשנה הרביעית שהפירות
טעונין לאכלם בירושלים או לחללם
בדמים ולאכול הדמים בירושלים: ויספו
השוטרים. למה נאמר כאן ויספו.
מוסיפין זו על דברי כהן שהכהן
מדבר ומשמיע אין משמיע ישראל עד
להשמיע את [illegible] האיש ושני ושלשי
כהן מדבר ושוטר משמיע ושני
שוטר מדבר ושוטר משמיע: הירא
ורך הלבב. ר' עקיבא אומר כמשמעו
שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה
ולראות חרב שלופה. ר' יוסי הגלילי
אומר הירא מעבירות שבידו ולכך
תלתה לו תורה לחזור על בית וכרם
ואשה לכסות על החוזרים בשביל
עבירות שבידם שלא יבינו שהם בעלי
עבירה והרואהו חוזר אומר שמא
בנה בית או נטע כרם או ארש אשה: פן ימות במלחמה. ישוב שמא ימות אם לא ישמע לדברי כהן כדאי הוא
שימות: שרי צבאות. שמעמידים זקיפים ועומדים בקצה המערכה לזקוף הנופלים ולחזק בדברים שובו
למלחמה ולא תנוסו שתחלת נפילה ניסה: כי תקרב אל עיר. במלחמת הרשות הכתוב מדבר כמו שמפורש בענין כן
תעשה לכל הערים הרחוקות ממך: כל העם הנמצא בה. אפילו אתה מוצא בה מז' עממין שנצטוית להחרימם אתה
רשאי לקיימם: למס ועבדוך. עד שיקבלו עליהם מסים ושעבוד: ואם לא תשלים עמך. הכתוב מבשרך שאם לא תשלים עמך
סופה להלחם בך אם תניחנה ותלך לך: וצרת עליה. אף להרעיבה ולהצמיאה ולהמיתם מיתת תחלואים: ונתנה ה' אלהיך.
אם עשית כל האמור בענין סוף שה' מוסרה בידך: והטף. אף טף של זכרים ומה אני מקיים והכית את כל זכורה
בגדולים: כאשר צוך. אף הגרגשי: למען אשר לא ילמדו. הא אם עשו תשובה ומתגיירים אתה רשאי לקבלם:

24-A

וחטאתם ליהוה אלהיכם׃
כי תצור אל עיר ימים רבים
להלחם עליה לתפשה לא תשחית
את עצה לנדח עליו גרזן כי ממנו
תאכל ואתו לא תכרת כי האדם
עץ השדה לבא מפניך במצור׃ רק
עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא
אתו תשחית וכרת ובנית מצור על
העיר אשר הוא עשה עמך מלחמה
עד רדתה׃

כי ימצא חלל באדמה אשר יהוה
אלהיך נתן לך לרשתה נפל בשדה
לא נודע מי הכהו׃ ויצאו זקניך
ושפטיך ומדדו אל הערים אשר
סבִיבת החלל׃ והיה העיר הקרבה
אל החלל ולקחו זקני העיר ההוא
עגלת בקר אשר לא עבד בה אשר
לא משכה בעל׃ והורדו זקני העיר
ההוא את העגלה אל נחל איתן אשר
לא יעבד בו ולא יזרע וערפו שם את
העגלה בנחל׃ ונגשו הכהנים בני לוי
כי בם בחר יהוה אלהיך לשרתו
ולברך בשם יהוה ועל פיהם יהיה
כל ריב וכל נגע׃ וכל זקני העיר ההוא
הקרבים אל החלל ירחצו את
ידיהם על העגלה הערופה בנחל׃
וענו ואמרו ידינו לא שפכה את הדם
הזה ועינינו לא ראו׃ כפר לעמך
ישראל אשר פדית יהוה ואל תתן
דם נקי בקרב עמך ישראל ונכפר
להם הדם׃ ואתה תבער הדם הנקי
מקרבך כי תעשה הישר בעיני יהוה׃

ותחובון קדם יי אלהכון׃

ארי תצור לקרתא יומין סגיאין לאגחא קרבא עלה לכבשה לא תחבל ית אילנה לארמא עלוהי פרזלא ארי מניה תיכול ויתיה לא תקוץ ארי לא כאינשא אילן חקלא לביעל מן קדמך בצירא׃

לחוד אילן דתידע ארי לא אילן דמיכל הוא יתיה תחבל ותקוץ ותבנה כרקומין על קרתא דהיא עבדא עמך קרבא עד דתכבשה׃

ארי ישתכח קטילא בארעא דיי אלהך יהיב לך למירתה רמי בחקלא לא אתידע מאן קטליה׃ ויפקון סבך ודינך וימשחון לקירוא די בסוחרנות קטילא׃

ויהא קרתא דקריבא לקטילא ויסבון סבי קרתא ההיא עגלת תורין דלא אתפלח בה דלא נגידת בניר׃ ויחתון סבי קרתא ההיא ית עגלא לנחל ביר דלא איתפלח ביה ולא איזדרע ויקפון תמן ית עגלתא בנחלא׃

ויתקרבון כהניא בני לוי ארי בהון אתרעי יי אלהך לשמשותיה ולברכא בשמא דיי ועל מימרהון יהי כל דין וכל מכתש סגירו׃ וכל סבי קרתא ההיא דקריבין לקטילא יסחון ית ידיהון על עגלתא דנקיפא בנחלא׃

ויתיבון ויימרון ידנא לא אשדא ית דמא הדין ועינא לא חזאה׃

כהניא יימרון כפר לעמך ישראל דפרקת יי ולא תתן חובת דם זכאי בגו עמך ישראל ויתכפר להון על דמא׃

ואת תפלי אשדי דם זכאי מבינך ארי תעביד דכשר קדם יי׃

ימים - שנים. רבים - ג׳. מכאן אמרו
אין צרין על עיירות של גוים פחות
מג׳ ימים קודם השבת ולמד שפותח
בשלום ב׳ וג׳ ימים וכן הוא אומר
וישב דוד בצקלג ימים ב׳ ובמלחמת
הרשות הכתוב מדבר׃ כי האדם עץ
השדה - כי משמש בלשון דלמא
שמא האדם עץ השדה להכנס בתוך
המצור מפניך להתייסר ביסורי
רעב וצמא כאנשי העיר למה
תשחיתנו׃ עד רדתה - לשון רידוי שתהא
כפופה לך׃ ויצאו זקניך - מיוחדים
שבזקניך סנהדרי גדולה׃ ומדדו -
ממקום שהחלל שוכב אל הערים אשר
סביבותיו לכל צד לידע איזו היא
קרובה׃ נחל איתן - קשה שלא נעבד׃
וערפו - קוצץ ערפה בקופיץ אמר
הקב״ה תבא עגלה בת שנתה שלא עשתה
פירות ותערף במקום שאינו עושה
פירות לכפר על הריגתו של זה שלא
הניחוהו לעשות פירות׃ ידינו לא
שפכה - וכי עלתה על לב שזקני ב״ד
שופכי דמים הם אלא לא ראינוהו
ופטרנוהו בלא מזונות ובלא לויה׃
הכהנים אומרים כפר לעמך ישראל׃
ונכפר להם - רוח הקדש מבשרתן שמשעה
שעשו כן יכופר להם העון׃ ואתה
תבער - מגיד שאם נמצא ההורג אחר
שנתערפה העגלה הרי זה יהרג והוא
הישר בעיני יי׃ חסלת שופטים

כי תצא

למלחמה - במלחמת הרשות הכתוב מדבר שבמלחמת ארץ
ישראל אין לומר ושבית שביו שהרי כבר נאמר לא תחיה כל נשמה׃ ושבית שביו׃ לרבות כנענים שבתוכה ואפי׳
אם משבעה אומות׃ ולקחת לך לאשה׃ לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע שאם אין הקב״ה מתירה ישאנה באיסור׃

כי תצא למלחמה על
איביך ונתנו יהוה אלהיך בידך
ושבית שביו וראית בשביה אשת
יפת תאר וחשקת בה ולקחת לך
לאשה : והבאתה אל תוך ביתך
וגלחה את ראשה ועשתה את
צפרניה: והסירה את שמלת שביה
מעליה וישבה בביתך ובכתה את
אביה ואת אמה ירח ימים ואחר כן
תבוא אליה ובעלתה והיתה לך
לאשה : והיה אם לא חפצת בה
ושלחתה לנפשה ומכר לא תמכרנה
בכסף לא תתעמר בה תחת אשר
עניתה : כי תהיין לאיש
שתי נשים האחת אהובה והאחת
שנואה וילדו לו בנים האהובה
והשנואה והיה הבן הבכר לשניאה:
והיה ביום הנחילו את בניו את אשר
יהיה לו לא יוכל לבכר את בן האהובה
על פני בן השנואה הבכר : כי את
הבכר בן השנואה יכיר לתת לו פי
שנים בכל אשר ימצא לו כי הוא
ראשית אנו לו משפט הבכרה:
כי יהיה לאיש בן
סורר ומורה איננו שמע בקול אביו
ובקול אמו ויסרו אתו ולא ישמע
אליהם: ותפשו בו אביו ואמו והוציאו
אתו אל זקני עירו ואל שער מקמו:
ואמרו אל זקני עירו בננו זה סורר
ומרה איננו שמע בקלנו זולל וסבא:
ורגמהו כל אנשי עירו באבנים ומת
ובערת הרע מקרבך וכל ישראל

ארי תיפוק לאגחא קרבא
על בעלי דבבך וימסרינון יי
אלהך בידך ותשבי
שביהון :
ותחזי בשביא איתתא שפירת
חיזו ותתרעי בה ותיסבה לך
לאינתו :
ותעלינה לגו ביתך ותגלח
ית רישה ותרבי ית טופרנהא:
ותעדי ית כסות שביה מנה
ותתב בביתך ותבכי ית
אבוהא וית אמה ירח
יומין ובתר כן תיעול לותה
ותבעלינה ותהי לך לאינתו:
ויהא אם לא תתרעי בה
ותפטרינה לנפשה וזבנא לא
תזבנינה בכספא לא תתגר
בה חלף דעניתה :
ארי תהוין לגבר תרתין נשין
חדא רחימתא וחדא סניאתא
וילדן ליה בנין רחימתא
וסניאתא ויהא ברא בוכרא
לסניאתא :
ויהא ביומא דיחסין ית בנוהי
ית דיהא ליה לית ליה רשו
לבכרא ית בר רחימתא על
אפי בר סניאתא בוכרא:
ארי ית בוכרא בר סניאתא
יפריש למתן ליה תרתין
חולקין בכל דישתכח ליה ארי
הוא ריש תוקפיה ליה חזיא
בכירותא:
ארי יהא לגבר בר סטי ומריד
ליתוהי מקביל במימר אבוהי
ולמימר אמיה ומלפין יתיה
ולא מקביל מנהון :
ויחדון ביה אבוהי ואמיה
ויפקון יתיה לקדם סבי
קרתיה ולתרע בית דין
אתריה :
ויימרון לסבי קרתיה ברנא דין
סטי ומריד ליתוהי מקביל
למימרנא זליל בשר וסבי
חמר :
וירגמוניה כל אנשי קרתיה
באבניא ויתות ותפלי עביד
דביש מבינך וכל ישראל

אם נשאה סופו להיות שונאה שנאמר
אחריו כי תהיין לאיש שתי נשים ונאמר
וסופו להוליד ממנה בן סורר ומורה
לכך נסמכו פרשיות הללו · ועשתה
את צפרניה · ועשתה את צפרניה
תגדלם כדי שתתנוול: והסירה את
שמלת שביה לפי שהם נאים שהגוים
אררורים בנותיהם מתקשטות
במלחמה בשביל להזנות אחרים עמהן ·
וישבה בביתך · בבית שמשתמש
בו נכנס ונתקל בה יוצא ונתקל בה
רואה בבכייתה רואה בניולה כדי
שתתגנה עליו · ובכתה את אביה ואת
אמה · כל כך למה כדי שתהא בת
ישראל שמחה והיא עצבה בת ישראל
מתקשטת והיא מתנוולת · והיה אם
לא חפצת בה · הכתוב מבשרך שסופך
לשנאתה: לא תתעמר בה · לא תשתמש
בה בלשון פרסי קורין לעבדות
ושמוש עימרא מיסודו של ר' משה
הדרשן למדתי כן · פי שנים · כנגד ב'
אחים: בכל אשר ימצא לו · מכאן שאין
הבכור נוטל בראוי לבא לאחר מיתת
האב כבמוחזק: סורר · סר מן הדרך
ומן הדרך · ומורה · ממרה בדברי
אביו לשון ממרים הייתם · ויסרו אותו ·
מתרין בו בפני שלשה ומלקין אותו ·
בן סורר ומורה · אינו חייב · עד
שיגנוב ויאכל תרטימר בשר וישתה
חצי לוג יין · שנא' זולל וסובאי
יין בזוללי בשר למו · ובן סורר
ומורה נהרג על שם סופו הגיעה
תורה לסוף דעתו · סוף שמכלה

ממון אביו ומבקש למודו ואינו מוצא ועומד בפרשת דרכים ומלסטם את הבריות · אמרה תורה ימות
זכאי ואל ימות חייב · וכל ישראל ישמעו ויראו · מכאן שצריך הכרזה בבית דין פלוני נסקל על שהיה בן

וגלחה את
ראשה לפי
שמסיב׳ ראשה
לבתותך
ועשתה את
צפורנה לפי
שרמיה לך
[illegible] לפתותך

242A

ישמעו ויראו: וכי יהיה
באיש חטא משפט מות והומת
ותלית אתו על עץ: לא תלין נבלתו
על העץ כי קבור תקברנו ביום ההוא
כי קללת אלהים תלוי ולא תטמא
את אדמתך אשר יהוה אלהיך נתן
לך נחלה: לא תראה
את שור אחיך או את שיו נדחים
והתעלמת מהם השב תשיבם
לאחיך: ואם לא קרוב אחיך אליך
ולא ידעתו ואספתו אל תוך ביתך
והיה עמך עד דרש אחיך אתו
והשבתו לו: וכן תעשה לחמרו וכן
תעשה לשמלתו וכן תעשה לכל
אבדת אחיך אשר תאבד ממנו
ומצאתה לא תוכל להתעלם:
לא תראה את חמור אחיך
או שורו נפלים בדרך והתעלמת
מהם הקם תקים עמו: לא
יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש
גבר שמלת אשה כי תועבת יהוה
אלהיך כל עשה אלה:
כי יקרא קן צפור לפניך בדרך בכל
עץ או על הארץ אפרחים או ביצים
והאם רבצת על האפרחים או על
הביצים לא תקח האם על הבנים:
שלח תשלח את האם ואת הבנים
תקח לך למען יטב לך והארכת
ימים: כי
תבנה בית חדש ועשית מעקה
לגגך ולא תשים דמים בביתך כי

ישמעון וידחלון:
וארי יהא בגבר חובת דין
דיקטול ויתקטיל ותצלוב יתיה
על צליבא:
לא תבית נבילתיה על צליבא
ארי מיקבר תקבריניה ביומא
ההוא ארי על דחב קדם יי׳
איצטליב ולא תסאב ית ארעך
דיי׳ אלהך יהיב לך אחסנא:

לא תיחזי ית תורא דאחוך או
ית אימריה דטען ותתכבש
מנהון אתבא תתיבינון לאחוך:

ואם לא קריב אחוך לוהך ולא
ידעתיניה ותכנשיניה לגו
ביתך ויהא עמך עד דיתבע
אחוך יתיה ותתיביניה ליה:

וכן תעביד לחמריה וכן
תעביד לכסותיה וכן תעביד
לכל אבידתא דאחוך דתיבד
מניה ותשכחינה לית לך רשו
לאיתכסאה:

לא תיחזי ית חמרא דאחוך
או תוריה רמן באורחא
ותתכבש מנהון אקמא תקים
עמיה:

לא יהא תיקון זין דגבר על
איתתא ולא יתקן גבר
בתיקוני איתתא ארי מרחק
קדם יי׳ אלהך כל עביד אלין:

ארי יערע קינא דציפורא
קדמך באורחא בכל אילן או
על ארעא אפרוחין או ביעין
ואמא רביעא על אפרוחין או
על ביעין לא תיסב אמא על
בניא:

שלחא תשלח ית אמא וית
בניא תיסב לך בדיל דייטב
לך ותוריך יומין: ארי
תיבני ביתא חדתא ותעביד
תיקא לאיגרך ולא תשוי
חובת קטול בביתך ארי

כדרך ומורק׳ וכי יהיה באיש חטא
משפט מות וגו׳ סמיכות הפרשיות
מגיד שאם חסו עליו אביו ואמו סוף
שבא לתרבות רעה ועובר עבירות
ומתחייב מיתה בב״ד׳ ותלית אותו רז״ל
אמרו כל הנסקלין נתלין שנאמר כי
קללת אלהים תלוי והמברך את השם
בסקילה׳ כי קללת אלהים תלוי׳ זלזולו
של מלך הוא שאדם עשוי בדמות
דיוקנו וישראל בניו הם׳ משל לשני
אחים שהיו דומים זה לזה אחד נעשה
מלך ואחד נתפס ללסטיים ונתלה כל
הרואה אותו אומר המלך תלוי כל
המלך והדיוקנו כל קללה שבמקרא
לשון הקל וזלזול כמו והוא קללני קללה
נמרצת׳ והתעלמת׳ כובש עין כאלו
אינך רואהו׳ לא תוכל להתעלם׳
לא תוכל שתתעלם ממנו וזהו פשוטו
ורבותינו אמרו פעמים שאתה מתעלם
וכו׳ עד דרוש אחיך וכי תעלה בדעתך
שיתננו לו קודם שידרשנו אלא דרשהו
שלא יהא רמאי׳ והשבותו לו׳ שתהא בו
השבה שלא יאכל בביתו כדי דמיו
ותתבענו ממנו מכאן אמרו כל דבר
שעושה ואוכל יעשה ויאכל ושאינו
עושה ואוכל ימכר׳ לא תוכל
להתעלם׳ לכבוש עין כאלו אינך
רואהו׳ הקם תקים זו [illegible]
משא׳ שנפל מעליו עמו עם בעליו
אבל הלך וישב לו ואמר לו הואיל ועליך
מצוה אם רצית לטעון טעון פטור׳
לא יהיה כלי גבר על אשה׳ שתהא
דומה לאיש כדי שתלך בין האנשים שאין זו אלא לשום ניאוף׳ ולא ילבש גבר שמלת אשה׳ לילך ולישב בין הנשים׳ דבר
אחר שלא ישיר שער הערוה ושער בית השחי׳ כי תועבה׳ לא אסרה תורה אלא לבוש המביא לידי תועבה׳ כי יקרא׳
פרט למזומן׳ לא תקח האם׳ בעודה על הבנים׳ למען ייטב לך׳ מה אם מצוה קלה שאין בה חסרון כיס אמרה תורה

יפל הנפל ממנו ׃ לא תזרע כרמך
כלאים פן תקדש המלאה הזרע
אשר תזרע ותבואת הכרם ׃
לא תחרש בשור
ובחמר יחדו ׃ לא תלבש שעטנז
צמר ופשתים יחדו ׃ גדלים
תעשה לך על ארבע כנפות כסותך
אשר תכסה בה ׃ כי
יקח איש אשה ובא אליה ושנאה ׃
ושם לה עלילת דברים והוצא עליה
שם רע ואמר את האשה הזאת
לקחתי ואקרב אליה ולא מצאתי
לה בתולים ׃ ולקח אבי הנער ואמה
והוציאו את בתולי הנער אל זקני
העיר השערה ׃ ואמר אבי הנער אל
הזקנים את בתי נתתי לאיש הזה
לאשה וישנאה ׃ והנה הוא שם
עלילת דברים לאמר לא מצאתי
לבתך בתולים ואלה בתולי בתי
ופרשו השמלה לפני זקני העיר ׃
ולקחו זקני העיר ההוא את האיש
ויסרו אתו ׃ וענשו אתו מאה כסף ונתנו
לאבי הנערה כי הוציא שם רע על
בתולת ישראל ולו תהיה לאשה
לא יוכל לשלחה כל ימיו ׃
ואם אמת היה הדבר
הזה לא נמצאו בתולים לנער ׃ והוציאו
את הנער אל פתח בית אביה
וסקלוה אנשי עירה באבנים ומתה
כי עשתה נבלה בישראל לזנות בית
אביה ובערת הרע מקרבך ׃
כי ימצא איש שכב עם

יפל דיפול מניה ׃
לא תזרע כרמך עירובין
דילמא תסתאב דמעת זרעא
דתזרע ועללת כרמא ׃
לא תירדי בתורא ובחמרא
כחדא ׃
לא תלבש שעטנזא עמר
וכיתן מחובר כחדא ׃
כרוספדין תעביד לך על
ארבע כנפי כסותך דתיתכסי
בה ׃
ארי יסב גבר איתתא ויעול
לותה ויסנינה ׃
ויש׳וי לה תסקופי מילין ויפק
עלה שום ביש ויימר ית
איתתא הדא נסיבית ועלית
לותה ולא אשכחית לה
בתולין
ויסב אבוה דעולימתא ואמה
ויפקון ית בתולי דעולימתא
לקדם סבי קרתא לתרע בית
דין אתרה ׃
ויימר אבוהא דעולימתא
לסביא ית ברתי יהבית
לגברא הדין לאינתו וסנאה ׃
והא הוא שוי תסקופי מילין
למימר לא אשכחית לברתך
בתולין ואלין בתולי ברתי
ויפרשון שושיפא קדם סבי
קרתא ׃
וידברון סבי קרתא ההיא ית
גברא וילקון יתיה ׃
ויגבון מיניה מאה
סלעין דכסף ויתנון לאבוהא
דעולימתא ארי אפיק שום
ביש על בתולתא דישראל
וליה תהא לאנתו לית ליה
רשו למיפטרה כל יומוהי ׃
ואם קושטא הוה פתגמא
הדין לא אשתכחו בתולין
לעולימתא ׃
ויפקון ית עולימתא לתרע בית
אבוהא ויר׳גמנה כל אינשי
קרתה באבניא ותמות
ארי עבדת קלנא בישראל
למזנה בית אבוהא ותפלי
עביד דביש מבינך ׃
ארי ישתכח גבר שכיב עם

למען ייטב לך והארכת ימי׳ קו״ למתן
שכר מצות חמורות׳ כי תבנה בית
חדש׳ אם קיימת שלוח הקן סופך
לבנות בית חדש ותקיים מעקה
ומעקה גוררת עגלה(?) ותבא
לכרם ולשדה ולבגדי נאי׳ לכך נסמכו
פרשיות הללו׳ מעקה׳ גדר סביב ואונ׳
הרבה תרג׳ כמו תיק שהוא מקיף
כל מה שבתוכו׳ כי יפול הנופל ראוי
זה ליפול ואעפ״כ לא תתגלגל על ידך
שמגלגלין חובה על ידי חייב׳ כלאים׳
חטה ושעורה וחרצן במפולת יד׳ פן
תקדש׳ תרג׳ תסתאב כל דבר הנתעב
על אדם בין לשבח בין לגנאי בין
לגנאי כמו דבר איסור מפלי׳ בו לשון
קידוש כמו אל תגש בי כי קדשתיך׳ לא
תחרוש בשור ובחמור׳ הוא הדין לכל
ב׳ מינין והוא להנהיגם קשורי׳ יחד זוגי׳
בהולכת שום משא׳ שעטנז׳ לשון
עירוב ורז״ל דרשו שוע טוי ונוז׳ גדלי׳
תעשה לך אף מן הכלאים לכך סמכן׳
הכתו׳ ובא אליה ושנאה׳ סופו ושם לה
עלילות דברים עבירה גוררת עבירה עבר
על לא תשנא סופו לבא לידי לשון
הרע׳ את בתי נתתי׳ מכאן שאין
אומרים דברים אלא בפני בעל דין׳
אבי הנערה ואמה׳ מי שגדל גדולים
רעים יתבזו עליה׳ ואמר אבי הנערה׳
מלמד שאין רשות לאשה לדבר בפני
האיש׳ ופרשו השמלה׳ הרי זה משל
מחוורין את הדברים כשמלה׳ ויסרו
אותו׳ מלקות׳ ואם אמת היה׳
בעדים והתראה שזינתה לאחר
אירוסין׳ אל פתח בית אביה׳ ראו גדולים שגדלתם׳ לזנות בית אביה׳ בבית אביה׳ כל אנשי מקרא(?) במשמע
אנשי שלה׳ ומבאת איש כשר׳ לפיכך שכב עמה פרצה קורא לגנב הא אלו שהם כמו כן לא יצא לכך׳

אשה בעלת בעל ומתו גם שניהם
האיש השכב עם האשה והאשה
ובערת הרע מישראל ׃
כי יהיה נער בתולה
מארשה לאיש ומצאה איש בעיר
ושכב עמה ׃ והוצאתם את שניהם
אל שער העיר ההוא וסקלתם אתם
באבנים ומתו את הנער על דבר
אשר לא צעקה בעיר ואת האיש
על דבר אשר ענה את אשת רעהו
ובערת הרע מקרבך ׃ ואם
בשדה ימצא האיש את הנער
המארשה והחזיק בה האיש ושכב
עמה ומת האיש אשר שכב עמה
לבדו ׃ ולנער לא תעשה דבר אין
לנער חטא מות כי כאשר יקום איש
על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה ׃
כי בשדה מצאה צעקה הנער
המארשה ואין מושיע לה ׃
כי ימצא איש נער בתולה
אשר לא ארשה ותפשה ושכב
עמה ונמצאו ׃ ונתן האיש השכב עמה
לאבי הנער חמשים כסף ולו תהיה
לאשה תחת אשר ענה לא יוכל
שלחה כל ימיו ׃ לא יקח
איש את אשת אביו ולא יגלה כנף
אביו ׃ לא יבא פצוע
דכה וכרות שפכה בקהל יהוה ׃
לא יבא ממזר בקהל
יהוה גם דור עשירי לא יבא לו בקהל
יהוה ׃ לא יבא עמוני
ומואבי בקהל יהוה גם דור עשירי
לא יבא להם בקהל יהוה עד עולם ׃

איתתא איתת גבר ויתקטלון
אף תרויהון גברא דשכיב עם
איתתא ואיתתא ותפלי עביד
דביש מישראל ׃

ארי תהא עולימתא בתולתא
דמארסה לגבר וישכחינה
גבר בקרתא וישכוב עמה ׃
ותפקון ית תרויהון לתרע
קרתא ההיא ותרגמון יתהון
באבניא וימותון ית עולימתא
על עיסק דלא צווחת בקרתא
וית גברא על עיסק דעני ית
איתת חבריה ותפלי עביד
דביש מבינך ׃

ואם בחקלא ישכח גברא ית
עולימתא דמארסא ויתקף
בה גברא וישכוב עמה
ויתקטיל גברא דשכיב עמה
בלחודוהי ׃
ולעולימתא לא תעביד מידעם
לית לעולימתא חובת דין
דקטול ארי כמא דיקום גבר
על חבריה ויקטליניה נפש כן
פיתגמא הדין ׃

ארי בחקלא אשכחה צווחת
עולימתא דמארסא ולית
דפריק לה ׃

ארי ישכח גבר בתולתא דלא
מארסא ויחדינה וישכוב עמה
וישתכחון ׃
ויתן גברא דשכיב עמה
לאבוהא דעולימתא חמשין
סלעין דכסף וליה תהא
לאיתו לית ליה רשו
למיפטרה כל יומוהי ׃
לא יסב גבר ית איתת אבוהי
ולא יגלי כנפא דאבוהי ׃

לא ידכי דפסיק ודמחבל
ודגזיר מטלא למיעל בקהלא
דיי ׃
לא ידכי ממזרא
למיעל בקהלא דיי אף דרא
עשיראה לא ידכי ליה למיעל
בקהלא דיי ׃

לא ידכון עמונאי ומואבאי
בקהלא דיי אף דרא
עשיראה לא ידכון להון
למיעל בקהלא דיי עד
עלמא ׃

ומתו גם שניהם להוציא מעשה חדודי׳
שאין האשה נהנית מהם׳ גם׳ לרבות
הבאים מאחריהם׳ ד״א גם שניהם
לרבות את הולד שאם היתה מעוברת
אין ממתינין לה עד שתלד׃ כי כאשר
יקום וגו׳ לפי פשוטו כך משמעו כי
אנוסה היא ונזקקה עמה עלה כלל
כעומד על חבירו להרגו׳ ומדרשו
הרי זה בא ללמד ונמצא למד
מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה
מאורסה יהרג ואל יעבור ומה נערה
מאורסה ניתן להצילה בנפשו׳ אף
רוצח ניתן להצילו בנפשו ומנא לן
דרוצח נפשיה כי דקאי ריהטא לקמיה
דרבא אמר ליה אמר לי מרי דוראי זיל
קטליה לפלניא ואי לא קטילנא לך
אמר ליה לקטלך ולא תקטול מאי חזית
דדמא דידך סומק טפי דילמא דמא
דחברך סומק טפי וכו׳ לא יקח׳ אין
לו בה ליקוחין ואין קדושין תופסים לו
בה׃ ולא יגלה כנף אביו׳ שומרת יבם
של אביו קרויה כנף אביו והלא כבר
הוזהר עליה משום ערות אחי אביך
אלא לעבור עליו בשני לאוין ולסמוך
לו לא יבא ממזר שאין ממזר אלא
מחייבי כריתות וזו מחייבי מיתות
בית דין שאין בעריות מיתה בית דין שאין בה
כרת׃ פצוע דכא שנפצעו או נדכו
ביצים שלו׃ וכרות שפכה שנכרת
הגיד ושוב אינו יורה קילוח זרע כחץ
אלא שופך ושותת ואינו מוליד׃ לא יבא
בקהל לא ישא ישראלית׃ לא יבא
עמוני׃ לא ישא ישראלית׃ על דבר
אשר לא קדמו אתכם׳ כדכתיב
בדבר בלעם בדרך כשקדמתם בשעיר

על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם
ובמים בדרך בצאתכם ממצרים
ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור
מפתור ארם נהרים לקללך: ולא אבה
יהוה אלהיך לשמע אל בלעם ויהפך
יהוה אלהיך לך את הקללה לברכה
כי אהבך יהוה אלהיך: לא תדרש
שלמם וטבתם כל ימיך לעולם:
לא תתעב אדמי כי אחיך
הוא לא תתעב מצרי כי גר היית
בארצו: בנים אשר יולדו להם דור
שלישי יבא להם בקהל יהוה:
כי תצא מחנה על איביך
ונשמרת מכל דבר רע: כי יהיה
בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה
לילה ויצא אל מחוץ למחנה לא
יבא אל תוך המחנה: והיה לפנות
ערב ירחץ במים וכבא השמש יבא
אל תוך המחנה: ויד תהיה לך
מחוץ למחנה ויצאת שמה חוץ:
ויתד תהיה לך [illegible]ונך והיה
בשבתך חוץ וחפרתה בה ושבת
וכסית את צאתך: כי יהוה אלהיך
מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת
איביך לפניך והיה מחניך קדוש ולא
יראה בך ערות דבר ושב מאחריך:
לא תסגיר עבד אל אדניו
אשר ינצל אליך מעם אדניו: עמך
ישב בקרבך במקום אשר יבחר
באחד שעריך בטוב לו לא תוננו:
לא תהיה קדשה
מבנות ישראל ולא יהיה קדש מבני

על עיסק דלא ערעו יתכון
בלחמא ובמיא באורחא
במיפקכון ממצרים ודי אגר
עלך ית בלעם בר בעור
מפתור ארם דעל פרת
ללטותך:
ולא אבי יי אלהך לקבלא
מן בלעם והפך יי אלהך לך
ית לווטין לבירכן ארי רחמך
יי אלהך:
לא תתבע שלמהון וטבתהון
כל יומך לעלם:
לא תרחיק אדומאה ארי
אחוך הוא לא תרחיק מצרא
ארי דייר הויתא בארעיה:
בנין דיתילדון להון דרא
תליתאה ידכון להון למיעל
בקהלא דיי:
ארי תפוק משריתא על בעלי
דבבך ותסתמר מכל מידעם
ביש:
ארי יהא בך גברא ארי לא
יהא דכי מסואבת ליליא ויפוק
לברא למשריתא לא יעול
לגו משריתא:
ויהא לםפני רמשא יסחי
במיא וכמיעל שמשא יעול
לגו משריתא:
ואתר מתקן יהי לך מברא
למשריתא ותפוק תמן לברא:
וסיכתא תהא לך יתיר על
זינך ויהי במיתבך לברא
ותחפר בה ותתוב ותכסי ית
מפקתך:
ארי יי אלהך שכנתיה
מהלכא בגו משריתך
לשיזבותך ולמימסר סנאך
קדמך ותהא משריתך קדיש
ולא יתחזי בך עבירת פתגם
ויתוב מימריה מלאוטבא לך:
לא תמסר עבד עממין
לריבוניה דישתיזב לותך מן
קדם ריבוניה:
עמך יהא בינך באתרא
דיתרעי בחדא מן קרויך
בדיטב ליה לא תונניה:
לא תהא איתתא מבנת ישראל
לגבר עבד ולא יסב גברא מבני

יטל אף זה כן הל לא תדרוש שלומם
לא תתעב אדומי לגמרי ואף עפ
שראוי לך לתעבו שיצא בחרב
לקראתך ומה טעם כי אחיך הוא: לא
תתעב מצרי מכל וכל ואעפ שזרקו
זכוריכם ליאור מה טעם שהיו לכם
אכסניא בשעת הדחק לפי כך אמר
יולדו להם דור שלישי יבא וסאר אומות
מותרים מיד והא למדת שהמחטיאו
לאדם קשה לו מן ההורגו אותו שההורגו
הורגו בעולם הזה והמחטיאו מוציאו
מהעולם הזה ומהעולם הבא לפיכך
אדום שיצא לקראתם בחרב לא נתעב
ובן מצרים שטבעו זכוריהם ביאור
ואלו שהחטיאום נתעבו כי תצא וגו
ונשמרת שהשטן מקטרג בשעת
הסכנה: מקרה לילה: דבר הכתוב
בהווה: ויצא אל מחוץ למחנה זו מצות
עשה: לא יבא זו מצות לא תעשה
ואסור ליכנס למחנה לויה וכל שכן לשכינה
שכינה: והיה לפנות ערב: סמוך
להערב שמשו יטבול שאינו טהור
בלא הערב שמשו: ויד תהיה לך
כתרגומו ואתר מתקן כמו איש על ידו: מחוץ
למחנה: חוץ לענן: על אזנך: לבד
אזנך כלי זיינך: ערות דבר
ולא יראה בך: ערות דבר: לא
תסגיר עבד: כתרגומו ד"א אפילו עבד
כנעני של ישראל שברח מחוצה לארץ
לארץ ישראל: לא תהיה קדשה: מופקרת
לזנות: לא יהיה קדש: מזומן למשכב
זכר: ואונקלוס תרגמו לא תהא איתתא
מבנת ישראל לגבר עבד: שאף זו

מופקרת לבעילת זנות היא מאחר שאין קידושין תופסין לו בה שאדם שוקשו לא יגור שם ששאל שם לכם פה עמד
קימור עם קומה לא עבד ולא יסב גבר מבנת ישראל איתתא אמתא אף הוא נעשה קדש על ידה אבל בשוויתו נשתו

244A

ישראל: לא תביא אתנן זונה ומחיר
כלב בית יהוה אלהיך לכל נדר כי
תועבת יהוה אלהיך גם שניהם ׃
לא תשיך לאחיך
נשך כסף נשך אכל נשך כל דבר
אשר ישך: לנכרי תשיך ולאחיך
לא תשיך למען יברכך יהוה אלהיך
בכל משלח ידך על הארץ אשר
אתה בא שמה לרשתה ׃
כי תדר נדר ליהוה
אלהיך לא תאחר לשלמו כי דרש
ידרשנו יהוה אלהיך מעמך והיה
בך חטא ׃ וכי תחדל לנדר לא יהיה
בך חטא ׃ מוצא שפתיך תשמר
ועשית כאשר נדרת ליהוה אלהיך
נדבה אשר דברת בפיך ׃
כי תבא בכרם רעך
ואכלת ענבים כנפשך שבעך ואל
כליך לא תתן ׃ כי תבא
בקמת רעך וקטפת מלילת בידך
וחרמש לא [illegible] על קמת רעך ׃
כי יקח איש אשה
ובעלה והיה אם לא תמצא חן בעיניו
כי מצא בה ערות דבר וכתב לה ספר
כריתת ונתן בידה ושלחה מביתו ׃
ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש
אחר: ושנאה האיש האחרון וכתב
לה ספר כריתת ונתן בידה ושלחה
מביתו או כי ימות האיש האחרון
אשר לקחה לו לאשה: לא יוכל
בעלה הראשון אשר שלחה
לשוב לקחתה להיות לו לאשה

ישראל איתתא אמה ׃

לא תעיל אגר זניתא וחולפן
כלבא בית מקדשא דיי אלהך
לכל נידרא ארי מרחק קדם
יי אלהך אף תרויהון ׃

לא תרבי לאחוך רבית כסף
רבית עיבור רבית כל מידעם
דיתרבי ׃
לבר עממין תרבי ולאחוך לא
תרבי בדיל די יברכנך יי
אלהך בכל אושטות ידך על
ארעא דאת עליל לתמן
למירתה ׃
ארי תידר נדר קדם יי לא
תאחר לשלמותיה ארי
מתבע יתבעיניה יי אלהך
מינך ויהא בך חובא ׃
וארי תתמנע מלמידר לא יהא
בך חובא ׃

אפקות ספוותך תיטר ותעביד
כמא דנדרת קדם יי אלהך
נדבתא דמלילת בפומך ׃

ארי תיתגר בכרמא דחברך
ותיכול ענבין כנפשך שבעך
ולמנך לא תתן ׃

ארי תיתגר בקמתא דחברך
ותיקטוף מלילן בידך ומגלא
לא תרים על קמתא דחברך:

ארי יסב גבר איתתא
ויבעלינה ויהא אם לא תשכח
רחמין בעינוהי ארי אשכח בה
עבירת פתגם ויכתוב לה גט
פיטורין ויתן בידה ויפטרינה
מביתיה ׃

ותפוק מביתיה ותהך ותהי
לגבר אחרן ׃
ויסנינה גברא בתראה ויכתוב
לה גט פיטורין ויתן בידה
ויפטרינה מביתיה או ארי
ימות גברא בתראה דנסבה
ליה לאינתו ׃

לית ליה רשו לבעלה
קדמאה דפטרה למיתב
למיסבה למיהוי ליה לאינתו

אתנן זונה תפסין לו נהד
יתנן עמו נתן לה טלה
באתננה פסול להקרבה ׃
ומחיר כלב החליף שה בכלב ׃ גם
שניהם לרבות שינוייהם כגון חטים
ועשאן סולת ׃ לא תשיך אזהרה ללוה
שלא יתן רבית למלוה ואח"כ למלוה
את כספך לא תתן לו בנשך ׃ לנכרי
תשיך ולא לאחיך לאו הבא מכלל
עשה לעבור עליו בעשה ולאו
ועשה ׃ לא תאחר לשלמו שלשה
רגלים ודרשו רבותינו
זבחי שלמים מן המקרא
מוצא שפתיך תשמור ועשית ליתן
עשה על לא תאחר ׃ כי תבא בכרם
רעך בפועל הכתוב מדבר ׃ ואל
כליך לא תתן מכאן שלא דברה
תורה אלא בשעת הבציר בזמן
שאתה נותן לכליו של בעל הבית
אבל שלא לעמוד ולקצוץ אין
אוכל ׃ כנפשך כמה שתרצה ׃
שבעך ולא אכילה גסה ׃ כי תבא
בקמת רעך אף זו בפועל הכתוב
מדבר ׃ כי מצא בה ערות דבר
מצוה עליו לגרשה שלא תמצא חן בעיניו ׃
ושלחה מביתו והיתה לאיש אחר אין זה בן זוגו של ראשון
שהוציא רשעה מביתו וזה הכניסה
בביתו ׃ ושנאה האיש האחרון
הכתוב מבשרו שסופו לשנאה ואם
לאו קוברתה שנאמר או כי ימות
האיש האחרון ׃ אחרי אשר
הוטמאה לרבות סוטה שנסתרה ׃
חטא יחטא שכיון יחטא לו ואפשו
שמחה פרם למחול גרושתו ולא יעבור עליו לכל דבר שכוח ערך הצבא לא להספיק מים
ומזון ולא לתקן דרכים אבל החוזרים ממערכי המלחמה על פי כהן כגון

244 B

בתר דאיסתאבת ארי
מרחק הוא קדם יי' ולא
תחייב ית ארעא דיי' אלהך
יהב לך אחסנא ׃

ארי יסב גבר איתתא חדתא
לא יפוק בחילא ולא יעיבר
עלוהי לכל מידעם פנאי יהא
לביתיה שתא חדא ׃ וחדי ית
אתתיה דנסיב ׃

לא תיסב משכונא ריחיא
וריכבא ארי בהון מתעביד
מזון לכל נפש ׃
ארי ישתכח גבר גנב נפשא
מאחוהי מבני ישראל ויתגר
ביה ויזבניניה ויתקטיל גנבא
ההוא ותפלי עביד דביש
מבינך ׃
איסתמר במכתש סגירו
למיטר לחדא ולמיעבד ככל
דילפון יתכון כהניא ליואי
כמא דפקידתינון תיטרון
למיעבד ׃
הוי דכיר ית דעבד יי' אלהך
למרים באורחא במיפקכון
ממצרים ׃

ארי תרשי בחברך רשו
מידעם לא תיעול לביתיה
למיסב משכוניה ׃

בברא תקום וגברא דאת רשי
ביה יפיק לותך ית משכונא
לברא ׃

ואם גבר מסכן הוא לא
תשכוב במשכוניה ׃

אתבא תתיב ליה ית משכונא
כמיעל שימשא ויש̇כוב
בכסותיה ויברכינך ולך תהא
זכו קדם יי' אלהך ׃

לא תעשוק אגרא עניא
ומסכינא מאחך או מגיורך די
בארעך בקירוך: ביומיה
תתן אגריה ולא תיעול
עלוהי שימשא ארי עניא הוא
וליה הוא מסר ית נפשיה

אחרי אשר הטמאה כי תועבה הוא
לפני יהוה ולא תחטיא את הארץ
אשר יהוה אלהיך נתן לך נחלה ׃
כי יקח איש אשה
חדשה לא יצא בצבא ולא יעבר
עליו לכל דבר נקי יהיה לביתו שנה
אחת ושמח את אשתו אשר לקח ׃
לא יחבל רחים ורכב כי נפש הוא
חבל ׃ כי ימצא איש גנב
נפש מאחיו מבני ישראל והתעמר בו
ומכרו ומת הגנב ההוא ובערת הרע
מקרבך ׃ השמר
בנגע הצרעת לשמר מאד ולעשות
ככל אשר יורו אתכם הכהנים
הלוים כאשר צויתם תשמרו
לעשות ׃ זכור את אשר עשה יהוה
אלהיך למרים בדרך בצאתכם
ממצרים ׃ כי
תשה ברעך משאת מאומה לא
תבא אל ביתו לעבט עבטו ׃ בחוץ
תעמד והאיש אשר אתה נשה
בו יוציא אליך את העבוט החוצה ׃
ואם איש עני הוא לא תשכב
בעבטו ׃ השב תשיב לו את העבוט
כבוא השמש ושכב בשלמתו
וברכך ולך תהיה צדקה לפני יהוה
אלהיך ׃ לא תעשק
שכיר עני ואביון מאחיך או מגרך
אשר בארצך בשעריך ׃ ביומו תתן
שכרו ולא תבוא עליו השמש כי
עני הוא ואליו הוא נשא את נפשו

בנה בית חדש או ארש אשה או נטע
כרם מספיקים מים ומזון ומתקנים את
הדרכים ׃ נקי יהיה לביתו אף בשביל
ביתו אם בנה בית ולא חנכו ׃ ונטע
כרם ולא חללו אינו זז מביתו בשביל
ערכי המלחמה ׃ לביתו זו ביתו יהיה
לרבות את כרמו ׃ ושמח ישמח את
אשתו תרגומו ויחדי ית איתתיה והמתרגם
ויחדי עם איתתיה טועה שאין זה תרגום
ושמח אלא וישמח ׃ ריחים זו התחתונה ׃
רכב זו העליונה ׃ לא יחבל אם בא
למשכנו על חובו בב"ד לא ימשכנו
בדברים שעושים בהם אוכל נפש ׃ כי
ימצא בעדים והתראה וכן כל כי
ימצא שבתורה ׃ והתעמר בו ומכרו
אינו חייב עד שישתמש בו ׃ השמר
בנגע הצרעת שלא תתלוש סימני
טומאה ולא תקוץ הבהרת ׃ ככל אשר
יורו אתכם אם להסגיר אם להחליט
אם לטהר אם לטמא ׃ זכור את אשר
עשה אם באת להזהר שלא תלקה
בצרעת אל תספר לשון הרע זכור
העשוי למרים שדברה באחיה ולקתה
בנגעים ׃ כי תשה ברעך תחוב בחבירך
משאת מאומה חוב של כלום ׃ לא
תשכב בעבטו לא תשכב ועבוטו
אצלך ׃ כבא השמש אם כסות לילה
תחזירהו בלילה ואם כסות יום הוא
תחזירהו בבקר ׃ וכבר כתוב מקרא
באלה משפטים עד בא השמש תשיבנו לו
כל היום תשיבנו לו ובבא השמש
תקחנו ׃ וברכך ׃ ואם אינו מברכך
מכל מקום ולך תהיה צדקה ׃ לא תעשוק שכר ׃ והלא כבר כתוב שלא כתוב אלא לעבור על אביון בב' לאוין לא תעשוק שכר
שכיר עני ואביון ועל העשיר כבר הוזהר לא תעשוק את רעך ׃ אביון המתאוה לכל דבר ׃ מגרך ׃ זה גר צדק ׃ בשעריך ׃
זה גר תושב אוכל נבלות ׃ אשר בארצך ׃ לרבות שכר בהמה וכלים ׃ ואליו הוא נשא את נפשו אל דבר זה הוא נושא נפשו למות ׃

245A

ולא יקרא עליך אל יהוה והיה בך
חטא׃ לא יומתו
אבות על בנים ובנים לא יומתו על
אבות איש בחטאו יומתו׃
לא תטה משפט גר
יתום ולא תחבל בגד אלמנה׃
וזכרת כי עבד היית במצרים ויפדך
יהוה אלהיך משם על כן אנכי מצוך
לעשות את הדבר הזה׃
כי תקצר קצירך
בשדך ושכחת עמר בשדה לא
תשוב לקחתו לגר ליתום ולאלמנה
יהיה למען יברכך יהוה אלהיך
בכל מעשה ידיך׃ כי
תחבט זיתך לא תפאר אחריך לגר
ליתום ולאלמנה יהיה׃ כי תבצר
כרמך לא תעולל אחריך לגר ליתום
ולאלמנה יהיה׃ וזכרת כי עבד היית
בארץ מצרים על כן אנכי מצוך
לעשות את הדבר הזה׃
כי יהיה ריב בין
אנשים ונגשו אל המשפט ושפטום
והצדיקו את הצדיק והרשיעו את
הרשע׃ והיה אם בן הכות הרשע
והפילו השפט והכהו לפניו כדי
רשעתו במספר׃ ארבעים יכנו לא
יסיף פן יסיף להכתו על אלה מכה
רבה ונקלה אחיך לעיניך׃ לא תחסם

ולא יקרי עלך קדם יי ויהא
בך חובא׃
לא יומתון אבהן על בנין ובנין
לא יומתון על אבהן גבר
בחוביה יומתון׃

לא תצלי דין דייר ויתם ולא
תיסב משכונא לבוש ארמלא׃

ותידכר ארי עבדא הויתא
בארעא דמצרים ופרקך יי
אלהך מתמן על כן אנא מפקיד
לך למעבד ית פתגמא הדין׃

ארי תחצד חצדך בחקלך
ותתנשי עומרא בחקלא לא
תתוב למסבה לגיורא ליתמא
ולארמלתא יהא בדיל
דיברכינך יי אלהך בכל
עובדי ידך׃

ארי תחבוט זיתך לא תפלי
בתרך לגיורא ליתמא
ולארמלתא יהא׃
ארי תקטוף כרמך לא תעלל
בתרך לגיורא ליתמא
ולארמלתא יהא׃

ותידכר ארי עבדא הויתא
בארעא דמצרים על כן אנא
מפקיד לך למעבד ית
פיתגמא הדין׃

ארי יהא דין בין גובריא
ויתקרבון לדינא וידונונון
ויזכון ית זכאה ויחייבון ית
חייבא׃
ויהא אם בר חייב לאלקאה
חייבא וירמיניה דיינא וילקיניה
קדמוהי כמיסת חובתיה
במנין׃
ארבעין ילקיניה לא יוסף
דילמא יוסף לאלקיותיה על
אלין מחא רבא ויקל אחוך
לעינך׃ לא תחד

ע"פ בנים ונקלה בעיני׳ והיה בך
חטא׃ מכל מקום אלא שממהר
ליפרע ע"י הקורא׃ לא יומתו אבות
בעדות בנים ואם בעון בנים כבר אמור
איש בחטאו יומתו אבל מי שאינו איש
מת בעון אביו הקטנים מתים
בעון אבותם בידי שמים׃ לא תטה
משפט גר יתום ואלמנה ועל העשיר
כבר הוזהר לא תטה משפט ושנה
בעני לעבור עליו בשני לאוין לפי
שקל להטות משפטו יותר מעשיר
עשיר לכך הזהיר ושנה עליו׃ ולא
תחבל׃ שלא בשעת הלואה׃ וזכרת
כי עבד היית׃ על מנת כן פדיתך
לשמור חוקותי אפי׳ יש חסרון כיס
בדבר׃ ושכחת עומר ולא גדיש מכאן
אמרו עומר שיש בו סאתים ושכחו
אינו שכחה׃ בשדך׃ לרבות שכחת
קמה ששכח מקצתה מלקצור׃ לא
תשוב לקחתו׃ מכאן אמרו שלאחריו
שכחה שלפניו אינו שכחה שהוא
בבל תשוב׃ למען יברכך׃ ואע"פ
שבאת לידו שלא במתכוין ק"ו לעושה
במתכוין אמור מעתה נפלה סלע
מידו ומצאה עני ונתפרנס בה הרי
הוא מתברך עליה׃ לא תפאר
אחריך׃ לא תטול תפארתו ממנו
מכאן שמניחין פאה באילן׃ אחריך
זו שכחה׃ לא תעולל׃ מציאת נכר

עוללות לא תקחנו ואיזו היא עוללות כל שאין לה לא כתף ולא נטף יש לה א׳ מהם הרי היא לבעל הבית׳ וראיתי בתלמוד
ירושלמי אי זהו כתף פסיגין זה על גב זה׳ נטף אלו התלויות בשדרה ויורדות׃ כי יהיה ריב׃ סופם להיות נגשים אל
המשפט אמור מעתה אין שלום יוצא מתוך מריבה מי גרם ללוט לפרוש מן הצדיק הוי אומר זו מריבה׃ והרשיעו את
הרשע׃ יכול לכל המתחייבין בדין לוקין ת"ל והיה אם בן הכות הרשע פעמים לוקה ופעמים אינו לוקה ומי הוא הלוקה
למוד מן הענין׃ לא תחסום שור בדישו׃ לאו שלא ניתק לעשה׃ והפילו השופט׃ מלמד שאין מלקין אותו לא עומד ולא
יושב אלא מוטה׃ לפניו כדי רשעתו׃ ולאחריו כדי שתים מכאן אמרו מלקין אותו שתי ידות מלאחריו ושלישית מלפניו׃

245 B

פ״ס תורא בדישיה:

ארי יתבון אחין כחדא וימות חד מינהון ובר לית ליה לא תהי אית׳ דמיתא לברא לגבר אוחרן יבמה יעול עלה ויסבה ליה לאנתו ויבמנה:

ויהי בוכרא די תליד יקום על שמיה דאחוהי מיתא ולא יתמחי שמיה מישראל:

ואם לא יצבי גברא למיסב ית יבמתיה ותיסק יבמתיה לתרע בית דינא לקדם סביא ותימר לא צבי יבמי לאקמא לאחוהי שמא בישראל לא אבי ליבמותי:

ויקרון ליה סבי קרתיה וימללון עימיה ויקום ויימר לא רעינא למיסבה:

ותתקרב יבמתיה לותיה קדם סביא ותשרי סיניה מעל רגליה ותרוק באפוהי ותתיב ותימר כדין יתעביד לגברא דלא יבנה ית ביתא דאחוהי:

ויתקרי שמיה בישראל בית שרי סינא:

ארי ינצון גברין כחדא גבר ואחוהי ותתקרב איתת חד לשיזבא ית בעלה מיד מחוהי ותושיט ידה ותתקיף בבית בהתתיה:

ותקוץ ית ידה לא תחוס עינך:

לא יהא לך בכיסך מתקל ומתקל רב וזעיר:

לא יהא לך בביתך מכילא ומכילא רבתא וזעירתא:

מתקלין שלמין וקשוט יהא לך מכילן שלמן וקשוט יהא לך בדיל דיורכון יומך על ארעא די יי׳ אלהך יהיב לך:

ארי מרחק קדם יי׳ אלהך כל עביד

שור בדישו: פ כי ישבו
אחים יחדו ומת אחד מהם ובן אין לו
לא תהיה אשת המת החוצה לאיש
זר יבמה יבא עליה ולקחה לו לאשה
ויבמה: והיה הבכור אשר תלד יקום
על שם אחיו המת ולא ימחה שמו
מישראל: ואם לא יחפץ האיש לקחת
את יבמתו ועלתה יבמתו השערה
אל הזקנים ואמרה מאן יבמי להקים
לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי:
וקראו לו זקני עירו ודברו אליו ועמד
ואמר לא חפצתי לקחתה: ונגשה
יבמתו אליו לעיני הזקנים וחלצה
נעלו מעל רגלו וירקה בפניו וענתה
ואמרה ככה יעשה לאיש אשר לא
יבנה את בית אחיו: ונקרא שמו
בישראל בית חלוץ הנעל: ס
כי ינצו אנשים יחדו איש
ואחיו וקרבה אשת האחד להציל
את אישה מיד מכהו ושלחה ידה
והחזיקה במבשיו: וקצתה את כפה
לא תחוס עינך: ס לא
יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה
וקטנה: לא יהיה לך בביתך איפה
ואיפה גדולה וקטנה: אבן שלמה
וצדק יהיה לך איפה שלמה וצדק
יהיה לך למען יאריכו ימיך על
האדמה אשר יהוה אלהיך נתן לך:
כי תועבת יהוה אלהיך כל עשה

במספר והיינו נקוד במספר לענין
שהוא דבוק לכן במספר אלא כמנין
אם שומע אני כמנין שהוא סוכם ומשלים
לה׳ כשהר והם ארבעים חסר אחת: לא תחסום
מכאן אמרו לוקה את חברו ונקלה
אחיך כל היום קורהו רשע ומשלקה
קורהו אחיך: לא תחסום שור בדישו
דבר הכתוב בהווה והוא הדין לכל בהמה
חיה ועוף ולכל מלאכה שהוא כבני
של מאכל אם כן למה נאמר שור להוציא
את האדם יכול יתחסם מבחוץ הל
לא תחסום מכל מקום ולמה נאמר
דיש לומר לך מה דיש מיוחד דבר שלא
נגמרה מלאכתו וגדולו מן הארץ
אף כל כיוצא בו יצא החולב והמגבן
שאין גידולו מן הארץ יצא הלש
והמקטף שנגמרה מלאכתן למעשר:
כי ישבו אחים יחדו שהיתה להם ישיבה
אחת בעולם פרט לאשת אחיו שלא
היה בעולמו: יחדו המיוחדים בנחלה
פרט לאחיו מן האם: ובן אין לו עיין
עליו בן או בת בן הבן או בן הבת
או בת הבן או בת הבת והיה הבכור
גדול האחים הוא מייבם אותה: אשר
תלד פרט לאילונית: יקום על שם
אחיו זה שייבם את אשתו יטול נחלת
המת בנכסי אביו: ולא ימחה שמו
פרט לאשת סריס ששמו מחוי:
השערה כתרגומו לתרע בית דינא:
ועמד בעמידה ואמר בלשון הקדש

ואף היא דבריה בלשון הקדש וירקה בפניו על גבי קרקע: אשר לא יבנה מכאן למי שחלץ שלא יחזור וייבם בלא בנה
אשר בנה שלא אמר לא יבנה מכון שלא בנה שוב לא יבנה: ונקרא שמו בישראל מצוה על כל העומדים שם לומר חלוץ הנעל:
כי ינצו אנשים סופן לבא לידי מכות שנאמר מיד מכהו אין שלום יוצא מתוך מצות וקצתה את כפה ממון דמי בשתו
הכל לפי המבייש והמתבייש או אינו אלא ממש נאמר כאן לא תחוס ונאמר להלן בעדים זוממים לא תחוס מה להלן ממון
אף כאן ממון: גדולה וקטנה שמכניס בה את הקטנה שלא יהא מותר ביד נשא ומחזיר בקטנה לא יהיה לך: אם

2
4
6
A

אלה כל עשה עול:
זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך
בצאתכם ממצרים: אשר קרך בדרך
ויזנב בך כל הנחשלים אחריך ואתה
עיף ויגע ולא ירא אלהים: והיה
בהניח יהוה אלהיך לך מכל איביך
מסביב בארץ אשר יהוה אלהיך
נתן לך נחלה לרשתה תמחה את
זכר עמלק מתחת השמים לא
תשכח:

והיה כי תבוא אל הארץ אשר יהוה
אלהיך נתן לך נחלה וירשתה וישבת
בה: ולקחת מראשית כל פרי האדמה
אשר תביא מארצך אשר יהוה
אלהיך נתן לך ושמת בטנא והלכת
אל המקום אשר יבחר יהוה אלהיך
לשכן שמו שם: ובאת אל הכהן
אשר יהיה בימים ההם ואמרת אליו
הגדתי היום ליהוה אלהיך כי באתי
אל הארץ אשר נשבע יהוה לאבתינו
לתת לנו: ולקח הכהן הטנא מידך
והניחו לפני מזבח יהוה אלהיך:
וענית ואמרת לפני יהוה אלהיך
ארמי אבד אבי וירד מצרימה ויגר

אלהין כל עביד שקר:
הוי דכיר ית דעבד לך עמלק
באורחא במפקכון ממצרים:
דערעך באורחא וקטיל בך
כל דהוו מתאחרין בתרך ואת
משלהי ולאי ולא דחיל מן
קדם יי:
ויהא כד יניח יי אלהך לך
מכל בעלי דבבך מסחור
סחור בארעא דיי אלהך
יהיב לך אחסנא למירתה
תמחי ית דוכרנא דעמלק
מתחות שמיא לא תתנשי:

ויהא ארי תיעול לארעא דיי
אלהך יהב לך אחסנא ותירתה
ותיתב בה:
ותסב מריש כל איבא דארעא
דתעיל מארעך דיי אלהך
יהיב לך ותשוי בסלא ותהך
לאתרא דיתרעי יי אלהך
לאשראה שכנתיה תמן:

ותיתי לות כהנא די יהא
ביומיא האנון ותימר ליה חויתי
יומא דין קדם יי אלהך ארי
עלית לארעא דקיים יי
לאבהתנא למתן לנא:
ויסב כהנא סלא מן ידך
ויחתיניה קדם מדבחא דיי
אלהך:
ותתיב ותימר קדם יי אלהך
לבן ארמאה בעא לאובדא
ית אבא ונחת למצרים ודר

משאתם לא יהיה לך כלום: ואבני
משקלות: אבן שלמה וצדק יהיה לך:
אם עשית כן יהיה לך הרבה: זכור
את אשר עשה. אם שקרת במדות
ובמשקלות הוי דואג מגרוי האויב
שנא' מאזני מרמה תועבת יי' וכתי'
בתריה בא זדון ויבא קלון: אשר קרך.
לשון מקרה. ד"א לשון קרי וטומאה
שהיה מטמאם במשכב זכור. ד"א לשון
קור וחום צננך והפשירך מרתיחתך
שהיו כל האומות יראים להלחם בכם
ובא זה וקפץ והראה מקום לאחרי'
משל לאמבטי רותחת שאין כל בריה
יכולה לירד לתוכה בא אחד בן
בליעל קפץ וירד לתוכה אעפ"י שנכוה הקרה
אותה בפני אחרים: ויזנב בך. מכת
זנב חותך מילות וזורק כלפי מעלה:
כל הנחשלים אחריך. חסרי כח מחמת
חטאם שהיה הענן פולטם: ואתה
עיף ויגע. עיף בצמא דכתיב ויצמא שם
העם למים וכתי' בתריה ויבא עמלק.
ויגע בדרך: ולא ירא. עמלק אלהים
מלהרע לך: תמחה את זכר עמלק.
מאיש ועד אשה מעולל ויונק משור
ועד שה שלא יהא שם עמלק נזכר
אפי' על הבהמה לומר בהמה זו משל עמלק היתה: חסלת כי תצא למלחמה

והיה כי תבא אל הארץ
וירשתה וישבת בה. מגיד שלא נתחייבו בבכורים עד שכבשו וחלקו: מראשית. ולא כל ראשית. אין
כל הפירות חייבים בבכורים אלא שבעת המינין בלבד: נאמר כאן ארץ ונאמר להלן ארץ חטה ושעורה וגו' מה
להלן משבעת המינין שנשתבחה בהם ארץ ישראל אף כאן שבחה של ארץ. זית שמן. זית אגורי ששמנו אגור בתוכו.
ודבש. הוא דבש תמרים: מראשית. אדם יורד לתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה כורך עליה גמי לסימן: אשר
יהיה בימים ההם. אין לך אלא כהן שבימיך כמות
שהוא: ואמרת אליו. שאינך כפוי טובה: הגדתי היום. פעם אחת בשנה ולא שתי פעמים: ולקח הכהן הטנא. להניף
אותו. כהן מניח ידו תחת ידי הבעלים ומניף: וענית. לשון הרמת קול: ארמי אובד אבי. מזכיר חסדי המקום כי ארמי
אובד אבי. לבן בקש לעקור את הכל כשרדף אחר יעקב ובשביל שחשב לעשות חשב לו המקום כאלו עשה
כמעשה: וירד מצרימה. ועוד אחרים באו לכלותנו שהרי אחרי זאת ירד יעקב למצרים להיות מעט בשבעים נפש.

246
B

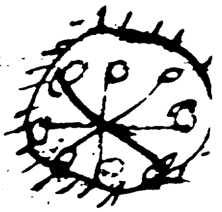

שם במתי מעט ויהי שם לגוי גדול
עצום ורב: וירעו אתנו המצרים
ויענונו ויתנו עלינו עבדה קשה:
ונצעק אל יהוה אלהי אבתינו וישמע
יהוה את קלנו וירא את ענינו ואת
עמלנו ואת לחצנו: ויוצאנו יהוה
ממצרים ביד חזקה ובזרע נטויה
ובמרא גדל ובאתות ובמפתים:
ויבאנו אל המקום הזה ויתן לנו את
הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש:
ועתה הנה הבאתי את ראשית
פרי האדמה אשר נתתה לי יהוה
והנחתו לפני יהוה אלהיך והשתחוית
לפני יהוה אלהיך: ושמחת בכל
הטוב אשר נתן לך יהוה אלהיך
ולביתך אתה והלוי והגר אשר
בקרבך: כי תכלה
לעשר את כל מעשר תבואתך
בשנה השלישת שנת המעשר
ונתתה ללוי לגר ליתום ולאלמנה
ואכלו בשעריך ושבעו: ואמרת
לפני יהוה אלהיך בערתי הקדש מן
הבית וגם נתתיו ללוי ולגר ליתום
ולאלמנה ככל מצותך אשר צויתני

נם זעיר והוה תמן לעם
יף וסגי:
ט׳ לנא מצראי ועניונא
עלנא פולחנא קשיא:
... קדם יי׳ אלהא
... הנא וקביל יי׳ צלותנא
... רסוהי עמלנא ולאותנא
... נא:
... א יי׳ ממצרים בידא
... א ובדרעא מרממא
... וני רבא ובאתין
... תין:
... נא לאתרא הדא ויהב
... ית ארעא הדא ארעא
... חלב ודבש:
... הא אתיתי ית רש איבא
... א דיהבת לי יי׳
... זיניה קדם יי׳ אלהך
... וד קדם יי׳ אלהך:
... י בכל טבתא דיהב לך
... להך ולאינש ביתך את
... זה וגיורא דבינך:
... תשיצי לעשרא ית כל
... ד עללתך בשתא
... תאה שנא דמעשרא
... לליואה לגיורא ליתמא
... יכלא ויכלון בקרויך
... עון:
ותימר קדם יי׳ אלהך
... קדש מעשרא מן
... ואף יהביתיה לליואה
... א ליתמא ולארמלתא
... פיקודך דפקידתני

אל המקום הזה זה בית המקדש ויתן לנו
את הארץ כמשמעו: והנחתו. מגיד
שנוטלו אחר הנחת כהן ואוחזו בידו
עד שקורא ואוחז ומניף: ושמחת
בכל הטוב. מכאן אמרו אין קורין מקרא
בכורים אלא בזמן שמחה מעצרת
ועד החג שאדם מלקט תבואתו
ופירותיו ויינו ושמנו. אבל מן החג
ואילך מביא ואינו קורא: אתה והלוי
אף הלוי חייב בבכורים. אם נטעו
בתוך עריהם: והגר אשר בקרבך:
מביא ואינו קורא שאינו יכול לומר
לאבותינו: כי תכלה לעשר את כל
מעשר תבואתך בשנה השלישית.
כשתגמור מעשר של שנה השלישית
קבע זמן הביעור והוידוי בערב
הפסח של שנה הרביעית שנ׳ מקצה
שלש שנים תוציא ונאמר כאן קץ ונאמר
להלן מקצה שבע שנים לענין הקהל
מה להלן ברגל אף כאן ברגל. אי מה
להלן חג הסוכות אף כאן חג הסוכות
ת״ל כי תכלה לעשר מעשרות של
שנה השלישית ברגל שהמעשרות כלים
בו וזהו פסח שהרבה אילנות נלקטין
אחר חג הסוכות נמצאו מעשרות
שלישית כלים בפסח של רביעית. וכל מי ששהא מעשרותיו הצריכו הכתוב לבערן מן הבית: שנת המעשר:
שאין נוהגת בה אלא אחד משני מעשרות שנהגו בשתי שנים שלפניה שבשנה ראשונה של שמטה נוהג מעשר
ראשון כמו שנאמר כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר ומעשר שני שנאמר ואכלת שם לפני יי׳ אלהיך מעשר
דגנך תירושך ויצהרך הרי שתי מעשרות ובא ולמדך כאן בשנה שלישית שאין נוהגת מאלו שני מעשרות אלא
אחד וזה מעשר ראשון ובמקום מעשר שני תן מעשר עני שנאמר כאן ונתתה ללוי מעשר של הרי מעשר
לגר ליתום ולאלמנה זה מעשר עני: ואכלו בשעריך ושבעו: תן להם כדי שבעם מכאן אמרו אין פוחתין
לעני בגורן ממקום למקום פחות מחצי קב חטים וכו׳: ואמרת לפני יי׳ אלהיך: התודה שבערת מעשרותיך:
בערתי הקדש מן הבית זה מעשר שני ונטע רבעי ולמדך כאן שאם שהה מעשרותיו של ב׳ שנים ולא העלם לירושלים
שצריך לבערם עכשיו: וגם נתתיו ללוי זה מעשר ראשון: וגם לרבות תרומות ובכורים: ליתום ולאלמנה: זה מעשר
עני: ככל מצותך: נתתים כסדר ולא הקדמתי תרומה לבכורים ולא מעשר לתרומה ולא שני לראשון שהקדמת תרומה

247A

קדוש ראשית בכורי׳ ראשון מעשר
לוי וכתב מלהזכיר והמעך לא תחזיר
לא הבא את הכהן׳ לא עברתי
מצותיך׳ לא הפרשתי ממין על
שאינו מינו ולא מן החדש על הישן׳
ולא שכחתי מלברכך על הפרשת
מעשרות׳ לא אכלתי באוני מכאן
שאסור לאונן ולא בערתי ממנו
בטמא׳ בין שאני טמא והוא טהור
בין שאני טהור והוא טמא והטמא
פרוש הדיוס מעלה והיכן הוזהר
על כך לא תוכל לאכול בשעריך זו
אכילת טומאה כמו שנאמר בבכור
ובקדשי׳ בשעריך תאכלנו הטמא
והטהור׳ וזה אכלנוהו לא תוכל לאכול
דרך אם את בשעריך האמור במקום
אחר׳ ולא נתתי ממנו למת לעשות לו
ארון ותכריכין׳ שמעתי בקול יי׳ אלהי׳
הביאותיו לבית הבחירה עשיתי ככל
אשר צויתני׳ שמחתי ושימחתי בו׳
השקיפה ממעון קדשך עשינו מה
שגזרת עלינו עשה אתה מה שעליך
לעשות מה שאמרת אם בחוקתי
תלכו ונתתי גשמיכם בעתם׳ אשר
נתת לנו׳ כאשר נשבעת לתת לנו
וקיימת׳ ארץ זבת חלב ודבש׳
שמעשנה את פירותיה׳ היום הזה
יי׳ אלהיך מצוך בכל יום יהיו בעיניך
כאלו היום נצטוית עליהם ושמרת
ועשית אותם בת קול מברכת אותם
הבאת בכורים היום תשנה לשנה
האמרת והאמירך׳ אין להם
עד מוכיח במקרא׳ ולי נראה שהוא
לשון הפרשה והבדלה הבדלת לך מאלהי הנכר להיות לך לאלהי׳ והוא הפרישך אליו מעמי הארץ להיות לו׳
כאשר דבר לך והייתם לי סגולה ומנחתם לשם עוד והוא לשון תפארת יתאמרו כל פועלי און ולהיתך עם׳

לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי׃
לא אכלתי באני ממנו ולא בערתי
ממנו בטמא ולא נתתי ממנו למת
שמעתי בקול יהוה אלהי עשיתי
ככל אשר צויתני׃ השקיפה ממעון
קדשך מן השמים וברך את עמך
את ישראל ואת האדמה אשר
נתתה לנו כאשר נשבעת לאבתינו
ארץ זבת חלב ודבש׃

היום הזה יהוה אלהיך
מצוך לעשות את החקים האלה
ואת המשפטים ושמרת ועשית
אותם בכל לבבך ובכל נפשך׃
את יהוה האמרת היום להיות לך
לאלהים וללכת בדרכיו ולשמר
חקיו ומצותיו ומשפטיו ולשמע בקלו׃
ויהוה האמירך היום להיות לו לעם
סגלה כאשר דבר לך ולשמר כל
מצותיו׃ ולתתך עליון על כל הגוים
אשר עשה לתהלה ולשם ולתפארת
ולהיתך עם קדש ליהוה אלהיך
כאשר דבר׃

ויצו משה וזקני ישראל את העם
לאמר שמר את כל המצוה אשר
אנכי מצוה אתכם היום׃ והיה ביום
אשר תעברו את הירדן אל הארץ
אשר יהוה אלהיך נתן לך והקמת
לך אבנים גדלות ושדת אתם בשיד׃
וכתבת עליהן את כל דברי התורה
הזאת בעברך למען אשר תבא אל
הארץ אשר יהוה אלהיך נתן לך
ארץ זבת חלב ודבש כאשר דבר

לא עברית מפיקודך ו
נשיתי׃
לא אכלית באבלי מניה ול
רחיפית מניה כדמסאב ו
יהבית מניה למית קביי
למימרא דיי׳ אלהי עבי
כמל דפקדתני׃

אסתכי ממדור קודשך מ
שמיא וברך ית עמך ית ישר
וית ארעא דיהבתא לנא כ
דקיימת לאבהתנא ארע
עבדא חלב ודבש׃

יומא הדין יי׳ אלהך מפקד
למעבד ית קימיא האלין וי
דיניא ותיטר ותעביד יתהו
בכל לבך ובכל נפשך׃

ית יי׳ חטבת יומא דין למהוי
לך לאלה ולמהך באורח
דתקנן קדמוהי ולמיטר
קימוהי ופיקודוהי ודינוהי
ולקבלא למימריה׃

ויי׳ חטבך יומא דין למהוי
ליה לעם חביב כמא דמליל
לך ולמיטר כל פיקודוהי׃

ולמיתנך עילאה על כל עממ
דעבד לתושבחא ולשום ולד׳
ולמיהוך עם קדיש קדם י
אלהך כמא דמליל׃

ופקיד משה וסבי ישראל י
עמא למימר טר ית כל
הפקידתא דאנא מפקי
יתכון יומא דין׃

ויהא ביומא דו
ירדנא לארעא ד
יהיב לך ותקים
רברבן ותשיד ית

ותכתוב עליהון י
אוריתא הדא
בדיל דתיעול ל
אלהך יהיב לך
חלב ודבש כ

247B

יהוה אלהי אבתיך לך׃ והיה בעברכם
את הירדן תקימו את האבנים האלה
אשר אנכי מצוה אתכם היום בהר
עיבל ושדת אותם בשיד׃ ובנית שם
מזבח ליהוה אלהיך מזבח אבנים
לא תניף עליהם ברזל׃ אבנים
שלמות תבנה את מזבח יהוה
אלהיך והעלית עליו עולת ליהוה
אלהיך׃ וזבחת שלמים ואכלת שם
ושמחת לפני יהוה אלהיך׃ וכתבת
על האבנים את כל דברי התורה
הזאת באר היטב׃ וידבר
משה והכהנים הלוים אל כל ישראל
לאמר הסכת ושמע ישראל היום
הזה נהיית לעם ליהוה אלהיך׃
ושמעת בקול יהוה אלהיך ועשית
את מצותו ואת חקיו אשר אנכי
מצוך היום׃ ויצו משה את
העם ביום ההוא לאמר׃ אלה יעמדו
לברך את העם על הר גרזים בעברכם
את הירדן שמעון ולוי ויהודה
ויששכר ויוסף ובנימן׃ ואלה יעמדו
על הקללה בהר עיבל ראובן גד
ואשר וזבולן דן ונפתלי׃ וענו הלוים
ואמרו אל כל איש ישראל קול רם׃
ארור האיש אשר יעשה
פסל ומסכה תועבת יהוה מעשה
ידי חרש ושם בסתר וענו כל העם
ואמרו אמן׃ ארור
מקלה אביו ואמו ואמר כל העם
אמן׃ ארור מסיג גבול
רעהו ואמר כל העם אמן׃

ונו׳ והקימות לך קודם׃ ושמור את כל
המצוה׃ לשון קודם׃ והקימות לך׳
בירדן והם הן שנטלו משם אחרות
והביאו מהם ומזבח בהר עיבל נמצאת
אתה אומר שלשה מיני אבנים היו אחת
בירדן ואחת בהר עיבל והגלגל
והביאום בגלגל כמשנן כהוית במסכת
סוטה׃ באר היטב בשבעים לשון׃ הסכת׃
תרגומו ציית׃ היום הזה נהיית לעם
בכל יום יהיו בעיניך כאלו היום באת
עמו בברית׃ לברך את העם כאשר
נחלקו סוטה ששה שבטים עלו לראש
הר גריזים וששה לראש הר עיבל׃
והכהנים והלוים והארון למטה
באמצע הפכו הלוים פניהם כלפי
הר גריזים ופתחו בברכה ברוך האיש
אשר לא יעשה פסל ומסכה וגו׳ ואלו
ואלו עונין אמן חזרו והפכו פניהם להר
עיבל ופתחו בקללה ואומרים ארור
האיש אשר יעשה פסל ומסכה וגו׳
ואלו ואלו עונין אמן׃ חזרו והפכו פניהם
כלפי הר גריזים ואמרו ברוך אשר
אינו מקלה אביו ואמו וגו׳ [illegible]
והופכו פניהם להר עיבל ואומר ארור
מקלה אביו ואמו וכן עד ארור אשר
לא יקים את דברי התורה הזאת׃
מקלה אביו׃ מזלזל לשון ונקלה אחיך
לעיניך׃ מסיג גבול׃ מחזירו לאחריו
וגונב את הקרקע לשון והוסג אחור
משפט׃ משגה עור׃ הסומא בדבר
ומשיאו עצה רעה׃ מכה רעהו
בסתר׃ על לשון הרע הוא אומר׃
מצאתי בפסוק של רבי משה הדרשן

נגד אחד עשר שבטים ולשבט שמעון לא כתב ארור לפי שלא היה בלבו של משה
אחר השבטים לפניך לא רצה לקללו׃ אשר לא יקים׃ כאן כלל כל התורה כלה וקבלום

ארור משגה עור
בדרך ואמר כל העם אמן ׃
ארור מטה משפט גר
יתום ואלמנה ואמר כל העם אמן ׃
ארור שכב עם אשת אביו כי גלה
כנף אביו ואמר כל העם אמן ׃
ארור שכב עם כל
בהמה ואמר כל העם אמן ׃
ארור שכב עם אחתו
בת אביו או בת אמו ואמר כל העם
אמן ׃ ארור שכב עם
חתנתו ואמר כל העם אמן ׃
ארור מכה רעהו בסתר
ואמר כל העם אמן ׃
ארור לקח שחד להכות
נפש דם נקי ואמר כל העם אמן ׃
ארור אשר לא יקים את
דברי התורה הזאת לעשות אותם
ואמר כל העם אמן ׃
והיה אם שמוע תשמע בקול יהוה
אלהיך לשמר לעשות את כל
מצותיו אשר אנכי מצוך היום ונתנך
יהוה אלהיך עליון על כל גויי הארץ ׃
ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגך
כי תשמע בקול יהוה אלהיך ׃ ברוך
אתה בעיר וברוך אתה בשדה ׃ ברוך
פרי בטנך ופרי אדמתך ופרי בהמתך
שגר אלפיך ועשתרות צאנך ׃ ברוך
טנאך ומשארתך ׃ ברוך אתה
בבאך וברוך אתה בצאתך ׃ יתן
יהוה את איביך הקמים עליך נגפים
לפניך בדרך אחד יצאו אליך
ובשבעה דרכים ינוסו לפניך ׃ יצו
יהוה אתך את הברכה באסמיך
ובכל משלח ידך וברכך בארץ אשר

ליט דיטעי עוירא כא
ויימר כל עמא אמן ׃
ליט דיצלי דין גיור
וארמלא ויימר כל עמא
ליט דישכוב עם איתת
ארי גלי כנפא דאבוהי
כל עמא אמן ׃
ליט דישכוב עם כל
ויימר כל עמא אמן ׃
ליט דישכוב עם אחתי
אבוהי או בת אימיה
עמא אמן ׃
ליט דישכוב עם
ויימר כל עמא אמן
ליט דיקטול חבריה
ויימר כל עמא אמן ׃
ליט דמקביל שוחדא
נפש דם זכאי ויימר כל
אמן ׃
ליט דלא יקיים ית
אוריתא הדא למעבד
ויימר כל עמא אמן ׃
ויהא אם קבלא
למימרא דיי אלהך
למעבד ית כל
דאנא מפקיד לך
ויתנינך יי אלהך
כל עממי ארעא
וייתון עלך כל ברכ
ארי תקביל
דיי אלהך
בריך את בקרתא ובריך
בחקלא ׃
בריך ולדא דמעך
דארעך וולדא דבעיר
תורך ועדרי ענך ׃
בריך סלך ואצותך ׃
בריך את במיעלך וב
במיפקך ׃
יתן יי ית
דקיימין על
וית ברכה
אוצרך

יהוה אלהיך נתן לך: יקימך יהוה לו
לעם קדוש כאשר נשבע לך כי
תשמר את מצות יהוה אלהיך והלכת
בדרכיו: וראו כל עמי הארץ כי שם
יהוה נקרא עליך ויראו ממך: והותרך
יהוה לטובה בפרי בטנך ובפרי
בהמתך ובפרי אדמתך על האדמה
אשר נשבע יהוה לאבתיך לתת לך:
יפתח יהוה לך את אוצרו הטוב את
השמים לתת מטר ארצך בעתו
ולברך את כל מעשה ידך והלוית
גוים רבים ואתה לא תלוה: ונתנך
יהוה לראש ולא לזנב והיית רק
למעלה ולא תהיה למטה כי תשמע
אל מצות יהוה אלהיך אשר אנכי
מצוך היום לשמר ולעשות: ולא
תסור מכל הדברים אשר אנכי
מצוה אתכם היום ימין ושמאול
ללכת אחרי אלהים אחרים לעבדם:

והיה אם לא תשמע בקול יהוה
אלהיך לשמר לעשות את כל מצותיו
וחקתיו אשר אנכי מצוך היום ובאו
עליך כל הקללות האלה והשיגוך:
ארור אתה בעיר וארור אתה בשדה:
ארור טנאך ומשארתך: ארור פרי
בטנך ופרי אדמתך שגר אלפיך
ועשתרת צאנך: ארור אתה בבאך
וארור אתה בצאתך: ישלח יהוה
בך את המארה ואת המהומה ואת
המגערת בכל משלח ידך אשר תעשה
עד השמדך ועד אבדך מהר מפני
רע מעלליך אשר עזבתני: ידבק
יהוה בך את הדבר עד כלתו אתך
מעל האדמה אשר אתה בא שמה

דיי אלהך יהיב לך:
יקימנך יי קדמוהי לעם
קדיש כמא דקיים לך ארי
תטר ית פיקודיא דיי אלהך
ותהך באורחן דתקנן קדמוהי:

ויחזון כל עממי ארעא
ארי שמא דיי איתקרי עלך
וידחלון מנך:
ויותרינך יי לטבא בולדא
דמעך ובולדא דבעירך
ובאיבא דארעך על ארעא
דקיים יי לאבהתך למתן לך:

יפתח יי לך ית אוצריה טבא
מן שמיא למיתן מטרא
דארעך בעידניה ולברכא ית
כל עובדי ידך ותוזיף לעממין
סגיאין ואת לא תוזיף:

ויתנינך יי תקיף ולא
חלש ותהא ברם לעילא ולא
תהא לתחתא ארי תקביל
למימרא דיי אלהך דאנא
מפקיד לך יומא דין למטר
ולמיעבד:
ולא תסטון מכל פתגמיא
דאנא מפקיד יתכון יומא דין
לימינא ולשמאלא למהך בתר
טעות עממיא למפלחינון:

ויהי אם לא תקביל למימרא
דיי אלהך למטר למיעבד
ית כל פיקודוהי וקימוהי
דאנא מפקיד לך יומא דין
וייתון עלך כל לוטיא האלין
וידבקונך:
ליט את בקרתא וליט את
בחקלא:
ליט סלך ואצותך:

ליט ולדא דמעך ואיבא
דארעך בקרי תורך ועדרי
ענך:
ליט את במיעלך וליט את
במיפקך:
יגרי יי בך ית מארתא וית
שגושיא וית מזופיתא בכל
אושטות ידך דתעביד עד
דתשתיצי ועד דתיבד בפריע
מן קדם בישות עובדך
דשבקת לדחלתי:

ידבק יי בך ית
[illegible] עד [illegible] יתך מעל
[illegible] עלה למחסן

עד אבדך: על אשר עזבתני
מעליך: והיו שמיך קללות קללה
מעין זה כתוב עמנו אמרן ושבתורת
כהנים כתוב כברזל ...
כמשמען שבתורת כהנים נאמר
ואם לא תשמעו לי וכאן אומר אם
לא תשמע בקול יי' אלהיך ידבק יי'
בך: קלל משה בקללותיו לשומרם
בלשון יחיד וגם בקללה זו קל
שבכהנים אומר שמיכם כברזל
וארצכם כנחושה שלא יהיו השמים
מזיעין כדרך שהברזל אינו מזיע
ומאחר כך יהא חורב בעולם
והארץ תהא מזיעה כדרך
שהנחושת מזיע ו...
פירושה וכאן הוא אומר שמיך
כנחשת וארצך כברזל שיהיו
השמים מזיעין אף על פי שלא יריקו
מטר בכל מקום לא יהיה חורב
של אבדון והארץ לא תהא מזעת
כדרך שאין הברזל מזיע ואין
פירותיה מרקבין ובכל מקום
קללה קשה מ... שהיא כנחשת מן
שהיא כברזל שהארץ לא תעשה
פירות וכן השמים לא יריקו מטר
מטר ארצך אבק ועפר ויעלה
דבר מטרא מטר יורד ולא כל
כרם ואין מ... ולהרבין
את העפר והרוח בא ומעלה
את העפר ואת האבק ומכסה
את עשב השדה שהם לחים מן
הגשם ומכבין
בהם ונעשה
טיט ומתקב
ומרקיבן:

249A

לרשתה׃ יככה יהוה בשחפת ובקדחת
ובדלקת ובחרחר ובחרב ובשדפון
ובירקון ורדפוך עד אבדך׃ והיו שמיך
אשר על ראשך נחשת והארץ אשר
תחתיך ברזל׃ יתן יהוה את מטר
ארצך אבק ועפר מן השמים ירד
עליך עד השמדך׃ יתנך יהוה נגף
לפני איביך בדרך אחד תצא אליו
ובשבעה דרכים תנוס לפניו והיית
לזעוה לכל ממלכות הארץ׃ והיתה
נבלתך למאכל לכל עוף השמים
ולבהמת הארץ ואין מחריד׃ יככה
יהוה בשחין מצרים ובעפלים ובגרב
ובחרס אשר לא תוכל להרפא׃ יככה
יהוה בשגעון ובעורון ובתמהון לבב׃
והיית ממשש בצהרים כאשר ימשש
העור באפלה ולא תצליח את דרכיך
והיית אך עשוק וגזול כל הימים ואין
מושיע׃ אשה תארש ואיש אחר
ישגלנה בית תבנה ולא תשב בו כרם
תטע ולא תחללנו׃ שורך טבוח
לעיניך ולא תאכל ממנו חמרך גזול
מלפניך ולא ישוב לך צאנך נתנות
לאיביך ואין לך מושיע׃ בניך ובנתיך
נתנים לעם אחר ועיניך ראות וכלות
אליהם כל היום ואין לאל ידך׃ פרי
אדמתך וכל יגיעך יאכל עם אשר
לא ידעת והיית רק עשוק ורצוץ כל
הימים׃ והיית משגע ממראה עיניך
אשר תראה׃ יככה יהוה בשחין רע
על הברכים ועל השקים אשר לא
תוכל להרפא מכף רגלך ועד קדקדך׃
יולך יהוה אתך ואת מלכך אשר
תקים עליך אל גוי אשר לא ידעת
אתה ואבתיך ועבדת שם אלהים

למירתה׃ ימחינך
יי בשחפתא ובקדחתא
ובדליקתא ובחרחורא
ובחרבא ובשדפונא ובירקונא
וירדפונך עד דתיבד׃
ויהון שמיא דעילוי רישך
חסינין כנחשא מלאחתא
מיטרא וארעא דתחותך
תקיפא כפרזלא מלמעבד
פירין׃
יתן יי ית מטר ארעך אבקא
ועפרא מן שמיא יחות עלך
עד דתישתיצי׃
יתנינך יי תביר קדם בעלי דבבך
באורחא חד תיפוק לותיה
ובשבעא אורחן תעירוק מן
קדמוהי ותהי לזיע לכל
מלכוות ארעא׃
ותהא נבילתך משגרא למיכל
לכל עופא דשמיא ולבעירא
דארעא ולית דמניד׃
ימחינך יי בשיחנא דמצרים
ובטחוריא ובגרבא ובחרס
יבש דלא תיכול לאיתסאה׃
ימחינך יי בשטפשותא
ובסמיותא ובשעממות ליבא׃
ותהא ממשש בטיהרא כמא
דממשש עוירא בקבלא ולא
תצלח ית אורחך ותהי ברם
עשיק ואניס כל יומיא ולית
דפריק׃
איתתא תירוס וגבר אוחרן
ישכבינה ביתא תיבני ולא
תיתב ביה כרמא תיצוב ולא
תחליניה׃
תורך יהא נכיס לעינך ולא
תיכול מניה חמרך יהא אניס
מן קדמך ולא יתוב לך ענך
מסירן לבעלי דבבך ולית ליה
פריק׃
בנך ובנתך מסירין לעם אוחרן
ועינך חזין ויסופן בגללהון
כל יומא ולית חילא בידך׃
איבא דארעך וכל ליאותך
יכול עמא דלא ידעת ותהא
ברם עשיק ורעיע כל יומיא׃
ותהי משתטי מחזו עינך דתחזי׃
ימחינך יי בשיחנא בישא על
ארכובין ועל שקין דלא תיכול
לאיתסאה מפרסת רגלך ועד
מוחך׃
יגלי יי יתך וית מלכך דתקים
עלך לעמא דלא ידעת אנת
ואבהתך ותפלח תמן לעממי

[illegible]

249B

Dt. 28, 27: ובטחורים / ובעפלים
K Q p.a 30: [illegible]

אחרים עץ ואבן: והיית לשמה למשל
ולשנינה בכל העמים אשר ינהגך
יהוה שמה: זרע רב תוציא השדה
ומעט תאסף כי יחסלנו הארבה:
כרמים תטע ועבדת ויין לא תשתה
ולא תאגר כי תאכלנו התלעת: זיתים
יהיו לך בכל גבולך ושמן לא תסוך
כי ישל זיתך: בנים ובנות תוליד ולא
יהיו לך כי ילכו בשבי: כל עצך ופרי
אדמתך יירש הצלצל: הגר אשר
בקרבך יעלה עליך מעלה מעלה
ואתה תרד מטה מטה: הוא ילוך
ואתה לא תלונו הוא יהיה לראש
ואתה תהיה לזנב: ובאו עליך כל
הקללות האלה ורדפוך והשיגוך עד
השמדך כי לא שמעת בקול יהוה
אלהיך לשמר מצותיו וחקתיו אשר
צוך: והיו בך לאות ולמופת ובזרעך
עד עולם: תחת אשר לא עבדת את
יהוה אלהיך בשמחה ובטוב לבב
מרב כל: ועבדת את איביך אשר
ישלחנו יהוה בך ברעב ובצמא ובעירם
ובחסר כל ונתן על ברזל על צוארך
עד השמידו אתך: ישא יהוה עליך
גוי מרחק מקצה הארץ כאשר ידאה
הנשר גוי אשר לא תשמע לשנו: גוי
עז פנים אשר לא ישא פנים לזקן
ונער לא יחן: ואכל פרי בהמתך ופרי
אדמתך עד השמדך אשר לא ישאיר
לך דגן תירוש ויצהר שגר אלפיך
ועשתרת צאנך עד האבידו אתך:
והצר לך בכל שעריך עד רדת חמתיך
הגבהת והבצרות אשר אתה בטח
בהן בכל ארצך והצר לך בכל שעריך
בכל ארצך אשר נתן יהוה אלהיך

פלחי טעותא אעא ואבנא ׃
ותהי לצדו למתל ולשועי
בכל עממיא דידברינך יי
תמן ׃
בר זרע סגי תפיק לחקלא
וזעיר תכנוש ארי יחסלניה
גובא ׃
כרמין תצוב ותפלח וחמרא
לא תשתה ולא תכנוש ארי
תיכליניה הולעתא ׃
זיתין יהון לך בכל תחומך
ומשחא לא תשוף ארי יתרון
זיתך ׃
בנין ובנן תוליד ולא יהון לך
ארי יהכון בשביא ׃
כל אילנך ואיבא דארעך
יחסנניה סקאה ׃
תותב ערל די בינך יהא סליק
עילא לעילא ואת
תהא נחית לתתא לתתא ׃
הוא יוזפינך ואת לא תוזפיניה
הוא יהא תקיף ואת תהא
חלש ׃
וייתון עלך כל לוטיא האלין
וירדפונך וידבקונך עד
דתשתצי ארי לא קבילתא
למימרא דיי אלהך למיטר
פיקודוהי וקיימוהי דפקדך ׃
ויהון בך לאת ולמופת ובבנך
עד עלמא ׃
חלף דלא פלחת קדם יי
אלהך בחדוא ובשפירות לבא
מסגי כולא ׃
ותפלח ית בעלי דבבך
די יגרינון יי בך בכפנא
ובצחותא ובערטליותא
ובחסרות כולא ויתן ניר
פרזלא על צוארך עד דישיצי
יתך ׃
ייתי יי עלך עם מרחיק
מסיפי ארעא כמא דמשתדי
נשרא עמא דלא תשמע
לישנה ׃
עם תקיף אפין דלא נסיב
אפין לסבא ועל ינקא לא
מרחם ׃
וייכול ולדא דבעירך ואיבא
דארעך עד דתשתצי דלא
ישאר לך עיבורא חמרא
ומשחא בקרי תורך ועדרי
ענך עד דיוביד יתך ׃
ויעיק לך בכל קירוך
עד דיכבוש שורך רמא
וכריכא דאת רחיץ
לאשתזבא בהון בכל ארעך
ויעיק לך בכל קירוך בכל
ארעך דיהב יי אלהך

לא תסמע לסאנה · לא תכתב לסום
וכן תסמע קאס לפתר יות ·
וכן וקס לא יגע פ סומע יוסף פ
קינין בגאתה · ברת חומותך ·
לסון ריקוי וכטבה · ותכלת בסר
בניך נמעדר · מחיגת ס׳ יו גרין
על קשר · מעק עקרת
רעטן · קרך בך וקעטנ מתל ·
קוא הרך קוא קעטנ לסון פמק ·
מקקעה וירון · וק יעופרת
עלו סעקס כהול ולוף על פ
סקוא מטבק ודעת קסק לבנר
מיקוס ימתיק ל נרעם בגר
בטו ובעותו · על כ תרע שם
גבטו קבוקריס מהת לסחר
מקס · מבגר אחיקס אגר יחכל ·
ומתר בטו אגר יותר · ימן
קסחוכין סיסחט למאכלו תקושם
רטב ונרק עעקס מעלהן לקס
מבגר קנסחסין · עבבמק אגר
קלו · תרע שנה לשוחטו ולמוכלך ·
נחסל כל · בסתרי · תרע
שנה כליס חקק וכבמה ובנטה
קגדועס · ובגעלתק · בנפס
קקטנס בטלס תהי שנה נרגד
כסתחכל את קחחל מלהתג לסגר
אנלק מן קבגרי · וקטלם יי את
מסיקך · מופלסות ומוכלערת
מן סחר מבות · ולמימרית ·
עסרך נקיס סלחתן · אסר
יעכת מפעקס ·
אופנה קמטורת
כסמין יסרחל
רוחיס מסרת
מסוקות תבלי על

יה הפסוק מו
בזית ולפיכן
לומר שלא
מתן בכל צבאו
וזהו בגין כי
זיתים שלא יהיו
צלח רוב ולבן
בנים ובנות
מגזיר

250A

מתגרים היו יראים ממש שלא
יבאו גם עליהם והדע שכן כתוב
אם שמוע תשמע לקול יי׳ אלהיך
והישר בעיניו תעשה ונו׳ כל
המחלה אשר שמתי במצרים לא
אשים עליך אין מיראין את האדם
אלא בדבר שהוא יגור ממנו׳
יעלם׳ לשון עליה׳ ונשארתם
במתי מעט תחת אשר הייתם
ככוכבי השמים׳ מועטים תחת
מרובים׃ כן ישיש׳ את אויביכם
עליכם להאביד אתכם׳ ונסחתם׳
לשון עקירה כמו בית גאים יסח
יי׳׃ ועבדתם שם אלהים אחרים׳
כתרגומו לא עבודת אלהות שלא
מעלה מסים ומגלגלות לכומרי
עבודה זרה׃ לא תרגיע׳ לא תנוח
כמו וזאת המרגעה הניחו לעיף׳
וזאת המרגעה המנוחה׃ לב
רגז׳ לב חרד כתרגומו דחיל כמו
שאול מתחת רגזה לך׳ שמעו
עמים ירגזון ומער׳ מוסגרות
השמים ירגזו׃ וכליון עינים׳
מצפה לתשועה ולא תבא׃ וחיו
חייך תלאים לך מנגד׳ על הספק
כל ספק קרוי תלוי שמא ימות
היום בחרב המציק עלינו׳ והמתרגם
זכרם לברכה אמרו זה הלוקח
תבואה מן השוק׳ ולא תאמין בחייך׳
זה הסומך על הפלטר׳ בבקר
תאמר מי יתן ערב׳ והיה ערב של
אמש׳ ובערב תאמר מי יתן בקר׳
של שחרית שהצרות מתחזקות
תמיד ובכל שעה מרובה קללתה
משלפניה׃ באניות׳ בספינות׃

לך׃ ואכלת פרי בטנך בשר בניך
ובנתיך אשר נתן לך יהוה אלהיך
במצור ובמצוק אשר יציק לך איביך
האיש הרך בך והענג מאד תרע
עינו באחיו ובאשת חיקו וביתר בניו
אשר יותיר׃ מתת לאחד מהם מבשר
בניו אשר יאכל מבלי השאיר לו כל
במצור ובמצוק אשר יציק לך איבך
בכל שעריך׃ הרכה בך והענגה
אשר לא נסתה כף רגלה הצג על
הארץ מהתענג ומרך תרע עינה
באיש חיקה ובבנה ובבתה׃ ובשליתה
היוצת מבין רגליה ובבניה אשר תלד
כי תאכלם בחסר כל בסתר במצור
ובמצוק אשר יציק לך איבך בשעריך׃
אם לא תשמר לעשות את כל דברי
התורה הזאת הכתבים בספר הזה
ליראה את השם הנכבד והנורא
הזה את יהוה אלהיך׃ והפלא יהוה את
מכתך ואת מכות זרעך מכות גדלת
ונאמנות וחלים רעים ונאמנים׃ והשיב
בך את כל מדוה מצרים אשר יגרת
מפניהם ודבקו בך׃ גם כל חלי וכל
מכה אשר לא כתוב בספר התורה
הזאת יעלם יהוה עליך עד השמדך׃
ונשארתם במתי מעט תחת אשר
הייתם ככוכבי השמים לרב כי לא
שמעת בקול יהוה אלהיך׃ והיה
כאשר שש יהוה עליכם להיטיב
אתכם ולהרבות אתכם כן ישיש
יהוה עליכם להאביד אתכם ולהשמיד
אתכם ונסחתם מעל האדמה אשר
אתה בא שמה לרשתה׃ והפיצך
יהוה בכל העמים מקצה הארץ
ועד קצה הארץ ועבדת שם אלהים

לך׃
ותיכול וולדא דמעך בשר
בנך ובנתך דיהב לך יי
אלהך בצירא ובעקתא
דיעיק לך סנאך׃
גברא דרכיך בך ודמפנקן
לחדא תבאיש עיניה באחוהי
ובאיתת קייכיה ובשאר בנוהי
דישאר׃
מלמיתן לחד מנהון מבשר
בנוהי דייכול מדלא ישאר
ליה כולא בצירא ובעקתא
דייעק לך סנאך בכל קירוך׃
דרכיכא בך ודמפנקא דלא
נסיאת פרסת רגלה לאחתא
על ארעא מפנקו ומרכיכו
תבאיש עינה בגבר קימה
ובברה ובברתה׃
ובזעיר בנהא דיפקון מנה
ובבנהא דתליד ארי
תיכלינן בחסרות כולא
בסיתרא בצירא ובעקתא
דייעוק לך סנאך בקרוך׃
אם לא תיטר למעבד ית כל
פיתגמי אוריתא הדא דכתיבן
בסיפרא הדין למדחל ית
שמא יקירא ודחילא הדין ית
יי אלהך׃
ויפריש יי ית מחתך וית מחת
בנך מחן רברבן ומהימנן
ומכתשין בישין ומהימנן׃
ויתיב בך ית כל מכתשי
מצרא׳ דדחילת מן קדמיהון
וידבקון בך׃
אף כל כרע וכל מחא דלא
כתיבין בספר אוריתא הדא
יתינון יי עלך עד דתישתצי׃
ותשתארון בעם זעיר חלף
דהויתון ככוכבי שמיא למסגי
ארי לא קבילתא במימר
דיי אלהך׃
ויהא כמא דחדי יי עליכ׳
לאוטבא יתכון ולאסגאה
יתכון כן יחדי יי עליכ׳
לאובדא יתכון ולשיצאה
יתכון ותיטלטלון מעל ארעא
דאת עליל לתמן למירתה׃
ויבדרינ
מסייפי
ארעא

250B

אחרים אשר לא ידעת אתה ואבתיך
עץ ואבן ובגוים ההם לא תרגיע ולא
יהיה מנוח לכף רגלך ונתן יהוה לך
שם לב רגז וכליון עינים ודאבון נפש:
והיו חייך תלאים לך מנגד ופחדת
לילה ויומם ולא תאמין בחייך: בבקר
תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר
מי יתן בקר מפחד לבבך אשר
תפחד וממראה עיניך אשר תראה:
והשיבך יהוה מצרים באניות בדרך
אשר אמרתי לך לא תסיף עוד
לראתה והתמכרתם שם לאיביך
לעבדים ולשפחות ואין קנה:
פ אלה דברי הברית אשר
צוה יהוה את משה לכרת את בני
ישראל בארץ מואב מלבד הברית
אשר כרת אתם בחרב: פ
ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר
אלהם אתם ראיתם את כל אשר
עשה יהוה לעיניכם בארץ מצרים
לפרעה ולכל עבדיו ולכל ארצו:
המסות הגדלת אשר ראו עיניך
האתת והמפתים הגדלים ההם:
ולא נתן יהוה לכם לב לדעת ועינים
לראות ואזנים לשמע עד היום הזה:
ואולך אתכם ארבעים שנה במדבר
לא בלו שלמתיכם מעליכם ונעלך
לא בלתה מעל רגלך: לחם לא
אכלתם ויין ושכר לא שתיתם למען
תדעו כי אני יהוה אלהיכם: ותבאו
אל המקום הזה ויצא סיחן מלך
חשבון ועוג מלך הבשן לקראתנו
למלחמה ונכם: ונקח את ארצם ונתנה
לנחלה לראובני ולגדי ולחצי שבט
המנשי: ושמרתם את דברי הברית

פלחי טעותא דלא ידעתא את
ואבהתך אעא ואבנא:

ובעממיא האנון לא תנוח ולא
יהא מנח לפרסת רגלך ויתן
יי לך תמן לב דחיל וחשכת
עינין ומפחת נפש:

ויהון חייך תלאן לך מלקביל
ותהא תאוה בממא ובליליא
ולא תהימן בחייך:

בצפרא תימר מאן יתן רמשא
וברמשא תימר מאן יתן צפרא
מתווהות לבך דתהי הוי
ומחיזו עינך דתהי חזי:
ויתיבנך יי למצרים בספינן
באורחא דאמרית לכון לא
תוספון עוד למחזיה ותזדבנון
תמן לבעלי דבבך לעבדין
ולאמהן ולית דקני:

אלין פתגמי קימא דפקיד יי
ית משה למגזר עם בני ישראל
בארעא דמואב בר מקימא
דגזר עמהון בחורב:

וקרא משה לכל בני ישראל
ואמר להון אתון חזיתון ית כל
דעבד יי לעיניכון לפרעה
ולכל עבדוהי ולכל ארעיה:

נסין רברבין דחזאה עינך
אתיא ומופתיא רברביא
האנון:
ולא יהב יי לכון לבא למידע
ועיינין למחזי ואודנין למשמע
עד יומא הדין:
ודברית יתכון ארבעין שנין
במדברא לא בליאו כסותכון
מנכון וסנך לא עדו מעל
רגלך:
לחמא לא אכלתון וחמר חדת
ועתיק לא שתיתון בדיל
דתדעון ארי אנא יי אלהכון:
ואתיתון לאתרא הדין ונפק
סיחון מלכא דחשבון ועוג
מלכא דמתנן לקדמותנא
לאגחא קרבא ומחינונון:
ונסבנא ית ארעהון ויהבנא
לאחסנא לשבטא דראובן
ולשבט גד ולפלגות שבטא
דמנשה:
ותטרון ית פתגמי קימא

בספינה. והתמכרתם. אתם תבקשו
להיות נמכרים להם לעבדים ואין קונה
כי יגזרו עליכם הרג וכליון. והתמכרתם.
לא יתכן לומר לשון ונמכרתם על ידי
מוכרים אחרים כי והתמכרתם אחרים
ואין קונה. לכרות את בני ישראל.
שיקבלו עליהם התורה באלה ובשבועה.
מלבד הברית. קללות שבתורת
כהנים שנאמרו בסיני. ולא נתן יי
לכם לב לדעת. להכיר את חסדי הקב"ה
ולהדבק בו. עד היום הזה. שמעתי
שאותו היום שנתן משה ספר התורה
לבני לוי כמו שכתוב ויתנה אל הכהנים
בני לוי באו כל ישראל לפני משה ואמרו לו
משה רבינו אף אנו עמדנו בסיני
וקבלנו התורה לנו ומה אתה
משליט שבטך עליה ויאמרו לנו יום
אחר לא לכם נתנה התורה. ושמח
משה על הדבר הזה ואמר להם היום
הזה נהיית לעם. היום הבנתי בכם שאתם
דבקים וחפצים במקום. ותבאו אל
המקום הזה. עתה אתם רואים
עצמכם בגדולה וכבוד. לא תבעטו
במקום ולא ירום לבבכם. ושמרתם
את דברי הברית הזאת. ועשיתם
אותם וגו'. דבר אחר ולא נתן יי
לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים
שאין אדם עומד על סוף דעת
רבו וחכמת משנתו עד ארבעים
שנה ולפיכך לא הקפיד עליכם
המקום עד היום הזה. אבל מכאן
ואילך יקפיד. ולפיכך ושמרתם
את דברי הברית הזאת וגו'.

חסלת פרשת והיה
כי תבא

אתם נצבים

הזאת ועשיתם אתם למען תשכילו
את כל אשר תעשון:
אתם נצבים היום כלכם לפני יהוה
אלהיכם ראשיכם שבטיכם זקניכם
ושטריכם כל איש ישראל: טפכם
נשיכם וגרך אשר בקרב מחניך
מחטב עציך עד שאב מימיך: לעברך
בברית יהוה אלהיך ובאלתו אשר
יהוה אלהיך כרת עמך היום: למען
הקים אתך היום לו לעם והוא יהיה
לך לאלהים כאשר דבר לך וכאשר
נשבע לאבתיך לאברהם ליצחק
וליעקב: ולא אתכם לבדכם אנכי
כרת את הברית הזאת ואת האלה
הזאת: כי את אשר ישנו פה עמנו
עמד היום לפני יהוה אלהינו ואת
אשר איננו פה עמנו היום: כי אתם
ידעתם את אשר ישבנו בארץ
מצרים ואת אשר עברנו בקרב הגוים
אשר עברתם: ותראו את שקוציהם
ואת גלליהם עץ ואבן כסף וזהב אשר
עמהם: פן יש בכם איש או אשה או
משפחה או שבט אשר לבבו פנה
היום מעם יהוה אלהינו ללכת לעבד
את אלהי הגוים ההם פן יש בכם
שרש פרה ראש ולענה: והיה

הדין יתעבדון ית... בדיל
דתצלחון ית כל דתעבדון:

אתון קיימין יומא דין כולכון
קדם יי אלהכון רישיכון
שבטיכון סביכון וסרכיכון כל
אנש ישראל:
טפלכון נשיכון וגיורך די בגו
משריתך מלקט אעך עד מ...
מימך:
לאעלותך בקימא דיי אלהך
ובמומתיה דיי אלהך גזר
עמך יומא דין:
בדיל לאקמא יתך יומא דין
ליה לעם והוא יהא לך לאלה
כמא דמליל לך וכמא דקיים
לאבהתך לאברהם ליצחק
וליעקב:
ולא עמכון בלחודיכון אנא
גזר ית קימא הדין וית מומתא
הדא:
ארי ית מאן דאיתוהי הכא
עמנא קאים יומא דין קדם יי
אלהנא וית מאן דליתוהי
הכא עמנא יומא דין:
ארי אתון ידעתון ית דיתבנא
בארעא דמצרים וית דעברנא
בגו עממיא דעברתון:
וחזיתון ית שקוציהון וית
טעותהון אעא ואבנא כספא
ודהבא דעמהון:
דילמא איתבכון גבר
או אתתא או זרעית או שבט
דלביה פני יומא דין מדחלתא
דיי אלהנא למפלח
ית טעוות עממיא האנון דילמא
אית בכון גבר מהרהר חטאין
או זדון:

לכך מלמד שכנסם משה לפני
המקום ביום מותו להכניסם בברית:
...ם שבטיכם · ראשיכם לשבטיכם
...יכם · זקניכם ושוטריכם ·
החשוב קודם ואחר כך כל איש
ישראל: מחוטב עציך · מלמד שבאו
...ים להתגייר בימי משה כדרך
שבאו גבעונים בימי יהושע · וזהו
ובגבעונים ועשו גם המה
...ה ונתנם חוטבי עצים ושואבי
מים: לעברך בברית · דרך
...ה כך היו כורתי בריתות עושין
מחיצה מכאן ומחיצה מכאן ועוברין
...ם כמו שנאמר העגל אשר כרתו
...ויעברו בין בתריו: לעברך
...ת להיותך עובר בברית · ולא
לעבור כמו להעבירך ...כמו
והכנס אותם: למען הקים אותך
...היה ...כם בשבועות למען
אותך לפניו לעם והוא יהיה לך
לאלקים לפי שדבר לך · ונשבע
...ך שלא להחליף זרעם באומה
... לכך הוא אוסר אתכם
בשבועות הללו שלא תקניטוהו · ואחר
...י ...להבדיל ...ם על פרשת
פשוטה של פרשה · למה נסמכה פרשת אתם נצבים לקללות לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר
שתים ... שבתורת כהנים הוריקו פניהם ואמרו מי יוכל לעמוד באלו התחיל משה לפייסן
הרבה הכעסתם למקום ולא עשה אתכם כלייה והרי אתם קיימים לפניו היום כיום הזה שהוא קיים
... כך האיר לכם ועתיד להאיר לכם · והקללות והיסורין מקיימין אתכם ומציבין אתכם לפניו
... ד"א אתם נצבים לפי שהיו ישראל יוצאים
ממנהיג למנהיג ממשה ליהושע · לכך עשה אותם מצבה לזרזם · וכן עשה יהושע · ... אתכם
... · ואת אשר איננו פה עמנו היום · ואף עם הדורות העתידים להיות · כי אתם
ידעתם · לפי שראיתם אומות שעבדיהן ושמא היה לב אחד מכם נוטה ללכת אחריהם:

251B

בשמעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשררות לבי אלך למען ספות הרוה את הצמאה: לא יאבה יהוה סלח לו כי אז יעשן אף יהוה וקנאתו באיש ההוא ורבצה בו כל האלה הכתובה בספר הזה ומחה יהוה את שמו מתחת השמים: והבדילו יהוה לרעה מכל שבטי ישראל ככל אלות הברית הכתובה בספר התורה הזה: ואמר הדור האחרון בניכם אשר יקומו מאחריכם והנכרי אשר יבא מארץ רחוקה וראו את מכות הארץ ההוא ואת תחלאיה אשר חלה יהוה בה: גפרית ומלח שרפה כל ארצה לא תזרע ולא תצמח ולא יעלה בה כל עשב כמהפכת סדם ועמרה אדמה וצבוים אשר הפך יהוה באפו ובחמתו: ואמרו כל הגוים על מה עשה יהוה ככה לארץ הזאת מה חרי האף הגדול הזה: ואמרו על אשר עזבו את ברית יהוה אלהי אבתם אשר כרת עמם בהוציאו אתם מארץ מצרים: וילכו ויעברו אלהים אחרים וישתחוו להם אלהים אשר לא ידעום ולא חלק

ויהא במשמעיה ית פתגמי מומתא הדא ויחשב בלביה למימר שלמא יהא לי ארי בהרהור לבי אנא אזיל בדיל לאוספא ליה חטאי שלותא על זדנותא ׃

לא יאבי י"י למשבק ליה ארי בכן יתקיף רוגזא די"י וחמתיה בגברא ההוא וידבקון ביה כל לוטיא דכתיבין בספרא הדין וימחי י"י ית שמיה מתחות שמיא ׃

ויפרשיניה י"י לבישא מכל שבטיא דישראל ככל לוטי קימא דכתיבין בספרא דאוריתא הדין ׃

ויימר דרא בתראה בניכון די יקומון מבתריכון ובר עממין דייתי מארעא רחיקא ויחזון ית מחת ארעא ההיא וית מרעהא דאמרע י"י בה ׃

כבריתא ומילחא יקידא כל ארעא לא תזדרע ולא תצמח ולא יסק בה כל עיסבא כהפיכתא דסדום ועמורה אדמה וצבוים דהפך י"י ברוגזיה ובחמתיה ׃

ויימרון כל עממיא על מה עבד י"י כדין לארעא הדא מה תקוף רוגזא רבא הדין ׃

ויימרון על דשבקו ית קימא די"י אלהא דאבהתהון דגזר עמהון באפקותיה יתהון מארעא דמצרים ׃

ואזלו ופלחו לטעות עממיא וסגידו להון דחלן דלא [illegible] ולא אוטיבא

ונ"ל שאין צריך להזכירם · והנה זו ותראו את שקוציהם על שם שהם מאוסים כשקוצי' וגלוליה' מאוסי' ומוסרחי' כגללי' · עץ ואבן אותם בגלוים ושל אבנים כבר ראית' בגלוי לפי שאין הגוי ירא שמא יגנבו אבל של כסף וזהב עמהם בחדרי חדרים בחדרי משכיותם הם לפי שהם יראי' שמא יגנבו · פן יש בכם · שמא יש בכם אשר לבבו פונה היום · מלקבל עליו הברית · שורש פרה ראש ולענה · שורש מגדל עשב מר כגידין שהם מרים כלומר מפרה ומרבה רשע בקרבכם · והתברך בלבבו לאמר לשון ברכה יחשוב בלבו ברכת שלום לעצמו לאמר לא יבואוני קללות הללו אך שלום יהיה לי · והתברך כמו והתגלח והתפלל · בשרירות לבי אלך במראית לבי כמו אשורנו ולא קרוב כלומר מה שלבי רואה [illegible] לעשות · למען ספות הרוה וגו' · למען שאוסיף לו פורענות על מה שעשה עד הנה בשוגג והייתי מעביר עליהם ועכשיו עושה שאצרפם עם המזיד ואפרע ממנו הכל · וכן תרגם אונקלוס בדיל לאוספא להו חטאי שלותא על זדונותא שאוסיף על השגגות על הזדונות · שוגג קרוי

כי אז יעשן י"י מיעוט חמה הוא שעשה מיעוט ובתהו · יעשן אף י"י · כעס החוטם מתחמם ועשן יוצא מן החוטם וק[illegible] לפי שאין זו לפי המקום הכתוב מסמיך את האזן כדרך שהיא רגילה ויכולה לשמוע כמו ורבך הס[illegible] לשון חמה אחוזת לבשת נקימה ואינו מעביר על המדה · הכתובה בספר התורה הזה · ולמעלה הוא [illegible] כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת · הזאת לשון נקבה הוא מוסב על התורה · הזה לשון [illegible] הספר ועל ידי הפסוק הטעמים הם נחלקים לשתי לשונות בפרשת קללות הטפחא נתונה תחת הספר [illegible] הזאת נסמך זה לזה לפיכך מפיל אחריו לשון נקבה ואומר הזאת וכאן הטפחא נתונה תחת התורה · נמצא [illegible] הם לבן הם זה לזה לפי כך מפיל אחריו לשון זכר שהלשון נופל על הספר · לא ידעום לא ידעו בהם גבורת אלהות [illegible] שהם לא נתנם לחלקם · ואונקלוס תרגם לא אוטיבא להון לא הטיבו להם שום טובה · לשון חלק ונחלה הוא אומר

252B

להם׃ ויחר אף יהוה בארץ ההוא
להביא עליה את כל הקללה הכתובה
בספר הזה ויתשם יהוה מעל אדמתם
באף ובחמה ובקצף גדול וישלכם
אל ארץ אחרת כיום הזה׃ הנסתרת
ליהוה אלהינו והנגלת לנו ולבנינו
עד עולם לעשות את כל דברי התורה
הזאת׃ והיה כי יבאו עליך
כל הדברים האלה הברכה והקללה
אשר נתתי לפניך והשבת אל לבבך
בכל הגוים אשר הדיחך יהוה אלהיך
שמה׃ ושבת עד יהוה אלהיך
ושמעת בקלו ככל אשר אנכי מצוך
היום אתה ובניך בכל לבבך ובכל
נפשך׃ ושב יהוה אלהיך את שבותך
ורחמך ושב וקבצך מכל העמים
אשר הפיצך יהוה אלהיך שמה׃ אם
יהיה נדחך בקצה השמים משם
יקבצך יהוה אלהיך ומשם יקחך׃
והביאך יהוה אלהיך אל הארץ
אשר ירשו אבתיך וירשתה והיטבך
והרבך מאבתיך׃ ומל יהוה אלהיך
את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה
את יהוה אלהיך בכל לבבך ובכל
נפשך למען חייך׃ ונתן יהוה אלהיך
את כל האלות האלה על איביך
ועל שנאיך אשר רדפוך׃ ואתה תשוב
ושמעת בקול יהוה ועשית את כל
מצותיו אשר אנכי מצוך היום׃
והותירך יהוה אלהיך בכל מעשה
ידך בפרי בטנך ובפרי בהמתך ובפרי
אדמתך לטבה כי ישוב יהוה לשוש
עליך לטוב כאשר שש על אבתיך׃
כי תשמע בקול יהוה אלהיך לשמר
מצותיו וחקתיו הכתובה בספר התורה

להון׃
ותקף רוגזא דיי׳ בארעא
ההיא לאיתאה עלה ית כל
לווטיא דכתיבין בספרא הדין׃
וטלטלינון יי׳ מעל ארעהון
ברגז ובחמה ובתקוף [illegible]
ואגלינון לארעא אחריתא כיום
הדין׃
דמטמרן קדם יי׳ אלהן
ודגלין לנא ולבננא עד [illegible]
למעבד ית כל פתגמי
אוריתא הדא׃
ויהי ארי ייתון עלך [illegible]
פתגמיא האלין ברכן [illegible]
די יהבית קדמך ותת[illegible]
בכל עממיא [illegible]
תמן׃
ותתוב עד [illegible]
ותקביל במי[illegible]
כפקדך יומא [illegible]
בכל לבך [illegible]
[illegible]
ויתיב יי׳ אל[illegible]
גלוותך וירחם [illegible]
ויכנשנך מכל [illegible]
יי׳ אלהך תמ[illegible]
אם יהון גלוותך [illegible]
[illegible]
ומתמן יקר[illegible]
ויעלינך יי׳ [illegible]
דירית[illegible] אבה[illegible]
ויוטב לך ויסג[illegible]
ויעדי יי׳ אל[illegible]
לבך וית טפ[illegible]
למרחם ית
אלהך בכל
בדיל חי[illegible]
ויתן יי׳ אלה[illegible]
האלין על ב[illegible]
שנאך דרד[illegible]
ואת תתוב
דיי׳ ותעבד
דאנא מפקד
וישיירינך יי׳ אל[illegible]
עובדי ידך בוולד
ובוולדא דבעיר[illegible]
דארעך לטב אר[illegible]
למיחדי עלך לטב
על אבהתך׃

[illegible]

253A

והיה כי תשוב אל יהוה אלהיך בכל
לבבך ובכל נפשך: כי
המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום
לא נפלאת הוא ממך ולא רחקה הוא:
לא בשמים הוא לאמר מי יעלה לנו
השמימה ויקחה לנו וישמענו אתה
ונעשנה: ולא מעבר לים הוא לאמר
מי יעבר לנו אל עבר הים ויקחה לנו
וישמענו אתה ונעשנה: כי קרוב אליך
הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשתו:
ראה נתתי לפניך היום
את החיים ואת הטוב ואת המות
ואת הרע: אשר אנכי מצוך
לאהבה את יהוה אלהיך ללכת
בדרכיו ולשמר מצותיו וחקתיו
ומשפטיו וחיית ורבית וברכך יהוה
אלהיך בארץ אשר אתה בא שמה
לרשתה: ואם יפנה לבבך ולא תשמע
ונדחת והשתחוית לאלהים אחרים
ועבדתם: הגדתי לכם היום כי אבד
תאבדון לא תאריכן ימים על האדמה
אשר אתה עבר את הירדן לבוא
שמה לרשתה: העדתי בכם היום את
השמים ואת הארץ החיים והמות
נתתי לפניך הברכה והקללה ובחרת
בחיים למען תחיה אתה וזרעך:
לאהבה את יהוה אלהיך לשמע
בקלו ולדבקה בו כי הוא חייך וארך
ימיך לשבת על האדמה אשר נשבע
יהוה לאבתיך לאברהם ליצחק
וליעקב לתת להם:

וילך משה

וילך משה וידבר את הדברים האלה
אל כל ישראל: ויאמר אלהם בן מאה
ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל
עוד לצאת ולבוא ויהוה אמר אלי לא

צו המלך את וילך כי צו כמלך כשתל
ראש השנה יום ב' ... נצבים
וילך נפרדים: בפסוק מתחיל ומסיים ב...

[illegible]אריתתוב לדחלתא דיי
[illegible]ך בכל לבך ובכל נפשך:
תפקידתא הדא דאנא
[illegible]דך יומא דין לא כפרשא
[illegible]מנך ולא רחיקא היא:
לא
[illegible]יא היא למימר מאן יסק
[illegible] לשמיא ויסבינה לנא
[illegible]ע ננא יתה ונעבדינה:
[illegible] מעברא ליכא היא למימר
[illegible] ויעבר לנא לעברא דימא
[illegible]ינה לנא וישמעיננא יתה
[illegible]דינה:
[illegible]קריב לותך פיתגמא
[illegible]א בפומך ובלבך
[illegible]נבדיה
[illegible]דיהבית קדמך יומא דין
[illegible] חיי וית טבתא וית מותא
[illegible]בישא:
[illegible]דאנא מפקדך יומא דין
[illegible]רחם ית דחלתא דיי
[illegible]הך למהך באורחן דתקנן
[illegible]קדמוהי ולמיטר פיקודוהי
[illegible]מוהי ודינוהי ותחי ותסגי
[illegible]יברכנך יי אלהך בארעא
[illegible]ת עליל תמן למירתה:
[illegible] יפנה לבך ולא תקביל
[illegible]עי ותטעי ותסגוד לטעות עממיא
[illegible]פלחנון:
[illegible]תי לכון יומא דין ארי מיבד
[illegible]דון לא תורכון יומין על
[illegible]עא דאת עבר ית ירדנא
[illegible]על תמן למירתה:
[illegible]הדית בכון יומא דין ית
[illegible]יא וית ארעא חיי ומותא
[illegible]ית קדמך ברכן ולוטין
[illegible]זרעי בחיי בדיל דתיחי
[illegible]ז ובנך:
[illegible]ירחם ית דחלתא דיי אלהך
[illegible]מלא במימריה ולאתקרבא
[illegible]חלתיה ארי הוא חייך
[illegible]רכות יומך למיתב על
[illegible]עא דקיים יי לאבהתך
[illegible]ברהם ליצחק וליעקב
[illegible]תן להון:
[illegible]משה ומליל ית פיתגמיא
[illegible]לין עם כל ישראל:
[illegible]ר להון בר מאה ועשרין
[illegible]אנא יומא דין לית אנא
[illegible] עוד למיפק ולמיעל
[illegible]דם יי אמר לי לא

החיים ואת הטוב: זה תלוי בזה אם תעשה טוב
הרי לך חיים ואם תעשה רע הרי
המות והמקרא מפרש והולך היאך:
אשר אנכי מצוך היום לאהבה הרי
טוב והתלוי בו וחיית ורבית הרי החיים
ואם יפנה לבבך הרי הרע אשר
תאבדון הרי המות: העידותי בכם
היום את השמים ואת הארץ: שהם
קיימים לעולם וכשתקרא אתכם
הרעה יהיו עדים שאני התריתי בכם
בכל זאת. ד"א העידותי בכם וגו' אמר
להם הקב"ה לישראל הסתכלו בשמים
שבראתי לשמש אתכם שמא שינו את
מדתם שמא לא עלה גלגל חמה מן
המזרח והאיר לכל העולם כענין
שנ' וזרח השמש ובא השמש. הסתכלו
בארץ שבראתי לשמש אתכם שמא
שינתה את מדתה שמא זרעתם
אותה ולא צמחה או שמא זרעתם
חטים והעלתה שעורים ומה אלו שנעשו
לא לשכר ולא להפסד שאם זוכין אין
מקבלין שכר ואם חוטאין אין מקבלין
פורענות לא שינו את מדתם אתם
שאם זכיתם תקבלו שכר ואם חטאתם
תקבלו פורענות עאכו"ו: ובחרת בחיים:
אני מורה אתכם שתבחרו בחלק החיים
כאדם האומר לבנו ברור לך חלק
יפה בנחלתי ומעמידו על חלק
היפה ואומר לו את זה ברור לך ועל זה
נאמר ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך
גורלי אתה ... הנחת ידי
על גורל הטוב לומר את זה קח לך
חסלת פרשת אתם נצבים

בחיים ע...
שבעים ...
שנה

תעבר את הירדן הזה: יהוה אלהיך
הוא עבר לפניך הוא ישמיד את הגוים
האלה מלפניך וירשתם יהושע הוא
עבר לפניך כאשר דבר יהוה: ועשה
יהוה להם כאשר עשה לסיחון ולעוג
מלכי האמרי ולארצם אשר השמיד
אתם: ונתנם יהוה לפניכם ועשיתם
להם ככל המצוה אשר צויתי אתכם:
חזקו ואמצו אל תיראו ואל תערצו
מפניהם כי יהוה אלהיך הוא ההלך
עמך לא ירפך ולא יעזבך:
ויקרא משה ליהושע
ויאמר אליו לעיני כל ישראל חזק
ואמץ כי אתה תבוא את העם הזה
אל הארץ אשר נשבע יהוה לאבתם
לתת להם ואתה תנחילנה אותם:
ויהוה הוא ההלך לפניך הוא יהיה
עמך לא ירפך ולא יעזבך לא תירא
ולא תחת: ויכתב משה את התורה
הזאת ויתנה אל הכהנים בני לוי
הנשאים את ארון ברית יהוה ואל
כל זקני ישראל: ויצו משה אותם
לאמר מקץ שבע שנים במעד שנת
השמטה בחג הסכות: בבוא כל
ישראל לראות את פני יהוה
אלהיך במקום אשר יבחר תקרא
את התורה הזאת נגד כל ישראל
באזניהם: הקהל את העם האנשים
והנשים והטף וגרך אשר בשעריך
למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את
יהוה אלהיכם ושמרו לעשות את
כל דברי התורה הזאת: ובניהם
אשר לא ידעו ישמעו ולמדו ליראה
את יהוה אלהיכם כל הימים אשר
אתם חיים על האדמה אשר אתם

תעבר ית ירדנא הדין: יי
אלהך שכינתיה עבר קדמך
הוא ישיצי ית עממיא האלין
מן קדמך ותירתינון יהושע
הוא עבר קדמך כמא דמליל
יי:
ויעביד יי להון כמא דעבד
לסיחון ולעוג מלכי אמוראה
ולארעהון דשיצי יתהון:
וימסרינון יי קדמיכון
ותעבדון להון ככל תפקידתא
דפקידית יתכון:
תקיפו ועלימו לא תדחלון ולא
תתברון מן קדמיהון ארי יי
אלהך הוא מדבר קדמך לא
ישבקינך ולא ירחקינך:
וקרא משה ליהושע ואמר ליה
לעיני כל ישראל תקיף ועליםּ
ארי את תיעול עם עמא הדין
לארעא דקיים יי לאבהתהון
למיתן להון ואת תחסנינה
יתהון:
ויי הוא מדבר קדמך מימריה
יהא בסעדך לא ישבקינך
ולא ירחקינך לא תדחל ולא
תתבר:
וכתב
משה ית אוריתא הדא ויהבה
לכהניא בני לוי דנטלין
ית ארון קימא דיי ולכל סבי
ישראל:
ופקיד משה יתהון למימר
בסוף שבע שנין בזמן שתא
דשמיטתא בחגא דמטליא:
במיתי כל ישראל לאתחזאה
קדם יי אלהך באתרא
דיתרעי תקרי ית אוריתא
הדא קדם כל ישראל ותשמעינון:
אכניש ית עמא גבריא ונשיא
וטפלא וגיורך די בקירויך
בדיל דישמעון ובדיל דילפון
וידחלון קדם יי אלהכון ויטרון
למעבד ית כל פתגמי
אוריתא הדא:
ובניהון דלא ידעו ישמעון
וילפון למדחל קדם יי
אלהכון כל יומיא דאתון
קימין על ארעא [illegible]

[illegible]

2538
B

עברים את הירדן שמה לרשתה׃

ויאמר יהוה אל משה הן קרבו ימיך
למות קרא את יהושע והתיצבו
באהל מועד ואצונו וילך משה
ויהושע ויתיצבו באהל מועד׃ וירא
יהוה באהל בעמוד ענן ויעמד עמוד
הענן על פתח האהל׃ ויאמר יהוה
אל משה הנך שכב עם אבתיך וקם
העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר
הארץ אשר הוא בא שמה בקרבו
ועזבני והפר את בריתי אשר כרתי
אתו׃ וחרה אפי בו ביום ההוא
ועזבתים והסתרתי פני מהם והיה
לאכל ומצאהו רעות רבות וצרות
ואמר ביום ההוא הלא על כי אין
אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה׃
ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא
על כל הרעה אשר עשה כי פנה
אל אלהים אחרים׃ ועתה כתבו
לכם את השירה הזאת ולמדה את
בני ישראל שימה בפיהם למען
תהיה לי השירה הזאת לעד בבני
ישראל׃ כי אביאנו אל האדמה
אשר נשבעתי לאבתיו זבת חלב
ודבש ואכל ושבע ודשן ופנה אל
אלהים אחרים ועבדום ונאצוני
והפר את בריתי׃ והיה כי תמצאן
אתו רעות רבות וצרות וענתה
השירה הזאת לפניו לעד כי לא
תשכח מפי זרעו כי ידעתי את יצרו
אשר הוא עשה היום בטרם אביאנו
אל הארץ אשר נשבעתי׃ ויכתב
משה את השירה הזאת ביום ההוא
וילמדה את בני ישראל׃ ויצו את

[illegible]

[illegible]

[illegible]

254
A

יהושע בן נון ויאמר חזק ואמץ כי
אתה תביא את בני ישראל אל
הארץ אשר נשבעתי להם ואנכי
אהיה עמך : ויהי ככלות משה
לכתב את דברי התורה הזאת על
ספר עד תמם : ויצו משה את הלוים
נשאי ארון ברית יהוה לאמר : לקח
את ספר התורה הזה ושמתם אתו
מצד ארון ברית יהוה אלהיכם
והיה שם בך לעד : כי אנכי ידעתי
את מריך ואת ערפך הקשה הן
בעודני חי עמכם היום ממרים הייתם
עם יהוה ואף כי אחרי מותי : הקהילו
אלי את כל זקני שבטיכם ושטריכם
ואדברה באזניהם את הדברים
האלה ואעידה בם את השמים ואת
הארץ : כי ידעתי אחרי מותי כי
השחת תשחתון וסרתם מן הדרך
אשר צויתי אתכם וקראת אתכם
הרעה באחרית הימים כי תעשו את
הרע בעיני יהוה להכעיסו במעשה
ידיכם : וידבר משה באזני כל קהל
ישראל את דברי השירה הזאת עד
תמם :

ויהושע בר נון ואמר תקף
ועלים ארי את תעיל ית בני
ישראל לארעא דקיימית להון
ומימרי יהא בסעדך :

והוה כד שיצי משה למכתב
ית פתגמי אוריתא הדא על
סיפרא עד דשלימו :

ופקיד משה ית ליואי דנטלי
ארון קיימא דיי למימר :

קבילו ית סיפרא דאוריתא
הדין ותשוון יתה בסטר ארון
קיימא דיי אלהכון ויהא תמן
בך לסהיד :

ארי אנא ידענא ית סרבנותך
וית קדלך קשיא הא בעוד
דאנא קיים עמכון יומא דין
מסרבין הויתון קדם יי ואף
ארי בתר דאימות :

אכנשו לותי כל סבי שבטיכון
וסרכיכון ואמליל קדמיהון ית
פתגמיא האלין ואסהיד בהון
ית שמיא וית ארעא :

ארי ידענא בתר דאימות ארי
חבלא תחבלון ותסטון מן
אורחא דפקידית יתכון ותערע
יתכון בישתא בסוף יומיא ארי
תעבדון ית דביש קדם יי
לארגזא קדמוהי בעובדי
ידכון :

ומליל משה קדם כל קהלא
דישראל ית פתגמי תושבחתא
הדא עד דשלימו :

ואעידה בם את השמים ואת הארץ ·
ואם תאמר הרי כבר העיד למעלה העידותי
בכם היום וגו' לישראל אמר ולא לשמים
וארץ ועכשיו בא לומר להם לשמים
והארץ ותשמע הארץ · אחרי
מותי כי השחת תשחיתון · והרי כל
ימי יהושע לא השחיתו שנאמר ויעבדו
בני ישראל את יי' כל ימי יהושע
מכאן שתלמידו של אדם חביב עליו
כגופו וכל זמן שיהושע חי נראה לו
למשה כאלו הוא חי · חסלת וילך

האזינו השמי

שאני מתרה בהם בישראל
ותהיו עדים בדבר שכך אמרתי להם
שאתם תהיו עדים וכן ותשמע הארץ
ולמה העיד בהם שמים
וארץ אמר משה אני בשר ודם למחר
אני מת אם ירצו ישראל לא קבלנו
את התורה מי בא ומכחיש לפיכך
העיד בהם את השמים ואת הארץ
שהם קיימים לעולם · ועוד שאם יזכו
יבואו העדים ויתנו שכרם הגפן תתן
פריה והארץ תתן יבולה והשמים
יתנו טלם · ואם יתחייבו תהיה בהם
יד העדים תחלה · ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה ואבדתם מהרה על ידי [illegible]
יערוף כמטר לקחי · זו היא העדות שתעידו שאני אומר בפניכם תורה נתתי לישראל שהיא חיים לעולם [illegible]
חיים לעולם · כמו שהשמים טל ומטר · יערוף · לשון יטיף וכן יערפו טל ירעפו רסן · תזל כטל [illegible]
[illegible] שהכל שמחים בו לפי שהמטר יש בו עצב לבריות כגון עוברי דרכים ומי שבורו מלא יין · כשעירים · לשון רוח סערה [illegible]
[illegible] מה הרוחות הללו מחזקין את העשבים ומגדלין אותם אף דברי תורה מגדלין את לומדיהם [illegible]
[illegible] וכרביבים · טיפי מטר ונראה לי על שם שהוא יורה כחץ נקרא רביב כמו שנאמר רובה קשת · דשא [illegible]
[illegible] מלבוש הארץ עשב · קלחא אחד קרוי עשב וכל מין ומין לעצמו קרוי עשב · כי שם יי' אקרא · הרי [illegible]
[illegible] כמו כי הבו גודל לאלהינו כשאקרא ואזכיר שם יי' אתם הבו גודל וברכו שמו מכאן שעונין ברוך שם [illegible]
[illegible] אחר ברכה שבמקדש · הצור תמים פעלו · אף על פי שהוא חזק כשמביא פורענות על עוברי רצונו לא בשטף [illegible]
[illegible] בדין כי תמים פעלו · [illegible] לא נבראתי ליפרע מהם כי אם בדין [illegible]

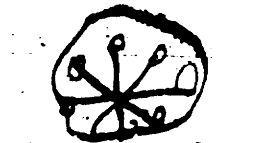

האזינו

אציתו שמיא ואימליל ותשמע ארעא מימרי פומי ׃
יבסם
כמיטרא אולפני תתקבל כטלא מיטרי כרוחי מיטרא דנשבין על דיתאה וכרסיסי מלקושא דעל עישבא ׃
ארי בשמא דיי׳ אנא מצלי הבו רבותא קדם אלהנא ׃
תקיפא דשלמין עובדוהי ארי כל אורחתיה דינא אלהא מהימנא דמן קדמוהי עולה לא נפיק זכי וקשיט הוא ׃
חבילו להון לא ליה בניא דפלחו לטעותא דרא דאשניאו עובדוהי ואשתניאו ׃
הא קדם יי׳ אתון גמלין דא עמא דקבילו אוריתא ולא חכימו הלא הוא אבוך ואת דיליה הוא עבדך ואתקנך ׃
אידכר יומין דמן עלמא איסתכלו בשני דר ודר שאל אבוך ויחוי לך סבך ויימרון לך ׃
באחסנא עילאה עממיא בפרשותיה בני אינשא קיים תחומי עממיא למנין בני ישראל ׃
ארי חולקא דיי׳ עמיה יעקב עדב אחסנתיה ׃

האזינו השמים ואדברה — ואין על אף להשמים מעלם סגר
ותשמע הארץ אמרי פי ׃ — כדקדם בעולם קוה כדיק ויסר קוה
יערף כמטר לקחי תזל — הכל מכדיקי עלה את דין וכך לחוי
כטל אמרתי כשעירם — ויסר להם כדיק מפי מבריות ויסר
עלי דשא וכרביבים — קוה ולחוי שמדיקו סחת לו כתרג
עלי עשב ׃ כי שם יהוה — חבלו להון לא לה כמו יומם כמו
אקרא הבו גדל לאלהינו ׃ — מין וקטרתה סקטירת קוה מומם ׃
הצור תמים פעלו כי כל — כמו מומם מומם של כמו קוה ולא
דרכיו משפט אל אמונה — מומו של דור עקש עקוש ומעקל
ואין עול צדיק וישר הוא ׃ — כמו וקשרה יעקשו וכלשון משנה
שחת לו לא בניו מומם — הולדה שיפה עקומות ועקושות ׃
דור עקש ופתלתל ׃ — ופתלתל קנטרוטי שיסתלגון לשון
הליהוה תגמלו זאת — כפתל קוה שתלון את ומקיפין
עם נבל ולא חכם הלוא — אות סבב והגיל פתלתל מן
הוא אביך קנך הוא עשך — הקטנות הכשלות כמו תמיס
ויכננך ׃ זכר ימות עולם — ירקרק סחרחר סגלגל קד׳ תגמלו
בינו שנות דר ודר שאל — זאת לשון המיקרום לפני אתם
אביך ויגדך זקניך ויאמרו — מעשה שם מה להפרע מכם
לך ׃ בהנחל עליון גוים — והטיב לכם בכל טובות עם נבל
בהפרידו בני אדם יצב — שכחו מה שעשו להם ולא חכם
גבלת עמים למספר בני — להבין את הנולדות שיש בכו להפרע
ישראל ׃ כי חלק יהוה — ולהטיב הלא הוא אביך קנך
עמו יעקב חבל נחלתו ׃ — שקנאך שקנכך כקן הסלעים
— ובארץ חזקה שתקנך בכל מינ

בשמים
עולה
כלומר
לארץ

גדול
לוט וכול
תגמלו
שהתן לבו
לחוטאים
יתברך

תקנך ׃ הוא עשך ׃ אומה באומות ויכננך ׃ אחרי כן בכל מינ בסיס וכן מכם כהנים מכם נביאים מכם
מלכים כבך שהכל בו ׃ זכר ימות עולם ׃ מה עשה בראשונים שהכעיסו לפניו ׃ בינו שנות דור ודור
דור אנוש שהציף עליהם מי אוקיינוס ודור המבול ששטפם וכבר אחר בינו שנות דור ודור לא נתתם לבבכם על שעבר
בינו שנות להכיר שיש כחו להטיב לכם ולהנחיל אתכם ימות המשיח והעולם הבא ׃ שאל אביך ׃ אלו הנביאים שמקראין
אבות כמו שנאמר באליהו אבי אבי רכב ישראל ופרשיו ׃ זקניך ׃ אלו החכמים ׃ ויאמרו לך ׃ הראשונות ׃ בהנחל עליון
גוים ׃ כשהנחיל הק׳ למכעיסיו את חלק נחלתם הציפם ושטפם ׃ בהפרידו בני אדם ׃ כשהפריד דור הפלגה היה
בידו להעבירם מן העולם ולא עשה כן אלא יצב גבולות עמים קיימם ולא אבדם ׃ למספר בני ישראל ׃ בשביל מספר
בני ישראל שעתידים לצאת מבני שם ומספר שבעים נפש של בני ישראל שירדו למצרים ׃ יצב גבולות עמים
שבעים לשון ׃ כי חלק יי׳ עמו ׃ למה כל זאת לפי שהיה חלקו כבוש בתוכם ועתיד לצאת ומי הוא חלקו עמו ומי הוא
עמו יעקב והוא השלישי שבאבות המשולש בשלש זכיות זכות אביו וזכות אבי אביו והוא שלישי כחבל
הזה שעשוי בשלשה גדילים הוא וכמו כן לא נתקיימו ולא ישמעאל בן אברהם ולא עשו בן יצחק

ימצאהו בארץ מדבר
ובתהו ילל ישמן יסבבנהו
יבוננהו יצרנהו
כאישון עינו כנשר יעיר
קנו על גוזליו ירחף יפרש
כנפיו יקחהו ישאהו על
אברתו יהוה בדד ינחנו
ואין עמו אל נכר ׃
ירכבהו על במותי ארץ
ויאכל תנובת שדי ויניקהו
דבש מסלע ושמן
מחלמיש צור חמאת בקר
וחלב צאן עם חלב כרים
ואילים בני בשן ועתודים עם
חלב כליות חטה ודם

ספק צרכיהון בארע מדברא ובבית צחונא אתר דלית מיא אשרינון סחור סחור לשכינתיה אלפינון פתגמי אוריתא נטרינון כבבת עיניהון ׃

כנשרא דמחיש לקינה על בנוהי כתחופף פריש גדפוהי מקבלהון מנטלהון על תקוף איברוהי ׃

יי בלחודיהון עתיד לאשריתהון בעלמא דהוא עתיד לחדתא ולא יתקיים קדמוהי פלחן טעון ׃

אשרינון על תוקפי ארעא ואוכל יתהון בזת נכסיהון יהב להון בזת שליטי קירוין ונכסי יתבי כרכין תקיפין ׃

יהב להון בזת מלכיהון ושלטוניהון עם עתר רברבניהון ותקיפיהון עם דארעהון ואחסנת הון עם בזת היליהון ומשריתהון ודם

ימצאהו בארץ מדבר · אותם מצא לו נאמנים כשהלכו בארץ מדבר שקבלו מלכותו ותורתו ועולו מה שלא עשו ישמעאל ועשו שנאמר ויזרח משעיר למו הופיע מהר פארן · ובתהו ילל ישימון · ארץ ציה ושממה מקום יללת תנים ובנות יענה אף שם נמשכו אחר האמונה ולא אמרו למשה היאך נצא למדברות מקום ציה ושממון כענין שנאמר לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה · יסובבנהו · שם סבבן והקיפן בעננים סבבן בדגלים לד׳ רוחות סיבבן בהגבלת ההר שסבבו עליה כענין דבר אחר יצב גבולות עמים למספר בני ישראל · ארץ כנען שיש בה שבעה עשר גבולים כמנין שבעי׳ ישראל דכתיב וכנען ילד את צידון בכורו ואת חת וגו׳ עד ואחר נפצו משפחות הכנעני הרי שבעה עשר · יבוננהו · בתורה ובבינה · יצרנהו · מנחש שרף ועקרב ומן האומות · כאישון עינו · זה השחור שבעין שממנו יוצא המאור · ימצאהו · כתרגומו סיפק צרכיהון יספקהו כל צרכם במדבר כמו ומצא להם · לא ימצא לנו ההר · יסובבנהו · אשרינון סחור סחור לשכינתיה אהל מועד באמצע וד׳ דגלים לד׳ רוחות · כנשר יעיר קנו · נוהגם ברחמנות וברחמים כנשר הזה שהוא רחמני על בניו ואינו נכנס לקנו פתאום עד שהוא מקשקש ומטרף על בניו בכנפיו בין אילן לאילן בין שובך לחברתה כדי שיעורו בניו ויהא בהם כח לקבלו · יעיר קנו · יעורר בניו · על גוזליו ירחף · אינו מכביד עצמו עליהם אלא מחופף נוגע ואינו נוגע · אף הקב״ה שדי לא מצאנוהו שגיא כח כשבא ליתן תורה לא נגלה עליהם מרוח אחת אלא מארבע רוחות שנאמר ה׳ מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתה מתימן יבוא זו רוח רביעית · יפרוש כנפיו יקחהו · כשבא לטלם ממקום למקום אינו נוטלן ברגליו כשאר עופות לפי ששאר עופות יראי׳ מן הנשר שהוא מגבי׳ לעוף ופורח עליהם לפי׳ נושאן ברגליו מפני הנשר אבל הנשר אינו ירא אלא מן האדם לפי׳ נושאן על כנפיו אומר יכנס בי החץ ולא בבני אף הקב״ה כן ואשא אתכם על כנפי נשרים כשנסעו מצרים והשיגום על הים והיו זורקין בהם חצים ואבני בליסטראות מיד ויסע מלאך האלהים ויבא בין מחנה מצרים וגו׳ · ה׳ בדד ינחנו · ה׳ בדד ובטח נהגם במדבר · ואין עמו אל נכר · לא היה כח בכל אלהי הגוים להראות כחו ולהלחם עמהם ורבותינו דרשוהו על העתיד וכן תרגמו ואני אומר דברי תוכחה הם לשמי השמים והארץ שהעיד השירה לעד על שסופם לבגוד ולא יזכרו הראשונות שעשה להם הקב״ה ואת שעתיד לעשות להם לפי׳ צריך לישב הדבר לכאן ולכאן וכל הענין מוסב על זכר ימות עולם ובינו ח״ם להם וכן עתיד לעשות כל זה היה להם לזכור · ירכבהו על במותי ארץ · כל המקרא כתרגומו · ירכבהו ע״ש א״י שהיא גבוהה מכל הארצות · ויאכל תנובות שדי · אלו פירות ארץ ישראל שקלים לנוב ולהתנובב מכל פירות הארצות · ויניקהו דבש מסלע · מעשה באחד שאמר לבנו בסכנין הבא לי קציעות מן החבית הלך ומצאה שהדבש צף על פי שמע וגו׳ בא ואמר לו הושט ידך לתוכה ואתה מעלה לי קציעות מתוכה · ושמן מחלמיש צור · אלו

ניכר׳ חין איתשד כמיא :
ועתר ישראל ובעט אצלח
תקיף קנא נכסין שבק פולחן
אלהא דעבדיה וארגיז קדם
תקיפא דפרקיה :
אקניאו קדמוהי בפולחן טעון
בתועיבתא ארגיזו קדמוהי :
דבחו לשידין דלית בהון
צרוך דחלן דלא ידעינון
חדתן דמקריב איתעבידא
לא איתעסקו בהון אבהתכון
דחלא תקיפא דבראך נשיתא
שבקתא פולחן אלהא דעבדך :
וגלי קדם יי׳ ותקיף רוגזיה
מדארגיזו קדמוהי בנין ובנן :
ואמר אסלק שכינתי מנהון
גלי קדמי מה יהא בסופהון
ארי דרא דאשניאו עובדוהי
אנון בנין דלית בהון הימנו :
אנון אקניאו קדמי

ענב תשתה חמר וישמן
ישרון ויבעט שמנת עבית
כשית ויטש אלוה עשהו
וינבל צור ישעתו יקנאהו
בזרים בתועבת יכעיסהו :
יזבחו לשדים לא אלה
אלהים לא ידעום
חדשים מקרב באו לא
שערום אבתיכם צור ילדך
תשי ותשכח אל מחללך
וירא יהוה וינאץ מכעס בניו
ובנתיו ויאמר אסתירה פני
מהם אראה מה אחריתם כי
דור תהפכת המה בנים
לא אמן בם הם קנאוני

חלב · חמאת בקר וגו׳ זה היה
בימי שלמה שנאמר עשרה בקר
בריאים ועשרים בקר רעי ומאה
צאן · עם חלב כרים · וזה היה בימי
עשרת השבטים שנאמר השוכבים
במזרקי יין ואוכלים כרים מצאן ·
עם חלב כליות חטה · זה היה בימי
שלמה שנאמר ויהי לחם שלמה · ודם
ענב תשתה חמר · זה היה בימי
עשרת השבטים שנאמר השותים
במזרקי יין · בימות ארץ לשון נגמי ·
שמי · לשון שמן · אלים עד יהיה
ותיקו של עד כשאין דבק לחבירו
של אחריו נקוד חטף ושהוא דבוק
נקוד חלמים · חמאת בקר · הוא שומן
קולטים על פני חלב · וחלב צאן *

חלב של צאן וכשהוא דבוק נקוד חלב וכן בחלב אמו · כרים · כבשים · ועתודים · כמשמעו · בני בשן · אותם של בשן היו
שמנים · כליות חטה · חטים שמנים כחלב כליות וגסים ככליות · ודם ענב · היה שותה יין טוב וטעם יין חשוב ·
חמר · יין בלשון ארמי חמר · חמר אינו זה שם דבר אלא לשון מאובה בטעמו ובלע ביחוד · ועוד יש לפרש שם
מקראות הללו אחר תרגום אנקלוס אשריכון על תקפא דארעא וגו׳ · עבית · לשון עובי · כשית · כמו כסית כמו
כסה פניו בחלבו כאדם שמן מבפנים והכסלים נכפלים מבחוץ וכן הוא אומר ויעש פימה עלי כסל · כשית · יש לשון
קבלו לשון כסוי כמו ונסה קון ערום ואם כתב כשית כמו היה כשמעו כבית זהה אחרים · וינבל צור ישועתו ·
ביזהו וכזבו כמו שנאמר אחוריהם אל היכל יי׳ ואין לך בזוי גדול מזה · יקנאהו בזרים · הבעירו חמתו וקנאתו ·
בתועבות · במעשה תועבה כמשכב זכר וכשפים שנאמר בהם תועבה · לא אלוה · כתרגומו דלית בהון צרוך אלו
היה בהם צורך לא היתה קנאתם כפולה כמות עכשיו · חדשים מקרוב באו · אפילו האומות לא היו רגילים בהם ואף
שהיה רואה אותם היה אומר זה צלם יהודי · לא שערום אבותיכם · לא יראו מהם לא עמדה שערתם מפניהם שכן
דרך שערות האדם לעמוד מפני היראה כך הוא נדרש בספרי · ויש לפרש עוד שערום לשון ושעירים ירקדו שם
השעירים שהם שדים לא עשו אבותיכם שעירים הללו · תשי · תשכח ורבותינו ז״ל דרשו כשבא להטיב לכם אתם
מתישים כחו ומתישים כחו מלהטיב לכם · דבר אחר תשי אמר רבי ושמואל אמר ר׳ יצחק הפסוק מתאר כך
[illegible]
ברוך הוא שומר ותוחה ואומר [illegible] הפסוק כמשל הגזמי קדיר וכו׳
במדרש ר׳ תנחומא בסדר נשא · מחללך · מוציאך מרחם לשון יחיל אילות · יחולל אלה · מה אחריתם · מה תעלה
בהם בסופם · כי דור תהפכת · מהפכים רצוני לכעס · לא אמון בם · אין גידולי ניכרים בהם כי הודעתים דרך
רטוב וסרו ממנה · אמון · כמו ויהי אומן · דבר אחר אמון לשון אמונה כתרגומו אמרו בסיני נעשה ונשמע
ולמנה קלה בטלו הבטחתם · ועבו העגל · הם קנאוני · הבעירו חמתי ·

256A

בלא אל כעסוני בהבליהם
ואני אקניאם בלא עם בגוי
נבל אכעיסם כי אש קדחה
באפי ותיקד עד שאול
תחתית ותאכל ארץ
ויבלה ותלהט מוסדי הרים
אספה עלימו רעות חצי
אכלה בם מזי רעב
ולחמי רשף וקטב מרירי
ושן בהמות אשלח בם
עם חמת זחלי עפר
מחוץ תשכל חרב
ומחדרים אימה גם בחור
גם בתולה יונק עם
איש שיבה אמרתי
אפאיהם אשביתה
מאנוש זכרם לולי כעס
אויב אגור פן ינכרו
צרימו פן יאמרו ידנו
רמה ולא יהוה פעל כל זאת

בלא דחלא ארגיזו קדמי
בפולחן טעון ואנא אקנינון
בלא עם בעמא טפשא
ארגיזינון :
ארי קדום תקיף כאישא נפק
מן קדמי ברגז ושיצי עד שאול
ארעיתא ואסיף ארעא ועללתה
ושיצי עד סיפי טוריא :
אסיף עליהון בישן מכתשי
איגרי בהון :
נפיחי כפן ואכלי עוף ולחישי
רוחין בישין ועין חיות ברא
איגרי בהון עם חמת תנינא
רוחלין בעפרא :
מברא תתכל חרבא ומתונא
חרגת מותא אף עולמיהון
אף עולמתהון ינקיהון עם
סביהון :
אמרית יחול רוגזי עליהון
ואישיצינון אבטיל מבני אינשא
דוכרנהון :
אילו לפון רוגזא דסנאה כניש
דילמא יתרברבון בעיל דבבא
דילמא יימרון ידנא תקיפת
לנא ולא מן קדם יי׳ הות כל
דא :

בלא אל · בדבר שאינו אלוה · בלא עם ·
באומה שאין לה שם שנאמר הן ארץ
כשדים זה העם לא היה · [illegible]
[illegible] · בגוי נבל
אכעיסם · אלו המינים וכן הוא אומר
אמר נבל בלבו אין אלהים · קדחה ·
בערה · ותיקד עד שאול
תחתית · [illegible] · ותאכל ארץ ·
ארצכם ויבולה ותלהט מוסדי הרים ·
ירושלים המיוסדת על ההרים שנאמר
ירושלים הרים סביב לה · אספה
עלימו רעות · אחבר עליהם רעה
על רעה לשון ספו שנה על שנה ·
ספות הרוה עולותיכם ספו על
זבחיכם · דא אספה אכלה כמו פן
תספה · חצי אכלה בם · כל חצי
אכלה בהם וקללה זו לפי הפורענות
ברכה היא כלומר חצי כלין והם
כלות והם אינם כלים · מזי רעב ·
תרגומו נפיחי כפן ואין לי עד מוכיח
עליו ושמעתי של רבי משה הדרשן
שעירי רעב אדם כחוש מגדל שער על בשרו בלשון ארמי שער מזיא דקוה מחפף במזייה · ולחומי רשף ·
השדים נלחמו בם כמו ובני רשף יגביהו עוף והם שדים · וקטב מרירי · וכריתת שד ששמו מרירי · קטב · כריתה
כמו אהי קטבך שאול · ושן בהמות · מעשה היה והיו הרחלים נושכות וממיתות · עם חמת זוחלי עפר · ארס נחשים
שזוחלים כמים על העפר · כמים הזוחלין על הארץ וזחילה לשון מרוצת מים על עפר וכן כל מרוצת דבר
המשפשף על עפר והולך · מחוץ תשכל חרב · מחוץ לעיר תשכלם חרב גייסות · ומחדרים אימה · כשבורח ונמלט
מן החרב חדרי לבו נוקפין עליו מאימת החרב והוא מת והולך בה · דא ומחדרים אימה בבית הבית אימת דבר כמו
שנאמר עלה מות בחלונינו וכן תרגם אונקלוס חרבא מברא · דא מחוץ תשכל חרב על מה שעשו בחוצות ירושלים שנאמר
ומספר חוצות ירושלים שמתם מזבחות לבשת · ומחדרים אימה · על שעשו בחדרי החדרים שנאמר אשר זקני ישראל
עושים בחשך איש בחדרי משכיתו · אמרתי אפאיהם · אמרתי בלבי אפאה אותם · יש לפרש אפאיהם [illegible] פאה
להשליכם מעלי הפקר [illegible] וכן מנחם חברו · ויש
מפרשין אותו כתרגומו יחול רוגזי עליהון ולא יתכן שאם כן היה לו לכתוב אאפיהם אחת לשמוש ואחת
כמו אאזרך אאמצכם במו פי והאלף האמצעית אינה ראויה בו כלל [illegible] בספר
תבה זו · לולי כעס אויב אגור [illegible]
אויב · אשר לא שכעס האויב כנוס עליהם להשחיתם [illegible]

כי גוי אבד עצות המה ואין בהם תבונה׃ לו חכמו ישכילו זאת יבינו לאחריתם׃ איכה ירדף אחד אלף ושנים יניסו רבבה אם לא כי צורם מכרם ויהוה הסגירם׃ כי לא כצורנו צורם ואיבינו פלילים׃ כי מגפן סדם גפנם ומשדמת עמרה ענבמו ענבי רוש אשכלת מררת למו׃ חמת תנינם יינם וראש פתנים אכזר׃ הלא הוא כמס עמדי חתום באוצרתי׃ לי נקם ושלם לעת תמוט רגלם כי קרוב יום אידם וחש עתדת למו׃ כי ידין יהוה עמו ועל עבדיו יתנחם כי יראה כי אזלת יד

ארי עם מאבדי עצה אנון ולית בהון סוכלתנו׃ אלו חכימו איסתכלו בדא סכרו מה יהא בסופהון׃ אכדין ירדוף חד אלפא ותרין יערקון לרבואתא אלהין תקיפהון מסרינון ויי׳ אשלימינון׃ ארי לא כתקיפנא תוקפיהון ובעלי דבבנא הוו דיננא׃ ארי כפורענות עמא דסדום פורענותהון ולקיתהון כעם עמרה מחתהון כרישי חיוין ותושלמת עובדיהון כמררתהון׃ הכמרת תניניא כס פורענותהון וכריש פיתני חוין אכזראין׃ הלא כל עובדיהון גלן קדמי גניזין ליום דינא באוצרי׃ קדמי פורענותא ואנא אשלם לעדן דיגלון מארעהון ארי קריב יום תברהון ובעגל ייתי דעתיד להון׃ ארי ידין יי׳ דינא דעמיה ופורענות עבדוהי צדיקיא יתפרע ארי גלי קדמוהי דבעידן דתיתקף עליהון מחת

וזהו שאמ׳ פן ינכרו צרימו יכירו את הדבר להפך נסיבת נכרי שאין הגבורה שלו׳ פן יאמרו ידנו רמה׳ כי אותו אויב גוי אובד עצות הימה וגו׳ לו חכמו׳ שאילו היו חכמים יבינו זאת איכה ירדוף אחד מהם אלף׳ יבינו לאחריתם׳ יתנו לב להתבונן לסוף פורענות של ארץ ישראל איכה ירדוף אחד מהם אלף של ישראל׳ אם לא כי צורם מכרם וה׳ הסגירם׳ מסרם בידם׳ כי לא כצורנו צורם׳ כל זה היה להם לאויבים להבין כי ה׳ הסגירם ולא להם ולאלהיהם הבנתן השכרי על הנה לא יכלו אלהיהם כלום לנגד עינינו׳ כי לא כסלענו סלעם כל צור שבמקרא לשון סלע׳ ואויבינו פלילים ועכשיו אויבים שלנו שופטים אותנו הרי שצורנו מכרנו להם׳ כי מגפן סדום גפנם׳ מוסב למעלה אמרתי בלבי אפאיהם ואשביתה זכרם לפי שמעשיהם מעשה סדום ועמורה׳

ומשדמות׳ שדה תבואה כמו ושדמות לא עשה אוכל בשדמות קדרון׳ ענבי רוש׳ עשב מר׳ אשכלות מרורות למו׳ משקה מר ראוי להם להשקות להם לפי מעשיהם ופורענותם וכן תרגם ותושלמת עובדיהון כמררתהון׳ חמת תנינם׳ כתרגומו כמרת תנינא וגו׳ הנה כמרירות נחשים כוס ישתה פורענותם׳ וראש פתנים׳ כוס שהוא אכזרי לנשוך כן אויב אכזרי יבוא ויפרע מהם׳ הלא הוא כמוס עמדי׳ כתרגומו הלא כל עובדיהון גלן קדמי כשמורים הם שמכתוב מעשיהם כלם גנוזים ושמורים לפני׳ והלא הוא פרי גפנם ותבואת שדמותם כמוס עמדי׳ לי נקם ושלם׳ עמי הכן ומזומן פורענותם וישלם להם כמעשיהם הנקם ישלם גמולם׳ ויש מפרשים ושלם כמו שילם שם דבר והוא מעורת והדיבר אין בהם כמו והדיבור׳ הלא את הקיטר ואימתי אשלם להם׳ לעת תמוט רגלם׳ כשתתם זכות אבותם שהם סומכים עליו׳ כי קרוב יום אידם׳ משאתרצה להביא עליהם יום איד קרוב ומזומן לפני להביא ע״י שלוחי המקום׳ וחש עתידות למו׳ ומהר יבאו העתידות להם׳ וחש׳ כמו ימהר יחישה עד כאן פשוטו׳ עליהם משמכבים דברי תוכחת להיות הצדק הואת לעד כי תבוא עליהם הפורענות יודע שהיא הודעתים מראש מכאן ואילך קשר עליהם דברים של נחומים שיבואו להם בכלות הפורענות ככל אשר למעלה והיה כי יבאו עליך וגו׳ ושב ה׳ אלהיך וגו׳׳ כי ידין ה׳ [illegible] אותם בסורין הללו האמורים עליהם׳ ידין׳ כמו כי בם ידין עמים ייסר עמים׳ כי זה [illegible] בלשון דקה נתת טעם לדברים של מעלה שאין לשון תחלת דבור הוא כמו והיה כי תבוא אל הארץ כשיבואו עליהם הפורענות הללו יהיו מה הקדוש ברוך הוא על עבדיו לשוב ולרחם עליהם׳ יתנחם׳ לשון הפך מחשבה להרע או

ואין בהם תבונה את
... סלם ...
בהם תשובה
... של אחשורוש

257 A

כשיראה כי אזלת יד האויב	ואפס עצור	ועזוב ואמר	מנאה יהון מטלטלין ושביקין :
הולכת וחזקה עליהם ואפס בהם	אי אלהימו	צור חסיו בו :	ויימר אן דחלתהון תקיפא דהוו רחיצי בה :
עצור ועזוב. עצור נושע ע"י עוצר	אשר חלב	זבחימו יאכלו	דהוו אכלין תרב נכסתהון שתן חמר נכסיהון יקומון כען
ומושל שיעצר בהם. עזוב ע"י עוזר	ישתו יין	נסיכם יקומו	
ועצר הוא המושל המעצר בעם שלא	ויעזרכם יהי	עליכם סתרה :	ויסעדונכון יהון עליכון לטנן :
ילכו מפוזרים כשיוצאים לצבא כל	ראו עתה	כי אני אני	חזו כען ארי אנא אנא הוא
האויב. עצר הוא הנושע במעצר	הוא ואין	אלהים עמדי	ולית אלה בר מני אנא ממית
המושל. עזוב מחוזק כמו זה ויעצם	אני אמית	ואחיה מחצתי	ומחי מחינא ואף מסינא ולית
את ירושלים עד החומה הרחבה	ואני ארפא	ואין מידי	מן ידי משיזיב :
ואמר אי אלהימו. והקב"ה יאמר אי	מציל כי	אשא אל	ארי אתקינית בשמיא בית שכינתי ואמרית קיים אנא
אלהימו עבודה זרה שעבדו. צור חסיו בו	שמים ידי	ואמרתי חי	לעלמין :
הסלע שהיו מתכסים בו מחמה ובצנה	אנכי לעלם :	אם שנותי	אם עלתה תרין כחיזו ברקא
כלומר שהיו בטוחים בו להגן עליהם מן	ברק חרבי	ותאחז	מסוף שמיא ועד סוף שמיא
הרעה. אשר חלב זבחימו. אשר	במשפט ידי	אשיב נקם	התגלי חרבי ותתקיף בדינא ידי אתיב פורענותא לסנאי
היו אותם אלהות אוכלים חלב זבחיהם	לצרי ולמשנאי	אשלם :	ולבעלי דבבי אשלם :
שהיו מקריבים לפניהם ושותים יין	אשכיר חצי	מדם וחרבי	אשכר גירי מדמא וחרבי

נסכיהם. יהי עליכם סתרה אותו הצור

יהי עליכם מחסה ומסתור. ראו עתה. הבינו מן הפורענות שהבאתי עליכם ולא היה לכם מושיע ואף מן התשועה שאושיעכם ואין מוחה בידי. כי אני אני הוא. אני להשפיל ואני להרים. ואין אלהים עמדי. עומד כנגדי למחות כנגדי דוגמתי כמוני. ואין מידי מציל. המכה בי. כי אשא אל שמים ידי. כי בחרון אפי אשא ידי אל עצמי בשבועה. ואמרתי חי אנכי לעולם. הוא לשון שבועה אני נשבע חי אני. אם שנותי ברק חרבי. אם אשנן את להב חרבי למען היה לה ברק אשר בלהב ... ותאחז במשפט ידי. להניח מדת רחמים לאויבי שהרעו לכם אשר אני קצפתי מעט והם עזרו לרעה. ותאחז ידי מדת המשפט להחזיק בה ולנקום נקם. אשיב נקם לצרי ... לשון המקרא אחר ותאחז במשפט ידי לא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם יורה חץ ואינו יכול להשיבו והקב"ה יורה חצו ויש בידו להשיבם כאלו אוחזן בידו שהרי ברק הוא חץ שנאמר כאן ברק חרבי ותאחז במשפט ידי. והמשפט הזה לשון פורענות הוא. אשכיר חצי. מדם האויב. וחרבי תאכל בשרם. מדם חלל ושביה. זאת תהיה מעון דם חללי ישראל ושביה ששבו מהם. מראש פרעות אויב. מתחלת פרעות האויב. כשהקב"ה נפרע מאומות העולם פוקד עליהם עונם ועון אבותיהם מראשית פרצה שפרצו בישראל. הרנינו גוים עמו. לאותו הזמן ישבחו האומות את ישראל ראו מה שבחה של אומה זו שדבקו בהקב"ה בכל התלאות שעברו עליהם ולא עזבוהו יודעים היו בטובו ובשבחו. כי דם עבדיו יקום [illegible] שפיכת דמיהם כמשמעו. ונקם ישיב לצריו. על הגזל ועל החמס כמו שנאמר מצרים לשממה תהיה וגו' ואדום למדבר שממה תהיה מחמס בני יהודה. ואומר מחמס אחיך יעקב. הכסף שבה ועמו. וכפר אדמתו ... ויפייס אדמתו ועמו על הצרות שעברו עליהם ושעשו להם האויב. וכפר לשון רצוי ופיוס כמו אכפרה פניו. אתפיסה נרגיעה. וכפר אדמתו עמו. כשעמו מתנחמים ארצו מתנחמת. וכן הוא אומר רצית ה' ארצך בשעה ששבת שבות יעקב. בזה נחלקו רבותינו אחרים אומר בסיפרי ... ר' יהודה ור' נחמיה ר' יהודה דורשה כלפי ישראל ור' נחמיה דורשה כלפי אומות העולם ר' יהודה דורשה כלפי ישראל ... כמו שפירש...

257B

תקטיל בעססיא כדם קטילין ושבין לאעראה כתרין כריש סנאה וכעיל דבבא ׃

שבחו עממיא עמיה ארי פורענות עבדוהי צדיקיא יתפרע ופורענותא יהיב לסנאוהי ויכפר על ארעיה ועל עמיה ׃

ואתא משה ומליל ית כל פיתגמי תושבחתא הדא קדם עמא הוא והושע בר נון ׃

ושיצי משה למללא ית כל פיתגמיא האלין עם כל ישראל ׃

ואמר להון שוו לבכון לכל פיתגמיא דאנא מסהיד בכון יומא דין דתפקדונון ית בניכון למיטר למעבד ית כל פיתגמי אוריתא הדא ׃

ארי לית פיתגם ריקן הוא מנכון ארי הוא חייכון ובפיתגמא הדין תורכון יומין על

תאכל בשר מדם חלל
ושביה מראש פרעות
אויב הרנינו גוים עמו כי
דם עבדיו יקום ונקם
ישיב לצריו וכפר אדמתו
עמו ׃

ויבא משה וידבר את כל דברי
השירה הזאת באזני העם הוא
והושע בן נון ׃ ויכל משה לדבר את
כל הדברים האלה אל כל ישראל ׃
ויאמר אלהם שימו לבבכם לכל
הדברים אשר אנכי מעיד בכם היום
אשר תצום את בניכם לשמר
לעשות את כל דברי התורה הזאת ׃
כי לא דבר רק הוא מכם כי הוא
חייכם ובדבר הזה תאריכו ימים על

ולא ה' פעל כל זאת · כי גוי אובד עצות המה · אבדו תורה שהיא עצה נכונה · ואין בהם תבונה · להתבונן איכה ירדוף אחד אלף מאתנו מן האומות אלף מהם אם לא כי צורם מכרם · כי לא כצורנו צורם · ובמד' הכל כמו שפירשתי על הכלל · ודבר [illegible] הורסה כנגד האומות · כי גוי אובד עצות המה · כמו שפירשתי התחלה עד ואויבינו פלילים · כי מגפן סדום · גפנם של אומות · ומשדמות עמורה ועו' ולא ישימו לבם להבין הגדולה כי עונותיו עבר רום · הוא שאין כמוהם אויב אומר על ישראל להרשים ולהמרירם לפי שכלות מרורות למו להלקות להם על מה שעשו לבני חמת תנינים יינם · מוכן להפקודים

על מה ששפכו דם · כמו שפירשתי אותו הדם שנאמר כי דם עבדיו יקום ואין ה' חימר ועו' · לעת תמוט רגלם כמו שנאמר תרמסנה רגל ועו' · כי ידין ה' עמו כלשון זה מפרשים כי כלשון דקה ואין ידין לשון יסורין אלא כלשון כי יריב את ריבם מיד עושקיהם כי יראה כי אזלת יד ועו' ואמר אי אלהימו והאויב יאמר אי אלהימו של ישראל כמו שאמר טיטוס הרשע כשנגר את הפרוכת כמו שנאמר ותרא אויבתי ותכסה בושה האומרה אלי איה ה' אלהיך אז יגלה הקב"ה ישועתו ויאמר ראו עתה כי אני אני הוא מחית בזאת עונותם הרעה ומחיתי רבה עונותם הטובה · ואין מידי מציל · שיציל אתכם מן הרעה שאביא עליכם · כי אשא אל שמים ידי · כמו כי נשאתי כלומר אני משרה שכינתי בשמים כתרגומו ואני אלהים למעלה ונגזר למטה אימתי אלהים עליון על הנגזר התחתון וכל שכן שנגזר למעלה ואלהים למטה · ידי · מקום שכינתי כמו אם על ידו והיה כתב שפרע מכם אבל אמרתי חי אנכי לעולם אין אני ממהר לפרע · לפי שיש שעות בנגזר שהוא אני לעולם ובדורות אחרונים אני נפרע מהם והיכולת בידי לפרע מן החיים ומן המתים · מלך בשר ודם שהוא הולך למות ממהר לפרע נקמתו בחייו · שלא ירצה נקמתו בחייו מימנו · אבל אני חי לעולם ואם ימותו הם ואיני נפרע מהם בחייהם אפרע במותם · אם שנותי ברק חרבי · קרבה אם כי שיתנה אותם כשאשנן את ברק חרבי ותאחז במשפט ידי הכל כמו שפירשתי למעלה · הוא והושע בן נון · שבת של דיוזגי היתה נטלה רשות מזה וניתנה לזה העמיד לו משה מתורגמן ליהושע שיהא דורש בחייו כדי שלא יאמרו ישראל בימי רבך לא היה לך להרים ראש · ולמה קורהו כאן הושע לומר שלא זחה דעתו עליו שאע"פ שניתנה לו גדולה השפיל עצמו כאשר מתחלתו · שימו לבבכם · צריך אדם שיהיו עיניו ולבו ואזנו מכוונים לדברי תורה · וכן הוא אומר בן אדם ראה בעיניך ובאזניך שמע ושים לבך ועו' והרי דברים קל וחומר ומה תבנית הבית שהוא נראה לעינים ונמדד בקנה · צריך אדם שיהיו עיניו ולבו ואזנו מכוונים לדברי תורה שהם כהררים התלוים בשערה על אחת כמה וכמה · כי לא דבר רק הוא מכם · לא לחנם אתם יגעים בה כי הרבה שכר תלוי בה כי היא חייכם · דבר אחר אין לך

258 A

האדמה אשר אתם עברים את הירדן שמה לרשתה׃
וידבר יהוה אל משה בעצם היום הזה לאמר׃ עלה אל הר העברים הזה הר נבו אשר בארץ מואב אשר על פני ירחו וראה את ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל לאחזה׃
ומת בהר אשר אתה עלה שמה והאסף אל עמיך כאשר מת אהרן אחיך בהר ההר ויאסף אל עמיו׃
על אשר מעלתם בי בתוך בני ישראל במי מריבת קדש מדבר צן על אשר לא קדשתם אותי בתוך בני ישראל׃
כי מנגד תראה את הארץ ושמה לא תבוא אל הארץ אשר אני נתן לבני ישראל׃
וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים את בני ישראל לפני מותו׃

ארעא דאתון עברין ית ירדנא תמן למירתה׃
ומליל יי עם משה בכרן יומא הדין למימר׃
סק לטורא דעבראי הדין טורא דנבו די בארעא דמואב דעל אפי ירחו וחזי ית ארעא דכנען דאנא יהיב לבני ישראל לאחסנא׃
ומות בטורא דאת סליק לתמן ותתכניש לעמך כמא דמית אהרן אחוך בהר טורא ואתכניש לעמיה׃
על דשקרתון במימרי בגו בני ישראל במי מצות רקם מדברא דצן על דלא קדשתון יתי בגו בני ישראל׃
ארי מקבל תחזי ית ארעא ותמן לא תיעול לארעא דאנא יהיב לבני ישראל׃
ודא ברכתא דבריך משה נביא דיי ית בני ישראל קדם מותיה׃
ואמר יי מסיני איתגלי וזהור יקריה משעיר אתחזי לנא אתגלי בגבורתיה בטורא דפארן ועמיה ריבבת קדישין

דבר ריק בתורה שאם תדרשנו שאין בו מתן שכר. תדע לך שכן אמרו ואחות לוטן תמנע. ותמנע היתה פלגש לאליפז לפי שאמרה איני כדאי להיות לו לאשה הלואי ואהיה פלגשו.
וכל כך למה להודיע שבחו של אברהם שהיו מלכים ושלטונים מתאוים לידבק בזרעו של אברהם. וידבר יי׳ אל משה בעצם היום הזה. בשלשה מקומות נאמר בעצם היום הזה. נאמר בנח בעצם היום הזה במראית אורו של יום לפי שהיו בני דורו אומרים מכך וכך אם אנו מרגישים בו אין אנו מניחים אותו ליכנס בתיבה ולא עוד אלא שאנו נוטלים כשילים וקרדומות ומבקעין את התיבה אמר הקב״ה
[illegible] מצרים אומרים מכך וכך אם אנו מרגישים בהם אין אנו מניחים אותם לצאת ולא עוד אלא שאנו
נוטלים סייפות וכלי זיין והורגים בהם אמר הקב״ה הריני מוציאם בחצי היום וכל מי שיש בו כח למחות יבא וימחה. אף
כאן במיתתו של משה נאמר בעצם היום הזה לפי שהיו ישראל אומרים מכך וכך אם אנו מרגישים בו אין אנו מניחים
אותו אדם שהוציאנו ממצרים וקרע לנו את הים והוריד לנו את המן והגיז לנו את השליו ונתן לנו את התורה והעלה
לנו את הבאר אין אנו מניחים אותו אמר הקב״ה הריני מכניסו בחצי היום וכל מי שיש בו כח למחות יבא וימחה. כאשר
מת אהרן אחיך. באותה מיתה שראית וחמדת אותה שהפשיט משה את אהרן את בגדו ראשון והלבישו לאלעזר וכן שני וכן
שלישי וראה בכבודו אמר לו משה אהרן אחי עלה למטה ועלה פשוט ידיך ופשט פשוט רגליך ופשט. עצום עיניך
ועצם קמוץ פיך וקמץ והלך לו אמר משה אשרי מי שמת במיתה זו. על אשר מעלתם בי. גרמתם למרוד בי
על אשר לא קדשתם. גרמתם לי שלא אתקדש שאמרתי לכם ודברתם אל הסלע והם הכוהו והוצרכו להכותו פעמים
ואילו דברו אל הסלע ונתן מימיו בלא הכאה היה מתקדש שם שמים שהיו ישראל אומרים מה סלע זה שאינו לא מדבר
ולא שומע ואינו צריך למתן שכר ואם יראה אינו עושה כך מקיים מצות בוראו אנו לא כל שכן. כי מנגד.
מרחוק. כי מנגד תראה. כי אם לא תראנה עכשיו לא תראנה עוד בחייך כי ידעתי שחביבה היא לך לכך אני אומר לך עלה וראה. חסלת פרשת האזינו השמים.

וזאת הברכה

אשר ברך משה. לפני מותו. סמוך למיתתו שאם לא עכשיו אימתי ודבר:
מקיים לשון ברכות כברכתם מיתקם שכן יעקב ויאמר ואברכך לפני
[illegible] ויאמר ה׳ מסיני בא פתח תחלה בשבחו של מקום ואחר כך פתח בצרכיהם של ישראל

הפסוק מתחיל בו"ו
ומסיים בו"ו לומר שבירך יב שבטים

כתב ימיניה מגו אישתא
אוריתא יהב לנא ׃
אף חביבינון לשבטיא כל
קדישוהי בית ישראל בגבורה
אפקינון ממצרים ואנון מדברין
תחות ענניך נטלין על מימרך ׃
אוריתא יהב לנא משה מסרה
ירותא לכנשת יעקב ׃ והוה
בישראל מלכא באתכנשות
רישי עמא כחדא שבטיא
דישראל ׃ יחי ראובן לחיי
עלמא ומותא תנינא לא ימות
ויקבלון בנוהי אחסנתהון
בכיניהון ׃ ודא ליהודה ואמר
קביל יי' צלותיה דיהודה
במפקיה לקרבא ולעמיה
תתיביניה לשלם ידוהי יעבדן
ליה פורענותא לסנאוהי
וסעיד מבעיל דבבוהי תהי ליה ׃
ולע[illegible]כר תוכיא

ויאמר יהוה מסיני בא וזרח משעיר
למו הופיע מהר פארן ואתה מרבבת
קדש מימינו אשדת למו אף חבב
עמים כל קדשיו בידך והם תכו
לרגלך ישא מדברתיך ׃ תורה צוה
לנו משה מורשה קהלת יעקב ׃ ויהי
בישרון מלך בהתאסף ראשי עם
יחד שבטי ישראל ׃ יחי ראובן ואל
ימת ויהי מתיו מספר ׃
וזאת ליהודה ויאמר
שמע יהוה קול יהודה ואל עמו
תביאנו ידיו רב לו ועזר מצריו

עמד וברכן לפני מותו
[illegible]
מסיני בא · פתח תחלה
מקום ואחר כך בצרכם
ובפתיחה שפתח בה יש בה
ישראל · וכל זה דרך רצוי
כלומר אלו שתחול עלי'
מסיני בא · יצא לקראת
להתיצב בתחתית ההר
להקביל פני כלה שנ' לק
לקראת האלהים · ו
שפתח לבני עשו שיקב
ולא רצו · הופיע · להם ·
שהלך משם ופתח לבני ישמעאל ולא רצו · ואתה לישראל · מרבבות קדש · ועמו מקצת מלאכי קדש ולא כ
ולא כדרך בשר ודם שמראה כל כבוד עשרו ותפארתו ביום חופתו · אש דת · שהיתה כתובה מאז לפני
על גבי אש לבנה נתן בלוחות כתב יד ימינו · ד"א אש דת כתרגומו שנתנה מתוך האש · אף חובב ע'
יתירה חבב את השבטים כל שבט ושבט קרוי עם שהרי בנימין לבדו היה עתיד להולד כשאמר הקב"ה ליעקב
גוי וקהל גוים יהיו ממך · כל קדושיו בידך · נפשות הצדיקים גנוזות אתו כענין שנאמר והיתה נפש אדוני צרורה
והם תכו לרגלך · והם ראויים לכך שהרי תיכו עצמם לתוך תחתית ההר · לרגלך · ברגלך · תכו · לשון
לתוך מרגלותיך · ישא מדברותיך · נשאו עליהם עול תורתך · מדברותיך · הממ"ם הוא יסוד כמו
מדבר אלי · ואשמע את הקול מדבר אלי כמו מתדבר אף זה מדברותיך מה שהיית מדבר להשמיע לי
ולחוקקם תורתך שהיו משמשים על פי דבריך וקיימו בו [illegible] ד"א אף חובב עמים אף
בשעת חיבתך אומות העולם שהראית להם פנים שוחקות ומסרת את ישראל בידם כל קדושיו בידך כל צדיקי
דבקו בך ולא משו מאחריך ושומרים אותם · והם תכו לרגלך · מתמצעים ומתכנסים לתחת צלך · ישא
מקבלים גזירותיך ודתותיך בשמחה ואלה דבריהם תורה אשר צוה לנו משה מורשה היא לקהלת יעקב
נשבענה · ויהי · הקב"ה בישרון מלך תמיד עול מלכותו עליהם בכל · בהתאסף ראשי עם · בהתאסף
כמו כי תשא את ראש ראויים הוא שאברכם · לא בהתאספם יחד באגודה אחת ושלום ביניהם הוא מלכם
מחלוקת ביניהם · יחי ראובן ואל ימות · יחי ראובן בעולם הזה ואל ימות לעולם הבא שלא יזכר לו מעשה ב
מספר · יהיו נמנים עם שאר השבטים [illegible] היה זה כשכב את בלהה פלגש אביו ויהיו בני יעקב
ולא יצא מן המנין · וזאת ליהודה · סמך יהודה לראובן מפני ששניהם הודו על קלקולם שנאמר
עצמו ולא כחד [illegible] להם לבדם נתנה הארץ ולא עבר זר בתוכם · ועוד פירשו רבותינו
שכל מ' שנה שהיו ישראל במדבר היו עצמותיו של יהודה מתגלגלים בארון מפני שקבל עליו נידוי שנאמר
אמר משה מי גרם לראובן שיודה יהודה וכו' שמע יי' קול יהודה · תפלת דוד ושלמה ואסא מפני הכושי
ויהושפט מפני העמונים וחזקיה מפני סנחריב · ואל עמו תביאנו · לשלום מפני המלחמה · ידיו רב לו
נקמתו · ועזר מצריו תהיה · על יהושפט אמר נתפלל על מלחמת רמות גלעד ועזר ישע

תהיה׳ ולוי אמר תמיך ואוריך לאיש חסידך אשר נסיתו במסה תריבהו על מי מריבה׃ האמר לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת אחיו לא הכיר ואת בנו לא ידע כי שמרו אמרתך ובריתך ינצרו׃ יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל ישימו קטורה באפך וכליל על מזבחך׃ ברך יהוה חילו ופעל ידיו תרצה מחץ מתנים קמיו ומשנאיו מן יקומון׃ לבנימן אמר ידיד יהוה ישכן לבטח עליו חפף עליו כל היום ובין כתפיו שכן׃ וליוסף

ואוריא אלבישתא לגבר דאישתכח חסיד מן קדמך דנסיתוהי בניסתא והוה שלים בחנתיה על מי מצותא ואישתכח מהימן ׃ דעל אבוהי ועל אמיה לא רחים כד חבו מן דינא אפי אחוהי ובנוהי לא נסיב ארי נטרו מטרת מימרך וקימך לא אשניאו ׃ כשרין אלין דילפון דינך ליעקב ואוריתך לישראל ישוון קטרת בוסמין קדמך וגמיר לרעוא על מדבחך ׃ בריך יי נכסוהי וקרבן ידוהי תקביל ברעוא תבר חרצא דסנאוהי ובעלי דבבוהי דלא יקומון ׃ לבנימן אמר רחימא דיי ישרי לרוחצן עלוהי יהי כגין עלוהי כל יומא ובארעיה תשרי שכינתא ׃ וליוסף אמר מברכא דיי ארעיה עבדא מגדנין מטלא דשמיא מלעילא ומבועי עינון ותהומין דנגדין ממעמקי ארעא מלרע עבדא מגדנין ועללן מן יבול

פי׳ כאן ריוח [illegible] בירושת של ארץ ישראל כולה של ישראל [illegible] של בני שמעון ברכם לעצמו על מה שעשו ולוי אמר ועל [illegible] כלם שבט [illegible] במסה של [illegible] בריבה על מי מריבה [illegible] אם משה [illegible] אהרן ומרים [illegible] ונאמן לא [illegible] ואמרתם

של בני לוי וצויתים להרוג איש אבי אמו והוא מישראל או את אחיו מאמו או את בן בתו וכן עשו ; ממש ואחיו ממש [illegible] ובנו ממש שהרי לויים הם ושבט לוי לא חטאו בעגל שנ׳ מי לה׳ אלי ויאספו [אליו כל בני לוי: כי שמרו] אמרתך ׃ לא יהיה לך אלהים אחרים ׃ ובריתך ינצרו ׃ ברית מילה שכל ישראל שנולדו במדבר [לא מלו את בניה]ם והם היו מלים ׃ יורו משפטיך ליעקב ׃ ראוים אלו לכך ׃ וכליל על מזבחך ׃ עולה וכליל על [מז]בחך ׃ מחץ קמיו מכת מתנים כענין שנא׳ ומתניהם תמיד המעד על המערערים על הכהונה [אמר כן ד״א ראה שעתי]דים חשמונאי ובניו להלחם עם היוונים והתפלל עליהם על שהיו מועטים י״ב איש בני חשמונאי ו[אלעזר] [כנגד כמה אלפים] לכך נאמר ברך יי׳ חילו ׃ ומשנאיו מן יקומון ׃ מחץ קמיו ומשנאיו מהיות להם תקומה ׃ לבנימן [לפי שברכת לוי] בעבודת הקרבנות וברכת בנימין בבנין בית המקדש שהיה בחלקו לכך סמכם זה לזה ׃ וסמך [יוסף לו שאף] משכן שילה היה בחלקו שנ׳ ויטש משכן שילה ונאמר וימאס באהל יוסף וגו׳ ולפי שבית עולמים חביב משילה לכך הקדים [בנימן ליוסף] ׃ חופף עליו ׃ כל היום ׃ לעולם ומשנבחרה ירושלים לא שרתה שכינה במקום אחר ׃ [ובין כתפיו שכן ׃ בגו]בה ארצו היה בית המקדש בנוי אלא שנמוך כ״ג אמות מעין עיטם ושם היה דעתו של דוד לבנותו [כמו ש]אמרו שחיטתה בפסחים משום דכתיב ובין כתפיו שכן אין לך נאה בשור יותר מכתפיו [מבורכת ׃ ש]היתה ארצו מבורכת בכל הטובות ארץ מלאה כל טוב כארצו של יוסף ׃ ממגד ׃ לשון עדנים ומתק [ומטל ומתהום רובצת] מלמטה ואתה מוצא בכל השבטים ברכתו של משה מעין ברכתו של [יעקב] ׃ שהיתה ארצו פתוחה לחמה וממתקת את הפירות ׃ גרש ירחים ׃ יש פירות שהלבנה מבשלתם ׃ גרש ירחים ׃ שארצו מגרשת ומוציאה מחדש לחדש ׃ ומראש הררי קדם ׃ ומבכר ומקדימין לבכר בשולי הרים ׃ שבישול פירותיהם ׃ ד״א מגיד שקדמה בריאתם לבריאת שאר הרים ׃ גבעות [עולם ׃ גבע]ות שעושות פירות לעולם ואינם פוסקות ׃ ומרצון שוכני סנה ׃ כמו שוכן סנה ותהי [ברכה זו] [illegible] יתברך הקב״ה ׃ רצון ׃ נחת רוח ופיוס וכן כל רצון שבמקרא

אמר מברכת יהוה ארצו ממגד
שמים מטל ומתהום רבצת תחת׃
וממגד תבואת שמש וממגד גרש
ירחים׃ ומראש הררי קדם וממגד
גבעות עולם׃ וממגד ארץ ומלאה
ורצון שכני סנה תבואתה לראש
יוסף ולקדקד נזיר אחיו׃ בכור שורו
הדר לו וקרני ראם קרניו בהם עמים
ינגח יחדו אפסי ארץ והם רבבות
אפרים והם אלפי מנשה׃
ולזבולן אמר שמח זבולן
בצאתך ויששכר באהליך׃ עמים
הר יקראו שם יזבחו זבחי צדק כי
שפע ימים יינקו ושפני טמוני חול׃
ולגד אמר ברוך מרחיב גד

מטוב ועבדא מגנתין׃ מריש
ירח בירח׃ ומריש טוריא
קדמאי ומטוב רמן דלא פסקן׃
ומטוב ארעא ומלאה תעי ליה
דשכינתיה בשמיא דעל משה
איתגלי באסנא יתיאן כל אלין
לרישא דיוסף ולגברא פרישא
דאחוהי׃ רבא דבנוהי זיוא
ליה וגבורן דאיתעבידא ליה
מן קדם דתוקפא ורוחצא דילה
בגבורתיה עממיא יקטיל
כחדא עד סיפי ארעא ואנון
רבותא דבית אפרים ואנון
אלפיא דבית מנשה׃
ולזבולן אמר חדי זבולן במפקך
לאגחא קרבא על בעלי דבבך
ויששכר במהכך למעבד זמני
מועדיא בירושלם׃ שבטיא
דישראל לטור בית מקדשא
יתכנשון תמן יכסון נכסת
קודשין לרעוא ארי נכסי
עממיא יכלון וסימן דטמירן
בחלא מתגלין להון׃ ולגד אמר
בריך דאפתי לגד כליתא שרי
ותקיל שלטונין עם מלכין׃

המנוגחים הם הרבבות שהרג יהושע שבא מאפרים · והם אלפי מנשה הם האלפים
בקרקר ומחניהם עמהם כחמשה עשר אלף כל הנותרים מכל מחנה בני קדם
הרבה · ולזבולן אמר · אלו ה׳ שבטים שברך באחרונה זבולן וגד ונפתלי ואשר
שהיו חלשים מכל השבטים הם הם שהוליך יוסף לפני פרעה שנא׳ ומקצה אחיו ל
שלא ישים אותם לו שרי מלחמות · שמח זבולן בצאתך · זבולן ויששכר עשו
שותפות זבולן בספינות ומשתכר ונותן לתוך פיו של יששכר והם יושבים ועוסקי׳
בתורה של יששכר על ידי זבולן היתה · שמח זבולן בצאתך · לסחורה · ויששכ׳
באהליך לישב ולקבוע עתים כמו שנא׳ ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת
מה יעשה ראשי סנהדרין היו עוסקים בכך ועל פי קביעות עתיהם ועבוריהם
[illegible] יאספו כלם אסיפה על ידי הפרקמטיא הזאת ושם יזבחו ברגלים זבחי
זבולן ויתן להם פנאי לעסוק בתורה · ושפוני טמוני חול · כסויי טמוני חול
הים ומן הים ובחלקו של זבולן היה כמו שאמרו במסכ׳ מגילה [illegible] זבולן עם חרף
נפשו [illegible] עם חרף נפשו למות לפי שהיה מתרעם זבולן על חלקו לאחי נתת
[illegible] את הכתב [illegible] באחרים ומתרעמין [illegible]
של זבולן תגרי אומות העולם באים אל ארצו והיא עומדת על הספר והם או׳
טורחים ונראה מה יראתה של אומה זו ומה מעשיה והם רואים את כל ישראל
אחד [illegible] של זה [illegible] של זה ומאכלו של זה [illegible] כמאכלו של
[illegible] כאן ומתגיירים שם שנא׳ שם יזבחו זבחי צדק · כי שפע ימים יינקו
[illegible] ברוך מרחיב גד · מלמד שהיה תחומו של גד מרחיב והולך כלפי מזרח

צ״ה פ״ב

ויתקביל מקדשתא. דלעת	כלביא שכן וטרף זרוע אף קדקד׃	נב
ארי תמן אחסנתיה מקית	וירא ראשית לו כי שם חלקת מחקק	
ספ׳א רבא [illegible]	ספון ויתא ראשי עם צדקת יהוה	
והוא נפק ועל [illegible]	עשה ומשפטיו עם ישראל׃	
וכון מן קדם יי [illegible]	ולדן אמר דן גור אריה יזנק	נג
עם ישראל׃	מן הבשן׃ ולנפתלי אמר	
ולדן אמר דן תקיף כגור	נפתלי שבע רצון ומלא ברכת יהוה	
אריון ארעיה שתיא מן נחליא	ים ודרום ירשה׃ ולאשר	
דנגדין מן מתנן׃ ולנפתלי	אמר ברוך מבנים אשר יהי רצוי אחיו	
אמר נפתלי שבע רעוא ומלי	וטבל בשמן רגלו׃ ברזל ונחשת	
ברכתא מן קדם יי מערב ים	מנעלך וכימיך דבאך׃ אין כאל	
גינוסר ודרומא ירות׃	ישרון רכב שמים בעזרך ובגאותו	
ולאשר אמר בריך מברכת	שחקים׃ מענה אלהי קדם ומתחת	
בניא אשר יהא רעוא לאחוהי	זרעת עולם ויגרש מפניך אויב ויאמר	
וכתרמי בתפנוקי מלכין׃	השמד׃ וישכן ישראל בטח בדד עין	
תקיף כפרזלא וכנחשא [illegible]		
עולימתך תוקפך׃		
לית אלה כאלהא דישראל		
דשכינתיה בשמיא [illegible]		
בסעדך ותקפיה בשמי [illegible]		
עסיא מדור [illegible] דאלקא		
דבמימריה אתעביד עלמא		
ותריך מן קדמך סנאה ואמר		
שיצי׃ ושרא ישראל לרחצן		
בלחודוהי לעין ברכתא		

דן גור אריה׳ אף הוא היה סמוך לספר לפי׳ ממשלו כאריות׃ יזנק
מן הבשן׳ שהירדן יוצא ממערת פמייס והיא לשם שהיא בחלקו של דן שנ׳ ויקראו ללשם דן כשם
דן [illegible] וזה יוצא ממקום אחד ונחלק לב׳ מקומות כי שבטו של דן נטלו חלק [illegible]
נגב עקרון וכשנתקה ולא ספקו להם ובאו ונלחמו עם לשם שהוא פמייס והוא
ובא ממערת פמייס והוא במזרחה של ארץ ישראל ובא מן הצפון לדרום וכלה בקצה
של בדרומה של ארץ ישראל כמפורש בספר יהושע והוא סב ויצא נגד בני דן מקצה
מכל אותה הרוח שהתחילו לנחול בה׃ שבע רצון׳ שהיתה ארץ שבעה של כל רצון
[illegible] נחלקו ובכל מלא [illegible] בדרומה [illegible] ומכמורות׃ ירשה׳ לשון
[illegible] ויספגוה לנפל׳ ברוך מבנים אשר׳ ראיתי בספרי אין לך בכל השבטי
ע בבני׳ יהי רצוי אחיו׳ שהיה מתרצה לאחיו בשמן אנפקינון׳ ד״א יהי רצוי אחיו׳
[illegible] בריות שהיו בנותיו נאות [illegible] בשמן זית
ומושכת שמן כמעין מעשה [illegible] לשמן וכו׳ כדאי׳ במנחות׃ ברזל
ונחשת כלומר כל ישראל שהיו [illegible] בערי הספר [illegible] שלא יוכלו אויבי׳ ליכנס
[illegible] של ברזל ונחשת ד״א ברזל ונחשת מנעלך ארצך נעולה בהרי׳ שאותם מקום
ומכמונה של ארץ ישראל׃ וכימיך דבאך׃ וכימי שהם טובים לך שהם ימי התחלתך ימי
[illegible] ומתמוטטים ד״א וכימיך דבאך כימים ימיך כל ימיך שאתם
[illegible] יהיו זובחות כסף לארץ ישראל שהיא מבורכת בפירות וכו׳
[illegible] לשם כספים וזהבים [illegible] כלה מהם שהם מוציאים אותו [illegible]
[illegible] לך ישרון שאין כאל בכל אלהי העמים ולא כצורך צורם

יעקב אל ארץ דגן ותירוש אף שמיו לוכ׳
יערפו טל׃ אשריך ישראל מי כמוך סנ׳
עם נושע ביהוה מגן עזרך ואשר סחי
חרב גאותך ויכחשו איביך לך ואתה קס
על במותימו תדרך׳ ויעל שקי
משה מערבת מואב אל הר נבו ולמי
ראש הפסגה אשר על פני ירחו כע׳
ויראהו יהוה את כל הארץ את הגלעד סיח
עד דן׃ ואת כל נפתלי ואת ארץ הקי
אפרים ומנשה ואת כל ארץ יהודה ווע.
עד הים האחרון׃ ואת הנגב ואת נגוה
הככר בקעת ירחו עיר התמרים עד שע ג
צער׃ ויאמר יהוה אליו זאת הארץ ויאמ
אשר נשבעתי לאברהם ליצחק כל ה
וליעקב לאמר לזרעך אתננה קטל
הראיתיך בעיניך ושמה לא תעבר׃ אים׃
מפוז

ברינון יעקב אבוהון לארע
בר׳ עיבור וחמר אף שמיא
עילויהון ישמשינון בטלא׃

טובך ישראל לית דכוותך
עמא דפורקניה מן קדם יי׳
תקיף בסעדך דמן קדמוהי
נצחן גיברוהך ויכדבון סנאך
לך ואת על פריקת צוארי
מלכיהון תדרוך׃
וסליק משה ממישריא דמואב
לטורא דנבו ריש רמתא די
על אפי יריחו ואחזייה יי׳ ית
כל ארעא מן גלעד עד דן׃

וית כל נפתלי וית ארעא
דאפרים ומנשה וית כל ארעא
דיהודה עד ימא מערבאה׃
וית דרומא וית מישרא
בקעתא דיריחו קרתא
דדיקליא עד צוער׃

ואמר יי׳ ליה דא ארעא
דקיימית לאברהם ליצחק
וליעקב למימר לבנך אתנינה
אחזייך בעינך ותמן לא
תעבר׃

אל ארץ דגן ותירוש׃ עין יעקב כמו ועינו כעין הבדולח כעין הברכה שברכם יעקב לא
שבתם אלא כעין ההבטחה שהבטיחם יעקב והיא אלהים עמכם והשיב אתכם אל ארץ
אבותיכם׃ יערפו טל אף ברכתו של יצחק נוספת על של יעקב שנ׳ ויתן לך האלהים מטל
שפרט [illegible] ברכות אמר להם משה מה לי לפרוט לכם כל דבר הכל שלכם אשריך
אשר הוא [illegible] עזרך ואשר הוא חרב גאותך׃ ויכחשו אויביך לך׃ כגון הגבעונים שאמרו
על במותימו תדרוך׳ כמו שנאמר שימו רגליכם על צוארי המלכים האלה׳ מערבות מ׳
הר ופסגה משה בפסיעה אחת׳ את כל הארץ׳ הראהו את כל ארץ ישראל בשלוה
ומציקיה׳ עד דן׳ הראהו בני דן עובדי ע״ז שנא׳ ויקימו להם בני דן את הפסל׳ והראהו
שמשון׳ ואת כל נפתלי׳ הראהו ארצו בשלותה וחורבנה והראהו דבורה וברק מק׳
ואיתנו׃ ואת ארץ אפרים ומנשה׳ הראהו ארצם בשלותה וחורבנה והראהו יהושע
מאפרים וגדעון שבא ממנשה נלחם עם מדין ועמלק׃ ואת כל ארץ יהודה׳ הראהו את
מלכי בית דוד ונצחונם׳ עד הים האחרון׳ ארץ המערב בשלותה וחורבנה׳ ד״א אל תקרי
האחרון וכל המאורעות לישראל עד שיחיו המתים׳ ואת הנגב׳ ארץ הדרום׳ ד״א מערת
ועל בנגב ויבא עד חברון׃ ואת הככר׳ הראהו שלמה יוצק כלי בית המקדש בככר
הירדן במעבה האדמה׳ לאמר לזרעך אתננה הראיתיך בעיניך׳ הראיתיך
יצחק ויעקב שבועה שנשבעתי להם הקב״ה ברוך הוא קיימה והוי לאמר הראיתיך לך
לא תעבור שאלו כן הייתי מקיימך עד שתראה אותם נטועים וקבועים׃ כי
וימת שם משה עבד יי׳׃ אפשר שמת משה וכתב וימת שם משה עבד יי׳

261A

וימת שם משה עבד יהוה בארץ
מואב על פי יהוה ׃ ויקבר אתו בגי
בארץ מואב מול בית פעור ולא ידע
איש את קברתו עד היום הזה ׃
ומשה בן מאה ועשרים שנה במתו
לא כהתה עינו ולא נס לחה ׃ ויבכו
בני ישראל את משה בערבת מואב
שלשים יום ויתמו ימי בכי אבל
משה ׃ ויהושע בן נון מלא רוח חכמה
כי סמך משה את ידיו עליו וישמעו
אליו בני ישראל ויעשו כאשר צוה
יהוה את משה ׃ ולא קם נביא עוד
בישראל כמשה אשר ידעו יהוה
פנים אל פנים ׃ לכל האתת
והמפתים אשר שלחו יהוה לעשות
בארץ מצרים לפרעה ולכל עבדיו
ולכל ארצו ׃ ולכל היד החזקה
ולכל המורא הגדול אשר עשה
משה לעיני כל ישראל ׃

חזק

ומית תמן משה עבדא דיי בארעא דמואב על מימרא דיי ׃
וקבר יתיה בחילתא בארעא דמואב לקביל בית פעור ולא ידע איניש ית קבורתיה עד יומא הדין ׃
ומשה בר מאה ועשרין שנין כד מית לא כהת עינוהי ולא שנא זיו יקרא דאפוהי ׃
ובכו בני ישראל ית משה במישריא דמואב תלתין יומין ושלימו יומי בכיתא אבלא דמשה ׃
ויהושע בר נון איתמלי רוח דחכמתא ארי סמך משה ית ידוהי עלוהי וקבילו מנה בני ישראל ועבדו כמא דפקיד יי ית משה ׃
ולא קם נביא עוד בישראל כמשה דאיתגלי ליה יי אפין באפין ׃
לכל אתיא ומופתיא דשלחיה יי למיעבד בארעא דמצרים לפרעה ולכל עבדוהי ולכל ארעיה ׃
ולכל ידא תקיפא ולכל חיזו רבא דעבד משה לעיני כל ישראל ׃

מנין פסוקי דסיפרא תשע מאות וחמשים וחמשה סימן תתקנה וסדריו כז ופרשיותיו י נחציו ועשית על פי הדבר ׃

מקבר [illegible] בכל עת שרותה כעמן ש[illegible]אמר ועתה יגדל נא [illegible] ׃
[illegible] נכס ׃ ולכל היד החזקה ׃ סקל הת[illegible]
ולכל המורא הגדול ׃ נסים וגבורות [illegible] הגדול
[illegible] כל ישראל [illegible] להם [illegible] הנחות
[illegible] ומכבדים [illegible] ז[illegible] הקבה
[illegible] בבית ישר נכון [illegible] ׃

[illegible] ונשלם ׃ תהלה לאל בורא עולם ׃
[illegible] וסימן ׃ [illegible] ועד [illegible] ׃

[illegible] אני העבד הצעיר בישראל וקטן [illegible]
ישי בר עמרם הכהן [illegible]
[illegible] עמרם [illegible]

261B

שמחו תמימי לב אשר • פעולת אל נלבב ונקד'
למעה רצון קל בסדר • מערכה מול מערכה · רוקה
מתן לחים קיה הכתב • קיים לאשר נכתב אטקד'
קנו יוכם לגיאות נאור • כפי משנה חכמה העמוקה

וגם כן תקן או הבתים לספימת סימן וכמו

שלמה עבודת אל ותם • זכות לו לעד ימי ברית
לם יחו עפר מלת • לפי פרוש רשי פיוק תורת
מחזיק גם מתרגם דברת • יען נמעי אלהים ממוחת
קלו זה אחר מתכל אם נפלאת • טהור לב המולכים לטירת
חוק וחקלים פרושו • ימסמם נכא והיעת
בשנמה ובנמר ואת הכתב • שנת קומי אורי כי בא

כלום הבשמה נשוד מנתם · ונם וכו מתקינו בעבודת קדש
שלמה ב"ר מימון ז"ל אולמוסי

אמן הכל אשר ע כל ברוזו • לפתע כל מנשר קול בעבנו
בחר סיע בקריעה בטם • ופה כל כמשלתו לגמו
רצון מרא"מ ורוב חמו לגמו • באמר להם לגו לחמו בלחמו
קלם לם כתנה היא יקרה • כמו תורה אשר ברא בעלמו
מרוס סבת וממלבת מנקה • סגולת ועם קדם לסעינו
בני אל חי וכל אחי ועוזי • הם כל איש יקר ושם לחמו
ראו ספר ואין ספר למעבהו • איה סופר אשר יכתב כתמו
יסודותו וחלקיו שלמה • כתרים בה אשר נגס מרוזו
גבול תרם ואנקעם מתרתם • וקילוס אשר מגרם בסכמו
אחם גם נעשרים כעשר • חיים תרפים ורפם שלמה
קחו חוקים אשר נכתב ונחתם • שנת גר בחם אב ובסימן
בעת רצון שלמות בחיסאר • יחי ברוך לאל עליון מקימו
גרים עם וכל אדם קם לו • הרוחם קיא להסיר את אשמו
דבר חכמה ותשיה בינה • לקח בה אין יתעו בומו
ויקן עוז ורוב מעשו ועשרו • בוס נרה יבנה את פעמו
ולתך טרח לו לבית • אמן הכל אשר ע כל ברוזו